

พุทธวจน

พระสูตรตันตปิฎก

เล่ม ๕

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก

สารบัญ

คำชี้แจง	(๕)
คหบดีวรรค	๓
๑. กัณทรกสูตร	๓
๒. อัญญกนาครสูตร	๒๕
๓. เสขปฏิปทาสูตร	๓๓
๔. โปตลียสูตร	๕๑
๕. ชีวกสูตร	๗๑
๖. อุปาติวาทสูตร	๗๓
๗. กุกกุโรวาทสูตร	๑๐๗
๘. อภัยราชกุมารสูตร	๑๑๓
๙. พหุเวทนียสูตร	๑๒๕
๑๐. อปัณณกสูตร	๑๓๕
ภิกขุวรรค	๑๓๑
๑. จูฬราหูโลวาทสูตร	๑๓๑
๒. มหาราหูโลวาทสูตร	๑๘๓
๓. จูฬมาลุงโกยวาทสูตร	๑๙๓
๔. มหามาลุงโกยวาทสูตร	๒๐๕
๕. ภัททาติสูตร	๒๑๕
๖. ลหุกิโกปมสูตร	๒๓๕
๗. จาตุมสูตร	๒๕๓
๘. นพกปานสูตร	๒๖๕

๙. โคติสทานิสฺสูตร ๒๓๕

๑๐. กีฏากิริสฺสูตร ๒๔๕

ปริพพาชกวรรค ๓๐๕

๑. จุฬวัจฉโคตตสฺสูตร ๓๐๕

๒. อัคคิวัจฉโคตตสฺสูตร ๓๑๕

๓. มหาวัจฉโคตตสฺสูตร ๓๒๓

๔. ทีฆนบสฺสูตร ๓๔๓

๕. มัคคันทิยสฺสูตร ๓๕๑

๖. สันทกสฺสูตร ๓๖๓

๗. มหาสกุฏทายิสฺสูตร ๔๐๓

๘. สมณมุนทิกสฺสูตร ๔๔๓

๙. จุฬสกุฏทายิสฺสูตร ๔๕๕

๑๐. เวณสสฺสูตร ๔๖๕

ราชวรรค ๔๘๕

๑. ฌฎิการสฺสูตร ๔๘๕

๒. รัฐปาลสฺสูตร ๕๐๓

๓. มฆเทวสฺสูตร ๕๓๕

๔. มรฐสฺสูตร ๕๕๑

๕. โพธิราชกุมารสฺสูตร ๕๖๕

๖. อังคุลิมาลสฺสูตร ๖๐๕

๗. ปิยชาติกสฺสูตร ๖๒๑

๘. พาหิติยสฺสูตร ๖๓๓

๙. ธรรมเจติยสฺสูตร ๖๔๓

๑๐. กรรณกัตถสฺสูตร ๖๕๕

พราหมณวรรค

๖๖๕

๑. พรหมายุสูตร

๖๖๕

๒. เสถสูตร

๖๕๑

๓. อัสดลายนสูตร

๓๐๓

๔. โฆณมุขสูตร

๓๒๑

๕. จังกีสูตร

๓๓๕

๖. เอสுகาริสูตร

๓๖๓

๗. ธนัญชานิสูตร

๓๗๓

๘. วาเสฏฐสูตร

๓๕๓

๙. สุภสูตร

๘๐๕

๑๐. ศการวสูตร

๘๓๑

คำชี้แจง

การเน้นเพื่อให้ความสำคัญของข้อความ

Level 1 (ความสำคัญระดับที่ 1)

ได้แก่ พุทธวจน หรือ คำกล่าวของบุคคลอื่นที่พระพุทธเจ้ารับรอง หรือ คำกล่าวของบุคคลอื่นที่ยกพุทธวจน ขึ้นกล่าว

Level 2 (ความสำคัญระดับที่ 2)

ได้แก่ คำที่บุคคลอื่น กล่าวคำอ้างถึงว่าจะจะเป็นพุทธวจน และทางผู้รวบรวม ยังไม่สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นพุทธวจนหรือไม่

Level 3 (ความสำคัญระดับที่ 3)

ได้แก่ คำบรรยาย หรือคำประกอบอื่นๆ หรือคำกล่าวของสาวก ที่ไม่ใช่พุทธวจน

Level 4 (ความสำคัญระดับที่ 4)

ได้แก่ หัวข้อย่อยที่มีมาโดยลอยๆ ซึ่งไม่มีในภาษาบาลี ดังตัวอย่าง
(เรื่องสุปปิยปริพาชกกับพรหมทัตตมานพ)

Level 5 (ความสำคัญระดับที่ 5) .

ได้แก่ พระสูตรที่ไม่มีพุทธวจน ให้คงตัวเลขของข้อไว้ พร้อมข้อความช่วงต้น ประมาณ 2 บรรทัด และใส่เครื่องหมาย ...ฯลฯ... จากนั้นตามด้วยข้อความช่วงสุดท้าย (สำหรับภาษาบาลี เปลี่ยน ...ฯลฯ... เป็น ...ฯเปฯ...) ดังตัวอย่าง

ปัญญาในการทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว เป็นสุตมยญาณอย่างไร ปัญญาอันเป็นเครื่องทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว คือ เครื่องรู้ชัดธรรมที่ได้สดับมาแล้วนั้นว่า ธรรมเหล่านี้ควรรู้อะไร ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้ ...ฯลฯ... นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจเป็นสุตมยญาณ.

กถั โสดาวธานเ ปญญา สุตมเย ฉาณั อิมะ ธมฺมา อภิญญะยาติ โสดาวธานั ดัมปะชานนา ปญญา สุตมเย ฉาณั อิมะ ธมฺมา ปริญญะยาติ ...ฯเปฯ... อิทํ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจจุนติ

“อานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า
ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาแล้วลงไปแล้ว
พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้
อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น.
อานนท์ ! ธรรมกิติ วินัยกิติ
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.”

ธิดา ไช ปณนุท ตุมหากั เอวมสฺส อติตฺตํ
ปาณํ นตฺถิ ไห สุตฺตาติ น ไช ปเนตฺ อานนฺท เอวํ ทฏฺฐพฺพํ
โย โฉ อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺเขตฺโต
โส โฉ มมจฺจุเยน สุตฺตา มมจฺจุเยน สุตฺตา.

สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกายสุต ทุติโย ภาค

มัชฌิมปัณณาสก์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

คหปติวคฺโค

กนฺตรกสุตฺตํ

[๑]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหริติ คคฺคราย โปกฺขรณฺิยา ตีเร มหตา
ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ๑ อถ โข เปสฺสโส จ หตฺถาโรหปฺปฺโต กนฺตรโก จ ปริพฺพาชโก เยน
ภควา เตนฺุปสงฺกมฺิสุ อุปสงฺกมิตฺวา เปสฺสโส หตฺถาโรหปฺปฺโต ภควนฺฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺฺตํ
นีสิตี ๑ กนฺตรโก ปน ปริพฺพาชโก ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตี สมฺโมทณฺิยํ กถํ สาราณฺิยํ^๑
วีสิตาเรตฺวา เอกมนฺฺตํ อฏฺฐาสี ๑ เอกมนฺฺตํ จิตฺโต โข กนฺตรโก ปริพฺพาชโก ตฺถนฺฺทํ
ตฺถนฺฺทํ^๒ ภิกฺขุสงฺฆํ อนฺุวิโลเกตฺวา ภควนฺฺตํ เอตทวโจ อจฺฉริยํ โภ โคตม อพฺภูตํ โภ โคตม
ยวญฺจิทํ โภตา โคตเมน สมฺมา ภิกฺขุสงฺโฆ ปฏฺิปาทิตฺโต เยปี เต โภ โคตม อเหลฺลํ
อติตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปี ภควนฺฺโต เอตปรมฺเยว สมฺมา ภิกฺขุสงฺฆํ
ปฏฺิปาเทลฺลํ เสยฺยถาปี เอตฺรหิ โภตา โคตเมน สมฺมา ภิกฺขุสงฺโฆ ปฏฺิปาทิตฺโต เยปี เต โภ
โคตม ภวิสฺสณฺฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปี ภควนฺฺโต เอตปรมฺเยว
สมฺมา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺิปาเทสฺสณฺฺติ เสยฺยถาปี เอตฺรหิ โภตา โคตเมน สมฺมา ภิกฺขุสงฺโฆ
ปฏฺิปาทิตฺติ ๑

[๒]

เอวมตฺตํ กนฺตรก เอวมตฺตํ กนฺตรก เยปี เต กนฺตรก อเหลฺลํ อติตมทฺธานํ อรหฺนฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปี ภควนฺฺโต เอตปรมฺเยว สมฺมา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺิปาเทลฺลํ เสยฺยถาปี เอตฺรหิ
มยา สมฺมา ภิกฺขุสงฺโฆ ปฏฺิปาทิตฺโต เยปี เต กนฺตรก ภวิสฺสณฺฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปี ภควนฺฺโต เอตปรมฺเยว สมฺมา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺิปาเทสฺสณฺฺติ เสยฺยถาปี
เอตฺรหิ มยา สมฺมา ภิกฺขุสงฺโฆ ปฏฺิปาทิตฺโต สณฺฺติ หิ กนฺตรก ภิกฺขุ อิมสฺมิ ภิกฺขุสงฺเ

๑ ส. ย. เอว ๑ ม. สารณฺิยํ ๑

๒ ม. เอกเมว ทิสฺสติ ๑

พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๕ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

คหบดีวรรค

๑. กัณทรกสูตร

ประทานพระโอวาทแก่กัณทรกปริพาชก

[๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ฟังสระโบกขรณี ชื่อคัคครา เขตนครจำปาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. ครั้นนั้น บุตรนายหัตถาจารย์ชื่อเปสสะ และปริพาชกชื่อกัณทรกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว นายเปสสะหัตถาโรหบุตร ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ส่วนกัณทรกปริพาชกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วเหลียวดู ภิกษุสงฆ์ผู้นั่งเียบอยู่ แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า น้าอัสจรรย ท่านพระโคดม ไม่เคยมี ท่านพระโคดม เพียงเท่านั้น ท่านพระโคดมชื่อว่าทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบแล้ว ท่านพระโคดม พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่ง เพียงเท่านั้น เหมือนท่านพระโคดมทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบ ในบัดนี้ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นก็จักทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่ง เพียงเท่านั้น เหมือนท่านพระโคดมทรงให้ภิกษุสงฆ์ ปฏิบัติชอบในบัดนี้

[๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัณทรกะ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรกัณทรกะ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระผู้มีพระภาค เหล่านั้น ก็ทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่ง เพียงเท่านั้น เหมือนเราให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบในบัดนี้.

ดูกรกัณทรกะ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล แม้พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็จักทรงให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบเป็นอย่างยิ่ง เพียงเท่านั้น เหมือนเราให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติชอบในบัดนี้.

ดูกรกัณทรกะ ก็ในภิกษุสงฆ์นี้ ภิกษุทั้งหลายผู้อรหันตปัญญาสพอยู่จบพรหมจรรย์แล้วมีกิจ

อรหันโต จีณาสวา วุตตวันโต กตกรณียา โอหิตการา อนุปปตตสทตฺตา ปริกฺขิณภวสญฺโยชนา^๑
 สมมทญฺญาวิมุตฺตา สนนฺติ ปน^๒ กนฺทรก ภิกฺขุ อิมสฺมี ภิกฺขุสงฺฆเม เสชา^๓ สนนฺตสึลา
 สนนฺตวุตฺติโน นิปกา นิปกวุตฺติโน เต จตุสฺส สติปฺภุจฺจานนฺสฺ สุปฺติภูจฺจิตฺตํ^๔ วิหรนฺติ กตเมสฺสุ
 จตุสฺส อธิ กนฺทรก ภิกฺขุ กายะ กายานุปฺสฺสี วิหรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก
 อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ เวทนาสฺส เวทนานุปฺสฺสี วิหรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก
 อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก
 อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ ฐมฺเมสฺส ฐมฺมานุปฺสฺสี วิหรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมาวินยฺเย โลเก
 อภิชฺฌมาโทมนสฺสนนฺติ ฯ

[๓]

เอวํ วุตฺเต เปสฺโส หตฺถาโรหปฺพุตฺโต ภควนฺตํ เอตทวโจ อจฺจริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต
 ยาว สฺสปลฺลยตฺตา จิเม^๕ จตฺตารो สติปฺภุจฺจานา สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย
 ทฺกฺขโหมนสฺसानํ อตฺถกฺกมาย^๖ ฉายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย มยมฺปิ หิ
 ภนฺเต คีหิ โอทาตวสนา กาเลน กาลํ อิมสฺส จตุสฺส สติปฺภุจฺจานนฺสฺ สุปฺติภูจฺจิตฺตํ วิหราม
 อธิ มยํ ภนฺเต กายะ กายานุปฺสฺสีโน^๗ วิหราม อาตปปีโน สมฺปชานา สติมนฺโต วินยฺเย โลเก
 อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ เวทนาสฺส เวทนานุปฺสฺสีโน^๘ วิหราม อาตปปีโน สมฺปชานา สติมนฺโต
 วินยฺเย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสีโน วิหราม อาตปปีโน สมฺปชานา
 สติมนฺโต วินยฺเย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ ฐมฺเมสฺส ฐมฺมานุปฺสฺสีโน วิหราม อาตปปีโน
 สมฺปชานา สติมนฺโต วินยฺเย โลเก อภิชฺฌมาโทมนสฺสํ อจฺจริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต ยาวญฺจิทํ
 ภนฺเต ภควา เอวํ มนุสฺสสฺสคฺคเณ เอวํ มนุสฺสสฺสคฺคเณ เอวํ มนุสฺสสฺสาเจยฺเย วตฺตมาเน สตฺตานํ
 หิตาหิตํ ชานาติ คหณญฺเฬหิตํ ภนฺเต ยทิทํ มนุสฺสสา อุตฺตมานกญฺเฬหิตํ ภนฺเต ยทิทํ ปสฺสโว
 อหญฺหิ ภนฺเต ปโหมมิ หตฺถิทมมํ สารตฺถํ ยาวตเคน อนฺตเรน จมฺปํ คตาคตํ กริสฺสติ สพฺพานิ
 ตานิ สาเจยฺยานิ ญฺเญยฺยานิ วญฺเญยฺยานิ ชิเมหฺยฺยานิ ปาตุกริสฺสติ อมฺหากมฺปน ภนฺเต ทาสาติ

๑ ม. ปริก...สโยชนา ฯ

๒ ม. หิ ฯ

๓ ม. เสภา ฯ

๔ ม. สุปฺภูจิต...

๕ ป. ย. ภนฺเต ภควตา ฯ

๖ ส. ย. อตฺถกฺกมาย ฯ

๗ ย. -นุปฺสฺสี ฯ

๘ ย. -นุปฺสฺสี ฯ

ที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระเสียแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้ว มีสังโยชน์ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ มีอยู่ ดูกรกัณทรกะ อนึ่ง ในภิกษุสงฆ์นี้ ภิกษุทั้งหลาย ผู้ยังต้องศึกษา มีปกติสงบ มีความประพฤติสงบ มีปัญญาเลี้ยงชีพด้วยปัญญามีอยู่ เธอเหล่านั้น มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว ในสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน

ดูกรกัณทรกะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอกิขณา และโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะกำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๓]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นายเปสสหัตถาโรหบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า น้าอัสจรรย พระพุทธเจ้าข้า ไม่เคยมี พระพุทธเจ้าข้า สติปัฏฐาน ๔ นี้ พระองค์ ทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไรเพื่อความดับแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ที่จริง แม้พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว ก็ยังมีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อยู่ตามกาลที่สมควร ขอประทานพระวโรกาส พวกข้าพระพุทธเจ้าพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ น้าอัสจรรย พระพุทธเจ้าข้า ไม่เคยมี พระพุทธเจ้าข้า เพียงเท่านั้น พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคชื่อว่าย่อมทรงทราบประโยชน์และมีไช้ประโยชน์ของสัตว์ทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์รกรักเป็นไปอยู่อย่างนี้ ในเมื่อมนุษย์เคนกาค เป็นไปอยู่อย่างนี้ ในเมื่อมนุษย์ไอ้อวด เป็นไปอยู่อย่างนี้ ก็สิ่งที่รกรัก ก็มนุษย์ สิ่งที่ตื่น คือสัตว์ พระพุทธเจ้าข้า ด้วยว่าข้าพระพุทธเจ้าสามารถจะให้ช้างที่พอฝึกแล้วเล่นไปได้ ช้างนั้นจักทำนครจำปาให้เป็นทีไปมาโดยระหว่างๆ จักทำความ อ้อวด ความโกง ความคด ความงอ นั้นทั้งหมดให้ปรากฏด้วย ส่วนมนุษย์ คือทาส คนใช้ หรือกรรมกรของข้าพระพุทธเจ้า ย่อมประพฤติด้วยกายเป็นอย่างหนึ่ง ด้วยวาจาเป็นอย่างหนึ่ง และจิตของเขาเป็นอย่างหนึ่ง น้าอัสจรรย พระพุทธเจ้าข้า ไม่เคยมี พระพุทธเจ้าข้า เพียงเท่านั้น พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคชื่อว่าย่อมทรงทราบประโยชน์และมีไช้ประโยชน์ ในเมื่อมนุษย์รกรัก เป็นไปอยู่อย่างนี้ ในเมื่อมนุษย์เคนกาค เป็นไปอยู่อย่างนี้ ในเมื่อมนุษย์ไอ้อวดเป็นไปอยู่อย่างนี้ ก็สิ่งที่รกรัก ก็มนุษย์ สิ่งที่ตื่น คือสัตว์.

วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา อญฺญถา จ กาเยน สมฺมาจเรณฺติ อญฺญถา จ^๑ วาจาเย อญฺญถา
จ เนสํ จิตฺตํ โหติ อจฺจุริยํ ภาณเต อพฺภุตํ ภาณเต ยาวญฺจิทํ ภาณเต ภควา เอวํ มนุสฺสคฺคเณ
เอวํ มนุสฺสคฺคสฺสเณ เอวํ มนุสฺสสาเจยฺเย วตฺตมาเน สत्ตณฺณํ หิตาหิตํ ชานาติ คหณญฺเฬหิตํ
ภาณเต ยทิทํ มนุสฺสา อุตฺตณฺณกญฺเฬหิตํ ภาณเต ยทิทํ ปสฺสวตฺติ ฯ

[๔]

เอวเมตํ เปสฺส เอวเมตํ เปสฺส คหณญฺเฬหิตํ เปสฺส ยทิทํ มนุสฺสา อุตฺตณฺณกญฺเฬหิตํ เปสฺส
ยทิทํ ปสฺสว จตฺตาริเม เปสฺส ปุคฺคโล สนฺโต ลํวิชฺชมานา โลกสฺมี กตเม จตฺตาริ อธิ
เปสฺส เอกจฺโจ ปุคฺคโล อตฺตณฺตโป โหติ อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต อธิ ปน เปสฺส
เอกจฺโจ ปุคฺคโล ปณฺตโป โหติ ปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต อธิ เปสฺส เอกจฺโจ ปุคฺคโล
อตฺตณฺตโป จ โหติ อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต ปณฺตโป จ ปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต
อธิ ปน เปสฺส เอกจฺโจ ปุคฺคโล เนวตฺตณฺตโป โหติ นาคตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต น
ปณฺตโป น ปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต โส อนตฺตณฺตโป อปณฺตโป ทิฏฺฐเชว ฐมฺเม
นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สีตฺถิโกโต สุขปฏิสฺสเวทึ พุรหฺมญฺเฏเตน อตฺตนา วิหริติ อิมสํ เปสฺส
จตฺตุนํ ปุคฺคลานํ กตโม เต ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราเชตฺติติ ฯ

[๕]

วายํ ภาณเต ปุคฺคโล อตฺตณฺตโป อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต อयํ เม ปุคฺคโล
จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ ภาณเต ปุคฺคโล ปณฺตโป ปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต อยมปิ เม
ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ ภาณเต ปุคฺคโล อตฺตณฺตโป จ อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต
ปณฺตโป จ ปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต อยมปิ เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โย จ โย
อยํ ภาณเต ปุคฺคโล เนวตฺตณฺตโป นาคตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต น ปณฺตโป น
ปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต โส อนตฺตณฺตโป อปณฺตโป ทิฏฺฐเชว ฐมฺเม นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
สีตฺถิโกโต สุขปฏิสฺสเวทึ พุรหฺมญฺเฏเตน อตฺตนา วิหริติ อยํ^๒ เม ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราเชตฺติติ ฯ
กสฺมา ปน เต เปสฺส อิมํ ตโย ปุคฺคลา จิตฺตํ นาราเชตฺติติ ฯ

[๖]

ยวายํ ภาณเต ปุคฺคโล อตฺตณฺตโป อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุญฺสุโต โส อตฺตณฺณํ สุขกามํ

๑ ย. จสทโท นคฺคิ ฯ

๒ ม. อยมวา เม ฯ

บุคคล ๔ จำพวก

[๔]

พ. ดูกรเปสสะ ข้อนี้นั้นเป็นอย่างนั้น ดูกรเปสสะ ข้อนี้นั้นเป็นอย่างนั้น ก็สิ่งที่รกชฎคือมนุษย์ สิ่งที่ดี้น คือสัตว์ ดูกรเปสสะ บุคคล ๔ จำพวกนี้มีอยู่ หาได้อยู่ในโลก ๔ จำพวกนั้น เป็นไหน? ดูกรเปสสะ บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบการชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน.

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำตนให้เดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนและประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน

ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน. บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนนั้น ไม่มีความหิว คับสนธิ เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบัน ดูกรเปสสะ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ จำพวกไหนจะยังจิตของท่านให้ยินดี?

[๕]

เป. พระพุทธเจ้าข้า บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อนนี้ ไม่ยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ แม้บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ก็ไม่ยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ แม้บุคคลทำตนให้เดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ก็ไม่ยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ ส่วนบุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีความหิว คับสนธิ เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบัน บุคคลนี้ย่อมยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดี.

ดูกรเปสสะ ก็เพราะเหตุไรเล่า บุคคล ๔ จำพวกนี้ จึงยังจิตของท่านให้ยินดีไม่ได้?

[๖]

พระพุทธเจ้าข้า บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อนนี้ เขาย่อมทำตนซึ่งรักสุข เกลียดทุกข์ ให้เดือดร้อน เร่าร้อน ด้วยเหตุนี้ บุคคลนี้จึงไม่ยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ แม้บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาก็ย่อมทำผู้อื่นซึ่งรักสุข เกลียดทุกข์ ให้เดือดร้อน เร่าร้อน ด้วยเหตุนี้ บุคคลนี้จึงไม่ยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ แม้บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อนและประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาก็ย่อมทำตนและ

ทุกขปฏิกุณฺโถ อตาเปติ ปริตาเปติ อิมินา เม อัยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ ฆนฺเต
 ปุคฺคโล ปฺรนฺตโป ปฺรปฺริตาปนาณฺโຍกมฺมยฺยตฺโต โส ปฺริ สุขกามํ ทุกขปฏิกุณฺโถ อตาเปติ
 ปริตาเปติ อิมินา เม อัยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ ฆนฺเต ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป
 จ อตฺตปฺริตาปนาณฺโຍกมฺมยฺยตฺโต ปฺรนฺตโป จ ปฺรปฺริตาปนาณฺโຍกมฺมยฺยตฺโต โส อตฺตานญจ
 ปฺรณฺจ สุขกามํ^๑ ทุกขปฏิกุณฺโถ อตาเปติ ปริตาเปติ อิมินา เม อัยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ
 โย จ โข อัยํ ฆนฺเต ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป นาตฺตปฺริตาปนาณฺโຍกมฺมยฺยตฺโต น ปฺรนฺตโป น
 ปฺรปฺริตาปนาณฺโຍกมฺมยฺยตฺโต โส อนตฺตนฺตโป อปฺรนฺตโป ทิฏฺฐเจว ฆมฺเม นิจฺจาทอ นิพฺพุโต
 สິตฺติภูโต สุขปฏิสํเวที พุทฺธมฺภูเตน อตฺตนา วิหฺรติ อิมินา เม อัยํ ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราเชติ
 หนฺนท จทานิ มัยํ ฆนฺเต คจฺฉาม พหุกิจฺจา มัยํ พหุภณฺเฑยติ ฯ ยสฺสทานิ ตฺวํ เปสฺส กาลํ
 มลฺลสึติ ฯ อถ โข เปสฺส หตฺถาโรหปฺตฺโต ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา
 อญฺญาสาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ^๒ ฯ

[๗]

อถ โข ภควา อจิรปฺกนฺเต เปสฺส หตฺถาโรหปฺตฺเต ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ปณฺหิตो
 ภิกฺขเว เปสฺส หตฺถาโรหปฺตฺโต มหาปณฺโณ ภิกฺขเว เปสฺส หตฺถาโรหปฺตฺโต สเจ
 ภิกฺขเว เปสฺส หตฺถาโรหปฺตฺโต มหุตฺตํ นิสึเทยฺย ยาวสฺสาหิ^๓ อิมํ จตฺตาริ ปุคฺคเล วิตฺถาเรน
 วิภชิสฺสามิ มหตา อตฺเถน สัยฺยตฺโต อภวิสฺส^๔ อปิจ ภิกฺขเว เอตฺตาวตฺตปิ เปสฺส
 หตฺถาโรหปฺตฺโต มหตา อตฺเถน สัยฺยตฺโตติ ฯ เอตสฺส ภควา กาลิ เอตสฺส สุตฺต กาลิ ยํ
 ภควา อิมํ จตฺตาริ ปุคฺคเล วิตฺถาเรน วิภเชยฺย วิตฺถาเรน^๕ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ
 ธารสฺสนฺตึติ ฯ เตนหิ ภิกฺขเว สฺสณฺณ สาธุกํ มนสิโกโรธ ภาสีสฺสามิติ ฯ เอวํ ฆนฺเตติ โข
 เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสัสสุ ฯ

[๘]

ภควา เอตทโวจ กตฺโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป อตฺตปฺริตาปนาณฺโຍกมฺมยฺยตฺโต ฯ
 อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล อเจตโก^๖ โหติ มุตฺตจาโร หตฺถาเลขโน^๗ นเอหิภทฺตโก น
 ติฏฺฐภทฺตโก นาภิตํ น อุตฺทิสฺส กตํ น นิมนฺตํ สาทียติ โส น กุมฺภิมฺขา ปฏิกฺกณฺหาติ

๑ ย. สุขกาม ทุกขปฏิกุณฺโถ ฯ

๒ ม. ปกฺกมิ ฯ

๓ ม. ยาวาสาหิ ฯ

๔ ป. ม. ย. อคมิสฺส ฯ

๕ ม. ย. วิตฺถาเรนาคินฺตฺติ ฯ

๖ ม. อเจฟโก ฯ

๗ ส. ม. ย. หตฺถาเลขโน ฯ

ผู้อื่นซึ่งรักสุข เกลียศทุกข์ให้เดือดร้อนเร่าร้อน ด้วยเหตุนี้ บุคคลนี้จึงไม่ยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ ก็แลบุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน ไม่มีความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้ บุคคลนี้ ย่อมยังจิตของข้าพระพุทธเจ้าให้ยินดีได้ พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจะไป ณ บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีกิจมาก มีธุระที่ต้องทำมาก.

ดูกรเปสสะ บัดนี้ ท่านจงทราบกาลอันควรเถิด.

ลำดับนั้น นายเปสสหัตถาโรบุตร ขึ้นชม อนุโมทนาภาษิตพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ แล้วหลีกไป.

[๗]

ครั้งนั้น เมื่อนายเปสสหัตถาโรบุตรหลีกไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายเปสสหัตถาโรบุตรเป็นบัณฑิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายเปสสหัตถาโรบุตรมีปัญญามาก ถ้านายเปสสหัตถาโรบุตรพึงนั่งอยู่ครู่หนึ่ง ชั่วเวลาที่เรานั่งกันบุคคล ๔ จำพวกนี้โดยพิสดารแก่เขา เขาก็เป็นผู้ประกอบด้วยประโยชน์ใหญ่ อนึ่ง แม้ด้วยการฟังโดยสังเขปเพียงเท่านี้ นายเปสสหัตถาโรบุตรยังประกอบด้วยประโยชน์ใหญ่ พวกภิกษุกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค นี่เป็นกาล ข้าแต่พระสุคต นี่เป็นกาลของการที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงจำแนกบุคคล ๔ จำพวกนี้โดยพิสดาร ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคโดยพิสดารแล้วจักทรงจำไว้.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

[๘]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเปลือย ทอดทิ้งมารยาท เลียมมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาแล้วก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่ยินดีรับภิกษาที่เขานำมาให้ ไม่ยินดีรับภิกษาที่เขาทำเฉพาะ ไม่ยินดีรับภิกษาที่เขาพนมมือ เขาไม่รับภิกษาปากหม้อ ไม่รับภิกษาจากปากกระเช้า ไม่รับภิกษาคร่อมธรณีประตู ไม่รับภิกษาคร่อมท่อนไม้ ไม่รับภิกษาคร่อมเสา ไม่รับภิกษาของคน ๒ คนที่กำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงที่กำลังให้ลูกดูนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้คลอเคลียบุรุษ ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับภิกษาในที่ที่เขาเลี้ยงสุนัข ไม่รับภิกษาในที่มิมีแมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับปลา ไม่รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมักคอง เขาได้รับภิกษาที่เรือนหลังเดียว เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าวคำเดียวบ้างรับภิกษาที่เรือน ๒ หลัง เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๒ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๓ หลัง เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๓ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๔ หลัง เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๔ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๕ หลัง เขียวยาอัตรภาพด้วย

น กโฬปีมุขา^๑ ปฏิกุคณหาติ น เอลกมนนฺตร^๒ น ทณฺฑมณฺตร น มุสฺสทมนนฺตร น ทวินัน
 ญฺชมนานัน น กพฺภินิยา น ปายมานาย น ปุริสฺนตฺรคตฺย น สงฺกิตฺตีสฺส น ยตฺถ สทา
 อุปฏฺฐิตโหติ น ยตฺถ มกฺขิกา สณฺฑทสณฺฑทจารินี น มจฺจัน น มัสส น สฺสร น เมรยฺ น
 ฤโสทกํ ปิวดิ ฯ โส เอกาการิกโ วา โหติ เอกาโลปีโก ทฺวาการิกโ วา โหติ
 ทฺวาโลปีโก ฯเปฯ สตฺตาคาริกโ วา โหติ สตฺตาโลปีโก เอกิสฺสาปี ทตฺติยา ยาเปติ ทฺวิหิปี
 ทตฺติหิ ยาเปติ ฯเปฯ สตฺตหิปี ทตฺติหิ ยาเปติ เอกาหิกมฺปี อาหารํ อาหารเรติ ทฺวิหิกมฺปี อาหารํ
 อาหารเรติ ฯเปฯ สตฺตาคิกมฺปี อาหารํ อาหารเรติ อิติ เอวรูปมฺปี อทฺธมาสิก^๓
 ปริยาภตฺตโกชนานุโยคมนฺยุตฺโต วิหฺรติ ฯ โส สากกฺโข วา โหติ สามากกฺโข วา โหติ
 นีวารกฺโข วา โหติ ททฺทลกฺโข วา โหติ ญฺญกฺโข วา โหติ กณฺณกฺโข วา โหติ
 อจามกฺโข วา โหติ ปิณฺณากกฺโข วา โหติ ตินฺนกฺโข วา โหติ โคมยกฺโข วา โหติ
 วนมฺลผลาหารโ วา ยาเปติ ปวตฺตผลโกชี ฯ โส สาณานิปี ธารเรติ มสาณานิปี ธารเรติ
 ฌวทฺสฺสาณานิปี ธารเรติ ปัสสฺสฺสาณานิปี ธารเรติ ตีรฺร
 ธารเรติ อชินานิปี^๔ ธารเรติ อชินกฺขิปี ธารเรติ กุสจිරมฺปี ธารเรติ วากจिरมฺปี ธารเรติ
 ผลกจिरมฺปี ธารเรติ เกสกมฺพลมฺปี ธารเรติ วาลกมฺพลมฺปี^๕ ธารเรติ อุพฺภกปฺกมฺปี
 ธารเรติ เกสสมสฺส
 เกสสมสฺส
 อุพฺภกฺกปฺป
 อุพฺภกฺกปฺป
 กณฺณกฺกปฺป
 สยฺยํ กปฺเปติ สยตฺติยกมฺปี อุทโกโรหิตานุโยคมนฺยุตฺโต วิหฺรติ อิติ เอวรูปํ
 อเนกวิหิตํ กายสฺส อาตาปนปริตฺตาปนานุโยคมนฺยุตฺโต วิหฺรติ อัย วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป อตฺตปริตฺตาปนานุโยคมนฺยุตฺโต ฯ

[๕]

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปรนตโป ปรปริตฺตาปนานุ โยคมนฺยุตฺโต ฯ อิธ ภิกฺขเว
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล โอโรพฺภิกโก^๖ โหติ สฺวกริกโก สากฺกนิโก^๗ มาควิกโก ลุทฺโท มจฺจมาตโก
 โจโร จอโร มาตโก^๘ พนฺธนาการิกโ เย วา ปนญฺเณปี เกจิ กุรฺรทมนฺนตา อัย
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปรนตโป ปรปริตฺตาปนานุโยคมนฺยุตฺโต ฯ

๑ ม. กโฬปีมุขา ฯ

๒ ม. เอฟกมนนฺตร ฯ

๓ อทฺธมาสิกนฺติ ยุตฺตตฺร ฯ

๔ ป. อชินปี ฯ

๕ ม. วาพฺภกมฺพลมฺปี ฯ

๖ ม. โอโรพฺภิกโก ฯ

๗ ย. สากฺกนิโก ฯ

๘ ม. โจมาตโก ฯ

ข้าว ๕ คำบ้าง รับประทานที่เรือน ๖ หลัง เยียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๖ คำบ้าง รับประทานที่เรือน ๗ หลัง เยียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๗ คำบ้าง เยียวยาอัตรภาพด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง ๒ ใบบ้าง ๓ ใบบ้าง ๔ ใบบ้าง ๕ ใบบ้าง ๖ ใบบ้าง ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันหนึ่งบ้าง ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ๖ วันบ้าง ๗ วันบ้าง

เป็นผู้ประกอบความชวนชวายในการบริโภครัตที่เวียนมาตั้งถึงเดือน แม้เช่นนี้ด้วยประการฉะนี้อยู่เขาเป็นผู้มีผัดทองเป็นภักษาบ้าง มีข้าวฟ่างเป็นภักษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภักษาบ้าง มีกากข้าวเป็นภักษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภักษาบ้าง มีรำเป็นภักษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภักษาบ้าง มีข้าวไหม้เป็นภักษาบ้าง มีหญ้าเป็นภักษาบ้าง มีโคมัยเป็นภักษาบ้าง มีเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหารบริโภครัตผลไม้หล่นเยียวยาอัตรภาพ.

เขาทรงผ้าปานบ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังสือบ้าง หนังสือทั้งเล็บบ้าง ผ้าคารองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้างผ้ากำพลทำด้วยผมนคนบ้าง ผ้ากำพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ทำด้วยขนปีกนกเค้าบ้าง เป็นผู้ถอนผมและหนวด คือประกอบความชวนชวายในการถอนผมและหนวดบ้าง เป็นผู้ย่น คือห้ามอาสนะบ้างเป็นผู้กระโหย่ง คือประกอบความเพียรในการกระโหย่ง (คือเดินกระโหย่งเหยียบพื้นไม่เต็มเท้า)บ้าง เป็นผู้นอนบนหนาม คือสำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง ประกอบ ความชวนชวายในการลงน้ำบ้าง เป็นผู้ประกอบความชวนชวายในการทำกายให้เดือดร้อน เราร้อนหลายอย่างเห็นปานนี้อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน.

[๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการ ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ หม่าแพะเลี้ยงชีวิต หม่าสุกรเลี้ยงชีวิต หม่านกเลี้ยงชีวิต หม่าเนื้อเลี้ยงชีวิต เป็นคนเหี้ยมโหด เป็นคนฆ่าปลา เป็นโจร เป็นคนฆ่าโจรเป็นคนปกครองเรือนจำ หรือบุคคลเหล่าอื่นบางพวกเป็นผู้ทำทำงานอันทารุณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

୧୧ ମ. ୩୩

[๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นพระราชามหากษัตริย์ผู้ได้มรธาภิเษกแล้ว กิติ เป็นพราหมณ์มหาศาลกิติ พระราชาหรือพราหมณ์นั้น โปรดให้ทำโรงที่บูชาัญชันใหม่ทางด้านบูรพาแห่งนคร แล้วทรงจำเรณูพระเกสาและพระมัสสุ ทรงนุ่งหนังเสือทั้งเล็บ ทรงทาพระกายด้วยเนยใสและน้ำมันงา ทรงเคารพปฤษฎางค์ด้วยเขมฤค เข้าไปยังโรงที่บูชาัญชันใหม่ พร้อมด้วยพระมเหสีและพราหมณ์ปุโรหิต บรรทมบนพื้นดิน อันมิได้ลาดด้วยเครื่องลาด เขาทาด้วยโคลมัยสคน้ำมันในเต้าที่หนึ่งแห่งโคแม่ลูกอ่อนตัวเดียวมีเท่าใด พระราชาทรงเยียวยาอัศภาพด้วยน้ำมันเท่านั้น น้ำมันในเต้าที่ ๒ มีเท่าใด พระมเหสีทรงเยียวยาอัศภาพด้วยน้ำมันเท่านั้น น้ำมันในเต้าที่ ๓ มีเท่าใด พราหมณ์ปุโรหิต ย่อมเยียวยาอัศภาพด้วยน้ำมันเท่านั้น น้ำมันในเต้าที่ ๔ มีเท่าใด ก็บูชาไฟด้วยน้ำมันเท่านั้น ลูกโคเยียวยาอัศภาพด้วยน้ำมันที่เหลือ พระราชาหรือพราหมณ์นั้นตรัสอย่างนี้ว่า เพื่อต้องการบูชาัญชัน จงฆ่าโคผู้ประมาณเท่านี้ ลูกโคผู้ประมาณเท่านี้ ลูกโคเมียประมาณเท่านี้ แพะประมาณเท่านี้ ม้าประมาณเท่านี้ จงตัดต้นไม้ประมาณเท่านี้ เพื่อต้องการ ทำเป็นเสาัญชัน จงเกี่ยวหญ้าประมาณเท่านี้ เพื่อต้องการลาดพื้น ชนเหล่าที่เป็นทาสกิติ เป็นคนใช้กิติ เป็นกรรมกรกิติ ของพระราชาหรือพราหมณ์นั้น ชนเหล่านั้นถูกอาชญาคุกคาม ถูกภัยคุกคามมีน้ำตานองหน้า ร้องให้ทำการงานตามกำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่า ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน และทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

ว่าด้วยพระพุทฺธคุณ

[๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีความหิว คับสนธิ เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบัน เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตเสด็จอุบัติในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรมพระตถาคตพระองค์นั้น ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้รู้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรง

น ปรปริตาปนนานุโยคมนุญฺหโต โส อนตฺตุนฺตโป อปรนฺตโป ติฏฺฐเฐว ฐมฺเม นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
 สิตฺติภูโต สุขปฏิสฺสเวทึ พุรฺหมญฺเฐน อตฺตนาวิหฺรติฯ อธิ ภิกฺขเว ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวินฺนุ อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารธิ สตฺถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา โส อิมํ โลกํ สทฺธวํ สมารกํ สพุรฺหมกํ สสุสมณพฺราหฺมณํ ปชฺ
 สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ โส ฐมฺมํ เทเสติ อาทิกถฺยาณํ มชฺฌเณกถฺยาณํ
 ปรีโยสานกถฺยาณํ สาคถํ สพฺยณชนํ เกวลปริปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุรฺหมจฺริยํ ปกาเสติฯ ตํ ฐมฺมํ
 สฺฐนาติ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อณฺเวยตรสฺมึ วา กุเล ปจฺจนา ชาโต^๑ โส ตํ ฐมฺมํ สุตฺวา
 ตถาคเต สทฺธํ ปฏิลภติ โส เตน สทฺธทาปฏิลาเกน สมฺนฺนาโค อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ สมฺพาโธ
 ฌรวาโส ราชปโธ อพฺโลกาโส ปพฺพชฺชา น ยิํ สุกฺโร อการํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปฺณณํ
 เอกนฺตปรีสุทฺธํ สงฺขลิจิตํ พุรฺหมจฺริยํ จริตฺตํ ยนฺนุนาหํ เกสมสฺสํ โธหารตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺจนาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ โส อปรเณ สมเณน อปฺปํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย
 มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย อปฺปํ วา ฌาติปริวฏฺฐํ ปหาย มหนฺตํ วา ฌาติปริวฏฺฐํ ปหาย
 เกสมสฺสํ โธหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจนาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ ฯ

[๑๒]

โส เอวํ ปพฺพชฺชิตो สฺมาโน ภิกฺขุณฺํ สิกฺขาสาชีวสฺมาปนฺโน ฌาติปาตํ ปหาย ปาณา
 ติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ หิตทณฺโฑ นิหิตสฺสโธ ลชฺชึ ทยาปนฺโน สพฺพปาณญฺหิตานุกมฺปิ
 วิหฺรติ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ ทินฺนาทายิ ทินฺนปาฏิกงฺขิ
 อเถเนน^๒ สฺจัญฺเฐน อตฺตนา วิหฺรติ อพุรฺหมจฺริยํ ปหาย พุรฺหมจฺริ โหติ อาราจฺริ วิโรโต^๓
 เมถฺนา ความธมฺมา มุสฺสาทา ปหาย มุสฺสาทา ปฏฺวิโรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต
 ปจฺจยิโก อวิสฺสาทโก โลกสฺส ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจา ปฏฺวิโรโต โหติ อิตฺโต
 สุตฺวา น อมฺตรํ อกฺขาตา อิมสํ เกทาย อมฺตรํ วา สุตฺวา น อิมสํ อกฺขาตา อมฺสํ เกทาย
 อิติ ภิณฺณานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ^๔ วา อนฺนุปฺปาทา สมคฺคคาราโม สมคฺครโต
 สมคฺคคณฺที สมคฺคกรณํ วาจํ ภาสิตา โหติ ฝรฺสํ วาจํ ปหาย ฝรฺสาย วาจา ปฏฺวิโรโต โหติ
 ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมฺนียา หทยงฺคมา โปริ พหุชนกฺขตา พหุชนมนาปา ตถารูปี
 วาจํ ภาสิตา โหติ สมฺพปฺปลาปํ ปหาย สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที
 อตฺถวาที ฐมฺมวาที วินยวาที นิธานวดี วาจํ ภาสิตา กาลเณน สาปเทสํ ปรียนฺตวดี
 อตฺถสยฺหิตํ ฯ โส วิชฺคาม ญฺตคามสฺมารมฺภา ปฏฺวิโรโต โหติ เอกภคฺติโก โหติ รตฺตฺอุปฺโรโต
 วิโรโต วิกาลโกชนา นจฺจ คีต วาทิต วิสูกทสฺสนา ปฏฺวิโรโต โหติ มาลา คณฺฐ วิลปนธารณ
 มณฺทน วิญฺสณญฺจานา ปฏฺวิโรโต โหติ อจฺจาสนน มหาสนนา ปฏฺวิโรโต โหติ

๑ ย. ปจฺจนาโต. ปพฺพชฺชยฺยติ ฯ

๒ ไป. อเถเนน ฯ

๓ ม. ปฏฺวิโรโต ฯ

๔ ไป. สฺมาหิตานํ ฯ

แสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ
ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดี บุตรคฤหบดี หรือผู้เกิดเฉพาะในตระกูลใดตระกูล
หนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น ครั้นฟังแล้ว ได้ศรัทธาในพระตถาคต เมื่อได้ศรัทธาแล้ว ย่อมเห็นตระหนักรู้
ว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะ
ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวคงสังขจัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เรา
พึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต สมัยต่อมา เขาละ
กองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องนุ่งห่มน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจาก
เรือนบวชเป็นบรรพชิต.

ผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพ

[๑๒]

เขาวบวชอย่างนี้แล้ว ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพ เสมอด้วยภิกษุทั้งหลาย

๑. ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตรา มีความละอาย มีความ
เอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่.

๒. ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้
ไม่ประพฤติตนเป็นขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่.

๓. ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจาก
เมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน.

๔. ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ มีถ้อยคำเป็น หลักฐาน
ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก.

๕. ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คน
หมั่นแค้นร้ายกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมั่นแค้นร้ายกัน สมาน
คนที่แค้นร้ายกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีใน
คนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน.

๖. ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ ชวนให้รัก จับใจเป็น
ของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ.

๗. ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ พูดอิง
ธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำที่มีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอัน
ควร.

ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต โหติ อามกธณฺณปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต โหติ
 อามกมฺสปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต โหติ อิตฺถิกุมาริกาปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต โหติ
 ทาสีทาสปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต โหติ อเชตกปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต โหติ กุกกุฏสุกรปฏิคฺคหณา
 ปฏิวิโรโต โหติ หตฺถิกวาสุสวพปฏิคฺคหณา^๑ ปฏิวิโรโต โหติ เขตฺตวตฺตปฏิคฺคหณา ปฏิวิโรโต
 โหติ พุเตยฺยปหิณฺณคณฺณนุโยคา ปฏิวิโรโต โหติ กยวิกกยา ปฏิวิโรโต หติ ตฺลาณุกฺกสณฺณมานญฺญา
 ปฏิวิโรโต โหติ อุกโกฏฺณวณฺณนิกตีสาวโยคา^๒ ปฏิวิโรโต โหติ เจตนวธพนฺธนวิปฺราโมส-
 อาโลปสหสาการา^๓ ปฏิวิโรโต โหติ ๑ โส สนฺตญฺโฆ โหติ กายปรีหาริเกณ จีวรเณ
 กุจฺฉิปรีหาริเกณ ปิณฺฑปาเตน เยน^๔ เยนว ปกฺกมฺติ สมาทาเยว ปกฺกมฺติ ๑ เสยฺยธาปี นาม
 ปกฺกํ สกฺกเณ เยน^๕ เยนว เทติ สปฺตตภาโรว เทติ เอวเมว ภิกฺขุ สนฺตญฺโฆ โหติ
 กายปรีหาริเกณ จีวรเณ กุจฺฉิปรีหาริเกณ ปิณฺฑปาเตน เยน^๖ เยนว ปกฺกมฺติ สมาทาเยว
 ปกฺกมฺติ ๑ โส อิมินา อริเยน สัลลิกฺขณฺเณ สมฺนฺนาคโต อชฺฉตฺตํ อนวชฺชสฺสํ ปฏิสฺสเวเทติ ๑ โส
 จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิमितฺตคฺคหาหิ โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคหาหิ ยตฺวาธิกรณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ
 อสฺสํ วิหรนฺตํ อภิขฺเฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย
 ปฏิปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ จกฺขุณฺทริเย สํวริ อปชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา จาเนน คนฺธํ
 จายิตฺวา ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา กาเยน โสณฺฑจฺพฺพํ ผุสิตฺวา มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเย น นิमितฺตคฺคหาหิ
 โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคหาหิ ยตฺวาธิกรณเมณํ มนินฺทริยํ อสฺสํ วิหรนฺตํ อภิขฺเฌาโทมนสฺสา
 ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ มนินฺทริยํ มนินฺทริเย
 สํวริ อปชฺชติ ๑ โส อิมินา อริเยน อินฺทริยสํวเรน สมฺนฺนาคโต อชฺฉตฺตํ อพฺยาเสกสฺสํ
 ปฏิสฺสเวเทติ ๑ โส อภิกฺกณฺเต ปฏิกฺกณฺเต สมฺปชานการิ โหติ อาโลกิตฺเว วิโลกิตฺเว
 สมฺปชานการิ โหติ สมฺมิชฺชิตฺเว ปสาริตฺเว สมฺปชานการิ โหติ สงฺฆาฏิปตฺตจิวฺรธารเณ
 สมฺปชานการิ โหติ อสฺสิตฺเว ปีเต ขายิตฺเว สายิตฺเว สมฺปชานการิ โหติ อจฺจุจารปสฺสวากมฺเม
 สมฺปชานการิ โหติ คเต จิตฺเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริตฺเต ภาสิตฺเต ตฺถนฺทึภาเว สมฺปชานการิ
 โหติ ๑

๑ ไป, วลฺลา... ๑ ชฺ, วพฺวา... ๑ ม, วพฺวา... ๑

๒ ชฺ...สาวิโยคา ๑

๓ ม, ...สาหสา... ๑

๔ ม, โส เณ เณ จ ๑

๕ ม, โส เณ เณ จ ๑

๖ ม, โส เณ เณ จ ๑

๘. เว้นขาดจากการพรากรพืชคามและภูตคาม.

๑๐. เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่ กุศล.

๑๑. เว้นขาดจากการทัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว.

๑๒. เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่.

๑๓. เว้นขาดจากการรับทองและเงิน.

๑๔. เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ.

๑๕. เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ.

๑๖. เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี.

๑๗. เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส.

๑๘. เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ.

๑๙. เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร.

๒๐. เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา.

๒๑. เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน.

๒๒. เว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้.

๒๓. เว้นขาดจากการซื้อ การขาย.

๒๔. เว้นขาดจากการถือโก่งด้วยตราขัง การโก่งด้วยของปลอม และการโก่งด้วยเครื่องดวงวัด.

๒๕. เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง.

๒๖. เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก. เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจิตรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยวิณฑาทเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง นกมีปีกจะบินไปทางทิศภาคใดๆ ก็มีปีกของตัวเอง เป็นภาระบินไปฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแล เป็นผู้สันโดษด้วยจิตรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยวิณฑาทเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง.

ภิกษุนั้นประกอบด้วยศีลชั้นอันเป็นอริยะนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถืออนิมิต ไม่ถือพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออกิขมาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษาจักขุนทรีย์ ชื่อว่าถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ เธอฟังเสียงด้วยโสต ดมกลิ่นด้วยฆานะ ลิ้มรสด้วยชีวาหา ถูกต้องโณภูมัพพะด้วยกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ถืออนิมิต ไม่ถือพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออกิขมาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษามโนทรีที่ชื่อว่าสำรวมในมโนทรี ภิกษุประกอบด้วยอินทรียสังวรอันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันไม่ระคนด้วยกิเลสภายใน.

[๑๓]

โส อมิณา จ อริเยน สีสกฺขนุเชน สมฺนุนาคโต อมิณา จ อริเยน อินฺทุริยสํวเรน
สมฺนุนาคโต อมิณา จ อริเยน สติ สมฺปชฌณฺเณน สมฺนุนาคโต วิวิตฺตํ เสนาสํ ภาติ อรณฺณํ
รูกฺขมฺลํ ปพฺพตํ กนฺทํ คิริคูหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโปกาสํ ปลาตปฺปญฺช์^๑ ฯ โส ปจฺจนาภตฺตํ
ปิณฑปาตปฏิกฺกนฺโต นิสีทติ ปลฺลงกํ อาภุชิตฺวา อุชฺฐํ กายํ ปณฺธิชฌาย ปริมุขํ สติ
อุปฺปญฺจเปตฺวา ฯ โส อภิขมฺมํ โลเก ปหาย วิคตฺวาภิขมฺเณน เจตฺสา วิหริติ อภิขมฺมํ จิตฺตํ
ปริโสเรติ พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต วิหริติ สพฺพปาณญฺหิตานุกมฺปิ
พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเรติ ถีนมิทฺฐํ ปหาย วิคตฺถีนมิทฺฐํ วิหริติ อาโลกสณฺณํ
สโต สมฺปชาโน ถีนมิทฺฐา จิตฺตํ ปริโสเรติ อุทฺธจฺจกฺกจฺจํ ปหาย อนฺุทฺธโต วิหริติ อชฺฌตฺตํ
วูปสนฺนจิตฺโต อุทฺธจฺจกฺกจฺจา จิตฺตํ ปริโสเรติ วิจิกฺกจฺจํ ปหาย ตินฺณวิจิกฺกจฺจโน วิหริติ
อถกฺกถิ กุสเลสุ รมฺเมสุ วิจิกฺกจฺจาย จิตฺตํ ปริโสเรติ ฯ

[๑๔]

โส อิมํ ปณฺจ นีวรณํ ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเส ปณฺณาย ทพฺพลีกรณํ วิวิจฺเจว
กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ รมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิตฺตํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหริติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์
สมาธิขํ ปิตฺตํ ทุตฺติ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ปิตฺติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหริติ สโต จ
สมฺปชาโน สุขญฺจ กายเณ ปฏฺฐิเสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อาจิขฺขุนฺติ อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ
ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺกมา อทฺกฺขมฺสฺส อุเปกฺขาสติปาริสฺสฺสํ จตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหริติ ฯ

[๑๕]

โส เอวํ สมาหิตํ จิตฺเต ปริสุทฺธํ ปริโยทาเต อนนฺกณํ วิคฺคูปกฺกิลเส มุทฺธุเต กมฺมณิเย
จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต^๒ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตีณาณํ จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพ
นิวาสํ อนุสฺสเรติ เสยฺยถิทํ เอกมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย ติสฺสโตปิ ชาตีโย จตฺสฺสโตปิ ชาตีโย

๑ ไป. ปลาตปฺปญฺช์ ฯ

๒ ส. ช. อานนฺชปฺปตฺเต ฯ

ภิกษุ นั้นย่อมทำความรู้สึกในตัว ในการก้าวไป ในการถอยกลับ ในการแล ในการเหลียว ในการรู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงสังขาร ภาตรและจิรว ในการฉัน การค้ำ การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกในตัว ในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง.

การละนิรณ

[๑๓]

ภิกษุ นั้นประกอบด้วยศีลชั้น ๘ อินทริยสังวร สติและสัมปชัญญะอันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสังัด คือป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้งลอมฟาง ในกาลภายหลังภัต เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความเพ่งเล็งในโลก มีใจปราศจากความเพ่งเล็งอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความเพ่งเล็ง ละความประทุษร้ายคือพยาบาท ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือพยาบาทได้ ละถีนมิทธะแล้ว มีความกำหนดหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทธะ ละอุทธัจจกุกกุจจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายในอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุจจะได้ ละวิจิกิจฉานแล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉาน ไม่มีความเคลือบแคลงในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉานได้.

ฉาน ๔

[๑๔]

ภิกษุ นั้นละนิรณ ๕ เหล่านี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทำปัญญาให้ทรพลงได้แล้ว สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฉาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุทุติยฉาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะและเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฉาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่าผู้ได้ฉานนี้ เป็นผู้ที่มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฉาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่.

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ

[๑๕]

ภิกษุ นั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง

ปณฺจปี ชาติโย ทสปี ชาติโย วิสฺมปี ชาติโย คีสฺมปี ชาติโย จตฺตาฬิสมปี ชาติโย ปณฺหาสมปี
 ชาติโย ชาตีสตมปี ชาตีสทสฺสมปี ชาตีสตสทสฺสมปี อนนฺเกปี สํวฏฺฏกปฺเป อนนฺเกปี วิวฏฺฏกปฺเป
 อนนฺเกปี สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป อมฺตราสี เหวํนาโม เหวํโคตฺโต เหวํฉฺฉโน เหวํมาหาโร เหวํ
 สุขทฺถกฺขปฺปฏิสํเวที เหวํมายูปรียนฺโต โส ตโต จโต อมฺตร อุตฺปาที* ตตฺตราปาสี เหวํนาโม
 เหวํโคตฺโต เหวํฉฺฉโน เหวํมาหาโร เหวํ สุขทฺถกฺขปฺปฏิสํเวที เหวํมายูปรียนฺโต โส ตโต จโต
 อธิฐปฺนโนติ ฯ อิติ สาการํ สอฺทุเทสํ อนนฺกวิหิตํ ปุพฺพเพณิวาสํ อนฺนุสฺสรติ ฯ

[๑๖]

โส เหวํ สฺมาหิตเต จิตฺเต ปริสฺสุทฺเธ ปริโยทาทเต อนนฺจณฺเณ วิคฺคฺชปฺกฺกิลเส มุทฺทฺฐเต
 กมฺมุนิเย จิตเต อานนฺดชปฺปตฺเต สตฺตานํ จุตฺตปฺปาทณฺณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ โส ทิพฺเพน
 จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวฺมานเณ อูปชฺชวฺมานเณ หิเน ปณฺีเต
 สุวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺสคเต ทฺกฺคเต ยถากมฺมูปเก สตฺเต ปชานาติ อิมเณ วต โภณฺโต สตฺตา
 กายทฺถจฺริเตน สมนฺนาคตา วจฺิทฺถจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนทฺถจฺริเตน สมนฺนาคตา อริยํ
 อูปวาทกา มิจฺจาทิฏฺฐิกา มิจฺจาทิฏฺฐิกมฺมสฺมาทํนา เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ
 ทฺกฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อูปปฺนฺนา อิมเณ วา ปน โภณฺโต สตฺตา กายสฺสจฺริเตน สมนฺนาคตา
 วจฺิสุจฺริเตน สมนฺนาคตา มโนสฺสจฺริเตน สมนฺนาคตา อริยํ อนฺนูปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา
 สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสฺมาทํนา เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺคตี สคฺคํ โลกํ อูปปฺนฺนาติ ฯ อิติ
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวฺมานเณ อูปชฺชวฺมานเณ หิเน
 ปณฺีเต สุวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺสคเต ทฺกฺคเต ยถากมฺมูปเก สตฺเต ปชานาติ ฯ

[๑๗]

โส เหวํ สฺมาหิตเต จิตฺเต ปริสฺสุทฺเธ ปริโยทาทเต อนนฺจณฺเณ วิคฺคฺชปฺกฺกิลเส มุทฺทฺฐเต
 กมฺมุนิเย จิตเต อานนฺดชปฺปตฺเต อาสวํ ขยณฺณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ โส อิทํ ทฺกฺขุณฺติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ ทฺกฺขุสสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ ทฺกฺขุณฺโรโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อัยํ ทฺกฺขุณฺโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิมเณ อาสวติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ
 อาสวสสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ อาสวณฺโรโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ อาสวณฺโรธคามินี
 ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ ตสฺส เหวํ ชานโต เหวํ ปสฺสโต กามาสวปี จิตฺต วิมฺมจฺจิตติ
 ภวาสวปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจิตติ อวิชฺชาสวปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจิตติ วิมฺมุตตสฺมี วิมฺมุตตมิตติ ฌาณํ โหติ
 จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุทฺธมฺจริยํ กตํ กรณฺียํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ อัยํ วุจฺจิตติ
 ภิกฺขเว ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป นาคตฺตปรีตาปนาณฺโยคมฺมยฺยตฺโต น ปฺรณฺตโป น

๑ ส. ข. อุปปาที ฯ

แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ก็เป็นอันมาก ตลอดวิวัฏฏ์ก็เป็นอันมาก ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์ก็เป็นอันมากบ้าง ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็มียุขอย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

จุตูปปาตญาณ

[๑๖]

ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ง่ายแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อรู้จิตและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิตรสุจริต มโนสุจริต ติเตียนพระอริยเจ้าเป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิตรสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

อาสวักขยญาณ

[๑๗]

ภิกษุหนึ่ง เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ง่ายแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ เธอย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็มีญาณรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่า ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีความหิว ดับสนิทเป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบัน.

ปรปรีตานิ นานุโยคมนุญฺหโต โส อนตฺตุนฺตโป อปรนฺตโป ทิฏฺฐเจว ธมฺเม นิจฺจนาโต นิพฺพุโต
สํติฏฺฐโต สุขปฏิสํเวที พุรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ ฯ อิทมวโจ ภควา อตฺตมฺนา เต
ภิกฺขุ ภควโต ภาสีติ อภินนฺทุนฺติ ฯ

กนฺตรกสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปจฺมํ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำเป็นไวยากรณ์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชม ยินดี ภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ดังนี้แล.

จบ กัณฑ์กรสูตร ที่ ๑.

อฏฺฐกนาครสูตร^๑

[๑๘]

เอวมเม สุตฺโต เอกํ สมยํ อายสฺมา อานนฺโท เวสาลียํ วิหริติ เวฬุคามเก ๑ เตน โข ปน สมเณ ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาครโร ปาตลিপุตฺตํ อนฺนุปตฺตโต โหติ เกณจิเทว กรณิเณ ๑ อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาครโร เณ กุกกุฏารามิ เณ อณฺณตโร ภิกฺขุ เตนฺนุปสงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิเวทเตว เอมนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอมนฺตํ นิสินฺโน โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาครโร ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ กหํ นฺน โข ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท เอตฺรหิ วิหริติ ทสฺสนกามา หิ มยํ ตํ^๒ อานนฺทนฺติ ๑ เอโส คหปติ อายสฺมา อานนฺโท เวสาลียํ วิหริติ เวฬุคามเกติ ๑ อถ โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาครโร ปาตลিপุตฺเต ตํ กรณิยํ ตีเรตฺวา เณ เวสาลี เณ^๓ เวฬุคามโก เณายสฺมา อานนฺโท เตนฺนุปสงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิเวทเตว เอมนฺตํ นิสิตฺติ ๑

[๑๙]

เอมณฺตํ นิสินฺโน โข ทสโม คหปติ อฏฺฐกนาครโร อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ อตฺถิ นฺน โข ภนฺเต อานนฺท เตน ภาควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน เอกธมฺโม อกฺขาโต ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน ปหิตตฺตสฺส วิหโร อวิมุตฺตยเจว จิตฺตํ วิมฺจุจติ อปฺปริกฺชีณา จ^๔ อาสวา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ อนฺนุปตฺตตฺตยจ^๕ อนฺตฺตรํ โยคกฺเขมํ อฺนุปาปุณาตฺติติ ๑ อตฺถิ โข คหปติ เตน ภาควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน เอกธมฺโม อกฺขาโต ยตฺถ ภิกฺขุโน ปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน ปหิตตฺตสฺส วิหโร อวิมุตฺตยเจว จิตฺตํ วิมฺจุจติ อปฺปริกฺชีณา จ อาสวา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ อนฺนุปตฺตตฺตยจ^๕ อนฺตฺตรํ โยคกฺเขมํ อฺนุปาปุณาตฺติติ ๑ กตโม ปน ภนฺเต อานนฺท เตน ภาควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน เอกธมฺโม อกฺขาโต ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน ปหิตตฺตสฺส วิหโร อวิมุตฺตยเจว จิตฺตํ วิมฺจุจติ อปฺปริกฺชีณา จ อาสวา ปริกฺขยํ คจฺจนฺติ อนฺนุปตฺตตฺตยจ^๖ อนฺตฺตรํ โยคกฺเขมํ อฺนุปาปุณาตฺติติ ๑

[๒๐]

อิธ คหปติ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปีติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหริติ โส อิติ ปฏฺฐิตยจฺจุตฺติ อิทมฺปิ โข ปจฺมํ ฌานํ

๑ ม. ย. อายสฺมนฺตํ ๑

๒ ย. อธิ ปาโณ นตฺถิ

๓ ย. วา ๑

๔ ย. วา ๑

๕ อปฺปตฺตตฺตยจฺติปี ทิสฺสติ ๑

๖ ม. สพุทฺธอ สํโยชนานนฺติ ทิสฺสติ ๑

๒. อัญจนนาครสูตร

พระอานนท์แสดงธรรมโปรดทสมคฤหบดี ชาวเมืองอัญจนกะ

[๑๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ เวฬุคาม เขตนครเวสาลี. ก็สมัยนั้น คฤหบดีชื่อทสมะ เป็นชาวเมืองอัญจนกะ ไปยังเมืองปาตลีบุตร ด้วยกรณีกิจอย่างหนึ่ง. ครั้นนั้นทสมคฤหบดีชาวเมืองอัญจนกะ เข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งถึงกุฎกุฎาราม ให้อภิกษุนั้นแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้ถามภิกษุนั้นว่า ท่านผู้เจริญ เดียวนี้ ท่านพระอานนท์อยู่ที่ไหน ด้วยว่า ข้าพเจ้าใคร่จะพบท่านพระอานนท์ ภิกษุนั้น ตอบว่า ดูกรคฤหบดี ท่านพระอานนท์อยู่ ณ บ้านเวฬุคาม เขตนครเวสาลี. ครั้นนั้นแล ทสมคฤหบดีชาวเมืองอัญจนกะ ทำกรณีกิจนั้นให้สำเร็จที่เมืองปาตลีบุตรแล้ว ไปยังนครเวสาลี ถึงบ้านเวฬุคาม เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ให้อภิกษุนั้นแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๑๙]

ทสมคฤหบดีชาวเมืองอัญจนกะนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ธรรมอันหนึ่ง ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป และย่อมบรรลुถึงธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าที่ยัง ไม่บรรลุ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้นตรัสไว้มีอยู่แลหรือ?

ท่านพระอานนท์ตอบว่า มีอยู่ คฤหบดี ...

ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ก็ธรรมอันหนึ่ง เป็นไฉน ...?

รูปมาณ ๔

[๒๐]

ดูกรคฤหบดี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุข เกิดแต่เวกอยู่ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้ปฐมฌานนี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดีเพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอย่อมเป็น

อภิสงฆ์ อภิสงฆ์เจตยิต์ ย โข ปน กิณฺณิ อภิสงฆ์ อภิสงฆ์เจตยิต์ ตทนิจฺจํ นิโรธมฺมนฺติ
 ปชานาติ โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ เตเนว
 รมฺมราเคน ตาย รมฺมนนฺทียา ปณฺณํ โอรมฺภาคิยานํ สยฺโยชฺชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิโก
 โหติ ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกา อยมฺปิ โข คหปติ เตน ภาวตา ชานตา
 ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธมฺโม อกฺขาโต ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส
 อาดาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหริโต อวิมตฺตยฺเจว จิตฺตํ วิมฺจจติ อปฺปริกฺชีณา จ อาสวา ปริกฺขยํ
 กจฺจนฺติ อนนฺนูปตฺตยฺจ^๑ อนฺนตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนฺนปาปฺณาติ ฯ ปุณ จปรี คหปติ ภิกฺขุ
 วิตกฺกวิจารานํ วูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหริติ โส อิติ ปฏฺิสณฺณิจฺจุติ อิทมฺปิ
 โข ทฺติยํ ฌานํ อภิสงฆ์ อภิสงฆ์เจตยิต์ ฯเปฯ อนฺนตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนฺนปาปฺณาติ ฯ ปุณ จปรี
 คหปติ ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหริติ โส อิติ ปฏฺิสณฺณิจฺจุติ
 อิทมฺปิ โข ตฺติยํ ฌานํ อภิสงฆ์ อภิสงฆ์เจตยิต์ ฯเปฯ อนฺนตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนฺนปาปฺณาติ ฯ
 ปุณ จปรี คหปติ ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหริติ โส อิติ
 ปฏฺิสณฺณิจฺจุติ อิทมฺปิ โข จตฺตถํ ฌานํ อภิสงฆ์ อภิสงฆ์เจตยิต์ ฯเปฯ อนฺนตฺตรํ โยคกฺเขมํ
 อนฺนปาปฺณาติ ฯ

๑ กตฺถจฺจิ อปฺปตฺตยฺจาติปิ ทิสฺสตี ฯ

โอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี ธรรมอันหนึ่งแม่นี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุถึงธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุอันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุตุนิยมาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้อุทยมานนี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดีเพลิดเพลิน ในธรรมคือสมถะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี ธรรมอันหนึ่งแม่นี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุถึงธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบอันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมิอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วย นามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุนิยมาน ที่พระอริยะทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้มานี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้อุทยมานนี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรมคือสมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดีเพลิดเพลินในธรรมคือสมถะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี ธรรมอันหนึ่งแม่นี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุถึงธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุอันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุดุคตญาณ ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้อุทยมานนี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเหตุ

[๒๑]

ปุณ จปริ คหปติ ภิกขุ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหริติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺถตฺตํ^๑ สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฆริตฺวา วิหริติ โส อิติ ปฏฺฐิสณฺจิกฺขติ อยมฺปิ โข เมตฺตา เจโตวิมฺุตติ อภิสงฺขตา อภิสณฺเจตฺยิตา ยํ โข ปน กิณฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสณฺเจตฺยิตํ ตทฺนิจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ โส ตตฺถ จิโต ๑เป๑ อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปฺณาติ ๑ ปุณฺนํ ปาเจ อิทิสเมว ๑ ปุณ จปริ คหปติ ภิกขุ กรุณาสหคเตน เจตสา ๑เป๑ มุทิตาสหคเตน เจตสา อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหริติ ตถา ทฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺถตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฆริตฺวา วิหริติ โส อิติ ปฏฺฐิสณฺจิกฺขติ อยมฺปิ โข อุเปกฺขา เจโตวิมฺุตติ อภิสงฺขตา อภิสณฺเจตฺยิตา ยํ โข ปน กิณฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสณฺเจตฺยิตํ ตทฺนิจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ โส ตตฺถ จิโต ๑เป๑ อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปฺณาติ ๑

[๒๒]

ปุณ จปริ คหปติ ภิกขุ สพฺพโส รูปสณฺณํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสณฺณํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสณฺณํ อมฺมสํการา อนนฺโต อาภาโสติ อาภาसानญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ โส อิติ ปฏฺฐิสณฺจิกฺขติ อยมฺปิ โข อาภาसानญฺจายตฺนสมฺปาตฺติ อภิสงฺขตา อภิสณฺเจตฺยิตา ยํ โข ปน กิณฺจิ อภิสงฺขตํ อภิสณฺเจตฺยิตํ ตทฺนิจํ นิโรธธมฺมนฺติ ปชานาติ โส ตตฺถ จิโต ๑เป๑ อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนุปาปฺณาติ ๑ ปุณ จปริ คหปติ ภิกขุ สพฺพโส

๑ ย. สพฺพตฺถตฺตํ ๑

ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือสมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดีเพลิดเพลินในธรรมคือสมถะและวิปัสสนานั้นเพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้นมีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี ธรรมอันหนึ่งเท่านั้นแล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีคนส่งไปอยู่ จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลु อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

อัปมัญญา ๔

[๒๑]

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน เธอมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพศาลเป็นมหัคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าโดยความมีตนทั่วไป ในที่ทุกสถานอยู่ ด้วยประการฉะนี้ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้เมตตาเจโตวิมุตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในเมตตา เจโตวิมุตินั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดีเพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัม ภาคียสังโยชน์ ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี แม้ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีคนส่งไปอยู่ จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีใจประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน เธอมีใจประกอบด้วยกรุณา อันไพศาลเป็นมหัคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าโดยความมีตนทั่วไป ในที่ทุกสถานอยู่ ด้วยประการฉะนี้ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้กรุณาเจโตวิมุตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความกำหนด

อากาธานญายตนัน สมตักกมม อนนตัม วิญญานนตัม วิญญานญายตนัน อุปสมปชช
 วิหริติ โส อิติ ปฏิสญจิกขติ อยมปิ โข วิญญานญายตนสมาปตติ อภิสงขตา
 อภิสญเจตยิตา ยัม โข ปน กิณฺหิ อภิสงขตัม อภิสญเจตยิตัม ตพฺนิจฺจํ นิโรธ- ธรรมนฺติ ปชานาติ
 โส ตตฺถ จิโต ๑เป๑ อนฺตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนฺุปาปฺณาติ ๑ ปุณฺ จปริ คหปติ ภิกฺขุ
 สพฺพโส วิญญานญายตนัน สมตักกมม นตฺถิ กิณฺหิติ อากิณฺจญฺายตนัน อุปสมปชช
 วิหริติ โส อิติ ปฏิสญจิกขติ อยมปิ โข อากิณฺจญฺายตนสมาปตติ อภิสงขตา
 อภิสญเจตยิตา ยัม โข ปน กิณฺหิ อภิสงขตัม อภิสญเจตยิตัม ตพฺนิจฺจํ นิโรธธรรมนฺติ
 ปชานาติ โส ตตฺถ จิโต อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ เตเนว
 ธรรมราเคน ตาย ธรรมนฺนฺทียา ปญฺจนํ โอรมฺภากิยานํ สลฺโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิโก
 โหติ ตตฺถ ปรีนิพฺพายิ อนาวตฺติธฺมฺโม ตสฺมา โลกา อยํ^๑ โข คหปติ เตน ภควตา ชานตา
 ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน เอกธฺมฺโม อกฺขาโต ยตฺถ ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส
 อาคาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ อวิมฺตฺตยฺเจว จิตฺตํ วิมฺจฺจติ อปฺปริกฺขิณา จ อาสวา ปริกฺขย
 กจฺจนฺติ อนนฺุปฺตตฺตยฺจ อนฺตฺตรํ โยคกฺเขมํ อนฺุปาปฺณาตีติ ๑

 ๑ ม. อยมปิ โข ๑

เพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนา นั้นเพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอ ย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้นมีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี แม้ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิต ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุดังธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลु อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีใจประกอบด้วยมุทิตา แผล่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน เธอมีใจประกอบด้วยมุทิตา อันไพบูลย์เป็นมหัคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผล่ไปทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าโดยความ มีตนทั่วไป ในที่ทุกสถานอยู่ ด้วยประการฉะนี้ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้มุทิตาเจโตวิมุตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนา นั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดี เพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนา นั้นเพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอ ย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี แม้ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิต ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุดังธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผล่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน เธอมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ เป็นมหัคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผล่ไปทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าโดยความ มีตนทั่วไป ในที่ทุกสถานอยู่ ด้วยประการฉะนี้ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้อุเบกขาเจโตวิมุตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนา นั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความยินดี เพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนา นั้นเพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอ ย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี แม้ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิต ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลุดังธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

อรุพมาณ ๔

[๒๒]

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าถึงชั้นอากาศาณูจายตนะ ด้วยมนสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่องรูปสัณญา เพราะดับปฏิสสัณญา เพราะไม่มนสิการนานัตตสัณญา โดยประการทั้งปวงอยู่ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้อากาศาณูจายตนสมาบัตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความ ยินดีเพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี แม้ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลुถึงธรรม ที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลु อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าถึงชั้นวิญญาณูจายตนะ ด้วยมนสิการว่า วิญญาณ หาที่สุดมิได้ เพราะล่องอากาศาณูจายตนะ โดยประการทั้งปวงอยู่ เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม่วิญญาณูจายตนสมาบัตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความ ยินดีเพลิดเพลินในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ดูกรคฤหบดี แม้ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลुถึงธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลุ อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ดูกรคฤหบดี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลुอากิญจัญญายตนะ ด้วยมนสิการว่า ไม่มีอะไร เพราะล่องวิญญาณูจายตนะ ได้โดยประการทั้งปวง เธอพิจารณาอยู่อย่างนี้ ย่อมรู้ชัดว่า แม้อากิญจัญญายตนสมาบัตินี้ อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น ก่อสร้างขึ้น สิ่งนั้นไม่เที่ยง มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ เธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้าไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

[๒๓]

เอวํ วุตฺเต ทสฺโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร อายสฺมนุตํ อานนฺทํ เอตทโวจ เสยฺยถาปิ
 ภนฺเต อานนฺท ปุริโส เอกํ^๑ นิธิมฺขํ คเวสฺนโต สกิทเว เอกาทส นิธิมฺขานิ อธิคจฺเญยฺย เอวเมว
 โข อหํ ภนฺเต เอกํ อมตทวารํ คเวสฺนโต สกิทเว เอกาทส อมตทวารานิ อลตฺถํ สวณาย
 เสยฺยถาปิ ภนฺเต ปุริสสฺส อคารํ เอกาทสทวารํ โส ตสฺมี อคาเร อาทิตฺเต เอกเมเคนปี ทวารเณ
 สกฺกญฺเญยฺย อตฺตานํ โสตุถิ กาคํ เอวเมว โข อหํ ภนฺเต อิมสํ เอกาทสนฺนํ อมตทวารานํ
 เอกเมเคนปี อมตทวารเณ สกฺขิสฺสสามิ^๒ อตฺตานํ โสตุถิ กาคํ อิมํ หิ นาม ภนฺเต
 อณฺณตติติยา อาริยสฺส อาริยธฺนํ ปริยเอสิสฺสนฺติ กิมํกํ ปนํ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปุํ
 น กริสฺสามิตี ๑ อถ โข ทสฺโม คหปติ อฏฺฐกนาคโร ปาตลিপุตฺตกณฺจ เวสาลิกณฺจ
 ภิกฺขุสงฺฆํ สนนฺนิปาเตตฺวา ปณฺเฑน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตุถา สนนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ
 เอกเมกณฺจ ภิกฺขุํ ปจฺเจกํ ทุสฺสยฺเคน อจฺฉาเทสิ อายสฺมนุตํ^๓ อานนฺทํ ติจีวเรณ อจฺฉาเทสิ
 อายสฺมโต^๔ อานนฺทสฺส ปณฺจสตํ^๕ วิหารํ การาเปสิตี ๑

อฏฺฐกนาครสฺสตุตํ^๖ ๕ นิฏฺฐิตํ ทุตฺติยํ ๑

๑ ม. เอกว ๑

๒ ม. ย. สกฺกณฺนิสฺสามิ ๑

๓ ป. จสทโท ทิสฺสตี ๑

๔ ม. ย. จสทโท ทิสฺสตี ๑

๕ ม. ปณฺจสตวิหารํ ๑

๖ ม. ย. อฏฺฐกนาครสฺสตุตฺตํ ๑

เพราะความยินดีเพลิดเพลินในธรรม คือ สมณะและวิปัสสนานั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เธอย่อมเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา.

ตุมกรคฤหบดี แม่ธรรมอันหนึ่งนี้แล ที่เมื่อภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่จิตที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป ย่อมบรรลुถึงธรรมที่ปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบไว้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่ยังไม่บรรลुอันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ พระองค์นั้น ตรัสไว้.

ทสมคฤหบดีบูชาพระอรานนท

[๒๓]

เมื่อท่านพระอรานนทกล่าวอย่างนี้แล้ว ทสมคฤหบดี ชาวเมืองอัมภฐกะ ได้กล่าว กะท่านพระอรานนทว่า ข้าแต่ท่านพระอรานนทผู้เจริญ บุษยกำลังแสวงหาขุมทรัพย์ขุมหนึ่ง ได้พบขุมทรัพย์ถึง ๑๑ ขุมในคราวเดียวกัน ฉันทิ ข้าพเจ้าก็ฉันทินั้น กำลังแสวงหาประตอมตะประตุมหนึ่ง ได้พบประตอมตะถึง ๑๑ ประตุมในคราวเดียวกัน โดยการฟังเท่านั้น.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เรือนของบุษมีประตุม ๑๑ ประตุม เมื่อเรือนนั้นถูกไฟไหม้ บุษ เจ้าของเรือนอาจทำตนให้สวัสดีโดยประตุมแม่ประตุมหนึ่งๆ ได้ ฉันทิ ข้าพเจ้าก็ฉันทินั้น จักอาจทำตนให้สวัสดีได้โดยประตอมตะ แม่ประตุมหนึ่งๆ แห่งประตอมตะ ๑๑ ประตุมนี้.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อันชื่อว่าอัญญเดียรฉิยเหล่านี้ จักแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์ ก็ไฉน ข้าพเจ้าจักไม่ทำการบูชาท่านพระอรานนทเล่า. ลำดับนั้น ทสมคฤหบดี ชาวเมืองอัมภฐกะ ให้ประชุมภิกษุสงฆ์ผู้อยู่ในเมืองปาตลีบุตร และเมืองเวสาลี พร้อมกันแล้วให้อิมหันตเพียงพอด้วยขาทนียะ โขชนียะ อันประณีต ด้วยมือของตน ให้ภิกษุครองคู่ผ้ารูปละคู่ๆ และได้ให้ท่านพระอรานนทครองไตรจีวร แล้วให้สร้างวิหาร ๕๐๐ ถวายท่านพระอรานนท ดังนี้แล.

จบ อัมภฐกนาครสูตร ที่ ๒.

[၁၄]

[၆၃]

១០ ឬ ៧រូប ។

๓. เสาขปฏิปทาสูตร

ว่าด้วยผู้มีเสาขปฏิปทา

[๒๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตเมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้น สันฐาคารใหม่ที่พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ให้สร้างแล้วไม่นาน อันสมณพราหมณ์ หรือมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งยังมิได้เคยอยู่เลย. ครั้งนั้น พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส สันฐาคารใหม่อัน พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ให้สร้างแล้วไม่นาน อันสมณพราหมณ์หรือมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งยังมิได้เคยอยู่เลย ขอเชิญพระผู้มีพระภาคทรงบริโภคนิสันฐาคารนั้นเป็นปฐมฤกษ์ พระผู้มีพระภาคทรงบริโภคเป็นปฐมฤกษ์แล้ว พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์จักบริโภคภายหลัง ชื่อนั้นยังมีเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์สืบกาลนาน. พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยคฺยณิภาพ.

ลำดับนั้น พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ ทราบการรับของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วเข้าไปยังสันฐาคารใหม่ แล้วสั่งให้ปลาดสันฐาคารให้มีเครื่องลาดทุกแห่ง ให้แต่งตั้งอาสนะ ให้ตั้งหมอน้ำ ให้ตามประทีปน้ำมันแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายปลาดสันฐาคาร ให้มีเครื่องลาดทุกแห่ง แต่งตั้งอาสนะ ตั้งหมอน้ำ ตามประทีปน้ำมันแล้ว บัดนี้ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงทราบกาลอันควรเถิด.

[๒๕]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปยังสันฐาคาร ทรงชำระพระบาทยุดแล้ว เสด็จเข้าไปสู่สันฐาคาร ประทับนั่ง พิงเสากลาง ทรงผินพระพักตร์ตรงทิศบูรพา. แม้ภิกษุสงฆ์ชำระเท้าแล้ว เข้าไปสู่สันฐาคารแล้วนั่งพิงฝาด้านทิศปัจจิม ผินหน้าเฉพาะทิศบูรพาแวดล้อมพระผู้มีพระภาค. แม้พวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ ชำระพระบาทแล้ว เสด็จเข้าไปสู่สันฐาคาร ประทับนั่งพิงฝาด้านทิศบูรพา ผินพักตร์เฉพาะทิศปัจจิม แวดล้อมพระผู้มีพระภาค.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังพวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ ให้เห็นแจ้ง ให้สมทานให้อาจอหญา ให้รื่นเริงด้วยธรรมีกถาตลอดราตรีเป็นอันมาก แล้วครัสเรียกท่านพระอนนทมาว่า

ดูอรอนนท ปฏิปทาของเสาขบุคคลจงแจ่มแจ้งกะเธอ เพื่อพวกเจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์เถิด เราเมื่อหลัง เราจักเหยียดหลังนั้น ท่านพระอนนทรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคโปรดให้ปลาดผ้าสังฆาฏิเป็น ๔ ชั้น สำเร็จสีหไสยาสน์ ด้วยพระปรัตเบื้องขวา ทรงซ้อนพระบาทเหลื่อมพระบาท มีพระสติสัมปชัญญะทรงมนสิการสัญญาในอันเสด็จลุกขึ้น.

สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหิเสตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนํ อามนฺเตสิ ปฏิภาตฺ ตํ อานนํ ท
กาปิลวตฺถวานํ สกฺขานํ เสโฆ ปฏฺธิปโท^๑ ปิฏฺฐิ เม อคฺคิยาติ ตมํ อายมิสฺสามิติ ฯ เอว
ภนฺเตติ โห อายสฺมา อานนํ โท ภควโต ปจฺจุสฺสโสติ ฯ อถ โห ภควา จตฺตุนฺนํ สงฺฆาภู
ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิณเณ ปสฺเสน สึหเสยฺยํ กปฺเปสิ ปาเทณ^๒ ปาํ อจฺจาชาเย สโต
สมฺปชาโน อฏฺฐจฺานสฺสณฺณํ มนสิกริตฺวา ฯ

[๒๖]

อถ โห อายสฺมา อานนํ โท มหานามํ สกฺกั^๓ อามนฺเตสิ อึช มหานาม อริยสวโก
สีลสมฺปนฺโน โหติ อินฺทริเยสฺสุ กุตฺตทฺวารो โหติ โภชเน มตฺตตฺถญฺญ โหติ ชาคริยมนฺยุตฺโต
โหติ สตฺตติ สทฺธมฺเมหิ สมฺนฺนาโคโต โหติ จตฺนุนํ ฌานานํ อภิจเจตฺสีกานํ
ทิกฺขณฺมมฺสฺสขวิหารานํ นิคามลภี โหติ อภิจฺฉลภี อภิสึรลภี ฯ

[๒๗]

กถญฺจ มหานาม อริยสวโก สีลสมฺปนฺโน โหติ ฯ อึช มหานาม อริยสวโก สีลวา
โหติ ปาติโมกฺขสํวรสํวโต วิหริติ อจฺจารโคจรสมฺปนฺโน อณฺุมตฺเตสฺส วชฺเชสฺส ภยทสฺสวํ
สมาทาย สีกฺขติ สีกฺขาปเทสฺส เอว โห มหานาม อริยสวโก สีลสมฺปนฺโน โหติ ฯ

[๒๘]

กถญฺจ มหานาม อริยสวโก อินฺทริเยสฺสุ กุตฺตทฺวารो นิमितฺตคฺคาหิ โหโหติ ฯ อึช
มหานาม อริยสวโก จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น ติ นานูปยุตฺตชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกรณเมนํ
จกฺขุณฺทริยํ อสํวตฺตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส
สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ จกฺขุณฺทริยํ จกฺขุณฺทริเย สํวรํ อปชฺชติ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา
ฌานเณ คนฺธํ ฌายิตฺวา ชิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา กาเยน โฬฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญา
น นิमितฺตคฺคาหิ โหติ นานูปยุตฺตชนคฺคาหิ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทริยํ อสํวตฺตํ วิหรนฺตํ
อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ
มนินฺทริยํ มนินฺทริเย สํวรํ อปชฺชติ เอว โห มหานาม อริยสวโก อินฺทริเยสฺสุ กุตฺตทฺวารो
โหติ ฯ

[๒๙]

กถญฺจ มหานาม อริยสวโก โภชเน มตฺตตฺถญฺญ โหติ ฯ อึช มหานาม อริยสวโก
ปฏฺฐิสฺงฺขา โยนิโส อาหารํ อหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิฏฺฐนาย ยาวเทว

๑ ย. ปาฏฺธิปโท ฯ

๒ ม. ย. ปาเท ฯ

๓ ย. สกฺกั ฯ

[๒๖]

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เชิญท้าวมหานามสากยะมาว่า ดูกรมหานาม อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล คຸ້ມครองทวารในอินทริยทั้งหลาย รู้ประมาณใน โภชนะ ประกอบความเพียรเครื่องตื่น ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ ประการ เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันเป็นธรรมอาศัยซึ่งจิตอันยังเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทวิภูตรธรรม ตามความปรารถนา เป็นผู้ได้โดยไมยาก ไม่ลำบาก.

[๒๗]

ดูกรมหานาม อย่างไร อริยสาวกจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืศีล สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรมหานาม อย่างนี้แล อริยสาวกเชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล.

[๒๘]

ดูกรมหานาม อย่างไร อริยสาวกจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้คຸ້ມครองทวารในอินทริยทั้งหลาย อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ เหยย้อม ปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทริย ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษจักขุนทริย ชื่อว่าถึงความสำรวมในจักขุนทริย ฟังเสียงด้วยโสตแล้ว คมกลืนด้วยฆานะแล้ว ลิ้มรสด้วยชีวาแล้ว ถูกต้องโณภูฏัพพะ ด้วยกายแล้ว ... รู้แจ้งธรรมารมณด้วยใจแล้ว ไม่ถือนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ เหยย้อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทริย ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษามโนทริย ชื่อว่าถึงความสำรวมในมโนทริย ดูกรมหานาม อย่างนี้แล อริยสาวกเชื่อว่าเป็นผู้คຸ້ມครองทวารในอินทริยทั้งหลาย.

๒๕]

ดูกรมหานาม อย่างไร อริยสาวกจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกคายแล้วกลืนกินอาหาร ไม่ใช่เพื่อจะเล่น เพื่อจะมัวเมาเพื่อความฟ่องใส เพื่อความงดงาม เพียงเพื่อความดำรงอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อบำบัดความอยากอาหาร เพื่อบุญเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า จักกำจัดเวทนาเก่าเสียด้วย จักไม่ให้เวทนา

อิมสฺส กายสฺส จิตฺติยา ยาปนาย วิหีสุปรติยา พุรุมฺจริยานุคฺคหยา อิติ ปุราณญจ เวทนํ
ปฏฺิหฺงขามิ นวญจ เวทนํ น อุปฺปาตฺสสามิ ยาตุรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฬาสฺสวหาโร
จาติ เอวํ โข มหานาม อริยสาวโก โภชน มตฺตตฺถว โหติ ฯ

[๓๐]

กถญจ มหานาม อริยสาวโก ชาคริยมนฺยุตฺโต โหติ ฯ อิท มหานาม อริยสาวโก ทิวสํ
จกฺกเมน นิสชฺชาย อวารณฺเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ รตฺติยา ปจฺมํ ยามํ จกฺกเมน นิสชฺชาย
อวารณฺเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิณฺเณ ปสฺสเสน
สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ^๑ ปาเท^๒ ปาทํ อจฺจาชาย สโต สมฺปชาโน อฏฺฐจฺฉานสณฺณํ มนสิกริตฺวา
รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุจฺจาย จกฺกเมน นิสชฺชาย อวารณฺเยหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเชติ เอวํ
โข มหานาม อริยสาวโก ชาคริยมนฺยุตฺโต โหติ ฯ

[๓๑]

กถญจ มหานาม อริยสาวโก สตฺตฺหิ สทฺฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ อิท มหานาม
อริยสาวโก สทฺฐโ หติ สทฺฐหติ ตถาคตฺสฺส โพธิ อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปริสทฺมมฺสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
ภควาติ หิริมา โหติ หิริยติ กายทฺวจฺจริเตน วจิตฺทจฺจริเตน มโนทฺวจฺจริเตน หิริยติ ปาปกาณํ
อกุสลาณํ ฐมฺมานํ สฺมาปตฺติยา โอตฺตปฺปํ โหติ โอตฺตปฺปติ กายทฺวจฺจริเตน วจิตฺทจฺจริเตน มโน
ทฺวจฺจริเตน โอตฺตปฺปติ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมฺมานํ สฺมาปตฺติยา พหุสฺสุโต โหติ
สุตฺธโร สุตฺตสนฺนิจโย เย เต ฐมฺมา อาทิกถฺยาณา มชฺฌกถฺยาณา ปริโยสานกถฺยาณา สาทฺถา^๓
สพฺพญฺชนา เกวลปฺริปฺณณํ ปฺริสฺสทฺธํ พุรุมฺจริยํ อภิวทฺนติ ตถารูปาสุส ฐมฺมา พหุสฺสุตา
โหนติ ฐตา วจฺสา ปฺริจิตา มนฺसानุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฏฺิวิทฺธา อารทฺธวิริโย โหติ^๔
กุสลาณํ ฐมฺมานํ ปหานาย กุสลาณํ ฐมฺมานํ อุปสมฺปทาย ภาษวา ทพฺพปรกฺกโม
อนิกฺขิตฺตฺธโร กุสเลสุ ฐมฺเมสุ สติมา โหติ ปรมฺเณ สติเนปฺกเกณ สมฺนฺนาคโต จิรกตฺมปิ
จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา ปญฺญวา^๕ โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมฺนฺนาคโต^๖ อริยาย
นิพฺเพทิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา เอวํ โข มหานาม อริยสาวโก สตฺตฺหิ สทฺฐมฺเมหิ
สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ

๑ ม. ย. กปฺเปติ ฯ

๒ ม. ย. ปาเท ฯ

๓ ป. สาทฺถ สพฺพญฺชนํ ฯ

๔ ม. ย. วิหริติ ฯ

๕ ย. ปญฺญา วา โหติ ฯ

๖ ม. โหติ ฯ

ใหม่เกิดขึ้นด้วย ความเป็นไปแห่งอริยาบถ ความเป็นผู้ไม่มีโทษ และความอยู่เป็นผาสุกจักมีแก่เรา
 ดูกรมหานาม อย่างนี้แล อริยสาวกชื่อว่า เป็นผู้รู้ประมาณในโกชนะ.

[๓๐]

ดูกรมหานาม อย่างไร อริยสาวกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอริย
 สาวกในพระธรรมวินัยนี้ เวลากลางวันชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเครื่องกั้นจิต ด้วยการเดิน การ
 นั่ง เวลากลางคืน ในปฐมยาม ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมเครื่องกั้นจิต ด้วยการเดินการนั่ง เวลา
 กลางคืน ในมัชฌิมยาม สำเร็จสี่หิไสยาสน์โดยข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ
 มนสิการสัญญาในอันที่จะลุกขึ้น เวลากลางคืน ในปัจฉิมยาม ลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้บริสุทธิ์จาก
 กรรมเครื่องกั้นจิต ด้วยการเดิน การนั่ง ดูกรมหานาม อย่างนี้แล อริยสาวกชื่อว่า เป็นผู้ประกอบ
 ความเพียรเครื่องตื่น.

[๓๑]

ดูกรมหานาม อย่างไร อริยสาวกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗
 ประการ คืออริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มืศรัทธา คือเชื่อความตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มี
 พระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไป
 ดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์
 ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม.

๒. เป็นผู้มืหิริ คือ ละอายกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการถึงพร้อม
 แห่งอกุศลธรรมอันลามก.

๓. เป็นผู้มืโอตตปปะ คือ สะดุ้งกลัวกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต สะดุ้งกลัว ต่อ
 การถึงพร้อมแห่งอกุศลธรรมอันลามก.

๔. เป็นพหูสูต ทรงธรรมที่ได้สดับแล้ว สังสมธรรมที่ได้สดับแล้ว ธรรมเหล่าใด
 งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้ง
 พยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ธรรมทั้งหลายเห็นปานนั้น อันท่านได้สดับมามาก ทรงจำไว้ได้
 สังสมด้วยวาจา ตามเพ่งด้วยใจ แทงตลอดด้วยดี ด้วยความเห็น.

๕. เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีความ
 เข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

๖. เป็นผู้มืสติ คือ ประกอบด้วยสติและปัญญาเครื่องรักษาดนอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตาม
 ระลึกได้ แม้ซึ่งกิจการที่ทำไว้แล้วนาน แม้ซึ่งถ้อยคำที่พูดไว้แล้วนาน.

๗. เป็นผู้มืปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเห็นความเกิดและความดับ อันเป็น
 อริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรมหานาม อย่างนี้แล อริยสาวกชื่อว่า เป็นผู้

[๓๒]

กถณจ มหานาม อริยสาวโก จตุณฺณ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ^๑ ธิฏฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อภิจฺฉลาภี อกสิรลาภี ฯ อธิ มหานาม อริยสาวโก วิวิจฺเจว เมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปิติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจฺจารานํ รูปสฺมา อชฺฉตฺตํ สมฺบฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์ สมาธิ ชํ ปิติสฺสํ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหฺรติ ปิตฺติยา จ วิราคา อุปฺเภขโก จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสฺสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อาภิจฺชนฺติ อุปฺเภขโก สติมา สุขวิหาริตฺติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺตงฺคมา อทุกฺขมสฺสํ อุปฺเภขาสติปาริสฺสทฺธี จตฺตถิ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหฺรติ เอวํ โข มหานาม อริยสาวโก จตุณฺณ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ธิฏฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อภิจฺฉลาภี อกสิรลาภี ฯ

[๓๓]

ยโต^๒ โข มหานาม อริยสาวโก เอวํ สีสสมฺปนฺโน โหติ เอวํ อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทฺวารो โหติ เอวํ โภชเน มตฺตตฺถญฺญ โหติ เอวํ ชาครियมนฺนุยฺตุโต โหติ เอวํ สตฺตฺติ สทฺธมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต โหติ เอวํ จตุณฺณ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ธิฏฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อภิจฺฉลาภี อกสิรลาภี อโย วุจฺจติ มหานาม อริยสาวโก เสโฆ ปฏิปโท อปฺปจฺจนฺตตาย^๓ สมาปนฺโน^๔ ภพฺโพ อภินิพฺพิทาย ภพฺโพ สมฺโพธาย ภพฺโพ อนฺตตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคฺมาย ฯ เสยฺยธาปี มหานาม กุกฺกฏฺฐิยา อณฺฑานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วา ตานสฺส กุกฺกฏฺฐิยา สมฺมา อธิสฺยิตานิ สมฺมา ปริเสจิตานิ สมฺมา ปริภาวิตานิ^๕ กิณฺจาปี ตสฺสา กุกฺกฏฺฐิยา น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺชเชยฺย อโห วตฺติเม กุกฺกฏฺฐโปตฺกา ปาทนฺขสฺสียา วา มุขตฺตฺถเกน วา อณฺฑโกถํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชเชยฺยฺยฺนฺติ^๖ เอวเมว โข มหานาม ยโต อริยสาวโก เอวํ สีสสมฺปนฺโน โหติ เอวํ อินฺทฺริเยสุ คฺคตฺตทฺวารो โหติ เอวํ โภชเน มตฺตตฺถญฺญ โหติ เอวํ ชาครियมนฺนุยฺตุโต โหติ เอวํ สตฺตฺติ สทฺธมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต โหติ เอวํ จตุณฺณ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ธิฏฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อภิจฺฉลาภี อกสิรลาภี อโย วุจฺจติ

๑ ย. อภี ฯ

๒ โป. จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. ย. อปฺปจฺจนฺตตาย ฯ

๔ โป. สมฺนฺนาคโตติปี ทิสฺสติ ฯ

๕ โป. ปริเสทิตานิ ฯ

๖ โป. เอตฺตฺตฺตร “อโห โข ภพฺพาว เต กุกฺกฏฺฐโปตฺกา ปาทนฺขสฺสียา วา มุขตฺตฺถเกน วา #อณฺฑโกถํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชเชยฺยฺยฺนฺติ อิม ปาชา ทิสฺสนฺติ ฯ

ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ ประการ.

[๓๒]

คุกรมหานาม อย่างไร อริยสาวกจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้ได้มานทั้ง ๔ อันเป็นธรรมอาศัย ซึ่งจิตอันยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม ตามความปรารถนา เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน วิตก มีวิจาร์ มีปีติ และสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุดุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายในมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌานที่พระอริยทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้มานนี้ เป็นผู้ที่มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุดุตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับ โสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่

คุกรมหานาม อย่างนี้แล อริยสาวกเชื่อว่าเป็นผู้ได้มานทั้ง ๔ อันเป็นธรรมอาศัย ซึ่งจิตอันยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมตามความปรารถนา เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก.

[๓๓]

คุกรมหานาม เพราะอริยสาวกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้ คຸ້ມครองทวารในอินทริย์ทั้งหลายอย่างนี้ รู้จักประมาณในโภชนะอย่างนี้ ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอย่างนี้ ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ อย่างนี้ เป็นผู้ได้มานทั้ง ๔ อันเป็นธรรมอาศัยซึ่งจิตอันยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม ตามความปรารถนาเป็นผู้ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก อย่างนี้บัณฑิตจึงกล่าวอริยสาวกนี้ว่าเป็นผู้มีเสขปฏิบัติ ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมซึ่งเป็นดุจฟองไก่อที่ไม่เน่าควรจะชำแรกกิเลส ควรจะตรัสรู้ ควรจะบรรลุดุธรรมอันปลอดโปร่งจากกิเลสเครื่องประกอบ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

คุกรมหานาม เปรียบเหมือนฟองไข่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ฟองไข่เหล่านี้เมื่อก่อนอนทับ กก อบอุ่นได้ไอร้อนดีแล้ว ถึงเมื่อก่อนนั้นจะไม่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่าขอลูกไก่เหล่านี้พึงทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บเท้าหรือด้วยจะงอยปาก ออกได้โดยสะดวกเถิดดังนี้ ลูกไก่ภายในเปลือกไข่นั้นก็คงทำลายเปลือกไข่ออกได้โดยสวัสดิ์ ฉนั้นใด

คุกรมหานาม อริยสาวกก็ฉนั้นเพราะท่านเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้ คຸ້ມครองทวารในอินทริย์ทั้งหลายอย่างนี้ รู้จักประมาณในโภชนะอย่างนี้ ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอย่างนี้ ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ อย่างนี้ เป็นผู้ได้มานทั้ง ๔ อันเป็นธรรมอาศัยซึ่งจิตอันยิ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมตามความปรารถนา เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากอย่างนี้ บัณฑิตจึงกล่าวอริยสาวกนี้ว่า เป็นผู้มีเสขปฏิบัติ ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมซึ่งเป็นดุจฟองไก่อที่ไม่เน่า ควรจะชำแรกกิเลส ควรจะตรัสรู้ ควรจะบรรลุดุธรรมอันปลอดโปร่งจากกิเลสเครื่องประกอบ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

มหานาม อริยสาวโก เสโห ปฏิปโท อปฺปจฺจนฺตตาย สฺมาปฺนโน ภพฺโพ อภินิพฺพิทาย
 ภพฺโพ สฺมฺโพธาย ภพฺโพ อนฺตฺตรสฺส โยคกฺกเขมฺมสฺส อธิคฺมาย ฯ สโห โส^๑ มหานาม
 อริยสาวโก อิมฺเมว^๒ อนฺตฺตรํ อูเปกฺขาสติปาริสฺสฺส อากมฺม อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนฺตฺตรติ
 เสยฺยถิทํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาตีโย ฯเปฯ อิติ สาการิ สตฺตเทสํ อนกฺวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ
 อนฺตฺตรติ อยมฺมสฺส ปจฺมาภินิพฺพิทา โหติ กุกฺกฏจฺฉาปฺกสฺสฺสว อณฺทโกสมฺหา ฯ สโห โส
 มหานาม อริยสาวโก อิมฺเมว อนฺตฺตรํ อูเปกฺขาสติปาริสฺสฺส อากมฺม ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสฺสฺส
 อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สत्ตเต ปชานาติ อยมฺมสฺส ทฺติยาภินิพฺพิทา โหติ
 กุกฺกฏจฺฉาปฺกสฺสฺสว อณฺทโกสมฺหา ฯ ส โห โส มหานาม อริยสาวโก อิมฺเมว อนฺตฺตรํ
 อูเปกฺขาสติปาริสฺสฺส อากมฺม อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ วิมุตฺติํ
 ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อยมฺมสฺส ตฺติยาภินิพฺพิทา
 โหติ กุกฺกฏจฺฉาปฺกสฺสฺสว อณฺทโกสมฺหา ฯ

[๓๔]

ยมฺปิ^๓ มหานาม อริยสาวโก สีสฺสพฺปนฺโน โหติ อิทมฺปิสฺส โหติ จรณฺสุมิ ยมฺปิ

๑ ย. สทฺตพฺพตฺต ส โห โส ฯ

๒ โป. “อนฺตฺตรํ โยคกฺกเขมฺมํ ฯ

๓ ม. ยมฺปิ โห ฯ

ดูกรมหานาม อริยสาวกนั้นอาศัยขุตถกถา มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่านี้อย่างเดียว ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ว่าในภพนั้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพนั้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์ อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ข้อนี้เป็นความแตกฉานแห่งฉานข้อที่หนึ่งของอริยสาวกนั้น เปรียบเหมือนลูกไก่เจาะเปลือกไข่ออก ฉะนั้น.

ดูกรมหานาม อริยสาวกนั้นอาศัยขุตถกถา มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่านี้อย่างเดียว เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ติดैनพระอริยเจ้า เป็นมิฉชาติกุฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิฉชาติกุฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ติดैनพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยากด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการ ฉะนี้ ข้อนี้เป็นความแตกฉานแห่งฉานข้อที่สองของอริยสาวกนั้น เปรียบเหมือนลูกไก่เจาะเปลือกไข่ออก ฉะนั้น.

ดูกรมหานาม อริยสาวกนั้นอาศัยขุตถกถา มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่านี้อย่างเดียว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะ อาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ข้อนี้เป็นความแตกฉานแห่งฉานข้อที่สามของอริยสาวกนั้น เปรียบเหมือนลูกไก่เจาะเปลือกไข่ออก ฉะนั้น.

ความเป็นผู้มีวิชาและจรณะ

[๓๔]

ดูกรมหานาม แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลนี้ ก็เป็นจรณะของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายนี้ ก็เป็นจรณะของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ก็เป็นจรณะของเธอประการหนึ่ง แม้

มหานาม อริยสาวโก อินฺทริเยสุ กุตฺตทวารโ หิติ อิทฺมปิสุส โหติ จรณสฺมี ยมฺปิ มหานาม
 อริยสาวโก โภชนะ มตฺตตณฺณ โหติ อิทฺมปิสุส โหติ จรณสฺมี ยมฺปิ มหานาม อริยสาวโก
 ชาคริยมนฺยุตฺโต โหติ อิทฺมปิสุส โหติ จรณสฺมี ยมฺปิ มหานาม อริยสาวโก สตฺตหิ
 สทฺธมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อิทฺมปิสุส โหติ จรณสฺมี ยมฺปิ มหานาม อริยสาวโก
 จตฺตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตฺติกานํ ทิฏฺฐจรมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภิ โหติ อภิจุลลาภิ
 อกฺขิรลาภิ อิทฺมปิสุส โหติ จรณสฺมี ยมฺปิ มหานาม อริยสาวโก อเนกวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ
 อนุสฺสเรติ เสยฺยถิํ เอยมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาตฺวิโย ฯเปฯ อิติ สากาโร สอฺภูเทสํ อเนกวิหิตํ
 ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ อิทฺมปิสุส โหติ วิชฺชา ยมฺปิ มหานาม อริยสาวโก ทิพฺพเพน
 จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อตฺตักฺกนฺตมานุสฺสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ อิทฺมปิสุส โหติ
 วิชฺชา ยมฺปิ มหานาม อริยสาวโก อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเจว
 ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรติ อิทฺมปิสุส โหติ วิชฺชา ยมฺปิ มหานาม
 อริยสาวโก วิชฺชาสมฺปนฺโน อิติปิ จรณสมฺปนฺโน อิติปิ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน
 อิติปิ ฯ พุรฺหมฺนาเปสา* มหานาม สนฺจกฺมาเรณ คาคา ภาสิตา

ขตฺติโย เสฏฺโฐ ชเนตฺสมี

เย โคตฺตปฏฺฐาโร

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน

โส เสฏฺโฐ เทวมาณฺสเถติ ฯ

[๓๕]

สา โข ปเนสา มหานาม พุรฺหมฺนา สนฺจกฺมาเรณ คาคา สุกฺคิตา น ทุกฺคิตา สุกฺกาสิตา

๑ ม. พุรฺหมฺนา โข ปเนสา ฯ

ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้ประกอบความเพียรเครื่องต้นนี้ ก็เป็นจรณะของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยสัปปริสธรรม ๗ ประการนี้ ก็เป็นจรณะของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเป็นผู้ได้ฌานทั้ง ๔ อันเป็นธรรมอาศัยซึ่งจิตอันยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมตามความปรารถนา เป็นผู้ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากนี้ ก็เป็นจรณะของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก ก็ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ว่าในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณ อย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็กได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ นี่ก็เป็นวิชาของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่าสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิตรสุจริต มโนสุจริต ติเตียนพระอริยะเจ้า เป็นมิจฉาทิฏฐิยัตถิการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิตรสุจริต มโนสุจริต ติเตียนพระอริยะเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ ยัตถิการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ กายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ นี่ก็เป็นวิชาของเธอประการหนึ่ง แม้ข้อที่อริยสาวกทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ซึ่งปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ นี่ก็เป็นวิชาของเธอประการหนึ่ง.

กาลาสันงุมารพรหม

ดูกรมหานาม อริยสาวกนี้ บัณฑิตสรรเสริญว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาแม้เพราะเหตุนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจรณะแม้เพราะเหตุนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะแม้เพราะเหตุนี้ แม้สนังกุมารพรหมก็ได้กล่าวคาถาไว้ในชุมชนที่ยังรังเกียจกันด้วยโคตร กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะเป็นผู้ประเสริฐสุด.

[๓๕]

ดูกรมหานาม กาลานั้น สนังกุมารพรหมจับดีแล้ว มิใช่จับชั่ว กล่าวดีแล้วมิใช่กล่าวชั่ว ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมदिแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นแล้ว ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า สาธุๆ อานนท์ เธอได้กล่าวเสขปฏิบัติแก่พวก

น ทุพฺภาสิตา อตุถสฺสฺหิตา โน อนตุถสฺสฺหิตา อนุมตา ภควตาติ ฯ อถ โข ภควา
 อญฺจุหิตฺวา อายสฺมุนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ สาธุ สาธุ อานนฺท สาธุ โข ตฺวํ อานนฺท
 กาปิฉวตฺถวานํ สกฺขยานํ เสาปฏฺธิปํ อภาสีติ ฯ อิทมวโจ อายสฺมา อานนฺโท สมนฺนุโล
 สตุถา อโหสิ อตุตมฺนา กาปิฉวตฺถวา สกฺขยา อายสฺมโต อานนฺทสฺส ภาสีติ อภินนฺทุนฺติ ฯ

เสาปฏฺธิปทาสุตฺตํ ๑ นิฏฺฐิตํ ตตฺถิยํ ฯ

เจ้าศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ ดีแล.

ท่านพระอานนท์ได้กล่าวภาษิตนี้จบลงแล้ว พระศาสดาทรงยินดี พวกเจ้าศากยะ เมืองกบิลพัสดุ์ ชื่นชม
ยินดี ภาษิตของท่านพระอานนท์ ดังนี้แล.

จบ เลขปฏิบัติปาฐาสูตร ที่ ๓.

โปตลียสุตฺต

[๓๖]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา อังคุตฺตรปาเปสุ วิหริติ อาปณฺณํ นาม อังคุตฺตรปาปานิ
นิกโม ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺณสมยํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อาปณฺณํ ปิณฺฑทาย ปาวิสี ๑
อาปณฺณํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจกฺกตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏิกฺกนฺโต เยน อณฺณตโร วณฺณงฺโก
เตนฺอุปสงฺกมิ^๑ ทิวาวิหาราย ตํ วณฺณงฺกํ อชฺโฌกเหตฺวา^๒ อณฺณตรสฺมี รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสิตฺติ
๑ โปตฺลียปิ โข คหปติ สมฺปนฺนนิวาสนปาปุโร^๓ จตฺตูปาหนานิ ชงฺฆาวิหารี^๔ อนุจฺงกมฺมาโน
อนุจิวรมาโน เยน โส วณฺณงฺโก เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ วณฺณงฺกํ อชฺโฌกเหตฺวา เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อญฺจาสิ ๑

[๓๗]

เอกมนฺตํ จิตฺตํ โข โปตฺลียํ คหปติ ภควา เอตทโวจ สํวิชฺชนฺติ^๕ โข คหปติ อาสนานิ สเจ
อากฺขสฺส นิสิตฺทาติ ๑ เอวํ วุตฺเต โปตฺลียํ คหปติ คหปติวาเทน มํ สมฺโณ โคตโม สมฺมาจเรตฺติ
กุปฺปีโต อนตฺตมโน ตฺถเห อโหสิ ๑ ทฺติยมฺปิ โข ภควา โปตฺลียํ คหปติ เอตทโวจ สํวิชฺชนฺ
ติ โข คหปติ อาสนานิ สเจ อากฺขสฺส นิสิตฺทาติ ๑^๖ ทฺติยมฺปิ โข โปตฺลียํ คหปติ คหปติวาเทน มํ
สมฺโณ โคตโม สมฺมาจเรตฺติ กุปฺปีโต อนตฺตมโน ตฺถเห อโหสิ ๑ ตฺติยมฺปิ โข ภควา
โปตฺลียํ คหปติ เอตทโวจ สํวิชฺชนฺติ โข คหปติ อาสนานิ อากฺขสฺส นิสิตฺทาติ ๑ เอวํ
วุตฺเต โปตฺลียํ คหปติ คหปติวาเทน มํ สมฺโณ โคตโม สมฺมาจเรตฺติ กุปฺปีโต อนตฺตมโน
ภควนฺตํ เอตทโวจ ตยิทํ โภ โคตม นจฺจนฺนํ ตยิทํ นปฺปฏฺฐีรูปํ ยํ มํ ตวํ คหปติวาเทน
สมฺมาจเรตฺติ ๑ เต^๗ หิ เต คหปติ อากาธา เต ลิงฺกา เต นิमितฺตา ยถาตํ คหปติสฺสตาติ ๑ ตถา
หิ ปน เม โภ โคตม สพฺเพ กมฺมมนฺตา ปฏิกฺกขิตฺตา สพฺเพ โวหารา สมฺมจฺฉินฺนาติ ๑ ยถากถํ ปน
เต คหปติ สพฺเพ กมฺมมนฺตา ปฏิกฺกขิตฺตา สพฺเพ โวหารา สมฺมจฺฉินฺนาติ ๑ อิทฺธ เม โภ โคตม
ยํ อโหสิ ฐนํ วา ฐณฺณํ วา รัชตํ วา ชาตฺรูปํ วา สพฺพพนฺตํ ปุตฺตานํ ทายชฺชํ นิยุตฺตํ ตตฺถาหํ

๑ ไป. อุปสงฺกมิตฺวา ๑

๒ ม. อชฺโฌกาทิตฺวา ๑

๓ ส. ม. ย. นินฺวาสนปาปุโร ๑

๔ ม. ชงฺฆาวิหารี ๑

๕ ส. ย. สํวิชฺชนฺเต โขติ ปาโห ทิสฺสติ ๑

๖ ไป. เอวํ วุตฺเต ๑

๗ ไป. ม. เตนฺหิ ๑

๔ โปตลียสูตร

เรื่องโปตลียกฤหบดี

[๓๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ในอังคุตตรปาชนบท ในนิคม ของชาว อังคุตตราปะ ชื่อว่า อาปนณะ. ครั้นนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังอาปนนิคม. ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในอาปนนิคมแล้วภายหลังภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว เสด็จเข้าไปยังไพรสณฑ์แห่งหนึ่ง เพื่อทรงพักกลางวัน เสด็จถึงไพรสณฑ์นั้นแล้ว ประทับนั่งพักกลางวัน ณ โคนไม้ต้นหนึ่ง แม้โปตลียกฤหบดี มีผ้าถุงผ้าห่มสมบูรณ์ ถู้อมสวมรองเท้า เดินเที่ยวไปมาเป็นการพักผ่อนอยู่ เข้าไปยังไพรสณฑ์นั้นแล้ว ครั้นถึงไพรสณฑ์นั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๓๗]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะโปตลียกฤหบดีผู้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรกฤหบดี อาสนะมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ เชิญนั่งเถิด. เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โปตลียกฤหบดีโกรธ น้อยใจว่า พระสมณโคดมตรัสเรียกเราด้วยคำว่า กฤหบดี แล้วได้นั่งเสีย. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะโปตลียกฤหบดีครั้งที่ ๒ ว่า ดูกรกฤหบดี อาสนะมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ เชิญนั่งเถิด. โปตลียกฤหบดีโกรธ น้อยใจว่า พระสมณโคดมตรัสเรียกเราด้วยคำว่า กฤหบดี ได้นั่งเสียเป็นครั้งที่ ๒. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะโปตลียกฤหบดีเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ดูกรกฤหบดีอาสนะมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ เชิญนั่งเถิด. เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โปตลียกฤหบดีโกรธ น้อยใจว่า พระสมณโคดมตรัสเรียกเราด้วยคำว่า กฤหบดี แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าท่านพระโคดม พระดำรัสที่พระองค์ตรัสเรียกข้าพเจ้าด้วยคำว่า กฤหบดี นั้น ไม่เหมาะ ไม่ควรเลย.

พ. ดูกรกฤหบดี ก็อาการของท่าน เพศของท่าน เครื่องหมายของท่านเหล่านั้น เหมือนกฤหบดีทั้งนั้น.

โป. จริงเช่นนั้น ท่านพระโคดม ก็แต่ว่าการทำงานทั้งปวง ข้าพเจ้าห้ามเสียแล้ว ไหวหารทั้งปวง ข้าพเจ้าตัดขาดแล้ว.

ดูกรกฤหบดี ก็การทำงานทั้งปวง ท่านห้ามเสียแล้ว ไหวหารทั้งปวง ท่านตัดขาดแล้ว อย่างไรเล่า?

ท่านพระโคดม ขอประทานโอกาส สิ่งใดของข้าพเจ้าที่มี เป็นทรัพย์ก็ดี เป็นข้าวเปลือกก็ดี เป็นเงินก็ดี เป็นทองก็ดี สิ่งนั้นทั้งหมด ข้าพเจ้ามอบให้เป็นมรดกแก่บุตรทั้งหลาย ข้าพเจ้ามิได้สอน มิได้ว่าเขาในสิ่งนั้นๆ ข้าพเจ้ามีอาหารและเครื่องนุ่งห่มเป็นอย่างยิ่งอยู่ ท่านพระโคดมการทำงานทั้งปวงข้าพเจ้าห้ามเสียแล้ว ไหวหารทั้งปวง ข้าพเจ้าตัดขาดแล้ว ด้วยประการอย่างนี้แล.

ดูกรกฤหบดี ท่านกล่าวการตัดขาดไวหาร เป็นอย่างหนึ่ง ส่วนการตัดขาดไวหารในวินัยของพระอริยะ เป็นอีกอย่างหนึ่ง.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็การตัดขาดไวหารในวินัยของพระอริยะอย่างไรเล่า คิละ พระองค์ผู้เจริญ การตัดขาดไวหาร

อนโนวาทิ อนุปวาที ฌาสจฺจนาทนปรโม วิหารามิ เอวณฺจ^๑ เม โภ โคตม สพฺเพ กมฺมนฺดา
 ปฏิภุจิตฺตา สพฺเพ โวหารา สมฺมุจฺจินฺนาติ ฯ ๑ อณฺณธา โข ตฺวํ คหปติ โวหารสมฺมุจฺเจทํ วเทสิ^๒
 อณฺณธา จ ปน อริยสฺส วินเย โวหารสมฺมุจฺเจโท โหติตีติ ฯ ยถากถํ ปน ภนฺเต อริยสฺส วินเย
 โวหารสมฺมุจฺเจโท โหติ สาธุ เม ภนฺเต ภควา ตถา ฐมฺมํ เทเสตุ ยถา อริยสฺส วินเย
 โวหารสมฺมุจฺเจโท โหติตีติ ฯ เตนहि คหปติ สุณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสีสุสํมิตี ฯ เอวํ ภนฺเตติ
 โข โปตลียิ คหปติ ภควโต ปจฺจุสฺสโตสิ ฯ

[๓๘]

ภควา เอตทโวจ อญฺฐ ข อิมะ คหปติ ฐมฺมา อริยสฺส วินเย โวหารสมฺมุจฺเจทาย
 สํวตฺตณฺติ กตเม อญฺฐ อปาณาติปาตํ นิสฺสาย ปาณาติปาโต ปหาตพฺโพ ทินฺนาทานํ นิสฺสาย
 อทินฺนาทานํ ปหาตพฺพํ สจฺจํ วาจํ นิสฺสาย มุสาวาทอ ปหาตพฺโพ อปีสุณฺมํ วาจํ นิสฺสาย
 ปิสุณา วาจา ปหาตพฺพา อคิทธิโลภํ นิสฺสาย คิทธิโลภอ ปหาตพฺโพ อนินฺหาโรโส^๓ นิสฺสาย
 นินฺหาโรโส^๔ ปหาตพฺโพ อโกธฺรปายาสํ นิสฺสาย โกธฺรปายาสอ ปหาตพฺโพ อนติมานํ นิสฺสาย
 อติมานอ ปหาตพฺโพ อิมะ โข คหปติ อญฺฐ ฐมฺมา สงฺขิตฺเตน วุตฺตา วิตุถาเรน อวิภตฺตา
 อริยสฺส วินเย โวหารสมฺมุจฺเจทาย สํวตฺตณฺตีติ ฯ เยเม ปน^๕ ภนฺเต ภควตา อญฺฐ ฐมฺมา
 สงฺขิตฺเตน วุตฺตา วิตุถาเรน อวิภตฺตา อริยสฺส วินเย โวหารสมฺมุจฺเจทาย สํวตฺตณฺติ สาธุ เม ภนฺเต
 ภควา อิมะ อญฺฐ ฐมฺเม วิตุถาเรน^๖ วิชฺชตุ อนุกมฺปํ อูปาทายาติ ฯ เตนहि คหปติ สุณฺหาสิ
 สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสีสุสํมิตี ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โปตลียิ คหปติ ภควโต ปจฺจุสฺสโตสิ ฯ

[๓๙]

ภควา เอตทโวจ อปาณาติปาตํ นิสฺสาย ปาณาติปาโต ปหาตพฺโพติ อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ
 กิณฺเจะตํ ปฏิภุจ สพฺพตฺถ อีหิสเมว ฯ วุตฺตํ อิท คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺนิจฺกฺขติ เยตํ

๑ ย. เอว โข เม ฯ ม. เอว เม ฯ

๒ ส. ย. วทสิ ฯ

๓ โป. อนินฺหาโรโส ฯ สพฺพตฺถ อีหิสเมว ฯ

๔ โป. นินฺหาโรโส ฯ

๕ ย. อํ สทฺโท นตฺติ ฯ

๖ ม. วิตุถาเรตฺวา ฯ

ในวินัยของพระอริยะ มีอยู่ ด้วยประการใด ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า ด้วยประการนั้นเถิด.

ดูกรคฤหบดี ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

โปตลยคฤหบดีทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

เครื่องตัดโวหาร ๘ ประการ

[๓๘]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๘ ประการนี้ย่อมเป็นไปเพื่อตัดขาดโวหารในวินัยของพระอริยะ ๘ ประการเป็นไฉน? ก็ ปาณาติบาต ฟังละได้เพราะอาศัยการไม่ฆ่าสัตว์

อทินนาทาน ฟังละได้เพราะอาศัยการถือเอาแต่ของที่เขาให้

มุสาวาท ฟังละได้เพราะอาศัยวาจาสัตย์

ปิสุณาวาจา ฟังละได้เพราะอาศัยวาจาไม่ส่อเสียด

ความโลภด้วยสามารถความกำหนัด ฟังละได้เพราะอาศัยความไม่โลภด้วยสามารถ

ความกำหนัด ความโกรธด้วยสามารถแห่งการนินทา ฟังละได้เพราะความไม่โกรธ

ด้วยสามารถแห่งการนินทา

ความคับแค้นด้วยสามารถแห่งความโกรธ ฟังละได้เพราะอาศัยความไม่คับ

แค้นด้วยสามารถความโกรธ

ความดูหมิ่นท่านฟังละได้เพราะอาศัยความไม่ดูหมิ่นท่าน

ดูกรคฤหบดี ธรรม ๘ ประการนี้แล เรากล่าวโดยย่อยังมีได้จำแนกโดยพิสดาร ย่อมเป็นไปเพื่อตัดขาดโวหารในวินัยของพระอริยะ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรม ๘ ประการนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อ มิได้ทรงจำแนกโดยพิสดาร ย่อมเป็นไปเพื่อตัดขาดโวหารในวินัยของพระอริยะ ตีละ พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความกรุณาจำแนกธรรม ๘ ประการนี้ โดยพิสดารแก่ข้าพเจ้าเถิด.

ดูกรคฤหบดี ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

โปตลยคฤหบดีทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

[๓๙]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี ก็คำที่เรากล่าวครั้งนี้ว่า ปาณาติบาตฟังละได้เพราะอาศัยการไม่ฆ่าสัตว์ เรากล่าวเพราะอาศัยอะไร?

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราพึงทำปาณาติบาต เพราะเหตุแห่งสังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่านั้น อนึ่ง เราพึงทำปาณาติบาต แมตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย วิญญูชนพิจารณาแล้ว ฟังติเตียนได้ เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัยเมื่อตายไป ทุกคติเป็นอันหวังได้ เพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย

โฆ อหิ สลฺโลชนานํ เหตุ ปาณาติปาตี อสุสํ เตสํ สลฺโลชนานํ ปหานาย สมฺมจฺเฌทาย
 ปฏิปนฺโน อหฺลฺเจว โฆ ปน ปาณาติปาตี อสุสํ อตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย ปาณาติปาตปจฺจยา
 อนุวิจฺจ^๑ วิญฺญู ครหฺเยยฺย ปาณาติปาตปจฺจยา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา
 ปาณาติปาตปจฺจยา เอตฺเทว โฆ ปน สลฺโลชนํ เอตํ นีวรณํ ยทิตฺถ ปาณาติปาโต เย จ
 ปาณาติปาตปจฺจยา อุปฺปชฺเซยฺย อสวา วิฆาตปริพาหา ปาณาติปาตา ปฏิวิริตฺตสฺส เอวํ เต
 อสวา วิฆาตปริพาหา น โหนฺติ อปาณาติปาตํ นิสฺสาย ปาณาติปาโต ปหาตพฺโพติ อิติ
 ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ ฯ

[๔๐]

ทินฺนาทานํ นิสฺสาย อทินฺนาทานํ ปหาตพฺพนฺติ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ
 วุตฺตํ อธิ คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสฺสจฺจกฺขติ เยสํ โฆ อหิ สลฺโลชนานํ เหตุ อทินฺนาทายี
 อสุสํ เตสํ สลฺโลชนานํ ปหานาย สมฺมจฺเฌทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺเจว โฆ ปน
 อทินฺนาทายี อสุสํ อตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย อทินฺนาทานปจฺจยา อนุวิจฺจ วิญฺญู ครหฺเยยฺย
 อทินฺนาทานปจฺจยา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา อทินฺนาทานปจฺจยา เอตฺเทว
 โฆ ปน สลฺโลชนํ เอตํ นีวรณํ ยทิตฺถ อทินฺนาทานํ เย จ อทินฺนาทานปจฺจยา อุปฺปชฺเซยฺย
 อสวา วิฆาตปริพาหา อทินฺนาทานา ปฏิวิริตฺตสฺส เอวํ เต อสวา วิฆาตปริพาหา น โหนฺติ
 ทินฺนาทานํ นิสฺสาย อทินฺนาทานํ ปหาตพฺพนฺติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ ฯ

[๔๑]

สจฺจํ วาจํ นิสฺสาย มุสสาวาทो ปหาตพฺโพติ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ
 อธิ คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสฺสจฺจกฺขติ เยสํ โฆ อหิ สลฺโลชนานํ เหตุ มุสสาวาทิ อสุสํ
 เตสํ สลฺโลชนานํ ปหานาย สมฺมจฺเฌทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺเจว โฆ ปน มุสสาวาทิ อสุสํ
 อตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย มุสสาวาทปจฺจยา อนุวิจฺจ วิญฺญู ครหฺเยยฺย มุสสาวาทปจฺจยา กายสุส
 เกทา ปรมฺมรณฺนา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา มุสสาวาทปจฺจยา เอตฺเทว โฆ ปน สลฺโลชนํ เอตํ นีวรณํ
 ยทิตฺถ มุสสาวาทิ เย จ มุสสาวาทปจฺจยา อุปฺปชฺเซยฺย อสวา วิฆาตปริพาหา มุสสาวาทา ปฏิวิริตฺตสฺส
 เอวํ เต อสวา วิฆาตปริพาหา น โหนฺติ สจฺจํ วาจํ นิสฺสาย มุสสาวาทो ปหาตพฺโพติ
 อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ ฯ

[๔๒]

อปีสุณํ วาจํ นิสฺสาย ปีสุณา วาจา ปหาตพฺพาติ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ

๑. ไป. อนุวิจฺจาปี ฯ ม. อนุวิจฺจาปี มํ ฯ อิโต ปริ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

ปาณาติบาตนั้นนั่นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิวรรณ์ หนึ่ง อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและ
กระวนกระวายเหล่าใด พังเกิดขึ้นเพราะปาณาติบาตเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลลงคว้นจากปาณาติบาต
แล้ว อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่านั้น ย่อมไม่มี คำที่กล่าวดังนั้นว่า ปาณาติบาต
พึงละได้เพราะอาศัยการ ไม่ฆ่าสัตว์เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

[๔๐]

ก็คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า อทินนาทานพึงละได้ เพราะอาศัยการถือเอาแต่ของที่เขาให้
เรากล่าวเพราะอาศัยอะไร? ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น ดังนี้ว่า เรา
พึงถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เพราะเหตุแห่งสังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่า
นั้น หนึ่ง เราพึงถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ แม้ตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะ อทินนาทานเป็นปัจจัย
วิญญูชนพิจารณาแล้ว พึงติเตียนได้ เพราะอทินนาทานเป็นปัจจัยเมื่อตายไป ทุกคติเป็นอันหวังได้
เพราะอทินนาทานเป็นปัจจัย อทินนาทานนั้นนั่นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิวรรณ์ หนึ่ง อาสวะ
ที่เป็นเหตุคับแค้น และกระวนกระวายเหล่าใด พังเกิดขึ้น เพราะอทินนาทานเป็นปัจจัย เมื่อบุคคล
ลงคว้นจากอทินนาทานแล้ว อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้น และกระวนกระวายเหล่านั้น ย่อมไม่มี คำที่
เรากล่าวดังนั้นว่า อทินนาทานพึงละได้ เพราะอาศัยการถือเอาแต่ของที่เขาให้ เรากล่าวเพราะอาศัย
ข้อนี้.

[๔๑]

ก็คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า มุสาวาทพึงละได้ เพราะอาศัยวาจาสัตย์ เรากล่าวเพราะอาศัยอะไร?
ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราพึงกล่าวมุสา เหตุแห่ง
สังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่านั้น หนึ่ง เราพึงกล่าวมุสาแม้ตนเองพึงติ
เตียนตนได้ เพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย วิญญูชนพิจารณาแล้ว พึงติเตียนได้ เพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย
เมื่อตายไป ทุกคติเป็นอันหวังได้ เพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย มุสาวาทนี้ นั่นแหละเป็นตัวสังโยชน์ เป็น
ตัวนิวรรณ์ หนึ่ง อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่าใด พังเกิดขึ้นเพราะมุสาวาทเป็น
ปัจจัย เมื่อบุคคลลงคว้นจากมุสาวาทแล้ว อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่านั้น ย่อม
ไม่มี คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า มุสาพึงละได้ เพราะอาศัยวาจาสัตย์ เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

[๔๒]

ก็คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า ปิสุณาวาจาพึงละได้ เพราะอาศัยวาจาไม่ส่อเสียด เรา กล่าวเพราะ
อาศัยอะไร?

วุดตํ อธิ คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ เยสํ โข อหํ สณฺโณชนานํ เหตุ ปิสุณฺวาโจ^๑
 อสุลํ เตสํ สณฺโณชนานํ ปหานาย สมฺมุจฺเจทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺเจว โข ปน
 ปิสุณฺวาโจ^๒ อสุลํ อุตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย ปิสุณฺวาจฺปจฺยา^๓ อนฺนฺวิจฺจ วิณฺญฺ ฺครเหยฺยํ ปิสุณ
 วาจฺปจฺยา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา ทฺวคฺคิ ปาฏิกงฺขา ปิสุณฺวาจฺปจฺยา เอตฺเทว โข ปน
 สณฺโณชนํ เอตํ นีวรณํ ยทิตํ ปิสุณฺวาจา ย เอ จ ปิสุณฺวาจฺปจฺยา อุปฺปชฺเชยฺยํ อาสวา
 วิมาตฺตปริพาหา ปิสุณาย วาจา ยปฏิวริตฺตสฺส เอวํ เต อาสวา วิมาตฺตปริพาหา น โหนฺติ
 อปิสุณํ วาจํ นิสฺสาย ปิสุณา วาจา ปหาตพฺพติ อิติ ยนฺตํ วุดตํ อิทฺเมตํ ปฏิจฺจ วุดตํ ฯ

[๔๓]

อภิกฺขุโลภํ นิสฺสาย กิฺทฺธิโลภํ ปหาตพฺพติ อิติ โข ปเนตํ วุดตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ วุดตํ
 อธิ คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ เยสํ โข อหํ สณฺโณชนานํ เหตุ กิฺทฺธิโลภํ อสุลํ
 เตสํ สณฺโณชนานํ ปหานาย สมฺมุจฺเจทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺเจว โข ปน กิฺทฺธิโลภํ อสุลํ
 อุตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย กิฺทฺธิโลภฺปจฺยา อนฺนฺวิจฺจ วิณฺญฺ ฺครเหยฺยํ กิฺทฺธิโลภฺปจฺยา กายสุส
 เกทา ปรมฺมรณฺา ทฺวคฺคิ ปาฏิกงฺขา กิฺทฺธิโลภฺปจฺยา เอตฺเทว โข ปน สณฺโณชนํ เอตํ
 นีวรณํ ยทิตํ กิฺทฺธิโลภํ ย เอ จ กิฺทฺธิโลภฺปจฺยา อุปฺปชฺเชยฺยํ อาสวา วิมาตฺตปริพาหา
 อภิกฺขุโลภฺสฺส^๔ เอวํ เต อาสวา วิมาตฺตปริพาหา น โหนฺติ อภิกฺขุโลภํ นิสฺสาย กิฺทฺธิโลภํ
 ปหาตพฺพติ อิติ ยนฺตํ วุดตํ อิทฺเมตํ ปฏิจฺจ วุดตํ ฯ

[๔๔]

อนินฺทาโรสํ นิสฺสาย นินฺทาโรสํ ปหาตพฺพติ อิติ อิทํ ปริ อิทิสฺสเมว ฯ โข ปเนตํ
 วุดตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ วุดตํ อธิ คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ เยสํ โข อหํ สณฺโณชนานํ
 เหตุ นินฺทาโรสํ^๕ อสุลํ เตสํ สณฺโณชนานํ ปหานาย สมฺมุจฺเจทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺเจว
 โข ปน นินฺทาโรสํ อสุลํ อุตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย นินฺทาโรสฺปจฺยา อนฺนฺวิจฺจ วิณฺญฺ ฺครเหยฺยํ
 นินฺทาโรสฺปจฺยา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา ทฺวคฺคิ ปาฏิกงฺขา นินฺทาโรสฺปจฺยา เอตฺเทว

๑ ม. ปิสุณวาโจ ฯ

๒ ม. ปิสุณวาโจ ฯ

๓ ข. ปิสุณวาจาปจฺยา ฯ

๔ ม. กิฺทฺธิโลภฺปฏิวริตฺตสฺส ฯ

๕ ไป...โทสํ ...โทโส ฯ

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เรา พึงกล่าววาจาต่อเสียด เพราะเหตุแห่งสังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์

เหล่านั้น อนึ่ง เราพึงกล่าววาจาต่อเสียด แม้ตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะวาจาต่อเสียดเป็น ปัจจย วิญญูชนพิจารณาแล้ว พึงติเตียนได้ เพราะวาจาต่อเสียดเป็นปัจจย เมื่อตายไป ทุกติเป็นอันหวังได้ เพราะวาจาต่อเสียดเป็นปัจจย ปิสุณาวาจานั้นนั่นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิวรรณ์ อนึ่ง อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่าใด พึงเกิดขึ้นเพราะวาจาต่อเสียดเป็นปัจจย เมื่อ บุคคลลงคืนจากวาจาต่อเสียดแล้ว อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและ กระวนกระวายเหล่านั้น ย่อมไม่มี คำที่เรากล่าวดังนี้ว่า ปิสุณาวาจายังละได้ เพราะอาศัยวาจาไม่ต่อเสียด เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

[๔๓]

ก็คำที่เรากล่าวดังนี้ว่า ความโลภด้วยสามารถความกำหนด พึงละได้ เพราะอาศัยความไม่ โลภด้วยสามารถความกำหนด เรากล่าวเพราะอาศัยอะไร?

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราพึงมีความโลภด้วย สามารถความกำหนด เพราะเหตุสังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่านั้น อนึ่ง เราพึงมีความโลภด้วยสามารถความกำหนด แม้ตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะความโลภด้วยสามารถ แห่งความกำหนดเป็นปัจจย วิญญูชนพิจารณาแล้วพึงติเตียนได้ เพราะความโลภด้วยสามารถแห่ง ความกำหนดเป็นปัจจย เมื่อตายไป ทุกติเป็นอันหวังได้ เพราะความโลภด้วยสามารถความกำหนด เป็นปัจจยความโลภด้วยสามารถความกำหนดนี้นั่นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิวรรณ์ อนึ่ง อา สวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่าใด พึงเกิดขึ้นเพราะความโลภด้วยสามารถความ กำหนดเป็นปัจจย เมื่อบุคคลไม่โลภด้วยสามารถความกำหนด อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและ กระวนกระวายเหล่านั้น ย่อมไม่มี คำที่เรากล่าวดังนี้ว่า ความโลภด้วยสามารถความกำหนด พึงละ ได้ เพราะอาศัยความไม่โลภด้วยสามารถความกำหนด เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

[๔๔]

ก็คำที่เรากล่าวดังนี้ว่า ความโกรธด้วยความสามารถแห่งการนินทา พึงละได้เพราะอาศัย ความไม่โกรธด้วยสามารถแห่งการนินทา คำนี้เรากล่าวเพราะอาศัยอะไร? ดูกรคฤหบดี อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราพึงโกรธด้วยสามารถแห่งการนินทา เพราะเหตุแห่ง สังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่านั้น อนึ่งเราพึงโกรธด้วยสามารถแห่งการ นินทา แม้ตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะความโกรธด้วยสามารถแห่งการนินทาเป็นปัจจย วิญญูชน พิจารณาแล้วพึงติเตียนได้ เพราะความโกรธด้วยสามารถแห่งการนินทาเป็นปัจจย เมื่อตายไป ทุกติ เป็นอันหวังได้ เพราะความโกรธด้วยสามารถแห่งการนินทาเป็นปัจจย ความโกรธด้วยสามารถ แห่งการนินทานั่นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิวรรณ์ อนึ่ง อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและ กระวนกระวายเหล่าใด พึงเกิดขึ้น เพราะความโกรธ ด้วยสามารถแห่งการนินทาเป็นปัจจย เมื่อ

โฆ ปน สลฺยโฆชนํ เอตํ นีวรณํ ยทิตฺถํ นินฺทาโรโส เย จ นินฺทาโรสปจฺจยา อุปฺปชฺชeyฺยํ
 อาสวา วิมาตปริพาหา อนินฺทาโรสํสุสฺส เอวํส เต อาสวา วิมาตปริพาหา น โหณฺติ
 อนินฺทาโรสํ นิสฺสาย นินฺทาโรโส ปหาตพฺโพติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ ฯ

[๔๕]

อโกธฺปายาสํ นิสฺสาย โกธฺปายาโส ปหาตพฺโพติ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ
 วุตฺตํ อิท คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ เยสํ โฆ อหํ สลฺยโฆชนานํ เหตุ โกธฺปายาสี
 อสฺสํ เตสํ สลฺยโฆชนานํ ปหานาย สมฺมจฺเจทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺยเจว โฆ ปน
 โกธฺปายาสี อสฺสํ อตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย โกธฺปายาสปจฺจยา อนฺวิจฺจ วิณฺญฺ ฺกรเหยฺย
 โกธฺปายาสปจฺจยา กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา โกธฺปายาสปจฺจยา เอตเทว
 โฆ ปน สลฺยโฆชนํ เอตํ นีวรณํ ยทิตฺถํ โกธฺปายาโส เย จ โกธฺปายาสปจฺจยา อุปฺปชฺชeyฺยํ
 อาสวา วิมาตปริพาหา อโกธฺปายาสิสฺสฺส เอวํส เต อาสวา วิมาตปริพาหา น โหณฺติ
 อโกธฺปายาสํ นิสฺสาย โกธฺปายาโส ปหาตพฺโพติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ ฯ

[๔๖]

อนติมานํ นิสฺสาย อติมานो ปหาตพฺโพติ อิติ โฆ ปเนตํ วุตฺตํ กิณฺเจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ
 อิท คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺจิกฺขติ เยสํ โฆ อหํ สลฺยโฆชนานํ เหตุ อติมานี อสฺสํ
 เตสํ สลฺยโฆชนานํ ปหานาย สมฺมจฺเจทาย ปฏิปนฺโน อหฺลฺยเจว โฆ ปน อติมานี อสฺสํ
 อตฺตปิ มํ อุปวเทยฺย อติมานปจฺจยา อนฺวิจฺจ วิณฺญฺ ฺกรเหยฺย อติมานปจฺจยา กายสุสฺส เกทา
 ปรมฺมรณฺนา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา อติมานปจฺจยา เอตเทว โฆ ปน สลฺยโฆชนํ เอตํ นีวรณํ
 ยทิตฺถํ อติมานो เย จ อติมานปจฺจยา อุปฺปชฺชeyฺยํ อาสวา วิมาตปริพาหา อนติมานิสฺสฺส เอวํส
 เต อาสวา วิมาตปริพาหา น โหณฺติ อนติมานํ นิสฺสาย อติมานो ปหาตพฺโพติ อิติ ยนฺตํ วุตฺตํ
 อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ ฯ อิเม โฆ คหปติ อฏฺฐ ฐมฺมา สงฺกิตฺเตน วุตฺตา วิตุถาเรน อวิกิตฺตา ये
 อริยสฺสฺส วินฺเย ปหานาย* ไวหารสมฺมจฺเจทาย สํวตฺตนฺติ น เตว ตาว คหปติ อริยสฺสฺส วินฺเย
 สพฺเพน สพฺพิ สพฺพลา สพฺพิ ไวหารสฺสฺส สมฺมจฺเจโท โหตีติ ฯ ยถากถํ ปน ภนฺเต อริยสฺส
 วินฺเย สพฺเพน สพฺพิ สพฺพลา สพฺพิ ไวหารสมฺมจฺเจโท โหติ สาธุ เม ภนฺเต ภควา ตถา
 ฐมฺมํ เทเสตุ ยถา อริยสฺสฺส วินฺเย สพฺเพน สพฺพิ สพฺพลา สพฺพิ ไวหารสฺสฺส สมฺมจฺเจโท
 โหตีติ ฯ เตนฺหิ คหปติ สฺสฺสนาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสีสฺสฺสามีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โฆ

บุคคลไม่โกรธด้วยสามารถแห่งการนิทา อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่านั้นย่อมไม่มี คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า ความโกรธด้วยสามารถแห่งการนิทา พึงละได้ เพราะอาศัยความไม่โกรธด้วยสามารถแห่งการนิทา เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

[๔๕]

คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า ความคับแค้นด้วยสามารถความโกรธ พึงละได้ เพราะอาศัยความไม่คับแค้นด้วยสามารถความโกรธ เรากล่าวเพราะอาศัยอะไร?

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนั้นว่าเราพึงคับแค้นด้วยสามารถความโกรธ เพราะเหตุแห่งสังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่านั้น

อนึ่งเราพึงคับแค้นด้วยสามารถความโกรธ แม้ตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะความคับแค้นด้วยสามารถแห่งความโกรธเป็นปัจจัย วิญญูชนพิจารณาแล้ว พึงติเตียนได้ เพราะความคับแค้นด้วยสามารถแห่งความโกรธเป็นปัจจัย เมื่อตายไป ทุกคติเป็นอันหวังได้ เพราะความคับแค้นด้วยสามารถแห่งความโกรธเป็นปัจจัย ความคับแค้นด้วยสามารถแห่งความโกรธนี้นั้นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิรณ

อนึ่ง อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่าใด พึงเกิดขึ้น เพราะความคับแค้นด้วยสามารถความโกรธเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลไม่คับแค้นด้วยสามารถความโกรธ อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่านั้น ย่อมไม่มี คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า ความคับแค้นด้วยสามารถความโกรธ พึงละได้ เพราะอาศัยความไม่คับแค้นด้วยสามารถความโกรธ เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

[๔๖]

คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า ความคูหมิ่นท่าน พึงละได้ เพราะอาศัยความได้คูหมิ่นท่านเรากล่าวเพราะอาศัยอะไร? ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนั้นว่าเราพึงคูหมิ่นท่าน เพราะเหตุแห่งสังโยชน์เหล่าใด เราปฏิบัติเพื่อละ เพื่อตัดสังโยชน์เหล่านั้น หนึ่ง เราพึงคูหมิ่นท่าน แม้ตนเองพึงติเตียนตนได้ เพราะความคูหมิ่นท่านเป็นปัจจัย วิญญูชนพิจารณาแล้ว พึงติเตียนตนได้ เพราะความคูหมิ่นท่านเป็นปัจจัย เมื่อตายไป ทุกคติเป็นอันหวังได้ เพราะความคูหมิ่นท่านเป็นปัจจัย ความคูหมิ่นท่านนี้นั้นแหละ เป็นตัวสังโยชน์ เป็นตัวนิรณ

อนึ่ง อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่าใด พึงเกิดขึ้น เพราะความคูหมิ่นท่านเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลไม่คูหมิ่นท่าน อาสวะที่เป็นเหตุคับแค้นและกระวนกระวายเหล่านั้น ย่อมไม่มี คำที่เรากล่าวดังนั้นว่า ความคูหมิ่นท่าน พึงละได้ เพราะอาศัยความไม่คูหมิ่นท่าน เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้.

ดูกรคฤหบดี ธรรม ๘ ประการที่เรากล่าวโดยย่อ ไม่ได้จำแนกโดยพิสดาร ย่อมเป็นไปเพื่อละ เพื่อตัดขาดโอรสในวินัยของพระอริยะนั้น เหล่านี้แล ดูกรคฤหบดี แต่เพียงเท่านั้นจะได้ชื่อว่าเป็นการตัดขาดโอรสทั้งสิ้น ทุกสิ่งทุกอย่างโดยประการทั้งปวง ในวินัยของพระอริยะหามิได้.

โปตลโย คหปติ ภควโต ปจฺจุสฺสโสติ ฯ

[๔๗]

ภควา เอตทโวจ เสยฺยธาปี คหปติ กุกฺกุโร ชิมฺจุฉา ทุพฺพลยปรโต โคฆาตกฺกุณฺโณ^๑
ปจฺจุปฺปฺภุจฺจโธ อสฺส ตเมนนํ ทกฺโข โคฆาตโก วา โคฆาตกนฺตฺเววาสี วา อญฺฺจิกงฺกัลลํ สุนิกฺกนฺตํ
นิกนฺตํ นิมนฺมํสํ โลหิตมกฺขิตํ อุปจฺจุญฺเญยฺย ตํ ก็ มณฺณลลิตํ คหปติ อปี นุ^๒ โส กุกฺกุโร อมฺ
อญฺฺจิกงฺกัลลํ สุนิกฺกนฺตํ นิกนฺตํ นิมนฺมํสํ โลหิตมกฺขิตํ ปเลหนฺโต^๓ ชิมฺจุฉาทุพฺพลยํ ปฏฺวิเนยฺยาติ ฯ
โน เหนฺตํ ฆนฺเต ตํ กิสฺส เหตุ อํ หิ ฆนฺเต อญฺฺจิกงฺกัลลํ สุนิกฺกนฺตํ นิกนฺตํ นิมนฺมํสํ โลหิตมกฺขิตํ
ยาวเทว จ ปน โส กุกฺกุโร กิลมฺมสฺส วิฆาตสฺส ภาที อสฺสาติ ฯ เอวเมว โข คหปติ
อริยสวโก อิติ ปฏฺฐิสลฺลยฺกขติ อญฺฺจิกงฺกัลลุปมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา พหุปายาสา
อาทินโว เอตฺถ กิยฺโยติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺเญยฺย ทิสฺวา ยายํ อุเปกฺขา นานตฺตา
นานตฺตสฺสิตา ตํ อภินิเวชฺเชตฺวา ยายํ อุเปกฺขา เอกตฺตา เอกตฺตสฺสิตา ยตฺถ สพฺพโส
โลกามิสฺสุปาทานา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ตเมว อุเปกฺขํ ภาเวติ ฯ

[๔๘]

เสยฺยธาปี คหปติ คิซฺโฆ วา กงฺโข วา^๔ กุลโล วา มํสเปสฺสิมาทาย อุทฺทฺทเยยฺย ตเมนนํ
คิซฺฆาปี กงฺขาปี กุลลาปี อนุปฺติตฺวา อนุปฺติตฺวา วิตฺถุญฺเญยฺย^๕ วิราชเยยฺย ตํ ก็ มณฺณลลิตํ คหปติ
สเจ โส คิซฺโฆ วา กงฺโข วา กุลโล วา ตํ มํสเปสฺสิ น จิปปเมว ปฏฺฐินิสฺสชฺชเยยฺย โส ตโตนิทานํ
มรณํ วา นิกฺคจฺเจยฺย มรณมตฺตํ วา ทกฺขณฺติ ฯ เอว ฆนฺเต ฯ เอวเมว โข คหปติ อริยสวโก
อิติ ปฏฺฐิสลฺลยฺกขติ มํสเปสฺสุปมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา พหุปายาสา อาทินโว เอตฺถ
กิยฺโยติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺเญยฺย ทิสฺวา ยายํ อุเปกฺขา นานตฺตา นานตฺตสฺสิตา ตํ
อภินิเวชฺเชตฺวา ยายํ อุเปกฺขา เอกตฺตา เอกตฺตสฺสิตา ยตฺถ สพฺพโส โลกามิสฺสุปาทานา อปริเสสา
นิรุชฺฌนฺติ ตเมว อุเปกฺขํ ภาเวติ ฯ

๑ โป. โคฆาตกฺกุณฺณํ ฯ

๒ ม. อปี นุ โข โส ฯ

๓ ส. ย. ปลิขาทนฺโต ฯ

๔ ม. ย. กงฺโก วา ฯ

๕ ม. วิสชฺชเยยฺย ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ก็อย่างไรเล่า จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการ ตัดขาดโอรสทั้งสิ้น ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการทั้งปวง ในวินัยของพระอริยะ ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ก็การตัดขาดโอรสทั้งสิ้น ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการทั้งปวง ในวินัยของพระอริยะมีด้วยประการใด ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า ด้วยประการนั้นเถิด.

ดูกรคฤหบดี ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว โปตลียคฤหบดีทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

อุปมากรม ๗ ข้อ

[๔๗]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนสุนัขอันความเพียเพราะความหิวเบียดเบียนแล้ว พึงเข้าไปยืนอยู่ใกล้เชิงของนายโคฆาต นายโคฆาตหรือลูกมือของนายโคฆาตผู้ฉลาด พึงโยนร่างกระดูกที่เชือดชำแหละออกจนหมดเนื้อแล้ว เปื้อนแต่เลือดไปยังสุนัข ฉนั้นใด ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สุนัขนั้นแทะร่างกระดูกที่เชือดชำแหละออกจนหมดเนื้อ เปื้อนแต่เลือด จะพึงบำบัดความเพียเพราะความหิวได้บ้างหรือ?

ไม่ได้เลยพระองค์ผู้เจริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นร่างกระดูกที่เชือดชำแหละออกจนหมดเนื้อ เปื้อนแต่เลือด และสุนัขนั้นพึงมีแต่ส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยกับแค้นเท่านั้น.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกก็ฉนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยร่างกระดูก มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษอย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขา ที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียว อาศัยความเป็นอารมณ์เดียวอันเป็นที่ดับความถือมั่นโลกามิสโดยประการทั้งปวง หาส่วนเหลือมิได้.

[๔๘]

ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนแรงก็ดี นกตะกรุมก็ดี เหยี่ยวก็ดี พาชิ้นเนื้อบินไป แรงทั้งหลาย นกตะกรุมทั้งหลาย หรือเหยี่ยวทั้งหลาย จะพึงโผล่เข้ารุมจิกแย่งชิ้นเนื้อนั้น ฉนั้นใด ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ถ้าแรง นกตะกรุม หรือเหยี่ยวตัวนั้น ไม่รีบปล่อยชิ้นเนื้อนั้นเสีย มันจะถึงตายหรือทุกข์ปางตายเพราะชิ้นเนื้อนั้นเป็นเหตุ?

อย่างนั้น พระองค์ผู้เจริญ.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกก็ฉนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษอย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขาที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียว อาศัยความเป็นอารมณ์เดียว อันเป็นที่ดับความถือมั่นโลกามิส โดยประการทั้งปวง หาส่วนเหลือมิได้.

[๔๘]

เสยฺยถาปี คหปติ ปุริโส อาทิตฺตํ ติณฺณุกํ อาทาย ปติวาทํ คจฺเจยฺย ตํ ก็ มณฺณสิ
คหปติ สเจ โส ปุริโส ตํ อาทิตฺตํ ติณฺณุกํ น จิปรเมว ปฏินิสฺสชฺชeyฺย ตสฺส सा आतिता
ติณฺณุกา หตฺถํ वा ทहेयฺย पाहुं वा ทहेयฺย อนฺนตรं वा อนन्तरं^๑ वा อङ्คปจฺจङ्คं वा^๒
ทहेยฺย โส ตโตนิทานं มรณं वा นิคจฺเจยฺย มรณมตฺตं वा ทุกฺขนฺติ^๓ ฯ เอวํ ภาณเต^๔ ฯ เอวเมว โข
คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺณิจฺจุติ ติณฺณุกุปฺปมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา พหุปายาสา
อาทินโว ऐतद्ध गिय्योति एवमेतं यथागृत्तं सम्मपฺपण्णाय तिसฺวา^๕ ฯเปฯ ตमेव อุपेกฺขं ภาเวติ^๖ ฯ

[๕๐]

เสยฺยถาปี คหปติ อङ्การกาสุ สาธิกปริสา ปุรา อङ्การานํ วิตฺตจิจานํ วิตฺตฺมานํ อถ
ปุริโส อาคจฺเจยฺย ชีวิตฺกามา อมริตฺกามา สุขกามา ทุกฺขปฏิกฺกุโล ตเมनํ เทว พลวนฺโต
ปุริสา นานาพาหาสุ คเหตุวา อङ्การกาสุ อุปกทฺธเมยฺยํ ตํ ก็ มณฺณสิ คหปติ อปี นฺ โส
ปุริโส อิติ จิตฺติ เจว กายํ สนนฺนาเมยฺยาติ^๑ ฯ โน^๒ เหตุ ภาณเต ตํ กิสฺส เหตุ วิทิตํ हि
ภาณเต ตสฺส ปุริสสฺส อิมญฺ^๓ อหํ อङ्การกาสุ ปปติสฺสามิ ตโตนิทานं มรณं वा
นิคฺคจฺฉิสฺสามิ^๔ มรณมตฺตं वा ทุกฺขนฺติ^๕ ฯ เอวเมว โข คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺณิจฺจุติ
อङ्การกาสุปฺปมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา พหุปายาสา อาทินโว ऐतद्ध गिय्योति
एवमेतं यथागृत्तं सम्मपฺปण्णाय तिसฺวา^๖ ฯเปฯ ตमेव อุपेกฺขं ภาเวติ^๗ ฯ

[๕๑]

เสยฺยถาปี คหปติ ปุริโส สุปีนํ ปสฺเสยฺย อารามรามณฺณยฺยํ วนรามณฺณยฺยํ
ภูมिरามณฺณยฺยํ โปกฺขรณฺณยฺยํ โส ปฏิปุทฺโธ น กิลฺลิจิ ปสฺเสยฺย^๑ เอวเมว โข คหปติ

๑ ชุ. เอกปทเมว ทิสฺสติ ฯ

๒ อัย สทฺโท นคฺคิ ฯ

๓ ม. ปนาเมยฺย ฯ

๔ ๒ ป. ม. ชุ. เอว ภาณเต ฯ

๕ ๓ ชุ. อิมญฺ ฯ

๖ ๔ ชุ. นิคฺคจฺฉามิ ฯ

๗ ๕ ม. ปฏิปสฺเสยฺย ฯ

[๔๘]

ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนบุรุษพึงถือคบเพลิงหิ้วอันไฟติดทั่วแล้ว เดินทวนลมไป ฉันทดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ถ้าบุรุษนั้นไม่รับปล่อยคบเพลิงหิ้วอันไฟติดทั่วนั้นเสีย คบเพลิงหิ้วอันไฟติดทั่วนั้น พังไหม้มือ ไหม้แขน หรืออวัยวะน้อยใหญ่แห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้น บุรุษนั้นจะถึงตายหรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะคบเพลิงนั้นเป็นเหตุ?

อย่างนั้น พระองค์ผู้เจริญ.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกก็ฉันทนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยคบเพลิงหิ้ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษ อย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขาที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียวอาศัยความเป็นอารมณ์เดียว อันเป็นที่ดับความถือมั่นโลกามิสโดยประการทั้งปวง หาส่วนเหลือมิได้.

[๔๙]

ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง ลึกกว่าชั่วบุรุษหนึ่ง เต็มด้วยถ่านเพลิงอันปราศจากเปลว ปราศจากควัน บุรุษผู้รักชีวิต ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ พึงมา บุรุษมีกำลังสองคนช่วยกันจับแขนบุรุษนั้นข้างละคน จุดเข้าไปยังหลุมถ่านเพลิง ฉันทดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นจะพึงน้อมกายเข้าไปด้วยคิดเห็นเป็นอย่างนี้ๆ บ้างหรือ?

ไม่เป็นเช่นนั้น พระองค์ผู้เจริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุรุษนั้นรู้ว่า เราจักตกลง ยังหลุมถ่านเพลิงนี้ จักถึงตายหรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะการตกลงยังหลุมถ่านเพลิงเป็นเหตุ.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกก็ฉันทนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษ อย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขา ที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียว อาศัยความเป็นอารมณ์เดียว อันเป็นที่ดับความถือมั่นโลกามิส โดยประการทั้งปวงหาส่วนเหลือมิได้.

[๕๐]

ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนบุรุษพึงฝันเห็นสวนอันน่ารื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ ภาคพื้นอันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์ บุรุษนั้นตื่นขึ้นแล้ว ไม่พึงเห็นอะไร ฉันท

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกก็ฉันทนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยความฝัน มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษอย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขาที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียว อาศัยความเป็นอารมณ์เดียว อันเป็นที่ดับความถือมั่นโลกามิส โดยประการทั้งปวงหาส่วนเหลือมิได้.

อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺธิกฺขติ สุปฺปินฺทูปมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา พหุปายาสา
อาทินฺโน เอตฺถ ภิกฺขุโยติ ฯเปฯ ตเมว อุเปกฺขํ ภาวเตติ ฯ

[๕๒]

เสยฺยถาปี คหปติ ปุริโส ยาจิตกํ โภกํ ยาจิตฺวา ยานํ โอโรเปยฺย^๑
ปวรมณฺธิกฺกฺขณํ โส เตหิ ยาจิตฺเทหิ โภเคหิ ปุรฺกฺขโต ปริวฺโต อนฺตรูปณํ ปฏิปชฺเชยฺย ตเมณํ
ชโน ทิสฺวา เอวํ วทฺเยยฺย โภเกหิ วต โภ ปุริโส เอวํ กิร โภเกหิโน โภคานิ ภูณฺชนฺตฺติ ตเมณํ
สามิกา^๒ ยตฺถ ยตฺถเอว ปสฺเสยฺยํ ตตฺถ ตตฺถเอว สามิกา สานิ^๓ หเรยฺยํ ตํ กิํ มณฺณสิ คหปติ อถ
นุ โข ตสฺส ปุริสสฺส อณฺณตฺตฺตายาติ ฯ โน^๔ เหน้ ภูณฺเต ตํ กิสฺส เหตุ สามิโน หิ ภูณฺเต
सानิ หรณฺตฺติ ฯ เอวเมว โข คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏิสณฺธิกฺขติ ยาจิตฺกูปมา กามา
วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา พหุปายาสา อาทินฺโน เอตฺถ ภิกฺขุโยติ ฯเปฯ ตเมว อุเปกฺขํ
ภาวเตติ ฯ

[๕๓]

เสยฺยถาปี คหปติ คามสฺส วา นิคมสฺส วา อวิทฺฐเร ติพฺโพ วณฺณโช ตตฺตรสฺส รุกฺโข
สมฺปนฺนผลโล จ อุปฺปนฺนผลโล จ น จาสฺส กานิจิ ผลานิ ภูมฺมียํ ปตฺตานิ อถ ปุริโส อากฺขณฺเยย
ผลตฺถิโก ผลคเวสี ผลปริเยสนํ จรมาโน โส ตํ วณฺณํ อชฺโฌคาเหตุวํ ตํ รุกฺขํ ปสฺเสยฺย
สมฺปนฺนผลณฺจ อุปฺปนฺนผลณฺจ ตสฺส เอวมสฺส อยํ โข รุกฺโข สมฺปนฺนผลโล จ อุปฺปนฺนผลโล
จ นตฺถิ จ กานิจิ ผลานิ ภูมฺมียํ ปตฺตานิ ชานามิ โข ปนํหํ รุกฺขํ อภิรฺยุหิตฺตุ^๕ ยนฺนุณํหํ
อิมํ รุกฺขํ อภิรฺยุหิตฺวา^๖ ยาวทตฺถณฺจ ขาทฺเยยฺย อุจฺจนฺคณฺจ ปุเรยฺยนฺติ โส ตํ รุกฺขํ อภิรฺยุหิตฺวา
ยาวทตฺถณฺจ ขาทฺเยยฺย อุจฺจนฺคณฺจ ปุเรยฺย อถ ทฺถิโย ปุริโส อากฺขณฺเยย ผลตฺถิโก ผลคเวสี

๑ ม. ยานํ วา โอโรเปยฺย ฯ

๒ ย. อยํ ปาโง นตฺถิ ฯ

๓ โป. อยํ ปาโง นตฺถิ ฯ

๔ ม. ย. เอวํ ภูณฺเต ฯ

๕ โป. ย. อาริหิตฺตุ ฯ

๖ โป. อภิรฺยุหิตฺวา ฯ ม. อาริหิตฺวา ฯ

[๕๒]

คุกรคฤหบดี เปรียบเหมือนบุรุษพึงยืมโกศสมบัติ คือ แก้วมณีและกุนทลอย่างคิบรรทุกยานไป เขาแหวดล้อมด้วยทรัพย์สมบัติที่ตนยืมมา พึงเดินไปภายในตลาด คนเห็นเขาเข้าแล้ว พึงกล่าวอย่างนี้ว่า คุกรท่านผู้เจริญ บุรุษผู้นี้มีโกศสมบัติหนอ ได้ยินว่าชนทั้งหลายผู้มีโกศสมบัติ ย่อมใช้สอยโกศสมบัติอย่างนี้ ดังนี้ พวกเจ้าของพึงพบบุรุษนั้น ณ ที่ใดๆ พึงนำเอาของของตนคืนไปในที่นั้นๆ ฉันทิ คุกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนจะสมควรหรือหนอ เพื่อความที่บุรุษนั้นจะเป็นอย่างไรไป?

ไม่เป็นเช่นนั้น พระองค์ผู้เจริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเจ้าของย่อมจะนำเอาของของตนคืนไปได้.

คุกรคฤหบดี อริยสาวกก็ฉันทิเช่นนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยของยืม มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษ อย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขาที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียว อาศัยความเป็นอารมณ์เดียว อันเป็นที่ดับความถือมั่นโลกามิส โดยประการทั้งปวง หาส่วนเหลือมิได้.

[๕๓]

คุกรคฤหบดี เปรียบเหมือนราวป่าใหญ่ ในที่ไม่ไกลบ้านหรือนิคม ต้นไม้ในราวป่านั้น พึงมีผลรสอร่อย ทั้งมีผลดก แต่ไม่มีผลหล่นลง ณ ภาคพื้นสักผลเดียว บุรุษผู้ต้องการผลไม้ พึงเที่ยวมาเสาะแสวงหาผลไม้ เขาแหวยังราวป่านั้น เห็นต้นไม้อันมีผลรสอร่อย มีผลดกนั้น เขาพึงคิดอย่างนี้ว่า ต้นไม้นี้มีผลรสอร่อย มีผลดก แต่ไม่มีผลหล่นลง ณ ภาคพื้นสักผลเดียว แต่เรารู้เพื่อขึ้นต้นไม้ ไฉนหนอ เราพึงขึ้นต้นไม้แล้วกินพออิ่ม และห่อพกไปบ้าง เขาขึ้นต้นไม้แล้ว กินจนอิ่ม และห่อพกไว้ ลำดับนั้น บุรุษคนที่สองต้องการผลไม้ก็เที่ยวมาเสาะแสวงหาผลไม้ เขาแหวยังราวป่านั้นแล้ว เห็นต้นไม้ มีผลรสอร่อย มีผลดกนั้น เขาพึงคิดอย่างนี้ว่า ต้นไม้นี้มีผลรสอร่อย มีผลดก แต่ไม่มีผลหล่นลง ณ ภาคพื้นสักผลเดียว และเราก็ไม่รู้เพื่อขึ้นต้นไม้ ไฉนหนอ เราพึงตัดต้นไม้แต่โคนต้น แล้วกินพออิ่ม และห่อพกไปบ้าง เขาพึงตัดต้นไม้แต่โคนต้น ฉันทิ คุกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คนโน้นซึ่งขึ้นต้นไม้ก่อนนั้น ถ้าเขาไม่รีบลงต้นไม้จะพึงล้มลง หักมือ หักเท้า หรือหักอวัยวะใหญ่แห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้น บุรุษนั้นพึงถึงตายหรือถึงทุกข์ปางตาย เพราะต้นไม้ล้มเป็นเหตุ?

ผลปริเยสนัน จรมาโน ติณ्हี กุธาริ^๑ อาทาย โส ตัม วณสณ्हัม อชฺโฌกเหตฺวา^๒ ตัม รุกขัม
 ปสฺสเสยฺย สมฺปนฺนผลณฺจ อุปฺปนฺนผลณฺจ ตสฺส เอวมสฺส อัม รุกฺโข สมฺปนฺนผลโ จ
 อุปฺปนฺนผลโ จ นตฺถิ จ กานิจิ ผลานิ ภูมียํ ปตฺติตานิ น โข ปนาหํ ชานามิ รุกขํ อภิรฺยุหิตฺตัม^๓
 ยนฺนุนาหํ อัม รุกขัม มุลโต เณตฺวา ยาวตฺถณฺจ ขาทะยํ อจฺจนฺจณฺจ ปุเรยฺยนฺติ โส ตัม
 รุกขัม มุลโต จินฺนุเทยฺย ตัม ก็ มณฺณสิ คหปติ อมฺโก^๔ โส^๕ ปุริโส ปจฺมํ รุกขํ อารุโฬห สเจ โข
 โส น จิปปเมว โอโรหะย^๖ ตสฺส โส รุกฺโข ปปตฺนโต หตฺถํ วา ภาณเชยฺย^๗ ปาทำ วา ภาณเชยฺย
 อณฺณตฺร วา อณฺณตฺร^๘ วา อจฺจปจฺจจํ ภาณเชยฺย โส ตโตนิทานํ มรณํ วา นิกฺคจฺเจยฺย
 มรณมตฺตํ วา ทุกฺขนฺติ ฯ เอวํ ภาณเต ฯ เอวเมว โข คหปติ อริยสาวโก อิติ ปฏฺฐิสถจิกฺขติ
 รุกฺขผลูปมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา อาทินโว เอตฺถ ภิชฺชโยติ เอวเมตฺถ
 ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทิสฺวา ยายํ อุปฺเปกฺขา นานตฺตา นานตฺตสฺสิตา ตัม อภินิรุชฺเชตฺวา ยายํ
 อุปฺเปกฺขา เอกตฺตา เอกตฺตสฺสิตา ยตฺถ สพฺพโส โลกามิสฺสุปาทานา อปริเสสา นิรุชฺชนฺติ ตเมว
 อุปฺเปกฺขํ ภาเวติ ฯ

[๕๔]

ส โข โส คหปติ อริยสาวโก อิมเมว อนฺตฺตรํ อุปฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ์ อากมฺม
 อนเณวฺหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการิ
 สอฺทุเทสํ อนเณวฺหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ ฯ ส โข โส คหปติ อริยสาวโก อิมเมว อนฺตฺตรํ
 อุปฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ์ อากมฺม ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเณน สตฺเต ปสฺสติ
 จวมาเน อุปฺปชฺชมาเน หิเน ปณฺธิเต สุวณฺเณ ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค
 สตฺเต ปชานาติ ฯ ส โข โส คหปติ อริยสาวโก อิมเมว อนฺตฺตรํ อุปฺเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ์
 อากมฺม อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐะเว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉนิกฺคตา อุปฺสมฺปชฺช วิหริติ ฯ

๑ ไป. กุฑฑาลิ ฯ

๒ ม. อชฺโฌกเหตฺวา ฯ

๓ ไป. อภิรฺยุหิตฺตัม ม. อาโรหิตฺตัม ฯ

๔ ส. ม. อสุโก โย ฯ

๕ ไป. โย ฯ

๖ ไป. โอคาหะย ฯ

๗ ย. เอกปทเมว ทิสฺสติ ฯ

๘ ย. เอกปทเมว ทิสฺสติ ฯ

เป็นอย่างนั้น พระองค์ผู้เจริญ.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกที่ฉันนั้นแล ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยผลไม้ มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก ในกามนี้มีโทษอย่างยิ่ง ครั้นเห็นโทษแห่งกามนี้ตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมเว้นขาดซึ่งอุเบกขา ที่มีความเป็นต่างๆ อาศัยความเป็นต่างๆ แล้วเจริญอุเบกขาที่มีความเป็นอารมณ์เดียว อาศัยความเป็นอารมณ์เดียว อันเป็นที่ดับความถือมั่น โลภามิส โดยประการทั้งปวง หาส่วนเหลือมิได้.

วิชา ๓

[๕๔]

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกที่ฉันนั้นแล อาศัยอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่านี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมากคือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้นมีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกที่ฉันนั้นแล อาศัยอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ ไม่มีธรรมอื่น ยิ่งกว่านี้แหละ เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ติดกยากด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้าเป็นมิจฉาทิฏฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม

[๕๕]

เอตตาวตฺตา โข คหปติ อริยสฺส วินเย สพฺเพเน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ โวหารสมฺมุจฺเจโท
 โหติ ตํ ก็ มลฺลสฺมิ คหปติ ยถา อริยสฺส วินเย สพฺเพเน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ
 โวหารสมฺมุจฺเจโท โหติ อปี นุ ตวํ เอวรูปํ โวหารสมฺมุจฺเจทํ อตฺตนิ สมนุสฺสึตฺติ^๑ ฯ โก
 จาหํ ภนฺเต โย^๒ จ อริยสฺส วินเย สพฺเพเน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ โวหารสมฺมุจฺเจโท อารกาหํ
 ภนฺเต อริยสฺส วินเย สพฺเพเน สพฺพํ สพฺพธา สพฺพํ โวหารสมฺมุจฺเจทา มยฺหิ ภนฺเต ปุพฺเพ
 อลฺลตติตฺติเย ปริพฺพาชเก อนาชาเนยฺว สมานเ อาชาเนยฺวติ อมฺลณฺนิมฺห^๓ อนาชาเนยฺว สมาน
 อาชาเนยฺวโกชนํ โภจิมฺห^๔ อนาชาเนยฺว สมานเ อาชาเนยฺวจฺจานเ จปิมฺห ภิกฺขุ ปน มยฺ
 ภนฺเต อาชาเนยฺว สมานเ อนาชาเนยฺวติ อมฺลณฺนิมฺห อาชาเนยฺว สมานเ อนาชาเนยฺวโกชนํ
 โภจิมฺห อาชาเนยฺว สมานเ อนาชาเนยฺวจฺจานเ จปิมฺห อิทานิ ปน มยฺ ภนฺเต อลฺลตติตฺติเย
 ปริพฺพาชเก อนาชาเนยฺว สมานเ อนาชาเนยฺวติ ฆานิสฺสาม อนาชาเนยฺว สมานเ อนาชาเนยฺวโกชนํ
 โภจิสฺสาม อนาชาเนยฺว สมานเ อนาชาเนยฺวจฺจานเ จเปสฺสาม ภิกฺขุ ปน มยฺ ภนฺเต
 อาชาเนยฺว สมานเ อาชาเนยฺวติ ฆานิสฺสาม อาชาเนยฺว สมานเ อาชาเนยฺวโกชนํ โภจิสฺสาม
 อาชาเนยฺว สมานเ อาชาเนยฺวจฺจานเ จเปสฺสาม อชเนสิ^๕ วต เม ภนฺเต ภควา สมณฺเส
 สมณเปมํ สมณฺเส สมณปสาท^๖ สมณฺเส สมณการวํ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต
 เสยฺยถาปี ภนฺเต นิภฺกฺขชิตํ วา อุกฺกฺขชเยยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ
 อจิกฺกเยยฺย อนฺธการเ วา เกลปชฺโชตํ ธารเยยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺติตฺติ^๗ เอวเมว^๘ ภควตา
 อนกปริยาเยน ฐมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ฐมฺมณฺจ
 ภิกฺขุสงฺฆมฺลจ อุปาสกํ มํ ภควา ธารตฺถ อชฺชตฺถ ปาณฺเปตํ สรณฺจคฺคณฺติ ฯ

โปตฺถิยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ จตฺตตฺถํ ฯ

๑ ม. สมนุสฺสึตฺติ ฯ

๒ ๒ ม. ย. โก ฯ ไปฏฺจเกปิ อิทิสฺโส ฯ

๓ ม. อมฺลณฺนิม ฯ

๔ ม.ภ ฯ โภจิม

๕ ม. อาชาเนสิ ฯ

๖ ไป. สมณมานํ ฯ

๗ สฺย. ทกฺขณฺติตฺติ ฯ

๘ ๔ ม. เอวเมว โข ภนฺเต ฯ

ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนี้นั้นแล อาศัยอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ ไม่มีกรรมอื่น ยิ่งกว่านี้แหละ เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่.

โปตลียคฤหบดีแสดงตนเป็นอุบาสก

[๕๕]

ดูกรคฤหบดี ด้วยอาการเพียงเท่านี้แล ชื่อว่าเป็นการตัดขาดโอรสทั้งสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการทั้งปวง ในวินัยของพระอริยะ ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความ ชื่อนั้นเป็นไฉน ท่านเห็นการตัดขาดโอรสทั้งสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการทั้งปวง ในวินัยของอริยะเห็นปานนี้ ในตนบ้างหรือหนอ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าก็กระไรอยู่ การตัดขาดโอรสทั้งสิ้น ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการทั้งปวง ในวินัยของพระอริยะ อันใด ข้าพเจ้ายังห่างไกลจากการตัดขาดโอรสทั้งสิ้น ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยประการทั้งปวง ในวินัยของพระอริยะ อันนั้น เพราะเมื่อก่อนพวกข้าพเจ้าได้สำคัญพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้ไม่รู้ทั่วถึง ว่าเป็นผู้รู้ทั่วถึง ได้คบหาพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้ไม่รู้ทั่วถึง ว่าเป็นผู้อันบุคคลผู้รู้เหตุผลพึงคบหา ได้เตือนพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้ไม่รู้ทั่วถึงไว้ในฐานะของผู้รู้ทั่วถึง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่พวกข้าพเจ้าได้สำคัญภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงว่าเป็นผู้ไม่รู้ทั่วถึง ได้คบหาภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึง ว่าเป็นผู้อันบุคคลผู้ไม่รู้เหตุผลพึงคบหา ได้ตั้งภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงไว้ในฐานะของผู้ไม่รู้ทั่วถึง แต่บัดนี้พวกข้าพเจ้าจกรู้พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้ไม่รู้ทั่วถึง ว่าเป็นผู้ไม่รู้ทั่วถึง จักคบหาพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้ไม่รู้ทั่วถึง ว่าเป็นผู้อันบุคคลผู้ไม่รู้เหตุผลพึงคบหา จักตั้งพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้ไม่รู้ทั่วถึงไว้ในฐานะของผู้ไม่รู้ทั่วถึง พวกข้าพเจ้าจกรู้ภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึง ว่าเป็นผู้รู้ทั่วถึง จักคบหาภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงว่าเป็นผู้อันบุคคลผู้รู้เหตุผลพึงคบหา จักเตือนภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงไว้ในฐานะของผู้รู้ทั่วถึง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ยังความรักสมณะในหมู่สมณะ ได้ยังความเลื่อมใสสมณะในหมู่สมณะ ได้ยังความเคารพสมณะในหมู่สมณะ ให้เกิดแก่ข้าพเจ้าแล้วหนอ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิณว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปดังนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยอนेกปริยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

จบ โปตลียสูตร ที่ ๔.

ชีวกสูตร^๑

[๕๖]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมณัง ภควา ราชคเห วิหริติ ชีวกสูตร โภมารภจจุสฺส อมพวนะ ๑
 อถ โข ชีวกโก โภมารภจโจ เยน ภควา เตนุสสงกมมิจฺจ อุปสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสีทิจฺจ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชีวกโก โภมารภจโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ สุตเมตํ
 ภนฺเต สมณัง โคตมํ อุทฺทิสฺส ปาณํ อารภนฺติ ตํ สมณเณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺส กตํ มํลํ
 ปริภุญชติ ปฏิจฺจ กมฺมมนฺติ เย เต^๒ ภนฺเต เอวมาหิสฺส สมณัง โคตมํ อุทฺทิสฺส ปาณํ
 อารภนฺติ ตํ สมณเณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺส กตํ มํลํ ปริภุญชติ ปฏิจฺจ กมฺมมนฺติ กจฺจิ เต
 ภนฺเต ภควตา วุตฺตวาทีโน น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภากิจฺชนฺติ ฐมฺมสฺส จานุชฺชมํ
 พฺยากรโรนฺติ น จ โกจิ สหรมฺมิโก วาทานุวาโท การยฺหญฺจัน^๓ อากฺขณฺตีติ ๑

[๕๗]

เย เต ชีวก เอวมาหิสฺส สมณัง โคตมํ อุทฺทิสฺส ปาณํ อารภนฺติ ตํ สมณเณ โคตโม
 ชานํ อุทฺทิสฺส กตํ มํลํ ปริภุญชติ ปฏิจฺจ กมฺมมนฺติ น เม เต วุตฺตวาทีโน^๔ อพฺภากิจฺชนฺติ จ^๕
 มํ เต อสตา อภูเตน ตีหิ โข อหํ ชีวก จาเนหิ มํลํ อปฺปริโกณฺติ วทามิ ทิฏฺฐัง สุตํ ปริ
 สงฺกิตํ อิมหิ โข อหํ จ มํ เต-ติตโย ปาสา น ทิสฺสนฺติ ๑ ชีวก ตีหิ จาเนหิ มํลํ อปฺปริโกณ
 นฺติ วทามิ ตีหิ โข อหํ ชีวก จาเนหิ มํลํ ปริโกณฺติ วทามิ อทิฏฺฐัง อสุตํ อปฺริสงฺกิตํ อิมหิ
 โข อหํ ชีวก ตีหิ จาเนหิ มํลํ ปริโกณฺติ วทามิ ๑

[๕๘]

อิธ ชีวก ภิกฺขุ อญฺญตรํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหริติ ๑ โส เมตฺตาสหค
 เตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหริติ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ
 สพฺพธิ สพฺพตฺถตฺตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน
 อเวเรน อพฺยาปฺชเณน ฝริตฺวา วิหริติ ๑ ตเมนนํ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อุปสงกมิตฺวา สุวต
 นาย ภคฺคเตน นิมนฺเตติ อากฺขมาโน^๕ ชีวก ภิกฺขุ อธิวาเสติ ๑ โส ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน
 ปุพฺพพณฺหสมณํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ตสฺส คหปติสฺส วา คหปติปฺตฺตสฺส วา

๑ ม. เย เต ภควนฺตํ ๑

๒ ยฺ การยฺหํ จานฺนฺติ ทิสฺสตี ๑

๓ ไป. วุตฺตวาทีโน อสตา อภูเตน อพฺภากิจฺชนฺติ ตีหิ โข ... ๑

๔ ม. ยฺ. จ ปน มนฺเต ๑

๕ ม. ยฺ. อากฺขมาโนว ๑

๕. ชิวกสูตร

เรื่องหมอชิวโกมารภัจ

[๕๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพวันของหมอชิวโกมารภัจ เขตพระนครราชคฤห์. ครั้นนั้นแล หมอชิวโกมารภัจเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังคำนี้มาว่า ชนทั้งหลายย่อมฆ่าสัตว์เจาะจงพระสมณโคดม พระสมณโคดมทรงทราบชื่อนั้นอยู่ ยังเสวยเนื้อที่เขาทำเฉพาะตน อาศัยคนทำ ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า ชนทั้งหลายย่อมฆ่าสัตว์เจาะจงพระสมณโคดม พระสมณโคดมทรงทราบชื่อนั้นอยู่ ยังเสวยเนื้อที่เขาทำเฉพาะตน อาศัยคนทำ ดังนี้ ชนเหล่านั้นชื่อว่า กล่าว ตรงกับที่พระผู้มีพระภาคตรัส ไม่เชื่อว่าการกล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง ชื่อว่า ยินยัสมมอันสมควรแก่ธรรม การกล่าวและกล่าวตามที่ชอบธรรม จะไม่ถึงข้อติเตียนละหรือ?

[๕๗]

เนื้อที่ไม่ควรบริโภครูป และควรบริโภครูป ๓ อย่าง

พ. ดูกรชิวก ชนใดกล่าวอย่างนี้ว่า ชนทั้งหลายย่อมฆ่าสัตว์เจาะจงพระสมณโคดมพระสมณโคดมทรงทราบชื่อนั้นอยู่ ก็ยังเสวยเนื้อสัตว์ที่เขาทำเฉพาะตน อาศัยคนทำ ดังนี้ ชนเหล่านั้นจะชื่อว่ากล่าวตรงกับที่เรากล่าวหามิได้ ชื่อว่าการกล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง ดูกรชิวก เรากล่าวเนื้อว่าไม่ควรเป็นของบริโภคด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ เนื้อที่ตนเห็น เนื้อที่ตนได้ยิน เนื้อที่ตนรังเกียจ ดูกรชิวก เรากล่าวเนื้อว่าเป็นของไม่ควรบริโภคด้วยเหตุ ๓ ประการ นี้แล

ดูกรชิวก เรากล่าวเนื้อว่า เป็นของควรบริโภคด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ เนื้อที่ตนไม่ได้เห็น เนื้อที่ตนไม่ได้ยิน เนื้อที่ตนไม่ได้รังเกียจ ดูกรชิวก เรากล่าวเนื้อว่า เป็นของควรบริโภคด้วยเหตุ ๓ ประการนี้แล.

การแผเมตตา

[๕๘]

ดูกรชิวก ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เขามีใจ ประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่ง อยู่ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าโดยความมีตนทั่วไปในทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพศาล ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี เข้าไปหาเธอแล้วนิมนต์ด้วยภัต เพื่อให้ฉันในวันรุ่งขึ้น ดูกรชิวก เมื่อภิกษุหวังอยู่ก็รับนิมนต์ พอล่วงราตรีนั้นไป เวลาเช้า ภิกษุนั้น นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของคฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดี แล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ คฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดีนั้น อังคาสเธอด้วยวิทิตบาตอันประณีต ความดำริว่า ดีหนอ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้นี้ อังคาสเราอยู่ด้วยวิทิตบาตอันประณีต ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เธอ แม้ความดำริว่า โอหนอ คฤหบดีหรือบุตร

นิเวสน์ เตนุปลงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺติ ฯ ตเมนนํ โส คหปติ วา
 คหปติปฺตุโต วา ปณฺเฑเน ปิณฺฑปาเตเน ปรีวีสติ ฯ ตสฺส น เอวํ โหติ สาธุ วต มายํ คหปติ
 วา คหปติปฺตุโต วา ปณฺเฑเน ปิณฺฑปาเตเน ปรีวีสติ^๑ อโห วต มายํ คหปติ วา
 คหปติปฺตุโต วา อายติมฺปิ เอวรूपเณ ปณฺเฑเน ปิณฺฑปาเตเน ปรีวีสเยยฺยติ เอวมฺปิสุส น โหติ ฯ
 โส ตํ ปิณฺฑปาตํ อคฺคิโต^๒ อมฺจุฉิโต อนชฺฌาปนโน อาทินวทสฺสาวิ นิสฺสรณปณฺโณ
 ปรีกฺขชฺติ ฯ ตํ กิํ มณฺณสิ ชีวก อปี นุ โส ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย อตฺตพฺยาพาธาย วา เจเตติ
 พรพฺยาพาธาย วา เจเตติ อุกฺขพฺยาพาธาย วา เจเตติติ ฯ โน เหติ ภาณเต ฯ นนุ โส ชีวก ภิกฺขุ
 ตสฺมี สมเย อนวชฺชเยว อาหาริ อหาเรติติ ฯ เอวํ ภาณเต สุตํ เมตํ ภาณเต พุรหฺมา
 เมตฺตาวีหริติ ตมฺเม อิทํ ภาณเต ภควา สกฺขิ ทิฏฺฐิ ภควา หิ ภาณเต เมตฺตาวีหริติ ฯ เยน โข
 ชีวก ราเคน เยน โทเสน เยน โมเหเน พฺยาปาทวา^๓ อสุส โส ราโค โส โทโส โส โมโห
 ตถาคตสฺส ปหิโน อฺจุฉินฺนมุโล ตาลาวตฺถกโต อนภาวฺจโต^๔ อายตี อนุปปาทมฺโม สเจ
 โข เต ชีวก อิทํ สนฺธาย ภาสิตํ อนฺุชานามิ เต เอตฺนฺติ ฯ เอตเทว โข ปน เม ภาณเต สนฺธาย
 ภาสิตนฺติ^๕ ฯ

[๕๕]

อิช ชีวก ภิกฺขุ อณฺุตรํ คามิ วา นิคมิ วาอุปฺนิสฺสาย วิหริติ ฯ โส กรุณาสหคเตน
 เจตสา ฯเปฯ มุทิตาสหคเตน เจตสา อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหริติ ตถา
 ทุตฺติ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ อุกฺขมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตํ สพฺพตฺถาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเณ
 ฝริตฺวา วิหริติ ฯ ตเมนนํ คหปติ วา คหปติปฺตุโต วา อุปฺสงฺกมิตฺวา สุวตฺตนาถ ภาตฺเตน
 นิมนฺเตติ อากฺขมาโน^๑ ชีวก ภิกฺขุ อธิวาเสติ ฯ โส ตสฺสา รตฺติยา อจฺจุเณ
 ปุพฺพณฺหสมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ตสฺส คหปติสุส วา คหปติปฺตุตสฺส วา
 นิเวสน์ เตนุปลงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺติ ฯ ตเมนนํ โส คหปติ วา
 คหปติปฺตุโต วา ปณฺเฑเน ปิณฺฑปาเตเน ปรีวีสติ ฯ ตสฺส น เอวํ โหติ สาธุ วต มายํ
 คหปติ วา คหปติปฺตุโต วา ปณฺเฑเน ปิณฺฑปาเตเน ปรีวีสติ^๒ อโห วต มายํ คหปติ วา
คหปติปฺตุโต วา อายติมฺปิ เอวรूपเณ ปณฺเฑเน ปิณฺฑปาเตเน ปรีวีสเยยฺยติ เอวมฺปิสุส น โหติ

๑ ม. ปรีวีสเยยฺยติ ฯ

๒ ย. อคฺคิโต ฯ

๓ ไป. พฺยาพาธิ ฯ ม. พฺยาปาทำ วา ฯ

๔ ไป. อนภาวฺจโต ฯ ย. อนภาวโกโต ฯ

๕ ย. อติสทฺโท นตฺถิ ฯ

๖ ย. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

๗ ม. ปรีวีสเยยฺยติ ฯ

คฤหบดีผู้นี้ พึงอังกาสเราด้วยบิณฑบาตอันประณีตเช่นนี้ แม้ต่อไป ดังนี้ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอไม่กำหนด ไม่สยบ ไม่รับกลืนบิณฑบาตนั้นมีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องถอนตน บริโภคอยู่ ดูกรชีวก ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนว่าในสมัยนั้น ภิกษุที่ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น หรือเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย บ้างหรือ?

ไม่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ดูกรชีวก สมัยนั้น ภิกษุที่ย่อมคิดว่าฉันอาหารอันไม่มีโทษมิใช่หรือ?

อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า พรหมมีปกติอยู่ด้วยเมตตา คำนั้นเป็นแต่ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมา คำนี้พระผู้มีพระภาคเป็นองค์พยานปรากฏแล้ว ด้วยว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีปกติอยู่ด้วยเมตตา.

ดูกรชีวก บุคคลพึงมีความพยายบาท เพราะราคะ โทสะ โมหะใด ราคะ โทสะ โมหะนั้น ตถาคตละแล้ว มีมูลอันขาดแล้ว เป็นจุจตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรชีวก ถ้าเล่าท่านกล่าวหมายเอาการละราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้นนี้ เรานุญจนาการกล่าวเช่นนั้นแก่ท่าน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้ากล่าวหมายเอาการละราคะ โทสะ และ โมหะ เป็นต้นนี้.

การแผ่กรุณา มุทิตา อุเบกขา

[๕๘]

ไว้คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น อังกาสเราด้วยบิณฑบาตอันประณีต ความดำริว่า ดีหนอ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้นี้ อังกาสเราอยู่ด้วยบิณฑบาตอันประณีต

ดูกรชีวก ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เขามีใจ ประกอบด้วยกรุณา ... มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าโดยความมีตนทั่วไปในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน คฤหบดีหรือ บุตรคฤหบดีเข้าไปหาเธอ แล้วนิมนต์ด้วยภัต เพื่อให้ฉันในวันรุ่งขึ้น

ดูกรชีวก เมื่อภิกษุหวังอยู่ย่อมรับนิมนต์ พอล่วงราตรีนั้นไป เวลาเช้า ภิกษุที่นั้นนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของคฤหบดีหรือบุตรของคฤหบดี แล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาปูลาดฉิด ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เธอ แม้ความดำริว่า โอหนอ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้นี้ พึงอังกาสเราด้วยบิณฑบาตอันประณีตนี้แม้ต่อไป ดังนี้ ก็ไม่มีแก่เธอ เธอไม่กำหนด ไม่สยบ ไม่รับกลืนบิณฑบาตนั้นมีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องถอนตน บริโภคอยู่ ดูกรชีวก ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนว่า ในสมัยนั้นภิกษุที่ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น หรือเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย บ้างหรือ?

ไม่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ดูกรชีวก สมัยนั้น ภิกษุที่ย่อมคิดว่าฉันอาหารอันไม่มีโทษมิใช่หรือ?

๑ โส ตัม ปิณฑปาตัม อคฺธิโต อมฺจุณฺโติ อนชฺฌาปนโน อาทีนวทสฺสาวิ นิสฺสรณปญฺโธ
 ปริญฺญชฺติ ๑ ตัม กิ มณฺณสิ ชีวก อปี นุ โส ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย อตฺตพฺยาพาธาย วา เจเตติ
 พรพฺยาพาธาย วา เจเตติ อุกฺยพฺยาพาธาย วา เจเตตฺติ ๑ โน เหน้ ฆนฺเต ๑ นนุ โส ชีวก ภิกฺขุ
 ตสฺมี สมเย ตัม ๑ อนวชฺชเยว อาหาริ อหาเรตฺติ ๑ เอว ฆนฺเต สุตํ เมตํ ฆนฺเต พุรหฺมา อุเปกฺ
 ขาวิหารีติ ๑ ตมฺเม อิทํ ฆนฺเต ภควา สกฺขิ ทิฏฺฐโ จ ภควา หิ ฆนฺเต อุเปกฺขาวิหารีติ ๑ เยน โข
 ชีวก ราเคน เยน โทเสน เยน โมเหณ วิหเสวา^๑ อสฺส อรติวา อสฺส ปฏฺิฆวา^๒ อสฺส โส ราโค
 โส โทโส โส โมหิ ตถาคตสฺส ปหิโน อฺจุณฺณมฺโโล ตาลาวตฺถกฺโต อนภาวํกฺโต อายตฺ
 อนุปฺปาททมฺโม สเจ โข เต ชีวก อิทํ สนฺธาย ภาสีตํ อนฺุชานามิ เต เอตฺนฺติ ๑ เอตเทว โข
 ปน เม สนฺธาย ภาสีตฺนฺติ ๑

[๖๐]

โย โข ชีวก ตถาคตํ วา ตถาคตสวากํ วา อฺุทฺทิสฺส ปาณํ อารภติ โส ปญฺหิ จาเนหิ
 พหุํ อปฺยุณํ ปสวติ ยมฺปิ โส คหปติ^๔ เอวมาห คจฺจถ อมฺกํ นาม ปาณํ อาเนถาติ อิมินา
 ปจฺเมเน จาเนเน พหุํ อปฺยุณํ ปสวติ ยมฺปิ โส ปาโณ คลปฺปเวธเกเน อาเนยฺมาโน
 ทฺกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺิธเวเทติ อิมินา ทฺติเยเน จาเนเน พหุํ อปฺยุณํ ปสวติ ยมฺปิ โส เอวมาห
 คจฺจถ อิมํ ปาณํ อารกถาติ อิมินา ตติเยเน จาเนเน พหุํ อปฺยุณํ ปสวติ ยมฺปิ โส ปาโณ
 อารกียมาโน ทฺกฺขโทมนสฺสํ ปฏฺิธเวเทติ อิมินา จตฺตฺเถเน จาเนเน พหุํ อปฺยุณํ ปสวติ ยมฺปิ
 โส ตถาคตํ วา ตถาคตสวากํ วา อกปฺปิเยเน อสฺสาเทติ อิมินา ปญฺจเมเน จาเนเน พหุํ อปฺยุณํ
 ปสวติ โย โข ชีวก ตถาคตํ วา ตถาคตสวากํ วา อฺุทฺทิสฺส ปาณํ อารภติ โส อิมฺหิ ปญฺหิ
 จาเนหิ พหุํ อปฺยุณํ ปสวติ^๕

[๖๑]

เอวํ วุตฺเต ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺจริยํ ฆนฺเต อพฺภูตํ ฆนฺเต กป
 ปิยํ วต ฆนฺเต ภิกฺขุ อาหาริ อหาเรนฺติ อนวชฺชํ วต ฆนฺเต ภิกฺขุ อาหาริ อหาเรนฺติ อภิกฺกนฺตํ
 ฆนฺเต อภิกฺกนฺตํ ฆนฺเต เสยฺยถาปี ฆนฺเต นิกฺกฺชชิตํ วา อุกฺกฺชเชยฺย ปฏฺิจจณฺนํ วา วิว
 เรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อจฺจิกฺเขยฺย อนฺุทธาเร วา เตลปฺชฺชิตํ ฐาเรยฺย จกฺขมฺนโต รูปานิ ทกฺขณฺตฺติ
 เอวเมว ภควตา อนกฺปริยาเยเน ฐมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ฆนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺจามิ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อฺุปา
 สกํ มํ ภควา ฐาเรตุ อชฺชตฺถเก ปาณฺุเปตํ สรณํกตฺนฺติ ๑

ชีวกสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปญฺจมํ ๑

๑ ม. ย. อัย ปาโณ นตฺติ ๑

๒ ป. วิหเสวา อสฺส อรติ #วา อสฺส ปฏฺิโฆ วา อสฺส ๑ ม. ย. วิหเสวา วา ๑

๓ ม. ปฏฺิโฆ วา อสฺส ๑

๔ ๑ ย. อัย ปาโณ นตฺติ ๑

อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า พรหม มีปกติอยู่ด้วยอุเบกขา คำนั้นเป็นแต่ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมา คำนี้พระผู้มีพระภาคเป็นองค์พยานปรากฏแล้ว ด้วยว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีปกติอยู่ด้วยอุเบกขา.

ดูกรชีวก บุคคลพึงมีความเบียดเบียน มีความไม่ยินดี มีความกระทบกระทั่งเพราะราคะ โทสะ โมหะใด ราคะ โทสะ โมหะนั้น ตถาคตละแล้วมีมูลอันขาดแล้ว เป็นจุจตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรชีวก ถ้าแลท่านกล่าวหมายเอาการละราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้นนี้ เราอนุญาตการกล่าวเช่นนั้นแก่ท่าน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้ากล่าวหมายเอาการละราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้นนี้.

ทำบุญได้บาปด้วยเหตุ ๕ ประการ

[๖๐]

ดูกรชีวก ผู้ใดฆ่าสัตว์เจาะจงตถาคต หรือสาวกตถาคต ผู้นั้นย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ ผู้นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงไปฆ่าสัตว์ชื่อโน้นมา ดังนี้ ชื่อว่าย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุประการที่ ๑ นี้ สัตว์นั้นเมื่อถูกเขาผูกคอตายมาได้เสวยทุกข์ โทมนัส ชื่อว่า ย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุประการที่ ๒ นี้ ผู้นั้นพูดอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงไปฆ่าสัตว์นี้ ชื่อว่าย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุประการที่ ๓ นี้ สัตว์นั้นเมื่อกำลังเขาย่อมเสวยทุกข์ โทมนัส ชื่อว่าย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุประการที่ ๔ นี้ ผู้นั้นย่อมยังตถาคตและสาวกตถาคต ให้ยินดีด้วยเนื้อเป็นอกัปปิยะ ชื่อว่า ย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุประการที่ ๕ นี้

ดูกรชีวก ผู้ใดฆ่าสัตว์เจาะจงตถาคตหรือสาวกของตถาคต ผู้นั้นย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้.

[๖๑]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ชีวกโกมารภัจจ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาสัจจรัย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญไม่เคยมี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุทั้งหลายย่อมฉันอาหารอันไม่มีโทษหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยายฉันนั้นเหมือนกัน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

จบ ชีวกสูตร ที่ ๕.

อุปาลิวัตสูตร^๑

[๖๒]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา นาพฺพุทํ วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน นิกฺขโม นานฺนปฺพุทฺโต นาพฺพุทํ ปฏฺวิสฺสตี มหติยา นิกฺขมฺปฺริสาย สทฺธิ ๑ อถ โข ทิฆมฺคปฺสฺสตี นิกฺขโม นาพฺพุทํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺจกตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกกนฺโต येन ปาวาริกมฺพวเน येन ภควา เตนฺนปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตี สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ อฏฺฐาสิ ๑ เอกมฺนตฺตํ จิตฺตํ โข ทิฆมฺคปฺสฺสตี นิกฺขมฺมํ ภควา เอตทโวจํ ลํวิซฺซนฺติ โข ทิฆมฺคปฺสฺสตี อาสนานิ สเจ อากฺขสฺสี นิสฺสีทาติ ๑ เอวํ วุตฺเต ทิฆมฺคปฺสฺสตี นิกฺขโม อณฺเฏตฺรํ นิจฺจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสีทิ ๑

[๖๓]

เอกมฺนตฺตํ นิสฺสินฺนํ โข ทิฆมฺคปฺสฺสตี นิกฺขมฺมํ ภควา เอตทโวจํ กถิ ปน คปฺสฺสตี นิกฺขโม นานฺนปฺพุทฺโต กมฺมมานิ ปญฺญาเปติ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ ๑ น โข อาวุโส โคตม อัจฉนฺํ นิกฺขมฺสฺส นานฺนปฺพุทฺตสฺส กมฺมํ กมฺมมฺนติ ปญฺญาเปตฺตํ ทณฺฑํ ทณฺฑนฺติ โข อาวุโส โคตม อัจฉนฺํ นิกฺขมฺสฺส นานฺนปฺพุทฺตสฺส ปญฺญาเปตฺตฺนติ ๑ กถิ ปน คปฺสฺสตี นิกฺขโม นานฺนปฺพุทฺโต ทณฺฑานิ ปญฺญาเปติ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ ๑ ติณฺณํ^๒ อาวุโส โคตม นิกฺขโม นานฺนปฺพุทฺโต ทณฺฑานิ ปญฺญาเปติ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา^๓ เสยฺยถิทำ กายทณฺฑํ วจิทณฺฑํ มโนทณฺฑนฺติ ๑ กิ ปน คปฺสฺสตี อณฺเฏทเว กายทณฺฑํ อณฺเฏ วจิทณฺฑํ อณฺเฏ มโนทณฺฑนฺติ ๑ อณฺเฏทเว อาวุโส โคตม กายทณฺฑํ อณฺเฏ วจิทณฺฑํ อณฺเฏ มโนทณฺฑนฺติ ๑ อิมํสํ ปน คปฺสฺสตี ติณฺณํ ทณฺฑานํ เอวํ ปฏฺวิวิกฺขตฺตานํ เอวํ ปฏฺวิวิสฺสุจฺจํ กตมํ ทณฺฑํ นิกฺขโม นานฺนปฺพุทฺโต มหาสาวชฺชตฺรํ ปญฺญาเปติ^๔ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา ยถิ วา กายทณฺฑํ ยถิ วา วจิทณฺฑํ ยถิ วา มโนทณฺฑนฺติ ๑ อิมํสํ โข อาวุโส โคตม ติณฺณํ ทณฺฑานํ เอวํ ปฏฺวิวิกฺขตฺตานํ เอวํ ปฏฺวิวิสฺสุจฺจํ กายทณฺฑํ นิกฺขโม นานฺนปฺพุทฺโต มหาสาวชฺชตฺรํ ปญฺญาเปติ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน ตถา วจิทณฺฑํ โน ตถา มโนทณฺฑนฺติ ๑ กายทณฺฑนฺติ คปฺสฺสตี วเทสิ ๑ กายทณฺฑนฺติ อาวุโส โคตม วทามิ ๑ กายทณฺฑนฺติ คปฺสฺสตี วเทสิ ๑ กายทณฺฑนฺติ อาวุโส โคตม วทามิ ๑ กายทณฺฑนฺติ คปฺสฺสตี วเทสิ ๑ กายทณฺฑนฺติ อาวุโส โคตม วทามิ ๑

๑ ม. ช. ติณฺณํ โข อาวุโส ๑

๒ ม. ปวตฺติยาติ ๑

๓ ม. ปญฺญาเปติ ๑

๖. อุปาลิวาทสูตร

เรื่องทิมตปัสสีนิครนถ์

[๖๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน ใกล้เมืองนาลันทา. สมัยนั้น นิครนถ์นาฏบุตรอาศัยอยู่ ณ เมืองนาลันทาพร้อมด้วยบริษัทรนิครนถ์เป็นอันมาก ครั้งนั้นแล นิครนถ์ชื่อว่าทิมตปัสสี เทียวบิณฑบาตไปในเมืองนาลันทาเวลาภายหลังภัต กลับจาก บิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงปาวาริกัมพวัน ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสพระพุทพจน์นี้กะทิมตปัสสีนิครนถ์ว่า ดูกรทิมตปัสสี อาสนะมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ก็จงนั่งเถิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ทิมตปัสสีนิครนถ์ถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

กรรม ๓ ของนิครนถ์นาฏบุตร

[๖๓]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทพจน์นี้กะทิมตปัสสีนิครนถ์ว่า ดูกรทิมตปัสสี ก็นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติกรรม ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม ไว้เท่าไร?

ทิมตปัสสีนิครนถ์ได้ทูลว่า ท่านพระโคตม นิครนถ์นาฏบุตร จะบัญญัติว่ากรรมๆ ดังนี้เป็นอาจินหามิได้ ท่านพระโคตม นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติว่า ทณชะๆ ดังนี้แล เป็น อาจิน.

พ. ดูกรทิมตปัสสี ก็นิครนถ์นาฏบุตรย่อมบัญญัติทณชะ ในการทำบาปกรรม ในการ เป็นไปแห่งบาปกรรมไว้เท่าไร?

ที่. ท่านพระโคตม นิครนถ์นาฏบุตรย่อมบัญญัติทณชะในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้ ๓ ประการ คือ กายทณชะ ๑ วิทณชะ ๑ มโนทณชะ ๑.

ดูกรตปัสสี ก็กายทณชะอย่างหนึ่ง วิทณชะอย่างหนึ่ง มโนทณชะอย่างหนึ่ง หรือ?

ท่านพระโคตม กายทณชะอย่างหนึ่ง วิทณชะอย่างหนึ่ง มโนทณชะอย่างหนึ่ง.

ดูกรตปัสสี ก็บรรดาทณชะ ๓ ประการนี้ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกัน เหล่านี้ ทณชะไหน คือ กายทณชะ วิทณชะ หรือมโนทณชะ ที่นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติว่ามี โทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม?

ท่านพระโคตม บรรดาทณชะทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกันเหล่านี้ นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติว่า กายทณชะมีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม จะบัญญัติวิทณชะ มโนทณชะ ว่ามีโทษมากเหมือนกายทณชะหามิได้.

ดูกรตปัสสี ท่านกล่าวว่ากายทณชะหรือ?

ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าว่ากายทณชะ.

ดูกรตปัสสี ท่านกล่าวว่ากายทณชะหรือ?

ท่านพระโคตม ข้าพเจ้ากล่าวว่ากายทณชะ.

ดูกรตปัสสี ท่านกล่าวว่ากายทณชะหรือ?

อิตฺติ ภควา ทิฆมตปสฺสึ นิกฺขณํ อิมสฺมี กถาวตฺถุสฺมี ยาวตตฺยกั* ปติฏฺฐาเปสฺสิ ฯ

[๖๔]

เอวํ วุตฺเต ทิฆมตปสฺสึ นิกฺขณโถ ภควนฺตํ เอตทโวจํ ตํ ปนาวุโส โคตม กตฺติ ทณฺฑทานิ
 ปญฺญาเปสฺสิ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ ฯ น โข ตปสฺสึ อัจฉินฺ
 ตถาคตสฺส ทณฺฑํ ทณฺฑนฺติ ปญฺญาเปตฺตุ กมฺมํ กมฺมนฺติ โข ตปสฺสึ อัจฉินฺ ตถาคตสฺส
 ปญฺญาเปตฺตุนฺติ ฯ ตํ ปนาวุโส โคตม กตฺติ กมฺมานิ ปญฺญาเปสฺสิ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย
 ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติ ฯ ติณฺโณ โข อหํ ตปสฺสึ กมฺมานิ ปญฺญาเปมิ ปาปสฺส กมฺมสฺส
 กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา เสยฺยธัมมํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ มโนกมฺมนฺติ ฯ ก็ ปนาวุโส
 โคตม อญฺญเทว กายกมฺมํ อญฺญํ วจีกมฺมํ อญฺญํ มโนกมฺมนฺติ ฯ อญฺญเทว ตปสฺสึ
 กายกมฺมํ อญฺญํ วจีกมฺมํ อญฺญํ มโนกมฺมนฺติ ฯ อิมสฺสํ ปนาวุโส โคตม ติณฺโณ กมฺมานํ เอวํ
 ปฏิวิทิตฺตานํ เอวํ ปฏิวิสติฏฺฐานํ กตฺมํ กมฺมํ มหาสาวชฺชตฺรํ ปญฺญาเปสฺสิ ปาปสฺส กมฺมสฺส
 กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา ยถิ วา กายกมฺมํ ยถิ วา วจีกมฺมํ ยถิ วา มโนกมฺมนฺติ ฯ
 อิมสฺสํ โข อหํ ตปสฺสึ ติณฺโณ กมฺมานํ เอวํ ปฏิวิทิตฺตานํ เอวํ ปฏิวิสติฏฺฐานํ มโนกมฺมํ
 มหาสาวชฺชตฺรํ ปญฺญาเปมิ ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน ตถา
 กายกมฺมํ โน ตถา วจีกมฺมนฺติ ฯ มโนกมฺมนฺติ อวฺวโส โคตม วเทสฺสิ ฯ มโน กมฺมนฺติ
 ตปสฺสึ วทามิ ฯ เปฯ มโนกมฺมนฺติ อวฺวโส โคตม วเทสฺสิ ฯ มโนกมฺมนฺติ ตปสฺสึ วทามิตฺติ
 ฯ อิตฺติ ทิฆมตปสฺสึ นิกฺขณโถ ภควนฺตํ อิมสฺมี กถาวตฺถุสฺมี ยาวตตฺยกั ปติฏฺฐาเปตฺวา
 อญฺญาสาสนา เยน นิกฺขณโถ นาฏปฺตฺโต เตนฺตฺตฺสํกมิ ฯ

[๖๕]

เตน โข ปน สมฺเณน นิกฺขณโถ นาฏปฺตฺโต มหติยา^๒ คิหิปริสาช สทฺธิ นิสินฺโน โหติ
 พาลกีนียา^๓ อุปาลิปปมฺหาช ฯ อทฺทสา โข นิกฺขณโถ นาฏปฺตฺโต ทิฆมตปสฺสึ นิกฺขณํ ทูรโถว
 อากฺขณฺตํ ทิสฺวาน ทิฆมตปสฺสึ นิกฺขณํ เอตทโวจํ หนฺนท กุโธ นฺน ตํ ตปสฺสึ อากฺขณฺติ
 ทิวาทิวสฺสาติ ฯ อิตฺโต หิ โข อหํ ภนฺเต อากฺขณฺมิ สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกาติ ฯ อหุ
 ปน เต ตปสฺสึ สมณฺเณน โคตเมน สทฺธิ โกจิเทว กถาสลฺลาโปติ ฯ อหุ โข เม ภนฺเต
 สมณฺเณน โคตเมน สทฺธิ โกจิเทว กถาสลฺลาโปติ ฯ ยถากถํ ปน เต ตปสฺสึ อหุ
 สมณฺเณน โคตเมน สทฺธิ โกจิเทว กถาสลฺลาโปติ ฯ อถ โข ทิฆมตปสฺสึ นิกฺขณโถ ยาว

๑ ม. ยาวตตฺยกมฺปิ ฯ

๒ ย. มหติยา มหติยา ฯ

๓ ม. ปริสาช ฯ

ท่านพระโคดม ข้าพเจ้ากล่าวว่ากายทณฺฑะ.
พระผู้มีพระภาคทรงให้ทิมตปัสสีนิครนถ์ ขึ้นขึ้นในเรื่องที่พูดนี้ถึง ๓ ครั้ง ด้วยประการ

[๖๔]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ทิมตปัสสีนิครนถ์ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม พระองค์เล่าย่อมบัญญัติทณฺฑะ ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไป แห่งบาปกรรมไว้เท่าไร?

ดูกรตปัสสี ตถาคตจะบัญญัติว่ากรรมๆ ดังนี้เป็นอาจิน.

ท่านพระโคดม ก็พระองค์เล่าย่อมบัญญัติกรรม ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม ไว้เท่าไร?

ดูกรตปัสสี เราเล่าย่อมบัญญัติกรรม ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรมไว้ ๑๒ ประการ คือ กายกรรม ๑ วจีกรรม ๑ มโนกรรม ๑.

พระโคดม ก็กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรมอย่างหนึ่ง มโนกรรมอย่างหนึ่งมิใช่หรือ?

ดูกรตปัสสี กายกรรมอย่างหนึ่ง วจีกรรมอย่างหนึ่ง มโนกรรมอย่างหนึ่ง.

ท่านพระโคดม ก็บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกันเหล่านี้ กรรมไหน คือ กายกรรม วจีกรรม หรือมโนกรรมที่พระองค์บัญญัติว่ามีโทษมากกว่าในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม?

ดูกรตปัสสี บรรดากรรมทั้ง ๓ ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกัน เหล่านี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม เราจะ บัญญัติกายกรรม วจีกรรมว่ามีโทษมากเหมือนมโนกรรมหามิได้.

ท่านพระโคดม พระองค์ตรัสว่ามโนกรรมหรือ?

ดูกรตปัสสี เรากล่าวว่ามโนกรรม.

ท่านพระโคดม พระองค์ตรัสว่ามโนกรรมหรือ?

ดูกรตปัสสี เรากล่าวว่ามโนกรรม.

ท่านพระโคดม พระองค์ตรัสว่ามโนกรรมหรือ?

ดูกรตปัสสี เรากล่าวว่ามโนกรรม.

ทิมตปัสสีนิครนถ์ให้พระผู้มีพระภาคทรงขึ้นขึ้นในเรื่องที่ตรัสนี้ถึง ๓ ครั้ง ด้วยประการ ฉะนั้น แล้วดูจาก อาสนะเข้าไปหานิครนถ์นาฏบุตรถึงที่อยู่.

[๖๕]

ก็สมัยนั้น นิครนถ์นาฏบุตรนั่งอยู่พร้อมด้วยลิหิบริษัเป็นอันมาก ผู้มีความเขลา

อุบาลีคฤหบดีเป็นประมุข. ได้เห็นทิมตปัสสีนิครนถ์มาแต่ไกล ได้กล่าวกะทิมตปัสสีนิครนถ์ว่า ดูกรตปัสสี ดูเถะ ท่านมาจากไหนแต่ยังวันเทียวหนอ?

ทิมตปัสสีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ามาจากสำนักพระโคดมนี้เอง.

นิ. ดูกรตปัสสี ก็ท่านได้เจรจาปราศรัยกับพระสมณโคดมเรื่องอะไรบ้างหรือ?

ที. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้เจรจาปราศรัยกับพระสมณโคดมมาบ้าง.

ดูกรตปัสสี ก็ท่านได้เจรจาปราศรัยกับพระสมณโคดมมาอย่างไร?

ลำดับนั้น ทิมตปัสสีนิครนถ์บอกเรื่องการเจรจาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคจนหมดสิ้นแก่นิครนถ์นาฏบุตร. เมื่อทิมตปัสสีกล่าวอย่างนี้แล้ว นิครนถ์นาฏบุตรได้กล่าวกะทิมตปัสสีนิครนถ์ว่า ดูกรตปัสสี ดิละๆ ข้อที่ทิมตปัสสีนิครนถ์พยากรณ์ แก่พระสมณโคดม ตรงตามที่สาวกผู้ฟัง ผู้รู้ทั่วถึงคำสอนของศาสดาโดยชอบ มโนทณฺฑะอันดำทราวม จะงามอะไรเล่า เมื่อเทียบกับกายทณฺฑะอันยิ่งใหญ่อย่างนี้ โดยที่แท้ กายทณฺฑะเท่านั้นมีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรมในการเป็นไปแห่ง

ตโก อโหสิ ภควตา สทุธี กถาสถลาโป ตัม สพุพฺพิ นิกนฺตสฺส นาฏปฺตตสฺส อารโหเจติ ฯ
 เหว วุตฺเต นิกนฺโต นาฏปฺตโต ทิมตปฺสฺสี นิกนฺถิ เอตทโวจ สาธุ สาธุ ตปฺสฺสี ยถา ตัม
 สุตวตา สาวเกน สมฺมเทว สตุฏฺฐ สาสนํ อาชานนฺเตน เอวเมว^๑ ทิมตปฺสฺสีนา นิกนฺเตน
 สมณสฺส โคตมสฺส พุยากตัม กิณฺหิ โสภติ จโว มโนทณฺโฑ อิมสฺส เหว โอฟาริกสฺส
 กายทณฺฑสฺส อุปนัชาย อถ โข กายทณฺโฑว มหาสาวชชตโร ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย
 ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน ตถา วจีทณฺโฑ โน ตถา มโนทณฺโฑติ ฯ

[๖๖]

เหว วุตฺเต อุปาลิ คหปติ นิกนฺถิ นาฏปฺตตัม เอตทโวจ สาธุ สาธุ ภนฺเต ทิมตปฺสฺสี ยถา
 ตัม สุตวตา สาวเกน สมฺมเทว สตุฏฺฐ สาสนํ อาชานนฺเตน เอวเมว^๒ ภทฺนฺเตน ทิมตปฺสฺสีนา
 สมณสฺส โคตมสฺส พุยากตัม กิณฺหิ โสภติ จโว มโนทณฺโฑ อิมสฺส เหว โอฟาริกสฺส
 กายทณฺฑสฺส อุปนัชาย อถ โข กายทณฺโฑว มหาสาวชชตโร ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย
 ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน ตถา วจีทณฺโฑ โน ตถา มโนทณฺโฑ หนฺนท จาหิ ภนฺเต
 คจฺฉามิ สมณสฺส โคตมสฺส อิมสฺมี กถาวตฺถุสฺมี วาหิ อารโหเปสฺสามิ สเจ เม สมณฺโณ โคตโม
 ตถา ปติฏฺฐหิสฺสติ ยถา ภทฺนฺเตน ตปฺสฺสีนา ปติฏฺฐาปิ ตัม เสงฺขยาปิ นาม พลฺวา ปุริโส
 ทิมโลมิกิ เอพฺกิ โลเมสฺส คเหตุวา อากทฺเฌยฺย ปริกทฺเฌยฺย สมฺปริกทฺเฌยฺย เอวเมวาทิ
 สมณฺโณ โคตมํ วาเทน วาหิ อากทฺธิสฺสามิ ปริกทฺธิสฺสามิ สมฺปริกทฺธิสฺสามิ เสงฺขยาปิ นาม
 พลฺวา ปุริโส โสณฺฑิกากมฺมกาโร^๓ มหนฺตํ โสณฺฑิกากิลณฺฐิ^๔ คมฺภีเร อุตฺถกรหเต ปกฺขิปปิตฺวา
 กณฺเณ คเหตุวา อากทฺเฌยฺย ปริกทฺเฌยฺย สมฺปริกทฺเฌยฺย เอวเมวาทิ สมณฺโณ โคตมํ วาเทน
 วาหิ อากทฺธิสฺสามิ ปริกทฺธิสฺสามิ สมฺปริกทฺธิสฺสามิ เสงฺขยาปิ นาม พลฺวา ปุริโส โสณฺ
 ฑิกาทฺตโต ถาลิ^๕ กณฺเณ คเหตุวา โอธฺนฺเนยฺย นิทฺฐนฺเนยฺย นิปฺโปเจยฺย^๖ เอวเมวาทิ สมณฺโณ โคตมํ
 วาเทน วาหิ โอธฺนฺนิสฺสามิ นิทฺฐนฺนิสฺสามิ นิปฺโปเจสฺสามิ^๗ เสงฺขยาปิ นาม กุณฺชโร สฏฺฐิจิหายโน
 คมฺภีริ ปกฺขุรณฺธิ โอคาเหตุวา สาณฺโฆวิกิ นาม กิพฺพิชชาติ กิพฺพิติ เอวเมวาทิ สมณฺโณ โคตมํ
 สาณฺโฆวิกิ^๘ มณฺเณ กิพฺพิชชาติ กิพฺพิสฺสามิ หนฺนท จาหิ ภนฺเต คจฺฉามิ สมณสฺส โคตมสฺส อิมสฺมี
 กถาวตฺถุสฺมี วาหิ อารโหเปสฺสามิติ ฯ คจฺฉนฺ ตวํ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส อิมสฺมี
 กถาวตฺถุสฺมี วาหิ อารโหเปหิ อหิ วา คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาหิ อารโหเปยฺย
 ทิมตปฺสฺสี วา นิกนฺโต ตวํ วาติ ฯ

๑ ย. เอวเมว ฯ

๒ ม. ย. เอวเมว ฯ

๓ ป. โสณฺฑิกากมฺม กโรนฺโต ฯ ม. ย. พลฺวา โสณฺฑิกากมฺมกาโร ฯ

๔ ป. โสณฺฑิกิ กิลณฺฐิ ฯ

๕ ป. ย. วาลิ ฯ

๖ ย. นิจฺฉาเทยฺย ฯ

๗ ย. นิจฺฉาเทสฺสามิ ฯ

๘ ป. สาณฺโฆวิกิณฺเณว ฯ มณฺเณติ ปทํ นตฺติ ฯ

บาปกรรม วิจิทันตะ มโนทันตะ หามีโทษมากเหมือนกายทันตะไม่.

[๖๖]

เมื่อนิครนถ์นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว อุบาลีคฤหบดีได้กล่าวกะนิครนถ์นาฏบุตร ว่า ท่านผู้เจริญ ท่านที่ชมปัสสิพยากรณ์ดีแล้วๆ ข้อที่ท่านที่ชมปัสสิพยากรณ์แก่พระสมณโคดมตรงตามที่สาวกผู้ฟัง ผู้รู้ทั่วถึงคำสอนของศาสดาโดยชอบ มโนทันตะอันดำทราวมจะงามอะไรเล่าเมื่อเทียบกับกายทันตะอันยิ่งใหญ่อย่างนี้ โดยที่แท้ กายทันตะเท่านั้นมีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม วิจิทันตะ มโนทันตะ หามีโทษมากเหมือนกายทันตะไม่ ท่านผู้เจริญ เอาเถะ ข้าพเจ้าจะไป จักยกวาทะในเรื่องที่พูดนี้แก่พระสมณโคดม ถ้าพระสมณโคดมจักยืนยันแก่ข้าพเจ้า เหมือนอย่างที่ยืนยันกับท่านปัสสิไซรี ข้าพเจ้าจักถูกระชากลากไปมา ซึ่งวาทะด้วยวาทะกะพระสมณโคดม เหมือนบุรุษมีกำลังพึงจับแคะมีขนยาวที่ขนแล้วถูกระชากลากไปมา ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักถูกระชากลากไปมา ซึ่งวาทะด้วยวาทะกะพระสมณโคดมเหมือนบุรุษมีกำลังผู้ทำการงานโรงสุรา พึงทิ้งกระสอบเครื่องประกอบสุราใหญ่ไว้ในห้วงน้ำลึกแล้วจับที่มุมถูกระชากลากไปมา ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักขจัด ขยี้ บด ซึ่งวาทะด้วยวาทะกะพระสมณโคดม เหมือนบุรุษที่มีกำลังเป็นนักเลงสุรา พึงจับถ้วยสุราที่หูด้วยแล้ว พลิกลง พลิกขึ้น ใสไป ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักเล่นดังเล่นล้างเปลือกป่าน กะพระสมณโคดม เหมือนช้างแก่อายุ ๖๐ ปี ลงไปยังสระลึกเล่นล้างเปลือกป่าน ฉะนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เอาเถะ ข้าพเจ้าจะไป จักยกวาทะในเรื่องที่พูดนี้แก่พระสมณโคดม.

นิ. ดูกรคฤหบดี ท่านจงไป จงยกวาทะในเรื่องที่พูดนี้แก่พระสมณโคดม ดูกรคฤหบดีเรากลัวได้ ที่ชมปัสสินิครนถ์ก็ได้ ท่านก็ได้ พึงยกวาทะแก่พระสมณโคดม.

[๖๗]

เอวํ วุตฺเต ทิฆมคฺคปสฺสึ นิกฺขโถ นิกฺขณํ นานฺุปฺตํ เอตทวโจ น โข เม ตํ ภนฺเต รุจฺจติ ยํ อุปาถิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาท์ อารโหเปยฺย สมโณ หิ ภนฺเต โคตโม มายาวิ อวณฺณํ มายํ ชานาติ ยาย อณฺณตติยานิ สวเก อวณฺณตฺติติ ฯ อญฺจานํ โข เอตํ คคฺคปสฺสึ อนวกาโส ยํ อุปาถิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สวากคฺคํ อุปคจฺเจยฺย จานณฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาถิสฺส คหปติสฺส สวากคฺคํ อุปคจฺเจยฺย จณฺ ทวํ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส อิมสฺมี กถาวตฺถุสฺมี วาท์ อารโหเปหิ อหํ วา^๑ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาท์ อารโหเปยฺย ทิฆมคฺคปสฺสึ วา นิกฺขโถ ทวํ วาติ ฯ ทุตติยมฺปิ โข ทิฆมคฺคปสฺสึ นิกฺขโถ นิกฺขณํ นานฺุปฺตํ เอตทวโจ น โข เม ตํ ภนฺเต รุจฺจติ ยํ อุปาถิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาท์ อารโหเปยฺย สมโณ หิ ภนฺเต โคตโม มายาวิ อวณฺณํ มายํ ชานาติ ยาย อณฺณตติยานิ สวเก อวณฺณตฺติติ ฯ อญฺจานํ โข เอตํ คคฺคปสฺสึ อนวกาโส ยํ อุปาถิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สวากคฺคํ อุปคจฺเจยฺย จานณฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาถิสฺส คหปติสฺส สวากคฺคํ อุปคจฺเจยฺย จณฺ ทวํ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส อิมสฺมี กถาวตฺถุสฺมี วาท์ อารโหเปหิ อหํ วา คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาท์ อารโหเปยฺย ทิฆมคฺคปสฺสึ วา นิกฺขโถ ทวํ วาติ ฯ ตุตติยมฺปิ โข ทิฆมคฺคปสฺสึ นิกฺขโถ นิกฺขณํ นานฺุปฺตํ เอตทวโจ น โข เม ตํ ภนฺเต รุจฺจติ ยํ อุปาถิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาท์ อารโหเปยฺย สมโณ หิ ภนฺเต โคตโม มายาวิ อวณฺณํ มายํ ชานาติ ยาย อณฺณตติยานิ สวเก อวณฺณตฺติติ ฯ อญฺจานํ โข เอตํ คคฺคปสฺสึ อนวกาโส ยํ อุปาถิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สวากคฺคํ อุปคจฺเจยฺย จานณฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาถิสฺส คหปติสฺส สวากคฺคํ อุปคจฺเจยฺย จณฺ ทวํ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส อิมสฺมี กถาวตฺถุสฺมี วาท์ อารโหเปหิ อหํ วา^๒ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาท์ อารโหเปยฺย ทิฆมคฺคปสฺสึ วา นิกฺขโถ ทวํ วาติ ฯ

[๖๘]

เอวํ ภนฺเตติ โข อุปาถิ คหปติ นิกฺขณสฺส นานฺุปฺตสฺส ปฏิสสฺสวอ อญฺจายาสนา นิกฺขณํ นานฺุปฺตํ อภิวาทฺเตว ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน ปาวาริกมฺพวณํ เยน ภควา เตนฺุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตว เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อุปาถิ คหปติ ภควนฺตํ เอตทวโจ อาคมา นฺุ ขวฺริช ภนฺเต ทิฆมคฺคปสฺสึ นิกฺขโถติ ฯ อาคมา ขวฺริช คหปติ ทิฆมคฺคปสฺสึ นิกฺขโถติ ฯ อหุ^๓ ปน เต ภนฺเต ทิฆมคฺคปสฺสึนา นิกฺขณเณ สทฺฐี โกจิเทว กถาสลฺลาไปติ ฯ อหุ โข เม คหปติ ทิฆมคฺคปสฺสึนา นิกฺขณเณ สทฺฐี โกจิเทว กถาสลฺลาไปติ ฯ ยถากถํ ปน เต ภนฺเต อหุ ทิฆมคฺคปสฺสึนา นิกฺขณเณ สทฺฐี โกจิเทว กถาสลฺลาไปติ ฯ อถ โข

๑ ม. ย. อหํ วา หิ ฯ

๒ ม. ย. อหํ วา หิ ฯ

๓ ม. อหุ โข ปน ฯ

[๖๗]

เมื่อนิครนถ์นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ทิฆมตปัสสีนิครนถ์ได้กล่าวกะนิครนถ์ นาฏบุตรว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงยกวาทะแก่พระสมณโคดมนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย ด้วยว่า พระสมณโคดมเป็นคนมีมายา ข่มรู้มายาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉิย.

นิ. ดูก่อนตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดมมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่ข้อที่พระสมณโคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีเป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรคฤหบดี ท่านจงไป จงยกวาทะในเรื่องที่พุดนี้แก่พระสมณโคดม เราก็คงได้ ทิฆมตปัสสีก็จะได้ ท่านก็จะได้ พึงยกวาทะแก่พระสมณโคดม.

ทิฆมตปัสสีนิครนถ์ได้กล่าวเตือนนิครนถ์นาฏบุตรเป็นครั้งที่ ๒ ว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงยกวาทะแก่พระสมณโคดมนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย ด้วยพระสมณโคดมเป็นคนมีมายา ข่มรู้มายาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉิย.

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดม มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่ข้อที่พระสมณโคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีเป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรคฤหบดี ท่านจงไป จงยกวาทะในเรื่องที่พุดนี้แก่พระสมณโคดมเราก็คงได้ ทิฆมตปัสสีก็ได้ ท่านก็จะได้ พึงยกวาทะแก่พระสมณโคดม.

ทิฆมตปัสสีนิครนถ์ได้กล่าวเตือนนิครนถ์นาฏบุตรเป็นครั้งที่ ๓ ว่าข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงยกวาทะแก่พระสมณโคดมนั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย ด้วยพระสมณโคดมเป็นคนมีมายา ข่มรู้มายาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉิย.

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดม มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่ข้อที่พระสมณโคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีเป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรคฤหบดี ท่านจงไป จงยกวาทะในเรื่องที่พุดนี้แก่พระสมณโคดม เราก็คงได้ ทิฆมตปัสสีก็ได้ ท่านก็จะได้ พึงยกวาทะแก่พระสมณโคดม.

[๖๘]

อุบาลีคฤหบดีรับคำนิครนถ์นาฏบุตรแล้ว ลุกจากอาสนะ ไหว้ นิครนถ์นาฏบุตร ทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงป่าวาริภัมพวัน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิฆมตปัสสีนิครนถ์ได้มา ณ ที่นี้หรือ?

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ดูกรคฤหบดี ทิฆมตปัสสีนิครนถ์ได้มา ณ ที่นี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระองค์ได้เจรจาปราศรัยเรื่องอะไรๆ กับทิฆมตปัสสีนิครนถ์บ้างหรือ?

ดูกรคฤหบดี เราได้เจรจาปราศรัยกับทิฆมตปัสสีนิครนถ์บ้าง.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระองค์ได้เจรจาปราศรัยกับทิฆมตปัสสีนิครนถ์อย่างไรบ้าง?

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสบอกเรื่องการเจรจาปราศรัยกับทิฆมตปัสสีนิครนถ์จนหมดสิ้นแก่อุบาลีคฤหบดี. เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสบอกอย่างนี้แล้ว อุบาลีคฤหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิฆมตปัสสีพยากรณ์ดีแล้วๆ ข้อที่ทิฆมตปัสสีพยากรณ์แก่พระผู้มีพระภาคนั้น ตรงตามที่สาวกผู้ฟัง ผู้รู้ทั่วถึงคำสอนของพระศาสดาโดยชอบ มโน

ภควา ยาวตโก อโหสิ ทิฆตปัสสินา นิคนฺเณน สหุรี กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ อุปาสิสฺส คหปติสฺส
 อารโหเสตี^๑ ฯ เอวํ วุตฺเต อุปาสิ คหปติ ภควนฺตํ เอตทวโจ สาธุ สาธุ ฆนฺเต ทิฆตปัสสิ^๒ ยถา
 ตํ สุตฺวตา สวณฺเณน สมมฺมทฺเว สตฺถุ สาสนํ อาชานนฺเตน เอวเมว^๓ ทิฆตปัสสินา นิคนฺเณน
 ภควโต พุยาถํ กิณฺหิ โสภติ จโว มโนทณฺโฑ อิมสฺส เอวํ โอปาริกสฺส กายทณฺฑสฺส
 อุปนิชาย อถ โข กายทณฺโฑว มหาสวชฺชตโร ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส
 ปวตฺติยา โน ตถา วจิทฺทโฑ โน ตถา มโนทณฺโฑติ ฯ สเจ โข ตํว คหปติ สจฺเจ ปติฏฺฐาย
 มนฺเตยฺยาสี สียา โน เอตฺถ กถาสลฺลาโปติ ฯ สจฺเจ อหํ ฆนฺเต ปติฏฺฐาย มนฺเตสฺสามิ โหตุ
 โน เอตฺถ กถาสลฺลาโปติ ฯ

[๖๕]

ตํ ก็ มณฺเณสิ คหปติ อิศฺส^๔ นิคนฺโถ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาพฺพหิลาโน
 สีโตทกปฏิกฺขิตโต อุณฺโหทกปฏิสฺสวี่ โส สีโตทกํ อลภมาโน กาลํ กรายฺย อิมสฺส^๕ ปน
 คหปติ นิคนฺโถ นาฏปฺตโต กตฺถุปฺตติ ปณฺณาเปตฺติ ฯ อตฺถิ ฆนฺเต มโนสฺตฺตา นาม ทฺวา
 ตตฺถ โส อุปฺปชฺชติ^๖ ตํ กิสฺส เหตุ อสฺ^๗ หิ ฆนฺเต มโนปฏฺิพฺพโร กาลํ กรโธตฺติ ฯ คหปติ
 คหปติ^๘ มนสิกรโห^๙ มนสิกริตฺวา โข ตํว คหปติ พุยาถโรหิ น โข เต สนฺธิยติ ปุริเมน วา
 ปจฺฉิมํ ปจฺฉิเมน วา ปุริมํ ภาสีตา โข ปน เต คหปติ เอสา วาจา สจฺเจ อหํ ฆนฺเต
 ปติฏฺฐาย มนฺเตสฺสามิ^{๑๐} โหตุ โน เอตฺถ กถาสลฺลาโปติ ฯ กิณฺจาปี ฆนฺเต ภควา เอวมาห อถ
 โข กายทณฺโฑว มหาสวชฺชตโร ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน
 ตถา วจิทฺทโฑ โน ตถา มโนทณฺโฑติ ฯ

[๗๐]

ตํ ก็ มณฺเณสิ คหปติ อิศฺส นิคนฺโถ^{๑๑} จาตุยามถํวธํวโต^{๑๒} สพฺพวาริวาริโต
 สพฺพวาริยฺตุโต สพฺพวาริธฺตุโต สพฺพวาริณฺณฺจ โส อภิภกฺกมนฺโต ปฏิกฺกมนฺโต พหุ ชุทฺทเก
ปาณฺเณ สงฺฆมาภู อาปาเทติ อิมสฺส ปน คหปติ นิคนฺโถ นาฏปฺตโต ก็^{๑๓} วิปากํ ปณฺณาเปตฺติ ฯ

๑ ย. อติ สหฺโท นตฺถิ ฯ

๒ ย. ตปฺสฺสี ฯ

๓ ม. ย. เอวเมว ฯ

๔ ม. อิศาสฺส ฯ

๕ ม. อิศาสฺส ฯ

๖ ป. อุปฺปชฺชติ ฯ

๗ ม. อมฺ หิ ฯ

๘ ม. พุติยาลปนํ นตฺถิ ฯ

๙ ย. อธิ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๑๐ ม. มนฺเตยฺยามี ฯ

๑๑ ม. เอตฺถนฺตเร นาฏปฺตโตติ ทิสฺสติ ฯ

๑๒ ม. เอตฺถนฺตเร# นาฏปฺตโตติ ทิสฺสติ ฯ

๑๓ ม. ย. กํ วิปากํ ฯ

ทณะอันต่ำทรามนั้นจะงามอะไรเล่า เมื่อเทียบกับกายทณะนี้ อันยิ่งใหญ่อย่างนี้ โดยที่แท้ กายทณะเท่านั้นมีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม วชิทณะ มโนทณะ หามีโทษมากเหมือนกายทณะไม่.

ดูกรคฤหบดี ถ้าเล่าท่านจะพึงมันอยู่ในคำสัตย์เจรจากัน เราทั้งสองพึงเจรจาปราศรัยกันได้ ในเรื่องนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าจักมันอยู่ในคำสัตย์เจรจากัน ขอเราทั้งสองจงเจรจาปราศรัยกันในเรื่องนี้เถิด.

พระผู้มีพระภาคทรงย้อนถามปัญหากรรม ๓

[๖๘]

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญในความข้อนั้นเป็นไฉน นิครนถ์ในโลกนี้เป็นคน อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ห้ามน้ำเย็น ดื่มน้ำร้อน เมื่อเขาไม่ได้น้ำเย็นจะต้องตาย ดูกรคฤหบดี ก็นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติความเกิดของนิครนถ์ผู้นี้ในที่ไหนเล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เทวดาเชื่อว่า โนสตร์มีอยู่ นิครนถ์นั้นย่อมเกิดในเทวดาจำพวกนั้นข้อนั้นเพราะเหตุอะไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะนิครนถ์ผู้นั้นเป็นผู้มีใจเกาะเกี่ยวทำกาละ.

ดูกรคฤหบดี ท่านจงมนสิการ ครั้นแล้ว จงพยากรณ์คำหลังกับคำก่อนก็ดี คำก่อนกับคำหลังก็ดี ของท่าน ไม่ต่อกันเลย ดูกรคฤหบดี ก็ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะมันอยู่ในคำสัตย์เจรจากัน ของเราทั้งสองจงเจรจาปราศรัยกันในเรื่องนี้เถิด.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้นกายทณะเท่านั้นมีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรมในการเป็นไปแห่งบาปกรรม วชิทณะ มโนทณะ หามีโทษมากเหมือนกายทณะไม่.

[๗๐]

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน นิครนถ์ในโลกนี้พึงเป็นผู้ สำรวมด้วยการสังวรโดยส่วน ๔ คือห้ามน้ำทั้งปวง ประกอบด้วยกำหนัดทั้งปวง กำจัดบาปด้วยการห้ามบาปทั้งปวง อันการห้ามบาปทั้งปวงถูกต้องแล้ว เมื่อเขาก้าวไป ถอยกลับ ย่อมถึงการฆ่าสัตว์ตัวเล็กๆ เป็นอันมาก ดูกรคฤหบดี ก็นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติวิบากเช่นไรแก่นิครนถ์ผู้นี้?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิครนถ์นาฏบุตรมิได้บัญญัติกรรม อันเป็นไปโดยไม่จงใจว่ามี โทษมากเลย.

ดูกรคฤหบดี ก็ถ้าจริงใจเล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นกรรมมีโทษมาก.

ดูกรคฤหบดี ก็นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติเจตนาลงในส่วนไหน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติเจตนาลงในส่วนมโนทณะ.

ดูกรคฤหบดี ท่านจงมนสิการ ครั้นแล้ว จงพยากรณ์ คำหลังกับคำก่อนก็ดี คำก่อน กับคำหลังก็ดี ของท่าน ไม่ต่อกันเลย ดูกรคฤหบดี ก็ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้า

อสณเจตนิกั ฌนฺเต นิคนฺโถ นาฏปฺตฺโต โน มหาสาวหุชฺช ปณฺญาเปตฺติติ ๑ สเจ ปน คหปติ
 เจเตตฺติติ ๑ มหาสาวหุชฺช ฌนฺเต โหตฺติติ ๑ เจตนํ ปน คหปติ นิคนฺโถ นาฏปฺตฺโต กิสมิ
 ปณฺญาเปตฺติติ ๑ มโนทณฺทสุมิ ปน ฌนฺเตติ ๑ คหปติ คหปติ มนสิกรโหติ มนสิกริตฺวา โข
 คหปติ พุยากรโหติ น โข เต สนฺธิยติ ปุริเมน วา ปจฺฉิมํ ปจฺฉิเมน วา ปุริมํ ภาสิตา โข ปน
 เต คหปติ เอสา วาจา สจฺเจ อหํ ฌนฺเต ปตฺติฏฺจาย มนฺเตสฺสามิ โหตุ โน เอตฺถ
 กถาสลฺลาโปติ ๑ กิณฺจาปี ฌนฺเต ภควา เอวมาห อถ โข กายทณฺโทว มหาสาวหุชฺชโร
 ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน ตถา วจฺjitฺตฺวา โน ตถา
 มโนทณฺโทติ ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ คหปติ อัย นาพฺนฺทา อิทฺธา เจว ฝิตา จ พหุชฺชา
 อาภิณฺณมนุสฺสาติ ๑ เอว^๑ ฌนฺเต อัย นาพฺนฺทา อิทฺธา เจว ฝิตา จ พหุชฺชา
 อาภิณฺณมนุสฺสาติ ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ คหปติ อิทฺ ปุริโส อาคจฺเจยฺย อุกฺขิตฺตาสิโก โส เอว
 วเทยฺย อหํ ยาวตฺติกา อิมิสฺสา นาพฺนฺทาย ปาณา เต เอเกน ขณฺเณ เอเกน มฺหุตฺเตน
 เอกมฺมฺสขลฺ^๒ เอกมฺมฺสปลฺลวฺชฺ กริสฺสามิตี ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ คหปติ ปโหติ นฺ โข โส ปุริโส ยาว
 ตฺติกา อิมิสฺสา นาพฺนฺทาย ปาณา เต เอเกน ขณฺเณ เอเกน มฺหุตฺเตน เอกมฺมฺสขลฺ เอกมฺมฺสปลฺลวฺชฺ
 กาคฺคฺนฺติ ๑ ทสปี^๓ ฌนฺเต ปุริสา วิสฺมปี ฌนฺเต ปุริสา ตีสมฺปี ฌนฺเต ปุริสา จตฺตาสีสมฺปี ฌนฺเต
 ปุริสา ปณฺญาสมฺปี ฌนฺเต ปุริสา นปฺปโหนฺติ ยาวตฺติกา อิมิสฺสา นาพฺนฺทาย ปาณา เต เอเกน
 ขณฺเณ เอเกน มฺหุตฺเตน เอกมฺมฺสขลฺ เอกมฺมฺสปลฺลวฺชฺ กาคฺคฺ กิณฺหิ โสภติ เอโก จโว ปุริโสติ ๑
 ตํ ก็ มณฺเฬสิ คหปติ อิทฺ อาคจฺเจยฺย สมฺโน วา พุราหฺมโณ วา อิทฺธิมา เจโตวสีปฺตฺโต โส
 เอว วเทยฺย อหํ อิมิ นาพฺนฺทํ เอเกน มโนปฺโทเสน ภสฺมํ กริสฺสามิตี ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ คห
 ปติ ปโหติ นฺ โข โส สมฺโน วา พุราหฺมโณ วา อิทฺธิมา เจโตวสีปฺตฺโต อิมิ นาพฺนฺทํ เอ
 เกน มโนปฺโทเสน ภสฺมํ กาคฺคฺนฺติ ๑ ทสปี ฌนฺเต^๔ นาพฺนฺทา วิสฺมปี ฌนฺเต นาพฺนฺทา
 ตีสมฺปี ฌนฺเต นาพฺนฺทา จตฺตาสีสมฺปี ฌนฺเต นาพฺนฺทา ปณฺญาสมฺปี ฌนฺเต นาพฺนฺทา ปโหติ
 โส สมฺโน วา พุราหฺมโณ วา อิทฺธิมา เจโตวสีปฺตฺโต อิมิ นาพฺนฺทํ^๕ เอเกน มโนปฺโทเสน
 ภสฺมํ กาคฺคฺ กิณฺหิ โสภติ เอกา จวา นาพฺนฺทาติ ๑ คหปติ^๖ คหปติ มนสิกรโหติ มนสิกริตฺวา
 โข ตฺวํ คหปติ พุยากรโหติ น โข เต สนฺธิยติ ปุริเมน วา ปจฺฉิมํ ปจฺฉิเมน วา ปุริมํ ภาสิตา
 โข ปน เต คหปติ เอสา วาจา สจฺเจ อหํ ฌนฺเต ปตฺติฏฺจาย มนฺเตสฺสามิ^๗ โหตุ โน เอตฺถ
 กถาสลฺลาโปติ ๑ กิณฺจาปี ฌนฺเต ภควา เอวมาห อถ โข กายทณฺโทว มหาสาวหุชฺชโร
 ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา โน ตถา วจฺjitฺตฺวา โน ตถา

๑ ม. เอว ...มนุสฺสาติ อิม ปาจา นตฺติ ๑

๒ ย. เอกมฺมฺสขลฺ ๑

๓ ม. ทสฺมปี ๑

๔ ม. อิทฺธา เอกาลปนเมว อตฺติ ๑

๕ ม. ย. อิมิ นาพฺนฺทนฺติ เทว ปาจา นตฺติ ๑

๖ ม. เตนฺหิ คหปติ ๑ ทฺติยาลปนํ นตฺติ ๑

๗ ม. มนฺเตยฺยามี ๑

จะมันอยู่ในคำสัตย์เจรจากัน ขอเราทั้งสองจงเจรจาปราศรัยกันในเรื่องนี้เถิด.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ก็จริง ถึงอย่างนั้น กายทัณฑะเท่านั้น มีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม วิทัณฑะ มโนทัณฑะ หามีโทษมากเหมือนกายทัณฑะไม่.

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บ้านนาลันทานี้เป็นบ้านมั่งคั่ง เป็นบ้านเจริญ มีชนมาก มีมนุษย์เกลื่อนกล่น?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า บ้านนาลันทา เป็นบ้านมั่งคั่ง เป็นบ้านเจริญ มีชนมาก มีมนุษย์เกลื่อนกล่น.

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในบ้านนาลันทานี้ พึงมีบุรุษคนหนึ่งเงื้อดาบมาเข่าเพียงกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทานี้ ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่ง ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นจะสามารถทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทานี้ ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่งได้หรือ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษ ๑๐ คนก็ดี ๒๐ คนก็ดี ๓๐ คนก็ดี ๔๐ คนก็ดี ๕๐ คนก็ดี ไม่สามารถจะทำสัตว์เท่าที่มีอยู่ในบ้านนาลันทานี้ ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน โดยขณะหนึ่ง โดยครู่หนึ่งได้ พระเจ้าข้า บุรุษผู้ต่ำทรามคนเดียว จะงาม อะไรเล่า.

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิต พึงมาในบ้านนาลันทานี้ สมณะหรือพราหมณ์นั้น พึงกล่าวอย่างนี้ว่าเราจักทำบ้านนาลันทานี้ให้เป็นถ้ำ ด้วยใจคิดประทุษร้ายดวงเดียว ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิตนั้น จะสามารถทำบ้านนาลันทานี้ให้เป็นถ้ำ ด้วยใจประทุษร้ายดวงหนึ่งได้หรือหนอ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บ้านนาลันทา ๑๐ บ้านก็ดี ๒๐ บ้านก็ดี ๓๐ บ้านก็ดี ๔๐ บ้านก็ดี ๕๐ บ้านก็ดี สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิตนั้น สามารถจะทำให้ เป็นถ้ำได้ด้วยใจประทุษร้ายดวงหนึ่ง บ้านนาลันทาอันต่ำทราม บ้านเดียวจะงามอะไรเล่า.

ดูกรคฤหบดี ท่านจงมนสิการ ครั้นแล้วจงพยากรณ์ คำหลังกับคำก่อนก็ดี คำก่อน กับคำหลังก็ดี ของท่าน ไม่ต่อกันเลย ดูกรคฤหบดี ก็ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะมันอยู่ในคำสัตย์เจรจากัน ขอเราทั้งสองจงเจรจาปราศรัยกันในเรื่องนี้เถิด.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ก็จริงถึงอย่างนั้น กายทัณฑะเท่านั้น มีโทษมากกว่า ในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม วิทัณฑะ มโนทัณฑะหามีโทษมากเหมือนกายทัณฑะไม่.

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ป่าทณทกิ ปากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ เกิดเป็นป่าไป ท่านได้ฟังมาแล้วหรือ?

อย่างนั้น พระองค์ผู้เจริญ ป่าทณทกิ ปากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ เกิดเป็นป่าไปข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว.

ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ป่าทณทกิ ปากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ เกิดเป็นป่าไป ท่านได้ฟังมาว่าอย่างไร เกิดเป็นป่าไปเพราะเหตุอะไร?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ฟังมาว่า ป่าทณทกิ ปากาลิงคะ ป่าเมฆะ ป่ามาตังคะ เกิดเป็นป่าไปนั้น เพราะใจประทุษร้าย อันพวกเทวดาทำเพื่อฤทธิ.

ดูกรคฤหบดี ท่านจงมนสิการ ครั้นแล้วจงพยากรณ์ คำหลังกับคำก่อนก็ดี คำก่อน กับคำ

มโนทณฺโฑติ ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ คหปติ สุตนฺเต ทณฺทกัรรณํ ๑ กาลิงคารณํ^๑ เมฆณฺณารณํ^๒
 มาตงฺการณํ อรณํ อรณญฺญตฺตํ ๑ เอวํ ภูเต สุตํ เม ทณฺทกัรรณํ กาลิงคารณํ เมฆณฺณารณํ
 มาตงฺการณํ อรณํ อรณญฺญตฺตํ ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ คหปติ กิณฺติ เต สุตํ เกณ^๓ ตํ
 ทณฺทกัรรณํ กาลิงคารณํ เมฆณฺณารณํ มาตงฺการณํ อรณํ อรณญฺญตฺตํ ๑ สุตํ เมตํ
 ภูเต อีสึนํ มโนปโปเสน ตํ ทณฺทกัรรณํ กาลิงคารณํ เมฆณฺณารณํ มาตงฺการณํ อรณํ
 อรณญฺญตฺตํ ๑ คหปติ^๔ คหปติ^๕ มนสิกรโหิ มนสิกริตฺวา โข ตฺวํ คหปติ พุยากรโหิ น โข
 เต สนฺธิยติ ปุริเมเน วา ปจฺฉิมํ ปจฺฉิเมเน วา ปุริมํ ภาสีตา โข ปน เต คหปติ เอสา วาจา
 สจฺเจ อหํ ภูเต ปตฺติจฺจาย มนฺเตสฺสามิ^๖ โหตุ โน เอตฺถ กถาสลฺลาโปติ ๑

[๗๑]

ปุริเมนาหํ^๗ ภูเต โอปมฺเมเน ภควโต อตฺตมโน อภิรทฺโธ อปีจํหิ อิมานิ ภควโต
 วิจิตฺตานิ ปญฺหาปฏิกฺขานานิ โสตุกาโม เอวํหิ ภควนฺตํ ปจฺจนีกาทพฺพํ อวมณฺณิสฺสํ
 อภิกฺกนฺตํ ภูเต อภิกฺกนฺตํ ภูเต เสยฺยธาปี ภูเต นิภฺกฺขชิตํ วา อุภฺกฺขชเยยฺย ปฏฺิจฺจนฺนํ วา
 วิวเรยฺย มุพฺพหฺสฺส วา มคฺคํ อาจิเกยฺเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชฺชิตํ ฐาเรยฺย จกฺขมฺนฺโต รุปานิ
 ทกฺขณฺตฺติ^๘ เอวเมว^๙ ภควตา อนเณปรียาเยเน ธมฺโม ปกาสีโต เอสาหิ ภูเต ภควนฺตํ สรณํ
 กจฺฉามิ ธมฺมมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆมณฺจ อุปาสํกํ มํ ภควา ฐาเรตุ อชฺชตฺตคฺเค ปาณฺุเปตํ
 สรณํกตฺตํ^{๑๐} ๑

[๗๒]

อนฺุวิจฺจการํ โข คหปติ กโรหิ อนฺุวิจฺจการโธ ตุมฺหาทิสานํ ทิสานํ ฅาตมฺนฺสฺสานํ สาธุ
 โหตีติ ๑ อิมินาปาหํ^{๑๑} ภูเต ภควโต ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย อตฺตมโน อภิรทฺโธ ยํ มํ ภควา
 เอวมาห อนฺุวิจฺจการํ โข คหปติ กโรหิ อนฺุวิจฺจการโธ ตุมฺหาทิสานํ ฅาตมฺนฺสฺสานํ สาธุ โหตีติ
 มํ หิ ภูเต อณฺุณตฺตติยา สวากํ ลกิตฺวา เกวลกปฺปี นาพนํทํ ปฏฺากํ ปรีหเรยฺยํ อุปาสิ
 อมฺุหากํ คหปติ สวากตฺตํ อุปคโตติ อถ จ ปน มํ ภควา เอวมาห อนฺุวิจฺจการํ โข คหปติ
 กโรหิ อนฺุวิจฺจการโธ หิ^{๑๒} ตุมฺหาทิสานํ ฅาตมฺนฺสฺสานํ สาธุ โหตีติ เอสาหิ ภูเต

๑ ย. ทณฺทการณํ ๑

๒ ม. กาลิงคารณํ ๑

๓ ม. เมฆณฺณารณํ ๑

๔ ม. สุตํ ๑

๕ ม. เตนหิ คหปติ ๑

๖ ม. ทุตฺติยาลปนํ นตฺติ ๑

๗ ม. มนฺเตยฺยามิ ๑

๘ ย. ปุริเมเนวาทิ ทิสฺสติ ๑ ม. ปุริเมเนวาทิ ๑

๙ ย. ทกฺขินฺตฺติ ๑

๑๐ ย. เอวเมว ๑

๑๑ ส. สรณํกตํ ๑

๑๒ ส. อิมินาปาหํ ๑

๑๓ ย. หิสทฺโท นตฺติ ๑

หลังก็ดี ของท่าน ไม่ต่อกันเลย ดูกรคฤหบดี ก็ท่านได้กล่าวคำนี้ไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพเจ้า จะมันอยู่ในคำสัตย์เจรจากัน ขอเราทั้งสองจงเจรจาปราชัยกันในเรื่องนี้เถิด.

อุบาลีคฤหบดีแสดงตนเป็นอุบาสก

[๗๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าชื่นชมยินดีต่อพระผู้มีพระภาคด้วยข้ออุปมาข้อแรก แต่ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะฟังปฏิภาณการพยากรณ์ปัญหาอันวิจิตร ของพระผู้มีพระภาคนี้ ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงยังแกล้งทำเป็นดุจถือตรงกันข้ามอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหลหายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนที่หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักมุกจักเห็นรูป ดังนี้ ถันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอนกปริยาย ถันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะ ตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

[๗๒]

ดูกรคฤหบดี ท่านจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ การที่มนุษย์ผู้มีชื่อเสียงเช่นท่านใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำเป็นความดี.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ด้วยเหตุที่พระผู้มีพระภาคตรัสกะข้าพระพุทธเจ้าอย่างนี้ว่า ดูกรคฤหบดี ท่านจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ การที่มนุษย์ผู้มีชื่อเสียงเช่นท่านใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำเป็นความดีนี้ ข้าพระพุทธเจ้าก็ยังชื่นชมยินดีต่อพระผู้มีพระภาคมากขึ้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยว่าพวกอัญญเดียรฉิยได้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวกแล้ว จะพึงยกธงปลูกเที่ยวไปตลอดบ้านนาลันทาทั้งสี่ ซึ่งเป็นเหตุจะได้รู้กันว่า อุบาลีคฤหบดี ถึงความเป็นสาวกของพวกเราดังนี้ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสกะข้าพระพุทธเจ้าอย่างนี้ว่า ดูกรคฤหบดี ท่านจงใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ ด้วยว่ามนุษย์ผู้มีชื่อเสียงเช่นท่าน ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำเป็นความดี ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ เป็นครั้งที่ ๒ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ทุตติยมปิ ภควนุตฺตํ สรณํ คจฺจนามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภควา ฐาเรตุ อชฺชตฺตฺเต
ปาณฺเปตํ สรณฺจฺจนฺตํ ๑

[๗๓]

ทีฆรตฺตํ โข เต คหปติ นิคฺคณฺถาณํ โอปาณฺภูตํ กุลฺลํ^๑ เยน เตสํ^๒ อุปฺกตฺตาณํ ปิณฺฑปาตํ^๓
ทาทพฺพํ มณฺเฒะยฺยาสีติ ๑ อิมินาปาหํ ภนฺเต ภควโต ภิกฺขุโยโส มตฺตาย อตฺตมโน อภิรทฺโธ ยํ
มํ ภควา เอวมาห ทีฆรตฺตํ โข เต คหปติ นิคฺคณฺถาณํ โอปาณฺภูตํ กุลฺลํ^๔ เยน เตสํ^๕ อุปฺกตฺตาณํ
ปิณฺฑปาตํ ทาทพฺพํ มณฺเฒะยฺยาสีติ สุตํ เมตฺติ ภนฺเต สมฺโณ โคตโม เอวมาห มยฺหเมว ทานํ
ทาทพฺพํ นาณฺเฒสํ ทานํ ทาทพฺพํ มยฺหเมว สาวกานํ ทานํ ทาทพฺพํ นาณฺเฒสํ สาวกานํ
ทานํ ทาทพฺพํ มยฺหเมว ทินฺนํ มหปฺพลํ นาณฺเฒสํ ทินฺนํ มหปฺพลํ มยฺหเมว สาวกานํ
ตินฺนํ มหปฺพลํ นาณฺเฒสํ สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺพลนฺติ อถ จ ปน มํ ภควา นิคฺคณฺเฐสฺสปี ทาเน
สมาทเปติ อปิง ภนฺเต มยฺเมตฺถ กาลํ ชานิสฺสาม เสาหํ ภนฺเต ตติยมฺปิ ภควนุตฺตํ สรณํ
คจฺจนามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภควา ฐาเรตุ อชฺชตฺตฺเต ปาณฺเปตํ
สรณฺจฺจนฺตํ ๑

[๗๔]

อถ โข ภควา อุปาติสฺส คหปติสฺส อนุปฺพุพฺพิถํ กเถสิ เสยฺยถิทํ ทานกถํ สีลกถํ สกฺกกถํ
กามานํ อาทีนํว โອการํ สงฺกิลเลสํ เนกฺขมฺเม อาเนิสํสํ ปกาเสสิ ๑ ยทา ภควา อณฺเฒาสิ อุปาติ
คหปติ กถุจฺจิตฺตํ มุทฺทิจฺจิตฺตํ วินีวรณฺจฺจิตฺตํ อุตฺถกฺกจฺจิตฺตํ ปสนฺนจฺจิตฺตํ อถ ยา พุทฺธานํ
สามกฺกํสีกา ฌมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทฺทํ นิโรธํ มคฺคํ ๑ เสยฺยถาปี นาม สฺวทฺธํ วตฺถํ
อปกตกาฬํ สมฺมเทว ราชนํ ปฏิกฺกณฺเฆยฺย เอวเมว^๖ อุปาติสฺส คหปติสฺส ตสฺมีเยว อาสเน
วิรัชํ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุ อุทปาที ยงฺกิลฺลจฺจิ สมุทฺทยฌมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺติ ๑ อถ โข
อุปาติ คหปติ ทิฏฺฐฌมฺโม ปตฺตฌมฺโม วิทิตฌมฺโม ปริโยคาพฺพฌมฺโม ตินฺณวิจิกิฺจฺโจ วิคตกถํโก
เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺจโย สตฺถุ สาสเน ภควนุตฺตํ เอตทโวจ หนฺต จทานิ มยํ
ภนฺเต คจฺจนาม พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียาติ ๑ ยสฺสทานิ ตฺวํ คหปติ กาลํ มณฺเฒสํ ๑

[๗๕]

อถ โข อุปาติ คหปติ ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อฏฺฐายาสนา ภควนุตฺตํ
อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน สกํ นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ไทวาริกํ อามนฺเตสิ

๑ โป. กุลฺลเยว ๑ เยนาคี ปาฐปทํ นตฺติ ๑

๒ ม. ย. เนลฺล ๑

๓ ส. ย. ปิณฺฑกํ ๑

๔ โป. กุลฺลเยว ๑ เยนาคี ปาฐปทํ นตฺติ ๑

๕ ม. ย. เนลฺล ๑

๖ ย. เอวเมว ๑

[๗๓]

ดูกรคฤหบดี ตระกูลของท่านเป็นคูบ่อน้ำของพวกนิครนถ์มานานแล้ว ท่านพึงสำคัญ
 ภัณฑาตอันท่านพึงให้แก่นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปถึง.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสกะข้าพระพุทธเจ้าอย่างนี้ว่า ดูกรคฤหบดี ตระกูล
 ของท่านเป็นคูบ่อน้ำของพวกนิครนถ์มานานแล้ว ท่านพึงสำคัญภัณฑาตอันท่านพึงให้แก่นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปถึงนี้ ข้า
 พระพุทธเจ้ายังชื่นชมยินดีต่อพระผู้มีพระภาคมากขึ้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังคำนี้มาว่า พระสมณโคดม
 ตรัสอย่างนี้ว่าควรให้ทานแก่เราเท่านั้น ไม่ควรให้ทานแก่คนอื่น ควรให้ทานแก่สาวกทั้งหลายของเราเท่านั้น ไม่ควรให้
 ทานแก่สาวกของผู้อื่น ทานที่บุคคลให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ทานที่บุคคลให้แก่สาวกของผู้อื่นไม่มีผลมาก แต่ความจริง พระ
 ผู้มีพระภาคยังทรงชักชวนข้าพระพุทธเจ้าในการให้ทานแม้ในพวกนิครนถ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็แต่ว่าข้าพระพุทธเจ้าจัก
 ทราบกาลอันควรในการให้ทานนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เป็นครั้ง
 ที่ ๓ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ทรงแสดงอนุพุทธานุภาพ

[๗๔]

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสอนุพุทธานุภาพแก่อุบาสกคฤหบดีคือ ทรงประกาศทานกถาสีลกถา สักกกถา
 โทยแห่งกามอันต่ำทราม เสราห์มอญ อันสงสันเนกขัมมะ เมื่อใดพระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบอุบาสกคฤหบดีว่ามีจิตควร มี
 จิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตผ่องใส เมื่อนั้น จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนา ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้น
 แสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากดำครว ใ้รับน้ำย้อมด้วยดี ฉะนั้นใด
 ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่อุบาสกคฤหบดีที่อาสนะนั้นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
 สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ฉะนั้นเหมือนกัน.

ลำดับนั้น อุบาสกคฤหบดีมีธรรมอันเห็นแล้ว มีธรรมอันบรรลุแล้ว มีธรรมอันรู้แจ้งแล้วมีธรรมอันหยั่งลงมั่นแล้ว ชำ
 วิจิจจนาแล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก่แล้วก็ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระ
 ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าขอทูลลาไป ณ บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีกิจมาก มีธุระที่จะต้องทำมาก

ดูกรคฤหบดี ท่านจงรู้กาลอันสมควร ณ บัดนี้เถิด.

[๗๕]

ครั้งนั้นแล อุบาสกคฤหบดีชื่นชมยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจาก อาสนะ ถวายบังคมพระผู้มี
 พระภาคทำประทักษิณ แล้วเข้าไปยังนิเวศน์ของตน เรียกนายประคุมว่า ดูกรนายประคูดุสหาย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เราปิด
 ประตูแก่พวกนิครนถ์ แก่พวกนางนิครนถ์และเปิดประตูเพื่อพระผู้มีพระภาค เพื่อสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี
 อุบาสก อุบาสิกา ถ้านิครนถ์คนใดคนหนึ่งมา ท่านพึงว่ากะนิครนถ์คนนั้นอย่างนี้ว่า จงหยุดท่านผู้เจริญ อย่าเข้าไปเลยตั้งแต่วัน
 นี้เป็นต้นไป อุบาสกคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดมแล้ว ท่านปิดประตูแก่พวกนิครนถ์ แก่พวกนางนิครนถ์
 ท่านเปิดประตูเพื่อพระผู้มีพระภาค สาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านมีความ
 ต้องการด้วยอาหารท่านจงหยุดอยู่ที่นี้แหละ ชนทั้งหลายจักนำมาเพื่อท่านในที่นี้ นายประคูดรับคำอุบาสกคฤหบดีแล้ว.

อชชตคฺเค สมฺม โทวาริก อวรามิ ทวารํ นิคฺคณํ นิคฺคณํ อนาวภูํ ทวารํ ภควโต สาวกานํ^๑ ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ สเจ โกจิ นิคฺคโถ อากฺขณฺติ ตเมณํ ตํ เอว เวทยาสี ติฏฺฐ ฆนฺเต มา ปาวีสี อชชตคฺเค อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต อวภูํ ทวารํ นิคฺคณํ นิคฺคณํ อนาวภูํ ทวารํ ภควโต สาวกานํ ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ สเจ เต^๒ ฆนฺเต ปิณฺฑเกน อตฺถโถ เอตฺถเอว ติฏฺฐ เอตฺถเอว เต^๓ อหริสฺส สนฺตติ ๑ เอว ฆนฺเตติ โข โทวาริกอ อุปาลิสฺส คหปติสฺส ปจฺจสฺสโสสี ๑

[๗๖]

อสุสฺสสิ โข ทิฆตปสฺสึ นิคฺคโถ อุปาลี กิร คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโตติ ๑ อถ โข ทิฆตปสฺสึ นิคฺคโถ เยน นิคฺคโถ นาฏปฺตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา นิคฺคณํ นาฏปฺตฺตํ เอตทโวจ สุตฺ^๔ เมตฺ ฆนฺเต อุปาลี กิร คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโตติ ๑ อฏฺฐานํ โข เอตํ ตปสฺสึ อนวกาโส ยํ อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจฺเจยฺย จานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาลิสฺส คหปติสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจฺเจยฺยาติ ๑ พุติยมฺปิ โข ทิฆตปสฺสึ นิคฺคโถ นิคฺคณํ นาฏปฺตฺตํ เอตทโวจ สุตํ เมตฺ ฆนฺเต อุปาลี กิร คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโตติ ๑ อฏฺฐานํ โข เอตํ ตปสฺสึ อนวกาโส ยํ อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจฺเจยฺย จานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาลิสฺส คหปติสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจฺเจยฺยาติ ๑ ตติยมฺปิ โข ทิฆตปสฺสึ นิคฺคโถ นิคฺคณํ นาฏปฺตฺตํ เอตทโวจ สุตํ เมตฺ ฆนฺเต อุปาลี กิร คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโตติ ๑ อฏฺฐานํ โข เอตํ ตปสฺสึ อนวกาโส ยํ อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจฺเจยฺย จานญฺจ โข เอตํ วิชฺชติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาลิสฺส คหปติสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจฺเจยฺยาติ หนฺนทาหิ ฆนฺเต จญฺจามิ ยาว ชานามิ ยถิ วา อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต ยถิ วา โนติ ๑ จญฺ^๕ ตํ ตปสฺสึ ชานาหิ ยถิ วา อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต ยถิ วา โนติ ๑

[๗๗]

อถ โข ทิฆตปสฺสึ นิคฺคโถ เยน อุปาลิสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ อทฺทสา โข โทวาริกอ ทิฆตปสฺสึ นิคฺคณํ ทูรโตว อากฺขณฺตํ ทิสฺวาน ทิฆตปสฺสึ นิคฺคณํ เอตทโวจ ติฏฺฐ ฆนฺเต มา ปาวีสี อชชตคฺเค อุปาลี คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต

๑ม. ย. สาวกานนฺติ นตฺถิ ๑

๒ม. โว ๑

๓ ม. โว ๑

๔ ม. สุตเมตํ ๑

๕ ป. สจฺจํ ๑

[๗๖]

ทิมตปัสสีนิครนถ์ได้ฟังข่าวว่า อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว ลำดับนั้น จึงเข้าไปหานิครนถ์นาถบุตรถึงที่อยู่ ได้กล่าวกะนิครนถ์นาถบุตรว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังข่าวนี้นี้ว่า อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว.

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมนั้นมีฐานะ มีโชโอกาส แต่ข้อที่พระสมณ โคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีนั้นเป็นฐานะที่จะมิได้.

ทิมตปัสสีนิครนถ์ได้กล่าวกะนิครนถ์นาถบุตรเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังข่าวนี้นี้ว่า อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว.

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมนั้นมีฐานะ มีโชโอกาส แต่ข้อที่พระสมณ โคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีนั้นเป็นฐานะที่จะมิได้.

ทิมตปัสสีนิครนถ์ ได้กล่าวกะนิครนถ์นาถบุตรเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังข่าวนี้นี้ว่า อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว.

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมนี้มีฐานะ มีโชโอกาส แต่ข้อที่พระสมณ โคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีนั้นเป็นฐานะที่จะมิได้.

ติ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เอาเถะ ข้าพเจ้าจะไป เพียงจะทราบว่ายูบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้ว หรือหาไม่?

นิ. ดูกรตปัสสี ท่านจงไป จงรู้ว่า อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระ สมณ โคดม หรือหาไม่?

ห้ามพวกเดียรฉิย์เข้าบ้าน

[๗๗]

ครั้งนั้น ทิมตปัสสีนิครนถ์ จึงเข้าไปยังนิเวศน์ของอุบาลีคฤหบดี นายประดุได้เห็นทิมตปัสสีนิครนถ์มาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วจึงกล่าวว่า จงหยุดเถิดท่านผู้เจริญ อย่าเข้ามาเลย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณ โคดมแล้วท่านบิดประดุแก่พวกนิครนถ์ แก่พวกนางนิครนถ์เปิดประตูเพื่อพระผู้มีพระภาคและสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกขุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านมีความต้องการอาหาร จงหยุดอยู่ที่นี้แหละ ชนทั้งหลายจักนำมาเพื่อท่าน ณ ที่นี้. ทิมตปัสสีกล่าวว่า ผู้มีอายุ เรายังไม่ต้องการอาหารดอก แล้วกลับจากที่นั้น เข้าไปหานิครนถ์นาถบุตรถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระ โคดม นั้น เป็นความจริงทีเดียว ข้าพเจ้าไม่ได้คำที่ข้าพเจ้ากล่าวว่า ข้อที่อุบาลีคฤหบดีพึงยกวาทะแก่พระสมณ โคดม นั้น ข้าพเจ้าไม่พอใจเลย ด้วยว่า พระสมณ โคดมเป็นคนมีมาขา ย่อมรู้มาขาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉิย์ ดังนี้ จากท่าน ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อุบาลีคฤหบดีของท่านถูกพระสมณ โคดม กลับใจด้วยมาขาอันเป็นเครื่องกลับใจเสียแล้ว.

อาวภู ทวาริ นิคฺคณํ นิคฺคณํ อนาวภู ทวาริ ภควโต สาวกานํ ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณีนํ
 อุปาสกานํ ° อุปาสิกานํ สเจ เต ภนฺเต ปิณฺฑเกน อตุโถ เอตุเถว ติฏฺฐ เอตุเถว เต
 อหริสฺสณฺตีติ ๑ น เม อวฺโส ปิณฺฑเกน อตุโถติ วตฺวา ตโต ปฏฺนิวตฺตติว เยน นิคฺคโถ
 นาฏปฺตโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิว นิคฺคณํ นาฏปฺตติ เอตทโวจ สจฺจเยว โข ภนฺเต ยํ
 อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต เอตํ โข เต อหํ ภนฺเต นาลตฺถํ น โข
 เม ตํ° ภนฺเต รุจฺจติ ยํ อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาํ อโรเปยฺย สมโณ หิ ภนฺเต
 โคตโม มายาวิ อวฺภูณฺนี มายํ ชานาติ ยาย อณฺณตติยิยานํ สาวเก อวฺภูณฺตีติ อวฺภูโณ โข
 เต ภนฺเต อุปาลิ คหปติ สมณเณ โคตเมน อวฺภูณฺนียา มายายาติ ๑ อฏฺฐาณํ โข เอตํ^๒
 ทิฆตฺปสฺสี อนวกาโส ยํ อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจเจยฺยาติ จานณฺจ
 โข เอตํ วิหฺขติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาลิสฺส คหปติสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจเจยฺยาติ ๑
 ทุตฺติยมฺปิ โข^๓ ทิฆตฺปสฺสี นิคฺคโถ นิคฺคณํ นาฏปฺตติ เอตทโวจ สจฺจเยว โข ภนฺเต ยํ
 อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต เอตํ โข เต อหํ ภนฺเต นาลตฺถํ น โข
 เม ภนฺเต รุจฺจติ ยํ อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส วาํ อโรเปยฺย สมโณ หิ ภนฺเต
 โคตโม มายาวิ อวฺภูณฺนี มายํ ชานาติ ยาย อณฺณตติยิยานํ สาวเก อวฺภูณฺตีติ อวฺภูโณ
 โข เต ภนฺเต อุปาลิ คหปติ สมณเณ โคตเมน อวฺภูณฺนียา มายายาติ ๑ อฏฺฐาณํ โข เอตํ
 ตปสฺสี อนวกาโส ยํ อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจเจยฺยาติ จานณฺจ โข เอตํ
 วิหฺขติ ยํ สมโณ โคตโม อุปาลิสฺส คหปติสฺส สาวกตฺตํ อุปคฺจเจยฺยาติ^๔ ^[๕] หนฺนท จาหํ ตปสฺสี คจฺฉา
 มิ ยาว^๖ สามเณว ชานามิ ยทิ วา อุปาลิ คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต ยทิ
 วา โนติ ๑

[๗๘]

อถ โข นิคฺคโถ นาฏปฺตโต มหติยา นิคฺคณฺปรีสาย สทฺธิ เยน อุปาลิสฺส คหปติสฺส
 นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ อทฺทสา โข โทวาริโก นิคฺคณํ นาฏปฺตติ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน
 นิคฺคณํ นาฏปฺตติ เอตทโวจ ติฏฺฐ ภนฺเต มา ปาวีสิ อชฺชตฺตเก อุปาลิ คหปติ สมณสฺส
 โคตมสฺส สาวกตฺตํ อุปคโต อวฺภู ทวาริ นิคฺคณํ นิคฺคณํ อนาวภู ทวาริ ภควโต
 สาวกานํ ภิกฺขุณํ ภิกฺขุณีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ สเจ เต ภนฺเต ปิณฺฑเกน อตุโถ เอตุเถว ติฏฺฐ
 เอตุเถว เต อหริสฺสณฺตีติ ๑ เตนหิ สมฺม โทวาริก เยน อุปาลิ คหปติ เตนฺอุปสงฺกม

๑ ม. อหํ ปาโร นตฺถิ ๑

๒ ย. ม. ทิฆตฺปสฺสี น ทิสฺสติ ๑

๓ ป. ย. ทุตฺติยมฺปิ โข...ตติยมฺปิ โข ทิฆตฺปสฺสีติ ทิสฺสติ ๑

๔ ม. อุปคฺจเจยฺยาติ ๑.

๕ ม. ย. ตติยมฺปิ โข ทิฆตฺปสฺสี ๑เปฯ อุปคฺจเจยฺยาติ ๑

๖ ม. ยาว จาหํ ๑

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดม นั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่ข้อที่พระสมณโคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้.

ทิมตปัสสินีครนถ์ ได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อที่อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดม นั้น เป็นความจริงทีเดียว ข้าพเจ้าไม่ได้คำที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ว่า ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงยกวาทะแก่พระสมณโคดม นั้น ข้าพเจ้าไม่ชอบใจเลย ด้วยว่าพระสมณโคดมเป็นคนที่มาหา ย่อมรู้มาหาเป็นเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรฉัตร ดังนี้ จากท่านข้าแต่ท่านผู้เจริญ อุบาลีคฤหบดีของท่านถูกพระสมณโคดมกลับใจ ด้วยมาหาอันเป็นเครื่องกลับใจเสียแล้ว.

นิ. ดูกรตปัสสี ข้อที่อุบาลีคฤหบดีจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดม นั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่ข้อที่พระสมณโคดมจะพึงเข้าถึงความเป็นสาวกของอุบาลีคฤหบดีนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ และกล่าวต่อไปว่า เอาเถะ ตปัสสี เราจะไปเพียงจะรู้เองทีเดียวว่า อุบาลีคฤหบดี เข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดมจริงหรือไม่?

[๓๘]

ลำดับนั้น นิครนถ์นาถบุตร พร้อมด้วยนิครนถ์บริษัทยเป็นอันมาก เข้าไปยังนิเวศน์ของอุบาลีคฤหบดี นายประตุได้เห็นนิครนถ์นาถบุตรมาแต่ไกล ได้กล่าวว่า จงหยุดเถิด ท่านผู้เจริญ อย่าเข้ามา ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป อุบาลีคฤหบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพระสมณโคดมแล้ว ท่านปิดประตูแก่พวกนิครนถ์ แก่พวกนางนิครนถ์แล้ว ท่านเปิดประตูเพื่อพระผู้มีพระภาค และสาวกของพระผู้มีพระภาค คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านต้องการอาหาร จงหยุดอยู่ที่นี้แหละ ชนทั้งหลายจักนำมาเพื่อท่าน ณ ที่นี้.

นิ. นายประตุผู้เป็นสหาย ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเข้าไปหาอุบาลีคฤหบดี แล้วจงกล่าว อย่างนี้ว่า นิครนถ์นาถบุตร พร้อมด้วยนิครนถ์บริษัทยเป็นอันมาก มาเฝ้าอยู่ที่ชุมประตุข้างนอก เขาอยากจะพบท่าน นายประตุรับคำนิครนถ์นาถบุตรแล้ว เข้าไปหาอุบาลีคฤหบดี แล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นิครนถ์นาถบุตร พร้อมด้วยนิครนถ์บริษัทยเป็นอันมาก มาเฝ้าอยู่ที่ชุมประตุข้างนอก เขาอยากจะพบท่าน.

อุ. ดูกรนายประตุผู้เป็นสหาย ถ้าอย่างนั้น ท่านจงปูลาดอาสนะไว้ที่ศาลาประตุกลาง นายประตุรับคำอุบาลีคฤหบดีแล้ว ปูลาดอาสนะไว้ที่ศาลาประตุกลาง แล้วเข้าไปหาอุบาลีคฤหบดีแล้วได้เรียนว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าปูลาดอาสนะไว้ที่ศาลาประตุกลางแล้ว ท่านย่อมสำคัญกาลอันควร ณ บัดนี้. ลำดับนั้น อุบาลีคฤหบดี เข้าไปยังศาลาประตุกลาง แล้วนั่งบนอาสนะอันเลิศ ประเสริฐอุดม และประณีต อันมีอยู่ ณ ที่นั้นเสียเอง แล้วเรียกนายประตุมาว่า นายประตุ ผู้เป็นสหาย ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเข้าไปหานิครนถ์นาถบุตร จงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ อุบาลีคฤหบดีกล่าวอย่างนี้ว่า เชิญท่านเข้าไปเถิด ถ้าท่านจำนง. นายประตุรับคำอุบาลีคฤหบดีแล้วเข้าไปนิครนถ์นาถบุตร แล้วได้กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ อุบาลีคฤหบดีกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เชิญท่านเข้าไปเถิด ถ้าท่านจำนง. ลำดับนั้น นิครนถ์นาถบุตร พร้อมด้วยนิครนถ์บริษัทยเป็นอันมาก เข้าไปยังศาลาประตุกลาง.

อุปสงกมิตฺวา อุปาลี คหปติ เอวํ วเทหิ นิกฺโข นานุปตฺโต มหติยา นิกฺกนฺตปริสาย สทฺธิ
 พหิทวารโกฏฺฐเก จิโต โส เต ทสฺสนกาโมติ ๑ เอวํ ฆนฺเตติ โข โทวาริกโก นิกฺกนฺตสฺส
 นานุปตฺตสฺส ปฏิสฺสตุวา เยน อุปาลิ คหปติ เตนฺอุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา อุปาลี คหปติ
 เอตทโวจ นิกฺโข ฆนฺเต นานุปตฺโต มหติยา นิกฺกนฺตปริสาย สทฺธิ พหิทวารโกฏฺฐเก จิโต โส
 เต ทสฺสนกาโมติ ๑ เตนฺหิ สมฺม โทวาริก มชฺฌิมาย ทวารสาลา ยาสานานิ ปญฺญาเปสํติ^๑ ๑
 เอวํ ฆนฺเตติ โข โทวาริกโก อุปาลิสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสตุวา มชฺฌิมาย ทวารสาลา
 ยาสานานิ ปญฺญาเปตฺวา เยน อุปาลิ คหปติ เตนฺอุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา อุปาลี คหปติ
 เอตทโวจ ปญฺญตฺตานิ โข ฆนฺเต มชฺฌิมาย ทวารสาลา ยาสานานิ ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณสํติ ๑
 อถ โข อุปาลิ คหปติ เยน มชฺฌิมา ทวารสาลา เตนฺอุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา ยํ ตตฺถ อสํ
 อกฺกณฺจ เสฏฺฐณฺจ อุตฺตมณฺจ ปณฺธิตณฺจ ตตฺถ สามิ^๒ นิสํทิตฺวา โทวาริกํ อามนฺเตสิ เตนฺหิ สมฺม
 โทวาริก เยน นิกฺโข นานุปตฺโต เตนฺอุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา นิกฺกนฺต นานุปตฺตํ เอวํ วเทหิ
 อุปาลิ ฆนฺเต คหปติ เอวมาห ปวิส กิร ฆนฺเต สเจ อากฺขณฺสีติ ๑ เอวํ ฆนฺเตติ โข โทวาริกโก
 อุปาลิสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสตุวา เยน นิกฺโข นานุปตฺโต เตนฺอุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา นิกฺกนฺต
 นานุปตฺตํ เอตทโวจ อุปาลิ ฆนฺเต คหปติ เอวมาห ปวิส กิร ฆนฺเต สเจ อากฺขณฺสีติ ๑ อถ โข
 นิกฺโข นานุปตฺโต มหติยา นิกฺกนฺตปริสาย สทฺธิ เยน มชฺฌิมา ทวารสาลา เตนฺอุปสงกมิ ๑

[๗๕]

อถ โข อุปาลิ คหปติ ยํ สทฺธิ ปุพฺเพ^๓ ยโต ปสฺสติ นานุปตฺตํ^๔ ทูรโตว อากฺขณฺตํ
 ทิสฺวาน ตโต ปจฺจุคฺคณฺตฺวา ยํ ตตฺถ อสํ อกฺกณฺจ เสฏฺฐณฺจ อุตฺตมณฺจ ปณฺธิตณฺจ ตํ
 อุตฺตราสงฺเคน สัมมชฺชิตฺวา^๕ ปริกฺกเหตฺวา นิสํทาเปติ โสทานิ ยํ ตตฺถ อสํ อกฺกณฺจ เสฏฺฐณฺจ
 อุตฺตมณฺจ ปณฺธิตณฺจ ตตฺถ สามิ นิสํทิตฺวา นิกฺกนฺต นานุปตฺตํ เอตทโวจ สํวิชฺชนฺติ โข ฆนฺเต
 คหปติ^๖ ยาสานานิ สเจ อากฺขณฺสี นิสํทาติ ๑ เอวํ วตฺเต นิกฺโข นานุปตฺโต อุปาลี คหปติ เอตท
 วโจ อุมฺมตฺโตสิ ตฺวํ คหปติ ทตฺโตสิ ตฺวํ คหปติ คจฺฉามหิ ฆนฺเต สมณฺสส
 โคตมสฺส วาทำ อาริเปสฺสามิตี คณฺตุวาน มหตาสี^๗ วาทสงฺฆาณฺเณ ปฏิมุโก อากโต เสยฺยถาปี
 คหปติ ปุริโส อณฺฑหารโก คณฺตุวา อุพฺภเตหิ อณฺฑเทหิ อากฺขณฺเยย เสยฺยถา วา ปน คหปติ
 ปุริโส อกฺขิกหารโก คณฺตุวา อุพฺภเตหิ อกฺขีหิ^๘ อากฺขณฺเยย เอวเมว โข ตฺวํ คหปติ คจฺฉามหิ

๑ ม. นิกฺโข ฆนฺเต ๑

๒ ม. ปญฺญาเปสํติ ๑

๓ ย. สามนฺตํ นตฺถิ ๑

๔ ม. ปุพฺเพว ๑

๕ ม. นิกฺกนฺต นานุปตฺตํ ๑

๖ ย. ปมชฺชิตฺวา ๑ ม. สมมชฺชิตฺวา ๑

๗ ม. อธิ ปาโจ นตฺถิ ๑

๘ ม. มหตาสี ๑

๙ ม. อกฺขีหิ ๑

[๗๕]

ครั้งนั้นแล ได้ยินว่า แต่ก่อนอุบาลีคฤหบดีเห็นนาฏบุตรมาแต่ไกลเท่าใด แล้ว ต้อนรับแต่ที่เท่านั้น เอาผ้าห่มกวาดอาสนะที่เลิศ ประเสริฐอุดม และประณีต อันมีอยู่ ณ ที่นั้นแล้วกำหนดให้นั่ง บัดนี้ ท่านอุบาลีคฤหบดีนั่งบนอาสนะที่เลิศ ประเสริฐ อุดม และประณีต อันมีอยู่ ณ ที่นั้นเสียเอง แล้วได้กล่าวกะนิครนถ์นาฏบุตรว่า ท่านคฤหบดีผู้เจริญ อาสนะมีอยู่ ถ้าท่านหวังเจริญนั่งเถิด. เมื่ออุบาลีคฤหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว นิครนถ์นาฏบุตรได้กล่าวว่า ท่านเป็นบ้าเสียแล้วหรือ คฤหบดี ท่านเป็นคนเขลาเสียแล้วหรือ คฤหบดี ท่านกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะไป จักยกวาทะแก่พระสมณโคดม ครั้นไปแล้ว กลับถูกวาทะคุณไม้ข้ออันใหญ่สวมมาแล้วหรือ ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนบุรุษผู้นำอ้นทะไป ถูกควักอ้นทะออกกลับมา ฉนใด ดูกรคฤหบดี อนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษนำดวงตาไป ถูกควักดวงตาคลับมา ฉนใด ดูกรคฤหบดี ท่านก็ฉนนั่นแล กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะไป จักยกวาทะ แก่พระสมณโคดม ครั้นไปแล้ว กลับถูกวาทะคุณไม้ข้ออันใหญ่สวมมาแล้ว ท่านถูกพระสมณะโคดมกลบใจ ด้วยมายาเป็นเครื่องกลบใจเสียแล้วหรือ.

ภนฺเต สมณสฺส โคตมสฺส วาทำ อารโหเปสฺสามิติ คนฺตฺวา มหตาสี วาทสงฺฆาณฺเณ ปฏิมุโก
 อากโต อวฏฺฐุ^๑ ไชสิ ตฺวํ คหปติ สมณฺเณ โคตเมน อวฏฺฐุณฺเีย มายายาติ ฯ

[๘๐]

ภทฺธิกา ภนฺเต อวฏฺฐุณฺเีย มายา กลฺยาณิ ภนฺเต อวฏฺฐุณฺเีย มายา ปิยา เม ภนฺเต
 ฌาติสาโลหิตา อิมาย อวฏฺฐุณฺเีย อวฏฺฐุณฺเีย ปิยานมฺปิ เม อสฺส ฌาติสาโลหิตานํ ที่มฺรตฺตํ
 หิตาย สุขาย สพฺเพ เจปิ ภนฺเต ขตฺติยา อิมาย อวฏฺฐุณฺเีย อวฏฺฐุณฺเีย สพฺเพสานมฺปิสฺส
 ขตฺติยานํ ที่มฺรตฺตํ หิตาย สุขาย สพฺเพ เจปิ ภนฺเต พฺราหฺมณา ฯเปฯ เวสฺสา ฯเปฯ สฺวทฺธา
 อิมาย อวฏฺฐุณฺเีย อวฏฺฐุณฺเีย สพฺเพสานมฺปิสฺส สฺวทฺธานํ ที่มฺรตฺตํ หิตาย สุขาย สทฺวโก^๒
 เจปิ ภนฺเต โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณิ ปชา สเทวมนุสฺสา อิมาย
 อวฏฺฐุณฺเีย อวฏฺฐุณฺเีย^๓ สเทวกสฺสปีสฺส^๔ โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส
 สสฺสมณพฺราหฺมณฺเีย ปชาย สเทวมนุสฺสาย ที่มฺรตฺตํ หิตาย สุขายาติ^๕ เตนฺหิ ภนฺเต อุปมํ เต
 กริสฺสามิ อุปมายปิเรกฺขเจ วิญญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ ชานนฺติ^๖ ฯ

[๘๑]

ภูตปฺพุพฺพิ ภนฺเต อณฺณตรสฺส พฺราหฺมณสฺส ชินฺณสฺส วุฑฺฒสฺส มหุลลกสฺส ทหรา^๗
 มาณวิกา ปชาปตี โหสิ คพฺภินิ อุปฺวิชฺฌนา ฯ อถ ไช ภนฺเต สา มาณวิกา ตํ พฺราหฺมณํ
 เอตทโวจ คจฺจน ตฺวํ พฺราหฺมณ อปาณา มกฺกฏจฺฉาปํ กิณฺติวฺวา อาเนหิ โย เม กุมารกสฺส
 กิพาปนโก ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ วุตฺเต ภนฺเต^๘ โส พฺราหฺมโณ ตํ มาณวิกํ เอตทโวจ อากเมหิ ตาว
 โภติ ยาว วิชายสิ สเจ ตฺวํ โภติ กุมารํ วิชายิสฺสสิ ตสฺสา เต อหํ อปาณา มกฺกฏจฺฉาปํ
 กิณฺติวฺวา อาเนหิ โย เต กุมารกสฺส กิพาปนโก ภวิสฺสติ สเจ ปน ตฺวํ โภติ กุมารํ
 วิชายิสฺสสิ ตสฺสา เต อหํ อปาณา มกฺกฏจฺฉาปํ กิณฺติวฺวา อาเนหิ โย เต กุมาริกาย
 กิพาปนิกา ภวิสฺสตีติ ฯ พุติยมฺปิ ไช ภนฺเต สา มาณวิกา ตํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ คจฺจน ตฺวํ
 พฺราหฺมณ อปาณา มกฺกฏจฺฉาปํ กิณฺติวฺวา อาเนหิ โย เม กุมารกสฺส กิพาปนโก
 ภวิสฺสตีติ ฯ พุติยมฺปิ ไช ภนฺเต โส พฺราหฺมโณ ตํ มาณวิกํ เอตทโวจ อากเมหิ ตาว โภติ ยาว
 วิชายสิ สเจ ตฺวํ โภติ กุมารํ วิชายิสฺสสิ ตสฺสา เต อหํ อปาณา มกฺกฏจฺฉาปํ กิณฺติวฺวา
 อาเนหิ โย เต กุมารกสฺส กิพาปนโก ภวิสฺสติ สเจ ปน ตฺวํ โภติ กุมารํ วิชายิสฺสสิ

๑ ม. อวฏฺฐุณฺเีย ไช ฯ

๒ ม. สทฺวโกปิ เจ ฯ

๓ ม. อวฏฺฐุณฺเีย ฯ

๔ ม. ปีสฺสาติ นตฺถิ ฯ

๕ ย. อิตฺตํ โท นตฺถิ ฯ

๖ ย. อาชานนฺติ ฯ

๗ ม. ทหฺริมาณวิกา ฯ

๘ ม. ภนฺเตติ อาลปนปํ นตฺถิ ฯ

มายาเครื่องกลับใจ

[๘๐]

อ. ท่านผู้เจริญ มายาอันเป็นเครื่องกลับใจนี้ดี ท่านผู้เจริญ มายาอันนี้เป็น

เครื่องกลับใจนี้งาม ท่านผู้เจริญ ญาติสาโลหิตผู้เป็นที่รักของข้าพเจ้าจะพึงกลับใจได้ด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ญาติสาโลหิตผู้เป็นที่รักของข้าพเจ้า ล้นกาลนาน ท่านผู้เจริญ แม้ถ้าภักษัตริย์ทั้งปวงจะพึงกลับใจได้ด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ภักษัตริย์แม่ทั้งปวง ล้นกาลนาน ท่านผู้เจริญ แม้ถ้าพราหมณ์ทั้งปวงจะพึงกลับใจได้ด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่พราหมณ์แม่ทั้งปวง ล้นกาลนาน ท่านผู้เจริญ แม้ถ้าแพศย์ทั้งปวงจะพึงกลับใจได้ด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่แพศย์แม่ทั้งปวง ล้นกาลนาน ท่านผู้เจริญ แม้ถ้าสุทรทั้งปวงจะพึงกลับใจได้ด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สุทรแม่ทั้งปวง ล้นกาลนาน ท่านผู้เจริญ แม้ถ้าโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ จะพึงกลับใจได้ด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก แก่หมู่สัตว์พร้อมสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ล้นกาลนาน ท่านผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าจักทำอุปัชฌายาแก่ท่าน วิญญูชนบางพวกในโลกนี้ ย่อมรู้orroดแห่งภายิตได้ แม้ด้วยการเปรียบเทียบ.

[๘๑]

ท่านผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว นางมาณวิกาสาว เป็นภริยาของพราหมณ์แก่ผู้เฒ่าผู้ใหญ่คนหนึ่ง มีครรภ์ใกล้จะคลอด. ครั้งนั้น นางมาณวิกานั้นได้กล่าวกะพราหมณ์นั้นว่า ท่านพราหมณ์ ท่านจงไปซื้อลูกวานรจากตลาดมาไว้ จักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกเรา ท่านผู้เจริญ. เมื่อนางมาณวิกากล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กล่าวว่า นางผู้เจริญ จงรอนจนกว่าเธอจะคลอดเสียก่อนเถิด ถ้าเธอคลอดลูกเป็นชาย ฉันจักซื้อลูกวานรตัวผู้จากตลาดมาให้เธอ จักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกชายของเธอ แต่ถ้าเธอคลอดลูกเป็นหญิง ฉันจักซื้อลูกวานรตัวเมียจากตลาดมาให้เธอ จักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกหญิงของเธอ.

ท่านผู้เจริญ นางมาณวิกานั้นได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ท่านพราหมณ์ ท่านจงไปซื้อ ลูกวานรจากตลาดมาไว้ จักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกเรา ท่านผู้เจริญ. พราหมณ์ก็ได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๒ ว่า นางผู้เจริญ จงรอนจนกว่าเธอจะคลอดเสียก่อนเถิด ถ้าเธอคลอดลูกเป็นชาย ฉันจักซื้อลูกวานรตัวผู้จากตลาดมาให้เธอ จักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกชายของเธอ แต่ถ้าเธอคลอดลูกเป็นผู้หญิง ฉันจักซื้อลูกวานรตัวเมียจากตลาดมาให้เธอ เพื่อจักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกหญิงของเธอ.

ท่านผู้เจริญ นางมาณวิกาได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ท่านพราหมณ์ ท่านจงไปซื้อ ลูกวานรจากตลาดมาไว้ จักได้เป็นเพื่อนเล่นของลูกเรา ท่านผู้เจริญ.

ลำดับนั้น พราหมณ์ผู้นั้นกำหนดมาก มีจิตปฏิพัทธ์ในนางมาณวิกานั้น จึงซื้อลูกวานรมาจกตลาด แล้วได้กล่าวว่านางผู้เจริญ ฉันซื้อลูกวานรจากตลาดมาให้เธอแล้ว จักเป็นเพื่อนเล่นของลูกเธอ. เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว นางมาณวิกานั้นได้กล่าวว่า ท่านพราหมณ์ ท่านจงไป จงอุ้มลูกวานรตัวนี้เข้าไปหาบุตรช่างซ่อมผู้ชำนาญการซ่อม แล้วจงกล่าวอย่างนี้ว่า เนะเพื่อนผู้ชำนาญการซ่อมฉันอยากจะให้ท่านซ่อมลูกวานรตัวนี้ให้เป็นสัณน้ำซ่อม ให้น้ำซ่อมจับดี ทูบแล้วทูบอีกให้เกลี้ยงดีทั้งสองข้าง. ลำดับนั้น พราหมณ์นั้นกำหนดมาก มีจิตปฏิพัทธ์ในนางมาณวิกานั้น จึงอุ้มลูกวานรเข้าไปหาบุตรช่างซ่อม ผู้ชำนาญการซ่อม แล้วได้กล่าวว่า เนะเพื่อนผู้ชำนาญการซ่อม ฉันอยากจะให้ท่านซ่อมลูกวานรนี้ให้เป็นสัณน้ำซ่อม ให้น้ำซ่อมจับดี ทูบแล้วทูบอีกให้เกลี้ยงดีทั้งสองข้าง เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ บุตรช่างซ่อมผู้ชำนาญการซ่อมได้กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ลูกวานรของท่านตัวนี้ ควรแต่จะซ่อมเท่านั้น แต่ไม่ควรจะทูบ ไม่ควรจะขัดสี ฉ้นใด. ท่านผู้เจริญ วาตะของนิครนถ์ผู้เขลา ก็ฉ้นนั้น ควรเป็นที่ยินดีของคนเขลาเท่านั้น ไม่ควรเป็นที่ยินดีไม่ควรชักไชรี ไม่ควรพิจารณาของบัณฑิตทั้งหลาย.

ท่านผู้เจริญ ครั้นสมัยต่อมา พราหมณ์นั้นถือคู่ค้าใหม่เข้าไปหาบุตรช่างซ่อม ผู้ชำนาญการซ่อม แล้วได้กล่าวว่า เนะเพื่อนผู้ชำนาญการซ่อม ฉันอยากจะให้ท่านซ่อมคู่ค้าใหม่นี้ให้เป็นสัณน้ำซ่อม ให้น้ำซ่อมจับดี ทูบแล้วทูบอีกให้เกลี้ยงดีทั้งสองข้าง. เมื่อพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้วบุตรช่างซ่อมผู้ชำนาญการซ่อมได้กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ คู่ค้าใหม่ของท่านนี้ ควรจะซ่อม ควร

ตสฺสา เต อหิ อาปณา มกฺกญฺจนาปิกิ กิณฺติวฺวา อานิสฺสามิ ยํ เต กุมาริกาย กิพฺพาปนิกา
 ภวิสฺสตีติ ๑ ตติยมฺปิ โข ภนฺเต สฺวา มาณวิกา ตํ พฺราหฺมณํ เอตทวโจ จจฺจนฺ ตํ พฺราหฺมณ
 อาปณา มกฺกญฺจนาปทํ กิณฺติวฺวา อานนฺทํ โข เม กุมารกสฺส กิพฺวาปนโก ภวิสฺสตีติ ๑ อถ โข
 ภนฺเต โส พฺราหฺมโณ ตสฺสา มาณวิกาย สารตฺโต ปฏฺธิพฺพทฺธจิตฺโต อาปณา มกฺกญฺจนาปิกิ
 กิณฺติวฺวา อานนฺทวํ ตํ มาณวิกํ เอตทวโจ อํยํ เต โภติ มยา^๑ อาปณา มกฺกญฺจนาปโก กิณฺติวฺวา
 อานนฺโต โข เต กุมารกสฺส กิพฺวาปนโก ภวิสฺสตีติ ๑ เอวํ วุตฺเต ภนฺเต สฺวา มาณวิกา ตํ
 พฺราหฺมณํ เอตทวโจ จจฺจนฺ ตํ พฺราหฺมณํ อิมํ มกฺกญฺจนาปิกิ อาทาย เยน รตฺตปาณิ รชกปฺตฺโต
 เตนฺอุปสงฺกมิ^๒ อุปสงฺกมิตฺวา รตฺตปาณิ รชกปฺตฺตํ เอวํ วเทหิ อิจฺฉามหิ สมฺม รตฺตปาณิ อิมํ
 มกฺกญฺจนาปิกิ ปิตาวเลปนํ นาม รงฺกชาตํ รชิตํ^๓ อาโกญฺญิตฺปจฺจาโกญฺญิตํ อุภโตภาควิมฺภฺชนฺติ ๑
 อถ โข ภนฺเต โส พฺราหฺมโณ ตสฺสา มาณวิกาย สารตฺโต ปฏฺธิพฺพทฺธจิตฺโต^๔ มกฺกญฺจนาปิกิ
 อาทาย เยน รตฺตปาณิ รชกปฺตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา รตฺตปาณิ รชกปฺตฺตํ เอตทวโจ
 อิจฺฉามหิ สมฺม รตฺตปาณิ อิมํ มกฺกญฺจนาปิกิ ปิตาวเลปนํ นาม รงฺกชาตํ รชิตํ
 อาโกญฺญิตฺปจฺจาโกญฺญิตํ อุภโตภาควิมฺภฺชนฺติ ๑ เอวํ วุตฺเต ภนฺเต รตฺตปาณิ รชกปฺตฺโต
 ตํ พฺราหฺมณํ เอตทวโจ อํยํ โข เต ภนฺเต มกฺกญฺจนาปโก รงฺกกฺขโม หิ โข โน
 อาโกญฺญนฺกฺขโม โน วิมฺชฺชนกฺขโมติ ๑ เอวเมว โข ภนฺเต พาลานํ นิกฺคนฺถานํ วาทิ รงฺกกฺขโม
 หิ โข พาลานํ โน ปณฺหิตานํ โน อนฺนโยคกฺขโม โน วิมฺชฺชนกฺขโม ๑ อถ โข ภนฺเต โส
 พฺราหฺมโณ อปเรน สมฺเยน นวํ ทุสฺสยฺยํ อาทาย เยน รตฺตปาณิ รชกปฺตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา รตฺตปาณิ รชกปฺตฺตํ เอตทวโจ อิจฺฉามหิ สมฺม รตฺตปาณิ อิมํ นวํ
 ทุสฺสยฺยํ ปิตาวเลปนํ นาม รงฺกชาตํ รชิตํ อาโกญฺญิตฺปจฺจาโกญฺญิตํ อุภโตภาควิมฺภฺชนฺติ ๑ เอวํ
 วุตฺเต ภนฺเต รตฺตปาณิ รชกปฺตฺโต^๕ พฺราหฺมณํ เอตทวโจ อิทํ โข เต ภนฺเต นวํ ทุสฺสยฺยํ
 รงฺกกฺขมมฺยเจว อาโกญฺญนฺกฺขมมฺยจ วิมฺชฺชนกฺขมมฺยจติ ๑ เอวเมว โข ภนฺเต ตสฺส ภควโต
 วาทิ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส รงฺกกฺขโม เจว ปณฺหิตานํ โน พาลานํ อนฺนโยคกฺขโม
 จ วิมฺชฺชนกฺขโม จติ ๑ สราชิกา โข ตํ คหปติ ปริสา เอวํ ชานาติ อุปาลิ คหปติ นิกฺคนฺถสฺส
 นาฏปฺตฺตสฺส สวโกติ กสฺส ตํ คหปติ สวากิ ธาเรมาติ ๑

[๘๒]

เอวํ วุตฺเต อุปาลิ คหปติ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตฺตราสงฺกํ กริตฺวา เยน ภควา
 เตนฺนฺชลิมนฺปณฺนาเมตฺวา นิกฺคนฺถํ นาฏปฺตฺตํ เอตทวโจ เตนฺหิ ภนฺเต สฺวโณหิ ยสฺสาหิ สวโก^๖

๑ ม. ย. อํยํ ปาโง นตฺติ ๑

๒ ย. เตนฺอุปสงฺกม ๑

๓ ส. ย. รณฺธิตํ ๑

๔ ย. ตนฺติ ทิสฺสตีติ ๑

๕ ม. ย. ตํ ๑

๖ ม. สวโกติ ๑

จะทบทวนจะขัดสี ฉันใด. ท่านผู้เจริญ วาตะของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็ฉันนั้น ควรเป็นที่ยินดีของบัณฑิตทั้งหลายเท่านั้น แต่ไม่ควรชักใย และไม่ควรถือพิจารณาของคนเหล่าทั้งหลาย.

นิ. ดูกรคฤหบดี บริษัทพร้อมทั้งพระราชา รู้จักท่านอย่างนี้ว่า อุบาลีคฤหบดีเป็นสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร ดังนี้ เราทั้งหลายจะทรงจำท่านว่าเป็นสาวกของใครเล่า?

อุบาลีคฤหบดีประกาศตนเป็นสาวก

[๘๒]

เมื่อนิครนถ์นาฏบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว อุบาลีคฤหบดี หลุดจากอาสนะ ทำผ้าห่มเจวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับ แล้วได้กล่าวกะนิครนถ์นาฏบุตร ว่า ท่านผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟังพระคุณของพระผู้มีพระภาคที่ข้าพเจ้าเป็นสาวก ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นนักปราชญ์ ปราศจากโมหะ ทรงทำลายกิเลสเครื่องตรึงใจ ได้ ทรงชนะมาร ไม่มีทุกข์ มีจิตเสมอด้วยดี มีมารยาทอันเจริญ มีพระปัญญาดี ทรงข้ามกิเลสอันปราศจากความเสมอได้ ปราศจากมลทิน ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ไม่มีความสงสัย มีพระทัยดี ทรงคายโลกามิสได้แล้ว ทรงบันเทง ทรงมีสมณธรรมอันทำสำเร็จแล้ว ทรงเกิดเป็นมนุษย์ มีพระสรณะเป็นที่สุด เป็นพระไม่มีผู้เปรียบได้ ปราศจากธุลี ข้าพเจ้า เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ไม่มีความสงสัย ทรงเย็บແหล่ม ทรงแนะนำสัตว์ เป็นสารถิอันประเสริฐ ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า มีธรรมอันงามหมดความเคลือบแคลง ทรงทำแสงสว่าง ทรงตัดมานะเสียได้ ทรงมีพระวิริยะ ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้องอาจ ไม่มีใครประมาณได้ มีพระคุณลึกซึ้ง บรรลุถึงญาณ ทรงทำความเกษม ทรงมีพระญาณ ทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงดำรงพระองค์ดี ทรงล่วงกิเลสเป็นเครื่องข้อง ผู้พ้นแล้ว ข้าพเจ้าเป็นสาวกของ พระผู้มีพระภาค ผู้ประเสริฐ ทรงมี

ธีรสฺส วิคตโมหสฺส^๑ ปภินฺนจีลสฺส^๒ วิชิตวิชัยสฺส อนิฆสฺส สุตมจิตฺตสฺส พุทฺธสีลสฺส
 สาธูปญฺญสฺส เวสมนนฺตรสฺส^๓ วิมลสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ อกถํถิยสฺส ตฺถิตสฺส
 วนฺตโลกามิสฺส มุทิตสฺส กตสมณฺสส มนุชฺสส อนฺติมสารีรสฺส^๔ นรสฺส อนุปมสฺส
 วิรชสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ อสํยสฺส กุสฺลสฺส^๕ เวนยิกสฺส สารถิรสฺส อนุตฺตรสฺส
 รุจิรชมฺมสฺส นิกฺกขสฺส ปภาสกรสฺส^๖ มานจฺฉิยสฺส วีรสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ
 นิสกสฺส อปฺปเมยฺยสฺส คมภีรสฺส โมนปฺปตฺตสฺส เขมฺภกรสฺส เวทสฺส^๗ ชมฺมภูจฺจสฺส สฺสํวตฺตตฺตสฺส^๘
 สงฺกาคิยสฺส มุตฺตสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ นาคสฺส ปนฺตเสนสฺส จินฺสญฺโฆชนสฺส
 มุตฺตสฺส ปฏิมินฺนตฺกสฺสจ โมนสฺส^๙ ปนฺนชฺชสฺส วิตรากสฺส ทนฺตสฺส นิปฺปปญฺจสฺส ภควโต
 ตสฺส สาวโกหมสฺมิ อีสิตตฺตมสฺส อกุหสฺส เทววิหสฺส พุรหฺมสฺสตฺตสฺส^{๑๐} นฺหาตกสฺส ปทกสฺส^{๑๑}
 ปสฺสทฺธสฺส วิทิตเวทสฺส ปุรินฺททสฺส สกฺกสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ อริยสฺส
 ภาวิตตฺตสฺส ปตฺติปตฺตสฺส เวยฺยาकरणสฺส สติมโต วิปสฺสีสฺส อนภินฺตสฺส โน อปณฺตสฺส
 อาเนชสฺส วสิปฺปตฺตสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ สมฺมกฺกตฺตสฺส ฉายิสฺส อนนฺนุกตฺตสฺส
 สฺวทฺธสฺส อสิตสฺส อปฺปภีตสฺส^{๑๒} ปวิวิตตฺส อกฺกปฺปตฺตสฺส ตินฺณสฺส ตารยนฺตสฺส ภควโต
 ตสฺส สาวโกหมสฺมิ สนฺตสฺส ภูริปญฺญสฺส มหาปญฺญสฺส วิตฺโถภสฺส ตถาคตฺส สุกตสฺส
 อปฺปปฏิปฺกคฺคสฺส อสมสฺส วิสารทสฺส นิปฺณสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมิ ตณฺหจฺฉิยสฺส^{๑๓}
 พุทฺธสฺส วิตฺฐมสฺส อนุปฺลิตตฺส อาหุเนยฺยสฺส ยกฺขสฺส อุตฺตมปฺกคฺคสฺส อคฺคสฺส มหโต
 ยสฺสคฺคปฺปตฺตสฺส ภควโต ตสฺส สาวโกหมสฺมีติ ฯ

[๘๓]

กทา สลฺยพฺพา ปน เต คหปติ อิม สมณฺสส โคตมสฺส วณฺณาติ ฯ เสยฺยถาปี ภนฺเต
 นานาปฺปพานํ มหาปฺปพฺราสี ตเมนนํ ทกฺโข มาลาการโรวา มาลาการนฺเตวาสี วา วิจิตรมालี^{๑๔}
 คนฺถเยยฺย เอวเมว โข ภนฺเต โส ภควา อนเภาวณฺโณ อนเภาสวณฺโณ โกหิ ภนฺเต วณฺณารหสฺส
วณฺณํ น กริสฺสตีติ ฯ อถ โข นิกฺกนฺธสฺส นาฏปฺปตฺตสฺส ภควโต สกฺกการิ อสฺหมานสฺส ตตฺถเว

๑ ไป. วิคตโมหสฺส ฯ

๒ ม. ภินฺนจีลสฺส ฯ

๓ ส. ย. เวสมนนฺตรสฺส ฯ

๔ ม. ย. อนฺติมสารีรสฺส ฯ

๕ ๖ ส. กุสฺลสฺส ฯ

๖ ม. ปภาสกรสฺส ฯ

๗ ส. ม. เทวสฺส ฯ

๘ ม. ย. สฺสํวตฺตตฺตสฺส ฯ

๙ ย. โชนสฺส ฯ

๑๐ ม. ย. พุรหฺมปตฺตสฺส ฯ

๑๑ ไป. ปทกรณสฺส ฯ

๑๒ ย. อปฺปหีนสฺส ฯ

๑๓ ม. ตณฺหจฺฉิยสฺส ฯ

๑๔ ม. วิจิตฺตํ มालี ฯ ย. วิจิตร ฯ

เสนาสนะอันสงัด มีสังโยชนสิ้นแล้ว ผู้พ้นแล้ว ทรงมีพระปัญญาเครื่องคิดอ่าน ทรงมีพระญาณเครื่องรู้ ผู้ลดทอนมานะเสียได้ ปราศจากราคะ ผู้ฝึกแล้ว ผู้ไม่มีกรรมเครื่องหน่วง ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นพระฤทธิที่ ๗ ผู้ไม่หลงโลก ทรงไตรวิชา เป็นสัตว์ประเสริฐ ทรงล้างกิเลสแล้ว ทรงฉลาด ประสมอักษร ให้เป็นบทคาถา ทรงระงับแล้ว มีพระญาณอันรู้แล้ว ทรงให้ธรรมทานก่อนทั้งหมด ทรงสามารถข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นพระอรិยะ มีพระองค์บรมแล้ว ทรงบรรลุลุคที่ควรบรรลु ทรงแสดงอรรถให้พิสดาร ทรงมีสติ ทรงเห็นแจ้ง ไม่ทรงขุบลง ไม่ทรงฟูขึ้น ไม่ทรงหวั่นไหว ทรงบรรลุความเป็นผู้ชำนาญ ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้เสด็จไปดี ทรงมีมานะ ไม่ทรงปล่อยจิตไปตาม ทรงบริสุทธิ์ ไม่ทรงสะดุ้ง ปราศจากความกลัว สงัดทั่ว ทรงบรรลุธรรมอันเลิศ ทรงข้ามได้เอง ทรงยังสัตว์อื่นให้ข้ามได้ ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้สงบแล้ว มีพระปัญญากว้างใหญ่เสมอด้วยแผ่นดิน มีพระปัญญาใหญ่หลวง ปราศจากโลก ทรงดำเนินปฏิบัติเหมือนพระพุทธรูปในปางก่อน เสด็จไปดีแล้ว ไม่มีบุคคลเปรียบ ไม่มีผู้เสมอเหมือน ทรงแก้แล้วแล้ว ผู้ละเอียดสุขุม ข้าพเจ้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ตัดค้นหาได้ขาด ทรงตื่นอยู่ ปราศจากควัน ผู้ค้นหาและทักขิไม่ฉาบหาได้ ผู้ควรรับการบูชา ทรงได้พระนามว่าอัชกะ เป็นอุดมบุคล มีพระคุณไม่มีใครข้งได้ เป็นผู้ใหญ่ ทรงถึงยศอย่างยอดเยี่ยม.

[๘๓]

นิ. ดูกรคฤหบดี ท่านประมวลถ้อยคำสำหรับพรรณนาคุณของพระสมณโคดม ไว้แต่เมื่อไร?

อ. ดูกรท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนช่างดอกไม้ หรือลูกมือช่างดอกไม้คนขยัน พึงร้อยกรองดอกไม้ต่างๆ กองใหญ่ ให้เป็นพวงมาลาอันวิจิตรได้ ฉันทใด พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ก็ฉันทนั้น ทรงมีพระคุณควรพรรณนาเป็นอนันต์ ทรงมีพระคุณควรพรรณนาดังหลายร้อย ก็ใครจักไม่ทำการพรรณนาพระคุณของพระองค์ผู้ควรพรรณนาพระคุณได้เล่า.

ครั้นเมื่อนิกรนัฏฐบุตรทนดูสักการะของพระผู้มีพระภาคไม่ได้ โสหิตอันอุ่นได้พลุ่งออกจากปากในที่นั่นเอง ดังนี้แล.

อุน्हั โลหิตํ มุขโต อุกุคณนิตี ฯ

อุปาลิवाทสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นฏฺฐํ ฯ

จบ อุปาลิวัตสูตร ที่ ๖.

กุกกุโรวาทสุตต์

[๘๔]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา โกถิเยสุ วิหริติ หลิตุททสนํ นาม โกถิยานํ นิคโม ฯ
 อถ โข ปุณฺณโณ จ โกถิยปฺตุโต โควตฺติโก อเจโล จ เสนิโย กุกกุรวตฺติโก เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา ปุณฺณโณ โกถิยปฺตุโต โควตฺติโก ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมณฺตํ
 นิสิตฺติ ฯ อเจโล ปน เสนิโย กุกกุรวตฺติโก ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
 วิตฺติสารเฑว กุกกุโรว ปฺลิกฺขจฺจิตฺวา^๑ เอกมณฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข ปุณฺณโณ
 โกถิยปฺตุโต โควตฺติโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อยํ ภนฺเต อเจโล เสนิโย กุกกุรวตฺติโก
 ทฺวกรการโก ฌมายฺ^๒ นิกฺขิตฺตํ โภชนํ^๓ ภุญฺชติ ตสฺส ตํ กุกกุรวตฺตํ ที่มฺรตฺตํ สมตฺตํ สมากินฺนํ
 ตสฺส กา คคิ โก อภิสมฺปฺราโยติ ฯ อลํ ปุณฺณ ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉิตฺติ ฯ ทฺติยมฺปิ โข
 ปุณฺณโณ โกถิยปฺตุโต โควตฺติโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อยํ ภนฺเต อเจโล เสนิโย กุกกุรวตฺติโก
 ทฺวกรการโก ฌมายฺ นิกฺขิตฺตํ โภชนํ ภุญฺชติ ตสฺส ตํ กุกกุรวตฺตํ ที่มฺรตฺตํ สมตฺตํ สมากินฺนํ
 ตสฺส กา คคิ โก อภิสมฺปฺราโยติ ฯ อลํ ปุณฺณ ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉิตฺติ ตฺติยมฺปิ โข ปุณฺณโณ
 โกถิยปฺตุโต โควตฺติโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อยํ ภนฺเต อเจโล เสนิโย กุกกุรวตฺติโก
 ทฺวกรการโก ฌมายฺ นิกฺขิตฺตํ โภชนํ ภุญฺชติ ตสฺส ตํ กุกกุรวตฺตํ ที่มฺรตฺตํ สมตฺตํ สมากินฺนํ
 ตสฺส กา คคิ โก อภิสมฺปฺราโยติ ฯ

[๘๕]

อทฺธา โข เต อหํ ปุณฺณ น ลภามิ อลํ ปุณฺณ ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉิตฺติ อปิจ เต
 อหํ พุยากริสฺสํ อิทฺธ ปุณฺณ เอกจฺโจ กุกกุรวตฺตํ ภาวเต ปฺริปฺณณํ อพฺโพทิกฺขณํ
 กุกกุรสีลํ ภาวเต ปฺริปฺณณํ อพฺโพทิกฺขณํ กุกกุรจิตฺตํ ภาวเต ปฺริปฺณณํ อพฺโพทิกฺขณํ
 กุกกุรอกปฺปํ ภาวเต ปฺริปฺณณํ อพฺโพทิกฺขณํ โส กุกกุรวตฺตํ ภาวเตว ปฺริปฺณณํ
 อพฺโพทิกฺขณํ กุกกุรสีลํ ภาวเตว ปฺริปฺณณํ อพฺโพทิกฺขณํ กุกกุรจิตฺตํ ภาวเตว ปฺริปฺณณํ
 อพฺโพทิกฺขณํ กุกกุรอกปฺปํ ภาวเตว ปฺริปฺณณํ อพฺโพทิกฺขณํ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา
 กุกกุรานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ สเจ โข ปนสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ โหติ อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา
 ตเปน วา พุรหฺมจฺริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสํ เทวญฺจโร วาติ สาสฺส^๔ โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส โข อหํ ปุณฺณ ทฺวินฺนํ คตฺตํ อญฺจตรํ คตฺติ วทามิ นิริยํ วา ตฺริจฺฉานโยนี วา
 อิติ โข ปุณฺณ สมฺปชฺชมานํ กุกกุรวตฺตํ กุกกุรานํ สหพฺยตํ อุปเนติ วิปชฺชมานํ นิริยนฺติ ฯ

๑ ส. ย. ปฺลิกฺขจฺจิตฺวา ฯ

๒ ม. ฌมานิกฺขิตฺตํ ฯ

๓ ย. อยํ ปาโง นคฺคิ ฯ

๔ ม. สาสํ ฯ

๗. กุกกุโรวาทสูตร

เรื่องปุณณ โกถิยบุตรและเสนียะอเจละ

[๘๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ในโกถิยชนบท ทรงทำนิคมของชาวโกถิยะชื่อว่าหฬิททวสนะ ให้เป็นโคจรคาม. ครั้งนั้นปุณณ โกถิยบุตรผู้ประพฤติวัตรดั่งโค และเสนียะอเจละ ผู้ประพฤติวัตรดั่งสุนัข เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วปุณณ โกถิยบุตรผู้ประพฤติวัตรดั่งโค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ฝ่ายเสนียะอเจละ ผู้ประพฤติวัตรดั่งสุนัข ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ก็อุยเขี่ยคูดุนัขแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ปุณณ โกถิยบุตรผู้ประพฤติวัตรดั่งโค ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเสนียะอเจละนี้ ประพฤติวัตรดั่งสุนัข ทำกรรมยากที่ผู้อื่นจะทำได้ บริโภคโภชนะที่วางไว้ ณ พื้นดิน เขาสมทานกุกกุรวัตรนัอย่าง บริบูรณ์ สิ้นกาลนาน คติของเขาจะเป็นอย่างไร ภพหน้าของเขาจะเป็นอย่างไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย ปุณณะ จงดข้อนี้เสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนี้เลย.

ปุณณ โกถิยบุตร ผู้ประพฤติวัตรดั่งโค ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เสนียะอเจละ ประพฤติวัตรดั่งสุนัข ทำกรรมยากที่ผู้อื่นจะทำได้ บริโภคโภชนะที่วางไว้ ณ พื้นดิน เขาสมทานกุกกุรวัตรนัอย่างบริบูรณ์ สิ้นกาลนาน คติของเขาจะเป็นอย่างไร ภพหน้าของเขา

จะเป็นอย่างไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย ปุณณะ จงดข้อนี้เสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนี้เลย.

ปุณณ โกถิยบุตร ผู้ประพฤติวัตรดั่งโค ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๓ ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เสนียะอเจละ ประพฤติวัตรดั่งสุนัข ทำกรรมยากที่ผู้อื่นจะทำได้ บริโภคโภชนะที่วางไว้ ณ ที่

นดิน เขาสมทานกุกกุรวัตรนัอย่างบริบูรณ์สิ้นกาลนาน คติของเขาจักเป็นอย่างไร ภพหน้าของเขาจักเป็นอย่างไร?

[๘๕]

พ. ดูกรปุณณะ เราไม่ได้จากท่านเป็นแน่ซึ่งคำนี้ว่า อย่าเลยปุณณะ จงดข้อนั้น เสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนั้นเลย ดังนี้ แต่เราจักพยากรณ์แก่ท่าน ดูกรปุณณะ บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญกุกกุรวัตร บำเพ็ญปกติของสุนัข บำเพ็ญกิริยาการของสุนัขให้บริบูรณ์ ไม่ขาดสาย ครั้นแล้วเมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสุนัข อนึ่ง ถ้าเขามีความเห็นอย่างนี้ว่า เราจักเป็นเทวดาหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วยศีล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ ความเห็นของเขานั้นเป็นความเห็นผิด ดูกรปุณณะ เรากล่าวคติของผู้เห็นผิดว่ามี ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ดูกรปุณณะ กุกกุรวัตรเมื่อถึงพร้อม ย่อมนำเข้าถึงความ เป็นสหายของสุนัข เมื่อวิบัติย่อมนำเข้าถึงนรก ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เสนียะอเจละ ผู้ประพฤติวัตรดั่งสุนัข ร้องไห้ น้ำตาไหล.

เอวํ วุตฺเต อเจโล เสนิโย กุกกุรวตฺติโก ปโรทิ อสฺสฺสนิ ปวตฺเตสิ ฯ

[๘๖]

อล โข ภควา ปุณฺณํ โกลิยปฺตฺตํ โควตฺตํ เอตทวโจ เอตํ โข เต อหํ ปุณฺณ นาลตฺถํ
อลํ ปุณฺณ ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ^๑ ฯ นาทํ ภนฺเต เอตํ โรทามิ ยํ มํ ภควา เอวมาห อปิํ
เม อิทํ ภนฺเต กุกกุรวตฺตํ ทิฆมตฺตํ สมตฺตํ สมาทินฺนํ อยํ ภนฺเต ปุณฺโณ โกลิยปฺตฺโต
โควตฺติโก ตสฺส ตํ โควตฺตํ ทิฆมตฺตํ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปฺปฺราโยติ ฯ
อลํ เสนิย ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ ฯ ทุตฺติมฺปิ โข อเจโล เสนิโย ฯเปฯ ตุตฺติมฺปิ โข อเจโล
เสนิโย กุกกุรวตฺติโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อยํ ภนฺเต ปุณฺโณ โกลิยปฺตฺโต โควตฺติโก ตสฺส ตํ
โควตฺตํ ทิฆมตฺตํ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปฺปฺราโยติ ฯ อทฺธา โข เต อหํ
เสนิย น ลภามิ อลํ เสนิย ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ อปิํ เต อหํ พุยากริสฺสามิ อิธ
เสนิย เอกจฺโจ โควตฺตํ ภเวติ ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ โคสีลํ ภเวติ ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ
โคจิตฺตํ ภเวติ ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ ควากปฺปํ ภเวติ ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ โส โควตฺตํ
ภเวตฺวา ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ โคสีลํ ภเวตฺวา ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ โคจิตฺตํ ภเวตฺวา
ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ ควากปฺปํ ภเวตฺวา ปฺริปฺณฺณํ อพฺโพทิกณฺณํ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฯ
คฺคฺชนํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ สจฺจ โข ปนสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ โหติ อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน
วา พุรหฺมจฺริเยน วา เทวํ วา ภวิสฺสามิ เทวณฺณตโรวาทิ สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส
โข อหํ เสนิย ทฺวินฺนํ คตฺติํ อณฺณตฺรํ คตฺติ วทามิ นิริยํ วา ติรจฺจฺฉานโยนี วา อิติ โข
เสนิย สมฺปชฺชมานํ โควตฺตํ คฺคฺชนํ สหพฺยตํ อุปฺเนติ วิปชฺชมานํ นิริยฺนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต ปุณฺโณ
โกลิยปฺตฺโต โควตฺติโก ปโรทิ อสฺสฺสนิ ปวตฺเตสิ ฯ

[๘๗]

อล โข ภควา อเจลํ เสนิยํ กุกกุรวตฺติกํ เอตทวโจ เอตํ โข เต อหํ เสนิย นาลตฺถํ อลํ
เสนิย ติฏฺฐเตตํ มา มํ เอตํ ปุจฺฉีติ ฯ นาทํ ภนฺเต เอตํ โรทามิ ยํ มํ ภควา เอวมาห อปิํ เม
อิทํ ภนฺเต โควตฺตํ ทิฆมตฺตํ สมตฺตํ สมาทินฺนํ เอวํ ปสฺนโน อหํ ภนฺเต ภควติ ปโรทิ
ภควา ตถา ฐมฺมํ เทเสตฺถํ ยถา อหฺนฺเจวํ โควตฺตํ ปชฺเหยยฺยํ อยฺนจฺจ อเจโล เสนิโย
กุกกุรวตฺติโก ตํ กุกกุรวตฺตํ ปชฺเหยยฺยติ ฯ เตนฺหิ ปุณฺณํ สุณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกโรหิ
ภาสิสฺสามิติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข ปุณฺโณ โกลิยปฺตฺโต โควตฺติโก ภควโต ปจฺจสุสฺสีติ ฯ

[๘๘]

ภควา เอตทวโจ จตฺตาริมานิ ปุณฺณํ กมฺมานิ มยา สยํ อภิณฺญา สจฺฉิกิตฺวา ปเวทิตา

๑ ม. ปุจฺฉาติ ฯ

คติของผู้ประพาศิวัตรคังโค

[๘๖]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะปุณณโกลิยบุตรประพาศิวัตรคังโคว่า ดูกร ปุณณะ เราไม่ได้คำนี้จากท่านว่าอย่าเลยปุณณะ จงดข้อนั้นเสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนั้นเลย

ดังนี้ เสนิยะอเจละทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามิได้ร้องให้ถึงการพยากรณ์นั้น ที่พระผู้มีพระภาคตรัสกะข้าพเจ้า แม้ข้าพเจ้าได้สมาทานกุศลวัตรนี้อย่างบริบูรณ์มาช้านานแล้ว ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ปุณณโกลิยบุตร ประพาศิวัตรคังโค เขาสมาทานโควัตรนั้นอย่างบริบูรณ์มาช้านาน คติของเขาจะเป็นอย่างไร ภพหน้าของเขาจะเป็นอย่างไร?

อย่าเลย เสนิยะ จงดข้อนั้นเสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนั้นเลย.

เสนิยะอเจละทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๒ ... เป็นครั้งที่ ๓ ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณโกลิยบุตรนี้ ประพาศิวัตรคังโค เขาสมาทานโควัตรนั้นอย่างบริบูรณ์มาช้านาน คติของเขาจะเป็นอย่างไร ภพหน้าของเขาจะเป็นอย่างไร?

ดูกรเสนิยะ เราไม่ได้จากท่านเป็นแน่ซึ่งคำนี้ว่า อย่าเลยเสนิยะ จงดข้อนั้นเสียเถิดอย่าถามเราถึงข้อนั้นเลย ดังนี้ แต่เราจักพยากรณ์แก่ท่าน ดูกรเสนิยะ บุคคลบางคนในโลกนี้บำเพ็ญโควัตร บำเพ็ญปกติของโค บำเพ็ญกิริยาการของโคอย่างบริบูรณ์ ไม่ขาดสาย ครั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของโค อนึ่ง ถ้าเขามีความเห็นอย่างนี้ว่า เราจักเป็นเทวดาหรือเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วย ศีล วัตร ตบะ หรือพรหมจรรย์นี้ ความเห็นของเขานั้น

เป็นความเห็นผิด ดูกรเสนิยะ เรากล่าวคติของผู้เห็นผิดว่ามี ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ดูกรเสนิยะ โควัตรเมื่อถึงพร้อม ย่อมนำเข้าถึงความ เป็นสหายของโค เมื่อวิบัติ ย่อมนำเข้าถึงนรก ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ปุณณโกลิยบุตรผู้ประพาศิวัตรคังโค ร้องไห้หน้าตาไหล.

[๘๗]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเสนิยะอเจละ ผู้ประพาศิวัตรคังคังว่า

ดูกรเสนิยะ เราไม่ได้คำนี้จากท่านว่า อย่าเลยเสนิยะ จงดข้อนั้นเสียเถิด อย่าถามเราถึงข้อนั้นเลย ดังนี้.

ปุณณโกลิยบุตรทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามิได้ร้องให้ถึงการพยากรณ์นั้นที่พระผู้มีพระภาคตรัสกะข้าพเจ้า แม้ข้าพเจ้าสมาทานโควัตรนี้อย่างบริบูรณ์มาช้านาน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงสามารถแสดงธรรมโดยประการที่ทำให้ข้าพเจ้าพึงละ โควัตรนี้ได้ และเสนิยะอเจละผู้ประพาศิวัตรคังคัง พึงละกุศลวัตรนั้นได้.

ดูกรปุณณะ ถ้ากระนั้น ท่านจงฟัง จงมนสิการให้ดี เราจักกล่าว

ปุณณโกลิยบุตรผู้ประพาศิวัตรคังโค ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

กรรมคัมภีร์ขาว ๔

[๘๘]

นิ กตมานิ จตตาริ อตฺถิ ปุณฺณ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ อตฺถิ ปุณฺณ กมฺมํ สุกกํ สุกกวิปากํ
 อตฺถิ ปุณฺณ กมฺมํ กณฺหสูกกํ กณฺหสูกกวิปากํ อตฺถิ ปุณฺณ กมฺมํ อกณฺหํ อสูกกํ อกณฺห
 อสูกกวิปากํ^๑ กมฺมกฺขายย สํวตฺตตฺติ^๒ ฯ กตมณฺจ ปุณฺณ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ อธิ ปุณฺณ
 เอกจฺโจ สพฺยาปชฺฌํ กายสํขารํ อภิสํขโรติ สพฺยาปชฺฌํ วจิสํขารํ อภิสํขโรติ สพฺยาปชฺฌํ
 มโนสํขารํ อภิสํขโรติ โส สพฺยาปชฺฌํ กายสํขารํ อภิสํขริตฺวา สพฺยาปชฺฌํ วจิสํขารํ
 อภิสํขริตฺวา สพฺยาปชฺฌํ มโนสํขารํ อภิสํขริตฺวา สพฺยาปชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติ ตเมนนํ
 สพฺยาปชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาปชฺฌมา ผสฺสา ผุสฺสนฺติ โส สพฺยาปชฺฌเมหิ ผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ
 สมานโน สพฺยาปชฺฌํ เวทนํ เวเทติ เอกนตฺตํ สุขํ เสยฺยถาปี สตฺตา เนรยิกาติ^๓ อิติ โข ปุณฺณ
 ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ ยํ กโรติ เตนํ อุปปชฺชติ อุปปนฺนเมตํ ผสฺสา ผุสฺสนฺติ เอวมฺปาหํ
 ปุณฺณ กมฺมทายาทา สตฺตาติ วทามิ อิทํ วุจฺจติ ปุณฺณ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ ฯ กตมณฺจ
 ปุณฺณ กมฺมํ สุกกํ สุกกวิปากํ อธิ ปุณฺณ เอกจฺโจ อพฺยาปชฺฌํ กายสํขารํ อภิสํขโรติ
 อพฺยาปชฺฌํ วจิสํขารํ อภิสํขโรติ อพฺยาปชฺฌํ มโนสํขารํ อภิสํขโรติ โส อพฺยาปชฺฌํ
 กายสํขารํ อภิสํขริตฺวา อพฺยาปชฺฌํ วจิสํขารํ อภิสํขริตฺวา อพฺยาปชฺฌมฺปิ มโนสํขารํ
 อภิสํขริตฺวา อพฺยาปชฺฌํ โลกํ อุปปชฺชติ ตเมนนํ อพฺยาปชฺฌํ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ
 อพฺยาปชฺฌมา ผสฺสา ผุสฺสนฺติ โส อพฺยาปชฺฌเมหิ ผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ สมานโน อพฺยาปชฺฌํ เวทนํ
 เวเทติ เอกนตฺตํ สุขํ เสยฺยถาปี เทวา สุกกิกฺขหา อิติ โข ปุณฺณ ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ
 ยํ กโรติ เตนํ อุปปชฺชติ อุปปนฺนเมตํ ผสฺสา ผุสฺสนฺติ เอวมฺปาหํ ปุณฺณ กมฺมทายาทา
 สตฺตาติ วทามิ อิทํ วุจฺจติ^๔ กมฺมํ สุกกํ สุกกวิปากํ ฯ กตมณฺจ ปุณฺณ กมฺมํ กณฺหํ สุกกํ
 กณฺหํ สุกกวิปากํ อธิ ปุณฺณ เอกจฺโจ สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ กายสํขารํ อภิสํขโรติ
 สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ วจิสํขารํ อภิสํขโรติ สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ
 มโนสํขารํ อภิสํขโรติ โส สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ กายสํขารํ อภิสํขริตฺวา
 สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ วจิสํขารํ อภิสํขริตฺวา สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ
 มโนสํขารํ อภิสํขริตฺวา สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปชฺชติ ตเมนนํ สพฺยาปชฺฌมฺปิ
 อพฺยาปชฺฌมฺปิ โลกํ อุปปนฺนํ สมานํ สพฺยาปชฺฌาปี อพฺยาปชฺฌาปี ผสฺสา ผุสฺสนฺติ โส
 สพฺยาปชฺฌเมหิปี อพฺยาปชฺฌเมหิปี ผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ สมานโน สพฺยาปชฺฌมฺปิ อพฺยาปชฺฌมฺปิ
 เวทนํ เวเทติ โวกิณฺณํ สุขํทุกฺขํ เสยฺยถาปี มนฺนุสฺสา เอกจฺเจ จ เทวา เอกจฺเจ จ วินิปาติกา
 อิติ โข ปุณฺณ ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ ยํ กโรติ เตนํ อุปปชฺชติ อุปปนฺนเมตํ^๕ ผสฺสา
 ผุสฺสนฺติ เอวมฺปาหํ ปุณฺณ กมฺมทายาทา สตฺตาติ วทามิ อิทํ วุจฺจติ ปุณฺณ กมฺมํ กณฺหสูกกํ

๑ ส. ย. เอตฺถนฺตเร กมฺมมฺปิ ปาโง ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. ย. อิตฺตํ โท นตฺติ ฯ

๓ ม. ย. อิตฺตํ โท นตฺติ ฯ

๔ ม. ย. ปุณฺณ ฯ

๕ ม. อุปปนฺนเมตํ ฯ ย. อุปปนฺนเมตํ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธรพจน์นี้ว่า ดูกรปुณณะ กรรม ๔ ประการนี้ เราทำให้แจ้งชัดด้วย ปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ๔ ประการนั้นเป็นไฉน ดูกรปुณณะ กรรมคำมีวิบากคำมีอยู่ กรรมขาวมีวิบากขาวมีอยู่ กรรมทั้งคำทั้งขาว มีวิบากทั้งคำทั้งขาว มีอยู่กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมมีอยู่

ดูกรปुณณะ ก็กรรมคำมีวิบากคำ เป็นไฉน ดูกรปुณณะ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประมวลกายสังขาร อันมีความทุกข์ประมวลจิตสังขาร อันมีความทุกข์ ประมวลมโนสังขาร อันมีความทุกข์ ครั้นแล้ว เขาย่อมเข้าถึงโลกอันมีความทุกข์ ผัสสะอันประกอบด้วยทุกข์ ย่อมถูกต้อง เขาผู้เข้าถึงโลกอันมีความทุกข์ เขาอันผัสสะประกอบด้วยทุกข์ถูกต้อง ย่อมเสวยเวทนาอันประกอบด้วยทุกข์ อันเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว จุสสัถวันรก ฉะนั้น ดูกรปुณณะ เพราะกรรมที่มีดังนี้แล ความอุปบัติของสัตว์จึงมี สัตว์ทำกรรมใดไว้ ย่อมเข้าถึงเพราะกรรมนั้น ผัสสะย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงแล้ว ดูกรปुณณะ แม้เพราะอย่างนี้ เราจึงกล่าว สัตว์มีกรรมเป็นทายาท ข้อนี เรากล่าวว่ากรรมคำมีวิบากคำ.

ดูกรปुณณะ ก็กรรมขาว มีวิบากขาว เป็นไฉน ดูกรปुณณะ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประมวลกายสังขาร อันไม่มีความทุกข์ ประมวลจิตสังขาร อันไม่มีความทุกข์ ประมวลมโนสังขาร อันไม่มีความทุกข์ ครั้นแล้ว เขาย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความทุกข์ ผัสสะอันไม่มีความทุกข์ย่อมถูกต้อง เขาผู้เข้าถึงโลกอันไม่มีความทุกข์ เขาอันผัสสะไม่มีความทุกข์ถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาอันไม่มีความทุกข์ เป็นสุขโดยส่วนเดียว จุสสัถวันรก ฉะนั้น ดูกรปुณณะ เพราะกรรมที่มีดังนี้แล ความอุปบัติของสัตว์จึงมี สัตว์ทำกรรมใดไว้ ย่อมเข้าถึงเพราะกรรมนั้น ผัสสะย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงแล้ว ดูกรปุณณะ แม้เพราะอย่างนี้ เราจึงกล่าว สัตว์มีกรรมเป็นทายาท ข้อนี เรากล่าวว่า กรรมขาว มีวิบากขาว.

ดูกรปुณณะ ก็กรรมทั้งคำทั้งขาว มีวิบากทั้งคำทั้งขาวเป็นไฉน ดูกรปुณณะ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประมวลกายสังขาร อันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง ประมวลจิตสังขารอันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง ประมวลมโนสังขาร อันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง ครั้นแล้ว เขาย่อมเข้าถึงโลกอันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง ผัสสะอันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง ย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงโลก อันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง เขาอันผัสสะที่มีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาอันมีความทุกข์บ้าง ไม่มีความทุกข์บ้าง มีทั้งสุขและทุกข์ระคนกัน จุสสัถวันรก ฉะนั้น ดูกรปุณณะ เพราะกรรมที่มีดังนี้แล ความอุปบัติของสัตว์จึงมี สัตว์ทำกรรมใดไว้ ย่อมเข้าถึงเพราะกรรมนั้น ผัสสะย่อมถูกต้องเขาผู้เข้าถึงแล้ว ดูกรปุณณะ แม้เพราะอย่างนี้ เราจึงกล่าว สัตว์มีกรรมเป็นทายาท ข้อนีเรากล่าวว่า กรรมทั้งคำทั้งขาวมีวิบากทั้งคำทั้งขาว.

ดูกรปุณณะ ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมนั้น เป็นไฉน ดูกรปุณณะ บรรดากรรม ๓ ประการนั้น เจตนาเพื่อละกรรมดำ มีวิบากดำ เจตนาเพื่อละ

กณฺหสฺสกุวิปากํ ๑ กตมณฺจ ปุณฺณ กมฺมํ อกณฺหํ อสฺสกุํ อกณฺหอสฺสกุวิปากํ^[๑] กมฺมกฺขยาย
 สํวตฺตติ ตตฺร ปุณฺณ ยมิทํ กมฺมํ กณฺหํ กณฺหวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา ยมิทํ กมฺมํ
 สฺสกุํ สฺสกุวิปากํ ตสฺส ปหานาย ยา เจตนา ยมิทํ กมฺมํ กณฺหสฺสกุํ กณฺหสฺสกุวิปากํ ตสฺส
 ปหานาย ยา เจตนา อิทํ วุจฺจติ ปุณฺณ กมฺมํ อกณฺหํ อสฺสกุํ อกณฺหอสฺสกุวิปากํ กมฺมกฺขยาย
 สํวตฺตติ ๑ อิมานิ โข ปุณฺณ จตฺตาริ กมฺมานิ มยา สยํ อภิณฺญา สจฺฉนิกตฺวา ปเวทิตานิ ๑

[๘๕]

เอวํ วุตฺเต ปุณฺณ โกถียปฺปตฺโต โทวตฺติโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต
 อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสขยถาปี ภนฺเต นิกฺกฺชชิตํ วา อุกฺกฺชเชยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺพหสฺส
 วา มคฺคํ อัจฺฉิเกยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชฺชิตํ ชาเรยฺย จกฺขุมฺนโต รูปานิ ทกฺขณฺตฺติ เอวเมว
 โกธา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมณฺจ
 ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภควา ชาเรตุ อชฺชตฺตเค ปาณฺนเปตํ สรณํกตฺนติ ๑ อเจโล^๑ เสนิโย
 กุกฺกุรวตฺติโก ภควนฺตํเอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสขยถาปี ภนฺเต นิกฺกฺชชิตํ
 วา อุกฺกฺชเชยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺพหสฺส วา มคฺคํ อัจฺฉิเกยฺย อนฺธกาเร วา
 เตลปฺชฺชิตํ ชาเรยฺย จกฺขุมฺนโต รูปานิ ทกฺขณฺตฺติ เอวเมว โกธา โคตเมน^๔ อนนฺกปริยาเยน
 ธมฺโม ปกาสิโตเอสาหิ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ ลเภยฺยาหิ ภนฺเต
 ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺปทฺนติ ๑ โย โข เสนิย อณฺณตฺติคฺคิยปฺพโพ อิมสฺมี
 ธมฺมวินเย อากฺขติ ปพฺพชฺชํ อากฺขติ อุปสมฺปทํ โส จตฺตาริ มาเส ปริวสฺติ จตฺนํ
 มาสํ อจฺเจเนน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺปทฺนติ ภิกฺขุภาวาย อปิจ เมตฺถ
 ปุคฺคลเวมตฺตตา วิทิตาติ ๑

[๘๖]

สเจ โข^๕ ภนฺเต อณฺณตฺติคฺคิยปฺพพา อิมสฺมี ธมฺมวินเย อากฺขณฺตา ปพฺพชฺชํ อากฺขณฺตา
 อุปสมฺปทํ^[๖] จตฺตาริ มาเส ปริวสฺนติ จตฺนํ มาสํ อจฺเจเนน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ
 อุปสมฺปทฺนติ ภิกฺขุภาวาย อหิ จตฺตาริ วสฺसानิ ปริวสฺสสํมิ จตฺนํ^[๗] วสฺसान อจฺเจเนน

๑ ส. ย. กมฺมํ ๑

๒ ม. สํวตฺตติ ๑

๓ ม. ย. อเจโล ปน ๑

๔ ย. เอวเมว ภควตา ๑

๕ ม. ย. โขติ นคฺคิ ๑

๖ ม. เต ๑

๗ ย. มํ ๑

กรรมขาว มีวิบากขาว เจตนาเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวนั้นเสีย ข้อนี้นี้เรากล่าวว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรปุณณะกรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้ตาม.

ปุณณ โกถิยบุตรแสดงตนเป็นอุบาสก

[๘๙]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ปุณณ โกถิยบุตรผู้ประพตวิตรังโค ได้กราบ ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคลลหงายของทีกล่าวว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทิ พระโคตมผู้เจริญ ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย ฉันทินั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่นั้นนี้เป็นต้นไป.

เสนียะขอเจละขอบรรพชาอุปสมบท

เสนียะขอเจละ ผู้ประพตวิตรังคฺสูนฯ ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคลลหงายของทีกล่าวว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทิ พระโคตมผู้เจริญ ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยาย ฉันทินั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

ดูกรเสนียะ ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรถีย์ หวังการบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือนก่อน ต่อล่วง ๔ เดือน ภิกษุทั้งหลาย มิจิตอันอัญญเดียรถีย์ให้ยินดีแล้ว จึงจะให้บรรพชาอุปสมบทเพื่อความเป็นภิกษุ ก็แต่ว่า เราทราบความต่างแห่งบุคคลในข้อนี้.

ติตถิยปริวาส

[๙๐]

เส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์มาก่อน หวังการบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ ต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือนก่อน ต่อล่วง ๔ เดือน ภิกษุมิจิตอัน อัญญเดียรถีย์ให้ยินดีแล้ว จึงให้บรรพชาอุปสมบทเพื่อความเป็นภิกษุไซ้ ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาสถึง ๔ ปี ต่อล่วง ๔ ปี ภิกษุทั้งหลาย มิจิตอันข้าพระองค์ให้ยินดีแล้ว จึงให้ข้าพระองค์บรรพชาอุปสมบทเพื่อความเป็นภิกษุเถิด.

เสนียะขอเจละผู้ประพตวิตรังคฺสูนฯ ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว เมื่อท่านเสนียะอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ ไม่นานนัก ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้มีความต้องการ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้วกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ท่านเสนียะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล.

อารทฺฐจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ^๑ อุปสมฺปาเทนฺติ^๒ ภิกฺขุภาวายาติ ฯ อลฺลสฺส โข อเจโล
 เสนิโย กุกฺกุรวตฺติโก ภควโต สนนฺติเก ปพฺพชฺชํ อลฺลสฺส อุปสมฺปทํ ฯ อจิรฺูปสมฺปนฺโน โข
 ปนายสฺมา เสนิโย เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว
 ยสฺสสฺสตา ย กุลปฺปตฺตา สมนฺนทเว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ตทฺหนฺตฺตรํ
 พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ จีณา ชาติ
 วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณิยํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ อพฺภณฺณาสี ฯ อณฺณตโร จ^๓ โข ปนายสฺมา
 เสนิโย อรหํ อโหสิตีติ ฯ

กุกฺกุโรวาทสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ สตฺตมํ ฯ

๑ ม. ย. ...ติ ฯ

๒ ม. ย. ...ติ ฯ

๓ ย. จสทโท นตฺถิ ฯ

จบ กุกกุโรวาทสูตร ที่ ๗.

อภยราชกุมารสุตต์

[๕๑]

เอวมุเม สุตฺติ เองฺก สมฺมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ๑ อถ โข
อภโย ราชกุมารโ येन นิคฺคโธ นาฏปฺตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา นิคฺคณฺโธ นาฏปฺตฺตํ
อภิวาทเตวฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสีทิ ๑

[๕๒]

เอกมฺนตฺตํ นิสฺสินนํ โข อภยํ ราชกุมารํ นิคฺคโธ นาฏปฺตฺโต เอตทวโจ เอหิ ตฺวํ ราชกุมาร
สมณฺสฺส โคตมฺสฺส วาท์ อาโรเปหิ เอวํ เต กลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิสฺสตี^๑ อภเยน
ราชกุมารเณ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส เอวํ มหิทธิกสฺส เอวํ มหานุภาวสฺส วาโท อาโรปิโตติ ๑
ยถากถํ ปนาคํ ภนฺเต สมณฺสฺส โคตมฺสฺส เอวํ มหิทธิกสฺส เอวํ มหานุภาวสฺส วาท์
อาโรเปสฺสามิตี ๑ เอหิ ตฺวํ ราชกุมาร येเน สมฺโณ โคตโม เตนฺอุปสงฺกมฺ อุปสงฺกมิตฺวา สมณฺ
โคตมํ เอวํ วเทหิ ภาเสยฺย นฺุ โข ภนฺเต ตถาคโต ตํ วาจํ ยา สา วาจา ปเรสํ อปฺปิยา
อมฺนาปาติ สเจ ปน^๒ เต สมฺโณ โคตโม เอวํ ปุณฺณโ เอวํ พุยากรโรติ ภาเสยฺย ราชกุมาร
ตถาคโต ตํ วาจํ ยา สา วาจา ปเรสํ อปฺปิยา อมฺนาปาติ ตเมณํ ตฺวํ เอวํ วเทยฺยาสิ อถ
กิลฺยจฺรหิ เต ภนฺเต ปุณฺณชฺเชเนน นานากรรมํ ปุณฺณชฺชนปี หิ ตํ วาจํ ภาเสยฺย ยา สา วาจา ปเรสํ
อปฺปิยา อมฺนาปาติ สเจ ปน เต สมฺโณ โคตโม เอวํ ปุณฺณโ เอวํ พุยากรโรติ น ราชกุมาร
ตถาคโต ตํ วาจํ ภาเสยฺย ยา สา วาจา ปเรสํ อปฺปิยา อมฺนาปาติ ตเมณํ ตฺวํ เอวํ วเทยฺยาสิ อถ
กิลฺยจฺรหิ เต ภนฺเตเทวทฺตฺโต พุยากรโต อาปายิกो เทวทฺตฺโต เนรยิกो เทวทฺตฺโต กปฺปฺปฺนโ
เทวทฺตฺโต อเตกฺกโ เทวทฺตฺโตติ ตาย จ ปน เต วาจาเย เทวทฺตฺโต กุปีโต อโหสิ อนตฺตมโน
ติ ๑ อิมํ โข เต ราชกุมาร สมฺโณ โคตโม อุทฺโตโกฏฺฐิกํ ปณฺหํ ปุณฺณโ สมนโน เนว สกฺขิตฺติ^๓
อุคฺคิลิตฺตุ เนว สกฺขิตฺติ โอคฺคิลิตฺตุ เสยฺยถาปี นาม ปุริสสฺส อยสิงฺฆาฏกํ^๔ กณฺเฐ วิลคฺคํ โส เนว
สกกฺกณฺเษยฺย อุคฺคิลิตฺตุ เนว^๕ สกกฺกณฺเษยฺย โอคฺคิลิตฺตุ เอวเมว โข เต ราชกุมาร สมฺโณ โคตโม อิมํ
อุทฺโตโกฏฺฐิกํ ปณฺหํ ปุณฺณโ สมนโน เนว สกฺขิตฺติ อุคฺคิลิตฺตุ เนว สกฺขิตฺติ โอคฺคิลิตฺตุนฺติ ๑ เอวํ
ภนฺเตติ โข อภโย ราชกุมารโ นิคฺคณฺธสฺส นาฏปฺตฺตสฺส ปณฺธิสฺสฺสวฺวา อุฏฺฐายาสนา นิคฺคณฺ
นาฏปฺตฺตํ อภิวาทเตวฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา येเน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทเตวฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสีทิ ๑ เอกมฺนตฺตํ นิสฺสินฺนสฺส โข อภยสฺส ราชกุมารสฺส สฺสรีย

๑ ย. อพฺภุคฺคจฺฉิตฺติ ๑ ม. อุพฺภุคฺคจฺฉิตฺติ ๑

๒ ย. ปนสทฺโท นตฺติ ๑

๓ ม. สกฺขิตฺติ ๑ ย. สกฺขิตฺติ ๑ อิตฺโต ปรี อีหิสปาจา เอวเมว ปากฺกฺวา ๑

๔ ย. อโย. ๑

๕ ม. น. ๑

๘. อภัยราชกุมารสูตร

เรื่องอภัยราชกุมาร

[๕๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขตพระนคร ราชคฤห์. ครั้นนั้น พระราชกุมารพระนามว่า อภัย เสด็จเข้าไปหานิครณธำมัญญบุตรถึงที่อยู่ ทรงอภิวัตินิครณธำมัญญบุตรแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๕๒]

นิครณธำมัญญบุตรได้ทูลอภัยราชกุมารว่า ไปเกิด พระราชกุมาร เชิญพระองค์ ทรงยกวาทะแก่พระสมณโคดม เมื่อพระองค์ทรงยกวาทะแก่พระสมณโคดมอย่างนี้แล้ว กิตติศัพท์อันงามของพระองค์จักระบือไปว่า อภัยราชกุมารทรงยกวาทะแก่สมณโคดมผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมากอย่างนี้.

อภัยราชกุมารตรัสถามว่า ท่านผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าจะยกวาทะแก่พระสมณโคดม ผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ได้อย่างไร?

นิครณธำมัญญบุตรทูลว่า ไปเกิด พระราชกุมาร เชิญพระองค์เสด็จเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมถึงที่ประทับ แล้วจงทูลถามพระสมณโคดมอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระตถาคตจะพึงตรัสพระวาจาอันไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่นบ้างหรือหนอ ถ้าพระสมณโคดมถูกถามอย่างนี้แล้วจะทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรราชกุมาร ตถาคตพึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ดังนี้ไซ้ พระองค์พึงทูลพระสมณโคดมอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นอย่างนั้น การกระทำของพระองค์จะต่างอะไรจากปุถุชนเล่า เพราะแม้ปุถุชนก็พึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ถ้าพระสมณโคดมถูกถามอย่างนี้แล้ว จะทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรราชกุมาร ตถาคตไม่พึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่นดังนี้ไซ้ พระองค์พึงทูลพระสมณโคดมอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นอย่างนั้นอย่างไร พระองค์จึงทรงพยากรณ์พระเทวทัตคำว่า เทวทัตจักเกิดในอบาย จักเกิดในนรก ตั้งอยู่สืบกับหนึ่ง เป็นผู้อันใครๆ เยียวยาไม่ได้ ดังนี้ เพราะพระวาจาของพระองค์นั้น พระเทวทัตโกรธ เสียใจ ดูกรพระราชกุมาร พระสมณโคดมถูกพระองค์ทูลถามปัญหาสองเงื่อนไขแล้วจะไม่อาจกลืนเข้า ไม่อาจคายออกได้เลย เปรียบเหมือนกะจับเหล็กติดอยู่ในคอของนุรุษ นุรุษนั้นจะไม่อาจกลืนเข้า ไม่อาจคายออกได้ ฉะนั้น ดูกรพระราชกุมาร พระสมณโคดมก็ฉันทันนั้นถูกพระองค์ทูลถามปัญหาสองเงื่อนไขแล้ว จะไม่อาจกลืนเข้า ไม่อาจคายออกได้เลย.

อภัยราชกุมารรับคำนิครณธำมัญญบุตรแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะทรงอภิวัตินิครณธำมัญญบุตรทรงทำประทักษิณแล้ว เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ทรงแหงนดูพระอาทิตย์ทรงพระดำริว่า วันนี้มีไช้กาลจะยกวาทะแก่พระผู้มีพระภาค วันพรุ่งนี้เกิด เราจักยกวาทะแก่พระผู้มีพระภาคในนิเวศน์ของเราดังนี้แล้วจึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคมีพระองค์เป็นที่ ๔ จงทรงรับภัตตาหารของหม่อมฉัน เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยคฺยณิภาพ ลำดับนั้น อภัยราชกุมารทรงทราบ ว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้วเสด็จลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว เสด็จหลีกไป ครั้นนั้น พอล่วงราตรีนั้น ไปเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของอภัยราชกุมารประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ลำดับนั้น อภัยราชกุมารทรงอังคาสพระผู้มีพระภาคด้วยขาทนียะ โภชนียะอันประณีต ให้หอมหนาเพียงพอด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง เมื่อพระผู้มีพระภาค เสวยเสร็จ ทรงชักพระหัตถ์จากบาตรแล้ว อภัยราชกุมารทรงถืออาสนะต่ำอันหนึ่งประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[၆၈]

๕ #๑ ม. ย. สามานัติ นตฺถิ ฯ

วาทาไม่เป็นที่รัก

[๕๓]

อภยราชกุมารประทับ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระตถาคตจะพึงตรัสพระวาทา อันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่นบ้างหรือหนอ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชกุมาร ในปัญหาข้อนี้ จะวิสัชนาโดยส่วนเดียวมิได้.

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะปัญหาข้อนี้ พวกนิครนถ์ได้ฉิบหายแล้ว.

พ. ดูกรราชกุมาร เหตุไฉนพระองค์จึงตรัสอย่างนี้เล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะปัญหาข้อนี้ พวกนิครนถ์ได้ฉิบหายแล้ว ข้าแต่พระองค์ เจริญ ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหานิครนถ์นาถบุตรถึงที่อยู่ถวาทแล้วนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง นิครนถ์นาถบุตรได้บอกว่า ไปเถิด พระราชกุมาร เจริญพระองค์เสด็จไปถวาทะแก่พระสมณโคดมเถิด เมื่อพระองค์ถวาทะแก่พระสมณโคดมอย่างนี้ กิตติศัพท์อันงามของพระองค์จักกระปือไปว่า อภยราชกุมารถวาทะแก่พระสมณโคดม ผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ เมื่อนิครนถ์นาถบุตรกล่าวอย่างนี้ หม่อมฉันได้ถามว่า ท่านผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าจะถวาทะแก่พระสมณโคดมผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากอย่างนี้ได้อย่างไร นิครนถ์นาถบุตรตอบว่า ไปเถิดพระราชกุมาร เจริญพระองค์เสด็จเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมถึงที่ประทับ แล้วจึงทูลถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระตถาคตจะพึงตรัสพระวาทาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่นบ้างหรือหนอ ถ้าพระสมณโคดมถูกพระองค์ทูลถามอย่างนี้แล้ว จะทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรราชกุมาร ตถาคตพึงกล่าววาทาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่น ดังนี้ไซ้ พระองค์พึงทูลพระสมณโคดมอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นอย่างนั้น การกระทำของพระองค์จะต่างอะไรจากปูลูชนเล่า เพราะแม้ปูลูชนก็กล่าววาทาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่นแต่ถ้าพระสมณโคดมถูกพระองค์ทูลถามอย่างนี้แล้ว จะทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ดูกรราชกุมาร ตถาคตไม่พึงกล่าววาทา อันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนอื่น ดังนี้ไซ้ พระองค์พึงทูลพระสมณโคดมอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นอย่างนั้น อย่างไรพระองค์จึงทรงพยากรณ์เทวทัตต์ว่า เทวทัตต์จักเกิดในอบาย จักเกิดในนรก ตั้งอยู่สืบกับหนึ่ง เป็นผู้อันใครๆ เยียวยาไม่ได้ ดังนี้ เพราะพระวาทาของพระองค์นั้น พระเทวทัตต์โกรธ เสียใจ ดูกรพระราชกุมาร พระสมณโคดมถูกพระองค์ทูลถามปัญหาสองเงื่อนนี้แล้ว จะไม่อาจกลืนเข้า ไม่อาจคายออกได้เลยเปรียบเหมือนกะจับเหล็กติดอยู่ในคอของบุรุษ บุรุษนั้นจะไม่อาจกลืนเข้า ไม่อาจคายออกได้ ฉันทิ ดูกรพระราชกุมาร พระสมณโคดมก็ฉันทิฉันนั้น ถูกพระองค์ทูลถามปัญหาสองเงื่อนนี้แล้ว ไม่อาจกลืนเข้า จะไม่อาจคายออกได้เลย.

สกุจิติ โอคุคิลิตฺตํ เสยฺยถาปี นาม ปุริสสฺส อยฺสิงฆาฏกํ กณฺเฑ วิลคฺคํ โส เนว สกุณฺเณยฺย
อุคฺคิลิตฺตํ เนว สกุณฺเณยฺย โอคุคิลิตฺตํ เอวเมว โข เต ราชกุมาร สมโณ โคตโม อิมํ
อุกฺโกโตโกฏฺฐิกํ ปณฺหํ ปุณฺโณ สมนโน เนว สกุจิติ อุคฺคิลิตฺตํ เนว สกุจิติ โอคุคิลิตฺตุนฺติ ๑

[๕๔]

เตน โข ปน สมเยน ททโร^๑ มนุโท อุตฺตมานเสยฺยโก อภยสฺส ราชกุมารสฺส องฺเก^๒
นิสินฺโน โหติ ๑ อถ โข ภควา อภยํ ราชกุมารํ เอตทโวจํ ตํ ก็ มณฺดสฺสิ ราชกุมาร สจายํ
กุมารโร ตฺยหํ วา ปมาทมนฺวาย ชาติยา วา ปมาทมนฺวาย กฏฺฐํ วา กจฺฉิ วา มุเข อاهرยฺย
กีนฺติ ตํ^๓ กเรยฺยาสีติ ๑ อاهرยฺยสฺสหา มฺหเต^๔ สจหา มฺหเต น สกุณฺเณยฺย อาทิกเนว
อาหริตฺตํ^๕ วาเมน หตฺถเณ สีสํ ปริคฺคเหตฺวา ทกฺขิณฺเนน หตฺถเณ วงฺกงฺกุลิ กตฺวา สโลหิตมฺปิ
อาหเรยฺยํ ตํ กิสฺส เหตุ อตฺถิ หิ^๖ เม ภนฺเต กุมารे อนุกมฺปาติ ๑ เอวเมว โข ราชกุมาร ยํ
ตถาคโต วาจํ^๗ ชานาติ อฏฺฐํ อตฺถจํ อนตฺถสณฺหิตํ สา จ ปเรสํ อปฺปิยา อมฺนาปา น ตํ
ตถาคโต วาจํ ภาสติ ยมฺปิ ตถาคโต วาจํ ชานาติ ฏฺฐํ ตจฺจํ อนตฺถสณฺหิตํ สา จ ปเรสํ
อปฺปิยา อมฺนาปา ตมฺปิ ตถาคโต วาจํ น ภาสติ ยญฺจ โข ตถาคโต วาจํ ชานาติ ฏฺฐํ
ตจฺจํ อนตฺถสณฺหิตํ สา จ ปเรสํ อปฺปิยา อมฺนาปา ตตฺร กาลณฺณ ตถาคโต โหติ ตสฺสา วาจา
เวยฺยาकरणาย ยํ ตถาคโต วาจํ ชานาติ อฏฺฐํ อตฺถจํ อนตฺถสณฺหิตํ สา จ ปเรสํ ปิยา มฺนาปา
ตํ^๘ ตถาคโต วาจํ น ภาสติ ยมฺปิ ตถาคโต วาจํ ชานาติ ฏฺฐํ ตจฺจํ อนตฺถสณฺหิตํ สา จ ปเรสํ
ปิยา มฺนาปา ตมฺปิ ตถาคโต วาจํ น ภาสติ ยญฺจ โข ตถาคโต วาจํ ชานาติ ฏฺฐํ ตจฺจํ อนตฺถสณฺ
หิตํ สา จ ปเรสํ ปิยา มฺนาปา ตตฺร กาลณฺณ ตถาคโต โหติ ตสฺสา วาจา พฺยาकरणาย^๙ ตํ
กิสฺส เหตุ อตฺถิ หิ^{๑๐} ราชกุมาร ตถาคตสฺส สตฺเตสฺส อนุกมฺปาติ ๑

[๕๕]

เย เม ภนฺเต ขตฺติยปณฺหิตาปี พฺราหฺมณปณฺหิตาปี กหปติปณฺหิตาปี สมณปณฺหิตาปี
ปณฺหํ อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจนฺติ ปุพฺเพว นฺ โข เอตํ ภนฺเต ภควโต

๑ ม. ย. เอตฺถนฺตร กุมารโรติ อตฺถิ ๑

๒ ม. องฺเก ๑

๓ ม. ย. นํ ๑

๔ ม. สเจ ภนฺเต น สกุณฺเณยฺย ๑

๕ ส. ย. อาหริตฺตํ ๑

๖ ย. หิสฺสโท นตฺถิ ๑

๗ ม. ตํ วาจํ ๑

๘ ม. ย. น ตํ ๑

๙ ย. เวยฺยาकरणาย ๑

๑๐ ย. หิสฺสโท นตฺถิ ๑

วาทะที่ประกอบด้วยประโยชน์

[๕๔]

สมัยนั้นแล เด็กอ่อนเพียงได้แต่นอน นั่งอยู่บนคอกของอภัยราชกุมาร ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะอภัยราชกุมารว่า ดูกรราชกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนถ้ากุมารนี้อาศัยความเปลวของพระองค์ หรือของหญิงที่เลี้ยง ฟังนำไม้หรือก้อนกรวดมาใส่ในปากพระองค์จะฟังทำเช่นนั้นอย่างไร?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันจะฟังนำออกเสีย ถ้าหม่อมฉันไม่อาจจะนำออกได้แต่ที่แรก หม่อมฉันก็จะเอามือซ้ายประคองศีรษะแล้วอนิ้วมือขวาคว้าไม้หรือก้อนกรวดแม้พร้อมด้วยเลือดออกเสีย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะหม่อมฉันมีความเอ็นดูในกุมาร.

ดูกรราชกุมาร ตถาคตก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อมรู้ว่าวาทะที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทะนั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาทะนั้น อนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ว่าวาทะที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาทะนั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาทะนั้น อนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ว่าวาทะที่จริง วาทะที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาทะนั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนั้น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะพยากรณ์ว่าวาทะนั้น ตถาคตย่อมรู้ว่าวาทะที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาทะนั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาทะนั้น ตถาคตย่อมรู้ว่าวาทะที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาทะนั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาทะนั้น อนึ่ง ตถาคตย่อมรู้ว่าวาทะที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ และวาทะนั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนั้น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะพยากรณ์ว่าวาทะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งหลาย.

พุทธปฏิภาณ

[๕๕]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กษัตริย์ผู้บัณฑิตก็ดี พราหมณ์ผู้บัณฑิตก็ดี ภฤหบดีผู้บัณฑิตก็ดี สมณะผู้บัณฑิตก็ดี ผูกปัญญาแล้วเข้ามาเฝ้าทูลถามพระตถาคต การพยากรณ์ปัญหาของบัณฑิตเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสด้วยพระหฤทัยไว้ก่อนว่า บัณฑิตทั้งหลายจักเข้ามาเฝ้าเราแล้วทูลถามอย่างนี้ เราอันบัณฑิตเหล่านั้นทูลถามอย่างนี้แล้ว จักพยากรณ์อย่างนี้ หรือว่าพยากรณ์นั้นมาปรากฏแจ่มแจ้งกะพระตถาคตโดยทันที.

ดูกรราชกุมาร ถ้าอย่างนั้น ในข้อนี้ อาตมภาพจักกลับถามพระองค์บ้าง ข้อนี้ควรแก่ พระองค์อย่างไร พระองค์พึงพยากรณ์ข้อนั้นอย่างนั้น ดูกรราชกุมาร พระองค์จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระองค์เป็นผู้ฉลาดในส่วนน้อยใหญ่ของรถหรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า หม่อมฉันเป็นผู้ฉลาดในส่วนน้อยใหญ่ของรถ.

พ. ดูกรราชกุมาร พระองค์จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ชนทั้งหลายเข้าไปเฝ้าพระองค์แล้วพึงทูลถามอย่างนี้ว่า ส่วนน้อยใหญ่ของรถอันนี้ ชื่ออะไร การพยากรณ์ปัญหาของชนเหล่านั้น

เจตโส ปริวิตกกิตติ โหติ เย มํ อุปสงกมิตฺวา เอวํ ปุจฺฉิสฺสณฺติ เตสํ เอวํ ปุญฺโง เอวํ พุยากริสฺสามิติ อุทาหุ จานโสเวตํ ตถาคคํ ปฏิภาตํ^๑ เตนฺหิ ราชกุมาร ตณฺเณเวตถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิ ยถา เต ขมเมยฺย ตถา นํ พุยากรเยยฺยาสิ ตํ กิํ มณฺณสิ ราชกุมาร กุสโล ตวํ รตฺสฺส องฺคปจฺจกานนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเต กุสโล อหํ รตฺสฺส องฺคปจฺจกานนฺติ ฯ ตํ กิํ มณฺณสิ ราชกุมาร เย ตํ อุปสงกมิตฺวา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กิณฺณามิํ รตฺสฺส องฺคปจฺจกนฺติ ปุพฺพเพว นุโ ช เต เอตํ เจตโส^๒ ปริวิตกกิตติ อสฺส เย มํ อุปสงกมิตฺวา เอวํ ปุจฺฉิสฺสณฺติ เตสํ เอวํ ปุญฺโง เอวํ พุยากริสฺสามิติ อุทาหุ จานโสเวตํ ตํ^๓ ปฏิภาเสยฺยาสิ ฯ อหํ หิ ภนฺเต รติโก สณฺณาโต กุสโล รตฺสฺส องฺคปจฺจกานํ สพฺพานิ เม รตฺสฺส องฺคปจฺจกานํ สุวิตฺตานํ จานโสเวตํ มํ ปฏิภาเสยฺยาสิ ฯ เอวเมว โช ราชกุมาร เย เต ขตฺติยปณฺธิตาปี พุราหุมนปณฺธิตาปี คหปติปณฺธิตาปี สมณปณฺธิตาปี ปณฺหํ อภิสงฺขริตฺวา ตถาคคํ อุปสงกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสณฺติ^๔ จานโสเวตํ ตถาคคํ ปฏิภาติ ตํ กิํสฺส เหตุ สํ หิ ราชกุมาร ตถาคคสฺส ฌมฺมชาตฺตฺสฺส ปุพฺพวิทฺธา^๕ ยสฺสา ฌมฺมชาตฺตฺยา สุปฺปวิทฺธตฺตา จานโสเวตํ ตถาคคํ ปฏิภาตํ^๖ ฯ

[๕๖]

เอวํ วุตฺเต อภโย ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยธาปี ภนฺเต นิกฺกขชิตํ วา อุกฺกขเชยฺย ปฏิจฺจนนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มกฺคํ อจิกฺกเขยฺย อนุทธาเร วา เตลปฺชฺโชตํ ธารเยยฺย จกฺขมนฺโต รูปานํ ทกฺขณตฺติ^๗ เอวเมว ภควตา อนเกปรียาเยน ฌมฺโม ปกาสิโต เตสํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรรณํ คจฺฉามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆมณฺจ อุปาสกํ มํ ภควา ธารเรตฺถ อชฺชตฺตเค ปาณฺเปตํ สรรณํกตฺนฺติ ฯ

อภยราชกุมารสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ ฯ

๑ ไป. ปฏิภาเสยฺย ฯ

๒ ไป. เจตสา ฯ

๓ ย. เอวํ ปุญฺโงติ เทว ปาจํ นตฺติ ฯ

๔ ม. อหํ ปาโง นตฺติ ฯ

๕ ม. ย. ปุจฺฉนฺติ ฯ

๖ ม. สุปฺปวิทิตา ฯ

๗ ย. ทกฺขินตฺติ ทิสฺสติ ฯ สพฺพตฺถ อหิสเมว ฯ

พระองค์พึงตรึกด้วยใจไว้ก่อนว่า คนทั้งหลายเข้ามาหาเราแล้ว จักถามอย่างนี้ เราอันชนเหล่านั้นถามอย่างนี้ จักพยากรณ์อย่างนี้ หรือว่าการพยากรณ์นั้นพึงแจ่มแจ้งกะพระองค์โดยทันที?

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะหม่อมฉันเป็นทวารรถ รู้จักดี ฉลาดในส่วนน้อยใหญ่ของรถ ส่วนน้อยใหญ่ของรถทั้งหมด หม่อมฉันทราบดีแล้ว ฉะนั้น การพยากรณ์ปัญหานั้นแจ่มแจ้งกะหม่อมฉันโดยทันทีทีเดียว.

ฉันนั้นเหมือนกันแล ราชกุมาร กษัตริย์ผู้บัณฑิตก็ดี พราหมณ์ผู้บัณฑิตก็ดี คฤหบดีผู้บัณฑิตก็ดี สมณะผู้บัณฑิตก็ดี ผูกปัญหาแล้วจักเข้ามาถามตลาคต การพยากรณ์ปัญหานั้น ย่อมแจ่มแจ้งกะตลาคตโดยทันที ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความที่ธรรมชาติุนั้น ตลาคตแทงตลอดดีแล้ว การพยากรณ์ปัญหานั้น จึงแจ่มแจ้งกะตลาคตโดยทันที.

อภัยราชกุมารแสดงตนเป็นอุบาสก

[๕๖]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อภัยราชกุมารได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนักเปรียบเหมือนบุคลลหางของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอนกปริยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอถึงพระผู้มีพระภาคพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

จบ อภัยราชกุมารสูตร ที่ ๘.

พหูเวทนิยสุตตัม

[๕๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เชตวันเ อนาถปิณฑิกสุส อารามเ ฯ อถ โข ปญจกงฺโก ถปติ เยนายสุมา อุทายี เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสุมฺนตํ อุทายี อภิวัตฺเตตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ

[๕๘]

เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส^๑ ปญจกงฺโก ถปติ อายสุมฺนตํ อุทายี เอตทโวจ กติ นุ โข ภนฺเต อุทายี เวทนา วุตฺตา ภควตาติ ฯ ติสฺโส โข คหปติ เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา อิมา โข คหปติ^๒ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตาติ ฯ น โข ภนฺเต อุทายี ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา ยายํ ภนฺเต อทุกฺขมสุขา เวทนา สนฺตสฺมี เอสา ปณฺเฑเต สุเข วุตฺตา ภควตาติ ฯ ทุตติยมฺปิ โข อายสุมา อุทายี ปญจกงฺกํ ถปติ เอตทโวจ น โข คหปติ เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา อิมา โข คหปติ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตาติ ฯ ทุตติยมฺปิ โข ปญจกงฺโก ถปติ อายสุมฺนตํ อุทายี เอตทโวจ น โข ภนฺเต อุทายี ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา ยายํ ภนฺเต อทุกฺขมสุขา เวทนา สนฺตสฺมี เอสา ปณฺเฑเต สุเข วุตฺตา ภควตาติ ฯ ตุตติยมฺปิ โข อายสุมา อุทายี ปญจกงฺกํ ถปติ เอตทโวจ น โข คหปติ เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา อิมา โข คหปติ ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตาติ ฯ ตุตติยมฺปิ โข ปญจกงฺโก ถปติ อายสุมฺนตํ อุทายี เอตทโวจ น โข ภนฺเต อุทายี ติสฺโส เวทนา วุตฺตา ภควตา เทว เวทนา วุตฺตา ภควตา สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา ยายํ ภนฺเต อทุกฺขมสุขา เวทนา สนฺตสฺมี เอสา ปณฺเฑเต สุเข วุตฺตา ภควตาติ ฯ เนว โข อสฺกฺขิ^๓ อายสุมา อุทายี ปญจกงฺกํ ถปติ สลฺยาเปตฺตุ น ปนาสฺกฺขิ ปญจกงฺโก ถปติ อายสุมฺนตํ อุทายี สลฺยาเปตฺตุ ฯ

[๕๙]

อสุโสสิ โข อายสุมา อานนฺโท อายสุมฺโต อุทายิสฺส ปญจกงฺเคน ถปติ นา สทฺธิ อิมํ กถาสลฺลปํ ฯ อถ โข อายสุมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ

๑ ม. ย. อธิ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๒ ม. ถปติ ฯ

๓ ม. สกฺขิ ฯ

๘. พุทฺเทวนิยสูตร

เรื่องช่างไม้ซื้อปัญจกัณเฑาะ

[๘๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เสดวนาราม ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขต พระนครสาวัตถี. ครั้นนั้น นายช่างไม้ชื่อ ปัญจกัณเฑาะ เข้าไปหาท่านพระอุทายี นมัสการแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

กล่าวด้วยเวทนา

[๘๘]

นายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กล่าวกะท่านพระ อุทายีว่า ท่านพระอุทายี พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้เท่าไร ท่านพระอุทายีตอบว่า ดูกรคฤหบดีพระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้แล.

ป. ข้าแต่ท่านพระอุทายี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ เพราะอทุกขมสุขเวทนา พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในสุขอันสงบ อันประณีตแล้ว.

ท่านพระอุทายีได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้แล.

นายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะก็ได้กล่าวขึ้นคำเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ข้าแต่ท่านพระอุทายี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ เพราะอทุกขมสุขเวทนา พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในสุขอันสงบอันประณีตแล้ว.

ท่านพระอุทายีได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรคฤหบดี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการนี้แล.

นายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะได้กล่าวเป็นครั้งที่ ๓ ว่า ท่านพระอุทายี พระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสเวทนาไว้ ๓ ประการ พระผู้มีพระภาคตรัสเวทนาไว้ ๒ ประการ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ เพราะอทุกขมสุขเวทนา พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ในสุขอันสงบ อันประณีตแล้ว.

ท่านพระอุทายีไม่สามารถจะให้นายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะยินยอมได้ นายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะก็ไม่สามารถจะให้นท่านพระอุทายียินยอมได้.

[๘๙]

ท่านพระอานนท์ได้สดับถ้อยคำเจรจาของท่านพระอุทายีกับนายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ณ ที่สุดข้างหนึ่งแล ได้กราบทูลถ้อยคำเจรจาของท่านพระอุทายีกับนายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค. เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ นายช่างไม้ชื่อปัญจกัณเฑาะไม่ยอมตามบรรยายอันมีอยู่ของ

อภิวาทเตวา เอกมนุตฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนุตฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ยาวตโก อโหสิ
 อายสฺมโต อุทายิสฺส ปณฺจกฺกเณ ถปตินา สพุทฺธิ กถาสลฺลาโป ตํ สพุทฺธิ ภควโต อาโรเจสิ ฯ
 เหวํ วุตฺเต ภควา อายสฺมนตฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ สนฺตณฺเณว โข อานนฺท ปริยายํ ปณฺจกฺกโค
 ถปติ อุทายิสฺส นาพุกฺกุโมทิ* สนฺตณฺเณว จ ปน ปริยายํ อุทายํ ปณฺจกฺกคฺคสฺส
 ถปติสฺส นาพุกฺกุโมทิ เทวปานนฺท เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยน ติสฺโสปี เวทนา วุตฺตา มยา
 ปริยาเยน จตฺสโสปี^๒ เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยน ปณฺจปี เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยน จปี
 เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยน อฏฺฐารสปี เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยน จตฺตีสายปี เวทนา วุตฺตา
 มยา ปริยาเยน อฏฺฐสทฺตมปี เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยน เหวํ ปริยายเทสิโต โข อานนฺท มยา
 รมฺโฆ เหวํ ปริยายเทสิเต โข อานนฺท มยา รมฺเม เย อณฺณมณฺณสฺส สฺภาสิตํ สฺลปิตํ น
 สมนฺุชานิสฺสณฺติ น สมนฺุณฺณณิสฺสณฺติ น สมนฺุโมทิสฺสณฺติ เตสเมตํ ปาฏิกงฺขํ ภณฺฑนชาตา
 กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อณฺณมณฺณํ มุขสฺตฺติหิ วิตุทฺตนา วิหริสฺสณฺตฺติ เหวํ ปริยายเทสิโต โข
 อานนฺท มยา รมฺโฆ เหวํ ปริยายเทสิเต โข อานนฺท มยา รมฺเม เย อณฺณมณฺณสฺส สฺภาสิตํ
 สฺลปิตํ สมนฺุชานิสฺสณฺติ สมนฺุณฺณณิสฺสณฺติ สมนฺุโมทิสฺสณฺติ เตสเมตํ ปาฏิกงฺขํ สมคฺคา
 สมฺโฆทมานา อวิวทมานา จิโรทกฺกิตฺตา อณฺณมณฺณํ ปิยจกฺขุหิ สมฺปสฺสณฺตา วิหริสฺสณฺติ ฯ

[๑๐๐]

ปณฺจ โข อิมํ อานนฺท กามคฺคณา กตเม ปณฺจ จกฺขุวิญญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา
 มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสณฺติตา รชณียา โสตวิญญฺเญยฺยา สทฺททา ฆานวิญญฺเญยฺยา คนฺธา
 จิหวาวิญญฺเญยฺยา รสากายวิญญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสณฺติตา
 รชณียา อิมํ โข อานนฺท ปณฺจ กามคฺคณา ฯ ยํ โข อานนฺท อิมํ ปณฺจ กามคฺคเณ ปฏฺิจฺจ
 อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ ฯ

[๑๐๑]

โย โข อานนฺท เหวํ วเทยฺย เอตปรมํ สคฺคตา สฺขํ โสมนสฺสํ ปฏฺิจฺจเวทนฺตฺติ อิทมสฺส
 นานฺุชานามิ ตํ กิสฺส เหตุ อคฺคณานฺท เอตมฺหา สฺขา อณฺณํ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ
 ปณฺธิตตรณฺจ ฯ กตมณฺจานนฺท เอตมฺหา สฺขา อณฺณํ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺธิตตรณฺจ
 อิทานนฺท ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺขเลหิ รมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกฺขํ ปิติสฺขํ ปจฺม
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สฺขา อณฺณํ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ
 ปณฺธิตตรณฺจ ฯ โย โข อานนฺท เหวํ วเทยฺย เอตปรมํ สคฺคตา สฺขํ โสมนสฺสํ ปฏฺิจฺจเวทนฺตฺติ
 อิทมสฺส นานฺุชานามิ ตํ กิสฺส เหตุ อคฺคณานฺท เอตมฺหา สฺขา อณฺณํ สฺขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ

๑ ม. นาพุกฺกุโมทิ ฯ

๒ ม. จตฺสโสปี เวทนา วุตฺตา มยา ปริยาเยนาคิ อิมํ ปาจา นคฺคิ ฯ

พระอุทายี และพระอุทายีก็ไมื่อยอมตามบรรยายอันมีอยู่ของนายช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ

ดูกรอานนท์แม้เวทนา ๒ เราได้กล่าวโดยปริยาย ถึงเวทนา ๓ เวทนา ๔ เวทนา ๕ เวทนา ๖ เวทนา ๑๘ เวทนา ๓๖ เวทนา ๑๐๘ เราก็กล่าวแล้วโดยปริยาย ดูกรอานนท์ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยปริยายอย่างนี้แล ผู้ใดไม่รู้ตามด้วยดี ไม่สำคัญตามด้วยดี ไม่ยินดีตามด้วยดี ซึ่งคำที่กล่าวดี พุทธิของกันและกัน ในธรรมที่เราแสดงโดยปริยายอย่างนี้แล้ว ผู้นั้นจะได้ผลอันนี้ คือ จักบาดหมางทะเลาะวิวาททิ่มแทงกันแลกันด้วยหอกคือปากอยู่

ดูกรอานนท์ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยปริยายอย่างนี้ ผู้ใคร่รู้ตามด้วยดี สำคัญตามด้วยดี ยินดีตามด้วยดี ซึ่งคำที่กล่าวดี พุทธิ ของกันและกัน ในธรรมที่แสดงโดยปริยายอย่างนี้แล้ว ผู้นั้นจะได้ผลอันนี้ คือ จักพร้อมเพรียง บันเทิง ไม่วิวาทกันเป็นเหมือนนํ้านมะรคนกับนํ้า แลดูกันด้วยสายตาเป็นที่รักอยู่.

กามคุณ ๕

[๑๐๐]

ดูกรอานนท์ กามคุณ ๕ นี้เป็นไฉน คือ รูปอันจะพึงรู้ด้วยจักขุอันสัตว์ปรารถนาใคร่ พอใจ เป็นที่รัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เสียงอันจะพึงรู้โดยโสต กลิ่นอันจะพึงรู้ด้วยฆานะ รสอันจะพึงรู้ด้วยชีวหา โผฏฐัพพะอันจะพึงรู้ด้วยกาย อันสัตว์ ปรารถนา ใคร่ พอใจ เป็นที่รัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด

ดูกรอานนท์นี้แลกามคุณ ๕ สุขโสมนัสอันโดยอมเกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ ๕ นี้ สุขและโสมนัสนี้เรากล่าวว่ากามสุข.

สุขในรูปฌานและอรุฌาน

[๑๐๑]

ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุมุทิตฌาน ดูกรอานนท์ เราไมื่อยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มิวตก มิวจาร มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ นี้แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เราไมื่อยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่ง

ปณัตตรณฺจ ฯ กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ อิทานนฺท
 ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารณํ รูปสฺมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ
 ปีติสุขํ ทฺหิตยํ ฌานํ ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ จตฺตยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อิทํ โข อานนฺท
 เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ^๑ ฯ กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา
 อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ อิทานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสณฺฐานํ สมตฺกุกฺกมา
 ปฏฺฐิมสณฺฐานํ อตฺถกฺกมา นานตฺตสณฺฐานํ อมณสิการา อนนฺโต อาภาโสติ อาภาसानญฺจายตฺนํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ ฯ
 กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ อิทานนฺท ภิกฺขุ
 สพฺพโส อาภาसानญฺจายตฺนํ สมตฺกุกฺกมมฺ อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา ฯเปฯ กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ
 อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ อิทานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สมตฺกุกฺกมมฺ นตฺถิ
 กิลฺลจิตฺติ อาภิญญญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อิทํ โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา ฯเปฯ
 กตมญฺจานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ อิทานนฺท ภิกฺขุ
 สพฺพโส อาภิญญญฺจายตฺนํ สมตฺกุกฺกมมฺ เนวสณฺฐานาสณฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อิทํ
 โข อานนฺท เอตมฺหา สุขา อญฺญํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณัตตรณฺจ ฯ

๑ ม. เอกุณฺตเร “โย โข เอวํ วเทยฺย ฯเปฯ อิติ ทิสฺสติ ฯ ย. โข โข อานนฺท เอวํ วเทยฺย ฯเปฯ อิติ ทิสฺสติ ฯ อโธ ปรมฺปิ อิทิสฺสฺจฺจเน ปาชา เอว
 เมว ฌาตพฺพา ฯ

กว่า และประณิตกว่าสุขนี้ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร์ เพราะวิตกวิจาร์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ นี่แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตดูกรอานนท์ กามคุณ ๕ นี่เป็นไฉน คือ รูปอันจะพึงรู้ด้วยจักขุอันสัตว์ปรารถนาใคร่ พอใจเป็นที่รัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เสียงอันจะพึงรู้โดยโสตกลิ่นอันจะพึงรู้ด้วยฆานะ รสอันจะพึงรู้ด้วยชีวหา โผฏฐัพพะอันจะพึงรู้ด้วยกาย อันสัตว์ปรารถนา ใคร่ พอใจ เป็นที่รัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด

ดูกรอานนท์นี้แลกามคุณ ๕ สุขโสมนัสอันโดยอมเกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ ๕ นี้ สุขและโสมนัสนี้เรากล่าวว่ากามสุข.

ดูกรอานนท์ เราไม่ยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่า

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร์ เพราะวิตกวิจาร์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ นี่แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตดูกรอานนท์ กามคุณ ๕ นี่เป็นไฉน คือ รูปอันจะพึงรู้ด้วยจักขุอันสัตว์ปรารถนาใคร่ พอใจเป็นที่รัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เสียงอันจะพึงรู้โดยโสต กลิ่นอันจะพึงรู้ด้วยฆานะ รสอันจะพึงรู้ด้วยชีวหา โผฏฐัพพะอันจะพึงรู้ด้วยกาย อันสัตว์ปรารถนา ใคร่ พอใจ เป็นที่รัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด

ดูกรอานนท์ และประณิตกว่าสุขนี้ยังมีอยู่.ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังคจากกาม สังคจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ นี่แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้ เราไม่ยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่า และประณิตกว่าสุขนี้ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลุตุติฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร์ เพราะวิตกวิจาร์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ นี่แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้ เราไม่ยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลาย ย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัย มีอุเบกขา มีสติมีสัมปชัญญะและเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มื่อเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข นี่แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้ เราไม่ยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณิตกว่าสุขนี้

[๑๐๒]

โย โข อานนท เอวံ วเทยฺย เอตปรมํ สตุตา สุขํ โสมนสฺสํ ปฏิถเวทนตฺติ อิทมสฺส
 นานุชานามิ ตํ กิสุส เหตุ อตุถานนุท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺธิต
 ตรณฺจ ฯ กตมณฺจานนุท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺธิตตรณฺจ อิทานนุท
 ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสยฺยณานาสยฺยณายตน์ สมตฺติกมฺม สยฺยณเวทยิตนโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหริ
 อิทํ โข อานนท เอตมฺหา สุขา อณฺณํ สุขํ อภิกฺกนฺตตรณฺจ ปณฺธิตตรณฺจ ฯ จานํ โข ปเนตํ
 อานนท วิชฺชติ ยํ อณฺณตฺติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอวံ วเทยฺยํ สยฺยณเวทยิตนโรธํ สมโน
 โคตโม อาห ตณฺจ สุขสฺมี ปณฺณเปติ ตยิทํ กิสุ ตยิทํ กถํสูติ เอวํวาทินอ อานนท
 อณฺณตฺติตฺติยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วณฺณิยา น โข อาวุโส ภควา สุขํเยว เวทนํ สนฺธาย สุขสฺมี
 ปณฺณเปติ อปีจาวุโส ยตฺถ ยตฺถ สุขํ อุปลพฺภติ ยหิ ยหิ ตํ ตํ ตถาคโต สุขสฺมี
 ปณฺณเปตฺติ ฯ อิทมโวจ ภควา อตุตฺตมโน อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตี ฯ

ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลุตุดตถมาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโหมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เราไม่ยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสมีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ซ่อนนั้น เพราะเหตุไร เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลุดูกาสาณัญญาตนตามด้วยมนสิการว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะล่วงรูปสัญญาได้โดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิขสัญญาได้ เพราะไม่มนสิการนานัตตสัญญาอยู่ นี้แลอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลิวินยญาณัญญาตนตามด้วยมนสิการว่า วินญาณไม่มีที่สุด เพราะล่วง อากาสาณัญญาตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี้แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลุดากิณัญญาตนตามด้วยมนสิการว่า หน่อหนึ่งไม่มี เพราะล่วงวิณญาณัญญาตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี้แล อานนท์ สุขอื่นอันดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลุนวสัณฐานาสัญญาตนตาม เพราะล่วงอากิณัญญาตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี้แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้.

[๑๐๒]

ดูกรอานนท์ เราไม่ยอมรับรู้ถ้อยคำของผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลาย ย่อมเสวยสุขโสมนัส มีกามสุขนี้เป็นอย่างยิ่ง ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร ดูกรอานนท์ เพราะสุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ ยังมีอยู่.

ดูกรอานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้เป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ บรรลุตัญญาเวทยิตนิโรธ เพราะล่วงนวสัณฐานาสัญญาตนะได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี้แล อานนท์ สุขอื่นที่ดียิ่งกว่าและประณีตกว่าสุขนี้.

ดูกรอานนท์ ข้อที่อัญญเดียรธีย์ปริพาชกจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมตรัส ตัญญาเวทยิตนิโรธไว้แล้ว แต่บัญญัติลงในสุข ข้อนี้นั้นจะเป็นไฉนเล่า ข้อนี้นั้นเป็นอย่างไรเล่าดังนี้ เป็นฐานะที่จะมิได้ ดูกรอานนท์ อัญญเดียรธีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ท่านควรจะกล่าวตอบว่า ดูกรอาวุโส พระผู้มีพระภาคจะทรงหมายสุขเวทนาอย่างเดียว แล้วบัญญัติไว้ในสุขหามิได้ แต่นุคคลได้สุขในที่ใดๆ พระตถาคตย่อมบัญญัติที่นั่นๆ ไว้ในสุข.

พหุเวทนิยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนทชื่อนชฌินดีพระภิกษุของ
พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ พุทฺธเวทนียสูตร ที่ ๕.

อปณณกสูตร^๑

[๑๐๓]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกญจรมาโน มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิ เชน
 สาลา นาม โกสลานํ พุราหุณฺณคาโม ตทวสริ ฯ อสุโสสุํ โข สาละยฺยกา พุราหุณฺณคหปติกา
 สมโน ขลฺล โภ โคตโม สกฺขปฺปุตฺโต สกฺขกฺขลา ปพฺพชิตฺโต โกสเลสุ จาริกญจรมาโน มหตา
 ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิ สาลํ อนุปฺปตฺโต ฯ ตํ โข ปน ภาวนตํ โคตมํ เอวํกลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท
 อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู
 อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา^๑ โส อิมํ โลกํ สทฺธกํ สมารกํ
 สพฺรหฺมกํ สสฺสสมณฺณพุราหุณฺณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา ปเวเทติ โส ฐมํ
 เทเสติ อาทิกกลฺยาณํ มชฺฌะกกลฺยาณํ ปรีโยสานกกลฺยาณํ สาทถํ สพฺยณฺชนํ เกวลปรีปนฺณํ ปรีสุทฺธิ
 พุรหฺมจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหติติ ฯ อถ โข
 สาละยฺยกา พุราหุณฺณคหปติกา เชน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อฺอุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกฺขเจ ภาวนตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียํ อปฺเปกฺขเจ ภควตา สทฺธิ สมฺโมทียํ สมฺโมทณียํ กถํ
 สาราณียํ วิตฺสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียํ อปฺเปกฺขเจ เชน ภควา เตนฺยชฺฉลิมนฺปณฺณเมตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตียํ อปฺเปกฺขเจ ภควโต สนฺติเก นามโกตฺตํ สวาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียํ อปฺเปกฺขเจ
 ตฺถนํหิฏฺฐตา เอกมนฺตํ นิสิตียํ ฯ

[๑๐๔]

เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข สาละยฺยเก พุราหุณฺณคหปติเก ภควา เอตทโวจ อตฺถิ ปน โว
 คหปตโย โกจิ มนาโป สตฺถา ยสฺมึ โว อาการวตฺติ สทฺธา ปฏฺฐิตทฺธาติ ฯ นตฺถิ โข โน ภาวนเต
 โกจิ มนาโป สตฺถา ยสฺมึ โน อาการวตฺติ สทฺธา ปฏฺฐิตทฺธาติ ฯ มนาปี โว คหปตโย สตฺถารํ
 อลภนฺเตหิ อยํ อปณฺณโก ฐมโม สมาทาย วตฺติตพฺโพ อปณฺณโก หิ คหปตโย ฐมโม
 สมตฺโต สมาทินฺโน โส โว ภวิสฺสติ ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย สุขาย ฯ กตโม จ คหปตโย อปณฺโก
 ฐมโม^๒ ฯ

[๑๐๕]

สนฺติ คหปตโย เอเก สมณพุราหุณฺณา เอวํวาทีโน เอวํทิกฺขิโน นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิกฺขุจํ
 นตฺถิ หุตํ นตฺถิ สุกฺกทูกกฺกานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺถิ อยํ โลโก นตฺถิ ปโร โลโก

๑ ม. ภควาติ ฯ

๒ ม. สมาทาย...หิตาย สุขาย ฯ

๑๐. อปัณณกสูตร

เรื่องพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านศาลา

[๑๐๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมากเสด็จถึงพราหมณคามนามว่าศาลา ของชนชาวโกศล. พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านศาลาได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมสาวกบุตรผู้เจริญ เสด็จออกผนวชจากศากยสกุล เสด็จจาริกมาในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงบ้านศาลาแล้ว. ก็กิตติศัพท์อันงามแห่งพระโคตมผู้เจริญนั้นจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดี ทรงรู้แจ้งโลกเป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ ทั้งเทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย เห็นปานนี้ ย่อมเป็นความดี. ครั้นนั้นพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านศาลาพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับ แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

อปัณณกธรรม

[๑๐๔]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านศาลาผู้นั่งเรียบร้อยแล้วว่า

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย ศาสดาคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พอใจของท่านทั้งหลาย เป็นที่ให้ท่านทั้งหลายได้ศรัทธาอันมีเหตุ มีอยู่หรือ?

พราหมณ์และคฤหบดีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ศาสดาคนใดคนหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พอใจของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นที่ให้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ศรัทธาอันมีเหตุ หามิได้.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายยังไม่ได้ศาสดาที่ชอบใจ พึงสมทานอปัณณกธรรมนี้แล้วประพฤติ ด้วยวาทอปัณณกธรรมที่ท่านทั้งหลายสมทานให้บริบูรณ์แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ท่านทั้งหลายสิ้นกาลนาน ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็นอปัณณกธรรมนั้นเป็นไฉน?

วาทะที่เป็นข้าศึกกัน

[๑๐๕]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะอย่างนี้มีความเห็นอย่างนี้ว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบวสรวงไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์

นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา นตฺถิ สตุตา โอปปาติกา นตฺถิ โลเก สมณพราหมณา สมมุคฺคตา
 สมฺมาปฏฺธิปณฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติเต เตสญฺเฌว
 โข กหปตโย สมณพราหมณานํ เอเก สมณพราหมณา อชฺชวิปจฺจนิกฺวาทา เต เอวมาหํสุ อตฺถิ
 ทินฺนํ อตฺถิ ยิณฺฺจ อตฺถิ หุตํ อตฺถิ สุกฺกทฺทุกฺกณานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก อตฺถิ อยํ โลโก อตฺถิ
 ปโร โลโก อตฺถิ มาตา อตฺถิ ปิตา อตฺถิ สตุตา โอปปาติกา อตฺถิ โลเก สมณพราหมณา
 สมมุคฺคตา สมฺมาปฏฺธิปณฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
 ปเวเทนฺตฺติเต ฯ ตํ กิ มลฺลนถ กหปตโย นนฺเม สมณพราหมณา อญฺณมญฺญํ^๑
 อชฺชวิปจฺจนิกฺวาทาติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ

[๑๐๖]

ตตฺร กหปตโย เย เต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิจฺฉิโน นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิณฺฺจ
 นตฺถิ หุตํ ฯเปฯ เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตฺติเต เตสเมตํ
 ปาฏิกงฺขํ ยมิทํ^๒ กายสุจฺริตํ วจฺสุจฺริตํ มโนสุจฺริตํ อิมํ ตโย กุสเล ฐมฺเม อภินิพฺพุชฺเชตฺวา ยมิทํ
 กายทฺุจฺริตํ วจฺทฺุจฺริตํ มโนทฺุจฺริตํ อิมํ ตโย อกุสเล ฐมฺเม สมากาย วตฺติสฺสณฺติ ตํ กิสุส
 เหตุ น หิ เต โภณฺโต สมณพราหมณา ปสฺสณฺติ อกุสลานํ ฐมฺมานํ อาทินฺวํ โอการํ สงฺกิเลตํ
 กุสลานํ ฐมฺมานํ เนกขมฺเม อานิสฺสํ วัทานปฺกขํ ฯ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ นตฺถิ ปโร
 โลโกตฺติสฺส ทิจฺฉิ โหติ สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิจฺฉิ ฯ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ นตฺถิ ปโร โล
 โกติ สงฺกปฺเปติ สุวสฺส โหติ มิจฺฉาสงฺกปฺโป ฯ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ นตฺถิ ปโร โล
 โกติ วาจํ ภาสติ สาสฺส โหติ มิจฺฉาวาจา ฯ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ นตฺถิ ปโร โล
 โกติ อาหํ เย เต อรหฺนฺโต ปรโลกวิทูโน เตสมยํ ปจฺจนิกํ กโรติ ฯ สนฺตํเยว โข ปน ปรี
 โลกํ นตฺถิ ปโร โลโกติ สพฺพตฺถาปิ อิทิสเมว ฯ ปรี สลฺลนเปติ^๓ สาสฺส โหติ อสทฺฐมฺมสลฺลนตฺ
 ติ^๔ ตาย จ ปน อสทฺฐมฺมสลฺลนตฺตฺติยา^๕ อตฺตานุภฺกํเสติ ปร วมฺเภติ ฯ อิติ ปุพฺเพว โข ปนสฺส
 สุตฺตํ ปหิณฺโฬติ ทฺุสฺสํ ปจฺจุปฺกฺกิตํ อญฺญ มิจฺฉาทิจฺฉิ มิจฺฉาสงฺกปฺโป มิจฺฉาวาจา อริ
 ยานํ ปจฺจนิกตา อสทฺฐมฺมสลฺลนตฺติ อตฺตํภฺกํสนา ปรวมฺภนา ฯ เอวํสิเม^๖ อเนเก ปาปกา อกุ
 สลา ฐมฺมา สมฺภวนฺติ มิจฺฉาทิจฺฉิปปจฺจยา ฯ

๑ ม. ย. อญฺณมญฺญสุต ฯ

๒ ม. ยทิตํ ฯ

๓ ม. ย. สลฺลนเปติ ฯ สพฺพตฺถาปิ อิทิสเมว ฯ

๔ ไป...ปญฺจตฺติ ฯ

๕ ไป.ปญฺจตฺติยา ฯ

๖ ม. เอวํสุสิเม ฯ

ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี อุปปาติกสัตว์ไม่มีสมณพราหมณ์ที่ไปโดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้รู้ทั่ว ไม่มีในโลก คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาตะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้น เขากล่าวอย่างนี้ว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การบวชสร้างมีผล การบูชามีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำชั่วทำดีมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามีมารดา มีบิดา มีอุปปาติกสัตว์ มีสมณพราหมณ์ที่ไปโดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้รู้ทั่ว มีอยู่ในโลก คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมณพราหมณ์เหล่านี้ มีวาตะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อกันและกันมิใช่หรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๑๐๖]

คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์สองพวกนั้น สมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบวชสร้างไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี อุปปาติกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ที่ไปโดยชอบ ปฏิบัติโดยชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้รู้ทั่ว ไม่มีในโลกดังนี้ เป็นอันหวังข้อนี้ได้ คือจักเว้นกุศลธรรม ๓ ประการนี้ คือกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต จักสมათานอกุศลธรรม ๓ ประการนี้ คือ กายทุจจริต วชิทุจจริต มโนทุจจริต แล้วประพฤติข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่เห็นโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรม ไม่เห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะเป็นคุณฝ่ายขาวแห่งกุศลธรรม. ก็โลกหน้ามีอยู่จริง ความเห็นของผู้นั้นว่าโลกหน้าไม่มี ความเห็นของเขานั้นเป็นมิจฉาทิฎฐิ. ก็โลกหน้ามีอยู่จริง แต่เขาคำริว่า โลกหน้าไม่มีความดำริของเขานั้นเป็นมิจฉาสังกัปปะ. ก็โลกหน้ามีอยู่จริง แต่เขากล่าวว่าจว่า โลกหน้าไม่มีวาจาของเขานั้นเป็นมิจฉาวาจา. ก็โลกหน้ามีอยู่จริง เขากล่าวว่า โลกหน้าไม่มี ผู้นี้ย่อมทำตนเป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ผู้รู้แจ้งโลกหน้า. ก็โลกหน้ามีอยู่จริง เขายังผู้อื่นให้เข้าใจว่า โลกหน้าไม่มีการให้ผู้อื่นเข้าใจของเขานั้นเป็นการให้เข้าใจผิดโดยไม่ชอบธรรม และเขายังจะยกตนข่มผู้อื่นด้วยการให้ผู้อื่นเข้าใจผิดโดยไม่ชอบธรรมนั้นด้วย. เขาละคุณ คือเป็นคนมีศีลแล้ว ตั้งไว้เฉพาะแต่โทษ คือ ความเป็นคนทุศีลไว้ก่อนเทียว ด้วยประการฉะนี้. อกุศลธรรมอันลามก เป็นอนЕКเหล่านี้ คือ มิจฉาทิฎฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา ความเป็นข้าศึกต่อพระอรริยะ การให้ผู้อื่นเข้าใจผิดโดยไม่ชอบธรรม การยกตน การข่มผู้อื่น ย่อมมี เพราะมิจฉาทิฎฐิเป็นปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

[๑๐๗]

ตตฺร คหปตโย วิณฺญ ปุริโส อิติ ปฏิสณฺธิกฺขติ สเจ โข นตฺถิ ปโร โลโก เอวมยํ
 ภวํ ปุริสํปฺปคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา^๑ โสตฺถิมตฺตํ กริสฺสติ สเจ โข อตฺถิ ปโร โลโก
 เอวมยํ ภวํ ปุริสํปฺปคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา อปายํ ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺชิสฺสติ
 ๑ กามํ โข ปน มาหุ ปโร โลโก โหตุ เนตํ ภวตํ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺจํ อถ จ
 ปนายํ ภวํ ปุริสํปฺปคฺคโล ทิฏฺฐเว ชมฺเม วิณฺญนํ คารโยหํ ทุสฺสีโล ปุริสํปฺปคฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 นตฺถิกวาโทติ ๑ สเจ โข อตฺถเว ปโร โลโก เอวํ อิมสฺส โกโต ปุริสํปฺปคฺคลสฺส อุภยตฺถ
 กสิคฺคาโห^๒ ยถา ทิฏฺฐเว ชมฺเม วิณฺญนํ คารโยหํ ยถา กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา อปายํ
 ทุกฺคตํ วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺชิสฺสติ ๑ เอวมสฺสายํ อปณฺณโก ชมฺโม ทุสฺสมตฺโต
 สสมาทินฺโน^๓ เอกํ ปริตฺวาติฏฺฐติ วิณฺจติ กุสฺลญฺจานํ^๔ ๑

[๑๐๘]

ตตฺร คหปตโย ย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน อตฺถิ ทินฺนํ ๑เป๑ ย
 อิมญฺจ โลกํ ปรณฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺจํกิตฺวา ปเวเทนฺตติ เตสเมตํ ปาฎิกงฺขํ ยมิตํ
 กายทฺวจฺจริตํ วจิตฺวจฺจริตํ มโนทฺวจฺจริตํ อิมํ ตโย อกุสฺสเล ชมฺเม อภินิพฺพุชฺเชตฺวา ยมิตํ
 กายสฺวจฺจริตํ วจิตฺวจฺจริตํ มโนสฺวจฺจริตํ อิมํ ตโย กุสฺสเล ชมฺเม สสมาทาย วตฺติสฺสสนฺติ ตํ กิสฺส เหตุ
 ปสฺสสนฺติ หิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา อกุสฺสลาณํ ชมฺมานํ อาทินวํ โอการํ สงฺกิลเลตํ
 กุสฺสลาณํ ชมฺมานํ เนกขมฺเม อานิสฺสํ วัทานปฺกขํ ๑ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ อตฺถิ ปโร
 โลโกติสฺส ทิฏฺฐิ โหติ สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ ๑ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ อตฺถิ ปโร
 โลโกติ สงฺกปฺเปติ สฺวาสฺส โหติ สมฺมาสงฺกปฺโป ๑ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ อตฺถิ ปโร
 โลโกติ วาจํ ภาสติ สาสฺส โหติ สมฺมาวาจา ๑ สนฺตํเยว โข ปน ปรี โลกํ อตฺถิ ปโร
 โลโกติ อาห ย เต อรหฺนฺโต ปรโลกวิทูโน เตสมยํ น ปจฺจนีกํ กโรติ ๑ สนฺตํเยว โข ปน
 ปรี โลกํ อตฺถิ ปโร โลโกติ ปรี สณฺณเปติ สาสฺส โหติ สทฺธมฺมสณฺณตฺติ ตาย จ ปน
 สทฺธมฺมสณฺณตฺติยา เนวตฺตานุกฺกเสติ น ปรี วมฺเภติ ๑ อิติ ปุพฺพเว โข ปนสฺส ทุสฺสีลยํ
 ปหีนํ โหติ สฺสีลยํ ปจฺจุปฺภุจติ อยญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา อริยานํ
 อปฺปจฺจนีกตา สทฺธมฺมสณฺณตฺติ อนตฺตํกํสนา^๕ อปรวมฺภนา ๑ เอวํสิเม^๖ อนเนเก กุสฺลา ชมฺมา

๑ ม. ย. ปรมมฺรณานิ นตฺถิ ๑

๒ ม. ย. กสิคฺคาโห ๑

๓ ป. ทุสฺสมาทินฺโน ๑

๔ ม. ย. กุสฺล จานํ ๑

๕ ม. อนตฺตํกํสนาปรวมฺภนา ๑

๖ ม. เอวมสฺสีเม ๑

อปัณณกรรมที่ถือไว้ชั่ว

[๑๐๗]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น บุรุษผู้รู้แจ้งย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ถ้าโลกหน้าไม่มี เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักทำตนให้สวัสดิได้ ถ้าโลกหน้ามี เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก. อนึ่ง โลกหน้าอย่าได้มีจริง คำของท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นจึงเป็นคำจริง เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านบุรุษบุคคลนี้ เป็นผู้อันวิญญูชนคติเถยนได้ในปัจจุบันว่า เป็นบุรุษบุคคลทุกศีล เป็นมิจาภิภูติ เป็นนัตถิกวาท. ถ้าโลกหน้ามีจริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้ ปราศัยในโลกทั้งสอง คือในปัจจุบัน ถูกวิญญูชนคติเถยน เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาต นรก ด้วยประการฉะนี้. อปัณณกรรมนี้ ที่ผู้นั้นถือไว้ชั่ว สมทานชั่ว ย่อมแผ่ไปโดยส่วนเดียว ย่อมละเหตุแห่งกุศลเสีย ด้วยประการฉะนี้

[๑๐๘]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณ พราหมณ์เหล่าใด มีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ทานที่บุคคลให้แล้วมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ที่ไปโดยชอบ ปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้ชัดเจนด้วยปัญญาอันยิ่งเอง. แล้วประกาศให้รู้ทั่ว มีอยู่ในโลก สมณพราหมณ์เหล่านั้นเป็นอันหวังข้อนี้ได้ คือ จักเว้นอกุศลธรรมทั้ง ๓ คือกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต จักสมทานกุศลธรรมทั้ง ๓ คือ กายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริตแล้วประพฤติก้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นเห็นโทษ ความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรม เห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะอันเป็นฝ่ายขาวแห่งกุศลธรรมก็โลกหน้ามีอยู่จริง ความเห็นของผู้นั้นว่า โลกหน้ามีอยู่ ความเห็นของเขานั้นเป็นความเห็นชอบก็โลกหน้ามีจริง เขาคำริว่า โลกหน้ามีจริง ความคำริของเขานั้นเป็นความคำริชอบ. ก็โลกหน้ามีจริง เขากล่าวว่าโลกหน้ามีจริง วาจาของเขานั้นเป็นวาจาชอบ. ก็โลกหน้ามีจริง เขากล่าวว่าโลกหน้ามีจริง ชื่อว่าไม่ทำตนเป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ ผู้รู้แจ้งโลกหน้า. ก็โลกหน้ามีจริงเขาให้ผู้อื่นเข้าใจว่า โลกหน้ามีจริง การให้ผู้อื่นเข้าใจของเขานั้น เป็นการให้ผู้อื่นเข้าใจโดยสัทธรรม และเขาย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่นด้วยการที่ให้ผู้อื่นเข้าใจโดยสัทธรรมนั้นด้วย. เขาละโทษ คือ ความเป็นคนทุกศีล ตั้งไว้เฉพาะแต่คุณ คือ ความเป็นคนมีศีลไว้ก่อนเทียว ด้วยประการฉะนี้. กุศลธรรมเป็นอนेกเหล่านี้ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา ความไม่เป็นข้าศึกต่อพระอริยะ การให้ผู้อื่น เข้าใจโดยสัทธรรม การไม่ยกตน การไม่ข่มผู้อื่น ย่อมมีเพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

สมภวานติ สมมาทิฏฐิปจฺจยา ฯ

[๑๐๙]

ตตฺร คหปตโย วิญญู ปุริโส อิติ ปฏิสณฺธิกฺขติ สเจ โข อตฺถิ ปโร โลโก เอวมยํ ภวํ ปุริสํคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา สุคตํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ ฯ กามํ โข ปน มาหุ ปโร โลโก โหตุ เนสํ ภวตํ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺนํ อถ จ ปนํยํ ภวํ ปุริสํคฺคโล ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม วิญญู นํ ปาสํโส สิวา ปุริสํคฺคโล สมมาทิฏฺฐิ อตฺถิกวาโทติ ฯ สเจ โข อตฺถเว ปโร โลโก เอวํ อิมสฺส โกโต ปุริสํคฺคลสฺส อุภยตฺถ กณฺฐคฺคาโห^๑ ยณฺจ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม วิญญู นํ ปาสํโส ยณฺจ กายสฺส เกทา ปรมมฺรณา สุคตํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ ฯ เอวมสฺสาयํ อปณฺณโก ฐมฺโม สุตสมตฺโต สสมาทินโน อุภยํตํ ผริตฺวา ติฏฺฐติ ริณฺจติ อกฺุสฺสณฺจานํ^๒ ฯ

[๑๑๐]

สนฺติ คหปตโย เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน กรโต การยโต ฉินฺหโต เณทาปยโต ปจโต^๓ ปจาปยโต โสจโต โสจาปยโต กิลมโต กิลมาปยโต^๔ ผนฺทโต ผนฺทาปยโต ปาณมตฺติปาตาปยโต^๕ อทินฺนํ อาทียโต สนฺธิ ฉินฺหโต นิลฺโลปํ หรโต เอกาคาริกํ กรโต ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต ปรทาร์ คจฺฉโต มุสา ภณฺโต กรโต น กรียติ ปาปํ ชุรปฺริยนฺเตน เจปิ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณเ เอกมฺสขลํ เอกมฺสปลฺลชฺชํ กรเยย นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ นตฺถิ ปาปสฺส อากโม ทกฺขิณํ เจปิ คจฺฉาย ตีรํ คจฺฉเยย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺหนฺโต เณทาเปนฺโต ปจฺนโต ปาเจนฺโต นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ นตฺถิ ปาปสฺส อากโม อุตฺตรํ เจปิ คจฺฉาย ตีรํ คจฺฉเยย ททฺนโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยชาเปนฺโต^๖ นตฺถิ ตโตนิทานํ ปลฺลณํ นตฺถิ ปลฺลณสฺส อากโม ทาเนน ทเมน สลฺลณเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปลฺลณํ นตฺถิ ปลฺลณสฺส อากโมติ ฯ เตสํเยว โข คหปตโย สมณพฺราหฺมณานํ เอเก สมณพฺราหฺมณา อุชฺฐวปฺจฺจนีกฺวาทา เต เอวมาหํสุ กรโต การยโต ฉินฺหโต เณทาปยโต ปจโต ปจาปยโต โสจโต โสจาปยโต กิลมโต กิลมาปยโต ผนฺทโต ผนฺทาปยโต ปาณมตฺติปาตาปยโต อทินฺนํ อาทียโต สนฺธิ ฉินฺหโต นิลฺโลปํ หรโต เอกาคาริกํ กรโต ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต ปรทาร์ คจฺฉโต มุสา ภณฺโต กรโต กรียติ ปาปํ ชุรปฺริยนฺเตน เจปิ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณเ เอกมฺสขลํ

๑ ม. ย. กณฺฐคฺคาโ

๒ ม. ย. อกฺุสฺสํ จานนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. ม. ปาจยโต ฯ

๔ ส. ย. โสจยโต กิลมยโตติ ปาจา ทิสฺสณฺติ ฯ

๕ ส. ย. ปาณมตฺติมาปยโต ฯ

๖ ย. ยานนฺโต ฯ

อปัณณกรรมที่บุคคลถือไว้ดี

[๑๐๙]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น บุรุษผู้รู้แจ้ง ย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ถ้าโลกหน้ามีอยู่จริง เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไปจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. อนึ่ง โลกหน้าอย่าได้มีจริง คำของท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นจึงเป็นคำจริง เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านบุรุษบุคคลผู้นี้ ก็เป็นผู้อันวิญญูชนสรรเสริญในปัจจุบันว่าเป็นบุรุษบุคคลมีศีล มีสัมมาทิฐิ เป็นอรรถิกวาท ถ้าโลกหน้ามีจริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้ อย่างนี้ เป็นความมีชัยในโลกทั้งสอง คือในปัจจุบันวิญญูชนสรรเสริญ เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลก สวรรค์ ด้วยประการฉะนี้. อปัณณกรรมที่ผู้นั้นถือไว้ดี สมาทานคินี้ ย่อมแผ่ไปโดยส่วนสองย่อมละเหตุแห่งอกุศลเสีย ด้วยประการฉะนี้.

วาทะเป็นข้าศึกกัน

[๑๑๐]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นตัด เผลผลาญเองหรือใช้ให้ผู้อื่นเผลผลาญ ทำสัตว์ให้เศร้าโศกเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้เศร้าโศก ทำสัตว์ให้ลำบากเอง หรือใช้ผู้อื่นทำสัตว์ให้ลำบาก ทำสัตว์ให้คืนรนเอง หรือให้ผู้อื่นทำสัตว์ให้คืนรนฆ่าสัตว์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ลักทรัพย์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ลัก ตัดช่อง ปล้นใหญ่ ทำการปล้นเรือนหลังเดียว ชุ่มอยู่ในทางเปลี่ยว คบหาภรรยาของผู้อื่น พุดเท็จ บापที่บุคคลทำอยู่ย่อมไม่ชื่อนว่าเป็นอันทำ แม้หากผู้ใดพึงทำสัตว์ในแผ่นดินนี้ ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อกองเดียวกัน ด้วยจักรมิกมโดยรอบเช่นคมมีดโกน บापซึ่งมีการทำสัตว์ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกันเป็นเหตุ ย่อมไม่มี ไม่มีบาปมาถึง ถึงแม้บุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคาฆ่าสัตว์เองหรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ตัดเองหรือใช้ผู้อื่นให้ตัด เผลผลาญเองหรือใช้ผู้อื่นให้เผลผลาญบาปซึ่งมีการฆ่าสัตว์ เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มี ไม่มีบาปมาถึง ถึงแม้บุคคลพึงไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทานเองหรือใช้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเองหรือใช้ผู้อื่นให้บูชา บุญอันมีการให้ทาน เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มี บุญย่อมไม่มีมาถึง บุญย่อมไม่มี บุญย่อมไม่มาถึง เพราะการให้ เพราะการข่มใจ เพราะความสำรวม เพราะกล่าวคำสัตย์. ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้น เขากล่าวอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ ตัดเองหรือใช้ผู้อื่นให้ตัด เผลผลาญเองหรือใช้ผู้อื่นให้เผลผลาญ ทำสัตว์ให้เศร้าโศกเอง หรือให้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้เศร้าโศก ทำสัตว์ให้ลำบากเอง หรือให้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้ลำบาก ทำสัตว์ให้คืนรนเอง หรือให้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้คืนรนฆ่าสัตว์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ลักทรัพย์เอง หรือใช้ให้ผู้อื่นลักทรัพย์ ตัดช่อง ปล้นใหญ่ ทำการปล้น

เอกัมสปฺลุชฺชํ กรเยยฺย อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ อตฺถิ ปาปสฺส อากโม ทกฺขิณํ เจปิ กงฺคาย ตีรํ
 กจฺเจยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต จินฺทนฺโต เจทาเปนฺโต ปจฺนฺโต ปาเจนฺโต อตฺถิ ตโตนิทานํ
 ปาปํ อตฺถิ ปาปสฺส อากโม อุตฺตรํ เจปิ กงฺคาย ตีรํ กจฺเจยฺย ททฺนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต
 ยชาเปนฺโต อตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ อตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม ทาเนน ทเมน สลฺลเมณ
 สจฺจวชฺเชน^๑ อตฺถิ ปุณฺณํ อตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ ฯ ตํ ก็ มลฺลนถ กหปตโย นนฺเม
 สมณพฺราหฺมณา อลฺลนถปฺปสฺส อชฺชวปจฺจนีกฺวาทาติ ฯ เอวํ ภาณเต ฯ

[๑๑๑]

ตตฺร กหปตโย ย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิกฺขิโน กรโต การยโต จินฺทโต
 เจทาปยโต ปจโต ปจาปยโต โสจโต โสจาปยโต กิลมโต กิลมาปยโต ผนฺทโต ผนฺทาปยโต
 ปาณมฺมิปาตาปยโต อทินฺนํ อาทียโต สนฺธิ จินฺทโต นิลโลปลํ หรโต เอกาการิกํ กโรโต
 ปริปนฺเถ ติกฺขโต ปรทาร์ กจฺจโต มุสา ภาณโต กโรโต น กรียติ ปาปํ ชุรปริยฺนเตน เจปิ
 จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจวิยา ปาณํ เอกมฺสขลํ เอกมฺสปฺลุชฺชํ กรเยยฺย นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ
 นตฺถิ ปาปสฺส อากโม ทกฺขิณํ เจปิ กงฺคาย ตีรํ กจฺเจยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฯเปฯ ทาเนน
 ทเมน สลฺลเมณ สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุณฺณํ นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ ฯ เตสเมตํ ปาฏิกงฺข
 ยมิตํ ภายสุจฺริตํ วจิสฺสุจฺริตํ มโนสุจฺริตํ อิมํ ตโย กุสเล ฐมฺเม อภินิพฺพุชฺชิตฺวา^๒ ยมิตํ
 ภายทฺวจฺริตํ วจิทฺวจฺริตํ มโนทฺวจฺริตํ อิมํ ตโย อกุสเล ฐมฺเม สมากาย วตฺติสฺสณฺติ ตํ กิสฺส
 เหตุ น หิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา ปสฺสณฺติ อกุสลาณํ ฐมฺมานํ อาทีนํ โอการํ สงฺกิลเล
 กุสลาณํ ฐมฺมานํ เนกขมฺเม อาณิสฺสํ โวทานปฺกขํ ฯ สนฺตฺเตว โข ปน กิริยํ นตฺถิ กิริยาติสฺส
 ทิกฺขิ โหติ สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิกฺขิ ฯ สนฺตฺเตว โข ปน กิริยํ นตฺถิ กิริยาติ สงฺกปฺเปติ
 สฺวาสฺส โหติ มิจฺฉาสงฺกปโป ฯ สนฺตฺเตว โข ปน กิริยํ นตฺถิ กิริยาติ วาจํ ภาสติ สาสฺส โหติ
 มิจฺฉาวาจา ฯ สนฺตฺเตว โข ปน กิริยํ นตฺถิ กิริยาติ อาห ย เต อรหนฺโต กิริยวทา เตสมยฺ
 ปจฺจนีกํ กโรติ ฯ สนฺตฺเตว โข ปน กิริยํ นตฺถิ กิริยาติ ปรี สลฺลนเปติ สาสฺส โหติ
 อสทฺฐมฺมสลฺลนตฺติ ตาย จ ปน อสทฺฐมฺมสลฺลนตฺติยา อตฺตานุกฺกเสติ ปรี วมฺเภติ ฯ อิติ ปุพฺเพว
 โข ปนสฺส สฺสึลฺลํ ปหีนํ โหติ ทสฺสึลฺลํ ปจฺจุปฺภุจฺติ อยฺยจ มิจฺฉาทิกฺขิ มิจฺฉาสงฺกปโป

๑ ม. สจฺจวาเจณ ฯ

๒ ม. อภินิพฺพุชฺชิตฺวา ฯ

เรือนหลังเดียว ชุมนอยู่ในทางเปลี่ยว คบหาภรรยาของผู้อื่น พุคเทจ บาปที่บุคคลทำอยู่ ย่อมชื่อว่า เป็นอันทำ แม้หากผู้ใดพึงทำสัตว์ในแผ่นดินนี้ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อกอง เดียวกัน ด้วยจักรมีคมโดยรอบเช่นคมมีดโกน บาปซึ่งมีการทำสัตว์ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกัน เป็นเหตุย่อมมี บาปย่อมมีมาถึง ถึงแม้บุคคลนั้นจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าสัตว์เอง หรือใช้ ผู้อื่นให้ฆ่า ตัดเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตัด เฆฬลาญเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เฆฬลาญ บาปซึ่งมีการฆ่าสัตว์ เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมมี บาปย่อมมีมาถึง ถึงแม้บุคคลพึงไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทานเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นบูชา บุญอันมีการให้ทาน เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมมีบุญย่อม มีมาถึง บุญย่อมมี บุญย่อมมีมาถึง เพราะการให้ทาน เพราะการฝึกฝน เพราะความสำรวม เพราะ กล่าวคำสัตย์. ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมณ พราหมณ์เหล่านี้ มีวาตะเป็นข้าศึกแก่กันและกัน โดยตรงมิใช่หรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ความเห็นที่เป็นข้าศึกต่อพระอริยะ

[๑๑๑]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณ พราหมณ์ผู้ มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ ตัดเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตัด เฆฬลาญเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เฆฬลาญ ทำสัตว์ให้เสรำโสเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้เสรำโส ทำสัตว์ให้ล่าปากเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้ล่าปาก ทำสัตว์ให้คัณรนเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ ให้คัณรน ฆ่าสัตว์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ลักทรัพย์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ลัก ตัดช่อง ปล้นใหญ่ ทำการ ปล้นในเรือนหลังเดียว ชุมนอยู่ในทางเปลี่ยว คบหาภรรยาของผู้อื่น พุคเทจ บาปที่บุคคลทำอยู่ ย่อม ไม่ชื่อว่าเป็นอันทำ ถึงหากผู้ใดพึงทำสัตว์ในแผ่นดินนี้ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อ กองเดียวกัน ด้วยจักรมีคมโดยรอบเช่นคมมีดโกนบาปซึ่งมีการทำสัตว์ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกัน เป็นเหตุ ย่อมไม่มี ไม่มีบาปมาถึง ถึงแม้บุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าสัตว์เอง หรือใช้ ผู้อื่นให้ฆ่า ตัดเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตัดเฆฬลาญเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เฆฬลาญ บาปซึ่งมีการฆ่าสัตว์ เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มี ไม่มีบาปมาถึง

ถึงแม้บุคคลพึงไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทานเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเองหรือใช้ ผู้อื่นให้บูชา บุญอันมีการให้ทาน เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มี บุญย่อมไม่มีมาถึง บุญย่อมไม่มี บุญ ไม่มีมาถึง เพราะการให้ เพราะการข่มใจ เพราะความสำรวม เพราะกล่าวคำสัตย์ดังนี้. สมณ พราหมณ์เหล่านั้นเป็นอันหวังข้อนี้ได้คือ จักเว้นกุศลธรรม ๓ ประการ คือ กายสุจริต วิสุจริต มโน สุจริต จักสมทานอกุศลธรรม ๓ ประการนี้ ก็กายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต แล้วประพฤติ ข้อ นั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่เห็นโทษ ความต่ำทรามความเศร้าหมอง แห่งอกุศลธรรม ไม่เห็นอนิสงส์ในเนกขัมมะ อันเป็นธรรมฝ่ายขวาแห่งกุศลธรรม. ก็ความทำมี อยู่ แต่ผู้นั้นมีความเห็นว่า ความทำไม่มี ความเห็นของเขานั้นเป็นความเห็นผิด. ก็ความทำมีอยู่ ผู้

มิจฺฉาวาจา อริยานํ ปจฺจนิกตา อสทฺธมฺมสณฺณตฺติ อตฺตํกัสนา^๑ ปรวมฺภนา ๑ เอวํสีเม^๒
อนเเก ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา สมฺภวนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิปปจฺจยา ๑

[๑๑๒]

ตตฺร คหปตโย วิณฺญฺ ปุริโส อิติ ปฏิสณฺณิจฺชติ สเจ โข นตฺถิ กิริยา เอวมยํ ภวํ
ปฺริสํปฺกคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา^๓ โสตฺถิมตฺตํ กิริสฺสติ ๑ สเจ โข อตฺถิ กิริยา เอวมยํ
ภวํ ปฺริสํปฺกคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺวคฺคตํ วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ ๑ กามํ
โย ปน มาหุ กิริยา โหตุ เนตํ ภวตํ สมณพฺรหฺมณานํ สจฺจํ วจฺจํ อถ จ ปณายํ ภวํ
ปฺริสํปฺกคฺคโล ทิฏฺฐเวย ฐมฺเม วิณฺญฺนํ การโยหํ ทฺวสฺสีโล ปฺริสํปฺกคฺคโล ปฺกคฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิ
อกิริยวาโทติ ๑ สเจ โข อตฺถเวย กิริยา เอวํ อิมสฺส โกโต ปฺริสํปฺกคฺคลสฺส อุภยตฺถ กลิกฺคาโห
ยณฺจ ทิฏฺฐเวย ฐมฺเม วิณฺญฺนํ การโยหํ ยณฺจ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺวคฺคตํ วินิปาตํ
นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ^๔ ๑ เอวมสฺสายํ อปณฺณโก ฐมฺโม ทฺวสฺสมตฺโต สมาทินฺโน เอกํสํ ผริตฺวา
ติฏฺฐติ วิณฺจติ กุสลภูจฺฉานํ ๑

[๑๑๓]

ตตฺร คหปตโย เป เต สมณพฺรหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน กรโต การยโต ฉินฺทโต
เฉทาปยโต ปจโต ปจาปยโต โสจโต โสจาปยโต กิลมโต กิลมาปยโต ผนฺทโต ผนฺทาปยโต
ปาณมตฺติปาตาปยโต อทินฺนํ อาทียโต สนฺธิ ฉินฺทโต นิลฺโลปํ หรโต เอกาคาริกํ กโรโต
ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต ปฺรทาร์ คจฺฉโต มุสา ภณฺโต กรโต กรียติ ปาปํ ชูรปฺริยนฺเตน เจปิ จกฺเคน โย
อิมิสฺสา ปจฺวียา ปาณเณ เอกมํสขลํ เอกมํสปลฺลวํ กรยฺย อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ อตฺถิ ปาปสฺส

๑ ม. อตฺตํกัสนปรวมภนํ ๑

๒ ม. เอวํสีเม ๑

๓ ม. พ. ปรมมรณาดินตฺติ ๑

๔ ป. เอตฺถนฺตเร “อตฺถิ ตโต นิตานํ ปุณฺณนฺติ อิม ปาชา ทิสฺสนฺติ ๑

นั่นดำริว่าความทำไม่มี ความดำริของเขานั้น เป็นความดำริผิด. ก็ความทำมีอยู่ ผู้นั้นกล่าววาทาว่า ความทำไม่มี วาทาของเขานั้นเป็นมิจฉาวาทา. ก็ความทำมีอยู่ ผู้นั้นกล่าวว่าความทำไม่มี ผู้นี้ยอมทำตนให้เป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ ผู้มีวาทะว่า กรรมที่บุคคลทำอยู่ เป็นอันทำ. ก็ความทำมีอยู่ ผู้นั้นให้บุคคลอื่นสำคัญผิดว่าความทำไม่มี การที่ให้ผู้อื่นสำคัญผิดของเขานั้น เป็นการให้ผู้อื่นสำคัญผิดโดยไม่ชอบธรรม และเพราะการที่ให้ผู้อื่นสำคัญผิด โดยไม่เป็นธรรมนั้น เขาย่อมยกตนข่มผู้อื่น. เขาละคุณคือความเป็นผู้มีศีล ตั้งไว้แต่โทษ คือความเป็นผู้ทุศีลขึ้นก่อนทีเดียว ด้วยประการฉะนี้. ส่วนอกุศลธรรมอันลามกเป็นอนะเหล่านี้คือ ความเห็นผิด ความดำริผิด วาทาผิด ความเป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ กิริยาที่ให้ผู้อื่นสำคัญผิดโดยไม่ชอบธรรม การยกตน การข่มผู้อื่น ย่อมมี เพราะมิจฉาทิฎฐิเป็นปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

อปัณณกรรมที่ถือไว้ชั่ว

[๑๑๒]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น บุรุษผู้รู้แจ้งย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ถ้าแลความทำไม่มี เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไปจักทำตนให้เป็นผู้มีความสวัสดิได้. ถ้าแลความทำมีอยู่ เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก. อนึ่ง ความทำอย่าได้มีจริง คำของท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นจึงเป็นคำจริง เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านบุรุษบุคคลนี้ ย่อมถูกวิญญูชนติเตียนได้ในปัจจุบันว่า เป็นบุรุษบุคคลทุศีล มีความเห็นผิด มีวาทะว่า กรรมที่บุคคลทำอยู่ไม่เป็นอันทำ. ถ้าแลความทำมีอยู่จริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้ อย่างนี้ เป็นความปราชัยในโลกทั้งสอง คือในปัจจุบัน วิญญูชนติเตียน เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก. อปัณณกรรมนี้ที่บุคคลถือไว้ชั่ว สมาทานชั่วอย่างนี้ ย่อมแผ่ไปโดยส่วนเดียว ย่อมละเหตุแห่งกุศลเสีย.

ความเห็นที่ไม่เป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์

[๑๑๓]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ทำ ตัดเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตัด เผลาผลาญเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เผลาผลาญ ทำสัตว์ให้เศร้าโศกเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ทำสัตว์ให้เศร้าโศก ทำสัตว์ให้ลำบากเอง หรือใช้ผู้อื่นทำสัตว์ให้ลำบาก ทำสัตว์ให้ดิ้นรนเอง หรือใช้ผู้อื่นทำสัตว์ให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ลักทรัพย์ ตัดช่อง ปล้นใหญ่ ทำการปล้นในเรือนหลังเดียว ชุ่มอยู่ในทางเปลี่ยว คบหาภรรยาของผู้อื่น พุคเห็จ บาปที่บุคคลทำอยู่ ย่อมชื่อว่าเป็นอันทำ แม้หากผู้ใดพึงทำสัตว์ในแผ่นดินนี้ ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้อกองเดียวกัน ด้วยจักรมีคม

อาคโม ทกฺขิณญเจปี คงฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย หนนฺโต ฆาเตนฺโต ฉินฺทนฺโต เณทาเปนฺโต ปจฺนฺโต
 ปาเจนฺโต อตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ อตฺถิ ปาปสฺส อาคโม อุตฺตรญฺเจปี คงฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย
 ททฺนฺโต ทาเปนฺโต ยชนฺโต ยชาเปนฺโต อตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ อตฺถิ ปุณฺณสฺส อาคโม
 ทาเนน ทเมน สลฺลเมเนน สจฺจวชฺเชน อตฺถิ ปุณฺณํ^๑ อตฺถิ ปุณฺณสฺส อาคโมติ ฯ เตสเมตํ
 ปาฏิกงฺขํ ยมิทํ กายทฺถจฺริตํ วจฺิทฺถจฺริตํ มโนทฺถจฺริตํ อิมํ ตโย กุสฺเส ฌมฺเม อภินิพฺพุทฺเทตฺวา
 ยมิทํ กายสุจฺริตํ วจฺิสฺจฺริตํ มโนสุจฺริตํ อิมํ ตโย กุสฺเส ฌมฺเม สมากาย วตฺติสฺสณฺตํ^๒ ตํ กิสุส
 เหตุํ ปสฺสณฺติ หิ เต” โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา อกุสฺลानํ ฌมฺมานํ อาทินฺว โสการํ สงฺกิลสํ
 กุสฺลानํ ฌมฺมานํ เนกขมฺเม อาณิสสํ โวทานปฏฺขํ ฯ สนฺตํเยว โข ปน กิริยํ อตฺถิ กิริยาติสฺส
 ทิฏฺฐิํ โหติ สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯ สนฺตํเยว โข ปน กิริยํ อตฺถิ กิริยาติ สงฺกปฺเปติ สุวสฺส
 โหติ สมฺมาสงฺกปฺโป ฯ สนฺตํเยว โข ปน กิริยํ อตฺถิ กิริยาติ วาจํ ภาสติ สาสฺส โหติ
 สมฺมาวาจา ฯ สนฺตํเยว โข ปน กิริยํ อตฺถิ กิริยาติ อาห ยํ เต อรหฺนฺโต กิริยาทา เตสมํ น
 ปจฺจนีกํ กโรติ ฯ สนฺตํเยว โข ปน กิริยํ อตฺถิ กิริยาติ ปรี สลฺลเปติ สาสฺส โหติ
 สทฺธมฺมสลฺลเปตฺติ ตาย จ ปน สทฺธมฺมสลฺลเปตฺติยา เนวตฺตานุกกํเสติ น ปรี วมฺเภติ ฯ อิติ
 ปุพฺพเพว โข ปนสฺส ทุสฺสึลฺลํ ปหีนํ โหติ สฺสึลฺลํ ปจฺจุปฺภุจิตํ อยญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิํ
 สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา อริยานํ อปฺปจฺจนีกตา สทฺธมฺมสลฺลเปตฺติ อนตฺตูกกํสฺนา
 อปรวมฺภนา ฯ เอวํสีเม อนเนเก กุสฺลา ฌมฺมา สมฺภวานฺติ สมฺมาทิฏฺฐิํปจฺจุยา ฯ

[๑๑๔]

ตตฺร คหปตโย วิญฺญํ ปุริโส อิติ ปฏฺฐิตญฺจิภฺขติ สเจ โข อตฺถิ กิริยา เอวํยํ ภวํ
 ปุริสํปฺภุคฺคโล กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา สุคตํ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ ฯ กามํ โข ปน มาหุ
 กิริยา โหตุ เนตํ ภวตํ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺนํ อถ จ ปนํยํ ภวํ ปุริสํปฺภุคฺคโล ทิฏฺฐเว
 ฌมฺเม วิญฺญุนํ ปาสํโส สึลฺวา ปุริสํปฺภุคฺคโล สมฺมาทิฏฺฐิํ กิริยาโทติ ฯ สเจ โข อตฺถเว กิริยา
 เอวํ อิมสฺส โภโต ปุริสํปฺภุคฺคสฺส อุภยตฺถ กญฺจกาโห ยญฺจ ทิฏฺฐเว ฌมฺเม วิญฺญุนํ ปาสํโส
 ยญฺจ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณา สุคตํ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ ฯ เอวํสฺสํยํ อปณฺณโก

๑ ไป. เหตุฉนฺตเร “อตฺถิ ตโต นิทานํ ปุณฺณนฺติ อิมํ ปาชา ทิสฺสณฺติ ฯ

๒ ม. ย. อิติสทฺโท นตฺติ ฯ

๓ ม. เตติ นตฺติ ฯ

โดยรอบเช่นคมมีดโกน บาปอันมีกรรมทำสัตว์ให้เป็นลานเนื้อแห่งเดียวกันเป็นเหตุ ย่อมมี บาป
 ย่อมมีมาถึง แม้บุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา มาสัตว์เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ตนเอง หรือใช้
 ผู้อื่นให้ตัด เสาผลาญเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เสาผลาญ บาปอันมีการฆ่าสัตว์เป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมมี บาป
 ย่อมมีมาถึง ถ้าแม้บุคคลจะพึงไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทานเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง
 หรือใช้ผู้อื่นให้บูชา บุญอันมีการให้ทานเป็นต้นเป็นเหตุ ย่อมมี บุญย่อมมีมาถึง บุญย่อมมี บุญย่อม
 มีมาถึง เพราะการให้ เพราะการข่มใจ เพราะความสำรวม เพราะกล่าวคำสัตย์ ดังนี้. สมณพราหมณ์
 เหล่านั้นเป็นอันหวัง ข้อนี้ คือ จักเว้นอกุศลธรรม ๓ ประการนี้ คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
 จักสมาทาน กุศล ๓ ประการนี้ คือ กายสุจริต วจิสฺสุจริต มโนสุจริต แล้วประพฤติ ข้อนั้นเพราะเหตุ
 ไรเพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมเห็นโทษ ความดำทราวม ความเศร้าหมอง แห่งอกุศล
 ธรรม ย่อมเห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะ อันเป็นธรรมฝ่ายขาว แห่งกุศลธรรม. ก็ความทำมียู่จริง และ
 เขามีความเห็น ว่า ความทำมียู่ ความเห็นของเขานั้นเป็นความเห็นชอบ ความทำมียู่จริง ผู้นั้นดำริ
 ว่า ความทำมียู่ ความดำริของเขานั้นเป็นความดำริชอบ. ก็ความทำมียู่จริง ผู้นั้นกล่าววาทาว่า
 ความทำมียู่ วาทาของเขานั้นเป็นวาทาชอบ. ก็ความทำมียู่จริง ผู้นั้นกล่าวว่า ความทำ มียู่ ผู้นี้
 ย่อมไม่ทำตนให้เป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ผู้มีวาทีว่ากรรมที่บุคคลทำอยู่เป็นอันทำ. ก็ความทำมียู่
 อยู่จริง ผู้นั้นให้ผู้อื่นสำคัญว่าความทำมียู่ การที่ให้ผู้อื่นสำคัญของเขานั้น เป็นกิริยาที่ให้สำคัญ
 โดยชอบธรรม และเพราะการที่ให้ผู้อื่นสำคัญโดยชอบธรรมนั้น เขาย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น. เขา
 ละโทษคือความเป็นผู้ทุศีล ตั้งไว้แต่คุณ คือความเป็นผู้มีศีลก่อนทีเดียวก ด้วยประการฉะนี้. และกุศล
 ธรรมเป็นอนเอกเหล่านี้คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาทาชอบความไม่เป็นข้าศึกต่อพระอริยะ
 การที่ให้ผู้อื่นสำคัญ โดยธรรม การไม่ยกตน การไม่ข่มผู้อื่น ย่อมมีเพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัย ด้วย
 ประการฉะนี้แล.

อปัณณกธรรมที่ถือไว้

[๑๑๔]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น บุรุษ รู้แจ้ง
 ย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ถ้าแลความทำมียู่จริง ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติ
 โลก สวรรค์. หากความทำอย่าได้มี คำของท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น จึงเป็นคำจริง และ
 เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านบุรุษบุคคลนี้ ย่อมเป็นผู้อันวิญญูชนสรรเสริญในปัจจุบันว่า เป็นบุรุษ
 บุคคลมีศีล มีความเห็นชอบ มีวาทีว่า กรรมที่บุคคลทำอยู่เป็นอันทำ ดังนี้. ถ้าแลความทำ
 มียู่จริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้ อย่างนี้ เป็นความชนะในโลกรทั้ง ๒ คือ ใน
 ปัจจุบันวิญญูชนสรรเสริญ เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์. อปัณณกธรรมที่บุคคล
 นั้นถือศีลสมาทานคือ อย่างนี้ ย่อมแผ่ไปโดยส่วน ๒ ย่อมละเหตุแห่งอกุศลเสีย.

ธมฺโม สุตมตฺโต สมาทินฺโน * อุภยํสํ ปริตฺวา ติฏฺฐติ วัณฺณจิตฺติ อุกุสลญาณํ ฯ

[๑๑๕]

สนฺติ คหปตโย เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺโน เอวํทิฏฺฐินฺโน นตฺถิ เหตุ นตฺถิ
 ปจฺจโย สุตตานํ สงฺกิลีสาย อเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตตา สงฺกิลิสฺสนฺติ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย
 สุตตานํ วิสุทฺธิยา อเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตตา วิสุทฺธมนฺติ นตฺถิ พลํ นตฺถิ วิริยํ นตฺถิ
 ปุริสธามํ นตฺถิ ปุริสปรกฺกโม สพฺเพ สุตตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา สพฺเพ จีวา อวสา
 อพลา อวิริยา นียตีสงฺกตภาวปริณตา^๑ จเสววาภิชาติสุ สุขทุกฺขํ ปฏิสํเวทนฺตฺติ เตสํเยว โข
 คหปตโย สมณพฺราหฺมณานํ เอเก สมณพฺราหฺมณา อุชฺฐวิปจฺจนิกฺวาทา เต เอวมาหํสุ อตฺถิ เหตุ
 อตฺถิ ปจฺจโย สุตตานํ สงฺกิลีสาย สเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตตา สงฺกิลิสฺสนฺติ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ
 ปจฺจโย สุตตานํ วิสุทฺธิยา สเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตตา วิสุทฺธมนฺติ อตฺถิ พลํ อตฺถิ วิริยํ อตฺถิ
 ปุริสธามํ อตฺถิ ปุริสปรกฺกโม^๒ สพฺเพ สุตตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา สพฺเพ จีวา อวสา^๓
 สพลา สวิริยา นียตีสงฺกตภาวปริณตา จเสววาภิชาติสุ สุขทุกฺขํ ปฏิสํเวทนฺตฺติ ฯ ตํ กิ มนฺตถ
 คหปตโย นนฺเม สมณพฺราหฺมณา อณฺณมณฺณ^๔ อุชฺฐวิปจฺจนิกฺวาทาติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ

[๑๑๖]

ตตร คหปตโย เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินฺโน เอวํทิฏฺฐินฺโน นตฺถิ เหตุ นตฺถิ
 ปจฺจโย สุตตานํ สงฺกิลีสาย อเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตตา สงฺกิลิสฺสนฺติ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ
 ปจฺจโย สุตตานํ วิสุทฺธิยา อเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตตา วิสุทฺธมนฺติ นตฺถิ พลํ นตฺถิ วิริยํ นตฺถิ
 ปุริสธามํ นตฺถิ ปุริสปรกฺกโม สพฺเพ สุตตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา สพฺเพ จีวา อวสา
 อพลา อวิริยา นียตีสงฺกตภาวปริณตา จเสววาภิชาติสุ สุขทุกฺขํ ปฏิสํเวทนฺตฺติ เตสเมตํ
 ปาฏิกงฺขํ ยมิตํ กายสุจฺริตํ วีสฺสุจฺริตํ มโนสุจฺริตํ อิมํ ตโย กุสเล ธมฺเม อภินิพฺพุตฺเตว
 ยมิตํ กายทุจฺริตํ วีสฺสุจฺริตํ มโนทุจฺริตํ อิมํ ตโย อุกุสเล ธมฺเม สมาทาย วตฺตีสฺสนฺติ ตํ กิสุส
 เหตุ น หิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา ปสฺสนฺติ อุกุสลาณํ ธมฺมานํ อาทีนํ โอการํ สงฺกิลีส

๑ ไป. สุตสมาทินฺโน ฯ

๒ ม. สภาวปริณตา ฯ

๓ ย. เอกุณฺตเร นกาโร อตฺถิ ฯ ไปตุถกเป อิทฺติสฺสเยว ฯ

๔ ย. อวสา อพลา อวิริยา ฯ ไปตุถกเป อิทฺติสฺสเยว ฯ

๕ ม. ย. อณฺณมณฺณสุส ฯ

วาทะที่เป็นข้าศึกกัน

[๑๑๕]

คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจยไม่มี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจย ย่อมเศร้าหมองเอง เหตุไม่มี ปัจจยไม่มี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจย ย่อมบริสุทธิ์เอง กำลังไม่มี ความเพียรไม่มี เรี่ยวแรงของบุรุษไม่มี ความบากบั่นของบุรุษไม่มี สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวงไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มี ความเพียร เปรปรวนไปโดยความแยก ความผสม และตามภาวะ ย่อมเสวยสุขและทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่ง มีวาทะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้น เขากล่าว อย่างนี้ว่า เหตุมี ปัจจยมี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจย จึงเศร้าหมอง เหตุมี ปัจจยมี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจย จึงบริสุทธิ์ กำลังมีอยู่ ความเพียรมีอยู่ เรี่ยวแรงของบุรุษมีอยู่ ความบากบั่นของบุรุษมีอยู่ สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง มีอำนาจ มีกำลัง มีความเพียร เปรปรวนไปโดยความแยก ความผสม และตามภาวะ ย่อมเสวยสุขและทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมณพราหมณ์เหล่านี้มีวาทะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อกันและกันมิใช่หรือ.

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ความเห็นที่เป็นข้าศึกต่อพระอริยะ

[๑๑๖]

คูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์นั้น สมณพราหมณ์ผู้มีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจยไม่มี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจย ย่อมเศร้าหมองเอง เหตุไม่มี ปัจจยไม่มี เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจย ย่อมบริสุทธิ์เอง กำลังไม่มี ความเพียรไม่มี เรี่ยวแรงของบุรุษไม่มี ความบากบั่นของบุรุษไม่มี สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มี ความเพียร เปรปรวนไป โดยความแยก ความผสม และตามภาวะ ย่อมเสวยสุข และทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น สมณพราหมณ์เหล่านั้นเป็นอันหวังข้อนี้ คือ จักเว้นกุศลธรรม ๓ ประการนี้ คือ กายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต จักสมათานอกุศลธรรม ๓ ประการนี้ คือ กายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต แล้วประพฤติ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ไม่เห็นโทษ ความดำทรม ความเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรม ไม่เห็นอนิสงส์ในเนกขัมมะ อันเป็นธรรมฝ่ายขาวแห่งกุศลธรรม. ก็เหตุมีอยู่จริง แต่ผู้นั้นมีความเห็นว่า เหตุไม่มี ความเห็นของเขานั้น เป็นความเห็นผิด. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นดำริว่าเหตุไม่มี ความดำริของเขานั้นเป็นความดำริผิด. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นกล่าววาทะว่า เหตุไม่มี วาทะของเขานั้นเป็นวาทะผิด. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นกล่าวว่าเหตุไม่มี ผู้นี้ย่อมทำตนให้เป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ผู้กล่าวเหตุ. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นให้ผู้อื่นสำคัญผิดว่าเหตุไม่มี การให้ผู้อื่นสำคัญผิดของเขานั้น เป็นกิริยาที่ให้สำคัญโดยไม่ ชอบธรรม และเพราะการทำให้ผู้

กุสลาณัม ฌมฺมานัน เนกขมฺเม อานิสฺสํ วัทานปฺกัขํ ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ นตฺถิ เหตฺุติสฺส
 ทิฏฺฐิ โหติ สาสฺส โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ นตฺถิ เหตฺุติ สกฺกปฺเปติ
 สุวาสฺส โหติ มิจฺฉาสกฺกปฺโป ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ นตฺถิ เหตฺุติ วาจิ ภาสติ สาสฺส โหติ
 มิจฺฉาวาจา ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ นตฺถิ เหตฺุติ อาห เย เต อรหฺนฺโต เหตุวาทาเตสมฺมํ ปจฺจนิกํ
 กโรติ ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ นตฺถิ เหตฺุติ ปรี สยฺยเปติ สาสฺส โหติ อสทฺธมฺมสยฺยตฺตติ
 ตาย จ ปน อสทฺธมฺมสยฺยตฺตติยา อตฺตานุกฺกํเสติ ปรี วมฺเภติ ฯ อิติ ปุพฺพเพว โข ปน สุต
 สุตฺตํ ปิหิณ โหติ ทฺวสฺสํ ปจฺจุปฺภุจติ อยฺยจ มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาสกฺกปฺโป มิจฺฉาวาจา อริยานํ
 ปจฺจนิกตา อสทฺธมฺมสยฺยตฺตติ อตฺตานุกฺกํสนา ปรวมฺภนา ฯ เอวํสีเม อนนฺเต ปาปกา อกุสลา
 ฌมฺมา สมฺภวन्ติ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา ฯ

[๑๑๗]

ตตฺร กหปตโย วิญญู ปุริโส อิติ ปฏิสณฺธิกฺขติ สเจ โข นตฺถิ เหตุ เอวมฺยํ ภว
 ปุริสํปฺกคฺโค กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ^๑ โสตฺถิมตฺตํ กริสฺสติ ฯ สเจ โข อตฺถิ เหตุ เอวมฺยํ
 ภว ปุริสํปฺกคฺโค กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ อปายํ ทฺวคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ ฯ กาม
 โข ปน มาหุ เหตุ โหตุ เนลฺลํ ภวตฺถิ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺจํ อถ จ ปนํยํ ภว
 ปุริสํปฺกคฺโค ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม วิญญูณํ การโยหํ ทฺวสฺสํ ปุริสํปฺกคฺโค มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 อเหตุกวาทิตฺติ ฯ สเจ โข อตฺถเว เหตุ เอวํ อิมสฺส โภโต ปุริสํปฺกคฺคสฺส อุกฺยตฺถ
 กถิคาโห ยถจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม วิญญูณํ การโยหํ ยถจ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ อปายํ
 ทฺวคฺคํ วินิปาคํ นิรยํ อุปฺปชฺชิสฺสติ ฯ เอวมฺสฺสํยํ อปณฺณโก ฌมฺโม ทฺวสฺสมตฺโต สมาทินโน
 เอกํสํ ปริตฺวา ติฏฺฐติ ริณฺจติ กุสลญฺจานํ ฯ

[๑๑๘]

ตตฺร กหปตโย เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินโน เอวํทิฏฺฐินโน อตฺถิ เหตุ อตฺถิ
 ปจฺจโย สตฺตํ สกฺกิลสาย สเหตุ สปฺปจฺจยา สตฺตา สกฺกิลสฺสนฺติ อตฺถิ เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย
 สตฺตํ วิสฺสุทฺธิยา สเหตุ สปฺปจฺจยา สตฺตา วิสฺสุทฺธมนฺติ อตฺถิ พลํ อตฺถิ วิริยํ อตฺถิ
 ปุริสธามํ อตฺถิ ปุริสปรกฺกโม สพฺเพ สตฺตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ญฺตา สพฺเพ ชีวา สวสา
 สพฺลา สวริยา นิยตฺตํสคฺคิภาวปริณฺดา นสฺเสววาภิชาติสุ สุขทฺกัขํ ปฏิสัเวทนฺตํตีติ เตสเมตํ
 ปาฏิกงฺขํ ยมิทํ กายทฺวจริตํ วจิตฺตวจริตํ มโนทฺวจริตํ อิมํ ตโย อกุสเล ฌมฺเม อภินิพฺพุตฺเต
 วา ยมิทํ กายสุจริตํ วจิตฺตสุจริตํ มโนสุจริตํ อิมํ ตโย กุสเล ฌมฺเม สมาทาย วตฺติสฺสสนฺติ ตํ กิสุส
 เหตุ ปสฺสนฺติ หิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา อกุสลาณัม ฌมฺมานัน อาทินวํ โอการํ สกฺกิลสํ
 กุสลาณัม ฌมฺมานัน เนกขมฺเม อานิสฺสํ วัทานปฺกัขํ ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ อตฺถิ เหตฺุติสฺส
 ทิฏฺฐิ โหติ สาสฺส โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ สนฺตํเยว โข ปน เหตุํ อตฺถิ เหตฺุติ สกฺกปฺเปติ สุวาสฺส

๑ ม. ข. อธิ ปาโณ นตฺถิ ฯ

อื่นสำคัญโดยไม่ชอบธรรมนั้น เขาย่อมยกตนข่มผู้อื่น. เขาละคุณ คือความเป็นผู้มีศีล ตั้งไว้แต่โทษ คือความเป็นผู้ทุศีลขึ้นก่อนทีเดียว ด้วยประการฉะนี้. อกุศลธรรมอันลามก เป็นอนอกเหล่านี้ คือ ความเห็นผิด ความดำริผิด วาจาผิด ความเป็น ข้ำศึกต่อพระอริยะ การที่ให้อื่นสำคัญโดยไม่ชอบธรรม การยกตน การข่มผู้อื่น ย่อมมีเพราะมีฉันทิฏฐิเป็นปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

อปัณณกรรมที่ถือไว้ชั่ว

[๑๑๗]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์นั้น บุรุษผู้รู้แจ้ง ย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ถ้าแล้วเหตุไม่มี เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักทำตนให้มีความสุขสวัสดิได้ ถ้าเหตุมีอยู่จริง เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก. อนึ่ง หากเหตุอย่างมีจริง คำของท่านสมณพราหมณ์นั้น จึงเป็นคำจริง ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านบุรุษบุคคลนี้ อันวิญญูชนพึงติเตียนได้ในปัจจุบันว่าเป็นบุรุษบุคคลทุศีล มีความเห็นผิด มีวาตะว่าหาเหตุมิได้. ถ้าแลเหตุมีอยู่จริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้ อย่างนี้ เป็นความปราชัยในโลกทั้งสอง คือ ในปัจจุบัน วิญญูชนติเตียน เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก. อปัณณกรรมนี้ ที่บุคคลนั้นถือชั่ว สมาทานชั่ว อย่างนี้ ย่อมแผ่ไปโดยส่วนเดียว ย่อมละเหตุแห่งกุศลเสีย.

ความเห็นที่เป็นข้ำศึกต่อพระอริยะ

[๑๑๘]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์นั้น สมณพราหมณ์ ผู้มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย ย่อมเศร้าหมองเอง เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความบริสุทธิ์ของ สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย ย่อมบริสุทธิ์เอง กำลังมีอยู่ ความเพียรมีอยู่ เรี่ยวแรงของบุรุษมีอยู่ ความบากบั่นของบุรุษมีอยู่ สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง มีอำนาจ มีกำลัง มีความเพียร แปรปรวนไปด้วยความแยก ความผสม และตามภาวะ ย่อมเสวยสุขและทุกข์ในอภิชาติทั้ง ๖ เท่านั้น สมณพราหมณ์เหล่านั้นเป็นอันหวังข้อนี้ได้ คือ จักเว้นอกุศลธรรม ๓ ประการนี้ คือ กายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต จักสมาทานกุศลกรรม ๓ ประการนี้ คือ กายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต แล้วประพฤติข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมเห็นโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของอกุศลธรรม ย่อมเห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะ อันเป็นธรรมฝ่ายขาว แห่งกุศลธรรม. ก็เหตุ

โหติ สมมาสงกปโป ๑ สนฺตฺเตว โข ปน เหตุํ อตฺถิ เหตุติ วาจํ ภาสติ สาสฺส โหติ
 สมมาวาจา ๑ สนฺตฺเตว โข ปน เหตุํ อตฺถิ เหตุติ อาห เย เต อรหฺณโต เหตุวาทา เตสมฺยํ น
 ปจฺจนิกํ กโรติ ๑ สนฺตฺเตว โข ปน เหตุํ อตฺถิ เหตุติ ปรี สลฺลเปติ สาสฺส โหติ
 สทฺธมฺมสลฺลเปตฺติ ตาย จ ปน สทฺธมฺมสลฺลเปตฺติยา เนวตฺตานุกกํเสติ น ปรี วมฺเภติ ๑ อิติ
 ปุพฺพเว โข ปนสฺส ทุสฺสีลํ ปหิณฺโณ โหติ สฺสีลํ ปจฺจุปฺภุจติ อยฺยจ สมมาทิฏฺฐิ
 สมมาสงกปโป สมมาวาจา อริยานํต อปฺปจฺจนิกตา สทฺธมฺมสลฺลเปตฺติ อนตฺตูกกัสนา
 อปรวรมุณา ๑ เอวํสิเม อนนฺเต กุสลา ฐมฺมา สมฺภวานฺติ สมมาทิฏฺฐิปปจฺจยา ๑

[๑๑๕]

ตตฺร คหปตโย วิณฺญ ปุริโส อิติ ปฏิสลฺยจิกฺขติ สเจ โข อตฺถิ เหตุ เอวํยํ ภวํ
 ปุริสํปฺกคฺโค กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ สุคฺคิ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ ๑ กามํ โข ปน มาหุ
 เหตุ โหตุ เนสํ ภวตํ สมณพฺราหฺมณานํ สจฺจํ วจฺนํ อถ จ ปนํยํ ภวํ ปุริสํปฺกคฺโค ทิฏฺฐเว
 ฐมฺเม วิณฺญนํ ปาสํโส สึลวา ปุริสํปฺกคฺโค สมมาทิฏฺฐิ เหตุวาโหติ ๑ สเจ โข อตฺถเว เหตุ
 เอวํ อิมสฺส โภโต ปุริสํปฺกคฺคสฺส อุภยตฺถ กญฺจกาโห ยญฺจ ทิฏฺฐเว ฐมฺเม วิณฺญนํ ปาสํโส
 ยญฺจ กายสฺส เกทา ปรมฺมรณํ สุคฺคิ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสติ ๑ เอวํสฺสํยํ อปณฺณโก
 ฐมฺโม สฺสสมตฺโต สสมาทินฺโน อุภยํสํ พริตฺวา ติฏฺฐติ วิณฺจติ อกุสลญฺจานํ ๑

[๑๒๐]

สนฺติ คหปตโย เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ สพฺพโส
 อารุปฺปาติ เตสํยํ โข คหปตโย สมณพฺราหฺมณานํ เอเก สมณพฺราหฺมณา อุชฺฐิปปจฺจนิกวาทา
 เต เอวมาหํสุ อตฺถิ สพฺพโส อารุปฺปาติ ๑ ตํ กิ มลฺลนถ คหปตโย นนฺเม สมณพฺราหฺมณา
 อณฺณมณฺณสฺส อุชฺฐิปปจฺจนิกวาทาติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ ตตฺร คหปตโย วิณฺญ ปุริโส อิติ
 ปฏิสลฺยจิกฺขติ เย โข เต โภณโต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ สพฺพโส
 อารุปฺปาติ อิทํ เม อทิฏฺฐิ เยปี เต โภณโต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน อตฺถิ
 สพฺพโส อารุปฺปาติ อิทํ เม อวิทิตํ อหฺลเจว โข ปน อชานนฺโต^๑ อปฺสฺสนฺโต เอกํเสน
 อาทาย โวหเรยฺยํ อิทเมว สจฺจํ โมกขมณฺณนฺติ น เม ตํ อสฺส ปฏฺฐิรूपํ เย โข เต โภณโต
 สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทีโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ สพฺพโส อารุปฺปาติ สเจ โข เตสํ ภวตํ

๑ ป. อชานํ อชานนฺโต อชานํ อปฺสฺสนฺโต ๑

มีอยู่จริง ผู้นั้นมีความเห็นว่า เหตุมี ความเห็นของเขานั้นเป็นความเห็นชอบ. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นดำริว่า เหตุมี ความดำริของเขานั้น เป็นความดำริชอบ. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นกล่าวว่าหาว่า เหตุมี วาจาของเขานั้นเป็นวาจาชอบ. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นกล่าวว่า เหตุมี ผู้นี้ย่อมไม่ทำตนให้เป็นข้าศึก ต่อพระอรหันต์ผู้มีวาตะว่า เหตุมี. ก็เหตุมีอยู่จริง ผู้นั้นให้ผู้อื่นสำคัญว่า มีเหตุ การที่ให้ผู้อื่นสำคัญของเขานั้น เป็นการที่ให้สำคัญโดยชอบธรรม และเพราะการที่ให้ผู้อื่นสำคัญโดยชอบธรรมนั้น เขาย่อมไม่ยกตน ย่อมไม่ข่มผู้อื่น. เขาละโทษ คือความเป็นผู้ทุศีล ตั้งไว้เฉพาะแต่ความเป็นผู้มีศีลก่อนทีเดียว ด้วยประการฉะนี้. กุศลธรรมเป็นอนेกเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ ความไม่เป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ การที่ให้ผู้อื่นสำคัญโดยชอบธรรม การไม่ยกตน การไม่ข่มผู้อื่น ย่อมมี เพราะสัมมาทิฐิเป็นปัจจัยด้วยประการฉะนี้.

อปัณณกธรรมที่ถือไว้ได้

[๑๑๙]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์นั้น บุรุษผู้เป็นวิญญูย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ถ้าเหตุมีอยู่จริง เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จะเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์. ก็ถ้าเหตุอย่าได้มีจริง วาจาของท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นจึงเป็น คำสัจย์ ก็เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านบุรุษบุคคลนี้ ย่อมเป็นผู้อันวิญญูชนสรรเสริญในปัจจุบันว่า เป็นบุรุษบุคคลผู้มีศีล มีความเห็นชอบ มีวาตะว่ามีเหตุ. และถ้าเหตุมีอยู่จริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้ อย่างนี้ เป็นความชนะในโลกทั้งสอง คือ ในปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้อันวิญญูชน สรรเสริญ เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์. อปัณณกธรรมนี้ ที่บุคคลนั้นยึดถือดี สมาทานดี อย่างนี้ ย่อมแผ่ไปโดยส่วน ๒ ย่อมละเหตุแห่งอกุศลเสีย.

วาตะว่าอรูปพรหมไม่มี

[๑๒๐]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์ พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า อรูปพรหมย่อมไม่มีด้วยอาการทั้งปวง สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อสมณพราหมณ์พวกนั้น เขากล่าวอย่างนี้ว่า อรูปพรหมมีอยู่ด้วยอาการทั้งปวง. ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมณพราหมณ์ เหล่านี้มีวาตะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อกันแลกันมิใช่หรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์นั้น บุรุษผู้เป็นวิญญู ย่อมเห็นตระหนักดังนี้ว่า ข้อที่ว่าท่านสมณพราหมณ์มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่าอรูปพรหมไม่มีด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เราไม่เห็น แม้ข้อที่ว่า ท่านสมณพราหมณ์ มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่าง

สมณพราหมณานํ สจฺจํ วจฺนํ จานเมตํ วิชฺชติ เย เต เทวาทา รูปีโน มโนมยา อปฺปนฺนํ เม^๑
 ตตฺตรูปปตฺติ ภาวิสฺสตี เย ปน เต โภณฺโต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อตฺถิ
 สพฺพโส อารูปปาติ สเจ เตสํ ภวตํ สมณพราหมณานํ สจฺจํ วจฺนํ จานเมตํ วิชฺชติ เย เต
 เทวาทา อรูปีโน สลฺลยามยา อปฺปนฺนํ เม^๒ ตตฺตรูปปตฺติ ภาวิสฺสตี ทิสฺสนฺเต โข ปน รูปาธิกรณ^๓
 ทณฺฑาทานสตุถาทาน^๔ กลหวิคฺคหวิวาทตฺวํตฺวํเปสฺสณ^๕ มุสสาวาทา นตฺถิ โข ปเนตํ สพฺพโส
 อารูปเปติ ฯ โส อิติ ปฏฺฐิสงฺขาเย รูปานํเยว นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ฯ

[๑๒๑]

สนฺติ คหปตโย เอเก สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ สพฺพโส
 ภวนิโรธติ ฯ เตสํเยว โข คหปตโย สมณพราหมณานํ เอเก สมณพราหมณา
 อุชฺฐวิปจฺจนิกวาทา เต เอวมาหํสุ อตฺถิ สพฺพโส ภวนิโรธติ ฯ ตํ ก็ มลฺลนฺต คหปตโย นนฺเม
 สมณพราหมณา อณฺณมณฺณสฺส อุชฺฐวิปจฺจนิกวาทาติ ฯ เอวํ ภนฺเต ฯ ตตฺร คหปตโย วิญฺญ
 ปุริโส อิติ ปฏฺฐิสถจิกฺขติ เย^๖ โข เต โภณฺโต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ
 สพฺพโส ภวนิโรธติ อิทํ เม อทิฏฺฐํ เยปิ เต โภณฺโต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน
 อตฺถิ สพฺพโส ภวนิโรธติ อิทํ เม อวิทิตํ อหฺลเจว โข ปน อชานนฺโต อปฺสฺสนฺโต เอกํเสน
 อาทาย โวหเรยฺยํ อิทเมว สจฺจํ โมกฺขมณฺณนฺติ น เม ตํ อสฺส ปฏฺฐิรูปํ เย โข เต โภณฺโต
 สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ สพฺพโส ภวนิโรธติ สเจ เตสํ ภวตํ
 สมณพราหมณานํ สจฺจํ วจฺนํ จานเมตํ วิชฺชติ เย เต เทวาทา อรูปีโน สลฺลยามยา อปฺปนฺนํ
 เม ตตฺตรูปปตฺติ ภาวิสฺสตี เย ปน เต โภณฺโต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อตฺถิ
 สพฺพโส ภวนิโรธติ สเจ เตสํ ภวตํ สมณพราหมณานํ สจฺจํ วจฺนํ จานเมตํ วิชฺชติ ยํ ทิฏฺฐเจว
 ธมฺเม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ฯ เย โข เต โภณฺโต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน นตฺถิ
 สพฺพโส ภวนิโรธติ เตสมํยํ ทิฏฺฐิ สราคาย สนฺติเก สํโยคาย สนฺติเก อภินนฺทนาย สนฺติเก
 อชฺโฆสณานาย สนฺติเก อุปาทานาย สนฺติเก เย ปน เต โภณฺโต สมณพราหมณา เอวํวาทิโน

๑ ไป. อปฺปนฺนํเมตํ ฯ

๒ ไป. อปฺปนฺนํเมตํ ฯ

๓ ม. รูปการณา ฯ

๔ ม. ... สตุถาทานํ ฯ

๕ ม. วิวาทตฺวํตฺวํ ฯ

๖ ม. เย จ โข เต ฯ

นี้ว่า อรูปพรหมมีอยู่ด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เราไม่รู้ ส่วนเราเองเล่า เมื่อไม่รู้ เมื่อไม่เห็น จะพึงถือเอาโดยส่วนเดียวแล้วกล่าวว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้ ข้อนี้พึงเป็นการสมควรแก่เราหาได้ ถ้าคำของท่านสมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้มีความเห็น อย่างนี้ว่า อรูปพรหมไม่มีด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เป็นคำจริง ข้อที่เราจักเกิดขึ้นในเหล่าเทวดา ที่มีรูป สำเร็จด้วยใจ ซึ่งไม่เป็นความผิด นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าคำของท่านสมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า อรูปพรหมมีอยู่ด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เป็นคำจริงข้อที่เราจักเกิดขึ้นในเหล่าเทวดาที่ไม่มีรูปสำเร็จด้วยสัญญา ซึ่งไม่เป็นความผิด นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ อนึ่งการถือท่อนไม้ การถือศัสตรา การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การตัวต่อตัว การกล่าวส่อเสียดและมุสาวาท ซึ่งมีรูปเป็นเหตุ ย่อมปรากฏแต่ข้อนี้ ย่อมไม่มี ในอรูปพรหม ด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้. บุรุษผู้เป็นวิญญูนั้น ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิทแห่งรูปอย่างเดียว.

วาทะว่าความดับแห่งภพไม่มี

[๑๒๑]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์ พวกหนึ่งมีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพ ไม่มีด้วยอาการทั้งปวง. สมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมีวาตะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้น เขากล่าวอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพมีอยู่ ด้วยอาการทั้งปวง. ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉนสมณพราหมณ์เหล่านี้ มีวาตะเป็นข้าศึกโดยตรงต่อกันและกันมิใช่หรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น บุรุษผู้เป็นวิญญู ย่อมเห็นตระหนักรู้ดังนี้ว่า ข้อที่ท่านสมณพราหมณ์มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพไม่มีด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เราไม่เห็นแม้ข้อที่ท่านสมณพราหมณ์มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพมีอยู่ด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เราไม่รู้ ส่วนเราเองเล่า เมื่อไม่รู้ เมื่อไม่เห็น จะพึงถือเอาโดยส่วนเดียว แล้วกล่าวว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้ ข้อนี้พึงเป็นการสมควรแก่เราหาได้ ถ้าคำของท่านสมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพไม่มีด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เป็นคำจริง ข้อที่เราจักเกิดขึ้นในเหล่าเทวดาที่ไม่มีรูป สำเร็จด้วยสัญญา ซึ่งไม่เป็นความผิด นี้เป็นฐานะที่จะมีได้ อนึ่ง ถ้าคำของท่านสมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพมีอยู่ด้วยอาการทั้งปวง ดังนี้ เป็นคำจริง ข้อที่เราจักปรินิพพานในปัจจุบันนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้. ความเห็นของท่านสมณพราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพ ไม่มีด้วยอาการทั้งปวงนี้ ไกลต่อธรรมเป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกลต่อธรรมเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกลต่อธรรมเครื่องเพติดเพลิน ไกลต่อธรรมเครื่องสยบ ไกลต่อธรรมเครื่องถ่ม ส่วนความเห็นของท่านสมณ

เอวทิฏฐิโน อตฺถิ สพฺพโส ภวนิโรชฺชติ เตสมยฺหิ ติฏฺฐิ อสราคาเย^๑ สนฺติเก อสํโยคาย
 สนฺติเก อนภินนฺทนาย สนฺติเก อนชฺโฆสณาย สนฺติเก อนุปาทนายนฺติเกติ ฯ โส อิติ
 ปฏิสงฺขาย ภวานํเยว นิพฺพุทฺธาย วิราคายนฺติโรชายนฺติ ปฏิปนฺโน โหติ ฯ

[๑๒๒]

จตุตทาโรเม คหปตโย ปุคฺคโล สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมี กตฺเม จตุตทาโร อิท
 คหปตโย เอกจฺโจ ปุคฺคโล อตฺตุนฺตโป โหติ อตฺตปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต อิท คหปตโย
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล ปฺรณฺตโป โหติ ปฺรปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต อิท คหปตโย เอกจฺโจ ปุคฺคโล
 อตฺตุนฺตโป จ โหติ อตฺตปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ปฺรณฺตโป จ ปฺรปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต
 อิท คหปตโย เอกจฺโจ ปุคฺคโล เนวตฺตุนฺตโป จ โหติ นาทตฺตปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต น
 ปฺรณฺตโป น ปฺรปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต โส อนตฺตุนฺตโป อปฺรณฺตโป ติฏฺฐเวยว ฐมฺเม
 นิจฺจนาโต นิพฺพุโต สิตฺติภูโต สุขปฺปฏิสํเวทึ พุรฺหมภูเตน อตฺตนา วิหฺรติ ฯ

[๑๒๓]

กตโม จ คหปตโย ปุคฺคโล อตฺตุนฺตโป อตฺตปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ฯ อิท คหปตโย
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล อเจตโก โหติ มุตฺตาจาโร หตฺถาวเลฆโน ฯ ยถา กนฺทฺรทกฺสุตฺตํ ตถา วิตฺถาโร ฯ
 อิติ เอวรूपํ อนนฺทวิหิตํ กายสฺส อาตาปนปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต วิหฺรติ อยํ วุจฺจติ
 คหปตโย ปุคฺคโล อตฺตุนฺตโป อตฺตปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ฯ กตโม จ คหปตโย
 ปุคฺคโล ปฺรณฺตโป ปฺรปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ฯ อิท คหปตโย^๒ ปุคฺคโล โอโรพุทฺธิโก โหติ
 สุกฺกริโก โหติ ฯ เปฯ เย วา ปนฺณณฺเณปี เกจิ กุรฺรทมนฺนุตา อยํ วุจฺจติ คหปตโย ปุคฺคโล
 ปฺรณฺตโป ปฺรปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ฯ กตโม จ คหปตโย ปุคฺคโล อตฺตุนฺตโป จ
 อตฺตปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ปฺรณฺตโป จ ปฺรปฺริตาปนานฺนโยคมนฺนุยุตฺโต ฯ อิท คหปตโย
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล ราชาวา โหติ ขตฺติโย มุทฺธาวสิตฺโต ฯ เปฯ เตปี ทณฺฑตฺตชฺชิตา ภัยตฺตชฺชิตา
 อสฺสุมฺขา โรทฺธมานา ปฺริกมฺมานิ กโรนฺติ อยํ วุจฺจติ คหปตโย ปุคฺคโล อตฺตุนฺตโป จ

๑ ม. อสราคาเย ฯ

๒ ป. ม. ช. เอกจฺโจ ปุคฺคโล ฯ

พราหมณ์ที่มีวาตะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ความดับสนิทแห่งภพมีอยู่ด้วยอาการทั้งปวงนี้ ไกลต่อกรรมอันไม่เป็นไปกับด้วยวาระะ ไกลต่อกรรมอันมิใช่กรรม ประกอบสัตว์ไว้ ไกลต่อกรรมอันมิใช่เครื่องเพติดเพลิน ไกลต่อกรรมอันมิใช่เครื่องสยบ ไกลต่อกรรมอันไม่เป็นเครื่องยึดมั่น บุรุษผู้เป็นวิญญูนั้น ครั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมปฏิบัติเพื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิทแห่งภพเท่านั้น.

บุคคล ๔ จำพวก

[๑๒๒]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีอยู่ หาได้อยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไหน คือบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน.

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบการชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนและประกอบการชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนและประกอบการชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนและไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนและไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนนั้น ไม่มีความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว.

[๑๒๓]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อนเป็นไหน?

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนเปลือย ทอดทั้งมารยาท เลี่ยมมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่ยินดีภิกษาที่เขาเข้ามาให้ ไม่ยินดีภิกษาที่เขาทำเฉพาะ ไม่ยินดีภิกษาที่เขาพนมมือ ไม่รับภิกษาปากหม้อ ไม่รับภิกษาจากปากกระเช้า ไม่รับภิกษาคร่อมธรณีประตู ไม่รับภิกษาคร่อมท่อนไม้ ไม่รับภิกษาคร่อมเสา ไม่รับภิกษาของคน ๒ คนที่กำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงผู้กำลัง ให้ลูกดูนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้คลอเคลียบุรุษ ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับภิกษาในที่ที่เขาเลี้ยงสุนัข ไม่รับภิกษาในที่ที่มีแมลงวัน ไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับปลา ไม่รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมักดอง เขาได้รับภิกษาที่เรือนหลังเดียว เขียวยาอัทธภาพด้วยข้าวคำเดียวบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๒ หลัง เขียวยาอัทธภาพด้วยข้าว ๒ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๓ หลัง เขียวยาอัทธภาพด้วยข้าว ๓ คำบ้าง รับ

๑ ม. ย. อัย สหุโท นตุติ. ๑

ภิกษาที่เรือน ๔ หลัง เยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๔ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๕ หลัง เยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๕ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๖ หลัง เยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๖ คำบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๗ หลัง เยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๗ คำบ้าง เยียวยาอัตภาพด้วย ภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง ๒ ใบบ้าง ๓ ใบบ้าง ๔ ใบบ้าง ๕ ใบบ้าง ๖ ใบบ้าง ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันหนึ่งบ้าง ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ๖ วันบ้าง ๗ วันบ้าง เป็นผู้ประกอบความชวนขวยในการบริโภครัตตที่เวียนมาตลอดทั้งเดือนแม้เช่นนี้ ด้วยประการฉะนี้ เขาเป็นผู้มีฝักคองเป็นภิกษาบ้าง มีข้าวฟ่างเป็นภิกษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภิกษาบ้าง มีกากข้าวเป็นภิกษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภิกษาบ้าง มีรำเป็นภิกษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภิกษาบ้าง มีข้าวโหม้เป็นภิกษาบ้าง มีหญ้าเป็นภิกษาบ้าง มีโคมัยเป็นภิกษาบ้าง มีเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภค ผลไม้หล่น เยียวยาอัตภาพ.

เขาทรงผ้าปานบ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนั่งเสื่อบ้าง หนั่งเสื่อทั้งเล็บบ้าง ผ้าคารองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยผมนคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปีกนกเค้าบ้าง เป็นผู้ถอนผม และหมวด คือ ประกอบความชวนขวยในการถอนผมและหมวดบ้าง เป็นผู้ยื่น คือ ห้ามอาสนะเป็นผู้กระโหย่ง คือ ประกอบความเพียรในการกระโหย่ง (คือ เดินกระโหย่งเหยียบพื้นไม่เต็มเท้าบ้าง) เป็นผู้นอนบนหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำวันละ ๑ ครั้ง คือ ประกอบการชวนขวยในการลงน้ำบ้าง เป็นผู้ประกอบความชวนขวยในการทำให้กายเดือดร้อนเร่าร้อนหลายอย่างเห็นปานนี้อยู่ ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขวยในการทำตนให้เดือดร้อน

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขวยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อนเป็นไฉน? ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ฆ่าแพะเลี้ยงชีวิต ฆ่าสุกรเลี้ยงชีวิต ฆ่านกเลี้ยงชีวิต ฆ่าเนื้อเลี้ยงชีวิต เป็นคนเหี้ยมโหด เป็นคนฆ่าปลา เป็นโจร เป็นคนฆ่าโจร เป็นคนปกครองเรือนจำ หรือบุคคลเหล่านั้นบางพวกเป็นผู้ทำการงานอันทารุณ ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขวยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน และประกอบความชวนขวยในการทำตนให้เดือดร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และประกอบความชวนขวยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อนเป็นไฉน?

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นพระราชามหากษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเษกแล้วก็ดี เป็นพราหมณ์มหาศาลก็ดี พระราชาหรือพราหมณ์นั้นโปรดให้ทำโรงที่บูชาัญขึ้นใหม่ทางด้านบูรพาแห่งพระนคร แล้วทรงจำเรียวยพระเกศาและพระมัสสุ ทรงนุ่งหนั่งเสื่อทั้งเล็บ ทรงทาพระกายด้วยเนยใสและน้ำมันงา ทรงเกาพระปฤษฎางค์ด้วยเขามฤค เข้าไปยังโรงที่บูชาัญใหม่ พร้อมด้วยพระมเหสีและพราหมณ์ปุโรหิต บรรทมบนพื้นดินอันมิได้ลาดด้วยเครื่องลาด ทา

ด้วยโคมัยสค นำนมในเต้าที่หนึ่ง แห่งโคแม่ลูกอ่อนตัวเดียวมีเท่าใดพระราชาทรงเยียวยาอัฏภาพ
ด้วยนํ้ามนเท้านั้น นำนมในเต้าที่ ๒ มีเท่าใด พระมเหสีทรงเยียวยาอัฏภาพด้วยนํ้ามนเท้านั้น นำนม
ในเต้าที่ ๓ มีเท่าใด พราหมณ์ปุโรหิตย่อมเยียวยาอัฏภาพด้วยนํ้ามนเท้านั้น นำนมในเต้าที่ ๔ มีเท่าใด
ก็บูชาไฟด้วยนํ้ามนเท้านั้น ลูกโคเยียวยาอัฏภาพด้วยนํ้ามนที่เหลือ พระราชาหรือพราหมณ์นั้นตรัส
อย่างนี้ว่า เพื่อต้องการบูชาอัญญ จงฆ่าโคผู้ประมาณเท่านี้ ลูกโคผู้ประมาณเท่านี้ ลูกโคเมียประมาณ
เท่านี้ แพะประมาณเท่านี้ แกะประมาณเท่านี้ ม้าประมาณเท่านี้ จงตัดต้นไม้ประมาณเท่านี้ เพื่อ
ต้องการทำเป็นเสาอัญญ จงเกี่ยวหญ้าประมาณเท่านี้ เพื่อต้องการลาดพื้น ชนเหล่าใดที่เป็นทาสก็ดี
เป็นคนใช้ก็ดี เป็นกรรมกรก็ดี ของพระราชาหรือพราหมณ์นั้น ชนเหล่านั้นถูกอาชญาคุกคาม ถูก
ภัยคุกคาม มีนํ้าตานองหน้าร้องไห้ให้ทำงานตามกำหนด ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
บุคคลนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน และประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือด
ร้อน ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนและประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็บุคคลไม่เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนและไม่ประกอบ
ความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนและไม่ประกอบความชวนชวาย
ในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีความหิว ดับ
สนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันทีเดียว เป็นไหน?

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย พระตถาคตเสด็จอุบัติในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้
เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดี ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระ
ธรรม พระตถาคตพระองค์นั้นทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วย
พระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้
รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อม
ทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดี บุตรคฤหบดีหรือผู้เกิดเฉพาะใน
ตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น ครั้นฟังแล้ว ได้ศรัทธาในพระตถาคตเมื่อได้ศรัทธาแล้ว
ย่อมเห็นตระหนักรว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคล
ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวดุจสังข์จัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย
ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต สมัยต่อมา เขา
ละกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องอาภรณ์น้อยใหญ่ ปลงผมและ หนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์
ออกบวชเป็นบรรพชิต.

เขาบวชอย่างนี้แล้ว ถึงพร้อมด้วยสิกขาและอาชีวะเสมอด้วยภิกษุทั้งหลาย

๑. ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตรา มีความละอาย มี ความ
เอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่.

๒. ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่ เขาให้

ไม่ประพฤตินเป็นขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่.

๓. ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุน อันเป็นกิจของชาวบ้าน.

๔. ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก.

๕. ละคำต่อเสียด เว้นขาดจากคำต่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน.

๖. ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ ชวนให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ.

๗. ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร.

๘. เธอเว้นขาดจากการพรากพิชคามและภุคคาม.

๙. เธอฉันหนเดียว เว้นการฉันในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาล.

๑๐. เธอเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล.

๑๑. เธอเว้นขาดจากการตัดทรงประดับ ตกแต่งร่างกาย ด้วยดอกไม้ของหอม และ เครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว.

๑๒. เธอเว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่.

๑๓. เธอเว้นขาดจากการรับทองและรับเงิน.

๑๔. เธอเว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ.

๑๕. เธอเว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ.

๑๖. เธอเว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี.

๑๗. เธอเว้นขาดจากการรับทาสีและทาส.

๑๘. เธอเว้นขาดจากการรับแพะและแกะ.

๑๙. เธอเว้นขาดจากการรับไก่และสุกร.

๒๐. เธอเว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา.

๒๑. เธอเว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน.

๒๒. เธอเว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้.

๒๓. เธอเว้นขาดจากการซื้อและการขาย.

๒๔. เธอเว้นขาดจากการโกงด้วยตราชั่ง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด.

๒๕. เธอเว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง.

๒๖. เธอเว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก.

เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจิวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทิศทางใดๆ ก็ถือไปได้เอง นกมีปีกจะบินไปทางทิศทางใดๆ ก็มีแต่ปีกของตัวเองเป็นภาระบินไป ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล เป็นผู้สันโดษด้วยจิวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศทางใดๆ ก็ถือไปได้เอง.

ภิกษุนั้นประกอบด้วยศีลชั้นอันเป็นอริยะนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถือนิमित ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออกิฆมาและโทมนัสครอบงำนั้นชื่อว่ารักษากุศลธรรม ชื่อว่าถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ เธอฟังเสียงด้วยโสต คมกลืนด้วยฆานะ ลิ้มรสด้วยชีวา ถูกต้องโณภูมิจักขุด้วยกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ แล้ว ไม่ถือนิमित ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามกคืออกิฆมาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษามโนทรีย์ ชื่อว่าถึงความสำรวมในมโนทรีย์ ภิกษุประกอบด้วยอินทรีย์สังวรอันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน.

ภิกษุนั้นย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ในการถอยกลับ ในการแล ในการเหลียวในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงสังฆาฏิบาตรและจิวร ในการจัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ้อยอุจาระ ปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพุด การนิ่ง.

ภิกษุนั้นประกอบด้วยศีลชั้น อินทรีย์สังวร สติและสัมปชัญญะ อันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง ในกาลภายหลังภัต เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความเพ่งเล็งในโลก มีใจปราศจากความเพ่งเล็งอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความเพ่งเล็ง ละความประทุษร้าย คือ พยาบาท ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้าย คือพยาบาทได้ ละถีนมิทธะแล้วเป็นผู้ปราศจากถีนมิทธะ มีความกำหนดหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทธะ ละอุทธัจจกุกกุจจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายในอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉานแล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉาน ไม่มีความเคลือบแคลงในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉาน.

ภิกษุนั้นละนิวรรณ์ ๕ เหล่านี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ อันทำปัญญาให้ทुरพลได้แล้ว สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะ

ปีติสิ้นไป บรรลุตถิยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุตถุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่.

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ง่ายแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณเธอ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วไม่มาเกิดในภพนี้ เธอ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ง่ายแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิตรสุจริต มโนสุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิตรสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ดังนี้ เธอ ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ง่ายแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา. เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี.

ดูกรพราหมณ์คฤหบดีทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่าเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบ ความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีความหิว ดับสนิท

[๑๒๔]

เอวํ วุตฺเต สาลยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิภฺกฺชชิตํ วา อุภฺกฺชเชยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย
มฺพฺพหฺสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชฺชิตํ ธารเยยฺย จภฺจมนฺโต รูปานิ ทภฺจนฺตฺติ^๑
เอวเมว โภตา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน ฐมฺโม ปกาสิโต เอเต มยฺ ภวณฺตํ โคตมํ สรณํ
คจฺฉาม ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธารेतฺว อชฺชตฺตเค ปาณฺเปเต
สรณฺจคเตติ ฯ

อปณฺณกสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทสมํ ฯ

ตสฺส วคฺคสฺส อุทฺธานํ

กนฺทรรนาครสฺวโร^๒ โปตฺถิโย ปุณฺ จีวกฺกจฺโจ อุปาสิทโม^๓ ตถา^๔ กุกฺกุโร^๕ อภโย
พหุเวทนิโยปี^๖ จ อปณฺณกตาทสโมปจโม^๗ ปวโร วคฺโค จ ฯ

คหปติวคฺโค ปจโม ฯ

๑ ย. ทภฺจนฺตฺติ ฯ

๒ ม. เสขวโต จ ฯ

๓ ม. อุปาสิทมฺมโต ฯ

๔ ม. อยฺ ปาโง นตฺติ ฯ

๕ ม. กุกฺกุรอกโย ฯ

๖ ม. พหุเวทนิยาปณฺณกโต ทสโม ฯ

๗ ม. ปจโม ปวโร วคฺโค จาติ อิม ปาจา นตฺติ ฯ

เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุขมีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว.

คฤหบดีแสดงตนเป็นอุบาสก พราหมณ์และ

[๑๒๔]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์คฤหบดีและชาวบ้านสาละทั้งหลาย ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทิ พระโคตมผู้เจริญ ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย ฉันทินั้นเหมือนกัน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายนี้ ขอถึงท่าน พระโคตม พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระ โคตมจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฉะนี้แล.

จบ อปัณณกสูตร ที่ ๑๐

รวมพระสูตรในวรรคนี้มี ๑๐ พระสูตรคือ

๑. กัณทรกสูตร ๒. อัญจนกสูตร ๓. เศขปฏิปทาสูตร ๔. โปตลียสูตร ๕. ชีวกสูตร ๖. อุปาลิยาวสูตร ๗. กุกกุโร
วาทสูตร ๘. อภัยราชกุมารสูตร ๙. พุทฺธเวทนิยสูตร ๑๐. อปัณณกสูตร

จบ คหปติวรรค ที่ ๑.

ภิกขุขุคโค

จูฬราหุลโถวาทสูตร^๑

[๑๒๕]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ๑ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ราหุโล อมฺพลภูจิกายํ วิหริติ ๑ อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิโต เยน อมฺพลภูจิกา เยนายสฺมา ราหุโล เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ อทฺทสา โข อายสฺมา ราหุโล ภควนฺตํ ทูรโตว อากฺขณฺตํ ทิสฺวาน อาสนํ ปณฺญาเปสี อุตฺกณฺจ ปาทานํ ๑ นิสีทิ ภควา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺซช ปาทเ ปกฺขาลลิตี ๑ อายสฺมาปี โข ราหุโล ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ๑

[๑๒๖]

อถ โข ภควา ปริตฺตํ^๒ อุตฺกาวเสสํ อุตฺกาธานเ จเปตฺวา อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสี ปสฺสสี โน ตฺวํ ราหุล อิมํ ปริตฺตํ อุตฺกาวเสสํ อุตฺกาธานเ จปิตนฺติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ เอวํ ปริตฺตํ โข ราหุล เตสํ สามณฺธํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺสาวาทเ ลชฺชาติ ๑ อถ โข ภควา ตํ^๓ ปริตฺตํ อุตฺกาวเสสํ จทฺทิตฺตนฺติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ เอวํ จทฺทิตํ โข ราหุล เตสํ สามณฺธํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺสาวาทเ ลชฺชาติ ๑ อถ โข ภควา ตํ อุตฺกาธานํ นิกฺกฺชชิตฺวา อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสี ปสฺสสี โน ตฺวํ ราหุล อิมํ^๔ ปริตฺตํ อุตฺกาวเสสํ จทฺทิตฺตนฺติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ เอวํ จทฺทิตํ โข ราหุล เตสํ สามณฺธํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺสาวาทเ ลชฺชาติ ๑ อถ โข ภควา ตํ อุตฺกาธานํ นิกฺกฺชชิตฺวา อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสี ปสฺสสี โน ตฺวํ ราหุล อิมํ อุตฺกาธานํ ริดฺตํเยว^๕ ตฺถจฺจนฺติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ เอวํ ริดฺตํ ตฺถจฺจํ โข ราหุล เตสํ สามณฺธํ เยสํ นตฺถิ สมฺปชานมฺสาวาทเ ลชฺชาติ ๑

[๑๒๗]

เสยฺยถาปี ราหุล รมฺโห นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวากิชาโต^๕ สงฺคามาวโร

๑ ม. อมฺพลภูจิกราหุโลวาทสูตร^๑

๒ ม. อัย ปาโง นตฺถิ ๑

๓ ม. อัย ปาโง นตฺถิ ๑ ย. ตนฺติ ทิสฺสตี ๑

๔ ม. ย. ริดฺตํ ๑

๕ ส. ย. อรุพฺพหฺวากิชาโต ๑

ภิกขุวรรค

๑. จูฬราหูโลวาทสูตร

เรื่องพระราหูล

[๑๒๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขต พระนครราชคฤห์. ก็สมัยนั้นแล ท่านพระราหูลอยู่ ณ ปราสาทชื่อว่าอัมพลัญฐิกา. ครั้นนั้น เวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนอยู่แล้ว เสด็จเข้าไปยัง อัมพลัญฐิกาปราสาทที่ท่าน พระราหูลอยู่. ท่านพระราหูล ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงปูลาดอาสนะและตั้งน้ำ สำหรับล้างพระบาทไว้. พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แล้วทรงล้างพระบาท. ท่านพระราหูลถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๑๒๖]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเหลือน้ำไว้ในภาชนะน้ำน้อยหนึ่ง แล้วตรัสกะท่านพระราหูลว่า ดูกรราหูล เธอเห็น น้ำเหลือหนึ่งอยู่ในภาชนะน้ำนี้หรือ?

ท่านพระราหูลกราบทูลว่า เห็นพระเจ้าข้า.

ดูกรราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ที่อยู่ ก็มีน้อยเหมือนกันฉะนั้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเทน้ำที่เหลือหนึ่งนั้นเสีย แล้วตรัสกะท่านพระราหูลว่า ดูกรราหูล เธอเห็น น้ำน้อยหนึ่งที่เราเทเสียแล้วหรือ?

รา. เห็น พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ที่อยู่ ก็เป็นของที่ เขาทิ้งเสียแล้วเหมือนกันฉะนั้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้น แล้วตรัสกะท่านพระราหูลว่า ดูกรราหูล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว่ำนี้ หรือ?

เห็น พระเจ้าข้า.

ดูกรราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ที่อยู่ ก็เป็นของที่ เขาคว่ำเสียแล้วเหมือนกันฉะนั้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหงายภาชนะน้ำนั้นขึ้น แล้วตรัสกะท่านพระราหูลว่า ดูกรราหูล เธอเห็นภาชนะน้ำอัน วางเปล่านี้หรือ?

เห็น พระเจ้าข้า.

ดูกรราหูล สมณธรรมของบุคคลผู้ไม่มีความละเอียดในการกล่าวมุสาทั้งรู้ที่อยู่ ก็เป็นของว่างเปล่าเหมือนกันฉะนั้น.

[๑๒๗]

โส* สงคามคโต ปุริเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ปุริเมเนปี
 กาเยน กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมเนปี กาเยน กมฺมํ กโรติ สีเสนปี กมฺมํ กโรติ กณฺเณหิปี กมฺมํ
 กโรติ ทนฺเตหิปี กมฺมํ กโรติ นงฺคุญฺเจเนปี กมฺมํ กโรติ รกฺขเตว โสณฺฑํ ๑ ตตฺถ หตฺถาโรหสฺส
 เอวํ โหติ อัย โข รณฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวาภิชาโต^๒ สงฺคามาวจโร สงฺคามคโต
 ปุริเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ปุริเมเนปี กาเยน กมฺมํ
 กโรติ ปจฺฉิเมเนปี กาเยน กมฺมํ กโรติ สีเสนปี กมฺมํ กโรติ กณฺเณหิปี กมฺมํ กโรติ ทนฺเตหิปี
 กมฺมํ กโรติ นงฺคุญฺเจเนปี กมฺมํ กโรติ รกฺขเตว โสณฺฑํ อปริจฺจตุตฺตํ โข รณฺโณ นาคสฺส
 ชีวิตฺตํ ๑ ยโต โข ราชูล รณฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวาภิชาโต สงฺคามาวจโร สงฺคาม
 คโต ปุริเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ๑เป๑ นงฺคุญฺเจเนปี
 กมฺมํ กโรติ โสณฺฑายปี กมฺมํ กโรติ ๑ ตตฺถ หตฺถาโรหสฺส เอวํ โหติ อยฺยจ^๓ โข รณฺโณ
 นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวาภิชาโต สงฺคามาวจโร สงฺคามคโต ปุริเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ
 ปจฺฉิเมหิปี ปาทะหิ กมฺมํ กโรติ ปุริเมเนปี กาเยน กมฺมํ กโรติ ปจฺฉิเมเนปี กาเยน กมฺมํ
 กโรติ สีเสนปี กมฺมํ กโรติ กณฺเณหิปี กมฺมํ กโรติ ทนฺเตหิปี กมฺมํ กโรติ นงฺคุญฺเจเนปี
 กมฺมํ กโรติ โสณฺฑายปี กมฺมํ กโรติ ปริจฺจตุตฺตํ โข รณฺโณ นาคสฺส ชีวิตํ นตฺถิทานิ กิณฺจ
 รณฺโณ นาคสฺส อกรณฺนิยฺนติ ๑ เอวเมว โข ราชูล ยสฺส กสฺส จิ สมฺปชานมฺสาวาเท นตฺถิ
 ลชฺชา นานํ ตสฺส กิณฺจ ปาปํ กมฺมํ^๔ อกรณฺนิยฺนติ วทามิ ๑ ตสฺมาติห เต ราชูล หสฺสาปี น
 มฺสา ภาณิสฺสามิตี เอวญฺหิ เต ราชูล ลิกฺขิตพฺพํ ๑

[๑๒๘]

ตํ ก็ มณฺเณสิ ราชูล กิณฺจติโย อาทาโสติ ๑ ปจฺจเวกฺขณฺตฺโต ภาณเตติ ๑ เอวเมว
 โข ราชูล ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา กาเยน กมฺมํ กาคพฺพํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 วาจาเยน กมฺมํ กาคพฺพํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา มนฺสา กมฺมํ กาคพฺพ

[๑๒๙]

ยเทว ตวํ ราชูล กาเยน กมฺมํ กตฺตฺกาโม อโหสิ^๕ ตเทว เต กายกมฺมํ
 ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ยนฺนุ โข อหํ อิหํ กาเยน กมฺมํ กตฺตฺกาโม อิหํ เม กายกมฺมํ
 อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย อุกฺกพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย อุกฺสํ
อิหํ กายกมฺมํ ทุกฺขทุรยํ^๖ ทุกฺขวิปากนฺติ ๑ สเจ ตวํ ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเยยฺยาสิ

๑ ม. อัย ปาโณ นตฺถิ ๑

๒ ส. ย. อรุพฺพหฺวาภิชาโต ๑

๓ ม. ย. อัย โข ๑

๔ ม. ย. อัย ปาโณ นตฺถิ ๑

๕ อ. ย. โหสิ ๑

๖ ม. ทุกฺขทุรยํ ๑

ดูกรราहुล เปรียบเหมือนช้างต้น มีงาอันงอนงาม เป็นพาหนะที่เจริญยิ่งนักมีกำเหนิดดี เคยเข้าสงคราม ช้างนั้นเข้าสงครามแล้ว ย่อมทำกรรมด้วยเท้าหน้าทั้งสองข้างด้วยเท้าหลังทั้งสองข้าง ด้วยกายเบื้องหน้าข้าง ด้วยกายเบื้องหลังข้าง ด้วยศีรษะข้าง ด้วยหูทั้งสองข้าง ด้วยงาทั้งสองข้าง ด้วยหางข้าง ย่อมรักษาไว้แต่ดวงเท่านั้น. เพราะการที่ช้างรักษาแต่ดวงนั้น ความช้างจึงมีความดำริอย่างนี้ว่า ช้างต้นนี้แลมีงาอันงอนงาม เป็นพาหนะที่เจริญ ยิ่งนัก มีกำเหนิดดี เคยเข้าสงคราม เข้าสงครามแล้ว ย่อมทำกรรมด้วยเท้าหน้าทั้งสองข้าง ด้วยเท้าหลังทั้งสองข้าง ด้วยกายเบื้องหน้าข้าง ด้วยกายเบื้องหลังข้าง ด้วยศีรษะข้าง ด้วยหูทั้งสองข้าง ด้วยงาทั้งสองข้าง ด้วยหางข้าง ย่อมรักษาไว้แต่ดวงเท่านั้น ชีวิตชื่อว่าอันช้างต้นยังไม่ยอมสละแล. ดูกรราहुล เมื่อใดแลช้างต้นมีงาอันงอนงามเป็นพาหนะที่เจริญยิ่งนัก มีกำเหนิดดี เคยเข้าสงคราม เข้าสงครามแล้ว ย่อมทำกรรมด้วยเท้าหน้าทั้งสองข้าง ด้วยเท้าหลังทั้งสองข้าง ด้วยกายเบื้องหน้าข้าง ด้วยกายเบื้องหลังข้าง ด้วยศีรษะข้าง ด้วยหูทั้งสองข้าง ด้วยงาทั้งสองข้าง ด้วยหางข้าง ด้วยงวงข้าง. เพราะการที่ช้างทำกรรมด้วยงวงนั้น ความช้างจึงมีความดำริอย่างนี้ว่า ก็ช้างต้นนี้แลมีงาอันงอนงาม เป็นพาหนะที่เจริญยิ่งนัก มีกำเหนิดดี เคยเข้าสงคราม เข้าสงครามแล้ว ย่อมทำกรรมด้วยเท้าหน้าทั้งสองข้าง ด้วยเท้าหลังทั้งสองข้าง ด้วยกายเบื้องหน้าข้าง ด้วยกายเบื้องหลังข้าง ด้วยศีรษะข้าง ด้วยหูทั้งสองข้าง ด้วยงาทั้งสองข้าง ด้วยหางข้าง ด้วยงวงข้าง ชีวิตชื่อว่าอันช้างต้นยอมสละแล้ว บัดนี้ไม่มีอะไรที่ช้างต้นจะพึงทำไม่ได้ ฉันทใด. ดูกรราहुล เรากล่าวว่าบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการกล่าวมุสาทั้งที่รู้อยู่ ที่จะไม่ทำบาปกรรมแม้ข้อหนึ่งไม่มี ฉันทนั้นเหมือนกัน. เพราะเหตุนี้แหละ ราहुลเธอพึงศึกษาว่าเราจักไม่กล่าวมุสา แม้เพราะหวัหระกันเล่น ดูกรราहुล เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๑๒๘]

ดูกรราहुล เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แวนมีประโยชน์อย่างไร?

มีประโยชน์สำหรับสองดู พระเจ้าข้า.

ฉันทนั้นเหมือนกันแล ราहुล บุคคลควรพิจารณาเสียก่อน แล้วจึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ.

กรรม ๓

[๑๒๙]

ดูกรราहुล เธอปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรมนั้นเธอพึงพิจารณา เสียก่อนว่า เราปรารถนาจะทำกรรมนี้ใดด้วยกาย กายกรรมของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนทั้งผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ดูกรราहुล ถ้าเมื่อเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเบียดเบียนทั้งตน

ย โข อหิ อิทํ กาเยน กมฺมํ กตฺตกาโม อิทํ เม กายกมฺมํ อตฺตพฺยาพาทาย^๑ สํวตฺเตยฺย
 ปรพฺยาพาทาย^๒ สํวตฺเตยฺย อุภยพฺยาพาทาย^๓ สํวตฺเตยฺย อกุสลํ อิทํ กายกมฺมํ ทฺกฺขทฺรยํ
 ทฺกฺขวิปាកนฺติ เอวรูปํ เต ราหุล กาเยน กมฺมํ สสกฺก^๔ น กรณียํ ฯ สเจ ปน ตฺวํ ราหุล
 ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเญยาสี ย โข อหิ อิทํ กาเยน กมฺมํ กตฺตกาโม อิทํ เม กายกมฺมํ
 เนวตฺตพฺยาพาทายปิ^๕ สํวตฺเตยฺย น ปรพฺยาพาทายปิ^๖ สํวตฺเตยฺย น อุภยพฺยาพาทายปิ^๗ สํวตฺเตยฺย
 กุสลํ อิทํ กายกมฺมํ สฺขทฺรยํ สฺขวิปាកนฺติ เอวรูปํ เต ราหุล กาเยน กมฺมํ กรณียํ ฯ กโรนฺเตนปิ
 เต ราหุล กาเยน กมฺมํ ตเทว เต กายกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพิ ยนฺนุ โข อหิ อิทํ กาเยน
 กมฺมํ กโรมิ อิทํ เม กายกมฺมํ อตฺตพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ ปรพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ
 อุภยพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ อกุสลํ อิทํ กายกมฺมํ ทฺกฺขทฺรยํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ ฯ สเจ^๘ ตฺวํ
 ราหุล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเญยาสี ย โข อหิ อิทํ กาเยน กมฺมํ กโรมิ อิทํ เม กายกมฺมํ
 อตฺตพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ ปรพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ อกุสลํ อิทํ
 กายกมฺมํ ทฺกฺขทฺรยํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ ปฏิสํหเรยฺยาสี ตฺวํ ราหุล เอวรูปํ กายกมฺมํ ฯ สเจ ปน
 ตฺวํ ราหุล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเญยาสี ย โข อหิ อิทํ กาเยน กมฺมํ กโรมิ อิทํ เม
 กายกมฺมํ เนวตฺตพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ น ปรพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ น อุภยพฺยาพาทายปิ
 สํวตฺตติ กุสลํ อิทํ กายกมฺมํ สฺขทฺรยํ สฺขวิปាកนฺติ อนุปทฺทฺชเญยาสี ตฺวํ ราหุล เอวรูปํ
 กายกมฺมํ ฯ กตฺวาปิ เต ราหุล กาเยน กมฺมํ ตเทว เต กายกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพิ ยนฺนุ โข
 อหิ อิทํ กาเยน กมฺมํ อกาลี อิทํ เม กายกมฺมํ อตฺตพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ ปรพฺยาพาทายปิ
 สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ อกุสลํ อิทํ กาเยน^๙ กมฺมํ ทฺกฺขทฺรยํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ ฯ
 สเจ^{๑๐} ตฺวํ ราหุล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเญยาสี ย โข อหิ อิทํ กายกมฺมํ^{๑๑} อกาลี อิทํ เม
 กายกมฺมํ อตฺตพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ ปรพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาทายปิ สํวตฺตติ
 อกุสลํ อิทํ กายกมฺมํ ทฺกฺขทฺรยํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ เอวรูปํ เต ราหุล กายกมฺมํ สตฺถริ วา วิญฺญสุ
 วา สพฺรหฺมจาริสฺสุ เทเสตพฺพิ วิวริตพฺพิ อุตฺตทานีกาตพฺพิ เทเสตฺวา วิวริตฺวา อุตฺตทานีกตฺวา
 อายตฺตี สํวริ อปาชฺชิตพฺพิ ฯ สเจ ปน ตฺวํ ราหุล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเญยาสี ย โข อหิ
 อิทํ กาเยน กมฺมํ อกาลี อิทํ เม กายกมฺมํ เนวตฺตพฺยาพาทายปิ พาทายปิ สํวตฺตติ น

๑ ไป. ม. ย. ปิสฺสทโท ทิสฺสติ ฯ

๒ ไป. ม. ย. ปิสฺสทโท ทิสฺสติ ฯ

๓ ไป. ม. ย. ปิสฺสทโท ทิสฺสติ ฯ

๔ ม. สสกฺกํ น จ ฯ

๕ ย. ปิสฺสทโท น ทิสฺสติ ฯ

๖ สย. ปิสฺสทโท น ทิสฺสติ ฯ

๗ สย. ปิสฺสทโท น ทิสฺสติ ฯ

๘ ม. สเจ ปน ฯ

๙ ม. ย. กายกมฺมํ ฯ

๑๐ ม. สเจ โข ฯ

๑๑ ม. ย. กาเยน กมฺมํ ฯ

ทั้งผู้อื่น กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไซ้ กรรมเห็นปานนี้ เธอไม่พึงทำด้วยกายโดยส่วนเดียว. แต่ถ้าเมื่อเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกายกายกรรมของเรานี้ ไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเบียดเบียนทั้งตนทั้งผู้อื่น กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไซ้ กรรมเห็นปานนั้น เธอพึงทำด้วยกาย. แม้เมื่อเธอกำลัง ทำกรรมด้วยกาย เธอก็พึงพิจารณากรรมนั้นแหละว่า เรากำลัง ทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรม ของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียน ทั้งตนและผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก กระมังหนอ. ถ้าเมื่อเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไซ้ เธอพึงเลิกกายกรรมเห็นปานนั้นเสีย. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไซ้ เธอพึงเพิ่มกายกรรมเห็นปานนั้น.

คูลรราหุล แม้เธอทำกรรมด้วยกายแล้ว เธอก็พึงพิจารณากรรมนั้นแหละว่าเราได้ทำ แล้วซึ่งกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก กระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราได้ทำแล้วซึ่งกรรมใด กายกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไซ้ กายกรรมเห็นปานนั้น เธอพึงแสดง เปิดเผย ทำให้ตื่น ในพระศาสนา หรือในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้วิญญู แล้วพึงสำรวจต่อไป. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราได้ทำแล้วซึ่งกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง กายกรรมนี้เป็นอกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก ดังนี้ไซ้ เธอพึงมีปิติและปราโมทย์ ศึกษา ในกุศลธรรมทั้งกลางวันและกลางคืนอยู่ด้วยกายกรรมนั้นแหละ.

ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ กุสฺลํ อิํทํ กายกมฺมํ สุขุทฺธรํ
 สุขวิปាកนฺติ เตเนว ตํ ราชูล ปิตีปามฺหุเชน วิหเรยฺยาสี อโหโรตฺตานุสสิกฺขี* กุสเลสุ ฐมฺเมสุ ฯ

[๑๓๐]

ยทฺเว ตํ ราชูล วาจาย กมฺมํ กตฺตกาโม อโหสิ ตทฺเว เต วจีกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ
 ยนฺนํ โข อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ กตฺตกาโม อิํทํ เม วจีกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย
 ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ ทฺกฺขุทฺธรํ
 ทฺกฺขวิปាកนฺติ ฯ สเจ ตํ ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเยฺยาสี ยํ โข อหํ อิํทํ วาจาย
 กมฺมํ กตฺตกาโม อิํทํ เม วจีกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย
 อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ ทฺกฺขุทฺธรํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ เอวรูปํ เต ราชูล
 วาจาย กมฺมํ สสฺกํ น กรณียํ ฯ สเจ ปน ตํ ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเยฺยาสี ยํ โข
 อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ กตฺตกาโม อิํทํ เม วจีกมฺมํ เนวตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย น ปรพฺยาพาธ
 ยปี สํวตฺเตยฺย น อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺเตยฺย กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ สุขุทฺธรํ สุขวิปាកนฺติ
 เอวรูปํ เต ราชูล วาจาย กมฺมํ กรณียํ ฯ กโรนฺเตนปี เต ราชูล วาจาย กมฺมํ ตทฺเว เต
 วจีกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ยนฺนํ โข อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ กโรมิ อิํทํ เม วจีกมฺมํ
 อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ กุสฺลํ อิํทํ
 วจีกมฺมํ ทฺกฺขุทฺธรํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ ฯ สเจ* ตํ ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานเยฺยาสี ยํ โข
 อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ กโรมิ อิํทํ เม วจีกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปรพฺยาพาธายปี
 สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ ทฺกฺขุทฺธรํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ
 ปฏิสัหเรยฺยาสี ตํ ราชูล เอวรูปํ วจีกมฺมํ ฯ สเจ ปน ตํ ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ
 ชานเยฺยาสี ยํ โข อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ กโรมิ อิํทํ เม วจีกมฺมํ เนวตฺตพฺยาพาธายปี
 สํวตฺตติ น ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ
 สุขุทฺธรํ สุขวิปាកนฺติ อนุปทฺทฺชเยฺยาสี ตํ ราชูล เอวรูปํ วจีกมฺมํ ฯ กตฺวาปี เต ราชูล
 วาจาย กมฺมํ ตทฺเว เต วจีกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ยนฺนํ โข อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ อกาสิ อิํทํ เม
 วจีกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ ทฺกฺขุทฺธรํ ทฺกฺขวิปាកนฺติ ฯ สเจ** ตํ ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ
 ชานเยฺยาสี ยํ โข อหํ อิํทํ วาจาย กมฺมํ อกาสิ อิํทํ เม วจีกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุภยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ กุสฺลํ อิํทํ วจีกมฺมํ ทฺกฺขุทฺธรํ
 ทฺกฺขวิปាកนฺติ เอวรูปํ เต ราชูล วจีกมฺมํ สตฺถริ วา วิญญฺสุ วา สพฺรหฺมจาริสุ วา เทเสตพฺพํ
วิริตพฺพํ อุตฺตานีกาตพฺพํ เทเสตฺวา วิริตฺวา อุตฺตานีกตฺวา आयตี สํวริ อापชฺชิตพฺพํ ฯ สเจ

๑ ไป. อโหโรตฺตานุสสิกฺขา ฯ

๒ ม. สเจ ปน ฯ

๓ ม. สเจ โข ฯ

[๑๓๐]

ดูกรราहुล เธอปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยวาจา เธอพึงพิจารณาวิกรรมนั้น เสียก่อนว่า เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้างและเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ดังนี้ไฉรั วิกรรมเห็นปานนั้น เธอไม่ควรทำโดยส่วนเดียว. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่าเราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นผลดังนี้ไฉรั วิกรรมเห็นปานนั้น เธอควรทำ. ดูกรราहुล แม้เมื่อเธอกำลังทำกรรมด้วยวาจา เธอก็พึงพิจารณาวิกรรมนั้นแหละว่าเราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น วิกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไฉรั เธอพึงเลิกวิกรรมเห็นปานนั้นเสีย. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่าเราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไฉรั เธอพึงเพิ่มวิกรรมเห็นปานนั้น.

ดูกรราहुล แม้เธอทำกรรมด้วยวาจาแล้ว เธอก็พึงพิจารณาวิกรรมนั้นแหละว่า เราได้ทำแล้วซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่าเราได้ทำแล้วซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไฉรั วิกรรมเห็นปานนั้น เธอพึงแสดงเปิดเผย ทำให้ตื่น ในพระศาสนาหรือในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้วิญญู ครั้นแล้วพึงสำรวจต่อไป. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่าเราได้ทำแล้วซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วิกรรมของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วิกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไฉรั เธอพึงมีปิติและปราโมทย์ศึกษาในกุศล

ปน ตั๋ว ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวံ ชานะยฺยาสิ ยัม โข อหัม อิทํ วาจา ย กมฺมํ อากาสี อิทํ
 เม วจิกมฺมํ เนวตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุกฺขยพฺยาพาธายปี
 สํวตฺตติ กุสฺลํ อิทํ วจิกมฺมํ สุขุทฺธํ สุขวิปากนฺติ เตเนว ตั๋ว ราชูล ปิตีปามุชฺเชน วิหเรยฺยาสิ
 อโหโรตฺตานุสสิเก^๑ กุสฺเลสุ ฐมฺเมสุ ฯ

[๑๓๑]ยเทว ตั๋ว ราชูล มนสา กมฺมํ กตฺตกาโม อโหสิ ตเทว เต มโนกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ
 ยนฺนุ โข อหัม อิทํ มนสา กมฺมํ กตฺตกาโม อิทํ เม มโนกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺสํ อิทํ มโนกมฺมํ ทุกฺขุทฺธํ
 ทุกฺขวิปากนฺติ ฯ สเจ ตั๋ว ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวံ ชานะยฺยาสิ ยัม โข อหัม อิทํ มนสา
 กมฺมํ กตฺตกาโม อิทํ เม มโนกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺสํ อิทํ มโนกมฺมํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺขวิปากนฺติ เอวรูปํ เต
 ราชูล มนสา กมฺมํ สสํกํ น กรณียํ ฯ สเจ ปน ตั๋ว ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวံ ชานะยฺยาสิ
 ยัม โข อหัม อิทํ มนสา กมฺมํ กตฺตกาโม อิทํ เม มโนกมฺมํ เนวตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น
 ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ กุสฺลํ อิทํ อโธ ปรี ปาจา
 เอวเมว ฅาตพฺพา ฯ มโนกมฺมํ สุขุทฺธํ สุขวิปากนฺติ เอวรูปํ เต ราชูล มนสา กมฺมํ
 กรณียํ ฯ กโรนฺเตนปี เต ราชูล มนสา กมฺมํ ตเทว เต มโนกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ยนฺนุ โข
 อหัม อิทํ มนสา กมฺมํ กโรมิ อิทํ เม มโนกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺสํ อิทํ มโนกมฺมํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺขวิปากนฺติ ฯ สเจ ๒ ตั๋ว
 ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวံ ชานะยฺยาสิ ยัม โข อหัม อิทํ มนสา กมฺมํ กโรมิ อิทํ เม มโนกมฺมํ
 อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺสํ อิทํ
 มโนกมฺมํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺขวิปากนฺติ ปฏิสันฺนเรยฺยาสิ ตั๋ว ราชูล เอวรูปํ มโนกมฺมํ ฯ สเจ ปน
 ตั๋ว ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวံ ชานะยฺยาสิ ยัม โข อหัม อิทํ มนสา กมฺมํ กโรมิ อิทํ เม มโนกมฺมํ
 เนวตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 กุสฺลํ อิทํ มโนกมฺมํ สุขุทฺธํ สุขวิปากนฺติ อนุปทฺทเชยฺยาสิ ตั๋ว ราชูล เอวรูปํ มโนกมฺมํ ฯ
 กตฺวาปี เต ราชูล มนสา กมฺมํ ตเทว เต มโนกมฺมํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ยนฺนุ โข อหัม อิทํ
 มนสา กมฺมํ อากาสี อิทํ เม มโนกมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺสํ อิทํ มโนกมฺมํ ทุกฺขุทฺธํ ทุกฺข-วิปากนฺติ ฯ สเจ ตั๋ว
 ราชูล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวံ ชานะยฺยาสิ ยัม โข อหัม อิทํ มนสา กมฺมํ อากาสี อิทํ เม มโน
 กมฺมํ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺขยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ

๑ โป. สิกฺขิตา ฯ

๒ ม. สเจ ปน ฯ

ธรรมทั้งกลางวันและกลางคืน อยู่ด้วยวิจิตรกรรมนั้นแหละ.

[๑๓๑]

ดูกรราहुล เธอปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยใจ เธอพึงพิจารณาโนกรรมนั้นเสีย ก่อนว่าเราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้างเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก ดังนี้ไฉร มโนกรรมเห็นปานนี้ เธอไม่ควรทำโดยส่วนเดียว. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่าเราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ ไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้างเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไฉร มโนกรรมเห็นปานนั้น เธอควรทำ.

ดูกรราहुล แม้เมื่อเธอกำลังทำกรรมใดด้วยใจ เธอก็พึงพิจารณาโนกรรมนั้นแหละว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่าเราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไฉร เธอพึงเลิกมโนกรรมเห็นปานนั้นเสีย. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน บ้าง เพื่อผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไฉร เธอพึงเพิ่มมโนกรรมเห็นปานนั้น. ดูกรราहुล แม้เธอทำกรรมใดด้วยใจแล้ว เธอก็พึงพิจารณาโนกรรมนั้นแหละว่าเราได้ทำกรรมใดด้วยใจแล้วมโนกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากกระมังหนอ. ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำได้แล้วซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบากดังนี้ไฉร เธอพึงกระดาก ละอาย เกลียดในมโนกรรมเห็นปานนั้น ครั้นแล้วพึงสำรวจต่อไป. แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่ พึงรู้อย่างนี้ว่า เราได้ทำแล้วซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นอกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบากดังนี้ไฉร เธอพึงมีปิติและปราโมทย์ ศึกษาใน

อกุสลํ อิทํ มโนกมมํ ทุกขุทฺธํ ทุกขวิปากนฺติ เอวรูป^๑ ปน^๒ เต ราหุล มโนกมเม^๓
 อญฺญิยิตพฺพํ หรายิตพฺพํ ชิกฺขุจฺฉิตพฺพํ อญฺญิยิตวา^๔ หรายิตฺวา ชิกฺขุจฺฉิตฺวา อายตฺถิํ ลํวํ
 อาปชฺชิตพฺพํ ฯ สเจ ปน ตฺวํ ราหุล ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานะยฺยาสิ ยํ โข อิทํ
 มนสา กมมํ อกาสิ อิทํ เม มโนกมมํ เนวตฺตพฺยาพาธายปี ลํวตฺตติ น ปฺรพฺยาพาธายปี
 ลํวตฺตติ น อุกฺกยพฺยาพาธายปี ลํวตฺตติ กุสลํ อิทํ มโนกมมํ สุทฺธุทฺธํ สุทฺธวิปากนฺติ เตเนว ตฺวํ
 ราหุล ปิตีปามุขะเชน วิหเรยฺยาสิ อโหโรตฺตานุสสิกฺขี กุสเลสุ ฐมฺเมสุ ฯ

[๑๓๒]

เย हि เกจิ ราหุล อตีตมทฺธานํ สมนฺนา วา พุราหุมนฺนา วา กายกมมํ ปรีโสเชตฺถํ วจิกมมํ
 ปรีโสเชตฺถํ มโนกมมํ ปรีโสเชตฺถํ สพฺเพ เต เอวเมว ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา กายกมมํ
 ปรีโสเชตฺถํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา วจิกมมํ ปรีโสเชตฺถํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 มโนกมมํ ปรีโสเชตฺถํ ฯ เยปิ^๕ हि เกจิ ราหุล อนาคตมทฺธานํ สมนฺนา วา พุราหุมนฺนา วา
 กายกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสนฺติ วจิกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสนฺติ มโนกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสนฺติ สพฺเพ เต
 เอวเมว^๖ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา กายกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 วจิกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา มโนกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสนฺติ ฯ เยปิ हि
 เกจิ ราหุล เอตฺรหิ สมนฺนา วา พุราหุมนฺนา วา กายกมมํ ปรีโสเชนฺติ วจิกมมํ ปรีโสเชนฺติ
 มโนกมมํ ปรีโสเชนฺติ สพฺเพ เต เอวเมว ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา กายกมมํ
 ปรีโสเชนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา วจิกมมํ ปรีโสเชนฺติ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 มโนกมมํ ปรีโสเชนฺติ ฯ ตสฺมาตฺถิ เต^๗ ราหุล ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา กายกมมํ
 ปรีโสเชตฺถสฺสามิ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปจฺจเวกฺขิตฺวา วจิกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสามิ^๘ ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 ปจฺจเวกฺขิตฺวา มโนกมมํ ปรีโสเชตฺถสฺสามิตฺถิ เอวฺวหิ เต^๙ ราหุล ลิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ

อิทมวโจ ภควา อตฺตมโน อายสฺมา ราหุโล ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิติ ฯ

อภิปาฐะ ๑๐ นิฉะติ ๑๐

๑ ม. เอวรูป ฯ

๒ ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓ ม. มโนกมมํ อญฺญิยิตพฺพํ ฯ

๔ ม. อญฺญิยิตฺวา ฯ

๕ ม. เยปิ ฯ

๖ ม. ย. เอวเมว ฯ

๗ ม. ย. อธิ ปาโธ นตฺถิ ฯ

๘ ย. ปรีโสเชตฺถสฺสามิ ฯ

๙ ย. โว ฯ

๑๐ ม. อมฺพลญฺจิกฺกราหุ... ฯ

กุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งกลางวันและกลางคืน อยู่ด้วยมโนกรรมนั้นแหละ.

[๑๓๒]

ดูกรราहुล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ได้ชำระกายกรรมวจีกรรมมโนกรรมแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้นพิจารณาๆ อย่างนี้นั่นเอง แล้วจึง

ชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม. แม้สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาลจักชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ก็จักพิจารณาๆ อย่างนี้นั่นเอง แล้วจึงชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม. ถึงสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน กำลังชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมอยู่ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ก็พิจารณาๆ อย่างนี้นั่นเอง แล้วจึงชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม. เพราะเหตุนี้แหละ ราहुล เธอพึงศึกษาว่า เราจักพิจารณาๆ แล้วจึงชำระกายกรรม วจีกรรมมโนกรรม ดูกรราहुล เธอพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระราहुลมีใจยินดีชื่นชมพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ จุฬราहुโลวาทสูตร ที่ ๑

มหาราหุโลวาทสุตต์

[๑๓๓]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเณ อนาถปิณฑิกสุตฺต อารามेฯ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฑาย ปาวีสี ฯ
 อายสฺมาปิ โข ราหุโล ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย ภควนฺตํ ปิฎฺฐจิตฺโต ปิฎฺฐจิตฺโต
 อนุพนฺธิ ฯ อถ โข ภควา อปฺโลเกตฺวา ๑ อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสิ ยงฺกิลฺลิจิ ราหุล ฐปํ
 อตีตานาคตปจฺจุปปนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ
 วา ยํ ทุเร^๒ สนฺตฺติเก วา สพฺพํ ฐปํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น เมโส อตฺตตฺติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
 สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพนฺติ ฯ ฐปเมว นฺ โข ภควา ฐปเมว นฺ โข สุตฺตตฺติ ฯ ฐปมฺปิ
 ราหุล เวทนาปิ ราหุล สลฺลยาปิ ราหุล สงฺขาราปิ ราหุล วิญฺญาณมฺปิ ราหุลาลิ ฯ

[๑๓๔]

อถ โข อายสฺมา ราหุโล โก นฺชช ภควตา สมฺมุขา โอวาเทน โอวทิตฺโต คามํ
 ปิณฑาย ปวิสฺสสฺสตีติ ตโต ปฏินิวดตฺติตฺวา อณฺณตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล นิสีทิ ปลฺลลงฺกํ อากฺขิตฺวา อุจฺจํ
 กาย ปณฺธาย ปริมุจํ สตี อุปฏฺฐเปตฺวาฯ อทฺทสา โข อายสฺมา สาริปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ ราหุลํ
 อณฺณตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล นิสินฺนํ ปลฺลลงฺกํ อากฺขิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺธาย ปริมุจํ สตี
 อุปฏฺฐเปตฺวา ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อามนฺเตสิ อานาปานสตี ราหุล ภาวนํ ภาเวหิ
 อานาปานสตี ราหุล ภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสชาติ ฯ อถ โข
 อายสฺมา ราหุโล สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลณานา วุฏฺฐิตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราหุโล ภควนฺตํ
 เอตทโวจ กถํ ภาวิตา นฺ โข ภาวนเต อานาปานสตี กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ
 มหานิสฺสชาติ ฯ

[๑๓๕]

ยงฺกิลฺลิจิ ราหุล ฐปํ ๓ อชฺชตฺตํ ปจฺจุตฺตํ กกฺขฬํ ขริคตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถีทํ เกสา
 โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารู อฏฺฐี อฏฺฐิมิณฺขํ วฏฺกํ หทฺยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิฬกํ ปปฺผาสํ
 อนฺตํ อนฺตคฺคณฺณํ อุทริยํ กรีสํ ยํ วา ปนฺณณมฺปิ กิลฺลิจิ อชฺชตฺตํ ปจฺจุตฺตํ กกฺขฬํ ขริคตํ
อุปาทินฺนํ อัย วุจฺจติ ราหุล อชฺชตฺติกา ปจฺจวิชาตุ ฯ ยถา เจว โข ปนฺ อชฺชตฺติกา ปจฺจวิชาตุ

๑ ไป. อวโลเกตฺวา ฯ

๒ ม. ยํ ทุเร วา ฯ

๓ ไป. เอกถนฺตเร “อตีตานาคตปจฺจุปปนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วาฯเปฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํ ฯ ปญฺจิมารหา
 ล ธาตุโย กตฺมา ปณฺจ ปจฺจวิชาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาสธาตุ ฯ กตฺมา จ ราหุล ปจฺจวิชาตุ ปจฺจวิชาตุ สียา อชฺชตฺติกา สียา พหิรา ฯ
 กตฺมา จ ราหุล อชฺชตฺติกา ปจฺจวิชาตุ ยนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒. มหาราหุโลวาทสูตร

เรื่องพระราหุล

[๑๓๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคครองอันตราวาสกแล้วทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังนครสาวัตถีเวลาเช้า. เมื่อท่านพระราหุลก็ครองอันตราวาสก แล้วถือบาตรและจีวรตามพระผู้มีพระภาคไป ณ เบื้องพระปฤษฎางค์. ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงผินพระพักตร์ไปรับสั่งกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล รูปร่างใดอย่างหนึ่งเป็นอดีต เป็นอนาคต และเป็นปัจจุบัน เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี หยาบก็ดี ละเอียดยก็ดี เลวก็ดี ประณีตก็ดี อยู่ในที่ไกลก็ดี อยู่ในที่ใกล้ก็ดี รูปทั้งปวงนี้ เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้.

พระราหุลทูลถามว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค รูปเท่านั้นหรือ ข้าแต่พระสุคต รูปเท่านั้นหรือ?

พ. ดูกรราหุล ทั้งรูป ทั้งเวทนา ทั้งสัญญา ทั้งสังขาร ทั้งวิญญาณ.

[๑๓๔]

ครั้งนั้น ท่านพระราหุลคิดว่า วันนี้ ใครหนออันพระผู้มีพระภาคทรงโอวาท ด้วยโอวาทในที่เฉพาะพระพักตร์แล้ว จักเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาตเล่า ดังนี้แล้ว กลับจากที่นั้นแล้วนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง. ท่านพระสารีบุตรได้เห็นท่านพระราหุลผู้นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง แล้วบอกกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล ท่านจงเจริญอานาปานสติเถิด ด้วยว่า อานาปานสติภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก. ครั้นนั้น เวลาเย็นท่านพระราหุลออกจากที่เรือนแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อานาปานสติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงจะมีผล มีอานิสงส์?

ชาดู ๕

[๑๓๕]

ดูกรราหุล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นภายใน อาศัยตนเป็นของหยาบมีลักษณะเข้นแข็ง อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อยอาหารใหม่ อาหารเก่า หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างอื่นเป็นภายใน อาศัยตน เป็นของหยาบมีลักษณะเข้นแข็ง อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น นี้เราเรียกว่าปฐวีธาตุ เป็นภายใน. ก็ปฐวีธาตุ เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อันใด ปฐวีธาตุนั้นเป็นปฐวีธาตุเหมือนกัน. ปฐวีธาตุนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้. เพราะบุคคลเห็นปฐวีธาตุนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้แล้ว

ยา จ พหิรา ปจวีชาตุ ปจวีชาตุเรเวสา ๑ ตัม เนตัม มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ
 เอวเมตัม ยถาภูตัม สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ ๑ เอวเมตัม ยถาภูตัม สมฺมปฺปณฺณาย ทิสฺวา
 ปจวีชาตุยา นิพฺพินฺนํ ปจวีชาตุยา จิตฺตํ วิราเชติ ๑

[๑๓๖]

กตมา จ ราหุล อาโปชาตุ อาโปชาตุ สียา อหฺมตฺติกา สียา พหิรา ๑ กตมา
 จ ราหุล อหฺมตฺติกา อาโปชาตุ ยํ อหฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิํ ปิตฺตํ
 เสมฺหํ ปุพฺพํ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลลิกา มุตฺตํ ยํ
 วา ปนฺณณมฺปิ กิลฺลิจิ อหฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ อาโป อาโปคตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ราหุล
 อหฺมตฺติกา อาโปชาตุ ๑ ยา เจว โข ปน อหฺมตฺติกา อาโปชาตุ ยา จ พหิรา อาโปชาตุ
 อาโปชาตุเรเวสา ๑ ตัม เนตัม มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตัม ยถาภูตัม
 สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ ๑ เอวเมตัม ยถาภูตัม สมฺมปฺปณฺณาย ทิสฺวา อาโปชาตุยา นิพฺพินฺนํ
 อาโปชาตุยา จิตฺตํ วิราเชติ ๑

[๑๓๗]

กตมา จ ราหุล เตโชชาตุ เตโชชาตุ สียา อหฺมตฺติกา สียา พหิรา ๑ กตมา จ
 ราหุล อหฺมตฺติกา เตโชชาตุ ยํ อหฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโช เตโชคตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิํ เยน จ
 สนฺตปฺติ เยน จ ชีรติ^๑ เยน จ ปรีทฺยฺหติ เยน จ อสฺสิตํ ปีตํ ขายิตํ สายิตํ สมฺมา ปริณามํ กจฺจน
 ติ ยํ วา ปนฺณณมฺปิ กิลฺลิจิ อหฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ เตโช เตโชคตํ อุปาทินฺนํ อยํ วุจฺจติ ราหุล
 อหฺมตฺติกา เตโชชาตุ ๑ ยา เจว โข ปน อหฺมตฺติกา เตโชชาตุ ยา จ พหิรา เตโชชาตุ
 เตโชชาตุเรเวสา ๑ ตัม เนตัม มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตัม ยถาภูตัม
 สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ ๑ เอวเมตัม ยถาภูตัม สมฺมปฺปณฺณาย ทิสฺวา เตโชชาตุยา นิพฺพินฺนํ
 เตโชชาตุยา จิตฺตํ วิราเชติ ๑

[๑๓๘]

กตมา จ ราหุล วาโยชาตุ วาโยชาตุ สียา อหฺมตฺติกา สียา พหิรา ๑ กตมา จ
 ราหุล อหฺมตฺติกา วาโยชาตุ ยํ อหฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ อุปาทินฺนํ เสยฺยถิํ
 อุทฺทฺรชฺคมา วาตา อโธคมา วาตา กุจฺฉิสฺยา วาตา โกฏฺฐสฺยา^๒ วาตา อํกมํกานฺนสํวโร
 วาตา อสฺสาโส ปสฺสาโส^๓ ยํ วา ปนฺณณมฺปิ กิลฺลิจิ อหฺมตฺตํ ปจฺจตฺตํ วาโย วาโยคตํ อุปาทินฺนํ
 อยํ วุจฺจติ ราหุล อหฺมตฺติกา วาโยชาตุ ๑ ยา เจว โข ปน อหฺมตฺติกา วาโยชาตุ ยา จ

๑ ม. ชีรยติ ๑

๒ ม. โกฏฐาสยา ๑

๓ ม. ปสฺสาโสติ ๑

ยอมเบื่อหน่ายในปฐวีธาตุ จิตยอมคลายกำหนดในปฐวีธาตุ.

[๑๓๖]

ดูกรราहुล ก็อาโปธาตุเป็นไฉน? อาโปธาตุเป็นภายในก็มี เป็นภายนอกก็มี ก็อาโปธาตุที่เป็นภายในเป็นไฉน สิ่งใดเป็นภายใน อาศัยตน เป็นอาโป มีลักษณะเอิบอาบอันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น คือ ดิ เสดด หนอง เลือด เหงื่อ มันทัน น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างอื่น เป็นภายใน อาศัยตน เป็นอาโป มีลักษณะเอิบอาบ อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น นี่เราเรียกว่าอาโปธาตุเป็นภายใน. ก็อาโปธาตุเป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อันใดอาโปธาตุนั้นเป็นอาโปธาตุเหมือนกัน. อาโปธาตุนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้ เพราะบุคคลเห็นอาโปธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายในอาโปธาตุ จิตยอมคลายกำหนดในอาโปธาตุ.

[๑๓๗]

ดูกรราहुล ก็เตโชธาตุเป็นไฉน? เตโชธาตุเป็นภายในก็มี เป็นภายนอกก็มี ก็เตโชธาตุที่เป็นภายในเป็นไฉน สิ่งใดเป็นภายใน อาศัยตน เป็นเตโช มีลักษณะร้อนอันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น คือ ไฟที่ยังกายให้อบอุ่น ไฟที่ยังกายให้ทรุดโทรม ไฟที่ยังกายให้กระวนกระวาย และไฟที่เผาอาหารที่กิน ที่ดื่ม ที่เคี้ยว ที่ลิ้ม ให้ย่อยไปโดยชอบ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างอื่น เป็นภายในอาศัยตน เป็นเตโช มีลักษณะร้อน อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น นี่เราเรียกว่าเตโชธาตุ เป็นภายใน. ก็เตโชธาตุเป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อันใด เตโชธาตุนั้นเป็นเตโชธาตุเหมือนกัน. เตโชธาตุนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้. เพราะบุคคลเห็นเตโชธาตุนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายในเตโชธาตุ จิตยอมคลายกำหนดในเตโชธาตุ.

[๑๓๘]

ดูกรราहुล วาโยธาตุเป็นไฉน? วาโยธาตุเป็นภายในก็มี เป็นภายนอกก็มี. ก็วาโยธาตุเป็นภายในเป็นไฉน สิ่งใดเป็นภายใน อาศัยตน เป็นวาโย มีลักษณะพัดไปมา อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น คือ ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ลมแล่นไปตามอวัยวะใหญ่ ลมหายใจ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างอื่น เป็นภายใน อาศัยตนเป็นวาโย พัดไปมา อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น นี่เราเรียกว่าวาโยธาตุเป็นภายใน. ก็วาโยธาตุเป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อันใด วาโยธาตุนั้นเป็นวาโยธาตุเหมือนกัน. วาโยธาตุนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้. เพราะบุคคลเห็นวาโยธาตุนั้น

พาหิรา วาโยธาคู วาโยธาคูเรเวสา ๑ ตัม นตัม มม เนโสหมสุมิ น เมโส อตฺตาติ เอวเมตัม
ยถาภูตัม สมนุปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพ ๑ เอวเมตัม ยถาภูตัม สมนุปฺปณฺณาย ทิสฺวา วาโยธาคูยา
นิพฺพินฺนติ วาโยธาคูยา จิตฺตัม วิราเชติ ๑

[๑๓๕]

กตมา จ ราชูล อากาสธาคู อากาสธาคู สียา อชฺฌตฺติกา สียา พาหิรา ๑ กตมา
จ ราชูล อชฺฌตฺติกา อากาสธาคู ยัม อชฺฌตฺตัม ปจฺจุตฺตัม อากาสํ อากาสกตัม อุปาทินฺนํ เสยฺยถึทํ
กณฺณจฺฉิพุทํ นาสจฺฉิพุทํ มุขทวารํ เยน จ อสิตํ ปิตํ ขายิตํ สายิตํ อชฺโฆหรติ ยตฺถ จ
อสิตํ ปิตํ ขายิตํ สายิตํ สัตติภูจฺติ เยน จ อสิตํ ปิตํ ขายิตํ สายิตํ อโธภาคา^๑ นิกฺขมฺติ ยัม วา
ปนฺณณมฺปิ กิลฺลจิ อชฺฌตฺตัม ปจฺจุตฺตัม อากาสํ อากาสกตัม อมํ อมกตัม วิวรํ วิวรกตัม อสมฺมุญฺจํ
มัสโสหิเตหิ อชฺฌตฺตัม^๒ อุปาทินฺนํ อยัม วุจฺจติ ราชูล อชฺฌตฺติกา อากาสธาคู ๑ ยา เจว โข ปน
อชฺฌตฺติกา อากาสธาคู ยา จ พาหิรา อากาสธาคู อากาสธาคูเรเวสา ๑ ตัม เนตัม มม เนโสหมสุ
มิ น เมโส อตฺตาติ เอวเมตัม ยถาภูตัม สมนุปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพ ๑ เอวเมตัม ยถาภูตัม
สมนุปฺปณฺณาย ทิสฺวา อากาสธาคูยา นิพฺพินฺนติ อากาสธาคูยา จิตฺตัม วิราเชติ ๑

[๑๔๐]

ปจฺวีสมํ ราชูล ภาวนํ ภาวเหิ ปจฺวีสมณฺหิ เต ราชูล ภาวนํ ภาวยโต
อุปฺปนฺนา มนาปามนาปา ผสฺสา จิตฺตัม น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ๑ เสยฺยถาปิ ราชูล ปจฺวียา
สุจิมฺปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจิมฺปิ นิกฺขิปนฺติ กฺลตฺตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ มุตฺตคตฺตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ เขพคตฺตมฺปิ
นิกฺขิปนฺติ ปุพฺพคตฺตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ โลหิตคตฺตมฺปิ นิกฺขิปนฺติ น จ เตน ปจฺวี อญฺญิยติ^๓ วา
หฺรยติ วา ชิกฺขจฺจติ วา เอวเมว โข ตวํ ราชูล ปจฺวีสมํ ภาวนํ ภาวเหิ ปจฺวีสมณฺหิ เต
ราชูล ภาวนํ ภาวยโต อุปฺปนฺนา มนาปามนาปา ผสฺสา จิตฺตัม น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ๑

[๑๔๑]

อาโปสมํ ราชูล ภาวนํ ภาวเหิ อาโปสมณฺหิ เต ราชูล ภาวนํ ภาวยโต อุปฺปนฺนา
มนาปามนาปา ผสฺสา จิตฺตัม น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ๑ เสยฺยถาปิ ราชูล อาโปสมํ สุจิมฺปิ
โรชนฺติ อสุจิมฺปิ โรชนฺติ กฺลตฺตมฺปิ โรชนฺติ มุตฺตคตฺตมฺปิ โรชนฺติ เขพคตฺตมฺปิ โรชนฺติ
ปุพฺพคตฺตมฺปิ โรชนฺติ โลหิตคตฺตมฺปิ โรชนฺติ น จ เตน อาโป อญฺญิยติ วา หฺรยติ วา ชิกฺขจฺจติ
วา เอวเมว โข ตวํ ราชูล อาโปสมํ ภาวนํ ภาวเหิ อาโปสมณฺหิ เต ราชูล ภาวนํ

๑ ม. อโธภาคัม ๑

๒ ม. อยัม ปาโจนฺตติ ๑

๓ ม. อญฺญิยติ ๑

ด้วยปัญญารู้ชอบตามเป็นจริงอย่างนี้แล้วย่อมเบื่อหน่ายในวาโยธาตุ จิตย่อมคลายกำหนดในวาโยธาตุ.

[๑๓๙]

ดูกรราहुล ก้ออากาศธาตุเป็นไฉน? อากาศธาตุเป็นภายในก็มี เป็นภายนอกก็มี. อากาศธาตุที่เป็นภายในเป็นไฉน สิ่งใดเป็นภายใน อาศัยตนเป็นอากาศ มีลักษณะว่างอันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น คือ ช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก ช่องคอสำหรับกลืนอาหารที่กินที่ดื่ม ที่เคี้ยว ที่ลุ่ม และช่องสำหรับถ่ายอาหารที่กิน ที่ดื่ม ที่เคี้ยว ที่ลุ่ม ออกเบื้องล่างหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างอื่นเป็นภายใน อาศัยตนเป็นอากาศ มีลักษณะว่าง ไม่ทึบ มีลักษณะไม่ทึบเป็นช่อง มีลักษณะเป็นช่อง อันเนื้อและเลือดไม่ถูกต้อง เป็นภายใน อันกรรมและกิเลสเข้าไปยึดมั่น นี้เราเรียกว่าอากาศธาตุ เป็นภายใน. ก้ออากาศธาตุเป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อันใด อากาศธาตุนั้น เป็นอากาศธาตุเหมือนกัน. อากาศธาตุนั้น เธอพึงเห็นด้วยปัญญารู้ชอบ ตามเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตนของเรา ดังนี้. เพราะบุคคลเห็นอากาศธาตุนั้น ด้วยปัญญารู้ชอบตามเป็นจริงอย่างนี้แล้วย่อมเบื่อหน่ายในอากาศธาตุ จิตย่อมคลายกำหนดในอากาศธาตุ.

ภาวนาเสมอด้วยธาตุ ๕

[๑๔๐]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญภาวนา (อบรมจิต) เสมอด้วยแผ่นดินเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยแผ่นดินอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้. ดูกรราहुล เปรียบเหมือนคนทั้งหลายทั้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง กุลบ้าง มุตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง เลือดบ้าง ลงที่แผ่นดิน แผ่นดินจะอัดอัดหรือระอา หรือ เกลียดของนั้นก็หาไม่ ฉะนั้น เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยแผ่นดินฉัन्नันแล เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยแผ่นดินอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้.

[๑๔๑]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยน้ำเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยน้ำอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้. ดูกรราहुล เปรียบเหมือนคนทั้งหลายทั้งของสะอาดบ้าง ของไม่สะอาดบ้าง กุลบ้าง มุตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง เลือดบ้าง ลงในน้ำ น้ำจะอัดอัดหรือระอา หรือเกลียดของนั้นก็หาไม่ ฉะนั้นเธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยน้ำ ฉัन्नันแล เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยน้ำอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้.

ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ

[๑๔๒]

เตโชสํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ เตโชสมณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ เสยฺยถาปี ราชูล เตโช สฺจิมฺปิ ททฺติ อสฺจิมฺปิ ททฺติ กฺกคตมฺปิ ททฺติ มุตฺตคตมฺปิ ททฺติ เขพคตมฺปิ ททฺติ ปุพฺพคตมฺปิ ททฺติ โลหิตคตมฺปิ ททฺติ น จ เตน เตโช อญฺญิยติ วา หรายติ วา ชิกฺขจฺจติ วา เอวเมว โข ตํ ราชูล เตโชสํ ภาวํ ภาเวหิ เตโชสมณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ

[๑๔๓]

วาโยสํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ วาโยสมณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ เสยฺยถาปี ราชูล วาโย สฺจิมฺปิ อุปฺวายติ อสฺจิมฺปิ อุปฺวายติ กฺกคตมฺปิ อุปฺวายติ มุตฺตคตมฺปิ อุปฺวายติ เขพคตมฺปิ อุปฺวายติ ปุพฺพคตมฺปิ อุปฺวายติ โลหิตคตมฺปิ อุปฺวายติ น จ เตน วาโย อญฺญิยติ วา หรายติ วา ชิกฺขจฺจติ วา เอวเมว โข ตํ ราชูล วาโยสํ ภาวํ ภาเวหิ วาโยสมณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ

[๑๔๔]

อากาสสํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ อากาสสมณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ เสยฺยถาปี ราชูล อากาโส น กตฺถจิ ปตฺถิจิโต เอวเมว โข ตํ ราชูล อากาสสํ ภาวํ ภาเวหิ อากาสสมณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต อุปฺปนฺนา มนาปมณาปา ผสฺสา จิตฺตํ น ปริยาทาย จสฺสณฺติ ฯ

[๑๔๕]

เมตฺตํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ เมตฺตณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต โย พฺยาปาโท โส ปหิยสฺสติ ฯ กรุณฺ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ กรุณฺณหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต ยา วิหเสสา ปหิยสฺสติ ฯ มุทิตํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ มุทิตณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต ยา อรติ สา ปหิยสฺสติ ฯ อุเปกฺขํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ อุเปกฺขณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต โย ปฏฺวิโม โส ปหิยสฺสติ ฯ อสุภํ ราชูล ภาวํ ภาเวหิ อสุภณฺหิ เต ราชูล ภาวํ ภายโต

[๑๔๒]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยไฟเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยไฟอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้ ดูกรราहुล เปรียบเหมือนไฟที่เผาของสะอาดบ้าง ของไม่สะอาดบ้าง คุถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง เลือดบ้าง ไฟจะอืดอัดหรือระอา หรือเกลียดของนั้นก็หาไม่ ฉนใด เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยไฟนั้นนั่นแล เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยไฟอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้.

[๑๔๓]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยลมเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยลมอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตของเธอได้ ดูกรราहुล เปรียบเหมือนลมย่อมพัดต้องของสะอาดบ้าง ของไม่สะอาดบ้าง คุถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง น้ำหนองบ้าง เลือดบ้าง ลมจะอืดอัดหรือระอา หรือเกลียดของนั้นก็หาไม่ ฉนใด เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยลม นั้นนั่น เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยลมอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้.

[๑๔๔]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยอากาศเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยอากาศอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้ ดูกรราहुล เปรียบเหมือนอากาศไม่ตั้งอยู่ในที่ไหนๆ ฉนใด เธอจงเจริญภาวนาเสมอด้วยอากาศนั้นนั่นแล เพราะเมื่อเธอเจริญภาวนาเสมอด้วยอากาศอยู่ ผัสสะอันเป็นที่ชอบใจและไม่ชอบใจที่เกิดขึ้นแล้ว จักไม่ครอบงำจิตได้.

การเจริญภาวนาธรรม ๖ อย่าง

[๑๔๕]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญเมตตภาวนาเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญเมตตภาวนาอยู่ จักละพยาบาทได้ เธอจงเจริญกรุณาภาวนาเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนาอยู่ จักละวิหิงสาได้ เธอจงเจริญมุทิตาภาวนาเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนาอยู่ จักละอริได้ เธอจงเจริญอุเบกขาภาวนาเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุเบกขาภาวนาอยู่ จักละปฏิฆะได้ เธอจงเจริญอุสุภภาวนาเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญอุสุภภาวนาอยู่ จักละราคะได้ เธอจงเจริญอนิจจสัญญา ภาวนาเกิด เพราะเมื่อเธอเจริญอนิจ

ยโต โย ราโค โส ปหิยัสสตี ๑ อนิจฺจสยณํ ราชูล ภาวนํ ภาวเหอิ อนิจฺจสยณณฺหิ เต
ราชูล ภาวนํ ภาวยโต โย อสุมิมาโน โส ปหิยัสสตี ๑

[๑๔๖]

อานาปานสติ^๑ ราชูล ภาวนํ ภาวเหอิ อานาปานสติ^๒ ราชูล ภาวิตา พหุลีกตา
มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ๑ ถํ ภาวิตา จ ราชูล อานาปานสติ ถํ พหุลีกตา มหปฺผลา
โหติ มหานิสฺสา ๑ อึธ ราชูล ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สยฺยณาคารคโต วา
นีสิตฺติ ปลฺลงกํ อากฺขิตฺวา อุํ กายํ ปณฺธิยา ย ปริมุขํ สตี อฺปฺนฺนฺนเปตฺวา โส สโตว อสฺสสตี
สโต ^๓ ปสฺสสตี ๑ ที่นํ วา อสฺสสนฺโต ที่นํ อสฺสสสามิตฺติ ปชานาติ ที่นํ วา ปสฺสสนฺโต
ที่นํ ปสฺสสสามิตฺติ ปชานาติ ๑ รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสสามิตฺติ ปชานาติ รสฺสํ วา
ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสสามิตฺติ ปชานาติ ๑ สพฺพกายปฏฺฐิเวทํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ
สพฺพกายปฏฺฐิเวทํ ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ
ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ ปีติปฏฺฐิเวทํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ
ปีติปฏฺฐิเวทํ ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ สุขปฏฺฐิเวทํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ สุขปฏฺฐิเวทํ
ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิเวทํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิเวทํ
ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ ปสฺสสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ
จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ จิตฺตปฏฺฐิเวทํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ จิตฺตปฏฺฐิเวทํ
ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ อภิปปโมทญํ จิตฺตํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ อภิปปโมทญํ จิตฺตํ
ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ สมากทํ จิตฺตํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ สมากทํ จิตฺตํ ปสฺสสสฺสสามิตฺติ
สิกฺขติ ๑ วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑
อนิจฺจานุปฺสฺสี อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ อนิจฺจานุปฺสฺสี ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ วิราคานุปฺสฺสี
อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ วิราคานุปฺสฺสี ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ นิโรธานุปฺสฺสี อสฺสสสฺสสามิตฺติ
สิกฺขติ นิโรธานุปฺสฺสี ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสี อสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ
ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปฺสฺสี ปสฺสสสฺสสามิตฺติ สิกฺขติ ๑ เอวํ ภาวิตา โย ราชูล อานาปานสติ เอวํ
พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา เอวํ ภาวิตาย โย ราชูล อานาปานสติยา เอวํ
พหุลีกตาย เขปี เต จริมกา อสฺสาสปฺสฺสาสา^๔ เตปี วิทิตาว นิรุจฺจนฺติ โน อวิทิตาติ ๑
อิทมวโจ ภควา อตฺตมโน อายสฺมา ราชูลो ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตํ ๑

มหาราหุโลวาทสฺสตุตํ นิฏฺฐิตํ ทูตฺยํ ๑

๑ ไป. อานาปานสฺสตี ๑

๒ ไป. อานาปานสฺสตี หิ ๑ ม. อานาปานสติ หิ เต ๑

๓ ม. สโตว ๑

๔ ม. อสฺสาสา ๑

จัตถัญญากาวานาอยู่ จักละอัสมิมานะได้.

อานาปานสติภาวนา

[๑๔๖]

ดูกรราहुล เธอจงเจริญอานาปานสติภาวนาเถิด เพราะอานาปานสติที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผล มีอานิสงส์ใหญ่. ก็อานาปานสติอันบุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากอย่างไร จึงมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่? ดูกรราहुล ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติ หายใจออก มีสติหายใจเข้า. เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว. เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้นก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น. ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้กองลมทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้กองลมทั้งปวงหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจออกย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้ปิติหายใจออกย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้ปิติหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้สุขหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้สุขหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้จิตสังขารหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับจิตสังขารหายใจออกย่อมสำเนียงกว่า จักระงับจิตสังขารหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้จิตหายใจออกย่อมสำเนียงกว่า จักกำหนดรู้จิตหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักทำจิตให้ร่าเริงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักทำจิตให้ร่าเริงหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักดำรงจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักดำรงจิตมั่นหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักเปลี่ยนจิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักเปลี่ยนจิตหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาธรรมอันปราศจากราคะหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาธรรมอันปราศจากราคะ หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาธรรมเป็นที่ดับสนิท หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาธรรมเป็นที่ดับสนิท หายใจเข้า. ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาธรรมเป็นที่สละคืน หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาธรรมเป็นที่สละคืน หายใจเข้า.

ดูกรราहुล อานาปานสติที่บุคคลเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ดูกรราहुล เมื่ออานาปานสติอันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ลมอัสสาสะ ปัสสาสะ อันมีในภายหลัง อันบุคคลผู้เจริญอานาปานสติทราบชัดแล้ว ย่อมดับไป หาเป็นอันบุคคลผู้เจริญอานาปานสติไม่ทราบชัดแล้ว ดับไปไม่ได้ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระราहुลมีใจยินดีชื่นชมพระภายีของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ มหาราहुโลวาทสูตร ที่ ๒.

จูฬมาลunkyaya sutta 1

[๑๔๗]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมัยं ภควา สาวตถึยิ วิหริติ เขตตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ฯ
 อถ โข อายสฺมาโต มาลunkyaputtasฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปรีวิตกโก
 อุทปาทิ ยานิมานิ ทิฏฺฐิจิตตานิ ภควตา อพฺยาगतานิ จปีตานิ ปฏิกฺขิตฺตานิ สสฺสโต โลโกติปี
 อสสฺสโต โลโกติปี อนุตฺวา โลโกติปี อนนุตฺวา โลโกติปี ตํ ชีวํ ตํ สรรีณฺติปี อญฺญํ ชีวํ
 อญฺญํ สรรีณฺติปี โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติปี น โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติปี โหติ จ
 น จ โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติปี เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติปี ตานิ
 เม ภควา น พฺยากรโรติ ยานิ เม ภควา น พฺยากรโรติ ตมฺเม น รุจฺจติ ตมฺเม น กุขมติ โสหํ
 ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสามิ สเจ เม ภควา พฺยากริสฺสติ สสฺสโต โลโกติ
 วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติ วา เอวํ ภควติ พุทฺธมฺจริยํ จริสฺสามิ
 โน เจ^[๑] ภควา พฺยากริสฺสติ สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา อนุตฺวา โลโกติ วา
 อนนุตฺวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรรีณฺติ วา อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรีณฺติ วา โหติ ตถาคโต
 ปรมมฺรณาติ วา น โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
 ปรมมฺรณาติ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติ วา เอวํ ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย
 หีนายาวตฺตติสฺสามิติ ฯ

[๑๔๘]

อถ โข อายสฺมา มาลunkyaputtโต สาขณฺหสมฺมํ ปฏิสลฺลีนานา วุฏฺฐิตโย เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข
 อายสฺมา มาลunkyaputtโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อีธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ
 เจตโส ปรีวิตกโก อุทปาทิ ยานิมานิ ทิฏฺฐิจิตตานิ ภควตา อพฺยาगतานิ จปีตานิ ปฏิกฺขิตฺตานิ
 สสฺสโต โลโกติปี อสสฺสโต โลโกติปี อนุตฺวา โลโกติปี อนนุตฺวา โลโกติปี ตํ ชีวํ ตํ
 สรรีณฺติปี อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรีณฺติปี โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติปี น โหติ ตถาคโต
 ปรมมฺรณาติปี โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติปี เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมมฺรณาติปี ตานิ เม ภควา น พฺยากรโรติ ยานิ เม ภควา น พฺยากรโรติ ตมฺเม น รุจฺจติ
 ตมฺเม น กุขมติ โสหํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสามิ สเจ^[๑] ภควา พฺยากริสฺสติ
 สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา อนุตฺวา โลโกติ วา อนนุตฺวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ

๑ ม. จูฬมาลunkyasutta

๒ ม. ย. เมติ อตฺถิ ฯ

๓ ม. ย. เมติ อตฺถิ ฯ

๓. จูพมาลุงโกยวาทสูตร

เรื่องพระมาลุงกยบุตรคำรถึงมิจลาทีฏฐิ ๑๐

[๑๔๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ครั้นนั้น ท่านพระมาลุงกยบุตรไปในที่ลับ เร้นอยู่เกิดความคาริแห่งจิตอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ ทรงงด ทรงห้ามทีฏฐิเหล่านี้ คือ โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระกัอันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ข้อที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ทีฏฐิเหล่านั้นแก่เรานั้น เราไม่ชอบใจ ไม่ควรแก่เรา เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วทูลถามเนื้อความนั้น ถ้าพระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่เรา ฯลฯ เราก็จักประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์ ฯลฯ เราก็จัก ลาสิกขามาเป็นคฤหัสถ์.

พระมาลุงกยบุตรทูลบอกความปริวิตก

[๑๔๘]

ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระมาลุงกยบุตรออกจากที่เร้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อข้าพระองค์ไปในที่ลับ เร้นอยู่ เกิดความคาริแห่งจิตอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ ทรงงด ทรงห้ามทีฏฐิเหล่านี้ คือ โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระกัอันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ข้อที่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพยากรณ์ทีฏฐิเหล่านั้นแก่เรานั้น เราไม่ชอบใจ ไม่ควรแก่เรา เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลถามเนื้อความนั้น ถ้าพระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์ ฯลฯ เราก็จักประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์ ฯลฯ เราจักลาสิกขามาเป็นคฤหัสถ์. ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่โลกเที่ยง ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่าโลกเที่ยง ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่โลกไม่เที่ยง ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่าโลกไม่เที่ยง ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอตรัสบอกตรงๆ เกิดว่าเราไม่รู้ เราไม่เห็นถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่โลกมีที่สุด ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่า โลกมีที่สุดถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่โลกไม่มีที่สุด ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่า โลกไม่มีที่สุด ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่โลกมีที่สุดหรือโลกไม่มีที่สุด เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็นก็ขอตรัสบอกตรงๆ เกิดว่า เราไม่รู้ เราไม่เห็น. ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ชีพอันนั้นสรีระกัอันนั้น ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่า ชีพอันนั้น สรีระกัอันนั้น ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่า ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบว่ชีพอันนั้น สรีระกัอันนั้น หรือว่า ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง เมื่อไม่ทรงรู้ไม่ทรงเห็น ก็ขอตรัส

ตัม สรรีรณฺติ วา อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรีรณฺติ วา โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา เนว โหติ น น
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา เอวํ ภาควิ พุทฺธมฺจริยํ จริสฺสํ โน เจ เม ภควา
 พุทฺธกริสฺสํ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสโต^๑ โลโกติ วา ๗เป๗ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ วา เอวํ สิกฺขํ ปจฺจุกฺขาเย หินายาวคฺคิสฺสํ ๗ สเจ ภควา ชานาติ สสฺสโต
 โลโกติ สสฺสโต โลโกติ เม ภควา พุทฺธโรตุ สเจ ภควา ชานาติ อสฺสโต โลโกติ
 อสฺสโต โลโกติ เม ภควา พุทฺธโรตุ โน เจ ภควา ชานาติ สสฺสโต โลโกติ วา
 อสฺสโต โลโกติ วา อชานโต โข ปน อปฺสฺสโต เอตทฺว อชุกํ โหติ ยทิตํ น ชานามิ น
 ปสฺสํ ๗ สเจ ภควา ชานาติ อนฺตฺวา โลโกติ อนฺตฺวา โลโกติ เม ภควา พุทฺธโรตุ สเจ
 ภควา ชานาติ อนฺตฺวา โลโกติ อนฺตฺวา โลโกติ เม ภควา พุทฺธโรตุ โน เจ ภควา
 ชานาติ อนฺตฺวา โลโกติ วา อนฺตฺวา โลโกติ วา อชานโต โข ปน อปฺสฺสโต๗ เอตทฺว อชุกํ
 โหติ ยทิตํ น ชานามิ น ปสฺสํ ๗ สเจ ภควา ชานาติ ตัม ชีวํ ตัม สรรีรณฺติ ตัม ชีวํ ตัม
 สรรีรณฺติ เม ภควา พุทฺธโรตุ สเจ ภควา ชานาติ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรีรณฺติ อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ
 สรรีรณฺติ เม ภควา พุทฺธโรตุ โน เจ ภควา ชานาติ ตัม ชีวํ ตัม สรรีรณฺติ วา อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ
 สรรีรณฺติ วา อชานโต โข ปน อปฺสฺสโต เอตทฺว อชุกํ โหติ ยทิตํ น ชานามิ น ปสฺสํ ๗
 สเจ ภควา ชานาติ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ เม ภควา
 พุทฺธโรตุ สเจ ภควา ชานาติ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 เม ภควา พุทฺธโรตุ โน เจ ภควา ชานาติ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ วา อชานโต โข ปน อปฺสฺสโต เอตทฺว อชุกํ โหติ ยทิตํ น ชานามิ น
 ปสฺสํ ๗ สเจ ภควา ชานาติ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ โหติ จ น จ
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ เม ภควา พุทฺธโรตุ สเจ ภควา ชานาติ เนว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ เม ภควา พุทฺธโรตุ
 โน เจ ภควา ชานาติ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา เนว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา อชานโต โข ปน อปฺสฺสโต เอตทฺว อชุกํ โหติ ยทิตํ น
 ชานามิ น ปสฺสํ ๗

[๑๔๕]

กิณฺณุ โข ตาหิ มาลฺลํ กุญฺปะตฺตํ เอวํ อวํ เอหิ ตฺวํ มาลฺลํ กุญฺปะตฺตํ มยิ พุทฺธมฺจริยํ จร
 อหนฺเต พุทฺธกริสฺสํ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสโต โลโกติ วา อนฺตฺวา โลโกติ วา
 อนฺตฺวา โลโกติ วา ตัม ชีวํ ตัม สรรีรณฺติ วา อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรีรณฺติ วา โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ วา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วาติ ๗ โน เหติ ภาณเต ๗ ตฺวํ วา ปน มํ เอว

๑ อ. อสฺสโต ๗

บอกตรงๆ เกิดว่าเราไม่รู้ไม่เห็น. ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบที่สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ เกิดว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบที่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบที่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ หรือว่า สัตว์เบื้องหน้า แต่ตายไปไม่มีอยู่ เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอตรัสบอกตรงๆ เกิดว่า เราไม่รู้ เราไม่เห็น. ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบที่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี ของทรงพยากรณ์ แก่ข้าพระองค์เกิดว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงทราบที่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ของทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เกิดว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่ ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบที่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี หรือว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มีใช่ ไม่มีอยู่ก็มีใช่เมื่อไม่ทรงรู้ ไม่ทรงเห็น ก็ขอตรัสบอกตรงๆ เกิดว่า เราไม่รู้ เราไม่เห็น.

[๑๔๕]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาตุลยกยบุตร เราได้พูดไว้อย่างนี้กะเธอหรือว่าเธอจะมาประพบัติพรหมจรรย์ในเราเกิด เราจักพยากรณ์ทีฎฐิติ ๑๐ แก่เธอ ฯลฯ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ก็หรือว่า ท่านได้พูดไว้กะเราอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักประพบัติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ ฯลฯ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ดูกรมาตุลยกยบุตร ได้ยินว่า เรามิได้พูดไว้กะเธออย่างนี้ว่า เธอจะมาประพบัติพรหมจรรย์ในเราเกิด เราจักพยากรณ์แก่เธอ ฯลฯ ได้ยินว่า แม้เธอก็มิได้พูดไว้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์

อวจ อหิ ฆนเต ภควติ พุรหมจริย จริสฺสามิ ภควา เม พุยากริสฺสติ สฺสฺสโต โลโกติ วา
 อสฺสฺสโต โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรรินฺติ วา อญฺญํ
 ชีวํ อญฺญํ สรรินฺติ วา โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วา
 โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ
 วาติ ฯ โน เหนํ ฆนเต ฯ อิติ กิร มาลุงฺกยปฺปุตฺต เนวาทนํ วทามิ เอहि ตวํ มาลุงฺกยปฺปุตฺต มยิ
 พุรหมจริย จร อหนฺเต พุยากริสฺสามิ สฺสฺสโต โลโกติ วา อสฺสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ
 เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วาติ นปี กิร* ตวํ วเทสิ อหิ ฆนเต ภควติ
 พุรหมจริย จริสฺสามิ ภควา เม พุยากริสฺสติ สฺสฺสโต โลโกติ วา อสฺสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ
 เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วาติ เอวํ สนฺเต โมฆปฺปฺริส โก สนฺโต กํ
 ปจฺจาจิกฺขสิ ฯ

[๑๕๐]

โย โย มาลุงฺกยปฺปุตฺต เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ ภควติ พุรหมจริย จริสฺสามิ ยาว เม
 ภควา น พุยากริสฺสติ สฺสฺสโต โลโกติ วา อสฺสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ โหติ จ น จ โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณานิ วาติ อพฺยาตเมว ตํ
 มาลุงฺกยปฺปุตฺต ตถาคเตน อสฺส อถ โย โส ปุคฺคโล กาลิ กรยฺย ฯ เสยฺยถาปี มาลุงฺกยปฺปุตฺต
 ปฺปฺริส สลฺเลน วิทฺโธ อสฺส สวิเสน กาพฺพเลปนฺน ตสฺส มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา
 ภิสกํ สลฺลทตฺตํ อุปฺภุจเปยฺยํ ฯ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น
 ตํ ปฺปฺริสํ ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ ขตฺติโย วา พุราหุโม วา เวสฺโส วา สุทฺโท วาติ ฯ โส เอวํ
 วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ ปฺปฺริสํ ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ เอวํนาโม
 เอวํโคตฺโต อิติ วาติ ฯ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ ปฺปฺริสํ
 ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ ทีโฆ วา รสฺโส วา มชฺฌิโม วาติ ฯ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ
 สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ ปฺปฺริสํ ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ กาโฬ วา สามี วา มงฺคฺรจฺจุวํ วาติ
 ฯ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ ปฺปฺริสํ ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ
 อสฺสทฺสมี คามะ วา นิคเม วา นคเร วาติ ฯ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ
 ยาว น ตํ ชนฺน ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ ยถิ วา จาโป ยถิ วา โกทณฺโฑติ ฯ โส เอวํ
 วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ ชยิ ชานามิ ยายมฺหิ วิทฺโธ ยถิ วา อกฺกสฺส
 ยถิ วา สณฺจสฺส ยถิ วา นหารุสฺส ยถิ วา มรฺวาย ยถิ วา จีรปณฺณินฺติ ฯ โส เอวํ วเทยฺย
 น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ กณฺฑํ ชานามิ เยนมฺหิ วิทฺโธ ยถิ วา คจฺฉิ^๑ ยถิ
 วา โรปฺปมนฺติ ฯ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหิ อิมิ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น ตํ กณฺฑํ ชานามิ

๑ ม. ย. นปี กิร ม ฯ

๒ ม. เอวํ ฯ ส. ย. กจฺฉิ ฯ

จักประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาค จักทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์ ฯลฯ ดูกรโมฆบุรุษ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอเป็นอะไร จะมาทวงกะไครเล่า?

เปรียบคนที่ถูกดูถูกร

[๑๕๐]

ดูกรมาตุลยกยบุตร บุคคลใดจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์แก่เรา ฯลฯ เพียงใด เราจักไม่ประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพียงนั้น ตถาคตไม่พึงพยากรณ์ข้อนั้นเลย และบุคคลนั้นพึงทำกาละไปโดยแท้. ดูกรมาตุลยกยบุตร เปรียบเหมือนบุรุษต้องสรอันอาบยาพิษที่ฉาบทาไว้หนา มิตรوماتย์ ญาติสาโลหิตของบุรุษนั้น พึ่งไปหานายแพทย์ผู้ชำนาญในการผ่าตัดมาผ่า. บุรุษผู้ต้องสرنั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เรายังไม่รู้จักบุรุษผู้ยิงเรานั้นว่าเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ หรือศูทร มีชื่อว่าอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ สูงต่ำหรือปานกลาง ดำขาวหรือผิวสองสี อยู่บ้าน นิคม หรือนครโน้น เพียงใด

เราจักไม่นำลูกศรนี้ออกเพียงนั้น บุรุษผู้ต้องสرنั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เรายังไม่รู้จักธนูที่ใช้ยิงเรานั้น เป็นชนิดมีแหล่งหรือเกาทัณฑ์ สายที่ยิงเรานั้นเป็นสายทำด้วยปอผิวไม้ไผ่ เอ็น ป่านหรือเยื่อไม้ ลูกธนูที่ยิงเรานั้น ทำด้วยไม้ที่เกิดเองหรือไม้ปลูก หางเกาทัณฑ์ที่ยิงเรานั้น เขาเสียบด้วยขนปีกนกแร้ง นกตะกรุม เขี้ยว นกยูงหรือนกชื่อว่า สิลิหลหนู (คางหย่อน) เกาทัณฑ์นั้นเขาพันด้วยเอ็นวัว ควาย ค่างหรือลิง ลูกธนูที่ยิงเรานั้น เป็นชนิดอะไร ดังนี้ เพียงใด เราจักไม่นำลูกศรนี้ออกเพียงนั้น

ดูกรมาตุลยกยบุตร บุรุษนั้นพึงรู้ข้อนั้น ไม่ได้เลย โดยที่แท้ บุรุษนั้นพึงทำกาละไป ฉันทใด ดูกรมาตุลยกยบุตร บุคคลใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคจักไม่ทรงพยากรณ์ทักขิ ๑๐ นั้น ฯลฯ แก่เราเพียงใด เราจักไม่ประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพียงนั้น ข้อนั้นตถาคตไม่พยากรณ์เลย โดยที่แท้ บุคคลนั้นพึงทำกาละไป ฉันทนั้น.

เณรมุหิ วิทุโธ ยสฺส ปตฺเตหิ วาจิตฺตํ ยถิ วา คิञฺชสฺส ยถิ วา กงฺขสฺส^๑ ยถิ วา กุลลสฺส ยถิ วา
โมรฺสส ยถิ วา สิลฺลหนฺโนติ ๑ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหํ อิมํ สลฺลํ อหริสฺสามิ ยาว น
ตํ กณฺหํ ชานามิ เณรมุหิ วิทุโธ ยสฺส นหารุณา ปริกฺขิตฺตํ ยถิ วา ควสฺส^๒ ยถิ วา มหิสฺส^๓
ยถิ วา โรรวสฺส^๔ ยถิ วา เสมฺหารสฺสาติ ๑ โส เอวํ วเทยฺย น ตาวาหํ อิมํ สลฺลํ อหริสฺสามิ
ยาว น ตํ กณฺหํ ชานามิ เณรมุหิ วิทุโธ ยถิ วา สลฺลํ ยถิ วา ชุรปฺปํ ยถิ วา เวกฺขณฺณํ^๕ ยถิ วา
นารัจจํ ยถิ วา วจฺจทนฺตํ ยถิ วา กรวิโรปตฺตณฺติ^๖ อณฺเวยตฺตเมว ตํ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ เตนฺน ปุริเสน
อสฺส อถ โข^๗ โส ปุริโส กาลํ กรเยย ๑ เอวเมว โข มาลุงฺกยปฺปตฺตํ โข เอวํ วเทยฺย น ตาวาหํ
ภกฺวาติ พุรหฺมจฺริยํ จริสฺสามิ ยาว ตํ^๘ เม ภกฺวา น พฺยากริสฺสติ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสโต
โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺติ วา อณฺณํ ชีวํ
อณฺณํ สรีรณฺติ วา โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา โหติ
จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วาติ
อพฺยาเกตเมว^๙ ตํ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ตถาคเตน อสฺส อถ โข โส ปุคฺคโล กาลํ กรเยย ๑

[๑๕๑]

สสฺสโต โลโกติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ พุรหฺมจฺริยวาโส อภวิสฺสาติ เอวํ โน
อสฺสโต โลโกติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ พุรหฺมจฺริยวาโส อภวิสฺสาติ เอวเมปิ โน สสฺส
โต โลโกติ^{๑๐} มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ อสฺสโต โลโกติ วา ทิฏฺฐิยา สติ อตฺถเวว ชาติ อตฺถิ
ชรา อตฺถิ มรณฺณํ สณฺติ โสกปริเทวทฺทกฺขโทมนสฺสุปายาสา เยสาหํ ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม นิฆาตํ
ปญฺญเปมิ ๑ อนฺตวา โลโกติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ พุรหฺมจฺริยวาโส อภวิสฺสาติ เอวํ
โน อนฺตวา โลโกติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ พุรหฺมจฺริยวาโส อภวิสฺสาติ เอวเมปิ
โน อนฺตวา โลโกติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ อนฺตวา โลโกติ วา ทิฏฺฐิยา สติ อตฺถเวว
ชาติ อตฺถิ ชรา อตฺถิ มรณฺณํ สณฺติ โสกปริเทวทฺทกฺขโทมนสฺสุปายาสา เยสาหํ ทิฏฺฐิเจว ธมฺเม
นิฆาตํ ปญฺญเปมิ ๑ ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ พุรหฺมจฺริยวาโส
อภวิสฺสาติ เอวํ โน อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ พุรหฺมจฺริยวาโส
อภวิสฺสาติ เอวเมปิ โน ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺติ มาลุงฺกยปฺปตฺตํ ทิฏฺฐิยา สติ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ

๑ ย. กงฺกสฺส.

๒ ส. ย. เอวํ ๑ ม. มิคฺสส ๑

๓ ๔ ม. มหิสฺส ๑

๔ ม. เภรวสฺส ๑

๕ ส. ย. เวกฺขณฺณํ ๑ เอตฺถนฺตเร ยถิ วา คณฺนํ อตฺถิ ๑

๖ ม. กรจิโรปตฺตณฺติ ๑

๗ ม. ย. อํ สทฺโท นตฺติ ๑

๘ ๕ ม. ย. อํ ปาโง นตฺติ ๑

๙ ม. ... เมวตํ ๑

๑๐ ม. โลโกติ วา ๑

ปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์และไม่ทรงพยากรณ์

[๑๕๑]

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า โลกเที่ยง ดังนี้ จักได้มีการอยู่ประพาศพรหมจรรย์หรือไม่ใช้อย่างนั้น.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า โลกไม่เที่ยง ดังนี้ จักไม่มีการอยู่ประพาศพรหมจรรย์หรือไม่ใช้อย่างนั้นก็ไม่ใช่.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อยังมีทิฏฐิว่า โลกเที่ยง หรือว่า โลกไม่เที่ยงอยู่ ชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ก็คงมีอยู่ที่เดียว เราจึงบัญญัติความเพิกถอนชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า โลกมีที่สุด ดังนี้ จักได้มีการอยู่ ประพาศพรหมจรรย์หรือไม่ใช้อย่างนั้น.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า โลกไม่มีที่สุด ดังนี้ จักได้มีการอยู่ประพาศพรหมจรรย์หรือไม่ใช้อย่างนั้นก็ไม่ใช่.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อยังมีทิฏฐิว่า โลกมีที่สุด หรือว่า โลกไม่มีที่สุดอยู่ ชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ก็คงมีอยู่ที่เดียว เราจึงบัญญัติความเพิกถอนชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า ชีพอันนั้น สรีระก้อันนั้น ดังนี้ จักได้มีการอยู่ประพาศพรหมจรรย์หรือไม่ใช้อย่างนั้น.

ดูกรมาลุงกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ดังนี้ จักได้มีการ ประพาศพรหมจรรย์หรือไม่ใช้อย่างนั้นก็ไม่ใช่.

สรีรณติ วา ทิฏฐิยา สติ อตฺเถว ชาติ ฯเปฯ นิฆาตํ ปญฺญเปมิ ฯ โหติ ตถาคโธ
 ปรมุจฺจนาติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต ทิฏฐิยา สติ พุทฺธมจฺริยวาโส อภิวิสฺสาติ เอวํ โน น โหติ
 ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต ทิฏฐิยา สติ พุทฺธมจฺริยวาโส อภิวิสฺสาติ เอวํปิ โน
 โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ^๑ มาลุงฺกยปฺปุตฺต ทิฏฐิยา สติ น โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ วา
 ทิฏฐิยา สติ อตฺเถว ชาติ ฯเปฯ ยะสาหํ ทิฏฺฐิเจว ฐมฺเม นิฆาตํ ปญฺญเปมิ ฯ โหติ จ น จ
 โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต ทิฏฐิยา สติ พุทฺธมจฺริยวาโส อภิวิสฺสาติ เอวํ โน
 เนว โหติ น โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต ทิฏฐิยา สติ พุทฺธมจฺริยวาโส
 อภิวิสฺสาติ^๒ เอวํปิ โน โหติ จ น จ โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ^๓ มาลุงฺกยปฺปุตฺต ทิฏฐิยา
 สติ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ วา ทิฏฐิยา สติ อตฺเถว ชาติ อตฺถิ ชฺรา
 อตฺถิต มรณํ สนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ยะสาหํ ทิฏฺฐิเจว ฐมฺเม นิฆาตํ
 ปญฺญเปมิ ฯ

[๑๕๒]

ตสฺมาติห มาลุงฺกยปฺปุตฺต อพฺยากตญฺจ เม อพฺยากตโธ กตโธ ชาเรถ พฺยากตญฺจ เม
 พฺยากตโธ ชาเรถ ฯ กิณฺจ มาลุงฺกยปฺปุตฺต มยา อพฺยากตํ สสฺสโธ โลโกติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต
 มยา อพฺยากตํ อสสฺสโธ โลโกติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต^๔ มยา อพฺยากตํ อนฺตวา โลโกติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต^๕
 มยา อพฺยากตํ อนนฺตวา โลโกติ มาลุงฺกยปฺปุตฺต^๖ มยา อพฺยากตํ ตํ ชีวํ ตํ สรีรณติ มยา อพฺยากตํ
 อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรณติ มยา อพฺยากตํ โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มยา อพฺยากตํ น
 โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มยา อพฺยากตํ โหติ จ น จ โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มยา
 อพฺยากตํ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโธ ปรมุจฺจนาติ มยา อพฺยากตํ ฯ กสฺมา เจตํ

๑ ม. ... ตี วา ฯ

๒ ไป. เอกอุตฺตเร “พฺยากตญฺจ เม พฺยากตโธ ชาเรถติ ปทานิ ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. ติวํ ฯ

๔ ย. อัม ปาโธ นตฺถิ ฯ

๕ ย. อัม ปาโธ นตฺถิ ฯ

๖ ย. อัม ปาโธ นตฺถิ ฯ

ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อยังมีทิฏฐิว่า ชีพอันนั้น สรีระก้ออันนั้น หรือว่าชีพอ่างหนึ่งสรีระอย่างหนึ่งอยู่ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ก็คงมีอยู่ที่เดียว เราจึงบัญญัติความเพิกถอนชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส ในปัจจุบัน. ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ ดังนี้จักได้มีการอยู่ประพติพรหมจรรย์หรือ ก็มิใช่ออย่างนั้น.

ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ ดังนี้ จักได้มีการอยู่ประพติพรหมจรรย์หรือ แม้อย่างนั้นก็ไม่ใช่.

ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อยังมีทิฏฐิว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ หรือว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ก็คงมีอยู่ที่เดียว เราจึงบัญญัติความเพิกถอน ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ในปัจจุบัน. ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี ดังนี้ จักได้มีการอยู่ประพติพรหมจรรย์หรือ ก็มิใช่ออย่างนั้น.

ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อมีทิฏฐิว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่มีอยู่ก็ไม่ใช่ดังนี้ จักได้มีการอยู่ประพติพรหมจรรย์หรือ แม้อย่างนั้นก็ไม่ใช่.

ดูกรมาตุลกกยบุตร เมื่อยังมีทิฏฐิว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี หรือว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็ไม่ใช่ ไม่มีอยู่ก็ไม่ใช่ ดังนี้ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาส ก็คงมีอยู่ที่เดียว เราจึงบัญญัติความเพิกถอน ชาติชรา มรณะโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสในปัจจุบัน.

ปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์และไม่ทรงพยากรณ์

[๑๕๒]

ดูกรมาตุลกกยบุตร เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายจงทรงจำปัญหาที่เราไม่พยากรณ์ โดยความเป็นปัญหาที่เราไม่พยากรณ์ และจงทรงจำปัญหาที่เราพยากรณ์ โดยความเป็นปัญหาที่เราพยากรณ์ เกิด. ดูกรมาตุลกกยบุตร อะไรเล่าที่เราไม่พยากรณ์

ดูกรมาตุลกกยบุตรทิฏฐิว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระก้ออันนั้น ชีพอ่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่ก็หาไม่ได้ ไม่มีอยู่ ก็หาไม่ได้ ดังนี้ เราไม่พยากรณ์. ดูกรมาตุลกกยบุตร ก็เพราะเหตุไร ข้อนั้นเราจึงไม่พยากรณ์ เพราะข้อนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความหน่ายเพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เหตุนั้นเราจึงไม่พยากรณ์ข้อนั้น. ดูกรมาตุลกกยบุตร อะไรเล่า ที่เราพยากรณ์

ดูกรมาตุลกกยบุตร ความเห็นว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึง

มาลุงกุยปุตต มยา อพฺยากตํ น เหติ มาลุงกุยปุตต อตฺถสฺสฺสํ นาทิพฺรหฺมจฺริยกํ น นิพฺพิทาย
 น วิราคย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺฌาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ตสฺมา
 ตํ มยา อพฺยากตํ ๑ กิณฺจ มาลุงกุยปุตต มยา พฺยากตํ อิทํ ทุกฺขนฺติ มาลุงกุยปุตต มยา
 พฺยากตํ อัยํ ทุกฺขสมฺมทโยติ มยา พฺยากตํ อัยํ ทุกฺขนิโรธติ มยา พฺยากตํ อัยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ มยา พฺยากตํ ๑ กสฺมา เจตํ มาลุงกุยปุตต มยา พฺยากตํ เอตฺถ
 มาลุงกุยปุตต อตฺถสฺสฺสํ เอตํ อาทิพฺรหฺมจฺริยกํ เอตํ^๑ นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ตสฺมา ตํ มยา พฺยากตํ ๑ ตสฺมาติห มาลุงกุยปุตต
 อพฺยากตญฺจ เม อพฺยากตโต ชาเรถ พฺยากตญฺจ เม พฺยากตโต ชาเรถาติ อิทมวโจ ภควา
 อตฺตมโน อายสฺมา มาลุงกุยปุตโต^๒ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตี ๑

อุมมาลุงกุยวาทสุตฺตํ^๓ นิฏฺฐิตํ ตติยํ ๑

๑ ม. อัย ปาโธ นคฺธิ ๑

๒ ย. อาทิโต ปฏฺาย สพฺพุตฺต มาลุงกุยา-อิตี ทิสฺสตี ๑ มาลุงกุยาปุตโตติ เจตฺถ นิตฺสสนํ ๑

๓ ม. อุมมาลุงกุยสุตฺตํ ๑

ความดับทุกข์ ดังนี้ เราพยากรณ์. ก็เพราะเหตุไร เราจึงพยากรณ์เช่นนั้น เพราะเช่นนั้น ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เหตุนั้นเราจึงพยากรณ์

เช่นนั้น. เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงทรงจำปัญหาที่เราไม่พยากรณ์ โดยความเป็นปัญหาที่เราไม่พยากรณ์ และจงทรงจำปัญหาที่เราพยากรณ์ โดยความเป็นปัญหาที่เราพยากรณ์เกิด.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระมาลुकยบุตร ยินดีชื่นชม พระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ จุฬมาลุงโกยวาทสูตร ที่ ๓.

มหามาลูกุญฺยาวาทสูตร^๑

[๑๕๓]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมํภํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเ อนาถปิณฑิกสุส อารามे ๑ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ๑ ภทฺตเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสุโสสุ ๑ ภควา เอตทโวจ ชาเรถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว มยา เทสิตานิ ปญฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานีติ ๑ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา มาลฺลฺกฺยปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข ภนฺเต ชาเรมิ ภควตาโ เทสิตานิ ปญฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานีติ ๑ ยถากถํ ปน ตวํ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต^๒ ชาเรสิ มยา เทสิตานิ ปญฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานีติ ๑ สกฺกาเยทฺธิจฺจ โข อหํ ภนฺเต ภควตา โอรมุภาคิยํ สลฺยโลชนํ เทสิตํ ชาเรมิ วิจิจฺจนํ โข อหํ ภนฺเต ภควตา โอรมุภาคิยํ สลฺยโลชนํ เทสิตํ ชาเรมิ สิลฺลพฺพตฺปฺรามาสํ โข อหํ ภนฺเต ภควตา โอรมุภาคิยํ สลฺยโลชนํ เทสิตํ ชาเรมิ กามจฺจนฺทํ โข อหํ ภนฺเต ภควตา โอรมุภาคิยํ สลฺยโลชนํ เทสิตํ ชาเรมิ พฺยาปาทํ โข อหํ ภนฺเต ภควตา โอรมุภาคิยํ สลฺยโลชนํ เทสิตํ ชาเรมิ เอวํ โข อหํ ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา เทสิตานิ ปญฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานีติ ๑ ^๓

[๑๕๔]

กสฺส นฺุ โข นาม ตวํ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต มยา^๔ อิมานิ เอวํ ปญฺโจรมุภาคิยานิ สลฺยโลชนานิ เทสิตานิ ชาเรสิ ๑ นนฺุ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต อณฺฺตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อิมินา ตฺรณฺฺปเมน อุปารมฺเณน อุปารมฺภิสฺสนฺติ ทฺหฺรสุส หิ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต กุมารสุส มนฺทสุส อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต สกฺกาโยติปิ น โหติ กุโต ปนฺสฺส อุปฺปชฺชิสฺสฺสตี สกฺกาเยทฺธิจฺจ อนฺฺเสติ^๕ เตวฺวสุส สกฺกาเยทฺธิจฺจานฺฺสโย ทฺหฺรสุส หิ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต กุมารสุส มนฺทสุส อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ฐมฺมาติปิ น โหติ กุโต ปนฺสฺส อุปฺปชฺชิสฺสฺสตี ฐมฺเมสุ วิจิจฺจนา อนฺฺเสติ เตวฺวสุส วิจิจฺจนาณฺฺสโย ทฺหฺรสุส หิ^๖ กุมารสุส มนฺทสุส อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต สิลฺลาติปิ น โหติ กุโต ปนฺสฺส อุปฺปชฺชิสฺสฺสตี สิลฺลสุ สิลฺลพฺพตฺปฺรามาโส อนฺฺเสติ เตวฺวสุส สิลฺลพฺพตฺปฺรามาสาณฺฺสโย ทฺหฺรสุส หิ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต กุมารสุส มนฺทสุส อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต กามาติปิ น โหติ กุโต ปนฺสฺส อุปฺปชฺชิสฺสฺสตี กามเมสุ กามจฺจนฺโท อนฺฺเสติ เตวฺวสุส กามราคาณฺฺสโย ทฺหฺรสุส หิ มาลฺลฺกฺยปฺตฺต กุมารสุส มนฺทสุส อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต น โหติ กุโต ปนฺสฺส

๑ ม. มหามาลูกุญฺยาวาทสูตร ๑

๒ ม. สัพพตฺต “มาลฺลฺกฺยปฺตฺตฺตฺตฺตฺต หิสฺสตี ๑ ย. มาลฺลฺกฺยปฺตฺตฺตฺตฺต ๑

๓ ม. อํ สทฺโท นคฺติ ๑

๔ ม. อํ ปาโณ น หิสฺสตี ๑

๕ ม. ย. อนฺฺเสเตวฺวสุส ๑ สัพพตฺต อธิสฺสเมว ๑

๖ ม. มาลฺลฺกฺยปฺตฺต ๑ ย. มาลฺลฺกฺยปฺตฺต ๑

๔. มหามาลุงโกยวาทสูตร

ทรงโปรดพระมาลุงกยะและพระอนนท

โอรัมภาคิยสังโยชน ๕

[๑๕๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายยังจำโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ ที่เราแสดงแล้วได้หรือไม่?

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระมาลุงกยบุตร ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังจำได้ซึ่งโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

ดูกรมาลุงกยบุตร ก็เธอจำโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ ที่เราแสดงแล้วได้อย่างไร?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังจำได้ซึ่งโอรัมภาคิยสังโยชน คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามฉันทะ พยาบาท ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังจำได้ซึ่งโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้.

[๑๕๔]

ดูกรมาลุงกยบุตร เธอจำโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ เหล่านี้ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แก่ใครหนอ? ดูกรมาลุงกยบุตร นักบวช พวกอัญญเดียรถียจักได้เถียง ด้วยคำได้เถียง อัมเปรียบด้วยเด็กนี้ได้ มิใช่หรือ? แม้แต่ความคิดว่า กายของตน ดังนี้ ย่อมมีแก่เด็ก กุมารอ่อนผู้ยังนอนหงายอยู่ ก็สักกายทิฐิจักเกิดขึ้นแก่เด็กนั้นแต่ที่ไหน ส่วนสักกายทิฐิ อันเป็นอนุสัยเท่านั้น ย่อมนอนตามแก่เด็กนั้น แม้แต่ความคิดว่า ธรรมทั้งหลายดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เด็กกุมารอ่อนผู้ยังนอนหงายอยู่ ก็ความสงสัยในธรรมทั้งหลาย จักเกิดขึ้นแก่เด็กนั้นแต่ที่ไหน ส่วนวิจิกิจฉาอันเป็นอนุสัยเท่านั้น ย่อมนอนตามแก่เด็กนั้น แม้แต่ความคิดว่า สัตว์ทั้งหลาย ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เด็กกุมารอ่อนผู้ยังนอนหงายอยู่ สีลัพพตปรามาสในศีลทั้งหลาย จักเกิดขึ้นแก่เด็กนั้นแต่ที่ไหน ส่วนสีลัพพตปรามาสอันเป็นอนุสัยเท่านั้น ย่อมนอนตามแก่เด็กนั้นแม้แต่ความคิดว่า กามทั้งหลาย ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เด็กกุมารอ่อนผู้ยังนอนหงายอยู่ ก็กามฉันทะ ในกามทั้งหลายจักเกิดขึ้นแก่เด็กนั้นแต่ที่ไหน ส่วนกามราคะอันเป็นอนุสัยเท่านั้น ย่อมนอนตามแก่เด็กนั้น แม้แต่ความคิดว่า สัตว์ทั้งหลาย ดังนี้ ย่อมไม่มีแก่เด็กกุมารอ่อนผู้ยังนอนหงายอยู่ ก็ความพยาบาท ในสัตว์ทั้งหลายจักเกิดขึ้นแก่เด็กนั้นแต่ที่ไหน ส่วนพยาบาทอันเป็นอนุสัยเท่านั้น ย่อมนอนตามแก่เด็กนั้น ดูกรมาลุงกยบุตร นักบวช พวกอัญญเดียรถียจักได้เถียงด้วยคำได้เถียงอันเปรียบด้วยเด็กอ่อนนี้ได้มิใช่หรือ? เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอนนท ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เวลานี้เป็นกาลสมควร ข้าแต่พระสูตร เวลานี้เป็นกาลสมควร ที่พระผู้มีพระภาคพึงทรงแสดงโอรัมภาคิยสังโยชน ๕ ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้.

อุปปชชิสฺสตี สตฺเตสุ พฺยาปาโท อนฺุเสตี เตวฺวสฺส พฺยาปาทานุสโย นฺุ มาลฺงฺกยปฺตฺต
 อณฺฺตติตฺถิยา ปรีพฺพาชกา อิมิณา ตฺรณฺุปเมณ อุปารมฺเณณ อุปารมฺภิสฺสนฺฺตึตี ฯ เอวํ วุตฺเต
 อายสฺมา อานนฺุโท ภควนฺฺตํ เอตทโวจ เอตฺสส ภควา กาโล เอตฺสส สฺกต กาโล ยํ ภควา
 ปณฺุโจรมฺภากิยานิ สณฺุโลชนานิ เทเสยฺย ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเรสฺสนฺฺตึตี ฯ เตนฺุหानนฺุท
 สฺสนาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสิสฺสามิตี ฯ เอวํ ภนฺุเตติ โข อายสฺมา อานนฺุโท
 ภควโต ปจฺจุสฺโสตี ฯ

[๑๕๕]

ภควา เอตทโวจ อิทานนฺุท อสฺสุตฺวา ปฺลชฺชโน อริยานํ อทฺสสาวิ อริยธมฺมสฺส
 อโกวิโท อริยธมฺเม อวิณีโต สปฺปรีสถานํ อทฺสสาวิ สปฺปรีสธมฺมสฺส อโกวิโท
 สปฺปรีสธมฺเม อวิณีโต สกฺกายทิกฺขุจิปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ สกฺกายทิกฺขุจิปฺเรเตน อุปฺปนฺุนาย
 จ สกฺกายทิกฺขุจิยา นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ตสฺส สทา สกฺกายทิกฺขุจิ ทามคฺคา
 อปฺปปฏิวิณีตา โอรมฺภากิยสณฺุโลชนํ ฯ วิจิกิฉฺญาปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ วิจิกิฉฺญาปฺเรเตน
 อุปฺปนฺุนาย จ วิจิกิฉฺญา นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ตสฺส สทา วิจิกิฉฺญา ทามคฺคา
 อปฺปปฏิวิณีตา โอรมฺภากิยสณฺุโลชนํ ฯ สึลพฺพตปฺรามาสปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ
 สึลพฺพตปฺรามาสปฺเรเตน อุปฺปนฺุนสฺส จ สึลพฺพตปฺรามาสสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
 ตสฺส โส สึลพฺพตปฺรามาโส ทามคฺโค อปฺปปฏิวิณีโต โอรมฺภากิยสณฺุโลชนํ ฯ
 กามราคปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ กามราคปฺเรเตน อุปฺปนฺุนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ
 ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ตสฺส โส กามราโค ทามคฺโค อปฺปปฏิวิณีโต โอรมฺภากิยสณฺุโลชนํ ฯ
 พฺยาปาทปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ พฺยาปาทปฺเรเตน อุปฺปนฺุนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ
 ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ตสฺส โส พฺยาปาโท ทามคฺโค อปฺปปฏิวิณีโต โอรมฺภากิยสณฺุโลชนํ ฯ
 สุตฺวา จ โข อานนฺุท อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส โกวิโท อริยธมฺเม สฺวินีโต
 สปฺปรีสถานํ ทสฺสาวิ สปฺปรีสธมฺมสฺส โกวิโท สปฺปรีสธมฺเม สฺวินีโต น สกฺกายทิกฺขุจิปฺริยฺญฺจิเตน
 เจตฺสา วิหฺรติ น สกฺกายทิกฺขุจิปฺเรเตน อุปฺปนฺุนาย จ สกฺกายทิกฺขุจิยา นิสฺสรณํ ยถาภูตํ
 ปชานาติ ตสฺส สทา สกฺกายทิกฺขุจิ สานุสฺยา ปหียติ ฯ น วิจิกิฉฺญาปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ
 น วิจิกิฉฺญาปฺเรเตน อุปฺปนฺุนาย จ วิจิกิฉฺญา นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ตสฺส สทา วิจิกิฉฺญา
 สานุสฺยา ปหียติ ฯ น สึลพฺพตปฺรามาสปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ น สึลพฺพตปฺรามาสปฺเรเตน
 อุปฺปนฺุนสฺส จ สึลพฺพตปฺรามาสสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ตสฺส โส สึลพฺพตปฺรามาโส
 สานุสฺโย ปหียติ ฯ น กามราคปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ น กามราคปฺเรเตน อุปฺปนฺุนสฺส
 จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ตสฺส โส กามราโค สานุสฺโย ปหียติ ฯ น
 พฺยาปาทปฺริยฺญฺจิเตน เจตฺสา วิหฺรติ น พฺยาปาทปฺเรเตน อุปฺปนฺุนสฺส จ พฺยาปาทสฺส
 นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ตสฺส โส พฺยาปาโท สานุสฺโย ปหียติ ฯ

ดูกรอานนท์ ถ้ากระนั้น เธอจงฟัง จมมนสิการให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า.

อุปายเครื่องละสังโยชน์

[๑๕๕]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ มีจิตอันสັกกายทิฏฐิกลุ้มรุมแล้ว อันสັกกายทิฏฐิครอบงำแล้วอยู่ และเมื่อสັกกายทิฏฐิเกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่รู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง สັกกายทิฏฐินั้นก็เป็นของมีกำลัง อันปุถุชนนั้นบรรเทาไม่ได้แล้ว ชื่อว่าเป็นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ปุถุชนนั้นมีจิตอันวิจิกิจฉากลุ้มรุมแล้ว อันวิจิกิจฉาครอบงำแล้วอยู่ และเมื่อวิจิกิจฉาเกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่รู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ ตามความเป็นจริง วิจิกิจฉานั้นก็เป็นของมีกำลัง อันปุถุชนนั้นบรรเทาไม่ได้แล้ว ชื่อว่าเป็นโอรัมภาคิยสังโยชน์. ปุถุชนนั้นมีจิตอันสัลลพตปรามาสกลุ้มรุมแล้ว อันสัลลพตปรามาสครอบงำแล้วอยู่ และเมื่อสัลลพตปรามาสเกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่รู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง สัลลพตปรามาสนั้นก็เป็นของมีกำลัง อันปุถุชนนั้นบรรเทาไม่ได้แล้วชื่อว่าเป็นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ปุถุชนนั้นมีจิตอันกามราคะกลุ้มรุมแล้ว อันกามราคะครอบงำแล้วอยู่ และเมื่อกามราคะเกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่รู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง กามราคะนั้นก็เป็นของมีกำลัง อันปุถุชนนั้นบรรเทาไม่ได้แล้ว ชื่อว่าเป็นโอรัมภาคิยสังโยชน์. ปุถุชนนั้นมีจิตอันพยาบาทกลุ้มรุมแล้ว อันพยาบาทครอบงำแล้วอยู่ และเมื่อพยาบาทเกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่รู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง พยาบาทนั้นก็เป็นของมีกำลัง อันปุถุชนนั้นบรรเทาไม่ได้แล้ว ชื่อว่าโอรัมภาคิยสังโยชน์. ดูกรอานนท์ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ได้เห็นพระอริยะ เป็นผู้ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ได้รับแนะนำในธรรมของพระอริยะดีแล้ว ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ได้รับแนะนำในธรรมของสัตบุรุษดีแล้ว มีจิตอันสັกกายทิฏฐิกลุ้มรุมไม่ได้ อันสັกกายทิฏฐิครอบงำไม่ได้ อยู่ และเมื่อสັกกายทิฏฐิเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง สັกกายทิฏฐิพร้อมทั้งอนุสัย อันอริยสาวกนั้นย่อมละได้ อริยสาวกนั้นมีจิตอันวิจิกิจฉากลุ้มรุมไม่ได้ อันวิจิกิจฉาครอบงำไม่ได้ อยู่ และเมื่อวิจิกิจฉาเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง วิจิกิจฉาพร้อมทั้งอนุสัย อันอริยสาวกนั้นย่อมละได้. อริยสาวกนั้นมีจิตอันสัลลพตปรามาสกลุ้มรุมไม่ได้ อันสัลลพตปรามาสย่อมครอบงำไม่ได้ อยู่ และเมื่อสัลลพตปรามาสเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้อุปายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง สัลลพตปรามาสพร้อมทั้งอนุสัย อันอริยสาวกนั้นย่อมละได้. อริย

[๑๕๖]

โย อานนท มกุโค ยา ปฏิปทา ปณฺณํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ ปหานาย ตํ
 มกุคํ ตํ ปฏิปทํ อนาคมฺม ปณฺโงโรรมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฌสฺสติ วา ทกฺขติ^๑ วา ปชฺหิสฺสติ
 วาติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ เสยฺยถาปิ อานนท มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สारวโต ตจฺ
 อจฺเจตฺวา เพคฺคํ อจฺเจตฺวา สारจฺเจโท ภวิสฺสตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ เอวเมว โข อานนท โย
 มกุโค ยา ปฏิปทา ปณฺณํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ ปหานาย ตํ มกุคํ ตํ ปฏิปทํ
 อนาคมฺม ปณฺโงโรรมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฌสฺสติ วา ทกฺขติ วา ปชฺหิสฺสติ วาติ เนตฺตํ จานํ
 วิชฺชติ ฯ โย จ โข อานนท มกุโค ยา ปฏิปทา ปณฺณํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ ปหานาย
 ตํ มกุคํ ตํ ปฏิปทํ อากมฺม ปณฺโงโรรมภาคิยานิ สลฺโยชนานิ ฌสฺสติ วา ทกฺขติ วา ปชฺหิสฺสติ
 วาติ จานเมตฺตํ วิชฺชติ ฯ เสยฺยถาปิ อานนท มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สारวโต ตจฺ เจตฺวา
 เพคฺคํ เจตฺวา สारจฺเจโท ภวิสฺสตีติ จานเมตฺตํ วิชฺชติ เอวเมว โข อานนท โย มกุโค ยา ปฏิปทา
 ปณฺณํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโยชนานํ ปหานาย ตํ มกุคํ ตํ ปฏิปทํ อากมฺม ปณฺโงโรรมภาคิ
 ยานิ สลฺโยชนานิ ฌสฺสติ วา ทกฺขติ วา ปชฺหิสฺสติ วาติ จานเมตฺตํ วิชฺชติ ฯ เสยฺยถาปิ
 อานนท คฺงคา นที ปุรา อุทกสฺส สมตฺตติกา กากเปยฺยา อถ โข^๒ ทฺวพฺพลโก ปุริโส
 อากฺขณฺเอยฺย อหํ อิมิสฺสา คฺงคาย นทียา ติริยํ พาหาย โสตํ เจตฺวา โสตฺถินา ปาริ
 คฺขณฺสํมิตฺติ โส น สกฺกณฺเอยฺย คฺงคาย นทียา ติริยํ พาหาย โสตํ เจตฺวา โสตฺถินา ปาริ คฺนตฺถุ
 เอวเมว โข อานนท ยสฺสทสฺสจฺจิ สกฺกายนิโรธาย ฌมฺเม เทลียมาเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ
 นปฺปสฺสิตฺติ น สนฺตติฏฺฐติ น วิมฺจุจติ ฯ เสยฺยถาปิ โส ทฺวพฺพลโก ปุริโส เอวเมว เต
 ทฏฺฐพฺพา ฯ เสยฺยถาปิ อานนท คฺงคา นที ปุรา อุทกสฺส สมตฺตติกา กากเปยฺยา อถ พลฺวา
 ปุริโส อากฺขณฺเอยฺย อหํ อิมิสฺสา คฺงคาย นทียา ติริยํ พาหาย โสตํ เจตฺวา โสตฺถินา ปาริ
 คฺมิสฺสํมิตฺติ โส สกฺกณฺเอยฺย คฺงคาย นทียา ติริยํ พาหาย โสตํ เจตฺวา โสตฺถินา ปาริ คฺนตฺถุ
 เอวเมว โข อานนท ยสฺสทสฺสจฺจิ สกฺกายนิโรธาย ฌมฺเม เทลียมาเน จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสฺสิตฺติ
 สนฺตติฏฺฐติ วิมฺจุจติ ฯ เสยฺยถาปิ โส พลฺวา ปุริโส เอวเมว เต ทฏฺฐพฺพา ฯ

๑ ย. ทกฺขติ ฯ อิตฺโต ปริ อิทฺติสเมว ฯ

๒ ม. ย. อหํ สทฺโท นตฺถิ ฯ

สาวกนั้นมิจิตอันการาคะกลุ่มรุมไม่ได้ อันการาคะครอบงำไม่ได้อยู่ และเมื่อการาคะเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้อุบายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง การาคะพร้อมทั้งอนุสัยอันอริยสาวกนั้นย่อมละได้ อริยสาวกนั้นมิจิตอันพยาบาทกลุ่มรุมไม่ได้ อันพยาบาทครอบงำไม่ได้อยู่ และเมื่อพยาบาทเกิดขึ้นแล้ว ย่อมรู้อุบายเป็นเครื่องสลัดออกเสียได้ตามความเป็นจริง พยาบาทพร้อมทั้งอนุสัย อันอริยสาวกนั้นย่อมละได้.

มัคคปฏิปทาเครื่องละสังโยชน์

[๑๕๖]

ดูกรอานนท์ ข้อที่ว่า บุคคลจักไม่อาศัยมัคคปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ แล้วจักรู้ จักเห็น หรือจักละ โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ได้นั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนข้อที่ว่า ไม่ถากเปลือก ไม่ถากกะพี้ของต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้น มีแก่น แล้วจักถากแก่นนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ข้อที่ว่า บุคคลจักไม่อาศัยมัคคปฏิปทา ที่เป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ แล้ว จักรู้ จักเห็น หรือจักละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ได้นั้นก็ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนนั่น. ดูกรอานนท์ ข้อที่ว่า บุคคลอาศัยมัคคปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ แล้ว จักรู้ จักเห็น และจักละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ นั้นได้ เป็นฐานะที่จะมีได้. ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนข้อที่ว่า ถากเปลือก ถากกะพี้ของต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้น มีแก่น แล้วจึงถากแก่นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ข้อที่ว่า บุคคลอาศัยมัคคปฏิปทา อันเป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ แล้ว จักรู้ จักเห็น หรือจักละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ได้นั้น ก็เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนนั่น. ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาน้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง กากัมลงคืบได้ ครั้งนั้น บุรุษผู้มีกำลังน้อย พิงมาด้วยหวังว่า เราจักว่ายตัดขวางกระแสน้ำแห่งแม่น้ำคงคานี้ ไปให้ถึงฝั่งโดยสวัสดิ์ ดังนี้เขาจะไม่อาจว่ายตัดขวางกระแสน้ำแห่งแม่น้ำคงคา ไปให้ถึงฝั่งโดยสวัสดิ์ได้ ฉนใด เมื่อธรรมอันผู้แสดงฯ อยู่แก่ผู้ใดคนหนึ่ง เพื่อดับความเห็น ว่า กายของตน จิตของผู้นั้นไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่มั่นคง ไม่พ้น ฉนนั่นเหมือนกัน. บุรุษผู้มีกำลังน้อยนั้น ฉนใด พิงเห็นบุคคลเหล่านั้น ฉนนั่นเหมือนกัน. ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคา น้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง กากัมลงคืบได้ ครั้งนั้นบุรุษมีกำลัง พิงมาด้วยหวังว่า เราจักว่ายตัดขวางกระแสน้ำแห่งแม่น้ำคงคานี้ ไปให้ถึงโดยสวัสดิ์ ดังนี้ เขาอาจจะว่ายตัดขวางกระแสน้ำแห่งแม่น้ำคงคา ไปให้ถึงฝั่งโดยสวัสดิ์ได้ ฉนใด ดูกรอานนท์ เมื่อธรรม อันผู้แสดงฯ อยู่แก่ผู้ใดคนหนึ่ง เพื่อดับความเห็น ว่า กายของตน จิตของตน จิตของผู้นั้นแล่นไป เลื่อมใส มั่นคง พ้น ฉนนั่นเหมือนกันแล. บุรุษมีกำลังนั้นฉนใด พิงเห็นบุคคลเหล่านั้น ฉนนั่นเหมือนกัน.

[๑๕๗]

กตโม จ^๑ อานนท มคฺโค กตมา จ ปฏิปทา ปญฺจนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโฆชนานํ
 ปหานาย ฯ อิทานนฺท ภิกฺขุ อปฺธิวิเวกา อกุสลาณํ ฐมฺมานํ ปหานา สพฺพโส กายทฺถุจฺจุตฺถานํ
 ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปิตีสุขํ ปจฺม
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สลฺยาคตํ สงฺขารคตํ
 วิญฺญาณคตํ เต ฐมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺหโต สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต
 ปฺรโต ปโลภโต สลฺยโต อนตฺตโต สมฺนุสฺสติ ฯ โส เตหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิปาเปตี^๒ โส
 เตหิ ฐมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิปาเปตฺวา^๓ อมตยา ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหริติ เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺธิตํ ยทิตํ
 สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพูปธิปฺปณฺนิสฺสคฺโค ตณฺหหฺขโย วิราโค นิโรธो นิพฺพานนฺติ ฯ โส
 ตตฺถกฺขจิโต อาสวานํ ขยํ ปาปฺปณาติ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปฺปณาติ เตเนว ฐมฺมราเคน ตาย
 ฐมฺมนนฺทียา ปญฺจนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโฆชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ
 ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติฐมฺโม ตสฺมา โลกา ฯ อยมฺปิ โข อานนท มคฺโค อยํ ปฏิปทา
 ปญฺจนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโฆชนานํ ปหานาย ฯ ปุณฺ จปรี อานนท ภิกฺขุ วิตฺถกฺกวิจารานํ
 วุปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯเปฯ ตติยํ ฌานํ ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ โส ยเทว ตตฺถ โหติ รูปคตํ เวทนาคตํ สลฺยาคตํ สงฺขารคตํ
 วิญฺญาณคตํ ฯเปฯ สลฺยโฆชนานํ ปหานาย ฯ

[๑๕๘]

ปุณฺ จปรี อานนท ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสลฺยณานํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺิณฺสลฺยณานํ อฏฺุจฺจนฺมา
 นานตฺตสลฺยณานํ อมฺนสฺสิการา อนนฺโต อาภาโสติ อาภาसानญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ฯ โส

๑ ย. กตโม จานนท มคฺโค กตมา ปฏิปทาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ส. ย. ปฏิวาเปติ ฯ ม. ปติฏฺฐาเปติ ฯ

๓ ส. ย. ปฏิวาเปตฺวา ฯ ม. ปติฏฺฐาเปตฺวา ฯ

รูปฌาน ๔

[๑๕๗]

ดูกรอานนท์ มักคปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เป็นไฉน?

ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรมเพราะอุปธิวิเวก เพราะละกุศลธรรมได้ เพราะระงับความคร้านกายได้โดยประการทั้งปวง บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เธอพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งมีอยู่ในกาย ในสมวัตตินั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรคร เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นไข้ เป็นอื่น เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นของมิใช่ตัวตน. เธอย่อมเปลื้องจิตจากธรรมเหล่านั้น ครั้นเธอเปลื้องจิตจากธรรมเหล่านั้นแล้วยอมน้อมจิตไปในอมตธาตุว่า ธรรมชาตินี้สงบ ธรรมชาตินี้ประณีต คือ ธรรมเป็นที่สงบสังขาร ทั้งปวง เป็นที่สละคืนอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่สิ้นกำหนด เป็นที่ดับสนิท เป็นที่ดับกิเลส และกองทุกข์ดังนี้. เธอตั้งอยู่ในวิปัสสนา อันมีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์นั้น ย่อมบรรลุดูธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ถ้ายังไม่บรรลุดูธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายย่อมเป็นโอปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความยินดี ความเพลิดเพลินในธรรมนั้น และเพราะสิ้นไปแห่งโอรัมภาคิยสังโยชน์ทั้ง ๕

ดูกรอานนท์ มรรคแม่นี้แล ปฏิปทาแม่นี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕.

ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่.

ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุมิอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุข ด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มิอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข.

ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่. เธอพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งมีอยู่ในกายในสมวัตตินั้น ฯลฯ เพื่อละสังโยชน์

อรุณฌาน

[๑๕๘]

ดูกรอานนท์ ภิกษุบรรลุ อากาสนัญญาขณฌาน ด้วยปริกรรมว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะก้าวล่วงรูปสัญญา เพราะดับปฏิขันธ์สัญญา และเพราะไม่มนสิการนันทตสัญญาโดยประการทั้งปวง เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้นคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งมีอยู่ในฌานนั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรคร เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นไข้ เป็นอื่น เป็นของทรุด

ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ สลฺลาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺเฒาณคตํ เต ฆมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต
 โรคฺโต คณฺหาโต สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต ปรโต ปโลภโต สุลฺลโต อนตฺตโต
 สมฺนุสฺสติ ๑ โส เตหิ ฆมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิปาเปติ โส เตหิ ฆมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิปาเปตฺวา อมตฺยา
 ชาติฺยา จิตฺตํ อุปสํหริ เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺธิตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริยฺญานิสฺสํโส
 ตณฺหํหํ โหติ วิราโค นิโรธํ นิพฺพานนฺติ ๑ โส ตตฺถญฺจโต อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ โน เจ
 อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ เตเนว ฆมฺมราเคน ตาย ฆมฺมนนฺทียา ปญฺจนํ โอรฺมภาคิยานํ
 สลฺโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติฆมฺโม ตสฺมา โลกา ๑
 อยมฺปิ โข อานนฺท มคฺโค อยํ ปฏิปทา ปญฺจนํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโลชนานํ ปหานาย ๑
 ปุณ จปริ อานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส อากาसानญายตํ สมตฺติกมฺม อนนฺตํ วิญฺเฒาณนฺติ
 วิญฺเฒาณญายตํ อุปสมฺบฺรหฺม วิหริติ ๑ โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ ๑เป๑
 สลฺโลชนานํ ปหานาย ๑ ปุณ จปริ อานนฺท ภิกฺขุ สพฺพโส วิญฺเฒาณญายตํ สมตฺติกมฺม
 นตฺถิ กิลฺลจิตฺติ อากิลฺลญฺจายตํ อุปสมฺบฺรหฺม วิหริติ ๑ โส ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตํ
 สลฺลาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺเฒาณคตํ เต ฆมฺเม อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺหาโต สลฺลโต
 อมฺโต อาพาธโต ปรโต ปโลภโต สุลฺลโต อนตฺตโต สมฺนุสฺสติ ๑ โส เตหิ ฆมฺเมหิ
 จิตฺตํ ปฏิปาเปติ โส เตหิ ฆมฺเมหิ จิตฺตํ ปฏิปาเปตฺวา อมตฺยา ชาติฺยา จิตฺตํ อุปสํหริ เอตํ
 สนฺตํ เอตํ ปณฺธิตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริยฺญานิสฺสํโส ตณฺหํหํ โหติ วิราโค
 นิโรธํ นิพฺพานนฺติ ๑ โส ตตฺถญฺจโต อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ โน เจ อาสวานํ ขยํ ปาปฺณาติ
 เตเนว ฆมฺมราเคน ตาย ฆมฺมนนฺทียา ปญฺจนํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปา
 ติโก โหติ ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติฆมฺโม ตสฺมา โลกา ๑ อยํ^๑ โข อานนฺท มคฺโค
 อยํ ปฏิปทา ปญฺจนํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโลชนานํ ปหานายาติ ๑

[๑๕๕]

เอโส เจ ภนฺเต มคฺโค เอสา ปฏิปทา ปญฺจนํ โอรฺมภาคิยานํ สลฺโลชนานํ ปหานาย
 อถ กิลฺลจฺรหิ อีเชกฺขเจ ภิกฺขุ เจโตวิมุตฺติโน เอกฺขเจ ภิกฺขุ ปญฺญาวิมุตฺติโนติ ๑ เอตฺถ โข
 เตสํ อานนฺท อินฺทฺริยเวมตฺตํ วทามิตี ๑ อิทมวโจ ภควา อตฺตมโน อายสฺมา อานนฺโท
 ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทิตี ๑

มหามาลูญฺโถวาทสฺสจฺจํ นิฏฺฐิตํ จตฺตจฺจํ ๑

โทรม เป็นของสูญ เป็นของไม่มีตัวตน. เธอให้จิตดำเนินไปด้วยธรรมเหล่านั้น ครั้นให้จิตดำเนินไปด้วยธรรมเหล่านั้นแล้ว ย่อมโน้มจิตเข้าหาธาตุอันเป็นอมตะว่านั่นมีอยู่ นั่นประณีต คือสงบสังขารทั้งปวง สละกีนอุปธิทั้งปวง สิ้นค้นหา ปราศจากราคะดับสนิท นิพพาน เธอตั้งอยู่ในฌานนั้น ย่อมบรรลुการสิ้น ถ้าไม่บรรลु จะเป็นโอปปาติกะปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดาเพราะสิ้นโอรัมภากิยสังโยชน์ ๕ ด้วยความเพลิดเพลิดในธรรมนั้น ด้วยความยินดีในธรรมนั้นแล ดูกรอานนท์ มรรคเมื่อนี้ปฏิบัติทานี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อละโอรัมภากิยสังโยชน์ ๕ ดูกรอานนท์ ก็ข้ออื่นยังมีอยู่อีก ภิกษุก้าวล่วงอากาศาณัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง บรรลुวิญญูญาณัญญายตนะ ด้วยมนสิการว่า วิญญาณไม่มีที่สุดอยู่. เธอพิจารณาธรรมเหล่านั้นคือเวทนา ซึ่งมีอยู่ในฌานนั้น ฯลฯ เพื่อละสังโยชน์. อานนท์ ก็ข้ออื่นยังมีอยู่อีก ภิกษุก้าวล่วงวิญญาณัญญายตนะ บรรลुอาภิกขุจัญญายตนะด้วยมนสิการว่า หน้อยหนึ่งย่อมไม่มีอยู่. เธอพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น คือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งมีอยู่ในอรุพฌานนั้น โดยความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นไข้ เป็นอื่น เป็นของทรุดโทรม เป็นของว่างเปล่า ไม่มีตัวตน. เธอให้จิตดำเนินไปด้วยธรรมเหล่านั้น เธอรู้ให้จิตดำเนินไปด้วยธรรมเหล่านั้นแล้ว ย่อมโน้มจิตเข้าหาธรรมธาตุอันเป็นอมตะว่า นั่นมีอยู่ นั่นประณีต คือการสงบสังขารทั้งปวง การสละกีนอุปธิทั้งปวง ตัณห์ขยะ วิวาละ นิโรธ นิพพาน ดังนี้. เธอตั้งอยู่ในอาภิกขุจัญญายตนะนั้น ย่อมถึงการสิ้นอาสวะ ถ้าไม่ถึงการสิ้นอาสวะ จะเป็นโอปปาติกะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดาเพราะสิ้นโอรัมภากิยสังโยชน์ ๕ เพราะความเพลิดเพลิดในธรรมเพราะความยินดีในธรรมนั้นนั่นแล. ดูกรอานนท์ มรรคปฏิบัติทานี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อละโอรัมภากิยสังโยชน์ ๕

[๑๕๕]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้ามรรคนี้ ปฏิบัติ ย่อมเป็นไปเพื่อละโอรัมภากิยสังโยชน์ ๕ เมื่อเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุไร ภิกษุบางพวกในพระศาสนานี้ จึงเป็นเจโตวิมุติบางพวกเป็นปัญญาวิมุติเล่า.

ดูกรอานนท์ ในเรื่องนี้ เรากล่าวความต่างกันแห่งอินทรีย์ ของภิกษุเหล่านั้น.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์มีใจยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ มหามาลูงโกยวาทสูตร ที่ ๔.

ภทฺทาทิสุตฺตํ

[๑๖๐]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเ อนาถปิณฺฑิกสุส อารามे ฯ
 ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภทฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสโสสุ ฯ ภควา
 เอตทโวจ อหํ โข ภิกฺขเว เอกาสนโกชนํ ภูณฺขามิ เอกาสนโกชนํ โข อหํ ภิกฺขเว ภูณ
 ชมานโน อปฺปาพาทตณฺจ สลฺขณามิ อปฺปาตงฺกตณฺจ ลหฺภูจฺจานณฺจ พลณฺจ ฬาสฺสวิหารณฺจ เอถ
 ตุมฺहेปิ ภิกฺขเว เอกาสนโกชนํ ภูณฺชถ เอกาสนโกชนํ โข ภิกฺขเว ตุมฺहेปิ ภูณฺชมานา อป
 ปาพาทตณฺจ สลฺขณาสฺสธ อปฺปาตงฺกตณฺจ ลหฺภูจฺจานณฺจ พลณฺจ ฬาสฺสวิหารณฺจาทิ ฯ

[๑๖๑]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา ภทฺทาทิ ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข ภนฺเต น อุตฺสหามิ เอกา
 สนโกชนํ ภูณฺชิตฺตุ เอกาสนโกชนณฺหิ เม ภนฺเต ภูณฺชโต สียา กุกฺกจฺจํ สียา วิปฺปฏิสํโรติ ฯ เตนหิ
 ตวํ ภทฺทาทิ ยตฺถ นิมนฺตฺโต อุตฺสสิ ตตฺถ เอกเทสํ ภูณฺชิตฺวา เอกเทสํ นิหริตฺวาปิ ปริภุญฺเชย
 ยาสิ^๑ เอวมฺปิ โข ตวํ^๒ ภทฺทาทิ ภูณฺชมานโน^๓ ยาเปสฺสสิตี ฯ เอวมฺปิ โข อหํ ภนฺเต น อุตฺสหา
 มิ ภูณฺชิตฺตุ เอวมฺปิ เม ภนฺเต ภูณฺชโต สียา กุกฺกจฺจํ สียา วิปฺปฏิสํโรติ ฯ อถ โข อายสฺมา
 ภทฺทาทิ ภควตา สิภฺขาปเท ปณฺณปิยมานเ ภิกฺขุสงฺฆเ สิภฺจํ สมํทียมานเ อนฺนุสฺสาหํ ปเวเท
 สิ ฯ อถ โข อายสฺมา ภทฺทาทิ สพฺพนฺตํ เตมาสิ น ภควโต สมมุจฺจิกาวํ อทาสิ ยถาตํ สตฺถ
 สาสเน สิภฺขาย อปฺริปฺปรการี^๔ ฯ

[๑๖๒]

เตน โข ปน สมฺเยน สมฺพหุลา ภิกฺขุ ภควโต จีวรกมฺมํ กโรนฺติ นิภฺจิตฺจิวัโร ภควา
 เตมาสจฺเจน จาริกํ ปกฺกมิตฺสสิตี ฯ อถ โข อายสฺมา ภทฺทาทิ เยเน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ

๑ ม. ย. ภูณฺชยฺยาสิ ฯ

๒ ม. อหํ ปาโง นตฺถิ ฯ

๓ ม. เอกาสนโน ฯ

๔ อปฺริปฺปรการีติปิ ปาโง ฯ

๕. กัฏฐาทิสสูตร

คุณแห่งการฉันอาหารคนเดียว

[๑๖๐]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว เมื่อเราฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว ย่อมรู้สึกคุณ คือความเป็นผู้มีอาพาชน้อย มีโรคเบาบาง กายเบา มีกำลัง และอยู่สำราญ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่เธอทั้งหลายจงมา จงฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียวเถิด ด้วยว่าเมื่อเธอทั้งหลายฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว จักรู้สึกคุณคือความเป็นผู้มีอาพาชน้อย มีโรคเบาบาง กายเบา มีกำลัง และ อยู่สำราญ.

พระกัฏฐาฉันอาหารคนเดียวไม่ได้

[๑๖๑]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกัฏฐาได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สามารถจะฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียวได้ เพราะเมื่อข้าพระองค์ฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว จะพึงมีความรำคาญ ความเดือดร้อน.

ดูกรกัฏฐา ถ้าอย่างนั้น เธอรับนิมนต์ ณ ที่ใดแล้ว พึงฉัน ณ ที่นั้นเสียส่วนหนึ่งแล้วนำส่วนหนึ่งมาฉันอีกก็ได้ เมื่อเธอฉันได้ แม้อย่างนี้ ก็จักยังชีวิตให้เป็นไปได้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สามารถจะฉันแม้ด้วยอาการอย่างนั้นได้ เพราะเมื่อข้าพระองค์ฉันแม้ด้วยอาการอย่างนั้น จะพึงมีความรำคาญ ความเดือดร้อน. ครั้นนั้นแล ท่านพระกัฏฐาประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังจะทรงบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมทานอยู่ซึ่งสิกขา. ครั้นนั้นแล ท่านพระกัฏฐาไม่ได้ให้ตนประสบพระพักตร์ พระผู้มีพระภาคตลอดไตรมาสทั้งหมด เหมือนภิกษุอื่นผู้ไม่ทำความบริบูรณ์ในสิกขาในพระศาสนาของพระศาสดาฉะนั้น.

พระกัฏฐาขอมาพระพุทธรเจ้า

[๑๖๒]

ก็สมัยนั้นแล ภิกษุมากด้วยกันช่วยกันทำจิวรกรรมสำหรับพระผู้มีพระภาค ด้วยตั้งใจว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จเที่ยวจาริกไปโดยล่องไตรมาส. ครั้นนั้น ท่านพระกัฏฐาเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ โดยปราศรัยกับภิกษุเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวว่า ดูกรกัฏฐาผู้มีอายุ จิวรกรรมนี้แล ภิกษุทั้งหลายช่วยกันทำสำหรับพระผู้มีพระภาค ด้วยตั้งใจว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จเที่ยวจาริกไปโดยล่องไตรมาส. ดูกรกัฏฐาผู้มีอายุ เราขอเตือน ท่านจงมนสิการความผิณีให้เกิด ความกระทำที่ยากกว่าอย่าได้มีแก่ท่านในภายหลังเลย.

อุปสงกมิตฺวา เตหิ ภิกฺขุหิ สทุธิ สมฺโมทมิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ
 นิสิตฺติ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมมนฺตํ ภทฺทาลี เต ภิกฺขุ เอตทวโจ อิทํ โข อาวุโส
 ภทฺทาลิ ภควโต จีวรกมฺมํ กรียติ^๑ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเจน จาริกํ ปกฺกมิตฺตํ^๒ ๑
 อิงฺมาวุโส ภทฺทาลิ เอตํ เทสํ^๓ สาธุกํ มนสิโกโรหิ มา เต ปจฺจนา ทุกฺกตรํ อโหสิติ ๑
 เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา ภทฺทาลิ เตสํ ภิกฺขุณํ ปฏฺฐิสฺสตุวา เยน ภควา เตนฺอุปสงกมิ
 อุปสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมา
 ภทฺทาลิ ภควนฺตํ เอตทวโจ อจฺจโย มํ ภนฺเต อจฺจกมา ยถาพาลํ ยถามูพฺหํ ยถาอฺกุสลํ โยหํ
 ภควตา สิग्ขาปเท ปณฺณปิยมาเน ภิกฺขุสงฺฆเม สิग्ghํ สมาทียมาเน อนฺนุสฺสาหํ ปเวเทสิ^๔ ตสฺส
 เม ภนฺเต ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏฺฐิคุณฺหาตุ อายตี สํวรายาติ ๑

[๑๖๓]

ตคฺฉ มตุ ภทฺทาลิ อจฺจโย อจฺจกมา ยถาพาลํ ยถามูพฺหํ ยถาอฺกุสลํ ยํ ตวํ มยา
 สิग्ขาปเท ปณฺณปิยมาเน ภิกฺขุสงฺฆเม สิग्ghํ สมาทียมาเน อนฺนุสฺสาหํ ปเวเทสิ^[๕] ๑ สมโยปิ โข
 เต ภทฺทาลิ อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ ภควา โข สาวตฺถิยํ วิหริติ ภควาปิ มํ ชานิสฺสฺสติ ภทฺทาลิ
 นาม ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิग्ghาย อปริปฺรการีติ อยมฺปิ โข เต ภทฺทาลิ สมโย อปฺปฏฺวิวิทุโร
 อโหสิ ๑ สมโยปิ โข เต ภทฺทาลิ อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ สมฺพหฺลลา โข ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ วสฺสํ
 อุปคตา เตปิ มํ ชานิสฺสฺสฺสติ ภทฺทาลิ นาม ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิग्ghาย อปริปฺรการีติ อยมฺปิ
 โข เต ภทฺทาลิ สมโย อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ ๑ สมโยปิ โข เต ภทฺทาลิ อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ
 สมฺพหฺลลา โข ภิกฺขุณิโย สาวตฺถิยํ วสฺสํ อุปคตา ตาปิ มํ ชานิสฺสฺสฺสติ ภทฺทาลิ นาม ภิกฺขุ
 สตฺถุ สาสเน สิग्ghาย อปริปฺรการีติ อยมฺปิ โข เต ภทฺทาลิ สมโย อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ ๑
 สมโยปิ โข เต ภทฺทาลิ อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ สมฺพหฺลลา โข อุปาสกา สาวตฺถิยํ ปฏฺวิสนฺติ เตปิ
 มํ ชานิสฺสฺสฺสติ ภทฺทาลิ นาม ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิग्ghาย อปริปฺรการีติ อยมฺปิ โข เต
 ภทฺทาลิ สมโย อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ ๑ สมโยปิ โข เต ภทฺทาลิ อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ
 สมฺพหฺลลา โข อุปาสกา สาวตฺถิยํ ปฏฺวิสนฺติ ตาปิ มํ ชานิสฺสฺสฺสติ ภทฺทาลิ นาม ภิกฺขุ สตฺถุ
 สาสเน สิग्ghาย อปริปฺรการีติ อยมฺปิ โข เต ภทฺทาลิ สมโย อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ ๑
 สมโยปิ โข เต ภทฺทาลิ อปฺปฏฺวิวิทุโร อโหสิ สมฺพหฺลลา โข^[๖] นานาติคฺคิยา สมณพฺราหฺมณา
 สาวตฺถิยํ วสฺสํ อุปคตา เตปิ มํ ชานิสฺสฺสฺสติ ภทฺทาลิ นาม ภิกฺขุ สมณสฺส โคตมสฺส สาวโก

๑ ม. กรณียํ ๑

๒ ม. อิตฺตทโท นคฺคิ ๑

๓ ม. โทสํ ๑ ย. เทสํ ๑

๔ ม. ปเวเทมิ ๑

๕ โป. ขโต จ โข ตวํ ภทฺทาลิ อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏฺฐิโรหิตํ ตนฺเต มยํ ปฏฺฐิคุณฺหาเม วุทฺธึเหสา ภทฺทาลิ อริยสฺส วินฺเย โย อจฺจยํ
 อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏฺฐิโรหิตํ อายตี สํวโร อาปชฺชติติ ทิสฺสติ ๑

๖ ม. เอกุณฺตเร เตติ ทิสฺสติ ๑

ท่านพระภัททาได้รับคำของภิกษุเหล่านั้น แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ครอบงำข้าพระองค์ผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังทรงบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมทานอยู่ซึ่งสิกขา ขอพระผู้มีพระภาคจงรับโทษของข้าพระองค์นั้น โดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไปเกิด.

[๑๖๓]

ดูกรภัททา! เราขอเตือน โทษได้ครอบงำเธอผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อเรากำลังจะบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมทานอยู่ซึ่งสิกขา ดูกรภัททา! แม่เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครสาวัตถี แม่พระผู้มีพระภาคจักทรงทราบเราว่า ภิกษุชื่อภัททา! ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุเมื่อนี้แล เธอก็มิได้แทงตลอดแล้ว ดูกรภัททา! เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า ภิกษุมามากด้วยกันเขาจำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถี แม่ภิกษุเหล่านั้นจักรู้เราว่าภิกษุชื่อภัททา! ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุเมื่อนี้แล เธอก็ มิได้แทงตลอดแล้ว. ดูกรภัททา! เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า ภิกษุณีมากด้วยกันเขาจำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถี แม่ภิกษุณีเหล่านั้นจักรู้เราว่า ภิกษุชื่อภัททา! ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุเมื่อนี้แล เธอก็ มิได้แทงตลอดแล้ว. ดูกรภัททา! เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า อุบาสกมากด้วยกันอาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถี แม่อุบาสกเหล่านั้นจักรู้เราว่า ภิกษุชื่อภัททา! ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุเมื่อนี้แล เธอก็ มิได้แทงตลอดแล้ว. ดูกรภัททา! เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า อุบาสิกามากด้วยกันอาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถี แม่อุบาสิกาเหล่านั้นจักรู้เราว่า ภิกษุชื่อภัททา! ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุเมื่อนี้แล เธอก็ มิได้แทงตลอดแล้ว. แม่เหตุที่เธอต้องแทงตลอด ว่าสมณพราหมณ์ต่างลัทธิมากด้วยกันเขาอยู่กาลฝนในพระนครสาวัตถี แม่สมณพราหมณ์เหล่านั้นจักรู้เราว่า ภิกษุชื่อภัททา! สวากของพระสมณโคดม เป็นพระเถระองค์หนึ่ง ไม่ทำให้บริบูรณ์ใน สิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุเมื่อนี้แล เธอก็ มิได้แทงตลอดแล้ว.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ครอบงำข้าพระองค์ ผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังทรงบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมทานอยู่ซึ่งสิกขา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรับโทษของข้าพระองค์นั้น โดยความเป็นโทษเพื่อความสำรวมต่อไปเกิด.

เถรณฺณตโร[*] สตฺถุ สาสเน สิกฺขาย อปริปรุการิตี อยมปิ โข เต ภทฺทาลิ สมโย อปฺปวิวิทฺโธ
 อโหสิตี ๑ อจฺจโย มํ ฆนฺเต อจฺจมา ยถาพาลํ ยถามุพฺพํ ยถากุสลํ โยหํ ภควตา
 สิกฺขาปเท ปณฺณาปิยมาเน ภิกฺขุสงฺฆเม สิกฺขํ สมาทิยมาเน อนฺนุสฺสํ ปเวเทสี^๒ ๑ ตสฺส เม
 ฆนฺเต ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิกฺคณฺหาตุ อายตีํ สํวรายาตี ๑

[๑๖๔]

ตคฺخم ตฺวํ ภทฺทาลิ อจฺจโย อจฺจมา ยถาพาลํ ยถามุพฺพํ ยถากุสลํ ยํ ตฺวํ มยา
 สิกฺขาปเท ปณฺณาปิยมาเน ภิกฺขุสงฺฆเม สิกฺขํ สมาทิยมาเน อนฺนุสฺสํ ปเวเทสี ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ
 ภทฺทาลิ อธิสฺส ภิกฺขุ อุกฺโกฏภาควิมฺตฺโต ตมฺหํ เอวํ วเทยฺย เอहि เม ตฺวํ ภิกฺขุ ปงฺเก สงฺกโม
 โหตีตี^๓ อปิ นฺุ โข โส สงฺกเมยฺย วา อณฺเณน วา กายํ สนนฺนาเมยฺย โนติ วา วเทยฺยาตี ๑ โน
 ฆนฺเต ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ ภทฺทาลิ อธิสฺส ภิกฺขุ ปณฺณาวิมฺตฺโต กายสฺสจี ๑ ทิฏฺฐิปปตฺโต
 สทฺธาวิมฺตฺโต ฐมฺมานุสาริ สทฺธานุสาริ ตมฺหํ เอวํ วเทยฺย เอहि เม ตฺวํ ภิกฺขุ ปงฺเก สงฺกโม
 โหตีตี อปิ นฺุ โข โส สงฺกเมยฺย วา อณฺเณน วา กายํ สนนฺนาเมยฺย โนติ วา วเทยฺยาตี ๑ โน
 ฆนฺเต ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ ภทฺทาลิ อปิ นฺุ ตฺวํ ภทฺทาลิ^๔ ตสฺมี สมเย อุกฺโกฏภาควิมฺตฺโต วา
 โหติ ปณฺณาวิมฺตฺโต วา กายสฺสจี วา ทิฏฺฐิปปตฺโต วา สทฺธาวิมฺตฺโต วา ฐมฺมานุสาริ วา
 สทฺธานุสาริ วาติ ๑ โน ฆนฺเต ๑ นนฺุ ตฺวํ ภทฺทาลิ ตสฺมี สมเย วิตฺโต ตฺวจฺฉ
 อปรทฺโธตี ๑ เอวํ ฆนฺเต อจฺจโย มํ ฆนฺเต อจฺจมา ยถาพาลํ ยถามุพฺพํ ยถากุสลํ โยหํ
 ภควตา สิกฺขาปเท ปณฺณาปิยมาเน ภิกฺขุสงฺฆเม สิกฺขํ สมาทิยมาเน อนฺนุสฺสํ ปเวเทสี ตสฺส
 เม ฆนฺเต ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิกฺคณฺหาตุ อายตีํ สํวรายาตี ๑

[๑๖๕]

ตคฺخم ตฺวํ ภทฺทาลิ อจฺจโย อจฺจมา ยถาพาลํ ยถามุพฺพํ ยถากุสลํ ยํ ตฺวํ มยา
 สิกฺขาปเท ปณฺณาปิยมาเน ภิกฺขุสงฺฆเม สิกฺขํ สมาทิยมาเน อนฺนุสฺสํ ปเวเทสี ยโต จ โข
 ตฺวํ ภทฺทาลิ อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรสิ ตนฺเต มยฺ ปฏิกฺคณฺหาตุมฺหํ วุทฺธิ เหา

๑ ม. ภิกฺขุ ๑

๒ ม. ปเวเทมิ ๑

๓ ม. ย. โหตีตี ๑

๔ ม. ภทฺทาลิ อาลปนปฺป นตฺถิ ๑

[๑๖๔]

คุกรัททาติ เราขอเตือน โทษได้ครอบงำเธอผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความอดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อเรากำลังจะบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์กำลังอยู่ซึ่งศึกษา คุกรัททาติ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นอริยบุคคลชื่ออุกโตภาควิมุต เราพึงกล่าวแก่ภิกษุอย่างนี้ว่า มาเถิดภิกษุ เราจะก้าวไปในหล่มดังนี้ ภิกษุนั้นพึงก้าวไป หรือพืงน้อมกายไปด้วยอาการอื่น หรือพึงกล่าวปฏิเสธบ้างหรือ?

ไม่มีเลย พระเจ้าข้า.

คุกรัททาติ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นอริยบุคคลชื่อปัญญาวิมุต เป็นอริยบุคคลชื่อกายสักขี เป็นอริยบุคคลชื่อทวิปฏิปัตตะ เป็นอริยบุคคลชื่อสัทธาวิมุต เป็นอริยบุคคลชื่อธรรมานุสारी เป็นอริยบุคคลชื่อสัทธานุสारी เราพึงกล่าวแก่ภิกษุอย่างนี้ว่า มาเถิดภิกษุ เราจะก้าวไปในหล่มดังนี้ ภิกษุนั้นพึงก้าวไป หรือพืงน้อมกายไปด้วยอาการอื่น หรือพึงกล่าวปฏิเสธบ้างหรือ?

ไม่มีเลย พระเจ้าข้า.

คุกรัททาติ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในสมัยนั้น เธอเป็นพระอริยบุคคล ชื่อว่าอุกโตภาควิมุต ปัญญาวิมุต กายสักขี ทวิปฏิปัตตะ สัทธาวิมุต ธรรมานุสारी หรือสัทธานุสारी บ้างหรือหนอ?

มิได้เป็นเลย พระเจ้าข้า.

คุกรัททาติ ในสมัยนั้น เธอยังเป็นคนว่าง คนเปล่า คนผิคมิใช่หรือ?

เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ครอบงำข้าพระองค์ผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อพระองค์ผู้มีพระภาคกำลังทรง บัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์กำลังสมาทานอยู่ซึ่งศึกษา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มี พระภาคจงทรงรับโทษของข้าพระองค์นั้นโดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไปเถิด.

[๑๖๕]

คุกรัททาติ เราขอเตือน โทษได้ครอบงำเธอผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อเรากำลังบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์กำลังสมาทานอยู่ซึ่งศึกษา แต่เพราะเธอเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคินตามธรรม เราจึงรับโทษของเธอนั้น ข้อที่บุคคลเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ทำคินตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไปนี้นี้เป็นความเจริญในวินัยของพระอริยะ.

ภทฺทาลี อริยสฺส วินเย โย อจฺจุยฺ อจฺจุยฺโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรติ อายตฺถิ สํวรํ อาปชฺชติ ๑

[๑๖๖]

อิธ ภทฺทาลี เอกฺจฺโจ ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาเย อปริปรุการิ โหติ ตสฺส เอวํ โหติ
 ยนฺนุนาหํ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภเชยฺยํ อรณฺณํ รุกฺขมฺลํ ปพฺพตํ กนฺทรี คิริคูหํ สุสานํ วนปตฺถํ
 อพฺโปกาสํ ปลาลปฺลูชํ อปฺเปวนามาหํ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียฌาณทสฺสนวิเสสํ
 สจฺฉนิกเรยฺยนฺติ ๑ โส วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชฺติ อรณฺณํ รุกฺขมฺลํ ปพฺพตํ กนฺทรี คิริคูหํ สุสานํ
 วนปตฺถํ อพฺโปกาสํ ปลาลปฺลูชํ ตสฺส ตถา วูปกฺกฺจฺสฺส วิหรโต สตฺถาปิ อปฺวทติ อนุวิจฺ
 ญ ญ สพฺรหฺมจาริ อปฺวทฺตติ เทวตาปิ อปฺวทฺตติ อตฺตนาปิ^๑ อตฺตานํ อปฺวทติ โส สตฺถารานิ
 อปฺวทฺติโต อนุวิจฺ ญ ญ สพฺรหฺมจาริหิ อปฺวทฺติโต เทวตาหิปิ อปฺวทฺติโต อตฺตนาปิ อตฺตา^๒
 อปฺวทฺติโต น^๓ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียฌาณทสฺสนวิเสสํ สจฺฉนิกโรติ ตํ กิสฺส เหตุ
 เอวญฺเหตฺตํ^๔ ภทฺทาลี โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาเย อปริปรุการิสฺส ๑

[๑๖๗]

อิธ ปน ภทฺทาลี เอกฺจฺโจ ภิกฺขุ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาเย ปริปรุการิ โหติ ตสฺส เอวํ โหติ
 ยนฺนุนาหํ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภเชยฺยํ อรณฺณํ รุกฺขมฺลํ ปพฺพตํ กนฺทรี คิริคูหํ สุสานํ วนปตฺถํ
 อพฺโปกาสํ ปลาลปฺลูชํ อปฺเปวนามาหํ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียฌาณทสฺสนวิเสสํ
 สจฺฉนิกเรยฺยนฺติ ๑ โส วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชฺติ อรณฺณํ รุกฺขมฺลํ ปพฺพตํ กนฺทรี คิริคูหํ สุสานํ
 วนปตฺถํ อพฺโปกาสํ ปลาลปฺลูชํ ตสฺส ตถา วูปกฺกฺจฺสฺส วิหรโต สตฺถาปิ น อปฺวทติ อนุวิจฺ
 ญ ญ สพฺรหฺมจาริ น อปฺวทฺตติ เทวตาปิ น อปฺวทฺตติ อตฺตนาปิ อตฺตานํ น อปฺวทติ โส
 สตฺถารานิ อนุปฺวทฺติโต อนุวิจฺ ญ ญ สพฺรหฺมจาริหิ อนุปฺวทฺติโต เทวตาหิปิ อนุปฺวทฺติโต อตฺ
 ตนาปิ อตฺตา อนุปฺวทฺติโต อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียฌาณทสฺสนวิเสสํ สจฺฉนิกโรติ ๑ โส
 วิวิจฺเจว กามหิ วิวิจฺ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปิตฺติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุป
 สมฺปชฺช วิหริติ ตํ กิสฺส เหตุ เอวญฺเหตฺตํ ภทฺทาลี โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาเย ปริปรุกา
 ริสฺส ๑ ปฺน จปริ ภทฺทาลี ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสฺมา อหฺมตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตฺโส เอโกทิกาว
 อวิตกํ อวิจาร์ สมาริธํ ปิตฺติสฺสํ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ ตํ กิสฺส เหตุ เอวญฺเหตฺตํ ภท
 ทาลี โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาเย ปริปรุการิสฺส ๑ ปฺน จปริ ภทฺทาลี ภิกฺขุ ปิติยา จ วิ

๑ ม. อตฺตนา ๑

๒ ม. ย. อตฺตนาณฺติ สพฺพตฺถ ทิสฺสติ ๑

๓ ม. นกาโร นฺตฺติ ๑

๔ ม. เอวญฺหิ ๑

ผู้ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา

[๑๖๖]

ดูกรภิกษุ ทา! ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา เธอมีความดำริอย่างนี้ว่า ถ้ากระไร เราพึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟางเถิด บางทีเราพึงทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ คือ ความรู้ความเห็นของพระอริยะผู้สามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้ดังนี้. เธอเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เมื่อเธอหลีกออกอยู่ด้วยประการนั้น พระศาสดาก็ทรงติเตียนได้ เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้ทั้งหลายใคร่ครวญแล้วก็ติเตียนได้ เทวดาก็ติเตียนได้ แม้ตนเองก็ติเตียนตนได้ เธออันพระศาสดาติเตียนบ้าง เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้ทั้งหลายติเตียนบ้าง เทวดาติเตียนบ้าง ตนเองติเตียนตนบ้างก็ไม่ทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ คือความรู้ความเห็นของพระอริยะผู้สามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้ข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรภิกษุ ทา! ข้อนั้นเป็นเพราะภิกษุไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

ผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา

[๑๖๗]

ดูกรภิกษุ ทา! ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา เธอมีความดำริอย่างนี้ว่า ถ้ากระไรเราพึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง บางทีเราพึงทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ คือความรู้ความเห็นของพระอริยะผู้สามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้ ดังนี้.เธอเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เมื่อเธอหลีกออกอยู่ด้วยประการนั้น แม้พระศาสดาก็ไม่ทรงติเตียน แม้เพื่อนพรหมจรรย์ ผู้รู้ทั้งหลายใคร่ครวญแล้วก็ไม่ได้ติเตียน แม้เทวดาก็ไม่ได้ติเตียน แม้ตนเองก็ติเตียนตนไม่ได้ เธอแม้อันพระศาสดาไม่ทรงติเตียน แม้เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้ทั้งหลายไม่ได้ติเตียน แม้เทวดาไม่ได้ติเตียนแม้ตนเองติเตียนตนไม่ได้ ย่อมทำให้แจ้งชัดซึ่งคุณวิเศษ คือ ความรู้ความเห็นของพระอริยะ ผู้สามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์.

ภิกษุนั้นเธอสังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน ศาสดาไม่ทรงติเตียนแม้เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้ทั้งหลายไม่ได้ติเตียน แม้เทวดาไม่ได้ติเตียน แม้ตนเองติเตียนตนไม่ได้ย่อมทำให้แจ้งชัดซึ่งคุณวิเศษคือความรู้ความเห็นของพระอริยะผู้สามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์.

ภิกษุนั้นสังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรภิกษุ ทา! ข้อนั้นเป็นเพราะภิกษุทำให้บริบูรณ์ ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

ดูกรภิกษุ ทา! อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายในเป็น

ราคา ฯเปฯ ตติยิ ฌานํ อุปสมุปฺพช วิหริติ ตํ กิสุส เหตุ เอวญฺเหตํ ภทฺทาลิ โหติ ยถาคํ
 สตฺถุ สาสเน สิกฺขาย ปริปฺปรการิสฺส ฯ ปุณ จปรี ภทฺทาลิ ภิกฺขุ สุขุสฺส จ ปหานา ฯเปฯ
 จตุตฺถิ ฌานํ อุปสมุปฺพช วิหริติ ตํ กิสุส เหตุ เอวญฺเหตํ ภทฺทาลิ โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน
 สิกฺขาย ปริปฺปรการิสฺส ฯ

[๑๖๘]

โส เอวํ สมหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺธเช ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคฺคูปกฺกิลเส มุทฺทภูเต
 กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺดชปฺปตฺเต ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตติณณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส
 อนนฺทวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี ฯเปฯ อิติ สากาโร สตฺถุเทสํ
 อนนฺทวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ ตํ กิสุส เหตุ เอวญฺเหตํ ภทฺทาลิ โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน
 สิกฺขาย ปริปฺปรการิสฺส ฯ โส เอวํ สมหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺธเช ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคฺคูปกฺกิลเส
 มุทฺทภูเต กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺดชปฺปตฺเต สตฺตานํ จุตฺตปาตณณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺธเชน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวมาเน อุปปชฺชมาเน หิเน
 ปณฺนิเต สุวณฺณเ ทูพฺพณฺณเ สุกฺเต ทุกฺกเต ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานาติ อิมเ วต โภณฺโต
 สตฺตา กายทฺถจฺริเตน สมฺนฺนาคตา ฯเปฯ วินิปาตํ นิริยํ อุปปนฺนา อิมเ วา ปน โภณฺโต
 สตฺตา กายทฺถจฺริเตน สมฺนฺนาคตา ฯเปฯ สุกฺตี สุกฺกํ โลกํ อุปปนฺนาติ ฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา
 วิสุทฺธเชน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานาติ ตํ กิสุส เหตุ เอวญฺเหตํ
 ภทฺทาลิ โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาย ปริปฺปรการิสฺส ฯ โส เอวํ สมหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺธเช
 ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคฺคูปกฺกิลเส มุทฺทภูเต กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺดชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยณณาย
 จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถากฺกํ ปชานาติ ฯเปฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ ยถากฺกํ ปชานาติ อิมเ อาสวาติ ยถากฺกํ ปชานาติ อัย อาสวสมฺมุทโยติ ยถากฺกํ
 ปชานาติ อัย อาสวนิโรธติ ยถากฺกํ ปชานาติ อัย อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถากฺกํ
 ปชานาติ ฯ ตสฺส เอวํ ชานฺโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจุจติ ทิฏฺฐาสวาปี จิตฺตํ
 วิมฺจุจติ ภวฺสวาปี จิตฺตํ วิมฺจุจติ อวิชฺชาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจุจติ วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตฺติ ฌานํ
 โหติ จินฺนา ชาตี วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรรมฺมึ นปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ตํ กิสุส เหตุ
 เอวญฺเหตํ ภทฺทาลิ โหติ ยถาคํ สตฺถุ สาสเน สิกฺขาย ปริปฺปรการิสฺสาคิ ฯ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา

ธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ ข้อนั้น เพราะเหตุไร ดูกรภททาลิ ข้อนั้นเป็นเพราะภิกษุทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

ดูกรภททาลิ อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรภททาลิ ข้อนั้นเป็นเพราะภิกษุทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

ดูกรภททาลิ อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรภททาลิ ข้อนั้นเป็นเพราะภิกษุทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

ญาณ ๓

[๑๖๘]

ภิกษุนั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ. เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ว่าในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตร อย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็มียุชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร ดูกรภททาลิ ข้อนั้นเป็นเพราะภิกษุทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อรู้จติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย. เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติดैनพระอริยเจ้าเป็นมิจาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติดैनพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี

ภทฺทาทิ ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺ ฺโ ข ภานฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยนมิเชจจํ ภิกฺขุํ ปวฺยห^๑
 ปวฺยห การณํ กโรนฺติ โโก ปน ภานฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยนมิเชจจํ ภิกฺขุํ โน ตถา^๒
 ปวฺยห ปวฺยห การณํ กโรนฺตํติ ๑

[๑๖๕]

อิธ ภทฺทาทิ เอกจฺโจ ภิกฺขุ อภินฺหาปตฺติโก โหติ อาปตฺติพฺหุโล โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน
 อญฺเณณญญํ ปฏิจรติ พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตุกโรติ น
 สมฺมา วตฺตติ น โลมํ ปาเตติ น นิตฺถารํ วตฺตติ เยน สงฺฆโม อตฺตมโน โหติ ตํ กโรมีติ
 นนาห^๓ ๑ ตตฺร ภทฺทาทิ ภิกฺขุณฺ อวํ โหติ อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ อภินฺหาปตฺติโก
 อาปตฺติพฺหุโล โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน อญฺเณณญญํ ปฏิจรติ พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ โกปณฺจ
 โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตุกโรติ น สมฺมา วตฺตติ น โลมํ ปาเตติ น นิตฺถารํ วตฺตติ เยน
 สงฺฆโม อตฺตมโน โหติ ตํ กโรมีติ นนาห สาธุ วตฺตยสฺมนฺโต อิมสฺส ภิกฺขุโน ตถา ตถา
 อูปปริกฺขถ ยถียํ^๔ อธิกรณํ น^๕ จิปปเมว วูปสมฺเมยฺยาติ ๑ ตสฺส โข อวํ ภทฺทาทิ ภิกฺขุโน
 ภิกฺขุ ตถา ตถา อูปปริกฺขณฺติ ยถียํ อธิกรณํ น จิปปเมว วูปสมฺมตติ ๑ อิธ ปน ภทฺทาทิ
 เอกจฺโจ ภิกฺขุ อภินฺหาปตฺติโก โหติ อาปตฺติพฺหุโล โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน นานญฺเณณญญํ
 ปฏิจรติ พหิทฺธา กถํ น อปนาเมติ น โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตุกโรติ สมฺมา

๑ ม. ปสฺสยห ปสฺสย ๑ อปรปิ อีทิสเมว ๑

๒ ม. ตถา ตถา ๑

๓ ไป. อาหาติ สพฺพคฺคทํ ทิสฺสตี ๑

๔ ส. ย. ยถาสฺสตี ๑

๕ ม. นกาโร นคฺคิ ๑

ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ข้อนี้เพราะเหตุไร ดูกรภททาติ ข้อนี้เป็นเพราะภิกษุทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในพระศาสนาของพระศาสดา.

ภิกษุนั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ. ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อัสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็มีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ดูกรภททาติ ข้อนี้เป็นเพราะภิกษุ ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระภททาติได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย สำหรับภิกษุทั้งหลายจะข้ามแล้วข้ามเล่าซึ่งภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้แล้วทำเป็นเหตุ ก็อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย สำหรับภิกษุทั้งหลายจะไม่ข้ามแล้วข้ามเล่า ซึ่งภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ แล้วทำเป็นเหตุ?

การระงับอธิกรณ์

[๑๖๕]

ดูกรภททาติ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ต้องอาบัติเนื่องๆ เป็นผู้มากด้วย อาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ก็ยังฝ่าฝืนประพฤติดังอื่นด้วยอาการอื่น นำเอาถ้อยคำในภายนอกมากลบเกลื่อน ทำความโกธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อม ให้ปรากฏ ไม่ประพฤติดุขชอบ ไม่ทำขณให้ตก ไม่ประพฤติดอนตนออก ไม่กล่าวว่า ข้าพเจ้าจะทำตาม ความพอใจของสงฆ์. ดูกรภททาติ ในเหตุที่ภิกษุเป็นผู้ว่ายากนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงมีวาจาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้เป็นผู้ต้องอาบัติเนื่องๆ เป็นผู้มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ก็ยังฝ่าฝืนประพฤติดังอื่นด้วยอาการอื่น นำเอาถ้อยคำในภายนอกมากลบเกลื่อน ทำความโกธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อมให้ปรากฏ ไม่ประพฤติดุขชอบ ไม่ทำขณให้ตก ไม่ประพฤติดอนตนออก ไม่กล่าวว่า ข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์ ดิละหนอ ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลายจงพิจารณาโทษของภิกษุนี้ โดยประการที่อธิกรณ์นี้ไม่พึงระงับโดยเร็วจะนั้นเกิด ด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภททาติ ภิกษุทั้งหลายจึงพิจารณาโทษของภิกษุนั้น โดยประการที่อธิกรณ์นี้จะไม่ระงับโดยเร็วจะนั้น.

ดูกรภททาติ ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ต้องอาบัติเนื่องๆ เป็นผู้มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ย่อมไม่ฝ่าฝืนประพฤติดังอื่นด้วยอาการอื่น ไม่นำถ้อยคำในภายนอกมากลบเกลื่อน ไม่ทำความโกธ ความขัดเคือง และความอ่อนน้อม ให้ปรากฏประพฤติ

[କୃତ]

อิธ ภทฺทาลิ เอกจฺโจ ภิกฺขุ อธิจฺจาปตฺติโก โหติ อนาปตฺติพฺพโล โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน
 อณฺเณณณฺณํ ปฏฺิจฺจติ พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตฺกโรติ น
 สมฺมา วตฺตติ น โลभํ ปาเตติ น นิตฺถารํ วตฺตติ เยน สงฺโฆ อตฺตมโน โหติ ตํ กโรมีติ
 นาห ๑ ตตฺร ภทฺทาลิ ภิกฺขุณฺเณ เอวํ โหติ อํ โห อวฺโส ภิกฺขุ อธิจฺจาปตฺติโก อนาปตฺติพฺพโล โส
 ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน อณฺเณณณฺณํ ปฏฺิจฺจติ พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ
 ปาตฺกโรติ น สมฺมา วตฺตติ น โลभํ ปาเตติ น นิตฺถารํ วตฺตติ เยน สงฺโฆ อตฺตมโน โหติ ตํ
 กโรมีติ นาห สาธุ วตฺตยสฺมนฺโต อิมสฺส ภิกฺขุโน ตถา ตถา อุปปริกฺขถ ยถิทํ อธิกรณํ น *
 จิปปเมว วุปสมฺเมยฺยาติ ๑ ตสฺส โห เอวํ ภทฺทาลิ ภิกฺขุโน ภิกฺขุ ตถา ตถา อุปปริกฺขณฺติ ยถิทํ
 อธิกรณํ น จิปปเมว วุปสมฺมติ ๑ อิธ ปน ภทฺทาลิ เอกจฺโจ ภิกฺขุ อธิจฺจาปตฺติโก โหติ
 อนาปตฺติพฺพโล โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน นานฺเณณณฺณํ ปฏฺิจฺจติ น พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ
 น โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตฺกโรติ สมฺมา วตฺตติ โลभํ ปาเตติ นิตฺถารํ วตฺตติ
 เยน สงฺโฆ อตฺตมโน โหติ ตํ กโรมีติ อาห ๑ ตตฺร ภทฺทาลิ ภิกฺขุณฺเณ เอวํ โหติ อํ โห
 อวฺโส ภิกฺขุ อธิจฺจาปตฺติโก อนาปตฺติพฺพโล โส ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน นานฺเณณณฺณํ ปฏฺิจฺจติ
 น พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ น โกปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺจยณฺจ ปาตฺกโรติ สมฺมา วตฺตติ โลभํ
 ปาเตติ นิตฺถารํ วตฺตติ เยน สงฺโฆ อตฺตมโน โหติ ตํ กโรมีติ อาห สาธุ วตฺตยสฺมนฺโต อิมสฺส
 ภิกฺขุโน ตถา ตถา อุปปริกฺขถ ยถิทํ อธิกรณํ จิปปเมว วุปสมฺเมยฺยาติ ๑ ตสฺส โห เอวํ
 ภทฺทาลิ ภิกฺขุโน ภิกฺขุ ตถา ตถา อุปปริกฺขณฺติ ยถิทํ อธิกรณํ จิปปเมว วุปสมฺมติ ๑

๑ ม. นกาโร นตติ ฯ

ชอบ ทำขนให้ตก ประพฤติถอนตนออก กล่าวว่า ข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเหตุที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงมีวาจาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้ เป็นผู้ต้องอาบัติเนื่องๆ เป็นผู้มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ย่อมไม่ประพฤติฝ่าฝืนอย่างอื่นด้วยอาการอื่น ไม่นำถ้อยคำในภายนอกมากลบบกลื่อน ไม่ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อม ให้ปรากฏ ประพฤติชอบ ทำขนให้ตก ประพฤติ ถอนตนออก กล่าวว่าข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์ คีละหนอ ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงพิจารณาโทษของภิกษุนี้ โดยประการที่อธิกรณ์นี้จะพึงระงับโดยเร็วจะนั้นเกิด ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายย่อมพิจารณาโทษของภิกษุนั้น โดยประการที่อธิกรณ์นี้จะระงับได้โดยเร็วจะนั้น.

[๑๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ต้องอาบัติเป็นบางครั้ง ไม่มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ก็ยังฝ่าฝืนประพฤติอย่างอื่นด้วยอาการอื่น นำเอา ถ้อยคำในภายนอกมากลบบกลื่อน ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อม ให้ปรากฏ ไม่ประพฤติชอบ ไม่ทำขนให้ตก ไม่ประพฤติถอนตนออก ไม่กล่าวว่า ข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์. ในเหตุที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงมีวาจาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้ต้องอาบัติเป็นบางครั้ง ไม่มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าวอยู่ ก็ยังฝ่าฝืนประพฤติอย่างอื่นด้วยอาการอื่น นำเอาถ้อยคำในภายนอกมากลบบกลื่อน ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อม ให้ปรากฏ ไม่ประพฤติโดยชอบ ไม่ทำขนให้ตก ไม่ประพฤติถอนตนออก ไม่กล่าวว่า ข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์ คีละหนอ ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงพิจารณาโทษของภิกษุนี้ โดยประการที่อธิกรณ์จะไม่พึงระงับโดยเร็วจะนั้นเกิด ด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงพิจารณาโทษของภิกษุนั้น โดยประการที่อธิกรณ์จะไม่ระงับโดยเร็วจะนั้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ต้องอาบัติเป็นบางครั้ง ไม่มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ย่อมไม่ฝ่าฝืนประพฤติอย่างอื่นด้วยอาการอื่น ไม่นำถ้อยคำในภายนอกมากลบบกลื่อน ไม่ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อม ให้ปรากฏ ประพฤติชอบ ทำขนให้ตก ประพฤติถอนตนออก กล่าวว่าข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเหตุที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่ายนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงมีวาจาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้ต้องอาบัติเป็นบางครั้ง ไม่มากด้วยอาบัติ เธออันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ ย่อมไม่ประพฤติฝ่าฝืนอย่างอื่นด้วยอาการอื่น ไม่นำถ้อยคำในภายนอกมากลบบกลื่อน ไม่ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความไม่อ่อนน้อม ให้ปรากฏ ประพฤติชอบ ทำขนให้ตก ประพฤติถอนตนออก กล่าวว่าข้าพเจ้าจะทำตามความพอใจของสงฆ์ คีละหนอ ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงพิจารณาโทษของภิกษุนี้ โดยประการที่อธิกรณ์นี้จะพึงระงับได้โดยเร็วจะนั้นเกิด ด้วยประการอย่างนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงพิจารณาโทษของภิกษุนั้น โดยประการที่อธิกรณ์นี้จะระงับได้โดยเร็วจะนั้น.

[๑๗๑]

อิธ ภัททาลิ เอกจฺโจ ภิกฺขุ สทฺธมฺมตฺตเกณ วหติ เปมฺมตฺตเกณ ฯ ตตฺร ภัททาลิ ภิกฺขุณฺโณ เอวํ โหติ อัย โข อาวุโส ภิกฺขุ สทฺธมฺมตฺตเกณ วหติ เปมฺมตฺตเกณ สเจ มัยํ อิมํ ภิกฺขุํ ปวฺยฺห ปวฺยฺห การณํ การสฺสสาม^๑ มา ยมฺปิสฺส ตํ สทฺธมฺมตฺตกํ เปมฺมตฺตกํ ตมฺหาปี ปริหาเยติ ฯ เสยฺยถาปี ภัททาลิ ปุริสสฺส เอกํ จกฺขุ^๒ ตสฺส มิตฺตามจฺจา ฉาติสาโลหิตา ตํ เอกํ จกฺขุํ รกฺเขยฺยฺมา ยมฺปิสฺส ตํ เอกํ จกฺขุํ ตมฺหาปี ปริหาเยติ เอวเมว^๓ โข^๔ ภัททาลิ อิเธกจฺโจ ภิกฺขุ สทฺธมฺมตฺตเกณ วหติ เปมฺมตฺตเกณ ฯ ตตฺร ภัททาลิ ภิกฺขุณฺโณ เอวํ โหติ อัย โข อาวุโส ภิกฺขุ สทฺธมฺมตฺตเกณ วหติ เปมฺมตฺตเกณ สเจ^๕ มัยํ อิมํ ภิกฺขุํ ปวฺยฺห ปวฺยฺห การณํ การสฺสสาม^๖ มา ยมฺปิสฺส ตํ สทฺธมฺมตฺตกํ เปมฺมตฺตกํ ตมฺหาปี ปริหาเยติ ฯ อัย โข^๗ ภัททาลิ เหตุ อัย ปจฺจโย เยนมิเชกจฺจ^๘ ภิกฺขุํ ปวฺยฺห ปวฺยฺห การณํ การนฺตฺติ อัย ปน ภัททาลิ เหตุ อัย ปจฺจโย เยนมิเชกจฺจ ภิกฺขุํ น ตถา ปวฺยฺห ปวฺยฺห การณํ การนฺตฺติ^๙ ฯ โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน ปุพฺเพ อปฺปตฺรานิ เจว ลิกฺขาปทานิ อเหตุํ พหุตฺรา จ ภิกฺขุ อญฺญา ย สณฺณหีสุ โก ปน ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยนตฺรหิ พหุตฺรานิ เจว ลิกฺขาปทานิ อเหตุํ อปฺปตฺรา จ ภิกฺขุ อญฺญา ย สณฺณหฺนฺตฺติ ฯ

[๑๗๒]

เอวเมวหตํ ภัททาลิ โหติ สตฺเตสฺส หายมานสฺส สทฺธมฺเม อนฺตรชายมานะ พหุตฺรานิ เจว ลิกฺขาปทานิ โหนฺติ อปฺปตฺรา จ ภิกฺขุ อญฺญา ย สณฺณหฺนฺติ ฯ น ตาว ภัททาลิ สตฺถา สาวกานํ ลิกฺขาปทํ ปญฺญาเปติ ยาว น อิเธกจฺเจ อาสวญฺจานียา ฐมฺมา สงฺฆะ ปาตุภวานฺติ ฯ ยโต จ โข ภัททาลิ อิเธกจฺเจ อาสวญฺจานียา ฐมฺมา สงฺฆะ ปาตุภวานฺติ อถ สตฺถา สาวกานํ ลิกฺขาปทํ ปญฺญาเปติ เตสํเยว อาสวญฺจานียานํ ฐมฺมานํ ปฏฺฐมาคาย ฯ น ตาว ภัททาลิ อิเธกจฺเจ

๑ ไป. ม. ย. กริสฺสาม ฯ

๒ ไป. เอกจฺจฺจ ฯ

๓ ม. เอวเมว ฯ

๔ ม. โขติ สทฺโท นตฺติ ฯ

๕ ไป. สทฺเพ ฯ

๖ ไป. ม. ย. กริสฺสาม ฯ

๗ ม. โขติ สทฺโท นตฺติ ฯ

๘ ม. เยนมิเชกจฺจ ภิกฺขุ ตถา ตถา ปวฺยฺห ปวฺยฺห การณํ กโรนฺตฺติ ฯ

๙ ไป. เยนปิ อิเธกจฺเจ ภิกฺขุ ตถา ปวฺยฺห การณํ การนฺตฺติ ฯ

[๑๗๑]

ดูกรภททาติ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ นำชีวิตไปด้วยศรัทธาพอประมาณ ด้วยความรักพอประมาณ. ดูกรภททาติ ในเหตุที่ภิกษุเป็นผู้นำชีวิตไปด้วยศรัทธาพอประมาณ ด้วยความรักพอประมาณนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงมีวาจาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้้นำชีวิตไปด้วยศรัทธาพอประมาณ ด้วยความรักพอประมาณ ถ้าเราทั้งหลายจักข่มแล้วข่มเล่าซึ่งภิกษุนี้แล้วให้ทำเหตุด้วยความตั้งใจว่า ศรัทธาพอประมาณ ความรักพอประมาณ ของเรานั้น อย่าเสื่อมไปจากเธอเลย. ดูกรภททาติ เปรียบเหมือนชนผู้เป็นมิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตของบุรุษผู้มีนัยน์ตาข้างเดียว พึงรักษานัยน์ตาข้างเดียวนั้นไว้ ด้วยความตั้งใจว่า นัยน์ตาข้างเดียวของเขานั้น อย่าได้เสื่อมไปจากเขาเลย จันใด ดูกรภททาติ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉนั้นนั้น นำชีวิตไปด้วยศรัทธาพอประมาณ ด้วยความรักพอประมาณ. ในเหตุที่ภิกษุเป็นผู้นำชีวิตไปด้วยศรัทธาพอประมาณ ด้วยความรักพอประมาณนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงมีวาจาอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุนี้ นำชีวิตไปด้วยศรัทธาพอประมาณ ด้วยความรักพอประมาณ ถ้าเราทั้งหลายจักข่มแล้วข่มเล่าซึ่งภิกษุนี้แล้วให้ทำเหตุด้วยความตั้งใจว่า ศรัทธาพอประมาณ ความรักพอประมาณ ของเธออย่าได้เสื่อมไปจากเธอเลย. ดูกรภททาติ นี่แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย สำหรับภิกษุทั้งหลายที่จะข่มแล้วข่มเล่าซึ่งภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้แล้วให้ทำเหตุ หนึ่ง นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัย สำหรับภิกษุทั้งหลายที่จะไม่ข่มแล้วข่มเล่าซึ่งภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้แล้วให้ทำเหตุ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่เมื่อก่อน ได้มีสิกขาบทน้อยนักเที่ยว แต่ภิกษุดำรงอยู่ในอรรถผลเป็นอันมาก และอะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ที่เดี๋ยวนี้ได้มีสิกขาบทเป็นอันมาก แต่ภิกษุดำรงอยู่ในอรรถผลน้อยนัก.

อาสาฬหฐานิยธรรม

[๑๗๒]

ดูกรภททาติ ข้อนี้เป็นจริงอย่างนั้น เมื่อสัตว์ทั้งหลายกำลังเสื่อม พระสัทธรรมกำลังอันตรธาน สิกขาบทมีอยู่มากมาย แต่ภิกษุดำรงอยู่ในอรรถผลน้อยนัก. พระศาสดายังไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย トラบเท่าที่อาสาฬหฐานิยธรรมบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ในธรรมวินัยนี้. ต่อเมื่อใดอาสาฬหฐานิยธรรมบางเหล่าปรากฏขึ้นในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ เมื่อนั้นพระศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อกำจัดอาสาฬหฐานิยธรรมเหล่านั้น อาสาฬหฐานิยธรรมบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ トラบเท่าที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่. ต่อเมื่อใด สงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่ เมื่อนั้นอาสาฬหฐานิยธรรมบางเหล่าจึงจะปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ ครั้นนั้น พระศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อกำจัดอาสาฬหฐานิยธรรมเหล่านั้น. อาสาฬหฐานิยธรรมบางเหล่ายังไม่ปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ トラบเท่าสงฆ์ที่ยังไม่ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภ ยังไม่ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ ยังไม่ถึงความเป็นพหูสูต ยังไม่ถึงความ

อสาธุจณีนียา ทุมมา สงฺฆะ ปาตุภวนฺติ ยาว น สงฺโฆ มหคฺคํ ปตฺโต โหติ ฯ ยโต จ โข
 ภทฺทาลิ สงฺโฆ มหคฺคํ ปตฺโต* โหติ อถ อีเรกฺขเจ อสาธุจณีนียา ทุมมา สงฺฆะ ปาตุภวนฺติ อถ
 สตุถา สวากานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปติ เตสํเยว อสาธุจณีนียานํ ทุมมานํ ปฏฺฐิตาย ฯ น ตาว
 ภทฺทาลิ อีเรกฺขเจ อสาธุจณีนียา ทุมมา สงฺฆะ ปาตุภวนฺติ ยาว น สงฺโฆ ลาภกํ ปตฺโต โห
 ติ ... ยสฺสํ ปตฺโต โหติ ... พาหุสจํ ปตฺโต โหติ ... รตฺตณฺณํ ปตฺโต โหติ ฯ ยโต จ โข ภท
 ทาลิ สงฺโฆ รตฺตณฺณํ ปตฺโต โหติ อถ อีเรกฺขเจ อสาธุจณีนียา ทุมมา สงฺฆะ ปาตุภวนฺติ
 อถ สตุถา สวากานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปติ เตสํเยว อสาธุจณีนียานํ ทุมมานํ ปฏฺฐิตาย ฯ

[๑๗๓]

อปฺปกา โข ตุมฺเห ภทฺทาลิ เตน สมเยน อหฺวตฺถ ยทา โว อหํ อาชานียสฺสุปมํ
 ทุมมปริยาโย เทเสสิ^๑ ตํ สรสิ ตฺวํ^๒ ภทฺทาลิ ติ ฯ โน เหนํ ฆนฺเต ฯ ตตฺร ภทฺทาลิ กิ^๓ เหนํ
 ปจฺเจสสิ ติ ฯ โส หิ ญฺนาหํ ฆนฺเต ทิฆมคฺคํ สตุถุ สาสเน สิกฺขาเย อปริปุรการิ อโหสิ นฺติ ฯ
 น โข ภทฺทาลิ เอเสว เหตุ เอส ปจฺจโย อปิจ เม ตฺวํ ภทฺทาลิ ทิฆมคฺคํ เจตสา เจโต ปริจฺจ
 วิทิต นวาย^๔ โมฆปริโส มยา ทุมเม เทสิยมาเน อญฺจิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพเจตโส
 สมฺนนาหริตฺวา โอหิตโสโต ทุมมํ สฺมาตฺติ อปิจ เต อหํ ภทฺทาลิ อาชานียสฺสุปมํ
 ทุมมปริยาโย เทสิสฺสามิ ตํ สฺมาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสิสฺสามิ ติ ฯ เอว ฆนฺเตติ โข
 อายสฺมา ภทฺทาลิ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ ฯ

[๑๗๔]

ภควา เอตทโวจ เสยฺยถาปิ ภทฺทาลิ ทกฺโข อสฺสทมโก ภทฺรํ อสฺสาชานียํ ลภิตฺวา
 ปจฺเมเนว มุชาชานเ การณํ การเตติ ฯ ตสฺส มุชาชานเ การณํ การิยมาณสฺส โหนฺติเยว
 วิสูกายิตานิ วิเสวิตานิ วิปฺพนฺทิตานิ กานิจิ กานิจิ ยถาคํ อการิตปฺพุพฺพํ การณํ การิยมาณสฺส ฯ
 โส อภินฺหาการณา อนุปฺพุพฺพการณา ตสฺมี จาเน ปรีนิพฺพายติ ฯ ยโต โข ภทฺทาลิ ภทฺร
 อสฺสาชานียํ อภินฺหาการณา อนุปฺพุพฺพการณา ตสฺมี จาเน ปรีนิพฺพุโต โหติ ตเมเน อสฺสทมโก
 อุตฺตริ^๑ การณํ การเตติ ยุคาชานเ ฯ ตสฺส ยุคาชานเ การณํ การิยมาณสฺส โหนฺติเยว วิสูกายิตานิ
 วิเสวิตานิ วิปฺพนฺทิตานิ กานิจิ กานิจิ ยถาคํ อการิตปฺพุพฺพํ การณํ การิยมาณสฺส ฯ โส
 อภินฺหาการณา อนุปฺพุพฺพการณา ตสฺมี จาเน ปรีนิพฺพายติ ฯ ยโต โข ภทฺทาลิ ภทฺร

๑ ม. ปตฺโตติ ทิสฺสติ ฯ โหติติ น ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. อหํ ปาโจนฺตฺติ ฯ

๓ ม. ย. กิ ฯ

๔ ม. น จายิ ฯ

เป็นรัตตัญญู ต่อเมื่อใด สงฆ์เป็นผู้ถึงความเป็นรัตตัญญู เมื่อนั้นอัสวัญฐานิยธรรมบางเหล่าจึงปรากฏในสงฆ์ ในธรรมวินัยนี้ ครั้งนั้น พระศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อกำจัดอัสวัญฐานิยธรรมเหล่านั้น.

[๑๗๓]

คุกรภัททาลิ ณ สมัยที่เราแสดงธรรมปริยายเปรียบด้วยอาชาไนยหนุ่ม แก่เธอทั้งหลาย ณ สมัยนั้น เธอทั้งหลาย ได้มีอยู่น้อย เธอยังระลึกถึงธรรมปริยายนั้นได้อยู่หรือ?

ข้าพระองค์ระลึกถึงธรรมปริยายข้อนั้นไม่ได้ พระเจ้าข้า.

คุกรภัททาลิ ในการระลึกไม่ได้นั้น เธออาศัยอะไรเป็นเหตุเล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะข้าพระองค์นั้นมิได้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา เป็นเวลานานเป็นแน่ พระเจ้าข้า.

คุกรภัททาลิ ความเป็นผู้ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานี้ จะเป็นเหตุเป็นปัจจัย หามิได้ แต่เรากำหนดใจด้วยใจ รู้เธอมานานแล้วว่า โมฆบุรุษนี้ เมื่อเราแสดงธรรมอยู่ ไม่ต้องการ ไม่ใส่ใจ ไม่รวบรวมด้วยใจทั้งปวง ไม่เจียโสตลงฟังธรรม แต่เราก็จักแสดงธรรมปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่มแก่เธอ เธอจงฟังธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

ท่านพระภัททาลิทุลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

ธรรม ๑๐ ประการ

[๑๗๔]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า คุกรภัททาลิ เปรียบเหมือนนายสารถิฝึกม้าคนขยัน ได้ม้าอาชาไนยตัวงามมาแล้ว ครั้งแรกทีเดียว ฝึกให้รู้เหตุในการไล่บังเหียน. เมื่อนายสารถิฝึกให้มันรู้เหตุในการไล่บังเหียน ความประพฤติเป็นข้าศึก การพยศ การคั่นรบนางอย่างบางประการยังมีอยู่ที่เดียว เหมือนของม้าที่นายสารถิฝึกให้รู้เหตุที่ยังไม่เคยฝึกฉะนั้น. มันจะสงบลงได้ในการพยศนั้น เพราะนายสารถิฝึกให้รู้เนื่องๆ เพราะนายสารถิฝึกให้รู้โดยลำดับ ในการที่ม้าอาชาไนยตัวงามสงบลงได้ในการพยศนั้น เพราะนายสารถิฝึกให้รู้เนื่องๆ เพราะนายสารถิฝึกให้รู้โดยลำดับ. นายสารถิฝึกม้า จึงฝึกให้มันรู้เหตุยิ่งขึ้นไป ในการเทียมแอก เมื่อนายสารถิฝึกให้มันรู้เหตุในการเทียมแอก ความประพฤติเป็นข้าศึก การพยศ การคั่นรบนางอย่างบางประการ ยังมีอยู่ที่เดียว เหมือนของม้าที่นายสารถิฝึกให้รู้เหตุที่ยังไม่เคยฝึกฉะนั้น. มันจะสงบลงได้ในการพยศนั้น เพราะนายสารถิฝึกให้รู้เนื่องๆ เพราะนายสารถิฝึกให้รู้โดยลำดับ ในการที่ม้าอาชาไนยตัวงามสงบลงได้ ในการพยศนั้น

อสุสาขานิโย อภินุหารณา อนุปปุพการณา ตสฺมี จาเน ปรีนิพพุโต โหติ ตเมณ อสุสทมโก
 อุตฺตริ การณํ การเรติ อนุกกเม มณฑเล ชูรกาเส^๑ ชาเว วรตฺเถ ราชकुณ ราชวเส อุตฺตเม
 ชเว อุตฺตเม หเย อุตฺตเม สาขเลย ๑ ตสฺส อุตฺตเม ชเว อุตฺตเม หเย อุตฺตเม สาขเลย การณํ
 การิยมานสฺส โหติเยว วิสุกายิตานิ วิสเวิตานิ วิปฺพนทิตานิ กานิจิ กานิจิ ยถา อการิตปฺพุพ
 การณํ การิยมานสฺส ๑ โส อภินุหารณา อนุปปุพการณา ตสฺมี จาเน ปรีนิพพายติ ๑
 ยโต^๒ โข ภทฺทาลิ ภทฺทโร อสุสาขานิโย อภินุหารณา อนุปปุพการณา ตสฺมี จาเน
 ปรีนิพพุโต โหติ ตเมณ อสุสทมโก อุตฺตริ วนฺณิยํ จ พลียํ^๓ จ อนุปปเวจฺจติ ๑ อิมหิ โข
 ภทฺทาลิ ทสฺหฺงเคหิ สมฺนฺนาคโต ภทฺทโร อสุสาขานิโย ราชารโห โหติ ราชโกโก รณฺโณ
 อญฺจนฺเตว^๔ สงฺขยํ คจฺจติ เอวเมว โข ภทฺทาลิ ทสฺหิ รมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย
 โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย อญฺชลิกรณฺิโย อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสฺสชาติ^๕ กตเมหิ
 ทสฺหิ อิทฺ ภทฺทาลิ ภิกฺขุ อเสขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมฺนฺนาคโต โหติ อเสเขน สมฺมาสงฺกปฺเป
 สมฺนฺนาคโต โหติ อเสขาย สมฺมาวาจา สมฺนฺนาคโต โหติ อเสเขน สมฺมากมฺมฺนฺเต
 สมฺนฺนาคโต โหติ อเสเขน สมฺมาอาชีเวณ สมฺนฺนาคโต โหติ อเสเขน สมฺมาวายาเม
 สมฺนฺนาคโต โหติ อเสขาย สมฺมาสติยา สมฺนฺนาคโต โหติ อเสเขน สมฺมาสมาธินา สมฺนฺนาคโต
 โหติ อเสเขน สมฺมาอาณน สมฺนฺนาคโต โหติ อเสขาย สมฺมาวิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิมหิ โข ภทฺทาลิ ทสฺหิ รมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย
 ทกฺขิณฺเนยฺโย อญฺชลิกรณฺิโย อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสฺสชาติ ๑ อิทมวโจ ภควา อุตฺตมโน
 อายสฺมา ภทฺทาลิ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิติ ๑

ภทฺทาลิสฺสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปญฺจํ ๑

๑ ย. ชูรกาเย ๑

๒ ย. เอตฺถนฺตเร จสฺสทโท อตฺถิ ๑

๓ ม. ปานิชญ ๑

๔ ย. อญฺจนฺเตว ๑

๕ ม. ย. อิตฺสทโท นตฺถิ ๑

เพราะนายสารถิฝึกให้รู้เนื่องๆ เพราะนายสารถิฝึกให้รู้โดยลำดับ นายสารถิฝึกม้าจึงฝึกให้มันรู้ เหตุยิ่งขึ้นไป ในการก้าวย่าง ในการวิ่งเป็นวงกลม ในการจรดกีบ ในการวิ่ง ในประโยชน์ต่อเสียง ร้อง ในการฝึกไม่ให้ตื่นตกใจ เพราะเสียงกึกก้องต่างๆ ในการเป็นม้ามืดที่พระราชพาฬรู้ในวงศ พญาม้า ในความว่องไวชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าควรแก้คำอ่อนหวานชั้นเยี่ยม เมื่อนายสารถิฝึกให้มันรู้เหตุ ในการว่องไวชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าชั้นเยี่ยม ในการเป็นม้าควรแก้คำ อ่อนหวานชั้นเยี่ยม ความประพฤติเป็นข้าศึก การพยศ การค้ำนบนางอย่างบางประการ ยังมีอยู่ที่ เดียว เหมือนของม้าที่นายสารถิฝึกให้รู้เหตุที่ยังไม่เคยฝึกจะนั้น มันย่อมสงบลงได้ในการพยศนั้น เพราะนายสารถิฝึกให้รู้เนื่องๆ เพราะนายสารถิฝึกให้รู้โดยลำดับ. ในการที่ม้าอาชาไนยตัวงามสงบ ลงได้ในการพยศนั้นเพราะนายสารถิฝึกให้รู้เนื่องๆ เพราะนายสารถิฝึกให้รู้โดยลำดับ สารถิฝึก ม้าย่อมเพิ่มให้ซึ่ง เหตุเป็นที่ตั้งแห่งคุณและเหตุเป็นที่ตั้งแห่งพละยิ่งขึ้นไป. ดูกรภททาลิ ม้าอาชาไนย ตัวงามประกอบด้วยองค์ ๑๐ ประการนี้แล ย่อมเป็นพาหนะควรแก้พระราช เป็นพาหนะสำหรับ ใช้สอยของพระราชฯ นับได้ว่าเป็นองค์ของพระราชฯอันใด ดูกรภททาลิ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ ก็ฉนั้นนั้น ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก้ทักษิณ เป็นผู้ ควรอัญชลีกรรม เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญยิ่งกว่า ธรรม ๑๐ ประการเป็นไฉน

ดูกรภททาลิ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ สัมมาวิมุติ อันเป็น ของ พระอเสขะ ดูกรภททาลิ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของค่านับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก้ทักษิณ เป็นผู้ควรแก้อัญชลีกรรม เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนา บุญอื่นยิ่งไปกว่าดังนี้.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระสุตตันต์แล้ว. ท่านพระภททาลิชื่นชมยินดี พระภาณิขของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ ภททาลิสสูตร ที่ ๕.

ลกุฏิกโกปมสูตร^๑

[๑๓๕]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา อังคุตฺตราเปสฺสุ วิหริติ อาปณฺณํ นาม อังคุตฺตราปานํ นิคโม ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อาปณฺณํ ปิณฺฑทาย ปาวีสี ๑ อาปณฺณํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภคฺคํ ปิณฺฑทปาตปฏิกฺกณโต เยน ญฺจตโร วณฺสณฺโท เตนุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย ตํ วณฺสณฺทํ อชฺโฆคเหตฺวา^๒ อณฺดตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิ ๑ आयสฺมาปิ โข อุทายี ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อาปณฺณํ ปิณฺฑทาย ปาวีสี ๑ อาปณฺณํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภคฺคํ ปิณฺฑทปาตปฏิกฺกณโต เยน โส วณฺสณฺโท เตนุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย ตํ วณฺสณฺทํ อชฺโฆคเหตฺวา^๓ อณฺดตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิ ๑ อถ โข आयสฺมาโต อุทายิสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตฺตโก อุทปาที พหุณฺณํ วต โน ภควา ทุกฺขธมฺมานํ อปฺหตฺตา^๔ พหุณฺณํ วต โน ภควา สุขธมฺมานํ อุปฺหตฺตา พหุณฺณํ วต โน ภควา อกุสลาณํ ธมฺมานํ อปฺหตฺตา พหุณฺณํ วต โน ภควา กุสลาณํ ธมฺมานํ อุปฺหตฺตาติ ๑ อถ โข आयสฺมา อุทายี สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตो เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ๑

[๑๓๖]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข आयสฺมา อุทายี ภควนฺตํ เอตทโวจ อธิ มยฺหิ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตฺตโก อุทปาที พหุณฺณํ วต โน ภควา ทุกฺขธมฺมานํ อปฺหตฺตา พหุณฺณํ วต โน ภควา สุขธมฺมานํ อุปฺหตฺตา พหุณฺณํ วต โน ภควา อกุสลาณํ ธมฺมานํ อปฺหตฺตา พหุณฺณํ วต โน ภควา กุสลาณํ ธมฺมานํ อุปฺหตฺตาติ ๑ มยฺหิ ภนฺเต ปุพฺเพ สายนฺเจว ภูถฺขาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล ๑ อหุ โข โส^๕ ภนฺเต สมโย ยํ ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อิงฺฆ ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตํ ทิวา วิกาลโกชนํ ปชฺছาติ ๑ ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต อหุเทว อณฺดตฺตํ อหุเทว^๖ โทมนสฺสํ ยมฺปิ โน สทฺธา คหปติกา ทิวา วิกาเล ปณฺธิตํ ขาทณฺิโย โภชนํ เทนฺติ ตสฺสปิ โน ภควา ปหานมาห ตสฺสปิ โน สุกโต ปฏินิสฺสัคคมาหาติ เต มยฺ ภนฺเต ภควติ เปมญฺจ คารวญฺจ หิริญฺจ โอดตฺตปฺปญฺจ สมปฺสฺสมานา เอวณฺตํ ทิวา วิกาลโกชนํ ปชฺছิมฺหา เต มยฺ ภนฺเต สายนฺเจว ภูถฺขาม ปาโต จ อหุ โข โส ภนฺเต สมโย ยํ ภควา

๑ ม. ลกุฏิกโกปมสูตร ๑

๒ ไป. ม. อชฺโฆคาเหตฺวา ๑ ย. อชฺโฆคาหิตฺวา.

๓ ไป. ม. อชฺโฆคาเหตฺวา ๑ ย. อชฺโฆคาหิตฺวา.

๔ ไป. อุปฺหตฺตา ๑

๕ ไป. อหุ โส โข ๑ อปริปิ อธิสเมว ๑

๖ ย. อหุ ๑

๖. ลทุกิโกปมสูตร

เรื่องพระอุทายี

[๑๗๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอังกุตรราชนบพ มินิคมของชาวอังกุตรราปะ ชื่ออาปนะ เป็นโคจรคาม. ครั้งนั้น เวลาเช้าพระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังอาปนนิคม. ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในอาปนนิคมแล้ว เวลาปัจฉาภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เสด็จเข้าไปยังไพรสณฑ์แห่งหนึ่ง เพื่อประทับพักกลางวัน ที่โคนต้นไม้ แห่งหนึ่ง. เวลาเช้าวันนั้น แม่ท่านพระอุทายีก็นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาต ยังอาปนนิคม. ครั้นเที่ยวบิณฑบาตในอาปนนิคมแล้ว เวลาปัจฉาภัตกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังไพรสณฑ์นั้น เพื่อพักกลางวัน ครั้นถึงไพรสณฑ์นั้นแล้ว นั่งพักกลางวัน ที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง. ครั้งนั้น เมื่อท่านพระอุทายีอยู่ในที่ลับ เร้นอยู่ เกิดความดำริแห่งจิตอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาค ทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำ กุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ. ลำดับนั้น เวลาเย็น ท่านพระอุทายีออกจากที่เร้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง.

[๑๗๖]

ท่านพระอุทายีนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อข้าพระองค์อยู่ในที่ลับ เร้นอยู่ ได้เกิดความดำริแห่งจิตอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเมื่อก่อน ข้าพระองค์เคยฉันได้ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาลในกลางวัน. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้มีสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือน เธอทั้งหลาย จงละการฉัน โภชนะในเวลาวิกาล ในเวลากลางวันนั้น เสียเถิด ดังนี้. ข้าพระองค์นั้นมีความน้อยใจ มีความเสียใจ คฤหบดีทั้งหลายผู้มีศรัทธา จะให้ของควรเลี้ยง ของควรบริโภคนั้นประณีต ในเวลาวิกาลในกลางวัน แก่เราทั้งหลาย แม้อันใด พระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นเมื่อเห็นกะความรัก ความเคารพ ความละอาย และความเกรงกลัว ในพระผู้มีพระภาค จึงละการฉัน โภชนะในเวลาวิกาลในกลางวันนั้นเสีย ด้วยประการอย่างนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น ย่อมฉันในเวลาเย็น และเวลาเช้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้มีสมัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือน เธอทั้งหลาย จงละเว้นการฉัน โภชนะในเวลาวิกาลในราตรีนั้นเสียเถิด ดังนี้. ข้าพระองค์นั้น มีความน้อยใจมีความเสียใจว่า ความที่ภักทั้งสองนี้ของเราทั้งหลาย เป็นของปรุงประณีตกว่าอันใด พระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว พระสุตตตรัสการสละกินอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนใดได้ของสมควรจะแวงมาในกลางวัน จึงบอกภริยาอย่างนี้ว่า เอาเถิด จงเก็บสิ่งนี้ไว้ เราทั้งหมดเที่ยวจักบริโภคพร้อมกันในเวลาเย็น อะไรๆ ทั้งหมดที่สำหรับจะปรุงกิน ย่อมมีรสในเวลากลางคืน กลางวันมีรสน้อย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น เห็นกะความรัก ความเคารพ ความละอาย และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงพากันละการบริโภคโภชนะในเวลาวิกาลในราตรีนั้นเสีย ด้วยประการอย่างนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ภิกษุทั้งหลาย

ภิกขุ อามนฺเตสิ อิงฺฆ ตุมฺเห ภิกขเว เอตํ รตฺตี วิกาลโกชนํ ปชฺหาติ ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต
 อหุทเว อญฺญตฺตํ อหุทเว โทมนสฺสํ ยมฺปิ โน อิมํ ๑ ทฺวินนํ ภตฺตานํ ปณฺธิตสฺงขาตฺรํ
 ตสฺสปิ โน ภควา ปหานมาห ตสฺสปิ โน สฺสโต ปณฺธิตสฺสคฺคมาหาติ ๑ ภูตปฺพุพฺพํ ภนฺเต อญฺญตโร
 ปุริโส ทิवा สุเปยฺย^๑ ลภิตฺวา ปชาปตี^๒ เอวมาห หนฺท^๓ อิมํ นิกฺขิปปถ สายํ สพฺเพว สมคฺคา
 ญฺยชิสฺสามาติ ยากาจิ ภนฺเต สงฺขติโย สพฺพา ตา รตฺตี อปฺปา ทิवा เต มยฺ ภนฺเต ภควติ
 เปมญฺจ คารวญฺจ หิริญฺจ โอตฺตปฺปญฺจ สมฺปสฺสมานา เอวนตํ รตฺตี วิกาลโกชนํ ปชฺหิมฺหา ๑
 ภูตปฺพุพฺพํ ภนฺเต ภิกขุ รตฺตตฺนุชการตฺติมิสายํ ปิณฺฑาย จรณฺตา จนฺทนิกมฺปิ ปวิสฺสูติ โอฟิคลฺลปิ
 ปตฺตนฺติ กณฺฏกฺราชมฺปิ^๔ อาโรหนฺติ สุตฺตมฺปิ คาวี อาโรหนฺติ มาณเวหิปี สมากจฺจนฺติ
 กตฺกมฺเมหิปี อกตฺกมฺเมหิปี มาตุคฺคาโมปี เต อสทฺฐมฺเมเน นิมฺนเตติ ๑ ภูตปฺพุพฺพาทิ ภนฺเต
 รตฺตตฺนุชการตฺติมิสายํ ปิณฺฑาย จรามิ อทฺทสา โข มํ ภนฺเต อญฺญตฺรา อิตฺถิ วิชฺชนฺตฺริกาย
 ภาชนํ โชรณฺตี ทิสฺวา มํ ภิตา วิสฺสรมกาสิ อพฺพุเม^๕ ปิสาโจ วต มนฺติ ๑ เอวํ วุตฺเต อหํ
 ภนฺเต ตํ อิตฺถิ เอตทวโจ น^๖ ภคินิ ปิสาโจ ภิกขุ ปิณฺฑาย จิตฺติ ๑ ภิกขุสฺส อาตุ มารี^๗ ภิกขุสฺส
 มาตุ มารี วรรณเต ภิกขุ ติณฺเณน โควิกตฺตเนน^๘ กุจฺฉิ^๙ ปริกฺกโต^{๑๐} น เตวว^{๑๑} ยํ รตฺตตฺนุชการตฺติมิ
 สายํ กุจฺฉิเหตฺว ปิณฺฑาย จรสฺสีติ^{๑๒} ๑ ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต ตทฺนุสฺสรโต เอวํ โหติ พฺหุณฺนํ วต โน
 ภควา ทุกฺขธมฺมานํ อปฺหตฺตา พฺหุณฺนํ วต โน ภควา สุขธมฺมานํ อปฺหตฺตา พฺหุณฺนํ วต โน
 ภควา อกุสฺถานํ ธมฺมานํ อปฺหตฺตา พฺหุณฺนํ วต โน ภควา กุสฺถานํ ธมฺมานํ อปฺหตฺตาติ ๑

[๑๓๗]

เอวเมว ปนฺนทายิ อิเธกฺขเจ โมฆปุริสา อิทํ ปชฺหาติ มยา วุจฺจมานา เต เอวมาหํสุ กิ
 ปนิมสฺส อปฺปมตฺตกสฺส โอรมตฺตกสฺส อธิสฺสลฺลิตฺเตวาย^{๑๔} สมโณติ เต ตถฺยเจว นปฺปชฺหนฺติ มยิ
 จ อปฺปจฺยํ อปฺปจฺยเปณฺติ^{๑๕} เย จ ภิกขุ สิกฺขาการมา เตสนฺตํ อุทายิ โหติ พลวํ พนฺธนํ ทพฺหํ
 พนฺธนํ ติริ พนฺธนํ อปฺปติกํ พนฺธนํ ญฺโล กพิงฺกลโร ๑ เสยฺยถาปี อุทายิ ลทฺฐิกกา สกฺกณิกา

๑ ม. ปณฺธิตสฺงขาตํ ๑ #ย. ปณฺธิตสฺงขาตฺร ๑

๒ ม. สุขเปยฺย ๑

๓ ม. ย. อหํ ปาโจ นตฺติ ๑

๔ ม. ย. หนฺท จ อิมํ ๑

๕ ส. ย. กณฺฏกฺราชมฺปิ ๑ ม. กณฺฏกาวาญฺปิ ๑

๖ ม. อพฺพุ เม ๑

๗ ม. นาหิ ๑

๘ ม. มารี ๑

๙ ย. โควิกตฺตเนน ๑

๑๐ ม. โกฏฺฐเก กุจฺฉิ ๑

๑๑ ย. ปริกฺกโต ๑

๑๒ ม. นเตวว วริ ๑ ย. น เตววา ๑

๑๓ ย. จรสฺสา ๑

๑๔ ม. อธิสฺสลฺลิตฺเตวาย ๑

๑๕ ม. ย. อปฺปจฺยเปณฺติ ๑

เที่ยวไปบิณฑบาตในเวลามืดค่ำ ย่อมเข้าไปในบ่อน้ำคร่ำบ้าง ลงไปในหลุมโสโครกบ้าง นกเข้าไปยังป่าหนามบ้างเหยียบขึ้นไปบนแม่โคกำลังหลับบ้าง พบกับโจรผู้ทำโจรกรรมแล้วบ้าง ยังไม่ได้ทำโจรกรรมบ้าง มาตุคามย่อมชักชวนภิกษุเหล่านั้นด้วยอสังฆกรรมบ้าง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เที่ยวบิณฑบาตในเวลามืดค่ำ หญิงคนหนึ่งล้างภาชนะอยู่ได้เห็นข้าพระองค์โดยแสงฟ้าแลบ แล้วตกใจกลัว ร้องเสียงดังว่า ความไม่เจริญได้มีแก่เราแล้ว ปีศาจจะมากินเราหนอ. เมื่อหญิงนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ข้าพระองค์ได้พูดกะหญิงนั้นว่า ไม่ใช่ปีศาจคือน้องหญิงเป็นภิกษุขึ้นเพื่อบิณฑบาต ดังนี้. หญิงนั้นกล่าวว่า บิดาของภิกษุตายเสียแล้ว มารดาของภิกษุตายเสียแล้ว ดูกรภิกษุ ท่านเอามิดสำหรับเชือดโคที่คมเชือดท้องเสีย ยังจะดีกว่า การที่ท่านเที่ยวบิณฑบาตในเวลามืดค่ำเพราะเหตุแห่งท้องเช่นนั้น ไม่ดีเลย ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ระลึกถึงเรื่องนั้นอยู่ มีความคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำอภุสสธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุสสธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ.

อุปมาด้วยนกนางมูลไถ

[๑๓๗]

ก็อย่างนั้นแลอุทายี โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ เมื่อเรากล่าวว่า จงละโทษสิ่งนี้เสียเถิด เขากลับกล่าวอย่างนี้ว่า ทำไมจะต้องว่ากล่าวเพราะเหตุแห่งโทษเพียงเล็กน้อยนี้เล่า พระสมณะนี้ ช่างขัดเกลานักไป เขาก็จะไม่ละโทษนั้นด้วย ไม่เข้าไปตั้งความยำเกรงในเราด้วย ดูกรอุทายี อนึ่งโทษเพียงเล็กน้อยของภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ในสิกขานั้น ย่อมเป็น เครื่องผูกอันมีกำลัง มันแน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่.

ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนนกนางมูลไถ ถูกผูกไว้ด้วยเครื่องผูกคือเถาวัลย์หัวด้วน ย่อมรอเวลาที่จะฆ่า หรือเวลาที่จะถูกมัดหรือเวลาตาย ในที่นั้นเอง ฉันทใด ดูกรอุทายี ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เครื่องดักคือเถาวัลย์หัวด้วน สำหรับเขาใช้ดักนกนางมูลไถ ซึ่งมันรอเวลาที่จะถูกฆ่า หรือเวลาที่จะถูกมัด หรือเวลาตายนั้น เป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง บอบบาง เปื่อย ไม่มีแก่น ดังนี้ผู้นั้นเมื่อกล่าวชื่อว่าพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ?

ไม่ชอบ พระเจ้าข้า เครื่องดักคือเถาวัลย์หัวด้วน สำหรับเขาใช้ดักนกนางมูลไถ ซึ่งมันรอเวลาที่จะถูกฆ่า หรือเวลาที่จะถูกมัด หรือเวลาตายในที่นั้นนั่นแล เป็นเครื่องผูกมีกำลังมัน แน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่ พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันทนั้น เมื่อเรากล่าวว่าจงละโทษนี้เสียเถิด เขากลับกล่าวอย่างนี้ว่า ทำไมจะต้องว่ากล่าวเพราะเหตุแห่งโทษเพียงเล็กน้อยนี้เล่า พระสมณะนี้

ปุตฺติตาย พนฺธเนน พนฺธา^๑ ตตฺถเอว วธฺ วั พนฺธฺ วั มรณฺ วั อากเมติ โย นฺ ไซ อูทายิ เอว
 วเทยฺย เยน สํ ลทฺฐิกกา สกฺขณิกา ปุตฺติตาย พนฺธเนน พนฺธา ตตฺถเอว วธฺ วั พนฺธฺ วั มรณฺ
 วั อากเมติ ตณฺหิ ตสฺสา อพลํ พนฺธํ ทพฺพลํ พนฺธํ ปุตฺติกํ พนฺธํ อสารกํ พนฺธนนฺติ สมฺมา^๒
 นฺ ไซ โส อูทายิ วทฺมานโน วเทยฺยติ ฯ โน เหติ ภนฺเต เยน สํ ภนฺเต ลทฺฐิกกา สกฺขณิกา
 ปุตฺติตาย พนฺธเนน พนฺธา ตตฺถเอว วธฺ วั พนฺธฺ วั มรณฺ วั อากเมติ ตณฺหิ ตสฺสา พลํ พนฺธํ
 ทพฺพํ พนฺธํ ถิรํ พนฺธํ อปุตฺติกํ พนฺธํ ญฺโล กพฺพิงฺคโรติ เอวเมว โย อูทายิ อิธกฺขเจ
 โมฆปฺริสา อิทํ ปชฺছาติ มยา วุจฺจมานา เต เอวมาหํสุ ก็ ปนิมฺสฺส อปฺปมตฺตกสฺส
 โอรัมมตฺตกสฺส อธิสฺสฺสฺสฺสฺสวํ^๓ สมฺโณติ เต ตณฺเจว นปฺปชฺชนฺติ มยิ จ อปฺปจฺจยํ
 อปฺปจฺจเปณฺติ ยะ จ ภิกฺขุ ลิกฺขากามา เตสนฺตํ อูทายิ โหติ พลํ พนฺธํ ทพฺพํ พนฺธํ ถิรํ
 พนฺธํ อปุตฺติกํ พนฺธํ ญฺโล กพฺพิงฺคโร ฯ

[๑๓๘]

อิธ ปนฺทายิ เอกกฺขเจ กุลปฺตฺตา อิทํ ปชฺছาติ มยา วุจฺจมานา เต เอวมาหํสุ ก็
 ปนิมฺสฺส อปฺปมตฺตกสฺส โอรัมมตฺตกสฺส ปหาตพฺพสฺส ยสฺส โน ภควา ปหานมาห ยสฺส โน
 สุกโต ปฏฺฐินิสฺสคฺคมาหาติ เต ตณฺเจว ปชฺชนฺติ มยิ จ น อปฺปจฺจยํ อปฺปจฺจเปณฺติ ยะ จ ภิกฺขุ
 ลิกฺขากามา เต ตํ ปหาย อปฺโปสฺสสุกกา ปนฺนโลมา ปรรตฺตฺตา^๔ มิกฺกฺเตน เจตฺสา วิหรณฺติ
 เตสนฺตํ อูทายิ โหติ อพลํ พนฺธํ ทพฺพลํ พนฺธํ ปุตฺติกํ พนฺธํ อสารกํ พนฺธํ ฯ เสยฺยถาปี
 อูทายิ รณฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวาภิชาโต^๕ สงฺคามาวโร ทเพฺหฺหิ วรตฺเตหิ^๖ พนฺธเนหิ
 พนฺธโร อีสกํเยว กายํ สนนฺนาเมตฺวา ตานิ พนฺธนานิ สณฺฉินฺนิตฺวา สมฺปทาเลตฺวา เยนกามํ
 ปกฺกมฺติ โย นฺ ไซ อูทายิ เอว วเทยฺย เยหิ โส รณฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวาภิชาโต
 สงฺคามาวโร ทเพฺหฺหิ วรตฺเตหิ พนฺธเนหิ พนฺธโร อีสกํเยว ตายํ^๗ สนนฺนาเมตฺวา ตานิ พนฺธนานิ
 สณฺฉินฺนิตฺวา สมฺปทาเลตฺวา เยนกามํ ปกฺกมฺติ ตณฺหิ ตสฺส พลํ พนฺธํ ทพฺพํ พนฺธํ ถิรํ
 พนฺธํ อปุตฺติกํ พนฺธํ ญฺโล กพฺพิงฺคโรติ สมฺมา นฺ ไซ โส อูทายิ วทฺมานโน วเทยฺยติ ฯ โน เหติ
 ภนฺเต เยหิ ภนฺเต โส รณฺโณ นาโค อีสาทนฺโต อรุพฺพหฺวาภิชาโต สงฺคามาวโร ทเพฺหฺหิ
 วรตฺเตหิ พนฺธเนหิ พนฺธโร อีสกํเยว กายํ สนนฺนาเมตฺวา ตานิ พนฺธนานิ สณฺฉินฺนิตฺวา
 สมฺปทาเลตฺวา เยนกามํ ปกฺกมฺติ ตณฺหิ ตสฺส อพลํ พนฺธํ ฯ เปฯ อสารกํ พนฺธนนฺติ ฯ
 เอวเมว โย อูทายิ อิธกฺขเจ กุลปฺตฺตา อิทํ ปชฺছาติ มยา วุจฺจมานา เต เอวมาหํสุ ก็ ปนิมฺสฺส
อปฺปมตฺตกสฺส โอรัมมตฺตกสฺส ปหาตพฺพสฺส ยสฺส โน ภควา ปหานมาห ยสฺส โน สุกโต

๑ ส. ย. พุทธา ฯ

๒ ย. สมมฺมณฺ ๑

๓ ม. อธิสฺสฺสฺสฺสวํ ๑

๔ ม. ปรรตฺตฺตฺตา ๑

๕ ย. อรุพฺพหฺวาภิชาโต ๑ อปฺปปี อิทฺสเมว ๑

๖ ย. วรตฺเตหิ ๑

๗ ย. กายํ ๑

ช่างขัดเกลาหนักไป เขาจึงไม่ละโทษนั้นด้วย ไม่เข้าไปตั้งความยำเกรงในเราด้วย

ดูกรอุทายี อนึ่ง โทษเพียงเล็กน้อยของภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ในสิกขานั้น เป็นเครื่องผูกมัดกำลังมัน แน่นแฟ้นไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่.

อุปมาด้วยช้างคัน

[๑๓๘]

ดูกรอุทายี ส่วนกุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ เมื่อเรากล่าวว่า จงละโทษนี้เสียเถิด เขากล่าวอย่างนี้ว่า ก็ทำไมจะต้องว่ากล่าวเพราะเหตุแห่งโทษเล็กน้อยเพียงที่ควรละนี้ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสให้เราทั้งหลายละ ซึ่งพระสุคตตรัสให้เราทั้งหลายสละกินเล่า เขาย่อมละโทษนั้นด้วยเข้าไปตั้งความยำเกรงในเราด้วย อนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเหล่าใดผู้ใคร่ในสิกขาภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นละโทษนั้นแล้ว มีความขวนขวายน้อย มีชนตก ยืวยาวชีวิตด้วยของผู้อื่นให้ มีใจเป็นคุ่มถุกอยู่ โทษเพียงเล็กน้อยของภิกษุเหล่านั้น ย่อมเป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง บอบบาง เปื่อย ไม่มีแก่นสาร. ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนช้างคัน มีงาอันงอนงาม เป็นราชพาหนะอันประเสริฐ เคยเข้าสงคราม คว้าชูช้างผูกด้วยเชือกเป็นเครื่องผูกอันมัน พอเอี้ยวกายไปหน่อยหนึ่ง ก็ทำเครื่องผูกนั้นให้ขาดหมด ทำลายหมด แล้วหลีกไปได้ตามปรารถนา ฉะนั้น ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ช้างคันนั้น มีงาอันงอนงาม เป็นราชพาหนะอันประเสริฐ เคยเข้าสงคราม คว้าชูช้างผูกด้วยเชือกเป็นเครื่องผูกอันมันเหล่าใด พอเอี้ยวกายไปหน่อยหนึ่ง ก็ทำเครื่องผูกเหล่านั้นให้ขาดหมด ทำลายหมด แล้วหลีกไปได้ตามปรารถนา เครื่องผูกที่เขาผูกช้างคันนั้น เป็นเครื่องผูกมัดกำลัง มัน แน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่ ดังนี้ ผู้นั้นเมื่อกล่าวชื่อว่าพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ?

ไม่ชอบ พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ช้างคันนั้น มีงาอันงอนงาม เป็นราชพาหนะอันประเสริฐ เคยเข้าสงคราม เขาผูกด้วยเชือกเป็นเครื่องผูกมัน พอเอี้ยวกายไปหน่อยหนึ่งก็ทำเครื่องผูกเหล่านั้นให้ขาดหมด ทำลายหมด แล้วหลีกไปได้ตามความปรารถนา เครื่องผูกช้างคันนั้น เป็นเครื่องผูกมัดกำลัง บอบบาง เปื่อย ไม่มีแก่นสาร พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ ก็ฉนั้น เมื่อเรากล่าวว่า จงละโทษนี้ เสียเถิด เขากลับกล่าวอย่างนี้ว่า ทำไมจะต้องว่ากล่าวเพราะโทษเพียงเล็กน้อยที่ควรละนี้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสให้เราทั้งหลายละ ซึ่งพระสุคตตรัสให้เราทั้งหลายสละกินด้วยเล่า ดังนี้เขาละโทษนั้นด้วยไม่เข้าไปตั้งความยำเกรงในเราด้วย อนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเหล่าใดผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นละโทษนั้นแล้วเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย มีชนตก ยืวยาวชีวิตด้วยของผู้อื่นให้ มีใจเป็นคุ่ม

ปฏินิสฺสัคคฺคมาหาติ เต ตณฺเฏว ปชฺชนฺติ มยิ จ น อปฺปจฺจยิ อฺปฏฺฐเปณฺติ เย จ ภิกฺขุ
 ลิกฺขากามา เต ตํ ปหาย อปฺโปสฺสุกฺกา ปนฺนโลมา ปฺรทฺวุตฺตา มิกฺกฺเตน เจตฺสา วิหรณฺติ
 เตสนฺตํ อุทายิ โหติ อพลํ พนฺธนํ ปฺปติกํ พนฺธนํ อสํารกํ พนฺธนํ ฯ

[๑๗๕]

เสยฺยถาปิ อุทายิ ปฺริโส ทฬิฑฺโฑ อสฺสโก อนาฬิโย^๑ ตสฺสสฺส เอกํ อการํ โอลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
 กากาติทาเย^๒ น ปรมฺรูปํ เอกา กโฬปิภา^๓ โอลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล น ปรมฺรูปา เอกิสฺสา กุมฺภิยา
 ฐณฺณสมวาปํ น ปรมฺรูปํ เอกา ชายิกา น ปรมฺรูปา โส อารามคตํ ภิกฺขุ ปสฺเสยฺย
 สฺสโรตฺตหตฺตปาทํ มนฺณญํ โกชนํ ภูตฺตาวี สีตาย ฉายาย นิสินฺนํ อธิจฺจิตฺเต ยุตฺตํ ฯ ตสฺส
 เอมสฺส สฺสํ วต โก สามณฺณํ อาโรคฺย วต โก สามณฺณํ โส วตสฺส^๔ โยหํ เกสมสฺสํ
 โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชยฺยนฺติ ฯ โส น
 สกฺกญฺเอยฺย เอกํ อการํ โอลฺลฺลฺลฺลฺลฺล กากาติทาเย น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกํ กโฬปิ
 โอลฺลฺลฺลฺลฺล น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกิสฺสา กุมฺภิยา ฐณฺณสมวาปํ น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกํ
 ชายิกํ น ปรมฺรูปํ ปหาย เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺถํ ฯ โย นฺ จ อุทายิ เอวํ วเทยฺย เยหิ โส ปฺริโส พนฺธเนหิ พนฺธโร น
 สกฺโกติ เอกํ อการํ โอลฺลฺลฺลฺลฺล กากาติทาเย น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกํ กโฬปิ โอลฺลฺลฺลฺล
 น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกิสฺสา กุมฺภิยา ฐณฺณสมวาปํ น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกํ ชายิกํ น
 ปรมฺรูปํ ปหาย เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตฺถํ ตณฺหิ ตสฺส อพลํ พนฺธนํ ทพฺพํ พนฺธนํ ปฺปติกํ พนฺธนํ อสํารกํ พนฺธนฺนฺติ สมฺมา น
 จ โส อุทายิ วทฺมาโน วเทยฺยติ ฯ โน เหนตํ ญฺนเต เยหิ^๕ ญฺนเต โส ปฺริโส พนฺธเนหิ พนฺธโร น
 สกฺโกติ เอกํ อการํ โอลฺลฺลฺลฺลฺล กากาติทาเย น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกํ กโฬปิ
 โอลฺลฺลฺลฺล น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกิสฺสา กุมฺภิยา ฐณฺณสมวาปํ น ปรมฺรูปํ ปหาย เอกํ ชายิกํ
 น ปรมฺรูปํ ปหาย เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตฺถํ ตณฺหิ ตสฺส พลวํ พนฺธนํ ทพฺพํ พนฺธนํ ธิรํ พนฺธนํ อปฺปติกํ พนฺธนํ ญฺโล
 กพิงฺคโรติ ฯ เอมเมว จ อุทายิ อธิเกจฺเจ โมฆปฺริสา อิทํ ปชฺชทาติ มยา วุจฺจมานา เต
 เอมมาหิสุ ก็ ปนิมฺสฺส อปฺปมตฺตกสฺส โอรัมมตฺตกสฺส อธิสฺสลิขเตวายิ สมฺมโนติ เต ตณฺเฏว
 นปฺปชฺชนฺติ มยิ จ อปฺปจฺจยิ อฺปฏฺฐเปณฺติ เย จ ภิกฺขุ ลิกฺขากามา เตสนฺตํ อุทายิ โหติ
 พลวํ พนฺธนํ ทพฺพํ พนฺธนํ ธิรํ พนฺธนํ อปฺปติกํ พนฺธนํ ญฺโล กพิงฺคโรติ ฯ

๑ ส. ย. อนาฬิโย ฯ

๒ ป. กากาติสาเย ฯ อิโต ปรี อธิสเมว ฯ

๓ ย. ขโฬปิภา ฯ

๔ ม. วตสฺส ฯ

๕ ม. ย. เยหิ โส ญฺนเต ฯ

มฤคอยู่ คูกรูทายี โทษเพียงเล็กน้อยที่ควรละของภิกษุเหล่านั้น เป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง เปื่อย ไม่มีแก่นสาร.

อุปมาด้วยคนจน

[๑๗๕]

คูกรูทายี เปรียบเหมือนบุรุษคนจน ไม่มีอะไรเป็นของตน ไม่ใช่คนมั่งคั่ง เขามีเรือนเล็กๆ หลังหนึ่ง มีเครื่องมุงบังและเครื่องผูกหลุดลุ่ย ต้องคอยไล่กา มีรูปไม่งาม มีแคร่อันหนึ่ง หลุดลุ่ย มีรูปไม่งาม มีข้าวเปลือกและพืชสำหรับหว่านประจำปีหม้อหนึ่ง ไม่ใช่พันธุ์อย่างดี มีภรรยาคนหนึ่งไม่สวย เขาเห็นภิกษุผู้อยู่ในอาราม มีมือและเท้าล้างดีแล้วฉันโภชนะอันเจริญใจ นั่งอยู่ในที่อันร่มเย็น ประกอบในอธิจิต เขาจึงมีความดำริอย่างนี้ว่า คูกรูทานผู้เจริญ ความเป็นสมณะเป็นสุขหนอ คูกรูทานผู้เจริญ ความเป็นสมณะไม่มีโรคหนอ เราควรจะไปลงผมและหนวดแล้วนั่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตบ้างหนอ แต่เขาไม่อาจจะเรือนเล็กๆ หลังหนึ่ง มีเครื่องมุงบังและเครื่องผูกอันหลุดลุ่ย ที่ต้องคอยไล่กา มีรูปไม่งาม มีแคร่อันหนึ่งที่หลุดลุ่ย ไม่งาม ละแคร่อันหนึ่งที่หลุดลุ่ย มีรูปไม่งาม ละข้าวเปลือกและพืชสำหรับหว่านประจำปีหม้อหนึ่ง ไม่ใช่พันธุ์อย่างดี และภรรยาคนหนึ่งไม่สวย แล้วไปลงผม และหนวด นั่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตได้. คูกรูทายี ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนั้นถูกเขาผูกด้วยเครื่องผูกเหล่านั้น ไม่อาจจะเรือนเล็กๆ หลังหนึ่ง ซึ่งมีเครื่องมุงบัง และเครื่องผูกหลุดลุ่ย ที่ต้องคอยไล่กา มีรูปไม่งาม ละแคร่อันหนึ่งที่หลุดลุ่ย ไม่งาม ละข้าวเปลือกและพืชสำหรับหว่านประจำปีหม้อหนึ่ง ไม่ใช่พันธุ์อย่างดี ละภรรยาคนหนึ่ง ไม่สวย แล้วไปลงผมและหนวด นั่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตได้. ก็เครื่องผูกของเขานั้น เป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง บอบบาง เปื่อย ไม่มีแก่นสาร ดังนี้ ผู้นั้นเมื่อกล่าวชื่อว่า ฟังกล่าวโดยชอบหรือหนอ?

ไม่ชอบพระเจ้าข้า บุรุษนั้นถูกเขาผูกด้วยเครื่องผูกเหล่าใด แล้วไม่อาจจะเรือนเล็กๆ หลังหนึ่ง มีเครื่องมุงบังและเครื่องผูกอันหลุดลุ่ย ที่ต้องคอยไล่กา มีรูปไม่งาม ละแคร่อันหนึ่งอันหลุดลุ่ย ไม่งาม ละข้าวเปลือกและพืชสำหรับหว่านประจำปีหม้อหนึ่ง ไม่ใช่พันธุ์อย่างดี ละภรรยาคนหนึ่ง ไม่สวย แล้วไปลงผมและหนวด นั่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตได้ เครื่องผูกของเขานั้นเป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง มัน แน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่ พระเจ้าข้า.

คูกรูทายี โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเรากล่าวว่า จงละ โทษนี้เสียเถิด เขากลับกล่าวอย่างนี้ว่า ก็ทำไมจะต้องว่ากล่าว เพราะเหตุแห่งโทษเพียงเล็กน้อยนี้ด้วยเล่า พระสมณะนี้ช่างขัดเกลานักไป เขาไม่ละโทษนั้นด้วย ไม่เข้าไปตั้งความยำเกรง ในเราด้วย คูกรูทายี อนึ่ง โทษเพียงเล็กน้อยของภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่ในสิกขานั้น ย่อมเป็นเครื่องผูกมียกกำลัง มัน แน่นแฟ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่.

อุปมาด้วยคนมั่งมี

[๑๘๐]

เสยฺยถาปี อุทายี คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อทุโร มหทุรโน มหาโกโค เนกานํ
 นิกุชคณานํ จโย เนกานํ ฌยคณานํ จโย เนกานํ เขตตคณานํ จโย เนกานํ วตฺตคณานํ จโย
 เนกานํ ภริยคณานํ จโย เนกานํ ทาสคณานํ จโย เนกานํ ทาสีคณานํ จโย โส อารามคตํ ภิกฺขุ
 ปสฺสเสยฺย สุโรตฺตหตฺตปาทํ มนฺนุณฺณํ โภชนํ ภูตฺตาวี สีตาย ฉายาย นิสินฺนํ อธิจิตฺเต^๑ ยุตฺตํ ๑ ตสฺส
 เอวมสฺส สฺขํ วต โภ สามณฺณํ อาโรคฺย วต โภ สามณฺณํ โส วตสฺสํ โยหิ เกสมสฺสํ
 โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชยุณฺติ ๑ โส สก
 กุณฺเอย เนกานิ นิกุชคณานิ ปหาย เนกานิ ฌยคณานิ ปหาย เนกานิ เขตตคณานิ ปหาย
 เนกานิ วตฺตคณานิ ปหาย เนกานิ ภริยคณานิ ปหาย เนกานิ ทาสคณานิ ปหาย เนกานิ
 ทาสีคณานิ ปหาย เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตฺถํ ๑ โย นฺ ๒ อุทายี เอวํ วเทยฺย เยหิ โส คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา พนฺธเนหิ พนฺโธ
 สกโกติ เนกานิ นิกุชคณานิ ปหาย เนกานิ ฌยคณานิ ปหาย เนกานิ เขตตคณานิ ปหาย
 เนกานิ วตฺตคณานิ ปหาย เนกานิ ภริยคณานิ ปหาย เนกานิ ทาสคณานิ ปหาย เนกานิ
 ทาสีคณานิ ปหาย เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตฺถํ ตถฺหิ ตสฺส พลํ พนฺธนํ ทพฺพํ พนฺธนํ ติริ พนฺธนํ อปฺปติกํ พนฺธนํ ธุโล
 กพิงฺกโรติ สมฺมา นฺ ๒ โส อุทายี วทมาโน วเทยฺยติ ๑ โน เหติ ฆนฺเต เยหิ ฆนฺเต โส
 คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา พนฺธเนหิ พนฺโธ สกโกติ เนกานิ นิกุชคณานิ ปหาย เนกานิ
 ฌยคณานิ ปหาย เนกานิ เขตตคณานิ ปหาย เนกานิ วตฺตคณานิ ปหาย เนกานิ ภริยคณานิ
 ปหาย เนกานิ ทาสคณานิ ปหาย เนกานิ ทาสีคณานิ ปหาย เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺถํ ตถฺหิ ตสฺส อพลํ พนฺธนํ ทพฺพํ พนฺธนํ
 ปฺปติกํ พนฺธนํ อสารกํ พนฺธนณฺติ ๑ เอวเมว ๒ อุทายี อิธกฺขเจ กุลปุตฺตา อิหํ ปชฺছาติ มยา
 วุจฺจมานา เต เอวมาหํสุ ก็ ปนิมสฺส อปฺปมตฺตกสฺส โอรมตฺตกสฺส ปหาตพฺพสฺส ยสฺส โน ภควา
 ปหานมาห ยสฺส โน สุกโต ปฏินิสฺสคฺคมาหาติ เต ตถฺเจว ปชฺชนฺติ มยิ จ น อปฺปจฺจยิ
 อปฺปจฺจเปณฺติ เย จ ภิกฺขุ สิกฺขากามา เต ตํ ปหาย อปฺปสฺสํ กุภา ปนฺนโลมา ปรรทฺตฺตา
 มิกฺกฺเตน เจตฺสา วิหรณฺติ เตสนํ ตํ อุทายี โหติ อพลํ พนฺธนํ ทพฺพํ พนฺธนํ ปฺปติกํ พนฺธนํ
 อสารกํ พนฺธนํ ๑

[๑๘๑]

จตฺตาโรเม อุทายี ปุคฺคลา สนฺโต สํวิขฺขมานา โลกสฺมี กตฺเม จตฺตาโร อิธฺทายี เอกจฺโจ
 ปุคฺคโล อปฺปิปหานาย ปฏิปนฺโน โหติ อปฺปิปฏินิสฺสคฺคาย ตเมณํ อปฺปิปหานาย ปฏิปนฺนํ
 อปฺปิปฏินิสฺสคฺคาย อปฺปิปฏิสฺสคฺคตา สรสงฺกปฺปา สมฺมทาจฺรณฺติ โส เต อธิวาเสติ นปฺปชฺหติ น

๑ ไป. วิวิตเต ๑

[๑๘๐]

ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโกะมาก สะสมทองหลายร้อยแท่ง สะสมข้าวเปลือก นา ที่ดิน ภรรยา ทาส ทาสี ไว้เป็นอันมาก เขาเห็นภิกษุผู้อยู่ในอาราม มีมือและเท้าล้างดีแล้ว ฉันทโชนะอันเจริญใจ นั่งอยู่ในที่อันร่มเย็น ประกอบในอธิจิต เขาพึงมีความดำริอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ความเป็นสมณะเป็นสุขหนอ ท่านผู้เจริญ ความเป็นสมณะไม่มีโรคหนอ เราควรจะปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตบ้างหนอ เขาอาจละทองหลายร้อยแท่ง ละข้าวเปลือก นา ที่ดิน ภรรยา ทาส ทาสี เป็นอันมาก แล้วปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตได้. ดูกรอุทายี ผู้ใดพึงกล่าวว่า เครื่องผูกที่เป็นเครื่องผูกคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ซึ่งเขาอาจละทองหลายร้อยแท่ง ละข้าวเปลือก นา ที่ดิน ภรรยา ทาส ทาสี เป็นอันมากแล้วปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตนั้น เป็นเครื่องผูกมีกำลัง มั่นแน่นแพ้น ไม่เปื่อย เป็นเหมือนท่อนไม้ใหญ่ ดังนี้ ผู้นั้น เมื่อกล่าวชื่อว่าพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ?

ไม่ชอบ พระเจ้าข้า เครื่องผูกที่เป็นเครื่องผูกคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ซึ่งอาจละทองหลายร้อยแท่ง ละข้าวเปลือก นา ที่ดิน ภรรยา ทาส ทาสี เป็นอันมาก แล้วปลงผมและ

หนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิตนั้น เป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง บอบบาง เปื่อย ไม่มีแก่นสาร พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อเรากล่าวว่า จงละโทษนี้เสียเถิด เขากลับกล่าวอย่างนี้ว่า ก็ทำไมจะต้องว่ากล่าวเพราะเหตุแห่งโทษเพียงเล็กน้อย ซึ่งควรละนี้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสให้เราทั้งหลายละ ที่พระสุคตตรัสให้เราทั้งหลายละคืน ด้วยเล่า กุลบุตรเหล่านั้นย่อมละโทษนั้นด้วย เข้าไปตั้งความยำเกรงในเราด้วย ภิกษุทั้งหลายเหล่าใดผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นละโทษนั้นแล้ว เป็นผู้มีความขวนขวายน้อย มีขนตก เยียวยาชีวิต ด้วยของที่ผู้อื่นให้ มีใจเป็นฉุ่มชุกอยู่ ดูกรอุทายี โทษเพียงเล็กน้อยของภิกษุเหล่านั้น เป็นเครื่องผูกไม่มีกำลัง บอบบาง เปื่อย ไม่มีแก่นสาร.

บุคคล ๔ จำพวก

[๑๘๑]

ดูกรอุทายี บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไหน? ดูกรอุทายี บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสลละคืนอุปธิ แต่ความดำริที่เล่นไปอันประกอบด้วยอุปธิ ยังครอบงำผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสลละคืนอุปธินั้นได้อยู่ ผู้นั้นยังรับเอาความดำรินั้นไว้ ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ให้ถึงความไม่มี เราเรียกบุคคลนี้แล้วผู้อันกิเลสประกอบไว้

วินเทติ น พุณฺณติกโรติ^๑ น อนภาวํกเมติ อิมํ โข อหํ อุทายิ ปุคฺคลํ สํยตุโตติ วทามิ โน
 วิสํยตุโต ตํ กิสฺส เหตุ อินฺทริยเวมตฺตตา หิ เม อุทายิ อิมสฺมี ปุคฺคเล วิทิตา ฯ อิทฺ ปรนุทายิ
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล อุปธิปหานาย ปฏิปนฺโน โหติ อุปธิปฺปนิสฺสคฺคาย ตเมณํ อุปธิปหานาย ปฏิปนฺนํ
 อุปธิปฺปนิสฺสคฺคาย อุปธิปฺปิสํยตุตา สรสงฺกปฺปา สมุทาจฺรณฺติ โส เต นาธิวาเสติ ปชฺหติ
 วินเทติ พุณฺณติกโรติ อนภาวํกเมติ อิมมปิ โข อหํ อุทายิ ปุคฺคลํ สํยตุโตติ วทามิ โน
 วิสํยตุโต ตํ กิสฺส เหตุ อินฺทริยเวมตฺตตา หิ เม อุทายิ อิมสฺมี ปุคฺคเล วิทิตา ฯ อิทฺ ปรนุทายิ
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล อุปธิปหานาย ปฏิปนฺโน โหติ อุปธิปฺปนิสฺสคฺคาย ตเมณํ อุปธิปหานาย ปฏิปนฺนํ
 อุปธิปฺปนิสฺสคฺคาย กทาจิ กรหจิ สติสมฺโมสา อุปธิปฺปิสํยตุตา สรสงฺกปฺปา สมุทาจฺรณฺติ ทนฺโธ
 อุทายิ สत्ตปฺปาโท อถ โข นํ จิปปเมว ปชฺหติ วินเทติ พุณฺณติกโรติ อนภาวํกเมติ ฯ
 เสยฺยถาปิ อุทายิ ปุริโส ทิวสสนฺตเต^๒ อโยกฺเฏวเห เทว วา ติณฺโณ วา อุทกมุสฺสิตานิ นิปาเตยฺย ทนฺโธ
 อุทายิ อุทกมุสฺสิตานิ นิปาโต อถ โข นํ จิปปเมว ปริกฺขยํ ปริยาทานํ กจฺเจยฺย เอวเมว โข
 อุทายิ อิทฺเอกจฺโจ ปุคฺคโล อุปธิปหานาย ปฏิปนฺโน โหติ อุปธิปฺปนิสฺสคฺคาย ตเมณํ
 อุปธิปหานาย ปฏิปนฺนํ อุปธิปฺปนิสฺสคฺคาย กทาจิ กรหจิ สติสมฺโมสา อุปธิปฺปิสํยตุตา
 สรสงฺกปฺปา สมุทาจฺรณฺติ ทนฺโธ อุทายิ สत्ตปฺปาโท อถ โข นํ จิปปเมว ปชฺหติ
 วินเทติ พุณฺณติกโรติ อนภาวํกเมติ อิมมปิ โข อหํ อุทายิ ปุคฺคลํ สํยตุโตติ วทามิ โน
 วิสํยตุโต ตํ กิสฺส เหตุ อินฺทริยเวมตฺตตา หิ เม อุทายิ อิมสฺมี ปุคฺคเล วิทิตา ฯ อิทฺ ปรนุทายิ
 เอกจฺโจ ปุคฺคโล อุปธิ ทุกฺขสฺส มุลนฺติ อิติ วิทิตฺวา นิรุปฺปิ^๓ โหติ อุปธิสํยเย วิมุตฺโต อิมํ
 โข อหํ อุทายิ ปุคฺคลํ วิสํยตุโตติ วทามิ โน สํยตุโต ตํ กิสฺส เหตุ อินฺทริยเวมตฺตตา หิ เม
 อุทายิ อิมสฺมี ปุคฺคเล วิทิตา ฯ อิเม^๔ โข อุทายิ จตฺตาริ ปุคฺคลา สมนฺโต สํวิขฺฆมานา
 โลกสฺมี ฯ

[๑๘๒]

ปณฺจ โข อิเม อุทายิ กามคฺคณา กตเม ปณฺจ จกฺขุวิญฺญเญยฺยา รูปา อิกฺกฺขา กนฺตา
 มนาปา ปิยรูปา กามุปฺสณฺหิตา รชฺนียา โสตฺตวิญฺญเญยฺยา สทฺททา...จฺานวิญฺญเญยฺยา
 คนฺธา...ชีวหาวิญฺญเญยฺยา รสา ... กายวิญฺญเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิกฺกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุ
ปฺสณฺหิตา รชฺนียา ฯ อิเม โข อุทายิ ปณฺจ กามคฺคณา ฯ ยํ โข อุทายิ อิเม ปณฺจ กามคฺคเณ

๑ ม. พุณฺณติ กโรติ ฯ อ. พุณฺณติกโรติ ฯ

๒ ม. ทิวส

๓ อ. นิรุปฺปิ ฯ

๔ ม. อ. อิเม โข ... โลกสฺมินฺติ อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

ไม่ใช่ผู้อันกิเลสคลายแล้ว ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความที่อินทรีย์เป็นของต่างกันในบุคคลนี้ เรา
 รู้แล้ว.

ดูกรอุทายี บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธิ ความ
 ดำริที่เล่นไป อันประกอบด้วยอุปธิ ยังครอบงำผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธินั้น
 ได้อยู่แต่ผู้นั้นไม่รับเอาความดำริเหล่านั้นไว้ ละได้ บรรเทาได้ ทำให้สิ้นสุดได้ ให้ถึงความไม่มีได้
 แม้บุคคลผู้นี้ เราก็ก้าวว่า ผู้อันกิเลสประกอบไว้ ไม่ใช่ผู้อันกิเลสคลายแล้ว ข้อนั้นเพราะเหตุไร
 เพราะความที่อินทรีย์เป็นของต่างกันในบุคคลนี้ เรารู้แล้ว.

ดูกรอุทายี บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธิ ความดำริที่
 เล่นไป อันประกอบด้วยอุปธิ ยังครอบงำผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธินั้นได้อยู่ เพราะ
 ความหลงลืมแห่งสติในบางครั้งบางคราว ความดำริที่เล่นไป อันประกอบด้วยอุปธิ ยังครอบงำผู้
 ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธินั้นได้อยู่ ความบังเกิดแห่งสติเข้าไป ที่จริงเขาละบรรเทา ทำให้
 สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ซึ่งความดำรินั้นจับพลัน. ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษเอาหยาดน้ำสอง
 หยาด หรือสามหยาด หยาดลงในกะทะเหล็กอันร้อนอยู่ตลอดเวลา หยาดน้ำตกลงเข้าไป ความจริง
 หยาดน้ำถึงความสิ้นไปแห่งไปนั้นเร็วกว่า ฉันทใด ดูกรอุทายี บุคคล บางคนในโลกนี้ ก็ฉันทนั้น เป็น
 ผู้ปฏิบัติเพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธิ ความดำริที่เล่นไป อันประกอบด้วยอุปธิ ยังครอบงำผู้ปฏิบัติ
 เพื่อละอุปธิ เพื่อสละคืนอุปธินั้นได้อยู่ เพราะความหลงลืมแห่งสติในบางครั้งบางคราว ความบังเกิด
 แห่งสติเข้าไป ที่จริงเขาละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุดให้ถึงความไม่มี ซึ่งความดำรินั้นจับพลัน ถึงบุคคล
 นี้เราก็ก้าวว่า ผู้อันกิเลสประกอบไว้ มิใช่ผู้อันกิเลสคลายแล้ว ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความที่
 อินทรีย์เป็นของต่างกันในบุคคลนี้เรารู้แล้ว.

ดูกรอุทายี ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ รู้ว่าเบญจขันธ์อันชื่อว่าอุปธิเป็นมูลแห่งทุกข์ ครั้นรู้ดังนี้
 แล้ว เป็นผู้ไม่มีอุปธิ แล้วน้อมจิตไปในนิพพานเป็นที่สิ้นอุปธิ บุคคลนี้เรากล่าวว่า ผู้อันกิเลสคลาย
 แล้ว มิใช่ผู้อันกิเลสประกอบไว้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความที่อินทรีย์เป็นของต่างกันในบุคคล
 นี้ เรารู้แล้ว. ดูกรอุทายี บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก.

ว่าด้วยกามคุณ ๕

[๑๘๒]

ดูกรอุทายี กามคุณห้าเหล่านี้ กามคุณห้าเป็นโชน คือรูปอันพึงรู้แจ้งด้วยจักขุ ที่สัตว์
 ปรารถนารักใคร่ชอบใจ เป็นสิ่งที่น่ารัก ประกอบด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนดเสียดังอันพึงรู้
 แจ้งด้วยโสต กลิ่นอันพึงรู้แจ้งด้วยฆานะ รสอันพึงรู้แจ้งด้วยชีวา โผฏฐัพพะอันพึงรู้แจ้งด้วยกาย
 ที่สัตว์ปรารถนารักใคร่ชอบใจ เป็นสิ่งที่น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด.
 กามคุณห้านี้แล. ดูกรอุทายี ความสุขโสมนัสที่เกิดเพราะอาศัยกามคุณห้านี้ เรากล่าวว่ากามสุข ความ
 สุขไม่สะอาด ความสุขของปฤชชน มิใช่สุขของพระอริยะ อันบุคคลไม่ควรเสพ ไม่ควรให้เกิดมี

ปฏิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ มิพฺพหสฺขํ ปุณฺณชนสฺขํ อนริยสฺขํ น
อาเสวิตพฺพ^๑ น ภาวตพฺพ น พหุลีภาตพฺพ ภายิตพฺพ เอตสฺส สุขสฺสาติ วทามิ ฯ

[๑๘๓]

อิฐฺทายิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตถฺกวิจฺจารานํ
วูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตฺติยํ ฌานํ อุป
สมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อิทํ วุจฺจติ
เนกขมฺมสฺขํ วิเวกสฺขํ อุปสมฺมสฺขํ สมฺโพธิสฺขํ^๒ อาเสวิตพฺพ ภาวตพฺพ พหุลีภาตพฺพ น ภายิตพฺพ
เอตสฺส สุขสฺสาติ วทามิ ฯ

[๑๘๔]

อิฐฺทายิภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ อิทํ โข อหํ
อุทายิ อิลฺลชิตฺตํ^๓ วทามิ กิณฺจ ตตฺถ อิลฺลชิตฺตํ^๓ ยเทว^๔ ตตฺถ วิตถฺกวิจฺจารา อนิรุทฺธา โหนฺติ
อิทํ ตตฺถ อิลฺลชิตฺตํ^๓ ฯ อิฐฺทายิ ภิกฺขุ วิตถฺกวิจฺจารานํ วูปสฺมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ ฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อิลฺลชิตฺตํ^๓ วทามิ กิณฺจ ตตฺถ อิลฺลชิตฺตํ^๓ ยเทว ตตฺถ
ปีติสฺขํ อนิรุทฺธํ โหติ อิทํ ตตฺถ อิลฺลชิตฺตํ^๓ ฯ อิฐฺทายิ ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตฺติยํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อิลฺลชิตฺตํ^๓ วทามิ กิณฺจ ตตฺถ อิลฺลชิตฺตํ^๓ ยเทว
ตตฺถ อุเปกฺขาสฺขํ อนิรุทฺธํ โหติ อิทํ ตตฺถ อิลฺลชิตฺตํ^๓ ฯ อิฐฺทายิ ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ
จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ อิทํ โข อหํ อุทายิ อนิลฺลชิตฺตํ^๔ วทามิ ฯ

[๑๘๕]

อิฐฺทายิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ อิทํ โข อหํ
อุทายิ อนนฺตนิ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ สมตฺติกฺกมฺภาติ วทามิ ฯ โก จ ตสฺส สมตฺติกฺกโม อิฐฺทายิ

๑ ม. เสวิตพฺพ ฯ

๒ ม. ย. สมฺโพธิสฺขํ ฯ

๓ ม. ยเทว ฯ

๔ ม. ย. อนิลฺลชิตฺตํ ฯ

‘ไม่ควรทำให้มาก ควรกลัวแต่สุขนั้น’.

[๑๘๓]

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุตุตยฌาน มีความผ่อนคลายแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุตยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุตุตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขา เป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่ ฌานทั้งสี่นี้เรากล่าวว่า ความสุขเกิดแต่ความออกจากกาม ความสุข เกิดแต่ความสงบ ความสุขเกิดแต่ความสงบ ความสุขเกิดแต่ความสัมโพธิ อัมบุคคคควรเสพ ควรให้เกิดมี ควรทำให้มาก ไม่ควรกลัวแต่สุขนั้น ดังนี้.

[๑๘๔]

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่. ดูกรอุทายี ปฐมฌานเรากล่าวว่ายห้วนไหว ก็ในปฐมฌานนั้นยังมีอะไรห้วนไหว ข้อที่วิตกและวิจารณ์ยังไม่ดับในปฐมฌานนี้ เป็นความห้วนไหวในปฐมฌานนั้น. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุตุตยฌาน มีความผ่อนคลายแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่. ดูกรอุทายี แม้ตุตยฌานนี้ เราก็กล่าวว่ายห้วนไหว ก็ในตุตยฌานนั้นยังมีอะไรห้วนไหว ข้อที่ปีติและสุขยังไม่ดับในตุตยฌานนี้ เป็นความห้วนไหวในตุตยฌานนั้น.

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุตยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข. ดูกรอุทายี แม้ตุตยฌานนี้ เราก็กล่าวว่ายห้วนไหว ก็ในตุตยฌานนั้นยังมีอะไรห้วนไหว ข้อที่อุเบกขาและสุขยังไม่ดับในตุตยฌานนี้ เป็นความห้วนไหวในตุตยฌานนั้น.

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุตุตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่. จตุตตฌานนี้เรากล่าวว่าไม่ห้วนไหว.

ว่าด้วยการละรูปฌานและอรุปฌาน

[๑๘๕]

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่. ปฐมฌานนี้เรากล่าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลายจงละ

ภิกขุ วิตกกวจารานํ ฐปสมาฯเปฯ ทุติยํ ฌานํ อุปสมุปฺพชฺช วิหริติ อํยํ ตสฺส สมตฺตักฺกโมฯ อิทมฺปิ
 โข อหํ อุทายิ อนนฺตํ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ สมตฺตักฺกมถาติ วทามิฯ โก จ ตสฺส
 สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ ภิกขุ ปิตฺยา จ วิราคาฯเปฯ ตติยํ ฌานํ อุปสมุปฺพชฺช วิหริติ อํยํ ตสฺส
 สมตฺตักฺกโมฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อนนฺตํ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ สมตฺตักฺกมถาติ วทามิ
 ฯ โก จ ตสฺส สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ ภิกขุ สุขสฺส จ ปหานาฯเปฯ จตฺตํ ฌานํ อุปสมุปฺพชฺช
 วิหริติ อํยํ ตสฺส สมตฺตักฺกโมฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อนนฺตํ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ
 สมตฺตักฺกมถาติ วทามิ ฯ โก จ ตสฺส สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ ภิกขุ สพฺพโส ฐปสญฺญานํ
 สมตฺตักฺกมา ปฏฺฐิสญฺญานํ อตฺตงฺกมา นานตฺตสญฺญานํ อมณสิการา อนนฺโต อากาโสติ
 อากาसानญายตฺนํ อุปสมุปฺพชฺช วิหริติ อํยํ ตสฺส สมตฺตักฺกโมฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ
 อนนฺตํ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ สมตฺตักฺกมถาติ วทามิ ฯ โก จ ตสฺส สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ ภิกขุ
 สพฺพโส อากาसानญายตฺนํ สมตฺตักฺกมมฺ อณฺตํ วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณญายตฺนํ อุปสมุปฺพชฺช
 วิหริติ อํยํ ตสฺส สมตฺตักฺกโมฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อนนฺตํ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ
 สมตฺตักฺกมถาติ วทามิ ฯ โก จ ตสฺส สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ ภิกขุ สพฺพโส วิญฺญาณญายตฺนํ
 สมตฺตักฺกมมฺ นตฺติ กิณฺจิติ อากิณฺจญายตฺนํ อุปสมุปฺพชฺช วิหริติ อํยํ ตสฺส สมตฺตักฺกโมฯ
 อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อนนฺตํ วทามิ ปชฺหาติ วทามิ สมตฺตักฺกมถาติ วทามิ ฯ โก จ ตสฺส
 สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ ภิกขุ สพฺพโส อากิณฺจญายตฺนํ สมตฺตักฺกมมฺ เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนํ
 อุปสมุปฺพชฺช วิหริติ อํยํ ตสฺส สมตฺตักฺกโมฯ อิทมฺปิ โข อหํ อุทายิ อนนฺตํ วทามิ
 ปชฺหาติ วทามิ สมตฺตักฺกมถาติ วทามิ ฯ โก จ ตสฺส สมตฺตักฺกโม อิทฺทายิ[๑] สพฺพโส
 เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนํ สมตฺตักฺกมมฺ สญฺญาเวทยิตฺติโรจํ อุปสมุปฺพชฺช วิหริติ อํยํ ตสฺส
 สมตฺตักฺกโมฯ อิติ โข อหํ อุทายิ เนวสญฺญานาสญฺญายตฺนสฺสปี ปหานํ วทามิ ฯ ปสฺสสิ โน
 ตํ อุทายิ ตํ สญฺโฆชนํ อณฺณ วา ถูลํ วา ยสุสาหํ โน ปหานํ วทามิติฯ โน เหตุํ ภาณเตติฯ
 อิทมฺโวจ ภควา อตฺตมโน อายสฺมา อุทายิ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิติ ฯ

๑ ม. ข. เหตุณฺตเร ภิกขุติ ปาโง ทิสฺสติ ฯ

เสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงปฐมฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุตุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงปฐมฌานนั้น. ดูกรอุทายี แม้ทุติยฌานนี้เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัยเธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงทุติยฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุข ด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงตติยฌานนั้น. ดูกรอุทายี แม้ตติยฌานนี้เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงตติยฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุตตตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงตติยฌานนั้น. ดูกรอุทายี แม้จตุตถฌานนี้เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงจตุตถฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลู่อกาสนัญจายตนฌานด้วยปริกรรมว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะล่วงรูปสัญญาได้โดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิจจสัญญาได้ เพราะไม่มนสิการนาคตสัญญาอยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงจตุตถฌานนั้น. ดูกรอุทายี แม้อกาสนัญจายตนฌานนั้น เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงอกาสนัญจายตนฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลู่วิญญูญายตนฌาน ด้วยปริกรรมว่า วิญญาณไม่มีที่สุด เพราะล่วงอกาสนัญจายตนฌานได้ โดยประการทั้งปวงอยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงอกาสนัญจายตนฌานนั้น. ดูกรอุทายี แม้วิญญูญายตนฌานนี้ เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงวิญญูญายตนฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลู่อกิณฺณัญจายตนฌาน ด้วยปริกรรมว่า ไม่มีอะไร เพราะล่วงวิญญูญายตนฌานได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงอกิณฺณัญจายตนฌานนั้น. แม้อกิณฺณัญจายตนฌานนั้น เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงอกิณฺณัญจายตนฌานนั้น

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลู่เนวสัณฺณานาสัณฺณายตนฌาน เพราะล่วงอกิณฺณัญจายตนฌานได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงอกิณฺณัญจายตนฌานนั้น. แม้เนวสัณฺณานาสัณฺณายตนฌานนี้เราก็ก้าวว่า ไม่ควรทำความอาลัย เธอทั้งหลาย จงละเสีย จงก้าวล่วงเสีย. ก้อะไรเล่าเป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงเนวสัณฺณานาสัณฺณายตนฌานนั้น

ดูกรอุทายี ที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลู่สัณฺณาวะทิตินิโรธ เพราะล่วงเนวสัณฺณานาสัณฺญา

ยตณณานได้โดยประการทั้งปวงอยู่ นี่เป็นธรรมเครื่องก้าวล่วงนิวาสัญญานาสัญญาตณณานนั้น.
เรากล่าวการละกระทั้งนิวาสัญญานาสัญญาตณณาน ด้วยประการฉะนี้แล. ดูกรอุทายี เธอเห็นหรือ
หนอซึ่งสังโยชน์ละเอียดก็ดี หยาบก็คือนั้น ที่เรามีได้กล่าวถึงการละนั้น?

ไม่เห็นเลย พระเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. ท่านพระอุทายียินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ ลทุกิโกปมสูตร ที่ ๖.

จาตุมสูตร^๑

[๑๘๖]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมัยं ภควา จาตุมายัง วิหริติ อามลกีวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน
 สารีปุตตโมคคัลลานปุปฺพานิ ปณฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสฺตานิ จาตุมํ อนุปฺปตฺตานิ โหนฺติ ภควนฺตํ
 ทสฺสนาย ฯ เต จ อาคนฺตุกา ภิกฺขุ เนวาสิเกหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ
 ปณฺหาปยมานา ปตฺตจิวฺรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา อหฺลํ ฯ อถ โข ภควา
 อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสึ เก ปเนเต อานนฺท อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวณฺณฺยา มณฺเฒ
 มจฺฉํ วิโลเปนฺตํติ ฯ เอตานิ ภนฺเต สารีปุตตโมคคัลลานปุปฺพานิ ปณฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสฺตานิ
 จาตุมํ อนุปฺปตฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย เต อาคนฺตุกา ภิกฺขุ เนวาสิเกหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ
 ปฏิสมฺโมทมานา อาสนานิ ปณฺหาปยมานา ปตฺตจิวฺรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา
 มหาสทฺทาติ ฯ เตนหानนฺท มม วจเนน^๒ ภิกฺขุ อามนฺเตหิ สตฺถา อายสฺมนฺเต
 อามนฺเตสึ^๓ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสสฺสุว ยน เต ภิกฺขุ
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขุ เอตทวโจ สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตสึ^๔ ฯ เอวมาวุโสติ
 โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสสฺสุว ยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนํ นิสึทิสฺสุ ฯ เอกมฺนํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขุ ภควา เอตทวโจ กิณฺนุ
 ตฺเมห ภิกฺขเว อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวณฺณฺยา มณฺเฒ มจฺฉํ วิโลเปนฺตํติ ฯ อิมานิ ภนฺเต
 สารีปุตตโมคคัลลานปุปฺพานิ ปณฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสฺตานิ จาตุมํ อนุปฺปตฺตานิ ภควนฺตํ
 ทสฺสนาย เตเม อาคนฺตุกา ภิกฺขุ เนวาสิเกหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ
 ปณฺหาปยมานา ปตฺตจิวฺรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทาติ ฯ กจฺฉน ภิกฺขเว
 ปณฺหาเมมิ โว น โว มม สนฺติเก วตฺถพฺพนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต
 ปฏิสสฺสุว อุจฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา
 ปตฺตจิวฺรมาทาย ปกฺกมิตฺสู ฯ

[๑๘๗]

เตน โข ปน สมเยน จาตุเมยฺยกา สกฺยา สนฺถาคาเร สนนฺิปติตา โหนฺติ เกนจิเทว
 กรณฺเณน ฯ อทฺทสฺสุ^๑ โข จาตุเมยฺยกา สกฺยา เต ภิกฺขุ ทูรโตว อาคจฺฉนฺเต ทิสฺวาน ยน เต
 ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขุ เอตทวโจ หนฺท กหิ ปน ตฺเมห อายสฺมนฺโต
 กจฺฉนฺตาติ ฯ ภควตา โข อวฺวโส ภิกฺขุสงฺโฆ ปณฺหาไมโตติ ฯ เตนหายสฺมนฺโต มฺหุตฺตํ นิสึท

๑ ย. เต. ๑

๒ ย. อามนฺเตสึ

๓ ม. อามนฺเตสึ ๑

๔ ส. ย. อทฺทสาสุ ๑

๗. จาตุมสูตร

เรื่องพระอากันตุกะพูดเสียงดัง

[๑๘๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อามลกีวัน ใกล้บ้านจาตุมา. ก็สมัยนั้น ภิกษุประมาณห้าร้อยรูป มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นหัวหน้าไปถึงจาตุมคาม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค. ก็ภิกษุอากันตุกะเหล่านั้น ปราศรัยกับภิกษุเจ้าถิ่น จัดเสนาสนะ เกือบาตรและจีวร เป็นผู้มีเสียงสูง มีเสียงดัง. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ผู้ที่เสียงสูง เสียงดังนั้น เป็นใคร รวากะชาวประมงแย่งปลากัน? ท่านพระอานนท์ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุประมาณห้าร้อยนั้น มีพระ สารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นหัวหน้า มาถึงจาตุมคาม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ภิกษุผู้อากันตุกะเหล่านั้น ปราศรัยกับภิกษุเจ้าถิ่น จัดเสนาสนะ เกือบาตรและจีวรอยู่ เป็นผู้มีเสียงสูง มีเสียงดัง.

ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงไปเรียกพวกภิกษุมามากำของเราว่า พระศาสดาตรัสเรียกท่านทั้งหลาย. ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่พัก ได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า พระศาสดาตรัสเรียกท่านทั้งหลาย. ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนท์แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุเหล่านั้นว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอมีเสียงสูง มีเสียงดังรวากะชาวประมงแย่งปลากัน เพราะเหตุอะไรหนอ?

พวกภิกษุเหล่านั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุประมาณห้าร้อยนั้น มีพระสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นหัวหน้า มาถึงจาตุมคามเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ภิกษุผู้อากันตุกะเหล่านั้นปราศรัยกับภิกษุเจ้าถิ่น จัดเสนาสนะ เกือบาตรและจีวรอยู่ จึงมีเสียงสูง เสียงดัง พระเจ้าข้า.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงพากันไป เราประณามพวกเธอ พวกเธอไม่ควรอยู่ใน สำนักเรา.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว เกือบาตรและจีวรหลีกไปแล้ว.

[๑๘๗]

ก็สมัยนั้น พวกเจ้าสากยะชาวเมืองจาตุมาประชุมกันอยู่ที่เรือนรับแขก ด้วยกรณีะบางอย่าง. ได้เห็นภิกษุเหล่านั้นมาแต่ไกล ครั้นแล้ว จึงเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นจนถึง ที่ใกล้ ได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะพากันไปไหนเล่า?

. ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์ถูกพระผู้มีพระภาคทรงประณามแล้ว.

ส. ข้าแต่ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ขอท่านทั้งหลายจงนั่งอยู่ครู่หนึ่ง แม้โจน

ข้าพเจ้าทั้งหลายพึงอาจให้พระผู้มีพระภาคทรงเลื่อมใสได้. ภิกษุเหล่านั้นรับคำพวกเจ้าสากยะชาวเมืองจาตุมาแล้ว. ลำดับนั้น พวกสากยะชาวเมืองจาตุมาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงขึ้นชมกะภิกษุสงฆ์เถิด ขอพระผู้มีพระภาคจงรับสั่งกะภิกษุสงฆ์เถิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในบัดนี้ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ เหมือนที่พระผู้มีพระภาคทรง

อปเปวนาม มยิ สกกุณเยชยาม ภควนฺตํ ปสาเทตฺถนฺติ ๑ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขุ จาตุเมยฺยกาณิ
 สกฺขยานํ ปจฺจุสฺสโสสุ ๑ อถ โข จาตุเมยฺยกา สกฺขยา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียสฺส อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิเวทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียสฺส ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข จาตุเมยฺยกา สกฺขยา ภควนฺตํ
 เอตทวโจ อภินนฺทตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อภิเวทตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ เสยฺยถาปี
 ภนฺเต ภควตา ปุพฺเพ ภิกฺขุสงฺโฆ อนุคฺคหิตฺ เอวเมว ภควา เอตฺรหิ อนุคฺคณฺหาตุ ภิกฺขุสงฺฆํ
 สนฺเตตฺถ ภนฺเต ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ฆมฺมวินยํ เตสํ^๑ ภควนฺตํ ทสฺสนาย
 อลภนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ สียา วิปริณาโม เสยฺยถาปี ภนฺเต พิชานํ ตฺรณานํ อุทกํ
 อลภนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ สียา วิปริณาโม เอวเมว^๒ ภนฺเต สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพพฺพิตา
 อรฺุณาคตา อิมํ ฆมฺมวินยํ เตสํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อลภนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ สียา
 วิปริณาโม เสยฺยถาปี ภนฺเต วจฺจสฺส ตฺรณสฺส มาตฺรํ อปฺสฺสนฺตสฺส สียา อณฺณถตฺตํ สียา
 วิปริณาโม เอวเมว โข ภนฺเต สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ฆมฺมวินยํ
 เตสํ ภควนฺตํ อปฺสฺสนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ สียา วิปริณาโม อภินนฺทตุ ภนฺเต ภควา
 ภิกฺขุสงฺฆํ อภิเวทตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ เสยฺยถาปี ภนฺเต ภควตา ปุพฺเพ ภิกฺขุสงฺโฆ
 อนุคฺคหิตฺ เอวเมว ภควา เอตฺรหิ อนุคฺคณฺหาตุ ภิกฺขุสงฺฆนฺติ ๑

[๑๘๘]

อถ โข พุรฺหมา สหฺมปติ ภควโต เจตสา เจโต ปรีวิตกฺกมณฺณาย เสยฺยถาปี นาม พล
 วา ปุริสํ สมฺมิณฺชิตํ วา พาห ปสาเรยฺย ปสาริต วา พาหิ สมฺมิณฺชเยยฺย เอวเมว พุรฺหมโลเก
 อนฺตรหิตฺ ภควโต ปุริโต ปาตฺรโหสิ ๑ อถ โข พุรฺหมา สหฺมปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺกํ
 กริตฺวา เยน ภควา เตนฺณชฺลิมฺปณฺณเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ อภินนฺทตุ ภนฺเต ภควา
 ภิกฺขุสงฺฆํ อภิเวทตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ เสยฺยถาปี ภนฺเต ภควตา ปุพฺเพ ภิกฺขุสงฺโฆ
 อนุคฺคหิตฺ เอวเมว ภควา เอตฺรหิ อนุคฺคณฺหาตุ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺเตตฺถ ภนฺเต ภิกฺขุ นวา
 อจิริปฺพพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ฆมฺมวินยํ เตสํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อลภนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ
 สียา วิปริณาโม เสยฺยถาปี ภนฺเต พิชานํ ตฺรณานํ อุทกํ อลภนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ สียา
 วิปริณาโม เอวเมว^๓ ภนฺเต สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ฆมฺมวินยํ เตสํ
 ภควนฺตํ ทสฺสนาย อลภนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ สียา วิปริณาโม เสยฺยถาปี ภนฺเต วจฺจสฺส
 ตฺรณสฺส มาตฺรํ อปฺสฺสนฺตสฺส สียา อณฺณถตฺตํ สียา วิปริณาโม เอวเมว โข ภนฺเต สนฺเตตฺถ
 ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ฆมฺมวินยํ เตสํ ภควนฺตํ อปฺสฺสนฺตานํ สียา อณฺณถตฺตํ
 สียา วิปริณาโม อภินนฺทตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อภิเวทตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ
เสยฺยถาปี ภนฺเต ภควตา ปุพฺเพ ภิกฺขุสงฺโฆ อนุคฺคหิตฺ เอวเมว^๔ ภควา เอตฺรหิ อนุคฺคณฺหาตุ

๑ ม. ตี ๑

๒ ม. พ. เอวเมว โข ๑

๓ ม. พ. เอวเมว โข ๑

๔ พ. เอวเมว ๑

อนุเคราะห์ในกาลก่อนเกิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภิกขุสงฆ์หมู่ใหญ่นี้ ภิกขุทั้งหลายที่ยังเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ มีอยู่ เมื่อภิกขุเหล่านั้น ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค จะพึงมีความน้อยใจ มีความแปรปรวนไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนเมื่อพืชที่ยังอ่อนไม่ได้น้ำ จะพึงเป็นอย่างอื่น จะพึงแปรไป ฉนฺใด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภิกขุสงฆ์หมู่ใหญ่นี้ ภิกขุทั้งหลายที่ยังเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ มีอยู่ เมื่อภิกขุเหล่านั้น ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคก็ฉนฺนั้น จะพึงมีความน้อยใจ มีความแปรปรวนไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนเมื่อลูกโคอ่อนไม่เห็นแม่ จะพึงเป็นอย่างอื่น จะพึงแปรไปฉนฺใด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภิกขุสงฆ์หมู่ใหญ่นี้ ภิกขุทั้งหลายที่ยังเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้มีอยู่ ภิกขุเหล่านั้น ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคก็ฉนฺนั้น จะพึงมีความน้อยใจ มีความแปรปรวนไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงชื่นชมภิกขุสงฆ์เกิด ขอพระผู้มีพระภาคจงรับสั่งภิกขุสงฆ์เกิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในบัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุเคราะห์ภิกขุสงฆ์เหมือนที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์ภิกขุสงฆ์ในกาลก่อนเกิด.

[๑๘๘]

ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระพุทธดำริแห่งพระทัยของพระผู้มีพระภาคด้วยใจของตนแล้ว หายไปในพรหมโลก มาปรากฏตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเหมือนบุรุษมีกำลัง เขี่ยคานที่สู้ออก หรือคานที่เขี่ยคเข้า ฉนฺนั้น. ครั้นแล้ว ทำฝ่าหม้อฉวยบาข้างหนึ่ง ประณมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงชื่นชมภิกขุสงฆ์เกิด ขอพระผู้มีพระภาค จงรับสั่งภิกขุสงฆ์เกิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในบัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุเคราะห์ภิกขุสงฆ์เหมือนที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์ภิกขุสงฆ์ในกาลก่อนเกิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภิกขุสงฆ์หมู่ใหญ่นี้ ภิกขุทั้งหลายยังเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ มีอยู่ เมื่อภิกขุเหล่านั้น ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค จะพึงมีความน้อยใจ มีความแปรปรวนไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนพืชที่ยังอ่อนไม่ได้น้ำ จะพึงเป็นอย่างอื่น จะพึงแปรไป ฉนฺใด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภิกขุสงฆ์หมู่ใหญ่นี้ ภิกขุทั้งหลายที่ยังเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ มีอยู่ เมื่อภิกขุเหล่านั้น ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค ก็ฉนฺนั้น จะพึงมีความน้อยใจ มีความแปรปรวนไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนเมื่อลูกโคอ่อนไม่เห็นแม่ จะพึงเป็นอย่างอื่นจะพึงแปรไป ฉนฺใด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในภิกขุสงฆ์หมู่ใหญ่นี้ ภิกขุทั้งหลายที่ยังเป็นผู้ใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ มีอยู่ เมื่อภิกขุเหล่านั้น ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคก็ฉนฺนั้นจะพึงมีความน้อยใจ มีความแปรปรวนไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงชื่นชมภิกขุสงฆ์เกิด ขอพระผู้มีพระภาครับสั่งภิกขุสงฆ์เกิด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงอนุเคราะห์ภิกขุสงฆ์ เหมือนที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์ภิกขุสงฆ์ในกาลก่อนเกิด. เจ้าศากยะชาวเมืองจาตุมมาและท้าวสหัมบดีพรหม ได้สามารถทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงเลื่อมใส ด้วยคำวิงวอนเปรียบด้วยข้าวกล้าอ่อน และด้วยคำวิงวอนเปรียบด้วยลูกโคอ่อน ฉนฺนี้แล.

[୧୬୫]

[୧୫୦]

๕ ม. โขสทโท นต ฯ

พระอาคันตุกะเข้าเฝ้า

[๑๘๙]

ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะ จึงเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงลุกขึ้นเถิด จงถือเอาบาตรและจีวรเถิด พระผู้มีพระภาคอันเจ้าศากยชนาเมืองจาตุมมา และทำวสทิมบดีพรหมทรงให้เลื่อมใสแล้ว ด้วยคำวิงวอนเปรียบด้วยข้าวกล้าอ่อน และด้วยคำวิงวอนเปรียบด้วยลูกโคอ่อน. ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว จึงลุกจากอาสนะ ถือบาตรและจีวร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับท่านพระสารีบุตรผู้หนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรสารีบุตร เมื่อเราประณามภิกษุสงฆ์แล้ว จิตของเธอได้มีอย่างไร?

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประณามภิกษุสงฆ์แล้ว จิตของข้าพระองค์ได้มีอย่างนี้ว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคจักทรงมีความชวนชวายน้อยประกอบตามธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมอยู่ แม้เราทั้งหลายก็จักมีความชวนชวายน้อย ประกอบตามธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมอยู่ในบัดนี้.

ดูกรสารีบุตร เธอจงรอก่อน ดูกรสารีบุตร เธอจงรอก่อน ดูกรสารีบุตร เธออย่าพึงให้จิตเห็นปานนี้เกิดขึ้นอีกเลย.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาว่า ดูกรโมคคัลลานะ เมื่อเราประณามภิกษุสงฆ์แล้ว จิตของเธอได้มีอย่างไร?

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงประณามภิกษุสงฆ์แล้ว จิตของข้าพระองค์ได้มีอย่างนี้ว่า บัดนี้พระผู้มีพระภาคจักทรงมีความชวนชวายน้อย ประกอบตามธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมอยู่ เรา และท่านพระสารีบุตรจักช่วยกันปกครองภิกษุสงฆ์ในบัดนี้.

ดีละ โมคคัลลานะ ความจริงเรา หรือสารีบุตรและโมคคัลลานะเท่านั้น พึงปกครอง ภิกษุสงฆ์.

ภัก ๔ อย่าง

[๑๙๐]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัก ๔ อย่างนี้ เมื่อบุคคลกำลังลงน้ำ พึงหวังได้ ภัก ๔ อย่างนี้เป็นไฉน คือภักเพราะคลื่น ภักเพราะจะเข้ ภักเพราะน้ำวน ภักเพราะปลาร้าย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัก ๔ อย่างนี้แล เมื่อบุคคลกำลังลงน้ำ พึงหวังได้ ฉันทใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัก ๔ อย่างนี้ที่ฉันทนั้น เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยนี้ พึงหวังได้ ภัก ๔ อย่างนี้เป็นไฉน คือ ภักเพราะ คลื่น ภักเพราะจะเข้ ภักเพราะน้ำวน ภักเพราะปลาร้าย.

อุมมิภยํ อุมภิลภยํ อวภูฏภยํ สุตฺตกาภยํ ฯ

[๑๕๑]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อุมมิภยํ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กุลปฺตฺโต สทฺธา^๑ อการสฺมา อนคาริยํ
ปพฺพชิตฺโต โหติ โอตฺถิณฺโณมฺหิ ชาติยา ชราย มรณฺณ^๒ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺถุเขหิ โทมนสฺสเสหิ
อุปายาเสหิ ทฺถุชิตฺถิณฺโณ ทฺถุชปเรโต อปฺเปวณาม อิมสฺส เกวลสฺส ทฺถุชกฺขณฺธสฺส อนฺตกิริยา
ปณฺญาเยถาคิ ฯ ตเมนนํ ตถา ปพฺพชิตํ สมนํ สพฺรหฺมจาริ โววทฺตํ อนฺุสาสนฺติ เวนฺนเต
อภิกฺกมิตพฺพํ เวนฺนเต ปฏิกฺกมิตพฺพํ เวนฺนเต อาโลกิตพฺพํ เวนฺนเต วิโลกิตพฺพํ เวนฺนเต
สมมฺิณฺชิตพฺพํ เวนฺนเต ปสาริตพฺพํ เวนฺนเต สงฺฆาฏิปตฺตจิวริ ฐาเรตพฺพนฺติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ
มยฺ^๓ ปุพฺเพ อการิยญฺจตา สมนา อณฺเณ โววทามปิ^๔ อนฺุสาสามปิ^๕ อิมํ ปณฺมฺหากํ ปตฺตมตฺตา
มณฺเณ นตฺตมตฺตา มณฺเณ อเมห^๖ โววทิตพฺพํ อนฺุสาสิตพฺพํ มณฺณนฺตํติ ฯ โส ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย
หีนายาวตฺตติ ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุมมิภยสฺส ภีโต ลิกฺขํ ปจฺจกฺขายาวตฺโต^๗ ฯ อุมมิภยนฺติ โข
ภิกฺขเว โกธฺูปายาสสฺสเสตํ อธิวณฺํ ฯ

[๑๕๒]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อุมภิลภยํ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กุลปฺตฺโต สทฺธา อการสฺมา อนคาริยํ
ปพฺพชิตฺโต โหติ โอตฺถิณฺโณมฺหิ ชาติยา ชราย มรณฺณ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺถุเขหิ โทมนสฺสเสหิ
อุปายาเสหิ ทฺถุชิตฺถิณฺโณ ทฺถุชปเรโต อปฺเปวณาม อิมสฺส เกวลสฺส ทฺถุชกฺขณฺธสฺส อนฺตกิริยา
ปณฺญาเยถาคิ ฯ ตเมนนํ ตถา ปพฺพชิตํ สมนํ สพฺรหฺมจาริ โววทฺตํ อนฺุสาสนฺติ อิํ เต
ขาทิตพฺพํ อิํ เต น ขาทิตพฺพํ อิํ เต ญฺญชิตพฺพํ อิํ เต น ญฺญชิตพฺพํ อิํ เต สายิตพฺพํ
อิํ เต น สายิตพฺพํ อิํ เต ปาตพฺพํ อิํ เต น ปาตพฺพํ กปฺปิยํ เต ขาทิตพฺพํ อกปฺปิยํ เต
น ขาทิตพฺพํ กปฺปิยํ เต ญฺญชิตพฺพํ อกปฺปิยํ เต น ญฺญชิตพฺพํ กปฺปิยํ เต สายิตพฺพํ อกปฺปิยํ
เต น สายิตพฺพํ กปฺปิยํ เต ปาตพฺพํ อกปฺปิยํ เต น ปาตพฺพํ กาลเต เต ขาทิตพฺพํ วิกาลเต เต
น ขาทิตพฺพํ กาลเต เต ญฺญชิตพฺพํ วิกาลเต เต น ญฺญชิตพฺพํ กาลเต เต สายิตพฺพํ วิกาลเต เต น
สายิตพฺพํ กาลเต เต ปาตพฺพํ วิกาลเต เต น ปาตพฺพนฺติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ มยฺ โข ปุพฺเพ
อการิยญฺจตา สมนา ยํ อิจฺฉาม ตํ ขาทาม ยํ น อิจฺฉาม น ตํ ขาทาม ยํ อิจฺฉาม ตํ ญฺญชาม ยํ
น อิจฺฉาม น ตํ ญฺญชาม ยํ อิจฺฉาม ตํ สายาม ยํ น อิจฺฉาม น ตํ สายาม ยํ อิจฺฉาม ตํ ปิวาม^๘

๑ ถิปโป. สทฺโธ ฯ สทฺพตฺถอ อธิสเมว ฯ

๒ ส. ชรามรณฺณ ฯ

๓ ม. ย. มยฺ โข ฯ

๔ ม. ปิสทฺโท นตฺถิ ฯ

๕ ม. ปิสทฺโท นตฺถิ ฯ

๖ ม. เอวํ ฯ

๗ ปโป. ม. ย. ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโต ฯ

๘ ส. ย. ปิปาม ฯ

[๑๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยเพราะคลื่นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้ มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่าเราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏได้ เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ย่อมตักเตือนสั่งสอนกุลบุตรนั้น ผู้บวชแล้วอย่างนั้นว่า ท่านพึงก้าวไปอย่างนี้ ท่านพึงถอยกลับอย่างนี้ ท่านพึงแลอย่างนี้ ท่านพึงเหยียวอย่างนี้ ท่านพึงสู่เข้าอย่างนี้ ท่านพึงเหยียดออกอย่างนี้ ท่านพึงทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวรอย่างนี้ กุลบุตรนั้นย่อมมีความดำริอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ ย่อมตักเตือนบิ้างสั่งสอนบิ้างซึ่งคนอื่น ก็ภิกษุเหล่านี้ เพียงคราวบุตรคราวหลานของเรา ยังมาสำคัญการที่จะพึงตักเตือนพราสอน เราเขาจึงบอกคืนสิกขาสึกไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้นี้เรากล่าวว่า กลัวแต่ภัยเพราะคลื่น แล้วบอกคืนสิกขาสึกไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ภัยเพราะคลื่นนี้ เป็นชื่อของความคับใจด้วยสามารถความโกรธ.

[๑๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยเพราะจระเข้เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้ มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่าเราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏได้ เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายย่อมตักเตือนสั่งสอนกุลบุตรผู้บวชแล้วอย่างนั้นว่า สิ่งนี้ท่านควรเคี้ยวกิน สิ่งนี้ท่านไม่ควร เคี้ยวกิน สิ่งนี้ท่านควรจัน สิ่งนี้ท่านไม่ควรจัน สิ่งนี้ท่านควรลิ้ม สิ่งนี้ท่านไม่ควรลิ้ม สิ่งนี้ ท่านควรดื่ม สิ่งนี้ท่านไม่ควรดื่ม สิ่งเป็นกบปียะท่านควรเคี้ยวกิน สิ่งเป็นอกบปียะท่านไม่ควรเคี้ยวกิน สิ่งเป็นกบปียะท่านควรจัน สิ่งเป็นอกบปียะท่านไม่ควรจัน สิ่งเป็นกบปียะท่านควรลิ้ม สิ่งเป็นอกบปียะท่านไม่ควรลิ้ม สิ่งเป็นกบปียะท่านควรดื่ม สิ่งเป็นอกบปียะท่านไม่ควรดื่ม ท่านควรเคี้ยวกินในกาล ท่านไม่ควรเคี้ยวกินในวิกาล ท่านควรจันในกาล ท่านไม่ควรจันในวิกาลท่านควรลิ้มในกาล ท่านไม่ควรลิ้มในวิกาล ท่านควรดื่มในกาล ท่านไม่ควรดื่มในวิกาล ดังนี้ กุลบุตรนั้นย่อมมีความดำริอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ ปราธนาจะเคี้ยวกินสิ่งใดก็เคี้ยวกินสิ่งนั้นได้ ไม่ปราธนาจะเคี้ยวกินสิ่งใด ก็ไม่เคี้ยวกินสิ่งนั้นได้ ปราธนาจะบริโภคละสิ่งใด ก็บริโภคละสิ่งนั้นได้ ไม่ปราธนาจะบริโภคละสิ่งใด ก็ไม่บริโภคละสิ่งนั้นได้ ปราธนาจะลิ้มสิ่งใดก็ลิ้มสิ่งนั้นได้ ไม่ปราธนาจะลิ้มสิ่งใด ก็ไม่ลิ้มสิ่งนั้นได้ ปราธนาจะดื่มสิ่งใด ก็ดื่มสิ่งนั้นได้ ไม่ปราธนาจะดื่มสิ่งใด ก็ไม่ดื่มสิ่งนั้นได้ จะเคี้ยวกินสิ่งเป็นกบปียะก็ได้ จะเคี้ยวกินสิ่งเป็นอกบปียะก็ได้ จะบริโภคละสิ่งเป็นกบปียะก็ได้ จะบริโภคละสิ่งเป็นอกบปียะก็ได้ จะลิ้มสิ่งเป็นกบปียะก็ได้ จะลิ้มสิ่งเป็นอกบปียะก็ได้ จะดื่มสิ่งเป็นกบปียะก็ได้ จะดื่มสิ่งเป็นอกบปียะก็ได้ จะเคี้ยวกินในกาลก็ได้ จะเคี้ยวกินในวิกาลก็ได้ จะบริโภคละในกาลก็ได้ จะบริโภคละใน

ยัม อิจฺฉาม น ตัม ปิ วาม^๑ กปฺปิ ยมฺปิ ขาทาม อกปฺปิ ยมฺปิ ขาทาม กปฺปิ ยมฺปิ ภูณฺชาม
 อกปฺปิ ยมฺปิ ภูณฺชาม กปฺปิ ยมฺปิ สาชาม อกปฺปิ ยมฺปิ สาชาม กปฺปิ ยมฺปิ ปิ วาม อกปฺปิ ยมฺปิ ปิ
 วาม กาเลปิ ขาทาม วิกาเลปิ ขาทาม กาเลปิ ภูณฺชาม วิกาเลปิ ภูณฺชาม กาเลปิ สาชาม
 วิกาเลปิ สาชาม กาเลปิ ปิ วาม วิกาเลปิ ปิ วาม ยมฺปิ โน สทฺธฺรา คหปติกา ทิ วา วิกาเล ปณฺธิตํ
 ขาทนียํ โภชนียํ เทนฺติ ตตฺถปิ เม มุขาวารณํ มณฺเฑ กโรนฺติ ติ^๒ โส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาว
 ตตฺติ^๓ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว กุมฺภิลกฺขยสฺส ภีโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโต ๑ กุมฺภิลกฺขยฺนฺติ โข
 ภิกฺขเว โอิทฺริกตฺตสฺสเสตํ อธิวณฺ ๑

[๑๕๓]

กตมณฺจ ภิกฺขเว อวฏฺฐกฺกมฺ อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กุลปฺตฺโต สทฺธฺรา อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺโต โหติ โอตฺถิณฺโณ มุหิ ชาตฺติยา ชราย มรณฺเณ โสเกหิ ปฺริเทเวหิ ทฺวเกหิ โทมนสฺสเสหิ
 อุปาเยสเสหิ ทฺวเกหิณฺโณ ทฺวเกหิ ปเรโต อปฺเปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทฺวเกหิณฺนุสฺส
 อนฺตกิริยา ปณฺญาเยถาติ ๑ โส เอวํ ปพฺพชิตฺโต สมนโน ปุพฺพณฺหสมมํ นิวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย ปวิสติ อรกฺขิตฺเตนฺว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย
 อณฺุปฺภุจิตาย สติยา อสํวเตหิ อินฺทฺริเยหิ ๑ โส ตตฺถ ปสฺสติ คหปติํ วา คหปติปฺตํ วา ปณฺจหิ
 กามกฺุณฺเหิ สมฺปปีตํ สมงฺกิภูตํ ปฺริจาริยมานํ ๑ ตสฺส เอวํ โหติ มยฺ^๔ ปุพฺเพ อคาริยภูตา
 สมานา ปณฺจหิ กามกฺุณฺเหิ สมฺปปีตา สมงฺกิภูตา ปฺริจาริมฺหา^๕ สํวิชฺชนฺเต^๕ โข กุเล โภคา
 สกฺกา โภเก จ ภูณฺชิตุํ ปุณฺณานิ จ กาคฺคฺนฺติ ๑ โส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติ ๑ อยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว อวฏฺฐกฺกยสฺส ภีโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺโต ๑ อวฏฺฐกฺกยฺนฺติ โข ภิกฺขเว
 ปณฺจณฺเณตํ^๕ กามกฺุณฺณํ อธิวณฺ ๑

[๑๕๔]

กตมณฺจ ภิกฺขเว สุตฺตกาณฺธํ อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กุลปฺตฺโต สทฺธฺรา อคารสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺโต โหติ โอตฺถิณฺโณ มุหิ ชาตฺติยา ชราย มรณฺเณ โสเกหิ ปฺริเทเวหิ ทฺวเกหิ โทมนสฺสเสหิ
 อุปาเยสเสหิ ทฺวเกหิณฺโณ ทฺวเกหิ ปเรโต อปฺเปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทฺวเกหิณฺนุสฺส อนฺตกิริยา
 ปณฺญาเยถาติ ๑ โส เอวํ ปพฺพชิตฺโต สมนโน ปุพฺพณฺหสมมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย คามํ
 วา นิคมํ วา ปิณฺฑาทาย ปวิสติ อรกฺขิตฺเตนฺว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย อณฺุปฺภุจิตาย สติยา
 อสํวเตหิ อินฺทฺริเยหิ ๑ โส ตตฺถ ปสฺสติ มาตฺคคามํ ทฺวณฺนิวตฺถํ วา ทฺวปฺปารุตฺตํ วา ตสฺส มาตฺคคามํ
 ทิสฺวา ทฺวณฺนิวตฺถํ วา ทฺวปฺปารุตฺตํ วา ราโค จิตฺตํ อณฺุทฺธเสติ ๑ โส รากานฺุทฺธเสน จิตฺเตน

๑ ส. ย. ปิ วาม ๑

๒ ๑ ม. ย. มยฺ โข ๑

๓ ป. ปฺริจาริตฺตมฺหา ๑

๔ ม. สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม ๑

๕ ม. ปณฺจณฺณํ กามกฺุณฺณเมตํ ๑

วิกาลก็ได้ จะลี้มนีกาลก็ได้ จะลี้มนีกาลก็ได้ จะลี้มนีกาลก็ได้ จะลี้มนีกาลก็ได้ จะลี้มนีกาลก็ได้ ก็คฤหบดีทั้งหลายผู้มีศรัทธา ย่อมให้ของควรแก่ใจ ของควรบริโภคนั้นประณีตในวิกาลเวลากลางวัน อันใด แก่เราทั้งหลาย ชรอยภิกษุเหล่านั้นจะทำการห้ามปากในสิ่งนั้นเสีย ดังนี้ เขาจึงบอกคณิสสิกขาสิกขาไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ใดเรากล่าวว่า กลัวแต่ภัยเพราะจะเข้ บอกคณิสสิกขาสิกขาไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยเพราะจะเข้ เป็นชื่อของความเป็นผู้เห็นแก่ท้อง.

[๑๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยเพราะน้ำวนเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏได้ เขาบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเข้านุ่งสบงแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่ดำรงสติ ไม่สำรวมอินทรีย์เลย เขาเห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้เอบอ้อมพร้อมพร้อมบ่าเรอ อยู่ด้วยกามคุณห้า ในบ้านหรือนิคมนั้น เขามีความคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์เป็นผู้เอบอ้อมพร้อมพร้อมบ่าเรออยู่ด้วยกามคุณห้า สมบัติก็มีอยู่ในสกุล เราสามารถจะบริโภคสมบัติ และทำบุญได้ ดังนี้ เขาจึงบอกคณิสสิกขาสิกขาไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ใดเรากล่าวว่า ผู้กลัวต่อภัยเพราะน้ำวน บอกคณิสสิกขาสิกขาไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยเพราะน้ำวนนี้ เป็นชื่อแห่งกามคุณห้า.

[๑๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยเพราะปลาร้ายเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตร บางคนในโลกนี้มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิต ด้วยคิดว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏได้ เขาบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเข้านุ่งสบงแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่ดำรงสติ ไม่สำรวมอินทรีย์เลย เขาย่อมเห็นมาตุคามผู้นุ่งผ้าไม่ดี หรือห่มผ้าไม่ดีในบ้าน หรือนิคมนั้น เพราะเหตุมาตุคามผู้นุ่งผ้าไม่ดี หรือห่มผ้าไม่ดี ความกำหนัดย่อมตามกำจัดจิตของกุลบุตรนั้น เขามีจิตอันความกำหนัดตามกำจัดแล้ว จึงบอกคณิสสิกขาสิกขาไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้ใดเรากล่าวว่า กลัวแต่ภัยเพราะปลาร้ายบอกคณิสสิกขาสิกขาไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยเพราะปลาร้ายนี้ เป็นชื่อแห่งมาตุคาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ อย่างนี้แล เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยนี้ พึงหวังได้.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว

สิกข์ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตติ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สุสฺสกาภยสฺส ภีโต สิกข์ ปจฺจกฺขาย
หีนายาวตฺโต ฯ สุสฺสกาภยนฺติ โข ภิกฺขเว มาตุคามสฺสเสถํ อธิวณฺํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
จตุตาริ ภยานิ อิธกฺขเจ ปุคฺคเล อิมสฺมี ฆมฺมวินเย อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชิตะ
ปาฎิ กงฺขิตพฺพานิตี ฯ

อิทมวโจ ภควา อตฺตมฺนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ฯ

จาตุมฺมุตฺตํ นิฏฺฐิตํ สตฺตมํ ฯ

แล.

จบ จาตุมสูตร ที่ ๗.

นพกปानสูตร^๑

[๑๕๕]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมัยं ภควา โกสเลสุ วิหริติ นพกปाने ปลาสวเน ฯ เตน โข ปน สมเณ สมพหุลา อภิญญาตา อภิญญาตา กุลปุตฺตา ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส สทฺธา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา โหนฺติ อายุสฺมา จ อนฺรุตฺโต อายุสฺมา จ ภทฺธิโย^๒ อายุสฺมา จ กิมฺพิโล อายุสฺมา จ ภคฺ อายุสฺมา จ โกณฺฑณฺโณ^๓ อายุสฺมา จ เรวโต อายุสฺมา จ อานนฺโท อญฺเณ จ อภิญญาตา อภิญญาตา กุลปุตฺตา ฯ เตน โข ปน สมเณ ภควา ภิกฺขุสงฺฆมปริวฺโต อพฺโลกาเส นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข ภควา^๔] กุลปุตฺเต อารพฺภ ภิกฺขุ อามนฺเตสี ยะ เต ภิกฺขเว กุลปุตฺตา มมฺ อุทฺทิสฺส สทฺธา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา กจฺจิ เต ภิกฺขเว^๕] อภิตา พุรุมฺจริยติ ฯ ^[๕] เต ภิกฺขุ ตฺถเห อเหสิ^๖ ฯ ทฺติยมฺปิ โข ภควา เต กุลปุตฺเต อารพฺภ ภิกฺขุ อามนฺเตสี ยะ เต ภิกฺขเว กุลปุตฺตา มมฺ อุทฺทิสฺส สทฺธา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา กจฺจิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิตา พุรุมฺจริยติ ฯ ทฺติยมฺปิ โข เต ภิกฺขุ ตฺถเห อเหสิ^๗ ฯ ตติยมฺปิ โข ภควา เต กุลปุตฺเต อารพฺภ ภิกฺขุ อามนฺเตสี ยะ เต ภิกฺขเว กุลปุตฺตา มมฺ อุทฺทิสฺส สทฺธา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา กจฺจิ เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิตา พุรุมฺจริยติ ฯ ตติยมฺปิ โข เต ภิกฺขุ ตฺถเห อเหสิ^๘ ฯ

[๑๕๖]

อถ โข ภควโต เอตทโหสี ชนฺนุนาหํ เตว^๑ กุลปุตฺเต ปุจฺเจยฺยนฺติ ฯ อถ โข ภควา อายุสฺมนฺตํ อนฺรุตฺตํ อามนฺเตสี กจฺจิ ตฺตฺเมห อนฺรุตฺตา^๒ อภิตา พุรุมฺจริยติ ฯ ตคฺขม มยฺ ภนฺเต อภิตา พุรุมฺจริยติ ฯ สาธุ สาธุ อนฺรุตฺตา เอตํ โข อนฺรุตฺตา ตฺตฺมาหํ ปฏฺฐิปปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ ยํ ตฺตฺเมห อภิตเมยฺยาถ พุรุมฺจริยเย เยน ตฺตฺเมห อนฺรุตฺตา ภเทรณ โยพฺพเนน สมฺนฺนาคตา ปจฺเมน วยสา สฺสุกาพเกสา กามะ ปริภุญฺเชยฺยาถ เตน ตฺตฺเมห อนฺรุตฺตา ภเทรณ^๓ โยพฺพเนน สมฺนฺนาคตา ปจฺเมน วยสา สฺสุกาพเกสา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา เต^๔ โข ปน ตฺตฺเมห อนฺรุตฺตา เนว ราชานิิตา

๑ ม. เอว ฯ ส. ช. นนฺทโย ฯ

๒ ม. เอว ฯ ส. ช. โกณฺฑธราโน ฯ

๓ ป. ม. ช. เต ฯ

๔ ป. ม. ช. ภิกฺขุ ฯ

๕ เอว วุตฺเต ฯ

๖ ม. วสทฺโท นคฺติ ฯ

๗ ป. อนฺรุตฺต ฯ สทฺพคฺค อธิสเมว ฯ

๘ ม. ภเทรณปิ ฯ

๙ ม. เต จ โข ฯ

๘. นพกปानสูตร

เรื่องกุลบุตรผู้มีชื่อเสียงบวช

[๑๔๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในป่าไม้ทองกวาว เขตบ้านนพกปานิ ในโกศลชนบท. ก็สมัยนั้น กุลบุตรมีชื่อเสียงมากด้วยกันคือ ท่านพระอนุรุธะ ท่านพระภัททิยะท่านพระกิมพิละ ท่านพระภักคุ ท่านพระโกณฑัญญะ ท่านพระเรวัตตะ ท่านพระอานนท์และกุลบุตรที่มีชื่อเสียงอื่นๆ มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตอุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาค. ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีหมู่ภิกษุแวดล้อมประทับนั่งอยู่ในที่แจ้ง. ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงปรารภกุลบุตรทั้งหลาย ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตอุทิศเฉพาะเราเหล่านั้น ยังยินดีในพรหมจรรย์อยู่หรือ? ภิกษุเหล่านั้น ได้พากันนั่งอยู่. แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ทรงปรารภกุลบุตรทั้งหลาย ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต อุทิศเฉพาะเราเหล่านั้น ยังยินดีในพรหมจรรย์อยู่หรือ? แม้ครั้งที่สาม ภิกษุเหล่านั้นก็ได้พากันนั่งอยู่.

[๑๔๖]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริอย่างนี้ว่า อย่างกระนั้นเลยเราพึงถามกุลบุตรเหล่านั้นเองเถิด ครั้นแล้วได้ตรัสเรียกท่านพระอนุรุธะมาว่า ดูกรอนุรุธะ ภัททิยะ กิมพิละ ภักคุ โกณฑัญญะ เรวัตตะ และอานนท์ เธอทั้งหลายยังยินดีในพรหมจรรย์อยู่หรือ?

ท่านพระอนุรุธะเป็นต้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังยินดีในการประพฤติพรหมจรรย์.

ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ดีละๆ ข้อที่เธอทั้งหลายยินดีในการประพฤติพรหมจรรย์นี้แล เป็นการสมควรแก่เธอทั้งหลายผู้เป็นกุลบุตรออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา เธอทั้งหลายประกอบด้วยปฐมวัย กำลังเจริญเป็นหนุ่มแน่น ผมดำสนิท ควรบริโภคมายังออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้ ก็เธอทั้งหลายนั้น มิใช่ผู้ทำความผิดต่อพระราชา มิใช่ผู้ถูกโจรคอยตามจับ มิใช่ผู้นี้บีบคั้น มิใช่ผู้เดือดร้อนเพราะภัย และมีผู้ถูกอาชีวะบีบคั้นแล้ว เธอออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เธอทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเพราะศรัทธาด้วยความคิดอย่างนี้ว่า เออ ก็เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสอุปายาส ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ ครอบงำแล้ว เป็นผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏได้ ดังนี้มิใช่หรือ?

อย่างนี้ พระเจ้าข้า.

ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ก็กิจอะไรเล่าที่กุลบุตรผู้บวชอย่างนี้แล้วพึงทำ ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย

อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา น โจราภินีตา อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา น อิมญฺญา
 อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา น ภยญฺญา อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา น อาชีวิกาปคตา
 อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา อปีจ โขมฺหิ โอติณฺโณ ชาตียา ชราย มรณฺณ โสเกหิ
 ปรีเทเวหิ ทุกฺขเหหิ โทมนสฺสเหหิ อุปายาสเหหิ ทุกฺโขติณฺโณ ทุกฺขปเรโต อปฺเปวนาม อิมสฺส
 เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาคิ นนฺ ตุมฺเห อนฺรุตฺตา เอวํ สทฺธฺตา อการ
 สุมา อนคาริยํ ปพฺพชิตาติ ๑ เอวํ ภนฺเต ๑ เอวํ ปพฺพชิตนฺ จ ปน อนฺรุตฺตา กุลปฺตฺเตน กิมสฺส^๑
 กรณียํ ๑ วิเวกํ อนฺรุตฺตา กามเหหิ วิเวกํ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ ปีติสฺสํ นาธคฺคจฺฉติ อณฺณํ วา^๒ ตโต
 สนฺตตรํ ๑ ตสฺส อภิขุณฺหาปิ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ พฺยาปาโทปิ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ
 ถีนมิตฺถมฺปิ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ อุทฺธจฺจกฺกุกฺกจฺจมฺปิ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ วิจิกฺกจฺจาปิ
 จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ อรติปิ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ ตนฺทีปิ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ
 วิเวกํ อนฺรุตฺตา กามเหหิ วิเวกํ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ ปีติสฺสํ นาธคฺคจฺฉติ อณฺณํ วา ตโต
 สนฺตตรํ ๑ วิเวกํ อนฺรุตฺตา กามเหหิ วิเวกํ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ ปีติสฺสํ อธคฺคจฺฉติ อณฺณํ วา
 ตโต สนฺตตรํ ๑ ตสฺส อภิขุณฺหาปิ จิตฺตํ น ปรียาทาย ติฏฺฐติ พฺยาปาโทปิ จิตฺตํ น ปรี
 ยาทาย ติฏฺฐติ ถีนมิตฺถมฺปิ จิตฺตํ น ปรียาทาย ติฏฺฐติ อุทฺธจฺจกฺกุกฺกจฺจมฺปิ จิตฺตํ น ปรี
 ยาทาย ติฏฺฐติ วิจิกฺกจฺจาปิ จิตฺตํ น ปรียาทาย ติฏฺฐติ อรติปิ จิตฺตํ น ปรียาทาย ติฏฺฐติ ตน
 ทีปิ จิตฺตํ น ปรียาทาย ติฏฺฐติ วิเวกํ อนฺรุตฺตา กามเหหิ วิเวกํ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ ปีติสฺสํ
 อธคฺคจฺฉติ อณฺณํ วา ตโต สนฺตตรํ ๑

[๑๕๗]

กีนฺติ โว อนฺรุตฺตา มยิ โหติ เย อาสวา สงฺกิเลสีกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา^๓
 ทุกฺขวิปากา อายตී ชาตฺชรามรณฺนียา อปฺปหีนา เต ตถาคตสฺส ตสฺมา ตถาคโต สงฺขาเยกํ
 ปฏฺฐิสฺสวติ สงฺขาเยกํ อธิวาสติ สงฺขาเยกํ ปรีวชฺเชติ สงฺขาเยกํ วิโนเทตฺติติ ๑ เอวํ โข โน ภนฺเต
 ภควติ โหติ เย อาสวา สงฺกิเลสีกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตී ชาตฺชรามรณฺนียา
 ปหีนา เต ตถาคตสฺส ตสฺมา ตถาคโต สงฺขาเยกํ ปฏฺฐิสฺสวติ สงฺขาเยกํ อธิวาสติ สงฺขาเยกํ
 ปรีวชฺเชติ สงฺขาเยกํ วิโนเทตฺติติ ๑ สาธุ สาธุ อนฺรุตฺตา ตถาคตสฺส อนฺรุตฺตา เย อาสวา
 สงฺกิเลสีกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตී ชาตฺชรามรณฺนียา ปหีนา เต อุจฺฉินฺนํมฺลตา
 ตาลาวตฺถกฺกตา อนภาวํกตา^๔ อายตී อนุปฺปาทมฺมา เสยฺยถาปิ อนฺรุตฺตา ตาโล มตฺถกฺกจฺฉินฺโน
 อภพฺโพ ปฺน วิรูปฺพิยา เอวเมว โข อนฺรุตฺตา ตถาคตสฺส เย อาสวา สงฺกิเลสีกา โปโนพฺภวิกา
 สทฺธา ทุกฺขวิปากา อายตී ชาตฺชรามรณฺนียา ปหีนา^๕ อุจฺฉินฺนํมฺลตา ตาลาวตฺถกฺกตา อนภาวํกตา

๑ ม. ก็ มณฺณสิ กรณียนฺติ ๑

๒ ม. จ ๑

๓ ไป. สทฺธา ๑ สทฺพคฺค อธิสเมว ๑

๔ ม. เอวํ อนภาวกตา ๑ ส. ย. อนภาวกตา ๑

๕ ไป. เต. ๑ ม. อธิสเมว ๑

บุคคลยังไม่ใช่ผู้สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุข หรือสุขอื่นที่สงบกว่านั้น. แม้ อภิขฌา พยาบาท ถีนมิทระ วิจิกิจฉา อุทัจจกุกกุจจะ อรติ ความเป็นผู้เกียจคร้าน ย่อมครอบงำจิตของบุคคลนั้นตั้งอยู่ได้ บุคคลนั้นก็หาสังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุขหรือสุขอื่นที่สงบกว่านั้นไม่. คูกรอนรุทธะทั้งหลาย บุคคลใดเป็นผู้สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุข หรือสุขอื่นที่สงบกว่านั้นได้. แม้อภิขฌา พยาบาท ถีนมิทระ วิจิกิจฉา อุทัจจกุกกุจจะ อรติ แม้ความเป็นผู้เกียจคร้านก็ไม่ครอบงำจิตของบุคคลนั้นตั้งอยู่ได้ บุคคลนั้นก็สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุข หรือสุขอื่นที่สงบกว่านั้นได้.

ว่าด้วยเรื่องอาสวะ

[๑๕๗]

คูกรอนรุทธะทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะว่ากระไรในเราว่า อาสวะเหล่าใด นำมาซึ่งความเศร้าหมอง นำมาซึ่งภพใหม่ เป็นไปกับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบากเป็นที่ตั้งแห่งความเกิดความแก่และความตายต่อไป อาสวะเหล่านั้น ตถาคตยังละไม่ได้ เพราะ เหตุนั้น ตถาคตพิจารณาแล้วจึงเสพของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงอดกลั้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงเว้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงบรรเทาของบางอย่าง.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายมิได้ว่าจะไรในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า อาสวะเหล่าใด อันนำมาซึ่งความเศร้าหมอง นำมาซึ่งภพใหม่ เป็นไปกับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นที่ตั้งแห่งความเกิด ความแก่ และความตายต่อไป อาสวะเหล่านั้น พระตถาคตยังละไม่ได้ เพราะเหตุนั้น พระตถาคตพิจารณาแล้วจึงเสพของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงอดกลั้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงเว้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงบรรเทาของ บางอย่าง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายได้กล่าวในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่าอาสวะเหล่าใด นำมาซึ่งความเศร้าหมอง นำมาซึ่งภพใหม่ เป็นไปกับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นที่ตั้งแห่งความเกิด ความแก่ และความตายต่อไป อาสวะเหล่านั้นพระตถาคต ละได้แล้ว เพราะเหตุนั้น พระตถาคตพิจารณาแล้วจึงเสพของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึง อดกลั้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึง เว้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงบรรเทาของบางอย่างดังนี้.

ดีละๆ อนรุทธะทั้งหลาย อาสวะเหล่าใดนำมาซึ่งความเศร้าหมอง นำมาซึ่งภพใหม่ เป็นไป กับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นที่ตั้งแห่งความเกิด ความแก่ และความตายต่อไป อาสวะเหล่านั้น ตถาคตละได้แล้ว มีมูลอันขาดแล้ว ทำให้เป็นจุตตาลยอดค้ำ ถึงความไม่มี มี

อายุตี อนุปปาทธมฺมา ตสฺมา ตถาคโต สงฺขาเยกํ ปฏฺฐิเสวติ สงฺขาเยกํ อธิวาเสติ
สงฺขาเยกํ ปริวชเชติ สงฺขาเยกํ วินนฺเทตฺติ ๑

[๑๕๘]

ตํ ก็ มณฺเณสิ อนุรุธฺวา กํ อตฺถวสํ สมฺปสฺสฺมาโน ตถาคโต สวเก อพฺภตฺตีเต^๑
กาลกเต อุปฺปตฺตีสฺส พฺยาโกโรติ อสฺส อมฺตรฺ อุปฺปนฺโน^๒ อสฺส อมฺตรฺ อุปฺปนฺโนติ^๓ ๑ ภควํมุลกา^๔
โน ภนฺเต ธมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฏฺฐิสรณฺา สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏฺฐิภาตุ เอตสฺส
ภาสิตสฺส อตฺถโก ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ธารสฺสสนฺตฺติ ๑ น โข อนุรุธฺวา ตถาคโต ชนฺกฺหนตฺถํ
น ชนฺลปนตฺถํ น ลาภสฺสการสิโลกานิสฺสตฺถํ น อิติ มํ ชโน ชานาตฺตฺติ สวเก อพฺภตฺตีเต
กาลกเต อุปฺปตฺตีสฺส พฺยาโกโรติ อสฺส อมฺตรฺ อุปฺปนฺโน อสฺส อมฺตรฺ อุปฺปนฺโนติ ๑ สนฺติ จ โข
อนุรุธฺวา กุลปฺตฺตา สทฺธา โอฟารเวทา โอฟารปามฺชฺชา เต ตํ สุตฺวา ตถตฺตํ จิตฺตํ
อุปสํหฺรณฺติ เตสํ ตํ อนุรุธฺวา โหติ ทิฆมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย ๑

[๑๕๙]

อิธานุรุธฺวา ภิกฺขุ สฺฆมาติ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต โส ภควตา พฺยาโกโต อณฺเวย
สณฺจหิตฺติ น โข โน ภนฺเต ภควติ เอวํ โหติ ye อาสวา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทฺธา
ทฺถขวิปากา อายุตี ชาติชฺรามรณฺิยา อุปฺปหิณา เต ตถาคตสฺส ตสฺมา ตถาคโต สงฺขาเยกํ
ปฏฺฐิเสวติ สงฺขาเยกํ อธิวาเสติ สงฺขาเยกํ ปริวชเชติ สงฺขาเยกํ วินนฺเทตฺติ โส โข ปนสฺส
อายุสฺมา สามํ ทิฏฺฐโ จ วา โหติ อนุสฺสวสฺสโต วา เอวํสํโโล โส อายุสฺมา อโหสิ อิติปี
เอวํธมฺโม โส อายุสฺมา อโหสิ อิติปี เอวํปณฺโณ โส อายุสฺมา อโหสิ อิติปี เอวํวิหารี โส
อายุสฺมา อโหสิ อิติปี เอวํ วิมุตฺโต โส อายุสฺมา อโหสิ อิติปีติ ๑ โส ตสฺส สทฺธณฺจ

๑ ไป. อารภตฺตีเต ๑ อิตฺโต ปรี อิทฺติสเมว ๑

๒ ไป. ม. อุปฺปนฺโน ๑ อิตฺโต ปรี อิทฺติสเมว ๑

๓ ไป. ม. อุปฺปนฺโน ๑ อิตฺโต ปรี อิทฺติสเมว ๑

๔ ม. ย. ภควํมุลิกา ๑

อันไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วน ไม่ควรจะออก
อีกได้ ฉันทใด อาสวะทั้งหลายอันนำมาซึ่งความเศร้าหมอง นำมาซึ่งภพใหม่ เป็นไปกับด้วยความ
กระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก เป็นที่ตั้งแห่งความเกิด ความแก่ และความตายต่อไป ก็ฉันทนั้น
ตถาคตละได้แล้ว มีมูลอันขาดแล้ว ทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดต่อไปเป็น
ธรรมดา เพราะฉะนั้น ตถาคตพิจารณาแล้วจึงเสพของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงอดกลิ่นของบาง
อย่าง พิจารณาแล้วจึงเว้นของบางอย่าง พิจารณาแล้วจึงบรรเทาของบางอย่าง.

[๑๕๘]

ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ตถาคตเห็นอำนาจ ประโยชน์
อะไรอยู่ จึงพยากรณ์สาวกทั้งหลาย ผู้ทำกาละล่วงลับไปแล้วในภพที่เกิดทั้งหลายว่าสาวกชื่อโน้น
เกิดในภพโน้น สาวกชื่อโน้นเกิดในภพโน้น ดังนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็น
แบบแผน มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งพาอาศัย ตถาคตเจ้าข้าขอเนื้อความแห่งภพนี้จึงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุ
ทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงไว้.

ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ตถาคตจะพยากรณ์สาวกทั้งหลายผู้ทำกาละล่วงลับไปแล้ว ในภพที่
เกิดทั้งหลายว่า สาวกชื่อโน้นเกิดในภพโน้น สาวกชื่อโน้นเกิดในภพโน้น ดังนี้ เพื่อให้คนพิศวงก็
หาไม่ได้ เพื่อเกลี้ยกล่อมคนก็หาไม่ได้ เพื่ออานิสงส์คือลาภสักการะและความสรรเสริญก็หาไม่ได้ ด้วย
ความประสงค์ว่า คนจงรู้จักเราด้วยเหตุนี้ก็หาไม่ได้. ดูกรอนุรุธะทั้งหลายกุลบุตรผู้มีศรัทธา มีความ
ยินดีมาก มีความปราโมทย์มาก มีอยู่ กุลบุตรเหล่านั้นได้ฟังคำพยากรณ์นั้นแล้ว จะน้อมจิตเข้าไป
เพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง ข้อนั้นจะมีเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุข แก่กุลบุตรเหล่านั้นสิ้น
กาลนาน.

ความอยู่ผาสุกของภิกษุ

[๑๕๙]

ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ได้ฟังว่า ภิกษุชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มี
พระภาคทรงพยากรณ์ว่า ดำรงอยู่ในอหัตตผล. ก็ท่านนั้นเป็นผู้อันภิกษุนั้นได้เห็นเอง หรือได้ยิน
มาว่า ท่านนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้น เป็นผู้มีปัญหา
อย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้ว อย่างนี้บ้าง.
ภิกษุนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของภิกษุนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็น
อย่างนั้นบ้าง. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุ แม้ด้วยประการฉะนี้แล. ดูกร
อนุรุธะทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ได้ฟังว่า ภิกษุชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรง
พยากรณ์ว่า เป็นผู้ผุดเกิดขึ้น จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะ
โอรัมภาคิยสังโยชน์ห้าสิ้นไป ก็ท่านนั้นเป็นผู้อันภิกษุนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า ท่านนั้นเป็น

สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรวสุโต ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปัสฺสํหริติ ๑ เอวมฺปิ โข
 อนุรุธฺชา ภิกฺขุโน ฆาสฺววิหาโร โหติ ๑ อิธานุรุธฺชา ภิกฺขุ สฺมาติ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ
 กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต ปณฺณนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิกโ
 ตตฺถ ปรีณิพฺพายี อนาวตฺติธมฺโม ตสฺมา โลกาติ โส โข ปนสฺส อายสฺมา สามํ ทิฏฺฐโ จ
 โหติ อนุสฺสวสุโต วา เอวํสีโล โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํธมฺโม ๑เปฯ
 เอวंपณฺโณ... เอวํวิหารี... เอวํ วิมุตฺโต โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ ๑ โส ตสฺส สทฺธณฺจ
 สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรวสุโต ตถตฺตตาย^๑ จิตฺตํ อุปัสฺสํหริติ ๑ เอวมฺปิ โข
 อนุรุธฺชา ภิกฺขุโน ฆาสฺววิหาโร โหติ ๑ อิธานุรุธฺชา ภิกฺขุ สฺมาติ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ
 กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต ตินฺณํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺตฺตา
 สกทาคามิ สกิทเว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทฺวักขสฺสนฺตํ กริสฺสตีติ โส โข ปนสฺส อายสฺมา
 สามํ ทิฏฺฐโ จ โหติ อนุสฺสวสุโต วา เอวํสีโล โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํธมฺโม ๑เปฯ
 เอวंपณฺโณ...เอวํวิหารี... เอวํ วิมุตฺโต โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ ๑ โส ตสฺส สทฺธณฺจ
 สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรวสุโต ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปัสฺสํหริติ ๑ เอวมฺปิ โข
 อนุรุธฺชา ภิกฺขุโน ฆาสฺววิหาโร โหติ ๑ อิธานุรุธฺชา ภิกฺขุ สฺมาติ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต
 โส ภควตา พฺยากโต ตินฺณํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนติ โส โข ปนสฺส อายสฺมา สามํ ทิฏฺฐโ จ โหติ อนุสฺสวสุโต^๒ วา เอวํสีโล
 โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํธมฺโม ๑เปฯ เอวंपณฺโณ... เอวํวิหารี... เอวํ วิมุตฺโต โส อายสฺมา
 อโหสิ อิติปิ ๑ โส ตสฺส สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรวสุโต
 ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปัสฺสํหริติ ๑ เอวมฺปิ โข อนุรุธฺชา ภิกฺขุโน ฆาสฺววิหาโร โหติ ๑

[๒๐๐]

อิธานุรุธฺชา ภิกฺขุณี สฺมาติ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุณี กาลกตา สา ภควตา พฺยากตา
 อณฺเวยย สณฺจหีติ สา โข ปนสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสุตา วา เอวํสีลา
 สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํธมฺมา สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวंपณฺณา สา ภคินี อโหสิ อิติปิ
 เอวํวิหารินี สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํ วิมุตฺตา สา ภคินี อโหสิ อิติปิ ๑ สา ตสฺสา สทฺธณฺจ
 สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรวสุตี ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปัสฺสํหริติ ๑ เอวมฺปิ โข อนุรุธฺชา
 ภิกฺขุณิยา ฆาสฺววิหาโร โหติ ๑ อิธานุรุธฺชา ภิกฺขุณี สฺมาติ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุณี กาลกตา สา
 ภควตา พฺยากตา ปณฺณนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิกา ตตฺถปรีณิพฺพา
 ยินี อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกาติ สา โข ปนสฺสา^๓ ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ
 อนุสฺสวสุตา วา เอวํสีลา สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํธมฺมา สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวंपณฺณา

๑ ม. ตทตฺตตาย ๑ สทฺธพฺพตฺถ อธิสเมว ๑

๒ ม. อนุสฺสวสุโต ๑

๓ ม. ปน ๑

ผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. ภิกษุนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ของภิกษุนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุ แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

คูรอนรุทธะทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้ฟังว่า ภิกษุชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระสกทาคามี จักมายังโลกนี้คราวเดียวเท่านั้น แล้วทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสังโยชน์สามสิ้นไปและเพราะราคะ โทสะ และโมหะ เบาบาง ก็ท่านนั้นเป็นผู้อันภิกษุนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า ท่านนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. ภิกษุนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของภิกษุนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุ แม้ด้วยประการฉะนี้แล. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้ฟังว่า ภิกษุชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า เพราะสังโยชน์สามสิ้นไป ถ้าท่านนั้นเป็นผู้อันภิกษุนั้นได้เห็นเอง หรือได้ยินมาว่า ท่านนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้าง ว่าท่านเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พิเศษอย่างนี้บ้าง. ภิกษุนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของภิกษุนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุ แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

ความอยู่ผาสุกของภิกษุณี

[๒๐๐]

คูรอนรุทธะทั้งหลาย ภิกษุณีในธรรมวินัยนี้ได้ฟังว่า ภิกษุณีชื่อนี้ทำกาละแล้วพระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า ดำรงอยู่ในอรรถัตถผล ก็น้องหญิงนั้นเป็นผู้อันภิกษุณีนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า น้องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. ภิกษุณีนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของภิกษุณีนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุณี แม้ด้วยประการฉะนี้แล. คูรอนรุทธะทั้งหลายภิกษุณีในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า ภิกษุณีชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นผู้สุคตเกิดขึ้น จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ห้าสิ้นไป ก็น้องหญิงนั้นเป็นผู้อันภิกษุณีนั้นได้เห็น

สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอววิหารินี สา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอว วิมุตตา สา ภคินี อโหสิ
 อิติปิติ ฯ สา ตสฺสา สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรณฺตี ตถตฺตตาย จิตฺตํ
 อุปสํหริตี ฯ เอวมปิ โข อนุรฺรทฺธา ภิกฺขุณฺเีย ผาสฺวึหาโร โหติ ฯ อิทฺธานุรฺรทฺธา ภิกฺขุณฺเีย สฺมุณฺดาติ
 อิตฺถนฺนํสา ภิกฺขุณฺเีย กาลกตา สา ภควตา พฺยากตา ตินฺณํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา
 รากโทสโมหานํ ตนฺนตฺตา สกทาคามินี สกิทเว อิมํ โลกํ อากนฺตฺวา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสฺสตีติ สา
 โข ปนสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสตา วา เอวํสีลา สา ภคินี อโหสิ อิติปิ
 เอวํมมา ฯเปฯ เอวंपณฺณา...เอวํวิหารินี...เอวํ วิมุตตา สา ภคินี อโหสิ อิติปิติ ฯ สา
 ตสฺสา สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรณฺตี ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริตี ฯ
 เอวมปิ โข อนุรฺรทฺธา ภิกฺขุณฺเีย ผาสฺวึหาโร โหติ ฯ อิทฺธานุรฺรทฺธา ภิกฺขุณฺเีย สฺมุณฺดาติ
 อิตฺถนฺนํสา ภิกฺขุณฺเีย กาลกตา สา ภควตา พฺยากตา ตินฺณํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา สโตปาปนา
 อวินิปาตมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺราयนาติ สา โข ปนสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ
 อนุสฺสวสฺสตา วา เอวํสีลาสา ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํมมา ฯเปฯ เอวंपณฺณา...เอวํวิหารินี...เอวํ
 วิมุตตา สา ภคินี อโหสิ อิติปิติ ฯ สา ตสฺสา สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ
 อนุสฺสรณฺตี ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริตี ฯ เอวมปิ โข อนุรฺรทฺธา ภิกฺขุณฺเีย ผาสฺวึหาโร โหติ ฯ

[๒๐๑]

อิทฺธานุรฺรทฺธา อุปาสโก สฺมุณฺดาติ อิตฺถนฺนาโม อุปาสโก กาลกโต โส ภควตา
 พฺยากโต ปณฺณณํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา อุปปาทิกอ ตตฺถ ปรีนิพฺพายี
 อนาวตฺติทฺธโม ตสฺมา โลกาติ โส โข ปนสฺส อายสฺมา สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสโต
 วา เอวํสีโล โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํมมา โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวंपณฺโณ โส
 อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํวิหารี โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํ วิมุตโต โส อายสฺมา
 อโหสิ อิติปิติ ฯ โส ตสฺส สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปณฺณณฺจ อนุสฺสรณฺโต
 ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริตี ฯ เอวมปิ โข อนุรฺรทฺธา อุปาสกสฺส ผาสฺวึหาโร โหติ ฯ อิทฺธานุรฺรทฺธา
 อุปาสโก สฺมุณฺดาติ อิตฺถนฺนาโม อุปาสโก กาลกโต โส ภควตา พฺยากโต ตินฺณํ
 สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺนตฺตา สกทาคามินี สกิทเว อิมํ โลกํ อากนฺตฺวา

เองหรือได้ยินมาว่า นื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. ภิกษุณีนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของภิกษุณีนั้นจะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุ แม้ด้วยประการฉะนี้แล. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ภิกษุณีในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า ภิกษุณีชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระสกทาคามี จักกลับมายังโลกนี้เพียงคราวเดียว แล้วทำที่สุดทุกข์ได้เพราะสังโยชน์สามสิ้นไป เพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง ก็นื่องหญิงนั้นเป็นผู้อันภิกษุณีนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า นื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีล อย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้างว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. ภิกษุณีนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของภิกษุณีนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุณี แม้ด้วยประการฉะนี้. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ภิกษุณีในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า ภิกษุณีชื่อนี้ทำกาละแล้วพระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสคาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า เพราะสังโยชน์สามสิ้นไป ก็นื่องหญิงนั้นเป็นผู้อันภิกษุณีนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า นื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีล อย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้างว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่านื่องหญิงนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. ภิกษุณีนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะและปัญญาของภิกษุณีนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่ภิกษุณี แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

ความอยู่ผาสุกของอุบาสก

[๒๐๑]

คูรอนรุทธะทั้งหลาย อุบาสกในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า อุบาสกชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นผู้ผุดเกิดขึ้น จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ห้าสิ้นไป ก็ท่านนั้นเป็นผู้อันอุบาสกนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่าท่านนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านเป็นผู้มีปัญญาอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. อุบาสกนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของอุบาสกนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. คูรอนรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญ ย่อมมิได้แก่อุบาสก แม้ด้วยประการฉะนี้. คูรอนรุทธะทั้งหลาย อุบาสกในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า อุบาสกชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระสกทาคามี จักกลับมายังโลกนี้เพียงคราวเดียว แล้วทำที่สุดทุกข์ได้เพราะสังโยชน์สามสิ้นไป เพราะราคะ โทสะ และ โมหะ เบาบาง ก็ท่านนั้นเป็นผู้อันอุบาสกนั้นได้

ทุกขสฺสณฺตํ กริสฺสตีติ โส โข ปนสฺส อายสฺมา สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสโต วา
 เอวํสีโล โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิ เอวํมฺโม ๗เปฯ เอวंपญฺโญ...เอวํวิหารี...เอวํ วิมุตฺโต โส
 อายสฺมา อโหสิ อิติปิติ ๗ โส ตสฺส สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปญฺณณฺจ อนุสฺสรณฺโต
 ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริติ ๗ เอวมฺปิ โข อนุรฺรทฺธา อุปาสกสฺส ฆาสุวิหารโ หติ ๗
 อิธานุรฺรทฺธา อุปาสกโก สุณฺนาติ อิตฺถนฺนาโม อุปาสกโก กาลกโต โส ภควตา พุยากโต
 ตินฺนํ สลฺยโฆชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน อวินิปาตมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ โส
 โข ปนสฺส อายสฺมา สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสโต วา เอวํสีโล โส อายสฺมา อโหสิ
 อิติปิ เอวํมฺโม ๗เปฯ เอวंपญฺโญ...เอวํวิหารี...เอวํ วิมุตฺโต โส อายสฺมา อโหสิ อิติปิติ ๗ โส
 ตสฺส สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปญฺณณฺจ อนุสฺสรณฺโต ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริติ ๗
 เอวมฺปิ โข อนุรฺรทฺธา อุปาสกสฺส ฆาสุวิหารโ หติ ๗

[๒๐๒]

อิธานุรฺรทฺธา อุปาสิกา สุณฺนาติ อิตฺถนฺนามา อุปาสิกา กาลกตา सा ภควता
 พุยากตา ปญฺณณํ โอรมภาตियานํ สลฺยโฆชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรีณิพฺพายินี
 อนาวตฺติชฺชมา ตสฺมา โลกาติ सा โข ปนสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสตา
 วา เอวํสีลา सा ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํมฺมา ๗เปฯ เอวंपญฺญา ... เอวํวิหารินี ... เอวํ
 วิมุตฺตาสา ภคินี อโหสิ อิติปิติ ๗ सा ตสฺสา สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปญฺณณฺจ
 อนุสฺสรณฺตี ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริติ ๗ เอวมฺปิ โข อนุรฺรทฺธา อุปาสิกา ฆาสุวิหารโ
 หติ ๗ อิธานุรฺรทฺธา อุปาสิกา สุณฺนาติ อิตฺถนฺนามา อุปาสิกา กาลกตา सा ภควता พุยากตา
 ตินฺนํ สลฺยโฆชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺตฺตา สกทาคามินี สกิทเว อิมํ โลกํ
 อาคนฺตฺวา ทุกขสฺสณฺตํ กริสฺสตีติ सा โข ปนสฺสา ภคินี สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสตา
 วา เอวํสีลา सा ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํมฺมา ๗เปฯ เอวंपญฺญา...เอวํวิหารินี...เอวํ วิมุตฺตา सा
 ภคินี อโหสิ อิติปิติ ๗ सा ตสฺสา สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปญฺณณฺจ อนุสฺสรณฺตี
 ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปสํหริติ ๗ เอวมฺปิ โข อนุรฺรทฺธา อุปาสิกา ฆาสุวิหารโ หติ ๗ อิธานุรฺรทฺธา
 อุปาสิกา สุณฺนาติ อิตฺถนฺนามา อุปาสิกา กาลกตา सा ภควता พุยากตา ตินฺนํ สลฺยโฆชนานํ
 ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตมฺมา นียตา สมฺโพธิปรายนาติ सा โข ปนสฺสา ภคินี
 สามํ ทิฏฺฐา วา โหติ อนุสฺสวสฺสตา วา เอวํสีลา सा ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํมฺมา सा ภคินี
 อโหสิ อิติปิ[๑] เอวํวิหารินี सा ภคินี อโหสิ อิติปิ เอวํ วิมุตฺตา सा ภคินี อโหสิ อิติปิติ ๗
 सा ตสฺสา สทฺธณฺจ สีลณฺจ สุตณฺจ จาคณฺจ ปญฺณณฺจ อนุสฺสรณฺตี ตถตฺตตาย จิตฺตํ

๑ ไป. ม. เอวंपญฺญา सा ภคินี อโหสิ อิติปิ ๗

เห็นเองหรือได้ยินมา ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีปัญหาอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. อุบาสกนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของอุบาสกนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่อุบาสก แม้ด้วยประการฉะนี้แล. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย อุบาสกในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า อุบาสกชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบันมีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า เพราะสังโยชน์สามสิ้นไป ก็ท่านนั้นเป็นผู้อันอุบาสกนั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า ท่านนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีปัญหาอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าท่านนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. อุบาสกนั้นเมื่อระลึกถึง ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของอุบาสกนั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่อุบาสก แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

ความอยู่ผาสุกของอุบาสิกา

[๒๐๒]

ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า อุบาสิกาชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นผู้ศุคเกิดขึ้น จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ห้าสิ้นไป ก็น้องหญิงนั้นเป็นผู้อัน อุบาสิกาได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า น้องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญหาอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้แล้ว ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. อุบาสกนั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของอุบาสิกา นั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่อุบาสิกา แม้ด้วยประการฉะนี้แล. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า อุบาสกชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระสกทาคามี จักกลับมายังโลกนี้เพียงคราวเดียว แล้วทำที่สุดทุกข์ได้ เพราะสังโยชน์สามสิ้นไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะ เบาบาง ก็น้องหญิงนั้นเป็นผู้อันอุบาสิกา นั้นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า น้องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญหาอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้พิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง. อุบาสิกา นั้นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของอุบาสิกา นั้น จะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมิได้แก่อุบาสิกา แม้ด้วยประการฉะนี้แล. ดูกรอนุรุธะทั้งหลาย อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้ได้ฟังมาว่า อุบาสิกาชื่อนี้ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า

อุปสัหริติ ๑ เอวมปิ โข อนรุทฺฐา อุปาสิกาย ฆาสุวิหาโร โหติ ๑ อิติ โข อนรุทฺฐา
 ตถาคโต น ชนฺนุหนตฺถํ น ชนฺนลปนตฺถํ น ลาภสกุการสีโลกานิสฺสตฺถํ น อิติ มํ ชโน
 ชานาตุติ สวากะ อพฺภตฺตีเต^๑ กาลกเต อุปฺปตฺติสฺส พฺยาโรติ อสฺส อมฺตฺร อุปฺปนฺโน^๒ อสฺส
 อมฺตฺร อุปฺปนฺโนติ^๓ ๑ สฺนฺติ^๔ โข อนรุทฺฐา กุลปฺตฺตา สทฺฐา โอปารเวทา โอปารปามฺชฺชา
 เต ตํ สุตฺวา ตถตฺตํ จิตฺตํ อุปสัหฺรณฺติ เตสฺนํ อนรุทฺฐา โหติ ทิฆมฺมตฺตํ หิตาย
 สุขายาติ ๑ อิทมวโจ ภควา อตฺตมโน อายสฺมา อนรุทฺฐโร ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทิติ ๑

นพกปานสฺสตฺตํ นิฏฺฐิตํ อญฺจมํ ๑

๑ โป. อารกฺติ เต ๑

๒ โป. ย. อุปฺปนฺโน ๑

๓ โป. ย. อุปฺปนฺโน ๑

๔ ม. ย. สฺนฺติ จ โข ๑

เพราะสังโยชน์ตามสิ้นไป ก็น้องหญิงนั้นเป็นผู้อันอุบาสิกาเห็นได้เห็นเองหรือได้ยินมาว่า น้องหญิงนั้นเป็นผู้มีศีลอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีปัญหาอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้มีวิหารธรรมอย่างนี้บ้าง ว่าน้องหญิงนั้นเป็นผู้พ้นวิเศษแล้วอย่างนี้บ้าง อุบาสิกาเห็นเมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของอุบาสิกาจะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง. ดูกรอนุรุทธะทั้งหลาย ความอยู่สำราญย่อมมีได้แก่ อุบาสิกา แม้ด้วยประการฉะนี้แล. ดูกรอนุรุทธะทั้งหลาย ตถาคตย่อมพยากรณ์สาวกทั้งหลายผู้ทำกาละไปแล้ว ในภพที่เกิดทั้งหลายว่า สาวกชื่อโน้นเกิดแล้วในภพโน้น สาวกชื่อโน้นเกิดแล้วในภพโน้น ดังนี้ เพื่อให้คนพิศวงก็หามิได้ เพื่อเกลี้ยกล่อมคนก็หามิได้ เพื่ออานิสงส์คือลาภสักการะและความสรรเสริญก็หามิได้ ด้วยความประสงค์ว่า คนจงรู้จักเราด้วยเหตุนี้ก็หามิได้. ดูกรอนุรุทธะทั้งหลาย กุลบุตรทั้งหลายผู้มีศรัทธา มีความยินดีมาก มีปราโมทย์มาก มีอยู่ กุลบุตรเหล่านั้นได้ฟังคำพยากรณ์นั้นแล้วจะน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้นบ้าง ชื่อนั้น ย่อมมีเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่กุลบุตรเหล่านั้นสิ้นกาลนาน.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอนุรุทธะยินดี ชื่นชม พระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล.

จบ นพกปानสูตร ที่ ๘.

โคติสุตธานิสุตตะ

ว่าด้วยอรรถกถา

[๒๐๓]

เอวมุเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเ วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน โคติสุตธานิ นาม ภิกฺขุ อารญฺณโก^๑ ปทรมหาโร สงฺฆมชฺเฌ โอสภฺเ โหติ เกณจิเทว กรณียเณ ฯ

[๒๐๔]

ตตฺร โข อายสฺมา สาริปฺพุโต โคติสุตฺตานี นาม ภิกฺขุ อารพฺภ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อารญฺณเกนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน สพฺรหฺมจาริสฺส สคารเวณ ภวิตพฺพํ สปปติสฺเสน ฯ สเจ อาวุโส อารญฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆกโต สงฺฆเ วิหรนฺโต สพฺรหฺมจาริสฺส อการโว โหติ อปฺปติสฺโส ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตฺสายสฺมโต อารญฺณกสฺส เอกสฺสธารญฺเ เสริวิหาเรณ โย อยมายสฺมา สพฺรหฺมจาริสฺส อการโว โหติ อปฺปติสฺโสติ ตสฺส^๒ ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารญฺณเกน ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน สพฺรหฺมจาริสฺส สคารเวณ ภวิตพฺพํ สปปติสฺเสน ฯ

[๒๐๕]

อารญฺณเกนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน อาสนกฺสเลน ภวิตพฺพํ อิติ เถเร จ ภิกฺขุ นานุปชฺช นิสิตฺตฺสามิ นเว จ ภิกฺขุ น อาสนเนน ปฏฺิพาหิตฺตฺสามิติ ฯ สเจ อาวุโสอารญฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆกโต สงฺฆเ วิหรนฺโต น อาสนกฺสโล โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตฺสายสฺมโต อารญฺณกสฺส เอกสฺสธารญฺเ เสริวิหาเรณ โย อยมายสฺมา^๓ อภิสมาจาริกมฺปิ ฃมฺมํ น ชานาติติ ตสฺส^๔ ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารญฺณเกน ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน อาสนกฺสเลน ภวิตพฺพํ^๕ ฯ

[๒๐๖]

อารญฺณเกนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน นาตีกาเลน คาโม ปวิสิตพฺโพ

๑ ไป. อารญฺณโก ฯ

๒ ขุ. อการโว อปฺปติสฺโสติตสฺส ฯ

๓ อโธ ปรี อาสนกฺสโล น โหติติ วจัน มรรคมไปคฺคเก ทิสฺสติ ฯ

๔ ขุ. ชานาติติตสฺส ฯ

๕ อโธ ปรี อภิสมาจาริกมฺปิ ฃมฺโม ชานิตพฺโพ สเจ อาวุโส อารญฺณโก ภิกฺขุ ... อภิสมาจาริกมฺปิ ฃมฺมํ น ชานาติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตฺสายสฺมโต ... น ชานาติติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารญฺณเกน ภิกฺขุณา ... อภิสมาจาโร ฃมฺโม ชานิตพฺโพติ วจัน มรรคมไปคฺคเก ทิสฺสติ ฯ

๕. โคลิสถานิสสูตร

ว่าด้วยอรัญญิกธุดงค์

[๒๐๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์. ก็สมัยนั้น ภิกษุชื่อ โคลิสถานิ เป็นผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ มีมารยาทหยาบคาย มานั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยกรณียกิจบางอย่าง.

[๒๐๔]

ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรปรารภโคลิสถานิกิษุ จึงเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่าดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ควรเป็นผู้มีความเคารพยำเกรง ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ เป็นผู้ไม่เคารพยำเกรง ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดไม่เป็นผู้เคารพยำเกรง ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย จะเป็นประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุดงค์อยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้นอันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ควรเป็นผู้มีความเคารพยำเกรง ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย.

[๒๐๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ควรเป็นผู้ฉลาดในที่นี้ ด้วยคิดดังนี้ว่า เราจักไม่นั่งเบียดภิกษุผู้เถระ และจักไม่ห้ามอาสนะภิกษุผู้นวกะ. ถ้าภิกษุสมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปในสงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ไม่เป็นผู้ฉลาดในที่นี้ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดไม่รู้จักรัศธรรม แม้เพียงอภิสมาจาริกวัตร จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุดงค์อยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ควรเป็นผู้ฉลาดในที่นี้.

[๒๐๖]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ไม่ควรเข้าบ้านให้เข้านัก ไม่ควรกลับให้สาयณัก. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ เข้าบ้านเข้านัก กลับมาสาयณัก จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดเข้าบ้านเข้านัก กลับมาสาयณัก จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุดงค์อยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุดงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ จึงไม่ควรเข้าบ้านให้เข้านัก ไม่ควรกลับให้สาयณัก.

น^๑ ทิवा ปฏิกกมิตพฺพํ สเจ อาวุโส อารญฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆคโต สงฺฆเ วิหรนฺโต อติกาเลน
 คามํ ปวิสติ ทิवा ปฏิกกมิตฺติ^๒ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺสสายสุมโต อารญฺณกสฺส เอกสฺ
 สารญฺเ เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา อติกาเลน คามํ ปวิสติ ทิवा ปฏิกกมิตฺติ ตสฺส^๓ ภา
 วนฺติ วตฺตาริ ตสฺมา อารญฺณเกน ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน นาทิกาเลน คา
 โมปวิสิตพฺโป น^๔ ทิवा ปฏิกกมิตพฺพํ ฯ

[๒๐๗]

อารญฺณเกนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน น ปุเรกตํ ปจฺจกตํ
 กุเลสุ จาริตํ อาปชฺชิตพฺพํ ฯ สเจ อาวุโส อารญฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆคโต สงฺฆเ วิหรนฺโต
 ปุเรกตํ ปจฺจกตํ กุเลสุ จาริตํ อาปชฺชติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ อยฺนฺนฺนินฺสสายสุมโต^๕
 อารญฺณกสฺส เอกสฺสารญฺเ เสริวิหาเรน วิหรโต วิกาเล จริยา พหุลีกตา ตเมनํ สงฺฆคตมฺปี
 สมฺมทาจฺรติติ ตสฺส^๖ ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารญฺณเกน ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน
 น ปุเรกตํ ปจฺจกตํ กุเลสุ จาริตํ อาปชฺชิตพฺพํ ฯ

[๒๐๘]

อารญฺณเกนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน อนฺนุทฺเตน ภวิตพฺพํ
 อจฺปเลน ฯ สเจ อาวุโส อารญฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆคโต สงฺฆเ วิหรนฺโต อฺนุทฺโต โหติ จปฺโล
 ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ อิทฺนฺนฺนินฺสสายสุมโต^๗ อารญฺณกสฺส เอกสฺสารญฺเ เสริวิหาเรน
 วิหรโต อฺนุทฺจจํ จาปฺลยํ พหุลีกตํ ตเมนํ สงฺฆคตํปี สมฺมทาจฺรติติ ตสฺส^๘ ภาวนติ วตฺตาริ
 ตสฺมา อารญฺณเกน ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน อนฺนุทฺเตน ภวิตพฺพํ อจฺปเลน ฯ

[๒๐๙]

อารญฺณเกนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน อมฺขเรน ภวิตพฺพํ
 อวิกิณฺณวาเจน ฯ สเจ อาวุโส อารญฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆคโต สงฺฆเ วิหรนฺโต มฺขโร โหติ
 วิกิณฺณวาโจ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺสสายสุมโต อารญฺณกสฺส เอกสฺสารญฺเ
 เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา มฺขโร วิกิณฺณวาโจติ ตสฺส^๙ ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา
 อารญฺณเกน ภิกฺขุณา สงฺฆคเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน อมฺขเรน ภวิตพฺพํ อวิกิณฺณวาเจน ฯ

๑ ไป. นาทิติवा ฯ

๒ ม. อิตฺตทฺโท นคฺติ ฯ

๓ ข. ปฏิกกมิตฺติตฺส ฯ

๔ ไป. นาทิติवा ฯ

๕ ไป. กิมฺปนินฺสสายสุมโต ฯ

๖ ข. สมฺมทาจฺรติตฺส ฯ

๗ ไป. กิมฺปนินฺสสายสุมโต ฯ

๘ ข. สมฺมทาจฺรติตฺส ฯ

๙ ข. วิกิณฺณวาโจตฺส ฯ

[๒๐๓]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ไม่ควรถึงความเที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ในเวลาก่อนภัต ในเวลาหลังภัต ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ถึงความเที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ในเวลาก่อนภัต ในเวลาหลังภัต จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่าการเที่ยวไปในเวลาวิกาล อันท่านผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์นี้ ผู้อยู่เสริในป่าแต่ผู้เดียว ทำไ้ไว้มากแน่ อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ก็จะกล่าวทักท้วงเธอผู้ไปสู่สงฆ์ได้ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ จึงไม่ควรเที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ในเวลาก่อนภัต ในเวลาหลังภัต.

[๒๐๔]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ไม่ควรเป็นผู้คะนองกาย คะนองวาจา ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ เป็นผู้คะนองกาย คะนองวาจา จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ความคะนองกาย คะนองวาจา อันท่านผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์นี้ ผู้อยู่เสริในป่าแต่ผู้เดียว ทำไ้ไว้มากแน่ อนึ่ง เพื่อนพรหมจรรย์ก็จะกล่าวทักท้วงเธอผู้ไปสู่สงฆ์ได้ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ จึงไม่ควรเป็นผู้คะนองกาย คะนองวาจา.

[๒๐๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ไม่ควรเป็นผู้ปากกล้า เจรจาเกลื่อนกล่น ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ เป็นผู้ปากกล้า เจรจาเกลื่อนกล่น จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดเป็นผู้ปากกล้า เจรจาเกลื่อนกล่น จะมีประโยชน์อะไรด้วยการอยู่เสริในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุตงค์ อยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุตงค์ เมื่อไป สู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ไม่ควรเป็นผู้ปากกล้า เจรจาเกลื่อนกล่น.

[๒๑๐]

อารณฺณเณนาวุโส ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน สุวเจน ภวิตพฺพํ
 กลฺยาณมิตฺเตน ๑ สเจ อาวุโส อารณฺณโก ภิกฺขุ สงฺฆกโต สงฺฆเ วิหรนฺโต ทพฺพโจ โหติ
 ปาปมิตฺโต ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตสฺสายสฺมโต อารณฺณกสฺส เอกสฺสธารณฺเ
 เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา ทพฺพโจ ปาปมิตฺโตติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารณฺณเณ
 ภิกฺขุณา สงฺฆกเตน สงฺฆเ วิหรนฺเตน สุวเจน ภวิตพฺพํ กลฺยาณมิตฺเตน ๑

[๒๑๑]

อารณฺณเณนาวุโส ภิกฺขุณา อินฺทฺริเยสฺส กุตฺตทฺวารเณ ภวิตพฺพํ ๑ สเจ อาวุโส
 อารณฺณโก ภิกฺขุ อินฺทฺริเยสฺส กุตฺตทฺวาริ น โหติ^๑ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ
 กิมฺปนินฺตสฺสายสฺมโต อารณฺณกสฺส เอกสฺสธารณฺเ เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา อินฺทฺริเยสฺส
 กุตฺตทฺวาริ น โหติ^๒ ตสฺส^๓ ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารณฺณเณ ภิกฺขุณา อินฺทฺริเยสฺส
 กุตฺตทฺวารเณ ภวิตพฺพํ ๑

[๒๑๒]

อารณฺณเณนาวุโส ภิกฺขุณา โภชเน มตฺตตณฺณนา ภวิตพฺพํ ๑ สเจ อาวุโส^๑
 อารณฺณโก ภิกฺขุ โภชเน อมตฺตตณฺณ โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตสฺสายสฺมโต
 อารณฺณกสฺส เอกสฺสธารณฺเ เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา โภชเน อมตฺตตณฺณ^๔ โหติ^๕ ตสฺส^๖
 ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารณฺณเณ ภิกฺขุณา โภชเน มตฺตตณฺณนา ภวิตพฺพํ ๑

[๒๑๓]

อารณฺณเณนาวุโส ภิกฺขุณา ชาคริยํ อนฺนยุตฺเตน ภวิตพฺพํ ๑ สเจ อาวุโส
 อารณฺณโก ภิกฺขุ ชาคริยํ อนฺนยุตฺโต โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตสฺสายสฺมโต
 อารณฺณกสฺส เอกสฺสธารณฺเ เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา ชาคริยํ อนฺนยุตฺโต โหติ^๑ ตสฺส^๒
 ภาวนติ วตฺตาริ ตสฺมา อารณฺณเณ ภิกฺขุณา ชาคริยํ อนฺนยุตฺเตน ภวิตพฺพํ ๑

[๒๑๔]

อารณฺณเณนาวุโส ภิกฺขุณา อารทฺธวิริเยน ภวิตพฺพํ ๑ สเจ อาวุโส อารณฺณโก
 ภิกฺขุ กุสฺสโต โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมฺปนินฺตสฺสายสฺมโต อารณฺณกสฺส เอกสฺสธารณฺเ

๑ ย. อกุตฺตทฺวาริ โหติ ๑

๒ ย. อกุตฺตทฺวาริโรตฺตส ๑

๓ ม. อาวุโสติ นคฺติ ๑

๔ ม. อมตฺตตณฺณติ ๑

๕ ย. อมตฺตตณฺณติสฺส ๑

๖ ย. อนฺนยุตฺโตติสฺส ๑

[๒๑๐]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ ควรเป็นผู้ว่าง่าย มีกัลยาณมิตร. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์เป็นผู้ว่ายาก มีปาปมิตร จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดเป็นผู้ว่ายาก มีปาปมิตร จะมีประโยชน์อะไรด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระกิจอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ เมื่อไปสู่สงฆ์ อยู่ในสงฆ์ จึงควรเป็นผู้ว่าง่าย มีกัลยาณมิตร.

[๒๑๑]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ ควรเป็นผู้คุ้มครองทวาร ในอินทรีทั้งหลาย. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ ไม่เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลายจะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดไม่เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระกิจอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ จึงควรเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย.

[๒๑๒]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ ควรเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ เป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้ใดเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระกิจอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ จึงควรเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ.

[๒๑๓]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ ควรเป็นผู้ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นเนื่องๆ. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ เป็นผู้ไม่ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นเนื่องๆ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดเป็นผู้ไม่ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นเนื่องๆ จะมีประโยชน์อะไรด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจอยู่แต่ผู้เดียวเล่าจะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ จึงควรเป็นผู้ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นเนื่องๆ.

[๒๑๔]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ ควรเป็นผู้ปรารภความเพียร. ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ เป็นผู้เกียจคร้าน จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านนี้ใดเป็นผู้เกียจคร้าน จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระกิจ อยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระกิจ จึงควร เป็นผู้ปรารภความเพียร.

เสรีวิหาเรน โย อยมายสุมา กุสัโต^๑ โหติติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ ตสุมา อารณฺณเกน
ภิกฺขุณา อารทฺธวิริเยน ภวิตพฺพํ ฯ

[๒๑๕]

อารณฺณเกนาวิสุทฺธิ ภิกฺขุณา อุปญฺจุตฺตตฺตินา ภวิตพฺพํ ฯ สเจ อาวุโส อารณฺณโก
ภิกฺขุ มุญฺจสฺสตีติ โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมนิมิตฺตสายนฺตํ อารณฺณกสฺส
เอกสฺสสารณฺเณ เสรีวิหาเรน โย อยมายสุมา มุญฺจสฺสตีติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ ตสุมา
อารณฺณเกน ภิกฺขุณา อุปญฺจุตฺตตฺตินา ภวิตพฺพํ ฯ

[๒๑๖]

อารณฺณเกนาวิสุทฺธิ ภิกฺขุณา สมาหิเตน ภวิตพฺพํ ฯ สเจ อาวุโส อารณฺณโก
ภิกฺขุ อสฺมาหิโต โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมนิมิตฺตสายนฺตํ อารณฺณกสฺส
เอกสฺสสารณฺเณ เสรีวิหาเรน โย อยมายสุมา อสฺมาหิโตติ ตสฺส^๒ ภาวนติ วตฺตาริ ตสุมา
อารณฺณเกน ภิกฺขุณา สมาหิเตน ภวิตพฺพํ ฯ

[๒๑๗]

อารณฺณเกนาวิสุทฺธิ ภิกฺขุณา ปณฺณวตา ภวิตพฺพํ ฯ สเจ อาวุโส อารณฺณโก
ภิกฺขุ ทุปฺปณฺโณ โหติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมนิมิตฺตสายนฺตํ อารณฺณกสฺส
เอกสฺสสารณฺเณ เสรีวิหาเรน โย อยมายสุมา ทุปฺปณฺโณติ ตสฺส^๓ ภาวนติ วตฺตาริ ตสุมา
อารณฺณเกน ภิกฺขุณา ปณฺณวตา ภวิตพฺพํ ฯ

[๒๑๘]

อารณฺณเกนาวิสุทฺธิ ภิกฺขุณา อภิธมฺเม อภิวินเย โยโค กรณฺนิโย ฯ สนนฺตาวุโส
อารณฺณกํ ภิกฺขุํ อภิธมฺเม อภิวินเย ปณฺหํ ปุณฺณิตาโร ฯ สเจ อาวุโส อารณฺณโก ภิกฺขุ
อภิธมฺเมณฺณ อภิวินเย ปณฺหํ ปุณฺณโจ น สมฺปายติ ตสฺส ภาวนติ วตฺตาริ กิมนิมิตฺตสายนฺตํ
อารณฺณกสฺส เอกสฺสสารณฺเณ เสรีวิหาเรน โย อยมายสุมา อภิธมฺเม อภิวินเย ปณฺหํ ปุณฺณโจ
น สมฺปายติติ ตสฺส^๔ ภาวนติ วตฺตาริ ตสุมา อารณฺณเกน ภิกฺขุณา อภิธมฺเม อภิวินเย โยโค
กรณฺนิโย ฯ

[๒๑๙]

อารณฺณเกนาวิสุทฺธิ ภิกฺขุณา เย เต สนนฺตา วิโมกฺขา อติกุมฺมม รุเป อารุปปา

๑ ม. กุสัโตติ ฯ ย. กุสัโตติสฺส ฯ

๒ ย. อสฺมาหิโตติสฺส ฯ

๓ ย. ทุปฺปณฺโณติสฺส ฯ

๔ ย. สมฺปายติติสฺส ฯ

[๒๑๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระควร เป็นผู้มิตตตั้งมั่น ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระ เป็นผู้มิตตพินเพื่อน จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มิตตพินเพื่อน จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่าแก่ท่านผู้นี้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระจึงควร เป็นผู้มิตตตั้งมั่น.

[๒๑๖]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระควร เป็นผู้มิจิตตั้งมั่น ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระ เป็นผู้มิจิตไม่ตั้งมั่น จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้ไม่มิจิตตั้งมั่น จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่าแก่ท่านผู้นี้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระจึงควร เป็นผู้มิจิตตั้งมั่น.

[๒๑๗]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระควร เป็นผู้มียปัญญา ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระ เป็นผู้มียปัญญาราม จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้นี้มียปัญญาราม จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่าแก่ท่านผู้นี้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระจึงควร เป็นผู้มียปัญญา.

[๒๑๘]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระควร ทำความเพียรในอกิธรรม ในอกิวินัย เพราะคนผู้ถามปัญหา ในอกิธรรมและในอกิวินัย กะภิกษุผู้สมาทาน อรัญญิกธุระก็มีอยู่ ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระ ถูกถามปัญหา ในอกิธรรม ในอกิวินัยแล้วจะให้ความประสงค์ของเขาสำเร็จไม่ได้ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้นี้ถูกถามปัญหา ในอกิธรรมในอกิวินัยแล้ว ยังความประสงค์ของเขาให้สำเร็จไม่ได้ จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่าแก่ท่านผู้นี้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระจึงควรทำความเพียร ในอกิธรรม ในอกิวินัย.

[๒๑๙]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระควร ทำความเพียรในวิโมกข์อันละเอียด คือ อนุปสมาบัติที่ล่วงรูปสมาบัติ. เพราะคนผู้ถามในวิโมกข์อันละเอียดคือ อนุปสมาบัติที่ล่วงรูปสมาบัติมีอยู่ ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระ ถูกถามปัญหาในวิโมกข์อันละเอียด คือ อนุปสมาบัติที่ล่วงรูปสมาบัติแล้ว ให้ความประสงค์ของเขาสำเร็จไม่ได้ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้นี้ถูกถามปัญหาในวิโมกข์อันละเอียด คือ อนุปสมาบัติที่ล่วงรูปสมาบัติแล้ว ยังความประสงค์ของเขาให้สำเร็จไม่ได้ จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่า แก่ท่านผู้นี้ซึ่งสมาทานอรัญญิกธุระอยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุระจึงควรทำความเพียร ไว้ในวิโมกข์อันละเอียด คือ อนุปสมาบัติที่ล่วงรูป

ตตถ โยโค กรณียโ ๑ สนฺตาวุโส อารญญกัม ภิกขุํ เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกุम्मม รูป
 อารูปปา ตตถ[๑] ปุจฺจิตาโร ๑ สเจ อาวุโส อารญญโก ภิกขุเยเต สนฺตา วิโมกฺขา อติกุम्मม รูป
 อารูปปา ตตถ ปณฺหํ ปุณฺโง น สมฺปายติ ตสฺส^๒ ภาวนติ วตฺตาโร กิมนิมสฺสายสุมโต
 อารญญกสฺส เอกสฺสธารญฺเณ เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกุम्मม รูป
 อารูปปา ตตถ ปณฺหํ ปุณฺโง น สมฺปายติ ตสฺส^๓ ภาวนติ วตฺตาโร ตสฺมา อารญฺเณ
 ภิกขุณาเยเต สนฺตา วิโมกฺขา อติกุम्मม รูป อารูปปา ตตถ โยโค กรณียโ ๑

[๒๒๐]

อารญฺเณนาวุโส ภิกขุณา อุตฺตริมนุสฺสธมฺเม โยโค กรณียโ ๑ สนฺตาวุโส
 อารญญกัม ภิกขุํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺเม ปณฺหํ ปุจฺจิตาโร ๑ สเจ อาวุโส อารญญโก ภิกขุ
 อุตฺตริมนุสฺสธมฺเม ปณฺหํ ปุณฺโง น สมฺปายติ ตสฺส^๔ ภาวนติ วตฺตาโร กิมนิมสฺสายสุมโต
 อารญญกสฺส เอกสฺสธารญฺเณ เสริวิหาเรน โย อยมายสฺมา ยสฺสตุถาย ปพฺพชฺชิตอ ตมตฺถิ^๕
 น ชานาตีติ ตสฺส^๖ ภาวนติ วตฺตาโร ตสฺมา อารญฺเณ ภิกขุณา อุตฺตริมนุสฺสธมฺเม โยโค
 กรณียติ ๑

[๒๒๑]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา มหาโมคฺคัลลานอ อายสฺมนตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ
 อารญฺเณเนว นุ โข อาวุโส สารีปุตฺต ภิกขุณา อิมํ ธมฺมา สมาทาย วตฺติตพฺพา อุทาหุ
 ความนฺตฺวiharinaปิตี^๗ ๑ อารญฺเณเนปิ โข อาวุโส โมคฺคัลลาน ภิกขุณา อิมํ ธมฺมา
 สมาทาย วตฺติตพฺพา ปเคว ความนฺตฺวiharinaติ ๑

โคติสฺถานิสฺสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ ๑

๑ ไป. ม. ย. ปณฺหํ ๑

๒ ย. สมฺปายติสฺส ๑

๓ ย. สมฺปายติสฺส ๑

๔ ย. สมฺปายติสฺส ๑

๕ ย. ตปฺตํ ๑

๖ ย. ชานาตีติสฺส ๑

๗ ม. อิตฺทโท นตฺถิ ๑

สมาบัติ.

[๒๒๐]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุรงค์ ควรทำความเพียรในอุตตริมนุสสรธรรม. เพราะคนผู้ถามปัญหาในอุตตริมนุสสรธรรมกะภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุรงค์มีอยู่ ถ้าภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุรงค์ ถูกถามปัญหาในอุตตริมนุสสรธรรมแล้ว ให้ความประสงค์ของเขาสำเร็จไม่ได้ จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ว่า ท่านผู้นี้บวชเพื่อประโยชน์แห่งคุณวิเศษอันใด ไม่รู้จักประโยชน์แห่งคุณวิเศษอันนั้นจะมีประโยชน์อะไร ด้วยการอยู่เสรีในป่าแก่ท่านผู้นี้ซึ่ง สมาทานอรัญญิกธุรงค์อยู่แต่ผู้เดียวเล่า จะมีผู้ว่าภิกษุนั้นได้ดังนี้ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้สมาทาน อรัญญิกธุรงค์จึงควรทำความเพียรในอุตตริมนุสสรธรรม.

[๒๒๑]

เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้ถามว่า ดูกรท่านพระสารีบุตรผู้มีอายุ อันภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุรงค์เท่านั้นหรือที่ควรสมาทานธรรมเหล่านี้ประพฤติ หรือแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้าน ก็ควรสมาทานธรรมเหล่านี้ประพฤติ?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกร โมคคัลลานะ แม้ภิกษุผู้สมาทานอรัญญิกธุรงค์ ยังควรสมาทานธรรมเหล่านี้ประพฤติ จะกล่าวไปไกลถึงภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้านแล้ว.

จบ โคลิยสถานิสสูตร ที่ ๕.

กัฏฐกิริยสูตร^๑

[๒๒๒]

เอวมมេ สุตัง เอกัง สมยั ภควา กาสีสุ จาริกัง จรติ มหตา ภิกขุสงฺฆเณ
สทฺธิ^๒ ๑ ตตฺร โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อหัง โข ภิกขเว อณฺเฏรว[^๓] รตฺติโกชนา^๔
ภุชามิ อณฺเฏร โข ปนํหิ ภิกขเว รตฺติโกชนา ภุชมาโน อปฺปาพาทตณฺจ
สฺสชานามิ อปฺปาตงฺกตณฺจ ลหฺภูจฺจานณฺจ พลณฺจ ฆาสุวิหารณฺจ เอถ^๕ ตุมฺเหปปี ภิกขเว
อณฺเฏรว รตฺติโกชนา ภุชชถ อณฺเฏร โข ปน ภิกขเว ตุมฺเหปปี รตฺติโกชนา ภุชมานา
อปฺปาพาทตณฺจ สฺสชานิสฺสถ อปฺปาตงฺกตณฺจ ลหฺภูจฺจานณฺจ พลณฺจ ฆาสุวิหารณฺจจติ ๑
เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสุโสสุ ๑

[๒๒๓]

อถ โข ภควา กาสีสุ อนุปฺพุเพน จาริกัง จรมาโน เยน กัฏฐกิริ นาม กาสีนํ
นิคโม ตทวสฺริ ๑ ตตฺร สุตํ ภควา กัฏฐกิริสฺมี วิหฺรติ กาสีนํ นิคเม ๑ เตน โข ปน
สมเณน อสฺสชิปฺปนพฺพสุกา นาม ภิกขุ กัฏฐกิริสฺมี อาวาสิกา โหนฺติ ๑ อถ โข สมพฺพสุกา
ภิกขุ เยน อสฺสชิปฺปนพฺพสุกา ภิกขุ เตนุปฺสงฺกมียํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา อสฺสชิปฺปนพฺพสุเก ภิกขุ
เอตทวโจ ภควา โข อาวุโส อณฺเฏรว รตฺติโกชนา ภุชชติ ภิกขุสงฺฆโม จ อณฺเฏร โข
ปนาวุโส รตฺติโกชนา ภุชมานา อปฺปาพาทตณฺจ สฺสชานนฺติ อปฺปาตงฺกตณฺจ ลหฺภูจฺจานณฺจ
พลณฺจ ฆาสุวิหารณฺจ เอถ^๖ ตุมฺเหปปี อาวุโส อณฺเฏรว รตฺติโกชนา ภุชชถ อณฺเฏร โข
ปนาวุโส ตุมฺเหปปี รตฺติโกชนา ภุชมานา อปฺปาพาทตณฺจ สฺสชานิสฺสถ อปฺปาตงฺกตณฺจ
ลหฺภูจฺจานณฺจ พลณฺจ ฆาสุวิหารณฺจจติ ๑ เอวํ วุตฺเต อสฺสชิปฺปนพฺพสุกา ภิกขุ เต ภิกขุ
เอตทวโจ มยํ โข อาวุโส สายณฺเจว ภุชาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล เต มยํ สายณฺเจว
ภุชมานา ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล อปฺปาพาทตณฺจ สฺสชานาม อปฺปาตงฺกตณฺจ ลหฺภูจฺจานณฺจ
พลณฺจ ฆาสุวิหารณฺจ เต มยํ กิ สนฺทิกฺกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุชาวิสฺสาม สายณฺเจว มยํ
ภุชิสฺสาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเลติ ๑

๑ ม. เอกคฺคณฺเฏเร จสทฺโท ทิสฺสติ ๑

๒ ป. ม. รตฺติโกชนนฺติ สทฺพตฺถ ทิสฺสติ ๑

๓ ป. เอว ๑

๔ ป. เอว ๑

๑๐. กิฎกิริยสูตร

คุณของการฉันอาหารน้อย

[๒๒๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในกาสิชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสียทีเดียว และเมื่อเราฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสีย ย่อมรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ แม้ท่านทั้งหลายก็จะมาฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสียเถิด ก็เมื่อเชอทั้งหลายฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสีย ก็รู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พระอัสสชิและพระปุนัพพุททะฉันอาหารในเวลาวิกาล

[๒๒๓]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวจาริกไปในกาสิชนบทโดยลำดับ เสด็จถึงนิคมของชนชาวกาสิอันชื่อว่า กิฎกิริ. ได้ยินว่า ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคม ของชนชาวกาสิอันชื่อว่ากิฎกิริ. ก็โดยสมัยนั้น มีภิกษุชื่ออัสสชิและภิกษุชื่อปุนัพพุททะเป็นเจ้าอาวาสอยู่ในกิฎกิรินิคม. ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมากเข้าไปหาอัสสชิภิกษุและปุนัพพุททะภิกษุถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ ฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรี ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรี ย่อมรู้คุณ คือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้ท่านทั้งหลายก็จะมาฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสียเถิด เมื่อท่านทั้งหลายฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรี ก็จักรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ. เมื่อภิกษุทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอัสสชิและภิกษุปุนัพพุททะได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน เมื่อเราเหล่านั้นฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน ก็ย่อมรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ เราเหล่านั้นจักละคุณที่ตนเห็นเอง แล้ววิ่งไปตามคุณอันอ้างกาลทำไม เราทั้งหลายจักฉันทั้งเวลาเย็น เวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน.

[๒๒๔]

ยโต^๑ โข เต ภิกขุ นาสกขีสุ อสฺสชิปนฺนพฺพสุเก ภิกขุ สญฺญาเปตฺตํ อถ เต^๒
 ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิสฺสุ^๓ ฯ
 เอกมณฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ อธิ มยฺ ภนฺเต เยน อสฺสชิปนฺนพฺพสุกา
 ภิกขุ เตนฺอุปสงฺกมิมฺหา^๔ อุปสงฺกมิตฺวา อสฺสชิปนฺนพฺพสุเก ภิกขุ เอตทโวจุมฺหา^๕ ภควา โข
 อาวุโส อญฺญเตรรว รตฺติโกชนา ภูณฺชติ ภิกขุสงฺโฆ จ อญฺญตร โข ปนาวุโส รตฺติโกชนา
 ภูณฺชมานา อปฺปาพารตฺตญฺจ สญฺชานนฺติ อปฺปาตงฺกตฺตญฺจ ลหฺภูจฺจานญฺจ พลญฺจ ฬาสฺสวิหารญฺจ
 เอถ ตฺเมหิปี อาวุโส อญฺญเตรรว รตฺติโกชนา ภูณฺชติ อญฺญตร โข ปนาวุโส ตฺเมหิปี
 รตฺติโกชนา ภูณฺชมานา อปฺปาพารตฺตญฺจ สญฺชานิสฺสสฺส อปฺปาตงฺกตฺตญฺจ ลหฺภูจฺจานญฺจ พลญฺจ
 ฬาสฺสวิหารญฺจจติ เอวํ วุตฺเต ภนฺเต^๕ อสฺสชิปนฺนพฺพสุกา ภิกขุ อเมห เอตทโวจํ มยฺ โข อาวุโส
 สายญฺเจว ภูณฺชาม ปาโต จ ทิวา จ วิกาเล เต มยฺ สายญฺเจว ภูณฺชมานา ปาโต จ ทิวา
 จ วิกาเล อปฺปาพารตฺตญฺจ สญฺชานาม อปฺปาตงฺกตฺตญฺจ ลหฺภูจฺจานญฺจ พลญฺจ ฬาสฺสวิหารญฺจ เต
 มยฺ ก็ สนฺทิกฺกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวิสฺสาม สายญฺเจว มยฺ ภูณฺชิสฺสาม ปาโต จ ทิวา
 จ วิกาเลติ ยโต โข มยฺ ภนฺเต นาสกขิมฺหา^๖ อสฺสชิปนฺนพฺพสุเก ภิกขุ สญฺญาเปตฺตํ อถ มยฺ
 เอตมตฺถํ ภควโต อาโรเจมาติ ฯ อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกขุ อามนฺเตสิ เอहि ตวํ ภิกขุ
 มม วจเนน อสฺสชิปนฺนพฺพสุเก ภิกขุ อามนฺเตहि สตฺถายสฺมนฺเต อามนฺเตตฺติ^๗ ฯ เอวํ ภนฺเตติ
 โข โส ภิกขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน อสฺสชิปนฺนพฺพสุกา ภิกขุ เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา
 อสฺสชิปนฺนพฺพสุเก ภิกขุ เอตทโวจ สตฺถายสฺมนฺเต อามนฺเตตฺติ^๗ ฯ เอวมาวุโสติ โข
 อสฺสชิปนฺนพฺพสุกา ภิกขุ ตสฺส ภิกขุโน ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสีทิสฺสุ^๓ ฯ เอกมณฺตํ นิสินฺเน โข อสฺสชิปนฺนพฺพสุเก ภิกขุ ภควา
 เอตทโวจ สจฺจํ กิร ภิกขเว สมฺพหฺลลา ภิกขุ ตฺเมห อุปสงฺกมิตฺวา ภูณฺชติ ภิกขุสงฺโฆ จ อญฺญตร
 โข ปนาวุโส รตฺติโกชนา ภูณฺชมานา อปฺปาพารตฺตญฺจ สญฺชานนฺติ อปฺปาตงฺกตฺตญฺจ ลหฺภูจฺจานญฺจ
 พลญฺจ ฬาสฺสวิหารญฺจ เอถ^๘ ตฺเมหิปี อาวุโส อญฺญเตรรว รตฺติโกชนา ภูณฺชติ อญฺญตร โข
 ปนาวุโส ตฺเมหิปี รตฺติโกชนา ภูณฺชมานา อปฺปาพารตฺตญฺจ สญฺชานิสฺสสฺส อปฺปาตงฺกตฺตญฺจ
 ลหฺภูจฺจานญฺจ พลญฺจ ฬาสฺสวิหารญฺจจติ เอวํ วุตฺเต กิร^๙ ภิกขเว ตฺเมห เต ภิกขุ เอวํ อวฺจตุถ

๑ ม. ยโต จ โข ฯ

๒ ม. ย. เต ภิกขุติ นตฺติ ฯ

๓ ม. ย. ... อุปสงฺกมิมฺหา ฯ

๔ ม. ย. อโวจุมฺหา ฯ

๕ ม. อยฺ ปาโณ นตฺติ ฯ

๖ ม. ย. นาสกขิมฺหา ฯ

๗ ม. อามนฺเตตฺติ ฯ

๘ ป. เอวํ ฯ

๙ ม. กิร ภิกขเว ฯ

[๒๒๔]

เมื่อภิกษุเหล่านั้นไม่สามารถจะให้อัสสชิกิณฺุพนัปปสูกิณฺุอินยอมได้ จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานโอการ ข้าพระองค์ทั้งหลายเข้าไปหาอัสสชิกิณฺุและปุนัปปสูกิณฺุถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ฉันโภชนะเว้นการฉันในราตรี เมื่อพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ฉันโภชนะเว้นการฉันในราตรี ย่อมรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ แม้ท่านทั้งหลายก็จึงฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสียเถิด ก็เมื่อท่านทั้งหลายฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรี รู้จักคุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว อัสสชิกิณฺุและปุนัปปสูกิณฺุได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน เมื่อเราทั้งหลายนั้นฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาลในกลางวัน ย่อมรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ เราเหล่านั้นจักละคุณที่ตนเห็นเอง แล้ววิ่งไปตามคุณอันอ้างกาลทำไม เราทั้งหลายจักฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายไม่สามารถจะให้อัสสชิกิณฺุและปุนัปปสูกิณฺุอินยอมได้ จึงกราบทูลเนื้อความนี้แด่พระผู้มีพระภาค.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาว่า ดูกรภิกษุ เธอจงไปเรียกอัสสชิกิณฺุและปุนัปปสูกิณฺุตามคำของเราว่า พระศาสดาตรัสเรียกท่านทั้งหลาย ภิกษุนั้นทูลรับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาอัสสชิกิณฺุและปุนัปปสูกิณฺุถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอัสสชิกิณฺุและปุนัปปสูกิณฺุว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ภิกษุเป็นอันมากเข้าไปหาเธอทั้งสองแล้วกล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ฉันโภชนะเว้นการฉันในราตรี เมื่อพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรี ย่อมรู้คุณ คือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ แม้ท่านทั้งหลาย ก็จึงมาฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีเสียเถิด เมื่อท่านทั้งหลายฉันโภชนะ เว้นการฉันในราตรีจักรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญดังนี้ ได้ยินว่าเมื่อภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว เธอทั้งสองได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เราทั้งหลายฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน เมื่อเราทั้งหลายนั้น ฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน ย่อมรู้คุณคือความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และอยู่สำราญ เราเหล่านั้นจักละคุณที่ตนเห็นเอง แล้ววิ่งไปตามคุณที่อ้างกาลทำไม เราทั้งหลายจักฉันโภชนะทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาล ในกลางวัน ดังนี้ จริงหรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[௩௩௩]

[၆၆၆]

៤ ឆ. បុ បៃ ។

พระพุทธเจ้าแสดงเวทนา ๓

[๒๒๕]

คูกริกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ บุรุษบุคคลนี้ เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ สุข ทุกข์ หรือมิใช่ทุกข์ มิใช่สุข อกุศลธรรมของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้หรือหนอ?

ไม่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

คูกริกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้เสวยสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ส่วนเมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้เสวยสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้เสวยทุกข์เวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ส่วนบุคคลในโลกนี้เสวยทุกข์เวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม สลธรรมย่อมเจริญ เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยอทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ส่วนเมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้เสวยอทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้ มิใช่หรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๒๒๖]

ติละ ภิกษุทั้งหลาย ก็ชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ดังนี้ นี่จักเป็นข้อที่เราไม่ได้รู้แล้ว ไม่ได้เห็นแล้ว ไม่ได้ทราบแล้ว ไม่ได้ทำให้แจ้งแล้ว ไม่ได้ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา เมื่อเราไม่รู้อย่างนี้จะพึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงละสุขเวทนาเห็นปานนี้เสียเถิด ดังนี้ ข้อนี้จักได้สมควรแก่เราแลหรือ?

ไม่สมควร พระเจ้าข้า.

คูกริกษุทั้งหลาย ก็เพราะชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ดังนี้ นี่เรารู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา ฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงละสุขเวทนาเห็นปานนี้เสียเถิด

คูกริกษุทั้งหลาย ก็ชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้ นี่จักเป็นข้อที่เราไม่ได้รู้แล้ว ไม่ได้เห็นแล้ว ไม่ได้ทราบแล้ว ไม่ได้ทำให้แจ้งแล้ว ไม่ได้ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา เมื่อเราไม่รู้อย่างนี้จะพึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงเข้าถึงสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่เถิด ดังนี้ ข้อนี้จักได้สมควรแก่เราแลหรือ?

ทิฐุจํ วิทิตํ สจฺจกิตํ ผุสฺสิตํ ปญฺญา ย อิเธจฺจสฺส เอวรูปํ สฺขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ฌมฺมา
 ปรีหายนฺติ กุสลา ฌมฺมา อภิวัฏฺเฐนตฺติ ตสฺมาหํ เอวรูปํ สฺขํ เวทนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตฺติ
 วทามิ ฯ

ยา เจตํ ภิกขเว อณฺเฑาติ อภวิสฺส อทิกฺขัง อวิทิตํ อสจฺฉนิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย
 อิธกจฺจสฺส เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ฐมฺมา อภิวทฺธมนฺติ กุสลา ฐมฺมา
 ปริหาณนฺตํติ เอมหํ อชานนฺโต เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ ปชฺছาติ วทเทยฺย อปี นฺ เม เอตํ ภิกขเว
 ปฏฺฐูปํ อภวิสฺสาติ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ ยสฺมา จ โข เอตํ ภิกขเว มยา ฌาตํ ทิกฺขัง วิทิตํ สจฺฉนิกตํ
 มุสฺสิตํ ปณฺณาย อิธกจฺจสฺส เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ฐมฺมา อภิวทฺธมนฺติ กุสลา
 ฐมฺมา ปริหาณนฺตํติ ตสฺมาหํ เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ ปชฺছาติ วทามิ ฯ มยา เจตํ ภิกขเว
 อณฺเฑาติ อภวิสฺส อทิกฺขัง อวิทิตํ อสจฺฉนิกตํ อมุสฺสิตํ ปณฺณาย อิธกจฺจสฺส เอรูปํ ทุกขํ
 เวทนํ เวทียโต อกุสลา ฐมฺมา ปริหาณนฺติ กุสลา ฐมฺมา อภิวทฺธมนฺตํติ เอมหํ อชานนฺโต
 เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ อุปสมปชฺช วิหราติ วทเทยฺย อปี นฺ เม เอตํ ภิกขเว ปฏฺฐูปํ
 อภวิสฺสาติ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ ยสฺมา จ โข เอตํ ภิกขเว มยา ฌาตํ ทิกฺขัง วิทิตํ สจฺฉนิกตํ
 มุสฺสิตํ ปณฺณาย อิธกจฺจสฺส เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ เวทียโต อกุสลา ฐมฺมา ปริหาณนฺติ กุสลา
 ฐมฺมา อภิวทฺธมนฺตํติ ตสฺมาหํ เอรูปํ ทุกขํ เวทนํ อุปสมปชฺช วิหราติ วทามิ ฯ

[illegible]

ไม่สมควร พระเจ้าข้า.

อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้ นี่เรารู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา ฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงเข้าถึงสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่เถิด.

[ശശൻ]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยทุกขเวทนาเห็นปานนี้อยู่กุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ดังนี้ นี่จักเป็นข้อที่เราไม่ได้รู้แล้ว ไม่ได้เห็นแล้ว ไม่ได้ทราบแล้ว ไม่ได้ทำให้แจ้งแล้ว ไม่ได้ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา เมื่อเราไม่รู้อย่างนี้ จะพึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงละทุกขเวทนาเห็นปานนี้เสียเถิด ดังนี้ ข้อนี้จักได้สมควร แก่เราแลหรือ?

ไม่สมควร พระเจ้าข้า.

คุณครูถามว่า ถ้าเราเจอคนในโลกละเมิดกฎจราจร เราจะทำอย่างไรดี
 คุณครูถามว่า ถ้าเราเจอคนในโลกละเมิดกฎจราจร เราจะทำอย่างไรดี
 คุณครูถามว่า ถ้าเราเจอคนในโลกละเมิดกฎจราจร เราจะทำอย่างไรดี

ไม่สมควร พระเจ้าข้า.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสาะทุกขเวทนาเห็นปานนี้อยู่
อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้ นี่เรารู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว ก
ต้องแล้วด้วยปัญญา ฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงเข้าถึงทุกขเวทนาเห็นปานนี้อยู่เถิด.

[୧୧୯]

คุณกรกฤษณ์ทั้งหลาย ก็เชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยขอมทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ดังนี้ นี่จักเป็นข้อที่เราไม่ได้รู้แล้วไม่ได้เห็นแล้ว ไม่ได้ทราบแล้ว ไม่ได้ทำให้แจ้งแล้ว ไม่ได้ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา เมื่อเราไม่รู้อย่างนี้จะพึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงละอทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้เสียเถิด ดังนี้ ข้อนี้จักได้สมควรแก่เราแลหรือ?

ไม่สมควร พระเจ้าข้า.

คุณกรกฤษณ์ทั้งหลาย ก็เพราะข้อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยอทุกขมสุขเวทนา เห็นปานนี้ อยู่ อกุศลธรรมย่อมเจริญ กุศลธรรมย่อมเสื่อม ดังนี้ นี่เรารู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว ให้แจ้งแล้ว ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา ฉะนั้นเราจึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงละอทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้เสียเถิด ดังนี้ คุณกรกฤษณ์ทั้งหลาย ก็ข้อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยอทุกข มสุขเวทนาเห็นปานนี้ อยู่ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม กุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้ นี่จักเป็นข้อที่เราไม่ได้รู้แล้ว ไม่ได้เห็นแล้ว ไม่ได้ทราบแล้ว ไม่ได้ทำให้แจ้งแล้ว ไม่ได้ถูกต้องแล้วด้วยปัญญา เมื่อเราไม่รู้อย่างนี้ จะพึงกล่าว

ภิกขเว มยา ฌาตိ ทิฏฐัง วิทิตัง สจฺจนิกตัง ผุสฺสิตัง ปณฺณาย อิเธกัจจสฺส เอวรูปี อทุกขมสุขัง เวทนํ เวทียโต อกุสลา ฐมา ปรีหายนฺติ กุสลา ฐมา อภิวทฺตมนฺตฺติ ตสฺมาหิ เอวรูปี อทุกขมสุขัง เวทนํ อุปสมฺปชฺช วิหรตฺติ วทามิ ฯ

[๒๒๕]

นาคิ ภิกขเว สพฺเพสฺสเยว ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ น^๑ ปนาคิ ภิกขเว สพฺเพสฺสเยว ภิกฺขุโน น อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ฯ เย เต ภิกขเว ภิกฺขุ อรหฺนฺโต จินาสวา วุสิตวานฺโต กตกรณียา โอหิตถาราว อนุปฺปตฺตสทฺตถา ปริกฺชีณภวสญฺโฆชนา สมฺมทณฺเฑนา วิมุตฺตา ตถารูปํนาคิ ภิกขเว ภิกฺขุโน น อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ตํ กิสุส เหตุ กตฺนฺเตสํ อปฺปมาเทน อภพฺพา เต ปมชฺชิตู ๑ เย จ โข เต ภิกขเว ภิกฺขุ เสหา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ ตถารูปํนาคิ ภิกขเว ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ตํ กิสุส เหตุ อปฺเปวณาม อิม เอยสฺมนฺโต อนฺโถมิกานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิเสวมาณา กลฺยาณมิตฺเต ภาชมาณา อินฺทฺริยานิ สมฺนฺนํนยมาณา ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ตทฺนฺตฺตรํ พฺรหฺมจฺริยปรีโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ ๑ อิม โข อหิ ภิกขเว อิมสํ ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสमानิ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ฯ

[๒๓๐]

สत्ตติเม ภิกขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมาณา โลกสฺมี กตเม สตฺต อุกฺโตภาควิมุตฺโต ปณฺณาวิมุตฺโต กายสกฺขิ ทิฏฺฐิปฺปตฺโต สทฺธาวิมุตฺโต ฐมาณูสารี สทฺธานูสารี ๑

[๒๓๑]

กตโม จ^๒ ภิกขเว ปุคฺคโล อุกฺโตภาควิมุตฺโต อิธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล เย

๑ ม. น ปนาคิ ... วทามิติ อิม ปาสา น ทิสฺสนฺติ ๑

๒ ไป. จสทฺโท นตฺถิ ๑

ว่า เธอทั้งหลายจงเข้าถึงอทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้อุบัติ ดังนี้ ข้อนี้อัจฉริยะสมควรแก่เราแลหรือ?
ไม่สมควร พระเจ้าข้า.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะชื่อว่า เมื่อบุคคลบางคนในโลกนี้ เสวยอทุกขมสุขเวทนา เห็นปานนี้อยู่ อกุศลธรรมย่อมเสื่อม อกุศลธรรมย่อมเจริญ ดังนี้ นี่เรารู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้วทำให้แจ้งแล้ว ถูกลงแล้วด้วยปัญญา ฉะนั้นเราจึงกล่าวว่า เธอทั้งหลายจงเข้าถึงอทุกขมสุขเวทนาเห็นปานนี้อยู่เถิด.

[๒๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราหากกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาทย่อมมีแก่ภิกษุทั้งปวง ดังนี้ไม่ อன்ற เราหากกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ไม่มีแก่ภิกษุทั้งปวงดังนี้ไม่. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว มีประโยชน์ตนอันบรรลุลแล้ว มีสังโยชน์ในภพสิ้นแล้ว พ้นวิเศษ แล้ว เพราะรู้โดยชอบ เราย่อมกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ไม่มีแก่ภิกษุเห็นปานนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุเหล่านั้นได้ทำกรรมกิจเสร็จแล้วด้วยความไม่ประมาท และภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดยังเป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลุดังความเต็มปรารถนา ยังไม่ได้บรรลुพระอรหันตชีนาสพ ยังปรารถนาธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่าอยู่ เราย่อมกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาทย่อมมีแก่ภิกษุเห็นปานนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทของภิกษุเหล่านี้เช่นนี้ว่า โฉนท่านเหล่านี้ เมื่อเสพเสนาสนะอันสมควร คบหากัลยาณมิตร ทำอินทริย์ให้เสมอกัน ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าที่กุลบุตรทั้งหลาย ผู้ออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดังนี้ จึงกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุเห็นปานนั้น.

บุคคล ๗ จำพวก

[๒๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๗ จำพวกเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๗ จำพวกเป็นไฉนคืออุกโตภาควิมุตบุคคล ๑ ปัญญาวิมุตบุคคล ๑ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตบุคคล ๑ ธรรมานุสารีบุคคล ๑ สัทธานุสารีบุคคล ๑.

[๒๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุกโตภาควิมุตบุคคลเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกลงวิโมกข์อันละเอียด คืออรุณสมาบัติล่วงรูปสมบัติ ด้วยกายอยู่ และอาสวะทั้งหลายของผู้

เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารูปฺปา เต กาเยน ผุสฺสิดฺวา^๑ วิหฺรติ ปญฺญา ย จสฺส
ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขิณา โหนฺติ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อุกฺโกตฺถาภิมุตฺโต^๒ ฯ อิมสฺส โข
อํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน น อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ตํ กิสฺส เหตุ กตฺตสฺส อปฺปมา
เทน อภพฺโพ โส ปมฺชชิตฺตุ^๓ ฯ

[๒๓๒]

กตฺโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺญาวิมุตฺโต อิทฺ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ye
เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารูปฺปา เต น^๔ กาเยน ผุสฺสิดฺวา วิหฺรติ ปญฺญา ย จสฺส
ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขิณา โหนฺติ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปญฺญาวิมุตฺโต^๕ ฯ อิมสฺสปี โข
อํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน น^๖ อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ตํ กิสฺส เหตุ กตฺตสฺส
อปฺปมาเทน อภพฺโพ โส ปมฺชชิตฺตุ^๗ ฯ

[๒๓๓]

กตฺโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล กายสฺสภี อิทฺ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ye เต สนฺตา
วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารูปฺปา เต กาเยน ผุสฺสิดฺวา วิหฺรติ ปญฺญา ย จสฺส ทิสฺวา เอกจฺเจ
อาสวา ปริกฺขิณา โหนฺติ อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล กายสฺสภี^๑ ฯ อิมสฺส โข อํ ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ตํ กิสฺส เหตุ อปฺเปวณาม อยฺมายสฺมา อนฺุโลมิกานิ
เสนาสนานิ ปฏฺิเสวมาโน กลฺยาณมิตฺเต ภาวมาโน อินฺทฺริยานิ สมนฺนํยานมาโน ยสฺสตุถาย
กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนฺตฺตรํ พฺรหฺมจฺริยปรีโยสานํ ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ^๒ ฯ อิมํ โข อํ ภิกฺขเว อิมสฺส
ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสมาโน อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ฯ

[๒๓๔]

กตฺโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทิฏฺฐิปปตฺโต^๑ อิทฺ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล ye เต สนฺตา
วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารูปฺปา เต น^๒ กาเยน ผุสฺสิดฺวา วิหฺรติ ปญฺญา ย จสฺส ทิสฺวา
เอกจฺเจ อาสวา ปริกฺขิณา โหนฺติ ตถาคตฺตปฺปเวทิตา จสฺส ธมฺมา ปญฺญา วอทิฏฺฐา
โหนฺติ วอจฺริตา อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ทิฏฺฐิปปตฺโต^๓ ฯ อิมสฺสปี โข อํ ภิกฺขเว

๑ ย. ส. สุตฺตวาเรสุ ผุสฺสิดฺวาติ ปาโง ทิสฺสติ ฯ

๒ ป. นกาโร นตฺติ ฯ

๓ ๔ ม. นกาโร นตฺติ ฯ

๔ อญฺญตฺต ทิฏฺฐิปปตฺโตติปิ ทิสฺสติ ฯ

๕ ป. นกาโร นตฺติ ฯ

นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา บุคคลนี้เรากล่าวว่า อุภโตภาค วิมุตตบุคคล คูกริกษุทั้งหลาย เราขอมกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ข่อมไม่มีแก่ภิกษุนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ภิกษุนั้นทำเสร็จแล้ว และภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะประมาท.

[๒๓๒]

คูกริกษุทั้งหลาย ก็ปัญญาวิมุตตบุคคลเป็นไหน คูกริกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออุปสมปัตติล่วงรูปสมปัตติด้วยกายอยู่ แต่อาสวะทั้งหลายของผู้นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา คูกริกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่าปัญญาวิมุตตบุคคล คูกริกษุทั้งหลาย เราขอมกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ข่อมไม่มีแก่ภิกษุนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ภิกษุนั้นทำเสร็จแล้ว และภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะประมาท.

[๒๓๓]

คูกริกษุทั้งหลาย ก็กายสักขีบุคคลเป็นไหน คูกริกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออุปสมปัตติล่วงรูปสมปัตติด้วยกายอยู่ และอาสวะบางเหล่าของผู้นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา บุคคลนี้เรากล่าวว่ากายสักขีบุคคลคูกริกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ข่อมมีแก่ภิกษุนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร คูกริกษุทั้งหลาย เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทของภิกษุนี้เช่นนี้ว่า ไฉนท่านผู้นี้ เมื่อเสพเสนาสนะที่สมควร คบหากัลยาณมิตร ทำอินทริย์ให้เสมออยู่ พึงทำซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่าที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการให้แจ้งชัดด้วยปัญญานั่นเองได้ในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ดังนี้ เราจึงกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ข่อมมีแก่ภิกษุนี้

[๒๓๔]

คูกริกษุทั้งหลาย ทิฏฐิปัตตบุคคลเป็นไหน คูกริกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออุปสมปัตติล่วงรูปสมปัตติด้วยกายอยู่ แต่อาสวะบางเหล่าของผู้นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา อนึ่ง ธรรมทั้งหลายที่ตถาคตประกาศแล้ว เป็นธรรมอันผู้นั้นเห็นแจ้งด้วยปัญญาประพุดติแล้ว บุคคลนี้เรากล่าวว่า ทิฏฐิปัตตบุคคล คูกริกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ข่อมมีแก่ภิกษุนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทของภิกษุนี้เช่นนี้ว่า ไฉนท่านผู้นี้เสพเสนาสนะที่สมควร คบหากัลยาณมิตร ทำอินทริย์ให้เสมออยู่ พึงทำซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มี

ธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการให้แจ้งชัดด้วยปัญญานั่นเองด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ ดังนี้ เราจึงกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วย

ภิกขุโน อปฺปมาเทน กรณียฺหติ วทามิ ตํ กิสุส เหตุ อปฺเปวณาม อยมายสุมา อนุโลมิกานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิเสวมาโน กลฺยาณมิตฺเต ภาขมาโน อินฺทฺริยานิ สมฺนฺนายนมาโน ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺหนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑ อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว อิมสฺส ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสสมาโน อปฺปมาเทน กรณียฺหติ วทามิ ๑

[๒๓๕]

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สทฺธาวิมุตฺโต อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล เย เต สนฺดา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารุปฺปา เต น^๑ กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหฺรติ ปญฺญา ยจฺจ สทฺธา เอกจฺเจ อาสวา ปริกฺชีณา โหนฺติ ตถาคเต จสฺส สทฺธา นิวิจฺจนา โหติ มฺลชาตา ปติฏฺฐิตา อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สทฺธาวิมุตฺโต ๑ อิมสฺสปี โข อหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน กรณียฺหติ วทามิ ตํ กิสุส เหตุ อปฺเปวณาม อยมายสุมา อนุโลมิกานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิเสวมาโน กลฺยาณมิตฺเต ภาขมาโน อินฺทฺริยานิ สมฺนฺนายนมาโน ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺหนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑ อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว อิมสฺส ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสสมาโน อปฺปมาเทน กรณียฺหติ วทามิ ๑

[๒๓๖]

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ฐมฺมานุสาริ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล เย เต สนฺดา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารุปฺปา เต น^๒ กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหฺรติ ปญฺญา ยจฺจ สทฺธา เอกจฺเจ^๓ อาสวา ปริกฺชีณา^๔ โหนฺติ ตถาคตฺตปฺปเวทิตา จสฺส ฐมฺมา ปญฺญา มตฺตโต นิชฺฌานํ ขมฺนฺติ อปฺปิยสฺส อิมํ ฐมฺมา โหนฺติ เสยฺยถิํ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมารินฺทฺริยํ ปญฺณินฺทฺริยํ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ฐมฺมานุสาริ ๑ อิมสฺสปี โข อหํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน กรณียฺหติ วทามิ ตํ กิสุส เหตุ อปฺเปวณาม อยมายสุมา อนุโลมิกานิ เสนาสนานิ ปฏฺฐิเสวมาโน กลฺยาณมิตฺเต ภาขมาโน อินฺทฺริยานิ สมฺนฺนายนมาโน ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสุมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺหนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑ อิมํ โข อหํ ภิกฺขเว อิมสฺส ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ สมฺปสฺสสมาโน อปฺปมาเทน กรณียฺหติ วทามิ ๑

๑ ไป. ม. นกาโร นตฺถิ ๑

๒ ไป. ม. นกาโร นตฺถิ ๑

๓ ย. เอกจฺเจติ ปาโจ นตฺถิ ๑

๔ ย. อปริกฺชีณา ๑

ความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุนี้

[๒๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัสสัทธิวิมุตตบุคคลเป็นโณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออุปสมบัถิล่วงรูปสมบัถิด้วยกายอยู่ แต่ อาสวะบางเหล่าของผู้ นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา อนึ่ง ความเชื่อในพระตถาคตของผู้ นั้นตั้งมั่นแล้ว มีราก หยั่งลงมั่นแล้ว บุคคลนี้เรากล่าวว่า สัทธิวิมุตตบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า กิจที่ควรทำ ด้วย ความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุนี้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาท ของภิกษุนี้เช่นนี้ว่า โณ ท่านผู้ นี้เสพเสนาสนะอันสมควร คบหากัลยาณมิตร ทำอินทริย์ให้เสมอ อยู่ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ ดังนี้จึงกล่าว ว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุนี้.

[๒๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัสสัทธิวิมุตตบุคคลเป็นโณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คืออุปสมบัถิล่วงรูปสมบัถิด้วยกายอยู่ แต่ อาสวะบางเหล่าของผู้ นั้นสิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา อนึ่ง ธรรมทั้งหลายที่พระ ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมควรซึ่งความพินิจ โดยประมาณด้วยปัญญาของผู้ นั้น อีกประการหนึ่ง ธรรมเหล่านี้ คือ สัทธิอินทริย์ วิริยอินทริย์ สติอินทริย์ สมาธิอินทริย์ ปัญญาอินทริย์ ย่อมมีแก่ผู้ นั้น บุคคลนี้ เรากล่าวว่า สัทธิวิมุตตบุคคล. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุนี้ ชื่อนี้เพราะเหตุไร เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทของภิกษุนี้เช่นนี้ว่า โณ ท่านผู้ นี้เสพเสนาสนะที่สมควรคบหากัลยาณมิตร ทำอินทริย์ให้เสมออยู่ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุด พรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลาย ผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่ ดังนี้ เราจึงกล่าวว่า กิจที่ควรทำ ด้วย ความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุนี้.

[๒๓๗]

กตโม จ ภิกขเว ปุคฺคโล สทฺธานุสารี อีธ ภิกขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล เย เต สนฺตา
 วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูปे อารูปา เต น^๑ กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหริติ ปญฺญา ยจฺจุสฺส ทิสฺวา
 เอกจฺเจ อาสวา ปริกฺขิณา โหณฺติ ตถาคเต จสฺส สทฺธามตฺตํ โหติ เปมฺมตฺตํ อปิ จสฺส
 อิมํ ฐมฺมา โหณฺติ เสยฺยถิํ สทฺธิณฺทริยํ วิริยิณฺทริยํ สติณฺทริยํ สมาธิณฺทริยํ ปญฺณิณฺทริยํ อัย
 วุจฺจติ ภิกขเว ปุคฺคโล สทฺธานุสารี ฯ อิมสฺสปี โข อหํ ภิกขเว ภิกฺขุโน อปฺปมาเทน
 กรณียนฺติ วทามิ ตํ กิสุสฺส เหตุ อปฺเปว นาม อยมา ยสฺมา อนฺโถ มิกานิ เสนาสนานิ ปฏฺิเสวมาโน
 กถฺยาณมิตฺเต ภิขมาโน อินฺทริยานิ สมฺนฺนํ นยมาโน ยสฺส ตถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว
 อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ฐมฺเม สยํ อภิณฺญา
 สจฺจนิคฺคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ฯ อิมํ โข อหํ ภิกขเว อิมสฺส ภิกฺขุโน อปฺปมาทผลํ
 สมฺปสฺสมาโน อปฺปมาเทน กรณียนฺติ วทามิ ฯ

[๒๓๘]

นาหํ ภิกขเว อาทิกเณว อญฺญารารณํ วทามิ อปิ จ ภิกขเว อนฺุปฺพพฺพิกฺขา
 อนฺุปฺพพฺพิกริยา อนฺุปฺพพฺพิปฏิปทา อญฺญารารณา โหติ ฯ กถญจ ภิกขเว อนฺุปฺพพฺพิกฺขา
 อนฺุปฺพพฺพิกริยา อนฺุปฺพพฺพิปฏิปทา อญฺญารารณา โหติ ฯ อีธ ภิกขเว สทฺธราชาโต อุปสงฺกมฺติ
 อุปสงฺกมฺนฺโต ปยิรฺุปาสติ ปยิรฺุปาสนฺโต โสตํ โอทหติ โอิหิตโสโต ฐมฺมํ สุณฺนาติ สุตฺวา ฐมฺม^๒
 ธารเติ ฐตํ^๓ ฐมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ อตฺถํ อุปปริกฺขโต ฐมฺมา นิชฺฌานํ ขมฺนฺติ
 ฐมฺมนิชฺฌานกฺขนฺติยา^๔ สติ จฺนฺโต ชายติ จฺนฺตฺวาโต อสฺสสฺสทฺติ อสฺสสฺสทฺติวา^๕ ตฺถเลติ ตฺถยิตฺวา
 ปทหติ ปทิตฺตฺโต สมาโน กาเยน เจว ปรมํ สจฺจํ สจฺจนิคฺคโรติ ปญฺญา ยจ นํ อติวิชฺฌ
 ปสฺสติ ฯ สปิ นาม ภิกขเว สทฺธา นาโหสิ ตมฺปิ นาม ภิกขเว อุปสงฺกมฺนํ นาโหสิ
 สปิ นาม ภิกขเว ปยิรฺุปาสนา นาโหสิ ตมฺปิ นาม ภิกขเว โสตาธารณํ นาโหสิ ตมฺปิ
 นาม ภิกขเว ฐมฺมสฺสวณํ นาโหสิ สปิ นาม ภิกขเว ฐมฺมธารณา นาโหสิ สปิ นาม ภิกขเว
 อตฺถอุปปริกฺขตา^๖ นาโหสิ สปิ นาม ภิกขเว ฐมฺมนิชฺฌานกฺขนฺติ นาโหสิ โสปี นาม ภิกขเว
 จฺนฺโต นาโหสิ โสปี นาม ภิกขเว อสฺสสาโห นาโหสิ สปิ นาม ภิกขเว ตฺถนา นาโหสิ ตมฺปิ
 นาม ภิกขเว ปชานํ นาโหสิ วิปฺปฏิปนฺนาตฺถ^๗ ภิกขเว มิจฺฉาปฏิปนฺนาตฺถ^๘ ภิกขเว กิฏฺฐเวริเม

๑ ไป. นกาโร นตฺถิ ฯ

๒ ม. ฐมฺเมสุ ฯ

๓ ม. ฐตํ ฯ

๔ ม. ฐมฺมานิขฺ...

๕ ม. อสฺสสาเหตุวา ฯ

๖ อ. อตฺถอุปปริกฺขา ฯ

๗ ไป. วิปฺปฏิปนฺนตฺถ ฯ

๘ ไป. มิจฺฉาปฏิปนฺนตฺถ ฯ

[๒๓๓]

บางคนในโลกนี้ ไม่ได้ถูกต้องวิโมกข์อันละเอียด คือ อรูปสมบัติล่วงรูปสมบัติด้วยกาย อยู่แต่อาสวะบางเหล่าของผู้ที่สิ้นไป เพราะเห็น (อริยสัจ) ด้วยปัญญา อนึ่ง ผู้ที่มีแต่เพียง ความเชื่อความรักในพระตถาคต อีกประการหนึ่ง ธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิ นทรีย์ ปัญญินทรีย์ ย่อมมีแก่ผู้นั้น บุคคลนี้เรากล่าวว่า สัทธานุสาริบุคคล.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุแม้ผู้นั้น เพราะเหตุไร เพราะเราเห็นผลแห่งความไม่ประมาทของภิกษุนี้เช่นนี้ว่า โฉนท่านผู้นี้เสพเสนาสนะ ที่สมควร คบหากัลยาณมิตร ทำอินทรีย์ให้เสมออยู่ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่ง ด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ ดังนี้ จึงกล่าวว่า กิจที่ควรทำด้วยความไม่ประมาท ย่อมมีแก่ภิกษุนี้.

การตั้งอยู่ในอภัตตผล

[๒๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราขอมกล่าวการตั้งอยู่ในอภัตตผล ด้วยการไปครั้งแรกเท่านั้นหามิได้ แต่การตั้งอยู่ในอภัตตผลนั้น ย่อมมิได้ ด้วยการศึกษโดยลำดับ ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยความปฏิบัติโดยลำดับ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตั้งอยู่ในอภัตตผล ย่อมมิได้ด้วยการศึกษาโดยลำดับ ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยความปฏิบัติโดยลำดับอย่างไร?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ เกิดศรัทธาแล้วย่อมเข้าไปใกล้ เมื่อเข้าไปใกล้ ย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ย่อมเงียโสตกลง เมื่อเงียโสตกลงแล้วย่อมฟังธรรม ครั้นฟังธรรมย่อมทรงธรรมไว้ ย่อมพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงไว้แล้ว เมื่อพิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนได้ซึ่งความพินิจ เมื่อธรรมทนความพินิจได้อยู่ จันทะย่อมเกิด เมื่อเกิดจันทะแล้ว ย่อมอุตสาหะ ครั้นอุตสาหะแล้ว ย่อมไตร่ตรอง ครั้นไตร่ตรองแล้ว ย่อมตั้งความเพียร เมื่อมีตนส่งไปแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งบรมสัจจะด้วยกาย และย่อมแทงตลอดเห็นแจ้งบรมสัจจะนั้นด้วยปัญญา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาก็ดี การเข้าไปใกล้ก็ดี การนั่งใกล้ก็ดี การเงียโสตกลงก็ดี การฟังธรรมก็ดี ความพิจารณาเนื้อความก็ดี ธรรมอันทนได้ซึ่งความพินิจก็ดี จันทะก็ดีอุตสาหะก็ดี การไตร่ตรองก็ดี การตั้งความเพียรก็ดี นั้นๆ ไม่ได้มีแล้ว เธอทั้งหลายย่อมเป็นผู้ปฏิบัติพลาด ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษเหล่านี้ ได้หลีกไปจากธรรมวินัยนี้ ไกลเพียงไร.

ภิกขเว โมฆปริณายา อปุกกนฺตา อิมสฺมา ฐมฺมวินยา ฯ

[๒๓๕]

อตุถิ ภิกขเว จตุปปทํ เวยยากรรมํ ยสฺสทฺทิกฺขสฺส วิญญู ปุริโส นจิรสฺเสว ปณฺณาย
อตุถิ อาชานะยฺย อุทฺทิสฺสํ^๑ โว ภิกขเว อาชานิสฺสธ เมตฺตํติ ฯ เก จ มยฺ ภนฺเต เก จ
ฐมฺมสฺส อณฺดาโรติ ฯ โยปี โส ภิกขเว สตุถา อามิสฺสรุโก^๒ อามิสฺสทาทาโท อามิสฺส
สํสฺสฺส วิหฺรติ ตสฺสปายํ เอวรूपิ ปณฺณปณฺณวิยา^๓ น อุเปติ เอวณฺจ โน อสฺส อถ นํ กเรย
ยาม น จ โน เอวมสฺส น นํ กเรยยามาติ ฯ กิมฺปน ภิกขเว ยํ ตถาคโต สพฺพโส อามิสฺส
วิสํสฺสฺส วิหฺรติ สทฺธสฺส ภิกขเว สวากสฺส สตุถุ สาสเน ปรีโยคยฺห^๔ วตฺตโต อยมนฺนฺมโม^๕
โหติ สตุถา ภควา สวโกหฺมสมฺมิติ^๖ ชานาติ ภควา นาทํ ชานามิติ ฯ สทฺธสฺส ภิกขเว
สวากสฺส สตุถุ สาสเน ปรีโยคยฺห วตฺตโต รุพฺพนียํ^๗ สตุถุ สาสนํ โหติ โอชวณฺตํ ฯ
สทฺธสฺส ภิกขเว สวากสฺส สตุถุ สาสเน ปรีโยคยฺห วตฺตโต อยมนฺนฺมโม^๘ โหติ กามํ ตโจ
จ นหารุ จ อญฺจ จ อวสฺสสฺส^๙ เม^{๑๐} สรีเร อวสฺสสฺส^{๑๑} มํสโลหิตํ ยนฺตํ ปุริสธามน
ปุริสวริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ อปาปฺณิตฺวา วิริยสฺส สณฺจํญํ ภวิสฺสตีติ ฯ
สทฺธสฺส ภิกขเว สวากสฺส สตุถุ สาสเน ปรีโยคยฺห วตฺตโต ทฺวินนํ ฬลันํ อณฺดตฺริ ฬล
ปาฏิกงฺขํ ทิกฺขเจว ฐมฺเม อณฺดา สติ วา อุปาทิสฺเสเส อนาคามิตาติ ฯ

อิทมวโจ ภควา อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ฯ

กัฏฐาภิสิขฺสํ นินฺนํ ทมํ ฯ ภิกฺขวคฺโค นินฺนํ ทตฺติโย ฯ

๑ ม. อุทฺทิสฺสํปิ ภิกขเว ฯ ย. อุทฺทิสฺสํมิ ฯ

๒ ม. ย. อามิสฺสรุ ฯ

๓ ส. ย. ปณฺณปณฺณวิยา ฯ

๔ ป. ย. ปรีโยคย ฯ

๕ ป. อยฺ ปน ฐมฺโม ฯ

๖ ม. สวโกหฺมสมฺมิติ ฯ

๗ ย. รุพฺพนียํ ฯ

๘ ป. อยฺ ปน ฐมฺโม ฯ

๙ ม. ย. อวสฺสสฺส ฯ

๑๐ ย. เมติ ปาโจ นตุติ ฯ

๑๑ ย. อุปสฺสสฺส ฯ

บท ๔

[๒๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทสี่อันยืนยันได้ที่เรายกขึ้นแสดงแล้ว อันวิญญูบุรุษจะพึงรู้เนื้อความได้ด้วยปัญญาไม่นานเลย มีอยู่ เราจักแสดงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจักรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งบทสี่อันยืนยันได้ที่เรายกขึ้นแสดงแล้วนั้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกไหนเป็นข้าพระองค์ทั้งหลาย และพวกไหนจะเป็นผู้รู้ทั่วถึงธรรมได้?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศาสดาใดเป็นผู้หนักในอามิส รับมรดกแต่ส่วนที่เป็นอามิสซึ่งอยู่ด้วยอามิส แม้ศาสนานั้นย่อมไม่มีคุณสมบัติเหมือนดังของตลาด ซึ่งมีราคาขึ้นๆ ลงๆ เห็นปานนี้ว่า ก็เมื่อเหตุอย่างนี้พึงมีแก่เรา เราพึงทำเหตุนั้น ก็เมื่อเหตุอย่างนี้ไม่พึงมีแก่เรา เราไม่พึงทำเหตุนั้น ดังนี้. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทำไมเล่า ตถาคตจึงไม่ซื้อด้วยอามิสโดยประการทั้งปวงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สภาพนี้ย่อมมีแก่สาวก ผู้มีศรัทธา ผู้ยังลงในคำสอนของ พระศาสดาแล้วประพฤติด้วยตั้งใจว่า พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาเราเป็นสาวก พระผู้มีพระภาคย่อมทรงรู้เราไม่รู้. คำสอนของพระศาสดาย่อมงอกงามมีโอชาแก่สาวกผู้มีศรัทธา ผู้ยังลงในคำสอนของพระศาสดาแล้วประพฤติ. สภาพนี้ ย่อมมีแก่สาวกผู้มีศรัทธาผู้ยังลงในคำสอนของพระศาสดาแล้วประพฤติ ด้วยตั้งใจว่า เนื้อและเลือดในสรีระของเราจงเหือดแห้งไปจะเหลืออยู่แต่หนังเอ็นและกระดูกก็ตามที เมื่อเรายังไม่บรรลุถึงอิฐผลที่จะพึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักคลายความเพียรนั้นเสีย จักไม่มีเลย. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผลสองอย่างคือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อขันธบัญญัติที่กรรมกิเลสเข้าไปยึดถือเป็นส่วนเหลือยังมีอยู่ ความเป็นพระอนาคามีอย่างใดอย่างหนึ่ง อันสาวกผู้มีศรัทธา ผู้ยังลงในคำสอนของพระ ศาสดาแล้วประพฤติพึงหวังได้.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. ภิกษุเหล่านั้นยินดีชื่นชมพระภาษิตของ พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ กิฎกสิริสูตร ที่ ๑๐.

จบ ภิกขุวรรค ที่ ๒.

ตสฺส วคฺคสฺส อุทฺธานํ
กุณฺชรรรอาหุสสฺสตฺตโลโก^๑ มาลฺลฺกฺกฺยปฺปฺตฺโต จ ภทฺทาลินาโม
ทิจฺจุทฺทสหมฺปติยาจนา นาทฺกิปฺพรคิรินาโม อสโม ปวโร ทฺติโย วรฺวคฺโค ฯ

๑ ม. กุณฺชโร รอาหุโล ชสฺส สตฺถุสฺส โลกา
มาลฺลฺกฺยปฺปฺตฺตตฺถาภทฺทาลินาโมนิ
ปฺปฺยจฺจนฺนํ สหมฺปติยาจนาณานิ
กัฏฺฐาคิริ นาม อสโม ปวโร ฯ
ทฺติโย วรฺวคฺโค
ภิกฺขุวคฺโค นิฏฺฐิตฺโต ฯ

รวมพระสูตรในวรรคนี้มี ๑๐ สูตร คือ

๑. จูพราหุโลวาทสูตร ๒. มหาราหุโลวาทสูตร ๓. จูพมาลุงโกยวาทสูตร ๔. มหา
มาลุงโกยวาทสูตร ๕. กัทททาลิสูตร ๖. ลทฺฐกโกปมสูตร ๗. จาตุมสูตร ๘. นพกปานสูตร ๙. โคลิ
ตตานิสูตร ๑๐. กีฏาคิริสูตร

ปริพพาชกคุโ

อุพพจฺจนโคตฺตสุตฺตํ ๑

[๒๔๐]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน ภูฏาการสาลาบํ ๑ เตน โข ปน สมเณน วจฺจนโคตฺโต ปริพพาชโก เอกปฺนุฑฺธีเก ปริพพาชการาเม ปฏิวสตี ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพพฺพหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เวสาลิยํ ๒ ปิณฺฑาทาย ปาวิสิ ๑ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ อติปโปโก โข ตาว เวสาลิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺตํ ยนฺนุนาหํ เณ เอกปฺนุฑฺธีโก ปริพพาชการาโม เณ วจฺจนโคตฺโต ปริพพาชโก เตนฺอุปสงฺกเมยฺยนฺติ ๑ อถ โข ภควา เณ เอกปฺนุฑฺธีโก ปริพพาชการาโม เณ ว จฺจนโคตฺโต ปริพพาชโก เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ อทฺทสา โข วจฺจนโคตฺโต ปริพพาชโก ภควนฺตํ^๑ ทฺวโร อาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ เอตฺต โข ภนฺเต ภควา สุวาคํ ภนฺเต ภควโต^๒ จิรสุตํ โข ภนฺเต ภควา อิมํ ปริยายมกาสิ ยทิทํ อิทาณนาย นิสิตฺตํ ภนฺเต ภควา อิทมาสนํ ปญฺญตฺตุนฺติ ๑ นิสิติ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน ๑ วจฺจนโคตฺโตปิ โข ปริพพาชโก อญฺญตรํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสิติ ๑

[๒๔๑]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจนโคตฺโต ปริพพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ สุตเมตํ ภนฺเต สมโณ โคตโม สพฺพพญฺญ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสถํ ฅาณทสฺสนํ ปฏิจานาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฅาณทสฺสนํ ปจฺจุปฺภุจิตฺนฺติ เย เต ภนฺเต เอวมาหํสุ สมโณ โคตโม สพฺพพญฺญ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสถํ ฅาณทสฺสนํ ปฏิจานาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฅาณทสฺสนํ ปจฺจุปฺภุจิตฺนฺติ กจฺจิ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทีโน น จ ภควนฺตํ อญฺญเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ ฅมฺมสฺส จานุฅมฺมํ พฺยากรโณติ น จ โกจิ สหฅมฺมิโก วาทานฺวาทิ การยฺหํ จานํ อาคจฺจนฺติติ ๑ เย เต วจฺจน เอวมาหํสุ สมโณ โคตโม สพฺพพญฺญ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสถํ ฅาณทสฺสนํ ปฏิจานาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฅาณทสฺสนํ ปจฺจุปฺภุจิตฺนฺติ น เม เต วุตฺตวาทีโน อพฺภาจิกฺขนฺติ จ ปน มนฺเต^๓ อสตา อญฺญเตนาติ ๑

๑ ม. ย. เติวฺชวจฺจนโคตฺตสุตฺตํ ๑

๒ ป. เวสาลิยํ ๑

๓ ย. เอตฺตณฺตเร วาสทโธ อตฺถิ ๑

๔ ป. ภควา ๑

๕ ม. มํ ๑

ปริพพาชกวรรค

๑. จูฬวัจจโคตตสูตร

เรื่องปริพพาชกวัจจ โคตร

[๒๔๐]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลาในป่ามหาวัน เขตเมืองเวสาลี. ก็สมัยนั้น ปริพพาชกวัจจโคตร อาศัยอยู่ในปริพาชการาม ซึ่งมีต้นมะม่วงขาวต้นหนึ่ง. ครั้นนั้นแลเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งห่มแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังเมืองเวสาลี. ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า เราจะเที่ยวบิณฑบาตในเมืองเวสาลีก่อนก็ยังเช้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปหาวัจจโคตตปริพพาชกที่ปริพาชการามอันมีต้นมะม่วงขาวต้นหนึ่งเถิด. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาวัจจโคตตปริพพาชก ถึงปริพาชการาม ซึ่งมีต้นมะม่วงขาวต้นหนึ่ง. วัจจโคตตปริพพาชกได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล แล้วได้กราบทูลว่า ขอเชิญพระผู้มีพระภาคเสด็จมาเถิด พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาดีแล้ว กว่าจะเสด็จมาในที่นี้นานทีเดียว ขอเชิญพระผู้มีพระภาคประทับนั่ง น้าอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดแล้ว แม้วัจจโคตตปริพพาชกก็ถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๒๔๑]

วัจจโคตตปริพพาชกนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรมทั้งปวงทรงปัญญาญาณทัศนะ ไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดินไปก็ดี หยุดอยู่ก็ดี กลับก็ดี ตื่นก็ดี ญาณทัศนะปรากฏแล้วเสมอติดต่อกันไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนที่กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรมทั้งปวง ทรงปัญญาญาณทัศนะ ไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดินไปก็ดี หยุดอยู่ก็ดี กลับก็ดี ตื่นก็ดี ญาณทัศนะปรากฏแล้วเสมอติดต่อกันไป ดังนี้ เป็นอันกล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำที่ไม่เป็นจริง และชื่อว่าพยากรณ์ถูกสมควรแก่ธรรมแลหรือ อนึ่ง วาตะและอนุวาตะอันเป็นไปกับด้วยเหตุบางอย่างจะไม่มาถึงฐานะที่ผู้รู้จะพึงติเตียนแลหรือ?

ดูกรวัจจนะ ชนที่กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรมทั้งปวงทรงปัญญาญาณทัศนะ ไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดินไปก็ดี หยุดอยู่ก็ดี กลับก็ดี ตื่นก็ดี ญาณทัศนะปรากฏแล้วเสมอติดต่อกันไป ดังนี้ ไม่เป็นอันกล่าวตามคำที่เรากล่าวแล้ว และชื่อว่ากล่าวต่อเราด้วยคำที่ไม่มี ไม่เป็นจริง.

[๒๔๒]

กถํ พุยากรมานา ปน มยํ ภนฺเต วุตฺตวาทีโน เจว ภควโต อสุสาม น จ ภควนฺตํ
 อฏฺเฐน อพฺภาจิกุเขยฺยํ ฌมฺมสุส จานุฌมฺมํ พฺยากรเยยฺยํ น จ โกจิ สหฌมฺมิโก วาทานุวาโท
 การุหํ จานํ อากฺขณฺเอยาติ ฯ เติวฺชฺโซ สมฺโณ โคตโมติ โข วจฺจ พฺยากรมานโน วุตฺตวาที เจว
 เม อสุส น จ มํ อฏฺเฐน อพฺภาจิกุเขยฺย ฌมฺมสุส จานุฌมฺมํ พฺยากรเยยฺย น จ โกจิ
 สหฌมฺมิโก วาทานุวาโท การุหํ จานํ อากฺขณฺเอย ฯ อหํ หิ วจฺจ ยาวเทว อากฺขณฺเอย
 อนเกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาส อนุสฺสรามิ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย ฯเปฯ อิติ สาการํ
 สอฺทุเทสํ อนเกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ ฯ อหํ หิ วจฺจ ยาวเทว อากฺขณฺเอย ทิพฺเพน
 จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปสฺสามิ จมฺมานเ อูปปชฺชมานเ หิเน ปณฺีเต
 สุวณฺเณ ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺกเต ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานามิ ฯ อหํ หิ วจฺจ
 อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺฐเวย ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา
 อูปสมฺปชฺช วิหรามิ ฯ เติวฺชฺโซ สมฺโณ โคตโมติ โข วจฺจ พฺยากรมานโน วุตฺตวาที เจว เม
 อสุส น จ มํ อฏฺเฐน อพฺภาจิกุเขยฺย ฌมฺมสุส จานุฌมฺมํ พฺยากรเยยฺย น จ โกจิ
 สหฌมฺมิโก วาทานุวาโท การุหํ จานํ อากฺขณฺเอยาติ ฯ

[๒๔๓]

เอวํ วุตฺเต วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาซโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อตฺถิ นุ โข โภ โคตม
 โกจิ คิหิ คิหิสฺสณฺเอยนํ อปฺปฬาย[*] กายสุส เกทา ทุกฺขสฺสนฺตกโรติ ฯ นตฺถิ โข วจฺจ
 ๑ ไป. ทิฏฺฐเวย ฌมฺเม ฯ

พยากรณ์วิชา ๓

[๒๔๒]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าทั้งหลายจะพยากรณ์อย่างไร จึงจะเป็นอันกล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่ชื่อว่าผู้ที่มีพระภาคด้วยคำไม่จริง เป็นอันพยากรณ์ ถูกสมควรแก่กรรม อนึ่ง วาตะและอนุวาตะอันเป็นไปกับด้วยเหตุบางอย่าง จะไม่มาถึงฐานะที่ผู้รู้จะพึงติเตียนเล่า.

คุกรวัจจะ เมื่อบุคคลพยากรณ์ว่า พระสมณโคดมเป็นเทวิชชะดังนี้แล เป็นอันกล่าว

ตามคำที่เรากล่าวแล้ว ชื่อว่าไม่กล่าวคู่เราด้วยคำไม่เป็นจริง ชื่อว่าพยากรณ์ถูกสมควรแก่กรรม อนึ่ง วาตะและอนุวาตะอันเป็นไปกับด้วยเหตุบางอย่าง จะไม่มาถึงฐานะที่ผู้รู้พึงติเตียนเลย.

คุกรวัจจะ ก็เราเพียงต้องการเท่านั้น ย่อมจะระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึก ได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้น มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศด้วยประการฉะนี้.

คุกรวัจจะ ก็เราเพียงต้องการเท่านั้น ย่อมจะเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลวประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้าเป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึง สุกคติ โลก สวรรค์

คุกรวัจจะ เราทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่ง ด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่.

คุกรวัจจะ เมื่อบุคคลพยากรณ์ว่า พระสมณโคดมเป็นเทวิชชะเป็นอันกล่าวตามคำที่เรากล่าวแล้ว ชื่อว่าไม่กล่าวคู่เราด้วยคำไม่เป็นจริง เป็นอันพยากรณ์ถูก สมควรแก่กรรม อนึ่ง วาตะและอนุวาตะอันเป็นไปกับด้วยเหตุบางอย่าง จะไม่มาถึงฐานะที่ผู้รู้พึงติเตียน

ลัทธิเคียรถีย้ไปสวรรค์ไม่ได้

[๒๔๓]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัจลโคตตปริพาชกได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดม กฤหัสถ์บางคนยังละสังโยชน์

โกจิ คีหิ คีหิสลฺโลชนํ อปฺปฬาย กายสุส เกทา ทุกฺขสุสฺสนฺตกโรติ^๑ ฯ อตฺถิ ปน โภ โคตม
 โกจิ คีหิ คีหิสลฺโลชนํ อปฺปฬาย กายสุส เกทา^๒ สกฺกุปฺโคติ ฯ น^๓ โข วจฺจ เอกํเยว สคฺ
 น เทว สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตฺตาริ สตานิ น ปณฺจ สตานิ อถ โข ภิกฺขุโยว เย คีหิ
 คีหิสลฺโลชนํ อปฺปฬาย กายสุส เกทา สกฺกุปฺคาติ ฯ อตฺถิ นฺุ โข โภ โคตม โกจิ อาชีวโก
 กายสุส เกทา ทุกฺขสุสฺสนฺตกโรติ ฯ นตฺถิ โข วจฺจ โกจิ อาชีวโก กายสุส เกทา
 ทุกฺขสุสฺสนฺตกโรติ ฯ อตฺถิ ปน โภ โคตม โกจิ อาชีวโก กายสุส เกทา สกฺกุปฺโคติ ฯ อิโต โข
 โส^๔ วจฺจ เอกนฺวโต^๕ กปฺโป ยมํ อนุสฺสรามิ นาภิชานามิ^๖ กณฺจ อาชีวกํ สกฺกุปฺกํ อณฺณตฺร
 เอเกน โส จาปิ^๗ กมฺมวาที กิริยวาทีติ ฯ เอวํ สนฺเต โภ โคตม สฺสณฺณํ อํหํ ติตฺถายตฺนํ
 อนฺตมโส สกฺกุปฺเคนาตี^๘ ฯ เอวํ^๙ วจฺจ สฺสณฺณํ อํหํ ติตฺถายตฺนํ อนฺตมโส
 สกฺกุปฺเคนาปีติ ฯ อิทมวโจ ภควา อตฺตมโน วจฺจ โคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสีตํ
 อภินนฺทิตี ฯ

จฺหวจฺจ โคตฺตสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ ปจฺมํ ฯ

๑ อตฺถจิจิ ทุกฺขสุสฺสนฺตํ กโรติ ฯ

๒ โป. ปรมมรณา ฯ

๓ ม. น โข วจฺจ...สกฺกุปฺคาติ อิม ปาจา นตฺถิ ฯ อิธ ปน อตฺถิ โข วจฺจ โกจิ คีหิ คีหิสลฺโลชนํ อปฺปฬาย กายสุส เกทา สกฺกุปฺโคตฺติ อิม ปาจา
 ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ม. โสติ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๕ โป. เอญฺนนฺวตฺติ กปฺเป ฯ ม. เอกนฺวเต กปฺเป ฯ

๖ ม. อภิชานามิ น กณฺจ ฯ

๗ ม. โส ปาสี ฯ ย. โส ปาสี ฯ

๘ ม. สกฺกุปฺเคนาปีติ ฯ ย. สกฺกุปฺเคนาปีติ ฯ

๙ ย. เอตฺถนฺตเร สนฺเตติ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ

ของคฤหัสถ์ไม่ได้ เมื่อตายไป ย่อมทำที่สุดทุกข์ได้มีอยู่หรือ?

ดูกรวัจนะ คฤหัสถ์ที่ยังละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ไม่ได้แล้ว เมื่อตายไป จะทำที่สุดทุกข์ได้นั้น ไม่มีเลย.

ข้าแต่พระโคตม ก็คฤหัสถ์บางคนยังละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ไม่ได้ เมื่อตายไป เข้าถึงโลกสวรรค์ได้ มีอยู่หรือ?

ดูกรวัจนะ คฤหัสถ์ที่ละสังโยชน์ของคฤหัสถ์ยังไม่ได้ เมื่อตายไป ได้ไปสวรรค์นั้นไม่ใช่ ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย เท่านั้น โดยที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

ข้าแต่ท่านพระโคตม อาชีวกบางคน เมื่อตายไป จะทำที่สุดทุกข์ได้ มีอยู่บ้างหรือ? ดูกรวัจนะ อาชีวกบางคน เมื่อตายไป จะทำที่สุดทุกข์ได้นั้น ไม่มีเลย.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็อาชีวกบางคน เมื่อตายไป จะไปสวรรค์ได้ มีอยู่หรือ?

ดูกรวัจนะ แต่ภิกษุทั้งปวงนี้ไปได้แก้าสิบเอ็ดกัปปที่เราระลึกได้ เราจักได้รู้จักอาชีวกบางคนที่เป็นกรรมวาที กิริยาวาที.

ข้าแต่ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนั้น ลัทธิของเดียรธีย์เป็นอันสูญโดยที่สุดจากคุณเครื่องไปสู่สวรรค์นะซี.

อย่างนั้นวัจนะ ลัทธิของเดียรธีย์นี้ เป็นอันสูญโดยที่สุด แม้จากคุณเครื่องไปสู่สวรรค์.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. วัจจ โคตตปริพาชกยินดี ชื่นชมพระภาณิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ จุฬวัจจโคตตสูตร ที่ ๑.

อภิกขวจนโคตตสูตร^๑

[๒๔๔]

เอวมมเม สุตัง เอกัง สมยั ภควา สาวตถึยั วิหริติ เขตฺตวเน อนาถปิณฺฑกิสฺส อารามे ฯ
 อถ โข วจฺจนโคตฺโต ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ^๒
 สมฺโมทิตี สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตี ๑

[๒๔๕]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจนโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ กิณฺณุ โข โภ
 โคตม สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ^๓ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน
 เอวํทิกฺกุจฺจิ สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺธณฺติ ๑ กิ^๔ ปน โภ โคตม อสสฺสโต
 โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ
 อสสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิณฺณุ โข โภ โคตม อนนฺตวา โลโก อิทเมว
 สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ อนนฺตวา โลโก
 อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิ^๕ ปน โภ โคตม อนนฺตวา โลโก อิทเมว สจฺจํ
 โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ อนนฺตวา โลโก
 อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิณฺณุ โข โภ โคตม ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อิทเมว สจฺจํ
 โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ ตํ ชีวํ ตํ สรีริ อิทเมว
 สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิ^๖ ปน โภ โคตม อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีริ อิทเมว สจฺจํ
 โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีริ
 อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิณฺณุ โข โภ โคตม โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว
 สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิ^๗ ปน โภ โคตม น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา
 อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข อหํ วจฺจน เอวํทิกฺกุจฺจิ น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ ๑ กิณฺณุ โข โภ โคตม โหติ จ น จ
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนา อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺธณฺติ เอวํทิกฺกุจฺจิ ภาวํ โคตโมติ ๑ น โข

๑ ย. สทฺพตฺถ เอวํทิกฺกุจฺจิ อิตฺติ ทิสฺสตี ๑

๒ ไป. กิณฺณุโข ๑ ม. กิ นุ โข ๑

๓ ไป. กิณฺณุโข ๑ ม. กิ นุ โข ๑

๔ ไป. กิณฺณุ โข ๑ อโต ปริ สทฺพตฺถ อิทิสเมว ๑

๕ ไป. กิณฺณุ โข ๑ อโต ปริ สทฺพตฺถ อิทิสเมว ๑

๒. อักขิวัจจโคตตสูตร

เรื่องปริพาชกวัจจ โคตร

[๒๔๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ว่า:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล ปริพาชกวัจจ โคตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ทีฎฐิ ๑๐ อย่าง

[๒๔๕]

วัจจโคตตปริพาชก นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า โลกมีที่สุด สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า ชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้น สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า ชีพอย่างหนึ่ง สรีระก็อย่างหนึ่ง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป ไม่มีอยู่ สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไป มีอยู่ก็มี ไม่ใช่ ไม่มีอยู่ก็มี ไม่ใช่ สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น.

[୩୫୭]

[illegible]

[๒๔๖]

พระองค์อื่นข้าพเจ้าทูลถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง สิ่งนี้นั่นจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ ก็ตรัสตอบว่า ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น. ฯลฯ พระองค์อื่นข้าพเจ้าทูลถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ท่านพระโคตมทรงเห็นอย่างนี้ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตาย มีอยู่ก็มีไซ้ ไม่มีอยู่ก็มีไซ้ ดังนี้หรือ ก็ตรัสตอบว่า ดูกรวัจจะ เราไม่ได้เห็นอย่างนั้น. ก็ท่านพระโคตมทรงเห็นโทษอะไรหรือ จึงไม่ทรงเข้าถึงทูลถามเหล่านี้ โดยประการทั้งปวงเช่นนี้.

[๒๔๓]

สสสโต โลโกติ โข วจฺจ ทิฏฺฐิคมมโต ทิฏฺฐิคมฺหํ ทิฏฺฐิกนฺตารโ๑ ทิฏฺฐิวิสุกํ
 ทิฏฺฐิวิปฺสนฺทิตํ ทิฏฺฐิสลฺโลชนํ สทฺทุกํ สวิมาตํ สอฺปายาสํ สปริพาหํ น นิพฺพิทาย น
 วิราคาย น นิโรธาย น อฺปสมาย น อภิณฺณาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯ
 อสสสโต โลโกติ โข วจฺจ ฯเปฯ อนฺตวา โลโกติ โข วจฺจ ฯเปฯ อนนฺตวา โลโกติ โข
 วจฺจ ฯเปฯ ตํ ชีวํ ตํ สรีรณฺติ โข วจฺจ ฯเปฯ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺติ โข วจฺจ ฯเปฯ
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ โข วจฺจ ฯเปฯ น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ โข วจฺจ ฯเปฯ
 โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ โข วจฺจ ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณฺนาติ โข วจฺจ ทิฏฺฐิคมมโต ทิฏฺฐิคมฺหํ ทิฏฺฐิกนฺตารโ ทิฏฺฐิวิสุกํ ทิฏฺฐิวิปฺสนฺทิตํ
 ทิฏฺฐิสลฺโลชนํ สทฺทุกํ สวิมาตํ สอฺปายาสํ สปริพาหํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย
 น อฺปสมาย น อภิณฺณาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯ อิมํ โข อหํ วจฺจ
 อาทินวํ สมฺปสฺสสมาโน เอวํ อิมานิ สพฺพโส ทิฏฺฐิกตานิ อนฺุปลโตติ ฯ อตฺถิ ปน โโกโต
 โคตมสฺส กิณฺจิ ทิฏฺฐิกตณฺฺติ ฯ ทิฏฺฐิกตณฺฺติ โข วจฺจ อปฺนิตเมตํ ตถาคตสฺส ทิฏฺฐญฺเฬหํ วจฺจ
 ตถาคเตน อิติ รุปํ อิติ รุปสฺส สมฺทโย อิติ รุปสฺส อตฺถงฺกโม อิติ เวทนา อิติ เวทนาย
 สมฺทโย อิติ เวทนาย อตฺถงฺกโม อิติ สลฺยวา อิติ สลฺยาย สมฺทโย อิติ สลฺยาย อตฺถงฺกโม
 อิติ สงฺขารํ อิติ สงฺขารานํ สมฺทโย อิติ สงฺขารานํ อตฺถงฺกโม อิติ วิญฺญาณํ อิติ
 วิญฺญาณสฺส สมฺทโย อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ ตสฺมา ตถาคโต สพฺพมณฺณิตานํ
 สพฺพมตฺถิตานํ สพฺพาหงฺการ๒ มมฺงการ มานานุสยानํ ขยา วิราคา นิโรธา จาคา
 ปฏฺินิสฺสํสุคา อนฺุปาทา วิมุตฺโตติ วทามิติ ฯ

[๒๔๔]

เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต ปน โโก โคตม กิณฺช กุหิ อฺปฺปชฺชตีติ๑ ฯ อฺปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ น
 อฺเปติ ฯ เตนฺหิ โโก โคตม น อฺปฺปชฺชตีติ ฯ น อฺปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ น อฺเปติ ฯ เตนฺหิ โโก
 โคตม อฺปฺปชฺชติ จ น จ อฺปฺปชฺชตีติ ฯ อฺปฺปชฺชติ จ น จ อฺปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ น อฺเปติ ฯ
 เตนฺหิ โโก โคตม เนว อฺปฺปชฺชติ น น อฺปฺปชฺชตีติ ฯ เนว อฺปฺปชฺชติ น น อฺปฺปชฺชตีติ
 โข วจฺจ น อฺเปติ ฯ

[๒๔๕]

เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต ปน โโก โคตม กิณฺช กุหิ อฺปฺปชฺชตีติ อิติ ปุณฺโณ สมาน

๑ ย. ทิฏฺฐิกนฺตาริ ฯ

๒ ม. อหงฺการ... ฯ

๓ อฺปฺปชฺชตีติปิ ปาโ ๑ ม. สพฺพตฺถ อฺปฺปชฺชตีติ ทิสฺสตี ฯ

[๒๔๗]

ดูกรวัจจะ ความเห็นว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระก็อย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปไม่มีอยู่ สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็มี ไม่มีอยู่ก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายไปมีอยู่ก็หามิได้ ไม่มีอยู่ก็หามิได้ ดังนั้น เป็นความเห็นที่รกชฎ เป็นความเห็นอย่างกันดาร เป็นความเห็นที่เป็นเสียหนาม เป็นความเห็นที่กวัดแกว่ง เป็นความเห็นเครื่องผูกสัตว์ไว้ เป็นไปกับด้วยทุกข์ เป็นไปกับด้วยความลำบาก เป็นไปกับด้วยความคับแค้น เป็นไปกับด้วยความเร่าร้อน ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิท เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

ดูกรวัจจะ เราเห็นโทษนี้แล จึงไม่เข้าถึงภิกขุเหล่านี้ โดยประการทั้งปวงเช่นนี้.

ก็ความเห็นอะไรๆ ของท่านพระโคตม มีอยู่บ้างหรือ?

ดูกรวัจจะ ก็คำว่าความเห็นดังนี้ นั้น ตถาคตกำจัดเสียแล้ว ดูกรวัจจะ ก็ตถาคตเห็นแล้วว่า ดังนี้ รูป ดังนี้ ความเกิดแห่งรูป ดังนี้ ความดับแห่งรูป ดังนี้ เวทนา ดังนี้ ความเกิดแห่งเวทนา ดังนี้ ความดับแห่งเวทนา ดังนี้ สัญญา ดังนี้ ความเกิดแห่งสัญญา ดังนี้ ความดับแห่งสัญญา ดังนี้ สังขาร ดังนี้ ความเกิดแห่งสังขาร ดังนี้ ความดับแห่งสังขาร ดังนี้ วิญญาณ ดังนี้ ความเกิดแห่งวิญญาณ ดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณ เพราะฉะนั้น เราจึง กล่าวว่า ตถาคตพ้นวิเศษแล้ว เพราะความสิ้นไป เพราะคลายกำหนด เพราะดับสนิท เพราะสละเพราะปล่อย เพราะไม่ถือมั่น ซึ่งความสำคัญทั้งปวง ซึ่งความต้องการทั้งปวง ซึ่งความถือว่าเราว่าของเรา และความถือตัวอันนอนอยู่ในสันดานทั้งปวง.

ปัญหาว่าด้วยผู้หลุดพ้น

[๒๔๘]

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ภิกษุผู้มีจิตพ้นวิเศษแล้วอย่างนี้ จะเกิดในที่ไหน?

ดูกรวัจจะ คำว่าจะเกิดดังนี้ ไม่ควรเลย.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าเช่นนั้น จะไม่เกิดขึ้นหรือ?

ดูกรวัจจะ คำว่า ไม่เกิดดังนี้ ก็ไม่ควร.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าเช่นนั้น เกิดก็มี ไม่เกิดก็มีหรือ?

ดูกรวัจจะ คำว่าเกิดก็มี ไม่เกิดก็มี ดังนี้ ก็ไม่ควร.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าเช่นนั้น เกิดก็มีใช่ ไม่เกิดก็มีใช่หรือ?

ดูกรวัจจะ คำว่าเกิดก็มีใช่ ไม่เกิดก็มีใช่ ดังนี้ ก็ไม่ควร.

[๒๔๙]

พระองค์อันข้าพเจ้าทูลถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภิกษุผู้มีจิตพ้นวิเศษแล้วอย่างนี้ จะเกิดในที่ไหน ก็ตรัสตอบว่า ดูกรวัจจะ คำว่าจะเกิด ดังนี้ ไม่ควร ฯลฯ พระองค์อันข้าพเจ้าทูลถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าเช่นนั้น เกิดก็มีใช่ ไม่เกิดก็มีใช่หรือ ก็ตรัสตอบว่า ดูกรวัจจะ คำว่า เกิดก็มีใช่ ไม่เกิดก็มีใช่ ดังนี้ ก็ไม่ควร. ข้าแต่ท่าน

อุปฺปชฺชตีติ^๑ วจฺจ น อุปฺเปตฺติ วเทสิ ฯ เตนฺหิ โภ โคตม น อุปฺปชฺชตีติ อิติ ปุณฺณโง สมาโน
 น อุปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ น อุปฺเปตฺติ วเทสิ ฯ เตนฺหิ โภ โคตม อุปฺปชฺชติ จ น จ อุปฺปชฺชตีติ
 อิติ ปุณฺณโง สมาโน อุปฺปชฺชติ จ น จ อุปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ น อุปฺเปตฺติ วเทสิ ฯ เตนฺหิ โภ
 โคตม เนว อุปฺปชฺชติ น น อุปฺปชฺชตีติ อิติ ปุณฺณโง สมาโน เนว อุปฺปชฺชติ น น
 อุปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ น อุปฺเปตฺติ วเทสิ ฯ เอตฺถาหิ โภ โคตม อญฺญาณมาปาที เอตฺถ
 สมฺโมหมาปาที ฯ ยปิ เม เอสา โภโต โคตมสฺส ปุริเมน กถาสลฺลาเปน อหุ
 ปสาทมคฺคตาสาปี เม เอตฺรหิ อนุตฺตรหิตาติ ฯ

[๒๕๐]

อลฺลหิ เต วจฺจ อญฺญาณาย อลํ สมฺโมหาย คมฺภีโร หยิ^๒ วจฺจ ธมฺโม ทุทฺทโส
 ทุรฺนุโพโส สฺนโต ปณฺโฑ อตฺถกาจโร นิปุโณ ปณฺทิตเวทนีโย โส ตยา ทุชฺชาโน
 อญฺญทิกฺกุจิเกน อญฺญกขฺนฺติเกน อญฺญรฺจุเกน อญฺญตฺถโยเคน^๓ อญฺญตฺถาจริยเกน เตนฺหิ วจฺจ
 ตํเยเวตฺถ ปฏิปุณฺณิสฺสามิ ยถา เต ขเมยฺย ตถา ตํ^๔ พุยากรเยยฺยาสี ตํ ก็ มญฺญสิ วจฺจ สเจ
 เต ปุโรโต อคฺคิ ชลเยยฺย ชาเนยฺยาสี ตํ อยฺ เม ปุโรโต อคฺคิ ชลตีติ ฯ สเจ เม โภ โคตม
 ปุโรโต อคฺคิ ชลเยยฺย ชาเนยฺยาสี อยฺ เม ปุโรโต อคฺคิ ชลตีติ ฯ สเจ ปน ตํ วจฺจ เอว
 ปุจฺเจยฺย โย เต อยฺ ปุโรโต อคฺคิ ชลติ อยฺ อคฺคิ ก็ ปฏิจฺจ ชลตีติ เอว ปุณฺณโง ตํ วจฺจ กิณฺติ
 พุยากรเยยฺยาสีติ ฯ สเจ มํ โภ โคตม เอว ปุจฺเจยฺย โย เต อยฺ ปุโรโต อคฺคิ ชลติ อยฺ อคฺคิ ก็
 ปฏิจฺจ ชลตีติ เอว ปุณฺณโง อหิ โภ โคตม เอว พุยากรเยยฺย โย เม ปุโรโต อคฺคิ ชลติ อยฺ
 อคฺคิ ติณฺณกฺกุฏปาทานํ ปฏิจฺจ ชลตีติ ฯ สเจ^๕ วจฺจ ปุโรโต โส อคฺคิ นิพฺพาเยยฺย ชาเนยฺยาสี
 ตํ อยฺ เม ปุโรโต อคฺคิ นิพฺพุโตติ ฯ สเจ เม โภ โคตม ปุโรโต โส อคฺคิ นิพฺพาเยยฺย
 ชาเนยฺยาสี อยฺ เม ปุโรโต อคฺคิ นิพฺพุโตติ ฯ สเจ ปน ตํ วจฺจ เอว ปุจฺเจยฺย โย เต อยฺ
 ปุโรโต อคฺคิ นิพฺพุโต โส อคฺคิ อิตฺถ กตมํ ทิสฺส กโต ปุรตฺถิมิ^๖ วา ปจฺฉิมิ วา อุตฺตร วา
 ทกฺขิณํ วาติ เอว ปุณฺณโง ตํ วจฺจ กิณฺติ พุยากรเยยฺยาสีติ ฯ น อุปฺเปติ โภ โคตม ยลฺลหิ โส
 โภ โคตม อคฺคิ ติณฺณกฺกุฏปาทานํ ปฏิจฺจ ชลติ^๗ ตสฺส จ ปริยาทानา อญฺญสฺส จ
 อนุปหารา^๘ อนาหารโร นิพฺพุโตเตวว สงฺขยํ กจฺจตีติ ฯ

๑ ม. อุปฺปชฺชตีติ โข วจฺจ ฯ

๒ ไป. จาฬิ ฯ ม. ตถาเยว ฯ

๓ ม. อญฺญตฺถโยเคน อญฺญตฺถ อาจริยเกน ฯ

๔ ม. นํ ฯ

๕ ย. สเจ เต วจฺจ ฯ

๖ ม. ปุรตฺถิมิ วา ทกฺขิณํ วา ปจฺฉิมิ วา อุตฺตร วาติ ฯ

๗ ย. อชฺฉิตฺติ ทิสฺสตีติ ฯ

๘ ไป. อนุปาทานา ฯ

พระโคตม ในข้อนี้ข้าพเจ้าถึงความไม่รู้ ถึงความหลงแล้ว แม้เพียงความเลื่อมใสของข้าพเจ้าที่ได้มีแล้ว เพราะพระวาจาที่ตรัสไว้ในเบื้องต้นของท่านพระโคตม บัดนี้ได้หายไปเสียแล้ว.

[๒๕๐]

ดูกรวัจระ ควรแล้วที่ท่านจะไม่รู้ ควรแล้วที่ท่านจะหลง เพราะว่าธรรมนี้ เป็นธรรมลุ่มลึก ยากที่จะเห็น ยากที่จะรู้ สงบระงับ ประณีต ไม่ใช่ธรรมที่จะหยั่งถึงได้ด้วยความคิด ละเอียด บัณฑิต จึงจะรู้ได้ ธรรมนั้นอันท่านผู้มีความเห็นเป็นอย่างอื่น มีความพอใจเป็นอย่างอื่น มีความชอบใจเป็นอย่างอื่น มีความเพียรในทางอื่น อยู่ในสำนักของอาจารย์อื่น รู้ได้โดยยาก ดูกรวัจระ ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านเห็นควรอย่างไร ก็พึงพยากรณ์อย่างนั้น ท่านจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน ถ้าไฟลุกโพลงอยู่ต่อหน้าท่าน ท่านจะพึงรู้หรือว่า ไฟนี้ลุกโพลงต่อหน้าเรา.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าไฟลุกโพลงต่อหน้าข้าพเจ้า ข้าพเจ้าพึงรู้ว่า ไฟนี้ลุกโพลงอยู่ต่อหน้าเรา.

ดูกรวัจระ ถ้าใครๆ พึงถามท่านอย่างนี้ว่า ไฟที่ลุกโพลงอยู่ต่อหน้าท่านนี้ อาศัยอะไรจึงลุกโพลง ท่านถูกถามอย่างนี้แล้วจะพึงพยากรณ์ว่าอย่างไร?

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าใครๆ ถามข้าพเจ้าอย่างนี้ว่า ไฟที่ลุกโพลงอยู่ต่อหน้าท่านนี้ อาศัยอะไรจึงลุกโพลง ข้าพเจ้าถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์อย่างนี้ว่า ไฟที่ลุกโพลงอยู่ต่อหน้าเรานี้ อาศัยเชื้อ คือหญ้าและไม้จึงลุกโพลงอยู่.

ดูกรวัจระ ถ้าไฟนั้นพึงดับไปต่อหน้าท่าน ท่านพึงรู้หรือว่า ไฟนี้ดับไปต่อหน้าเราแล้ว?

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าไฟนั้นดับไปต่อหน้าข้าพเจ้า ข้าพเจ้าพึงรู้ว่า ไฟนี้ดับไปต่อหน้าเราแล้ว.

ดูกรวัจระ ถ้าใครๆ พึงถามท่านอย่างนี้ว่า ไฟที่ดับไปแล้วต่อหน้าท่านนั้น ไปยังทิศ ไหน จากทิศนี้ คือทิศบูรพา ทิศปัจจิม ทิศอุดร หรือทิศทักษิณ ท่านถูกถามอย่างนี้แล้ว จะพึงพยากรณ์ว่าอย่างไร?

ข้าแต่ท่านพระโคตม ข้อนั้นไม่สมควร เพราะไฟนั้นอาศัยเชื้อ คือหญ้าและไม้จึงลุกแต่เพราะเชื่อนั้นสิ้นไป และเพราะไม่มีของอื่นเป็นเชื้อ ไฟนั้นจึงถึงความดับว่าไม่มีเชื้อ ดับ ไปแล้ว.

[๒๕๑]

เอวเมว โข วจฺจ เยน รูเปน ตถาคคํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายะยํ ตํ รูปํ ตถาคคสฺส
 ปหีนํ อุจฺฉินฺนํมฺหํ ตาลาวตฺถกคํ อนภาวํกคํ^๑ อายตฺถิ อนุปฺปาททมมํ รูปสงฺขาวิมฺตโต โข
 วจฺจ ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโพห ๑ เสยฺยถาปี มหาสมฺมุทโท อุปฺปชฺชตฺติ^๒
 น อุเปติ น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ อุปฺปชฺชติ จ น จ อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ เนว อุปฺปชฺชติ น
 น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ ๑ ยาย เวทนาย ตถาคคํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายะยํ สว เวทนา
 ตถาคคสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนํมฺหํ ตาลาวตฺถกคํ อนภาวํกคํ^๓ อายตฺถิ อนุปฺปาททมมา
 เวทนาสงฺขาวิมฺตโต^๔ โข วจฺจ ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโพห ๑ เสยฺยถาปี
 มหาสมฺมุทโท อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ อุปฺปชฺชติ จ น จ อุปฺปชฺชตฺติ
 น อุเปติ เนว อุปฺปชฺชติ น น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ ๑ ยาย สลฺลนํย ตถาคคํ ปณฺณายมาโน
 ปณฺณายะยํ สว สลฺลนํย ตถาคคสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนํมฺหํ ตาลาวตฺถกคํ อนภาวํกคํ อายตฺถิ
 อนุปฺปาททมมา สลฺลนํยสงฺขาวิมฺตโต^๕ โข วจฺจ ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโพห
 ๑ เสยฺยถาปี มหาสมฺมุทโท อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ อุปฺปชฺชติ จ น จ
 อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ เนว อุปฺปชฺชติ น น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ ๑ เขหิ สงฺขารเหติ ตถาคคํ
 ปณฺณายมาโน ปณฺณายะยํ เต สงฺขารํ ตถาคคสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนํมฺหํ ตาลาวตฺถกคํ
 อนภาวํกคํ อายตฺถิ อนุปฺปาททมมา สงฺขารสงฺขาวิมฺตโต โข วจฺจ ตถาคโต คมฺภีโร
 อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโพห ๑ เสยฺยถาปี มหาสมฺมุทโท อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ น
 อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ อุปฺปชฺชตฺติ จ น จ อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ เนว อุปฺปชฺชติ น น
 อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ ๑ เยน วิญฺญาณํ ตถาคคํ ปณฺณายมาโน ปณฺณายะยํ ตํ วิญฺญาณํ
 ตถาคคสฺส ปหีนํ อุจฺฉินฺนํมฺหํ ตาลาวตฺถกคํ อนภาวํกคํ อายตฺถิ อนุปฺปาททมมํ
 วิญฺญาณสงฺขาวิมฺตโต โข วจฺจ ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺวปฺปรีโยคาโพห ๑
 เสยฺยถาปี มหาสมฺมุทโท อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ อุปฺปชฺชติ จ น จ
 อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ เนว อุปฺปชฺชติ น น อุปฺปชฺชตฺติ น อุเปติ^๖ ๑

[๒๕๒]

เอวํ วุตฺเต วจฺจโกตฺตโต ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ เสยฺยถาปี โภ โกตม
 ความสฺส วา นิคมสฺส วา อวิทฺฐเร มหาสาลรูกฺโข ตสฺส อนิจฺจตา สาขาลาถิ^๗ ปฺลชฺชชย

๑ ไป. ...กคํ ...กคํ ๑

๒ ไป. อุปฺปชฺชตฺติ สทฺทพฺพคฺคํ ทิสฺสติ ๑

๓ ไป. ...กคํ ...กคํ ๑

๔ ม. เวทนาสงฺขาวิมฺตโต ๑

๕ ม. ...สงฺขย... ๑

๖ ม. อิตฺตทโท นคฺคิ ๑

๗ ม. สาขาลาสา ปฺลชฺชชย ๑

การละขั้น ๕

[๒๕๑]

ฉันทันนั้นเหมือนกัน ว่าจะ บุคคลเมื่อบัญญัติว่าเป็นสัตว์ พึงบัญญัติเพราะ รูปใด รูปนั้นตถาคค
ละได้แล้ว มีมูลรากอันขาดแล้ว ทำให้เป็นจุจตาลยอดด้วน ถึงความไม่มีมีความไม่เกิดขึ้นต่อไป
เป็นธรรมดา ตถาคคพ้นจากการนับว่ารูปมีคุณอันลึก อันใครๆ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้โดยยาก.
เปรียบเหมือนมหาสมุทรฉะนั้น ไม่ควรที่จะกล่าวว่าเกิด ไม่ควรที่จะกล่าวว่าไม่เกิด ไม่ควรที่จะกล่าวว่า
เกิดก็มี ไม่เกิดก็มี ไม่ควรที่จะกล่าวว่า เกิดก็หามิได้ ไม่เกิดก็หามิได้. บุคคลเมื่อบัญญัติว่าเป็นสัตว์
พึงบัญญัติเพราะเวทนาใด เพราะสัญญาใด เพราะสังขารเหล่าใด เพราะวิญญาณใด วิญญาณนั้น
ตถาคคละได้แล้ว มีมูลรากอันขาดแล้ว ทำให้จุเป็นตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีความไม่เกิดขึ้น
ต่อไปเป็นธรรมดา ตถาคคพ้นจากการ นับว่าวิญญาณ มีคุณอันลึก อันใครๆ ประมาณไม่ได้ หยั่ง
ถึงได้โดยยาก.เปรียบเหมือนมหาสมุทรฉะนั้น ไม่ควรกล่าวว่าเกิด ไม่ควรที่จะกล่าวว่าไม่เกิด ไม่ควร
จะกล่าวว่าเกิดก็มี ไม่เกิด ก็มี ไม่ควรที่จะกล่าวว่า เกิดก็หามิได้ ไม่เกิดก็หามิได้.

ปริพาชกวัจฉ โคตรถึงสรณคมน

[๒๕๒]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัจฉ โคตตปริพาชกได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่ท่านพระโคตม เปรียบเหมือน
ต้นสาละใหญ่ ในที่ใกล้บ้านหรือนิคม กิ่ง ใบ เปลือก สะเก็ด และกะพี้ ของต้นสาละใหญ่นั้น จะหลุดร่วง กะเทาะไปเพราะเป็น
ของไม่เที่ยง สมัยต่อมา ต้นสาละใหญ่นั้นปราศจาก กิ่ง ใบ เปลือก สะเก็ด และกะพี้แล้ว คงเหลืออยู่แต่แก่นล้วนๆ ฉันทัน
พระพุทธรูปของท่านพระโคตม ก็ฉันทันนั้นปราศจากกิ่ง ใบ เปลือก สะเก็ด และกะพี้ คงเหลืออยู่แต่คำอันเป็นสาระล้วนๆ.ข้า
แต่ท่านพระโคตม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคล
หงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือตามประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทัน ท่าน
พระโคตมทรงประกาศธรรมโดยอนนการปริยาย ฉันทันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์นี้ถึงท่านพระโคตม พระธรรมและภิกษุสงฆ์ ว่า
เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

ตจปโปฏีกา ปลุชเชยฺย เผคฺค^๑ ปลุชเชยฺย โส อปเรน สมเยน อปคตสาขาลาโส
 อปคตตจปโปฏีกโก อปคตเผคฺคโก สฺสทุเร^๒ สาเร ปติฏฺฐิตโ อเวเมว โภโต โคตมสฺส ปาวจนํ
 อปคตสาขาลาสํ อปคตตจปโปฏีกํ อปคตเผคฺคกํ สฺสทุเร^๓ สาเร ปติฏฺฐิตํ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิกฺกชฺชิตํ วา อุกฺกชฺชเยยฺย ปฏิจฺจนนํ วา วิวเรยฺย
 มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺกเยยฺย อนนฺธการเ วา เตลปชฺชิตํ ธารเยยฺย จกฺขมฺนโต รูปานิ
 ทกฺขณฺตํ อเวเมว โภตา โคตเมน อนนฺทปริยาเยน ฐมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภวนฺตํ โคตมํ
 สรณํ กจฺฉามิ ฐมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสํ มํ ภวํ โคตโม ธารเหตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺสเปตํ
 สรณํ กตฺวา ๑

อภิกฺขวณฺโณตฺตตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทฺติยํ ๑

๑ ๒ ม. เผคฺค ปลุชเชยฺย ๑

๒ ย. สฺสทุเร อสฺส ๑

๓ ม. ย. สฺสทุเร นติ ทิสฺสติ ๑

จบ อักขิวัจนโคตตสูตร ที่ ๒.

มหาวจฺจนโคตฺตสุตฺตํ

[๒๕๓]

เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ๑ อถ โข
 วจฺจนโคตฺโต ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิ
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๒ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจนโคตฺโต
 ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ ทิฆมรตฺตาหํ โภตา โคตเมน สหกฺธิํ สาธุ เม ภวํ โคตโม
 สงฺขิตฺเตน กุสลากุสลํ เทเสตฺตุติ ๓ สงฺขิตฺเตนปิ โข เต อหํ วจฺจน กุสลากุสลํ เทเสยฺย
 วิตุถาเรนปิ โข เต อหํ วจฺจน กุสลากุสลํ เทเสยฺย อปิจ เต อหํ วจฺจน สงฺขิตฺเตน กุสลากุสลํ
 เทเสตฺตสามิ* ตํ สฺสณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสิตฺตสามิตฺติ ๔ เอวํ โภติ โข วจฺจนโคตฺโต
 ปริพฺพาชโก ภควโต ปจฺจุสฺสโสสิ ๕

[๒๕๔]

ภควา เอตทวโจ โลโภ^๑ โข วจฺจน อกุสลํ อโลโภ โข วจฺจน^๒ กุสลํ โทโส โข วจฺจน
 อกุสลํ อโทโส โข วจฺจน กุสลํ โมโห โข วจฺจน อกุสลํ อโมโห โข วจฺจน กุสลํ อิติ โข วจฺจน
 อิมํ ตโย ฐมฺมา อกุสลา ตโย ฐมฺมา กุสลา ๓ ปาณาติปาโต โข วจฺจน อกุสลํ ปาณาติปาตา
 เวนฺมณี กุสลํ อทินฺนาทานํ โข วจฺจน อกุสลํ อทินฺนาทานา เวนฺมณี กุสลํ กาเมสุมิจฺจจาโร
 โข วจฺจน อกุสลํ กาเมสุมิจฺจจารา เวนฺมณี กุสลํ มุสาวาทो โข วจฺจน อกุสลํ มุสาวาทา
 เวนฺมณี กุสลํ ปิสุณา วาจา โข วจฺจน อกุสลํ ปิสุณาย วาจา เวนฺมณี กุสลํ พรุสา วาจา
 โข วจฺจน อกุสลํ พรุสาย วาจา เวนฺมณี กุสลํ สมฺพปฺปลาโป โข วจฺจน อกุสลํ สมฺพปฺปลาปา
 เวนฺมณี กุสลํ อภิชฺฌา โข วจฺจน อกุสลํ อนภิชฺฌา กุสลํ พยาปาโท โข วจฺจน อกุสลํ
 อพฺยาปาโท กุสลํ มิจฺจาทิภฺภูจิ โข วจฺจน อกุสลํ สมฺมาทิภฺภูจิ กุสลํ อิติ โข วจฺจน อิมํ ทส
 ฐมฺมา อกุสลา ทส ฐมฺมา กุสลา ๔ ยโต โข วจฺจน ภิกฺขุโน ตณฺหา ปหีนา โหติ อฺจุฉินฺนมูลา
 ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวจฺจกฺตา อายตฺติ อนุปฺปาทฐมฺมา โหติ โส ภิกฺขุ อรหํ จีณาสโว วุตฺติวา^๔
 กตกรณฺิโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปริกฺขิณภวสณฺโณชโน สมนฺมทญฺญา วิมุตฺโตติ ๕

๑ ไป, เทเสยฺยยามิ ๑

๒ ไป, โลโภ .. โทโส . โมโห . อกุสลํ อโลโภ ... อโทโส ... อโมโห ... กุสลํ ๑

๓ ม. ย. โข วจฺจนาคิ นคฺติ ๑

๔ ไป, วุตฺติพฺรหฺมจฺริโย ๑

๓. มหาวัจจโคตตสูตร

เรื่องปริพาชกวัจจ โคตร

[๒๕๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปะ เขตพระนครราชคฤห์. ครั้นนั้นแล ปริพาชกวัจจโคตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าพเจ้าเคยกล่าวกับท่านพระโคตมเป็นเวลานานแล้ว ข้าพเจ้าขอโอกาส ขอท่านพระโคตมจงทรงแสดงธรรมทั้งที่เป็นกุศล ทั้งที่เป็นอกุศล แก่ข้าพเจ้าโดยย่อเถิด.

พ. ดูกรวัจจะ เราพึงแสดงธรรมทั้งที่เป็นกุศล ทั้งที่เป็นอกุศล แก่ท่านโดยย่อก็ได้ โดยพิสดารก็ได้ ก็แต่เราจักแสดงธรรมทั้งที่เป็นกุศล ทั้งที่เป็นอกุศล แก่ท่านโดยย่อ ท่านจงฟังธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. วัจจโคตตปริพาชกทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่าอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

ธรรมที่เป็นอกุศลและกุศล

[๒๕๔]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรวัจจะ โลภะแล เป็นอกุศล อโมหะ เป็นกุศล อโลภะเป็นกุศล โทสะเป็นอกุศล อโทสะเป็นกุศล โมหะเป็นอกุศล ดูกรวัจจะธรรมสามข้อนี้เป็นอกุศล ธรรมสามข้อนี้เป็นกุศล ด้วยประการฉะนี้แล.

ดูกรวัจจะ ปาณาติบาต แลเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากปาณาติบาตเป็นกุศล อทินนาทานเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากอทินนาทานเป็นกุศล กาเมสุมิฉาจารเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากกาเมสุมิฉาจารเป็นกุศล มุสาวาทเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากมุสาวาทเป็นกุศล ปิสุณาวาจาเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากปิสุณาวาจาเป็นกุศล ผรุสวาจาเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากผรุสวาจาเป็นกุศล สัมผัสปลลาปะเป็นอกุศล เจตนาเครื่องงดเว้นจากสัมผัสปลลาปะเป็นกุศล อภิขณาเป็นอกุศล อนภิขณาเป็นกุศล พยาบาทเป็นอกุศล อพยาบาทเป็นกุศล มิจฉาทิฎฐิเป็นอกุศล สัมมาทิฎฐิเป็นกุศล ดูกรวัจจะ ธรรมสิบข้อนี้เป็นอกุศล ธรรมสิบข้อนี้เป็นกุศล ด้วยประการฉะนี้แล.

ดูกรวัจจะ เพราะค้นหาอันภิกษุละได้แล้ว มีมูลรากอันขาดแล้วทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีอันไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุนั้นเป็นพระอรหันตชีนาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว มีภาระอันปลงเสียแล้ว มีประโยชน์ของตนถึงแล้ว มีสังโยชน์ในภพสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

[๒๕๕]

ติฏฺฐตุ ภาว โคตโม อตฺถิ ปน^๑ โภโต โคตมสฺส เอกภิกฺขุ^๒ สาวโก^[๓] อาสวานํ ขยา
 อนาคตํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ติฏฺฐะว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหรตฺติ ๑ น โข วจฺจ เอกํเยว สตํ น เทว สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตฺตาริ สตานิ น ปญฺจ
 สตานิ อถ โข วจฺจ^๔ ภิกฺขุโยว ये ภิกฺขุ มม สาวกา อาสวานํ ขยา อนาคตํ เจโตวิมุตฺติํ
 ปญฺญาวิมุตฺติํ ติฏฺฐะว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช^๕ วิหรนฺตฺติ ๑ ติฏฺฐตุ
 ภาว โคตโม ติฏฺฐนฺตุ ภิกฺขุ อตฺถิ ปน โภโต โคตมสฺส เอกภิกฺขุ^๖ สาวิกา อาสวานํ ขยา
 อนาคตํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ติฏฺฐะว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิกตฺวา วิหรตฺติ ๑ น โข
 วจฺจ เอกํเยว สตํ น เทว สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตฺตาริ สตานิ น ปญฺจ สตานิ อถ โข
 ภิกฺขุโยว ยา ภิกฺขุ^๗นิโย มม สาวิกา อาสวานํ ขยา อนาคตํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ติฏฺฐะว
 ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ ๑

[๒๕๖]

ติฏฺฐตุ ภาว โคตโม ติฏฺฐนฺตุ ภิกฺขุ ติฏฺฐนฺตุ ภิกฺขุ^๘นิโย อตฺถิ ปน โภโต โคตมสฺส
 เอกุปาสโก^๑ปี สาวโก คิหิ โอทาตฺวสโน สพุรหฺมจารี^๒ ปญฺจนํ โอรัมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ
 ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺตธิรมฺโม ตสฺมา โลกาติ ๑ น โข วจฺจ เอกํเยว
 สตํ น เทว สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตฺตาริ สตานิ น ปญฺจ สตานิ อถ โข ภิกฺขุโยว ये
 อุปาสกา มม สาวกา คิหิ โอทาตฺวสนา สพุรหฺมจารีโน ปญฺจนํ โอรัมภาคิยานํ
 สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติกา ตตฺถ ปรีนิพฺพายีโน อนาวตฺตธิรมฺมา ตสฺมา โลกาติ ๑
 ติฏฺฐตุ ภาว โคตโม ติฏฺฐนฺตุ ภิกฺขุ ติฏฺฐนฺตุ ภิกฺขุ^๓นิโย ติฏฺฐนฺตุ อุปาสกา คิหิ
 โอทาตฺวสนา สพุรหฺมจารีโน^๔ อตฺถิ ปน โภโต โคตมสฺส เอกุปาสโก^๕ปี สาวโก คิหิ
 โอทาตฺวสโน กามโก^๖คิ สาสนโกโร โอวาทปติกโร^[๗] ตินฺณวิจิจฺจโร วิคตถกฺกโร
 เวสารชฺชปฺปโต อปรปฺปจฺจโย สตถุ สาสเน วิหรตฺติ ๑ น โข วจฺจ เอกํเยว สตํ น เทว

๑ ม. ปน เต ๑

๒ ม. เอกภิกฺขุปี ๑

๓ ม. เหตุณฺนฺตเร โยติ ทิสฺสติ ๑

๔ ม. ย. อธิ ปาโง น ทิสฺสติ

๕ ย. อธิ ปาโง น ทิสฺสติ

๖ ม. พุรหฺมจารี โย ๑

๗ ม. พุรหฺมจารีโน ๑

๘ ม. เหตุณฺนฺตเร โยติ ทิสฺสติ ๑

ภิกขุปจฉา

[๒๕๕]

ท่านพระโคตมจขกไว้ ก็ภิกขุรูปหนึ่ง ผู้เป็นสาวกของท่านพระโคตม ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ มีอยู่หรือ?

คุกรวัจจะ พวกภิกขุผู้เป็นสาวกของเรา ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันแล้ว เข้าถึงอยู่นั้น มิไม่ใช่แต่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

ท่านพระโคตมจขกไว้ พวกภิกขุจขกไว้ ก็ภิกขุณีแม้นรูปหนึ่งผู้เป็นสาวกของท่านพระโคตม ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญา อันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ มีอยู่หรือ?

คุกรวัจจะ พวกภิกขุณีผู้เป็นสาวกของเรา ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่นั้น มิไม่ใช่แต่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

อุบาสกปจฉา

[๒๕๖]

ท่านพระโคตมจขกไว้ พวกภิกขุจขกไว้ พวกภิกขุณีจขกไว้ ก็อุบาสกแม้นคนหนึ่ง ผู้เป็นสาวกของท่านพระโคตมฝ่ายคฤหัสถ์ นุ่งผ้าขาวเป็นสพรหมจารี เป็นโอปปาทิกะ เพราะโอรัมภากิยสังโยชน์ห้ำสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีอยู่หรือ?

คุกรวัจจะ อุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารี เป็นโอปปาทิกะ เพราะโอรัมภากิยสังโยชน์ห้ำสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดานั้น มิไม่ใช่แต่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

ท่านพระโคตมจขกไว้ ภิกขุทั้งหลายจขกไว้ ภิกขุณีทั้งหลายจขกไว้ อุบาสกทั้งหลายฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารีจขกไว้ ก็อุบาสกแม้นคนหนึ่ง ผู้เป็นสาวกของท่านพระโคตม ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโภคตาม ทำตามคำสอน ผู้ทำเฉพาะโอวาท มีวิจิติจณาอันข้ามได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก่แล้วกล้า ไม่เชื่อต่อผู้อื่นในคำสอนของศาสดา มีอยู่หรือ?

คุกรวัจจะ พวกอุบาสกผู้เป็นสาวกของเรา ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโภคตาม ทำตามคำสอน ผู้ทำเฉพาะโอวาท มีวิจิติจณาอันข้ามได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก่แล้วกล้า ไม่เชื่อต่อผู้อื่นในคำสอนของศาสดาอยู่นั้น มิไม่ใช่แต่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

ท่านพระโคตมจขกไว้ ภิกขุทั้งหลายจขกไว้ ภิกขุณีทั้งหลายจขกไว้ อุบาสกทั้งหลาย ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารีจขกไว้ อุบาสกทั้งหลาย ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารีจขกไว้ อุบาสกทั้งหลาย ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโภคตาม จขกไว้ ก็อุบาสิกแม้นคนหนึ่ง ผู้เป็นสาวกของท่านพระโคตม ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารีณี เป็นโอปปาทิกะ เพราะโอรัมภากิยสังโยชน์ห้ำสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น อันมิไม่กลับจากโลก นั้นเป็นธรรมดา มีอยู่หรือ.

สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตุตตาริ สตานิ น ปณฺจ สตานิ อถ โข ภิกฺขุโยว เย อุปาสกา มม
 สาวกา คีหิ โอทาตวสนา กามโกคิโน สาสนกรรา โอวาทปติกรรา ตินฺณวิจิกิจฺจนา วิคตกถํกถา
 เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุ สาสเน วิหรนฺตีสฺส ๑ ตินฺนุจฺจุ ภาวํ โคตโม ตินฺนุจฺจุ ภิกฺขุ
 ตินฺนุจฺจุ ภิกฺขุ นิโย ตินฺนุจฺจุ อุปาสกา คีหิ โอทาตวสนา สพฺรหฺมจาริโน ตินฺนุจฺจุ อุปาสกา
 คีหิ โอทาตวสนา กามโกคิโน อตฺถิ ปน โภโต โคตมสฺส เอกุปาสิกาปิ สาวิกา คีหิ
 โอทาตวสนา สพฺรหฺมจารินิ^๑ ปณฺจนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโลชนนํ ปริกฺขยา โอปปาติกา
 ตตฺถปฺริณิพฺพายินิ อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกาติ ๑ น โข วจฺจ เอกํเยว สตํ น เทว
 สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตุตตาริ สตานิ น ปณฺจ สตานิ อถ โข ภิกฺขุโยว ยา อุปาสกา มม
 สาวิกา คีหิ โอทาตวสนา สพฺรหฺมจารินิโย ปณฺจนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโลชนนํ ปริกฺขยา
 โอปปาติกา ตตฺถ ปฺริณิพฺพายินิโย อนาวตฺติธมฺมา ตสฺมา โลกาติ ๑ ตินฺนุจฺจุ ภาวํ โคตโม
 ตินฺนุจฺจุ ภิกฺขุ ตินฺนุจฺจุ ภิกฺขุ นิโย ตินฺนุจฺจุ อุปาสกา คีหิ โอทาตวสนา สพฺรหฺมจาริโน
 ตินฺนุจฺจุ อุปาสกา คีหิ โอทาตวสนา กามโกคิโน ตินฺนุจฺจุ อุปาสกา คีหิ โอทาตวสนา
 สพฺรหฺมจารินิโย อตฺถิ ปน โภโต โคตมสฺส เอกุปาสิกาปิ สาวิกา คีหิ โอทาตวสนา
 กามโกคินิ สาสนกรรา^๒ โอวาทปติกรรา^๓ ตินฺณวิจิกิจฺจนา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา
 อปรปฺปจฺจยา สตฺถุ สาสเน วิหรนฺตีสฺส ๑ น โข วจฺจ เอกํเยว สตํ น เทว สตานิ น ตีณิ
 สตานิ น จตุตตาริ สตานิ น ปณฺจ สตานิ อถ โข ภิกฺขุโยว ยา อุปาสกา มม สาวิกา คีหิ
 โอทาตวสนา กามโกคินิโย สาสนกรรา โอวาทปติกรรา ตินฺณวิจิกิจฺจนา วิคตกถํกถา
 เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุ สาสเน วิหรนฺตีสฺส ๑

[๒๕๖]

สเจ หิ โภ โคตม อิมํ ฐมฺมํ ภาวฺเยว โคตโม อาราชโก อภวิสฺส โน จ โข ภิกฺขุ
 อาราชกา อภวิสฺส^๔ เอวमितํ พฺรหฺมจริยํ อปฺปปริปุริ อภวิสฺส เตนฺจฺเคน ยสฺมา จ โข โภ โคตม
 อิมํ ฐมฺมํ ภาวฺเยว โคตโม อาราชโก ภิกฺขุ จ อาราชกา เอวमितํ พฺรหฺมจริยํ ปริปุริ เตนฺจฺเคน ๑
 สเจ หิ โภ โคตม อิมํ ฐมฺมํ ภาวฺเยว โคตโม อาราชโก อภวิสฺส ภิกฺขุ จ อาราชกา
 อภวิสฺส^๕ โน จ โข ภิกฺขุ นิโย อาราชิกา อภวิสฺส เอวमितํ พฺรหฺมจริยํ อปฺปปริปุริ อภวิสฺส
 เตนฺจฺเคน ยสฺมา จ โข โภ โคตม อิมํ ฐมฺมํ ภาวฺเยว โคตโม อาราชโก ภิกฺขุ จ อาราชกา
 ภิกฺขุ นิโย จ อาราชิกา เอวमितํ พฺรหฺมจริยํ ปริปุริ เตนฺจฺเคน ๑

[๒๕๗]

สเจ หิ โภ โคตม อิมํ ฐมฺมํ ภาวฺเยว โคตโม อาราชโก อภวิสฺส ภิกฺขุ จ อาราชกา

๑ ม. เอกุณฺตเร ขาติ ทิสฺสตี ๑

๒ ม. สาสนการี ๑

๓ ม. เอกุณฺตเร ขาติ ทิสฺสตี ๑

๔ ป. อภวิสฺส^๕ ๑ ม. อภวิสฺส^๕ ๑

ดูกรวัจจะ พวกอุบาสิกาผู้เป็นสาวิกาของเรา ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารีณี เป็นโอปปาติกะ เพราะโอรัมภากิจสังโยชน์ห้าสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้น เป็นธรรมดา นั้น มิไม่ใช่แต่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

ท่านพระโคตมจึงยกไว้ ภิกษุทั้งหลายจงยกไว้ ภิกษุณีทั้งหลายจงยกไว้ อุบาสกทั้งหลาย ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารี จงยกไว้ อุบาสกทั้งหลาย ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม จงยกไว้ พวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์ นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารี ก็จงยกไว้ ส่วนอุบาสิกาแม้นคนหนึ่ง ผู้เป็นสาวิกาของท่านพระโคตมฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม ทำตามคำสอน ผู้ทำเฉพาะโอวาท มีวิจิกิจฉาอันข้ามได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก้แล้วก็ไม่เชื่อต่อผู้อื่นในคำสอนของศาสดา มีอยู่หรือ?

ดูกรวัจจะ พวกอุบาสิกาผู้เป็นสาวิกาของเรา ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคามทำตามคำสอนผู้ทำเฉพาะโอวาท มีวิจิกิจฉาอันข้ามได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก้แล้วก็ไม่เชื่อต่อผู้อื่นในคำสอนของศาสดาอยู่นั้น มิไม่ใช่แต่ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้มีอยู่มากทีเดียว.

ความเป็นผู้บำเพ็ญธรรมให้บริบูรณ์

[๒๕๗]

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ถ้าท่านพระโคตมเท่านั้นจักได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ ส่วนพวกภิกษุจักไม่ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ไซ้ เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้จักไม่บริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้ แต่เพราะท่านพระโคตมได้เป็นผู้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ และพวกภิกษุก็บำเพ็ญให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้จักบริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้ ถ้าท่านพระโคตมจักได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์แล้วก็ดี พวกภิกษุได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์แล้วก็ดี แต่พวกภิกษุณีจักไม่ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้จักไม่บริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้ แต่เพราะท่านพระโคตมได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์และพวกภิกษุก็บำเพ็ญให้บริบูรณ์ ทั้งพวกภิกษุณีก็บำเพ็ญให้บริบูรณ์เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้ จึงบริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้.

[๒๕๘]

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ถ้าท่านพระโคตมจักได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ และพวกภิกษุจักได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ ทั้งพวกภิกษุณีจักได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์แล้ว แต่พวกอุบาสก ฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารี จักไม่บำเพ็ญให้บริบูรณ์แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้จักไม่บริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้ แต่เพราะท่านพระโคตมได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ พวกภิกษุได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกภิกษุณีได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ และพวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาวเป็นสพรหมจารี ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้จึงบริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ถ้าท่านพระโคตมจักได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ พวกภิกษุจักได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกภิกษุณีจักได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์และพวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาวเป็นสพรหมจารี จักได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ แต่พวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม ไม่บำเพ็ญให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนั้น พรหมจรรย์นี้จักไม่บริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้ แต่เพราะ

୧ ଧ୍ୱ. ୭ ୩

๓ ไป. โน จ โขติ น ทิสสติ ฯ

๕ ไป.อุปาสิกา จกัถิ โอทาตวสนา พรหมจารินิโย อาราทกา ฯ

๖ ไป. โน จ โขติ น ทิสสติ ฯ

๘ ไป.อุปาสิกา จคฺคิ โอตาทวสนา กามโกคฺคินิโย อาราทกา ฯ

๕ โป. สเจ หิ โก ฯเปฯ ปริปุริ เตนงเคนาติ นตติ ฯ

ข้าแต่ท่านพระโคตม ก็ถ้าท่านพระโคตมได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ พวกภิกษุได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกภิกษุณีได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารี ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกอุบาสิกาฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม ไม่ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ พรหมจรรย์นี้ก็จักไม่บริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนั้น แต่เพราะท่านพระโคตม ได้บำเพ็ญธรรมนี้ให้บริบูรณ์ พวกภิกษุได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ ภิกษุณีได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว เป็นสพรหมจารีได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกอุบาสกฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ พวกอุบาสิกาฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาวเป็นสพรหมจารีณี ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ และพวกอุบาสิกาฝ่ายคฤหัสถ์นุ่งผ้าขาว บริโศกคาม ได้บำเพ็ญให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ พรหมจรรย์นี้ จึงได้บริบูรณ์ได้ด้วยเหตุนี้.

จ คีฬิ โอทาตวสนา กามโกคินีโย อาราริกา เอวมัท พุหมจิริยัม ปริปุริ เตนงเคน ฯ

[๒๕๕]

เสยฺยถาปี โภ โคตม กงฺคา นที สมฺมุตฺตนิณฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา สมฺมุตฺตปพฺภารฺรา สมฺมุตฺต
อาหจฺจ ติฏฺฐติ เอวเมวายัม โภโต โคตมสฺส ปริสา สกฺกหฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม
นิพฺพานโปณฺนา นิพฺพานปพฺภารฺรา นิพฺพานํ อาหจฺจ ติฏฺฐติ ฯ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ
โภ โคตม เสยฺยถาปี^[๑] นิกฺกขฺชิตํ วา อุกฺกขฺชเยยฺย ปฏฺิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺพหฺสฺส วา มกฺกํ
อาจิกฺกเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชฺชิตํ ฐาเรยฺย จกฺขฺมนฺโต รุปานิ ทกฺขฺนตฺติ เอวเมว โภตา
โคตเมน อนนฺกปริยาเยน ฐมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ฐมฺมณฺจ
ภิกฺขุสงฺฆมฺมณฺจ ลเภยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺมปทฺนติ ฯ โย โข
วจฺจ อณฺณตฺตติยปฺพฺโพ อิมสฺมี ฐมฺมวินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ อากงฺขติ อุปสมฺมปทํ โส
จตฺตาริ มาเส ปริวสฺติ จตฺตุนํ มาसानํ อจฺจเยน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ
อุปสมฺมปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย อปีจ เขวตฺถ^๒ ปุคฺคฺลเวมตฺตตา วิทิตาติ ฯ สเจ ภนฺเต
อณฺณตฺตติยปฺพฺพา อิมสฺมี ฐมฺมวินเย อากงฺขนฺตา ปพฺพชฺชํ อากงฺขนฺตา อุปสมฺมปทํ จตฺตาริ
มาเส ปริวสฺนติ จตฺตุนํ มาसानํ อจฺจเยน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺมปาเทนฺติ
ภิกฺขุภาวาย อหํ จตฺตาริ วสฺसानิ ปริวสฺสีสุตฺตมิมิ^[๓] จตฺตุนํ วสฺसानํ อจฺจเยน อารทฺธจิตฺตา
ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺตุ อุปสมฺมปาเทนฺตุ ภิกฺขุภาวายาติ ฯ อลตฺถ โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก
ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อลตฺถ อุปสมฺมปทํ ฯ

[๒๖๐]

อจิรฺรูปสมฺมปฺนโน โข ปนายสฺมา วจฺจโคตฺโต อทฺธมาสูปสมฺมปฺนโน เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข
อายสฺมา วจฺจโคตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ ยาวตํ ภนฺเต เสเชน ฌาณฺเนน เสชายน วิชฺชายน ปตฺตพฺพํ
อนุปฺปตฺตํ^[๔] มยา อุตฺตริ^๕ เม ภควา ฐมฺมํ เทเสตฺถติ ฯ เตนหิ ตฺวํ วจฺจ เทว ฐมฺเม อุตฺตริ
ภาเวหิ สมณฺญะ^๖ วิปสฺสณฺญจ อิมเ โข เต วจฺจ เทว ฐมฺมา อุตฺตริ ภาวิตา สมโถ จ วิปสฺสนา
จ อนนฺกธาตฺตปฏฺิเวชานํ สํวตฺตติสฺสนติ ฯ

[๒๖๑]

โส ตฺวํ วจฺจ ยาวเทว อากงฺขิสฺสสฺสี อนนฺกวิหิตํ อิทธิวธิํ ปจฺจนฺนุภเวยฺย เอโกปี หุตฺวา

๑ ย. โภ โคตม ฯ

๒ ม. เมตฺถ ฯ

๓ ย. มํ ฯ

๔ ม. ตํ

๕ ป. ม. อุตฺตริ จ ฯ

๖ ม. สมณฺญจ ฯ

ปริพาชกวัจฉ โคตรขอบรรพชา

[๒๕๕]

ข้าแต่ท่านพระโคตม เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคา มีแต่จะน้อมไป โอนไป เบนไปสู่สมุทร คงจรดสมุทรอยู่ ฉันทิ บัณฑิตของท่านพระโคตมซึ่งมีคุณุหัสต์และบรรพชิต ก็ฉันทิ นั้น มีแต่จะน้อมไป โอนไป เบนไป สู่พระนิพพานคงจรดพระนิพพานอยู่ ฉันทิ นั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตม ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทับในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ฉันทิ ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรม โดยอนกปริยาย ฉันทิ นั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา อุปสมบท ในสำนักของท่านพระโคตม.

ดูกรวัจฉะ ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรฉัตรหวังจะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้น จะต้องอยู่ปริวาสให้ครบสี่เดือน โดยล่วงสี่เดือนไป พวกภิกษุเต็มใจแล้ว จึงจะให้บรรพชา อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุได้ ก็แต่ว่าเรารู้ความต่างกันแห่งบุคคลในข้อนี้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าชนทั้งหลายที่เคยเป็นอัญญเดียรฉัตรเมื่อหวังจะบรรพชาอุปสมบท ในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาสให้ครบสี่เดือน โดยล่วงสี่เดือนไป พวกภิกษุเต็มใจแล้ว จึงจะให้บรรพชาอุปสมบทเพื่อความเป็นภิกษุได้ไซ้ ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาสให้ครบสี่ปี โดยล่วงสี่ปีไป ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้ข้าพระองค์บรรพชาอุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุเกิดวัจฉโคตตปริพาชก ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว.

สมณวิปัสสนา

[๒๖๐]

ที่ท่านวัจฉโคตรอุปสมบทแล้วไม่นาน คือ อุปสมบทได้กึ่งเดือน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่งแล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผลสามเบื่องต่ำที่กำหนดไว้เท่าใด ที่บุคคลพึงบรรลุด้วยญาณของพระเสาะ ด้วยวิชาของพระเสาะ ผลนั้นทั้งหมดข้าพระองค์บรรลุแล้วขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมที่ยิ่งขึ้นไปแก่ข้าพระองค์เถิด.

ดูกรวัจฉะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงเจริญธรรมทั้งสอง คือสมณะและวิปัสสนาให้ยิ่งขึ้นไปเถิด ดูกรวัจฉะ ธรรมทั้งสอง คือสมณะและวิปัสสนานี้ เธอเจริญให้ยิ่งขึ้นไปแล้ว จักเป็นไปเพื่อแทงตลาดธาตุหลายประการ.

อภิญญา ๖

[๒๖๑]

ดูกรวัจฉะ เธอเห็นเพียงจักหวังว่า เราพึงบรรลุอิทธิวิธีหลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดจุไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงแม้ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์มี

พหุชาปี อสฺส^๑ พหุชาปี หุตฺวา เอโก อสฺส^๑ อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทฺทํ ติโรปการํ
 ติโรปพฺพตํ อสฺสขมาโน กจฺเญยฺย^๒ เสยฺยถาปี อากาเส ปจฺวิยฺย^๓ อุมฺมุขชนิมฺมุขํ^๔ กรเยยฺย^๕
 เสยฺยถาปี อุตฺเท อุตฺเทปี อภิขฺขมาเน กจฺเญยฺย^๒ เสยฺยถาปี ปจฺวิยฺย^๓ อากาเสปี ปลฺลงฺเกน
 สกฺกเมยฺย^๖ เสยฺยถาปี ปกฺกํ สกฺกโน อิมะปี จนฺทิมสฺสุริเย เอวํหิพุทฺธิเก เอวํหานุภาเว
 ปาณินา ปริมเสยฺย^๒ ปริมชฺเชยฺย^๒ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน สํวตฺเตยฺยนฺติ ๑ ตตฺร ตตฺเรว
 สกฺกภิภพฺพตํ ปาปฺปณิสฺสสฺสิ สติ สติ อายตเน ๑

[๒๖๒]

โส ตฺวํ วจฺน ยาวเทว อากงฺขิสฺสสฺสิ ทิพฺพาย โสตราตุยา วิสฺสุทฺธาย
 อติกฺกนฺตมานุสกาย^๗ อฺอุโก สทฺเท สฺสเญยฺย^๒ เสยฺยถิ^๔ ทิพฺเพ จ มานุสเก^๕ จ เย พุเร สฺนฺติเก
 จาติ ๑ ตตฺร ตตฺเรว สกฺกภิภพฺพตํ ปาปฺปณิสฺสสฺสิ สติ สติ อายตเน ๑

[๒๖๓]

โส ตฺวํ วจฺน ยาวเทว อากงฺขิสฺสสฺสิ ปฺรสฺตตฺตานํ ปฺรปฺปุกฺกลานํ เจตฺสา เจโต ปฺริจ
 ปชาเนยฺย^๑ สฺราคํ วา จิตฺตํ สฺราคํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ วิตราคํ วา จิตฺตํ วิตราคํ จิตฺตฺนฺติ
 ปชาเนยฺย^๑ สฺโทสํ วา จิตฺตํ สฺโทสํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ วิตฺโทสํ วา จิตฺตํ วิตฺโทสํ จิตฺตฺนฺติ
 ปชาเนยฺย^๑ สฺโมหํ วา จิตฺตํ สฺโมหํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ วิตฺโมหํ วา จิตฺตํ วิตฺโมหํ จิตฺตฺนฺติ
 ปชาเนยฺย^๑ สฺงฺจิตฺตํ วา จิตฺตํ สฺงฺจิตฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ วิกฺกจิตฺตํ วา จิตฺตํ วิกฺกจิตฺตํ
 จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ มหฺกคฺตํ วา จิตฺตํ มหฺกคฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ อมฺหฺกคฺตํ วา จิตฺตํ
 อมฺหฺกคฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ สฺอฺตฺตรํ วา จิตฺตํ สฺอฺตฺตรํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ อนฺตฺตรํ วา
 จิตฺตํ อนฺตฺตรํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ สฺมาหิตํ วา จิตฺตํ สฺมาหิตํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑
 อสฺมาหิตํ วา จิตฺตํ อสฺมาหิตํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ วิมฺุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมฺุตฺตํ จิตฺตฺนฺติ
 ปชาเนยฺย^๑ อวิมฺุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมฺุตฺตํ จิตฺตฺนฺติ ปชาเนยฺย^๑ ๑ ตตฺร ตตฺเรว สกฺกภิภพฺพตํ
 ปาปฺปณิสฺสสฺสิ สติ สติ อายตเน ๑

[๒๖๔]

โส ตฺวํ วจฺน ยาวเทว อากงฺขิสฺสสฺสิ อนเภาวิหิตํ ปุพฺพเพณิवासํ อนฺนสฺสเรยฺย^๑ เสยฺยถิ^๔
 เภกมฺปิ ชาตี เทวปิ ชาติโย ติสฺโสปี ชาติโย จตฺสฺโสปี ชาติโย ปณฺจปี ชาติโย ทสฺปิ ชาติโย
 วิสฺมปิ ชาติโย ตีสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬิสมฺปิ ชาติโย ปณฺณาสมฺปิ ชาติโย ชาตีสตมฺปิ^๖

๑ ม. กเมยฺย ๑ โป. จกฺกเมยฺย ๑

๒ ม. ปฺรามเสยฺย ๑

๓ โป. ...มานุสีกาย ๑

๔ ม. อธิ ปาโจน ทิสฺสสฺส ๑

๕ ม. มานุส ๑

๖ ม. สตมฺปิ ชาติโย สหสฺสสฺมฺปิ ชาติโย สตสฺสสฺสสฺมฺปิ ชาติโย ๑

อานาภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดังนี้ เมื่อเหตุมีอยู่ เธอก็จักบรรลุความเป็นผู้อาจ เป็นผู้สามารถในอิทธิวิธีนั้นๆ เทียว.

[๒๖๒]

ดูกรวัจนะ เธอนั้นเพียงจักหวังว่า เราพึงฟังเสียงทั้งสองคือเสียงทิพย์และ เสียงของมนุษย์ ทั้งที่ไกลและที่ใกล้ ด้วยทิพยโสตธาตุอันบริสุทธิ์ ล่วงโสตธาตุของมนุษย์ดังนี้. เมื่อเหตุมีอยู่ เธอก็จักบรรลุความเป็นผู้อาจ เป็นผู้สามารถในทิพยโสตธาตุ นั้นๆ เทียว.

[๒๖๓]

ดูกรวัจนะ เธอนั้นเพียงจักหวังว่า เราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วย คือ จิต มีราคะ พึงรู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะจิตมีโทสะ พึงรู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ พึงรู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ พึงรู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ พึงรู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหตฺถ์ พึงรู้ว่าจิตหตฺถ์ หรือจิตฟุ้งซ่าน พึงรู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคต พึงรู้ว่าจิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็นมหรคต พึงรู้ว่าจิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่น ยิ่งกว่า พึงรู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า พึงรู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ พึงรู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ พึงรู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น พึงรู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น พึงรู้ว่าจิตไม่หลุดพ้นดังนี้ เมื่อเหตุมีอยู่ เธอจักบรรลุความเป็นผู้อาจ เป็นผู้สามารถในเจโตปริยญาณนั้นๆ เทียว.

[๒๖๔]

ดูกรวัจนะ เธอนั้นเพียงจักหวังว่า เราพึงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือพึงระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ วิวัฏฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้น มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่อ

ชาติสหสสมปี ชาติสตสหสสมปี อนนเกปี สัมภูฏกปเป อนนเกปี วิวภูฏกปเป อนนเกปี
 สัมภูฏกวิวภูฏกปเป อมุตตราสี เอვნาโม เอวโคตโต เอวณฺโณ เอวมาหาโร เอว
 สุขทุกขปฏิส-เวที เอวมายุปริยนฺโต โส ตโต จโต อมุตโร อุทปาทิ ตตฺราปาสี เอვნาโม
 เอวโคตโต เอวณฺโณ เอวมาหาโร เอว สุขทุกขปฏิส-เวที เอวมายุปริยนฺโต โส ตโต จโต
 อธิฐปฺนโนติ อิติ สาการิ สตฺทเทสํ อนนกวินฺติ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยนฺติ ฯ ตตฺร ตตฺเรว
 สกฺขิภพฺพตํ ปาปฺณิสฺสตี สติ สติ อายตเน ฯ

[๒๖๕]

โส ตวํ วจฺณ ขาวเทว อากฺขิสุสฺสี ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน
 อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสเสยฺยํ จวฺมานเณ อุปปชฺชมานเณ หีเน ปณฺธิเต สุวณฺเณ ทพฺพณฺเณ
 สุกเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุเปเต สตฺเต ปชานเอยฺยํ อิมเณ วต โภณฺโต สตฺตา กายทฺถจฺริเตน
 สมฺนฺนาคตา วจิตฺถจฺริเตน สมฺนฺนาคตา มโนทฺถจฺริเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ อุปฺวาทกา
 มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทุกฺคตี วินิปาดํ
 นิรยํ อุปปฺนฺนา อิมเณ วา ปน โภณฺโต สตฺตา กายสุจฺริเตน สมฺนฺนาคตา วจิตฺถจฺริเตน
 สมฺนฺนาคตา มโนสุจฺริเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ อนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา
 สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา สุกฺคิ ลอฺกํ อุปปฺนฺนาติ ฯ
 อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสเสยฺยํ จวฺมานเณ อุปปชฺชมานเณ
 หีเน ปณฺธิเต สุวณฺเณ ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺคเต ยถากมฺมุเปเต สตฺเต ปชานเอยฺยนฺติ ฯ ตตฺร
 ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปฺณิสฺสตี สติ สติ อายตเน ฯ

[๒๖๖]

โส ตวํ วจฺณ ขาวเทว อากฺขิสุสฺสี อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี
 ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเฐว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ ฯ ตตฺร
 ตตฺเรว สกฺขิภพฺพตํ ปาปฺณิสฺสตี สติ สติ อายตเนติ ฯ

[๒๖๗]

อถ โข อายสฺมา วจฺณโคตฺโต ภควโต ภาสีตํ อภินฺนทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา
 อุกฺกชายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กิตฺวา ปกฺกามิ ฯ อถ โข อายสฺมา วจฺณโคตฺโต
 เอโก วูปกฺกฺโง อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิริสฺเสว ยสฺสสตฺถาย กุลปฺตฺตา
 สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเฐว ฐมฺเม
 สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณฺมียํ นาปริ
 อิตฺถตฺตยาตยาติ อพฺภกฺกณฺณาสี ฯ อณฺณตโร โข ปณายสฺมา วจฺณโคตฺโต อรหํ อโหสิ ฯ

อย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เราพึงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศด้วยประการฉะนี้ ดังนี้. เมื่อเหตุมีอยู่ เธอจักบรรลุลักษณะเป็นผู้ อาจ เป็นผู้สามารถในบุพเพนิวาสานุสติญาณนั้นๆ เทียว.

[๒๖๕]

ดูกรวัจละ เธอนั้นเพียงจักหวังว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ตีเตียนพระอรียเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอรียเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือ การกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ดังนี้ เราพึงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ดังนี้. เมื่อเหตุมีอยู่ เธอจักบรรลุลักษณะเป็นผู้ อาจ เป็นผู้สามารถในจุตูปปาตญาณนั้นๆ เทียว.

[๒๖๖]

ดูกรวัจละ เธอนั้นเพียงจักหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญา วิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เมื่อเหตุมีอยู่ เธอจักบรรลุลักษณะเป็นผู้ อาจ เป็นผู้สามารถในอาสวักขยญาณนั้นๆ เทียว.

ท่านวัจล โคตรสำเร็จเป็นพระอรหันต์

[๒๖๗]

ครั้งนั้นแล ท่านวัจล โคตรชื่นชมยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ครั้นแล้วหลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่ไม่ว่าที่ไหน ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มี ธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ได้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำให้สำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ก็ท่านวัจล โคตร ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

[๒๖๘]

เตน โข ปน สมเยน สมพหุลา ภิกขุ ภควนฺตํ ทสฺสนาย คจฺจนฺติ ๑ อทุทสา
 โข อายสฺมา วจฺจโคตฺโต เต ภิกขุ ทูรโถว คจฺจนฺเต^๑ ทิสฺวาน เยน เต ภิกขุ เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกขุ เอตทโวจ หนฺนท กหิ ปน ตุมฺเห อายสฺมนฺโต คจฺจนฺตาติ ๑ ภควนฺตํ
 โข มยิ อวฺวโส ทสฺสนาย คจฺจามาติ ๑ เตนฺหายสฺมนฺโต มม วจฺเนน ภควโต ปาเท สิริสา
 วนฺทถ วจฺจโคตฺโต^๒ ภาณฺเต ภิกขุ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ เอวญฺจ วเทติ^๓ ปริจฺฉินฺโณ เม
 ภควา ปริจฺฉินฺโณ เม สฺกโตติ ๑ เอวมาวฺวโสติ โข เต ภิกขุ อายสฺมโต วจฺจโคตฺตสฺส
 ปจฺจสฺสโสสุ^๔ ๑ อถ โข เต ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิฺวาเทตฺวา^๕ เอกมฺนตํ นิสิทิสฺสุ ๑ เอกมฺนตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
 อายสฺมา ภาณฺเต วจฺจโคตฺโต ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ เอวญฺจ วเทติ ปริจฺฉินฺโณ เม
 ภควา ปริจฺฉินฺโณ เม สฺกโตติ ๑ ปุพฺพเพวเม^๕ ภิกฺขเว วจฺจโคตฺโต^๖ ภิกขุ เจตสา เจโต ปริจฺจ
 วิทิตฺเตววิชฺโซ วจฺจโคตฺโต ภิกขุ มหิทฺธิโก มหानฺถาโวติ ๑ เทวตาปี เม เอตมตฺถํ
 อาริเญสุ เตววิชฺโซ ภาณฺเต วจฺจโคตฺโต ภิกขุ มหิทฺธิโก มหานฺถาโวติ ๑ อิทมโวจ ภควา
 อตฺตมฺนา เต ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนทฺนฺติ ๑

มหาวจฺจโคตฺตสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ ตตฺถิ ๑

๑ ม. อากจฺจนฺเต ๑

๒ ม. วจฺจโคตฺโต ... วนฺทติติ อิม ปาฐาน ทิสฺสนฺติ ๑

๓ ม. วเทติ ๑

๔ ม. อภิฺวาเทตฺวา ... เต ภิกฺขุติ อิม ปาฐาน ทิสฺสนฺติ ๑

๕ ม. มยา ๑

๖ ม. วจฺจโคตฺตสฺส ภิกฺขุโน ๑

[๒๖๘]

ก็สมัยนั้น ภิกษุเป็นอันมากพากันไปเพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาค ท่านพระวัจจโคตร ได้เห็นภิกษุเหล่านั้น ผู้กำลังเดินไปแต่ไกล จึงเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นจนถึงที่ใกล้ แล้วได้ถามว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะไปไหนกัน?

ดูกรท่านผู้มีอายุ เราทั้งหลายจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค.

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ขอท่านทั้งหลายจงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วัจจโคตรภิกษุกราบถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และได้กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าพระองค์ได้บำเรอพระผู้มีพระภาคแล้ว ข้าพระองค์ได้บำเรอพระสุคตแล้ว. ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระวัจจโคตรแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระวัจจโคตรถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าพระองค์บำเรอพระผู้มีพระภาคแล้ว ข้าพระองค์บำเรอพระสุคตแล้ว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดรู้ใจวัจจโคตรภิกษุด้วยใจก่อนแล้วว่า วัจจโคตรภิกษุเป็นเตวิชชะ มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก แม้เทวดาทั้งหลายก็บอกเนื้อความนี้แก่เราแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วัจจโคตรภิกษุเป็นเตวิชชะ มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว. ภิกษุเหล่านั้นยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ มหาวัจจโคตตสูตร ที่ ๓.

ที่มนขสุตต์

[๒๖๕]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ อภิษมฺภุญฺเ[๑] สุกฺกรชตายิ^๒ ฯ อถ โข ที่มนโข ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สพุทฺธิ สมฺโมทิสฺสโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ จิโต โข ที่มนโข ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อหฺลหิ โภ โคตม เอวํวาทิ เอวํทิกฺกุจิ สพุทฺธิ เม น ขมตีติ ฯ ยายิ โข เต เอสา อคฺคิเวสฺสณ ทิกฺกุจิ สพุทฺธิ เม น ขมตีติ เอสาปิ เต ทิกฺกุจิ น ขมตีติ ฯ เอสา^๓ เจ เม โภ โคตม ทิกฺกุจิ ขเมยฺย ตํปิสฺส^๔ ตาทิสเมว ตํปิสฺส ตาทิสเมวาทิ ฯ อโต โข เต อคฺคิเวสฺสณ พหุ หิ พหุตฺรา โลกสฺมี ยะ เอวมาหํสฺส ตํปิสฺส ตาทิสเมว ตํปิสฺส ตาทิสเมวาทิ เต ตถฺยเจว ทิกฺกุจิ นปฺปชฺหนฺติ อณฺณณฺจ ทิกฺกุจิ อุปาทียนฺติ ฯ อโต โข เต อคฺคิเวสฺสณ ตณฺห หิ ตณฺหฺตรา โลกสฺมี ยะ เอวมาหํสฺส ตํปิสฺส ตาทิสเมว ตํปิสฺส ตาทิสเมวาทิ เต ตถฺยเจว ทิกฺกุจิ ปชฺชนฺติ อณฺณณฺจ ทิกฺกุจิ น อุปาทียนฺติ ฯ

[๒๖๖]

สนฺติ อคฺคิเวสฺสณ^๕ เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิกฺกุจิโน สพุทฺธิ เม ขมตีติ ฯ สนฺติ อคฺคิเวสฺสณ เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิกฺกุจิโน สพุทฺธิ เม น ขมตีติ ฯ สนฺติ อคฺคิเวสฺสณ เอเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิกฺกุจิโน เอกจฺจํ เม ขมตีติ เอกจฺจํ เม น ขมตีติ ฯ ตตฺตร อคฺคิเวสฺสณ ยะ เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิกฺกุจิโน สพุทฺธิ เม ขมตีติ เตสมยํ ทิกฺกุจิ สราคาย สนฺติเก อสํโยคาย สนฺติเก อนินฺนุทนาย สนฺติเก อชฺโฆสณาย สนฺติเก อุปาทานาย สนฺติเกติ ฯ ตตฺตร อคฺคิเวสฺสณ ยะ เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิกฺกุจิโน สพุทฺธิ เม น ขมตีติ เตสมยํ ทิกฺกุจิ อสราคาย สนฺติเก อสํโยคาย สนฺติเก อนินฺนุทนาย สนฺติเก อนชฺโฆสณาย สนฺติเก อนูปาทานาย สนฺติเกติ ฯ เอวํ วุตฺเต ที่มนโข ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ อุกกํเสติ เม ภวํ โคตโม ทิกฺกุจิกถํ สมฺภกํเสติ เม ภวํ โคตโม ทิกฺกุจิกถนฺติ ฯ ตตฺตร อคฺคิเวสฺสณ ยะ เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิกฺกุจิโน เอกจฺจํ เม

๑ ม. ปพฺพเต ฯ

๒ ม. สุกฺกรชตาย ฯ

๓ ม. เอสาปิ เม ฯ

๔ ม. ย. ตํปิสฺส ฯ

๕ ย. สนฺตคฺคิเวสฺสณาทิ ทิสฺสตีติ ฯ

๔. ทิมนขสูตร

เรื่องทิมนขปริพาชก

[๒๖๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้าสุกราชดาเขากิษฌณภู เขตพระนครราชคฤห์. ครั้นนั้น ปริพาชกชื่อทิมนขะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว. ได้กราบทูลว่า ท่านพระโคตม ความจริงข้าพเจ้ามีปกติกล่าวอย่างนี้ มีปกติเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อักคิเวสสนะ แม้ความเห็นของท่านว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรานั้น ก็ไม่ควรแก่ท่าน.

ท่านพระโคตม ถ้าความเห็นนี้ควรแก่ข้าพเจ้า แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้น แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้น.

อักคิเวสสนะ ชนในโลกผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น ดังนี้ ชนเหล่านั้นละความเห็นนั้นไม่ได้ และยังยึดถือความเห็นอื่นนั้น มีมาก คือมากกว่าคนที่ละได้. อักคิเวสสนะ ชนในโลกผู้ที่กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น แม้ความเห็นนั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นทั้งนั้น ดังนี้ ชนเหล่านั้น ละความเห็นนั้นได้ และไม่ยึดถือความเห็นอื่นนั้น มีน้อยคือน้อยกว่าคนที่ยังละไม่ได้.

ทิวฐิเป็นเหตุให้เกิดวิวาท

[๒๖๖]

อักคิเวสสนะ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ดังนี้ ก็มี. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ดังนี้ ก็มี. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ดังนี้ ก็มี. อักคิเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ความเห็นของ สมณพราหมณ์พวกที่มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรานั้น ไกล่ข้างกิเลสอันเป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกล่ข้างกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกล่ข้างกิเลสเป็นเหตุผลิตเพลิน ไกล่ข้างกิเลสเป็นเหตุกล้ำกลืน ไกล่ข้างกิเลสเป็นเหตุยึดมั่น. อักคิเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ความเห็นของสมณพราหมณ์พวกที่มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรานั้น ไกล่ข้างธรรมไม่เป็นไปกับด้วยความกำหนด ไกล่ข้างธรรมไม่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกล่ข้างธรรมไม่เป็นเหตุผลิตเพลิน ไกล่ข้างธรรมไม่เป็นเหตุกล้ำกลืน ไกล่ข้างธรรมไม่เป็นเหตุยึดมั่น.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ทิมนขปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตมทรงยกย่องความเห็นของข้าพเจ้า ท่านพระโคตมทรงยกย่องความเห็นของข้าพเจ้า.

อักคิเวสสนะ ในความเห็นนั้นๆ ความเห็นของสมณพราหมณ์พวกที่มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา นั้นส่วนที่เห็นว่าควร ไกล่ข้างกิเลสอันเป็น

ขมดี เอกจัม เม น ขมดีติ ยา หิ เตสํ ขมดี สายํ ทิฏฺฐิ สราคาย สนฺติเก สํโยคาย
 สนฺติเก อภินนุทนาย สนฺติเก อชฺโฆसानาย สนฺติเก อุปาทานาย สนฺติเก ยา หิ เตสํ น
 ขมดี สายํ ทิฏฺฐิ อสราคาย สนฺติเก สํโยคาย สนฺติเก อนภินนุทนาย สนฺติเก
 อชฺโฆसानาย สนฺติเก อนูปาทานาย สนฺติเกติ ฯ

[๒๗๑]

ตตฺร อคฺคิเวสฺสน^๑ เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํ วาทินอ เอวํทิฏฺฐินอ สพฺพํ เม
 ขมดีติ ตตฺถ วิญญู ปุริโส อิติ ปฏฺฐิสถจิกฺขติ ยา^๒ โข เม อัย ทิฏฺฐิ สพฺพํ เม ขมดีติ อิมญฺเจ^๓
 อหํ ทิฏฺฐิ ฅามสา ปรามสฺส^๔ อภินวิสฺส วอหเรยฺย อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ทฺวํหิ เม อสฺส
 วิคฺคโห โย จายํ สมโน วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาทิ เอวํทิฏฺฐิ สพฺพํ เม น ขมดีติ โย จายํ
 สมโน วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาทิ เอวํทิฏฺฐิ เอกจัม เม ขมดี เอกจัม เม น ขมดีติ อิมหิ
 เม^๕ อสฺส ทฺวํหิ วิคฺคโห ฯ อิติ วิคฺคเห สติ วิวาโท วิวาเท สติ วิมาโต วิมาเต สติ วิhesa
 ฯ อิติ โส วิคฺคหณฺจ วิวาทณฺจ วิมาตณฺจ วิhesณฺจ อตฺตนิ สมปฺสฺสสมาโน ตณฺเจว ทิฏฺฐิ
 ปชฺหติ อณฺณณฺจ ทิฏฺฐิ น อุปาทิตฺติ ฯ เอวเมตาสํ ทิฏฺฐินํ ปหานํ โหติ เอวเมตาสํ ทิฏฺฐินํ
 ปฏฺฐินิสฺสคฺโค โหติ ฯ ตตฺร อคฺคิเวสฺสน เย เต สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทินอ เอวํทิฏฺฐินอ
 สพฺพํ เม น ขมดีติ ตตฺร^๖ วิญญู ปุริโส อิติ ปฏฺฐิสถจิกฺขติ ยา^๗ โข เม อัย ทิฏฺฐิ สพฺพํ เม
 น ขมดีติ อิมญฺเจ อหํ ทิฏฺฐิ ฅามสา ปรามสฺส อภินวิสฺส วอหเรยฺย อิทเมว สจฺจํ
 โโมฆมณฺณนฺติ ทฺวํหิ เม อสฺส วิคฺคโห โย จายํ สมโน วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาทิ เอวํทิฏฺฐิ
 สพฺพํ เม ขมดีติ โย จายํ สมโน วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาทิ เอวํทิฏฺฐิ เอกจัม เม ขมดี
 เอกจัม เม น ขมดีติ อิมหิ เม ทฺวํหิ อสฺส วิคฺคโห ฯ อิติ วิคฺคเห สติ วิวาโท วิวาเท สติ
 วิมาโต วิมาเต สติ วิhesa ฯ อิติ โส วิคฺคหณฺจ วิวาทณฺจ วิมาตณฺจ วิhesณฺจ อตฺตนิ
 สมปฺสฺสสมาโน ตณฺเจว ทิฏฺฐิ ปชฺหติ อณฺณณฺจ ทิฏฺฐิ น อุปาทิตฺติ ฯ เอวเมตาสํ ทิฏฺฐินํ ปหานํ
 โหติ เอวเมตาสํ ทิฏฺฐินํ ปฏฺฐินิสฺสคฺโค โหติ ฯ ตตฺร อคฺคิเวสฺสน เย เต สมณพฺราหฺมณา
 เอวํวาทินอ เอวํทิฏฺฐินอ เอกจัม เม ขมดี เอกจัม เม น ขมดีติ ตตฺร วิญญู ปุริโส อิติ
 ปฏฺฐิสถจิกฺขติ ยา โข เม อัย ทิฏฺฐิ เอกจัม เม ขมดี เอกจัม เม น ขมดีติ อิมญฺเจ อหํ
 ทิฏฺฐิ ฅามสา ปรามสฺส อภินวิสฺส วอหเรยฺย อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺณนฺติ ทฺวํหิ เม อสฺส
 วิคฺคโห โย จายํ สมโน วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาทิ เอวํทิฏฺฐิ สพฺพํ เม ขมดีติ โย จายํ
สมโน วา พฺราหฺมโณ วา เอวํวาทิ เอวํทิฏฺฐิ สพฺพํ เม น ขมดีติ อิมหิ เม อสฺส ทฺวํหิ

๑ ย. ตตฺรคฺคิเวสฺสนาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ม. ยา จ โข ฯ

๓ ม. อิมญฺจาทิ ฯ

๔ ม. ปรามสา ฯ

๕ ม. อัย ปาโจน ทิสฺสติ ฯ

๖ ม. ตตฺถ ฯ

๗ ม. ยา จ โข ฯ

ไปกับด้วยความกำหนด ไกลข้างกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกลข้างกิเลสเป็นเหตุผลิตเพลิน ไกลข้างกิเลสเป็นเหตุกล้ากลืน ไกลข้างกิเลสเป็นเหตุยึดมั่น ส่วนที่เห็นว่าไม่ควร ไกลข้างธรรมไม่เป็นไปด้วยความกำหนด ไกลข้างธรรมไม่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ ไกลข้างธรรมไม่เป็นเหตุผลิตเพลิน ไกลข้างธรรมไม่เป็นเหตุกล้ากลืน ไกลข้างธรรมไม่เป็นเหตุยึดมั่น.

[๒๓๑]

อัคริเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ในความเห็นของสมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรานั้น วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรว่า เราจะ ยึดมั่น ถ้อมมั่นซึ่งทฎฐิของเราว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ดังนี้ แล้วยืนยันโดยแข็งแรงว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า เราก็พึงถือผิดจากสมณพราหมณ์สองพวกนี้ คือ สมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ๑ สมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ๑. เมื่อความถือผิดกันมีอยู่ดังนี้ ความ ทุ่มเถียงกันก็มี เมื่อมีความทุ่มเถียงกัน ความแก่งแย่งกันก็มี. เมื่อมีความแก่งแย่งกัน ความเบียดเบียนกันก็มี. วิญญูชนนั้นพิจารณาเห็นความถือผิดกัน ความทุ่มเถียงกัน ความแก่งแย่งกันและความเบียดเบียนกัน ในตนดังนี้อยู่ จึงละทฎฐินั้นเสียด้วย ไม่ยึดถือทฎฐิอื่นด้วย การละ การสละคืนทฎฐิเหล่านี้ ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้. อัคริเวสสนะ บรรดาความเห็นนั้น ในทฎฐิของสมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ดังนี้ วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรว่า ถ้าเราจะยึดมั่น ถ้อมมั่นซึ่งทฎฐิของเราว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เราดังนี้ แล้วยืนยันโดยแข็งแรงว่า สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า เราก็พึงถือผิดจากสมณพราหมณ์สองพวกนี้ คือ สมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ๑ สมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ๑. เมื่อความถือผิดกันมีอยู่ดังนี้ ความทุ่มเถียงกันก็มี เมื่อมีความทุ่มเถียงกัน ความแก่งแย่งกันก็มี เมื่อมีความแก่งแย่งกัน ความเบียดเบียนกันก็มี. วิญญูชนนั้นพิจารณาเห็นความถือผิดกัน ความทุ่มเถียงกัน ความแก่งแย่งกัน และความเบียดเบียนกัน ในตนดังนี้อยู่ จึงละทฎฐินั้นเสียด้วย ไม่ยึดถือทฎฐิอื่นด้วย. การละ การสละคืนทฎฐิเหล่านั้น ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้. อัคริเวสสนะบรรดาความเห็นนั้น ในทฎฐิของสมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เรา ดังนี้ วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรว่า ถ้าเราจะยึดมั่นถ้อมมั่น ซึ่งทฎฐิของเราว่า บางสิ่งควรแก่เรา บางสิ่งไม่ควรแก่เราดังนี้ แล้วยืนยันโดยแข็งแรงว่า สิ่งนี้ เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า เราก็พึงถือผิดจากสมณพราหมณ์สองพวกนี้ คือ สมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงควรแก่เรา ๑ สมณพราหมณ์ผู้มักกล่าวอย่างนี้ มักเห็นอย่างนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เรา ๑. เมื่อความถือผิดกันมีอยู่ดังนี้ ความทุ่มเถียงกันก็มี เมื่อมีความทุ่มเถียงกัน ความแก่งแย่งกันก็มี เมื่อมีความแก่งแย่งกัน ความเบียดเบียนกันก็มี. วิญญูชนนั้นพิจารณาเห็นความถือผิดกัน ความทุ่มเถียงกัน ความแก่งแย่งกัน และความเบียดเบียนกันในตนดังนี้อยู่ จึงละทฎฐินั้นเสียด้วย ไม่ยึดถือทฎฐิ

วิคฺคโห ๑ อิติ วิคฺคเห สติ วิวาโท วิวาเท สติ วิมาโต วิมาเต สติ วิเหสา ๑ อิติ โส
 วิคฺคหณฺจ วิวาทหณฺจ วิมาตหณฺจ วิเหสหณฺจ อตฺตนิ สมฺปสฺสสมาโน ตณฺเจว ทิฏฺฐี ปชฺหติ อณฺณณฺจ
 ทิฏฺฐี น อุปาทียติ ๑ เอวเมตาสํ ทิฏฺฐินํ ปหานํ โหติ เอวเมตาสํ ทิฏฺฐินํ ปฏฺนิสฺสสฺสโก โหติ ๑

[๒๗๒]

อัย โข ปน อคฺคิเวสฺสณ กาโย รูปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว
 โอทนภุมฺมาสุปฺจโย อนิจฺจุจฺจาทนปริมทฺชน เกทนวิทฺธฺสนธฺมโม อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคฺโต
 คณฺหาโต สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุณฺณโต อนตฺตโต สมฺนุสฺสตีตพฺโพ ๑
 ตสฺสํ กายํ อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคฺโต คณฺหาโต สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต ปรโต
 ปโลกโต สุณฺณโต อนตฺตโต สมฺนุสฺสโต โย กายสฺมี กายจฺจนฺโท กายสีเนโห กายนฺวตฺตา
 สตา ปหียติ ๑

[๒๗๓]

ติสฺโส โข อีมา อคฺคิเวสฺสณ เวทนา สุขา เวทนา ทฺกฺขา เวทนา อทฺกฺขมสุขา
 เวทนา ๑ ยสฺมี อคฺคิเวสฺสณ สมเย สฺขํ เวทณํ เวเทติ เนว ตสฺมี สมเย ทฺกฺขํ เวทณํ เวเทติ น
 อทฺกฺขมสฺขํ เวทณํ เวเทติ สฺขํเยว ตสฺมี สมเย เวทณํ เวเทติ ๑ ยสฺมี อคฺคิเวสฺสณ สมเย ทฺกฺขํ
 เวทณํ เวเทติ เนว ตสฺมี สมเย สฺขํ เวทณํ เวเทติ น อทฺกฺขมสฺขํ เวทณํ เวเทติ ทฺกฺขํเยว ตสฺมี
 สมเย เวทณํ เวเทติ ๑ ยสฺมี อคฺคิเวสฺสณ สมเย อทฺกฺขมสฺขํ เวทณํ เวเทติ เนว ตสฺมี สมเย สฺขํ
 เวทณํ เวเทติ น ทฺกฺขํ เวทณํ เวเทติ อทฺกฺขมสฺขํเยว ตสฺมี สมเย เวทณํ เวเทติ ๑ สุขา^๑
 อคฺคิเวสฺสณ^๒ อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจุสมฺบุตฺตนา ขยธฺมมา วยธฺมมา วิจารณ์ฺมมา ๑
 ทฺกฺขาปี โข อคฺคิเวสฺสณ^๓ อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจุสมฺบุตฺตนา ขยธฺมมา วยธฺมมา วิจารณ์ฺมมา
 ๑ อทฺกฺขมสุขาปี โข อคฺคิเวสฺสณ เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจุสมฺบุตฺตนา
 ขยธฺมมา วยธฺมมา วิจารณ์ฺมมา ๑ เอวํ ปสฺสํ อคฺคิเวสฺสณ สุตฺวา อริยสาวโก
 สุขายปี เวทนาย นิพฺพินฺนฺติ ทฺกฺขายปี เวทนาย นิพฺพินฺนฺติ อทฺกฺขมสุขายปี เวทนาย
 นิพฺพินฺนฺติ นิพฺพินฺนํ วิรชฺชติ วิจารณ์ฺมมา วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตฺติณํ โหติ จีณา ชาติ
 วุสฺสํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ๑ เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข
 อคฺคิเวสฺสณ ภิกฺขุ น เกณจิ สํวตฺติ น เกณจิ วิวตฺติ ยญฺจ โข โลเก วุตฺตํ เตน โวหฺรติ อปฺรา
 มสนฺติ ๑

๑ ม. สุขาปี โข ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร เวทนาคี อัย ปาโง ทิสฺสติ ๑

๓ ม. เอตฺถนฺตเร เวทนาคี อัย ปาโง ทิสฺสติ ๑

อันด้วย การละ การสละคืนทัญญูเหล่านั้น ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้.

[๒๓๒]

อัคริเวสสนะ ก็กายนี้มีรูป เป็นที่ประชุมมหาภูตทั้งสี่ มีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เจริญด้วย ข้าวสุกและขนมสด ต้องอบและขัดสีกันเป็นนิจ มีความแตกกระจัดกระจายเป็นธรรมดา ท่านควร พิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหวัฟ เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นความเจ็บไข้ เป็นดังผู้อื่น เป็นของทรุดโทรม เป็นของว่างเปล่า เป็นของมิใช่ตน. เมื่อท่าน พิจารณาเห็นกายนี้ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรคเป็นดังหวัฟ เป็นดังลูกศร เป็นความ ลำบาก เป็นความเจ็บไข้ เป็นดังผู้อื่น เป็นของทรุดโทรม เป็นของว่างเปล่า เป็นของมิใช่ตนอยู่ ท่าน ย่อมละความพอใจในกาย ความเชื่อใจในกาย ความอยู่ในอำนาจของกายในกายได้.

เวทนา ๓

[๒๓๓]

อัคริเวสสนะ เวทนาสามอย่างนี้ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขม สุขเวทนา ๑. อัคริ เวสสนะ สมัยใดได้เสวยสุขเวทนา ในสมัยนั้นไม่ได้เสวยทุกขเวทนา ไม่ ไม่ได้เสวยอทุกขมสุข เวทนา ได้เสวยแต่สุขเวทนาเท่านั้น. ในสมัยใดได้เสวยทุกขเวทนา ในสมัยนั้นไม่ได้เสวยสุขเวทนา ไม่ได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา ได้เสวยแต่ทุกขเวทนาเท่านั้น. ในสมัยใดได้เสวยอทุกขมสุขเวทนา ในสมัยนั้นไม่ได้เสวยสุขเวทนา ไม่ได้เสวยทุกขเวทนา ได้เสวยแต่อทุกขมสุขเวทนาเท่านั้น. อัคริ เวสสนะ สุขเวทนาไม่เที่ยง อันปัจจยปรุ้งแต่งขึ้นอาศัยปัจจยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลาย ไป ดับไปเป็นธรรมดา. แม้ทุกขเวทนามก็ ม่เที่ยง อันปัจจยปรุ้งแต่งขึ้น อาศัยปัจจยเกิดขึ้น มีความ สิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา. แม้อทุกขมสุขเวทนามก็ไม่เที่ยง อันปัจจยปรุ้งแต่งขึ้น อาศัยปัจจยเกิดขึ้น มีความสิ้นไป เสื่อมไป คลายไป ดับไปเป็นธรรมดา. อัคริเวสสนะ อริยสาวกผู้ ได้สดับแล้ว เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายทั้งในสุขเวทนา ทั้งในทุกขเวทนา ทั้งในอทุกขมสุขเวทนา เมื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้น แล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ เป็นอย่างนี้มีได้มิ. อัคริเวสสนะ ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้แล ย่อมไม่วิวาทแก่งแย่งกับใครๆ โวหารใดที่ชาวโลกพูดกัน ก็พูดไปตามโวหารนั้น แต่ไม่ยึดมั่นด้วยทัญญู.

[๒๗๔]

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควโต ปิฎฺฐิจิโต นิสินฺโน^๑ ภควนฺตํ
 วิชยมาโน ๑ อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส เอตทโหสิ เตสฺส เตสฺส กิร โน ภควา ทุมมานํ
 อภิญญา ปหานมาห เตสฺส เตสฺส กิร โน สุตฺโต ทุมมานํ อภิญญา ปฏินิสฺสัคคฺคมาหาติ ๑
 อิติ หิทำ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปฏิสณฺณิจฺจุโต อนฺนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจิ ๑
 ทิฆนฺนขสฺส ปริพฺพาชกสฺส วิรชํ วิตมลํ ทุมมจฺจุํ อุทปาติ ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพพนฺตํ
 นิโรธธมฺมนฺติ ๑

[๒๗๕]

อถ โข ทิฆนฺนโ ข ปริพฺพาชโก ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม
 ปรีโยคาพฺพธมฺโม ตินฺนวิจิจฺจุโณ วิคตกถํโก เวสสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺโย สตฺถุ สาสเน
 ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปิ โภ โคตม
 นิกฺกขฺชิตํ วา อุกฺกขฺชเยยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขเยยฺย อนฺธการเ วา
 เตลปฺชฺชิตํ ธารเยยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺติตฺติ เอวเมว โภตา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน
 ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภควนฺตํ^[๒] สรณํ คจฺฉามิ ทุมมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ
 โคตโม ธารेतฺตุ อชฺชตฺตคฺเค ปาณฺเปตํ^๑ สรณฺจกตฺตฺนฺติ ๑

ทิฆนฺนขสฺสทํ นิฎฺฐิจิตํ จตฺตฺตํ ๑

๑ ม. จิโต โหติ ๑

๒ ม. เอตฺถนฺตเร โคตมนฺติ อธิ ปาโ จ ทิสฺสตี ๑

[๒๓๔]

ก็โดยสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรนั่งถวายเป็นอุบาสก ณ เบื้องพระปฤษฎางค์ พระผู้มีพระภาค ได้มีความดำริว่า ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคตรัสการละกรรมเหล่านั้น ด้วยปัญญอันยิ่งแก่เราทั้งหลาย ได้ยินว่า พระสุคตตรัสการละกรรมเหล่านั้น ด้วยปัญญอันยิ่งแก่เราทั้งหลาย เมื่อท่านพระสารีบุตรเห็นพระชนกดังนี้ จิตก็หลุดพ้นแล้ว จากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ธรรมจักขุปราสาชารูติ ปราสาชามลทิน ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่ทมิฬขปริพาชก ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา.

ทมิฬขปริพาชกแสดงตนเป็นอุบาสก

[๒๓๕]

ลำดับนั้น ทมิฬขปริพาชกมีธรรมอันเห็นแล้ว มีธรรมอันถึงแล้ว มีธรรมอันทราบแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความเป็นผู้แก่แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อต่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคลลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุเห็นรูป ดังนี้ จันใด ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรม โดยอนนคปริยาย จันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

จบ ทมิฬขสูตร ที่ ๔.

มคณฺหิยสุตฺตํ

[๒๗๖]

เอวมเม สุตฺถิ เอกํ สมฺมํ ภควา กุรุสุ วิหริตี กมฺมาสธมฺมํ นาม กุรูนํ นิคโม
การทวาชโคตตสฺส พุราหุมนสฺส อคฺยาคาเร ตินฺสนนฺตรเก ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมฺมํ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย กมฺมาสธมฺมํ ปิณฺฑาทาย ปาวิสี ๑ กมฺมาสธมฺเม^๑ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา
ปจฺจนาถตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกุกฺกนฺโต เยน อณฺณตโร วณฺสนฺโห เทนฺอุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย ตํ
วณฺสนํ ๑ อชฺโณคาเหตฺวา อณฺณตรสฺมि รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหารํ นิสิตฺติ ๑

[๒๗๗]

อถ โข มคณฺหิโย^๒ ปริพฺพาชโก ชงฺขมาวิหารํ อนฺุจกมฺมาโน อนฺุจจิรมาโน
เยน การทวาชโคตตสฺส พุราหุมนสฺส อคฺยาคาเร เทนฺอุปสงฺกมิ ๑ อทฺทสา โข มคณฺหิโย
ปริพฺพาชโก การทวาชโคตตสฺส พุราหุมนสฺส อคฺยาคาเร ตินฺสนนฺตรกํ^๓ ทิสฺวาน
การทวาชโคตตํ พุราหุมนํ เอตทโวจ กสฺส^๔ นวํ สมฺมํ โภโต การทวาชสฺส อคฺยาคาเร
ตินฺสนนฺตรโก ปณฺณตฺโต สมณฺเสยฺยานุรูปํ มณฺเฑติ ๑ อตฺถิ โภ มคณฺหิย สมฺโณ โคตโม
สภฺยปฺตฺโต สภฺยกุลลา ปพฺพชฺชิตฺโต ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกฺลฺยาณํ กิตฺติสทฺโห
อพฺภุคฺคิตฺโต อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู
อนฺุตฺโตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ตสฺเสสา โภโต โคตมสฺส
เสยฺยา ปณฺณตฺตาติ ๑ ทฺวทฺธิฏฺฐํ^๕ วต โภ การทวาช อทฺทสาม เย มยํ ตสฺส โภโต โคตมสฺส
ภฺนหนสฺส^๖ เสยฺยํ อทฺทสามาติ ๑ รุกฺขสฺเสตํ มคณฺหิย วาจํ รุกฺขสฺเสตํ มคณฺหิย วาจํ
พฺหุ หิ ตสฺเสว โภโต โคตมสฺส ขตฺติยปณฺฑิตาปิ พุราหุมนปณฺฑิตาปิ คหปติปณฺฑิตาปิ
สมณปณฺฑิตาปิ อภิปฺปสนฺนา วินีตา อริเย ฌายเย ฌมฺเม กุสเลติ ๑ สมฺมุขา เจปิ มยํ
การทวาช ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ปสฺเสยฺยาม สมฺมุขาปิ นํ วเทยฺยาม ภฺนหนโน^๗ สมฺโณ โคตโมติ
ตํ กิสฺส เหตุ เอวณฺหิ โน สุตฺเต อโอรสํ ๑ สเจ ตํ โภโต มคณฺหิยสฺส อกรุ
อาโรเจสฺสามิ^๘ ตสฺส^๙ สมณสฺส โคตมสฺสาติ ๑ อปฺโปสฺสกุโก ภวํ การทวาช วุตฺโต จ^{๑๐} นํ

๑ ม. กมฺมาสธมฺมํ ๑

๒ ส. ม. ช. มคณฺหิโย ๑

๓ ม. ปณฺณตฺตํ ๑

๔ ม. กิสฺส ตํ สมฺม ๑

๕ ม. ทฺวทฺธิฏฺฐํ ... อทฺทสามาติ อามณฺฑิตาณิ ๑

๖ ส. ม. ช. ภฺนหนโน ๑

๗ ส. ม. ช. ภฺนหนุ ๑

๘ ม. อาโรเจยฺยามิ ๑

๙ ม. ตํ ๑

๑๐ ม. ว ๑

๕. มาคัณขียสูตร

[๒๓๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับบนเครื่องลาดอันลาดด้วยหญ้า ในโรงบูชาไฟของ พราหมณ์การทวาชโคตร ใกล้นิคมของชาวกรุงอันชื่อว่ากันมาศธรรมในกรุงรัฐ. ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกันมาศธรรมนิคม. ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในกันมาศธรรมนิคมแล้ว ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาต เสด็จเข้าไปยังไพรสนต์แห่งหนึ่ง เพื่อประทับพักกลางวัน เสด็จเข้าไปยังไพรสนต์นั้นแล้ว ประทับนั่ง พักกลางวัน ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง.

เรื่องมาคัณขียปริพาชก

[๒๓๗]

ครั้งนั้น มาคัณขียปริพาชกเดินเที่ยวไปมาเพื่อแก้เมื่อย เข้าไปถึงโรงบูชาไฟ ของพราหมณ์การทวาชโคตร. ได้เห็นเครื่องลาดอันลาดด้วยหญ้า ในโรงบูชาไฟของพราหมณ์การทวาชโคตร และได้กล่าวกะพราหมณ์การทวาชโคตรว่า ดูกรสหาย เครื่องลาดหญ้าที่ปูไว้ในโรงบูชาไฟของท่านการทวาชะนี้ เป็นของใครหนอ เห็นจะเป็นที่นอนสมควรแก่สมณะ.

ภา. มียอยู่ ท่านมาคัณขียะ พระสมณโคดมศากยบุตรออกบวชจากศากยสกุล เกียรติศัพท์อันงามของท่านพระโคตม นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เฉพาะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วย วิชาและจรณะ เสด็จไปดี ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม ที่นอนนี้ปูไว้แล้วสำหรับท่านพระโคตม.

มา. ท่านการทวาชะ พวกเราที่ได้เห็นที่นอนของท่านพระโคตมผู้กำจัดความเจริญนั้น ชื่อว่าได้เห็นชั่ว.

ภา. ดูกร มาคัณขียะ ท่านจงรักษาวาจาไว้ ดูกรท่านมาคัณขียะ ท่านจงรักษาวาจา นี้ไว้ ความจริง กษัตริย์ที่เป็นบัณฑิตก็ดี พราหมณ์ที่เป็นบัณฑิตก็ดี คฤหบดีที่เป็นบัณฑิตก็ดี สมณะที่เป็นบัณฑิตเป็นอันมากก็ดี พวกคนเลื่อมใสยังนึกต่อท่านพระโคตมพระองค์นั้น ท่านพระโคตมทรงแนะนำในธรรมที่มีเหตุอันบริสุทธิ์ไม่มีโทษ.

มา. ท่านการทวาชะ ถ้าแม้พวกเราได้พบท่านพระโคตมนี้ต่อหน้า เราก็พึงกล่าวกะท่านพระโคตมต่อหน้าว่า พระสมณโคตมผู้กำจัดความเจริญ ดังนี้ ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะว่าคำเช่นนี้ลงกันในสูตร ของเราทั้งหลาย.

ภา. ถ้าการที่จะกล่าวนั้น ไม่เป็นการหนักแก่ท่านมาคัณขียะ ข้าพเจ้าจักทูลกะพระสมณโคตมพระองค์นั้น.

มา. ท่านการทวาชะ จงมีความชวนชวายน้อยเถิด เราได้ว่าไว้แล้ว ก็พึงกล่าวกะพระองค์เถิด.

วเพยยาติ ฯ

[๒๗๘]

อสุโสสิ โข ภควา ทิพพาย โสทธาตุยา วิสุทฺธาย อติกุกฺกฏมานุสกาย
การทวาชโคตตสฺส พุราหุมนสฺส มาคณฺหิเยน ปริพฺพาชเคน สทฺธิ อิมํ กถาสลฺลาปํ ฯ อถ โข
ภควา สายณฺหสมมํ ปฏิสลฺลานา ภฺูจิสฺส เยน การทวาชโคตตสฺส พุราหุมนสฺส อคฺยาการํ
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา นิสฺสีทิ ปณฺณคฺคเต ตินฺสนนฺตรเก ฯ อถ โข การทวาชโคตฺโต
พุราหุมนฺ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถํ
สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสฺสินํ โข การทวาชโคตฺตํ พุราหุมนํ ภควา
เอตทโวจ อหุ ปน เต การทวาช มาคณฺหิเยน ปริพฺพาชเคน สทฺธิ อิมํเยว ตินฺสนนฺตรกํ
อารพฺภ โกจิเทว กถาสลฺลาปิตฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต การทวาชโคตฺโต พุราหุมนฺ สํวิคฺโค
โลมฺหภูจฺจชาโต ภควนฺตํ เอตทโวจ เอตเทว โข ปน มยํ โภโต โคตฺมสฺส อาโรเจตฺวามา
อถ จ ปน ภวํ โคตโม อนกฺขาตฺเตว อกฺขาสีตํ^๑ ฯ อยฺยจ หิ^๒ ภควโต การทวาชโคตฺเตน
พุราหุมนฺ เยน สทฺธิ อนนฺตรากถา วิปฺปกตา โหติ ฯ อถ โข มาคณฺหิโย ปริพฺพาชโก
ชงฺฆาวิหารํ อนฺจจกฺกมาโน อนฺจจจมาโน เยน การทวาชโคตตสฺส พุราหุมนสฺส อคฺยาการํ
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ

[๒๗๙]

เอกมนฺตํ นิสฺสินํ โข มาคณฺหิโย ปริพฺพาชกํ ภควา เอตทโวจ จกฺขุ^๓ โข
มาคณฺหิโย รูปารามํ รูปรตํ รูปสมฺมุทิตํ ตํ ตถาคตสฺส ทนฺตํ คฺคตํ รกฺขิตํ สํวตฺตํ ตสฺส จ
สํวราย ฌมฺมํ เทเสติ อิทนฺนุ เต เอตํ มาคณฺหิโย สนฺธาย ภาสีตํ ภูณฺหโน^๔ สมฺโน
โคตโมติ ฯ เอตเทว ปน เม โภ โคตมฺ สนฺธาย ภาสีตํ ภูณฺหโน สมฺโน โคตโมติ ตํ กิสุส
เหตุ เอวณฺหิ โน สุตฺเต โอจฺรตีติ ฯ โสตํ โข มาคณฺหิโย สทฺทธารามํ ฯ เปฯ ฆานํ โข มาคณฺหิโย
คณฺธารามํ ... ชิวฺหา โข มาคณฺหิโย รสธารามา รสธฺตา รสสมฺมุทิตา สา ตถาคตสฺส ทนฺตา
คฺคตฺตา รกฺขิตา สํวตฺตา ตสฺส จ สํวราย ฌมฺมํ เทเสติ อิทนฺนุ เต เอตํ โข^๕ มาคณฺหิโย สนฺธาย
ภาสีตํ ภูณฺหโน^๖ สมฺโน โคตโมติ ฯ เอตเทว โข ปน เม โภ โคตมฺ สนฺธาย ภาสีตํ
ภูณฺหโน สมฺโน โคตโมติ ตํ กิสุส เหตุ เอวณฺหิ โน สุตฺเต โอจฺรตีติ ฯ กาโย โข มาคณฺหิโย
โผฏฺฐพฺพารามิ ฯ เปฯ มโน โข มาคณฺหิโย ฌมฺมารามิ ฌมฺมรโต ฌมฺมสมฺมุทิตो โส

๑ ส. ย. อนกฺขานฺเตว อกาสีตํ ฯ

๒ ม. หิ ฯ

๓ ม. จกฺขุ ฯ

๔ ม. ย. ภูณฺหุ ฯ

๕ ม. ย. โขติ ปาฐสทฺโท นตฺติ ฯ

๖ ย. ภูณฺหุ สทฺทพฺพตฺต เอวํ ฌาตพฺพํ ฯ

[๒๓๘]

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับคำสนทนานี้ของพราหมณ์การทวาชโคตรกับมา คัณขิยปริพาชก ด้วยทิพยโสตธาตุ อันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์. ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาค เสด็จออกจากที่เรือน เสด็จเข้าไปยังโรงบูชาไฟของพราหมณ์การทวาชโคตรประทับนั่งบนเครื่องลาดหญ้าที่เขาลาดไว้. ลำดับนั้น พราหมณ์การทวาชโคตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเขาว่า ดูกรการทวาชะ ท่านกับมาคัณขิยปริพาชกปรารภถึงเครื่องลาดหญ้านี้ ได้เจรจาโต้ตอบกันอย่างไรบ้าง? เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์การทวาชโคตรตกใจ เกิดโลมาตฐิชน ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพเจ้าปรารภว่าจะกราบทูลเรื่องนี้แก่ท่านพระโคตม แต่ท่านพระโคตมตรัสเสียก่อนที่ข้าพเจ้ายังไม่ทันกราบทูล. ก็และเมื่อพระผู้มีพระภาคกับพราหมณ์การทวาชโคตรเจรจากันยังค้างอยู่ในระหว่างนี้. ลำดับนั้น มาคัณขิยปริพาชกกำลังเดินเที่ยวไปมาแก้มืออยู่ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังโรงบูชาไฟของพราหมณ์การทวาชโคตรแล้วได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

พระพุทธเจ้าตรัสชักถามมาคัณขิยะเรื่องกามคุณ

[๒๓๙]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะมาคัณขิยปริพาชกผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรมาคัณขิยะ นัยน์ตามีรูปเป็นที่มายินดี หูมีเสียงเป็นที่มายินดี จมูกมีกลิ่นเป็นที่มายินดี ลิ้นมีรสเป็นที่มายินดี กายมีโผฏฐัพพะเป็นที่มายินดี ใจมีธรรมารมณ์เป็นที่มายินดี ยินดีแล้ว ในธรรม อันธรรมให้บันเทิงแล้ว ใจนั้นตถาคตรมานแล้ว คู้มครองแล้ว รักษาแล้ว สำรวมแล้ว อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงธรรมเพื่อสำรวมใจนั้น ดูกรมาคัณขิยะ คำที่ท่านกล่าวว่า พระสมณโคตม เป็นผู้กำจัดความเจริญนั้น ท่านหมายเอาความข้อนี้อะไรหนอ.

มา. ท่านพระโคตม ก็คำที่ข้าพเจ้ากล่าวว่า พระสมณโคตมเป็นผู้กำจัดความเจริญนี้ข้าพเจ้าหมายเอาความข้อนี้อะไรหนอ เพราะเหตุอะไร เพราะคำเช่นนี้ลงกันในสูตรของข้าพเจ้า.

ตถาคตสฺส ทนฺโต กุตฺโต รกฺขิตฺโต ลํวฺโต ตสฺส จ ลํวาราย ฌมฺมํ เทเสติ อิทนฺนุ เต เอตํ
 มากณฺทีย สนฺธาย ภาสิตํ ภูนฺหโน สมณฺโณ โคตโมติ ฯ เอตทฺว โข ปน เม โภ โคตม
 สนฺธาย ภาสิตํ ภูนฺหโน สมณฺโณ โคตโมติ ตํ กิสุส เหตุ เอวณฺหิ โน สุตฺเต โอจฺรตีติ ฯ

[๒๘๐]

ตํ ก็ มลฺลสฺมิ มากณฺทีย อีเชกฺโข จกฺขุวิญญฺเยยฺหิ รูเปหิ ปริจาริตปฺพุโพ อสฺส
 อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยรูเปหิ กามุปสฺสฺหิตฺเตหิ รชฺนีเยหิ โส อปเรน สมเณน รูปานํเยว
 สมุทฺทณฺจ อฏฺฐงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ขถาณฺตํ วิทิตฺวา รูปตณฺหํ
 ปหาย รูปปริพาหํ ปฏฺวิโนทฺตฺวา วิคตปิปาโส อหฺมตฺตํ วูปสนฺตจิตฺโต วิหเรยฺย อิมสฺส ปน
 เต มากณฺทีย กิมสฺส วณฺณียนฺติ ฯ น กิณฺจ โภ โคตม ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺมิ มากณฺทีย
 อีเชกฺโข โสตฺวิญญฺเยยฺหิ สทฺเทหิ ฯเปฯ ฌานวิญญฺเยยฺหิ คนฺธฺเหหิ จิวฺหาวิญญฺเยยฺหิ รเสหิ ...
 กายวิญญฺเยยฺหิ โสณฺฑพฺเพหิ ปริจาริตปฺพุโพ อสฺส อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยรูเปหิ
 กามุปสฺสฺหิตฺเตหิ รชฺนีเยหิ โส อปเรน สมเณน โสณฺฑพฺพานํเยว สมุทฺทณฺจ อฏฺฐงฺกมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ขถาณฺตํ วิทิตฺวา โสณฺฑพฺพตณฺหํ ปหาย โสณฺฑพฺพปริพาหํ
 ปฏฺวิโนทฺตฺวา วิคตปิปาโส อหฺมตฺตํ วูปสนฺตจิตฺโต วิหเรยฺย อิมสฺส ปน เต มากณฺทีย
 กิมสฺส วณฺณียนฺติ ฯ น กิณฺจ โภ โคตม ฯ

[๒๘๑]

อหํ โข ปน มากณฺทีย ปุพฺเพ อาคาริยญฺโต สมนโน ปณฺจหิ กามคฺเชหิ
 สมปฺปิโต สมงฺกิฏฺโต ปริจาเรสี จกฺขุวิญญฺเยยฺหิ รูเปหิ อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ
 ปิยรูเปหิ กามุปสฺสฺหิตฺเตหิ รชฺนีเยหิ โสตฺวิญญฺเยยฺหิ สทฺเทหิ ฯเปฯ ฌานวิญญฺเยยฺหิ
 คนฺธฺเหหิ ... จิวฺหาวิญญฺเยยฺหิ รเสหิ ... กายวิญญฺเยยฺหิ โสณฺฑพฺเพหิ อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ
 ปิยรูเปหิ กามุปสฺสฺหิตฺเตหิ รชฺนีเยหิ ฯ ตสฺส มยฺหํ มากณฺทีย ตโย ปาสาทา อเหตุํ เอโก
 วสฺสีโก เอโก เหมนฺติโก เอโก คิมฺหิโก ฯ โส โข อหํ มากณฺทีย วสฺสีเก ปาสาท
 จตฺตาโร มาเส นิปฺปุริเสหิ ตฺริเยหิ ปริจาริยมาโน น เหนฺจฺปาสาทํ โอโรหามิ ฯ โส
 อปเรน สมเณน กามานํเยว สมุทฺทณฺจ อฏฺฐงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ
 ขถาณฺตํ วิทิตฺวา กามตณฺหํ ปหาย กามปริพาหํ ปฏฺวิโนทฺตฺวา วิคตปิปาโส อหฺมตฺตํ
 วูปสนฺตจิตฺโต วิหรามิ ฯ โส อณฺเณ สุตฺเต ปสฺสามิ กามสฺส อวิตฺราเค กามตณฺหาหิ
 ขชฺชมานเณ กามปริพาหนเณ ปริทฺยหฺมานเณ กามเณ ปฏฺฐิเสวนฺเต โส เตสํ น ปิเหมมิ น ตตฺถ

[๒๘๐]

ดูกรมคณฺธิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บางคนในโลกนี้เป็นผู้เคยได้รับบำเรอด้วยรูปทั้งหลาย อันจะพึงรู้แจ้งด้วยนัยน์ตา ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด สมัยต่อมา เขารู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเป็นเครื่องออกไปแห่งรูปทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วละตัณหาในรูปบรรเทาความเร่าร้อนอันเกิดเพราะปรารถนารูป เป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่

ดูกรมคณฺธิยะ ก็ท่านจะพึงว่าอะไรแก่ท่านผู้นี้เล่า?

ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าไม่พึงว่าอะไร.

ดูกรมคณฺธิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บางคนในโลกนี้เป็นผู้เคยได้รับบำเรอด้วยเสียงทั้งหลายอันจะพึงรู้แจ้งด้วยโสต. ด้วยกลิ่นทั้งหลายอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ด้วยรสทั้งหลายอันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ด้วยโผฏฐัพพะทั้งหลายอันจะพึงรู้แจ้งด้วยกาย ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด สมัยต่อมา เขารู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเป็นเครื่องออกไปแห่งโผฏฐัพพะทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วละตัณหาในโผฏฐัพพะ บรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารถนาโผฏฐัพพะ เป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่ ดูกรมคณฺธิยะ ก็ท่านจะพึงว่าอะไรแก่ท่านผู้นี้เล่า?

ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าไม่พึงว่าอะไร.

[๒๘๑]

ดูกรมคณฺธิยะ เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ก็เป็นผู้อิมหนาเปรียบพร้อมด้วยกามคุณห้า บำเรอตนด้วยรูปอันจะพึงรู้แจ้งด้วยนัยน์ตา ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดด้วยเสียงอันจะพึงรู้แจ้งด้วยหู ด้วยกลิ่นอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ด้วยรสอันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ด้วยโผฏฐัพพะอันจะพึงรู้แจ้งด้วยกาย ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ดูกรมคณฺธิย ปราสาทของเรานั้น ได้มีถึงสามแห่ง คือปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝน ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูหนาว ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน. เรานั้นให้บำเรอด้วยคนตรี ล้วนแต่สตรีไม่มีบุรุษเจือปนในปราสาท เป็นที่อยู่ในฤดูฝนตลอดสี่เดือนไม่ได้ลงภายใต้ปราสาท สมัยต่อมา เรานั้นรู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องออกไป แห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง แล้วละตัณหาในกามบรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดเพราะปรารถนากาม เป็นผู้ปราศจาก ความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่. เรานั้นเห็นหมู่สัตว์อื่นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามตัณหาเคี้ยวกินอยู่ ถูกความเร่าร้อนที่เกิดขึ้น

อภिरามิ ตํ กิสุส เหตุ ยา หยิ^๑ มาคณฺฑิย รติ อญฺญเตรว กามเหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ
 รมฺเมหิ^[๒] ตาย รติยา รมมาโน หีนสุส น ปิเหมิ น ตตฺถ อภिरามิ ฯ

[๒๘๒]

เสยฺยถาปี มาคณฺฑิย คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโกโก
 ปญฺจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต สมงฺกิภูโต ปริจาเรยฺย จกฺขุวิญญฺเยยฺยหิ รูเปหิ อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ
 มนาเปหิ ปิยฺรูเปหิ กามุปสฺสนฺหิเตหิ รชนีเยหิ โสตฺวิญญฺเยยฺยหิ สทฺเทหิ ฯเปฯ
 ฌานวิญญฺเยยฺยหิ คนฺธเหหิ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญญฺเยยฺยหิ รเสหิ ฯเปฯ กายวิญญฺเยยฺยหิ โฝฏฺฐพฺเพหิ
 อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยฺรูเปหิ กามุปสฺสนฺหิเตหิ รชนีเยหิ ฯ โส กายเณ สุจฺริตํ จริตฺวา
 วาจาเย สุจฺริตํ จริตฺวา มนสา สุจฺริตํ จริตฺวา กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา สุคฺคิ สคฺคํ โลกํ
 อุปปชฺเชยฺย เทวานํ ดาวตฺตีสานํ สหพฺยตํ ฯ โส ตตฺถ นนฺทเน วเน อจฺจราสงฺฆปรีวฺโต ทิพฺเพหิ
 ปญฺจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต สมงฺกิภูโต ปริจาเรยฺย ฯ โส ปสฺสเสยฺย คหปติ วา คหปติปฺตฺตํ
 วา ปญฺจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต สมงฺกิภูโต ปริจาริยมาณํ ฯ ตํ กิ มนฺธลสิ มาคณฺฑิย อปี น
 โส เทวปฺตฺโต นนฺทเน วเน อจฺจราสงฺฆปรีวฺโต ทิพฺเพหิ ปญฺจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต
 สมงฺกิภูโต ปริจาริยมาโน อมฺสุส คหปติสุส วา คหปติปฺตฺตสุส วา ปิเหยยฺ มาณฺสกาณํ วา
 ปญฺจณฺํ กามคฺเณณํ มาณฺสเกหิ วา กามเหิ อาวญฺญฺเยยฺยติ ฯ โน เหนฺ^๓ โภ โคตม ตํ กิสุส เหตุ
 มาณฺสเกหิ โภ โคตม กามเหิ ทิพฺพกามา^๔ อภิกฺกนฺตฺตรา จ ปณฺีตฺตรา จาติ ฯ เอวเมว โข
 อหิ มาคณฺฑิย ปุพฺเพ อาคาริยภูโต สมานํ ปญฺจหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิโต สมงฺกิภูโต
 ปริจาเรสิ จกฺขุวิญญฺเยยฺยหิ รูเปหิ อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยฺรูเปหิ กามุปสฺสนฺหิเตหิ
 รชนีเยหิ โสตฺวิญญฺเยยฺยหิ สทฺเทหิ ฯเปฯ ฌานวิญญฺเยยฺยหิ คนฺธเหหิ ฯเปฯ ชิวฺหาวิญญฺเยยฺยหิ
 รเสหิ ฯเปฯ กายวิญญฺเยยฺยหิ โฝฏฺฐพฺเพหิ อิกฺกุเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยฺรูเปหิ
 กามุปสฺสนฺหิเตหิ รชนีเยหิ ฯ โส อปรเณ สมเยน กามานํเยว สมฺทยณฺจ อญฺจกฺมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทีนวณฺจ นิสฺสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา กามตณฺหํ ปหาย กามปริพาหํ
 ปฏฺวิโนเทตฺวา วิคตปีปาโส อชฺฌตฺตํ วุปสฺนตฺติตฺโต วิหรามิ ฯ โส อหิ^๕ อญฺเณ สตฺเต
 ปสฺสามิ กามesu อวิตฺราเค กามตณฺหาหิ ขชฺชมาเน กามปริพาเหเน ปรีทฺยฺหมาเน กาม
 ปฏฺิเสวณฺเต โส เตสํ น ปิเหมิ น ตตฺถ อภिरามิ ตํ กิสุส เหตุ ยา หยิ มาคณฺฑิย รติ
 อญฺญเตรว กามเหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ รมฺเมหิ อปี ทิพฺพํ สฺขํ สมชฺคฺคยฺห ติกฺกุจฺติ ตาย
 รติยา รมมาโน หีนสุส น ปิเหมิ น ตตฺถ อภिरามิ ฯ

๑ ม. ปาขิ ฯ

๒ ม. ย. เอกุณฺตเร อปี ทิพฺพํ สฺขํ สมชฺคฺคยฺห ติกฺกุจฺติติ #ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ม. ย. หิํ ฯ

๔ ย. ทิพฺพกามา ฯ

๕ ม. ย. อหิ ปาโจ นตฺติ ฯ

เพราะปรารภกามเผาะอยู่ เสพกามอยู่ เรานั้นย่อมไม่ทะเยอทะยานต่อสัตว์เหล่านั้น ไม่ยินดีในกามนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรายินดีด้วยความยินดีที่เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรมอยู่ จึงไม่ทะเยอทะยานต่อธรรมอันเลว ไม่ยินดีในธรรมอันเลวนั้น.

[๒๘๒]

คุกรมาคัณทียะ เปรียบเหมือนคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณห้า บำเรอตนด้วยรูปอันพึงจะรู้แจ้งด้วยนัยน์ตา ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ด้วยเสียงอันจะพึงรู้แจ้งด้วยหู ด้วยกลิ่นอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ด้วยรสอันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ด้วยโผฏฐัพพะอันจะพึงรู้แจ้งด้วยกาย ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด. เขาประพศิกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เมื่อตายไปพึงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้น ดาวดึงส์. เทพบุตรนั้นอันหมั่นนางอัปสรแวดล้อมในนันทวัน เอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณห้า อันเป็นทิพย์บำเรอตนอยู่ ในดาวดึงส์เทวโลก. เทพบุตรนั้นได้เห็นคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดี ผู้เอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณห้า บำเรอตนอยู่. คุกรมาคัณทียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เทพบุตรนั้นอันหมั่นนางอัปสรแวดล้อมอยู่ในนันทวัน เอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณห้า อันเป็นทิพย์บำเรอตนอยู่ จะพึงทะเยอทะยานต่อคฤหบดีต่อบุตรคฤหบดีโน้น หรือต่อกามคุณห้า ของมนุษย์ หรือจะพึงเวียนมาเพราะกามของมนุษย์บ้างหรือหนอ?

ไม่เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกามอันเป็นทิพย์ น่ายิ่งกว่า และประณีตกว่า กว่ากามของมนุษย์.

คุกรมาคัณทียะ เราก็นั่นเหมือนกัน เมื่อยังครองเรือนอยู่ในกาลก่อน เอบอ้อมเพียบพร้อมด้วยกามคุณห้า บำเรอตนด้วยรูปอันจะพึงรู้แจ้งด้วยนัยน์ตาที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ด้วยเสียงอันจะพึงรู้แจ้งด้วยหู ด้วยกลิ่นอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ด้วยรสอันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ด้วยโผฏฐัพพะอันจะพึงรู้แจ้งด้วยกาย ที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ น่ารัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด. สมัยต่อมาเรานั้นรู้ความเกิดความดับ คุณ โทษ และอุปายเป็นเครื่องออกไป แห่งกามทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วละตัณหาในกาม ได้บรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดขึ้น เพราะปรารภกามได้แล้ว เป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่. เรานั้นเห็นหมู่สัตว์อื่นที่ยังไม่ปราศจากความ กำหนดในกาม ถูกกามตัณหาเกี่ยวกินอยู่ ถูกความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามเผาะอยู่ เสพกามอยู่ ย่อมไม่ทะเยอทะยานต่อสัตว์เหล่านั้น ไม่ยินดีในกามนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรายินดีอยู่ด้วย ความยินดีที่เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม ทั้งเป็นความยินดีที่ล่วงเลยความสุข เป็นของทิพย์ตั้งอยู่ จึงไม่ทะเยอทะยานต่อธรรมอันเลว ไม่ยินดีในธรรมอันเลวนั้นเลย.

[๒๘๓]

เสยฺยถาปี มาคณฺหิย กุญฺจี้ ปุริโส อรุคฺคโต ปกุกคฺคโต กิมิหิ ขชฺชมาโน น
 เขหิ วนฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺจนฺมาโน อํการกาสุยา กายํ ปริตาเปยฺย ตสฺส มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา
 ภิสกุกํ สลฺลกคฺคตํ อุปฺภุจเปยฺยํ ตสฺส โส ภิสกุกโก สลฺลกคฺคโต เกสชฺชํ กรเยยฺย โส^[๑] เกสชฺชํ
 อากมฺม กุญฺเจหิ ปริมุจฺเจยฺย อโรโค อสฺส สฺวชฺชี เสรี สยฺวสึ เยนกามงฺคโม ฯ โส อณฺณํ กุญฺจี้
 ปุริสํ ปสฺเสยฺย อรุคฺคตํ ปกุกคฺคตํ กิมิหิ ขชฺชมานํ นเขหิ วนฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺจนฺมา
 น อํการกาสุยา^[๒] ปริตาเปนฺตํ ฯ ตํ ก็ มณฺณสิ มาคณฺหิย อปี นุ โส ปุริโส อมฺสฺส กุญฺจิสฺส
 ปุริสสฺส ปิเหยย อํการกาสุยา วา เกสชฺชํ ปฏฺฐิเสวนาย วาติ ฯ โน เหน็ด^๓ โภ โคตม ตํ ภิสฺส
 เหตุ โรเค หิ โภ โคตม สติ เกสชฺเชน กรณฺมียํ โหติ โรเค อสฺติ เกสชฺเชน กรณฺมียํ น
 โหติติ ฯ เอวเมว โข อหํ มาคณฺหิย ปุพฺเพ อคาริยฺภูโต สฺมาโน ปณฺจหิ กามกุณฺเณหิ
 สมปฺปิโต สมงฺคิฏฺโธ ปริจาเรสึ จกฺขุวิญฺญेยฺเยหิ รูเปหิ อิกฺขเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ ปิยฺรูเปหิ
 กามุปฺสณฺหิตฺเตหิ รชฺนีเยหิ โสตฺวิญฺญेยฺเยหิ สทฺเทหิ ฯ เปฯ ฌานวิญฺญेยฺเยหิ กนฺเตหิ ฯ เปฯ
 จิวหาวิญฺญेยฺเยหิ รเสหิ ฯ เปฯ กายวิญฺญेยฺเยหิ ฌเญจฺพฺเพหิ อิกฺขเจหิ กนฺเตหิ มนาเปหิ
 ปิยฺรูเปหิ กามุปฺสณฺหิตฺเตหิ รชฺนีเยหิ ฯ โส อปเรน สมฺเยน กามานํเยว สมฺมทฺยณฺจ อญฺจงฺคมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา กามตณฺหํ ปหาย กามปริพาหํ
 ปฏฺฐิวิโนเทตฺวา วิคตปิปาโส อหฺมตฺตํ วุปฺสนฺตจิตฺโต วิหรามิ ฯ โส อณฺณเ สตฺเต ปสฺสามิ
 กามสฺส อวิตฺราเค กามตณฺหาหิ ขชฺชมาเน กามปริพาเหเน ปรีทฺยหฺมาเน กามे ปฏฺฐิเสวนฺเต
 โส เตสํ น ปิเหมมิ น ตตฺถ อภิรมามิ ตํ ภิสฺส เหตุ ยา หยํ มาคณฺหิย รติ อณฺณเตรว
 กามะหิ อณฺณตฺร อกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ อปี ทิพฺพํ สฺขํ สมชฺชิกฺขุหฺม ติฏฺฐติ ตาย รติยา
 รมมาโน หีนสฺส น ปิเหมมิ น ตตฺถ อภิรมามิ ฯ

[๒๘๔]

เสยฺยถาปี มาคณฺหิย กุญฺจี้ ปุริโส อรุคฺคโต ปกุกคฺคโต กิมิหิ ขชฺชมาโน
 นเขหิ วนฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺจนฺมาโน อํการกาสุยา^[๑] ปริตาเปยฺย ตสฺส มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา
 ภิสกุกํ สลฺลกคฺคตํ อุปฺภุจเปยฺยํ ตสฺส โส ภิสกุกโก สลฺลกคฺคโต เกสชฺชํ กรเยยฺย

๑ ม. ย. ตี ๑

๒ ม. ย. กายํ ๑

๓ ม. ย. โน หิ ๑

๔ ม. ย. กายํ ๑

เปรียบผู้บริโศกคามเหมือนคนโรคเรื้อน

[๒๘๓]

ดูกรมคัณทียะ เปรียบเหมือนบุรุษโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล มีตัวอันสุก อันกิมิชาติบ่อนอยู่ เกาปากแผลอยู่ด้วยเล็บ อย่างกายให้ร้อนที่หลุมถ่านเพลิง มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตของเขา พึงตั้งแพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดให้รักษา แพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดนั้น พึงทำยารักษาบุรุษนั้น บุรุษนั้น อาศัยาแล้วจึงหายจากโรคเรื้อน เป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุข มีเสรีภาพมีอำนาจในตนเอง จะไปไหน ได้ตามความพอใจ. บุรุษนั้นได้เห็นบุรุษโรคเรื้อนคนอื่น มีตัวเป็นแผล มีตัวสุก อันกิมิชาติบ่อนอยู่ เกาปากแผลอยู่ด้วยเล็บ อย่างกายให้ร้อนที่หลุมถ่านเพลิง. ดูกรมคัณทียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน บุรุษนั้นพึงทะเยอทะยานต่อบุรุษโรคเรื้อนคนโน้น ต่อหลุมถ่านเพลิง หรือต่อการกลับ เสพยาบ้างหรือหนอ?

ไม่อย่างนั้น ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเมื่อยังมีโรค กิจที่ควรทำด้วยยา ก็ต้องมี เมื่อไม่มี โรค กิจที่ควรทำด้วยยา ก็ไม่ต้องมี.

ดูกรมคัณทียะ เราก็นั้นเหมือนกัน เมื่อยังครองเรือนอยู่ในกาลก่อน เอิบอิ่มเปรียบพร้อม ด้วยกามคุณห้า บำเรอตนอยู่ด้วยรูปอันจะพึงรู้แจ้งด้วยนัยน์ตาที่สัตว์ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ นำรัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ด้วยเสียงอันจะพึงรู้แจ้งด้วยหู ด้วยกลิ่นอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก ด้วยรสอันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ด้วยโณภูมัพพะอันจะพึงรู้แจ้งด้วยกายที่สัตว์ ปรารถนา รักใคร่ ชอบใจ นำรัก ประกอบด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด. สมัยต่อมา เรานั้นรู้ความเกิดความคับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องออกไปแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่. เรานั้นเห็นหมู่สัตว์อื่นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามตัณหาเกี่ยวกินอยู่ ถูกความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามเฝ้าอยู่ เสพกามอยู่ ย่อมไม่ทะเยอทะยานต่อสัตว์เหล่านั้น ไม่ยินดีในกามนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรายินคืออยู่ด้วยความยินดีที่เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม ทั้งเป็นความ ยินดีที่ล่วงเลยความสุขอันเป็นทิพย์ตั้งอยู่ จึงไม่ทะเยอทะยานต่อธรรมอันแล้ว ไม่ยินดีในธรรมอันเหล่านั้นเลย.

[๒๘๔]

ดูกรมคัณทียะ เปรียบเหมือนบุรุษโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล มีตัวสุก อันกิมิชาติบ่อนอยู่ เกาปากแผลด้วยเล็บ อย่างกายให้ร้อนที่หลุมถ่านเพลิง มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตของเขา พึงตั้งแพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดให้รักษา แพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดทำยารักษาบุรุษนั้น บุรุษ

นั้นอาศัยาแล้วจึงหายจากโรคเรื้อน เป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุข มีเสรีภาพ มีอำนาจในตนเอง จะไปไหนได้ตามความพอใจ. บุรุษมีกำลังสองคนช่วยกันจับบุรุษนั้นที่แขนคนละข้าง จุดเข้าไปในหลุมถ่านเพลิง. ดูกรมคัณทียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นจะต้องคืนรนไป

โส[๑] เกสขั อากมม กุญฺเจหิ ปริมุจฺเจยฺย อโรโค อสฺส สฺสึ เสรี สยวสี เยนกามงฺคโม ๑
 ตเมณํ เทว พลวนฺโต ปุริสา นานาพาหาสุ กเหตฺวา อํการกาสุยา^๒ อุปกทฺธเมยฺย ๑ ตํ
 ก็ มณฺณสิ มาคณฺทีย อปี นุ โส ปุริโส อิติ จิตฺติ เจว กายํ สนฺนาเมยฺยติ ๑ เอว โภ
 โคตม ตํ กิสุส เหตุ อสุ หิ โภ โคตม อคฺคิ ทุกฺขสมฺพสฺโส เจว มหาภิตาโป จ
 มหาปริพาโห จาติ ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ มาคณฺทีย อิทานิ เจว นุ โข โส อคฺคิ ทุกฺขสมฺพสฺโส
 เจว มหาภิตาโป จ มหาปริพาโห จ อุทาหุ ปุพฺเพปิ โส อคฺคิ ทุกฺขสมฺพสฺโส เจว
 มหาภิตาโป จ มหาปริพาโห จาติ ๑ อิทานิ เจว โภ โคตม โส อคฺคิ ทุกฺขสมฺพสฺโส เจว
 มหาภิตาโป จ มหาปริพาโห จ ปุพฺเพปิ โส อคฺคิ ทุกฺขสมฺพสฺโส เจว มหาภิตาโป จ
 มหาปริพาโห จ อสุ จ^๓ โภ โคตม กุญฺจี ปุริโส อรฺกคฺคโต ปกฺกคฺคโต กิมิหิ ขชฺชมาโน นเขหิ
 วณฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺจมาโน อุปฺหติฺนฺทริโย ทุกฺขสมฺพสฺเสยฺว^๔ อคฺคิสฺสึ สฺขมิตฺติ วิปริตฺตณฺณํ
 ปจฺจลตฺถติ ๑ เอวเมว โข มาคณฺทีย อตีตมฺปิ อทฺธานํ กามา^๕ ทุกฺขสมฺพสฺสา เจว
 มหาภิตาปา จ มหาปริพาหา จ อนาคตมฺปิ อทฺธานํ กามา^๖ ทุกฺขสมฺพสฺสา เจว มหาภิตาปา
 จ มหาปริพาหา จ เอตฺรหิปี ปจฺจุปฺปนํ อทฺธานํ กามา ทุกฺขสมฺพสฺสา เจว มหาภิตาปา จ
 มหาปริพาหา จ อิมे จ มาคณฺทีย สตฺตา กามสฺส อวิตราคา กามตฺตนาหิ ขชฺชมานา
 กามปริพาเหณ ปฺริทฺยหฺมานา อุปฺหติฺนฺทริยา ทุกฺขสมฺพสฺเสยฺว^๗ กามสฺส สฺขมิตฺติ วิปริตฺตณฺณํ
 ปจฺจลตฺถํ ๑

[๒๘๕]

เสยฺยถาปี มาคณฺทีย กุญฺจี ปุริโส อรฺกคฺคโต ปกฺกคฺคโต กิมิหิ ขชฺชมาโน
 นเขหิ วณฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺจมาโน อํการกาสุยา กายํ ปฺริตาเปติ ยถา ยถา หิ[๑] มาคณฺทีย อสุ
 กุญฺจี ปุริโส อรฺกคฺคโต ปกฺกคฺคโต กิมิหิ ขชฺชมาโน นเขหิ วณฺมุขานิ วิปฺปตฺตจฺจมาโน
 อํการกาสุยา กายํ ปฺริตาเปติ ตถา ตถา ตสฺเสว ตานิ วณฺมุขานิ อสุจิตฺตานิ เจว
 โหนฺติ ทุกฺคนฺตฺตานิ จ ปฺตฺติกตฺตานิ จ โหติ^๕ เจว กาจิ สาทมตฺตา อสฺสาทมตฺตา ยทิทํ
 วณฺมุขานิ^{๑๐} กณฺฑวณฺเหตุ เอวเมว โข มาคณฺทีย สตฺตา กามสฺส อวิตราคา กามตฺตนาหิ
 ขชฺชมานา กามปริพาเหณ ปฺริทฺยหฺมานา กามे ปฏฺธิเสวนฺติ ยถา ยถา[๑๑] มาคณฺทีย สตฺตา

๑ ย. ตํ ๑

๒ ย. อํการกาสุ ๑

๓ ส. ย. อสุ หิ ๑

๔ ม. ทุกฺขสมฺพสฺโส เจว ๑

๕ ม. กาโม ทุกฺขสมฺพสฺโส เจว มหาภิตาโป จ มหาปริพาโห จ ๑

๖ ม. กาโม ทุกฺขสมฺพสฺโส จ มหาภิตาโป จ มหาปริพาโห จ ๑

๗ ม. เจว ๑

๘ ย. โข ๑

๙ ม. โหนฺติ ๑

๑๐ ม. วณฺมุขานํ ๑

๑๑ ม. โข ๑

อย่างนี้ๆ บ้างซิหนอ?

เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไฟนั้นมีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก.

ดูกรมคคัณทียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ไฟนั้นมีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก แต่ในบัดนี้เท่านั้น หรือแม้เมื่อก่อนไฟนั้นก็สัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก?

ท่านพระโคตม ไฟนั้นมีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร่ำร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมากทั้งในบัดนี้ และแม้เมื่อก่อนไฟนั้นก็สัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก แต่ว่าบุรุษโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล มีตัวสุก ถูกกิมิชาติบ่อนเกาปากแผลอยู่ด้วยเล็บ มีอินทรีข้อนโรคกำจัดเสียแล้วโน้น กลับได้ความสำคัญผิดในไฟนั้นอันมีสัมผัสเป็นทุกข์นั้นแล้วเป็นสุขไป.

ดูกรมคคัณทียะ กามทั้งหลายก็ฉนั้นเหมือนกัน แม้ในอดีตกาลก็มีสัมผัสเป็นทุกข์มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก ถึงในอนาคตกาลกามทั้งหลายก็มีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก แม้ในปัจจุบันเดี๋ยวนี้ กามทั้งหลายก็มีสัมผัสเป็นทุกข์ มีความร้อนยิ่งใหญ่ และมีความร่ำร้อนมาก สัตว์เหล่านี้เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามค้นหาเกี่ยวกินอยู่ ถูกความร่ำร้อนเกิดขึ้นเพราะปรารภกามเผาอยู่ มีอินทรีข้อนโทษกำจัด แล้ว กลับได้ความสำคัญผิดในกามอันมีสัมผัสเป็นทุกข์นั้นแล้ว เป็นสุขไป.

[๒๘๕]

ดูกรมคคัณทียะ เปรียบเหมือน โรคบุรุษ โรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล มีตัวสุก อันกิมิชาติบ่อนอยู่ เกาปากแผลอยู่ด้วยเล็บ ย่างกายให้ร้อนที่หลุมถ่านเพลิง ดูกรมคคัณทียะ บุรุษโรคเรื้อนคนโน้นมีตัวเป็นแผล มีตัวสุก อันกิมิชาติบ่อนอยู่ เกาปากแผลอยู่ด้วยเล็บ ย่างกายให้ร้อนที่หลุมถ่านเพลิง ด้วยประการใดๆ ปากแผลเหล่านั้น ของบุรุษโรคเรื้อนนั่นเองยังเป็นของไม่สะอาดขึ้น มีกลิ่นเหม็นขึ้น และเน่าขึ้นด้วยประการนั้นๆ และจะมีความเป็นของน่ายินดี น่าพอใจสักหน่อยหนึ่ง ก็คือปากแผลทั้งหลาย มีการเกาแผลเป็นเหตุเท่านั้น จันใด

ดูกรมคคัณทียะ สัตว์ทั้งหลายก็ฉนั้นแล ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามค้นหาเกี่ยวกินอยู่ ถูกความร่ำร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามเผาอยู่ เสพกามอยู่ ดูกรมคคัณทียะ สัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม อันกามค้นหาเกี่ยวกินอยู่ ถูกความร่ำร้อนที่เกิดขึ้นเพราะกามเผาอยู่ เสพกามอยู่ด้วยประการใดๆ กามค้นหาย่อมเจริญแก่สัตว์เหล่านั้น และสัตว์เหล่านั้นก็ถูกความร่ำร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามเผาอยู่ ด้วยประการนั้นๆ และจะมีความเป็นของน่ายินดี น่าพอใจสักหน่อยหนึ่ง ก็เพราะอาศัยกามคุณทั้งห้าเท่านั้น.

กามะสุ อวิตราคา กามตณฺหาหิ ขชฺชมานา กามปริพาเหณ^๑ ปริทยุหฺมานา กามะ ปฏิเสวนฺติ ตถา ตถา เตสํ^๒ สุตฺตานํ กามตณฺหา เจว ปวทฺตติ กามปริพาเหณ ปริทยุหนฺติ เจว^๓ โหติ เจว กาจิ^๔ สาตมตฺตา อสฺสาทมตฺตา ยทิตฺถํ ปณฺจ กามकुณฺเณ ปฏิจฺจ ๑

[๒๘๖]

ตํ ก็ มณฺเฑสิ มาคณฺทีย อปี นุ เต ทิฏฺฐโง วา สุโต วา ราชา วา ราชมฺหามตฺโต วา ปณฺจหิ กามकुณฺเณหิ สมปปีโต สมจฺกัฏฺโงโต ปริจารียมาโน กามตณฺหํ อปฺปฬาย กามปริพาหํ อปฺปฏฺวิโนทตฺวา วิคตปีปาโส อชฺฌตฺตํ รูปสนฺตจิตฺโต วิหาสิ วา วิหริติ วา วิหริสฺสติ วาติ ๑ โน หิ ทํ โภ โคตม ๑ สาธุ มาคณฺทีย มยาปี โข เอตํ มาคณฺทีย เนว ทิฏฺฐํ น สุตํ ราชา วา ราชมฺหามตฺโต วา ปณฺจหิ กามकुณฺเณหิ สมปปีโต สมจฺกัฏฺโงโต ปริจารียมาโน กามตณฺหํ อปฺปฬาย กามปริพาหํ อปฺปฏฺวิโนทตฺวา วิคตปีปาโส อชฺฌตฺตํ รูปสนฺตจิตฺโต วิหาสิ วา วิหริติ วา วิหริสฺสติ วา ๑ อถ โข มาคณฺทีย เย หิ เกจิ สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา วิคตปีปาสา อชฺฌตฺตํ รูปสนฺตจิตฺตา วิหิสฺสํ วา วิหรนฺติ วา วิหริสฺสนฺติ วา สพฺเพ เต กามานํเยว สมุทฺยณฺจ อฏฺฐจฺจนฺณจ อสฺสาทณฺจ อาทินวณฺจ นิสฺสสรณฺณจ ขถาญฺจํ วิทิตฺวา กามตณฺหํ ปฬาย กามปริพาหํ ปฏิวิโนทตฺวา วิคตปีปาสา อชฺฌตฺตํ รูปสนฺตจิตฺตา วิหิสฺสํ วา วิหรนฺติ วา วิหริสฺสนฺติ วาติ ๑

[๒๘๗]

อถ โข ภควา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ
อาโรคฺยุปรมา^๕ ลาภา นิพฺพทานํ ปรมํ สุขํ
อฏฺฐจฺจิกโก จ มคฺคานํ เขมํ อมตคามินฺนติ ๑

เอวํ วุตฺเต มาคณฺทียो ปริพุพฺพชฺชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺจนฺตํ โภ โคตม อพฺภุตํ โภ โคตม ยาว สฺภาสิตถฺยจิทํ โภตา โคตเมน อาโรคฺยุปรมา ลาภา นิพฺพทานํ ปรมํ สุขนฺติ มยาปี^๖ โข เอตํ โภ โคตม สุตํ ปุพฺพกานํ ปริพุพฺพชฺชกานํ อจฺจริยปาจิริยานํ ภาสฺมานานํ อาโรคฺยุปรมา ลาภา นิพฺพทานํ ปรมํ สุขนฺติ ตยิทํ โภ โคตม สเมตฺติ ๑ ยํ ปน^๗ เต

๑ ม. จ ๑

๒ ม. เตสํ เตสํ ๑

๓ ม. เจวาติ สทฺโท นตฺติ ๑

๔ ม. กาจิตฺติ ปาฐปทํ นตฺติ ๑

๕ ม. วิหาสิ ๑ อโธ ปริ เอวํ ฌาตพฺพ ๑

๖ ม. สพฺพตฺถ อาโรคฺยุ ปรมํ ลาภํ ๑

๗ ม. มยาปตํ โภ ๑

๘ ข. เอตํ ๑

[๒๘๖]

คุกรมากัณทียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านได้เห็นหรือได้ฟังบ้างหรือว่าพระราชหรือมหาอำมาตย์ของพระราช ผู้เอบอ้อมเพียบพร้อม บำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณห้ายังละกามค้นหาไม่ได้ ยังบรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามไม่ได้แล้ว เป็นผู้ปราศจากความระหายมีจิตสงบในภายในอยู่แล้ว หรือกำลังอยู่ หรือจักอยู่?

ข้อนี้ ไม่มีเลย ท่านพระโคดม.

ดีละมากัณทียะ ข้อนี้แม้เราไม่เห็น ไม่ได้ฟังมาว่า พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราช ผู้เอบอ้อมเพียบพร้อม บำเรอตนอยู่ ด้วยกามคุณห้า ยังละค้นหาไม่ได้ ยังบรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามไม่ได้แล้ว เป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่แล้ว หรือกำลังอยู่ หรือจักอยู่ คุกรมากัณทียะ ที่แท้สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิต สงบในภายในอยู่แล้ว หรือกำลังอยู่ หรือจักอยู่. สมณะหรือ พราหมณ์เหล่านั้น ล้วนรู้ ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเป็นเครื่องออกไปแห่งกามนั้นเที่ยว ตามความเป็นจริง แล้วละกามค้นหา บรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะปรารภกามแล้ว จึงเป็นผู้ปราศจากความระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่แล้ว หรือกำลังอยู่ หรือจักอยู่.

[๒๘๗]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลายอันให้ถึงอมตธรรม ทางมีองค์แปดเป็นทางอันเกษม.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว มาคันทียปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม น้าอัสสรณ์นักไม่เคยมีมาแล้ว เพียงข้อที่ท่านพระ โคดมตรัสดีแล้วนี้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง แม้ข้าพเจ้าก็ได้ฟังข้อนี้มา ต่อปริพาชกทั้งหลายแต่ก่อน ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ผู้กล่าวกันอยู่ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ข้อนี้ย่อมสมกัน.

คุกรมากัณทียะ ก็ข้อที่ท่านได้ฟังมาต่อปริพาชกทั้งหลาย ก่อนๆ ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ผู้กล่าวกันอยู่ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ดังนี้นั้นความไม่มีโรคนั้นเป็นไฉน นิพพานนั้นเป็นไฉน? เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ได้ทราบ ว่า มาคันทียปริพาชกเอาฝ่ามือลูบตัวของตัวเอง กล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม ความไม่มีโรคนั้นคืออันนี้ นิพพานนั้นคืออันนี้ ข้าแต่ท่านพระโคดม ข้าพเจ้าเดี๋ยวนี้เป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุข อะไรๆ มิได้เบียดเบียนข้าพเจ้า.

มาคณฺทีย สุตํ ปุพฺพกานํ ปริพฺพชกานํ อจฺจริยปจฺจริยานํ ภาสमानานํ อาโรคฺยุปรมา ลาภา
 นิพฺพชานํ ปรํมํ สุขนฺตํ กตมฺนํ อาโรคฺยุ กตมฺนํ นิพฺพชานนฺตํ ฯ เอวํ วุตฺเต มาคณฺทีย
 ปริพฺพชโก สกานเว สุตํ^๑ คตฺตานิ ปาณินา อโนมชฺชติ อิทนํ โก โกตม อาโรคฺยุ
 อิทนํ นิพฺพชานํ อหํ^๒ โก โกตม เอตฺรหิ อโรโค สฺวํ น มํ กิณฺจि อาพาธตฺติ ฯ ”

[๒๘๘]

เสยฺยถาปี มาคณฺทีย ขจฺจนฺโธ ปุริโส โส น ปสฺสเสยฺย กณฺหสูกกานิ
 รูปานิ น ปสฺสเสยฺย นิลกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย ปิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย โลหิตกานิ
 รูปานิ น ปสฺสเสยฺย มณฺเชฏฺฐิกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย สมวิสํ น ปสฺสเสยฺย ตารกรูปานิ น
 ปสฺสเสยฺย จนฺทิมสฺสุริเย ฯ โส สฺสณฺเอย จกฺขุมโต ภาสमानสฺส เณกํ วต โก โอทาคํ วตฺถํ
 อภิรูปํ นิมฺมลํ สุขินฺตํ ฯ โส โอทาทปริเยสนํ จเรยฺย ตเมณํ อณฺณตโร ปุริโส เตลมลิกเตน^๔
 สาทุพฺพิจิเรน^๕ วณฺเอย^๖ อิทนฺเต อมโก ปุริส โอทาคํ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ สุขินฺตํ ฯ โส ตํ
 ปฏิคฺคณฺเอยฺย ปฏิคฺคณฺเอยฺวา ปารุเปยฺย ปารุเปตฺวา อตฺตมโน อตฺตมนวํจํ นิจฺจาเรยฺย เณกํ
 วต โก โอทาคํ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ สุขินฺตํ ฯ ตํ กิํ มณฺณสิ มาคณฺทีย อปี นุ โส ขจฺจนฺโธ
 ปุริโส ชานนฺโต ปสฺสนฺโต อมํ เตลมลิกตํ สาทุพฺพิจิรํ ปฏิคฺคณฺเอยฺย ปฏิคฺคณฺเอยฺวา ปารุเปยฺย
 ปารุเปตฺวา อตฺตมโน อตฺตมนวํจํ นิจฺจาเรยฺย เณกํ วต โก โอทาคํ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ
 สุขินฺตํ อุทากุ จกฺขุมโต สทฺธายาติ^๗ ฯ อชานนฺโต หิ โก โกตม อปสฺสนฺโต อสุ^๘ โส
 ขจฺจนฺโธ ปุริโส อมํ เตลมลิกตํ สาทุพฺพิจิรํ ปฏิคฺคณฺเอยฺย ปฏิคฺคณฺเอยฺวา ปารุเปยฺย
 ปารุเปตฺวา อตฺตมโน อตฺตมนวํจํ นิจฺจาเรยฺย เณกํ วต โก โอทาคํ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ
 สุขินฺตํ อุทากุ^๙ จกฺขุมโต สทฺธายาติ^๙ ฯ เอวเมว โข มาคณฺทีย อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพชกา
 อนฺธา อจฺจชุกา อชานนฺตา อาโรคฺยุ อปสฺสนฺตา นิพฺพชานํ อถ จ ปนํ คาคํ ภาสนฺติ
 อาโรคฺยุปรมา ลาภา นิพฺพชานํ ปรํมํ สุขนฺตํ ฯ ปุพฺพเกเหเสสา มาคณฺทีย อรหฺนฺเตหิ
 สมฺมาสมฺพุทฺเธหิ กาถาภาสิตา

อาโรคฺยุปรมา ลาภา นิพฺพชานํ ปรํมํ สุขํ

อณฺณชฺชโก จ มคฺคานํ เขมํ อมตคามินฺนติ

๑ ม. สุตตฺตานิ ฯ

๒ ม. ย. อหฺนฺติ ฯ

๓ ม. มนฺติ ปาโง นตฺถิ ฯ

๔ ม. เตลมลิกเตน สาทุพฺพิจิเรน คณฺเอยฺย ฯ

๕ ม. เตลมลิกเตน สาทุพฺพิจิเรน คณฺเอยฺย ฯ

๖ ม. เตลมลิกเตน สาทุพฺพิจิเรน คณฺเอยฺย ฯ

๗ ม. อหฺ ปาโง นตฺถิ ฯ

๘ ม. ย. อยฺมปี ปาโง นตฺถิ ฯ

๙ ม. สทฺธายาติ ฯ

เปรียบผู้บริโลกาณเหมือนคนตาบอด

[๒๘๘]

ดูกรมาคัณทียะ เปรียบเหมือนบุรุษตาบอดมาแต่กำเนิด เขาไม่เห็นรูปดำและขาว ไม่ได้เห็นรูปสีเขียว ไม่ได้เห็นรูปสีเหลือง ไม่ได้เห็นรูปสีแดง ไม่ได้เห็นรูปสีชมพู ไม่ได้เห็นที่อันเสมอและไม่เสมอ ไม่ได้เห็นรูปหมู่ดาว ไม่ได้เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เขาได้ฟังต่อคนผู้มีจักขุกกล่าวว่า ดูกรผู้เจริญ ผ้าขาวผ่องงาม ไม่มีมลทินสะอาดหนอ ดังนี้ เขาพึงเที่ยวแสวงหาผ้าขาวผ่อง. บุรุษคนหนึ่งเอาผ้าเทียมเปื้อนเขามาหลวงบุรุษตาบอดแต่กำเนิดนั้นว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ผ้าของท่านผืนนี้ เป็นผ้าขาวผ่องงาม ไม่มีมลทิน สะอาด ดังนี้ เขาจับเอาผ้านั้นไว้ห่ม แล้วดีใจ เปล่งวาจาแสดงความดีใจว่า ท่านผู้เจริญ ผ้าขาวผ่องงาม ไม่มีมลทินสะอาด ดังนี้. ดูกรมาคัณทียะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษตาบอดแต่กำเนิดนั้น รู้อยู่เห็นอยู่รับเอาผ้าเทียมอันเปื้อนเขานั้นไว้ห่ม แล้วดีใจ เปล่งวาจา แสดงความดีใจว่า ท่านผู้เจริญ ผ้าขาวผ่องงาม ไม่มีมลทินสะอาดหนอ ดังนี้ หรือว่าเปล่งวาจาแสดงความยินดี ด้วยเชื่อต่อบุคคลผู้มีจักขุเล่า?

ท่านพระโคตม บุรุษตาบอดแต่กำเนิดนั้น ไม่รู้ไม่เห็นเลย รับเอาผ้าเทียมอันเปื้อนเขามาเข้าไว้ห่ม แล้วดีใจ เปล่งวาจาแสดงความดีใจว่า ท่านผู้เจริญ ผ้าขาวผ่องไม่มีมลทินสะอาดหนอ ดังนี้ ด้วยเชื่อต่อบุคคลผู้มีจักขุเท่านั้น.

ดูกรมาคัณทียะ ปริพาชกอัญญเดียรฉิยทั้งหลาย ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่มีจักขุ ไม่รู้ความ ไม่มีโรค ไม่เห็นพระนิพพาน เออ ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ยังกล่าวคานี้ได้ว่า ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ดังนี้. ดูกรมาคัณทียะ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ ได้ตรัสพระคาถาไว้ว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลาย อันให้ถึงอมตธรรม ทางมืองค์แปดเป็นทางเกษม.บัดนี้ คานี้เป็นคาถาของปุถุชนไปโดยลำดับ. ดูกรมาคัณทียะ กายนี้แลเป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นความเจ็บไข้ ท่านนั้นกล่าวกายนี้เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นความลำบาก เป็นความเจ็บไข้ว่า ท่านพระโคตม ความไม่มีโรคนั้นคืออันนี้ นิพพานนั้นคืออันนี้. ก็ท่านไม่มีจักขุของพระอริยะ อันเป็นเครื่องรู้ความไม่มีโรคอันเป็นเครื่องเห็นนิพพาน.

เอสา^๑ เอตริหิ อนุปุพฺพเพน ปุณฺณชนคาคา ๑ อัย โข มากณฺฑิย กาโย โรคฺกุโต คณฺหา
 ภูโต สลฺลภฺภูโต อมฺภฺภูโต อาพาธภูโต โส ตฺวํ อิมํ กายํ โรคฺกุตํ
 คณฺหาภูตํ สลฺลภฺภูตํ อมฺภฺภูตํ อาพาธภูตํ อิทนฺตํ โภ โคตม อาโรคฺย อิทนฺตํ นิพฺพานนฺติ
 วเทสิ ๑ ตํ หิ เต มากณฺฑิย อริยํ จกฺขุ นตฺถิ เยน ตฺวํ อริเยน จกฺขุนา อาโรคฺย ชาเนยฺยาสี
 นิพฺพานํ ปสฺสเสยฺยาสีติ ๑

[๒๘๘]

เอวํ ปสนฺโน อหํ โภโต โคตมสฺส ปโหติ เม ภวํ โคตโม ตถา ฌมฺมํ เทเสตุํ
 ยถาหํ อาโรคฺย ชาเนยฺยํ นิพฺพานํ ปสฺสเสยฺยนฺติ ๑ เสยฺยถาปี มากณฺฑิย ขจฺจนฺโธ ปุริโส^๒ น
 ปสฺสเสยฺย กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย นีลกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย ปิตฺตกานิ รูปานิ น
 ปสฺสเสยฺย โลหิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย มณฺเชฏฺฐิกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย สมวิสมํ น
 ปสฺสเสยฺย ตารกรูปานิ น ปสฺสเสยฺย จนฺทิมสฺสุริเย ๑ ตสฺส มิตฺตามจฺจา ฌาติสาลอฺหิตา ภิสกํ
 สลฺลภฺตํ อฺปปุจฺเจยฺยํ ตสฺส โส ภิสกโก สลฺลภฺตโต เกสขฺชํ กรเยยฺย โส ตํ เกสขฺชํ อากมฺม
 น จกฺขุณิ อฺปปาเทยฺย น^๓ จกฺขุณิ วิโสธเยยฺย ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ มากณฺฑิย นนฺ โส เวชฺโซ ยาวเทว
 กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาที อสฺสาติ ๑ เอวํ โภ โคตม ๑ เอวเมว โข มากณฺฑิย อหฺลฺเจว^๔ เต
 ฌมฺมํ เทเสยฺย อิทนฺตํ อาโรคฺย อิทนฺตํ นิพฺพานนฺติ โส ตฺวํ อาโรคฺย น ชาเนยฺยาสี
 นิพฺพานํ น ปสฺสเสยฺยาสี โส มมสฺส กิลมโถ สว มมสฺส วิเหสาติ ๑

[๒๘๙]

เอวํ ปสนฺโน อหํ โภโต โคตมสฺส ปโหติ เม ภวํ โคตโม ตถา ฌมฺมํ เทเสตุํ
 ยถาหํ อาโรคฺย^๕ นิพฺพานํ ปสฺสเสยฺยนฺติ ๑ เสยฺยถาปี มากณฺฑิย ขจฺจนฺโธ ปุริโส โส น
 ปสฺสเสยฺย กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย นีลกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย ปิตฺตกานิ รูปานิ น
 ปสฺสเสยฺย โลหิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย มณฺเชฏฺฐิกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย สมวิสมํ น
 ปสฺสเสยฺย ตารกรูปานิ น ปสฺสเสยฺย จนฺทิมสฺสุริเย ๑ โส สฺสณฺเอยฺย จกฺขุมนโต ภาสฺมานสฺส เลกั
 วต โภ โอทาตํ วตฺถํ อภิรूपํ นิมฺมลํ สฺวจินฺติ ๑ โส โอทาตปริเยสนํ จเรยฺย ตเมณํ อณฺณตโร
 ปุริโส เตลมสิกเตน สาหุพฺจีวเรณ วณฺเจยฺย^๖ อิทนฺเต อมฺโภ ปุริส โอทาตํ วตฺถํ อภิรूपํ นิมฺมลํ
 สฺวจินฺติ ๑ โส ตํ ปฏิกฺกณฺเอยฺย ปฏิกฺกณฺเอยฺย ปารุเปยฺย ตสฺส มิตฺตามจฺจา ฌาติสาลอฺหิตา
ภิสกํ สลฺลภฺตํ อฺปปุจฺเจยฺยํ ตสฺส โส ภิสกโก สลฺลภฺตโต เกสขฺชํ กรเยยฺย อฺพุทฺธวิเรจฺจ

๑ ย. สว ๑

๒ ม. ย. โส ๑

๓ ย. นสทโท นตฺถิ ๑

๔ ม. อหฺลฺเจ เต ๑

๕ ม. ย. ชาเนยฺย ๑

๖ ม. กณฺเอยฺย ๑

มาคัณขิยะอาราธนาพระพุทธเจ้าแสดงธรรม

[๒๘๘]

ข้าพเจ้าเลื่อมใสต่อท่านพระโคตมอย่างนี้แล้ว ท่านพระโคตมย่อมทรงสามารถเพื่อจะทรงแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า โดยประการที่ให้ความรู้ความไม่มีโรคให้เห็นนิพพานได้.

คุกรมคัณขิยะ เปรียบเหมือนบุรุษตาบอดแต่กำเนิด ไม่ได้เห็นรูปดำและขาว ไม่ได้ เห็นรูปสีเขียว ไม่ได้เห็นรูปสีเหลือง ไม่ได้เห็นรูปสีแดง ไม่ได้เห็นรูปสีชมพู ไม่ได้เห็นที่ อันเสมอและ ไม่เสมอ ไม่ได้เห็นรูปหมู่ดาว ไม่ได้เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์.มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของเขา พึงตั้งแพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดให้รักษา แพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดนั้น ได้ทำยารักษาเขา เขา อาศัยยานั้นแล้วก็เห็นไม่ได้ ทำจักษุให้ใสไม่ได้ คุกรมคัณขิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนี้นี้เป็นไฉน แพทย์ต้องมีส่วนแห่งความลำบาก ความคับแค้นสักเพียงไร มิใช่หรือ?

อย่างนั้น ท่านพระโคตม.

คุกรมคัณขิยะ เราก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน พึงแสดงธรรมแก่ท่านว่า ความไม่มีโรคนั้นสิ่งนี้ นิพพานนั่นคือสิ่งนี้ ดังนี้ ท่านนั้นก็พึงรู้ความไม่มีโรคไม่ได้ พึงเห็นนิพพานไม่ได้ อนันนั้น พึงเป็น ความเห็นัดเหน้อย เป็นความลำบากแก่เรา.

[๒๘๙]

ข้าพเจ้าเลื่อมใสต่อท่านพระโคตมด้วยอาการอย่างนี้แล้ว ท่านพระโคตมย่อมทรงสามารถเพื่อแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า โดยประการที่ให้ความรู้ความไม่มีโรค ให้เห็นนิพพานได้.

คุกรมคัณขิยะ เปรียบเหมือนบุรุษตาบอดมาแต่กำเนิด เขาไม่ได้เห็นรูปดำและขาวไม่ได้ เห็นรูปสีเขียว ไม่ได้เห็นรูปสีเหลือง ไม่ได้เห็นรูปสีแดง ไม่ได้เห็นรูปสีชมพู ไม่ได้เห็น ที่อันเสมอและ ไม่เสมอ ไม่ได้เห็นรูปหมู่ดาว ไม่ได้เห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์. แต่เขาได้ฟัง ต่อคนที่มี จักษุซึ่งกล่าวอยู่ว่า ท่านผู้เจริญ ผ้าขาวผ่องงาม ไม่มีมลทินสะอาดหนอ บุรุษตาบอดแต่กำเนิดนั้น พึงเที่ยวแสวงหาผ้าขาวผ่อง บุรุษคนหนึ่งเอาผ้าเทียมเปื้อนเขม้ามาลงเขานันว่า บุรุษผู้เจริญ ผ้าของท่านผืนนี้ขาวผ่องงามไม่มีมลทินสะอาด. เขาจับผ้านั้นมาห่ม มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของเขา ตั้งแพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดให้รักษา แพทย์ผู้ชำนาญการผ่าตัดนั้น ทำยาถอนให้อาเจียร ยาถ่ายให้ ลง ยาหยอด ยาหยอดซ้ำ ยานัตถ์ เขาอาศัยยานั้นแล้วเห็นได้ชำระตาให้ใสได้ เขาย่อมละความรัก ด้วยสามารถความพอใจในผ้าเทียมเปื้อนเขมาโน้นได้ พร้อมกับตาเห็น เขาพึงเบียดเบียนบุรุษที่ลง ตนนั้นโดยความเป็นศัตรู โดยความเป็นข้าศึก อนึ่ง เขาพึงสำคัญบุรุษที่ลงตนนั้นว่าควรปลงชีวิต เสียด้วยความแค้นว่า บุรุษผู้เจริญ เราถูกบุรุษผู้นี้ เอาผ้าเทียมเปื้อนเขม้ามาลงให้หลงว่า บุรุษผู้เจริญ

อโธวีเรจัน อณฺชนํ ปจฺจณฺชนํ นตฺถกมฺมํ ๑ โส ตํ เกสขฺชํ อากมฺม จกฺขุณี อุปฺปาเทยฺย
 จกฺขุณี วิโสธเยยฺย ตสฺส สห จกฺขุปฺปาทา โย อสฺสกุสฺมีย์^๑ เตลมสฺสิกเต สาหุพฺจีวเร จนนฺทราโค โส
 ปหีเยถ ตณฺเฏจัน^๒ ปุริสํ อมิตฺตโคปิ ทเหยฺย ปจฺจตฺถิกโคปิ ทเหยฺย อปฺปจํ ชีวิตา โวโรเปตพฺพํ
 มณฺเฏเยยฺย ทิฆมรุตฺตํ วต โภ อหํ อิมินา ปุริเสน เตลมสฺสิกเตน สาหุพฺจีวเรณ นิกโค วณฺณจิตฺโต
 ปลฺลทฺโธ^๓ อิทนฺเต อมฺโภ ปุริส โอทาตํ วตฺถํ อภิรูปํ นิมฺมลํ สุจินฺตํ เอวเมว โข มากณฺทฺธิย
 อหณฺเจว เต ฐมฺมํ เทเสยฺย อิทนฺตํ อารอฺกยํ อิทนฺตํ นิพฺพานนฺติ ๑ โส ตํวํ อารอฺกยํ
 ชานเยยฺยาสี นิพฺพานํ ปสฺสเยยฺยาสี ตสฺส เต สห จกฺขุปฺปาทา โย ปณฺจสฺสุปาทานกฺขนฺธสฺส
 จนนฺทราโค โส ปหีเยถ อปฺปจํ เต เอวเมวสฺส ทิฆมรุตฺตํ วต โภ อหํ อิมินา จิตฺเตน นิกโค
 วณฺณจิตฺโต ปลฺลทฺโธ^๔ อหณฺจ^๕ รูปเยว อุปาทียมาโน อุปาทียี เวทนฺเยว อุปาทียมาโน ทียมาโน
 อุปาทียี สลฺยณฺเยว อุปาทียมาโน อุปาทียี สงฺขารเยว^๖ อุปาทียมาโน อุปาทียี วิญฺญานฺเยว
 อุปาทียมาโน อุปาทียี ตสฺส เม อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวานฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส
 สมฺภวโย โหติตี ๑

[๒๕๑]

เอวํ ปสนฺโน อหํ โภโค โคตมสฺส ปโหติ เม ภวํ โคตโม ตถา ฐมฺมํ เทเสตฺถํ ยถาหํ
 อิมมฺหา อาสนา อนนฺโธ วุฏฺฐเหยฺยนฺติ ๑ เตนฺหิ ตํวํ มากณฺทฺธิย สปฺปริเส ภาชเยยฺยาสี ยโต โข
 ตํวํ มากณฺทฺธิย สปฺปริเส ภาชเยยฺยาสี ตโต ตํวํ มากณฺทฺธิย สทฺฐมฺมํ โสสฺสตี ยโต โข ตํวํ
 มากณฺทฺธิย สทฺฐมฺมํ โสสฺสตี ตโต ตํวํ มากณฺทฺธิย ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏิปชฺชิสฺสตี ยโต โข ตํวํ
 มากณฺทฺธิย ฐมฺมานุฐมฺมํ ปฏิปชฺชิสฺสตี ตโต^๗ ตํวํ มากณฺทฺธิย สามฺเยว ลสฺสตี สามํ
 ทกฺขิสฺสตี^๘ อิมํ โรคา คณฺหา สลฺลลา อิทํ โรคา คณฺหา สลฺลลา อปฺริเสสา นินฺรุชฺฌนฺติ ตสฺส เม
 อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธํ ภวนิโรธา ชาตินิโรธํ ชาตินิโรธา ชรามรณํ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นินฺรุชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทฺทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธํ
 โหติตี ๑

[๒๕๒]

เอวํ วุตฺเต มากณฺทฺธิโย ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ

๑ ม. ย. อมฺกุสฺมีย์ ๑

๒ ม. ย. ตณฺจ นํ ๑

๓ ย. ปลฺลทฺโธ ๑

๔ ย. ปลฺลทฺโธ ๑

๕ ม. ย. อหณฺทฺธิ ๑

๖ ม. ย. สงฺขารเยว ๑

๗ ม. ตโต โข ตํวํ ๑

๘ ส. ย. ทกฺขิสฺสตี ๑

ฝ่าของท่านนี้ขาวผ่องงามไม่มีมลทินสะอาด ดังนี้ มานานหนอ จันใด ดูรมาคณฺทียะ เราก็นั่นนั่น เหมือนกัน ถ้าแสดงธรรมแก่ท่านว่า ความไม่มีโรคนั้นคือข้อนี้ นิพพานนั้นคือข้อนี้. ท่านนั้นพึงรู้ ความไม่มีโรค พึงเห็นนิพพานได้ท่านนั้นก็ละความกำหนดด้วยสามารถความพอใจในขั้นที่มี อุปาทานทั้งห้าได้ พร้อมกับความเห็นเกิดขึ้น อนึ่ง ท่านพึงมีความดำริอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ เราถูกจิตนี้ล่อลวงให้หลงมา นานแล้วหนอ เราเมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่รูปเท่านั้น เมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่น แต่เวทนาเท่านั้น เมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่สัญญาเท่านั้น เมื่อยึดมั่นก็ยึดมั่นแต่สังขารเท่านั้น เมื่อยึดมั่น ก็ยึดมั่นแต่วิญญาณเท่านั้น เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยภพจึงมีแก่เรานั้น เพราะภพนั้นเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัยจึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ความเกิดขึ้นแห่ง กองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้.

[๒๕๑]

ข้าพเจ้าเลื่อมใสต่อพระโคตมอย่างนี้แล้ว ท่านพระ โคตมย่อมทรงสามารถเพื่อแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า โดยประการที่ ข้าพเจ้าไม่เป็นคนบอด ลุกขึ้นจากอาสนะนี้ได้.

ดูรมาคณฺทียะ ถ้าเช่นนั้น ท่านควรคบสัตบุรุษ เพราะเมื่อใดท่านคบสัตบุรุษ เมื่อนั้น ท่าน จักได้ฟังธรรมของสัตบุรุษ เมื่อท่านได้ฟังธรรมของสัตบุรุษ ท่านจักปฏิบัติธรรมสมควรแก่ ธรรม เมื่อท่านปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ท่านจักรู้เอง เห็นเองว่า โรค ไข้ ลูกศร คืออันนี้ โรค ไข้ ลูกศร จะดับไปโดยไม่เหลือในที่นี้ เพราะอุปาทานของเรานั้นดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะ ชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสก็ดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อม มีด้วยประการฉะนี้.

มาคณฺทียะ ได้บรรพชาและอุปสมบท

[๒๕๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว มาคณฺทียปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภายตของ พระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ จันใด. ท่านพระโคตมทรงประกาศ ธรรมโดยอเนกปริยาย จันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้า พระองค์พึงได้บรรพชา อุปสมบท ในสำนักท่านพระโคตม.

ดูรมาคณฺทียะ ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรฉิย หวังบรรพชา หวังอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้น จะต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน เมื่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบทเพื่อ ความเป็นภิกษุได้ ก็แต่ว่า เรารู้ความต่างแห่งบุคคลในข้อนี้.

โก โคตม เสยฺยถาปี โก โคตม นิกฺกฺขชิตฺติ วา อุกฺกฺขเชยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺพหสฺส
 วา มกฺกํ อาจิกฺกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺพชฺโชตํ ฐาเรยฺย จกฺขุมฺนโต รูปานิ ทกฺขณฺตฺติ^๑ เอวเมว
 โกตา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ กจฺฉามิ ธมฺมณฺจ
 ภิกฺขุสงฺฆมณฺจ ลเภยฺยาหํ โกโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺมปทฺนติ ฯ โย โข
 มากณฺทฺธิย อณฺณตฺตฺติยปฺพฺโพ อิมสฺมี ธมฺมวินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ อากงฺขติ อุปสมฺมปทํ โส
 จตฺตาริ มาเส ปริวสฺติ จตฺตุนํ มาसानํ อจฺเจน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ
 อุปสมฺมปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย อปีจ เมตฺถ ปุคฺคลเวมตฺตตา วิทิตาติ ฯ สเจ ภนฺเต
 อณฺณตฺตฺติยปฺพฺพา^๒ อิมสฺมี ธมฺมวินเย อากงฺขนฺตา^๓ ปพฺพชฺชํ อากงฺขนฺตา^๔ อุปสมฺมปทํ
 จตฺตาริ มาเส ปริวสฺนติ^๕ จตฺตุนํ มาसानํ อจฺเจน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺติ
 อุปสมฺมปาเทนฺติ^๖ อหํ จตฺตาริ วสฺसानิ ปริวสิสฺสามิ จตฺตุนํ^๗ วสฺसानํ อจฺเจน
 อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพาเชนฺตุ อุปสมฺมปาเทนฺตุ ภิกฺขุภาวายาติ ฯ อตฺถ โข มากณฺทฺธิโย
 ปรีพฺพาชโก ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อตฺถ อุปสมฺมปทํ ฯ อจิรฺอุปสมฺมปฺนโน โข ปนายสฺมา
 มากณฺทฺธิโย เอโก วูปกฺกุโจ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย
 กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชนฺติ^๘ ตทฺนตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเฐ
 ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺมปชฺช วิหาสิ ขีณฯ ชาติ วุสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณิยํ
 นาปรํ อิตฺถตฺตฺถายาติ อพฺภณฺณาสี ฯ อณฺณตโร โข ปนายสฺมา มากณฺทฺธิโย อรหฺตํ
 อโหสิตี ฯ

มากณฺทฺธิยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปณฺจมํ ฯ

๑ ย. ทกฺขณฺตฺติ ฯ

๒ ม. ...ปฺพฺโพ ฯ

๓ ม. อากงฺขติ ฯ

๔ ม. อากงฺขติ ฯ

๕ ม. ปริวสฺติ ฯ

๖ ม. ย. ภิกฺขุภาวาย ฯ

๗ ย. มํ ฯ ม. ปพฺพาเชนฺติ ฯ

๘ ไม่มีคำบาลี

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าชนทั้งหลายผู้เคยเป็นอัญญเดียรฉัตร หวังบรรพชา หวังอุปสมบท ในธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน เมื่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้ บรรพชาอุปสมบทได้ไซ้ ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาสสี่ปี ต่อเมื่อล่วงสี่ปี ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้วจึงให้บรรพชาให้อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุเถิด.

มาคัณขิยปริพาชกได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว ก็เมื่อท่านมาคัณขิยะอุปสมบทแล้ว ไม่นาน หลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรมีตนส่งไปแล้ว ไม่ช้านานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบ ต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ท่านมาคัณขิยะได้เป็นพระอรหันตรูปหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังนี้แล.

จบ มาคัณขิยสูตรที่ ๕.

สนทกสูตร^๑

[๒๕๓]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสมุพิย วิหริติ โฆสิตารามे ๑ เตน โข ปน สมเยน สนทโก ปริพฺพาชโก ปิถกฺขคฺคหํ^๑ ปฏฺวิสติ มหติยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ^๒ ปณฺจมตฺเตหิ ปริพฺพาชกสเทหิ ๑ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายณฺหสมยํ ปฏฺิสลฺลํ ๑ วุฏฺฐิตํ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อายามาวุโส เยน เทวกฺกฺโสฬฺโง เตนฺปสฺงกมิตฺถํ ๑ คฺหาทสฺสนายาติ ๑ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจุสฺสํ ๑ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สมพฺพเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ^๓ เยน เทวกฺกฺโสฬฺโง เตนฺปสฺงกมิตฺถํ ๑ เตน โข ปน สมเยน สนทโก ปริพฺพาชโก มหติยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ^๔ นิสินฺโน โหติ อุนฺนาทินิยา อุจฺจาตฺตมฺหาสทฺทาย^๕ ๑ อเนกวิหิตํ ตีรจฺฉานกถํ กถณฺติยา เสยฺยถิํ ราชกถํ ฌอรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ฌยกถํ ยฺยทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ^๖ สยณกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ฌาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ^๗ สฺวรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภกฺกฺชานกถํ กุมฺภทาสิกถํ ปุพฺพเปตฺกถํ นานตฺตกถํ โลกขุทายิกํ สมฺมตฺตขุทายิกํ อิตฺถวาทกถํ อิติ วา ๑ อทฺทสา โข สนทโก ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน สกํ ปริสํ สณฺนเปสิ ๑ อปฺปสทฺทา โภณฺโต โหนฺตุ มา โภณฺโต สทฺทมกตฺถ อัย สมณฺสฺส โคตมสฺส สาวโก อากจฺจนฺติ สมโณ อานนฺโท ยาวตา โข ปน สมณฺสฺส โคตมสฺส สาวกา โกสมุพิย ปฏฺวิสฺนติ ๑ อยฺนเตสํ อลฺยตโร สมโณ อานนฺโท อปฺปสทฺทกามา โข ปน เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทวินีตา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทินอ อปฺเปวนาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสฺงกมิตฺถํ มลฺลเยยฺยาติ ๑ อถ โข เต ปริพฺพาชกา ตฺถหิ อเหตุ ๑ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน สนทโก ปริพฺพาชโก เตนฺปสฺงกมิตฺถํ ๑ อถ โข ปน^๘ สนทโก ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ เอตุ โข ภวํ อานนฺโท สฺวาคตํ โภโต อานนฺทสฺส จิรสฺสํ โข ภวํ อานนฺโท อิมํ ปริยายมกาสิ ยทิตํ อิทาคมนาย นิสิตฺตุ ภวํ อานนฺโท อิทมาสนํ ปณฺยตฺตุนฺติ ๑ นิสิตฺติ โข อายสฺมา อานนฺโท ปณฺยตฺเต อาสเน ๑ สนทโกปิ โข ปริพฺพาชโก อลฺยตฺรํ นิจํ อาสนํ คเหตุวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑

[๒๕๔]

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สนทกํ ปริพฺพาชกํ อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ กาย นฺตฺถ สนทก เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ ๑ ติฏฺฐเตสา โภ

๑ ม. มัลลขุคฺคหํ ๑

๒ ย. อุจฺจาตฺตมฺหาสทฺทาย ๑

๓ ย. วตฺถกถํ ๑

๔ ม. ปริสกถํ ๑

๕ ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ๑

๖. สันทกสูตร

เรื่องสันทกปริพาชก

[๒๕๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสภาราม เขตเมืองโกสัมพี. สมัยนั้น

สันทกปริพาชกพร้อมด้วยปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ประมาณห้าร้อย อาศัยอยู่ ณ ถ้ำปีลักขลูลา. ครั้นนั้นเวลาเย็น ท่านพระอานนท้ออกจากที่เรือนแล้วเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายจะเข้าไปยังบ่อน้ำที่น้ำฝนเขาเพื่อจะดูถ้ำ. ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนทว่า อย่างนั้นท่านผู้มีอายุ. ลำดับนั้นท่านพระอานนทพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เข้ายังบ่อน้ำที่น้ำฝนเขา. สมัยนั้นสันทกปริพาชก นั่งอยู่กับปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ ซึ่งกำลังพูดติรจนากถา เป็นอันมาก ด้วยเสียงสูง เสียงใหญ่อิงคนิ่ง คือพูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอมเรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องนางกุ่มกทาสี เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลกเรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้นๆ. สันทกปริพาชกได้เห็นท่านพระอานนทกำลังมาแต่ไกล จึงห้ามบริษัทของตนให้สงบเสียงว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จงเบาเสียงเถิด ท่านผู้เจริญทั้งหลายอย่าทำเสียงดังต่อไปเลย นี่สาวกของพระสมณโคดม เป็นสมณะชื่ออานนท กำลังมาอยู่ สมณะชื่ออานนทนี่ เป็นสาวกองค์หนึ่ง ในบรรดาสาวกของพระโคดม ที่อาศัยอยู่ ณ เมืองโกสัมพี ก็ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น เป็นผู้ใคร่ในความเป็นผู้มีเสียงเบา แนะนำในความมีเสียงเบา กล่าวสรรเสริญเสียงเบา ถ้ากระไร สมณะชื่ออานนทนั้น ทราบว่าบริษัทมีเสียงเบาแล้ว พึงสำคัญที่จะเข้ามาใกล้. ลำดับนั้น ปริพาชกเหล่านั้นได้นั่งอยู่. ท่านพระอานนทได้เข้าไปหาสันทกปริพาชกถึงที่ใกล้. สันทกปริพาชกได้กล่าวกะท่านพระอานนทว่า เชิญมาเถิดท่านพระอานนท ท่านพระอานนทมามีดีแล้ว ต่อมาท่านพระอานนทจึงจะได้ทำเหตุ เพื่อจะมาในที่นี้ เชิญนั่งเถิดท่านพระอานนท นี่อาสนะปูไว้แล้ว. ท่านพระอานนทนั่งบนอาสนะที่ปูไว้แล้วแม้สันทกปริพาชกถือเอาอาสนะอันต่ำแห่งหนึ่ง แล้วนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

ธรรมิกกถา

[๒๕๔]

ท่านพระอานนทได้กล่าวกะสันทกปริพาชกว่า ดูกรสันทกะ เมื่อคี่นี้ ท่านทั้งหลายประชุมสนทนาอะไรกัน และเรื่องอะไรที่ท่านทั้งหลายหยุดค้างไว้ในระหว่าง?

ส. ท่านพระอานนท เรื่องที่ข้าพเจ้าทั้งหลายประชุมสนทนาเมื่อคี่นั้น ขอยกไว้เสียเถิด เรื่องนั้นท่านพระอานนทจักได้ฟังแม้ในภายหลังโดยไม่ยาก คีละหนอ ขอเรื่องที่เป็นธรรมในลัทธิ แห่งอาจารย์ของตนจงแจ่มแจ้งแก่ท่านพระอานนทเถิด.

อา. ดูกรสันทกะ ถ้าเช่นนั้นท่านจงฟัง จมสัการให้ดี เราจักกล่าว. สันทกปริพาชกรับคำท่านพระอานนทแล้ว. ท่านพระอานนทได้กล่าวว่า ดูกรสันทกะ ลัทธิสมัยอันไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ๔

อานนท กถา ยาย มยฺ เอตริหิ กถาย สนฺนิสินฺนา เนสา โภโต อานนทสฺส กถา ทูลลภา
ภวิสฺสติ ปจฺฉาปี สวณาย สาธุ วต ภวนฺตึเยว อานนทํ ปฏิภาตฺส สเก อจฺริยเก ฌมฺมี
กถาติ ฯ เตนหิ สนฺทก สฺสณานิ สาธุกํ มนสิโกโรหิ ภาสิสฺสามิติ ฯ เอวํ โภติ โข สนฺทโก
ปริพฺพาชโก อายสฺมโต อานนทสฺส ปจฺจุสฺสิติ ฯ อายสฺมา อานนโท เอตทโวจ จตฺตาริเม
สนฺทก เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเรน อพฺรหฺมจฺริยวาสา อกฺขาตา
จตฺตาริ จ อนสฺสาสีกานิ พฺรหฺมจฺริยานิ อกฺขาตานิ ยตฺถ วิญฺญู ปุริโส สสฺสกุํ^๑ พฺรหฺมจฺริยํ น
วเสยฺย วสนฺโต จ^๒ นารายะย ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺลนฺติ ฯ กตเม ปน เต[๓] อานนท เตน ภควตา
ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเรน จตฺตาริ อพฺรหฺมจฺริยวาสา อกฺขาตา ยตฺถ วิญฺญู
ปุริโส สสฺสกุํ พฺรหฺมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ นารายะย ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺลนฺติ ฯ

[๒๔๕]

อิธ สนฺทก เอกจฺโจ สตฺถา เอวฺวาที โหติ เอวํทิกฺขี นตฺติ ทินฺนํ นตฺติ ยิกฺขุจํ
นตฺติ หุตํ นตฺติ สุกฺกทกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺติ อัย โลโก นตฺติ ปโร^๓ โลโก
นตฺติ มาตา นตฺติ ปีตา นตฺติ สตฺตา โอปปาติกา นตฺติ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมฺมคฺคตา
สมฺมาปฺปฏิปนฺนา ये อิมญจ โลกํ ปฺรณฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺติ
จาตุมฺมหาภูติโก อัย ปุริโส ยทา กาลํ กโรติ ปจฺวี ปจฺวิกายํ อนฺุเปติ อนฺุปลจฺจติ อาโป
อาโปกายํ อนฺุเปติ อนฺุปลจฺจติ เตโช เตโชกายํ อนฺุเปติ อนฺุปลจฺจติ วาโย วาโยกายํ
อนฺุเปติ อนฺุปลจฺจติ^๔ อากาสํ อินฺทฺริยานิ สงฺกมฺนฺติ อาสนฺธิปฺลจฺมา ปุริสา มตํ อาทาย
คจฺจนฺติ ยาว อาพหฺนา^๕ ปทานิ ปญฺญาณนฺติ กาโปตฺกานิ อฏฺฐิณี ภวนฺติ ภสฺสมฺนฺตา
หฺตึโย ทตฺตฺพลฺลตฺตํ ยทิทํ ทานํ เตสํ ตฺวจฺฉ^๖ มุสา วิลลาโป ยะเกจิ อตฺถิกวาทํ วทนฺติ พาเล จ
ปญฺหิตฺเต จ กายสฺส เกทา อฺจุฉิขฺชนฺติ วินสฺสนฺติ น โหนฺติ ปรมฺมรณฺตาติ ฯ

[๒๔๖]

ตตฺร สนฺทก วิญฺญู ปุริโส อิติ ปฏฺฐิตลฺลจฺจติ อัย โข ภวํ สตฺถา เอวฺวาที เอวํทิกฺขี
นตฺติ ทินฺนํ นตฺติ ยิกฺขุจํ นตฺติ หุตํ นตฺติ สุกฺกทกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺติ อัย
โลโก นตฺติ ปโร โลโก นตฺติ มาตา นตฺติ ปีตา นตฺติ สตฺตา โอปปาติกา นตฺติ โลเก
สมณพฺรหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฺปฏิปนฺนา ये อิมญจ โลกํ ปฺรณฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺติ จาตุมฺมหาภูติโก อัย ปุริโส ยทา กาลํ กโรติ ปจฺวี ปจฺวิกายํ อนฺุเปติ
อนฺุปลจฺจติ อาโป อาโปกายํ อนฺุเปติ อนฺุปลจฺจติ เตโช เตโชกายํ อนฺุเปติ อนฺุปลจฺจติ วาโย

๑ ม. สสฺสกุํ ฯ

๒ ส. ย. วสนฺโต วาติ ปาโง ทิสฺสติ ฯ

๓ ม. โภ ฯ

๔ ม. ปโรโลโก ฯ

๕ ม. ย. อาพหฺนา ฯ อปฺริปี อิทิสฺสเมว ฯ

๖ ม. ตฺวจฺฉา ฯ อปฺริปี อิทิสฺสเมว ฯ

ประการนี้ และพรหมจรรย์อันเว้นความยินดี ๔ ประการ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ที่พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ตรัสไว้แล้ว.

ข้าแต่ท่านพระอานนท์ กัลลหิสมัยอันไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ๔ ประการที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ที่พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบตรัสไว้แล้วนั้น เป็นไฉน.

[๒๕๕]

ดูกรสันทกะ ศาสดาบางคนในโลกนี้ มีปกติก้าวอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ท่านไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาบิดาไม่มี สัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ซึ่งกระทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้ง ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง และสอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง ไม่มีในโลก คนเรานี้เป็นแต่ประชุมมหาภูตทั้งสี่ เมื่อทำกาลกิริยา ธาตุดิน ไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำ ไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟ ไปตามธาตุไฟ ธาตุลม ไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมเลื่อนลอยไปสู่อากาศ คนทั้งหลายมีเดียงเป็นที่ ๕ จะห้ามเขาไปเมื่อตายแล้ว ร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกมีสีดจนกพิลาป การเช่นสรวงมีเถาเป็นที่สุด ท่านนี้คนเขลาบัญญัติไว้ คำของคนบางพวกพูดว่า มีผลๆ ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย ทั้งพาลทั้งบัณฑิตย่อมขาดสูญพินาศสิ้น เบื้องหน้าแต่ตายไปย่อมไม่มี ดังนี้.

ว่าด้วยพรหมจริยาส

[๒๕๖]

ดูกรสันทกะ ในลัทธิของศาสนานั้น วิญญูชนย่อมตระหนักดังนี้ว่า ท่านศาสดาผู้มีปกติก้าวอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า การบูชาไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาบิดาไม่มี สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ซึ่งทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งไม่มีในโลก คนเรานี้เป็นแต่ประชุมมหาภูตทั้งสี่ เมื่อทำกาลกิริยา ธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อนลอยไปสู่อากาศ คนทั้งหลายมีเดียงเป็นที่ ๕ จะห้ามเขาไปเมื่อตายแล้ว ร่างกายปรากฏ อยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกมีสีดจนกพิลาป การเช่นสรวงมีเถาเป็นที่สุด ท่านนี้คนเขลา บัญญัติไว้ คำของคนบางพวกพูดว่ามีผลๆ ล้วนเป็นคำเปล่า คำเท็จ คำเพ้อ เพราะกายสลาย ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต ย่อมขาดสูญ

[୩୫୩]

[୧୫୩]

๕ ม. ปจาเปนโต ฯ

พินาสลีน เบื้องหน้าแต่ตายไปย่อมไม่มีดังนี้. ถ้าคำของศาสดาผู้นี้เป็นคำจริง กรรมในลัทธินี้ที่เราไม่ได้ทำเลย เป็นอันทำแล้ว พรหมจรรย์ในลัทธินี้ที่เราไม่ได้อยู่เลย เป็นอันอยู่แล้ว แม้เราทั้งสองคือเราผู้ไม่ได้กล่าวว่า เพราะกายสลาย แม้เราทั้งสอง จักขาดสูญพินาสลีน เบื้องหน้าแต่ตายไปจักไม่มี ดังนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้เสมอๆ กัน ถึงความเป็นผู้เสมอๆ กันในลัทธินี้. ที่ยิ่งกว่ากันก็คือความที่ท่านศาสดานี้เป็นผู้ประพฤติเปลือยกาย เป็นคนศีรยะโล้น ทำความเพียร ในการเดินกระเหยง ถอนผม และหนวด เมื่อเราอยู่ครองเรือนนอนเบียดกับบุตร ประพรมแก่นจันทร์เมืองกาฬี ทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงินอยู่ ก็จักเป็นผู้มีคติเสมอๆ กับท่านศาสดานี้ในภพหน้าได้ เรานั้นรู้อะไร เห็นอะไรอยู่จึงจักประพฤติพรหมจรรย์ในศาสดานี้ วิญญูชนนั้นครั้งรู้ว่าลัทธินี้ไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ได้ ดังนี้แล้ว ย่อมเบือนหน้าหนีไปจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ ลัทธิอันไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ได้ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ เป็นประการที่หนึ่งนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ตรัสไว้แล้ว.

[๒๕๗]

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ มีปกติก้าวอย่างนี้มีความเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำเขาให้เศร้าโศกเอง ใช้ผู้อื่นทำเขาให้เศร้าโศก ทำให้เขาลำบากเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำเขาให้ลำบาก ให้คืนรนเอง ใช้ผู้อื่นทำเขาให้คืนรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ตัดที่ต่อปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุมนอยู่ที่ทางเปลี่ยว ทำชู้ภรรยาเขา พุคเทจ ผู้ทำไม่เชื่อว่าทำบาป แม้หากผู้ใดจะใช้จักร ซึ่งมีคมโดยรอบเหมือนมิดโกน สังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้เอง ใช้ให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ใช้ให้ผู้อื่นบูชา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา ด้วยการให้ทาน การทรมานอินทรีย์ การสำรวมศีล การกล่าวคำสัตย์ บุญย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขาดังนี้.

[๒๕๘]

ดูกรสันทกะ ในลัทธิท่านศาสดานี้ วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักรู้ว่า ท่านศาสดาผู้มีปกติก้าวอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำเขาให้เศร้าโศกเอง ใช้ผู้อื่นทำเขาให้เศร้าโศกทำเขาให้

เอวํทิกฺขจี้ กรโต การยโต จินฺนุทโต เณทาปยโต ปจโต ปจาปยโต โสจโต โสจาปยโต
 กิลมโต กิลมาปยโต ฝนฺนุทโต ฝนฺนุทาปยโต ปาณมตฺติปาตาปยโต อทินฺนํ อาทียโต สฺนุหิ
 จินฺนุทโต นิลุโลปํ หรโต เอกาการิกํ กรโต ปริปนฺนเถ ติกฺขจโต พรทาร์ จจฺจโต มุสา
 ภณฺโต กรโต น กรียติ ปาปํ ชุรปริยฺนุเตน เจปิ จกฺกเณ โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณเ เอกํ
 มํสขลํ เอกํ มํสปฺปยุชํ กรยฺย นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ นตฺถิ ปาปสฺส อากโม ทกฺขจฺฉนฺนเจปิ
 กงฺคาย ตีรํ จจฺจเยยฺย หนนฺนุโต ฆาเตนฺนุโต จินฺนุทฺนุโต เณทาเปฺนฺนุโต ปจฺนุโต ปาเจนฺนุโต นตฺถิ
 ตโตนิทานํ ปาปํ นตฺถิ ปาปสฺส อากโม อุตฺตรณฺนเจปิ กงฺคาย ตีรํ จจฺจเยยฺย ททฺนุโต
 ทาเปนฺนุโต ยชนฺนุโต ยชาเปนฺนุโต นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม ทาเนน
 ทเมน สลฺลเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุณฺณํ นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ ฯ สเจ อิมิสฺส โภโต
 สตฺถุโน สจฺจํ วจฺจํ อกเตน เม เอตฺถ กตํ อวฺสึเตน เม เอตฺถ วฺสึตํ อูโภปิ มยฺย เอตฺถ
 สมสฺมา สามณฺณํ ปตฺตา โย จาหํ น วทามิ อุกฺกนฺนํ กุรฺตํ น กรียติ ปาปนฺติ ฯ อติเรกํ โข
 ปนฺนิมสฺส โภโต สตฺถุโน นคฺคิยํ มุณฺทียํ อุกฺกฏิกปฺปชานํ เกสฺมสฺสโลจนํ โยหํ
 ปุตฺตสมุพาสยฺนํ อชฺฌาวสฺนุโต กาสิกจฺนุทนํ ปจฺจฺนุโณนฺนุโต มาลาคนฺธวิเลปนํ ชารเณนฺนุโต
 ชาตรุปรชตํ สาทียนฺนุโต อิมินา โภตา สตฺถารา สมสมคฺคิโก ภวิสฺสามิ อภิสฺมปฺราयํ โสหํ
 กิ ชานนฺนุโต กิ ปสฺสนฺนุโต อิมสฺมี สตฺถริ พุรฺหมจฺริยํ จริสฺสามิ โส อพุรฺหมจฺริยวาโส
 ยนฺนุติ อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พุรฺหมจฺริยา นิพฺพิชฺช ปกฺกมตฺติ ฯ อยฺย โข สนฺนทกฺ เตน ภควตา
 ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน ทฺติโย อพุรฺหมจฺริยวาโส อกฺขาโต ยตฺถ วิณฺญ
 ปุริโส สตฺถกํ พุรฺหมจฺริยํ น วสยฺย วสฺนุโต จ นารายเยยฺย ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ

[๒๕๕]

ปุณฺ จปรี สนฺนทกฺ อีธะกฺโข สตฺถา เอวํวาที โหติ เอวํทิกฺขจี้ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย
 สตฺตานํ สงฺกิละสาย อเหตุ อุปฺปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลิตฺสสนฺติ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺตานํ
 วิสุทฺธิยา อเหตุ อุปฺปจฺจยา สตฺตา วิสุทฺถนฺติ นตฺถิ พลํ นตฺถิ วิริยํ นตฺถิ ปุริสธามิ
 นตฺถิ ปุริสปรกฺกโม สพฺเพ สตฺตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา สพฺเพ ชีวา อวสา อพลา
 อวิริยา นียตฺตสฺสคฺติภาวปริณฺตา จเสววาภิชาติสฺส สุขทุกฺขํ ปฏิสฺสเวทนฺตฺติติ ฯ

[๓๐๐]

ตตฺร สนฺนทกฺ วิณฺญ ปุริโส อิติ ปฏิสฺสจฺกฺขติ อยฺย โข ภวํ สตฺถา เอวํวาที
เอวํทิกฺขจี้ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิละสาย อเหตุ อุปฺปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลิตฺสสนฺติ

ลำบากเอง ใช้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ให้คืนรบนเอง ใช้ผู้อื่นทำให้คืนรบน มาสัตว์ ลักทรัพย์ ตัดที่ ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุมนอยู่ที่ทางเปลี่ยว ทำชั่ว ภรรยาเขา พุคเทจ ผู้ทำไม่เชื่อว่าทำบาป แม้หากผู้ใดจะใช้จักร ซึ่งมีคมโดยรอบเหมือนมิดโคนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ให้เป็นลานเนื้ออันเดียวกัน ให้เป็นกองเนื้ออันเดียวกัน บาปที่มีการทำ นั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา มาเอง ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ใช้ให้ผู้อื่นเบียดเบียน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งซ้ายแห่ง แม่น้ำคงคา ให้เอง ใช้ให้ผู้อื่นให้ บุกาเอง ใช้ให้ผู้อื่นบุกา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา ด้วยการให้ทาน การทรมานอินทรีย์ การสำรวมศีล การกล่าวคำสัตย์ บุญย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา ดังนี้. ถ้าคำของศาสดานี้เป็นคำจริง กรรม ในลัทธินี้ที่เราไม่ได้ทำเลย เป็นอันทำแล้ว พรหมจรรย์ในลัทธินี้เราไม่ได้อยู่เลย เป็นอันอยู่แล้วแม้เราทั้งสอง คือเราผู้ไม่ได้กล่าวว่า เราทั้งสองผู้ทำไม่เชื่อว่า ทำบาปก็ดี ก็เชื่อว่าเป็นผู้เสมอๆกันถึงความเป็นผู้เสมอๆกันในลัทธินี้. ที่ยิ่งกว่ากันก็คือ ความที่ท่านศาสดานี้เป็นผู้ประพฤติเปลือยกาย เป็นคนศรัทธาโล้น ทำความเพียรในการเดินกระ โหยัง ถอนผมและหนวด เมื่อเราอยู่ครองเรือนนอนเบียดกับบุตร ประพรมแก่นจันทร์เมืองกาสิ ทรงดอกไม้มงคลและเครื่องอุปโภค ยินดีทองและเงินอยู่ ก็จักเป็นผู้มีคติเสมอๆ กับท่านศาสดานี้ในภพหน้าได้ เรานั้นรู้อะไรเห็นอะไรอยู่จึงจักประพฤติพรหมจรรย์ในศาสดานี้ วิญญูชนนั้นครั้งรู้ว่า ลัทธินี้ไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ได้ดังนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายหลีกไปจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ ลัทธิอันไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ได้ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติ พรหมจรรย์ถึงเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ เป็นประการที่สองนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้พระองค์เองโดยชอบตรัสไว้แล้ว.

[๒๕๕]

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกมีปกติก้าวอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุหาปัจจัยมิได้ ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลายสัตว์ทั้งหลายหาเหตุหาปัจจัยมิได้ ย่อมบริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีกรรมเพียร ไม่มีเรี่ยวแรง ของบุรุษ ไม่มี ความบากบั่นของบุรุษ สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีกรรมเพียร แปรไปตามเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย ตามความประจวบตามความเป็นเอง ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้งหกเท่านั้น ดังนี้.

[๓๐๐]

ดูกรสันทกะ ในลัทธิของศาสดานั้น วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักดังนี้ว่า ท่านศาสดาผู้มีปกติก้าวอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความเศร้าหมอง แห่งสัตว์ทั้ง

นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา อเหตฺุ อุปฺปจฺจยา สตฺตา วิสฺสุทฺถนฺตฺติ นตฺถิ พฺลํ
 นตฺถิ วิริยํ นตฺถิ ปุริสธามิ นตฺถิ ปุริสปรกฺกมฺ สพฺเพ สตฺตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา
 สพฺเพ ชีวา อวสา อพฺลา อวิริยา นิยติสํกฺคิภาวปริณฺตา ฉเสววาภิชาติสุ สุขทุกฺข์
 ปฏิสํเวทนฺตฺติ ๑ สเจ อิมสฺส โภโต สตฺถุโน สจฺจํ วณฺํ อกฺเตน เม เอตฺถ กตํ อวฺสึเตน
 เม เอตฺถ วุสฺติํ อโภปี มยฺ เอตฺถ สมสฺมา สามณฺณํ ปตฺตา โย จาหํ น วทามิ อโภ
 อเหตฺุ อุปฺปจฺจยา วิสฺสุทฺธิสฺสามาติ ๑ อติเรกํ โข ปณฺิมสฺส โภโต สตฺถุโน นคฺคิยํ มุณฺฑิยํ
 อุกฺกุฏิกปฺปชานํ เกสมสฺสโลจนํ โยหํ ปุตฺตสมฺพาสยํ อชฺฌาวสนฺโต กาสิกจฺนทํ
 ปจฺจณฺโณโต มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารณฺโต ชาตฺรปรชตํ สาทิยนฺโต อิมินา โภตา สตฺถารา
 สมสมคฺคิโก ภวิสฺสามิ อภิสฺมปฺรายํ โสหํ ก็ ชานนฺโต ก็ ปสฺสนฺโต อิมสฺมี สตฺถริ
 พุรฺหมจฺริยํ จริสฺสามิ โส อพุรฺหมจฺริยวาโส ยนฺตฺติ อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พุรฺหมจฺริยา นิพฺพิชฺช
 ปกฺกมฺติ ๑ อยฺ โข สนฺทกฺ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน
 ตติโย อพุรฺหมจฺริยวาโส อภฺษาโต ยตฺถ วิญฺญํ ปุริโส สสฺกํ พุรฺหมจฺริยํ น วเสย
 วสนฺโต จ นารายเญย ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ๑

[๓๐๑]

.ปฺน จปฺริ สนฺทกฺ อีเรกจฺโจ สตฺตา เอวฺวาที โหติ เอวฺทิฏฺฐิ สตฺติเม กายา อกฺภา
 อกฺภาวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กุญฺญา เอสิกกฺขจายิฏฺฐิตา^๑ เต น อิลฺลชนฺติ น
 วิปริณฺาเมณฺติ นาลฺลณมณฺณํ พฺยาพาเชณฺติ นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย
 วา กตฺเม สตฺต ปจฺจิกาโย อาโปกาโย เตโชกาโย วาโยกาโย สุขฺเข ทุกฺเข ชีเว สตฺตเม^๒
 อิม สตฺต กายา อกฺภา อกฺภาวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กุญฺญา เอสิกกฺขจายิฏฺฐิตา เต
 น อิลฺลชนฺติ น วิปริณฺาเมณฺติ นาลฺลณมณฺณํ พฺยาพาเชณฺติ นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา
 ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย วา ตตฺถ นตฺถิ หนฺตา วา ฌาเตตา วา โสตา วา สวาเวตา วา วิญฺญาตา
 วา วิญฺญาเปตา วา โยปี ติณฺเฬน สตฺถเณ สีสํ จินฺทติ น โกจิ กณฺจิจิ ชีวิตา โวโรเปติ
 สตฺตณฺนํ เตวว กายานมฺนตฺเรน สตฺถํ วิวรมฺนุปฺปตฺติ ๑ จุทฺทส โข ปณฺิมานิ
 โยนิปฺปมฺขสฺตสฺสทฺธานิ สฏฺฐิจฺจ^๓ สตานิ ฉ จ สตานิ ปณฺจ จ กมฺมุโน สตานิ ปณฺจ จ
 กมฺมานิ ตีณิ จ กมฺมานิ กมฺเม จ อทฺตกมฺเม จ ทวฺภูจิปฺปปฏิปทา ทวฺภูจฺนตฺรกปฺปา^๔

๑ อีสิกฺขจายิฏฺฐิตาติปิ ปาโง ๑

๒ ม. เอว ๑ ส. ย. สตฺติเม ๑

๓ ย. สฏฺฐิจิ จ ๑

๔ ม. จ ๑

หลายสัตว์ทั้งหลายหาเหตุหาปัจจัยมิได้ ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุหาปัจจัยมิได้ ย่อมบริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียร ไม่มีเรี่ยวแรงของบุรุษ ไม่มีคามบากบั่นของบุรุษ สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวงภูตะทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียร แปรไปตามเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายตามความประจวบตามความเป็นเอง ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิสภาทั้งหกเท่านั้น ดังนี้. ถ้าคำของท่านศาสดานี้เป็นคำจริง กรรมในลัทธินี้ที่เราไม่ได้ทำเลยเป็นอันทำแล้วพรหมจรรย์ในลัทธินี้ที่เราไม่ได้อยู่เลยเป็นอันอยู่แล้ว แม้เราทั้งสองคือเราผู้ไม่ได้กล่าวว่า เราทั้งสองหาเหตุหาปัจจัยมิได้ จักบริสุทธิ์เอง ดังนี้ ก็ดี ก็ถือว่าเป็นผู้เสมอๆ กัน ถึงความเป็นผู้เสมอกันในลัทธินี้. ที่ยิ่งยกว่านั้นก็คือ ความที่ท่านศาสดานี้เป็นผู้ประพฤติเปลือยกาย เป็นคนศีรษะโล้น ทำความเพียรในการเดินกระโห่ยง ถอนผมและหนวด เมื่อเราอยู่ครองเรือนนอนเบียดกับบุตร ประพรมแก่นจันทร์เมืองกาสิ ทรงดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงินอยู่ ก็จักเป็นผู้มีคติเสมอๆ กันกับท่านศาสดานี้ในภพหน้าได้เรานั้นรู้อะไร เห็นอะไรอยู่ จึงจักประพฤติพรหมจรรย์ในศาสดานี้ วิญญูชนนั้นครั้งรู้ว่า ลัทธินี้ไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ได้ดังนี้แล้ว ย่อมเบือนหน้าหนีไปจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ ลัทธิอื่นไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรม เครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ เป็นประการที่สามนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบตรัสไว้แล้ว.

[๓๐๑]

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ มีปกติกล่าวอย่างนี้ มีความเห็นว่าอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใคร นิรมิต ไม่มีใครให้ นิรมิต เป็นสภาวะอันยังยืน ตั้งอยู่มั่นคงคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองเหล่านั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์หรือ ทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน สภาวะ ๗ กองเป็นไฉน คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชีวะเป็นที่ ๗ สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครนิรมิต ไม่มีใครให้ นิรมิต เป็นสภาวะยังยืน ตั้งอยู่มั่นคงคงดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองเหล่านั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์หรือ ทั้งสุขทั้งทุกข์แก่กันและกัน ผู้ฆ่าเองก็ดี ผู้ใช้ให้ฆ่าก็ดี ผู้ไต่ย็นก็ดี ผู้กล่าวให้ไต่ย็นก็ดี ผู้เข้าใจความก็ดี ผู้ทำให้เข้าใจความก็ดี ไม่มีในสภาวะ ๗ กองนั้น เพราะแม้บุคคลจะเอาศาตราอย่างคมดัดศีรษะกัน ก็ไม่ชื่อว่าใครๆ ปลงชีวิตใครๆ เป็นแต่ศาตราสอดไปในช่องแห่งสภาวะ ๗ กองเท่านั้น ก็แต่กำเนิดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม ๓ กรรมถึง ปฏิปทา ๖๒ อันตรกัป ๖๒ อภิสภา ๖ ปุริสภูมิ ๘ อาชีวก ๔,๕๐๐ ปริพาชก ๔,๕๐๐ นาคาวาส ๔,๕๐๐ อินทริย ๒,๐๐๐ นรก ๓,๐๐๐ ราโชชชาตุ ๓๖ สัตตัญญิครรภ ๗

นพาทิชาติโย อฏฺฐ ปุริสภูมियो เอญฺณปณฺณาส อาชีวสเต เอญฺณปณฺณาส ปริพฺพาชกสเต
 เอญฺณปณฺณาส นาคาวาสสเต วิเส อินฺทริยสเต ตีเส นริยสเต จตฺตีส รโฆชาตุโย สตฺต
 สลฺลณิกพฺภา สตฺต อสลฺลณิกพฺภา สตฺต นิกฺคนถคพฺภา สตฺต เทวา^๑ สตฺต มานุสา สตฺต
 ปิสาจา สตฺต สรา สตฺต ปวฺฐา^๒ สตฺต ปาสาณา^๓ สตฺต ปปาตา สตฺต ปปาตสตานิ สตฺต สุปีนา
 สตฺต สุปีนสตานิ จูฬาสีติ มหากปฺปิโน สตฺตสทฺสฺตานิ ยานิ ๑ พาลे จ ปณฺหิตे จ
 สนฺชาวิทฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสํสํตํ กริสฺสํสํตํ ๑ ตตฺถ นตฺถิ อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา
 ตเปน วา พุรหมจฺริเยน วา อปฺปริปกฺกํ วา กมฺมํ ปริปาเจสฺสามิ ปริปกฺกํ วา กมฺมํ ผุสฺส
 ผุสฺส พุยนฺตํกริสฺสามิตี เหวํ นตฺถิ โทณฺมิเต สุขทุกฺขे ปริยนฺตกเต สํสारे นตฺถิ หายนวทุณฺเณ
 นตฺถิ อุกกํสวากํเส ๑ เสยฺยถาปี นาม สุตฺตคฺคฺเพ จิตฺเต นิพฺเพริยมานเมว ปเลติ เอวเมว พาลे
 จ ปณฺหิตे จ สนฺชาวิทฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสํสํตํ กริสฺสํสํตํ ๑

[๓๐๒]

คตฺร สนฺทก วิญญู ปุริโส อิติ ปฏฺฐิสลฺลจิกฺขติ อัย โข ภวํ สตฺถา เอวฺวาทิ เอวํทิกฺขี
 สตฺติเม กายา อกฺขา อกฺขวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กุณฺณจฺจา เอสีกฺกฺชายิณฺณจิตฺตา เต
 น อิลฺลชนฺติ น วิปริณาเมนฺติ นาลฺลณฺมณฺณํ พยาพาเชนฺติ นาลํ อลฺลณฺมณฺณสฺส สุขาย วา
 ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย วา กตฺเม สตฺต ปจฺวิกาโย อาโปกาโย เตโชกาโย วาโยกาโย สุข
 ทุกฺขे ชีเว สตฺตเม อิมे สตฺต กายา อกฺขา อกฺขวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กุณฺณจฺจา
 เอสีกฺกฺชายิณฺณจิตฺตา เต น อิลฺลชนฺติ น วิปริณาเมนฺติ นาลฺลณฺมณฺณํ พยาพาเชนฺติ นาลํ อลฺลณฺมณฺณสฺส
 สุขาย วา ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย วา ตตฺถ นตฺถิ หนฺตา วา ฆาเตตา วา โสตา วา สาเวตา
 วา วิญฺญาตา วา วิญฺญาเปตา วา โยปี ติเณฺหน สตฺเถน สีสํ ฉินฺทติ น โกจิ กณฺจํ ชีวิตา
 โวโรเปติ สตฺตณฺนํ เตวว กายานมนฺตเรณ สตฺถํ วิวรมฺนุปฺปตติ ๑ จุทฺทส โข ปณฺมานิ
 โยนิปฺปมฺขสทฺสทฺสฺตานิ สฏฺฐิจฺจ สตานิ ๙ จ สตานิ ปณฺจ จ กมฺมโน สตานิ ปณฺจ จ
 กมฺมานิ ตีณิ จ กมฺมานิ กมฺเม จ อทฺธกมฺเม จ ทวฺกฺกฺจิปฺปฏฺธิปทา ทวฺกฺกฺจนฺตรกปฺปา
 นพาทิชาติโย อฏฺฐ ปุริสภูมियो เอญฺณปณฺณาส อาชีวสเต^๔ เอญฺณปณฺณาส ปริพฺพาชกสเต
 เอญฺณปณฺณาส นาคาวาสสเต วิเส อินฺทริยสเต ตีเส นริยสเต จตฺตีส รโฆชาตุโย สตฺต
 สลฺลณิกพฺภา สตฺต อสลฺลณิกพฺภา สตฺต นิกฺคนถคพฺภา สตฺต เทวา สตฺต มานุสา สตฺต ปิสาจา
 สตฺต สรา สตฺต ปวฺฐา สตฺต ปาสาณา สตฺต ปปาตา สตฺต ปปาตสตานิ สตฺต สุปีนา สตฺต
 สุปีนสตานิ จูฬาสีติ มหากปฺปิโน สตฺตสทฺสฺตานิ ยานิ ๑ พาลे จ ปณฺหิตे จ สนฺชาวิทฺวา
 สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสํสํตํ กริสฺสํสํตํ ๑ ตตฺถ นตฺถิ อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน วา
พุรหมจฺริเยน วา อปฺปริปกฺกํ วา กมฺมํ ปริปาเจสฺสามิ ปริปกฺกํ วา กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส

๑ ม. ทิพฺพา ๑

๒ ม. สผฺฐา ๑

๓ ย. สตฺต ปาสาณาติ ปาโง นตฺถิ ๑

๔ ม. อาชีวกสเต ๑

อสังขญีครุรค์ ๗ นิคคณครุรค์ ๗ เทวดา ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สรร ๗ ปวภูชะ ๗ หิน ๗ เหาใหญ่ ๗ เหาเล็ก ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ มหาภป ๘,๔๐๐,๐๐๐ เหล่านี้ ที่พาลและบัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไปแล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ความสมหวังว่าเราจักบ่มกรรมที่ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล หรือเราสัมผัสถูกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้ว จักทำให้สุดสิ้นด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยตบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ ไม่มีในที่นั้น สุขทุกข์ที่ทำให้มีที่สิ้นสุดได้เหมือนดวงของให้หมดด้วยทะนาน ย่อมไม่มีในสงสาร ด้วยอาการอย่างนี้เลย ไม่มีความเสื่อม ความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นเลื่อนลง พาลและบัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไป จักทำที่สุดทุกข์ได้เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อม คลีหมดไปเองฉะนั้น ดังนี้.

[๓๐๒]

ดูกรสันทกะ ในลัทธิของศาสนานี้ วิญญูชนย่อมเห็นตระหนักดังนี้ว่า ท่านศาสดาผู้มีปกติกล่าวอย่างนี้ว่า มีความเห็นอย่างนี้ว่า ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครนิรมิต ไม่มีใครให้นิรมิต เป็นสภาวะยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคงดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจ เสาเรณียศ สภาวะ ๗ กองเหล่านั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุข หรือทุกข์หรือทั้งสุขทั้งทุกข์แก่กันและกัน สภาวะ ๗ กองเป็นไฉน คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชีวะเป็นที่ ๗ สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบ อย่างอันใครทำ ไม่มีใครนิรมิต ไม่มีใครให้นิรมิต เป็นสภาวะยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคงดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาเรณียศ สภาวะ ๗ กอง เหล่านั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เบียดเบียน กันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุข หรือทุกข์หรือทั้งสุขทั้งทุกข์แก่กันและกัน ผู้มาเองก็ดี ผู้ใช้ให้มาเองก็ดี ผู้ได้ยินก็ดี ผู้กล่าวให้ได้ยินก็ดี ผู้เข้าใจความก็ดี ผู้ทำให้เข้าใจความก็ดี ไม่มีในสภาวะ ๗ กองนั้น เพราะแม้ว่าบุคคลจะเอาศาตราอย่างคมตัดศีรษะกัน ก็ไม่ชื่อว่าใครๆ ปลงชีวิตใครๆ เป็นแต่ ศาตราสอดไปตามช่องแห่งสภาวะ ๗ กองเท่านั้น. ก็แต่กำเนิดที่เป็นประธาน ๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม ๓ กรรม กิ่ง ปฏิพา ๖๒ อันตรกัป ๖๒ อภิสภาติ ๖ ปุริสภูมิ ๘ อาชีวก ๔,๕๐๐ ปริพาชก ๔,๕๐๐ นาคาวาส ๔,๕๐๐ อินทรี ๒,๐๐๐ นรค ๓๐๐ ราชาธาตุ ๓๖ สสังขญีครุรค์ ๗ อสังขญีครุรค์ ๗ นิคคณครุรค์ ๗ เทวดา ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สรร ๗ ปวภูชะ ๗ หิน ๗ เหาใหญ่ ๗ เหาเล็ก ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ มหาภป ๘,๔๐๐,๐๐๐ เหล่านี้. ที่พาลและบัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้ ความสมหวังว่าเราจักบ่มกรรมที่ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล หรือเราสัมผัสถูกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้ว จักทำให้ สุดสิ้นด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยตบะหรือด้วยพรหมจรรย์นี้ไม่มีในที่นั้น สุขทุกข์ที่ทำให้มีที่สิ้นสุด ได้เหมือนดวงของให้หมดด้วยทะนาน ย่อมไม่มีในสงสารด้วยอาการอย่างนี้เลย ไม่มีความเสื่อม ความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นเลื่อนลง พาลและบัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไป จักทำที่สุดทุกข์ได้เองเหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อม คลีหมดไปเอง ฉะนั้น ดังนี้ ถ้าคำของท่านศาสดาเป็นคำจริง กรรมในลัทธินี้ที่เราไม่ได้ทำเลยเป็นอันทำแล้ว พรหมจรรย์ในลัทธินี้ที่เรามิได้อยู่เลยเป็นอันอยู่แล้ว แม้เราทั้งสองคือเราผู้มีได้กล่าวว่า เราทั้งสองเร่ร่อนท่องเที่ยวไปแล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ก็ดี ก็ชื่อว่าเป็นผู้เสมอๆ กันถึงความเป็นผู้เสมอกันในลัทธินี้ ที่ยิ่งกว่ากันก็คือความที่ท่านศาสดานี้เป็นผู้ประพาศเปลือยกาย เป็นคนศีรษะโล้น ทำความเพียรในการเดินกระโห้ง ถอนผมและหนวด เมื่อเราอยู่ครองเรือนนอนเบียดกับบุตร ประพรมแก่นจันทร์เมืองกาลิ ทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงินอยู่ ก็จักเป็นผู้มีคติเสมอๆ กันกับท่านศาสดานี้ในภพหน้าได้ เรานั้นรู้อะไรเห็นอะไรอยู่ จึงจักประพาศพรหมจรรย์ในศาสดาที่วิญญูชนนั้นครั้นรู้ว่า ลัทธินี้ไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพาศพรหมจรรย์ได้ดังนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายเลิกไปจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ ลัทธิอันไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพาศพรหมจรรย์ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพาศพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ก็ยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้ สำเร็จไม่ได้ เป็นประการที่สิ้นี่แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ตรัสไว้แล้ว ดูกรสันทกะ ลัทธิสมัยอันไม่เป็นโอกาสที่จะอยู่ประพาศพรหมจรรย์ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพาศพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ ก็ยังกุศลธรรม เครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ สี่ประการนี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็นเป็น พระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสไว้แล้ว.

พยุบดีกิริสสามิตี เหว่ นคฺคิ โทณมิตฺเต สุขทุกฺโข ปริยนตฺกเต สํสาเร นคฺคิ หายนวฑฺฒเน นคฺคิ
 อุกกัสาวกัเส ๑ เสยฺยถาปี นาม สุตตคฺคฺเพ จิตฺเต นิพฺเพริยมานเมว ปเลติ เอวเมว พาเล จ
 ปณฺทิตฺเต จ สนฺชาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสณฺตํ กิริสฺสนฺตํ ๑ สเจ ปน^๑ อิมสฺส โภโต
 สตฺถุโน สจฺจํ วจฺจํ อกฺเตน เม เอตฺถ กตํ อวฺสึเตน เม เอตฺถ วุสฺสิตํ อโภปี มยฺย เอตฺถ
 สมสฺมา สามณฺณํ ปตฺตา โย จายํ น วทามิ อโภ สนฺชาวิตฺวา สํสริตฺวา ทุกฺขสฺสณฺตํ
 กิริสฺสามาติ ๑ อติเรก^๒ โข ปนิมสฺส โภโต สตฺถุโน นคฺคิยฺย มุณฺฑิยฺย อุกฺกุฏิกปฺปชานํ
 เกสมสฺสโลจนํ โยหิ ปุตฺตสมฺพาธสยํ อชฺฌาวสนฺโต กาสิกจฺนฺทนํ ปจฺจนฺโณนฺโต
 มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารณฺโต ชาตฺรุปรชตํ สาทิยนฺโต อิมิโน โภตา สตฺถารา สมสมคฺคิโก
 ภวิสฺสามิ อภิสมฺปรายํ โสหิ กิ ชาณฺโตนฺโต กิ ปสฺสนฺโต อิมสฺมี สตฺถริ พฺรหฺมจฺริยํ จริสฺสามิ
 โส อพฺรหฺมจฺริยวาโส ยนฺนํ อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พฺรหฺมจฺริยา นิพฺพิชฺช ปกฺกมติ ๑ อยฺย โข
 สนฺทกฺ เตน ภควตา ชาณฺตา ปสฺสตา อรหฺตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตโถ อพฺรหฺมจฺริยวาโส
 อกฺขาโต ยตฺถ วิณฺญํ ปุริโส สสฺกํ พฺรหฺมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ นาราเชยฺย ฌายํ ฌมฺมํ
 กุสลํ ๑ อิมเ โข สนฺทกฺ เตน ภควตา ชาณฺตา ปสฺสตา อรหฺตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตาริ
 อพฺรหฺมจฺริยวาสา อกฺขาตา ยตฺถ วิณฺญํ ปุริโส สสฺกํ พฺรหฺมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ
 นาราเชยฺย ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺสนฺติ ๑

[๓๐๓]

อจฺจริยํ โภ อานนฺท อพฺภูตํ โภ อานนฺท ยาวลฺลิจิํ เตน ภควตา ชาณฺตา ปสฺสตา
 อรหฺตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตาริ อพฺรหฺมจฺริยวาสา สมนานา^๓ อพฺรหฺมจฺริยวาสาติ อกฺขาตา
 ยตฺถ วิณฺญํ ปุริโส สสฺกํ พฺรหฺมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ นาราเชยฺย ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺล^๔ ๑
 กตมานิ ปน ตานิ โภ อานนฺท เตน ภควตา ชาณฺตา ปสฺสตา อรหฺตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน
 จตฺตาริ อนสฺสาสิกานิ พฺรหฺมจฺริยานิ อกฺขาตานิ ยตฺถ วิณฺญํ ปุริโส สสฺกํ พฺรหฺมจฺริยํ น
 วเสยฺย วสนฺโต จ นาราเชยฺย ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺสนฺติ ๑

[๓๐๔]

อิธ สนฺทกฺ เอกจฺโจ สตฺถา สพฺพญฺญํ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสสํ ฌาณทสฺสนํ ปฏฺิขานาติ
 จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฌาณทสฺสนํ ปจฺจุปฺปจฺจิตฺตํ ๑
 โส สุลฺลณฺมปิ อการํ ปวิสฺติ ปิณฺฑมฺปิ น ลภติ กุกฺกุโรปิ ทํสฺติ จณฺเฑนปิ หตฺถินา
 สมากจฺจติ จณฺเฑนปิ อสฺเสน สมากจฺจติ จณฺเฑนปิ โคณฺเณ สมากจฺจติ อิตฺติยาปิ
 ปุริสสฺสปี นามมฺปิ โคตฺตมฺปิ ปุจฺจติ คามสฺสปี นิคมฺสฺสปี นามมฺปิ มกฺคมฺปิ ปุจฺจติ ๑ โส

๑ ย. ปนสทฺโท นคฺคิ ๑

๒ ม. อติเรกตรํ ๑

๓ ม. สมนานา อพฺรหฺมจฺริยวาสาติ นคฺคิ ๑

๔ ม. กุสฺสนฺติ ๑

[๓๐๓]

ส. ท่านพระอานนท์ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ตรัสสัทธอื่นไม่เป็น โอกาสที่จะอยู่ประพาศพรหมจรรย์สี่ประการ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพาศพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ที่พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้นี้ น้าอัสสรย์ ท่านพระอานนท์ ไม่เคยมี. ท่านพระอานนท์ก็พรหมจรรย์อันเว้นความยินดีสี่ประการ ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพาศพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ที่พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ เหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสไว้แล้วเป็นไฉน?

[๓๐๔]

ดูกรสันทกะ ศาสดาบางคนในโลกนี้ ตั้งตนเป็นสัพพัญญู เห็นธรรมทั้งปวง ปฏิภาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดินอยู่ก็ดี หยุดอยู่ก็ดี กลับแล้วก็ดี ตื่นอยู่ก็ดี ความรู้ความเห็นปรากฏเสมอเป็นนิจ. ศาสดานั้นเข้าไปเรือนว่างบ้าง ไม่ได้ก้อนข้าว บ้าง สุนัขกัดเอาบ้าง พบม้าดุบ้าง พบโคดุบ้าง ถามถึงชื่อบ้าง โคตรบ้าง ของหญิงบ้าง ของชายบ้าง ถามถึงชื่อบ้าง หนทางบ้าง ของบ้านบ้าง ของนิคมบ้าง. เมื่อถูกถามว่านี่อะไร ก็ตอบเขาว่าเราเข้าไปยังเรือนว่างด้วยกิจที่เราจำต้องเข้าไป เราไม่ได้ก้อนข้าวด้วยเหตุที่เรา ไม่ควรได้ เราเป็นผู้ถูกสุนัขกัดด้วยเหตุที่ควรถูกกัด เราพบช้างดุด้วยเหตุที่ควรพบ เราถามถึงชื่อ บ้าง โคตรบ้าง ของหญิงบ้าง ของชายบ้าง ด้วยเหตุที่ควรถาม เราถามถึงชื่อบ้าง ทางบ้าง ของบ้านบ้าง ของนิคมบ้าง ด้วยเหตุที่ควรถาม. ดูกรสันทกะ ในพรหมจรรย์ของศาสดานั้น วิญญูชนย่อมทราบตระหนักดังนี้ว่า ท่านศาสดาซึ่งตั้งตัวเป็นสัพพัญญู เห็นธรรมทั้งปวง ปฏิภาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดินอยู่ก็ดี หยุดอยู่ก็ดี กลับ

กิมิทนฺติ ปุณฺโณ สมนโน สุลลํ เม อการํ ปวิสิตพฺพํ อโหสิ เตน ปาวีสี ปิณฺทํ^๑ เม อลทฺธพฺพํ
 อโหสิ เตนาลทฺธ^๒ กุกฺกุเรน ทํสิตพฺพํ อโหสิ เตนมฺหิ^๓ ทฏฺโง จณฺเฑน หตฺถินา สมากนฺตพฺพํ
 อโหสิ เตน สมากมฺิ จณฺเฑน อสฺเสน สมากนฺตพฺพํ อโหสิ เตน สมากมฺิ จณฺเฑน โคณฺเณ
 สมากนฺตพฺพํ อโหสิ เตน สมากมฺิ อิตฺถียาปิ ปุริสสฺสปี นามมฺปิ โคตฺตมฺปิ ปุจฺฉิตพฺพํ อโหสิ
 เตน ปุจฺฉิ คามสฺสปี นิคมสฺสปี นามมฺปิ มกฺคมฺปิ ปุจฺฉิตพฺพํ อโหสิ เตน ปุจฺฉินฺติ^๔ ฯ ตตฺร^๕
 สนฺทก วิญญู ปุริโส อิติ ปฏฺฐิตยฺกฺขติ อัย โข ภวํ สตฺถา สพฺพณฺณํ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสสํ
 ฌานทสฺสนํ ปฏฺฐิขานาติ จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตฺถํ สมิตํ
 ฌานทสฺสนํ ปจฺจุปฺปจฺจิตนฺติ ฯ โส สุลลํมฺปิ อการํ ปวิสติ ปิณฺทมฺปิ น ลภติ กุกฺกุโรปิ ทํสติ
 จณฺเฑนปิ หตฺถินา สมากจฺฉติ จณฺเฑนปิ อสฺเสน สมากจฺฉติ จณฺเฑนปิ โคณฺเณ สมากจฺฉติ
 อิตฺถียาปิ ปุริสสฺสปี นามมฺปิ โคตฺตมฺปิ ปุจฺฉติ คามสฺสปี นิคมสฺสปี นามมฺปิ มกฺคมฺปิ
 ปุจฺฉติ ฯ โส กิมิทนฺติ ปุณฺโณ สมนโน สุลลํ อการํ ปวิสิตพฺพํ อโหสิ เตน ปาวีสี
 ปิณฺทํ เม อลทฺธพฺพํ อโหสิ เตนาลทฺธํ กุกฺกุเรน ทํสิตพฺพํ อโหสิ เตนมฺหิ ทฏฺโง จณฺเฑน
 หตฺถินา สมากนฺตพฺพํ อโหสิ เตน สมากมฺิ จณฺเฑน อสฺเสน สมากนฺตพฺพํ อโหสิ เตน
 สมากมฺิ จณฺเฑน โคณฺเณ สมากนฺตพฺพํ อโหสิ เตน สมากมฺิ อิตฺถียาปิ ปุริสสฺสปี นามมฺปิ
 โคตฺตมฺปิ ปุจฺฉิตพฺพํ อโหสิ เตน ปุจฺฉิ คามสฺสปี นิคมสฺสปี นามมฺปิ มกฺคมฺปิ ปุจฺฉิตพฺพํ
 อโหสิ เตน ปุจฺฉินฺติ ฯ โส อนสฺสาสิกํ อิทํ พุรฺหมจฺริยนฺติ อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พุรฺหมจฺริยา
 นิพฺพิชฺช ปกฺกมฺติ ฯ อิทํ โข สนฺทก เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเตน ปจฺมํ
 อนสฺสาสิกํ พุรฺหมจฺริยํ อกฺขาตํ ยตฺถ วิญญู ปุริโส สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ น วสฺเยย วสนฺโต จ
 นารายเญย ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ

[๓๐๕]

ปฺน จปฺริ สนฺทก อีเรกฺโข สตฺถา อนุสฺสวโก โหติ อนุสฺสวสฺสจฺโจ ฯ โส อนุสฺสเวน
 อิติหิตฺทปรมฺปราย ปิณฺทสมฺปราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ อนุสฺสวิกฺขสฺส โข ปน สนฺทก สตฺถโน
 อนุสฺสวสฺสจฺจสฺส สุตฺตมฺปิ โหติ ทุสฺสุตฺตมฺปิ โหติ ตถาปิ โหติ อณฺณถาปิ โหติ ฯ ตตฺร
 สนฺทก วิญญู ปุริโส อิติ ปฏฺฐิตยฺกฺขติ อัย โข ภวํ สตฺถา อนุสฺสวโก อนุสฺสวสฺสจฺโจ ฯ
 โส อนุสฺสเวน อิติหิตฺทปรมฺปราย ปิณฺทสมฺปราย ฌมฺมํ เทเสติ ฯ อนุสฺสวิกฺขสฺส โข ปน
 สนฺทก สตฺถโน อนุสฺสวสฺสจฺจสฺส สุตฺตมฺปิ โหติ ทุสฺสุตฺตมฺปิ โหติ ตถาปิ โหติ อณฺณถาปิ
 โหติ ฯ โส อนสฺสาสิกํ อิทํ พุรฺหมจฺริยนฺติ อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พุรฺหมจฺริยา นิพฺพิชฺช
 ปกฺกมฺติ ฯ อิทํ โข สนฺทก เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเตน ทฺติยํ
อนสฺสาสิกํ พุรฺหมจฺริยํ อกฺขาตํ ยตฺถ วิญญู ปุริโส สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ น วสฺเยย วสนฺโต

๑ ม. ปิณฺทํปิ อลทฺธพฺพํ ฯ

๒ ม. เตน นาลคฺคํ ฯ ย. เตน นาลทฺธํ ฯ

๓ ม. เตน ฯ

๔ ม. ตตฺร สนฺทก ... ปุจฺฉินฺตฺติ นตฺถิ ฯ

แล้วก็ดี ตื่นอยู่ก็ดี ความรู้ความเห็นปรากฏเสมอเป็นนิจ ศาสดานั้นเข้าไปยังเรือนว่างบ้าง ไม่ได้ก่อน ข้าวบ้าง สุนัขกัดบ้าง พบช้างคู้บ้าง พบม้าคู้บ้าง พบโคคู้บ้าง ถามซื้อบ้าง โคตรบ้าง ของหญิงบ้าง ของชายบ้าง ถามถึงซื้อบ้าง หนทางบ้าง ของบ้านบ้าง ของนิคมบ้าง. ศาสดานั้นเมื่อ ถูกลถามว่า นี่อะไร ก็ตอบเขาว่า เราเข้าไปยังเรือนว่างด้วยกิจที่เราจำต้องเข้าไป เราไม่ได้ก่อนข้าว ด้วยเหตุที่เราไม่ควรได้ เราเป็นผู้ถูกสุนัขกัด ด้วยเหตุที่ควรถูกกัด เราพบช้างคู้ด้วยเหตุที่ควรพบ เราพบม้าคู้ด้วยเหตุที่ควรพบ เราพบโคคู้ด้วยเหตุที่ควรพบ เราถามถึงซื้อบ้าง โคตรบ้าง ของหญิงบ้าง ของชายบ้าง ด้วยเหตุที่ควรถาม เราถามถึงซื้อบ้าง หนทางบ้าง ของบ้านบ้างของนิคมบ้าง ด้วยเหตุที่ควรถาม ดังนี้ วิญญูชนครั้นรู้ว่า พรหมจรรย์นี้เว้นจากความยินดีดังนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายหลีกไปเสียจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ พรหมจรรย์อันเว้นจากความยินดี ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ ประการที่หนึ่งนี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสไว้แล้ว.

[๓๐๕]

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เชื่อถือการฟังตามกัน เป็นผู้เชื่อว่าจริงด้วยการฟังตามกัน ศาสดานั้นจึงแสดงธรรมโดยฟังตามกัน โดยสืบๆ กันมาว่าอย่างนั้นๆ โดยอ้างตำรา. ดูกรสันทกะ ก็เมื่อศาสดาเชื่อถือการฟังตามกัน เชื่อว่าจริงด้วยการฟังตามกันแล้ว ย่อมมีการฟังดีบ้าง มีการฟังชั่วบ้าง เป็นอย่างนั้นบ้าง เป็นอย่างอื่นบ้าง. ดูกรสันทกะ ในพรหมจรรย์ของศาสดานั้น วิญญูชนย่อมทราบตระหนัก ดังนี้ว่า ท่านศาสดานี้เป็นผู้เชื่อถือการฟังตามกัน เชื่อว่าจริงด้วยการฟังตามกัน. ท่านศาสดาผู้นั้นแสดงธรรมโดยการฟังตามกัน โดยสืบๆ กันมาว่าอย่างนั้นๆ โดยอ้างตำรา. ก็เมื่อศาสดาเชื่อถือการฟังตามกัน เชื่อว่าจริงด้วยการฟังตามกันแล้ว ย่อมมีการฟังดีบ้าง การฟังชั่วบ้างเป็นอย่างนั้นบ้าง เป็นอย่างอื่นบ้าง. วิญญูชนนั้นครั้นรู้ว่าพรหมจรรย์นี้เว้นจากความยินดี ดังนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายหลีกไปเสียจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ พรหมจรรย์อันเว้นจากความยินดีที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ ประการที่สองนี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสไว้แล้ว.

จ นาราเชยฺย ฌายี ฌมฺมํ กุสลํ ฯ

[๓๐๖]

ปุณ จปริ สนฺทก อีรฺกจฺโจ สตุถา ตกฺกิ โหติ วิมฺลสิ* ๑ โส ตกฺกปริยาหํ วิมฺลฺลํ จริตํ
สยฺยปฏิภานํ ฌมฺมํ เทเสติ ๑ ตกฺกิสฺส โข ปน สนฺทก สตุถโน วิมฺลสิสฺส สุตฺตกฺกิตมฺปิ โหติ
ทุตฺตกฺกิตมฺปิ โหติ ตถาปิ โหติ อญฺญถาปิ โหติ ๑ ตตฺร สนฺทก วิญฺญ ปุริโส อิติ ปุณฺณิจฺจุชฺช
อัย โข ภวํ สตุถา ตกฺกิ วิมฺลสิ* ๑ โส ตกฺกปริยาหํ วิมฺลฺลํ จริตํ สยฺยปฏิภานํ ฌมฺมํ เทเสติ ๑
ตกฺกิสฺส โข ปน สตุถโน วิมฺลสิสฺส สุตฺตกฺกิตมฺปิ โหติ ทุตฺตกฺกิตมฺปิ โหติ ตถาปิ โหติ อญฺญถาปิ
โหติ ๑ โส อนสฺสาสิกํ อิทํ พุรฺหมจฺริยนฺติ อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พุรฺหมจฺริยา นิพฺพิชฺช
ปฏกฺกมฺติ ๑ อิทํ โข สนฺทก เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเณ ตติย
อนสฺสาสิกํ พุรฺหมจฺริยํ อภฺยาตํ ยตฺถ วิญฺญ ปุริโส สสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ น วเสยฺย
วสนฺโต จ นาราเชยฺย ฌายี ฌมฺมํ กุสลํ ฯ

[๓๐๗]

ปุณ จปริ สนฺทก อีรฺกจฺโจ สตุถา มนฺโท^[๑] โมมุโห ๑ โส มนฺทตฺตา โมมุหตฺตา ตถา^๒
ตถา ปญฺหํ ปุณฺณํ สมนํ วาจาวิกฺเขปํ อาปชฺชติ อมฺราวิกฺเขปํ เอวนฺติปิ เม โน ตถาติปิ เม
โน อญฺญถาติปิ เม โน โนติปิ เม โน โน โนติปิ เม โนติ ๑ ตตฺร สนฺทก วิญฺญ ปุริโส
อิติ ปุณฺณิจฺจุชฺช อัย โข ภวํ สตุถา มนฺโท โมมุโห ๑ โส มนฺทตฺตา โมมุหตฺตา ตถา ตถา
ปญฺหํ ปุณฺณํ สมนํ วาจาวิกฺเขปํ อาปชฺชติ อมฺราวิกฺเขปํ เอวนฺติปิ เม โน ตถาติปิ เม
โน อญฺญถาติปิ เม โน โนติปิ เม โน โน โนติปิ เม โนติ ๑ โส อนสฺสาสิกํ อิทํ พุรฺหมจฺริยนฺติ
อิติ วิทิตฺวา ตสฺมา พุรฺหมจฺริยา นิพฺพิชฺช ปฏกฺกมฺติ ๑ อิทํ โข สนฺทก เตน ภควตา ชานตา
ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเณ จตฺตํ อนสฺสาสิกํ พุรฺหมจฺริยํ อภฺยาตํ ยตฺถ วิญฺญ ปุริโส
สสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ นาราเชยฺย ฌายี ฌมฺมํ กุสลนฺติ ๑ อิมานิ โข สนฺทก
เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเณ จตฺตาริ อนสฺสาสิกานิ พุรฺหมจฺริยานิ
อภฺยาตานิ ยตฺถ วิญฺญ ปุริโส สสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ นาราเชยฺย ฌายี ฌมฺมํ
กุสลนฺติ ๑

[๓๐๘]

๑ ม. วิมฺลสิ ๑

๒ ม. ย. โหติ ๑

๓ ม. ตตฺถ ตตฺถ ๑

[๓๐๖]

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้เป็นผู้ใช้ความตรึกเป็นผู้ใช้ความพิจารณา. ศาสดานั้นจึงแสดงธรรมตามปฏิกิริยาของตนเทียบเหตุตามความที่ตนตรึก คล้อยตามความที่ตนพิจารณา. ดูกรสันทกะ ก็เมื่อศาสดาใช้ความตรึก ใช้ความพิจารณาแล้วก็ย่อมมีความตรึกดีบ้าง ความตรึกชั่วบ้าง เป็นอย่างนั้นบ้าง เป็นอย่างอื่นบ้าง. ดูกรสันทกะในพรหมจรรย์ของศาสดานั้น วิญญูชนย่อมทราบตระหนักดังนี้ว่า ท่านศาสดาจารย์นี้เป็นผู้ใช้ ความตรึกเป็นผู้ใช้ความพิจารณา. ท่านศาสดาจารย์นั้นย่อมแสดงธรรมตามปฏิกิริยาของตนเทียบเหตุตามความที่ตนตรึก คล้อยตามความที่ตนพิจารณา. ก็เมื่อศาสดาเป็นผู้ใช้ความตรึก ใช้ความพิจารณาแล้ว ก็ย่อมมีความตรึกดีบ้าง ความตรึกชั่วบ้าง เป็นอย่างนั้นบ้าง เป็นอย่างอื่นบ้าง. วิญญูชนนั้น ครั้นรู้ว่าพรหมจรรย์นี้เว้นจากความยินดีดังนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายหลีกไปเสียจาก พรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ พรหมจรรย์อันเว้นจากความยินดีที่วิญญูชนไม่พึงประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ ประการที่สาม นี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้นตรัสไว้แล้ว.

[๓๐๗]

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นคนเขลาขมง่าย เพราะเป็นคนเขลา. เพราะเป็นคนขมง่าย ศาสดานั้นเมื่อถูกถามปัญหาอย่างนั้นๆ ย่อมถึงความ ส่ายวาจา คือตอบคืนได้ไม่ตายตัวว่า ความเห็นของเราว่าอย่างนี้ก็มิใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มิใช่ ไม่ใช่ก็มิใช่ มิใช่ไม่ใช่ก็มิใช่ดังนี้. ดูกรสันทกะ ในพรหมจรรย์ของศาสดานั้น วิญญูชนย่อมทราบตระหนักดังนี้ว่า ท่านศาสดานี้เป็นคนเขลาขมง่าย เพราะเป็นคนเขลา เพราะเป็นคนขมง่าย. ศาสดานั้นเมื่อถูกถามปัญหาอย่างนั้นๆ ย่อมถึงความส่ายวาจา คือตอบคืนได้ไม่ตายตัวว่า ความเห็นของเราว่าอย่างนี้ก็มิใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มิใช่ ไม่ใช่ก็มิใช่ มิใช่ไม่ใช่ก็มิใช่ ดังนี้. วิญญูชนนั้น ครั้นรู้ว่าพรหมจรรย์นี้เว้นจากความยินดีดังนี้แล้ว ย่อมเบื่อหน่ายหลีกไป เสียจากพรหมจรรย์นั้น. ดูกรสันทกะ พรหมจรรย์อันเว้นจากความยินดี ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ ประการ ที่สี่นี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสไว้แล้ว. ดูกรสันทกะ พรหมจรรย์อันเว้นจากความยินดี ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้สี่ประการนี้แล อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสไว้แล้ว.

[๓๐๘]

ท่านพระอานนท์ ข้อที่พรหมจรรย์อันเว้นจากความยินดีสี่ประการนั้นแหละ อันพระผู้มีพระภาค ผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบพระองค์นั้น ตรัสว่าเป็นพรหมจรรย์เว้นจากความยินดี ที่วิญญูชนไม่พึงอยู่ประพฤติ

อจฺจริยํ โภ อานนฺท อพฺภูตํ โภ อานนฺท ยาวลฺลจิตฺเตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา
 อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน จตฺตาริ อนสฺสาสิกานเว^๑ พุรฺหมจฺริยานิ อนสฺสาสิกานิ^๒
 พุรฺหมจฺริยานีติ อกฺขาตานิ ยตฺถ วิณฺญ ปุริโส สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ น วเสยฺย วสนฺโต จ นารายะ
 ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ โส ปน โภ อานนฺท สตฺถา กิ์วาที กิหมกฺขายี ยตฺถ วิณฺญ ปุริโส
 สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อารายะ ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺลนฺติ ฯ

[๓๐๕]

อิธ สนฺทก ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน
 สุกฺโต โลกวินฺธุ อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา ฯเปฯ โส
 อิมะ ปณฺจ นีวรเณ ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเสะ ปณฺณาย ทพฺพลีกรเณ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺ
 อกฺสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกั ปิตีสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ ยสฺมี
 โข ปน^๓ สนฺทก สตฺถริ สาวโก เอวรूपํ โอปารวิเสสํ อธิคจฺจติ ตตฺถ วิณฺญ ปุริโส สสฺสกํ
 พุรฺหมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อารายะ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ ปุณ จปรี สนฺทก ภิกฺขุ
 วิตกฺกวิจารานํ รูปสมา ฯเปฯ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ ยสฺมี โข ปน สนฺทก สตฺถริ
 สาวโก เอวรूपํ โอปารวิเสสํ อธิคจฺจติ ตตฺถ วิณฺญ ปุริโส สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ วเสยฺย
 วสนฺโต จ อารายะ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ ปุณ จปรี สนฺทก ภิกฺขุ ปิติยา จ วิราคา ฯเปฯ
 ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ ยสฺมี โข ปน สนฺทก สตฺถริ สาวโก เอวรूपํ
 โอปารวิเสสํ อธิคจฺจติ ตตฺถ วิณฺญ ปุริโส สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อารายะ
 ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ ปุณ จปรี สนฺทก ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ
 จตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ ยสฺมี โข ปน สนฺทก สตฺถริ อริยสาวโก เอวรूपํ
 โอปารวิเสสํ อธิคจฺจติ ตตฺถ วิณฺญ ปุริโส สสฺสกํ พุรฺหมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อารายะ
 ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ

๑ ม. อนสฺสาสิกานิ ฯ

๒ ม. อนสฺสาสิกานิ พุรฺหมจฺริยานีตฺติ อิมะ ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

๓ ส. ย. สตฺตสุ จาเนสุ อธิ ปาโชนฺตฺติ ฯ

พรหมจรรย์เลย ถึงเมื่ออยู่ที่พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกจากทุกข์ให้สำเร็จไม่ได้ นี่น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี. ท่านพระอานนท์ ก็สาธคานั้นมีปกติกล่าวอย่างไร บอกอย่างไร ในพรหมจรรย์ที่วิญญูชนพึงอยู่โดยส่วนเดียว และเมื่ออยู่ที่ยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จได้.

ว่าด้วยฉาณ ๔

[๓๐๕]

ดูกรสันทกะ พระตถาคตเสด็จอุบัติในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนก พระธรรม พระตถาคตพระองค์นั้น ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกให้ แจ่มชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง (คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี) หรือผู้เกิดเฉพาะในตระกูลใด ตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น ครั้นฟังแล้ว ได้ศรัทธาในพระตถาคต เขาประกอบด้วย การได้ศรัทธา นั้น ย่อมเห็นตระหนักรว่า ชราวาสลับแคบ เป็นทางมาแห่งทุกข์ บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลอยู่ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวคงสังขจัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกบวชเป็นบรรพชิต สมัยต่อมา เขาละกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องญาติ น้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้วเป็น ผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาธิของภิกษุทั้งหลาย ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่ที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติดนเป็นขโมย เป็นผู้สะอาด ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จพูดแต่ความจริงดำรงสัตย์ พูดเป็นหลักฐานควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน หรือฟัง จากข้างโน้น แล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ ชวนให้รักจับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูด

แต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร เว้นขาดจาก การพราศพิชคามและภุตคาม จันหนเดียว เว้นการจันในราตรี จงดจากการจันในเวลาวิกาล เว้นขาดจาก การพ่อนรำขับร้อง การประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นขาด จากการตัดทรง ประดับและตกแต่งร่างกาย ด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐาน แห่งการแต่ง ตัว เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจาก การรับธัญญาชาติดิบ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการ รับทาสีและทาส เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร เว้นขาดจากการ รับช้าง วัว ม้า และ ลา เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน เว้นขาดจากการ ประกอบพุทธกรรมและ การรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อและการขาย เว้นขาดจากการน้อโง่งด้วยตราขัง การโง่งด้วยของ ปลอม และการโง่งด้วยเครื่องตวงวัด เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง ละการตลบตะแลง เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้นและกรร โหก เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจิวร เป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยวิณฑาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้ เอง นกมีปีกจะบินไปทางทิศภาคใดๆ ก็มีแต่ปีกของตัวเองเป็นภาระ บินไปฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น เป็นผู้สันโดษด้วยจิวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยวิณฑาต เป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทาง ทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ถืออนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติ เพื่อสำรวจจักขุทริยที่เมื่อไม่สำรวจแล้ว จะเป็นเหตุให้ อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและ โทมนัสครอบงำ ชื่อว่ารักษจักขุทริย ชื่อว่าถึงความ สำรวมในจักขุทริย เธอฟังเสียงด้วยหู คม กลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องโภจวัตถุด้วยกาย รู้แจ้งธรรมมารมณด้วยใจแล้วไม่ถืออนิมิต ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อ สำรวมจักขุทริยที่เมื่อไม่สำรวจแล้วจะเป็นเหตุให้อกุศล ธรรมอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษจักขุทริย ชื่อว่าถึงความสำรวมใน จักขุทริย ภิกษุประกอบด้วยอินทริยสังวรอันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันบริสุทธิ์ ไม่ระคน ด้วยกิเลสเฉพาะตน เธอย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ในการถอยกลับ ย่อมทำความรู้สึกตัว ในการแล ในการเหลียว ย่อมทำความรู้สึกตัว ในการก้าวเข้า ในการเหยียดออก ย่อมทำความรู้สึกตัว ในการทรงสังฆาฏี บาตรและจีวร ย่อมทำความรู้สึกตัว ในการจัน การคืบ การเคี้ยว การลิ้ม ย่อม ทำความรู้สึก ตัวในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การ กลับ การตื่น การพูด การนิ่ง ภิกษุนี้ประกอบด้วยศีลขันธ์ อินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ และ สันโดษ อันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง ในกาลภายหลังภัต เธอกลับจากวิณฑาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ตั้ง กายตรง ดำรง สติไว้เฉพาะหน้า เธอละความโลภในโลภ มีใจปราศจากความโลภอยู่ ย่อมชำระจิต ให้บริสุทธิ์จาก ความโลภ ละความประทุษร้าย คือ พยาบาท ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณา หวัง ประโยชน์แก่สัตว์ ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือพยาบาท ละถิ่นมัทธะ แล้ว เป็นผู้ ปราศจากถิ่นมัทธะ มีความกำหนดหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระ จิตให้

[๓๑๐]

โส เอวํ สสมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคฺคฺชุปฺภิกฺกิลเส มุทฺทญฺเจ กมฺมณิเย
 จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต^๑ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติณานาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส อเนกวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ เสยฺยถิทํ เอกมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาติโย ฯ เปฯ อิติ สาการํ สอฺทฺทเทสํ
 อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ ฯ ยสฺมี โข ปน สนฺทก สตฺถริ สาวโก เอวรूपํ
 โส พารวิเสสํ อธิคฺจฺจติ ตตฺถ วิญญู ปฺริโส สสฺกํ พุรฺหมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อาราธเยยฺย
 ฌายี ฌมฺมํ กุสฺลํ ฯ โส เอวํ สสมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคฺคฺชุปฺภิกฺกิลเส

๑ ย. อานนชปตเต ฯ

บริสุทธิจากถิ่นมิทธะ ละอุทธัจจกุกกุจจะ เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายในอยู่ย่อมชำระจิตให้ บริสุทธิจากอุทธัจจกุกกุจจะ ละวิกิจิจจา เป็นผู้ข้ามวิกิจิจจา ไม่มีความสงสัย ในกุศลธรรมทั้งหลาย อยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิจากวิกิจิจจา) ภิกษุนี้ครั้งละนิวรรณ์ทั้งห้าเหล่านี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ถอยกำลังแล้ว เธอสังคจากาม สังคจากอกุศลธรรม รรลุปฐมณาน มีวิตก มีวิจารณ์มีปิตติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ ดูกรสันทกะ ก็สาวกย่อมบรรลुकุณวิเศษอันโอฬารเห็นปานนี้ ในศาสนาใด วิญญูชนพึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานั้นโดย ส่วนเดียว และเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จได้.

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุดุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปิตติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่. ดูกรสันทกะ ก็สาวกย่อมบรรลुकุณวิเศษอันโอฬาร เห็นปานนั้น ในศาสนาใด วิญญูชน พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานั้นส่วนเดียว และเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไป ากทุกข์ให้สำเร็จได้.

กรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ภิกษุมิอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วย นามกาย เพราะปิตินไป บรรลุดุติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้มานี้ เป็น ผู้มิอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข. ดูกรสันทกะ ก็สาวกย่อมบรรลुकุณวิเศษอันโอฬารเห็นปานนี้ ใน ศาสนาใด วิญญูชน พึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานั้นโดยส่วนเดียว และเมื่ออยู่ ก็พึงยัง กุศลธรรมเครื่องออกไปทุกข์ให้สำเร็จได้.

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุดุตตฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละทุกข์ ละสุข และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มิอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิอยู่. ดูกรสันทกะ ก็สาวกย่อมบรรลुकุณวิเศษอันโอฬารเห็นปานนี้ ในศาสนาใด วิญญูชนพึงอยู่ประพฤติ พรหมจรรย์ใน ศาสนานั้นโดยส่วนเดียว และเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จได้.

วิชา ๓

[๓๑๐]

ภิกษุนี้ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสติญาณ. เธอ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สาม ชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสน ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอัน มากบ้าง ว่าในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพ โน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น

มฤทภูเต กมฺมนิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต^๑ สत्ตฺตานํ จุตฺตปฺปาทณฺณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สत्ตฺเต ปสฺสตี จวฺมานเณ อุปฺปชฺชวฺมานเณ หิเน
 ปณฺเฑเต สฺวณฺณเณ ทฺวพฺพณฺณเณ สฺสฺสเกเต ทฺวคฺคเต ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สत्ตฺเต ปชานาติ ฯ ยสฺมี โข
 ปน สนฺทก สत्ตฺถริ สวโก เอวฺรูป โอฬารวิเสสํ อธิกจฺจติ ตตฺถ วิญฺญู ปุริโส สสฺสํ
 พฺรหฺมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อารายฺเยยฺย ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺลํ ฯ โส เอวํ สวมาหิตเณ จิตฺเต
 ปริสฺสทฺเธ ปริโยทาทเณ อนนฺจเณ วิคฺตูปกฺกิลเณ มฤทฺภูเต กมฺมนิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต^๒
 อาสวํ ขยณณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส อิทํ ทฺวคฺคณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อโย
 ทฺวคฺคสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อโย ทฺวคฺคนิโรธโรติ ยถาภูตํ ปชานาติ อโย ทฺวคฺคนิโรธคามินี
 ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อโย อาสวนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ
 ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวปิ จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ ภวาสวปิ จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ
 อวิชฺชาสวปิ จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ วิมฺมุตฺตสฺมี วิมฺมุตฺตมิตฺติ ฌานํ โหติ จีณา ชาติ วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ
 กตํ ฌณฺเฑน นปรี อติตฺตตฺตยาติ ปชานาติ ฯ ยสฺมี โข ปน สนฺทก สत्ตฺถริ สวโก เอวฺรูป
 โอฬารวิเสสํ อธิกจฺจติ ตตฺถ วิญฺญู ปุริโส สสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ วเสยฺย วสนฺโต จ อารายฺเยยฺย
 ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺลณฺติ ฯ

[๓๑๑]

โย ปน โส โก อานนฺท ภิกฺขุ อรหํ จีณาสโว วุสฺสิตวา กตกรณฺเฑโย โอหิตภาโร
 อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปรีกฺขิณภว-สญฺโฆชนํ สมฺมทญฺญา วิมฺมุตฺโต ปรีกฺขญฺเชยฺย โส กามเมติ ฯ

๑ ย. อานนฺชปฺปตฺเต ฯ

๒ ย. อานนฺชปฺปตฺเต ฯ

เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้ง อาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ดูกร สันทกะ ก็สาวกย่อมบรรลุลุณวิเศษอันโอฬาร เห็นปานนี้ ในศาสดาโค วิญญชนพึงอยู่ประพฤติ พรหมจรรย์ในศาสนานั้นโดยส่วนเดียว และ เมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรมเครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จได้.

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อจติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย. เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านั้น ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยะเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาตนรก ส่วนสัตว์เหล่านั้นประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยะเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้. ดูกรสันทกะ ก็สาวกย่อมบรรลุลุณวิเศษอันโอฬารเห็นปานนี้ ในศาสดาโค วิญญชนพึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานั้นโดยส่วนเดียว และเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรม เครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จได้.

ดูกรสันทกะ อีกประการหนึ่ง ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล้ว ย่อมโน้มโน้มจิต ไปเพื่ออาสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี่อาสวสมุทัย นี่อาสวนิโรธ นี่อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จาก อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรสันทกะ ก็สาวก ย่อมบรรลุลุณวิเศษอันโอฬารเห็นปานนี้ ในศาสดาโค วิญญชนพึงอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานั้นโดยส่วนเดียว และเมื่ออยู่ ก็พึงยังกุศลธรรม เครื่องออกไปจากทุกข์ให้สำเร็จได้.

พระจินาสพไม่ว่างฐานะ ๕

[๓๑๑]

ท่านพระอานนท์ ก็ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ จินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงแล้ว มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นยังบริโภคคามทั้งหลายหรือ?

ดูกรสันทกะ ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ จินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว

โย โส สนุทก ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตวา กตกรรมโย โอहितภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโถ
 ปริกฺขิณภวสฺสโลชนโน สมมฺมทณฺหา วิมุตฺโต อภพฺโพ โส ปณฺจ จานานิ อชฺฌาจริตฺตํ
 อภพฺโพ จีณาสโว ภิกขุ สณฺจิจฺจ ปาณเ ชีวิตา โวโรเปตฺตํ อภพฺโพ จีณาสโว ภิกขุ อทินฺ
 นํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตฺตํ อภพฺโพ จีณาสโว ภิกขุ เมณฺณํ ฌมฺมํ ปฏิเสวิตฺตํ อภพฺโพ จีณาสโว
 ภิกขุ สมฺปชานมฺสา ภาสิตฺตํ อภพฺโพ จีณาสโว ภิกขุ สนนฺธิการกํ กามะ ปรีกฺขณชิตฺตํ เสยฺยธาปี
 ปุพฺเพ อาคาริยฺภูโต ฯ โย โส สนุทก ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตวา กตกรรมโย โอहितภาโร
 อนุปฺปตฺต-สทฺตโถ ปริกฺขิณภวสฺสโลชนโน สมมฺมทณฺหา วิมุตฺโต อภพฺโพ โส อิมานิ ปณฺจ
 จานานิ อชฺฌาจริตฺตุนฺติ ฯ

[๓๑๒]

โย ปน โส โก อานนฺท ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตวา กตกรรมโย โอहितภาโร
 อนุปฺปตฺตสทฺตโถ ปริกฺขิณภวสฺสโลชนโน สมมฺมทณฺหา วิมุตฺโต ตสฺส จรโต เจว ติฏฺฐโต
 จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฌาณทสฺสนํ ปจฺจุปฺภุจิตํ จีณา เม อาสวาติ ฯ เตนฺหิ
 สนุทก อุปมฺนุเต กริสฺสามี อุปมายปิเรกเจเจ วิญญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานนฺติ ฯ
 เสยฺยธาปี สนุทก ปุริสสฺส หตฺถปาทา ฉินฺนา ตสฺส จรโต เจว ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ
 ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ ฉินฺนาว หตฺถปาทา อปีจ โข ปน^๑ ปจฺจเวกฺขมาโน ชานาติ ฉินฺนา
 เม หตฺถปาทาติ เอวเมว โข สนุทก โย โส ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตวา กตกรรมโย
 โอहितภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโถ ปริกฺขิณภวสฺสโลชนโน สมมฺมทณฺหา วิมุตฺโต ตสฺส จรโต
 เจว ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตตํ สมิตํ จีณาว อาสวา อปีจ โข ปน^๒
 ปจฺจเวกฺขมาโน ชานาติ จีณา เม อาสวาติ ฯ

[๓๑๓]

กัว พหุกา ปน โก อานนฺท อิมสฺมี ฌมฺมวินเย นิยุตาโรติ ฯ น โข สนุทก เอกิเยว
 สตํ น เทว สตานิ น ตีณิ สตานิ น จตฺตารี สตานิ น ปณฺจ สตานิ อถ โข ภิกฺขุโยว เย อิมสฺมี
 ฌมฺมวินเย นิยุตาโรติ ฯ อจฺจุรียํ โก อานนฺท อพฺภูตํ โก อานนฺท น จ นาม
 สธฺมโมกฺกัสนา ภวิสฺสติ น ปรรหมมวฏฺฐนา อายตเน ว^๓ ฌมฺมเทสนา ตาว พหุกา จ
 นิยุตาโร ปณฺณายิสฺสสนฺติ อิมะ ปนาชีวกา ปุตฺตมตฺตาย ปุตฺตา อตฺตตานญฺเจว อุกฺกัสนนฺติ ปเร
 จ วมฺเภนฺติ ตโย เจว นิยุตาโร ปณฺณาเปนฺติ เสยฺยถิทํ นนฺทํ วจฺจํ กิสิํ สงฺกิจฺจํ มกฺขลึ
 โคสาลนฺติ ฯ อถ โข สนุทโก ปรีพฺพาชโก สกํ ปรีสิํ อามนฺเตสิ จรณฺตุ โภณฺโต สมณเ

๑ ย. นั ฯ

๒ ย. นั ฯ

๓ ย. จ. ฯ

มีการะอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้ว มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น เป็นผู้ไม่สามารถประพาศลวงฐานะทั้งห้า คือ ภิกษุจีณาสพ เป็นผู้ไม่สามารถแกเล้งปลงสัตว์จากชีวิต ๑ เป็นผู้ไม่สามารถถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้อันเป็นส่วนแห่งความเป็นขโมย ๑ เป็นผู้ไม่สามารถเสพเมถุน ธรรม ๑ เป็นผู้ไม่สามารถกล่าวเท็จทั้ง ร้อย ๑ เป็นผู้ไม่สามารถทำการสังสม บริโภคคามทั้งหลาย เหมือนเมื่อเป็นคฤหัสถ์ในกาลก่อน ๑ ดูกรสันทกะ ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ จีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว มีการะอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้ว มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น เป็นผู้ไม่สามารถประพาศลวงฐานะทั้งห้าเหล่านี้.

รู้ว่าเราหมดอาสวะได้อย่างไร

[๓๑๒]

ท่านพระอานนท์ ภิกษุใด เป็นพระอรหันต์ จีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว มีการะอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้ว มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ เมื่อภิกษุนั้นเดินไปอยู่ที่ดี หยุดอยู่ที่ดี หลับแล้วก็ดี ตื่นอยู่ที่ดี ความรู้ความเห็นว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้วดังนี้

ปรากฏเสมอเป็นนิจหรือ?

ดูกรสันทกะ ถ้าเช่นนั้น เราจักทำอุปมาแก่ท่าน วิญญูชนบางพวกในโลกนี้ ย่อมรู้ ทัวถึง อรรถแห่งภายิตได้ด้วยอุปมา เปรียบเหมือนมือและเท้าของบุรุษขาดไป เมื่อบุรุษนั้นเดินไป อยู่ก็ดี หยุดอยู่ที่ดี หลับแล้วก็ดี ตื่นอยู่ที่ดี มือและเท้าก็เป็นอันขาดอยู่เสมอเป็นนิจนั่นเอง อนึ่ง เมื่อเขาพิจารณาย่อมรู้ได้ว่า มือและเท้าของเราขาดแล้ว ดังนี้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น เป็น พระอรหันต์ จีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว มีการะอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้ว มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ เมื่อเธอเดินไปอยู่ที่ดี หยุดอยู่ที่ดี หลับแล้วก็ดี ตื่นอยู่ที่ดี อาสวะทั้งหลายก็เป็นอันสิ้นไปเสมอเป็นนิจนั่นเอง อนึ่ง เมื่อเธอพิจารณาย่อมรู้ได้ว่า อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นแล้ว.

[๓๑๓]

ท่านพระอานนท์ ถ้าในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุผู้นำ (ตน) ออกไปจากกิเลสและ กองทุกข์มากเพียงไร?

ดูกรสันทกะ ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุผู้นำ (ตน) ออกไปได้จากกิเลสและกองทุกข์นั้น มีไม่ใช่ ร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อย ไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ความจริงมีอยู่ มากทีเดียว.

ท่านพระอานนท์ น้าอัสสรย์ ท่านพระอานนท์ ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ ไม่ได้มีการ ยกย่องแต่ธรรมของตน และมีคำ ดิเคียนธรรมของผู้อื่น มีแต่การแสดงธรรมตามเหตุเท่านั้น แต่ที่ปรากฏว่า มีผู้นำ (ตน) ออกไปจากกิเลสและกองทุกข์ได้มากมาย ถึงเพียงนั้น ส่วนอาชีวกเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นบุตรของมารดาผู้มีบุตรตายแล้ว ยกย่องแต่ตนและดิเคียนคนอื่นเท่านั้น ทั้งตั้ง ศาสดา ไว้สามคน คือ นันทวัจนะ ๑ กิสสังกิจจะ ๑ มกขลิโกสาล ๑ ว่าเป็นผู้นำ (ตน) ออกจากกิเลสและกองทุกข์ได้ลำดับนั้น สันทก ปริพาชก เรียกบริษัทยของตนมาว่า พ่อผู้เจริญทั้งหลาย ประพาศพรหมจรรย์เกิด การอยู่ประพาศพรหมจรรย์ในพระสมณ โคคมย่อมมีผล ต่ว่าบัดนี้เราทั้งหลายสละลาภสักการะความสรรเสริญเสียแล้ว ไม่ใช่ทำได้ง่าย.

สันทกปริพาชกส่งบริษัทยของตนไปในการประพาศพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค ด้วย ประการฉะนี้แล.

โคตเม พุรhumจริยวาโส นทานิ สุกรั อเมหhi ลภสกุการสิโลกะ ปริจจุชิตุนติ ฯ อิติ หิทำ
สนทโก ปริพพาซโก สกั ปริสั อญุโยเชสิ ภควติ พุรhumจริเยติ ฯ

สนทกสุตตัม นิฏฐิตัม ฉญัจัม ฯ

จบ สันทกสูตรที่ ๖.

มหาสกุณฑายิสุตตะ

[๓๑๔]

เอวมุเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนฺทกนิวาเป ๑ เตน โข ปน สมเยน สมพหุลา อภิญญาตา อภิญญาตา ปริพฺพชาภา โมรนิวาเป ปริพฺพชาการาเม ปฏฺวิสนฺติ เสขยฺยํ อนุภาโร^๑ วรฺธโร^๒ สกุณฑายิ จ ปริพฺพชาโก อญฺเฐ จ อภิญญาตา อภิญญาตา ปริพฺพชาภา ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย ราชคหํ ปิณฑาทาย ปาวีสี ๑ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว ราชคเห ปิณฑาทาย จริตฺตํ ยนฺนุนาหํ येเน โมรนิวาโป ปริพฺพชาการาโม येเน สกุณฑายิ จ^๓ ปริพฺพชาโก เตนฺปสฺสํกเมยฺยนฺติ ๑ อถ โข ภควา येเน โมรนิวาโป ปริพฺพชาการาโม เตนฺปสฺสํกมิ ๑

[๓๑๕]

เตน โข ปน สมเยน สกุณฑายิ ปริพฺพชาโก มหติยา ปริพฺพชาภปริสาช สทฺธิ นิสินฺโน โหติ อนุภาตินิยา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทาย^๔ อเนกวิหิตํ ติริจฺฉานกถํ กถเณติยา เสขยฺยํ ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺยทฺธกถํ อนุกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คณฺฐกถํ ฌาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ สุรกถํ วิสีฆากถํ กุมภฏฺฐจฺฉานกถํ กุมภทาสิกถํ^๕ ปุพฺพเปตฺกถํ นานตฺตกถํ โลภกฺขายิกํ สมฺมตฺตกฺขายิกํ

อิตฺถิภาวกถํ อิตฺติ วา ๑ อทฺทสา โข สกุณฑายิ ปริพฺพชาโก ภควนฺตํ ทูรโต^๖] อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน สกํ ปริสํ สณฺจเปสิ^๗ อปฺปสทฺทา โภณฺโต โหนฺตุ มา โภณฺโต สทฺทมกตฺถ อยํ สมณฺโณ โคตโม อากจฺฉนฺติ อปฺปสทฺทกาโม โข ปน โส อาชฺสมมา อปฺปสทฺทวณฺณวาที^๘ อปฺเปวนาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสํกมิตพฺพํ มณฺเฒยฺยาติ ๑ อถ โข เต ปริพฺพชาภา ตฺถนฺทึ อเหตุ ๑ อถ โข ภควา येเน สกุณฑายิ ปริพฺพชาโก เตนฺปสฺสํกมิ ๑ อถ โข สกุณฑายิ ปริพฺพชาโก ภควนฺตํ เอตทโวจ เอตุ โข ภนฺเต ภควา สุวาคํ^๙ ภนฺเต ภควโต จิรสุตํ โข ภนฺเต ภควา อิมํ ปริยายมกาสิ ยทฺทํ อีธาคนนาย นิสิตฺตํ ภนฺเต ภควา อิทมาสนํ ปญฺญตฺตนฺติ ๑ นิสิตฺติ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน ๑ สกุณฑายิปิ โข ปริพฺพชาโก อญฺเฐตรํ

๑ ย. อนุภาโร ๑

๒ ย. วรฺธโร ส. วรฺจโร ๑

๓ ย. อยํ สทฺโท นตฺถิ ๑

๔ ย. อุจฺจาสทฺทาย ๑

๕ ย. อยํ ปาโธ นตฺถิ ๑

๖ ย. ว ๑

๗ ย. สณฺจเปสิ ๑

๘ ย. อปฺปสทฺทสุส ๑

๙ ย. สาคํ ๑

๗. มหาสกุททาปิสุตร

[๓๑๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถานเขตพระนครราชคฤห์. ก็สมัยนั้น ปริพาชกที่มีชื่อเสียงเป็นอันมาก คืออन्नการปริพาชกหนึ่ง วรรณปริพาชกหนึ่ง สกุททาปิปริพาชกหนึ่ง และปริพาชกเหล่าอื่นอีก ส่วนมีชื่อเสียง อาศัยอยู่ในปริพาชการาม อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูง. ครั้นนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์. ครั้นนั้นพระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า การที่เราจะเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ก็ยิ่งเข้านัก อย่างกระนั้นเลย เราพึงเข้าไปหา สกุททาปิปริพาชก ยังปริพาชการาม อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูงเถิด. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังปริพาชการาม อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูง.

ตริจกานกถา

[๓๑๕]

ก็สมัยนั้น สกุททาปิปริพาชกนี้อยู่กับปริพาชกบริษัทหมู่มาก ซึ่งกำลังพูดถึง ตริจกานกถาหลายอย่าง ด้วยเสียงอื้ออึงอีกทีก็ คือ พูดถึงเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหา อำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องรบ เรื่องช้าง เรื่องม้า เรื่องวัว เรื่องคน เรื่องดอกไม้อื่น เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องหญิงคนใช้ตักน้ำ เรื่องคนที่ล่องลပ်ไปแล้ว เรื่อง เบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้นๆ. สกุททาปิปริพาชกได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้ว จึงห้ามบริษัทของตนให้สงบว่าขอท่านทั้งหลายจงเบาๆ เสียงหน่อย อย่าส่งเสียงอึงนัก นี้พระสมณโคดมกำลังเสด็จมา พระองค์ท่านโปรดเสียงเบา และทรงกล่าวสรรเสริญคุณของเสียงเบา บางทีพระองค์ท่านทรงทราบว่าเป็นบริษัท เสียงเบา พึงทรงสำคัญจะเข้ามาก็ได้. ลำดับนั้น พวกปริพาชกเหล่านั้นพากันนั่งอยู่ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จเข้าไปหาสกุททาปิปริพาชกจนถึงที่ใกล้. สกุททาปิปริพาชกได้ทูลเชิญพระ ผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอเชิญพระผู้มีพระภาคเสด็จมาเถิด พระผู้มีพระภาคเสด็จมาเถิดแล้ว นานทีเดียวที่พระผู้มีพระภาคจะได้ทรงกระทำปริยายนี้ คือเสด็จมาถึงที่นี่ได้ ขอเชิญพระผู้มีพระภาคประทับนั่งเถิด นี้ อาสนะปูไว้ถวายแล้ว. พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูไว้ถวาย ส่วนสกุททาปิปริพาชกถือเอาอาสนะต่ำอันหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า ดูกรอุททาปิ เมื่อถึงนี้ท่านทั้งหลายประชุมสนทนากันอะไรกัน และเรื่องอะไรที่ท่านทั้งหลาย หยุดค้ำไว้ในระหว่าง?

นี่จ้ อาสนัน คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สกฺกุธายิ ปริพุพฺพชกั ภควา
เอตทโวจ กาย นฺตฺถ อุทายิ เอตฺรหิ กถาย สนนฺนิตินฺนา กา จ ปน โว อนฺตฺรกกถา
วิปฺปกตฺตาติ ๑

[๓๑๖]

ติฏฺฐเตสสา ภนฺเต กถา ยาย มยฺ เอตฺรหิ กถาย สนนฺนิตินฺนา เนสสา ภนฺเต กถา
ภควโต ทูลลภา ภวิสฺสติ ปจฺฉาปี สวณาย ปุริมานิ ภนฺเต ทิวสานิ ปุริมตฺรานิ นานาติคฺคิยานํ
สมณพฺราหฺมณานํ กุตุหฺลสาธายิ^๑ สนนฺนิตินฺนํ สนนฺนิตินํ อยมนฺตฺรกกถา อุทปาทิ ลาภา
วต โภ อํคมคฺชานํ สุตฺทํ วต โภ อํคมคฺชานํ ชฺตฺริเม^๒ สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน
คณาจฺริยา ฅาตา ยสฺสฺสฺสโน ติตฺถกโร สาธุสมฺมตฺตา พหุชนสฺส ราชคหํ วสฺสวาทํ อุปคฺตา^๓ ๑
อยมฺปิ โข ปุโรณ กสฺสโป สงฺฆิ เจว คณิ จ คณาจฺริโย^๔ ฅาโต ยสฺสฺสฺส ติตฺถกโร สาธุ
สมฺมโต พหุชนสฺส โสปี ราชคหํ วสฺสวาทํ อุปคฺโต ๑ อยมฺปิ โข มกฺขลิ โคสาโล ... อชิโต
เกสกมฺพโล ปกฺกทฺธ กจฺจายโน สยฺชโย เวลฺลภฺจฺจโต^๕.... นิกฺคโ^๖ นาฏฺจฺจโต
สงฺฆิ เจวคณิ จ คณาจฺริโย^๗ ฅาโต ยสฺสฺสฺส ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส โสปี ราชคหํ
วสฺสวาทํ อุปคฺโต ๑ อยมฺปิ โข สมโณ โคตโม สงฺฆิ เจว คณิ จ คณาจฺริโย^๘ ฅาโต
ยสฺสฺสฺส ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส โสปี ราชคหํ วสฺสวาทํ อุปคฺโต ๑ โภ นุ โข
อิเมสํ ภวตฺ^๙ สมณพฺราหฺมณานํ สงฺฆิโน คณิโน คณาจฺริยานํ ฅาตานํ ยสฺสฺสฺสโน ติตฺถกฺรณํ
สาธุสมฺมตฺตานํ พหุชนสฺส สวากานํ สกฺกโต ครุคฺโต มานิตฺโต ปุชฺชิตฺโต กถญจ ปน สวากา
สกฺกตฺวา ครุคฺตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺตฺติติ ๑

[๓๑๗]

ตเตฺรกกเจ^{๑๐} เอวมาหํสุ อยฺ โข ปุโรณ กสฺสโป สงฺฆิ เจว คณิ จ คณาจฺริโย^{๑๑}
ฅาโต ยสฺสฺสฺส ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส โส โข สวากานํ น สกฺกโต น ครุคฺโต น
มานิตฺโต น ปุชฺชิตฺโต น จ ปน ปุริณํ กสฺสโป สวากา สกฺกตฺวา ครุคฺตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺตฺติ
ภูตปฺพุพฺพุ ปุโรณ กสฺสโป อนเกสฺตาย ปริสาย ฃมฺมํ เทเสสิ ๑ ตตฺร อญฺญตโร ปุริณสฺส

๑ โกตุหฺลสาธายนฺตปิ ปาโจ ๑

๒ ย. ชฺตฺริเม ๑

๓ ส. ม. ย. โอสถา ๑

๔ ย. เอคฺคณฺตเร จสฺสทโท อคฺคิ ๑

๕ ย. เวลฺลภฺจฺจโต ๑ อิตฺโต ปริ อธิสเมว ๑

๖ ย. นิกฺคโ ๑

๗ ย. เอคฺคณฺตเร จสฺสทโท อคฺคิ ๑

๘ ย. เอคฺคณฺตเร จสฺสทโท อคฺคิ ๑

๙ ย. ภวตฺ ๑

๑๐ ย. กถํ ๑

๑๑ ย. เอคฺคณฺตเร จสฺสทโท อคฺคิ ๑

ถามเรื่องการทำความเคารพ

[๓๑๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องที่ข้าพเจ้าทั้งหลายประชุมสนทนาเมื่อครั้งนั้น ของคไว่ก่อนเกิด เรื่องนั้นพระผู้มีพระภาคจักได้ทรงสดับแม้ในภายหลังโดยไม่ยาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันก่อนๆ หลายวันมาแล้ว พวกสมณพราหมณ์เจ้าลัทธิต่างๆ ประชุมกันในโรงแพรวข้าว สนทนากันถึงเรื่องนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เป็นลาภของชนชาวอังคะและมคธเขาหน่อ ชาวอังคะและชาวมคธได้ดีแล้วหนอ ที่สมณพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี เข้าไปจำพรรษายังกรุงราชคฤห์แล้ว. ก็ครูปุณณกัสสป ผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี ครูมัณฑิโกสาล ครูอชิตเกสสัมพล ครูปฤทธกัจจายณะ ครูสญชัยเวฬุภานุบุตร ... ครูนิครนถ์นาฏบุตร ... แม้พระสมณโคดมผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็น คณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี พระองค์ก็เสด็จเข้าจำพรรษายังกรุงราชคฤห์. บรรดาท่านสมณพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์

มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี เหล่านี้ ใครเล่าหนอที่สาวกทั้งหลายสักการะเคารพนับถือบูชา ก็และใครเล่าที่สาวกทั้งหลายสักการะเคารพอาศัยอยู่.

เรื่อง คิษยไม่เคารพครูทั้ง ๖

[๓๑๗]

ในที่ประชุมชนนั้น สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่าครูปุณณกัสสปนี้ ถึงจะเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี แต่สาวกทั้งหลายไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา และจะได้สักการะเคารพแล้วอาศัยครูปุณณ กัสสปอยู่ก็หาไม่ได้. เรื่องเคยมีมาแล้ว ครูปุณณกัสสปแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย. ในบริษัทนั้น สาวกคนหนึ่งของครูปุณณกัสสปได้ส่งเสียงขึ้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย อย่าถามเนื้อความนี้ กะครูปุณณกัสสปเลย ครูปุณณกัสสปนี้ไม่รู้เนื้อความนี้ พวกเราไม่รู้เนื้อความนี้ ท่านทั้งหลายจง ถามพวกเราเถิด พวกเราจักพยากรณ์ให้ท่าน. เรื่องเคยมีมาแล้ว ครูปุณณกัสสปจะขกแซง ทั้งสองขึ้นคร่ำครวญว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จงเจียบเสียง อย่าส่งเสียงไป ท่านพวกนี้จะไม่ถาม กะพวกเราได้ เราจักพยากรณ์แก่ท่านพวกนี้ ดังนี้ ก็ขอมไม่ได้. อนึ่ง สาวกของท่านครูปุณณกัสสปเป็นอันมาก พวกเขากล่าวว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติดี เราปฏิบัติถูก ถ้อยคำของเราเป็นประโยชน์ของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรจะกล่าวก่อน ท่านกลับกล่าวภายหลัง คำที่ควรจะกล่าว ภายหลัง ท่านกลับกล่าวก่อน ข้อที่ท่านเคยซ้ำของ มาผันแปรไปแล้ว เราจับผิดวาตะของท่าน ได้แล้ว เราชมท่านได้แล้ว ท่านจงถอนวาตะเสีย มิฉะนั้นจงแก้ไขเสีย ถ้าสามารถ ดังนี้ แล้ว พวกเขากลับไป. พวกสาวกไม่สักการะเคารพ นับถือ บูชาครูปุณณกัสสป ด้วยประการดังนี้แล้วจะได้สักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ก็หาไม่ได้ ก็แลครูปุณณกัสสปก็ถูกติเตียนด้วยคำติเตียน โดยธรรม. สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า ครูมัณฑิโกสาล ครูอชิตเกสสัมพล ครูปฤทธกัจจายณะ ครูสญชัยเวฬุภานุบุตร ครูนิครนถ์นาฏบุตร ถึงจะเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี แต่สาวกทั้งหลายไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา และจะได้สักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ก็หาไม่ได้. เรื่องเคยมีมาแล้ว ครูนิครนถ์นาฏบุตรแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย. ในบริษัทนั้น สาวกคนหนึ่งของครูนิครนถ์นาฏบุตรได้ส่งเสียงขึ้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย อย่าถามเนื้อความนี้ กะครูนิครนถ์นาฏบุตร เลย ครูนิครนถ์นาฏบุตรนี้ไม่รู้เนื้อความนี้ พวกเราไม่รู้เนื้อความนี้ ท่านทั้งหลายจงถามพวกเราเถิดเราจักพยากรณ์ให้ท่าน. เรื่องเคยมีมาแล้ว ครูนิครนถ์นาฏบุตรขกแซงทั้งสองขึ้นคร่ำครวญว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จงเจียบเสียง อย่าส่งเสียง

กสฺสปสฺส สาวโก สหุทมกาสี มา โภณโต ปุณฺณํ กสฺสปี เอตมตฺถํ ปุณฺณิตฺถ เนโส เอตํ ชานาติ มยเมตํ ชานาม อเมห เอตมตฺถํ ปุณฺณมยเมตํ ภวตํ พุยากริสฺสามาติ ๑ ภูตปุพฺพํ ปุโรโณ กสฺสโป พาวา ปคฺคยฺห กนฺทนฺโต น ลภติ อปฺปสทฺทา โภณโต โหนฺตุ มา โภณโต สหุทมกตฺถ เนเต ภวนฺเต ปุณฺณนฺติ อเมห เอเต ปุณฺณนฺติ มยเมเตสํ พุยากริสฺสามิติ ๑ พหุ โข ปน ปุณฺณสฺส กสฺสปสฺส สาวกา วาทำ อโรเปตฺวา อปฺกนฺตา น ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสสฺสี มิจฺฉาปฺปฏิปนฺโน ความสิ อหฺมสฺมิ สมฺมาปฺปฏิปนฺโน สหิตมฺเม อสฺหิตนฺเต ปุเร วณฺณิยํ ปจฺฉา อวจ ปจฺฉา วณฺณิยํ ปุเร อวจ อธิจฺฉณนฺเต^๑ วิปฺราวตฺตํ อโรปิโต เต วาโท นิคฺคหิโตสิ จร วาทปฺปโมกฺขาย นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ ๑ อิติ ปุโรโณ กสฺสโป สาวกานํ น สกฺกโต น ครุทโต น มานีโต น ปุชฺชิตโต น จ ปน ปุณฺณํ กสฺสปี สาวกา สกฺกตฺวา ครุทตฺวา อุปฺนิสฺสาย วิหรนฺติ อุกฺกุโง จ ปน ปุโรโณ กสฺสโป ฐมฺมกโกเสนาติ ๑ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ อยมฺปิ โข มกฺขลิกิโคสาโล ... อชิตฺโต เกสกมฺพโล^๒ ... ปกฺกฺโข กจฺจายโน ... สณฺขโย เวลฺลภฺตฺวา ... นิคฺคโถ นานฺนปฺตฺวา สงฺฆิ เจว คณฺธิ จ คณฺหาจิริโย ฌาโต ยสฺสสฺสี ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส โสปี สาวกานํ น สกฺกโต น ครุทโต น มานีโต น ปุชฺชิตโต น จ ปน นิคฺคณฺถํ นานฺนปฺตฺวา สาวกา สกฺกตฺวา ครุทตฺวา อุปฺนิสฺสาย วิหรนฺติ ๑ ภูตปุพฺพํ นิคฺคโถ นานฺนปฺตฺวา อนเกสฺตาย ปริสาย ฐมฺมํ เทเสติ ๑ ตตฺถ อณฺตโร นิคฺคณฺถสฺส นานฺนปฺตฺตสฺส สาวโก สหุทมกาสี มา โภณโต นิคฺคณฺถํ นานฺนปฺตฺวา เอตมตฺถํ ปุณฺณิตฺถ เนโส เอตํ ชานาติ มยเมตํ ชานาม อเมห เอตมตฺถํ ปุณฺณมยเมตํ ภวตํ พุยากริสฺสามาติ ๑ ภูตปุพฺพํ นิคฺคโถ นานฺนปฺตฺวา พาวา ปคฺคยฺห กนฺทนฺโต น ลภติ อปฺปสทฺทา โภณโต โหนฺตุ มา โภณโต สหุทมกตฺถ เนเต ภวนฺเต ปุณฺณนฺติ อเมห เอเต ปุณฺณนฺติ มยเมเตสํ พุยากริสฺสามาติ ๑ พหุ โข ปน นิคฺคณฺถสฺส นานฺนปฺตฺตสฺส สาวกา วาทำ อโรเปตฺวา อปฺกนฺตา น ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสสฺสี มิจฺฉาปฺปฏิปนฺโน ความสิ อหฺมสฺมิ สมฺมาปฺปฏิปนฺโน สหิตมฺเม อสฺหิตนฺเต ปุเร วณฺณิยํ ปจฺฉา อวจ ปจฺฉา วณฺณิยํ ปุเร อวจ อธิจฺฉณนฺเต วิปฺราวตฺตํ อโรปิโต เต วาโท นิคฺคหิโตสิ จร วาทปฺปโมกฺขาย นิพฺเพเชหิ วา สเจ ปโหสีติ ๑ อิติ นิคฺคโถ นานฺนปฺตฺวา สาวกานํ น สกฺกโต น ครุทโต น มานีโต น ปุชฺชิตโต น จ ปน นิคฺคณฺถํ นานฺนปฺตฺวา สาวกา สกฺกตฺวา ครุทตฺวา อุปฺนิสฺสาย วิหรนฺติ อุกฺกุโง จ ปน นิคฺคโถ นานฺนปฺตฺวา ฐมฺมกโกเสนาติ ๑

[๓๑๘]

เอกจฺเจ เอวมาหํสุ อยมฺปิ^๔ โข สมฺโณ โคตโม สงฺฆิ เจว คณฺธิ จ คณฺหาจิริโย ฌาโต

๑ ย. อธิจฺฉณนฺเต ๑

๒ ย. สหุทฺตฺถ เกสกมฺพลิตฺติ สุตติ ๑

๓ ย. มยเมตํ ๑

๔ ย. อหํ ๑

ไป ท่านพวกนี้จะถามกะพวกท่านไม่ได้ จะถามกะเราได้ เราจักพยากรณ์แก่ท่านพวกนี้ ดังนี้ ก็ยอมไม่ได้. อนึ่ง สาวกของครูนิครนถนาฏบุตรเป็นอันมาก พากันยกโทษว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึง ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เราปฏิบัติถูก ถ้อยคำของเราเป็นประโยชน์ ของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านกลับกล่าวภายหลัง คำที่ควรกล่าวภายหลัง ท่านกลับกล่าวก่อน ข้อที่ท่านเคยซ้ำของ มาค้นแปรไปแล้ว เราจับผิดวาตะของท่านได้แล้ว เราชมท่านได้แล้ว ท่านจงถอนวาตะเสีย มิฉะนั้น จงแก้ไขเสีย ถ้าสามารถ ดังนี้ แล้วพากันหนีไป. พวกสาวกไม่สักการะเคารพ นับถือ บูชานิครนถนาฏบุตร ด้วยประการดังนี้ และจะได้สักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ก็หาไม่ได้ ก็และครูนิครนถนาฏบุตร ก็ถูกติเตียนด้วยคำติเตียนโดยธรรม.

ความเคารพในพระพุทธเจ้า

[๓๑๘]

สมณพราหมณ์บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมพระองค์นี้ทรงเป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ ทรงเป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มีศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติกันว่าดี สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระองค์และสักการะเคารพ แล้วอาศัยอยู่ เรื่องเคย มีมาแล้ว พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย. ในบริษัทนั้น สาวกของพระสมณโคดมองค์ใดองค์หนึ่งไฉน เพื่อนพราหมณ์จรรยองค์ใดองค์หนึ่งเอาเข้ากะตื้นเธอ เพื่อจะให้รู้ว่า ท่านจงเสียบเสียง อย่าส่งเสียงไป พระผู้มีพระภาคผู้เป็นศาสดาของเราทั้งหลายกำลังทรงแสดงธรรม. ในเวลาที่พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย

ยสฺสตี ติตฺถกโร สารุสมฺมโต พหุชนสฺส โส จ โข สวากานํ สกฺกโต ครุกโต มานีโต
 ปุชฺชิตो สมณญจ ปน โคตมํ สวากา สกฺกตฺวา ครุกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ๑ ภูตปุพฺผ
 สมโณ โคตโม อนนฺกสตาย ปริสาย ฌมฺมํ เทเสติ ๑ ตตร อณฺณตโร สมณสฺส โคตมสฺส
 สวากो อุกฺกาสิ ๑ ตเมนมณฺณตโร สพุรหฺมจารี ชนฺนุเกน ฌญฺญเอสิ อปฺปสทฺโท อายสฺมา
 โหตุ มา อายสฺมา สทฺทมกาสี สตุถา โน ภควา ฌมฺมํ เทเสตีติ ๑ ยสฺมี สมเย สมโณ
 โคตโม อนนฺกสตาย ปริสาย ฌมฺมํ เทเสติ เนว ตสฺมี สมเย สมณสฺส โคตมสฺส สวากานํ
 จิปีตสทฺโท วา โหติ อุกฺกาสิตสทฺโท วา ตเมนํ มหาชนกาโย^๑ ปจฺจาสิสฺमानรุโป ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺโต
 โหติ ยนฺโน ภควา ฌมฺมํ ภาสิสฺสตี ตนฺโน โสสฺสามาติ ๑ เสยฺยถาปี นาม ปุริโส จาตุมฺมหาปเถ
 ขุทฺทํ มธฺช อนนฺทํ ปิเพยฺย ตเมนํ มหาชนกาโย ปจฺจาสิสฺमानรุโป ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺโต อสฺส เอวเมว
 ยสฺมี สมเย สมโณ โคตโม อนนฺกสตาย ปริสาย ฌมฺมํ เทเสติ เนว ตสฺมี สมเย สมณสฺส
 โคตมสฺส สวากานํ จิปีตสทฺโท วา โหติ อุกฺกาสิตสทฺโท วา ตเมนํ มหาชนกาโย
 ปจฺจาสิสฺमानรุโป ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺโต โหติ ยนฺโน ภควา ฌมฺมํ ภาสิสฺสตี ตนฺโน โสสฺสามาติ ๑
 เยปี สมณสฺส โคตมสฺส สวากา สพุรหฺมจารีหิ สมฺปโยเชตฺวา ลิกฺขํ ปจฺจกฺขาย
 หีนายาวตฺตุนฺติ เตปี สตุถฺโน เจว วณฺณวาทีโน โหนฺติ ฌมฺมสฺส จ วณฺณวาทีโน โหนฺติ
 สงฺฆสฺส จ วณฺณวาทีโน โหนฺติ อตฺตครหิโนเยว โหนฺติ อนนฺณตฺตครหิโน มยเมวมาหา
 อลฺกฺขิกา มยฺ อปฺปปฺปญฺญา เย มยฺ เอวํ สุวากฺขาเต ฌมฺมวินเย ปพฺพชิตฺวา น สกฺขิมหา
 ยาวชีวํ ปริปฺปณฺณํ ปริสุทฺธํ พุรหฺมจฺริยํ จริตฺตุนฺติ ๑ เต อารามิกญฺตา วา อุปาสกญฺตา วา
 ปณฺจสฺส ลิกฺขาปเทสฺส สมากาย วตฺตุนฺติ ๑ อิติ สมโณ โคตโม สวากานํ สกฺกโต ครุกโต
 มานีโต ปุชฺชิตो สมณญจ ปน โคตมํ สวากา สกฺกตฺวา ครุกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺตีติ ๑
 กตี ปน ตฺวํ อูทายิ มยิ ฌมฺเม สมนฺนุสฺสตี เยหิ มม สวากา สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ
 ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺตีติ ๑

[๓๑๕]

ปณฺจ โข อหํ ภนฺเต ภควติ ฌมฺเม สมนฺนุสฺสามี เยหิ ภควนฺตํ สวากา สกฺกโรนฺติ
 ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ กตเม ปณฺจ ภควา หิ
 ภนฺเต อปฺปาหาโร อปฺปาหารตฺตาย จ วณฺณวาที ยมฺปิ ภนฺเต ภควา อปฺปาหาโร อปฺปาหาร
 ตาย จ วณฺณวาที อิมํ โข อหํ ภนฺเต ภควติ ปจฺมํ ฌมฺมํ สมนฺนุสฺสามี เยน ภควนฺตํ สว
 กา สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ๑

[๓๒๐]

ปฺน จปรี ภนฺเต ภควา สนฺตฺตฺวจฺ อิตฺตริตเรน จีวเรน อิตฺตริตจิวรสนฺตฺตฺวจฺยา จ วณฺณวาที
 ยมฺปิ ภนฺเต ภควา สนฺตฺตฺวจฺ อิตฺตริตเรน จีวเรน อิตฺตริตจิวรสนฺตฺตฺวจฺยา จ วณฺณวาที อิมํ โข

๑ ย. ชนกาโย ๑

จะมีเสียงที่สาวกของพระ สมณโคดมจาม หรือไอหามิได้เลย หมู่มหาชนมีแต่คอยหวังตั้งหน้าเจอะพระสมณโคดมว่า เราทั้งหลายจักได้ฟังธรรมที่พระผู้มีพระภาคจักตรัสแก่พวกเรา. เปรียบเหมือนนรุษจะพึงให้น้ำผึ้งหว่าที่ปราศจากตัวอ่อน ที่ทางใหญ่ สี่แพร่ง หมู่มหาชนก็คอยหวังตั้งหน้าเจอะนรุษนั้น ฉะนั้นในเวลาทีพระสมณโคดมทรงแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อยนั้นก็ ฉะนั้น จะมีเสียงที่สาวกของ พระสมณโคดมจามหรือไอหามิได้เลย หมู่มหาชนมีแต่คอยหวังตั้งหน้าเจอะพระสมณโคดมว่า เราทั้งหลายจักได้ฟังธรรมที่พระผู้มีพระภาคจักตรัสแก่พวกเรา. สาวกของพระสมณโคดมเหล่าใด แม้บาดหมางกับเพื่อน พรหมจรรย์แล้ว ลาสิกขาสึกไป แม้สาวกเหล่านั้นก็ยังกล่าวสรรเสริญคุณ พระศาสดา พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นแต่ดีเตียนตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นว่า ถึงพวกเราจักได้มาบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วอย่างนี้ แต่ไม่อาจจะประพฤติพรหมจรรย์ให้ บริสุทธิ ให้บริบูรณ์จนตลอดชีวิตได้ เป็นคนไม่มีบุญ มีบุญน้อยเสียแล้ว. สาวกของพระ สมณโคดมเหล่านั้น จะเป็นอารามิกก็ดี เป็นอุบาสกก็ดี ก็ยังประพฤติมันอยู่ในสิกขาบทห้า สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระสมณโคดม ด้วยประการดังนี้ และสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่.

ภ. ดูกรอุทายี ก็ท่านพิจารณาเห็นธรรมทั้งหลายก็อย่างในเรา อันเป็นเหตุให้สาวกของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่?

[๓๑๕]

อุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรม ๕ อย่างในพระผู้มีพระภาคอันเป็นเหตุให้สาวกสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่ ธรรม ๕ อย่างเป็น โฉน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความจริง พระผู้มีพระภาคทรงมีพระอาหารน้อย และทรงสรรเสริญคุณ ในความเป็นผู้มีอาหารน้อย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็น ข้อต้น อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่.

ธรรมเป็นเครื่องทำความเคารพ

[๓๒๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วยจิตร ตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยจิตรตามมีตามได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นข้อที่ ๒ อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะเคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่.

อหิ ภนฺเต ภควติ ทฺติยํ ฌมฺมํ สมนุสฺสสามิ เยน ภควนฺตํ สวากา สกฺกโรนฺติ ครุฑโรนฺติ
มานนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

[๓๒๑]

ปุณ จปริ ภนฺเต ภควา สนฺตฺภูโจ อิตฺตเรณ ปิณฺทปาเตน อิตฺตฺรปิณฺทปาตสนฺตฺภูจฺจียา
จ วณฺณวาที ยมฺปิ ภนฺเต ภควา สนฺตฺภูโจ อิตฺตเรณ ปิณฺทปาเตน อิตฺตฺรปิณฺทปาตสนฺตฺภูจฺจียา
จ วณฺณวาที อิมํ โข อหิ ภนฺเต ภควติ ตฺติยํ ฌมฺมํ สมนุสฺสสามิ เยน ภควนฺตํ สวากา
สกฺกโรนฺติ ครุฑโรนฺติ มานนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

[๓๒๒]

ปุณ จปริ ภนฺเต ภควา สนฺตฺภูโจ อิตฺตเรณ เสนาสเนน อิตฺตฺรเสนาสนสนฺตฺภูจฺจียา จ
วณฺณวาที ยมฺปิ ภนฺเต ภควา สนฺตฺภูโจ อิตฺตเรณ เสนาสเนน อิตฺตฺรเสนาสนสนฺตฺภูจฺจียา
จ วณฺณวาที อิมํ โข อหิ ภนฺเต ภควติ จตฺตํ ฌมฺมํ สมนุสฺสสามิ เยน ภควนฺตํ สวากา
สกฺกโรนฺติ ครุฑโรนฺติ มานนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

[๓๒๓]

ปุณ จปริ ภนฺเต ภควา ปวิวิตฺโต ปวิเวกสฺส จ วณฺณวาที ยมฺปิ ภนฺเต ภควา
ปวิวิตฺโต ปวิเวกสฺส จ วณฺณวาที อิมํ โข อหิ ภนฺเต ภควติ ปญฺจํ ฌมฺมํ สมนุสฺสสามิ
เยน ภควนฺตํ สวากา สกฺกโรนฺติ ครุฑโรนฺติ มานนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย
วิหรนฺติ ฯ อิมํ โข อหิ ภนฺเต ภควติ ปญฺจ ฌมฺเม สมนุสฺสสามิ เยหิ ภควนฺตํ สวากา สกฺก
โรนฺติ ครุฑโรนฺติ มานนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺตฺติ ฯ

[๓๒๔]

อปฺปาหาโร สมโณ โคตโม อปฺปาหารตฺยา จ วณฺณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายิ สวากา
สกฺกเรยฺยํ ครุฑเรยฺยํ มานเยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ สนฺติ โข ปน
เม อุทายิ สวากา โสกาหาราปี อทฺธโสกาหาราปี^๑ เวลฺลาหาราปี อทฺธเวลฺลาหาราปี^๒ อหิ
โข ปนฺนุทายิ อปฺเปกทา อมิณา ปตฺเตน สมตฺตติกมฺปิ ภูณฺชามิ ภฺยโยปี ภูณฺชามิ ฯ อปฺปา
หาโร สมโณ โคตโม อปฺปาหารตฺยา จ วณฺณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายิ สวากา สกฺกเรยฺยํ
ครุฑเรยฺยํ มานเยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ เย เต อุทายิ มม
สวากา โสกาหาราปี อทฺธโสกาหาราปี เวลฺลาหาราปี อทฺธเวลฺลาหาราปี น มนฺเต อมิณา
ฌมฺเมเนน สกฺกเรยฺยํ ครุฑเรยฺยํ มานเยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ ฯ

๑ อ. อุท... ฯ

๒ อ. อุท... ฯ

[๓๒๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วยบิณฑบาต ตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นข้อที่ ๓ อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่.

[๓๒๒]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วย เสนาสนะตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นข้อที่ ๔ อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลาย สักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่.

[๓๒๓]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้สัจ และทรง สรรเสริญความสัจ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นข้อ ที่ ๕ อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลาย สักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นธรรม ๕ ประการนี้แล ในพระผู้มีพระภาค อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลาย สักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วอาศัยอยู่.

[๓๒๔]

คุกรอุทายี ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเรารู้ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงเป็นผู้มีอาหารน้อย และทรงสรรเสริญความเป็นผู้มี อาหารน้อย อุทายี แต่สาวกทั้งหลายของเรามีอาหารเพียงเท่าโกสะ (จุในผลกระเบา) หนึ่งก็มี เพียงกึ่งโกสะก็มี เพียงเท่าเวลูวะ (จุในผลมะตูม) หนึ่งก็มี เพียงกึ่งเวลูวะก็มี ส่วนเราแล บางครั้งบริโภคอาหารเสมอขอบปากบาตรนี้ก็มี ยิ่งกว่าก็มี. ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเรารู้ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงมีอาหารน้อย และทรง สรรเสริญความเป็นผู้มีอาหารน้อยไซ้ บรรดาสาวกของเราผู้มีอาหารเพียงเท่าโกสะหนึ่งบ้าง เพียง กึ่งโกสะบ้าง เพียงเท่าเวลูวะบ้าง เพียงกึ่งเวลูวะบ้าง ก็จะไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา โดยธรรมนี้ แล้วพึงเรารู้.

[๓๒๕]

สนตุญโโจ สมโณ โคตโม อิตริตเรน จีวรณ อิตริตรจีวรสนตุญจียา จ วัณณวาทีติ
 อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกุกเรยฺยํ ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกุกตฺวา ฅรูกตฺวา อุปนิสฺสาย
 วิหเรยฺยํ สนฺติ โข ปน เม อุทายิ สาวกา ปัสสูกุลิกา ลูชจีวรธรา เต สฺสํสา นว สํการกฺกฺวา
 วา ปาปณฺณิกา วา นนฺตกานิ อุจฺจินฺตฺวา สํฆมาภี กิริตฺวา ฅาเรนฺติ อหํ โข ปนฺนุทายิ อปฺเปกทา
 คหปตานิ จีวรานิ ฅาเรมิ ทพฺพหานิ สุตฺตลฺลฺขานิ^๑ อลาวิโลมสํสา นสนตุญโโจ สมโณ โคตโม
 อิตริตเรน จีวรณ อิตริตรจีวรสนตุญจียา จ วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกุกเรยฺยํ
 ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกุกตฺวา ฅรูกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ เย เต อุทายิ มม สาวกา
 ปัสสูกุลิกา ลูชจีวรธรา เต สฺสํสา นว สํการกฺกฺวา วา ปาปณฺณิกา วา นนฺตกานิ อุจฺจินฺตฺวา
 สํฆมาภี กิริตฺวา ฅาเรนฺติ น มนฺเต อิมินา ฅมฺเมน สกุกเรยฺยํ ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ^๒ ปุเชยฺยํ
 สกุกตฺวา ฅรูกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ ฯ

[๓๒๖]

สนตุญโโจ สมโณ โคตโม อิตริตเรน ปิณฺฑปาเตน อิตริตรปิณฺฑปาตสนตุญจียา จ
 วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกุกเรยฺยํ ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกุกตฺวา ฅรูกตฺวา
 อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ สนฺติ โข ปน เม อุทายิ สาวกา ปิณฺฑปาตีกา สปทานจาริโน อุจฺจาปเก^๓
 วตฺเต รตฺตา เต อนฺตรฅมฺริ ปวิฏฺฐา สมนา อาสเนนปี นิมนฺตฺยมานา น สาทิยนฺติ อหํ โข
 ปนฺนุทายิ อปฺเปกทา นิมนฺตฺเนปี ภูณฺชามิ สาลิณํ โอทณฺํ วิจิตกาทกํ อนเกสฺสปี อนเกพฺยณฺชนํ
 นสนตุญโโจ สมโณ โคตโม อิตริตเรน ปิณฺฑปาเตน อิตริตรปิณฺฑปาตสนตุญจียา จ วัณณวาทีติ
 อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกุกเรยฺยํ ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกุกตฺวา ฅรูกตฺวา อุปนิสฺสาย
 วิหเรยฺยํ เย เต อุทายิ มม สาวกา ปิณฺฑปาตีกา สปทานจาริโน อุจฺจาปเก วตฺเต รตฺตา เต
 อนฺตรฅมฺริ ปวิฏฺฐา สมนา อาสเนนปี นิมนฺตฺยมานา น สาทิยนฺติ น มนฺเต อิมินา ฅมฺเมน
 สกุกเรยฺยํ ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกุกตฺวา ฅรูกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ ฯ

[๓๒๗]

สนตุญโโจ สมโณ โคตโม อิตริตเรน เสนาสนเนน อิตริตรเสนาสนสนตุญจียา
 จ วัณณวาทีติ อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกุกเรยฺยํ ฅรูกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกุกตฺวา
 ฅรูกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ สนฺติ โข ปน เม อุทายิ สาวกา รุกฺขมฺมูลิกา อพฺโปกาสีกา เต อฏฺฐ
 มาเส ฉนฺนํ น อุเปนฺติ อหํ โข ปนฺนุทายิ อปฺเปกทา กฺุฏฺฐาคาเรสฺสปี วิหรามิ อุลฺลิตฺตาวลิตฺเตสฺสุ
 นิวาเตสฺสุ สฺสฺสิตคฺคเพสฺสุ ปิหิตวาทปาเนสฺสุ นสนตุญโโจ สมโณ โคตโม อิตริตเรน เสนาสนเนน

๑ ย. ชตฺถ ลฺลฺขานิ ฯ

๒ ย. อุจฺจาปเก วตฺเต ฯ อิตฺโต ปรี อิติสเมว ฯ

[๓๒๕]

ดูกรอุทายี ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงสันโดษด้วยจิรตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความ สันโดษด้วยจิรตามมีตามได้ อุทายี แต่สาวกของเราเป็นผู้ถือผ้าบังสุกุล ทรงจีวรเศร้าหมองเธอล่านั้นเลือกเก็บเอาผ้าเก่าแต่ป่าช้าบ้าง แต่กองหยากเยื่อบ้าง แต่ที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มาทำเป็นผ้าสังฆาฏิใช้ก็มีอยู่ ส่วนเราแล บางคราวก็ใช้หบทจีวรที่เนื้อแน่น ระกะด้วยเส้นด้าย มันคง มีเส้นด้าย เช่นกับขนน้ำเต้า (มีเส้นด้ายละเอียด) อุทายี ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึง สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงสันโดษด้วยจิรตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยจิรตามมีตามได้ ไชริ์ บรรดาสาวกของเราที่ทรงผ้าบังสุกุล ใช้จีวรเศร้าหมอง เลือกเก็บเอาผ้าเก่าแต่ป่าช้าบ้าง แต่กองหยากเยื่อบ้างแต่ที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มาทำเป็นผ้าสังฆาฏิใช้ ก็จะไม่พึงสักการะ เคารพ นับถือบูชาเราโดยธรรมนี้ แล้วพึงเราอยู่.

[๓๒๖]

ดูกรอุทายี ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญ ความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ไชริ์ อุทายี แต่สาวกทั้งหลายของเราเป็นผู้ถือบิณฑบาต

เป็นวัตร ถือเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็นวัตร ยินดีในภัตตาหารทั้งสูงทั้งต่ำ เธอเหล่านั้น เมื่อเข้าไปถึงละแวกบ้านแล้ว ถึงใครจะนิมนต์ด้วยอาสนะก็ไม่ยินดีมีอยู่ ส่วนเราแล บางครั้งก็ฉันในที่นิมนต์ แต่ล้วนเป็นข้าวสุกแห่งข้าวสาลีที่เขาเก็บเมล็ดคำออกแล้ว มีแฉกและกับ หลายอย่าง ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ บรรดาสาวกของเราที่ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ถือเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับ ตรอกเป็นวัตร ยินดีในภัตตาหารทั้งสูงทั้งต่ำ เมื่อเข้าไปยังละแวกบ้านแล้ว ถึงใครจะนิมนต์ ด้วยอาสนะก็ไม่ยินดี ก็จะไม่พึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเราโดยธรรมนี้ แล้วพึงเราอยู่.

[๓๒๗]

ดูกรอุทายี สาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมทรงสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความ สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ไชริ์ อุทายี แต่สาวกทั้งหลายของเราถือโคนไม้เป็นวัตร ถืออยู่ กลางแจ้งเป็นวัตร เธอเหล่านั้นไม่เข้าสู่ที่มุงตลอดแปดเดือนมีอยู่ ส่วนเราแล บางครั้งอยู่ใน เรือนยอดที่ฉาบทาทั้งข้างในข้างนอก ลมเข้าไม่ได้ มีลิ้มชดสนิท มีหน้าต่างเปิดปิดได้ ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดม ทรงสันโดษด้วยเสนาสนะ

อิตรัตริยเสนาสนสนตฺถุจฺจยา จ วณฺณวาทิตี อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกฺกเรยฺยํ ฅรฺกเรยฺยํ
 มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ เย เต อุทายิ มม สาวกา
 รุกฺขมุลิกา อพฺโปกาสิกา เต^๑ อฏฺฐ มาเส จนนํ น อุเปนฺติ น มนฺเต อิมินา ฅมฺเมน
 สกฺกเรยฺยํ ฅรฺกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ ฯ

[๓๒๘]

ปวิวิตฺโต สมโณ โคตโม ปวิเวกสฺส จ วณฺณวาทิตี อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา สกฺกเรยฺยํ
 ฅรฺกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ สนฺติ โข ปน เมถ อุทายิ
 สาวกา อารณฺยกา ปนฺตานิ เสนาสนานิ^๒ อรณฺยวนปตฺถานิ^๓ อชฺโฆคเหตฺวา วิหรนฺติ เต
 อนฺวาทฺตมาสี สจฺจมฺมชฺเฌ โอสรณฺติ ปาติโมกฺขทุทฺเทสาย อหํ โข ปนฺนทายิ อปฺเปกฺทา อากิณฺโณ
 วิหรามิ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ รณฺธา^๔ ราชมฺหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ
 ติตฺถิสาวเกหิ ปวิวิตฺโต สมโณ โคตโม ปวิเวกสฺส จ วณฺณวาทิตี อิติ เจ มํ อุทายิ สาวกา
 สกฺกเรยฺยํ ฅรฺกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ เย เต อุทายิ มม
 สาวกา อารณฺยกา ปนฺตานิ เสนาสนานิ อรณฺยวนปตฺถานิ^๕ อชฺโฆคเหตฺวา วิหรนฺติ เต
 อนฺวาทฺตมาสี สจฺจมฺมชฺเฌ โอสรณฺติ ปาติโมกฺขทุทฺเทสาย น มนฺเต อิมินา ฅมฺเมน สกฺกเรย
 ยฺยํ ฅรฺกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปุเชยฺยํ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ ฯ อิติ โข อุทายิ น มํ^๖
 สาวกา อิเมหิ ปญฺจหิ ฅมฺเมหิ สกฺกโรนฺติ ฅรฺกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา
 อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

[๓๒๙]

อตฺถิ โข อุทายิ อณฺเณ จ ปญฺจ ฅมฺมา เยหิ ปญฺจหิ ฅมฺเมหิ มม สาวกา สกฺกโรนฺติ
 ฅรฺกโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ กตฺเม ปญฺจ อิทฺถายิ
 มม สาวกา อธิสีเล สมฺภาเวนฺติ สีลฺวา สมโณ โคตโม ปรมเณ สีลฺกฺขณฺเรน สมฺนฺนาคโตติ ฯ
 ยมฺมทายิ^๗ มม สาวกา อธิสีเล สมฺภาเวนฺติ สีลฺวา สมโณ โคตโม ปรมเณ สีลฺกฺขณฺเรน
 สมฺนฺนาคโตติ ฯ อयํ โข อุทายิ ปจฺโม ฅมฺโม เยน มม สาวกา สกฺกโรนฺติ ฅรฺกโรนฺติ
 มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ฅรฺกตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

๑ ย. อัย ปาโจนฺตฺติ ฯ

๒ ย. ปนฺตเสนาสนา ฯ

๓ ย. เอกถนฺตเร ปนฺตานิ เสนาสนานิ ติสฺสตี ฯ

๔ ย. รณฺโธ ฯ

๕ ย. เอกถนฺตเร ปนฺตานิ เสนาสนานิ ติสฺสตี ฯ

๖ ย. มม ฯ

๗ ย. อัย ปนฺนทายิ ฯ สทฺทพฺพตฺ อธิสเมว ฯ

ตามมีตามได้ และทรงสรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมี ตามได้ไฉไร บรรดาสาวกของเราที่ถืออยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ไม่เข้าสู่ที่มุง ตลอดแปดเดือน ก็จะไม่พึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเราโดยธรรมนี้ แล้วพึงเราอยู่.

[๓๒๘]

ดูกรอุทายี สาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สัจ และทรงสรรเสริญความสัจ อุทายี แต่สาวกทั้งหลายของเรา ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ถือเสนาสนะอันสัจ คือป่าช้ญอยู่ เธอเหล่านั้นย่อมมาประชุม ในท่ามกลางสงฆ์ เฉพาะเวลา สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน มีอยู่ ส่วนเราแล บางคราวก็อยู่เคลื่อนกล่นไปด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา เดียรธีย์ สาวกของเดียรธีย์ ถ้าสาวกทั้งหลายจะพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ด้วยเข้าใจว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สัจ และทรงสรรเสริญความสัจ ไฉไร บรรดาสาวกของเราที่ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ถือเสนาสนะอันสัจ คือป่าช้ญอยู่ มาประชุมในท่ามกลางสงฆ์ เฉพาะเวลา สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน ก็จะไม่พึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเราโดยธรรมนี้ แล้วพึงเราอยู่.

อุทายี สาวกทั้งหลายจะไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเราโดยธรรม ๕ ประการนี้ แล้วพึงเราอยู่ ด้วยประการฉะนี้.

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๑

[๓๒๙]

ดูกรอุทายี มีธรรม ๕ ประการอย่างอื่นอันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเรา สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน?

ดูกรอุทายี สาวกทั้งหลายของเราในธรรมวินัยนี้ ย่อมสรรเสริญในเพราอธิศีลว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มีศีล ประกอบด้วยศีลชั้นร้อยอย่างยิ่ง อุทายี ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราสรรเสริญ ในเพราอธิศีลว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มีศีลประกอบด้วยศีลชั้นร้อยอย่างยิ่ง นี้แลธรรมข้อที่หนึ่ง อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเรา สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา แล้วพึงเราอยู่.

[๓๓๐]

ปุณ จปริ อุทายิ มม สาวกา อภิกุณฺเฑ ฌาณทสฺสเน สมฺภาเวนฺติ ชานํเยวาท
 สมฺโณ โคตโม ชานามิตี ปสฺสํเยวาท สมฺโณ โคตโม ปสฺสํมิตี อภิญฺญา ย สมฺโณ โค
 ตโม ฌมฺมํ เทเสติ โน อนภิญฺญา ย สนิทานํ สมฺโณ โคตโม ฌมฺมํ เทเสติ โน อ
 นิทานํ สປฺปาฏิหาริยํ สมฺโณ โคตโม ฌมฺมํ เทเสติ โน อປฺปาฏิหาริยนฺติ ฯ ยมฺมทายิ* มม สาว
 กา อภิกุณฺเฑ ฌาณทสฺสเน สมฺภาเวนฺติ ชานํเยวาท สมฺโณ โคตโม ชานามิตี ปสฺสํเยวาท
 สมฺโณ โคตโม ปสฺสํมิตี อภิญฺญา ย สมฺโณ โคตโม ฌมฺมํ เทเสติ โน อนภิญฺญา ย
 สนิทานํ สมฺโณ โคตโม ฌมฺมํ เทเสติ โน อนิทานํ สປฺปาฏิหาริยํ สมฺโณ โคตโม ฌมฺมํ เทเสติ
 โน อປฺปาฏิหาริยนฺติ ฯ อัย โข อุทายิ ทฺติโย ฌมฺโม เยน มม สาวกา สกฺกโรนฺติ ครุฑโรนฺติ
 มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา อุປนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๑]

ปุณ จปริ อุทายิ มม สาวกา อธิปฺญา ย สมฺภาเวนฺติ ปญฺจวา สมฺโณ โคตโม ปรมเณ
 ปญฺจาทฺถนุเชน สมฺนฺนาคโต ตํ วต อนาคตํ วา วาทปถํ น ทกฺขติ อุປปนฺนํ วา ปรรປฺปวาทํ
 น สหสมฺเมเน สฺวนิคุคฺคหิตํ นิคุคฺคหิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ ตํ ก็ มลฺลยสี อุทายิ อปี นุ
 เม สาวกา เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสนฺตา อนุตฺตรนฺตรา กถํ โอบาเตยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺย
 น โข ปนาหิ อุทายิ สาวเกสฺส อนุสาสนี ปจฺจาสิสํมิ อญฺญทตฺถํ มมฺเวย สาวกา อนุสาสนี
 ปจฺจาสิสฺสนฺติ ฯ ยมฺมทายิ มม สาวกา อธิปฺญา ย สมฺภาเวนฺติ ปญฺจวา สมฺโณ โคตโม
 ปรมเณ ปญฺจาทฺถนุเชน สมฺนฺนาคโต ตํ วต^๑ อนาคตํ วา วาทปถํ น ทกฺขติ อุປปนฺนํ วา
 ปรรປฺปวาทํ น สหสมฺเมเน สฺวนิคุคฺคหิตํ นิคุคฺคหิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ อัย โข อุทายิ
 ตติโย ฌมฺโม เยน มม สาวกา สกฺกโรนฺติ ครุฑโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุฑตฺวา
 อุປนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

๑ ย. ยํ ปนฺนทายิ ฯ สฬฺพตฺถ อธิสเมว ฯ

๒ ย. วตสทฺโท นตฺถิ ฯ

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๒

[๓๓๐]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง สวากทั้งหลายของเราย่อมสรรเสริญในเพราะ ความรู้ความเห็นที่แท้จริงว่า พระสมณโคดม เมื่อทรงรู้เองก็ตรัสว่ารู้ เมื่อทรงเห็นเองก็ตรัสว่าเห็น ทรงแสดงธรรมเพื่อความรู้ยิ่ง มิใช่ทรงแสดงเพื่อความรู้ยิ่ง ทรงแสดงธรรมมีเหตุ มิใช่แสดง ไม่มีเหตุ ทรงแสดงธรรมมีความอัศจรรย์ มิใช่ทรงแสดงไม่มีความอัศจรรย์. อุทายี ข้อที่สวากทั้งหลายของเราสรรเสริญในเพราะความรู้ความเห็นที่แท้จริงว่า พระสมณโคดมเมื่อทรงรู้เองก็ตรัส ว่ารู้ เมื่อทรงเห็นเองก็ตรัสว่าเห็น ทรงแสดงธรรมเพื่อความรู้ยิ่ง มิใช่ทรงแสดงเพื่อความรู้ยิ่ง ทรงแสดงธรรมมีเหตุ มิใช่ทรงแสดงธรรมไม่มีเหตุ ทรงแสดงธรรมมีความอัศจรรย์ มิใช่ทรงแสดง ไม่มีความอัศจรรย์. อุทายี นี่แล ธรรมข้อที่สองอันเป็นเหตุให้สวากทั้งหลายของเราสักการะเคารพ นับถือ บูชาเราแล้วพึงเราอยู่.

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๓

[๓๓๑]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง สวากทั้งหลายของเราย่อมสรรเสริญในเพราะปัญญา อันยิ่งว่า พระสมณโคดมทรงมีพระปัญญา ทรงประกอบด้วยปัญญาชั้นอันยิ่ง ข้อที่ว่า พระสมณโคดมจักไม่ทรงเล็งเห็นทางแห่งถ้อยคำอันยังไม่มาถึง หรือจักทรงข่มคำโต้เถียงของ ฝ่ายอื่นที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เป็นการข่มได้ด้วยดีพร้อมทั้งเหตุไม่ได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ อุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สวากทั้งหลายของเรา เมื่อรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้จะพึงคัดค้านถ้อยคำให้ตกไปในระหว่างๆ บ้างหรือหนอ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อนี้ไม่มีเลย.

คุกรอุทายี ก็เราจะหวังการปราศสอนในสวากทั้งหลายก็หาไม่ สวากทั้งหลายย่อมหวังคำปราศสอนของเราโดยแท้. อุทายี ข้อที่สวากทั้งหลายของเราสรรเสริญในเพราะปัญญาอันยิ่งว่าพระสมณโคดมทรงมีพระปัญญา ทรงประกอบด้วยปัญญาชั้นอย่างยิ่ง ข้อที่ว่า พระสมณโคดมจักไม่ทรงเล็งเห็นทางแห่งถ้อยคำอันยังไม่มาถึง หรือจักทรงข่มคำโต้เถียงของฝ่ายอื่นที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เป็นการข่มได้ด้วยดีพร้อมทั้งเหตุไม่ได้ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้. อุทายี นี่แล ธรรมข้อที่สาม อันเป็นเหตุให้สวากทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้วพึงเราอยู่.

[๓๓๒]

ปุณ จปริ อุทายิ มม สาวกา เยน ทุกฺขเณ ทุกฺโขตฺติณฺณา ทุกฺขปเรตา เต มํ อุปสงฺกมิตฺวา
 ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปุจฺจนฺติ เตสํหิ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปุณฺณโง พฺยาโกโรมิ เตสํหิ จิตฺตํ อาราธมิ
 ปณฺหสฺส เวยฺยากรณเณ เต มํ อุปสงฺกมิตฺวา ทุกฺขสมุทฺยํ ... ทุกฺขนิโรธํ ... ทุกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ปุจฺจนฺติ เตสํหิ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ปุณฺณโง พฺยาโกโรมิ
 เตสํหิ จิตฺตํ อาราธมิ ปณฺหสฺส เวยฺยากรณเณ ฯ ยมฺมทายิ มม สาวกา เยน ทุกฺขเณ
 ทุกฺโขตฺติณฺณา ทุกฺขปเรตา เต มํ อุปสงฺกมิตฺวา ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปุจฺจนฺติ เตสํหิ ทุกฺขํ
 อริยสจฺจํ ปุณฺณโง พฺยาโกโรมิ เตสํหิ จิตฺตํ อาราธมิ ปณฺหสฺส เวยฺยากรณเณ เต มํ
 อุปสงฺกมิตฺวา ทุกฺขสมุทฺยํ ... ทุกฺขนิโรธํ ... ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ปุจฺจนฺติ เตสํหิ
 ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทํ อริยสจฺจํ ปุณฺณโง พฺยาโกโรมิ เตสํหิ จิตฺตํ อาราธมิ ปณฺหสฺส
 เวยฺยากรณเณ ฯ อัย โข อุทายิ จตฺตโก ฐมฺโม เยน มม สาวกา สกฺกโรนฺติ ครุโณนฺติ
 มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกตฺวา ครุโณนฺติ อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๓]

ปุณ จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา จตฺตาโร
 สติปฏฺฐาเน ภาวเณติ ฯ อิธฺทายิ ภิกฺขุ กายะ กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา
 วินยฺเย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริติ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี
 วิหริติ ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ ตตฺร จ ปณ เม สาวกา พหุ อภิญฺญาโวธานปารมมิตฺตํ วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๔]

ปุณ จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา จตฺตาโร
 สมฺมปฺปชานเณ ภาวเณติ ฯ อิธฺทายิ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺสํ ฐมฺมานํ
 อนุปฺปาทย ฌนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทหตี อุปฺปนฺนํ
 ปาปกานํ อกุสฺสํ ฐมฺมานํ ปหานาย ฌนํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ
 ปกฺคณฺหาติ ปทหตี อนุปฺปนฺนํ กุสฺสํ ฐมฺมานํ อุปฺปาทย ฌนํ ชเนติ วายมตี
 วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปกฺคณฺหาติ ปทหตี อุปฺปนฺนํ กุสฺสํ ฐมฺมานํ จิตฺตํ อสมฺโมสย

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๔

[๓๓๒]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง สาวกทั้งหลายของเราผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้วอันทุกข์ครอบงำแล้ว เพราะทุกข์ใด เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้ว ถ้ามถึงทุกข์ขอรียสัจ เราอัน เธอเหล่านั้น ถ้ามถึงทุกข์ขอรียสัจแล้วก็พยากรณ์ให้ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ ปัญหา เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถ้ามถึงทุกข์สมุทัยขอรียสัจ ทุกขนิโรธขอรียสัจ ทุกขนิโรธ คามินีปฏิบัติทาขอรียสัจเรา อันเธอเหล่านั้นถ้ามถึงทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติทาขอรียสัจแล้วก็พยากรณ์ให้ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดีด้วยการพยากรณ์ปัญหา. คุกรอุทายี ข้อที่สาวกทั้งหลายของเรา ผู้อันทุกข์ท่วมทับแล้ว อันทุกข์ครอบงำแล้ว เพราะทุกข์ใด เธอเหล่านั้นเข้ามาหาเราแล้วถ้ามถึง ทุกข์ขอรียสัจ ถ้ามถึงทุกข์สมุทัยขอรียสัจ ถ้ามถึงทุกข์นิโรธขอรียสัจ ... ถ้ามถึงทุกข์นิโรธคามินี ปฏิบัติทาขอรียสัจ เราอันเธอเหล่านั้น ถ้ามถึงทุกข์นิโรธคามินีปฏิบัติทาขอรียสัจแล้ว ก็พยากรณ์ให้ยังจิตของเธอเหล่านั้นให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ปัญหา. นี่แล ธรรมข้อที่สี่ อันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วพึงเราอยู่.

ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพข้อที่ ๕

[๓๓๓]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิบัติทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวก ทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญสติปัญฐานสี่. คุกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้. ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิบัติทาที่เราบอกแล้ว เจริญสติปัญฐานสี่ นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลु บารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญา (พระอรหัต) อยู่.

[๓๓๔]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิบัติทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญสัมมปปชานสี่. คุกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยังความพอใจให้เกิดพยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้เริ่มตั้งความเพียร เพื่อยังกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมีขันธ์เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความ

ภิกขุโยภาวาย เวปุลลทาย ภาวนาย ปาริปุริยา ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ
ปคุณฺหาติ ปทหติ ฯ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ อภิญญาไวสานปารมิปฺปตฺตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๕]

ปุณ จปริ อุตฺถายิ อกฺขตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา จตฺตาโร
อิทฺธิปาเท ภาวนฺติ ฯ อิธฺถายิ ภิกฺขุ ฉนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาวเต
วิริยสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาวเต จิตฺตสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ
อิทฺธิปาทํ ภาวเต วิมฺสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาวเต ฯ ตตฺร จ ปน
เม สาวกา พหุ อภิญญาไวสานปารมิปฺปตฺตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๖]

ปุณ จปริ อุตฺถายิ อกฺขตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา
ปญฺจินฺทริยานิ ภาวนฺติ ฯ อิธฺถายิ ภิกฺขุ สทฺธินฺทริยํ ภาวเต อุปสมคามี สมฺโพธคามี
วิริยินฺทริยํ ภาวเต ... สติินฺทริยํ ภาวเต ... สมฺมาธิินฺทริยํ ภาวเต ... ปญฺณินฺทริยํ ภาวเต อุปสมคามี
สมฺโพธคามี ฯ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ อภิญญาไวสานปารมิปฺปตฺตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๗]

ปุณ จปริ อุตฺถายิ อกฺขตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา ปญฺจ
พลานิ ภาวนฺติ ฯ อิธฺถายิ ภิกฺขุ สทฺธาพลํ ภาวเต อุปสมคามี สมฺโพธคามี วิริยพลํ
ภาวเต ... สติพลํ ภาวเต ... สมฺมาธิพลํ ภาวเต ... ปญฺญาพลํ ภาวเต อุปสมคามี สมฺโพธคามี ฯ
ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ อภิญญาไวสานปารมิปฺปตฺตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๘]

ปุณ จปริ อุตฺถายิ อกฺขตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา สตฺต
โพชฺฌมฺเก ภาวนฺติ ฯ อิธฺถายิ ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌมฺกํ ภาวเต วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ

สมบุรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว. ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิบัติที่เรายกแล้วเจริญสัมมปปธานสี่นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุขารมอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๓๕]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญอิทธิบาทสี่. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ และปธานสังขาร เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยจิตสมาธิ และปธานสังขาร เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิ และปธานสังขาร. ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิบัติที่เรายกแล้วเจริญอิทธิบาทสี่นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุขารมอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๓๖]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญอินทรีย์ห้า. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัทธินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญวิริยอินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญสติอินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญสมาธิอินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญปัญญินทรีย์ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้. ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิบัติที่เรายกแล้วเจริญอินทรีย์ห้านี้แลสาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุขารมอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญา.

[๓๓๗]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้วสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญผลห้า. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัทธาผลที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญวิริยผล ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญสติผล ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญสมาธิผลที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้ เจริญปัญญาผล ที่จะให้ถึงความสงบระงับ ให้ถึงความตรัสรู้. ก็เพราะ สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิบัติที่เรายกแล้วเจริญผลห้านี้แลสาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุขารมอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๓๘]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา

นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิ ฌมฺมวិจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... วิริยสมฺโพชฺฌงฺคํ
ภาเวติ ... ปิฏฺฐสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... สุตฺตสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... สมฺมาธิสมฺโพชฺฌงฺคํ
ภาเวติ ... อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
โวสุสคฺคปริณามิ ฯ ตตฺตร จ ปน เม สวากา พหุ อภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา
วิหรนฺติ ฯ

[๓๓๕]

ปุณ จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏฺฐิปทา ยถาปฏฺฐิปนฺนา เม สวากา อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺติ ฯ อิธฺทายิ ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ สมฺมาสงฺกปฺปี ภาเวติ สมฺมาวัจ
ภาเวติ สมฺมากมฺมุนฺตํ ภาเวติ สมฺมาอาชีวิ ภาเวติ สมฺมาวายามํ ภาเวติ สมฺมาสติ ภาเวติ
สมฺมาสมาธิ ภาเวติ ฯ ตตฺตร จ ปน เม สวากา พหุ อภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา
วิหรนฺติ ฯ

[๓๔๐]

ปุณ จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏฺฐิปทา ยถาปฏฺฐิปนฺนา เม สวากา อฏฺฐ
วิโมกฺเข ภาเวนฺติ ฯ รูปี รูปานิ ปสฺสติ อโย ปจฺจโม วิโมกฺโข ฯ อชฺฌตฺตํ
อรุปสฺสณิ พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อโย พุตฺติโย วิโมกฺโข ฯ สุกฺกนฺเตว อธิมฺตโต โหติ อโย
ตฺติโย วิโมกฺโข ฯ สพฺพโส รูปสฺสณานํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสฺสณานํ อฏฺฐงฺกมา
นานตฺตสฺสณานํ อมฺนสิการา อนนฺโต อาภาโสติ อาภาसानญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย
จตฺตโต วิโมกฺโข ฯ สพฺพโส อาภาसानญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณนฺติ
วิญฺญาณญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย ปญฺจโม วิโมกฺโข ฯ สพฺพโส
วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม นตฺติ กิณฺจิติ อากิณฺจญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย
ฉฺฌโจ วิโมกฺโข ฯ สพฺพโส อากิณฺจญฺจายตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม เนวสฺสณานาสฺสญฺจายตฺนํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อโย สตฺตโม วิโมกฺโข ฯ สพฺพโส เนวสฺสณานาสฺสญฺจายตฺนํ

ปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์เจ็ด. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืน เจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืนเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืนเจริญปีติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืนเจริญปีสัทธสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืนเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืน เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสลละคืนก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิบัติทาที่เราบอกแล้ว เจริญโพชฌงค์เจ็ดนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๓๙]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเจริญอริยมรรคมีองค์แปด. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญสัมมาทิฐิ เจริญสัมมาสังกัปปะ เจริญสัมมาวาจา เจริญสัมมากัมมัตตะ เจริญสัมมาอาชีวะ เจริญสัมมาวายามะ เจริญสัมมาสติ เจริญสัมมาสมาธิ. ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิบัติทาที่เราบอก แล้ว เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๔๐]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิบัติทาแก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญวิโมกข์ ๘. คือ

ผู้ได้รูปฌานย่อมเห็นรูป นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่หนึ่ง.

ผู้ไม่มีรูปสัญญาในภายใน เห็นรูปในภายนอก นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่สอง.

ผู้น้อมใจเชื่อว่า กสณเป็นของงามอย่างเดียว นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่สาม.

ผู้ที่บรรลุอากาศาณัญญายตนะด้วยมนสิการว่าอากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัญญา เพราะดับปฐมิสัญญา เพราะไม่ใส่ใจซึ่งนันทตตสัญญา โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่สี่.

ผู้ที่บรรลุวิญญาณัญญายตนะด้วยมนสิการว่า วิญญาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่ห้า.

ผู้ที่บรรลุากิญจัญญายตนะด้วยมนสิการว่า ไม่มีอะไร เพราะล่วงวิญญาณัญญายตนะ โดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่หก.

ผู้ที่บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะ เพราะล่วงากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง นี่เป็นวิโมกข์ข้อที่เจ็ด.

ผู้ที่บรรลุสุตัญญาเวทิตนิโรธ เพราะล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะโดยประการทั้งปวง

สมตักกมม สลฺลาเวทยิตฺติโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อํยํ อญฺจโม วิโมกฺโข ฯ ตตฺร จ
ปณฺ เม สวากา พหุ อภิญฺญาไวสาณปารมฺปิปฺตฺตา วิหฺรณฺติ ฯ

[๓๔๑]

ปฺน จปฺริ อูทายิ อุกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปณฺนา เม สวากา อญฺจ
อภิภยตฺตานํ ภาเวนฺติ ฯ อหฺมตฺตํ รูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี ปริตฺตานํ
สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานํ อภิกฺขุยฺ ขานามิ ปสฺสามิตี เอวํสลฺลํ โหติ อิทํ ปจฺมํ อภิภยตฺตํ ฯ
อหฺมตฺตํ รูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี อปฺปมาณานํ สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานํ
อภิกฺขุยฺ ขานามิ ปสฺสามิตี เอวํสลฺลํ โหติ อิทํ ทุตฺติยํ อภิภยตฺตํ ฯ อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก
พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี ปริตฺตานํ สฺวณฺณทพฺพณฺณานิ ตานํ อภิกฺขุยฺ ขานามิ ปสฺสามิตี
เอวํสลฺลํ โหติ อิทํ ตตฺติยํ อภิภยตฺตํ ฯ อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี
อปฺปมาณานํ[*] ตานํ อภิกฺขุยฺ ขานามิ ปสฺสามิตี เอวํสลฺลํ โหติ อิทํ จตฺตตฺตํ อภิภยตฺตํ ฯ
อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี นีลานํ นีลวณฺณานํ นีลนิตฺตฺสนานํ
นีลนิกาสานํ ฯ เสยฺยถาปิ นาม อุมฺมารปฺปํ [๒] นีลวณฺณํ นีลนิตฺตฺสนํ นีลนิกาสํ เสยฺยถาปิ
วา ปณฺ ตํ วตฺถํ พารามเสยฺยํ อุกฺโขภาควิมตฺถํ^๑ นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิตฺตฺสนํ นีลนิกาสํ
เอวเมว^๒ อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี นีลานํ นีลวณฺณานํ นีลนิตฺตฺสนานํ
นีลนิกาสานํ ตานํ อภิกฺขุยฺ ขานามิ ปสฺสามิตี เอวํสลฺลํ โหติ อิทํ ปญฺจมํ อภิภยตฺตํ ฯ
อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี ปิตานํ ปิตวณฺณานํ ปิตนิตฺตฺสนานํ
ปิตนิกาสานํ ฯ เสยฺยถาปิ นาม กณฺณการปฺปํ [๔] ปิตวณฺณํ ปิตนิตฺตฺสนํ ปิตนิกาสํ เสยฺยถาปิ
วา ปณฺ ตํ วตฺถํ พารามเสยฺยํ อุกฺโขภาควิมตฺถํ ปิตํ ปิตวณฺณํ ปิตนิตฺตฺสนํ ปิตนิกาสํ
เอวเมว^๓ อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี ปิตานํ ปิตวณฺณานํ
ปิตนิตฺตฺสนานํ ปิตนิกาสานํ ตานํ อภิกฺขุยฺ ขานามิ ปสฺสามิตี เอวํสลฺลํ โหติ อิทํ ฉฏฺฐํ
อภิภยตฺตํ ฯ อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี โลหิตกานํ โลหิตกวณฺณานํ
โลหิตกนิตฺตฺสนานํ โลหิตกนิกาสานํ ฯ เสยฺยถาปิ นาม พนฺธุชีวกปฺปํ^๕ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ
โลหิตกนิตฺตฺสนํ โลหิตกนิกาสํ เสยฺยถาปิ วา ปณฺ ตํ วตฺถํ พารามเสยฺยํ อุกฺโขภาควิมตฺถํ
โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตกนิตฺตฺสนํ โลหิตกนิกาสํ เอวเมว^๖ อหฺมตฺตํ อรูปสลฺลํ เอโก
พหิทฺธา รูปานํ ปสฺสตี โลหิตกานํ โลหิตกวณฺณานํ โลหิตกนิตฺตฺสนานํ โลหิตกนิกาสานํ

๑ ย. เอตฺถนฺตเร สฺวณฺณทพฺพณฺณานิตี ทิสฺสตี ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร นีลนฺตี ทิสฺสตี ฯ

๓ ย. อุกฺโข-วิมฺภุจํ ฯ

๔ ย. เอวเมว ฯ

๕ ย. เอตฺถนฺตเร ปิตนฺตี ทิสฺสตี ฯ

๖ ย. เอวเมว ฯ

๗ ย. เอวเมว ฯ

นี้เป็นวิโมกข์ข้อที่แปด.

ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วเจริญวิโมกข์แปดนั้นแล้ว สาวกของเราเป็นอันมาก จึงได้บรรลุมรรคอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๔๑]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญอภิญญาตนะ (คือเหตุเครื่องครอบงำธรรมอันเป็นข้าศึก

และอารมณ์) ๘ ประการ. คือ

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็ก ซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิญญาตนะข้อที่หนึ่ง.

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ใหญ่ มีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิญญาตนะ

ข้อที่สอง.

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เล็ก ซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิญญาตนะข้อที่สาม.

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ใหญ่ ซึ่งมีผิวพรรณดี และมีผิวพรรณทราม ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิญญาตนะข้อที่สี่

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว. ดอกผักตบอันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว หรือว่า ฝ้ายที่กำเนิดในเมืองพาราณสีมีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว แม้ฉันใดผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเขียว มีวรรณเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียวนั้นเหมือนกัน ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว ย่อมมีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็นอันนี้เป็นอภิญญาตนะข้อที่ห้า.

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง. ดอกกระดี่อันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง หรือว่าฝ้ายที่กำเนิดในเมืองพาราณสี มีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วนมีรัศมีเหลือง แม้ฉันใด ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันเหลือง มีวรรณเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง แม้ฉันนั้นเหมือนกัน ครอบงำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็นอันนี้เป็นอภิญญาตนะข้อที่หก.

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกอันแดง มีวรรณแดง แดงล้วนมีรัศมีแดง. ดอกบานไม่รู้โรยอันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง หรือว่า ฝ้ายที่กำเนิดในเมืองพาราณสี มีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง แม้ฉันใดผู้หนึ่งมีความสำคัญ

ตานิ อภิภูยฺย ชานามิ ปสฺสามิตฺติ เอวํสญฺญี โหติ อิทํ สุตตมํ อภิภายตฺถ ๑ อหฺมตฺตํ
 อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โธททานิ โธทาวณฺณานิ โธทาทนิตฺสฺสนานิ
 โธทาทนิกาสานิ ๑ เสยฺยถาปี นาม โอสริตารกา โธทาทา โธทาวณฺณา โธทาทนิตฺสฺสนา
 โธทาทนิกาสา เสยฺยถาปี วา ปน ตํ วตฺถํ พารามเสยฺยํ อุกฺโขภาควิมตฺถํ โธทาทํ
 โธทาวณฺณํ โธทาทนิตฺสฺสนํ โธทาทนิกาสํ เอวเมว^๑ อหฺมตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา
 รูปานิ ปสฺสติ โธทาทานิ โธทาวณฺณานิ โธทาทนิตฺสฺสนานิ โธทาทนิกาสานิ ตานิ อภิภูยฺย
 ชานามิ ปสฺสามิตฺติ เอวํสญฺญี โหติ อิทํ อภฺมุํ อภิภายตฺถ ๑ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ
 อภิญฺญาไวสฺสานปารมิตฺตตา วิหรนฺติ ๑

[๓๔๒]

ปฺน จปริ อุตฺถายิ อุกฺขาทา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา ทส
 กสฺสียตฺตานานิ ภาเวนฺติ ๑ ปจฺวิกสฺสิเมโก สญฺชานาติ อุตฺถมฺโห ติริยํ อนนฺวํ อปฺปมาณํ
 อาโปกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ... เตโชกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ... วาโยกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ...
 นีลกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ... ปิตฺทกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ... โลหิตกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ...
 โธทาทกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ... อากาสกสฺสิเมโก สญฺชานาติ ... วิญฺญาณกสฺสิเมโก
 สญฺชานาติ อุตฺถมฺโห ติริยํ อนนฺวํ อปฺปมาณํ ๑ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ
 อภิญฺญาไวสฺสานปารมิตฺตตา วิหรนฺติ ๑

๑ ย. เอวเมว ๑

ในอรุณภายใน เห็นรูปภายนอกอันแดง มีวรรณแดง แดงล้วน มีรัศมีแดงฉนั้นเหมือนกัน ครบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิกายคณะข้อที่เจ็ด.

ผู้หนึ่งมีความสำคัญในอรุณภายใน เห็นรูปภายนอกอันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว ขาว. ดาวประกายพยุษอันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว หรือว่า ผ้าที่กำเนิดในเมืองพาราณสี มีเนื้อเกลี้ยงทั้งสองข้าง อันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว แม้ฉันใดผู้หนึ่งมีความสำคัญในอรุณภายใน เห็นรูปภายนอกอันขาว มีวรรณขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาวฉนั้นเหมือนกัน ครบจำรูปเหล่านั้นแล้ว มีความสำคัญอย่างนี้ว่า เรารู้ เราเห็น อันนี้เป็นอภิกายคณะข้อที่แปด.

ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอก แล้วเจริญอภิกายคณะ ๘ นั้นแลสาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุมารมี อันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๔๒]

ดูกรอุทथิ อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวก

ทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญกสิณายคณะ ๑๐ คือ

๑. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งปฐวิกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๒. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งอาโปกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๓. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งเตโชกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๔. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งวาโยกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๕. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งนิลกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๖. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งปิตตกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๗. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งโลหิตกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๘. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งโอทาคกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๙. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งอากาศกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อยทิสใหญ่หาประมาณมิได้.

๑๐. ผู้หนึ่งย่อมรู้ชัดซึ่งวิญญานกสิณทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ในทิสน้อย

[๓๔๓]

ปุณ จปริ อุทายิ อุกขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิบัติปณฺนา เม สาวกา จตุตตาริ
 ฆานานิ^๑ ภาเวนฺติ ฯ อิทฺฐายิ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฆมฺเมหิ สวิตฺตํ สวิจาริ
 วิเวกํ ปิตฺติสุขํ ปจฺมํ ฆานํ อุปสมฺมปฺปชฺช วิหฺรติ โส อิมเมว กายํ วิเวกเขน ปิตฺติสุเขน
 อภิสนฺเนติ^๒ ปริสนฺเนติ^๓ ปริปุเรติ ปริปฺพรติ นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสฺส วิเวกเขน
 ปิตฺติสุเขน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ เสยฺยถาปิ อุทายิ ทกฺโข นฺหาปโก วา นฺหาปกนฺเดวาสี วา กัสมฺมาเล
 นฺหานิยจฺจุณฺณานิ อาภิรติวฺวา อุทเกน ปริปฺโผสํ^๔ สนฺเนยฺย สาสฺส นฺหานิยปิณฺฑิ
 เสนฺหานุคฺคตา^๕ เสนฺหาปเรตา สนฺตรพาทิรา ผุฏฺฐา เสนฺเหน น จ ปคฺขริณฺีเวยเมว โข อุทายิ
 ภิกฺขุ อิมเมว กายํ วิเวกเขน ปิตฺติสุเขน อภิสนฺเนติ ปริสนฺเนติ ปริปุเรติ ปริปฺพรติ นาสฺส กิณฺจิ
 สพฺพาวโต กายสฺส วิเวกเขน ปิตฺติสุเขน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ

[๓๔๔]

ปุณ จปริ อุทายิ ภิกฺขุ วิตฺตกฺกวจิราณํ รูปสฺมา ฯ เปฯ พุตฺติยํ ฆานํ อุปสมฺมปฺปชฺช วิหฺรติ
 โส อิมเมว กายํ สมาธิเขน ปิตฺติสุเขน อภิสนฺเนติ ปริสนฺเนติ ปริปุเรติ ปริปฺพรติ นาสฺส
 กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสฺส สมาธิเขน ปิตฺติสุเขน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ เสยฺยถาปิ อุทายิ อุทกรหฺโท
 คมฺภีโร^๖ อุพฺพิโตทโก^๗ ตสฺส เนวสฺส ปฺรตฺถณิมา ย ทิสาย อุทกสฺสายมฺขํ น ปจฺฉิมา ย ทิสาย
 อุทกสฺสายมฺขํ น อุตฺตราย ทิสาย อุทกสฺสายมฺขํ น ทกฺขณิมา ย ทิสาย อุทกสฺสายมฺขํ เทโว จ
 กาเลน กาลิ สมฺมาธาริ อนุปฺปเวจฺเจยฺย อถ โข ตมฺหา [^๘] อุทกรหฺทา สีตา วาริธารา อุพฺพิชฺ
 ชิตฺวาตเมว อุทกรหฺทํ สีเตน วารินา อภิสนฺเนยฺย ปริสนฺเนยฺย ปริปุเรยฺย ปริปฺพรยฺย นาสฺส
 กิณฺจิ สพฺพาวโต อุทกรหฺทสฺส สีเตน วารินา อปฺมุตฺโต อสฺส เวยเมว โข อุทายิ ภิกฺขุ อิมเมว
 กายํ สมาธิเขน ปิตฺติสุเขน อภิสนฺเนติ ปริสนฺเนติ ปริปุเรติ ปริปฺพรติ นาสฺส กิณฺจิ

๑ ย. จตุตตาริ ฆานเน ฯ

๒ ส. ย. จตุสฺส จาเนสฺส อภิสนฺเนติ ฯ

๓ ปริสนฺเนตฺติ ปาโง ทิสฺสติ ฯ ย. จตุสฺส จาเนสฺส ปริสนฺเนติ ฯ

๔ ย. อธิ ปาโง เทว วาเร อาเมทฺโต ทิสฺสติ ฯ

๕ ส. สฺวานุคฺคตา ฯ

๖ ย. คมฺภีโรติ นคฺคิ ฯ

๗ ย. อุพฺพิโททโกติ ทิสฺสติ ฯ

๘ ย. จ ฯ

ทิศใหญ่ หาประมาณมิได้.

ก็เพราะสาวกทั้งหลายปฏิบัติตามปฏิบัติที่เราบอก แล้วเจริญกสิณายตนะ ๑๐ นั้นแลสาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุปรมาภิเษกเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๔๓]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้วย่อมเจริญญาณสี่

คุกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานมีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เอิบอัม ซาบซ่านด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง. คุกรอุทายี เปรียบเหมือนพนักงานทรงสนาน หรือลูกมือพนักงานทรงสนาน ผู้ฉลาด จะพึงใส่จตุรณสีตัวลงในภาชนะสำริด แล้วพรมด้วยน้ำหมักไว้ ก้อนจตุรณสีตัวนั้นซึ่งยางซึมไปจับติดกันทั่วทั้งหมด ย่อมไม่กระจายออก ฉะนั้นใด ภิกษุก็ฉะนั้นแล ทำกาย นี้แหละให้ชุ่มชื้น เอิบอัม ซาบซ่านด้วยปีติ และสุขอันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง

[๓๔๔]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตภายในเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เอิบอัม ซาบซ่านด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิจะไม่ถูกต้อง. คุกรอุทายี เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก มีน้ำปั่นป่วนไม่มีทางที่น้ำจะไหลไปมาได้ ทั้งในด้านตะวันออก ด้านตะวันตกด้านเหนือ ด้านใต้ ทั้งฝนก็ไม่ตกเพิ่มตามฤดูกาล แต่สายน้ำเย็นพุขึ้นจากห้วงน้ำนั้นแล้ว จะพึงทำห้วงน้ำนั้นแหละให้ชุ่มชื้น เอิบอัม ซาบซ่านด้วยน้ำเย็น ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งห้วงน้ำนั้นทั้งหมด ที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉะนั้นใด ภิกษุก็ฉะนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้นเอิบอัม ซาบซ่านด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิจะไม่ถูกต้อง

สพฺพาวโต กายสุส สมาริเชน ปีติสุเชน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ

[๓๔๕]

ปุณ จปริ อุทายิ ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตติยิ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ โส อิมเมว กายํ นิปฺปีติเกน สุเชน อภิสนฺเนติ ปริสฺนฺเนติ ปริปุเรติ ปริปฺพรติ นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสุส นิปฺปีติเกน สุเชน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ เสยฺยถาปิ อุทายิ อุปฺปลินฺนํ วา ปทุมินฺนํ วา ปุณฺณทริกีนฺนํ วา อปฺเปกฺกจาณิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺณทริกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก ลัวฑฺฒานิ อุทกานุกฺคตานิ อนุโตนิมฺมุคฺคโปสิตานิ^๑ ตานิ ยาว จ อคฺคา ยาว จ มฺูลา เตน^๒ วารินา อภิสนฺนานิ ปริสฺนฺนานิ ปริปุรานิ ปริปฺมุตฺตานิ นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวตํ อุปฺปลานํ วา ปทุมานํ วา ปุณฺณทริกานํ วา เตน^๓ วารินา อปฺมุตฺโต อสุส เอวเมว^๔ อุทายิ ภิกฺขุ อิมเมว กายํ นิปฺปีติเกน สุเชน อภิสนฺเนติ ปริสฺนฺเนติ ปริปุเรติ ปริปฺพรติ นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสุส นิปฺปีติเกน สุเชน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ

[๓๔๖]

ปุณ จปริ อุทายิ ภิกฺขุ สุขสุส จ ปหานา ฯเปฯ จตุตฺถิ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ โส อิมเมว กายํ ปริสุทฺทเชน เจตฺสา ปริโยทาเตน ฬริตฺวา นิสินฺโน โหติ นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสุส ปริสุทฺทเชน เจตฺสา ปริโยทาเตน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ เสยฺยถาปิ อุทายิ ปุริโส โอทาเตน วตฺเถน สีส^๕ ปารุปีตฺวา นิสินฺโน อสุส นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสุส โอทาเตน วตฺเถน อปฺมุตฺโต อสุส เอวเมว โข อุทายิ ภิกฺขุ อิมเมว กายํ ปริสุทฺทเชน เจตฺสา ปริโยทาเตน ฬริตฺวา นิสินฺโน โหติ นาสฺส กิณฺจิ สพฺพาวโต กายสุส ปริสุทฺทเชน เจตฺสา ปริโยทาเตน อปฺมุตฺโต โหติ ฯ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ อภิญฺญาไวสานปารมิปฺปตฺตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๔๗]

ปุณ จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สาวกานํ ปฏฺธิปทา ยถาปฏฺธิปนฺนา เม สาวกา เอวํ ปชานนฺติ อยํ โข เม กาโย รูปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว โอทนฺกมฺมาสุปฺจโย อนิจฺจุจฺจนาทนปริมทฺทนเกทนวิหุสฺสนธฺมโม อิทฺถจ ปน เม วิญฺญานํ เอตฺถ สิตํ เอตฺถ ปฏฺธิพทฺธํ ฯ เสยฺยถาปิ อุทายิ มณิ เวฬุริโย สุโโก โชติมา^๖ อฏฺฐังโส สุปริกมฺมกโต อจฺโจะ วิปฺปสฺสนโน สพฺพภาการสมฺปนฺโน ตตฺรสุส สุตฺตํ อวูตํ นิลํ วา ปีตํ วา โลหิตํ วา โอทาตํ

๑ ย. อนุโตนิมฺมุคฺคโปสินฺ ตานิ ฯ

๒ ย. สีสฺเตนาติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. สีสฺเตนาติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ย. โข ฯ

๕ ย. สีสฺสํ ฯ

๖ ย. ชาติมา ฯ

[๓๔๕]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้นเอิบอím ซาบซ่านด้วยสุขอันปราศจากปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่สุขปราศจากปีติจะไม่ถูกต้องดูกรอุทายี เปรียบเหมือนในกอบัวขาว ในกอบัวหลวง หรือในกอบัวขาว ดอกบัวขาว ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว บางเหล่าซึ่งเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ น้ำหล่อเลี้ยงไว้ ดอกบัวเหล่านั้นชุ่มแช่ เอิบอาบ ซาบซึมด้วยน้ำเย็นตลอดยอด ตลอดเหง้า ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งดอกบัวขาว ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาวทั่วทุกส่วน ที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื้น เอิบอím ซาบซ่านด้วยสุขปราศจากปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอ ทั่วทั้งตัวที่สุขปราศจากปีติจะไม่ถูกต้อง

[๓๔๖]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอ นั่งแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่ใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้อง ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงนั่งคลุมตัวตลอดศีรษะด้วยผ้าขาว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายทุกๆ ส่วนของเขาจะไม่ถูกต้อง ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแล เธอ นั่งแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้องก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วเจริญฌานสี่นั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๔๗]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามแล้ว ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า กายของเราี้แล มีรูป ประกอบด้วยมหาภูต ๔ เกิดแต่บิดามารดา เติบโตขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดพั่น มีอันทำลายกระจัดกระจายเป็นธรรมดาและวิญญูณของเราี้ ก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เนิ่งอยู่ในกายนี้. ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว สุกใส แวววาว สมส่วนทุกอย่าง มีด้าย เขียว เหลือง แดง ขาว หรือนวลร้อยอยู่ในนั้น บุรุษมีจักขุจะพึงหยิบแก้วไพฑูรย์นั้นวางไว้ในมือแล้วพิจารณาเห็นว่าแก้วไพฑูรย์นี้งามเกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว สุกใส แวววาว สมส่วนทุกอย่างมีด้ายเขียว เหลือง แดง ขาว หรือนวลร้อยอยู่ในนั้นฉันทใด สาวกทั้งหลายของเราก็ฉันทนั้นแลปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่ากายของเรา

วา ปณฺฑิตฺตํ วา ตเมณฺ จกฺขมา ปุริโส หตฺเต กริตฺวา ปจฺจเวกฺเขยฺย อัย โข มณฺเฑ เวฬุริโย
 สุโภ ชฺหิตฺมา^๑ อญฺฺจโส สุปฺริกมฺมกโต อจฺโห วิปฺปสฺสนโน สพฺพการสมฺปนฺโน ตตฺริทํ สุตฺตํ
 อวฺวตฺตํ นีลํ วา ปิตํ วา โลหิตํ วา โอทาตํ วา ปณฺฑิตฺตํ วาติ เอวเมว โข อุทายิ
 อกฺขตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺปนา เม สวากา เอวํ ปชานนฺติ^๒ อัย โข เม กาโย
 รูปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว โอตฺถกมฺมาสุปฺจโย อนิจฺจุจฺฉาตฺนปริมทฺทฺนเกท-
 นวิทฺธฺสนธฺโม อิทฺถจ ปน เม^๓ วิณฺณํ เอตฺถ สิตํ เอตฺถ ปฏิพฺพทฺตํ ๑ ตตฺร จ ปน
 เม สวากา พหุ อภิญฺญาไวสาณปารมิตฺตตา วิหรนฺติ ๑

[๓๔๘]

ปฺน จปริ อุทายิ อกฺขตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺปนา เม สวากา อิมฺมหา
 กายา อณฺณํ กายํ อภินิมฺมินฺนํ รูปี มโนมยํ สพฺพกฺคปจฺจํ อหีนินฺทริยิ^๔ ๑ เสยฺยถาปี
 อุทายิ ปุริโส มุณฺชมหา อีสิกํ อุพฺพาหะยฺย ตสฺส เอวมสฺส^๕ อัย อีสิกา อัย มุณฺช^๖ อณฺโณ
 มุณฺช อณฺณา อีสิกา มุณฺชมหา เตว อีสิกา อุพฺพาพุทฺติ^๗ เสยฺยถาปี วา ปนฺทายิ ปุริโส อสี
 โกสิยา อุพฺพาหะยฺย^๘ ตสฺส เอวมสฺส อัย อสี อัย โกสิ อณฺโณ อสี อณฺณา^๙ โกสิ โกสิยา
 เตว อสี อุพฺพาพุทฺติ เสยฺยถาปี วา^{๑๐} ปนฺทายิ ปุริโส อหิ กรณฺทา อุทฺธเรยฺย ตสฺส เอวมสฺส
 อัย อหิ อัย กรณฺโท อณฺโณ อหิ อณฺโณ กรณฺโท กรณฺทา เตว อหิ อุพฺภโตติ เอวเมว
 โข อุทายิ อกฺขตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺปนา เม สวากา อิมฺมหา กายา อณฺณํ
 กายํ อภินิมฺมินฺนํ รูปี มโนมยํ สพฺพกฺคปจฺจํ^{๑๑} อหีนินฺทริยิ^{๑๒} ๑ ตตฺร จ ปน เม สวากา พหุ
 อภิญฺญาไวสาณปารมิตฺตตา วิหรนฺติ ๑

[๓๔๙]

ปฺน จปริ อุทายิ อกฺขตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺปนา เม สวากา
 อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธิํ ปจฺจนฺโณติ เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหณฺติ พหุชาปี หุตฺวา เอโก
 โหณฺติ อาวิภาวํ ติโรภาวํ ติโรกฺขทํ ติโรปการิ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คจฺจนฺติ เสยฺยถาปี

๑ ย. ชาติมา ๑

๒ ย. ชานนฺติ ๑

๓ ย. อัย ปาโธ นตฺติ ๑

๔ ย. อภินินฺทริยิ ๑

๕ ย. เอวมจฺจสฺส ๑

๖ ย. อัย มุณฺช. อัย อีสิกา ๑

๗ ย. ปพฺพาพุทฺติ ๑

๘ ย. ปพฺพาหะย ๑

๙ ย. อณฺโณ ๑

๑๐ ย. วาสทฺโท นตฺติ ๑

๑๑ ย. สพฺพกฺคปจฺจํ ๑

๑๒ ย. อภินินฺทริยิ ๑

นี้แล มีรูป ประกอบด้วยมหาภูต ๔ กิดแต่มารดาบิดา เติบโตขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดพื้น มีอันทำลายและกระจัดกระจายเป็นธรรมดา และวิญญูณของเรานี้ ก็อาศัยอยู่ในกายนี้ เนื่องอยู่รู้ในกายนี้ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิบัติที่เราบอกแล้วย่อมรู้ชัดอย่างนี้แล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมี อันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๔๘]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมนิมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปเกิดแต่ใจ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง. ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงชักไม้ส้อมออกจากหญาปล้องเขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า นี่ไม้ส้อมนี้หญาปล้อง หญาปล้องอย่างหนึ่ง ไม้ส้อมอย่างหนึ่ง ก็แต่ไม้ส้อมออกจากหญาปล้องนั่นเอง อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงชักดาบออกจากฝัก เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า นี่ดาบ นี่ฝัก ดาบอย่างหนึ่ง ฝักอย่างหนึ่ง ก็แต่ชักดาบออกจากฝักนั่นเองอีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงชักงูออกจากคราบ เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า นี่งู นี่คราบงูอย่างหนึ่ง คราบอย่างหนึ่ง ก็แต่งูชักออกจากคราบนั่นเอง ฉะนั้น สาวกทั้งหลายของเรา ก็ฉนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิบัติที่เราบอกแล้ว ย่อมนิมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปเกิดแต่ใจ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่องก็เพราะสาวกทั้งหลายของเรา ปฏิบัติตามปฏิบัติที่เราบอกนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงบรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๔๙]

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้บอกปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมบรรลुอิทธิวิธีหลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำหายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้. ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ตกเหมือนดินบนแผ่นดินก็ได้. เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้. ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากด้วยฝ่ามือก็ได้. ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้. ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนช่างหม้อ หรือลูกมือของช่างหม้อผู้ฉลาด เมื่อนวดดินดีแล้ว ต้องการภาชนะชนิดใดๆ พึงทำภาชนะชนิดนั้นๆ ให้สำเร็จได้ อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนช่างงา หรือลูกมือของช่างงาผู้ฉลาดเมื่อแต่งงาดีแล้ว ต้องการเครื่องงาชนิดใดๆ พึงทำเครื่องงาชนิดนั้นๆ ให้สำเร็จได้ อีกนัยหนึ่ง เปรียบเหมือนช่างทอง หรือลูกมือของช่างทองผู้ฉลาด เมื่อหลอมทองดีแล้ว ต้องการทองรูปพรรณชนิดใด พึงทำทองรูปพรรณชนิดนั้นๆ ให้

อากาเส ๑ ปจวิยาปี อุมมุชฺชนิมมุชฺช กโรนฺติ เสยฺยถาปี อุทเก ๑ อุทเกปี อภิขฺชมานะ
 คจฺจนฺติ เสยฺยถาปี ปจวิย ๑ อากาเสปี ปลฺลงฺเกน กมนฺติ เสยฺยถาปี ปกฺขี สกฺกนา^๑ ๑ อิมะปี
 จนฺทิมสุริเย เอวฺมहिทฺธิเก เอวฺมหานุภาเว ปาณินา ปริมสนฺติ ปริมชฺชนฺติ ยาว พุรฺหมโลกาปี
 กาเยน วสํ วตฺเตนฺติ ๑ เสยฺยถาปี อุทายิ ทกฺโข กุมฺภกาโร วา กุมฺภการณฺเตवासี วา
 สุปริกมฺมกตาย มตฺติกาย ยํยเทว ภาชนวิกิตี อากงฺเขยฺย ตนฺตเทว กรเยยฺย อภินิปฺผาเทยฺย
 เสยฺยถา วา ปนฺุทายิ ทกฺโข ทนฺตกาโร วา ทนฺตการณฺเตवासี วา สุปริกมฺมกตสฺมี ทนฺตสฺมี
 ยํยเทว ทนฺตวิกิตี อากงฺเขยฺย ตนฺตเทว กรเยยฺย อภินิปฺผาเทยฺย เสยฺยถา วา ปนฺุทายิ ทกฺโข
 สุวณฺณกาโร วา สุวณฺณการณฺเตवासี วา สุปริกมฺมกตสฺมี สุวณฺณสฺมี ยํยเทว สุวณฺณวิกิตี
 อากงฺเขยฺย ตนฺตเทว กรเยยฺย อภินิปฺผาเทยฺย เอวเมว โข อุทายิ อกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา
 ยถาปฏิปฺนฺนา เม สวากา อนะกวิหิตํ อิทธิวํ ปจฺจนฺโถนฺติ เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา โหนฺติ
 พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหนฺติ อาวิภวํ ติโรภวํ ติโรกฺขทฺมํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ
 อสชฺชมานา คจฺจนฺติ เสยฺยถาปี อากาเส ๑ ปจวิยาปี อุมมุชฺชนิมมุชฺช กโรนฺติ เสยฺยถาปี
 อุทเก ๑ อุทเกปี อภิขฺชมานะ คจฺจนฺติ เสยฺยถาปี ปจวิย ๑ อากาเส^๒ ปลฺลงฺเกน กมนฺติ
 เสยฺยถาปี ปกฺขี สกฺกนา ๑ อิมะปี จนฺทิมสุริเย เอวฺมहिทฺธิเก เอวฺมหานุภาเว ปาณินา
 ปริมสนฺติ ปริมชฺชนฺติ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตนฺติ ๑ ตตฺตร จ ปน เม สวากา
 พหุ อภิญฺญาโวสานปารมมิตฺตตา วิหรนฺติ ๑

[๓๕๐]

ปฺน จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺนฺนา เม สวากา ทิพฺพาย
 โสธธาตฺยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสกาย อุโห สทฺเท สฺสณฺติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร
 สนฺติเก จ ๑ เสยฺยถาปี อุทายิ พลฺลา สงฺฆธมฺโม อปฺปกสิเรน^๓ จ จตฺตทิสฺสา วิญฺญาเปยฺย
 เอวเมว โข อุทายิ อกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺนฺนา เม สวากา ทิพฺพาย
 โสธธาตฺยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสกาย^๔ อุโห สทฺเท สฺสณฺติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร
 สนฺติเก จ ๑ ตตฺตร จ ปน เม สวากา พหุ อภิญฺญาโวสานปารมมิตฺตตา วิหรนฺติ ๑

[๓๕๑]

ปฺน จปริ อุทายิ อกฺขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปฺนฺนา เม สวากา ปรสฺสตาณํ
 ปรปฺกคฺคตาณํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานนฺติ สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานนฺติ
 วิตราคํ วา จิตฺตํ วิตราคํ จิตฺตนฺติ ปชานนฺติ สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตนฺติ

๑ ย. สกฺกนา ๑

๒ ย. อากาเสปี ๑

๓ ย. อปฺปกสิเรนเนว ๑ จตฺตทโท นตฺติ ๑

๔ ย. ...มานุสิกาย ๑

สำเร็จได้ ฉันทใด สาวกทั้งหลายของเราก็นั่นแหละปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมบรรลุนิติวิธีหลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้. เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้. เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้. ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้. ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๕๐]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพยโสตธาคูอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์. คุกรอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษเป่าสังข์ผู้มีกำลัง จะพึงยังคนให้รู้ตลอดทิศทั้งสี่โดยไม่ยากฉันทใด สาวกทั้งหลายของเราก็นั่นแหละปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพยโสตธาคูอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๕๑]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือจิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรรค ก็รู้ว่าจิตเป็นมหรรค หรือจิตไม่เป็นมหรรค ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมหรรค จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิต

ปชานนติ วิตโทส วา จิตฺตํ วิตโทส จิตฺตุนฺติ ปชานนติ สโมหํ วา จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตุนฺติ
 ปชานนติ วิตโมหํ วา จิตฺตํ วิตโมหํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ สงฺขจิตฺตํ วา จิตฺตํ สงฺขจิตฺตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานนติ วิกฺขจิตฺตํ วา จิตฺตํ วิกฺขจิตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ มหกฺกตํ วา จิตฺตํ มหกฺกตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานนติ อมหกฺกตํ วา จิตฺตํ อมหกฺกตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ สอฺตุตรํ วา จิตฺตํ
 สอฺตุตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ อนฺตุตรํ วา จิตฺตํ อนฺตุตรํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ สมหิตํ วา
 จิตฺตํ สมหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ อสมหิตํ วา จิตฺตํ อสมหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ วิมุตฺตํ
 วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนติ ฯ
 เสยฺยถาปี อุทายิ อิตฺถิ วา ปุริโส วา ททโร ยฺวํ มณฺฑนทก-ชาติโก อาทาเส วา ปริสฺสทฺเช
 ปริโยทาเต อจฺเญ วา อุทกปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมา-โน สกณฺณิ กํ วา สกณฺณิกนฺติ
 ปชานนฺย อกณฺณิ กํ วา อกณฺณิกนฺติ ปชานนฺย เอวเมว อุทายิ อกฺขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา
 ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา ปรสฺตตฺตานํ ปรมุคฺคตฺตานํ เจตฺสา เจโต ปริจฺจ ปชานนฺติ สรารํ วา
 จิตฺตํ สรารํ จิตฺตุนฺติ ปชานนฺติ วิตฺรารํ วา จิตฺตํ วิตฺรารํ จิตฺตุนฺติ ปชานนฺติ สโทสํ วา
 จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตุนฺติ ปชานนฺติ วิตโทสํ วา จิตฺตํ วิตโทสํ จิตฺตุนฺติ ปชานนฺติ สโมหํ วา
 จิตฺตํ ... วิตโมหํ วา จิตฺตํ ... สงฺขจิตฺตํ วา จิตฺตํ ... วิกฺขจิตฺตํ วา จิตฺตํ ... มหกฺกตํ วา จิตฺตํ ...
 อมหกฺกตํ วา จิตฺตํ ... สอฺตุตรํ วา จิตฺตํ ... อนฺตุตรํ วา จิตฺตํ ... สมหิตํ วา จิตฺตํ ... อสมหิตํ
 วา จิตฺตํ ... วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ ... อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานนฺติ ฯ ตตร จ ปน
 เม สาวกา พหุ อภิณฺญาโวสานปารมิตฺตํ วิหรนฺติ ฯ

[๓๕๒]

ปฺน จปรี อุทายิ อกฺขาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิปนฺนา เม สาวกา อนเภาวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรณฺติ เสยฺยถิํ เภมฺปิ ชาตี เทวปิ ชาติโย ติสฺโสปี ชาติโย จตฺสโสปี
 ชาติโย ปณฺจปี ชาติโย ทสปี ชาติโย วิสมฺปิ ชาติโย ตีสมฺปิ ชาติโย จตฺตาสีสมฺปิ ชาติโย
 ปณฺณาสมฺปิ ชาติโย ชาตีสตฺมปิ * ชาตีสทฺสสมฺปิ ชาตีสตฺสทฺสสมฺปิ อนเภาปี สํวณฺณกปฺเป
 อนเภาปี วิวณฺณกปฺเป อนเภาปี สํวณฺณวิวณฺณกปฺเป อมฺตราสี เหวํนาโม เหวํโคตฺโต เหวํวณฺโณ
 เหวํมาหาโร เหวํ สุขทฺกฺขปฏฺฐิสฺสเวทึ เหวํมายูปฺริยนฺโต โส ตโต จโต อมฺตร อุทปาทึ
 ตตรปาสี เหวํนาโม เหวํโคตฺโต เหวํวณฺโณ เหวํมาหาโร เหวํ สุขทฺกฺขปฏฺฐิสฺสเวทึ
 เหวํมายูปฺริยนฺโต โส ตโต จโต อิธูปนฺโนติ ฯ อิติ สาการํ สอฺทุเทสํ อนเภาวิหิตํ
 ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสเรณฺติ ฯ เสยฺยถาปี อุทายิ ปุริโส สกมฺหา คามา อณฺณํ คามํ คจฺเจยฺย
 ตมฺหาปี คามา อณฺณํ คามํ คจฺเจยฺย โส ตมฺหา คามา สกฺเขว คามํ ปจฺจาคจฺเจยฺย ตสฺส
 เหวํมสฺส อหํ โข สกมฺหา คามา อมฺํ คามํ อากฺขณิ ตตร เหวํ อญฺจาสี เหวํ นิสฺสีทึ อภาสึ
 เหวํ ตฺวณฺทึ อโหสึ ตมฺหาปี คามา อมฺํ คามํ อากฺขณิ ตตรปาสี เหวํ อญฺจาสี เหวํ นิสฺสีทึ เหวํ
 อภาสึ เหวํ ตฺวณฺทึ อโหสึ โสเมหิ ตมฺหา คามา สกฺเขว คามํ ปจฺจาคโถติ เหวํเมว โข อุทายิ

๑ กคฺคจฺจ สตฺมปิ ชาติโย สทฺสสมฺปิ ชาติโย สตฺสทฺสสมฺปิ ชาติโยติปิ ทิสฺสตี ฯ

ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ว่าเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น. ดูกรอุททายี เปรียบเหมือนหญิงสาวชายหนุ่มที่ชอบการแต่งตัวเมื่อส่องดูเงาหน้าของตนในกระจกอันบริสุทธิ์สะอาด หรือภาชนะน้ำอันใส น้ำมีไฟ ก็จะพึงรู้ว่าน้ำมีไฟ หรือหน้าไม่มีไฟ ก็จะพึงรู้ว่าหน้าไม่มีไฟ ฉนโค สาวกทั้งหลายของเราก็นั่นนั้นแลปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะหรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็รู้ว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรรค ก็รู้ว่าจิตเป็นมหรรค หรือจิตไม่เป็นมหรรค ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมหรรค จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่

[๓๕๒]

ดูกรอุททายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามแล้ว ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้างสองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้น ได้ไปเกิดในภพโน้นแม้ในภพนั้น เราก็มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.ดูกรอุททายี เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงจากบ้านตนไปบ้านอื่น แล้วจากบ้านเมื่อนั้นไปยังบ้านอื่นอีกจากบ้านนั้นกลับมาสู่บ้านของตนตามเดิม เขาจะพึงระลึกได้ดังนี้ว่า เราได้จากบ้านของเราไปบ้านโน้นในบ้านนั้น เราได้ยืนอย่างนั้น ได้นั่งอย่างนั้น ได้พูดอย่างนั้น ได้นิ่งอย่างนั้น แล้วเรากลับจากบ้านนั้นมาสู่บ้านของตนตามเดิม ดังนี้ ฉนโค สาวกทั้งหลายของเราก็นั่นนั้นแลปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง ๑

อกุชาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิบัติปณฺนา เม สาวกา อนเควหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ
อนุสฺสรนฺติ เสยฺยถิํ เภกมฺปิ ชาตี เทวปิ ชาตฺโย ฯเปฯ อิติ สาการิ สอุทฺเทสํ อนเควหิตํ
ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรนฺติ ฯ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ อภิญฺญาไวสาณปารมฺปิปฺตตา
วิหรนฺติ ฯ

[๓๕๓]

ปฺน จปฺริ อุทายิ อกุชาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิบัติปณฺนา เม สาวกา ทิพฺเพน
จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน อติกกนฺต-มานุสเสน สตฺเต ปสฺสนฺติ จมานเณ อุปปชฺชมานเณ หิเน ปณฺเฑ
สฺวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺกเต ทฺกฺกเต ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานนฺติ อิมเ วต โภณฺโต สตฺตา
กายทฺวจฺจรีเตน สมฺนฺนาคตา วจฺจิตฺตจรีเตน สมฺนฺนาคตา มโนทฺวจฺจรีเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ
อุปฺวาทกา มิจฺจาทิฏฺฐิกา มิจฺจาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายิํ ทฺกฺกตี
วินิปาตํ นิริยํ อุปปณฺนา อิมเ วา ปน โภณฺโต สตฺตา กายสฺสจรีเตน สมฺนฺนาคตา วจฺจิตฺตจรีเตน
สมฺนฺนาคตา มโนสฺสจรีเตน สมฺนฺนาคตา อริยานํ อนฺนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา
สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา สฺกตี สกฺกํ โลกํ อุปปณฺนาติ ฯ
อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน อติกกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปสฺสนฺติ จมานเณ อุปปชฺชมานเณ
หิเน ปณฺเฑ สฺวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺกเต ทฺกฺกเต ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานนฺติ ฯ
เสยฺยถาปสฺสุ อุทายิ^๑ เทว อคารา สทฺวารา ตตฺร จกฺขุมา ปฺริโส มชฺเณ จิโต ปสฺเสยฺย
มนุสฺเส เกเห ปวิสฺนฺเตปิ นิกฺขมนฺเตปิ อนุสํจรณฺเตปิ อนฺนวิจรณฺเตปิ เอวเมว โข อุทายิ
อกุชาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิบัติปณฺนา เม สาวกา ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเชน
อติกกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปสฺสนฺติ จมานเณ อุปปชฺชมานเณ หิเน ปณฺเฑ สฺวณฺเณ ทฺพพณฺเณ
สฺกเต ทฺกฺกเต ฯเปฯ ยถากมฺมุเป สตฺเต ปชานนฺติ ฯ ตตฺร จ ปน เม สาวกา พหุ
อภิญฺญาไวสาณปารมฺปิปฺตตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๕๔]

ปฺน จปฺริ อุทายิ อกุชาตา มยา สาวกานํ ปฏิปทา ยถาปฏิบัติปณฺนา เม สาวกา อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตตี ปญฺญาวิมฺุตตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยิ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช
วิหรนฺติ ฯ เสยฺยถาปิ อุทายิ ปพฺพตฺตสฺสขเป อุทกรหฺโท อจฺโฆ วิปฺปสนฺโน อนาวิโล ตตฺร
จกฺขุมา ปฺริโส ตีเร จิโต ปสฺเสยฺย สิปฺปิกสมฺพุทฺถมฺปิ^๒ สกฺขรกจฺลมฺปิ มจฺจุคฺคฺมพฺมปิ จรณฺตมฺปิ
ติฏฺฐจฺนตมฺปิ ตสฺส เอวมฺสฺส อยิํ โข อุทกรหฺโท อจฺโฆ วิปฺปสนฺโน อนาวิโล ตตฺริเม
สิปฺปิกสมฺพุทฺถาปิ^๓ สกฺขรกจฺลาปิ^๔ มจฺจุคฺคฺมพฺาปิ จรณฺติปิ ติฏฺฐจฺนตฺติปิ อิมเ วา อุทายิ

๑ ย. เสยฺยถาปสฺสุทฺทายิ ฯ

๒ ย. สิปฺปิสมฺพุทฺถมฺปิ ฯ

๓ ย. สิปฺปิสมฺพุทฺถมฺปิ ฯ

๔ ย. ปิสฺสทฺโท นตฺติ ฯ

ชาติบ้าง ฯลฯ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการ
ฉะนี้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอัน
มากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๕๓]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา
ปฏิบัติตามแล้ว ย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดีมีผิวพรรณทราม
ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็น ไปตามกรรม
ว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้าเป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือ
การกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก
ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ
ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์
ดังนี้. คุกรอุทายี เปรียบเหมือนเรือนสอง หลังที่มีประตูร่วมกัน บุรุษผู้มีจักขุยืนอยู่ตรงกลางที่เรือน
นั้น จะพึงเห็นหมู่ชนกำลังเข้าไปบ้าง กำลังเดินวนเวียนอยู่บ้างที่เรือน ฉนั้นใด สาวกทั้งหลายของเรา
ก็ฉนั้นนั้นแล ปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต
มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด
ซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็น ไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทา
ที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็น อันมากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

[๓๕๔]

คุกรอุทายี อีกประการหนึ่ง เราได้ออกปฏิปทาแก่สาวกทั้งหลายแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา
ปฏิบัติตามแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วย
ปัญญาอันยิ่งของตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่. คุกรอุทายี เปรียบเหมือน สระน้ำบนยอดเขา ไสสะอาด
ไม่ขุ่นมัว บุรุษผู้มีจักขุยืนอยู่บนขอบสระนั้น จะพึงเห็นหอยโข่ง และหอยกาบต่างๆ บ้าง ก้อนกรวด
และก้อนหินบ้าง ผุ่งปลาบ้าง กำลังว่ายอยู่บ้าง หยุดอยู่บ้างในสระน้ำนั้น เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า
สระน้ำนี้ ไสสะอาดไม่ขุ่นมัว หอยโข่งและหอยกาบ ต่างๆ บ้าง ก้อนหินบ้าง ผุ่งปลาบ้าง เหล่านี้
กำลังว่ายอยู่บ้าง หยุดอยู่บ้าง ในสระนั้นดังนี้ ฉนั้นใด สาวกทั้งหลายของเราก็นั้นนั้นแล ปฏิบัติตาม
ปฏิปทาที่เราบอกแล้ว ย่อมทำให้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้น
ไป ด้วยปัญญาอันยิ่งของตนเองใน ปัจจุบันเข้าถึงอยู่.

ก็เพราะสาวกทั้งหลายของเราปฏิบัติตามปฏิปทาที่เราบอกแล้วนั้นแล สาวกของเราเป็นอัน
มากจึงได้บรรลुบารมีอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาอยู่.

อกุขาตา มยา สวากานํ ปฏิปทา ยถาปฏิบัติปณฺนา เม สวากา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี
 ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกคฺคา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ ตตฺร จ ปน เม
 สวากา พหุ อภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา วิหรนฺติ ฯ

[๓๕๕]

อัย โข อุทายิ ปญฺจโม ฐมฺโม เยน มม สวากา สกฺกโรนฺติ ครุคฺคโรนฺติ มาเนนฺติ
 ปุเชนฺติ สกฺกคฺคา ครุคฺคคฺคา อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ ฯ อีเม โข อุทายิ ปญฺจ ฐมฺมา เขหิ มม
 สวากา สกฺกโรนฺติ ครุคฺคโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ สกฺกคฺคา ครุคฺคคฺคา อุปนิสฺสาย วิหรนฺตฺติ ฯ
 อิทมฺโวจ ภควา อตฺตมโน สกฺकुทายิ ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสีตํ อภินฺนํทิติ ฯ

มหาสกฺकुทายิสฺสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ สตฺตมํ ฯ

[๓๕๕]

คูกรอุทายี นี้แลกรรมข้อที่ห้าอันเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วพึงเราอยู่. คูกรอุทายี ธรรมห้าประการนี้แล เป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายของเราสักการะ เคารพ นับถือ บูชา แล้วพึงเราอยู่ ฉะนี้.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. สกุอุทายีปริพาชกยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ดังนี้แล.

จบ มหาสกุอุทายีสสูตร ที่ ๗.

สมณมุนฑิกาสุตตะ

[๓๕๖]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเณ อนนถปิณฺฑิกาสฺส อารามเณ ฯ
 เตน โข ปน สมเณน อุคฺคาคหฺมาโน ปริพฺพาชโก สมณมุนฺฑิกาปฺตุโต^๑ สมยปฺปวาทเก
 ดินฺนทฺถกาจิเร^๒ เอกสาลเก มลฺลิกาย อารามเณ ปฏฺวิสฺสติ มหฺติยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ
 ปญฺจมตฺเตหิ ปริพฺพาชกสฺเตหิ ฯ อถ โข ปญฺจกฺโข ฌปฺติ สาวตฺถิยา นิภฺขมิ ทิวาทิวสฺส
 ภควนฺตํ ทสฺสนาย ฯ อถ โข ปญฺจกฺกสฺส ฌปฺติสฺส เอตทโหสิ อกาโล โข ตาว ภควนฺตํ
 ทสฺสนาย ปฏฺิสลฺลีนํ ภควา มโนภาวนิยานมฺปิ ภิกฺขุณฺโณ อสมโย ทสฺสนาย ปฏฺิสลฺลีนํ
 มโนภาวนิยา ภิกฺขุ ชนฺนุนาหํ เยน สมยปฺปวาทโก ดินฺนทฺถกาจิโร เอกสาลโก มลฺลิกาย
 อาราโม เยน อุคฺคาคหฺมาโน ปริพฺพาชโก สมณมุนฺฑิกาปฺตุโต^๓ เตนฺนปฺสํกเมยฺยนฺติ ฯ อถ
 โข ปญฺจกฺโข ฌปฺติ เยน สมยปฺปวาทโก ดินฺนทฺถกาจิโร เอกสาลโก มลฺลิกาย อาราโม
 เตนฺนปฺสํกมิ ฯ

[๓๕๗]

เตน โข ปน สมเณน อุคฺคาคหฺมาโน ปริพฺพาชโก สมณมุนฺฑิกาปฺตุโต มหฺติยา
 ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ นิสินฺโน โหติ อุณฺนาทินิยา อุจฺจาตทฺทมหาสทฺทาย อนเณกวิหิตํ
 ติริจฺจนกถํ กถเณตฺติยา เสยฺยถิทํ ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺยทฺธกถํ
 อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺตกถํ สยณกถํ มาลากถํ คณฺฐกถํ ฉาตีกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ
 นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ สุรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐจฺจนกถํ กุมฺภทาสีกถํ ปุพฺพเปตฺตกถํ
 นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิตฺถิภาวกถํ อิตฺติ วา ฯ อทฺทสา โข อุคฺคาคหฺมาโน
 ปริพฺพาชโก สมณมุนฺฑิกาปฺตุโต ปญฺจกฺโข ฌปฺตี ทูโรโต อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน สกํ ปริสํ
 สจฺเจเปสิ อปฺปสทฺทา โภณฺโต โหนฺตุ มา โภณฺโต^๔ สทฺทมกตฺถ[^๕] สมณสฺส โคตมสฺส
 สาวโก อากจฺจติ ปญฺจกฺโข ฌปฺติ ยาวตา โข ปน สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา คิหิ
 โอทาตวสนา สาวตฺถิยํ ปฏฺิวสฺสนติ อยํ เตสํ อณฺณตโร ปญฺจกฺโข ฌปฺติ อปฺปสทฺทกามา โข
 ปน เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทวินีตา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทีโน อปฺเปวนาม อปฺปสทฺทํ
 ปริสํ วิทิตฺวา อุปฺสํกมิตพฺพิ มณฺเญยฺยาคิ ฯ อถ โข เต ปริพฺพาชกา ตฺถุหิ อเหตุํ ฯ
 อถ โข ปญฺจกฺโข ฌปฺติ เยน อุคฺคาคหฺมาโน ปริพฺพาชโก สมณมุนฺฑิกาปฺตุโต เตนฺนปฺสํกมิ

๑

๒ ส. ม. ดินฺนทฺถกาจิเร ฯ

๓ ข. สมณมุนฺฑิกาปฺตุโต ฯ

๔ ข. ทูโรโต ฯ

๕ ข. เอตฺถนฺตเร อชนฺติ ทิสฺสติ ฯ

๘. สมณมุณฑิกสูตร

เรื่องอุคคาหมานปริพาชก

[๓๕๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. สมัยนั้น ปริพาชกชื่ออุคคาหมานะ เป็นบุตรนางสมณมุณฑิกา พร้อมด้วยปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ อาศัยอยู่ ณ อารามของพระนางมัลลิการาชเทวี ในตำบลเอกสภาชื่อว่าดินทุกาจีระ (แวดล้อมด้วยแถวคันมะพลับ) เป็นที่ประชุมแสดงลัทธิ ของนักบวช. ครั้งนั้น ช่างไม้ผู้หนึ่งชื่อปัญจกังคะ ออกจากเมืองสาวัตถีเพื่อจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อเวลาเที่ยงแล้ว. ครั้งนั้น เขามีความดำริว่า เวลานี้มีไช้กาลที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาคก่อน พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ ไม่ใช่สมัยที่จะไปหาภิกษุทั้งหลายผู้เจริญทางใจ ภิกษุทั้งหลายผู้เจริญทางใจก็หลีกเร้นอยู่ อย่างกระนั้นเลย เราพึงเข้าไปหาอุคคาหมานปริพาชกสมณมุณฑิกานุตร ที่อารามของพระนางมัลลิการาชเทวี ณ ตำบลเอกสภาชื่อว่าดินทุกาจีระ เป็นที่ประชุมแสดงลัทธิของนักบวชเถิด. ลำดับนั้น ช่างไม้ปัญจกังคะจึงเข้าไปยังอารามของพระนางมัลลิการาชเทวี ณ ตำบลเอกสภาชื่อว่าดินทุกาจีระ.

ตริจฉานกถา

[๓๕๗]

สมัยนั้น อุคคาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกานุตร นั่งอยู่กับปริพาชกบริษัท หมู่ใหญ่ ซึ่งกำลังพูดตริจฉานกถาหลายประการ ด้วยสงสัยยิ่งอิ่งอีกทีก็พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องคอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตรอก เรื่องทำน้ำ เรื่องหญิงสาวใช้ตักน้ำ เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้น. อุคคาหมานปริพาชกสมณมุณฑิกานุตร ได้เห็นช่างไม้ปัญจกังคะซึ่งกำลังมาแต่ไกล จึง ห้ามบริษัทของตนให้สงบว่า ขอท่านทั้งหลายจงเบาเสียงหน่อย อย่าส่งเสียงนัก ช่างไม้ปัญจกังคะ ผู้เป็นสาวกของพระสมณโคดมกำลังมา บรรดาสาวกของพระสมณโคดมที่เป็นคฤหัสถ์ นุ่งผ้าขาวประมาณเท่าใด อาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถี นายช่างปัญจกังคะนี้เป็นผู้หนึ่งของบรรดาสาวกเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นชอบเสียงเบา ได้รับแนะนำในการเสียงเบา กล่าวสรรเสริญคุณ ของเสียงเบา บางทีช่างไม้ปัญจกังคะทราบว่ามีเสียงเบา จะพึงสำคัญที่จะเข้ามาหาก็ได้. ปริพาชกเหล่านั้นจึงพากันนั่งอยู่ ลำดับนั้น นายช่างปัญจกังคะได้เข้าไปหาอุคคาหมานปริพาชก สมณมุณฑิกานุตรถึงที่ใกล้ ได้ปราศรัยกับอุคคาหมานปริพาชกสมณมุณฑิกานุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

อุปสงฺกมิตฺวา อุกคาหมานเนน ปริพฺพาชเคน สมณมฺหุทฺทิกาปฺตฺเตน สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนียํ
กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ

[๓๕๘]

เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข ปญฺจกํ ฌปตี อุกคาหมานโน ปริพฺพาชโก
สมณมฺหุทฺทิกาปฺตฺโต เอตทโวจ จตุหิ โข อหํ ฌปตี ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคตํ ปฺริสฺสํ ฌกํ
ปญฺญาเปมิ สมฺปนฺนํ กุสํ ปรมฺกุสํ อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมณํ อโยชณฺมํ กตฺเมหิ จตุหิ อิท
ฌปตี น กาเยน ปาปํ กมฺมํ กโรติ น ปาปํ วาจํ ภาสตี น ปาปํ สงฺกปฺปี สงฺกปฺเปติ น
ปาปํ อาชีวํ อาชีวติ อิมํ โข อหํ ฌปตี จตุหิ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคตํ ปฺริสฺสํ ฌกํ ปญฺญาเปมิ
สมฺปนฺนํ กุสํ ปรมฺกุสํ อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมณํ อโยชณฺมํ ฯ อถ โข ปญฺจกํ ฌปตี
อุคฺคาหมานสฺส ปริพฺพาชสฺส สมณมฺหุทฺทิกาปฺตฺตสฺส ภาสิตํ เนว อภินฺนํ นปฺปฏิกฺโกติ
อนภินฺนํ ติตฺวา อปฺปฏิกฺโกติตฺวา อญฺญาสาสนา ปกฺกามิ ภควโต สฺนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส
อตุํ อาชานิสฺสามิตี ฯ อถ โข ปญฺจกํ ฌปตี เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข ปญฺจกํ ฌปตี ยาวตโก
อโหสิ อุกคาหมานเนน ปริพฺพาชเคน สมณมฺหุทฺทิกาปฺตฺเตน สทฺธิ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ
ภควโต อโรเจสิ ฯ

[๓๕๙]

เอวํ วุตฺเต ภควา ปญฺจกํ ฌปตี เอตทโวจ เอวํ สฺนฺเต โข ฌปตี ททโร
กุมารโ มนฺโท อุตฺตานเสยฺยโก สมฺปนฺนํ กุสโล ภวิสฺสตี ปรมฺกุสโล อุตฺตมปฺปตฺติปตฺโต
สมณํ อโยชณฺมํ ยถา อุกคาหมานสฺส ปริพฺพาชสฺส สมณมฺหุทฺทิกาปฺตฺตสฺส วจัน ฯ
ททรสฺส หิ ฌปตี กุมารสฺส มนฺทสฺส อุตฺตานเสยฺยกสฺส กาโยติปิ น โหติ กุโต ปน กาเยน
ปาปํ กมฺมํ กริสฺสตี อญฺญตร ฌนฺทิตมตฺตา ฯ ททรสฺส หิ ฌปตี กุมารสฺส มนฺทสฺส
อุตฺตานเสยฺยกสฺส วาจาติปิ น โหติ กุโต ปน ปาปํ วาจํ ภาสิตสฺส อญฺญตร
โรทิตมตฺตา ฯ ททรสฺส หิ ฌปตี กุมารสฺส มนฺทสฺส อุตฺตานเสยฺยกสฺส สงฺกปฺโปติปิ น
โหติ กุโต ปน ปาปํ สงฺกปฺปี สงฺกปฺปิสฺสตี อญฺญตร วิกุชฺชิตมตฺตา ฯ ททรสฺส หิ
ฌปตี กุมารสฺส มนฺทสฺส อุตฺตานเสยฺยกสฺส อาชีโวติปิ น โหติ กุโต ปน ปาปํ อาชีวํ
อาชีวิสฺสตี อญฺญตร มาตุ ฌณฺนา ฯ เอวํ สฺนฺเต โข ฌปตี ททโร กุมารโ มนฺโท
อุตฺตานเสยฺยโก สมฺปนฺนํ กุสโล ภวิสฺสตี ปรมฺกุสโล อุตฺตมปฺปตฺติปตฺโต สมณํ อโยชณฺมํ
ยถา อุกคาหมานสฺส ปริพฺพาชสฺส สมณมฺหุทฺทิกาปฺตฺตสฺส วจัน ฯ

วาทะของปริพาชก

[๓๕๘]

อุคคาหมานปริพาชกผู้สมณมุชฌิกานุตร ได้กล่าววาทะนายช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ ผู้นั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรนายช่างไม้ เราข่อมบัพญญัตินุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการว่า เป็นผู้มียุสสสมบุรณ์ มีกุศลอย่างอื่น เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรนายช่างไม้ บุคคลในโลกนี้ไม่ทำกรรมชั่วด้วยกาย ไม่กล่าววาจาชั่ว ไม่ดำริถึงความดำริชั่ว ไม่เลี้ยงชีพชั่ว เราบัพญญัตินุรุษบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล้ว เป็นผู้มียุสสสมบุรณ์ มีกุศลอย่างอื่น เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้ ดังนี้ ลำดับนั้น นายช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ ไมยงค์ ไมค์ค้ำนภายิตของอุคคาหมานปริพาชกผู้ สมณมุชฌิกานุตร แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยดำริว่า เราจักรู้แจ้งเนื้อความแห่งภายิตนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค เขาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลเล่าการเจรจาปราศรัยกับอุคคาหมานปริพาชกผู้สมณมุชฌิกานุตรทั้งหมดแก่พระผู้มีพระภาค.

[๓๕๙]

เมื่อนายช่างไม้ชื่อปัญจกังคะ กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกรนายช่างไม้ เมื่อเป็นเหมือนอย่างคำของอุคคาหมานปริพาชกผู้สมณมุชฌิกานุตร เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ ก็จักเป็นผู้มียุสสสมบุรณ์ มีกุศลอย่างอื่น เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอัน ไม่มีใครรบได้. ดูกรนายช่างไม้ เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่จะรู้ว่ากาย ดังนี้ ก็ยังไม่มีที่ไหนจักทำกรรมชั่วด้วยกายได้เล่า นอกจากจะมีเพียงอาการคิ่นรน. เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่จะรู้ว่า วาจา ดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักกล่าววาจาชั่วได้เล่า นอกจากจะมีเพียงการร้องไห้. เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่จะรู้ว่า ความดำริ ดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักดำริชั่วได้เล่า นอกจากจะมีเพียงการร้องไห้และการหัวเราะ. เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่ แม้แต่จะรู้ว่าอาชีพดังนี้ ก็ยังไม่มี ที่ไหนจักเลี้ยงชีพชั่วได้เล่า นอกจากนํ้านมของมารดา. ดูกรนายช่างไม้ เมื่อเป็นเหมือนอย่างคำของอุคคาหมานปริพาชกผู้สมณมุชฌิกานุตร เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่จักเป็นผู้มียุสสสมบุรณ์ มีกุศลอย่างอื่น เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้.

[๓๖๐]

จตุหิ โข อหิ ฌปติ ฐมเมหิ สมนนาคคัม ปุริสปุคฺคัลลํ ปณฺณาเปมิ น เจว สมนฺนกุสลํ น
 ปรมกุสลํ น อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมนํ อโยชฺฌํ อปีจิมํ ทหริ กุมาริ มนุหํ อุตฺตานเสยฺยํ
 สมฺมชฺชกฺขหํ ติฏฺฐติ กตเมหิ จตุหิ อิธ ฌปติ กาเยน^๑ ปาปํ กมฺมํ กโรติ น ปาปํ วา
 ภาสติ น ปาปํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปติ น ปาปํ อาชีวํ อาชีวติ อิมหิ โข อหิ ฌปติ จตุหิ
 ฐมเมหิ สมนนาคคัม ปุริสปุคฺคัลลํ ปณฺณาเปมิ น เจว สมนฺนกุสลํ น ปรมกุสลํ น
 อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมนํ อโยชฺฌํ อปีจิมํ ทหริ กุมาริ มนุหํ อุตฺตานเสยฺยํ สมฺมชฺชกฺขหํ
 ติฏฺฐติ ฯ

[๓๖๑]

ทสฺหิ โข อหิ ฌปติ ฐมเมหิ สมนนาคคัม ปุริสปุคฺคัลลํ ปณฺณาเปมิ สมนฺนกุสลํ
 ปรมกุสลํ อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมนํ อโยชฺฌํ ฯ อิมํ อกุสลา สีลา^๒ ตมฺหิ^๓ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ
 วทามิ ฯ อิตฺถสมฺมชฺชจฺเณ อกุสลา สีลา ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิธ อกุสลา
 สีลา อปริเสสา นิสฺสชฺชนฺติ ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ เอวํ ปฏฺธิปนฺโน อกุสลา
 นิสฺสชฺชนํ นิสฺสชฺช นิสฺสชฺชนํ ฌปติ ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิมํ อกุสลา สีลา ตมฺหิ
 ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิตฺถสมฺมชฺชจฺเณ อกุสลา สีลา ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ
 อิธ อกุสลา สีลา อปริเสสา นิสฺสชฺชนฺติ ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ เอวํ ปฏฺธิปนฺโน
 อกุสลา นิสฺสชฺชนํ นิสฺสชฺชนํ นิสฺสชฺชนํ ฌปติ ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิมํ อกุสลา
 สงฺกปฺปา ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิตฺถสมฺมชฺชจฺเณ อกุสลา สงฺกปฺปา ตมฺหิ ฌปติ
 เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิธ อกุสลา สงฺกปฺปา อปริเสสา นิสฺสชฺชนฺติ ตมฺหิ ฌปติ
 เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ เอวํ ปฏฺธิปนฺโน อกุสลา สงฺกปฺปา นิสฺสชฺชนํ นิสฺสชฺชนํ ฌปติ
 ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิมํ อกุสลา สงฺกปฺปา ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ
 วทามิ ฯ อิตฺถสมฺมชฺชจฺเณ อกุสลา สงฺกปฺปา ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ อิธ อกุสลา
 สงฺกปฺปา อปริเสสา นิสฺสชฺชนฺติ ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ เอวํ ปฏฺธิปนฺโน อกุสลา
 สงฺกปฺปา นิสฺสชฺชนํ นิสฺสชฺชนํ นิสฺสชฺชนํ ฌปติ ตมฺหิ ฌปติ เวทิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ

[๓๖๒]

กตเม จ ฌปติ อกุสลา สีลา ฯ อกุสลํ กายกมฺมํ อกุสลํ วจิกมฺมํ ปาปโก อาชีโว
 อิมํ วุจฺจนฺติ ฌปติ อกุสลา สีลา ฯ อิมํ จ ฌปติ อกุสลา สีลา กิสมฺมชฺชจฺเณ ฯ สมฺมชฺชจฺเณ
 เนสํ วุตฺตํ ฯ จิตฺตสมฺมชฺชจฺเณ จิตฺตํ วณฺณํ ฯ กตมํ จิตฺตํ ฯ จิตฺตมฺปิ หิ พหุ อเนกวิธํ

๑ ย. เอตฺถนฺตเร นสฺสทโท ทิสฺสติ ฯ

๒ สี อเนกวาเรสุ ตหนฺติ ปาโง ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. อิมํ อกุสลาสีลา ตหนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

เสกขภูมิ

[๓๖๐]

ดูกรนายช่างไม้ เราบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่ามิใช่ผู้มี กุศลสมบูรณ์เลย มิใช่ผู้มีกุศลอย่างยิ่ง มิใช่เป็นสมณะผู้ถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้ก็แต่ว่าบุคคลผู้นี้ยังดีกว่าเด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่บ้าง ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน ดูกรนาย ช่างไม้ บุคคลในโลกนี้ ไม่ทำกรรมชั่วด้วยกาย ไม่กล่าววาจาชั่ว ไม่ดำริถึงความดำริชั่ว ไม่เลี้ยวซีกพั่ว เราบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่ามิใช่ผู้มีกุศลสมบูรณ์ มิใช่ผู้มีกุศลอย่างยิ่ง มิใช่เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้ ก็แต่ว่าบุคคลผู้นี้ยังดีกว่า เด็กอ่อนที่ยังนอนหงายอยู่บ้าง.

[๓๖๑]

ดูกรนายช่างไม้ เราขอมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ ว่าเป็นผู้มีกุศลสมบูรณ์ มีกุศลอย่างยิ่ง เป็นสมณะผู้ถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้. ดูกรนายช่างไม้ ข้อที่ศีลเหล่านี้เป็นอกุศล ศีลเป็นอกุศลมีสมุฏฐานแต่จิตนี้ ศีลเป็นอกุศลดับลงหมดสิ้นไปในที่นี้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลเป็นอกุศล เรากล่าวว่าควรรู้. ข้อที่ศีลเหล่านี้เป็นกุศล ศีลเป็นกุศลมีสมุฏฐานแต่จิตนี้ ศีลเป็นกุศลดับลงหมดสิ้นไปในที่นี้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลเป็นกุศล เรากล่าวว่าควรรู้. ข้อที่ความดำริเหล่านี้เป็นอกุศลความดำริเป็นอกุศลมีสมุฏฐานแต่จิตนี้ ความดำริเป็นอกุศลดับลงหมดสิ้นในที่นี้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้ว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริเป็นอกุศล เรากล่าวว่าควรรู้. ข้อที่ความดำริเหล่านี้เป็นกุศล ความดำริเป็นกุศล มีสมุฏฐานแต่จิตนี้ ความดำริเป็นอกุศลดับลงหมดสิ้นในที่นี้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริเป็นกุศล เรากล่าวว่าควรรู้.

อเสกขภูมิ

[๓๖๒]

ดูกรนายช่างไม้ ก็ศีลที่เป็นอกุศลนั้นเป็นไฉน? ดูกรนายช่างไม้ กายกรรม เป็นอกุศล วาจากรรมเป็นอกุศล การเลี้ยวซีกพั่ว เหล่านี้เรากล่าวว่าศีลเป็นอกุศล. ก็ศีลที่เป็น อกุศลเหล่านี้มีอะไรเป็นสมุฏฐาน? แม้สมุฏฐานแห่งศีลเป็นอกุศลเหล่านั้น เรากล่าวแล้ว. ก็ต้องกล่าวว่า มีจิตเป็นสมุฏฐาน. จิตเป็นไฉน? ถึงจิตเล่าก็มีมาก หลายอย่าง มีประการต่างๆ จิตใดมีราคะ โทสะ โมหะ ศีลเป็นอกุศล มีจิตนี้เป็นสมุฏฐาน. ก็ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้ ดับลงหมดสิ้นในที่ไหน? แม้ความดับแห่งศีลที่เป็น

นนานุปการกัม ยัม จิตฺตัม^๑ สราคัม สโทสํ สโมหํ อโธสมญฺญานา อกุสลา สีลา ฯ อิมํ จ ฌปติ
 อกุสลา สีลา กุหิ อปริเสสา นิรุชฺชนฺติ ฯ นิโรธปิ เนสํ วุตฺโต ฯ อธิ ฌปติ ภิกฺขุ
 ภายทฺวจฺจริตํ ปหาย ภายสุจฺจริตํ ภาเวติ วจิทฺทฺวจฺจริตํ ปหาย วจิสฺสุจฺจริตํ ภาเวติ มโนทฺวจฺจริตํ
 ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวติ มิจฺฉาชีวํ ปหาย สมฺมาชีเวน ชีวิตฺตัม^๒ กปฺเปติ เอตฺถเต อกุสลา สีลา
 อปริเสสา นิรุชฺชนฺติ ฯ ถถ ปฏิปนฺโน^๓ ฌปติ อกุสลาณํ สีลาณํ นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯ
 อธิ ฌปติ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ อนุปฺปาทาย ฌนํ ชนฺติ
 วายมฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ อฺปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ
 ปหานาย ฌนํ ชนฺติ วายมฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ อนุปฺปนฺนํ อกุสลาณํ
 ฌมฺมาณํ อฺปฺปาทาย ฌนํ ชนฺติ วายมฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ
 อฺปฺปนฺนํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ จิตฺตํ อสมฺโมสาย ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย
 ปาริปุริยา ฌนํ ชนฺติ วายมฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ ฯ เอวํ ปฏิปนฺโน
 โห ฌปติ อกุสลาณํ สีลาณํ นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯ

[๓๖๓]

กตเม จ ฌปติ อกุสลา สีลา ฯ กุสลํ ภายกมฺมํ กุสลํ วจิกมฺมํ อาชีวปาริสฺสทฺธิปิ โห อหํ
 ฌปติ สีลสฺมิมิ วทามิ อิมํ วุจฺจนฺติ ฌปติ อกุสลา สีลา ฯ อิมํ จ ฌปติ อกุสลา สีลา
 กิสมญฺญานา ฯ สมญฺญานมฺปิ เนสํ วุตฺตํ ฯ จิตฺตสมญฺญานาติสฺส วจฺนียํ ฯ กตมํ จิตฺตํ ฯ
 จิตฺตมฺปิ หิ พหุ อเนกวิธํ นานุปการกัม ยัม จิตฺตํ วิตฺราคม วิตฺโทสํ วิตฺโมหํ อโธสมญฺญานา
 อกุสลา สีลา ฯ อิมํ จ ฌปติ อกุสลา สีลา กุหิ อปริเสสา นิรุชฺชนฺติ ฯ นิโรธปิ เนสํ วุตฺโต ฯ
 อธิ ฌปติ ภิกฺขุ สีลวา โหติ โน จ สีลมโย ตถจ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ ปชานาติ
 ยตฺถตฺส เต อกุสลา สีลา อปริเสสา นิรุชฺชนฺติ ฯ ถถ ปฏิปนฺโน จ ฌปติ อกุสลาณํ สีลาณํ
 นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯ อธิ ฌปติ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ
 อนุปฺปาทาย ฌนํ ชนฺติ วายมฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ อฺปฺปนฺนํ
 ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ ปหานาย ๗เป๗ อนุปฺปนฺนํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ อฺปฺปาทาย ๗เป๗
 อฺปฺปนฺนํ อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ จิตฺตํ อสมฺโมสาย ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺปุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา
 ฌนํ ชนฺติ วายมฺติ วิริยํ อารกฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติ ฯ เอวํ ปฏิปนฺโน โห ฌปติ
 อกุสลาณํ สีลาณํ นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ฯ

[๓๖๔]

กตเม จ ฌปติ อกุสลา สงฺกปฺปา ฯ กามสงฺกปฺโป พฺยาปาทสงฺกปฺโป วิหีสาสงฺกปฺโป
อิมํ วุจฺจนฺติ ฌปติ อกุสลา สงฺกปฺปา ฯ อิมํ จ ฌปติ อกุสลา สงฺกปฺปา กิสมญฺญานา ฯ

๑ ย. สจิตฺตํ ฯ

๒ ย. ชีวิกํ ฯ

๓ ย. เอกุณฺตเร จาติ ทิสฺสติ ฯ

อกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวแล้ว. ดูกรนายช่างไม้ ภิกษุในพระธรรมนี้ ละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต ละมิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ คือที่เป็นอกุศล เหล่านี้ดับลงหมดสิ้นในการละทุจริต เจริญสุจริต และการละมิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วย สัมมาอาชีวะ. ผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลที่เป็นอกุศล? ดูกรนายช่างไม้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อยังอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อยังอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อยังอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความเต็มเปี่ยม แห่งกุศลธรรม ที่เกิดขึ้นแล้ว. ดูกรนายช่างไม้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลที่เป็น อกุศลธรรม.

[๓๖๓]

ดูกรนายช่างไม้ ก็ศีลที่เป็นกุศลเป็นไฉน? ดูกรนายช่างไม้ เราย่อมกล่าวซึ่งกายกรรมเป็นกุศล วจีกรรมเป็นกุศล และอาชีวะอันบริสุทธิ์ ลงในศีลเหล่านี้ เรากล่าวว่าศีล เป็นกุศล. ก็ศีลเป็นกุศลเหล่านี้มีอะไรเป็นสมุฏฐาน? แม้สมุฏฐานแห่งศีลเป็นกุศลเหล่านั้นเรากล่าวแล้ว. ก็ต้องกล่าวว่า มีจิตเป็นสมุฏฐาน. จิตเป็นไฉน? แม้จิตเล่าก็มีมาก หลายอย่าง มีประการต่างๆ จิตใดปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ศีลเป็นกุศลมีจิตนี้เป็นสมุฏฐาน. ศีลเป็นกุศลเหล่านี้ดับลงหมดสิ้นในที่ไหน? แม้ความดับแห่งศีลเป็นกุศลนั้น เราก็ก่อแล้ว. ดูกรนายช่างไม้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล แต่จะสำเร็จด้วยศีลหาไม่ได้ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับหมดสิ้นแห่งศีลเป็นกุศลเหล่านั้นของภิกษุนั้นด้วย. ก็ผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลเป็นกุศล? ดูกรนายช่างไม้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อยังอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพื่อยังอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความเต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว. ดูกรนายช่างไม้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งศีลเป็นกุศล.

อกุศลสังกัปะ

[๓๖๔]

ดูกรนายช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นอกุศลเป็นไฉน? ดูกรนายช่างไม้ ความดำริในกาม ความดำริในพยาบาท ความดำริในการเบียดเบียน เหล่านี้เรากล่าวว่าความดำริ

[၈၁၆]

กตเม จ ถปติ กุสลา สงกปฺปา ฯ เนกขมฺมสงกปโป อพฺยาปาทสงกปโป
 อวิหีสาสงกปโป อิมะ วุจฺจนฺติ ถปติ กุสลา สงกปฺปา ฯ อิมะ จ ถปติ กุสลา สงกปฺปา
 ก็สมฺภูจํ ๑ สมฺภูจํ นปี เนลั วุตฺตํ ๑ สลฺลสสมฺภูจํ นปี วณฺณิ ๑ กตมา สลฺลส
 สลฺลสปี หิ พหุ อเนกวิธา นานปฺปการกา^๑ ยา^๒ เนกขมฺมสลฺลส อพฺยาปาทสลฺลส
 อวิหีสาสลฺลส อิตฺถสมฺภูจํ กุสลา สงกปฺปา ฯ อิมะ จ ถปติ กุสลา สงกปฺปา กุหิ
 อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ๑ นิโรธปี เนลั วุตฺโต ๑ อิทฺถ ถปติ ภิกฺขุ วิตกฺกวิจฺจารนํ วุสสมา ๑เป๑
 ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ เอเตเตเต กุสลา สงกปฺปา อปริเสสา นิรุชฺฌนฺติ ๑ กถํ
 ปฏฺธิปนฺโน จ ถปติ กุสลํ สงกปฺปํ นิโรธาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ๑ อิทฺถ ถปติ ภิกฺขุ
 อญฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสลํ ฌมฺมํ อญฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี
 จิตฺตํ ปกฺคณฺหาตี ปทหตี อญฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสลํ ฌมฺมํ ปหานาย ๑เป๑
 อญฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมํ อญฺปาทาย ๑เป๑ อญฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมํ จิตฺติยา
 อสมฺโมสาย ภิกฺขุโยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย ปาริปุริยา จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี
 จิตฺตํ ปกฺคณฺหาตี ปทหตี ๑ เอวํ ปฏฺธิปนฺโน โข ถปติ กุสลํ สงกปฺปํ นิโรธาย
 ปฏฺธิปนฺโน โหติ ๑

๑ ชู. นานปฎการิกา ฯ

๒ บ. ขา อติ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

เป็นอกุศล. ก็ความดำริเป็นอกุศลนี้ มีอะไรเป็นสมุฏฐาน? แม้สมุฏฐานแห่งความดำริเป็นอกุศล เหล่านั้น เรากล่าวแล้ว. ก็ต้องกล่าวว่า มีสัญญาเป็นสมุฏฐาน. สัญญาเป็นไฉน? แม้สัญญา เล่าก็มี มาก หลายอย่าง มีประการต่างๆ สัญญาใดเป็นสัญญาในกาม เป็นสัญญาในพยาบาท เป็นสัญญา ในการเบียดเบียน ความดำริเป็นอกุศลมีสัญญานี้เป็นสมุฏฐาน. ก็ความดำริเป็น อกุศลเหล่านี้ ดับลงหมดสิ้นในที่ไหน? แม้ความดับแห่งความดำริเป็นอกุศลนั้น เราก็ก่อแล้ว. ดูกรนายช่างไม้ ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิด แต่เวกอยู่ ซึ่งเป็นที่ดับหมดสิ้นแห่งความดำริเป็นอกุศล. ก็ผู้ปฏิบัติ อย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อ ความดับแห่งความดำริเป็นอกุศล? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ยังจันทะ ให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อยังอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอัน ลามกที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้ เกิดขึ้น เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่ง เพื่อความไพบูลย์เพื่อความเจริญ เพื่อความเต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรนายช่างไม้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริเป็นอกุศล.

กุศลสังกัปปะ

[๓๖๕]

ดูกรนายช่างไม้ ก็ความดำริเป็นกุศลเป็นไฉน? ดูกรนายช่างไม้ ความดำริ ในเนกขัมมะ ความดำริในอันไม่พยาบาท ความดำริในอันไม่เบียดเบียนเหล่านี้เราก็ก่อแล้ว ความดำริเป็นอกุศล. ก็ความดำริเป็นอกุศลนี้ มีอะไรเป็นสมุฏฐาน? แม้สมุฏฐานแห่งความดำริ เป็นอกุศลนั้น เรากล่าวแล้ว. ก็ต้องกล่าวว่า มีสัญญาเป็นสมุฏฐาน. สัญญาเป็นไฉน? แม้สัญญาก็มีมาก หลายอย่าง มีประการต่างๆ สัญญาใดเป็นสัญญาในเนกขัมมะ เป็นสัญญาในความไม่พยาบาท เป็นสัญญาในอันไม่เบียดเบียน ความดำริเป็นอกุศลมีสัญญานี้เป็นสมุฏฐาน. ก็ความดำริเป็นอกุศลเหล่านี้ดับลงหมดสิ้นในที่ไหน? แม้ ความดับแห่งความดำริที่เป็นอกุศลนั้น เราก็ก่อแล้ว. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุทุติยฌาน มีความ ผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็น ธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติ และสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ ซึ่งเป็นที่ดับลงหมดสิ้นแห่งความดำริเป็นอกุศลเหล่านี้. ก็ผู้ปฏิบัติอย่างไร จึง จะชื่อว่าปฏิบัติ เพื่อความดับแห่งความดำริเป็นอกุศล. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังจันทะ ให้เกิด พยายาม ปรารภ ความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งมั่น เพื่อยังอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพื่อ ละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อยังกุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิดให้ เกิดขึ้น เพื่อความ ตั้งมั่น เพื่อ ความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่ง เพื่อความไพบูลย์เพื่อความเจริญ เพื่อความ เต็มเปี่ยมแห่งกุศล ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว. ดูกรนายช่างไม้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แล ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริเป็น กุศล.

อเสกขธรรม ๑๐

[๓๖๖]

ตเมหิ^๑ ฌปติ ทสหิ ฌมเมหิ สมนนาคคัม ปุริสปุคฺคัลลํ ปญฺญาเปมิ สมนฺนกุสฺสํ
 ปรมกุสฺสํ อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมนํ อโยชณฺม ๑ อิธ ฌปติ ภิกฺขุ อเสขาย สมนฺมาทิฏฺฐิยา
 สมนนาคโต โหติ อเสเขน สมนฺมาสํกุปฺเปน สมนนาคโต โหติ อเสขาย สมนฺมาวาจาย
 สมนนาคโต โหติ อเสเขน สมนฺมากมฺมุนฺเตน สมนนาคโต โหติ อเสเขน สมนฺมาอาชีเวน
 สมนนาคโต โหติ อเสเขน สมนฺมาวาયાเมน สมนนาคโต โหติ อเสขาย สมนฺมาสติยา
 สมนนาคโต โหติ อเสเขน สมนฺมาสมาธินา สมนนาคโต โหติ อเสเขน สมนฺมาฌาเณน
 สมนนาคโต โหติ อเสขาย สมนฺมาวิมุตฺติยา สมนนาคโต โหติ ๑ อิมหิ โข อหํ ฌปติ ทสหิ
 ฌมเมหิ สมนนาคคัม ปุริสปุคฺคัลลํ ปญฺญาเปมิ สมนฺนกุสฺสํ ปรมกุสฺสํ อุตฺตมปฺปตฺติปตฺตํ สมนํ
 อโยชณฺนติ ๑ อิทมวโจ ภควา อุตฺตมโน ปญฺจกฺกโธ ฌปติ ภควโต ภาสีตํ อภินฺนุทีติ ๑

สมณมฺหุทฺติกสุตฺตํ ^๒นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ

๑ ย. เอตถนฺตเร จาหฺนฺติ ทิสฺสติ ๑

๒ ย. สมณมฺหุทฺติกสุตฺตํ ๑

[๓๖๖]

ดูกรนายช่างไม้ เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการเป็นไหน เป็นผู้
มีกุศลสมบูรณ์ มีกุศลอย่างยิ่ง เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใครรบได้ ดูกรนายช่างไม้ ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมาสังกัปปะเป็นของอเสข
บุคคล ๑ สัมมาวาจาเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมากัมมันตะเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมาอาชีวะเป็น
ของอเสขบุคคล ๑ สัมมาวายามะเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมาสติเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมา
สมาธิเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมาญาณะเป็นของอเสขบุคคล ๑ สัมมาวิมุตติเป็นของอเสขบุคคล
๑ เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ เหล่านี้แล เป็นผู้ที่มีกุศลสมบูรณ์ มีกุศล
อย่างยิ่ง เป็นสมณะถึงภูมิปฏิบัติอันอุดม ไม่มีใคร รบได้ ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. ช่างไม้ปัญจกังกะ ยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ดังนี้
แล.

จบ สมณมุลทิกสูตร ที่ ๘.

อุพสกุฏทายิสุตต์

[๓๖๗]

เอวมมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ๑ เตน โข ปน สมเยน สกุฏทายิ ปริพฺพาชโก โมนิวาเป ปริพฺพาชการาเม ปฏิวสติ มหติยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ราชคหํ เตน^๑ ปิณฺฑทาย ปาวีสี ๑ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว ราชคเห^๒ ปิณฺฑทาย จริตุํ ยนฺนุนาหิ เยน โมนิวาโป ปริพฺพาชการาโม เยน สกุฏทายิ ปริพฺพาชโก เตนฺอุปสงฺกเมยฺยนฺติ ๑ อถ โข ภควา เยน โมนิวาโป ปริพฺพาชการาโม เตนฺอุปสงฺกมิ ๑

[๓๖๘]

เตน โข ปน สมเยน สกุฏทายิ ปริพฺพาชโก มหติยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธิ นิสินฺโน โหติ อุณฺนาทินิยา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทาย อนเควหิถิ ติรจฺฉานกถิ กเถณฺติยา เสยฺยถิหิ ราชกถิ ๑เป ๑ อติทวาทกถิ อติ วา ๑ อทฺทสา โข สกุฏทายิ ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ ทฺวโรว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน สกํ ปริสํ สณฺจเปสิ อปฺปสทฺทา โภณฺโต โหนฺตุ มา โภณฺโต สทฺทมกตฺถ อยํ สมโณ โคตโม อาคจฺฉติ อปฺปสทฺทาโม โข ปน โส อายสฺมา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาที อปฺเปวนาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสงฺกमितพฺพํ มณฺเญยฺยาติ ๑ อถ โข เต ปริพฺพาชกา ตฺถนฺทึ อเหตุ ๑ อถ โข ภควา เยน สกุฏทายิ ปริพฺพาชโก เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ อถ โข สกุฏทายิ ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ เอตุ โข ภนฺเต ภควา สุวาคํ^๓ ภนฺเต ภควโต จิสฺสํ โข ภนฺเต ภควา อิมํ ปริยายมกาสิ ยทฺธิ อีธาคมนาย นิสิตฺตุ ภนฺเต ภควา อิทมาสนํ ปณฺณตฺตฺนติ ๑ นิสิตฺติ ภควา ปณฺณตฺเต อาสเน ๑ สกุฏทายิปี โข ปริพฺพาชโก อณฺเวยตรํ นิจํ อาสนํ คเหตุวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนํ โข สกุฏทายิ ปริพฺพาชกํ ภควา เอตทโวจ กาย นฺตฺถ อุทายิ เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ ๑

[๓๖๙]

ติฏฺฐเตสา ภนฺเต กถา ยาย มยฺย เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา เนสา ภนฺเต กถา ภควโต ทฺถลภา ภวิสฺสติ ปจฺฉาปี สวานาย ยทาหิ ภนฺเต อิมํ ปริสํ อนฺอุปสงฺกนฺโต โหมิ อถายํ ปริสา อนเควหิถิ ติรจฺฉานกถิ กเถณฺติ นิสินฺนา โหติ ยทา จ โข อหิ ภนฺเต อิมํ ปริสํ

๑ ย. เยน เตนาคิ ปาจฺฉานตฺถิ ๑

๒ ย. ราชคหํ ๑

๓ ย. สาคํ ๑

๘. จุฬาสกุลอุททายิสสูตร

เรื่อง สกุลอุททายีปริพาชก

[๓๖๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขต พระนครราชคฤห์. สมัยนั้น สกุลอุททายีปริพาชกอยู่ในปริพาชการามเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูง พร้อม ด้วยปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่. ครั้นนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงดำริว่า การเที่ยวบิณฑบาต ในกรุงราชคฤห์ยังเข้านก อย่างกระนั้นเลย เราพึงเข้าไปหาสกุลอุททายีปริพาชก ยังปริพาชการามอัน เป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูงเถิด. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังปริพาชการาม อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูง.

ตริจฉานกถา

[๓๖๘]

ก็สมัยนั้น สกุลอุททายีปริพาชกนั่งอยู่กับปริพาชกบริษัทหมู่ใหญ่ ซึ่งกำลังสนทนาตริจฉานกถาต่างเรื่อง ด้วยเสียงอื้ออึงอีกทีก็ คือ พูดเรื่องพระราชชา ฯลฯ เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้น. สกุลอุททายีปริพาชกได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นเห็นแล้วจึงห้ามบริษัทของตนให้สงบว่า ขอท่านทั้งหลายจงเบาๆ เสียงหน่อย อย่าส่งเสียงอื้ออึงนักนี้พระสมณ โคดมกำลังเสด็จมา พระองค์ท่านทรง โปรดเสียงเบา และทรงกล่าวสรรเสริญคุณของ เสียงเบา บางทีพระองค์ท่านทรงทราบ ว่า บริษัทมีเสียงเบา พึงทรงสำคัญที่จะเสด็จเข้ามาได้. ลำดับนั้น พวกปริพาชกเหล่านั้นพากันนั่งอยู่. ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหา สกุลอุททายีปริพาชกจนถึงที่อยู่. สกุลอุททายีปริพาชกได้กราบทูลเชิญพระผู้มีพระภาคว่า ขอเชิญพระผู้มีพระภาคเสด็จมาเถิด พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาเถิดแล้ว นานๆ พระผู้มีพระภาคจึงจะมีโอกาสเสด็จมาถึงนี้ได้ ขอเชิญพระผู้มีพระภาคประทับนั่งเถิด นี้อาสนะที่จัดไว้. พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่จัดไว้แล้ว. ส่วนสกุลอุททายีปริพาชกถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคตรัสถามสกุลอุททายีปริพาชกผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว ดูกรอุททายี เมื่อคืนนี้ ท่านทั้งหลายนั่งประชุมสนทนาเรื่องอะไรกัน ก็แหละเรื่องอะไรที่ท่านทั้งหลายหยุดค้างไว้ในระหว่าง.

[๓๖๙]

สกุลอุททายีปริพาชกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องที่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ประชุมสนทนากันเมื่อคืนนั้น ของดไว้ก่อน เรื่องนั้นพระผู้มีพระภาคจัก ได้ทรงสดับในภายหลัง โดย ไม่ยาก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเวลาข้าพระองค์ ไม่ได้เข้าไปหาบริษัทหมู่นี้ บริษัทหมู่นี้ก็นั่งพูดกันถึงตริจฉานกถาต่างเรื่อง แต่เมื่อเวลาข้าพระองค์เข้าไปหาบริษัทหมู่นี้ บริษัทหมู่นี้ก็นั่งมองดูแต่หน้าข้าพระองค์ด้วยความประสงค์ว่า ท่านอุททายี (พระสมณ โคดม) จักภายิตธรรมใดแก่เราทั้งหลาย เราทั้งหลายจักฟังธรรมนั้น ดังนี้ และเมื่อเวลาพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหา บริษัทหมู่นี้ ทั้งข้าพระองค์และบริษัทหมู่นี้ก็นั่งมองดูพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ด้วยมี ประสงค์ว่า พระผู้มีพระภาคจักทรงภายิตธรรมใดแก่เราทั้งหลาย เราทั้งหลายจักฟังธรรมนั้น.

ดูกรอุททายี ถ้าอย่างนั้น ปัญหาจงปรากฏแก่ท่าน ซึ่งเป็นเหตุที่จะให้ธรรมเทศนาปรากฏแก่

อุปสงฺกนฺโต โหมิ อถายิ ปริสา มมฺเวย มุขํ โอโลเกนฺตี^๑ นิสินฺนา โหติ ญฺโน สมฺโณ
โคตโม อุทายิ ฐมฺมํ ภาสิสฺสติ ตนฺโน โสสุสํมาติ ฯ ยทา ปน ภนฺเต ภควา อิมํ ปริสํ
อุปสงฺกนฺโต โหติ อถ จ^๒ อหฺลฺเจว อยฺยจ ปริสา ภควโต^๓ มุขํ โอโลเกนฺตี^๔ นิสินฺนา
โหติ^๕ ญฺโน ภควา ฐมฺมํ ภาสิสฺสติ ตนฺโน โสสุสํมาติ ฯ เตนฺหิ อุทายิ ตลฺลเวเวตฺถ
ปฏฺฐาตุ ยถา มํ ปฏฺฐาเสยฺยาติ ฯ

[๓๗๐]

ปุริมานิ ภนฺเต ทิวสํนิ ปุริมตฺรานิ สพฺพณฺณํ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสสํ ฅาณทสฺสํ
ปฏฺฐาณมาโน จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตฺถํ สมิตํ ฅาณทสฺสํ
ปจฺจุปฏฺฐิตนฺติ โส มยา ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ปณฺหํ ปุณฺโณ สมนํ อณฺเณณณฺณํ ปฏฺฐิ
พหิทฺธาถํ อปนาเมสิ โภปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺยณฺจ ปาตฺวากาสิ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต
ภควนฺตํเวย อารพฺภ สติ^๖ อุทปาติ อโห ญฺน ภควา อโห ญฺน สุกโต โย อิมสํ ฐมฺมานํ
กฺุสโลติ ฯ โก ปเนโส อุทายิ สพฺพณฺณํ สพฺพทสฺสาวิ อปริเสสํ ฅาณทสฺสํ ปฏฺฐาณมาโน
จรโต จ เม ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชาครสฺส จ สตฺถํ สมิตํ ฅาณทสฺสํ ปจฺจุปฏฺฐิตนฺติ โส
ตยา ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ปณฺหํ ปุณฺโณ สมนํ อณฺเณณณฺณํ ปฏฺฐิ พหิทฺธาถํ อปนาเมสิ
โภปณฺจ โทสณฺจ อปฺปจฺยณฺจ ปาตฺวากาสิติ ฯ นิกฺคฺโค ภนฺเต นาฏฺฏโตติ ฯ

[๓๗๑]

โย โข อุทายิ อนกฺวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺย เสยฺยถิทํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี
ชาติโย ฯเปฯ อิติ สากาโร สอฺทุเทสํ อนกฺวิหิตํ ปุพฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺย โส วา มํ ปุพฺพนฺตํ
อารพฺภ ปณฺหํ ปุจฺเจยฺย ตํ วาหํ ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ปณฺหํ ปุจฺเจยฺย โส วา เม ปุพฺพนฺตํ
อารพฺภ ปณฺหสฺส เวยฺยากรณฺณ จิตฺตํ อาราธฺย ตสฺส วาหํ ปุพฺพนฺตํ อารพฺภ ปณฺหสฺส
เวยฺยากรณฺณ จิตฺตํ อาราธฺย โย^๗ โข อุทายิ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺธเณน อติกฺกนฺตมานุสเณน
สฺสเต ปสฺเสยฺย จวฺมานเณ อุปฺปชฺชวฺมานเณ หิเน ปณฺเฑเต สวณฺเณ ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺกเต ฯเปฯ
ยถากมฺมุเปเต สฺสเต ปชานเยย โส วา มํ อปรนฺตํ อารพฺภ ปณฺหํ ปุจฺเจยฺย ตํ วาหํ อปรนฺตํ
อารพฺภ ปณฺหํ ปุจฺเจยฺย โส วา เม อปรนฺตํ อารพฺภ ปณฺหสฺส เวยฺยากรณฺณ จิตฺตํ อาราธฺย
ตสฺส วาหํ อปรนฺตํ อารพฺภ ปณฺหสฺส เวยฺยากรณฺณ จิตฺตํ อาราธฺย อปิจฺจายิ ติฏฺฐตุ
ปุพฺพนฺโต ติฏฺฐตุ อปรนฺโต ฐมฺมนฺเต เทเสสฺสามิ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ

๑ ย. อุโลเกนฺตี ฯ

๒ ย. จสฺสทโท นตฺถิ ฯ

๓ ย. ภควโตว ฯ

๔ ย. อุโลเกนฺตา

๕ ย. โหมิ ฯ

๖ ย. ปิตี ฯ

๗ ย. โส ฯ

เรา.

[๓๗๐]

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันก่อนๆ หลายวันมาแล้ว ท่านผู้สัพพัญญูสัพพ ทัสสาวิ (ผู้สารพัดรู้สารพัดเห็น) มาปฎิญาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดินไป หยุดอยู่ หลับและตื่น ความรู้ความเห็นปรากฏอยู่เสมอรำไป ดังนี้ ท่านผู้นั้นถูกข้าพระองค์ถาม ปัญหาปรารภขั้นส่วนอดีต ก็เอาเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อน พูดเพี้ยนไปเสียนอกเรื่อง ได้ทำความโกรธโทสะ และความไม่พอใจให้ปรากฏ ข้าพระองค์เกิดสติปรารภพระผู้มีพระภาคท่านนั้นว่า โอ ผู้ฉลาดในธรรมเหล่านี้ จะเป็นผู้ใดเล่า ต้องเป็นพระผู้มีพระภาคเป็นแน่ ต้องเป็นพระสุคต เป็นแน่.

ภ. ดูกรอุทายี ก็ท่านผู้สารพัดรู้สารพัดเห็นนั้น มาปฎิญาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือ ได้ทำความโกรธ โทสะ และความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นใครเล่า?

นิครนถ์นาฏบุตร พระเจ้าข้า.

ว่าด้วยขั้นส่วนอดีตและอนาคต

[๓๗๑]

ดูกรอุทายี ผู้ใดพึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ พึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วย ประการฉะนี้ ผู้นั้นควรถามปัญหาปรารภขั้นส่วนอดีตกะเรา หรือเราควรถามปัญหาปรารภขั้น ส่วนอดีตกะผู้นั้น ผู้นั้นจะพึงยังจิตของเราให้ยินดีได้ ด้วยการพยากรณ์ปัญหาปรารภขั้นส่วน อดีต หรือเราจะพึงยังจิตของผู้นั้นให้ยินดีได้ ด้วยการพยากรณ์ปัญหาปรารภขั้นส่วนอดีต.

ดูกรอุทายี ผู้ใดพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ พึงรู้ชัดซึ่ง หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ผู้นั้นควรถามปัญหาปรารภขั้นส่วนอนาคตกะเราหรือเราควรถามปัญหาปรารภขั้นส่วนอนาคตกะผู้นั้น ผู้นั้นจะพึงยังจิตของเราให้ยินดีได้ ด้วยการ พยากรณ์ปัญหาปรารภขั้นส่วนอนาคต หรือเราพึงยังจิตของผู้นั้นให้ยินดีได้ ด้วยการพยากรณ์ปัญหาปรารภขั้นส่วนอนาคต.

ดูกรอุทายี แต่จงดขันธส่วนอดีตและขันธส่วนอนาคตไว้ก่อน เราจักแสดงธรรมแก่ ท่านว่า เมื่อเหตุนี้มี ผลนี้จึงมี เพราะเหตุนี้เกิด ผลนี้จึงเกิด เมื่อเหตุนี้ไม่มี ผลนี้จึงไม่มี เพราะเหตุนี้ดับ ผลนี้จึงดับ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้แต่ด้วยอัธยาของข้าพระองค์ ที่เป็นอยู่บัดนี้ ข้าพระองค์ยังไม่สามารถจะระลึกถึงได้ พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ก็โณจกระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง ฯลฯ จัก ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เหมือน พระผู้มีพระภาค

อุปปชชติ อิมสฺมี อสติ อิํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิํ นิรุชฌตีติ ๑ อหฺลฺหิ ฆนฺเต ยาวตกมฺปิ เม อิมินา อคฺคภาเวน ปจฺจนฺนํ ตมฺปิ นปฺปโหมิ อิติ สากาโร สตฺถุเทสํ อนุสฺสริตฺตํ กุโธ ปนํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริสฺสามิ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย ติสฺโสปี ชาติโย ๑เป ๑ อิติ สากาโร สตฺถุเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสริสฺสามิ เสยฺยถาปี ภควา อหฺลฺหิ ฆนฺเต เอตฺรหิ ปัสฺสิปฺสาจกมฺปิ น ปสฺสามิ กุโธ ปนํ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺธเณ อติกฺกนฺตมานุสฺเสน สตฺเต ปสฺสิสฺสามิ จมานเณ อุปฺปชฺชมานเณ หิเน ปณฺีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกฺเต ทุกฺกเต ๑เป ๑ ยถากมฺมุเปเต สตฺเต ปชานิสฺสามิ เสยฺยถาปี ภควา ยมฺปน มํ ฆนฺเต ภควา เอวมาห อปิจฺฐายิ ติจฺฐตฺตํ ปุพฺพนฺโต ติจฺฐตฺตํ อปรนฺโต ฐมฺมณฺเต เทเสสฺสามิ อิมสฺมี สติ อิํ โหติ อิมสฺสอุปฺปาทา อิํ อุปปชฺชติ อิมสฺมี อสติ อิํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิํ นิรุชฌตีติ ตถจ ปน เม ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย น ปกฺขายติ อปฺเปวณาม ฆนฺเต สเก อจฺจริยเก ภควโต จิตฺตํ อาราธเยยฺย ปณฺหสฺส เวยฺยกระณนาติ ๑

[๓๗๒]

กิณฺติ ปน เต อุทฺายิ สเก อจฺจริยเก โหตีติ ๑ อมฺหากํ ฆนฺเต สเก อจฺจริยเก เอวํ โหติ อยํ ปฺรโม วณฺโณ อยํ ปฺรโม วณฺโณติ ๑ ยมฺปน เต ตํ^๒ อุทฺายิ สเก อจฺจริยเก เอวํ โหติ อยํ ปฺรโม วณฺโณ อยํ ปฺรโม วณฺโณติ กตโม ปน โส ปฺรโม วณฺโณติ ๑ ยสฺมา ฆนฺเต วณฺณา อลฺลโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺีตโร วา นตฺถิ โส ปฺรโม วณฺโณติ ๑ กตโม ปน โส อุทฺายิ วณฺโณ ยสฺมา วณฺณา อลฺลโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺีตโร วา นตฺถิติ ๑ ยสฺมา ฆนฺเต วณฺณา อลฺลโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺีตโร วา นตฺถิ โส ปฺรโม วณฺโณติ ๑

[๓๗๓]

ทีฆาปี โข เต เอสา อุทฺายิ ปรเยยฺย ยสฺมา ฆนฺเต วณฺณา อลฺลโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺีตโร วา นตฺถิ โส ปฺรโม วณฺโณติ วเทสิ ตถจ วณฺณํ น ปณฺญาเปสิ ๑ เสยฺยถาปี อุทฺายิ ปุริโส เอวํ วเทยฺย อหํ ยา อิมสฺมี ชนปฺเท ชนปทกฺลฺยาณิ ตํ อิจฺฉามิ ตํ กาเมมิตฺติ ๑ ตเมณํ เอวํ วเทยฺย อมฺโห ปุริส ยํ ตวํ ชนปทกฺลฺยาณิ อิจฺฉสิ กาเมสิ ชานาสิ ตํ ชนปทกฺลฺยาณิ ขตฺติยิ^๓ วา พุราหุณฺณิ วา เวสฺสึ วา สฺสทฺธี วาติ ๑ อิติ ปุณฺโณ โนติ วเทยฺย ๑ ตเมณํ เอวํ วเทยฺย อมฺโห ปุริส ยํ ตวํ ชนปทกฺลฺยาณิ อิจฺฉสิ กาเมสิ ชานาสิ ตํ ชนปทกฺลฺยาณิ เอวํวณฺณา^๔ เอวํโคตฺตา อิติ วาติ ๑เป ๑ ทีฆา วา รสฺสา วา มชฺฌิมา^๕ วา กาฬิ

๑ ย. เตติ ปาโจ นตฺถิ ๑

๒ ย. เอตํ ๑

๓ ย. ขตฺติยิ วา พุราหุณฺณิ วา เวสฺสึ วา สฺสทฺธี วาติ ๑

๔ ย. เอวณามา ๑

๕ ส. มชฺฌา วา ๑

ได้เล่า.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเดี๋ยวนี้ แม้แต่ปิงสุปีศาจ ข้าพระองค์ยังไม่เห็นเลย โฉนจกเห็นหมูสัตว์ที่กำลังจูด กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ จักรู้ชัดซึ่งหมูสัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ เหมือนพระผู้มีพระภาคได้เล่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็คำที่พระผู้มีพระภาค ตรัสกะข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกรอุทายี แต่งงคขันธส่วนอดีตและอนาคตไว้ก่อน เราจักแสดง ชรรณแก่ท่านว่า เมื่อเหตุนี้มี ผลนี้จึงมี เพราะเหตุเกิด ผลนี้จึงเกิด เมื่อเหตุนี้ไม่มี ผลนี้จึงไม่มี เพราะเหตุนี้ดับ ผลนี้จึงดับ ดังนี้ นั้น จะได้ปรากฏแก่ข้าพระองค์โดยยิ่งกว่าประมาณก็หาไม่ โฉนข้าพระองค์ จะพึงยังจิตของพระผู้มีพระภาคให้ยินดี ด้วยการพยากรณ์ปัญหา ในลัทธิอาจารย์ของท่านได้เล่า.

เรื่องวรรณ

[๓๗๒]

ดูกรอุทายี ก็ในลัทธิอาจารย์ของท่านแห่งท่านมีว่าอย่างไร?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในลัทธิอาจารย์ของท่านแห่งข้าพระองค์ มีอยู่อย่างนี้ว่า นี่เป็น วรรณอย่างยิ่ง นี่เป็นวรรณอย่างยิ่ง.

ดูกรอุทายี ในลัทธิอาจารย์ของท่านแห่งท่านที่มีอยู่อย่างนี้ว่า นี่เป็นวรรณอย่างยิ่ง นี่เป็นวรรณอย่างยิ่ง ก็วรรณอย่างยิ่งเป็นไฉน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง.

ดูกรอุทายี ก็วรรณไหนเล่าที่ไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง.

[๓๗๓]

ดูกรอุทายี ท่านกล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ วาจาอันของท่านพึงขยายออกอย่างยืดยาวแต่ท่านไม่ชี้วรรณนั้นได้.

ดูกรอุทายี เปรียบเหมือนบุรุษพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราปรารถนารักใคร่นางชนปทกัลยาณีในชนบทนี้. คนทั้งหลายพึงถามเขาอย่างนี้ว่า พ่อ นางชนปทกัลยาณีที่พ่อปรารถนารักใคร่นั้นพ่อรู้จักหรือว่าเป็นนางกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร. เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้. คนทั้งหลายพึงถามเขาว่า พ่อ นางชนปทกัลยาณีที่พ่อปรารถนารักใคร่นั้น พ่อรู้จักหรือว่าเป็นนางมีวรรณอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้. คนทั้งหลายพึงถามเขาว่า พ่อ นางชนปทกัลยาณีที่พ่อปรารถนารักใคร่นั้น พ่อรู้จักหรือว่า สูง ต่ำ หรือพอสั้นทัด ดำ ขาว หรือมีผิวคล้ำ อยู่ในบ้าน นิคม หรือนครโน้น. เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้. คนทั้งหลายพึงกล่าวกะเขาว่า พ่อปรารถนารักใคร่หญิงที่พ่อไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นหรือ. เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว

วาสามา วามจุรจุณวี วาติ อมุกสุมิ นาม คาเม วา นิคเม วา นคร วาติ ฯ อิติ ปุณฺณโจ โนติ
วเทยฺย ฯ ตเมนนฺ อเวิ วเทยฺย อมฺโห ปุริส ยํ ตฺวํ น ชานาสี น ปสฺสสึ ตํ ตฺวํ อิจฺฉสึ
กาเมสฺสึติ ฯ อิติ ปุณฺณโจ อามาติ วเทยฺย ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อุทายี นนฺ อเวิ สนฺเต ตสฺส ปุริสสฺส
อปฺปาณฺนิหิริกตํ^๑ ภาสิตํ สมฺปชฺชตฺติติ ฯ อทฺธา โข ภนฺเต อเวิ สนฺเต ตสฺส ปุริสสฺส
อปฺปาณฺนิหิริกตํ ภาสิตํ สมฺปชฺชตฺติติ ฯ เอวเมว โข ตฺวํ อุทายี ยสฺมา ภนฺเต วณฺณา อณฺโณ
วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺีตโร วา นตฺถิ โส ปรมํ วณฺโณติ วเทสึ ตลฺยจ วณฺณํ น
ปณฺญาเปสฺสึติ ฯ เสยฺยถาปิ ภนฺเต มณฺิ เวพฺพโย สฺโก ชฺคติมา อณฺฺจโส สฺสปริกมฺมกโต
ปณฺทุกมฺพเล นิกฺขิตฺโต ภาสเตว ตปเตว วิโรจเตว^๒ อเวิวณฺโณ อตฺตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๓๗๔]

ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อุทายี โย วา มณฺิ เวพฺพโย สฺโก ชฺคติมา อณฺฺจโส สฺสปริกมฺมกโต
ปณฺทุกมฺพเล นิกฺขิตฺโต ภาสเตว ตปเตว วิโรจเตว โย วา รตฺตนฺธการตฺมิสาย กิมิ
ขชฺโชนโก อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณํ กตโม วณฺโณ อภิกฺกนฺตโร จ^๓ ปณฺีตโร จาติ ฯ
ยวํ ภนฺเต รตฺตนฺธการตฺมิสาย กิมิ ขชฺโชนโก อยํ อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณํ
อภิกฺกนฺตโร จ ปณฺีตโร จาติ ฯ

[๓๗๕]

ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อุทายี โย วา รตฺตนฺธการตฺมิสาย กิมิ ขชฺโชนโก โย วา
รตฺตนฺธการตฺมิสาย เตลปฺปทีโป อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณํ กตโม วณฺโณ อภิกฺกนฺตโร จ
ปณฺีตโร จาติ ฯ ยวํ ภนฺเต รตฺตนฺธการตฺมิสาย เตลปฺปทีโป อยํ อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณํ
อภิกฺกนฺตโร จ ปณฺีตโร จาติ ฯ

[๓๗๖]

ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อุทายี โย วา รตฺตนฺธการตฺมิสาย เตลปฺปทีโป โย วา
รตฺตนฺธการตฺมิสาย มหาอคฺคิกฺขนฺโธ อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณํ กตโม วณฺโณ อภิกฺกนฺตโร
จ ปณฺีตโร จาติ ฯ ยวํ ภนฺเต รตฺตนฺธการตฺมิสาย มหาอคฺคิกฺขนฺโธ อยํ อิมสํ อุภินฺนํ
วณฺณํ อภิกฺกนฺตโร จ ปณฺีตโร จาติ ฯ

[๓๗๗]

ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อุทายี โย วา รตฺตนฺธการตฺมิสาย อคฺคิกฺขนฺโธ^๔ ยา วา รตฺติยา

๑ ย. อปฺปาณฺนิหิริกตํ ฯ ม. อปฺปาณฺนิหิริกตํ ฯ ส. อปฺปาณฺนิหิริกํ ฯ

๒ ส. ย. ภาสติ จ ตปติ จ วิโรจติ จ ฯ

๓ ส. อนนฺทจณฺสฺ วาติ ปาโง ทิสฺสตี ฯ

๔ ย. มหาอคฺคิกฺขนฺโธ ฯ

เขาจึงตอบว่าถูกแล้ว ดังนี้. คุณกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นเช่นนั้น คำกล่าวของบุรุษนั้น ถึงเป็นคำใช้ไม่ได้ไม่ใช่หรือ?

แน่นอน พระเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนั้น คำกล่าวของบุรุษนั้น ถึงความเป็นคำใช้ไม่ได้.

คุณกรอุทายี ท่านก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน กล่าวอยู่แต่ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ แต่ไม่ชี้วรรณนั้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว เขาวางไว้ที่ผ้ากำพลแดง ย่อมสว่างไสว ส่องแสงเรืองอยู่ ถันใด ตัวตนก็มีวรรณ ถันนั้น เมื่อตาไปย่อมเป็นของไม่มีโรค.

[๓๓๔]

คุณกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว เขาวางไว้ที่ผ้ากำพลแดง ย่อมสว่างไสว ส่องแสงเรืองอยู่ ๑ แผลง หิงห้อยในเวลาเดือนมีดในราตรี ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงาม และประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ แผลงหิงห้อยในเวลาเดือนมีดในราตรีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๓๕]

คุณกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แผลงหิงห้อยในเวลาเดือนมีดในราตรี ๑ ประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีดในราตรี ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงามและประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีดในราตรีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๓๖]

คุณกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ กองไฟใหญ่ในเวลาเดือนมีดในราตรี ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงาม และประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ กองไฟใหญ่ในเวลาเดือนมีด ในเวลารাত্রีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๓๗]

คุณกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน กองไฟในเวลาเดือนมีดในราตรี ๑ ดาวพระศุกร์ในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ๑ บรรดาวรรณ ทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงาม และประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ดาวพระศุกร์ในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้

ปัจจุสมมย์ วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว โอสธิตารกา อิมัส อุกินัน วนณาน กตโม วนโน
อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ ยาย ฆนเต รตติยา ปัจจุสมมย์ วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว
โอสธิตารกา อัย อิมัส อุกินัน วนณาน อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ

[๓๗๘]

ตํ ก็ มลฺลสฺ อูทายิ ยา วา รตติยา ปัจจุสมมย์ วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว
โอสธิตารกา โย วา ตพฺหุโปสเถ ปณฺณเรเส วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท อพฺพสรตฺตสมมย์
จนฺโท อิมัส อุกินัน วนณาน กตโม วนโน อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ ยวาย
ฆนเต ตพฺหุโปสเถ ปณฺณเรเส วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท อพฺพสรตฺตสมมย์ จนฺโท อัย
อิมัส อุกินัน วนณาน อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ

[๓๗๙]

ตํ ก็ มลฺลสฺ อูทายิ โย วา ตพฺหุโปสเถ ปณฺณเรเส วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท
อพฺพสรตฺตสมมย์ จนฺโท โย วา วสุธานํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว
อภิโท มชฺฌนฺตีกสมมย์ สุริโย อิมัส อุกินัน วนณาน กตโม วนโน อภิกกนุตตโร จ
ปณิตตโร จาติ ฯ ยวาย ฆนเต วสุธานํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว
อภิโท มชฺฌนฺตีกสมมย์ สุริโย อัย อิมัส อุกินัน วนณาน อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ
ตโต ไข^๑ เต อูทายิ พฺหุ หิ พหุตรา เทวา ये อิมัส จนนํ สूरियานํ อากา นานู โภณฺติ ตฺยาหํ
ปชานามิ อถ จ ปนาหํ น วทามิ ยสฺมา วนฺณา อลฺลโเว วนฺโน อุตฺตริตโร วา ปณิตตโร
วา นตฺถิ ติ อถ จ ปน ต्वํ อูทายิ ยวาย วนฺโน กิมีนา ขชฺโฆปนเกน นินฺนตโร^๒ จ กิลิฏฺจตโร^๓
จ โส ปรโม วนฺโนติ วเทสิ ตยจ วนฺณํ น ปญฺญาเปสฺสิติ ฯ อจฺฉิํ ภควา ถํ อจฺฉิํ สุกต^๔
กถนฺติ ฯ ก็ ปน ต्वํ อูทายิ เอวํ วเทสิ อจฺฉิํ ภควา ถํ อจฺฉิํ สุกต กถนฺติ ฯ อมฺหากํ
ฆนเต สเก อจฺฉิเยเก เอวํ โหติ อัย ปรโม วนฺโน อัย ปรโม วนฺโนติ เต มย ฆนเต
ภควตา สเก อจฺฉิเยเก สมฺนุยุญฺชียมานา สมฺนุกุลาหียมานา สมฺนุภาสียมานา ริดฺดา ตฺจฺฉา
อปรทฺธาติ ฯ

๑ ย. อโต ไขติ ทิสฺสติ ฯ ส. อถ ไข ฯ

๒ ย. นินฺนตโร ฯ

๓ ย. ปติกิลฺจตโร ฯ

๔ ย. สพฺพพฺุจฺจานนํ สุกตโตติ ทิสฺสติ ฯ

รุ่งแห่งราตรีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๗๘]

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ดาวพระศุกร์ในอากาศอัน กระจ่างปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ๑ ดวงจันทร์ในเวลาเที่ยงคืนตรงในอากาศอัน กระจ่างปราศจากเมฆ ในวันอุโบสถที่ ๑๕ (เพ็ญกลางเดือน) ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงาม และประณีตกว่านั้น?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ดวงจันทร์ในเวลาเที่ยงคืนตรงในอากาศ อันกระจ่างปราศจากเมฆ ใน วันอุโบสถที่ ๑๕ นี้งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๗๙]

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ดวงจันทร์ ในเวลาเที่ยงคืนตรงในอากาศอัน กระจ่างปราศจากเมฆในวันอุโบสถ ที่ ๑๕ ๑ ดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงตรงในอากาศอันกระจ่าง ปราศจากเมฆ ในสทสมย์เดือนท้ายฤดูฝน ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหน จะงามกว่า และ ประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงตรงในอากาศอัน กระจ่างปราศจากเมฆ ในสท สมย์เดือนท้ายฤดูฝนนี้งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

ดูกรอุทายี เทวดาเหล่าใดย่อมสืงแสงพระจันทร์พระอาทิตย์ไม่ได้ เทวดาเหล่านั้นมีมาก มี มากยิ่งกว่าเทวดาพวกที่สืงแสงพระจันทร์และพระอาทิตย์ได้ เรารู้ทั่วถึงเทวดาพวกนั้นอยู่ เราก็ไม่ กล่าวว่ วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านก็ชื่อว่ากล่าวอยู่ว่ วรรณ ใดที่เลวกว่าและเศร้าหมองกว่าแมลงหึ่งห้อย วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ แต่ท่านไม่ชี้วรรณ นั้นเท่านั้น.

ดูกรอุทายี ทำไมท่านจึงกล่าวอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงค้ำนเรื่องนี้เสียแล้วพระสุคต ทรงค้ำนเรื่องนี้เสียแล้วดังนี้เล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในลัทธิอาจารย์ของตน ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีอยู่อย่างนี้ว่าวรรณนี้เป็นวรรณอย่างยิ่ง วรรณ นี้เป็นวรรณอย่างยิ่งดังนี้ ข้าพระองค์เหล่านั้น เมื่อถูกพระผู้มีพระภาคสอบสวน ชักไขว้ ไล่เรียง ในลัทธิอาจารย์ของตน ก็เป็น คนว่างเปล่า คิดไปหมด.

ปัญหาเรื่องสุข-ทุกข์

[๓๘๐]

ดูกรอุทายี โลกมีความสุขโดยส่วนเดียว มีอยู่หรือ ปฏิปทาที่มีเหตุ เพื่อทำ ให้แจ้งซึ่งโลกที่ มีสุขโดยส่วนเดียว มีอยู่หรือ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในลัทธิอาจารย์ของตน ของข้าพระองค์ทั้งหลายมีอยู่อย่างนี้ว่า โลก

[๓๘๐]

ก็ ปนุทायิ อตฺถิ เอกนตฺสุโข โลโก อตฺถิ อาการวดี ปฏิปทา เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส
 สจฺฉิกิริยาयाติ ๑ อมฺหากํ ภนฺเต สเก อจฺริยเก เอวํ โหติ อตฺถิ เอกนตฺสุโข โลโก อตฺถิ
 อาการวดี ปฏิปทา เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑ กตมา ปนฺ ตา อุทายิ
 อาการวดี ปฏิปทา เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑ อิธ ภนฺเต เอกจฺโจ ปาณาติปาตํ
 ปหาย ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ กามेสุ
 มิจฺฉาจารํ ปหาย กามेสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต
 โหติ อณฺเฏวํ วา ปนฺ ตโปคฺคณํ สમાทาย วตฺตติ อัย โข ตา ภนฺเต อาการวดี ปฏิปทา
 เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑

[๓๘๑]

ตํ ก็ มณฺเฬสิ อุทายิ ยสฺมี สมเย ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต
 โหติ เอกนตฺสุชี วา ตสฺมี สมเย อตฺตา โหติ สุขทุกฺขี วาติ ๑ สุขทุกฺขี ภนฺเตติ^๑ ๑ ตํ ก็
 มณฺเฬสิ อุทายิ ยสฺมี สมเย อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ เอกนตฺสุชี
 วา ตสฺมี สมเย อตฺตา โหติ สุขทุกฺขี วาติ ๑ สุขทุกฺขี ภนฺเตติ ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ อุทายิ
 ยสฺมี สมเย กามेสุ มิจฺฉาจารํ ปหาย กามेสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต โหติ เอกนตฺสุชี วา ตสฺมี
 สมเย อตฺตา โหติ สุขทุกฺขี วาติ ๑ สุขทุกฺขี ภนฺเตติ ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ อุทายิ ยสฺมี สมเย
 มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ เอกนตฺสุชี วา ตสฺมี สมเย อตฺตา โหติ
 สุขทุกฺขี วาติ ๑ สุขทุกฺขี ภนฺเตติ ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ อุทายิ ยสฺมี สมเย อณฺเฏวํ ตโปคฺคณํ
 สમાทาย วตฺตติ เอกนตฺสุชี วา ตสฺมี สมเย อตฺตา โหติ สุขทุกฺขี วาติ ๑ สุขทุกฺขี
 ภนฺเตติ ๑ ตํ ก็ มณฺเฬสิ อุทายิ อปี นฺ โข วอภินฺนสุขทุกฺขํ ปฏิปทํ อคฺคมฺม เอกนตฺสุขสฺส
 โลกสฺส สจฺฉิกิริยา โหติติ^๒ ๑ อจฺฉิํ ภควา กถํ อจฺฉิํ สุคต กถนฺติ ๑ ก็ ปนฺ ตวํ อุทายิ เอวํ
 วเทสิ อจฺฉิํ ภควา กถํ อจฺฉิํ สุคต กถนฺติ ๑ อมฺหากํ ภนฺเต สเก อจฺริยเก เอวํ โหติ
 อตฺถิ เอกนตฺสุโข โลโก อตฺถิ อาการวดี ปฏิปทา เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑ เต
 มยฺ ภนฺเต ภควตา สเก อจฺริยเก สมนฺยุชฺชียมานา สมนฺคุคาหียมานา สมนฺภาสียมานา วิตฺตา
 ตฺจุฉา อปรทฺธาปี ก็ ปนฺ ภนฺเต อตฺถิ เอกนตฺสุโข โลโก อตฺถิ อาการวดี ปฏิปทา
 เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑ อตฺถิ โข อุทายิ เอกนตฺสุโข โลโก อตฺถิ อาการวดี
 ปฏิปทา เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑ กตมา ปนฺ ตา ภนฺเต อาการวดี ปฏิปทา
 เอกนตฺสุขสฺส โลกสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ ๑

๑ ย. สัพพญฺจานนฺสุ อิตฺตทโท นตฺติ ๑

๒ ม. สจฺฉิกิริยาयाติ ๑

มีความสุขโดยส่วนเดียวมีอยู่ ปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีความสุขโดยส่วนเดียวก็มีอยู่.

ดูกรอุทายี ก็ปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขอย่างเดียวนั้นเป็นไฉน?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ละการประพฤติดินกาม เว้นขาดจากการประพฤติดินกาม ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ สมาทานคุณ คือ ตบะอย่างใดอย่างหนึ่งประพฤติดูอยู่ นี่แลปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว พระเจ้าข้า.

[๓๘๑]

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในสมัยที่บุคคล ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์นั้น ตนมีความสุขโดยส่วนเดียว หรือมีสุขบ้าง ทุกข์บ้าง?

มีสุขบ้างทุกข์บ้าง พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในสมัยที่ตนละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์นั้น ตนมีความสุขโดยส่วนเดียว หรือมีสุขบ้างทุกข์บ้าง?

มีสุขบ้างทุกข์บ้าง พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในสมัยที่ตนละการประพฤติดินกาม เว้นขาดจากการประพฤติดินกามนั้น ตนมีความสุขโดยส่วนเดียว หรือมีสุขบ้างทุกข์บ้าง?

มีสุขบ้างทุกข์บ้าง พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในสมัยที่ตนละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จนั้น ตนมีความสุขโดยส่วนเดียว หรือมีสุขบ้างทุกข์บ้าง?

มีสุขบ้างทุกข์บ้าง พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในสมัยที่ตนสมาทานคุณ คือตบะอย่างใดอย่างหนึ่งประพฤติดูอยู่นั้น ตนมีความสุขโดยส่วนเดียว หรือมีสุขบ้างทุกข์บ้าง?

มีสุขบ้างทุกข์บ้าง พระเจ้าข้า.

ดูกรอุทายี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน การจะอาศัยปฏิบัติอันมีทั้งสุขและทุกข์ เกื้อหนุนกลั่น แล้วทำให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว มีอยู่บ้างหรือหนอ?

พระผู้มีพระภาคทรงคัดค้านเรื่องนี้เสียแล้ว พระสุคตทรงคัดค้านเรื่องนี้เสียแล้ว.

ดูกรอุทายี ทำไมท่านจึงกล่าวอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคทรงคัดค้านเรื่องนี้เสียแล้ว พระสุคตทรงคัดค้านเรื่องนี้เสียแล้ว ดังนี้เล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในลัทธิอาจารย์ของตนของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีอยู่อย่างนี้ว่าโลกมีสุขโดยส่วนเดียวมีอยู่ ปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวก็มีอยู่ ดังนี้.ข้าพระองค์เหล่านั้น เมื่อถูกพระผู้มีพระภาคสอบสวน ชัก 'ไซร้' ไล่เลียง ในลัทธิอาจารย์ของตน ก็เป็นคนว่างเปล่า ผิดไปหมด ข้าแต่พระองค์เจริญ ก็โลกซึ่งมีความสุขโดยส่วนเดียว มีอยู่ หรือปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวมีอยู่หรือ?

ดูกรอุทายี โลกมีสุขโดยส่วนเดียวมีอยู่ ปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขอย่างเดียวนั้นให้แจ้งชัดก็มีอยู่.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปฏิปทาที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวนั้น เป็นไฉน?

[๓๘๒]

อิฐุททยิ ภิกขุ วิวิจเจว กามะหิ ฯเปฯ ปจัม ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ วิตกุกวิจารานํ
 วูปสมา ฯเปฯ ทุตฺติ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ปิตฺติยา จ วิราคา ฯเปฯ ตตฺติ ฌานํ
 อุปสมปชฺช วิหริติ อัย โข สา อุททยิ อาการวตี ปฏฺธิปทา เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลกุตฺส
 สจฺฉิกิริยาตติ ฯ กิณฺณ^๑ โข สา ฆนฺเต อาการวตี ปฏฺธิปทา เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลกุตฺส
 สจฺฉิกิริยาตติ สจฺฉิกิโต หิสฺส ฆนฺเต เอตฺตาวตฺตา เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลโก โหตีติ ฯ น ขวสฺส อุททยิ
 เอตฺตาวตฺตา เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลโก สจฺฉิกิโต โหติ อาการวตี เตวฺว สา ปฏฺธิปทา เอกนุตฺตฺสฺสฺส
 โลกุตฺส สจฺฉิกิริยาตติ ฯ

[๓๘๓]

เอวํ วุตฺเต สกฺกฺอุททยิสฺส ปรีพฺพาทสฺส ปรีสา อุณฺนาทินิ อุจฺจาตทฺทฺมทาสทฺทา อโหสิ
 เอตฺถ มยฺ อนุสฺสาม สาจริยา เอตฺถ มยฺ อนุสฺสาม สาจริยา น มยฺ อิตฺโต ภิกฺขุโย อุตฺตริตฺร
 ปชานามตฺติ ฯ อถ โข สกฺกฺอุททยิ ปรีพฺพาทโก เต ปรีพฺพาทเก อปฺปสทฺเท กตฺวา ภควนฺตํ
 เอตทวโจ กิตฺตาวตฺตา ปนสฺส ฆนฺเต เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลโก สจฺฉิกิโต โหตีติ ฯ

[๓๘๔]

อิฐุททยิ ภิกขุ สฺขสฺส จ ปหานา ฯเปฯ จตฺตถํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหริติ ยาวตฺตา
 เทวตฺตา เอกนุตฺตฺสฺส โลกํ อุปปฺนฺนา ตาหิ เทวตฺตาหิ สทฺธิ สนฺติญฺจติ สลฺลปติ สากฺจํ
 สมาปชฺชติ เอตฺตาวตฺตา ขวสฺส อุททยิ เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลโก สจฺฉิกิโต โหตีติ ฯ เอตฺสฺส นฺน
 ฆนฺเต เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลกุตฺส สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกขุ ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ จรณฺตีติ ฯ น โข
 อุททยิ เอตฺสฺส เอกนุตฺตฺสฺสฺส โลกุตฺส สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกขุ มยิ พฺรหฺมจฺริยํ จรณฺติ อตฺถิ โข
 อุททยิ อณฺเฏว ฐมฺมา อุตฺตริตฺตรา จ ปณฺีตฺตรา จ เยสํ สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกขุ มยิ พฺรหฺมจฺริยํ
 จรณฺตีติ ฯ กตเม ปน เต ฆนฺเต ฐมฺมา อุตฺตริตฺตรา จ ปณฺีตฺตรา จ เยสํ สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกขุ
 ภควติ พฺรหฺมจฺริยํ จรณฺตีติ ฯ

๑ อุ. น โข สา ฯ

[๓๘๒]

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สังคจจากาม สังคจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานมีวิตก มีวิจาร์ มีปีติและสุขเกิด แต่วิเวกอยู่ ๑ บรรลุตุติยาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ เพราะวิตกวิจาร์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ ๑ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะและเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุติยานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ๑ นี้แลปฏิบัติที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียว.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทำไมหนอ ปฏิปทานั้นจึงเป็นปฏิบัติที่มีเหตุเพื่อให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวได้ เพราะโลกมีความสุขโดยส่วนเดียว เป็นอันภิกษุนั้นทำให้แจ้งชัดด้วยปฏิบัติมีประมาณเท่านี้?

ดูกรอุทายี โลกมีความสุขส่วนเดียว จะเป็นอันภิกษุนั้นทำให้แจ้งชัดด้วยปฏิบัติมีประมาณเท่านี้หามิได้แล แต่ปฏิปทานั้นมีเหตุทีเดียว เพื่อทำให้แจ้งซึ่งโลกที่มีความสุขโดย ส่วนเดียวได้.

[๓๘๓]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บริษัทยของสกุทายีปริพาชกได้บรรลือ เสียงสูงเสียงใหญ่กันเอื้ออึงว่าเราทั้งหลายพร้อมทั้งอาจารย์จะได้ยินดีในเหตุนี้หามิได้ เราทั้งหลาย พร้อมทั้งอาจารย์จะได้ยินดีในเหตุนี้หามิได้ เราทั้งหลาย ยังไม่รู้ชัดซึ่งปฏิบัติที่ยิ่งไปกว่านี้ ลำดับนั้น สกุทายีปริพาชกห้ามปริพาชกเหล่านั้นให้สงบเสียงแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร จึงเป็นอันภิกษุนั้นทำให้แจ้งซึ่งโลกที่มีความสุขโดยส่วนเดียวได้เล่า?

[๓๘๔]

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุตตถตถมาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ยืนด้วยกัน เจริญกัน สนทนากัน กับเทวดาทั้งหลายผู้เข้าถึงโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวเหล่านั้นได้ ดูกรอุทายี ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้แล เป็นอันภิกษุนั้นทำให้แจ้ง ซึ่งโลกที่มีความสุขโดยส่วนเดียวได้.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุทั้งหลายย่อมประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพราะ เหตุจะทำให้แจ้งซึ่งโลกที่มีสุขโดยส่วนเดียวนี้ โดยแท้หรือ?

ดูกรอุทายี ภิกษุทั้งหลายจะประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุจะทำให้แจ้งซึ่งโลก ที่มีสุขโดยส่วนเดียวนี้ หามิได้ ดูกรอุทายี ธรรมเหล่าอื่นที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้แจ้งชัดนั้น ยังมีอยู่.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมทั้งหลายที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่าที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพราะเหตุจะทำให้แจ้งชัดนั้นเป็นไฉน?

[๓๘๕]

ดูกรอุทายี พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของพวกเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนก พระธรรม (พระตถาคต

[๓๘๕]

อิฐุทหายิ ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต
 โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา ฯเปฯ โส อิเม ปญฺจ
 นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกุกิลเเส ปญฺญาย ทฺวพฺพลีกรเณ วิวิจฺเจว กาเมหิ ฯเปฯ ปจฺมํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ อยมฺปิ โข อุทายิ ฌมฺโม อุตฺตริตโร จ ปณฺีตฺตโร จ ยสฺส สจฺฉนิกิริยาเหตุ
 ภิกฺขุ มยิ พุรหฺมจริยํ จรณฺติ ฯ ปุณ จปริ อุทายิ[*] วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา ฯเปฯ ทฺติยํ ฌานํ ตติยํ
 ฌานํ จตฺตํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ อยมฺปิ โข อุทายิ ฌมฺโม อุตฺตริตโร จ ปณฺีตฺตโร จ
 ยสฺส สจฺฉนิกิริยาเหตุ ภิกฺขุ มยิ พุรหฺมจริยํ จรณฺติ ฯ

๑ ย. เหตุณฺตเร ภิกฺขุติ ทิสฺสติ ฯ

พระองค์นั้นทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัด ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและ มนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีคุณอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดี บุตรคฤหบดีหรือผู้เกิดเฉพาะในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น แล้วได้ศรัทธาในพระตถาคตเขา ประกอบด้วยศรัทธานั้น ย่อมเห็นตระหนักชัดว่า จมราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชา เป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์โดย ส่วนเดียวคงจะขัด ไม่ไหวทำได้ง่าย ถ้ากระไรเราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสร้อยดอกไม้วางเป็นบรรพชิต สมัยต่อมาเขาละกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องนุ่งห่มน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสร้อยดอกไม้วางเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้ว สำรวมระวังในพระปาติโมกข์อยู่ ถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร มีปกติเห็นในโทษเพียงเล็กน้อยว่าเป็นภัย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ประกอบด้วยกายกรรม วาจากรรมที่เป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ ถึงพร้อมด้วยศีล คຸ້ມครองทวารในอินทริยทั้งหลาย ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ) ฯลฯ ภิกษุเหล่านั้นและนิรวณ ๕ ประการเหล่านี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ เป็นเครื่องทำปัญญาให้ทุรพล ได้แล้ว เธอสังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติ และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ดูกรอุทายี ธรรมแม้นี้แล เป็นธรรมที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้แจ้งชัด.

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่

ดูกรอุทายี ธรรมแม้นี้แล เป็นธรรมที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้แจ้งชัด.

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุมิอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะและเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มิอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข ดูกรอุทายี ธรรมแม้นี้แล เป็นธรรมที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้แจ้งชัด.

ดูกรอุทายี อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรอุทายี ธรรม แม้นี้แล เป็นธรรมที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุ ที่จะทำให้แจ้งชัด.

[๓๘๖]

โส เอวํ สสมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกเณ วิคฺคฺชุปกฺกิลเส มุทฺทฺธเต กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต^๑ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติถาณาย จิตฺตํ อภินินฺนามเติ โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย ฯเปฯ อิติ สากาโร สอฺทุทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ อยมฺปิ โข อุทายิ ฌมฺโม อุตฺตริตโร จ ปณฺธิตโร จ ยสฺส สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกฺขุ มยิ พุรฺหมจฺริยํ จรณฺติ ฯ โส เอวํ สสมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกเณ วิคฺคฺชุปกฺกิลเส มุทฺทฺธเต กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต สत्ตฺตานํ จุตฺตปฺปาทถาณาย จิตฺตํ อภินินฺนามเติ โส ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสฺสเกน สत्ตฺเต ปสฺสติ จมฺมานํ อุปฺปชฺชมานํ หิเน ปณฺธิเต สุวณฺเณ ทฺวพฺพณฺเณ สุคเต ทฺวคฺคเต ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สत्ตฺเต ปชานาติ อยมฺปิ โข อุทายิ ฌมฺโม อุตฺตริตโร จ ปณฺธิตโร จ ยสฺส สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกฺขุ มยิ พุรฺหมจฺริยํ จรณฺติ ฯ โส เอวํ สสมาหิตะ จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกเณ วิคฺคฺชุปกฺกิลเส มุทฺทฺธเต กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยถาณาย จิตฺตํ อภินินฺนามเติ โส อิทํ ทฺวขณฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺวขณฺตสมฺมทโยติ ฯเปฯ อยํ ทฺวขณฺติโรโรติ ฯเปฯ อยํ ทฺวขณฺติโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิมํ อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ อาสวสมฺมทโยติ ฯเปฯ อยํ อาสวณฺติโรโรติ ฯเปฯ อยํ อาสวณฺติโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ ภวาสวาปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ อวิชฺชาสวาปี จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ วิมฺมตฺตสฺมี วิมฺมตฺตมิตฺถาณํ โหติ จิณฺหาชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณฺธิยํ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ อยํ โข อุทายิ ฌมฺโม อุตฺตริตโร จ ปณฺธิตโร จ ยสฺส สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกฺขุ มยิ พุรฺหมจฺริยํ จรณฺติ ฯ อิมํ โข อุทายิ ฌมฺมา อุตฺตริตฺตรา จ ปณฺธิตฺตรา จ เยถํ สจฺฉิกิริยาเหตุ ภิกฺขุ มยิ พุรฺหมจฺริยํ จรณฺตีติ ฯ

[๓๘๗]

เอวํ วุตฺเต สกฺกฺสุทฺทายิ ปริพฺพาชโก ภกฺวณฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกณฺตํ ภนฺเต อภิกฺกณฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกฺชฺชิตํ วา อุกฺกฺชฺชเยยฺย ปฏฺิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อจฺฉิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เกลปชฺโชตํ ฐาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺตีติ^๒ เอวเมว ภกฺวตา อเนกปริยาเยน ฌมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภนฺเต ภกฺวณฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ ลเภยฺยาหิ ภนฺเต ภกฺวโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺมปทฺนฺติ ฯ

๑ ย. สพฺพคฺค อานนฺชปฺปตฺเตติ ทิสฺสตีติ ฯ

๒ ย. ทกฺขณฺตีติ ฯ

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เธอย่อม ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ดูกรอุทายี ธรรมเมื่อนี้แล เป็นธรรมที่ยิ่งกว่า และประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้เกิดแจ้งชัด. ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มจิตไปเพื่อรู้จติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ เธอย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไป ตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ ดูกรอุทายี ธรรมเมื่อนี้ เป็นธรรมที่ยิ่งกว่า และประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้เกิดแจ้งชัด.

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น แม้จากกามสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรอุทายี ธรรมเมื่อนี้แล เป็นธรรมที่ยิ่งกว่าและประณีตกว่า ที่ภิกษุทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์ในเรา เพราะเหตุที่จะทำให้เกิดแจ้งชัด.

สกุททายีขอบวช

[๓๘๗]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สกุททายีปริพาชกกราบทูลพระผู้มี พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คน หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปดังนี้ฉันใด พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรม โดยอนกปริยาย ฉะนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอ ถึงพระผู้มีพระภาคพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเถิด.

[๓๘๘]

เมื่อสกุททายีปริพาชกกราบทูลอย่างนี้แล้ว บริษัทของสกุททายีปริพาชกได้ กล่าวห้ามสกุททายีปริพาชกว่า ท่านอุทา

[๓๘๘]

เอวํ วุตฺเต สกฺกทฺทายิสฺส ปรีพฺพชกฺขสฺส ปรีสา สกฺกทฺทายี ปรีพฺพชกํ เอตทโวจ มา ภวํ
 อุทฺทายี สมณฺเ โคตมฺเ พฺรหฺมจฺริยํ จริ มา ภวํ อุทฺทายี อจฺริโย หุตฺวา อนฺนฺเตวาสีวสํ วสฺสิ
 เสยฺยถาปี นาม อุทกมณฺโณ หุตฺวา อุทฺเทกนฺโณ อสฺส เอวํ สมฺปทมิทํ โภโต อุทฺทายิสฺส
 ภวิสฺสตี มา ภวํ อุทฺทายี สมณฺเ โคตมฺเ พฺรหฺมจฺริยํ จริ มา ภวํ อุทฺทายี อจฺริโย หุตฺวา
 อนฺนฺเตวาสีวสํ วสฺสิติ ฯ อิติ หิทํ สกฺกทฺทายิสฺส ปรีพฺพชกฺขสฺส ปรีสา สกฺกทฺทายี ปรีพฺพชกํ
 อนฺตรายมกาสี ภควตี พฺรหฺมจฺริเยตี ฯ

จฺพสฺสกฺกทฺทายิสฺสตุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ ฯ

ยี่ ท่านอย่าประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเลย ท่านอุททียี ท่านเป็นอาจารย์ อย่าอยู่เป็นอันเตวาสิกเลย เปรียบเหมือนหมอน้ำแล้ว จะพึงเป็นจอกน้อยลอยในน้ำ ฉันทิ ข้อนั้นก็จักมีแก่ท่านอุททียี ฉันทิ ท่านอุททียี ท่านอย่า ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดมเลย ท่านอุททียีเป็นอาจารย์ อย่าอยู่เป็นอันเตวาสิกเลย.

ก็เรื่องนี้ เป็นอันยุติว่า บริษัทของสกุททียิปาชก ได้ทำสกุททียิปริพาชกให้เป็นอันตราย ในพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคด้วยประการฉะนี้แล.

จบ จุฬสกุททียิสูตร ที่ ๕.

เวชนสสูตร^๑ ๑

[๓๘๙]

เอวมุเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เชตวันเ อนาถปิณฑิกสุต อารามे ฯ อถ โข เวชนโส^๒ ปริพพาซโก เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ

[๓๙๐]

เอกมนฺตํ จิตฺโต โข เวชนโส ปริพพาซโก ภควโต สนฺติเก อุทानํ อุทานสิ อัยํ ปริโม วณฺโณ อัยํ ปริโม วณฺโณติ ฯ กิํ ปน ตวํ กจฺจาน เอวํ วเทสิ อัยํ ปริโม วณฺโณ อัยํ ปริโม วณฺโณติ กตโม [๓] ปริโม วณฺโณติ ฯ ยสฺมา โภ โคตม วณฺณา อณฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺธิตโร วา นตฺถิ โส ปริโม วณฺโณติ ฯ กตโม โส กจฺจาน วณฺโณ ยสฺมา วณฺณา อณฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺธิตโร วา นตฺถิติ ฯ ยสฺมา โภ โคตม วณฺณา อณฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺธิตโร วา นตฺถิ โส ปริโม วณฺโณติ ฯ

[๓๙๑]

ทีฆาปี โข เต เอสา กจฺจาน ผเรยฺย ยสฺมา โภ โคตม วณฺณา อณฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺธิตโร วา นตฺถิ โส ปริโม วณฺโณติ วเทสิ ตถจ วณฺณํ น ปณฺญาเปสิ ฯ เสยฺยถาปี กจฺจาน ปุริโส เอวํ วเทยฺย อหํ ยา อิมสฺมี ชนปเท ชนปทกฺลฺยาณิํ ตํ อิจฺฉามิ ตํ กาเมมิตฺติ ฯ ตเมนํ เอวํ วเทยฺย อมฺโห ปุริส ยํ ตวํ ชนปทกฺลฺยาณิํ อิจฺฉสิ กาเมสิ ชานาสิ ตํ ชนปทกฺลฺยาณิํ^๔ ขตฺติยิ วา พุราหฺมณิ วา เวสฺสึ วา สุทฺธิ วาติ ฯ อิติ ปุณฺณโจ โนติ วเทยฺย ฯ ตเมนํ เอวํ วเทยฺย อมฺโห ปุริส ยํ ตวํ ชนปทกฺลฺยาณิํ อิจฺฉสิ กาเมสิ ชานาสิ ตํ ชนปทกฺลฺยาณิํ เอวํวณฺณา เอวํโคตฺตา อิติ วาติ ฯ เปฯ ทีฆา วา รสฺสา วา มชฺฌิมา วา กาฬิ วา สามา วา มจฺจุรจฺฉวี วาติ อมฺกสฺมี นาม กาเม วา นิคเม วา นครเว วาติ ฯ อิติ ปุณฺณโจ โนติ วเทยฺย ฯ ตเมนํ เอวํ วเทยฺย อมฺโห ปุริส ยํ ตวํ น ชานาสิ น ปสฺสสิ ตํ ตวํ อิจฺฉสิ กาเมสิติ ฯ อิติ ปุณฺณโจ อามาติ วเทยฺย ฯ ตํ กิํ มณฺณสิ กจฺจาน นนุ

๑ ย. เวชนสสูตรตฺถนฺติ ทิสฺสตติ ฯ ม. เวชนสสูตรตฺถนฺติ ทิสฺสตติ ฯ

๒ ย. เวชนโส ฯ

๓ ย. เอกตฺถนฺตร โสติ ทิสฺสตติ ฯ

๔ ย. ชนปทกฺลฺยาณิ วา ขตฺติยิ วา พุราหฺมณิ วา เวสฺสึ วา สุทฺธิ วาติ ฯ

๑๐. เวณสสูตร

เรื่องเวณสปริพาชก

[๓๘๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตเมืองสาวัตถี ครั้นนั้นแล เวณสปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

เปรียบเทียบวรรณ ๒ อย่าง

[๓๘๙]

เวณสปริพาชกยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้เปล่งอุทานในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นวรรณอย่างยิ่ง นี่เป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้.

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรกัจจანะ ทำไมท่านจึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่เป็นวรรณ อย่างยิ่ง นี่เป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ ก็วรรณอย่างอื่นเป็นไฉน.

เว. ข้าแต่ท่านพระโคตม วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง.

ภ. ดูกรกัจจานะ วรรณไหนเล่า ที่ไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า

ข้าแต่ท่านพระโคตม วรรณใด ไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง.

[๓๙๐]

ดูกรกัจจานะ ท่านกล่าวแต่เพียงว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม วรรณใดไม่มีวรรณอื่นยิ่งกว่าหรือประณีตกว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ วาจาอันของท่านพึงขยายออก อย่างยิ่งยาว แต่ท่านไม่ชี้วรรณนั้นได้. ดูกรกัจจานะ เปรียบเหมือนบุรุษพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราปรารถนารักใคร่นางชนปทกัลยาณี ในชนบทนี้. คนทั้งหลายพึงถามเขาอย่างนี้ว่า พ่อ นาง ชนปทกัลยาณีที่พ่อปรารถนา รักใคร่นั้นพ่อรู้จักหรือว่าเป็นนางกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ หรือศูทร. เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้. คนทั้งหลายพึงถามเขาว่า พ่อ นางชนปทกัลยาณี ที่พ่อปรารถนา รักใคร่นั้น พ่อรู้จักหรือว่า นางมีวรรณอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้. เมื่อเขาถูกถาม ดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้. คนทั้งหลายพึงถามเขาว่า พ่อนางชนปทกัลยาณีที่พ่อปรารถนา รักใคร่นั้น พ่อรู้จักหรือว่า สูง ต่ำ หรือพอสั้นทัด ดำ ขาว หรือมีผิวคล้ำ อยู่ในบ้าน นิคม หรือนครโน้น. เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึงตอบว่า หามิได้. คนทั้งหลายพึงกล่าวกะเขาว่า พ่อ ปรารถนา รักใคร่หญิงที่พ่อไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นนั้นหรือ. เมื่อเขาถูกถามดังนี้แล้ว เขาพึง ตอบว่า ถูกแล้ว ดูกรกัจจานะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนเมื่อเป็นเช่นนี้ คำกล่าวของ บุรุษนั้น ถึงความเป็นคำใช้ไม่ได้ มิใช่หรือ?

แน่นอน พระโคตมผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น คำกล่าวของบุรุษนั้น ถึงความเป็นคำใช้ ไม่ได้.

ดูกรกัจจานะ ข้อนี้นั้นใด ท่านก็ฉันทันนั้นแล กล่าวอยู่แต่ว่า ข้าแต่พระโคตม วรรณใด ไม่มี

เอวํ สนฺเต ตสฺส ปุริสสฺส อปฺปาฏิหิริกตํ ภาสิตํ สมฺปชฺชตฺติ ๑ อทฺธา โข โภ โคตม เอวํ
 สนฺเต ตสฺส ปุริสสฺส อปฺปาฏิหิริกตํ ภาสิตํ สมฺปชฺชตฺติ ๑ เอวเมว โข ตวํ กจฺจาน ยสฺมา
 โภ โคตม วณฺณา อณฺโณ วณฺโณ อุตฺตริตโร วา ปณฺีตโร วา นตฺถิ โส ปรมํ วณฺโณติ
 วเทสิ ตณฺจ วณฺณํ น ปณฺญาเปสฺสึ ๑ เสยฺยถาปิ โภ โคตม มณฺิ เวพฺุริโย สุภโ ชติมา^๑ อฏฺฐโส
 สุปริกมฺมกโต ปณฺทุกมฺพเล นิฏฺขิตฺโต ภาสเตว^๒ ตปเตว วิโรจเตว เอวํวณฺโณ อตฺตา โหติ
 อโรโค ปรมมรณาติ ๑

[๓๕๒]

ตํ ก็ มณฺุสสิ กจฺจาน โข วา มณฺิ เวพฺุริโย สุภโ ชติมา อฏฺฐโส สุปริกมฺมกโต
 ปณฺทุกมฺพเล นิฏฺขิตฺโต ภาสเตว ตปเตว วิโรจเตว โข วา รตฺตณฺุการตฺมิสาย กิมิ
 ขชฺุชฺปนโก อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณานํ กตโม วณฺโณ อภิกฺกนฺตโร จ ปณฺีตโร จาติ ยวายํ
 โภ โคตม รตฺตณฺุการตฺมิสาย กิมิ ขชฺุชฺปนโก อยํ อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณานํ อภิกฺกนฺตโร
 จ ปณฺีตโร จาติ ๑

[๓๕๓]

ตํ ก็ มณฺุสสิ กจฺจาน โข วา รตฺตณฺุการตฺมิสาย กิมิ ขชฺุชฺปนโก โข วา
 รตฺตณฺุการตฺมิสาย เตลปฺปทีโป อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณานํ กตโม วณฺโณ อภิกฺกนฺตโร จ
 ปณฺีตโร จาติ ๑ ยวายํ โภ โคตม รตฺตณฺุการตฺมิสาย เตลปฺปทีโป อยํ อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณานํ
 อภิกฺกนฺตโร จ ปณฺีตโร จาติ ๑

[๓๕๔]

ตํ ก็ มณฺุสสิ กจฺจาน โข วา รตฺตณฺุการตฺมิสาย เตลปฺปทีโป โข วา
 รตฺตณฺุการตฺมิสาย มหาอคฺคิภฺขุโ อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณานํ กตโม วณฺโณ อภิกฺกนฺตโร
 จ ปณฺีตโร จาติ ๑ ยวายํ โภ โคตม รตฺตณฺุการตฺมิสาย มหาอคฺคิภฺขุโ อยํ อิมสํ
 อุภินฺนํ วณฺณานํ อภิกฺกนฺตโร จ ปณฺีตโร จาติ ๑

[๓๕๕]

ตํ ก็ มณฺุสสิ กจฺจาน โข วา รตฺตณฺุการตฺมิสาย มหาอคฺคิภฺขุโ ยา วา รตฺติยา
 ปจฺจุสสมยํ วิทุเท วิคฺวลาหเก เทเว โอสธิตารกา อิมสํ อุภินฺนํ วณฺณานํ กตโม วณฺโณ

๑ ย. สัพพตฺถ ชาติมาติ ทิสฺสตี ๑

๒ ย. ภาสติ จ ตปติ จ วิโรจติ จาติ ทิสฺสตี ๑

วรรณอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตว่า วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ แต่ไม่ชี้วรรณนั้น.

ข้าแต่ท่านพระโคตม เปรียบเหมือนแก้วไพฑูรย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว เขาวางไว้ที่ผ้ากัมพลแดงย่อมสว่างไสวส่องแสงเรืองอยู่ณใด ตัวคนก็ฉนั้น เมื่อตายไป ย่อมเป็นของมีวรรณ ไม่มีโรค.

[๓๕๒]

ดูกรกัจจანะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แก้วไพฑูรย์อันงามเกิดเองอย่างบริสุทธิ์ ๘ เหลี่ยม นายช่างเจียรไนดีแล้ว เขาวางไว้ที่ผ้ากัมพลแดง ย่อมสว่างไสว ส่องแสงเรืองอยู่ ๑ แฉก หิงห้อยในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงามกว่าและประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาวรรณทั้งสองนี้ แฉกหิงห้อยในเวลาเดือนมีด ในราตรีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๕๓]

ดูกรกัจจანะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แฉกหิงห้อยในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ ประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงามกว่าและประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีด ในราตรีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๕๔]

ดูกรกัจจანะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ประทีปน้ำมันในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ กองไฟใหญ่ในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงามกว่าและประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาวรรณทั้งสองนี้ กองไฟใหญ่ในเวลาเดือนมีด ในราตรี งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๕๕]

ดูกรกัจจანะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน กองไฟใหญ่ในเวลาเดือนมีด ในราตรี ๑ ดาวพระศุกรีในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ๑ บรรดา วรรณทั้ง ๒ นี้ วรรณไหนจะงามกว่า และประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ดาวพระศุกรีในอากาศอันกระจ่าง ปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้รุ่งแห่ง

อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ ยายิ โภ โคตม รตติยา ปจฺจุสสมยิ วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว โอสธิตารกา อยิ อิมสั อุกินฺนํ วนฺณนํ อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ

[๓๕๖]

ตํ ก็ มณฺณสิ กจฺจาน ยา วา รตติยา ปจฺจุสสมยิ วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว โอสธิตารกา โย วา ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท อฑฺฒรตฺตสมยิ จนฺโท อิมสั อุกินฺนํ วนฺณนํ กตโม วนฺโณ อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ ยวายิ โภ โคตม ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท อฑฺฒรตฺตสมยิ จนฺโท อยิ อิมสั อุกินฺนํ วนฺณนํ อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ

[๓๕๗]

ตํ ก็ มณฺณสิ กจฺจาน โย วา ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท อฑฺฒรตฺตสมยิ จนฺโท โย วา วสฺसानํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท มชฺฌนฺตีกสมยิ สุริโย อิมสั อุกินฺนํ วนฺณนํ กตโม วนฺโณ อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ ยวายิ โภ โคตม วสฺसानํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย วิทุเช วิคตวลาหเก เทเว อภิโท มชฺฌนฺตีกสมยิ สุริโย อยิ อิมสั อุกินฺนํ วนฺณนํ อภิกกนุตตโร จ ปณิตตโร จาติ ฯ

[๓๕๘]

ตโต^๑ โข เต กจฺจาน พหุ หิ พหุตราเทวาเย อิมสั จนฺทิมสุริยานํ อาภา นานุโกนฺติ ตฺยาหํ ปชานามิ อถ จ ปนาหํ น วทามิ ยสฺมา วนฺณา อณฺโณ วนฺโณ อุตฺตริตโร วา^๒ ปณิตตโร วา นตฺถิติ อถ จ ปน ตฺวํ กจฺจาน ยวายิ วนฺโณ กิมีนา ขชฺโชปนเกน นิหีนตโร^๓ จ กิลิฏฺจตโร^๔ จ โส ปรโม วนฺโณติ วเทสิ ตณฺจ วนฺณํ น ปณฺญาเปสิ^๕ ฯ ปณฺจ โข อิมะ กจฺจาน กามคฺฉา กตเม ปณฺจ จกฺขุวิญญะยฺยา รูปา อิกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสหิตา รชฺนียา โสตฺวิญญะยฺยา สทฺทา ... ฆานวิญญะยฺยา คนฺธา ... ชิวฺหาวิญญะยฺยา รสา ... กายวิญญะยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิกฺขา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสหิตา รชฺนียา อิมะ โข กิจฺจาน ปณฺจ กามคฺฉา ฯ ยิ โข กจฺจาน อิมะ ปณฺจ กามคฺฉะ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อิทํ วุจฺจติ กามสฺขํ ฯ อิติ กามะหิ กามสฺขํ กามสฺสา กามคฺคสฺขํ ตตฺถ อคฺคัมภะยาบตีติ ฯ

๑ ย. อโต ฯ

๒ ย. จ ฯ

๓ ย. หีนตโร ฯ

๔ ย. ปตฺติกฺกจฺจตโร ฯ

๕ ย. ปณฺญาเปสึติ ฯ

ราตรีนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๕๖]

ดูกรกัจจანะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ดาวพระศุกร์ในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆ ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ๑ ดวงจันทร์ในเวลาเที่ยงคืนตรง ในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆในวันอุโบสถที่ ๑๕ (เพ็ญกลางเดือน) ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงามกว่า และประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ดวงจันทร์ในเวลาเที่ยงคืนตรง ในอากาศ อันกระจ่างปราศจากเมฆ ในวันอุโบสถที่ ๑๕ (เพ็ญกลางเดือน) นี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๕๗]

ดูกรกัจจานะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ดวงจันทร์ในเวลาเที่ยงคืนตรง ในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆ ในวันอุโบสถที่ ๑๕ (เพ็ญกลางเดือน) ๑ ดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงตรง ในอากาศอันกระจ่างปราศจากเมฆ ในสัปดาห์เดือนทำยฤดูแล้ง ๑ บรรดาวรรณทั้งสองนี้ วรรณไหนจะงามกว่า และประณีตกว่ากัน?

ข้าแต่ท่านพระโคตม บรรดาวรรณทั้งสองนี้ ดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงตรงในอากาศอัน กระจ่างปราศจากเมฆ ในสัปดาห์เดือนทำยฤดูแล้งนี้ งามกว่าด้วย ประณีตกว่าด้วย.

[๓๕๘]

ดูกรกัจจานะ เทวดาเหล่าใดย่อมสืงแสงพระจันทร์และแสงพระอาทิตย์ไม่ได้ เทวดาเหล่านั้นมีมากกว่าเทวดาพวกที่สืงแสงพระจันทร์และแสงพระอาทิตย์ได้ เรารู้เรื่องเช่นนั้น คืออยู่ ถึงกระนั้น เราก็ไม่กล่าวว่า วรรณใดไม่มี วรรณอื่นยิ่งกว่า หรือประณีตกว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านก็ชื่อว่ากล่าวอยู่ว่า วรรณใดเลวกว่า และเศร้าหมองกว่าแมลงหึ่งห้อย วรรณนั้นเป็นวรรณอย่างยิ่ง ดังนี้ แต่ท่านไม่ชี้วรรณนั้นเท่านั้น. ดูกรกัจจานะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ กามคุณ ๕ เป็นไฉน คือ รูปที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุ น่ารปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกี่ยวด้วยกามเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด. เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยโสต กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยฆานะ รสที่พึงรู้แจ้งด้วยชีวาหา ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย น่ารปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกี่ยวด้วยกาม เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด. ดูกรกัจจานะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล ความสุขโสมนัส อันใด อาศัยกามคุณ ๕ เหล่านี้เกิดขึ้น ความสุขโสมนัสนี้เรากล่าวว่า กามสุข. (สุขเกิด แต่กาม) ด้วยประการฉะนี้ เป็นอันเรากล่าวกามสุขว่าเลิศกว่ากามทั้งหลาย กล่าวสุขอันเป็นที่สุด ของกามว่าเลิศกว่ากามสุข ในความสุขอันเป็นที่สุดของกามนั้น เรากล่าวว่าเป็นเลิศ.

[๓๕๕]

เอวํ วุตฺเต เวณฺโส ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺจริยํ โภ โคตม อพฺภูตํ โภ
โคตม ยาว สุภาสิตญฺจิทํ โภตา โคตเมน กามะหิ กามสฺสํ กามสฺสา กามคฺคสฺสํ ตตฺถ
อภฺคฺคกฺขาบตีติ ๑ พุชฺชานํ โข เอตํ กจฺจาน ตยา อณฺณทิกฺกุจฺเณน อณฺณกฺขนฺติเณน อณฺณรฺจเณน
อณฺณตฺถโยเณน อณฺณถาจรียเณน กามํ^๑ วา กามสฺสํ วา กามคฺคสฺสํ วาติ^๒ เย โข เต กจฺจาน
ภิกฺขุ อรหฺนฺโต จีณาสวา วุสิตวฺนฺโต กตกรณียา โอหิตถาราวา อนุปฺปตฺตสทฺตถา
ปริกฺขิณภวสฺสโยชนา สมฺมทณฺเณนา วิมุตฺตา เต โข เอตํ ชานะยฺมํ กามํ วา กามสฺสํ วา
กามคฺคสฺสํ วาติ ๑

[๔๐๐]

เอวํ วุตฺเต เวณฺโส ปริพฺพาชโก กุปฺปีโต อนตฺตมโน ภควนฺตํเยว ขบฺเสนฺโต ภควนฺตํเยว
วมฺเภนฺโต ภควนฺตํเยว วทมานโน สมฺมโน^๓ โคตโม ปาปฺปีโต ภวิสฺสตีติ ภควนฺตํ เอตทโวจ
เอวเมว ปนฺิเชกฺกเจ^๔ สมณพฺราหฺมณา อชานนฺตา ปุพฺพนฺตํ อชานนฺตา อปรนฺตํ อถ จ ปน
จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามาติ^๕ ปฏฺิขานนฺติ
เตสฺมิทํ ภาสิตํ หสฺสทํเยว สมฺปชฺชติ ลามกํเยว สมฺปชฺชติ ริตฺตทํเยว สมฺปชฺชติ
ตุจฺจกํเยว สมฺปชฺชตีติ ๑

[๔๐๑]

เย โข เต กจฺจาน สมณพฺราหฺมณา อชานนฺตา ปุพฺพนฺตํ อชานนฺตา^๖ อปรนฺตํ จีณา
ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามาติ ปฏฺิขานนฺติ เตสํ โสเยว
สหธมฺมิโก นิกฺคโห โหติ อปฺปจ กจฺจาน ติกฺกุจฺตํ ปุพฺพนฺโต ติกฺกุจฺตํ อปรนฺโต เอตฺถ วิญญู
ปุริโส อสฺสโ จ อมายาวิ อชฺชชาติโก อหฺมณฺสาสามิ อหํ ชมฺมํ เทเสมิ ยถาณฺุสสิญฺจํ ตถา
ปฏฺิปชฺชมาโน นจิริสฺเสว สามณฺเณว ฌสฺสตี สามํ ทกฺขิณี^๗ เอวํ กิรายสฺมา^๘ พนฺธนา
วิปฺปโมกฺโข โหติ ยทิทํ อวิชฺชาพนฺธนา ๑ เสยฺยถาปิ กจฺจาน ททโร กุมารโ มนฺโ

๑ ม. กามา วา ๑

๒ ย. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๓ ย. จ ๑

๔ ย. ปนฺิเชก ๑

๕ ย. อํ ปาโจ นตฺถิ ๑

๖ ย. อปรสฺสนฺตา ๑

๗ ย. ทกฺขิณี ๑

๘ ส. ย. กิร สมฺมา ๑

สรรเสริญสุขอันเป็นที่สุดของกาม

[๓๕๕]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวชนสปริพาชกได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระโคตมผู้เจริญตรัสความสุขว่าเลิศกว่ากามทั้งหลาย ตรัสความสุขอันเป็นที่สุดของกามว่าเลิศกว่าความสุข ในความสุขอันเป็นที่สุดของกามนั้นตรัสว่าเป็นเลิศนี้ ตรัสดีน้ออัศจรรย์นัก ไม่เคยมีมา.

คุกรักจางนะ ข้อที่ว่ากามก็ดี กามสุขก็ดี สุขอันเป็นที่สุดของกามก็ดี นียากที่ท่าน ผู้มีความเห็นเป็นอย่างอื่น มีความพอใจเป็นอย่างอื่น มีความชอบใจเป็นอย่างอื่น มีความประกอบเนื้อความ เป็นประการอื่น มีลัทธิอาจารย์เป็นประการอื่นจะพึงรู้ได้ คุกรักจางนะ ภิกษุเหล่าใด เป็นอรหันตจิตตาสพ อยู่จบพรหมจรรย์มีกรณียะได้ทำเสร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ของตนอันถึงแล้วตามลำดับ มีสังโยชน์ในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุเหล่านั้นแล จะพึงรู้ข้อที่ว่า กาม กามสุข หรือสุขอันเป็นที่สุดของกามนี้ได้.

[๔๐๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวชนสปริพาชกโกรธ ขัดใจ เมื่อจะคำว่า ดิเคยนพระผู้มีพระภาค คิดว่าเราจักให้พระสมณโคตมได้รับความเสียหาย ดังนี้ จึงได้กราบทูลว่า ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น สมณพราหมณ์บางพวกในโลกนี้ไม่รู้เงื่อนไขเบื้องต้น ไม่รู้เงื่อนไขเบื้องปลาย แต่ปัญญาอยู่ว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีดังนี้ ภายตของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงความเป็นคำนำหวัระะ ที่เดียว ถึงความเป็นคำคำซ้ำอย่างเดียว ถึงความเป็นคำเปล่า ถึงความเป็นคำเหลวไหลแท้ๆ.

[๔๐๑]

คุกรักจางนะ สมณพราหมณ์เหล่าใด เมื่อไม่รู้เงื่อนไขเบื้องต้น เมื่อไม่รู้เงื่อนไข เบื้องปลาย มาปัญญาว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรถูกข่มขี้สมกับเหตุ คุกรักจางนะ ก็แต่ว่า เงื่อนไขเบื้องต้นจงดไว้เถิด เงื่อนไขเบื้องปลายจงดไว้เถิด บุรุษผู้รู้ความ ไม่เป็นคนโอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนซื่อตรง ของงมาเกิด เราจะสั่งสอน เราจะแสดงธรรม เมื่อปฏิบัติตามคำ ที่เราสอนแล้ว ไม่นานก็รู้จักเอง จักเห็นเอง ได้ยินว่า การที่จะหลุดพ้นไปได้โดยชอบจาก เครื่องผูก คือ เครื่องผูกคืออวิชชา ก็เป็นอย่างนั้น.

คุกรักจางนะ เปรียบเหมือนเด็กอ่อนยังนอนหงาย จะพึงถูกเขาผูกไว้ด้วยเครื่องผูกที่ ข้อเท้าทั้งสอง ที่ข้อมือทั้งสอง ที่คอหนึ่ง เป็นห้าแห่ง เครื่องผูกเหล่านั้นจะพึงหลุดไปเพราะ เด็กนั้นถึงความเจริญ เพราะเด็กนั้นถึงความแก่กล้าแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย เขาพึงรู้ว่าเป็นผู้พ้นและเครื่องผูกก็ไม่มี ฉันทใด จักจางนะ บุรุษผู้รู้ความก็ฉันทนั้นแล เป็นคนไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เป็นคนซื่อตรง ของงมาเกิด เราจักสั่งสอน เราจักแสดงธรรม เมื่อปฏิบัติได้ตามคำที่เราสอนแล้ว ไม่นานนักก็จักรู้เอง จัก

อุตฺตฺตานเสยฺยโก กณฺฐปฺลจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺโธ^๑ อสฺส สุตฺตพนฺธเนหิ ตสฺส วุฑฺฒิมนฺวาย
 อินฺทริยานํ ปรีปํกมนฺวาย ตานิ พนฺธนานิ มุญฺเจยฺย^๒ โส โมกฺโขมฺหิติ โข ชานะยฺย โน จ
 พนฺธนํ เอวเมว โข กจฺจาน เอตุ วิญญู ปรีโส อสฺโส อมายาวิ อชฺชชาติโก อหฺมณฺสาสามิ
 อหํ ฐมฺมํ เทเสมิ ยถาธุสฺสิจฺจํ ตถา ปฏิปชฺชมาโน นจิริสฺเสว สามณฺเณว ฌสฺสติ สามํ
 ทกฺขิตฺติ เอวํ กิรายสฺมา^๓ พนฺธนา วิปฺปโมกฺโข โหติ ยทิตํ อวิชฺชาพนฺธนาติ ฯ

[๔๐๒]

เอวํ วุตฺเต เวณฺโส ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ
 โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตฺถเก ปาณฺเปตํ สรณํกตฺตํติ ฯ

เวณฺสสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทสมํ ฯ
 ปรีพฺพาชกฺวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺส วคฺคสฺส อุทฺธานํ

ปฺนฺธุริ อคฺคิ สหกฺคินาโม ทิฆนฺโข ปฺน ภาณฺตรโคตฺโต สนฺทกฺกทายิ
 มุณฺฑิกปฺตฺโต มณฺโโก^๔ ตถา กจฺจาโน วรฺวคฺโค ฯ

๑ ย. พนฺโธ ฯ

๒ ย. มุญฺเจยฺย ฯ

๓ ย. กิร สมฺมา ฯ

๔ ส. มณฺโโกตฺถ ฯ

เห็นเอง ได้ยินว่า การที่จะหลุดพ้นไปได้โดยชอบจากเครื่องผูก คือเครื่องผูกคืออวิชชา ก็เป็นอย่างนั้น.

เวณสปริพาชกแสดงคนเป็นอุบาสก

[๔๐๒]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เวณสปริพาชกได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาณิตของพระองค์ แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันทิ พระองค์ทรงประกาศธรรม โดยอเนกปริยาย ฉันทินั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ เวณสสูตร ที่ ๑๐.

จบ ปริพาชกวรรค ที่ ๓.

รวมพระสูตรในวรรคนี้มี ๑๐ สูตร คือ

๑. จุฬวัจนโคตตสูตร ๒. อัคคิวัจนโคตตสูตร ๓. มหาวัจนโคตตสูตร ๔. ทีฆนขสูตร ๕. มาคัณขียสูตร ๖. สันทกสูตร ๗. มหาสกุททายิสูตร ๘. สมณมุณฑิกสูตร ๙. จุฬสกุททายิสูตร ๑๐. เวณสสูตร

໕ ບູ. ເວກພິງເຕ ຯ

ราชวรรค

๑. ฌฏิกการสูตร

[๔๐๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จแวะออกจากทาง แล้วได้ทรงเยี่ยมพระสรวลในประเทศแห่งหนึ่ง ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์ได้มีความคิดว่า เหตุอะไรหนอ ปัจจยอะไร ที่พระผู้มีพระภาคทรง เยี่ยมพระสรวล พระตถาคตทั้งหลายจะทรงเยี่ยมพระสรวลโดยหาเหตุมิได้นั้น ไม่มี ดังนี้. ท่าน พระอานนท์จึงทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ ทูลถามพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุอะไรหนอ ปัจจยอะไร ที่พระผู้มีพระภาค ทรงเยี่ยมพระสรวล พระตถาคตทั้งหลายจะทรงเยี่ยมพระสรวลโดยหาเหตุมิได้นั้น ไม่มี?

[๔๐๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ที่ประเทศนี้มีนิคม ชื่อเวกพิละ เป็นนิคมมั่งคั่งและเจริญ มีคนมาก มีมนุษย์หนาแน่น. พระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอาศัยเวกพิคินิมอยู่. ดูกรอานนท์ ได้ยินว่า ที่นี้เป็นพระอารามของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับนั่งตรัสสอนภิกษุสงฆ์ที่นี่.

เรื่องช่วงหม้อชื่อฌฏิกการะ

[๔๐๕]

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้ปูผ้าสังฆาฏิชั้นถวาย แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระผู้มีพระภาคประทับนั่งเถิด เมื่อเป็นเช่นนี้ ภุมิประเทศนี้จักได้เป็นส่วนที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสองพระองค์ ทรงบริโภคน. พระผู้มี พระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ท่านพระอานนท์ปูถวายแล้ว. จึงตรัสกะพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในประเทศนี้มีนิคมชื่อเวกพิละ เป็นนิคมมั่งคั่งและเจริญมีคนมาก มีมนุษย์หนาแน่น. ดูกรอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอาศัยเวกพิคินิมอยู่ ได้ยินว่า ที่นี้เป็นพระอารามของพระผู้มี พระภาค ทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับนั่งตรัสสอนภิกษุสงฆ์ที่นี่. และในเวกพิคินิม มีช่วงหม้อชื่อฌฏิกการะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นอุปัฏฐากผู้เลิศ. มีมาณพชื่อโชติปาละเป็นสหายของ ช่วงหม้อชื่อฌฏิกการะ เป็นสหายที่รัก. ครั้นนั้นฌฏิกการะช่วงหม้อเรียกโชติปาละมาถามพม่าว่า มาเถิด พี่นโชติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น สมมติ กันว่าเป็นความดี.

ฌฎีกาโร กุมภกาโร โชติปาโล มาณโว อานนุเตสิ อายาม สมฺม โชติปาล กสฺสปี ภควนฺตํ
 อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตํ สาธุสมฺมตฺตํ เม ตสฺส ภควโต
 ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาคี ฯ

[๔๐๖]

เอวํ วุตฺเต อานนฺท โชติปาโล มาณโว ฌฎีการํ กุมภการํ เอตทโวจ อลํ สมฺม ฌฎีการ
 ก็ ปน เตน มุณฺฑเกน สมณฺเณ ทิฏฺฐเณนาคี ฯ ทฺติยมฺปิ โข อานนฺท ฯเปฯ ตฺติยมฺปิ โข
 อานนฺท ฌฎีกาโร กุมภกาโร โชติปาโล มาณโว เอตทโวจ อายาม สมฺม โชติปาล กสฺสปี
 ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตํ สาธุสมฺมตฺตํ เม ตสฺส
 ภควโต ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาคี ฯ ตฺติยมฺปิ โข อานนฺท โชติปาโล มาณโว
 ฌฎีการํ กุมภการํ เอตทโวจ อลํ สมฺม ฌฎีการ ก็ ปน เตน มุณฺฑเกน สมณฺเณ
 ทิฏฺฐเณนาคี ฯ เตนหิ สมฺม โชติปาล โสตุตฺติสินนํ^๑ อาทาย นทึ คมิตฺตํ สินายิตฺตํ ฯ เอวํ
 สมฺมาติ โข อานนฺท โชติปาโล มาณโว ฌฎีการสฺส กุมภการสฺส ปจฺจุสฺสิตฺติ ฯ

[๔๐๗]

อด โข อานนฺท ฌฎีกาโร จ กุมภกาโร โชติปาโล จ มาณโว โสตุตฺติสินนํ อาทาย
 นทึ อคมิตฺตํ สินายิตฺตํ ฯ อด โข อานนฺท ฌฎีกาโร กุมภกาโร โชติปาโล มาณโว อานนฺเตสิ
 อัย สมฺม โชติปาล กสฺสปีสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อวิหฺเร อาราโม อายาม
 สมฺม โชติปาล กสฺสปี ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตํ
 สาธุสมฺมตฺตํ เม ตสฺส ภควโต ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาคี ฯ

[๔๐๘]

เอวํ วุตฺเต อานนฺท โชติปาโล มาณโว ฌฎีการํ กุมภการํ เอตทโวจ อลํ สมฺม ฌฎีการ
 ก็ ปน เตน มุณฺฑเกน สมณฺเณ ทิฏฺฐเณนาคี ฯ ทฺติยมฺปิ โข อานนฺท ฯเปฯ ตฺติยมฺปิ โข
 อานนฺท ฌฎีกาโร กุมภกาโร โชติปาโล มาณโว เอตทโวจ อัย สมฺม โชติปาล กสฺสปีสฺส
 ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อวิหฺเร อาราโม อายาม สมฺม โชติปาล กสฺสปี ภควน
 ตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตํ สาธุสมฺมตฺตํ เม ตสฺส ภควโต
 ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาคี ฯ ตฺติยมฺปิ โข อานนฺท โชติปาโล มาณโว ฌฎีการ

๑ ส. ข. โสตุตฺติสินนํ ฯ

[๔๐๖]

ดูกรอานนท์ เมื่อฌฏิกะช่างหม้อกล่าวอย่างนี้แล้ว โขติปาลมาณพได้กล่าวว่า อย่าเลยเพื่อน ฌฏิกะ จะมีประโยชน์อะไรด้วยพระสมณะศิระโสณันที่เรารู้เห็นแล้วเล่า?

ดูกรอานนท์ แม้ครั้งที่สอง ฌฏิกะช่างหม้อก็ได้กล่าวกะ โขติปาลมาณพว่า มาเถิดเพื่อน โขติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น สมมติกันว่าเป็นความดี. แม้ครั้งที่สอง โขติปาลมาณพก็ได้กล่าวว่า อย่าเลยเพื่อน ฌฏิกะ จะมีประโยชน์อะไรด้วย พระสมณะศิระโสณันที่เรารู้เห็นแล้วเล่า? แม้ครั้งที่สาม ฌฏิกะช่างหม้อก็ได้กล่าวว่า มาเถิดเพื่อน โขติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น สมมติกันว่าเป็นความดี. ดูกรอานนท์ แม้ครั้งที่สาม โขติปาลมาณพก็ได้กล่าวว่า อย่าเลยเพื่อน ฌฏิกะ จะมีประโยชน์อะไรด้วยพระสมณะศิระโสณันที่เรารู้เห็นแล้วเล่า?

จ. เพื่อนโขติปาละ ถ้าอย่างนั้น เรามาถือเอาเครื่องสำหรับสวดเมื่อเวลาอาบน้ำไป แม่น้ำเพื่ออาบน้ำกันเถิด โขติปาลมาณพรับคำ ฌฏิกะช่างหม้อแล้ว.

[๔๐๗]

ดูกรอานนท์ ลำดับนั้น ฌฏิกะช่างหม้อและ โขติปาลมาณพได้ถือเอาเครื่องสำหรับสวดเมื่อเวลาอาบน้ำไปยังแม่น้ำเพื่ออาบน้ำ. ครั้งนั้นแล ฌฏิกะช่างหม้อได้เรียก โขติปาลมาณพมา กล่าวว่า เพื่อนโขติปาละ นี่ก็ไม่ไกลพระอารามของพระผู้มีพระภาคทรงพระนาม ว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเถิดเพื่อน โขติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็น พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น สมมติกันว่าเป็นความดี.

[๔๐๘]

ดูกรอานนท์ เมื่อฌฏิกะช่างหม้อกล่าวอย่างนี้แล้ว โขติปาลมาณพได้กล่าวกะ ฌฏิกะช่างหม้อว่า อย่าเลยเพื่อน ฌฏิกะ จะมีประโยชน์อะไรด้วยพระสมณะศิระโสณัน ที่เรารู้เห็นแล้วเล่า? แม้ครั้งที่สอง ... แม้ครั้งที่สาม ฌฏิกะช่างหม้อก็ได้เรียก โขติปาลมาณพมา กล่าวว่า เพื่อนโขติปาละ นี่ไม่ไกลพระอารามของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเถิดเพื่อน โขติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนาม ว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สมมติกันว่าเป็นความดี. แม้ครั้งที่สาม โขติปาลมาณพก็ได้กล่าวกะ ฌฏิกะช่างหม้อ

กุมภกัร เอตทโวจ อลัม สมมัม ฌฏิกัร กิ ปน เตน มุณฺฑเกน สมณฺเณน ทิฏฺฐเณนาติ ฯ

[๔๐๕]

อถ โข อานนฺท ฌฏิกัโร กุมภกัโร โชติปาโล มาณวํ โอวฏฺฐิกาย ปรามสิตฺวา เอตทโวจ อลัม สมมัม โชติปาโล กสฺสปสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อวิพุเร อาราโม อายาม สมมัม โชติปาโล กสฺสปี ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตํ สาธุสมฺมตฺตํ เม ตสฺส ภควโต ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ ฯ อถ โข อานนฺท โชติปาโล มาณวํ โอวฏฺฐิกํ วินิเวเจตฺวา ฌฏิกัรํ กุมภกัรํ เอตทโวจ อลัม สมมัม ฌฏิกัรํ กิ ปน เตน มุณฺฑเกน สมณฺเณน ทิฏฺฐเณนาติ ฯ อถ โข อานนฺท ฌฏิกัโร กุมภกัโร โชติปาโล มาณวํ สีสฺนหาตํ เกสฺสํ ปรามสิตฺวา เอตทโวจ อลัม สมมัม โชติปาโล กสฺสปสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อวิพุเร อาราโม อายาม สมมัม โชติปาโล กสฺสปี ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตํ สาธุสมฺมตฺตํ เม ตสฺส ภควโต ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ ฯ อถ โข อานนฺท โชติปาโลสฺส มาณวสฺส เอตทโหสิ อจฺจริยํ วัต โภ อพฺภูตํ วัต โภ ยตฺร หิ นามายํ ฌฏิกัโร กุมภกัโร อิตฺตฺรชฺชโง สฺมาโน อมฺหากํ สีสฺนหาตํ เกสฺสํ ปรามสิตฺวา^๑ มณฺณิสฺสติ น วัตติ ออรกํ มณฺเณ ภวิสฺสตีติ ฯ ฌฏิกัรํ กุมภกัรํ เอตทโวจ ยาเวตฺโทหิปี สมมัม ฌฏิกัรํ ติ ฯ ยาเวตฺโทหิปี สมมัม โชติปาโล ตถา หิ ปน เม สาธุ สมมัม ตํ ตสฺส ภควโต ทสฺสนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ ฯ เตนหิ สมมัม ฌฏิกัรํ มุณฺจํ คมิตฺตํ ติ ฯ

[๔๑๐]

อถ โข อานนฺท ฌฏิกัโร จ กุมภกัโร โชติปาโล จ มาณวํ เยน กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เตนฺอุปสงฺกมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ฌฏิกัโร กุมภกัโร กสฺสปี ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิเวเตตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติ ฯ โชติปาโล น มาณวํ กสฺสเปเนน ภควตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเตน สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนิยํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข^๒ ฌฏิกัโร กุมภกัโร กสฺสปี ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทโวจ อลัม เม ภนฺเต โชติปาโล มาณวํ สหาโย ปิยสหาโย อิมสฺส ภควา ฐมฺมํ

๑ ย. ปรามสิตฺตํ ติ ฯ

๒ ย. เอตฺตมฺนฺเต อานนฺทาคิ อลปํ นิสิตฺติ ฯ

ว่า อย่าเลยเพื่อนฉุกการะ จะมีประโยชน์อะไรด้วยพระสมณะศีระะ โฉนนั้น ที่เราเห็นแล้วเล่า?

[๔๐๘]

ดูกรอานนท์ ลำดับนั้น ฉุกการะช่างหม้อได้จับโชติपालมานพที่ขายพกแล้ว กล่าวว่า เพื่อนโชติปาละ นี่ก็ไม่ได้ไกลพระอารามของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเถิดเพื่อนโชติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น สมมติกันว่าเป็นความดี. ลำดับนั้น โชติपालมานพให้ฉุกการะช่างหม้อปล่อยขายพกแล้วกล่าวว่า อย่าเลยเพื่อนฉุกการะ จะมีประโยชน์อะไรด้วยพระสมณะศีระะ โฉนนั้นที่เราเห็นแล้วเล่า?

ดูกรอานนท์ ลำดับนั้น ฉุกการะช่างหม้อจับโชติปาละผู้อบน้ำคำเกล้าที่ผมแล้วกล่าวว่า เพื่อนโชติปาละ นี่ไม่ได้ไกลพระอารามของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเถิดเพื่อนโชติปาละ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าการที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น สมมติกันว่าเป็นความดี. ครั้งนั้น โชติपालมานพมีความคิดว่า น่าอัศจรรย์หนอท่าน ไม่เคยมีมาหนอท่าน ที่ฉุกการะช่างหม้อผู้มีชาติต่ำมาจับที่ผมของเราผู้อบน้ำคำเกล้าแล้ว การที่เราจะไปนี้ เห็นจะไม่เป็นการไปเล็กน้อยหนอ ดังนี้แล้ว ได้กล่าวกะฉุกการะช่างหม้อว่า เพื่อนฉุกการะ การที่เพื่อนทำความพยายามตั้งแต่ชักชวนด้วยวาจา จับที่ขายพกจนล่วงเลยถึงจับ ที่ผมนั้น ก็เพื่อจะชวนให้กันไปเฝ้าในสำนักพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เท่านั้นเองหรือ?

ฉ. เท่านั้นเองเพื่อนโชติปาละ จริงเช่นนั้นเพื่อน ก็การที่เราได้เห็นพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นความดี.

โช. เพื่อนฉุกการะ ถ้าอย่างนั้น จงปล่อยเถิด เราจักไป.

[๔๑๐]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น ฉุกการะช่างหม้อและโชติपालมานพได้เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ แล้วฉุกการะช่างหม้อถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ส่วนโชติपालมานพได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคทรงพระนาม ว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ฉุกการะช่างหม้อนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี่โชติपालมานพเป็นสหายที่รักของข้าพระพุทธเจ้า ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรม แก่โชติपालมานพนี้

เทเสตฺตฺติ ฯ

[๔๑๑]

อถ โข อานนฺท กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฌฏฺฐิการณฺจ กุมฺภการํ โชติปาถณฺจ
 มาณวํ ฌมฺมียา กถาย สนนฺทสฺสเสถสิ สฺมาทเปถิ สฺมุตฺเตเชถิ สฺมปฺหํเสถสิ ฯ อถ โข อานนฺท
 ฌฏฺฐิกาโร จ กุมฺภกาโร โชติปาโล จ มาณโว กสฺสเปณ ภควตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเณ
 ฌมฺมียา กถาย สนนฺทสฺสิตา สฺมาทปิตา สฺมุตฺเตชิตา สฺมปฺหํสิตา กสฺสปสฺส ภควโต อรหโต
 สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ภาสีตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา กสฺสปํ ภควนฺตํ
 อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมํสี ฯ

[๔๑๒]

อถ โข อานนฺท โชติปาโล มาณโว ฌฏฺฐิกาโร กุมฺภการํ เอตทโวจ อิมํ นฺ ตวํ สมฺม
 ฌฏฺฐิการ ฌมฺมํ สฺวณฺนโต อถ จ ปนํ^๑ อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺสีติ ฯ นนฺ จ มํ สมฺม โชติปาถ
 ฆานาสิ อนฺนํ ฌินฺณเณ มาตาปิตโร โปเสมิติ ฯ เตนหิ สมฺม ฌฏฺฐิการ อหํ อการสฺมา อนการิยํ
 ปพฺพชฺสีตมิติ ฯ

[๔๑๓]

อถ โข อานนฺท ฌฏฺฐิกาโร จ กุมฺภกาโร โชติปาโล จ มาณโว เยน กสฺสโป ภควา อรหํ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ เตนฺนปสงฺกมํสี อุปสงฺกมิตฺวา กสฺสปํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิ
 วาทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสิตํสี ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อานนฺท ฌฏฺฐิกาโร กุมฺภกาโร กสฺสปํ
 ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทโวจ ออํ เม ภนฺเต โชติปาโล มาณโว สหาโย
 ปิยสหาโย อิมํ ภควา ปพฺพาเชตฺติ ฯ อลคฺค โข อานนฺท โชติปาโล มาณโว กสฺสปสฺส
 ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สนนฺทเก ปพฺพชฺชํ อลคฺค อุปสมฺปทํ ฯ อถ โข
 อานนฺท กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อจิรฺูปสมฺปนฺเน โชติปาเถ มาณเว
 อพฺพตฺตมาสูปสมฺปนฺเน เวภพิเณ ยถาภินนฺตํ วิหริตฺวา เยน พาราณสี เตน จาริกํ ปกฺกามิ
 อนฺนปฺพุเพณ จาริกณฺจจรมาโน เยน พาราณสี ตทวสฺริ ฯ

[๔๑๔]

ตตฺร สฺวํ อานนฺท กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ พาราณสียํ วิหริติ อิติปตฺเตน

๑ อ. เอตฺถนฺตเร นสฺสทโท ทิสฺสติ ฯ

เกิด.

[๔๑๑]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยังฌกัการะช่างหม้อ และโชติปาละมานพให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา ลำดับนั้น ฌกัการะช่างหม้อ และโชติปาละมานพ อันพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา เพลิดเพลินชื่นชม พระภายิตของพระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

[๔๑๒]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น โชติปาละมานพได้ถามฌกัการะช่างหม้อว่า เพื่อนฌกัการะเมื่อท่านฟังธรรมนี้อยู่ และเมื่อเช่นนั้นท่านจะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตหรือหนอ?

ฌ. เพื่อนโชติปาละ ท่านก็รู้อยู่ว่า เราต้องเลี้ยงมารดาบิดา ซึ่งเป็นคนตาบอดผู้ชราแล้วมิใช่หรือ?

โช. เพื่อนฌกัการะ ถ้าเช่นนั้น เราจักออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

[๔๑๓]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น ฌกัการะช่างหม้อและโชติปาละมานพได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ฌกัการะช่างหม้อได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้โชติปาละมานพเป็นสหายที่รักของข้าพระพุทธเจ้า ขอพระผู้มีพระภาคทรงให้โชติปาละมานพนี้บวชเถิด ดังนี้ โชติปาละมานพได้บรรพชาอุปสมบทแล้วในสำนักพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. ครั้นเมื่อโชติปาละมานพอุปสมบทแล้วไม่นานประมาณถึงเดือน พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ในเวฬุพิณนิคมตามควรแก่พระพุทธานุภาพแล้ว เสด็จหลีกจาริกไปทางพระนครพาราณสี เสด็จจาริกไปโดยลำดับ ถึงพระนครพาราณสีแล้ว.

เรื่องพระเจ้ากาสิพระนามว่ากสิ

[๔๑๔]

ดูกรอานนท์ ได้ยินว่า ในคราวนั้นพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้น พระเจ้ากา

มิตทาเย ๑ อสฺโสสิ โข อานนฺท กิกิ^๑ กาสีราชา กสฺสโป กิร ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 พาราณสี อนุปฺปโต พาราณสี วิหริติ อัสสิปตเน มิตทาเยติ ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ กาสี
 ราชา ภทรานิ ภทรานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทรํ ยานํ อภิรัฐหา ภทรํ ภิ ภทรํ ยานํ
 พาราณสียา นิยุยาสิ มหจฺจราชานุภาเวน^๒ กสฺสปี ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนาย
 ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ ยานเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโกว เยน กสฺสโป ภควา
 อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา กสฺสปี ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ๑

[๔๑๕]

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชานํ กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 ฐมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสสิ สฺมาทเปสิ สมฺมุตฺเตเชสิ สมฺปหิเสสิ ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา
 กสฺสเปเนน ภควตา อรหฺตา สมฺมาสมฺพุทฺธเนน ฐมฺมียา กถาย สนฺทสฺสิโต สฺมาทปิโต
 สมฺมุตฺเตชิตो สมฺปหิสิโต กสฺสปี ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทโวจ อธิวาเสตุ เม
 ภนฺเต ภควา สุวตฺตนาถ ภคฺคํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ๑ อธิวาเสสิ โข อานนฺท กสฺสโป ภควา
 อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ตฺถมฺหิภาเวน ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา กสฺสปสฺส ภควโต
 อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อธิวสนํ วิทิตฺวา อญฺจายาสนา กสฺสปี ภควนฺตํ อรหฺนํตํ
 สมฺมาสมฺพุทฺธํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา
 ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณฺธิตํ ขาพณียํ โภชนียํ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ปณฺฑมฺมฺกิสฺส^๓
 สาลิโน วิจิตกาฬํ อนนฺทสฺสปี อนนฺทพฺยณฺชนํ กสฺสปสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
 กาลิ อาริจาเปสิ กาโล ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภคฺคตฺตฺติ ๑

[๔๑๖]

อถ โข อานนฺท กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปุพฺพพณฺหสมฺมํ นินฺวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย เยน กิกิสฺส กาสีรณฺโณ นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต
 อาสเน นิสีทิ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณน ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา พุทฺธปฺปมฺมํ ภิกฺขุสงฺฆํ
 ปณฺธิเตน ขาพณียเณ โภชนียเณ สหคฺคา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ
 กาสีราชา กสฺสปี ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภูตฺตาวิ โอนิปปตฺตปาณิ อณฺณตฺรํ นิจฺ
 อาสนํ กเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา กสฺสปี
ภควนฺตํ อรหฺนํตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทโวจ อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา พาราณสียํ วสฺสาวาสํ

๑ ย. กิกิ ๑

๒ ย. มหตา ราชานุภาเวน ๑

๓ ส. ย. ปณฺฑมฺมฺกิสฺส ๑

สีทรงพระนามว่ากิกิได้ทรงสดับว่า ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จถึงพระนครพาราณสี ประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี. ครั้งนั้น พระเจ้ากิกิกราชรับสั่งให้เทียบราชยานที่ดีๆ แล้ว ทรงราชยานอย่างดีเสด็จออกจากพระนครพาราณสีด้วยราชยานอย่างดี ด้วยราชานุภาพอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จไป โดยเท่าที่ยานจะไปได้ แล้วเสด็จลงจากราชยาน เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระบาทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๔๑๕]

ดูกรอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยังพระเจ้ากิกิกราชให้ทรงเห็นแจ้ง ให้ทรงสมาทาน ให้ทรงอาหาญ ให้ทรงร่าเริง ด้วยธรรมิกถา. ลำดับนั้น พระเจ้ากิกิกราชอันพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ทรงเห็นแจ้ง ให้ทรงสมาทาน ให้ทรงอาหาญ ให้ทรงร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วย ภิกษุสงฆ์จงทรงรับภัตตาหารของหม่อมฉันในวันพรุ่งนี้. พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรับด้วยอาการคุษณิภาพ. พระเจ้ากิกิกราชทรงทราบว่ พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรับนิมนต์แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะ ถวายบังคม ทรงทำประทักษิณแล้วเสด็จหลีกไป. พอล่วงราตรีนั้นไป พระเจ้ากิกิกราชรับสั่งให้ตกแต่งขาทนียโภชนียะอันประณีต ล้วนแต่เป็นข้าวสาลีอันขาวและอ่อน มีสิ่งค้ำเก็บออกหมดแล้ว มีแกงและกับเป็นอนเนก ในพระราชนิเวศน์ของท้าวเธอ แล้วรับสั่งให้ราชบุรุษไปกราบทูลภัตตกาลว่า ได้เวลาแล้ว พระเจ้าข้า ภัตตาหารสำเร็จแล้ว.

[๔๑๖]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังพระราชนิเวศน์ของพระเจ้ากิกิกราช ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์. ลำดับนั้น พระเจ้ากิกิกราชทรงอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรูปเป็นประมุข ให้ห้อมหน้าเพียงพอด้วย ของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยพระหัตถ์ของท้าวเธอ ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยเสร็จ วางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว พระเจ้ากิกิกราช ทรงถือ อาสนะต่ำอันหนึ่ง ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับการอยู่จำพรรษา ณ เมืองพาราณสีของหม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจักได้บำรุงพระสงฆ์เห็นปานนี้. พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสป อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า อย่าเลย มหาบพิตร

เอวรूपิ สงฺฆสฺส อุปฺภูจฺจํ ภวิสฺสตีติ ๑ อลํ มหาราช อธิวฺภูโจ เม วสฺสวาโสติ ๑ ทฺติยมฺปิ
 โข อานนฺท ๑เป๑ ตฺติยมฺปิ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา กสฺสปี ภควนฺตํ อรหนฺตํ
 สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทวโจ อธิวเสตฺต เม^๑ ภควา พาราณสียํ วสฺสวาโส เอวรूपิ สงฺฆสฺส อุปฺภูจฺจํ
 ภวิสฺสตีติ ๑ อลํ มหาราช อธิวฺภูโจ เม วสฺสวาโสติ ๑ อถ โข อานนฺท กิกิสุส กาสีรณฺโณ
 น เม กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อธิวเสติ พาราณสียํ วสฺสวาสนฺติ อหุเทว
 อญฺญตฺตํ อหุ โทมนสฺสํ ๑ อถ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา กสฺสปี ภควนฺตํ อรหนฺตํ
 สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทวโจ อตฺถิ นุ โข ภนฺเต อญฺโณ โกจิ มยา อุปฺภูจฺจกโรติ ๑

[๔๑๗]

อตฺถิ มหาราช เวฬุคิ นาม นิคโม ตตฺถ ฅฎฺฐิกาโร นาม กุมฺภกาโร โส เม อุปฺภูจฺจโก
 อคฺคฺอุปฺภูจฺจโก ตฺยหํ โข ปน มหาราช น เม กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ
 อธิวเสติ^๒ พาราณสียํ วสฺสวาสนฺติ อตฺถเว^๓ อญฺญตฺตํ อตฺถิ โทมนสฺสํ ตฺยหํ ฅฎฺฐิกาเร
 กุมฺภกาเร นตฺถิ น จ ภวิสฺสตี ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร พุทฺธํ สรณํ คโต ฅมฺมํ
 สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร ปาณาติปาตา ปฏฺวิโร
 อทินฺนาทานา ปฏฺวิโร กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏฺวิโร มุสาวาทา ปฏฺวิโร
 สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปฏฺวิโร ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร พุทฺธเช
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต ฅมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต สงฺฆเ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคโต อริยกฺขเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร ทฺวเก
 นิกฺกงฺโข ทฺวักขสมฺมทฺเต นิกฺกงฺโข ทฺวักขนิโรเช นิกฺกงฺโข ทฺวักขนิโรชคามินิยา ปฏฺธิปทาย
 นิกฺกงฺโข ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร เอกกตฺติโก พุรหฺมจารี สีลวา กลฺยาณฅมฺโม
 ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร นิกฺขิตฺตมณฺสิวณฺโณ อเปตฺชาตฺรปรชฺโช ฅฎฺฐิกาโร โข
 มหาราช กุมฺภกาโร น มุสเลน น สหตฺถา ปจฺวิณฺญ^๔ ขนฺติ ยํ โหติ ญฺลปฺลลุคฺคิ^๕ วา มุสิกฺกฺกโร
 วา ตํ กาเชน^๖ อาริตฺตวา ภาชนํ กริตฺตวา เอวมาห เอตฺถ โย อิจฺฉติ ตณฺหฺลปฺติภฺสฺตานิ วา
 มุคฺคปฺติภฺสฺตานิ^๗ วา กาพายปฺติภฺสฺตานิ^๘ วา นิกฺขิปิตฺตวา ยํ อิจฺฉติ ตํ หรตฺติ ฅฎฺฐิกาโร โข
 มหาราช กุมฺภกาโร อนฺเช ฅินฺเน มาตาปิตโร โปเสติ ฅฎฺฐิกาโร โข มหาราช กุมฺภกาโร

๑ ย. เอตฺถนฺตเร ภนฺเตติ ทิสฺสตี ๑

๒ ย. อธิวเสติ ๑

๓ ย. อตฺถิ ๑

๔ ย. จสทฺโท นตฺถิ ๑

๕ ม. กุลฺลปฺลลุคฺคณฺติ ทิสฺสตี ๑

๖ ส. ย. กาเมน ๑

๗ ย. ...ปวิตฺตานิ ๑

๘ ย. ...ปวิตฺตานิ ๑

อาตมภาพรับการอยู่จำพรรษาเสียแล้ว. แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระเจ้ากิกิการาชได้กราบ ทูล ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับการอยู่จำพรรษา ณ เมืองพาราณสีของ หม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจักได้บำรุงพระสงฆ์เห็นปานนี้. แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสว่า อย่าเลย มหาบพิตร อาตมภาพรับการอยู่จำพรรษาเสียแล้ว. ครั้นนั้น พระเจ้ากิกิการาชทรงเสียพระทัย ทรงโหม่นสว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรง รับการอยู่จำพรรษา ณ เมืองพาราณสีของเราเสียแล้ว ดังนี้ แล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีใครอื่นที่เป็นอุปัฏฐากยิ่งกว่าหม่อมฉันหรือ?

พระกัสสปพุทธเจ้าสรรเสริญช่างหม้อชื่อมฤการะ

[๔๑๓]

มีอยู่มหาบพิตร นิคมนชื่อเวกพิละ ช่างหม้อชื่อมฤการะ อยู่ในนิคมนั้นเขาเป็นอุปัฏฐากของ อาตมภาพ นับเป็นอุปัฏฐากชั้นเลิศ พระองค์แลทรงเสียพระทัยมีความโหม่นสว่า พระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ทรงรับการอยู่จำพรรษา ในเมืองพาราณสีของ เราเสียแล้ว ความเสียใจและความโหม่นสนั่นนั้น ย่อมไม่มี และจักไม่มีใน ช่างหม้อมฤการะ คุณกรมหาบพิตร ช่างหม้อมฤการะแล ถึงพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจาก ปาณาติบาต เว้นขาดจากอกุศลนาทาน เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นขาดจากมูสาวาท เว้นขาด จากน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คุณกรมหาบพิตร ช่างหม้อมฤการะ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ประกอบ ด้วยศีลที่พระอรหันตเจ้าใคร่ คุณกรมหาบพิตร ช่างหม้อมฤการะ เป็นผู้หมดสงสัยในทุกข์ ในทุกขสมุทัย ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บริโศกภัย มื้อเดียว ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีล มีกัลยาณ ธรรม ปล่อยวางแก้วมณีและทองคำ ปราศจากการใช้ทองและเงิน คุณกรมหาบพิตร ช่างหม้อมฤการะแล ไม่ขูดแผ่นดินด้วยสากและด้วยมือ ของตน นำมาแต่ดินตลิ่งพังหรือขุหนุซึ่งมีอยู่ด้วยหาบ ทำเป็นภาชนะแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ในภาชนะนี้ ผู้ใดต้องการ ผู้นั้นจงวางถุงใส่ข้าวสาร ถุงใส่ถั่วเขียว หรือถุงใส่ถั่วดำไว้แล้วนำภาชนะที่ต้องการนั้นไปเถิด คุณกรมหาบพิตร ช่างหม้อมฤการะ เลี้ยง มารดาบิดา ผู้ชรา ตาบอด ช่างหม้อมฤการะ เป็นอุปปาติกะ จะปรินิพพานในภพนั้น มีการไม่กลับ จากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชนห้าประการหมดสิ้นไป.

ปลงจุนน์ โอรัมภาคิยานัน สลฺโลชนานัน ปริกฺขยา โอปปาทิโก ตตฺถปรีนิพฺพายี อนาวตฺติชฺชโม
คตฺสฺมา โลกา ฯ

[๔๑๘]

เอกมิตาหํ มหาราช สมยํ เวภพิเณ นาม นิคเม วิหรามิ ฯ อถ ขวาทํ มหาราช
ปฺพพฺพนฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ฌฏฺฐการสฺส กุมฺภการสฺส มาตาปิตโร
เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา ฌฏฺฐการสฺส กุมฺภการสฺส มาตาปิตโร เอตทโวจํ หนฺตฺ โก นฺ โข
อัยํ ภคฺโว^๑ คโตติ ฯ นิภฺขนฺโต โข เต ภนฺเต อุปฺภูจฺาโก อโต กุมฺภิยา โอทนํ คเหตุวา
ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชาติ ฯ อถ ขวาทํ มหาราช กุมฺภิยา โอทนํ คเหตุวา
ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามึ ฯ อถ โข มหาราช ฌฏฺฐการโร
กุมฺภการโร เยน มาตาปิตโร เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา มาตาปิตโร เอตทโวจํ โก กุมฺภิยา
โอทนํ คเหตุวา ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกนฺโตติ ฯ กสฺสโป ตาต
ภควา อรหํ สมนฺมาสมฺพฺพุทฺโธ กุมฺภิยา โอทนํ คเหตุวา ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชิตฺวา
อุฏฺฐายาสนา ปกฺกนฺโตติ ฯ อถ โข มหาราช ฌฏฺฐการสฺส กุมฺภการสฺส เอตทโหสิ ลาภา
วต เม สฺลทฺธํ วต เม ยสฺส เม กสฺสโป ภควา อรหํ สมนฺมาสมฺพฺพุทฺโธ เอวํ อภิวิสฺสณฺโจติ ฯ
อถ โข มหาราช ฌฏฺฐการํ กุมฺภการํ อทฺธมฺมาลํ ปิติสฺสํ น วิชฺหิ สตฺตาทํ มาตาปิตูนํ ฯ

[๔๑๙]

เอกมิตาหํ มหาราช สมยํ ตตฺถเว เวภพิเณ นาม นิคเม วิหรามิ ฯ อถ ขวาทํ มหาราช
ปฺพพฺพนฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ฌฏฺฐการสฺส กุมฺภการสฺส มาตาปิตโร
เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา ฌฏฺฐการสฺส กุมฺภการสฺส มาตาปิตโร เอตทโวจํ หนฺตฺ โก นฺ โข
อัยํ ภคฺโว^๒ คโตติ ฯ นิภฺขนฺโต โข เต ภนฺเต อุปฺภูจฺาโก อโต กโฬปฺปิยา กุมฺมาลํ คเหตุวา
ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชาติ ฯ อถ ขวาทํ มหาราช กโฬปฺปิยา กุมฺมาลํ คเหตุวา
ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามึ ฯ อถ โข มหาราช ฌฏฺฐการโร
กุมฺภการโร เยน มาตาปิตโร เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา มาตาปิตโร เอตทโวจํ โก กโฬปฺปิยา
กุมฺมาลํ คเหตุวา ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา ปรีภฺณฺชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกนฺโตติ ฯ กสฺสโป
ตาต ภควา อรหํ สมนฺมาสมฺพฺพุทฺโธ กโฬปฺปิยา กุมฺมาลํ คเหตุวา ปรีโยคา สฺวปํ คเหตุวา
ปรีภฺณฺชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกนฺโตติ ฯ อถ โข มหาราช ฌฏฺฐการสฺส กุมฺภการสฺส
เอตทโหสิ ลาภา วต เม สฺลทฺธํ วต เม ยสฺส เม กสฺสโป ภควา อรหํ สมนฺมาสมฺพฺพุทฺโธ เอวํ
อภิวิสฺสณฺโจติ ฯ อถ โข มหาราช ฌฏฺฐการํ กุมฺภการํ อทฺธมฺมาลํ ปิติสฺสํ น วิชฺหิ สตฺตาทํ
มาตาปิตูนํ ฯ

๑ ย. ภคฺโว ฯ

๒ ย. ภคฺโว ฯ

[๔๑๘]

ดูกรมหาบพิตร ครั้งหนึ่ง อาตมภาพอยู่ที่นิคมชื่อเวฬุคณินันเอง. เวลาเช้า อาตมภาพนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปหา มารดาบิดาของฌฏิกะระช่วงหม้อถึงที่อยู่ แล้วได้ถามว่า คุณเกิด นี่คนหาอาหารไปไหนเสียเล่า? มารดาบิดาของฌฏิกะระช่วงหม้อตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบัติภูฏากของพระองค์ออกไปเสียแล้ว ขอพระองค์จงเอาข้าวสุกจากหม้อข้าวนี้อาแกงจากหม้อ แกงนี้เสวยเถิด. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น อาตมภาพได้เอาข้าวสุกจากหม้อข้าว อาแกงจาก หม้อแกงจั้นแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป. ลำดับนั้น ฌฏิกะระช่วงหม้อเข้าไปหา มารดาบิดาถึงที่อยู่แล้ว ได้ถามว่า ใครมาเอาข้าวสุกจากหม้อข้าว อาแกงจากหม้อแกงบริโภคนั้นแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป. มารดาบิดาบอกว่า ดูกรพ่อ พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเอาข้าวสุกจากหม้อข้าว อาแกงจากหม้อแกงเสวยแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป. ครั้งนั้น ฌฏิกะระช่วงหม้อมีความคิดเห็นว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงคุ้นเคยอย่างยิ่งเช่นนี้แก่เรา. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น ปิติและสุขไม่ละ ฌฏิกะระช่วงหม้อตลอดทั้งเดือน ไม่ละ มารดาบิดาตลอดเจ็ดวัน.

[๔๑๙]

ดูกรมหาบพิตร ครั้งหนึ่ง อาตมภาพอยู่ที่เวฬุคณินันเอง. ครั้งนั้นเวลาเช้า อาตมภาพนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปหา มารดาบิดาของฌฏิกะระช่วงหม้อถึงที่อยู่ แล้วได้ถามว่า คุณเกิด นี่คนหาอาหารไปไหนเสียเล่า? มารดาบิดาของฌฏิกะระช่วงหม้อตอบว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบัติภูฏากของพระองค์ออกไปเสียแล้ว ขอพระองค์จงเอาขนมสดจากกระเช้านี้อาแกงจากหม้อแกง นี้เสวยเถิด. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น อาตมภาพได้เอาขนมสดจากกระเช้า อาแกงจากหม้อแกง จั้นแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป. ลำดับนั้น ฌฏิกะระช่วงหม้อเข้าไปหา มารดาบิดาถึงที่อยู่แล้ว ได้ถามว่า ใครมาเอาขนมสดจากกระเช้า อาแกงจากหม้อแกงบริโภคนั้นแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป. มารดาบิดาบอกว่า ดูกรพ่อ พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเอาขนมสดจากกระเช้า อาแกงจากหม้อแกงเสวยแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป. ครั้งนั้น ฌฏิกะระช่วงหม้อมีความคิดเห็นว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่พระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่า กัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงคุ้นเคยอย่างยิ่งเช่นนี้แก่เรา. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น ปิติและสุขไม่ละ ฌฏิกะระช่วงหม้อตลอดทั้งเดือน ไม่ละ มารดาบิดาตลอดเจ็ดวัน.

[๔๒๐]

เอกมิตาหิ มหาราช สมยิ ตตฺถเว เวภพิเ๑ นาม นิคเม วิหรามิ ฯ เตน โข ปน สมเยน กุฎฺฐิ โอวสุตฺติ ฯ อถ ขวาทิ มหาราช ภิกฺขุ อามนฺเตสึ จจฺจน ภิกฺขเว ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส นิเวสเน ติณฺณ ชานาถาติ ฯ เอวํ วุตฺเต มหาราช เต ภิกฺขุ มํ เอตทวโจํ นตฺถิ โข ภนฺเต ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส นิเวสเน ติณฺณ อตฺถิ จ ขวาสฺส อาเวสนํ ติณฺณจฺจนทนนฺติ ฯ จจฺจน ภิกฺขเว ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส อาเวสนํ อุตฺตติณฺณ กโรถาติ ฯ อถ โข เต มหาราช ภิกฺขุ ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส อาเวสนํ อุตฺตติณฺณกํสุ ฯ อถ โข มหาราช ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส มาตาปิตโร เต ภิกฺขุ เอตทวโจํ เก อาเวสนํ อุตฺตติณฺณ กโรนฺตติ ฯ ภิกฺขุ ภคินี กสฺสปสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กุฎฺฐิ โอวสุตฺติติ ฯ หรธ ภนฺเต หรธ ภทฺรมุขาทิ ฯ อถ โข มหาราช ฌกฺกาโร กุมภกาโร येन มาตาปิตโร เตनुปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มาตาปิตโร เอตทวโจํ เก อาเวสนํ อุตฺตติณฺณกํสุติ ฯ ภิกฺขุ ตาต กสฺสปสฺส กิร ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กุฎฺฐิ โอวสุตฺติติ ฯ อถ โข มหาราช ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส เอตทวโจํ ลาภา วต เม สุลทฺธํ วต เม ยสฺส เม กสฺสโป ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เอวํ อภิวิสฺสญฺโจะติ ฯ อถ โข มหาราช ฌกฺกาโร กุมภกาโร อทฺธมาลํ ปิติสฺสํ น วิชหิ สดฺดาหํ มาตาปิตูนํ ฯ อถ โข ตํ มหาราช อาเวสนํ สพฺพิ เตมาลํ อากาสจฺจนนํ อฏฺฐาสิ น จาติวสุตฺติ เอวรูปโป จ มหาราช ฌกฺกาโร กุมภกาโรติ ฯ ลาภา ภนฺเต ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส สุลทฺธํ ภนฺเต ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส ยสฺส ภควา เอวํ อภิวิสฺสญฺโจะติ ฯ

[๔๒๑]

อถ โข อานนฺท กิกิ กาสีราชา ฌกฺกการุสฺส กุมภการุสฺส ปณฺจมตฺตานิ ตณฺหุลวาทสตานิ ปาหสิ ปณฺหุมฺทิกสฺส สาลิโน ตพฺพิยญจ สุปฺเปยฺย ฯ อถ โข เต อานนฺท ราชนปฺริสา ฌกฺกาโร กุมภกาโร อุปสงฺกมิตฺวา เอตทวโจํ อิมานิ วา^๒ ภนฺเต ปณฺจมตฺตานิ ตณฺหุลวาทสตานิ กิกินา กาสีราเชน ปหิตานิ ปณฺหุมฺทิกสฺส สาลิโน ตพฺพิยญจ สุปฺเปยฺย ตานิ ภนฺเต ปฏิกุคฺคหาตฺถติ ฯ ราชา โข พหุกิจฺโจ พหุกรณีโย อตมฺเม รณฺโณว โหตฺถติ ฯ

๑ ย. เวภพิงฺเก ฯ

๒ ย. เต ฯ

[๔๒๐]

ดูกรมหาบพิตร ครั้งหนึ่ง อาตมภาพอยู่ที่เวฬุวนารามนั้นเอง. ก็สมัยนั้น กุฎิรั้ว อาตมภาพจึงเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพากันไปดูหญ้าที่นิเวศน์ ของฌฏิการะ ช่างหม้อ. เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวกะอาตมภาพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หญ้าที่นิเวศน์ของฌฏิการะช่างหม้อไม่มี มีแต่หญ้าที่มุงหลังคาเรือนที่ฌฏิการะ ช่างหม้ออยู่เท่านั้น. อาตมภาพได้สั่งภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพากันไปรื้อหญ้าที่มุงหลังคาเรือน ที่ฌฏิการะช่างหม้ออยู่มาเถิด. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ได้ไปรื้อหญ้าที่มุงหลังคาเรือนที่ฌฏิการะช่างหม้ออยู่มาแล้ว. ลำดับนั้น มารดาบิดาของฌฏิการะ ช่างหม้อได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ใครมารื้อหญ้ามุงหลังคาเรือนเล่า. ภิกษุทั้งหลายตอบว่า ดูกร น้องหญิง กุฎิของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า รั้ว มารดาบิดาของฌฏิการะช่างหม้อได้กล่าวว่า เอาไปเถิดเจ้าข้า เอาไปตามสะดวกเถิด ท่านผู้เจริญ. ครั้งนั้น ฌฏิการะช่างหม้อเข้าไปหา มารดาบิดาถึงที่อยู่แล้วได้ถามว่า ใครมารื้อหญ้ามุงหลังคาเรือนเสียเล่า? มารดาบิดาตอบว่า ดูกร พ่อ ภิกษุทั้งหลายบอกว่า กุฎิของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า รั้ว. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น ฌฏิการะช่างหม้อมีความคิดเห็นว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงคุ้นเคยอย่างยิ่งเช่นนี้แก่เรา. ดูกรมหาบพิตร ครั้งนั้น ปีติและสุขไม่ละฌฏิการะช่างหม้อตลอดทั้งเดือน ไม่ละมารดาบิดาตลอดเจ็ดวัน. และครั้งนั้น เรือนที่ฌฏิการะช่างหม้ออยู่ทั้งหลังนั้น มีอากาศเป็นหลังคาอยู่ตลอดสามเดือน ถึงฝนตกก็ไม่รั่ว ดูกรมหาบพิตร ฌฏิการะ ช่างหม้อมีคุณเห็นปานนี้.

ก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของฌฏิการะช่างหม้อแล้ว ฌฏิการะช่างหม้อได้ดีแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคทรงคุ้นเคยอย่างยิ่งเช่นนี้แก่เขา.

[๔๒๑]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น พระเจ้ากิกกาสิราชได้ส่งเกวียนบรรทุกข้าวสารข้าวปิ่นทุมทิกสาตีประมาณ ๕๐๐ เล่ม และเครื่องแกงอันสมควรแก่ข้าวสารนั้น ไปพระราชทานแก่ฌฏิการะ ช่างหม้อ. ครั้งนั้น ราชบุรุษทั้งหลายเข้าไปหาฌฏิการะช่างหม้อแล้วได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้เจริญนี้ข้าวสารข้าวปิ่นทุมทิกสาตีบรรทุกเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม และเครื่องแกงอันสมควรแก่ข้าวสารนั้น พระเจ้ากิกกาสิราชส่งมาพระราชทานแก่ท่านแล้ว จงรับของพระราชทานเหล่านั้น ไว้เถิด.

ฌฏิการะช่างหม้อได้ตอบว่า พระราชามีพระราชกิจมาก มีราชกรณียะมาก ของที่พระราชทานมานี้ อย่าเป็นของข้าพเจ้าเลย จงเป็นของหลวงเถิด.

[๔๒๒]

สียา โข ปน เต อานนุท เอวมสฺส อญฺโณ นฺน เตน สมเยน โชติปาโล มาณโว
อโหสีติ ฯ น โข ปเนตฺ อานนุท เอวํ ทฏฺฐพฺพํ อหํ เตน สมเยน โชติปาโล มาณโว
อโหสีนฺติ ฯ อิทมวโจ ภควา อตุตฺตมโน อายสฺมา อานนุโท ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทิตี ฯ

ขมฺภีการุสฺสตุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปจฺมํ ฯ

[๔๒๒]

คุณอรอนงค์ เธอจะพึงมีความคิดเห็นว่า สมัยนั้น คนอื่น ได้เป็นโชติปาละมานพแน่นอน แต่
ข้อนั้นเธอไม่ควรเห็นอย่างนั้น สมัยนั้นเราได้เป็นโชติปาละมานพ.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอรอนงค์ยินดีชื่นชมพระภิกษุของ พระผู้มีพระภาคแล้ว ดังนี้
แล.

จบ ฅฎิการสูตร ที่ ๑.

รฏฐปาลสุตฺตํ

[๔๒๓]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา กุรุสฺส จาริกณฺจรมานโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน
 อุลลโกฏฺฐิตํ นาม กุณฺโณ นิคโม ตทาสริ ๑ อสฺสโสสุํ โข อุลลโกฏฺฐิตกา พุราหุณฺณคหปติกา
 สมโณ ขลฺล โภ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิตฺโต กุรุสฺส จาริกํ จรมานโน มหตา
 ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ อุลลโกฏฺฐิตํ อนุปฺตฺโต ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท
 อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู
 อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา^๑ โส อิมํ โลกํ สทฺธกํ สมารกํ
 สพฺรหฺมกํ สสฺสมณฺณพุราหุณฺณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ โส
 ฌมฺมํ เทเสติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปริโยสานกฺลฺยาณํ สาคถํ สพฺยณฺชนํ เกวลปริปฺณณํ
 ปริสุทฺธํ พุรหฺมจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหติติ ๑

[๔๒๔]

อถ โข อุลลโกฏฺฐิตกา พุราหุณฺณคหปติกา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียสฺส อุปสงฺกมิตฺวา
 อปฺเปกฺขเจ ภควนฺตํ อภิวเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียสฺส อปฺเปกฺขเจ ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทียสฺส
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียสฺส อปฺเปกฺขเจ เยน ภควา
 เตนฺลฺขณฺณปณฺนาเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตียสฺส อปฺเปกฺขเจ ภควโต สนฺตึเก นามโคตฺตํ สาเวตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตียสฺส อปฺเปกฺขเจ ตฺถนฺทึฏฺฐตา เอกมนฺตํ นิสิตียสฺส ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข
 อุลลโกฏฺฐิตเก พุราหุณฺณคหปติเก ภควา ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺสเสติ สมหาเปติ สมฺมุเตเชติ
 สมฺปหํเสติ ๑

[๔๒๕]

เตน โข ปน สมเณน รฏฐปาโล นาม กุลปฺตฺโต ตสฺมีเยว อุลลโกฏฺฐิตเ อคฺคกฺกุณฺณิสฺส
 ปฺตฺโต ติสฺสํ ปริสาธํ นิสินฺโน โหติ ๑ อถ โข รฏฐปาลสฺส กุลปฺตฺตสฺส เอตทโหสิ ยถา
 ยถา ขวาทํ ภควตา ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ นยิทํ สุกฺกริ อการํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปฺณณํ
 เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิจิตํ พุรหฺมจริยํ จริตฺตํ ยนฺนุนาหํ เกสมสฺสุํ โธหาเรตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺญาเทตฺวา อการสฺมา อนการียํ ปพฺพชเยยฺยติ ๑ อถ โข อุลลโกฏฺฐิตกา
 พุราหุณฺณคหปติกา ภควตา ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺสเสติ สมหาปีตา สมฺมุเตชิตา สมฺปหํสิตา
 ภควโต ภาสิตํ อภินฺนทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวเทตฺวา ปทกฺขิณํ
 กตฺวา ปกฺกามียสฺส ๑ อถ โข รฏฐปาโล กุลปฺตฺโต อจิรปกฺกนฺเตสฺส อุลลโกฏฺฐิตเกสฺส

๑ ย. ภควาติ ๑

๒. รัฐบาลสูตร

พราหมณ์และคฤหบดีชาวอุลลโกฏฐิตะเข้าเฝ้า

[๔๒๓]

ข้าพระเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้เสด็จจาริกไปในหมู่ชนชาวกุรุ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงนิคมของชาวกุรุอันชื่อว่า อุลลโกฏฐิตะ. พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายชานิกมอุลลโกฏฐิตะ ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคตมสาวกบุตรทรงผนวชจากศากยสกุล เสด็จจาริกไปในหมู่ชนชาวกุรุ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงอุลลโกฏฐิตะแล้ว ก็กิดจิตศรัทธาอันงามของท่านพระสมณโคตมพระองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีคุณอันงามในเบื้องต้น มีคุณอันงามในท่ามกลาง มีคุณอันงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น เป็นการดี ดังนี้.

[๔๒๔]

ครั้งนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวอุลลโกฏฐิตนิคม ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวก ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประณมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคประทับแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งอยู่ แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคทรงยังพราหมณ์และคฤหบดีชาวอุลลโกฏฐิตนิคม ผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้โอกาสหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมิกถา.

รัฐบาลกุลบุตรขอบวช

[๔๒๕]

สมัยนั้น กุลบุตรชื่อรัฐบาละ เป็นบุตรของสกุลเลิศ ในอุลลโกฏฐิตนิคมนั้นนั่งอยู่ในหมู่บริษัทนั้นด้วย. รัฐบาลกุลบุตรมีความคิดเห็นว่าด้วยประการอย่างไร แล เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์ โดยส่วนเดียวดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและ หนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด. ครั้งนั้น พวกพราหมณ์ คฤหบดี ชาวอุลลโกฏฐิตนิคม อันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมทาน ให้โอกาสหาญ ให้รื่นเริงด้วย ธรรมิกถา ชื่นชมยินดีพระภายิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วหลีกไป. เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีชาวอุลลโกฏฐิตนิคมหลีกไปไม่นาน รัฐบาลกุลบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยประการใดๆ แล ข้าพระพุทธเจ้า จึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์ โดยส่วนเดียวดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอข้าพระพุทธเจ้าพึงได้ บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเถิด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรรัฐบาละ ท่าน เป็นผู้ที่สามารถบิดาอนุญาตให้ออกจาก

[၁၆၁]

[෧෩෬]

๕. ตี. กามานิ ฯ

เรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้วหรือ?

รัฐपालกุลบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มารดาบิดายัง มิได้อนุญาตให้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเลย พระเจ้าข้า.

ภ. คูณรัฐपालะ พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมไม่บวชบุตรที่มารดาบิดามิได้อนุญาต.

ร. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มารดาบิดาจกอนุญาตให้ข้าพระพุทธเจ้าออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต ด้วยประการใด ข้าพระพุทธเจ้าจักกระทำด้วยประการนั้น.

[๔๒๖]

ครั้งนั้น รัฐपालกุลบุตรลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประ ทักขิณแล้วเข้าไปหามารดาบิดาถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่คุณแม่คุณพ่อ ด้วยประการอย่างไร แล ฉันจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์ โดยส่วนเดียวดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ฉันปรารถนาจะ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอคุณแม่คุณพ่อจง อนุญาตให้ฉันออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด.

[๔๒๗]

เมื่อรัฐपालกุลบุตรกล่าวเช่นนี้แล้ว มารดาบิดาของรัฐपालกุลบุตรได้กล่าวว่า พ่อรัฐपालะ เจ้าเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รักที่ขบใจของเราทั้งสอง มีแต่ความสุข ได้รับเลี้ยงดู มาด้วยความสุข พ่อรัฐपालะ เจ้าไม่ได้รู้จักความทุกข์อะไรเลย มาเกิด พ่อรัฐपालะ พ่อจงบริโภคน จงดื่ม จงให้น้ำเรอเถิด เจ้ายังกำลังบริโภคได้ กำลังดื่มได้ กำลังให้น้ำเรอได้ จงยินดีบริโภคการทำบุญ ไปปลาทเกิด เราทั้งสองจะอนุญาตให้เจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้ ถึงเจ้าจะตาย เราทั้งสองก็ไม่ปรารถนาจะ ปลัดพรากจากเจ้า เหตุไฉน เราทั้งสองจักอนุญาตให้เจ้า ซึ่งยังเป็นอยู่ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเล่า? แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม รัฐपालกุลบุตรก็กล่าวว่า ข้าแต่คุณแม่คุณพ่อ ด้วยประการใดๆ แล ฉันจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงแล้ว ขอคุณแม่คุณพ่อจงอนุญาตให้ฉันออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด. แม้ครั้งที่สาม มารดาบิดาของรัฐपालกุลบุตร ก็ได้กล่าวว่า พ่อรัฐपालะ เจ้าเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รัก ที่ขบใจของมารดาบิดา มีแต่ความสุข ได้รับเลี้ยงดูมาด้วยความสุข พ่อรัฐपालะ เจ้าไม่ได้รู้จัก ความทุกข์อะไรเลย มาเกิด พ่อรัฐपालะ พ่อจงบริโภคน จงดื่ม จงให้น้ำเรอเถิด เจ้ายังกำลัง บริโภคได้ กำลังดื่มได้ กำลังให้น้ำเรอได้ จงยินดีบริโภคการทำบุญ ไปปลาทเกิด มารดาบิดาจะ อนุญาตให้เจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้ ถึงเจ้าจะตาย เราทั้งสองก็ไม่ปรารถนาจะ ปลัดพรากจากเจ้า เหตุไฉน เราทั้งสองจักอนุญาตให้เจ้าซึ่งยังเป็นอยู่ ออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิตเล่า?

รฏฺฐปาโล อมฺหากํ เอกปฺตฺตโก ปิโย มนาโป สุขเขติโต^๑ สุขปริหโต น ตฺวํ ตาต รฏฺฐปาโล กิณฺจิ^๒
 ทฺวํ ฆสฺส ชานาสิ เอहि ตฺวํ ตาต รฏฺฐปาโล ภฺนุช จ ปิว จ ปริจาเรहि จ ภฺนุชฺชนโต ปิวนฺโต
 ปริจาเรณฺโต กาเม ปริภฺนุชฺชนโต ปฺนฺณานิ กโรณฺโต อภิรมสฺส น ตํ มยฺ อนุชานาม
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย มรณฺณปี เต มยฺ อกามกา วินา ภวิสฺสาม กิํ ปน มยฺ ตํ
 ชีวนํ อนุชานิสฺสาม อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายาติ ฯ

[๔๒๘]

อถ โข รฏฺฐปาโล กุลปฺตฺโต^๓ น มํ มาตาปิตโร อนุชานนฺติ อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชายาติ ตตฺถเว อนนฺตรหิตาย ภูมียา นิปฺชฺชติ อิธ^๔ วา เม มรณํ ภวิสฺสตีติ ปพฺพชฺชา
 วาติ ฯ อถ^๕ โข รฏฺฐปาโล กุลปฺตฺโต เอกมฺปิ ภตฺตํ น ภฺนุชฺชติ เทวปี ภตฺตานิ น ภฺนุชฺชติ ติณฺปิ
 ภตฺตานิ น ภฺนุชฺชติ จตฺตาริปี ภตฺตานิ น ภฺนุชฺชติ ปญฺจปี ภตฺตานิ น ภฺนุชฺชติ ฉปี ภตฺตานิ น
 ภฺนุชฺชติ สตฺตปี ภตฺตานิ น ภฺนุชฺชติ ฯ

[๔๒๙]

อถ โข รฏฺฐปาโลสฺส กุลปฺตฺตสฺส มาตาปิตโร รฏฺฐปาโล กุลปฺตฺตํ เอตทวโจ ตฺวํ โขสิ^๖
 ตาต รฏฺฐปาโล อมฺหากํ เอกปฺตฺตโก ปิโย มนาโป สุขเขติโต สุขปริหโต น ตฺวํ ตาต
 รฏฺฐปาโล กิณฺจิ ทฺวํ ฆสฺส ชานาสิ อญฺเฐหิ ตาต รฏฺฐปาโล ภฺนุช จ ปิว จ ปริจาเรहि จ
 ภฺนุชฺชนโต ปิวนฺโต ปริจาเรณฺโต กาเม ปริภฺนุชฺชนโต ปฺนฺณานิ กโรณฺโต อภิรมสฺส น ตํ มยฺ
 อนุชานาม อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย มรณฺณปี เต มยฺ อกามกา วินา ภวิสฺสาม กิํ
 ปน มยฺ^๗ ตํ ชีวนํ อนุชานิสฺสาม อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายาติ ฯ เอวํ วุตฺเต รฏฺฐปาโล
 กุลปฺตฺโต ตฺวณฺหิ อโหสิ ฯ ทตฺถิมปิ โข รฏฺฐปาโลสฺส กุลปฺตฺตสฺส มาตาปิตโร รฏฺฐปาโล กุล
 ปฺตฺตํ เอตทวโจ ฯ เปฯ ทตฺถิมปิ โข รฏฺฐปาโล กุลปฺตฺโต ตฺวณฺหิ อโหสิ ฯ ตตฺถิมปิ โข
 รฏฺฐปาโลสฺส กุลปฺตฺตสฺส มาตาปิตโร รฏฺฐปาโล กุลปฺตฺตํ เอตทวโจ ตฺวํ โขสิ ตาต รฏฺฐปาโล
 อมฺหากํ เอกปฺตฺตโก ปิโย มนาโป สุขเขติโต สุขปริหโต น ตฺวํ ตาต รฏฺฐปาโล กิณฺจิ ทฺวํ ฆสฺส
 ชานาสิ อญฺเฐหิ ตาต รฏฺฐปาโล ภฺนุช จ ปิว จ ปริจาเรहि จ ภฺนุชฺชนโต ปิวนฺโต
 ปริจาเรณฺโต กาเม ปริภฺนุชฺชนโต ปฺนฺณานิ กโรณฺโต อภิรมสฺส น ตํ มยฺ อนุชานาม
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย มรณฺณปี เต มยฺ อกามกา วินา ภวิสฺสาม กิํ ปน มยฺ ตํ
 ชีวนํ อนุชานิสฺสาม อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายาติ ฯ ตตฺถิมปิ โข รฏฺฐปาโล

๑ ย. ฆสฺส จานสฺส สุข เขติโต ทิสฺสตี ฯ

๒ ย. สพฺพคฺค กสฺสจฺจิตฺติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ส. ย. อิโต ปริ มาตาปิตฺตสฺส ปพฺพชฺช อลฺกมาโน ตตฺถเว อนนฺตรหิตาย ภูมียา นิปฺชฺชติ วจัน ทิสฺสตี ฯ

๔ ย. อิธว ฯ

๕ ย. อิโต ปริ อถ โข ... ภฺนุชฺชิตฺติ วจัน น ทิสฺสตี ฯ

๖ ย. ตํ โข ฯ

๗ ย. อหํ ปาโชนคฺคิ ฯ

มารดาบิดาไม่อนุญาตให้บวช

[๔๒๘]

ครั้งนั้น รัฐบาลกุลบุตรน้อยใจว่า มารดาบิดาไม่อนุญาตให้เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ดังนี้ จึงนอนอยู่บนพื้นอันปราศจากเครื่องลาด ณ ที่นั่นเอง ด้วยตั้งใจว่า ที่นี่จักเป็นที่ตาย หรือที่บวชของเรา. ไม่บริโภคอาหารตั้งแต่ ๑ วัน ๒ วัน ๓ วัน ๔ วัน ๕ วัน ๖ วัน ตลอดถึง ๗ วัน.

[๔๒๙]

ครั้งนั้น มารดาบิดาของรัฐบาลกุลบุตรได้กล่าวว่า พ่อรัฐบาละเจ้าเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รักที่ชอบใจของเราทั้งสอง มีแต่ความสุข ได้รับเลี้ยงดูมาด้วยความสุขพ่อรัฐบาละ เจ้าไม่ได้รู้จักความทุกข์อะไรๆ เลย เจ้าจงลุกขึ้น พ่อรัฐบาละ เจ้าจงบริโภค จงดื่ม จงให้บ่าเรอเกิด เจ้ายังกำลังบริโภคได้ กำลังดื่มได้ กำลังให้บ่าเรอได้ จงยินดีบริโภคการทำบุญ ไปพลางเถิด เราทั้งสองจักอนุญาตให้เจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้ ถึงเจ้าจะตาย เราทั้งสองก็ไม่ปรารถนาจะพลัดพรากจากเจ้า เหตุไฉน เราทั้งสองจักอนุญาตให้เจ้าซึ่งยังเป็นอยู่ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเล่า? เมื่อมารดาบิดากล่าวเช่นนี้แล้ว รัฐบาลกุลบุตรก็ได้นิ่งเสีย แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม มารดาบิดาของรัฐบาลกุลบุตรก็ได้กล่าวว่า พ่อรัฐบาละ เจ้าเป็น บุตรคนเดียว เป็นที่รักที่ชอบใจของเราทั้งสอง มีแต่ความสุข ได้รับเลี้ยงดูมาด้วยความสุขพ่อรัฐบาละ เจ้าไม่ได้รู้จักความทุกข์อะไรๆ เลย เจ้าจงลุกขึ้น พ่อรัฐบาละ เจ้าจงบริโภค จงดื่ม จงให้บ่าเรอเกิด เจ้ายังกำลังบริโภคได้ กำลังดื่มได้ กำลังให้บ่าเรอได้ จงยินดีบริโภคการทำบุญ ไปพลางเถิด. แม้ครั้งที่สาม รัฐบาลกุลบุตรก็ได้นิ่งเสีย.

[ഭൂമി]

[୯୩୦]

๕. ยุ. เอกตณฺตรศฺวํ ไซ สมม รฏฺฐปาล มาตาปิตูนํ เอกปฺตโก ปิโย มนาโป สุขเจ จิตฺ สุขปริโก; น ตวํ สมม รฏฺฐปาล กสฺสจฺ ทุกฺขสฺส ขานา
 สิ. อฏฺฐเจ ภูวณจ ปิวั จ ปริจารเท จ, ภูวณโต ปิวนโต ปริจารณโต กามม ปริภวณโต ปุณณานิ กรโณโต อภิรมสฺสตี ทิสฺสนติ ฯ

เพื่อนช่วยผ่อนนอนขอให้อนุญาตให้บวช

[๔๓๐]

ครั้งนั้น พวกสหหายของรัฐบาลกุลบุตรพากันเข้าไปหารัฐบาลกุลบุตรถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวว่า เพื่อนรัฐบาละ ท่านเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รักที่ชอบใจของมารดาบิดา มีแต่ความสุข ได้รับเลี้ยงดูมาด้วยความสุข ท่านไม่รู้จักความทุกข์อะไรๆ เลย เชิญลุกขึ้น เพื่อน รัฐบาละ ท่านจงบริโภคน้ำ จงดื่ม จงให้บ่าเรอเถิด ท่านยังกำลังบริโภคน้ำได้ กำลังดื่มได้ กำลัง ให้บ่าเรอได้ จงยินดีบริโภคน้ำไปพลางเถิด มารดาบิดาจะอนุญาตให้ท่านออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้ ถึงท่านจะตาย มารดาบิดาก็ไม่ปรารถนาจะพลัดพรากจากท่าน เหตุไฉนมารดาบิดาจะอนุญาตให้ท่านซึ่งยังเป็นอยู่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเล่า? เมื่อสหหายเหล่านั้น กล่าวเช่นนั้น รัฐบาลกุลบุตรก็ได้นิ่งเสีย แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พวกสหหายของรัฐบาลกุลบุตรได้กล่าวว่า เพื่อนรัฐบาละ ท่านเป็นบุตรคนเดียว เป็นที่รักที่ชอบใจของมารดาบิดา มีแต่ความสุข ได้รับเลี้ยงดูมาด้วยความสุข ท่านไม่รู้จักความทุกข์อะไรๆ เลย เชิญลุกขึ้น เพื่อนรัฐบาละ ท่านจงบริโภคน้ำ จงดื่ม จงให้บ่าเรอเถิด ท่านยังกำลังบริโภคน้ำได้ กำลังดื่มได้ กำลัง ให้บ่าเรอได้ จงยินดีบริโภคน้ำไปพลางเถิด. แม้ครั้งที่สาม รัฐบาลกุลบุตรก็ได้นิ่งเสีย.

ลำดับนั้น พวกสหหายพากันเข้าไปหามารดาบิดาของรัฐบาลกุลบุตรถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่คุณแม่คุณพ่อ รัฐบาลกุลบุตรนี้ นอนอยู่ที่พื้นอันปราศจากเครื่องลาด ณ ที่นั่นเอง ด้วย ตั้งใจว่าที่นี่จักเป็นที่ตายหรือที่บวชของเรา ถ้าคุณแม่คุณพ่อจะไม่อนุญาตให้รัฐบาลกุลบุตรออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต ก็จักตายเสียในที่นั่นเอง แต่ถ้าคุณแม่คุณพ่อจะอนุญาตให้ รัฐบาลกุลบุตร ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต คุณแม่คุณพ่อก็จักได้เห็นเขาแม่บวชแล้ว หากรัฐบาลกุลบุตร จักยินดีในการบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้ เขาจะไปไหนอื่น ก็จักกลับมาที่นี้เอง ขอคุณแม่คุณพ่อ อนุญาตให้รัฐบาลกุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด.

มารดาบิดาอนุญาตให้บวช

[๔๓๑]

มารดาบิดากล่าวว่า คุณพ่อทั้งหลาย เราอนุญาตให้รัฐบาลกุลบุตรออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต แต่เมื่อเขาบวชแล้วพึงมาเยี่ยมมารดาบิดาบ้าง. ครั้งนั้น สหหายทั้งหลาย พากันเข้าไปหา รัฐบาลกุลบุตรถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวว่า คุณแม่คุณพ่ออนุญาตให้ท่านออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว แต่เมื่อท่านบวชแล้ว พึงมาเยี่ยมคุณแม่คุณพ่อบ้าง.

โตสิ มาตาปิตุหิ อคารสุมา อนคาริยํ ปพพชชาย ปพพชิตน จ ปน เต มาตาปิตโร อุททสเสตพพาติ ฯ

[๔๓๒]

อถ โข ฐฏฐปาโล กุลปุตฺโต อุฏฐหิตฺวา ปลํ กาเหตฺวา^๑เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทฺเตวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ฐฏฐปาโล กุลปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อนฺนุณาโตมฺหิ อหํ ภนฺเต มาตาปิตุหิ อคารสุมา อนคาริยํ ปพพชชาย ปพพาเชตฺถ มํ ภควาติ ฯ อลตฺถ โข ฐฏฐปาโล กุลปุตฺโต ภควโต สนฺติเก ปพพชฺช อลตฺถ อุปสมฺปทํ ฯ อถ โข ภควา อจิรฺอุปสมฺปนฺเน อายสฺมนฺเต ฐฏฐปาเล อทฺธมาสูปสมฺปนฺเน อลฺลโกฏฺฐิตเ ยถาภีรนฺตํ วิหริตฺวา เยน สวาคฺคิ เตน จาริกํ ปกฺกามิ อนุปฺพเพน จาริกํ จรมาโน เยน สวาคฺคิ ตทวสฺริ ฯ

[๔๓๓]

ตตฺร สฺมํ ภควา สวาคฺคิยํ วิหริตฺติเชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे ฯ อถ โข อายสฺมา ฐฏฐปาโล เอโก วูปกฺกฺโส อุปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสุมา อนคาริยํ ปพพชชติ ตทนฺตตฺร พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ จีเณ ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปริ อิตฺถตฺตยาตฺติ อพฺพลฺลาสิ ฯ อณฺณตโร โข ปนายสฺมา ฐฏฐปาโล อรหฺตํ อโหสิ ฯ

[๔๓๔]

อถ โข อายสฺมา ฐฏฐปาโล เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวทฺเตวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ฐฏฐปาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ อิจฺฉามหํ ภนฺเต มาตาปิตโร อุททสเสตฺถ สเจ มํ ภควา อนฺุชานาตฺติ ฯ อถ โข^[๒] อายสฺมโต ฐฏฐปาเลตฺส เจตสา เจโต ปริจฺจ^๓ มนฺสากาสิ ยถา^๔ ภควา อณฺณตโร อภพฺโพ โข ฐฏฐปาโล กุลปุตฺโต สิภฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺตุนฺติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ ฐฏฐปาเล เอตทโวจ ยสฺสิทานิ^๕ ฐฏฐปาเล กาลํ มณฺณสีติ ฯ อถ โข อายสฺมา ฐฏฐปาโล อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิเวทฺเตวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย เยน อลฺลโกฏฺฐิตํ เตน จาริกํ ปกฺกามิ อนุปฺพเพน จาริกํ จรมาโน เยน อลฺลโกฏฺฐิตํ ตทวสฺริ ฯ

๑ ย. กาเหตฺวา ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร ภควาติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ย. ปริวิตกฺกํ ฯ

๔ ย. ยทา ฯ

๕ ย. ยสฺสิทานิ ตฺวํ ฯ

รัฐपालะบวชและบรรลุประอรหันต์

[๔๓๒]

ครั้งนั้น รัฐपालกุลบุตรลุกขึ้น บำรุงกายให้เกิดกำลังแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มารดาบิดาอนุญาตให้ข้าพระพุทธเจ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเถิด รัฐपालกุลบุตรได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนัก พระผู้มีพระภาค ครั้นเมื่อท่านรัฐपालะอุปสมบทแล้วไม่นาน พอได้กึ่งเดือน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอุทธโกฏฐิตนิกมตามควรแล้ว เสด็จจาริกไปทางนครสาวัตถิ เสด็จจาริกไปโดยลำดับ ได้เสด็จถึงพระนครสาวัตถิแล้ว.

[๔๓๓]

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถิ. ครั้งนั้น ท่านรัฐपालะหลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้ว ไม่ช้านานเท่าไร ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพระหรรษย์ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ท่านพระรัฐपालะได้เป็นพระอรหันตรูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

[๔๓๔]

ครั้งนั้น ท่านพระรัฐपालะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปรารถนาจะไปเยี่ยมมารดาบิดา ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตกะข้าพระองค์. พระผู้มีพระภาคทรงมนสิการกำหนดใจของท่านพระรัฐपालะด้วยพระหฤทัยแล้ว ทรงทราบชัดว่า รัฐपालกุลบุตรไม่สามารถที่จะบอกลาสิกขาสิกขาออกไปแล้ว ลำดับนั้น จึงตรัสว่า ดูกรรัฐपालะ ท่านจงสำคัญกาลอันควร ณ บัดนี้เถิด. ท่านพระรัฐपालะลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว เก็บอาสนะถีopaตรและจีวรหลีกจาริกไปทางอุทธโกฏฐิตนิกมจาริกไปโดยลำดับ บรรลุถึง อุทธโกฏฐิตนิกมแล้ว.

[๔๓๕]

คตฺร สุทฺถํ อายสฺมา ฐฏฺฐปาโล อุลลโกฏฺฐิตะ วิหริติ รณฺโณ โกรพฺยสฺส มิคาจีเร ฯ อถ
โฆ อายสฺมา ฐฏฺฐปาโล ปุพฺพพณฺหสมมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อุลลโกฏฺฐิตํ ปิณฺฑาทาย
ปาวีสี ฯ อุลลโกฏฺฐิตะ สปทานํ ปิณฺฑาทาย จรมาโน เยน สกปิตฺตํ นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมํ ฯ เตน
โฆ ปน สมเยน อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ปิตา มชฺฌิมาย ทวารสาลา ย อุลลิกฺขาเปติ ฯ
อหฺมสา โฆ อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ปิตา อายสฺมนฺตํ ฐฏฺฐปาลํ ทูรโตว อากฺขณฺตํ ทิสฺวาน
เอตทโวจ อิมะหิ มุณฺฑาทะหิ สมณเฑหิ อมฺหากํ เอกปฺตฺตโก ปิโย มนาโป ปุพฺพาทิโตติ ฯ
อถ โฆ อายสฺมา ฐฏฺฐปาโล สกปิตฺตํ นิเวสเน เนว ทานํ อลตุถ น ปจฺจกฺขานํ
อณฺณทตฺถํ^๑ อุกโกสเมว อลตุถ ฯ

[๔๓๖]

เตน โฆ ปน สมเยน อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ฌาติทาสี อากิโทสีกํ กุมฺมาลํ
นทฺเทตฺถกามา โหติ ฯ อถ โฆ อายสฺมา ฐฏฺฐปาโล ตํ ฌาติทาสี เอตทโวจ สเจ ตํ ภคินี
นทฺทณียธมฺมํ อิธ เม ปตฺเต อากิราติ ฯ อถ โฆ อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ฌาติทาสี ตํ อากิ
โทสีกํ กุมฺมาลํ อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ปตฺเต อากิรณฺตี หตฺถานญฺจ ปาทานญฺจ สรสฺส
จ นิมิตฺตํ อคฺคเหสี ฯ อถ โฆ อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ฌาติทาสี เยนายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส
มาตา เตนฺอุปสงฺกมํ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส มาตริ เอตทโวจ ยคฺขณฺยเย
ชาเนยฺยาสี อยฺยปฺตฺโต ฐฏฺฐปาโล อนุปฺปตฺโตติ ฯ สเจ เช สจฺจํ ภณฺตี อทาสี^๒ ตํ
กโรมีติ^๓ ฯ อถ โฆ อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส มาตา เยนายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ปิตา เตนฺอุปสงฺกมํ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ปิตริ เอตทโวจ ยคฺขเม คหปติ ชาเนยฺยาสี ฐฏฺฐปาโล
กิริ กุลปฺตฺโต อนุปฺปตฺโตติ ฯ

[๔๓๗]

เตน โฆ ปน สมเยน อายสฺมา ฐฏฺฐปาโล ตํ อากิโทสีกํ กุมฺมาลํ^๔ อณฺณตฺริ กุทฺทํ
นิสฺสาย ปริภุชฺติ ฯ อถ โฆ อายสฺมโต ฐฏฺฐปาลสฺส ปิตา เยนายสฺมา ฐฏฺฐปาโล เตนฺอุปสงฺกมํ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ ฐฏฺฐปาลํ เอตทโวจ อตฺถิ นาม ตาต ฐฏฺฐปาล อากิโทสีกํ
กุมฺมาลํ ปริภุชฺชิสฺสตี นนฺ ตาต ฐฏฺฐปาล สกํ เกหํ คนฺตพฺพนฺติ ฯ กุโต โน คหปติ อมฺหากํ
เกหํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปุพฺพชิตานํ อนคารา^๕ มยํ คหปติ อคฺคมฺหา โฆ เต คหปติ เกหํ
ตตฺถ เนว ทานํ อลตุถมฺหา น ปจฺจกฺขานํ อณฺณทตฺถํ อุกโกสเมว อลตุถมฺหาติ ฯ เอหิ ตาต

๑ ย. อณฺณทตฺถ ๑

๒ ส. ย. วทสี อทาสี ภวสี ๑

๓ ย. ตํ กโรมีติ นตฺถิ ๑ ภวสีติ อิติ ทิสฺสตี ๑

๔ ส. ปุติกุมฺมาล ๑

๕ ย. อนาคารา ๑

[๔๓๕]

ได้ยินว่า ท่านพระรัฐपालะพักอยู่ ณ พระราชอุทยาน ชื่อมคจาจีระ ของพระเจ้าโกรพยะ ในอุลลโกฏฐิตนิคมนั้น. ครั้นนั้นเวลาเช้า ท่านพระรัฐपालะนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังอุลลโกฏฐิตนิคม. เมื่อเที่ยวบิณฑบาตในอุลลโกฏฐิตนิคมตามลำดับตรอก ได้เข้าไปยังนิเวศน์ของบิดาท่าน สมัยนั้น บิดาของท่านพระรัฐपालะ กำลังให้ช่างกลบกสางผมอยู่ที่ซุ้มประตูกลาง. ได้เห็นท่านพระรัฐपालะกำลังมาแต่ไกล แล้วได้กล่าวว่า พวกสมณะศิระะโสัน เหล่านี้ บวชนุตรคนเดียวผู้เป็นที่รักที่พอใจของเรา. ครั้นนั้น ท่านพระรัฐपालะไม่ได้การให้ ไม่ได้คำตอบที่บ้านบิดาของท่าน ที่แท้ได้แต่คำตำหนิ.

[๔๓๖]

สมัยนั้น ทาสีแห่งญาติของท่านพระรัฐपालะปรารถนาจะเอาขนมกุมมาสที่บูด ไปทิ้ง. ท่านรัฐपालะได้กล่าวกะทาสีของญาตินั้นว่า ดูรน้องหญิง ถ้าสิ่งนั้นจำต้องทิ้ง จงใส่ในบาตรของฉันนี้เถิด. ทาสีของญาติเมื่อเทขนมกุมมาสที่บูดนั้นลงในบาตรของท่านพระ รัฐपालะ จ्ञานิมิตแห่งมือเท้าและเสียงได้. แล้วได้เข้าไปหามารดาของท่านรัฐपालะ แล้วได้กล่าวว่า เฉชะบุญแม่เจ้า แม่เจ้าพึงทราบว้ รัฐपालะถูกแม่เจ้ามาแล้ว.

มารดาท่านพระรัฐपालะกล่าวว่า แม่คนไข้ ถ้าเจ้ากล่าวจริง ฉันจะทำเจ้าไม่ให้เป็นทาสี.

ลำดับนั้น มารดาของท่านพระรัฐपालะเข้าไปหาบิดาถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวว่า เฉชะบุญท่านคฤหบดี ท่านพึงทราบว้ ได้ยินว่ารัฐपालะถูกรุมมาถึงแล้ว.

พระรัฐपालะนั้นขนมมูก

[๔๓๗]

ขณะนั้น ท่านพระรัฐपालะอาศัยฝาเรือนแห่งหนึ่งฉ้นขนมกุมมาสบูดนั้นอยู่. บิดาเข้าไปหาท่านพระรัฐपालะถึงที่ใกล้ แล้วได้ถามว่า มีอยู่หรือพ่อรัฐपालะ ที่พ่อจักกินขนมกุมมาสบูด พ่อควรไปเรือนของตัวมิใช่หรือ?

ท่านพระรัฐपालะตอบว่า ดูรคฤหบดี เรือนของอาตมภาพผู้ออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิตจะมีที่ไหน อาตมภาพไม่มีเรือน อาตมภาพได้ไปถึงเรือนของท่านแล้ว แต่ที่เรือนของท่านนั้น อาตมภาพไม่ได้การให้ ไม่ได้คำตอบเลย ได้เพียงคำคำอย่างเดียวเท่านั้น. มาไปเรือน มาเถิด พ่อรัฐपालะ.

อย่าเลยคฤหบดี วันนี้อาตมภาพทำกตติงสำเร็จแล้ว.

พ่อรัฐपालะ ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงรับภัตตาหารเพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ ท่านพระรัฐपालะรับนิมนต์ด้วยคุณิภาพแล้ว.

พระรัฐपालะเข้าไปบ้านโยมบิดา

รฏฺฐปาล ฌรํ คมิสฺสามาติ ฯ อลํ คหปติ กตํ เม อชฺช ภตฺตกิจฺจนฺติ ฯ เตนฺหิ ตาต รฏฺฐปาล
อริวาสฺสํ สุวตฺตนาถ ภตฺตุนฺติ ฯ อริวาสฺสํ โข อายสฺมา รฏฺฐปาโล ตฺวณฺหิภาเวน ฯ

[๔๓๘]

อถ โข อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปีตา อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส อริวาสํ วิทิตฺวา เยน
สกํ นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา หริเตน โคมเยน ปจฺวิยา อุปลิมเปตฺวา^๑ มหฺนตํ
หิรณฺยสฺวณฺณสฺส ปุณฺชํ การาเปตฺวา เทว ปุณฺเช การาเปตฺวา เอกํ หิรณฺยสฺส เอกํ
สฺวณฺณสฺส มหฺนตา ปุณฺชา อเหตุํ ฯ โอโรโต จิตฺโต ปุริโส ปารโต จิตฺตํ ปุริสํ น ปสฺสติ ตถา
ปารโต จิตฺโต โอโรโต จิตฺตํ เต ปุณฺเช กิลฺลเชหิ ปฏฺิจฺฉาทาเปตฺวา มชฺเฌ อาสนํ ปณฺญาเปตฺวา
ติโรกรณฺมียํ ปริกฺขิปิตฺวา อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปุราณพุทฺธิเก อามนฺเตสฺสึ เอถ ตฺวเมห วรฺุเก เยน
อลงฺกาเรน อลงฺกตา ปุพฺเพ ปุตฺตสฺส^๒ รฏฺฐปาลสฺส ปียา โหถ มนาปา เตน อลงฺกาเรน
อลงฺกโรถาติ ฯ อถ โข อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปีตา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน
ปณฺธิตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏฺิจฺฉาทาเปตฺวา อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส กาลํ อาโรเจสฺสึ กาลो ตาต
รฏฺฐปาล นิฏฺฐจิตฺตํ ภตฺตุนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา รฏฺฐปาโล ปุพฺพพณฺหสมฺมํ นิวาสตฺวา
ปตฺตจิวรมาทาย เยน สกปิตฺตํ นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ ฯ
อถ โข อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปีตา ตํ หิรณฺยสฺวณฺณสฺส ปุณฺชํ วิวราเปตฺวา อายสฺมุนฺตํ
รฏฺฐปาลํ เอตทโวจ อิทํ เต ตาต รฏฺฐปาล มตฺตํ ฐนํ อณฺณํ เปตฺตํ ฐนํ อณฺณํ เปตฺตามหํ
สกุกา ตาต รฏฺฐปาล โภเค จ ภูณฺชิตฺตํ ปุณฺณานิ จ กาคํ เอหิ ตฺวํ ตาต รฏฺฐปาล สิกฺขํ
ปจฺจกฺขาย หินายวตฺตติตฺวา โภเค จ ภูณฺชิตฺตํ ปุณฺณานิ จ กโรหิตฺติ ฯ สเจ^๓ เม ตฺวํ คหปติ วจฺนํ
กเรยฺยาสี อิมํ หิรณฺยสฺวณฺณสฺส ปุณฺชํ สกฺกฺเขสฺส อาโรเปตฺวา นิพฺพาหาเปตฺวา มชฺเฌ กงฺคาย
นทียา สโต โอสีทาเปยฺยาสี^๔ ตํ กิสฺส เหตุ อุปฺปชฺชิสฺสุนฺติ หิ เต คหปติ ตโตนิทานํ
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ฯ อถ โข อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปุราณพุทฺธิกา ปจฺเจกํ
ปาเทสฺส คเหตุว อายสฺมุนฺตํ รฏฺฐปาลํ เอตทโวจํ กิทิสฺสา นาม ตาต อยฺยปฺตฺต อจฺจราโย ยาสี
ตฺวํ เหตุ พุรฺหมจฺจริยํ จรสฺสิตฺติ ฯ น โข มยํ ภคินี อจฺจรานํ เหตุ พุรฺหมจฺจริยํ จรามาคี ฯ
ภคินีวาทเน นอ อยฺยปฺตฺโต รฏฺฐปาโล สมฺมาจฺจรตฺติ ตตฺถเว มุจฺฉิตา ปปฺตีสฺส ฯ อถ โข
อายสฺมา รฏฺฐปาโล ปีตรํ เอตทโวจ สเจ คหปติ โภชนํ ทาทพฺพิ เทถ มา โน
วิเหธเถาติ ฯ ภูณฺช ตาต รฏฺฐปาล นิฏฺฐจิตฺตํ ภตฺตุนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปีตา
อายสฺมุนฺตํ รฏฺฐปาลํ ปณฺธิเตน ขาทนียเณ โภชนียเณ สหตฺถา สนฺตปฺเปสฺสึ สมฺปวาเรสฺสึ ฯ

๑ อิตฺโต ปรี ส. ม. ย. มหฺนตํ หิรณฺย-สฺวณฺณสฺส ปุณฺชํ การาเปตฺวา เต ปุณฺเช กิลฺลเชหิ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา อายสฺมโต รฏฺฐปาลสฺส ปุราณพุทฺธิเก อา
มณฺเตสฺสึ วจฺนํ ทิสฺสติ ฯ ย. หริเตน โคมเยน ปจฺวิยา อุปลิมเปตฺวาติ นคฺคิ ฯ

๒ ย. รฏฺฐปาลสฺส กุลปฺตฺตสฺส ฯ

๓ ย. สเจ โข ฯ

๔ ส. ย. โอปีลาเปยฺยาสี ฯ

[๔๓๘]

ลำดับนั้น บิดาของท่านพระรัฐपालะทราบ ว่า ท่านรัฐपालะรับนิมนต์แล้วเข้าไป ยังนิเวศน์ของตน แล้วสั่งให้ฉาบไล่ที่แผ่นดินด้วยโคลนยัด แล้วให้ขนเงินและทองมากองเป็น กองใหญ่ แบ่งเป็นสองกอง คือ เงินกองหนึ่ง ทองกองหนึ่ง เป็นกองใหญ่อย่างที่บุรุษที่ยืนอยู่ข้างนี้ไม่เห็นบุรุษที่ยืนข้างโน้น บุรุษที่ยืนข้างโน้น ไม่เห็นบุรุษที่ยืนข้างนี้ ฉะนั้น ให้ปิดกองเงินกองทอง นั้นด้วยเสื้อลำแพน ให้ปูลาดอาสนะไว้ท่ามกลาง แล้วแควงด้วยม่าน แล้วเรียกหญิงทั้งหลายที่เป็น ภรรยาเก่าของท่านพระรัฐपालะมาว่า ดูแม่สาว ๆทั้งหลาย เจ้าทั้งหลายประดับด้วยเครื่องประดับ สำหรับใครมา จึงเป็นที่รักที่ชอบใจ ของรัฐपालบุตรของเราแต่ก่อน จงประดับด้วยเครื่องประดับ สำหรับนั้น ครั้นล่วงราตรีนั้น ไป บิดาของท่านพระรัฐपालะ ได้สั่งให้ตกแต่งของเกี้ยวของฉันทน์ อย่างประณีต แล้วใช้คนไปเรียนเวลาแก่ท่านพระรัฐपालะว่า ถึงเวลาแล้วพ่อรัฐपालะว่า ภัตตาหารสำเร็จแล้ว ครั้นนั้น เวลาเช้า ท่านพระรัฐपालะ นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ แห่งบิดาท่าน แล้วนั่งบนอาสนะที่เขา แต่งตั้งไว้ บิดาของท่านพระรัฐपालะสั่งให้เปิดกองเงินและ ทองนั้น แล้วได้กล่าวกะท่านพระรัฐपालะว่า พ่อรัฐपालะ ทรัพย์กองนี้เป็นส่วนของมารดา กองอื่น เป็นส่วนของบิดา ส่วนของปู่อีกกองหนึ่ง เป็นของพ่อผู้เดียว พ่ออาจจะใช้สอยสมบัติ และทำบุญ ได้ พ่อจงลาสิกขาสิกเป็นคฤหัสถ์มาใช้สอยสมบัติ และทำบุญ ไปเถิด ท่านพระรัฐपालะตอบว่า ดูกรคฤหบดี ถ้าท่านพึงทำตามคำของอาตมภาพได้ ท่านพึงให้เขาขนกองเงินกองทองนี้บรรทุกเกวียนให้เข็น ไปจมน้ำที่กลางกระแสแม่น้ำคงคา ชื่อนั้นเพราะ เหตุไร เพราะความโศก ความร่ำไร ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส มีทรัพย์นั้นเป็นเหตุ จักเกิดขึ้น แก่ท่าน

ลำดับนั้น ภรรยาเก่าของท่านพระรัฐपालะ ต่างจับที่เท้าแล้วถามว่า พ่อผู้ลูกเจ้า นางฟ้าทั้งหลายผู้เป็นเหตุให้ท่าน ประพฤติพรหมจรรย์นั้นเป็นเช่นไร?

ท่านพระรัฐपालะตอบว่า ดูกรน้องหญิง เราทั้งหลายประพฤติพรหมจรรย์เพราะเหตุนางฟ้าทั้งหลายหามิได้.

หญิงเหล่านั้นเสียใจว่า รัฐपालะผู้ลูกเจ้าเรียกเราทั้งหลายด้วยวาตะว่า น้องหญิง ดังนี้ สลบล้มอยู่ ณ ที่นั้น ครั้นนั้น ท่านพระรัฐपालะได้กล่าวกะบิดาว่า ดูกรคฤหบดี ถ้าจะพึงให้โภชนะก็จงให้เถิด อย่าให้อาตมภาพลำบากเลย.บริโภคน้ำเกิด พ่อรัฐपालะ ภัตตาหารสำเร็จแล้ว.

ถึงบิดาท่านพระรัฐपालะ ได้โอกาสท่านพระรัฐपालะด้วยของเกี้ยวของฉันทน์อย่างประณีตให้อุ้มหน้าด้วยมือของตนเสร็จแล้ว.

[๔๓๕]

อด โข อายสุมมา รกฺขปาโล ภุตตาวิ โอนีตปตฺตปาณิ จิตฺโกว อีมา คาคา อภาสี

ปสฺส จิตฺตกตํ พิมพ์ อรฺกายํ สมฺมุสฺสิตํ

อาตุรํ พหุสํกปป์ ยสฺส นคฺติ ชฺวํ จิตฺ

ปสฺส จิตฺตกตํ รุปํ มณฺนิยา กุณฺนทเลน จ

อญฺจิตฺเตน^๑ โอนทฺธํ สห วตฺตเถภิ โสภติ

อลตฺตกกตา ปาทา มุขํ จุณฺณกมกฺขิตํ

อลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสีโน

อญฺจปาทกตา เกสา เนตฺตา อณฺชนมกฺขิตา

อลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสีโน

อณฺชนีว นวา จิตฺตา ปุตฺติกาโย อลงฺกโต

อลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสีโน

โอทฺธิ มิคโว ปาสํ นาสทา วาگرํ มิโค

ภุตฺวา นีวาปํ คจฺฉามิ กนฺทนฺเต มิคพฺนฺธเกติ ฯ

อด โข อายสุมมา รกฺขปาโล จิตฺโกว อีมา คาคา ภาสีตฺวา เยน รณฺโณ โกรพฺยสฺส
มิกาจิรํ เตนฺอุปสํกมิ อุปสํกมิตฺวา

อณฺณตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหารํ นิสิตฺติ ฯ

[๔๔๐]

อด โข ราชา โกรโพย มิควํ อามนฺเตสฺสิ โสเชหิ^๒ มิคว มิกาจิรํ อุกฺขณญฺมิ คจฺฉาม
สฺสญฺมิ ทสฺสนายาติ ฯ เอวํ เทวาติ โข มิคโว รณฺโณ โกรพฺยสฺส ปฏฺฐิสฺสตุวา มิกาจิรํ โสเชนฺโต
อทฺทส อายสฺมนตํ รกฺขปาลํ อณฺณตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหารํ นิสินฺนํ ทิสฺวาน เยน ราชา
โกรโพย เตนฺอุปสํกมิ อุปสํกมิตฺวา ราชาเน โกรพฺยํ เอตทโวจ สฺสทฺธํ โข เต เทว มิกาจิรํ อตฺถิ
เจตฺถ รกฺขปาโล นาม กุลปฺตฺโต อิมสฺมีเขว อุลลโกฏฺฐิตเ อคฺคกฺกุลิกสฺส ปตฺโต ยสฺส ตวํ
อภินฺนํ กิตฺตยมาโน อโหสิ โส อณฺณตรสฺมี รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหารํ นิสินฺโนติ ฯ เตนฺหิ สมฺม
มิกว อลนฺทานชฺช อุกฺขณญฺมียา ตเมวทานิ มยํ ภวนฺตํ รกฺขปาลํ ปยฺรฺปาสิสฺสามาติ ฯ อด
โข ราชา โกรโพย ยํ ตตฺถ ขาทนฺนํ โภชนนฺนํ ปตฺติยตฺตํ ตํ สพฺพํ วิสขฺเขธาติ วตฺวา
ภทฺธานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺธํ ยานํ อภิรฺหิตฺวา ภทฺเธหิ ภทฺเธหิ ยานเหิ อุลลโกฏฺฐิตมฺหา
นียฺยาสิ มหจฺจราชานุกาเวน อายสฺมนตํ รกฺขปาลํ ทสฺสนาย ฯ ยาวติกา ยานสฺส ญฺมิ ยานน

๑ ย. อญฺจิตฺเตน ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺเตเร สมฺมาติ ทิสฺสติ ฯ

พระรัฐपालะแสดงธรรม

[๔๓๘]

ครั้งนั้น ท่านพระรัฐपालะฉันทเสร็จชักมือออกจากบาตรแล้วได้ยื่นขึ้นกล่าวคาถา เหล่านี้ว่า
จมาอุตฺถาพอนฺ วิจิตร มิกายเปณฺ แผล อนฺคฺมกนฺ อยู่แล้ว กระสับกระส่าย เป็นที่ดำริของชนเป็นอันมาก ไม่มีความ
ยังยืนมั่นคง

จมาอุรูปอนฺ วิจิตรด้วยแก้วมณีและกุณฑล มีกระดุกอันหนึ่งหุ้มห่อไว้ งามพร้อมด้วยผ้า (ของหญิง) เท้า ย่อมด้วยสี
แดงสด หน้าที่ไล่ทาด้วยจُرณ พอละลอกคนโง่ ให้หลงได้ แต่จะลอกคนผู้แสวงหาฝั่งคือพระนิพพานไม่ได้

ผมที่แต่งงาม ตาที่เยิ้มด้วยยาหยอด พอละลอกคนให้หลงได้ แต่จะลอกคนผู้แสวงหาฝั่งคือพระนิพพานไม่ได้
กายเนา อันประดับด้วยเครื่องอลังการ ประคองทนยาหยอดอันใหม่ วิจิตร พอละลอกคนโง่ให้หลงได้ แต่จะลอก
คนผู้แสวงหา ฝั่งคือพระนิพพานไม่ได้

ท่านเป็นดังพารานเนื้อวางบ่วงไว้ แต่เนื้อไม่ติดบ่วง เมื่อพารานเนื้อกำลังคร่ำครวญอยู่ เรากินแต่อาหารแล้วก็ไป.

ครั้นท่านพระรัฐपालะยื่นกล่าวคาถาเหล่านี้แล้ว จึงเข้าไปยังพระราชอุทยานมิกาลิระของพระเจ้าโกรัพะยะ แล้วนั่งพัก
กลางวันอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง.

[๔๔๐]

ครั้งนั้น พระเจ้าโกรัพะยะ ตรัสเรียกพนักงานรักษาพระราชอุทยานมาว่า ดูกรมิกวะ ท่านจงชำระพื้นสวนมิกาลิระให้
หมดจดสะอาด เราจะไปคูพื้นสวนอันดี.

นายมิกวะทูลรับ พระเจ้าโกรัพะยะว่า อย่างนั้น ขอเดชะ แล้วชำระพระราชอุทยานมิกาลิระอยู่ ได้เห็นพระรัฐपालะ ซึ่ง
นั่งพักกลางวันอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าโกรัพะยะ แล้วได้กราบทูลว่า ขอเดชะ พระราชอุทยานมิกาลิระของ
พระองค์หมดจดแล้ว และในพระราชอุทยานนี้มีกุลบุตรชื่อ รัฐपालะ ผู้เป็นบุตรแห่งตระกูลเลิศในกุลล โกลฺลิตฺตนิคมนี้ ที่พระองค์
ทรงสรรเสริญอยู่เสมอๆ นั้น เชนั่ง พักกลางวันอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง.

พระเจ้าโกรัพะยะตรัสว่า ดูกรเพื่อนมิกวะ ถ้าเช่นนั้น ควรจะไปยังพื้นสวนเดี๋ยวนี้ เราทั้งสองจักเข้าไปหาพระรัฐपालะผู้
เจริญนั้นในบัดนี้.

ครั้งนั้น พระเจ้าโกรัพะยะรับสั่งว่า ของควรเคี้ยวควรบริโภคสิ่งใดอันจะตกแต่งไปใน สวนนั้น ท่านทั้งหลายจงแจก
จ่ายของสิ่งนั้นทั้งสิ้นเสียเถิด ดังนี้แล้ว รับสั่งให้เทียมพระราชยานขึ้นดี เสด็จออกจากกุลล โกลฺลิตฺตนิคมด้วยพระราชยานที่ดีๆ
ด้วยราชานุภาพอันยิ่งใหญ่ เพื่อจะพบท่านพระรัฐपालะ. ท้าวเธอเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนยานพระที่นั่ง ไปจนสุดทาง
เสด็จลง ทรงพระดำเนินด้วยบริษัชนสูงๆ เข้าไปหาท่านพระรัฐपालะ แล้วทรงปราศรัยกับท่านพระรัฐपालะ ครั้นผ่านปราศรัย
พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่อันสมควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว รับสั่งว่า เจริญท่านรัฐपालะผู้เจริญนั่งบนเครื่อง
ลาดนี้เถิด.

ท่านพระรัฐपालะถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร อย่าเลยเจริญมหาบพิตรนั่งเถิด อาตมภาพนั่งที่อาสนะของอาตมภาพ

คนุตวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโกว อุตฺตงฺกาย อุตฺตงฺกาย ปริสาย เยนายสฺมา รฏฺฐปาโล
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา รฏฺฐปาเลน สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
 วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ๑ เอกมนฺตํ จิตฺโต โข ราชา โกรโพย อายสฺมนฺตํ รฏฺฐปาโล
 เอตทโวจ อิทฺถ ภวํ รฏฺฐปาโล กฏฺฐตุลเร^๑ นิสิตฺตฺติ ๑ อถํ มหาราช นิสิตฺถ ตฺวํ นิสินฺโน อหํ
 สเก อาสเนติ ๑ นิสิตฺถ โข ราชา โกรโพย ปณฺณตฺเต อาสเน ๑

[๔๔๑]

นิสฺซชฺช โข ราชา โกรโพย อายสฺมนฺตํ รฏฺฐปาโล เอตทโวจ จตฺตาริมาณี โภ รฏฺฐपाल
 ปาริชาลฺยานิ เยหิ ปาริชาลฺเยหิ สมฺนฺนาคตา อิทฺถกฺจเจ เกสมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ กตฺมานิ จตฺตาริ ชราปาริชาลฺยํ
 พฺยาธิปาริชาลฺยํ โภคปาริชาลฺยํ ฌาติปาริชาลฺยํ ๑

[๔๔๒]

กตมํ^๒ โภ รฏฺฐपाल ชราปาริชาลฺยํ ๑ อิทฺถ โภ รฏฺฐपाल เอกจฺโจ ชินฺโน โหติ วุฑฺฒ
 มหฺลลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปตฺโต ๑ โส อิติ ปฏฺฐิตฺถจิกฺขติ อหํ โขมฺหิ เอตฺรหิ ชินฺโน
 วุฑฺฒ มหฺลลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปตฺโต น โข ปน มยา สฺกฺรํ อนนฺทิตํ วา โภคํ^๓
 อธิคฺนฺตํ อธิคฺตํ วา โภคํ^๔ ฌาติ กาคํ ยนฺนุนาหํ เกสมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ ๑ โส เตนฺ ชราปาริชาลฺเยน สมฺนฺนาคโต
 เกสมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ อิทํ วุจฺจติ
 โภ รฏฺฐपाल ชราปาริชาลฺยํ ๑ ภวํ โข ปน รฏฺฐปาโลเอตฺรหิ ททโร ยฺวํ สุตฺตกาพเกโส
 ภเทรณ โยพฺพเนน สมฺนฺนาคโต ปจฺเมณ วยสา ตํ โภโต รฏฺฐपालสฺส ชราปาริชาลฺยํ นตฺถิ ๑
 กิํ รฏฺฐปาโล ฌตฺวา วา ทิสฺวา วา สุตฺวา วา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชติ ๑

[๔๔๓]

กตมณฺจ ปน^๕ โภ รฏฺฐपाल พฺยาธิปาริชาลฺยํ ๑ อิทฺถ โภ รฏฺฐपाल เอกจฺโจ อาพาธิโก
 โหติ ทฺถกฺขิตฺวา พพฺพชฺชติ ๑ โส อิติ ปฏฺฐิตฺถจิกฺขติ อหํ โขมฺหิ เอตฺรหิ อาพาธิโก ทฺถกฺขิตฺวา
 พพฺพชฺชติ น โข ปน มยา สฺกฺรํ อนนฺทิตํ วา โภคํ^๖ อธิคฺนฺตํ อธิคฺตํ วา โภคํ^๗ ฌาติ กาคํ
 ยนฺนุนาหํ เกสมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ

๑ ส. ย. หุตฺตฺเตเร ๑

๒ ย. กตมณฺจ ๑

๓ ส. ย. อนนฺทิตา วา โภคา ๑

๔ ส. ย. อธิคฺตา วา โภคา ๑

๕ ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ๑

๖ ส. ย. อนนฺทิตา วา โภคา ๑

๗ ส. ย. อธิคฺตา วา โภคา ๑

ดีแล้ว พระเจ้าโกรัพพะประทับนั่งบนอาสนะที่พนักงานจัด ถวาย.

ความเสื่อม ๔

[๔๔๑]

ครั้นพระเจ้าโกรัพพะประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสกะท่านพระรัฐपालะว่า ท่านรัฐपालะ ผู้เจริญ ความเสื่อม ๔ ประการนี้ ที่คนบางพวกในโลกนี้ถึงเข้าแล้ว ย่อมปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ความเสื่อม ๔ ประการนั้นเป็นไฉน คือความเสื่อมเพราะชรา ๑ ความเสื่อมเพราะความเจ็บไข้ ๑ ความเสื่อมจากโรคสมบัติ ๑ ความเสื่อมจากญาติ ๑

[๔๔๒]

ท่านรัฐपालะ ความเสื่อมเพราะชราเป็นไฉน? ท่านรัฐपालะ คนบางคนในโลกนี้เป็นคนแก่แล้ว เป็นคนเฒ่า เป็นผู้ใหญ่ว่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ. ขาคิดเห็นดังนี้ว่า เดียวนี้เราเป็นคนแก่แล้ว เป็นคนเฒ่าแล้ว เป็นผู้ใหญ่ว่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ ก็การที่เรา จะได้โรคสมบัติที่ยังไม่ได้ หรือการที่เราจะทำโรคสมบัติที่ได้แล้วให้เจริญ ไม่ใช่ทำได้ง่าย อย่า กระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด. เขาประกอบด้วยความเสื่อมเพราะชรา นั้น จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต. ดูกรท่านรัฐपालะ นี้เรียกว่าความเสื่อมเพราะชรา. ส่วนท่านรัฐपालะ ผู้เจริญ เดียวนี้ก็ยังหนุ่มแน่น มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มกำลังเจริญเป็นวัยแรก ไม่มีความเสื่อมเพราะชรา นั้นเลย ท่านพระรัฐपालะรู้เห็น หรือได้ฟังอะไร จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเสียเล่า?

[๔๔๓]

ท่านรัฐपालะ ก็ความเสื่อมเพราะความเจ็บไข้เป็นไฉน? ท่านรัฐपालะ คนบางคน ในโลกนี้ เป็นคนมีอาพาธ มีทุกข์เป็นไข้หนัก. เขาคิดเห็นดังนี้ว่า เดียวนี้เราเป็นคนมีอาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก ก็การที่เราจะได้โรคสมบัติที่ยังไม่ได้ หรือการที่เราจะทำโรคสมบัติที่ได้แล้ว ให้เจริญ ไม่ใช่ทำได้ง่าย อย่ากระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด. เขาประกอบด้วยความเสื่อมเพราะความเจ็บไข้ นั้น จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต. นี้เรียกว่าความเสื่อมเพราะความเจ็บไข้. ส่วนท่านรัฐपालะ เดียวนี้เป็นผู้ไม่อาพาธ ไม่มีทุกข์ ประกอบด้วยไพเราะดูที่ข้อยอาหาร สม่่าเสมอดี ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ไม่มีความเสื่อมเพราะความเจ็บไข้ นั้นเลย ท่านรัฐपालะ รู้เห็นหรือได้ฟังอะไร จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเสียเล่า?

ปพฺพเชยฺยนฺติ ๑ โส เตน พฺยาธิปาริซุณเณ สมนฺนาคโต เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ อิทํ วุจฺจติ โภ รฏฺฐปาล
 พฺยาธิปาริซุณํ ๑ ภวํ โข ปน รฏฺฐปาลเ อตรหิ อปฺปาปาโ อปฺปาตงฺโก สมเวปากิณียา
 คหณียา สมนฺนาคโต นาคีสํตาย นาจฺจุณฺหาย ตํ โภโต รฏฺฐปาลสฺส พฺยาธิปาริซุณํ
 นตฺถิ ๑ ก็ ภวํ รฏฺฐปาลเ ฌตฺวา วา ทิสฺวา วา สุตฺวา วา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชิตฺวา ๑

[๔๔๔]

กตมฺยจ โภ รฏฺฐปาล โภคปาริซุณํ ๑ อธิ^[๑] รฏฺฐปาล เอกฺจฺใจ อทฺโฒ โหติ
 มหทฺธโน มหาโภโค ตสฺส เต โภคา อนุปฺพุเพน ปริกฺขยํ กจฺจนฺติ ๑ โส อิติ ปฏฺฐิตจฺกฺขติ
 อิทํ โข ปุพฺเพ อทฺโฒ อโหสิ มหทฺธโน มหาโภโค ตสฺส เม เต โภคา อนุปฺพุเพน ปริกฺขยํ
 คตา น โข ปน มยา สุกฺรํ อนนฺทิกเต วา โภเค^๒ อธิคนฺตุํ อธิคเต วา โภเค^๓ ชาติ กาคุ ญนฺนนาหิ
 เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ ๑
 โส เตน โภคปาริซุณเณ สมนฺนาคโต เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ อิทํ วุจฺจติ โภ รฏฺฐปาล โภคปาริซุณํ ๑ ภวํ โข ปน รฏฺฐปาลเ
 อิมสฺมีเยว ฌตฺตโกฏฺฐิเต อคฺคกฺกฺกิสฺส ปฺตฺโต ตํ โภโต รฏฺฐปาลสฺส โภคปาริซุณํ นตฺถิ ๑
 ก็ ภวํ รฏฺฐปาลเ ฌตฺวา วา ทิสฺวา วา สุตฺวา วา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา

[๔๔๕]

กตมฺยจ โภ รฏฺฐปาล ฌาติปาริซุณํ ๑ อธิ โภ รฏฺฐปาล เอกจฺจสฺส พหุ โหนฺติ
 มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา ตสฺส เต ฌาตกา อนุปฺพุเพน ปริกฺขยํ กจฺจนฺติ ๑ โส อิติ
 ปฏฺฐิตจฺกฺขติ มม โข ปุพฺเพ พหุ อเหตุ มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา ตสฺส เม เต^๔ ฌาตกา
 อนุปฺพุเพน ปริกฺขยํ คตา น โข ปน มยา สุกฺรํ อนนฺทิกเต วา โภเค^๕ อธิคนฺตุํ อธิคเต วา โภเค^๖
 ชาติ กาคุ ญนฺนนาหิ เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพเชยฺยนฺติ ๑ โส เตน ฌาติปาริซุณเณ สมนฺนาคโต เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ อิทํ วุจฺจติ โภ รฏฺฐปาล ฌาติปาริซุณํ ๑
 โภโต โข ปน รฏฺฐปาลสฺส อิมสฺมีเยว ฌตฺตโกฏฺฐิเต พหุ มิตฺตามจฺจา ฌาติสาโลหิตา
 โภโต^[๗] รฏฺฐปาลสฺส ฌาติปาริซุณํ นตฺถิ ๑ ก็ ภวํ รฏฺฐปาลเ ฌตฺวา วา ทิสฺวา วา

๑ ย. โภ ๑

๒ ย. อธิ เจว อณฺณตฺถจ อนนฺทิกตา วา โภคาคิ ทิสฺสตี ๑

๓ ย. อธิคตา วา โภคา ๑

๔ ย. อัย ปาโ จ นตฺถิ ๑

๕ ย. อนนฺทิกตา วา โภคา ๑

๖ ย. อธิคตา วา โภคา ๑

๗ ย. เอกฺคณฺตเร ตนฺติ อตฺถิ ๑

[๔๔๔]

ท่านรัฐपालะ ก็ความเสื่อมจากโกศสมบัติเป็นไฉน? ท่านรัฐपालะ คนบางคน ในโลกนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโกศะมาก โกศสมบัติเหล่านั้นของเขาถึงความสิ้นไป โดยลำดับ. เขาคิดเห็นดังนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโกศะมาก โกศสมบัติเหล่านั้นของเราถึงความสิ้นไปโดยลำดับแล้ว ก็การที่เราจะได้โกศสมบัติที่ยังไม่ได้ หรือการที่เราจะทำโกศสมบัติที่ได้แล้วให้เจริญ ไม่ใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด ดังนี้ เขาประกอบด้วยความเสื่อมจาก โกศสมบัตินั้น จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ท่านรัฐपालะผู้เจริญ นี้เรียกว่าความเสื่อมจากโกศสมบัติ. ส่วนท่านรัฐपालะเป็นบุตรของตระกูลเลิศ ในอุลลโกฏฐิตินกมนี้ ไม่มีความเสื่อมจากโกศสมบัตินั้น ท่านรัฐपालะรู้เห็น หรือได้ฟังอะไร จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเสียเล่า?

[๔๔๕]

ท่านรัฐपालะ ก็ความเสื่อมจากญาติเป็นไฉน? ท่านรัฐपालะ คนบางคนในโลกนี้ มีมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตเป็นอันมาก ญาติเหล่านั้นของเขาถึงความสิ้นไปโดยลำดับ เขาคิดเห็นดังนี้ว่า เมื่อก่อนเรามีมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตเป็นอันมาก (เดี๋ยวนี้) ญาติของเรานั้นถึงความสิ้นไปโดยลำดับ ก็การที่เราจะได้โกศสมบัติที่ยังไม่ได้ หรือการที่เราจะทำโกศสมบัติ ที่ได้แล้วให้เจริญ ไม่ใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด ดังนี้. เขาประกอบด้วยความเสื่อมจากญาตินั้น จึงปลงผม และหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ท่านรัฐपालะ นี้เรียกว่าความ เสื่อมจากญาติ. ส่วนท่านรัฐपालะ มีมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตในอุลลโกฏฐิตินกมนี้เป็น อันมาก ไม่ได้มีความเสื่อมจากญาติเลย ท่านรัฐपालะ รู้เห็นหรือได้ฟังอะไร จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเสียเล่า? ท่านรัฐपालะ ความเสื่อม ๔ ประการนี้ ที่คนบางพวกในโลกนี้ถึง เข้าแล้ว จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ท่านรัฐपालะ ไม่ได้มีความเสื่อมเหล่านั้นเลย ท่านรัฐपालะรู้เห็นหรือได้ฟังอะไร จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเสียเล่า?

สุตฺวา วา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต ฯ อิมานิ โข[๑] รฏฺฐปาโล จตุตาริ ปาริชูณฺณานิ เยหิ
ปาริชูณฺณเหติ สมฺนุณฺณาคตา อิธะกัจเจ เกสฺมสฺสํ โอหारेตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจนาทะตฺวา
อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ฯ ตานิ โภโต รฏฺฐปาโลสฺส นตฺถิ ฯ ก็ ภวํ รฏฺฐปาโล
ลตฺวา วา ทิสฺวา วา สุตฺวา วา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺติ ฯ

[๔๔๖]

อตฺถิ โข มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน จตุตาริ
ธมฺมุตฺตเสถ อุตฺตทิกฺกุจา ยมํ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต ฯ
กตเม จตุตาริ ฯ อุปนียติ โลโก อทุทฺธวตฺติ โข มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา
อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน ปจฺจิม ฌมฺมุตฺตเสถ อุตฺตทิกฺกุโจ ยมํ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ
อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต อตาณฺ โลโก อนภิสฺสโรติ โข มหาราช เตน ภควตา
ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน ทฺติโย ฌมฺมุตฺตเสถ อุตฺตทิกฺกุโจ ยมํ ฌตฺวา จ
ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต อสฺสโก โลโก สพฺพํ ปหาย คมนิยฺนติ
โข มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน ตฺติโย ฌมฺมุตฺตเสถ
อุตฺตทิกฺกุโจ ยมํ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต อุโน โลโก อติตฺโต
คณฺหาทาโสติ โข มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน จตุตฺโต
ธมฺมุตฺตเสถ อุตฺตทิกฺกุโจ ยมํ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต ฯ
อิม โข มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน จตุตาริ ธมฺมุตฺตเสถ
อุตฺตทิกฺกุจา ยมํ^๒ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺติ ฯ

[๔๔๗]

อุปนียติ โลโก อทุทฺธวตฺติ ภวํ รฏฺฐปาโล อาห อิมสฺส ปน โภ รฏฺฐปาโล ภาสิตสฺส
กถํ อตฺถิ โลโก ทฏฺฐพฺโพติ ฯ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช อโหสิ ตวํ วิสตีวสฺสทฺเทสิโกปิ
ปณฺณวิสตีวสฺสทฺเทสิโกปิ^๓ หตฺถิสฺมึปี กตาวิ อสฺสสฺมึปี กตาวิ รตฺถิสฺมึปี กตาวิ ฌนฺตฺถิสฺมึปี กตาวิ
ถรฺตฺถิสฺมึปี กตาวิ อรุฬฺหสิ พาทุฬฺหสิ อลฺมตฺโต สงฺคามาวจโรติ ฯ อโหสิมํ โภ รฏฺฐปาโล

๑ ย. เอตฺถนฺตเร โภติ อตฺถิ ฯ

๒ ย. เย อํ ฯ

๓ ย. ปณฺณ... ฯ

ธัมมุตเทศ ๔

[๔๔๖]

ท่านพระรัฐปาละถวายพระพรว่า มีอยู่แล มหาบพิตร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงธัมมุตเทศ ๔ ข้อ ที่อาตมภาพ รู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต. ธัมมุตเทศ ๔ ข้อเป็นไฉน? คือ

๑. คุณกรมหาบพิตร ธัมมุตเทศข้อที่หนึ่งว่า โลกอันฆรานาเข้าไป ไม่ยั่งยืน ดังนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

๒. คุณกรมหาบพิตร ธัมมุตเทศข้อที่สองว่า โลกไม่มีผู้ต้านทาน ไม่เป็นใหญ่เฉพาะตน ดังนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

๓. คุณกรมหาบพิตร ธัมมุตเทศข้อที่สามว่า โลกไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้อง ละสิ่งทั้งปวงไป ดังนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

๔. คุณกรมหาบพิตร ธัมมุตเทศข้อที่สี่ว่า โลกบกพร่องอยู่เป็นนิตย์ไม่รู้จักอิม เป็นทาส แห่งตัณหา ดังนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

คุณกรมหาบพิตร ธัมมุตเทศ ๔ ข้อนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแล้ว ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

[๔๔๗]

ท่านรัฐปาละกล่าวว่า โลกอันฆรานาไป ไม่ยั่งยืน ดังนี้ ก็เนื้อความแห่งภาษิตนี้จะพึงเห็นได้อย่างไร?

คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน มหาบพิตรเมื่อมี พระชนมายุ ๒๐ ปีก็ดี ๒๕ ปีก็ดี ในเพลงช้างก็ดี เพลงม้าก็ดี เพลงรถก็ดี เพลงธนูก็ดี เพลงอาวุธก็ดี ทรงศึกษาอย่างคล่องแคล่ว ทรงมีกำลังพระเพลา มีกำลังพระพาหา มีพระกายสามารถ เคยทรงเข้าสงครามมาแล้วหรือ?

ท่านรัฐปาละ ข้าพเจ้าเมื่อมีอายุ ๒๐ ปีก็ดี ๒๕ ปีก็ดี ในเพลงช้างก็ดี เพลงม้าก็ดี เพลงรถก็ดี เพลงธนูก็ดี เพลงอาวุธก็ดี ได้ศึกษาอย่างคล่องแคล่ว มีกำลังขา มีกำลังแขนมีตนสามารถ เคยเข้าสงครามมาแล้ว บางครั้งข้าพเจ้าดำคิดว่ามิฤทธิ์ ไม่เห็นใครจะเสมอด้วย กำลังของตน.

คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน แม้เดี๋ยวนี้ มหาบพิตรก็ยังมีกำลังพระเพลา มีกำลังพระพาหา มีพระกายสามารถเข้าสงครามเหมือนจะนั้น ได้หรือ?

วิสติวสสุทฺถเทสิโกปิ ปณฺณวิสติวสสุทฺถเทสิโกปิ* หตฺถิสฺมึปิ กตาวี อสฺสสฺมึปิ กตาวี รตฺถสฺมึปิ
 กตาวี ธนฺสฺมึปิ กตาวี ญฺรฺสฺมึปิ กตาวี อูรฺพลํ พานฺหฺพลํ อลฺมคฺโคตํ สงฺคามาวจโร อปฺเปกทาหํ
 โภ รฏฺฐปาล อิทฺฐิมา^๒ มณฺเณ น อตฺตโน พเลน สมสฺมํ สมฺนุสฺสสามิตฺติ ฯ ตํ ก็
 มณฺเณสิ มหาราช เอวเมว ตฺวํ เอตฺรหิปี^๓ อูรฺพลํ พานฺหฺพลํ อลฺมคฺโคตํ สงฺคามาวจโรติ ฯ โน
 หิหํ โภ รฏฺฐปาล เอตฺรหิ ฌินฺโณ วุฑฺโฒ มหฺลลโก อทฺธคฺโคตํ วโยนุปฺปตฺโคตํ อสฺสิตฺติโก เม
 วโย^๔ วตฺตติ อปฺเปกทาหํ โภ รฏฺฐปาล อิทฺธิ ปาหํ กริสฺสสามิตฺติ อณฺเณเนว ปาหํ กโรมีติ ฯ อิทํ
 โข ตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน สนฺชาย ภาสิตํ
 อุปฺนิยติ โลโก อทฺธวโรติ ยมํ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ
 อจฺจนริยํ โภ รฏฺฐปาล อพฺภูตํ โภ รฏฺฐปาล ยาว สฺภาสิตญฺจิหํ เตน ภควตา ชานตา
 ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน อุปฺนิยติ โลโก อทฺธวโรติ อุปฺนิยติ หิ โภ รฏฺฐปาล โลโก
 อทฺธวโร สํวิชฺชนเต โข โภ รฏฺฐปาล อิมสฺมึ ราชกุเล หตฺถิกายาปิ อสฺสกายาปิ รตฺถกายาปิ
 ปตฺติกายาปิ เย อมฺหากํ อาปทาสุ ปรีโยทาย วตฺติสฺสนฺติ ฯ

[๔๔๘]

อตาโณ^๕ โลโก อนภิสุสโรติ ภวํ รฏฺฐปาโล อาห อิมสฺส ปน โภ รฏฺฐปาล ภาสิตสฺส
 กถํ อตฺถิโก ทฏฺฐพฺโพติ ฯ ตํ ก็ มณฺเณสิ มหาราช อตฺถิ เต โกจิ อนุสายิกอ อาพาโธติ ฯ อตฺถิ
 เม โภ รฏฺฐปาล อนุสายิกอ อาพาโธ^๖ อปฺเปกทา มํ โภ รฏฺฐปาล มิตฺตามจฺจา ฌาติสาลอฺหิตา
 ปรีวาเรตฺวา จิตา โหนฺติ อิทานิ ราชา โกรโพย กาลํ กริสฺสติ อิทานิ ราชา โกรโพย กาลํ
 กริสฺสตีติ ฯ ตํ ก็ มณฺเณสิ มหาราช ลภสิ ตฺวํ เต มิตฺตามจฺเจ ฌาติสาลอฺหิตเต อาชนฺตุ เม
 โภนฺโต มิตฺตามจฺจา ฌาติสาลอฺหิตา สพฺเพว สนฺตา อิมํ เวทนํ สํวิชฺชช ยถาหํ ลหฺกตฺตริกํ
 เวทนํ เวทียะยฺนฺติ อุทาหุ ตฺวเวยะ[^๗] เวทนํ เวทียสฺสิตฺติ ฯ นานํ โภ รฏฺฐปาล ลภามิ เต มิตฺตามจฺเจ
 ฌาติสาลอฺหิตเต[^๘] สพฺเพว สนฺตา อิมํ เวทนํ สํวิชฺชช ยถาหํ ลหฺกตฺตริกํ เวทนํ เวทียะยฺนฺติ ออ
 โข อหเมว ตํ เวทนํ เวทียามีติ ฯ อิทํ โข ตํ มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา
 อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน สนฺชาย ภาสิตํ อตาโณ โลโก อนภิสุสโรติ ยมํ ฌตฺวา จ
 ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ อจฺจนริยํ โภ รฏฺฐปาล อพฺภูตํ โภ
 รฏฺฐปาล ยาว สฺภาสิตญฺจิหํ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเชน อตาโณ
 โลโก อนภิสุสโรติ อตาโณ หิ โภ รฏฺฐปาล โลโก อนภิสุสโร สํวิชฺชติ โข โภ

๑ ย. ปณฺณ... ฯ

๒ ส. ย. อิทฺฐิมา มณฺเณติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ย. ปิสฺสทโท นตฺติ ฯ

๔ ย. อสฺสิตฺติโก วโย ฯ เมตินตฺติ ฯ

๕ ย. อตฺตาโณ ฯ

๖ วาตาพาโธ ฯ

๗ ย. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ

๘ ย. เอตฺถนฺตเร อาชนฺตุ เม โภนฺโต มิตฺตามจฺจา ฌาติสาลอฺหิตาติ ทิสฺสตี ฯ

ท่านรัฐपालะ ขอนี้ห้ามมิได้ เดียวนี้ ข้าพเจ้าแก่แล้ว เจริญวัยแล้ว เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาล ผ่านวัยมาโดยลำดับแล้ว วัยของข้าพเจ้าล่วงเข้าแปดสิบ บางครั้งข้าพเจ้าคิดว่า จักย่างเท้าที่นี้ก็ไพล่ย่างไปทางอื่น.
 ดูกรมหาบพิตร เนื้อความนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงหมายถึง ตรัสสัมมุทเทศข้อที่หนึ่งว่า โลกอันฆรานำเข้าไปไม่ยั่งยืน ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิต.

ดูกรท่านรัฐपालะ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าว่าโลกอันฆรานำเข้าไป ไม่ยั่งยืนนี้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสดีแล้ว ดูกรท่านรัฐपालะ เป็นความจริง โลกอันฆรานำเข้าไป ไม่ยั่งยืน ในราชสกุลนี้ มีหมู่น้ำ หมู่น้ำ หมู่น้ำ และหมู่นกคนเดินเท้า หมู่น้ำจักรอบงำอันตรายของเราได้.

[๔๔๘]

ท่านรัฐपालะกล่าวว่า โลกไม่มีผู้ต้านทาน ไม่เป็นใหญ่เฉพาะตน ดังนี้ ก็เนื้อความแห่งภายิตนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร?
 ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน มหาบพิตรเคยทรงประจบรหนักบ้างหรือไม่?
 ดูกรท่านรัฐपालะ ข้าพเจ้าเคยเจ็บหนักอยู่ บางครั้ง บรรดามิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต แวดล้อมข้าพเจ้าอยู่ ด้วยสำคัญว่า พระเจ้าโกรพยะจักสวรรคตบัดนี้ พระเจ้าโกรพยะจักสวรรคต บัดนี้ ดังนี้.

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน มหาบพิตรได้มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิต (ที่มหาบพิตรจะขอร้อง) ว่า มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต ผู้เจริญ ของเราที่มีอยู่ทั้งหมด จงมาช่วยแบ่งเวทนานี้ไป โดยให้เราได้ เสวยเวทนาเบาละ ดังนี้ หรือว่ามหาบพิตรต้องเสวยเวทนาแต่พระองค์เดียว?

ดูกรท่านรัฐपालะ ข้าพเจ้าจะได้มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต (ที่ข้าพเจ้าจะขอร้อง) ว่ามิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตที่มีอยู่ทั้งหมด จงมาช่วยแบ่งเวทนานี้ไป โดยให้เราได้เสวยเวทนาเบาละไป ดังนี้ ห้ามมิได้ ที่แท้ ข้าพเจ้าต้องเสวยเวทนานั้นแต่ผู้เดียว.

ดูกรมหาบพิตร เนื้อความนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็น

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงหมายถึงตรัสสัมมุทเทศข้อที่สองว่า โลกไม่มีผู้ต้านทาน ไม่เป็นใหญ่เฉพาะตน ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตดูกรท่านรัฐपालะ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีแล้ว ข้าว่า โลกไม่มีผู้ต้านทาน ไม่เป็นใหญ่ เฉพาะตนนี้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสดีแล้ว ท่านรัฐपालะ เป็นความจริง โลกไม่มีผู้ต้านทาน ไม่เป็นใหญ่เฉพาะตน ในราชสกุลนี้ มีเงินและทองอยู่ที่พื้นดินและในอากาศมาก.

รฏฺฐปาโล อิมสฺมี ราชกุเล ปหุตฺติ หิรัณฺย สุวณฺณํ ภูมิกตณฺจ เวหาสคตณฺจ^๑ ฯ

[๔๔๘]

อสุสโก โลโก สพฺพํ ปหาย คมนิยนฺติ ภวํ รฏฺฐปาโล อาห อิมสฺส ปน โภ รฏฺฐปาโล
ภาสิตสฺส กถํ อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ ตํ ก็ มลฺลยสิ มหาราช ยถา ตวํ เอตฺรหิ ปณฺจหิ
กามคฺเชหิ สมปฺปิโต สมงฺกิฏฺโธ ปรีจาเรสิ ลจฺจนสิ ตวํ ปฺรตฺถาปํ เอวเมวาทํ อิมเหาว ปณฺจหิ
กามคฺเชหิ สมปฺปิโต สมงฺกิฏฺโธ ปรีจาเรมิติ อุทาหุ อณฺเณ อิมํ โภคํ ปฏฺธิปชฺชิสฺสนฺติ ตวํ
ปน ยถากมฺมํ คมิสฺสสํติ ฯ ยถาหํ โภ รฏฺฐปาโล เอตฺรหิ ปณฺจหิ กามคฺเชหิ สมปฺปิโต
สมงฺกิฏฺโธ ปรีจาเรมิ นาทํ ลจฺจนามิ ปฺรตฺถาปํ เอวเมวาทํ อิมเหาว ปณฺจหิ กามคฺเชหิ
สมปฺปิโต สมงฺกิฏฺโธ ปรีจาเรมิติ อถ โข อณฺเณ อิมํ โภคํ ปฏฺธิปชฺชิสฺสนฺติ อหํ ปน
ยถากมฺมํ คมิสฺสสามิติ ฯ อิทํ โข ตํ มหาราช เตน ภาควตา ชานตา ปสฺสตา
อรหตา พุทฺธเรน สนฺธาย ภาสิตํ อสุสโก โลโก สพฺพํ ปหาย คมนิยนฺติ ยมํ ญตฺวา จ
ทิสฺวา จ ญตฺวา จ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ อจฺจนริยํ โภ รฏฺฐปาโล อพฺภูตํ โภ
รฏฺฐปาโล ยาว สุภาสิตคณฺจิทํ เตน ภาควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺธเรน อสุสโก
โลโก สพฺพํ ปหาย คมนิยนฺติ อสุสโก หิ โภ รฏฺฐปาโล โลโก สพฺพํ ปหาย คมนิยํ ฯ

[๔๔๙]

อุโน โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโสติ ภวํ รฏฺฐปาโล อาห อิมสฺส ปน โภ รฏฺฐปาโล
ภาสิตสฺส กถํ อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ ตํ ก็ มลฺลยสิ มหาราช ฝิตํ กุรฺ อชฺฌาวสํสํติ ฯ เอวํ โภ
รฏฺฐปาโล ฝิตํ กุรฺ อชฺฌาวสามิติ ฯ ตํ ก็ มลฺลยสิ มหาราช อิทฺ เต ปุริโส อากจฺเญยฺย ปุรฺตติ
มาย ทิสาย สทฺธาโยโก ปจฺจยิโก ฯ โส ตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย ยคฺเช มหาราช ชานะยฺยา
สิ อหํ อากจฺนามิ ปุรฺตติมาย ทิสาย ตตฺถทฺทสํ มหนฺตํ ชนปํ อิทฺธญฺเจว ฝิตคณฺจ พหุชนํ
อาภินฺณมนุสฺสํ พหุ^๒ ตตฺถ หตฺถิกายา อสุสกายา รกฺกายา ปตฺติกายา พหุ ตตฺถ ทนฺดาชินํ
พหุ ตตฺถ หิรัณฺยสุวณฺณํ อกตณฺจเวว กตณฺจ พหุ ตตฺถ อิตฺถิปรีกฺคโห สกฺกา^๓ ดาวตฺตเกน
พลตฺตเกน อภิวินฺนิตุํ อภิวินฺน มหาราชาคิ กินฺติ นํ กรเยยาสํติ ฯ ตมฺปิ มยํ โภ รฏฺฐปาโล อภิ
วิชฺชีย อชฺฌาวเสยฺยามาติ ฯ ตํ ก็ มลฺลยสิ มหาราช อิทฺ เต ปุริโส อากจฺเญยฺย ปจฺจิมาย ทิ
สาย ... อุตฺตราย ทิสาย ... ทกฺขิณาย ทิสาย ... ปฺรสมฺมุตฺโต สทฺธาโยโก ปจฺจยิโก ฯ โส ตํ อุป
สงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย ยคฺเช มหาราช ชานะยฺยาสิ อหํ อากจฺนามิ ปฺรสมฺมุตฺโต ตตฺถทฺทสํ
มหนฺตํ ชนปํ อิทฺธญฺเจว ฝิตคณฺจ พหุชนํ อาภินฺณมนุสฺสํ พหุ ตตฺถ หตฺถิกายา อสุสกายา
รกฺกายา ปตฺติกายา พหุ ตตฺถ ทนฺดาชินํ พหุ ตตฺถ หิรัณฺยสุวณฺณํ อกตณฺจเวว กตณฺจ พหุ
ตตฺถ อิตฺถิปรีกฺคโห สกฺกา ดาวตฺตเกน พลตฺตเกน อภิวินฺนิตุํ อภิวินฺน มหาราชาคิ กินฺติ นํ กรเย

๑ ย. เวหาสคตณฺจ ฯ

๒ ย. พหุ ฯ

๓ ย. สกฺกา จ ฯ

[๔๔๘]

ท่านรัฐपालะกล่าวว่า โลกไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้องทิ้งสิ่งทั้งปวงไป ดังนี้ ก็เนื้อความแห่งภาษิตนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร?

คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน เดียวนี้ มหาบพิตร เอิบอ้อม พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอพระองค์อยู่ ฉันทใด มหาบพิตรจักได้สมพระราชประสงค์ว่า แม้ในโลกหน้า เราจักเป็นผู้เอิบอ้อม พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ ฉันทนั้น หรือว่าชนเหล่าอื่นจักปกครอง โภคสมบัตินี้ ส่วนมหาบพิตรก็จักเสด็จไปตามยถากรรม?

ท่านรัฐपालะ เดียวนี้ ข้าพเจ้าเอิบอ้อม พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ ฉันทใดข้าพเจ้าจักไม่ได้ความประสงค์ว่า แม้ในโลกหน้า เราจะเป็นผู้เอิบอ้อม พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ ฉันทนั้น ที่แท้ ชนเหล่าอื่นจักปกครอง โภคสมบัตินี้ ส่วนข้าพเจ้าก็จักไปตามยถากรรม.

คุณกรมหาบพิตร เนื้อความนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงหมายถึงตรัสสัมมุทเทสข้อที่สามว่า โลกไม่มีอะไรเป็น ของตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

คุณท่านรัฐपालะ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีแล้ว ข้าว่า โลกไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้อง ละทิ้งสิ่งทั้งปวงไปนี้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้า ตรัสดีแล้ว ท่านรัฐपालะ เป็นความจริง ไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป.

[๔๕๐]

ท่านรัฐपालะกล่าวว่า โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอ้อม เป็นทาสแห่งคณหา ดังนี้ ก็เนื้อความแห่งภาษิตนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร?

คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน มหาบพิตรทรงครอบครองกรุงรัฐอันเจริญอยู่หรือ? อย่างนั้น ท่านรัฐपालะ ข้าพเจ้าครอบครองกรุงรัฐอันเจริญอยู่.

มหาบพิตรจักเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน ราชบุรุษของมหาบพิตรที่กรุงรัฐนี้ เป็นที่เชื่อถือได้ เป็นคนมีเหตุ พึงมาจากทิสูรพา. เขาเข้ามาเฝ้ามหาบพิตร แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะมหาราชเจ้า พระองค์พึงทรงทราบ ว่า ข้าพระพุทธเจ้ามาจากทิสูรพา ในที่ชนั้น ข้าพระพุทธเจ้า ได้เห็นชนบทใหญ่ มั่งคั่งและเจริญ มีชนมาก มีมนุษย์เกลื่อนกล่น ในชนบทนั้น มีพลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้ามาก มีสัตว์อชินะที่ฝึกแล้วมาก มีเงินและทองทั้งที่ยังไม่ได้ทำ ทั้งที่ทำแล้วก็มาก ในชนบทนั้น สตรีปกครอง พระองค์อาจจะทราบนะ ได้ด้วยกำลังพลประมาณเท่านั้น ขอพระองค์จงไปรบเอาเถิด มหาราชเจ้า ดังนี้ มหาบพิตรจะทรงทำอย่างไรกะชนบทนั้น?

คุณท่านรัฐपालะ พวกเราก็จึงไปรบเอาชนบทนั้นมาครอบครองเสียละซิ.

คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน ราชบุรุษของมหาบพิตรที่กรุงรัฐนี้ เป็นที่เชื่อถือได้ เป็นคนมีเหตุ พึงมาจากทิสูรพา จากทิสูคร จากทิสทักยนิ จากสมุทราฟากโน้น เขาเข้ามาเฝ้ามหาบพิตร แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะมหาราชเจ้า พระองค์พึงทรงทราบ ว่า ข้าพระพุทธเจ้ามาจากสมุทราฟากโน้น ณ ที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้า ได้เห็นชนบทใหญ่ มั่งคั่งและเจริญ มีชนมาก มีมนุษย์เกลื่อนกล่น ในชนบทนั้น มีพลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้ามาก มีสัตว์อชินะที่ฝึกแล้วมาก มีเงินและทองทั้งที่ยังไม่ได้ทำทั้งที่ทำแล้วมาก ในชนบทนั้น สตรีปกครอง พระองค์อาจจะทราบนะ ได้ด้วยกำลังพลประมาณเท่านั้น ขอพระองค์จงไปรบเอาเถิด มหาราชเจ้า ดังนี้ มหาบพิตรจะทรงทำอย่างไรกะชนบทนั้น?

คุณท่านรัฐपालะ พวกเราก็จึงไปรบเอาชนบทนั้นมาครอบครองเสียละซิ.

คุณกรมหาบพิตร เนื้อความนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงหมายถึงตรัสสัมมุทเทสข้อที่สี่ว่า โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอ้อม เป็นทาสแห่งคณหา ที่อาตมภาพรู้เห็นและได้ฟังแล้ว จึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต.

ยาสีติ ฯ ตมปิ มย โภ รฏฐปาล อภิวิหขิย อชฌาวเสยยามาติ ฯ อิถ โข ตัม มหาราช เตน
ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมพุทฺธเรน สนฺธาย ภาสิตํ อุโน โลโก อติตฺโต ตณฺ
หาทาโสติ ขมํ ฌตฺวา จ ทิสฺวา จ สุตฺวา จ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺติ ฯ อจฺจนริยํ โภ
รฏฐปาล อพฺภูตํ โภ รฏฐปาล ยาว สุภาสิตญฺจิทํ เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมา
สมพุทฺธเรน อุโน โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโสติ อุโน หิ โภ รฏฐปาล โลโก อติตฺโต
ตณฺหาทาโสติ ฯ

[๔๕๑]

อิทมวโจ อายสฺมา รฏฐปาโล อิถ วตฺวา อถาปรี เอตทวโจ

ปัสสามิ โลเก สฺสเน มนุสฺเส
ลทฺธาน วิตฺตํ น ททฺนติ โมหา
ลทฺธา ธนํ สนฺนิจยํ กโรนฺติ
ภิกฺขุโย จ กามे อภิปรตฺถยฺนติ
ราชา ปสฺยห * ปจฺวี วิชิตฺวา
สสาครนฺตํ มหิมาวสนฺโต
โอริ สมฺมุตฺตสฺส อติตฺตรูป
ปาริ สมฺมุตฺตสฺสปี ปตฺถเยถ
ราชา จ อญฺเญ จ พหุ มนุสฺสา
อวิตตฺตมฺหา มรณํ อุเปนฺติ
อุณาว หุตฺวาน ชนฺนติ เทหํ หํ
กามเหิ โลกมฺหิ นหฺนติ ติตฺติ
กนฺทนฺติ นํ ฌาติ ปกิริย เกเส
อโห วตฺวาโน อมราติ จาหุ
วตฺถเนน นํ ปารุตํ นิหริตฺวา
จิตํ สมากาย ตโต ททฺนติ
โส ทฺยหติ สฺสเลหิ ตฺชชฺมาโน
เอเกน วตฺถเนน ปหาย โภเค
น มียฺยมานสฺส ภวณฺติ ตาณา
ฌาติ จ มิตฺตา อถ วา สหายา
ทายาทกา ตสฺส ธนํ หรณฺติ
สตฺโต ปน กจฺจติ เยน กมฺมํ
น มียฺยมานํ ธนมนฺนเวติ กิณฺจิ

คุณท่านรัฐपालะ นำอัสจรรยฺห์ ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าว่า โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้ จักอ้อม เป็นทาสแห่งคณหานี้ อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสดีแล้ว ท่านรัฐपालะ เป็นความจริง โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอ้อม เป็นทาสแห่งคณหา.

พระรัฐपालะกล่าวนิคมคาถา

[๔๕๑]

ท่านรัฐपालะได้กล่าวคำนี้แล้ว ครั้นแล้ว ภายหลังได้กล่าวคาถาประพันธ์นี้อีกว่าเราเห็นมนุษย์ทั้งหลายในโลก ที่เป็นผู้มีทรัพย์ ได้ทรัพย์

แล้วย่อมไม่ให้เพราะความหลง โลกแล้วย่อมทำการสังสมทรัพย์
และยังปรารถนากามทั้งหลายยิ่งขึ้นไป พระราชาทรงแผ่อำนาจ
ชำนะตลอดแผ่นดิน ทรงครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นที่สุด
มิได้ทรงรู้จักอ้อมเพียงฝั่งสมุทรข้างหนึ่ง ยังทรงปรารถนาฝั่งสมุทร
ข้างโน้นอีก พระราชาและมนุษย์เหล่าอื่นเป็นอันมาก ยังไม่สิ้น
ความทะเยอทะยาน ย่อมเข้าถึงความตาย เป็นผู้พร่องอยู่ ละร่างกาย
ไปแท้ ความอ้อมด้วยกามย่อมไม่มีในโลกเลย อนึ่ง ญาติ
ทั้งหลายพากันสหายสมัครร่วมถึงผู้นั้น พากันกล่าวว่า ได้ตาย
แล้วหนอ พวกญาตินำเอาผู้นั้นคลุมด้วยผ้า ไปยกขึ้นเชิงตะกอน
แต่นั้นก็เผากัน ผู้นั้น เมื่อกำลังถูกเขาเผา ถูกแทงอยู่ด้วยหลาว
มีแต่ผ้าผืนเดียว ละโลกสมบัติไป ญาติที่ดี มิตรที่ดี หรือ
สหายทั้งหลายเป็นที่ด้านทานของบุคคลผู้จะตายไม่มี ทายาท
ทั้งหลายก็ขนเอาทรัพย์ของผู้นั้นไป ส่วนสัตว์ย่อมไปตามกรรม
ที่ทำไว้ ทรัพย์อะไรๆ ย่อมติดตามคนตายไปไม่ได้ บุตร ภรรยา
ทรัพย์ และแวนแคว้นก็เช่นนั้น บุคคลย่อมไม่ได้อาศัยด้วย
ทรัพย์ และย่อมไม่กำจัดขราได้ด้วยทรัพย์ นักปราชญ์ทั้งหลาย
กล่าวชีวิตนี้ ว่าน้อยนัก ว่าไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา ทุกคนมั่งมี ทุกคนยากจน ย่อมกระทบผัสสะ ทั้ง
คนพาล ทั้งนักปราชญ์ ก็กระทบผัสสะเหมือนกัน แต่คนพาล
ย่อมนอนหวาดอยู่ เพราะความที่ตนเป็นคนพาล ส่วนนักปราชญ์
อันผัสสะถูกต้องแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะเหตุนั้นแล ปัญญา
จึงประเสริฐกว่าทรัพย์ ปัญญาเป็นเหตุถึงที่สุดในโลกนี้ได้ คน
เป็นอันมาก ทำบาปกรรมเพราะความหลงในภพน้อยภพใหญ่
เพราะไม่มีปัญญาเครื่องให้ถึงที่สุด สัตว์ที่ถึงการท่องเที่ยวไปมา
ย่อมเข้าถึงครุฑบ้าง ปรโลกบ้าง ผู้อื่นนอกจากผู้มีปัญญานั้น
ย่อมเชื่อได้ว่า จะเข้าถึงครุฑและปรโลก หมู่สัตว์ผู้มีบาป
กรรม ละโลกนี้ไปแล้วย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตนเอง
ในโลกหน้า เปรียบเหมือนโจรผู้มีความผิด ถูกจับเพราะ
โจรกรรม มีติดช่อง เป็นต้น ย่อมเดือดร้อนเพราะกรรมของ

ปตุตา จ ทารา จ ธนญจ รุญจี
 น ทิมมายุ ลกเต ธเนน
 น จาปี วิตุเตน ชรี วิหนฺติ
 อปฺปกณฺจิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา
 อสฺสสฺสํ วิปฺปริณามธมฺมํ
 อทฺธมา ทลิตฺทา จ ผุสฺสนฺติ ผสฺสํ
 พาโล จ ธีโร จ ตเถว ผุญฺโจ
 พาโล หิ พาลุยา วชิโตว เสติ
 ธีโร จ น เวชติ ผสฺสผุญฺโจ
 ตสฺมา หิ ปญฺญา จ ธเนน เสยฺโย
 ยาย โวसानํ อธิราชิณฺณํ
 อโพนฺสีตตฺตา^๑ หิ ภวากเวสุ
 ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ โมหา
 อุเปติ คพฺภณฺจ ปฺรณฺจ โลกํ
 ลํสํรมาปชฺช ปฺรมฺปราย
 ตสฺสปฺปปฺญฺโย อภิสทฺทหนฺโต
 อุเปติ คพฺภณฺจ ปฺรณฺจ โลกํ
 โจโร ยถา สนฺธิมุเข คหิโต
 สกมฺมฺนา หณฺณติ ปาปธฺมโม
 เอวํ ปชา เปจฺจ ปฺรมฺหิ โลเก
 สกมฺมฺนา หณฺณติ ปาปธฺมมา^๒
 กามา หิ จิตฺรา มธฺรรา มโนรมา
 วิฐฺฐปฺฐเปน มเถณฺติ จิตฺตํ
 อาทินฺนํ กามกฺขณฺสุ ทิสฺวา
 ตสฺมาหํ ปพฺพชิตฺมฺหิ ราช
 ทุมปฺผลาเนว^๓ ปตฺนฺติ มาณวา
 ทหฺรา จ วุฑฺฒา จ สรีรเกทา
 เอตํ^๔ วิทิตฺวา ปพฺพชิตฺมฺหิ ราช
 อปฺณฺณกํ สามณฺณเมว เสยฺโยติ ฯ

๑ ย. อโสนิตตฺตา ฯ

๒ ย. ปาปธฺมโม ฯ

๓ ย. นีว ฯ

๔ ย. เอตํปิ ทิสฺวา ฯ

ตนเอง ฉะนั้น ความจริง กามทั้งหลายวิจิตร รสอร่อยเป็นที่รื่น
รมย์ใจ ย่อมย่ำยิจิต ด้วยรูปมีประการต่างๆ มหาบพิตร
อาตมภาพเห็นโทษในกามทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น จึงบวชเสีย
สัตว์โลกทั้งหลาย ทั้งหนุ่มทั้งแก่ เมื่อสรีระทำลายไป ย่อมตก
ตายไป เหมือนผลไม้ทั้งหลายที่ร่วงหล่นไป มหาบพิตร อาตมภาพ
รู้เหตุนี้จึงบวชเสีย ความเป็นสมณะ เป็นข้อปฏิบัติอันไม่ผิด
เป็นผู้ประเสริฐแท้ ดังนี้แล.

รณฺธปาลสฺส ตตฺถ นิกฺขจฺจํ ทฺวติยํ ฯ

จบ รัฐपालสูตร ที่ ๒.

มมเทวสุตต์

[๔๕๒]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา มิตฺติลาโย วิหฺรติ มมเทวํพวเน^๑ ฯ อถ โข ภควา
อญฺญตรสฺมี ปเทเส สิตํ ปาตุวากาสี ฯ อถ โข อายสุมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ โก นฺุ โข
เหตุ โก ปจฺจโย ภควโต สิตสฺส ปาตุกมฺมาย น อการณฺเณ ตถาคตา สิตํ ปาตุกโรนฺุติติ ฯ อถ
โข อายสุมมา อานนฺุโท เอกํสํ จีวรํ กตุวา येन ภควา เตนญฺชลิมนฺุปณามะตุวา ภควนฺุตํ
เอตทโวจ โก นฺุ โข ญฺนเต เหตุ โก ปจฺจโย ภควโต สิตสฺส ปาตุกมฺมาย น อการณฺเณ
ตถาคตา สิตํ ปาตุกโรนฺุติติ ฯ

[๔๕๓]

ภูตปฺพุพฺพิ อานนฺุท อิมิสฺสาเยว มิตฺติลาโย ราชา อโหสิ มมเทโว^๒ นาม ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา
ฐมฺเม จิโต มหาราชา ฐมฺมํ จรติ พฺราหฺมณคหปติเกสุ เนกเมสุ เจว ชานปเทสุ จ อุโปสถญฺจ
อุปวสฺติ จาตุทฺทสํ ปณฺุจทสํ อญฺญมํ จ ปกฺขสฺส ฯ อถ โข อานนฺุท ราชา มมเทโว พหฺนํ
วสฺถานํ พหฺนํ^๓ วสฺสสตานํ พหฺนํ วสฺสสทฺสฺถานํ อจฺจเยน กปฺปํกํ อามนฺุเตสิ ยทา เม สมฺม
กปฺปก ปสฺเสยฺยาสี สิริสฺมี ปลิตานี^๔ ชาตานี อถ เม อาโรเจยฺยาสีติ ฯ เอวํ เทวาทิ โข
อานนฺุท กปฺปโก รณฺุโล มมเทวสฺส ปจฺจสุโสสิ ฯ อทฺทสา โข อานนฺุท กปฺปโก พหฺนํ
วสฺถานํ พหฺนํ วสฺสสตานํ พหฺนํ วสฺสสทฺสฺถานํ อจฺจเยน รณฺุโล มมเทวสฺส สิริสฺมี
ปลิตานี ชาตานี ทิสฺวาน ราชานํ มมเทวํ เอตทโวจ ปาตุภูตา โข เทวสฺส เทวทูตา
ทิสฺสนฺุติ สิริสฺมี ปลิตานี ชาตานีติ ฯ เตนหิ สมฺม กปฺปก ตานี ปลิตานี สาธุกํ สณฺุททาเสน
อุทฺทริตฺวา มม อญฺชลิสฺมี ปติญฺญาเปหิติ ฯ เอวํ เทวาทิ โข อานนฺุท กปฺปโก รณฺุโล
มมเทวสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ตานี ปลิตานี สาธุกํ สณฺุททาเสน อุทฺทริตฺวา รณฺุโล มมเทวสฺส
อญฺชลิสฺมี ปติญฺญาเปสิ ฯ อถ โข อานนฺุท ราชา มมเทโว กปฺปกสฺส คามวรี ทตฺวา
เชฏฺฐปฺพุตฺตํ กุมารํ อามนฺุตาเปตฺวา เอตทโวจ ปาตุภูตา โข เม ตาต กุมาร เทวทูตา ทิสฺสนฺุติ
สิริสฺมี ปลิตานี ชาตานี ภูตฺตา โข ปน เม มานุสกา กามา สมโย ทิพฺเพ กามะ ปริเยสิตฺตุ
เอหิ ตวํ ตาต กุมาร อิมํ รชฺชํ ปฏิปชฺช อหํ ปน เกสมสฺสุํ โโอหาระตฺวา กาสายานี วตฺถานี
อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามิ เตนหิ ตาต กุมาร ยทา ตวํ ปสฺเสยฺยาสี
สิริสฺมี ปลิตานี ชาตานี อถ กปฺปกสฺส คามวรี ทตฺวา เชฏฺฐปฺพุตฺตํ กุมารํ สาธุกํ รชฺเช
สมนฺุสาสิตฺวา เกสมสฺสุํ โโอหาระตฺวา กาสายานี วตฺถานี อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ

๑ ส. ย. มชาเทวํพวเน ฯ

๒ ส. ย. มชาเทโว ฯ

๓ ย. พหฺนํ ฯ

๔ ย. สทฺทคฺค ผลิตานีติ ทิสฺสติ ฯ

๓. มมเทวสูตร

เรื่อง พระเจ้ามมเทวะ

[๔๕๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่อัมพวัน ของพระเจ้ามมเทวะ ใกล้เมืองมิลินา. ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเยี่ยมพระสรวลให้ปรากฏ ณ ประเทศแห่งหนึ่ง. ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้มีความคิดว่า อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ให้พระผู้มีพระภาคทรงเยี่ยมพระสรวล พระตถาคตทั้งหลายไม่ทรงเยี่ยมพระสรวลโดยหาเหตุมิได้ ดังนี้แล้ว จึงทำจีวรเจี๊ยงบำข้าหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ให้พระผู้มีพระภาคทรงเยี่ยมพระสรวล พระตถาคตทั้งหลายไม่ทรงเยี่ยมพระสรวลโดยหาเหตุมิได้.

[๔๕๓]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในเมืองมิลินาแห่งนี้แหละ ได้มีพระราชาพระนามว่ามมเทวะ ทรงประกอบในธรรม เป็นพระธรรมราชา เป็นพระมหาราชผู้ทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงประพฤติราชธรรมในพราหมณ์คหบดี ในชาวนิกมและชาวชนบท ทรงรักษากุโธปสถทุกวันที่สิบสี่สิบห้าและแปดค่ำแห่งปีกษ. ดูกรอานนท์ ครั้นนั้น ด้วยล่วงปีเป็นอันมาก ล่วงร้อยปีเป็นอันมาก ล่วงพันปีเป็นอันมาก พระเจ้ามมเทวะ รับสั่งกะช่างกัลบกว่า ดูกรเพื่อนกัลบก ท่านเห็นผมหงอกเกิดบนศีรษะของเราเมื่อใด ฟังบอกเราเมื่อนั้น. ช่างกัลบกทูลรับพระเจ้ามมเทวะว่า อย่างนั้นขอเดชะแล้ว. ด้วยล่วงปีเป็นอันมาก ล่วงร้อยปีเป็นอันมากล่วงพันปีเป็นอันมาก ช่างกัลบกได้เห็นพระเกศาหงอกเกิดบนพระเศียรของพระเจ้ามมเทวะแล้วได้กราบทูลว่า เทวทูตปรากฏแก่พระองค์แล้ว พระเกศาหงอกเกิดบนพระเศียรแล้วเห็นปรากฏอยู่.

พระเจ้ามมเทวะตรัสว่า ดูกรเพื่อนกัลบก ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเอาแหวนบนผมหงอกนั้นให้ดี แล้ววางลงที่กระพุ่มมือของเราเถิด.

ช่างกัลบกทูลรับสั่งของพระเจ้ามมเทวะ แล้วจึงเอาแหวนบนพระเกศาหงอกนั้นด้วยดีแล้ววางไว้ที่กระพุ่มพระหัตถ์ของพระเจ้ามมเทวะ. ครั้นนั้น พระเจ้ามมเทวะพระราชทานบ้านส่วยแก่ช่างกัลบก แล้วโปรดให้พระราชทานกุมารผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่มาเฝ้า แล้วรับสั่งว่า ดูกรพ่อกุมาร เทวทูตปรากฏแก่เราแล้ว ผมหงอกเกิดที่ศีรษะแล้วปรากฏอยู่ ก็ถามทั้งหลายที่เป็นของมนุษย์เราได้บริโภคแล้ว เวลานี้เป็นสมัยที่จะแสวงหากามทั้งหลายที่เป็นทิพย์ มาเถิด พ่อกุมาร เจ้าจงครองราชสมบัตินี้ ส่วนเราจักปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ดูกรพ่อกุมาร ส่วนเจ้า เมื่อใดพึงเห็นผมหงอกเกิดบนศีรษะ เมื่อนั้น เจ้าพึงให้บ้านส่วยแก่ช่างกัลบก ฟังพร้าสอนราชกุมารผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่ในการที่จะเป็น พระราชาให้ดี แล้วปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเย ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด เจ้าพึงประพฤติตามวัตรอันงามที่เราตั้งไว้แล้วนี้ เจ้าอย่าได้เป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย เมื่อยุคบุรุษใดเป็นไปอยู่ วัตรอัน

ปพฺพเชยฺยาสี เยน เม อิํ กุลฺยาณํ วตฺตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสี มา โข เม ตวํ อนุตฺติมปฺริโส
 อโหสิ ๒ สมฺมึ โข ตาต กุมาร ปฺริสยฺเย วตฺตมาเน เอวรูปสฺส กุลฺยาณสฺส วตฺตสฺส สมฺมจฺเญโท
 โหติ โส เตสํ อนุตฺติมปฺริโส โหติ ๑ ตนฺตาทํ ตาต กุมาร เอวํ วทามิ เยน เม อิํ กุลฺยาณํ
 วตฺตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสี มา โข เม ตวํ อนุตฺติมปฺริโส อโหสีติ ๑

[๔๕๔]

อถ โข อานนฺท ราชา มฆเทโว กปฺปกสฺส คามวรี ทตฺวา เขมฺมจฺปุตฺตํ กุมารํ
 สาธุกํ รัชเช สมฺมุตฺตาสีตฺวา อิมสฺมึเวย มฆเทวมุพฺพน เกสฺมสฺสํ โโอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺจาทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชึ ๑ โส เมตฺตาสหคฺเคน เจตฺสา เอกํ ทิสํ
 ฝริตฺวา วิหาสิ ๑ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตตฺถํ ๑ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพชึ สพฺพตฺถาย^๑
 สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคฺเคน เจตฺสา วิปฺปเลน มหคฺคเคน อปฺปมาเณน อเวเรน
 อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหาสิ ๑ กรุณฺณาสหคฺเคน เจตฺสา ๔เป ๔ มุทิตาสหคฺเคน เจตฺสา ๔เป ๔
 อุเปกฺขาสหคฺเคน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหาสิ ๑ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตตฺถํ ๑
 อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพชึ สพฺพตฺถาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคฺเคน เจตฺสา วิปฺปเลน
 มหคฺคเคน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหาสิ ๑ ราชา โข ปนฺนํ
 มฆเทโว จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ กุมารกิฬิกํ กิฬิ จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ อุปฺรชฺช^๒ การสิ
 จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ รัชชํ การสิ จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ อิมสฺมึเวย มฆเทวมุพฺพน
 อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺโติ พุรหุมนจริยํ จริ ๑ โส จตฺตาริ พุรหุมนวิหาเร ภาเวตฺวา
 กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺมา พุรหุมนโลกูปโก อโหสิ ๑

[๔๕๕]

อถ โข อานนฺท รมฺโห มฆเทวสฺส ปุตฺโต พหุณํ วสฺसानํ พหุณํ วสฺสสตฺถานํ พหุณํ
 วสฺสสหสฺसानํ อจฺจเยน กปฺปกํ อามนฺเตสิ ยทา เม สมฺม กปฺปกํ ปสฺสเยยฺยาสี สิริสฺมึ
 ปลิตานิ ชาตานิ อถ เม อาโรเจยฺยาสีติ ๑ เอวํ เทวาทิ โข อานนฺท กปฺปกํ รมฺโห มฆเทวสฺส
 ปุตฺตสฺส ปจฺจุสฺสโสติ ๑ อทฺทสา โข อานนฺท กปฺปกํ พหุณํ วสฺसानํ พหุณํ วสฺสสตฺถานํ
 พหุณํ วสฺสสหสฺसानํ อจฺจเยน รมฺโห มฆเทวสฺส ปุตฺตสฺส สิริสฺมึ ปลิตานิ ชาตานิ
 ทิสฺวาน รมฺโห มฆเทวสฺส ปุตฺตํ เอตทโวจ ปาตุญฺหา โข เทวสฺส เทวญฺหา ทิสฺสนฺติ สิริสฺมึ
 ปลิตานิ ชาตานีติ ๑ เตนหิ สมฺม กปฺปกํ ตานิ ปลิตานิ สาธุกํ สณฺหาเสน อุทฺธริตฺวา มม

๑ ย. สพฺพตฺถ สพฺพตฺถายาติ ทิสฺสตี ๑

๒ ย. โอปฺรชฺช ๑

งามเห็นปานนี้ขาดสูญไป ยุคนุรุษนั้นชื่อว่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของ ราชบรรพชิตนั้น. ดูกรพ่อกุมาร เจ้าจะพึงประพฤติตามวัตรอันงามที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้จะเจ้าด้วย ประการนั้น เจ้าอย่าได้เป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

พระเจ้ามณฑะออกผนวช

[๔๕๔]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น พระเจ้ามณฑะครั้งพระราชทานบ้านส่วนแก่ช่างกลบและทรงพร้า สอนพระราชกุมารผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่ในการที่จะเป็นพระราชาให้ดีแล้ว ทรง ปลงพระ เกศาและพระมัสสุ ทรงนุ่งห่มผ้ากาสาเย เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ที่ มณฑะวันนีแล. ท้าวเธอทรงมีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตา ทรงแผ่ไปทั่วทิศหนึ่งอยู่ ในทิศ ที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกัน. ทรงมีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย์ เป็น มหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. ทรงมีพระหฤทัย ประกอบด้วยกรุณา ทรงมีพระหฤทัยประกอบ ด้วยมุทิตา ทรงมีพระหฤทัยประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปทั่วทิศหนึ่งอยู่ ในทิศที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกัน ทรงมีพระหฤทัยประกอบ ด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่ว โลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถานทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวางด้วย ประการฉะนี้. ดูกรอานนท์ก็พระเจ้ามณฑะทรงเล่นเป็นพระกุมารอยู่แปดหมื่นสี่พันปี ทรงดำรง ความเป็นอุปราชแปดหมื่นสี่พันปี เสวยราชสมบัติแปดหมื่นสี่พันปี เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ที่มณฑะวันนีแลแปดหมื่นสี่พันปี. พระองค์ ทรงเจริญพรหมวิหารสี่แล้ว เมื่อสวรรคตได้เสด็จเข้าถึงพรหมโลก.

พระราชบุตรของพระเจ้ามณฑะออกผนวช

[๔๕๕]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น พระราชบุตรของพระเจ้ามณฑะ โดยล่วงปีไปเป็นอันมาก ล่วงร้อย ปีเป็นอันมาก ล่วงพันปีเป็นอันมาก รับสั่งกะช่างกลบว่า ดูกรเพื่อนกลบ ท่านเห็นผมหงอกเกิด บนศีรษะของเราเมื่อใด พึงบอกแก่เราเมื่อนั้น ครั้งนั้น ช่างกลบมารับรับสั่งของพระราชบุตรแห่ง พระเจ้ามณฑะว่า อย่างนั้น ขอเดชะ ด้วยล่วงปีเป็นอันมาก ล่วงร้อยปีเป็นอันมาก ล่วงพันปีเป็น อันมาก ช่างกลบได้เห็นพระเกศาหงอกเกิดบนพระเศียรของ พระราชบุตรแห่งพระเจ้ามณฑะ แล้วได้กราบทูลว่า เทวทูตปรากฏแก่พระองค์แล้ว พระเกศา หงอกเกิดบนพระเศียรเห็นปรากฏอยู่.

พระราชบุตรของพระเจ้ามณฑะตรัสว่า ดูกรเพื่อนกลบ ถ้าอย่างนั้นท่านจงเอาแหวน

อณฺชลิสฺสมี ปติฏฺฐาเปหิตี ฯ เอวํ เทวาทิ โข อานนฺท กปฺปโก รมฺโณ มฆเทวสฺส ปุตุตฺสส
 ปฏิสฺสตุวา ตานิ ปลิตานิ สาธุกํ สณฺหาเสน อุทฺธริตฺวา รมฺโณ มฆเทวสฺส ปุตุตฺสส
 อณฺชลิสฺสมี ปติฏฺฐาเปหิตี ฯ อถ โข อานนฺท รมฺโณ มฆเทวสฺส ปุตุโต กปฺปกสฺส กามวรี
 ทตฺวา เขฏฺฐปุตุตฺถํ กุมาริ อามนฺตาเปตฺวา เอตทโวจ ปาตุญฺหา โข เม ตาต กุมาร เทวทูตา
 ทิสฺสนฺติ สิริสฺสมี ปลิตานิ ชาตานิ ภูตฺตา โข ปน เม มานุสสกา กามา สมฺมโย ทิพฺเพ กาเม
 ปริเยสิตุํ เอहि ตฺวํ ตาต กุมาร อิมํ รชฺชํ ปฏิปชฺช อหิ ปน เกสฺมสฺสํ โอิหारेตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสामी เตเนหิ ตาต กุมาร ยทา ตฺวम्ปิ
 ปสฺสเสยฺยาสี สิริสฺสมี ปลิตานิ ชาตานิ อถ กปฺปกสฺส กามวรี ทตฺวา เขฏฺฐปุตุตฺถํ กุมาริ สาธุกํ
 รชฺเช สมนุสาสิตฺวา เกสฺมสฺสํ โอิหारेตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชเยยฺยาสี เยน เม อิทํ กลฺยาณํ วตฺตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสี มา โข เม
 ตฺวํ อนฺติมปฺริโส อโหสิ ยสฺมี โข ตาต กุมาร ปฺริสยฺเค วตฺตมานเณ เอวรูปสฺส กลฺยาณสฺส
 วตฺตสฺส สมฺมจฺเณโท โหติ โส เตสํ อนฺติมปฺริโส โหติ ฯ ตนฺดาหิ ตาต กุมาร เอวํ
 วทามิ เยน เม อิทํ กลฺยาณํ วตฺตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสี มา โข เม ตฺวํ อนฺติมปฺริโส
 อโหสีติ ฯ

[๔๕๖]

อถ โข อานนฺท รมฺโณ มฆเทวสฺส ปุตุโต กปฺปกสฺส กามวรี ทตฺวา เขฏฺฐปุตุตฺถํ
 กุมาริ สาธุกํ รชฺเช สมนุสาสิตฺวา อิมสฺมีเยว มฆเทวมุพฺพนเณ เกสฺมสฺสํ โอิหारेตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช ฯ โส เมตฺตาสหคฺเคน เจตฺสา เอกํ ทิสํ
 ฝริตฺวา วิหาสี ฯ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ ฯ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชฺช สพฺพตฺถาย
 สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคฺเคน เจตฺสา วิปฺปเลน มหคฺคเคน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺ
 ยาชฺฌเนน ฝริตฺวา วิหาสี ฯ กรุณฺณาสหคฺเคน เจตฺสา ๔เป๔ มุทิตาสหคฺเคน เจตฺสา ๔เป๔ อุ
 เปกฺขาสหคฺเคน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหาสี ฯ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ ฯ
 อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชฺช สพฺพตฺถาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคฺเคน เจตฺสา วิปฺปเลน
 มหคฺคเคน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาชฺฌเนน ฝริตฺวา วิหาสี ฯ รมฺโณ โข ปนानนฺท มฆ
 เทวสฺส ปุตุโต จตุราสีติวสฺสสหสฺसानิ กุมารเกปิํ กิฬิ จตุราสีติวสฺสสหสฺसानิ อุปฺรชฺชํ กาเรติ
 จตุราสีติวสฺสสหสฺसानิ รชฺชํ กาเรติ จตุราสีติวสฺสสหสฺसानิ อิมสฺมีเยว มฆเทวมุพฺพนเณ
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชโต พุรฺหมจฺริยํ จริ ฯ โส จตฺตาริ พุรฺหมวิหาเร ภาเวตฺวา กายสฺส
 เกทา ปรมฺมรณฺนา พุรฺหมโลกฺวโป อโหสิ ฯ

ถอนผมหงอนนั้นให้ดี แล้ววางในกระพุ่มมือของเราเถิด.

ช่างกลับมารับรับสั่งของพระราชบุตรแห่งพระเจ้ามณฑเวะ แล้วจึงเอาแหวนถอนพระเกศาหงอนนั้นด้วยดี แล้ววางไว้ในกระพุ่มพระหัตถ์ของพระราชบุตรแห่งพระเจ้ามณฑเวะ ครั้นนั้น พระราชบุตรของพระเจ้ามณฑเวะ พระราชทานบ้านส่วยแก่ช่างกลับก แล้วโปรดให้พระราชกุมาร ผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่มาเฝ้าแล้วได้ตรัสว่า ดูกรพ่อกุมาร เทวทูตปรากฏแก่เราแล้ว ผมหงอกเกิดบนศีรษะแล้วเห็นปรากฏอยู่ กามทั้งหลายที่เป็นของมนุษย์เราบริโภคแล้ว เวลานี้เป็นสมัยที่จะแสวงหากามอันเป็นทิพย์ มาเถิดพ่อกุมาร เจ้าจงครองราชสมบัตินี้ ส่วนเราจักปลงผมและ หนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ถ้าแม่เจ้าพึงเห็นผมหงอกเกิดบนศีรษะ เมื่อใดเมื่อนั้น เจ้าพึงให้บ้านส่วยแก่ช่างกลับก แล้วพรา้สอนราชกุมารผู้เป็นบุตรคนใหญ่ในการ ที่จะเป็นพระราชาให้ดี แล้วพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พึงประพฤติตามวัตรอันงามนี้ที่เราตั้งไว้แล้ว เจ้าอย่าได้เป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย เมื่อยุคบุรุษใดเป็นไปอยู่ วัตรอันงามเห็นปานนี้ขาดสูญไป ยุคบุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายของราชบรรพชิตนั้น. ดูกรพ่อกุมาร เจ้าจะพึงประพฤติวัตรอันงามที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้กะเจ้าด้วยประการนั้น เจ้าอย่าได้เป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

[๔๕๖]

ดูกรอานนท์ ครั้นนั้น พระราชบุตรของพระเจ้ามณฑเวะ ครั้นพระราชทาน บ้านส่วยแก่ช่างกลับก ทรงพรา้สอนพระราชกุมารผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่ในการที่จะเป็น พระราชาให้ดีแล้ว ทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาเยะ แล้วเสด็จออกจาก พระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิตอยู่ในมณฑเววันนีแล. ท้าวเธอมีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตา ทรงแผ่ไปทั่วทิศหนึ่งอยู่ ในทิศที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกัน มีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีกรรม เบียดเบียน ทรงแผ่ไปทั่วโลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. มีพระหฤทัยประกอบด้วยกรุณา มีพระหฤทัยประกอบด้วยมุทิตา มีพระหฤทัยประกอบด้วยอุเบกขา ทรงแผ่ไปทั่วทิศหนึ่งอยู่ ในทิศที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกัน มีพระหฤทัยประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะหาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีกรรม เบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. ดูกรอานนท์ พระราชบุตรของพระเจ้ามณฑเวะ ทรงเล่นเป็นพระกุมารแปดหมื่นสี่พันปี ทรงดำรงความเป็นอุปราชแปดหมื่นสี่พันปี เสวยราชสมบัติแปดหมื่นสี่พันปี เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ที่มณฑเววันนีแล แปดหมื่นสี่พันปี. พระองค์ทรงเจริญพรหมวิหารสี่แล้ว เมื่อสวรรคต ได้เสด็จเข้าถึงพรหมโลก.

[๔๕๗]

รณฺโณ โข ปนํนํนุท มหมเทวสุส ปุตุตปฺปุตฺตกา ตสฺส ปรีปฺรา จตุราสีตีสหสฺसानิ^๑
 อิมสฺมีเยว มหมเทวํพวเน เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา อการสฺมา
 อนการิยํ ปพฺพชิสฺส ๑ เต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสฺส ฝริตฺวา วิหริสฺส ๑ ตถา พุติยํ
 ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ ๑ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพชฺชํ สพฺพตฺถตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา
 วิหริสฺส ๑ กรุณาสหคเตน เจตสา ... มุทิตาสหคเตน เจตสา ... อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ
 ทิสฺส ฝริตฺวา วิหริสฺส ๑ ตถา พุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ ๑ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพชฺชํ
 สพฺพตฺถตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน
 อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหริสฺส ๑^[๒] จตุราสีตีสหสฺसानิ กุมารกิปิํ กิฬิสฺส
 จตุราสีตีสหสฺसानิ อุปฺรชฺชํ การสฺสํ จตุราสีตีสหสฺसानิ รชฺชํ การสฺสํ
 จตุราสีตีสหสฺसानิ อิมสฺมีเยว มหมเทวํพวเน อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชิตา พุรหุมนจฺริยํ
 จริสฺส ๑ เต จตฺตาริ พุรหุมนวิหารเ ภาวตฺวา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา พุรหุมนโลกฺวปฺภา
 อเหตุํ ๑ นิมิ เตสํ ราชา ปจฺฉิมโก อโหสิ ฌมฺมิโก ฌมฺมราชา ฌมฺเม จิโต มหาราชา ฌมฺมํ
 จรติ พุราหุมนคหปติเกสฺส เนคเมสฺส เจว ฌานปเทสฺส จ อุโปสถณฺจ อุปวสฺติ จาตุทฺทสี
 ปณฺจทสี อฏฺฐมํ จ ปกฺขสฺส ๑

[๔๕๘]

ภูตปฺพฬิ อานนฺท เทวานํ ดาวตีสานํ สุทฺธมฺมายํ สภายํ สนนฺิสิทฺธนํ สนนฺิปปิตานํ
 อยมนฺุตรากถา อุทฺปาที ลาภา วต โภ วิเทหํ สุตฺทํ วต โภ วิเทหํ เยสํ นิมิ ราชา
 ฌมฺมิโก ฌมฺมราชา ฌมฺเม จิโต มหาราชา ฌมฺมํ^๑ จรติ พุราหุมนคหปติเกสฺส เนคเมสฺส เจว
 ฌานปเทสฺส จ อุโปสถณฺจ อุปวสฺติ จาตุทฺทสี ปณฺจทสี อฏฺฐมํ จ ปกฺขสฺสาคิ ๑

[๔๕๙]

อด โข อานนฺท สกฺโก เทวานมฺินฺุโท เทเวดาวตีสเ อามนฺุเตสิ อิจฺเจยฺยาถ โน ตฺเมห

๑ ย. จตุราสีติ ขตฺติยสหสฺसानิ ๑

๒ ย. เอตฺถนฺุตรเตติ ทิสฺสติ ๑

พระราชบุตรพระราชนัดดาออกผนวช

[๔๕๗]

ดูกรอานนท์ ก็พระราชบุตรพระราชนัดดาของพระเจ้ามณฑะสึบวงศ์นั้นมาแปลหมื่นสี่พันชั่วกัศัตริย์ ได้ปลงพระเกศาและมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาเยะ เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ณ มณฑะมวันวันนี้แล. ท้าวเธอเหล่านั้นมีพระหฤทัย ประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปทั่วทิศหนึ่งอยู่. ในทิศที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกันมีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ทั้งในทิศเบื้องบนเบื้องต่ำ เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. มีพระหฤทัยประกอบด้วยกรุณา มีพระหฤทัยประกอบด้วยมุทิตา มีพระหฤทัยประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลกทั้งปวง โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. ท้าวเธอเหล่านั้น ทรงเล่นเป็น พระกุมารแปลหมื่นสี่พันปี ดำรงความเป็นอุปราชแปลหมื่นสี่พันปี เสวยราชสมบัติแปลหมื่น สี่พันปี เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ที่มณฑะมวันวันนี้แล แปลหมื่นสี่พันปี. พระองค์ทรงเจริญพรหมวิหารสี่แล้ว เมื่อสวรรคต ได้เสด็จเข้าถึง พรหมโลก พระเจ้านิมิราชเป็นพระราชาองค์สุดท้ายแห่งราชบรรพชิตเหล่านั้น เป็นพระราชาประกอบในธรรม เป็นพระธรรมราชา เป็นพระมหาราชผู้ทรงสถิตอยู่ในธรรม ทรงประพฤติธรรม ในพราหมณ์คหบดี ขวานิคมและชาวชนบท ทรงรักษาอุโบสถทุกวันทั้งสิบสี่ ที่สิบห้า และที่แปด แห่งปีกษ.

พระเจ้านิมิราชรักษาอุโบสถ

[๔๕๘]

ดูกรอานนท์ เรื่องเคยมีมาแล้ว อันตราภานี้เกิดขึ้นแล้วแก่เทวดาชั้นดาวดึงส์ผู้นั่งประชุมกัน ณ สภาชื่อสุธรรมาว่า ดูกรผู้เจริญ เป็นลาภของชนชาววิเทหะหนอ ดูกรผู้เจริญชนชาววิเทหะ ได้ดีแล้วหนอ ที่พระเจ้านิมิราชของเขาเป็นพระราชาประกอบในธรรม เป็นพระธรรมราชา เป็นพระมหาราชผู้ทรงสถิตอยู่ในธรรม ทรงประพฤติธรรมในพราหมณ์คหบดี ขวานิคม และชาวชนบท และทรงรักษาอุโบสถทุกวันทั้งสิบสี่ ที่สิบห้า และที่แปดแห่งปีกษ

ท้าวสักกะเชิญเสด็จพระเจ้านิมิราชสู่ดาวดึงส์

[๔๕๙]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพตรัสเรียกเทวดาชั้นดาวดึงส์มาว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายปรารถนาจะเห็นพระเจ้านิมิราชหรือไม่?

มาริสา นิมิราชานํ ทฏฺฐุนฺติ อิจฺฉาม มยฺ มาริสา นิมิราชานํ ทฏฺฐุนฺติ ๑ เตน โข ปนानนฺท
 สมเยน นิมิ ราชา ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส สีสนฺหาโต อุโปสถิโก อุปริ ปาสาทวเรคโต
 นิสินฺโน โหติ ๑ อถ โข อานนฺท สกฺโก เทวานมินฺโท เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปฺริโส
 สมฺมิลฺลชิตํ วา พหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พหํ สมฺมิลฺลเชยฺย เอวเมว เทเวสุ ดาวตฺตีสํ
 อนฺตรหิโต นิมิสฺส รณฺโณ สมฺมุเข ปาตุรโหสิ ๑ อถ โข อานนฺท สกฺโก เทวานมินฺโท
 นิมิ ราชานํ เอตทวโจ ลาภา เต มหาราช สุตทฺธิ เต มหาราช เทวา มหาราช ดาวตฺตีสํ
 สุธมฺมามิ สภามิ กิตฺตยมานรูปา สนนฺนินฺนา ลาภา วต โภ วิเทหํ สุตทฺธิ วต โภ วิเทหํ
 เยถํ นิมิ ราชา ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา ฐมฺเม จิโต มหาราช ฐมฺมํ จรติ พฺราหฺมณคหปติเกสุ
 เนกเมสุ เจว ชานปเทสุ จ อุโปสถณฺจ อุปวสติ จาคฺคทฺทสี ปณฺจทสี อฏฺฐมี จ ปกฺขสฺสาติ
 เทวา เต มหาราช ดาวตฺตีสํ ทสฺสนกามา ตสฺส เต อหํ มหาราช สหสฺสยฺยุตฺตํ อาชณฺณรณํ
 ปหิณฺสํสามิ อภิรุเหยฺยาสี^๑ มหาราช ทิพฺพํ ยานํ อวิกมฺปมาโนติ ๑ อธิวเสสิ โข อานนฺท
 นิมิ ราชา ตฺวณฺหิภาเวน ๑ อถ โข อานนฺท สกฺโก เทวานมินฺโท นิมิสฺส รณฺโณ อธิวสนํ
 วิทิตฺวา เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปฺริโส สมฺมิลฺลชิตํ วา พหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พหํ
 สมฺมิลฺลเชยฺย เอวเมว นิมิสฺส รณฺโณ สมฺมุเข อนฺตรหิโต เทเวสุ ดาวตฺตีสํ ปาตุรโหสิ ๑

[๔๖๐]

อถ โข อานนฺท สกฺโก เทวานมินฺโท มาตลีสํคาหกํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ สมฺม
 มาตลีสํ สหสฺสยฺยุตฺตํ อาชณฺณรณํ โยเชตฺวา นิมิ ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทหิ ยอนฺเต
 มหาราช สหสฺสยฺยุตฺโต อาชณฺณรณโณ สกฺเกน เทวานมินฺเทน เปสิโต อภิรุเหยฺยาสี มหาราช
 ทิพฺพํ ยานํ อวิกมฺปมาโนติ ๑ เอวํ^๒ ภทฺตวาทิ โข อานนฺท มาตลีสํคาหโก สกฺกสฺส
 เทวานมินฺทสฺส ปฏฺฐิสฺสํวาทา สหสฺสยฺยุตฺตํ อาชณฺณรณํ โยเชตฺวา นิมิ ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา
 เอตทวโจ อยํ เต มหาราช สหสฺสยฺยุตฺโต อาชณฺณรณโณ สกฺเกน เทวานมินฺเทน เปสิโต อภิรุ
 มหาราช ทิพฺพํ ยานํ อวิกมฺปมาโน อปิจ มหาราช กตฺเมนํ ตํ เนมิ เยน วา ปาปกมฺมา
 ปาปกานํ กมฺมานํ วิปากํ ปฏฺฐิสฺสํวาทนฺติ เยน วา กลฺยาณกมฺมา กลฺยาณกมฺมานํ วิปากํ
 ปฏฺฐิสฺสํวาทนฺตติ ๑ อุกฺเขเนว มํ มาตลีสํ เนหิติ ๑ สํปเวสิ^๓ โข อานนฺท มาตลีสํคาหโก นิมิ
 ราชานํ สุธมฺมามิ สภามิ^๔ ๑ อทฺทสา โข อานนฺท สกฺโก เทวานมินฺโท นิมิ ราชานํ ทูรโต
อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวา นิมิ ราชานํ เอตทวโจ เอหิ โข มหาราช สฺวาคํ มหาราช เทวา เต

๑ ย. อภิรุเหยฺยาสี ๑

๒ ย. เอวํ โหตุภทฺตวาทิ ๑

๓ ส. ย. สมฺปาเปสิ ๑

๔ ส. ย. สุธมฺมํ สภํ ๑

เทวดาชั้นดาวดึงส์ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์ทั้งหลายปรารถนาจะเห็น พระเจ้านิมิราช.

ดูกรอานนท์ สมัยนั้น ในวันอุโบสถ ที่สิบห้า พระเจ้านิมิราชทรงสนานพระกายทั่วพระเศียรแล้ว ทรงรักษาอุโบสถเสด็จขึ้นปราสาทอันประเสริฐประทับนั่งอยู่ชั้นบน. ครั้งนั้นท้าวสักกะจอมเทพทรงหายไป ในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ ไปปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระเจ้านิมิราชเปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ออก หรือพึงคู้แขนที่เหยียดเข้า ฉะนั้น. แล้วได้ตรัสว่าข้าแต่ มหาราช เป็นลาภของพระองค์ ข้าแต่ มหาราช พระองค์ได้ดีแล้ว เทวดาชั้นดาวดึงส์ นั่งประชุมกันสรรเสริญอยู่ในสุทธมาสมาว่า ดูกรท่านผู้เจริญ เป็นลาภของชนชาววิเทหะหนอ ดูกร ท่านผู้เจริญ ชนชาววิเทหะได้ดีแล้วหนอ ที่พระเจ้านิมิราชผู้ทรงธรรม เป็นพระธรรมราชา เป็นพระมหาราช ผู้สถิตอยู่ในธรรม ทรงประพาศิทธิธรรมในพราหมณ์คหบดี ชวานิคมและชาวชนบท และทรงรักษาอุโบสถทุกวันทั้งสิบสี่ ที่สิบห้า และที่แปดแห่งปักข์ ข้าแต่ มหาราช เทวดาชั้นดาวดึงส์ปรารถนาจะเห็นพระองค์ หม่อมฉันจักส่งรถม้าอาชาไนยเทียมม้าพันธ์หนึ่งมาให้พระองค์ พระองค์พึงขึ้นประทับทิพยานเถิด อย่าทรงหวั่นพระทัยเลย. พระเจ้านิมิราชทรงรับด้วยอาการนิ่งอยู่. ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงทราบว่า พระเจ้านิมิราชทรงรับเชิญแล้ว ทรงหายไปในที่เฉพาะพระพักตร์พระเจ้านิมิราช มาปรากฏในเทวดาชั้นดาวดึงส์ เปรียบเหมือน บุรุษมีกำลังพึงเหยียดแขนที่คู้ออก หรือพึงคู้แขนที่เหยียดเข้า ฉะนั้น.

พระเจ้านิมิราชทอดพระเนตรนรกสวรรค์

[๔๖๐]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพ ตรัสเรียกมาตลีเทพบุตรผู้รับใช้มาว่า ดูกรเพื่อน มาตลี มาเถิดท่าน จงเทียมรถม้าอาชาไนยอันเทียมม้าพันธ์หนึ่ง แล้วเข้าไปเฝ้าพระเจ้านิมิราช จงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่ มหาราช รถม้าอาชาไนยเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่งนี้ ท้าวสักกะจอมเทพ ทรงส่งมารับพระองค์ พระองค์พึงเสด็จขึ้นประทับทิพยานเถิด อย่าทรงหวั่นพระทัยเลย. มาตลีเทพบุตรผู้รับใช้ ทูลรับ รับสั่งของท้าวสักกะจอมเทพ แล้วเทียมรถม้าอาชาไนยอันเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระเจ้านิมิราชแล้วทูลว่า ข้าแต่ มหาราช รถม้าอาชาไนยอันเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่งนี้ ท้าวสักกะจอมเทพทรงส่งมารับพระองค์ เชิญเสด็จขึ้นประทับทิพยานเถิด อย่าทรง หวั่นพระทัยเลย อนึ่ง ทางสำหรับสัตว์ผู้มีกรรมอันลามก เสวยผลของกรรมอันลามกทางหนึ่ง ทางสำหรับสัตว์ผู้มีกรรมอันงาม เสวยผลของกรรมอันงามทางหนึ่ง ข้าพระองค์จะเชิญเสด็จ พระองค์โดยทางไหน?

พระเจ้านิมิราชตรัสว่า ดูกรมาตลี จงนำเราไปโดยทางทั้งสองนั้นแหละ.

มาตลีเทพบุตรผู้รับใช้ นำเสด็จพระเจ้านิมิราชถึงสุทธมาสมา. ท้าวสักกะจอมเทพทอดพระเนตร เห็นพระเจ้านิมิราชกำลังเสด็จมาแต่ไกล แล้วได้ตรัสว่า ข้าแต่ มหาราช เชิญเสด็จมาเถิด ข้าแต่ มหาราช พระองค์เสด็จมาดีแล้ว เทวดาชั้นดาวดึงส์ประชุมสรรเสริญอยู่ในสุทธมาสมาว่า

มหาราช ดาวตีส้า สุธมฺมายํ สภายํ กิตฺตยมานรูปา สมนฺนินฺนา ลาภา วต โภ วิเทหํ
 สุตฺตํ วต โภ วิเทหํ เยสํ นิมิ ราชา ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา ฐมฺเม จิโต มหาราชา ฐมฺม
 จรติ พุราหุมนคฺคหปฺติเกสฺส เนกเมสฺส เจว ชานปฺเตสฺส จ อุโปสฺสณจ อุปวสฺติ จาคฺคฺคหปฺติ ปณฺจทสฺสี
 อฏฺฐมฺมี จ ปกฺขสฺสทฺติ เทวา เต มหาราช ดาวตีส้า มาริส ตตฺถเถว มํ มิถิลิ ปฏฺฐเนตฺต
 ตถาหิ ฐมฺมํ จริสฺสํมิ พุราหุมนคฺคหปฺติเกสฺส เนกเมสฺส เจว ชานปฺเตสฺส จ อุโปสฺสณจ
 อุปวสฺติสฺสํมิ จาคฺคฺคหปฺติ ปณฺจทสฺสี อฏฺฐมฺมี จ ปกฺขสฺสทฺติฯ อถ โข อานนฺท สกฺโก เทวานมฺินฺโท
 มาตลฺลี สงฺกาหํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ สมฺม มาตลฺลี สหสฺสยฺยตฺตํ อาชณฺณรํ โยเชตฺวา นิมี
 ราชานํ ตตฺถเถว มิถิลิ ปฏฺฐเนหิติ ฯ เอวํ ภทฺทวาทิ^๑ โข อานนฺท มาตลฺลี สงฺกาหโก สกฺกสฺส
 เทวานมฺินฺทสฺส ปฏฺฐิสฺสวฺวา สหสฺสยฺยตฺตํ อาชณฺณรํ โยเชตฺวา นิมี ราชานํ ตตฺถเถว มิถิลิ
 ปฏฺฐเนสิ ฯ

[๔๖๑]

ตตฺร สฺสํ อานนฺท มหาราชา^๒ ฐมฺมํ จรติ พุราหุมนคฺคหปฺติเกสฺส เนกเมสฺส เจว
 ชานปฺเตสฺส จ อุโปสฺสณจ อุปวสฺติ จาคฺคฺคหปฺติ ปณฺจทสฺสี อฏฺฐมฺมี จ ปกฺขสฺสทฺติ^๓ ฯ อถ โข
 อานนฺท นิมิ ราชา พฺหุณํ วสฺสํ พฺหุณํ วสฺสสฺตํ พฺหุณํ วสฺสสฺสทฺสํ อจฺเจน กปฺปํ
 อามนฺเตสิ ยทา เม สมฺม กปฺปก ปสฺสเสยฺยาสิ สิริสฺมํ ปลิตานิ ชาตานิ อถ เม
 อาโรเจยฺยาสีติ ฯ เอวํ เทวาทิ โข อานนฺท กปฺปโก นิมิสฺส รณฺโณ ปจฺจสฺสโสสิ ฯ อทฺทสา โข
 อานนฺท กปฺปโก พฺหุณํ วสฺสํ พฺหุณํ วสฺสสฺตํ พฺหุณํ วสฺสสฺสทฺสํ อจฺเจน นิมิสฺส
 รณฺโณ สิริสฺมํ ปลิตานิ ชาตานิ ทิสฺวาน นิมี ราชานํ เอตทฺโวจ ปาตุภูตา โข เทวสฺส
 เทวภูตา ทิสฺสนฺติ สิริสฺมํ ปลิตานิ ชาตานีติ ฯ เตนฺหิ สมฺม กปฺปก ตานิ ปลิตานิ สาธุกํ
 สณฺหาเสน อุทฺธริตฺวา มม อณฺชลิสฺมํ ปตฺติจฺจาเปหิติ ฯ เอวํ เทวาทิ โข อานนฺท กปฺปโก
 นิมิสฺส รณฺโณ ปฏฺฐิสฺสวฺวา ตานิ ปลิตานิ สาธุกํ สณฺหาเสน อุทฺธริตฺวา นิมิสฺส รณฺโณ
 อณฺชลิสฺมํ ปตฺติจฺจาเปสิ ฯ อถ โข อานนฺท ราชา^๔ กปฺปกสฺส คามวํ ทัตฺวา เขฏฺฐปฺตํ กุมารํ
 อามนฺตาเปตฺวา เอตทฺโวจ ปาตุภูตา โข เม ตาต กุมาร เทวภูตา ทิสฺสนฺติ สิริสฺมํ ปลิตานิ
 ชาตานิ ภูตฺตา โข ปน เม มานุสฺสกา กามา สมฺโย ทิพฺเพ กาเม ปริเยสีตฺถ เอหิ ตฺวํ ตาต กุมาร
 อิมํ รชฺชํ ปฏฺฐิพฺช อหํ ปน เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา

๑ ย. ภทฺทวาทิ ฯ

๒ ย. นิมิราชา ฯ

๓ ย. ปกฺขสฺส ฯ

๔ ย. นิมิราชา ฯ

ดูกรท่านผู้เจริญ เป็นลาภของชนชาววิเทหะหนอ ชนชาววิเทหะได้ดีแล้วหนอ ที่พระเจ้า นิมิราช ผู้ทรงธรรม เป็นพระธรรมราชา เป็นพระมหाराชาผู้สถิตอยู่ในธรรม ทรงประพาศิธรรม ในพราหมณ์คหบดี ชาวนิคมและชนบท และทรงรักษาอุโบสถทุกวันที่สิบสี่ ที่สิบห้า และที่แปดแห่งปักข์ ข้าแต่มหาราช เทวดาชั้นดาวดึงส์ปรารธนาจะพบเห็นพระองค์ ขอเชิญพระองค์จงอภิรมย์อยู่ในเทวดาทั้งหลายด้วยเทวานุกาฬเถิด.

พระเจ้านิมิราชตรัสว่า อย่าเลย พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ของจงนำหม่อมฉันกลับไปยังเมืองมิลิตา ในมนุษย์โลกนั้นเถิด หม่อมฉันจักได้ประพาศิธรรมอย่างนั้นในพราหมณ์คหบดี ชาวนิคม และชาวชนบท และจักได้รักษาอุโบสถทุกวันที่สิบสี่ ที่สิบห้า และที่แปดแห่งปักข์เถิด.

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพตรัสเรียกมาตลีเทพบุตรผู้รับใช้มาว่า ดูกรเพื่อนมาตลี ท่านจงเทียมรถม้าอาชาไนยอันเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่ง แล้วนำพระเจ้านิมิราชกลับไปยังเมืองมิลิตาในมนุษย์โลกนั้น มาตลีเทพบุตรผู้รับใช้ทูลรับรับสั่งของท้าวสักกะจอมเทพแล้ว เทียมรถม้าอาชาไนย อันเทียมด้วยม้าพันธ์หนึ่ง แล้วนำพระเจ้านิมิราชกลับไปยังเมืองมิลิตาในมนุษย์โลกนั้น.

พระเจ้านิมิราชทรงเห็นพระเกศาหางอกออกผ่นว

[๔๖๑]

ดูกรอานนท์ ได้ยินว่า สมัยนั้น พระราชาเป็นใหญ่ ทรงประพาศิธรรมในพราหมณ์คหบดี ชาวนิคมและชาวชนบท และทรงรักษาอุโบสถทุกวันที่สิบสี่ ที่สิบห้า และที่แปด แห่งปักข์. ครั้งนั้น ด้วยล่วงปีเป็นอันมาก ล่วงร้อยปีเป็นอันมาก ล่วงพันปีเป็นอันมาก พระเจ้า นิมิราชตรัสกะช่างกัลบกว่า ดูกรเพื่อนกัลบก ท่านเห็นผมหงอกเกิดขึ้นบนศีรษะของเราเมื่อใดพึงบอกแก่เราเมื่อนั้น. ช่างกัลบกทูลรับรับสั่งพระเจ้านิมิราชว่า อย่างนั้น ขอเดชะ. ด้วยล่วงปีเป็นอันมาก ล่วงร้อยปีเป็นอันมาก ล่วงพันปีเป็นอันมาก ช่างกัลบกได้เห็นพระเกศาหางอก เกิดขึ้นบนพระเศียรพระเจ้านิมิราช จึงได้กราบทูลว่า เทวทูตปรากฏแก่พระองค์แล้ว พระเกศา หงอกเกิดขึ้นบนเศียรแล้วเห็นปรากฏอยู่.

พระเจ้านิมิราชตรัสว่า ดูกรเพื่อนกัลบก ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเอาแหวนบนผมหงอก นั้นให้ดี แล้ววางไว้ในกระพุ่มมือของเรา.

ช่างกัลบกทูลรับรับสั่งพระเจ้านิมิราช แล้วเอาแหวนบนพระเกศาหางอกนั้นด้วยดี วางไว้ในกระพุ่มพระหัตถ์ของพระเจ้านิมิราช. ครั้งนั้น พระราชาพระราชทานบ้านส่วยแก่ช่างกัลบกแล้ว โปรดให้พระราชกุมารผู้เป็นราชบุตรองค์ใหญ่มาเฝ้า แล้วตรัสว่า พ่อกุมาร เทวทูตปรากฏ แก่เราแล้ว ผมหงอกเกิดขึ้นบนศีรษะแล้วเห็นปรากฏอยู่ ก็ถามทั้งหลายอันเป็นของมนุษย์เรา บริโภคแล้ว นี่เป็นสมัยที่เราจะแสวงหากามอันเป็นทิพย์ มาเถิดเจ้า เจ้าจงครองราชสมบัตินี้ส่วนเราจักปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ดูกรกุมาร ถ้าแม้เจ้าพึงเห็นผมหงอกเกิดขึ้นบนศีรษะเมื่อใด เมื่อนั้น เจ้าพึงให้บ้านส่วยแก่ช่างกัลบก พราสาทอนราชกุมารผู้เป็นพระ

อนคาริยัม ปัพพชิสฺสามิ เตนหิ^๑ กุมาร ยथा ตวมปิ ปสฺสเสยฺยาสิ สิริสฺมี ปลิตานิ ชาตานิ อถ
 กปฺปกสฺส คามวโร ทตฺวา เขมฺมจฺปุตฺตํ กุมาริ สาธุกํ ราชเช สมฺนุสาสิตฺวา เกสมสฺสํ โโอหารตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺญาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยัม ปัพพชเยยฺยาสิ เยน เม อิํทํ กลฺยาณํ
 วตฺตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสิ มา โข เม ตฺวํ อนฺติมปฺริโส อโหสิ ยสฺมี โข ตาต กุมาร
 ปฺริสยฺเย วตฺตมาเน เอวรูปสฺส กลฺยาณสฺส วตฺตสฺส สมฺมจฺเจโท โหติ โส เตสํ อนฺติมปฺริโส
 โหติ ฯ ตนฺตาทิ ตาต กุมาร เอวํ วทามิ เยน เม อิํทํ กลฺยาณํ วตฺตํ นิหิตํ อนุปฺปวตฺเตยฺยาสิ
 มา โข เม ตฺวํ อนฺติมปฺริโส อโหสิติ ฯ

[๔๖๒]

อถ โข อานนฺท นิมิ ราชา กปฺปกสฺส คามวโร ทตฺวา เขมฺมจฺปุตฺตํ กุมาริ สาธุกํ ราชเช
 สมฺนุสาสิตฺวา อิมสฺมีเยว มฆเทวมุพฺพนเ เกสมสฺสํ โโอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺญาเทตฺวา
 อการสฺมา อนคาริยัม ปัพพชิ ฯ โส เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหาสิ ฯ ตถา
 ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตํ ฯ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพชฺธิ สพฺพตฺถาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ
 เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา
 วิหาสิ ฯ กรฺรณาสหคเตน เจตสา ... มุทิตาสหคเตน เจตสา ... อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ
 ทิสํ ฝริตฺวา วิหาสิ ฯ ตถา ทฺติยํ ตถา ตฺติยํ ตถา จตฺตํ ฯ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพชฺธิ
 สพฺพตฺถาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน
 อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหาสิ ฯ นิมิ โข ปนानนฺท ราชา จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ
 กุมารกิปฺภิกํ กิฬิ จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ อุปรชฺชํ การสิ จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ รชฺชํ การสิ
 จตฺราสีติวสฺสสหสฺसानิ อิมสฺมีเยว มฆเทวมุพฺพนเ อการสฺมา อนคาริยัม ปัพพชฺชิตอ พฺรหฺมจิริย
 จริ ฯ โส จตฺตาโร พฺรหฺมวิหาเร ภาเวตฺวา กายสฺส ภาทา ปรมฺมรณฺา พฺรหฺมโลกูปโค อโหสิ ฯ

[๔๖๓]

นิมิสฺส โข ปนानนฺท รณฺโณ กพารชนโก นาม ปฺตฺโต อโหสิ ฯ โส น
 อการสฺมา อนคาริยัม ปัพพชิ ฯ โส ตํ กลฺยาณํ วตฺตํ สมฺมจฺฉินฺทิ ฯ โส เตสํ อนฺติมปฺริโส
 อโหสิ ฯ สียา โข ปน เต อานนฺท เอวมสฺส อณฺสุโณ นฺน เตน สมเณ ราชา
 มฆเทโว อโหสิ เยน ตํ กลฺยาณํ วตฺตํ นิหิตนฺติ ฯ น โข ปเนตํ อานนฺท เอวํ ทญฺญพฺพิ ฯ
 อหํ เตน สมเณ ราชา มฆเทโว อโหสิ ฯ อหํ ตํ กลฺยาณํ วตฺตํ นิหิณิ^๒ มยา ตํ กลฺยาณํ วตฺตํ
นิหิตํ ปจฺฉิมา ชนตา อนุปฺปวตฺเตสิ ฯ ตํ โข ปนानนฺท กลฺยาณํ วตฺตํ น นิพฺพิทาย น

๑ ย. ตาต กุมาร ฯ

๒ ย. นิหิณิ ฯ

ราชบุตรองค์ใหญ่ในการที่จะเป็นพระราชาให้ดีแล้วปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด พึงประพฤติตามวัตรอันงามที่เราตั้งไว้แล้ว นี่ เจ้าอย่าได้เป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย เมื่อยุคบุรุษใดเป็นไปอยู่ วัตรอันงามเห็นปานนี้ ขาดสูญไป ยุคบุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งราชบรรพชิตนั้น. ดูกรพ่อ कुमार เจ้าจะพึง ประพฤติตามวัตรอันงามที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้จะเจ้าด้วยประการนั้น เจ้าอย่าได้เป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

[๔๖๒]

ดูกรอานนท์ ครั้งนั้น พระเจ้านิมิราชครั้งพระราชทานบ้านส่วยแก่ช่างกลบกทรงพร้าสอน ราชกุมารผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่ในการที่จะเป็นพระราชาให้ดีแล้ว ทรงปลงพระ เกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาเยะ เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิต. ท้าวเธอมีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตา ทรงแผ่ไปทั่วทิศหนึ่งอยู่. ในทิศที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกัน มีพระหฤทัยประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณ มิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ทรงแผ่ไปทั่วโลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน ทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. มีพระหฤทัยประกอบด้วย กรุณา มีพระหฤทัยประกอบด้วยมุทิตา มีพระหฤทัยประกอบด้วยอุเบกขา ทรงแผ่ไปทั่ว ทิศหนึ่งอยู่ ในทิศที่สอง ในทิศที่สาม ในทิศที่สี่ก็เหมือนกัน มีพระหฤทัยประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ทรงแผ่ไปทั่วโลก โดยมุ่งประโยชน์แก่สัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน ทั้งในทิศเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ด้วยประการฉะนี้. ดูกรอานนท์ ก็พระเจ้านิมิราชทรงเล่นเป็นพระกุมารแปดหมื่นสี่พันปี ทรงดำรง ความเป็นอุปราชแปดหมื่นสี่พันปี เสวยราชสมบัติแปดหมื่นสี่พันปี เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิตประพฤติพรหมจรรย์อยู่ที่มฆเทวัมพวันนี้แล. แปดหมื่นสี่พันปี พระองค์เจริญพรหมวิหารสี่แล้ว เมื่อสวรรคตได้เสด็จเข้าถึงพรหมโลก.

พระเจ้ากพารชนกเป็นอันติมบุรุษ

[๔๖๓]

ดูกรอานนท์ ก็พระเจ้านิมิราชมีพระราชบุตรพระนามว่ากพารชนก. พระราชกุมาร นั้นมิได้เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิต. ท้าวเธอทรงตัดกัลยาณวัตรนั้นเสีย. ชื่อว่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งราชบรรพชิตนั้น. ดูกรอานนท์ เธอพึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่าสมัยนั้น พระเจ้ามฆเทวะซึ่งทรงตั้งกัลยาณวัตรนั้นเป็นผู้อื่นแน่. แต่ชื่อนั้นเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น. สมัยนั้น เราเป็นพระเจ้ามฆเทวะ. เราตั้งกัลยาณวัตรนั้นไว้ ประชุมชนผู้เกิด ณ ภายหลังประพฤติกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนั้น. แต่กัลยาณวัตรนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ

วิจารณ์ น นิโรธ น อุปสมาย น อภิญญา น สมุโพธาย น นิพพานาย สัตตตติ ยาวเท
 พุรหมโลฎูปตติยา ฯ อิหํ โข ปนันท เอตริหิ มยา กลุยาณํ วตติํ นิหิตํ
 เอกนตนิพพิทาย วิจารณ์ น นิโรธ น อุปสมาย อภิญญา สมุโพธาย นิพพานาย สัตตตติ ฯ
 กตมญจันนุท เอตริหิ มยา กลุยาณํ วตติํ นิหิตํ เอกนตนิพพิทาย วิจารณ์ น นิโรธ น
 อุปสมาย อภิญญา สมุโพธาย นิพพานาย สัตตตติ ฯ อยมเว อริโย อฏฐังคิกโก มกุโข
 เสยฺยติหํ สมมาทิฏฺฐิ สมมาสงกปโป สมมาวาจา สมมากมฺมนโต สมมาอาชีโว สมมาวายาโม
 สมมาสติ สมมาสมาธิ อิหํ โข อานนุท เอตริหิ มยา กลุยาณํ วตติํ นิหิตํ เอกนตนิพพิทาย
 วิจารณ์ น นิโรธ น อุปสมาย อภิญญา สมุโพธาย นิพพานาย สัตตตติ ฯ ตํ वो อหํ
 อานนุท เอวํ วทามิ เยน เม อิหํ กลุยาณํ วตติํ นิหิตํ อนุปปวตฺเตยฺยาถ มา โข เม ตูเมห
 อนตฺติมปฺริสา^๑ อหฺวตฺถ ฆสฺมี โข อานนุท ปฺริสฺสุเก วตฺตมานเ อเวรฺรูปสฺส กลุยาณสฺส วตฺตสฺส
 สมฺมุจฺเจโท โหติ โส เตสํ อนตฺติมปฺริโส โหติ ฯ ตํ वो อหํ อานนุท เอวํ วทามิ เยน เม อิหํ
 กลุยาณํ วตติํ นิหิตํ อนุปปวตฺเตยฺยาถ มา โข เม ตูเมห อนตฺติมปฺริสา อหฺวตฺถาติ ฯ อิทม
 โวจ ภาควา อตฺตมโน อายสฺมา อานนุโท ภาวโต ภาสิตํ อภินฺนํ ติติ ฯ

๑ ยู. ต๋ โบ อห๋ ๗

สันทิ เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เป็นไปเพียงเพื่ออุบัติในพรหมโลกเท่านั้น. ส่วนกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้ในบัดนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อน่ายเพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสันทิ เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว. ก็กัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้ในบัดนี้ ซึ่งเป็นไปเพื่อความเบื่อน่าย เพื่อคลายกำหนดเพื่อดับสันทิ เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว นั้นเป็นไฉน? คือ มรรคมงคล ๘ เป็นอริยะนี้แล คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ กัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้ในบัดนี้ นี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อน่ายเพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสันทิ เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน โดยส่วนเดียว. ดูกรอานนท์ เธอทั้งหลายจะพึงประพฤติดตามกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้จะเธอทั้งหลาย ด้วยประการนั้น เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย เมื่อยุคบุรุษใดเป็นไปอยู่ กัลยาณวัตรเห็นปานนี้ ขาดสูญไป ยุคบุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายของบุรุษเหล่านั้น เธอทั้งหลายจะพึงประพฤติ ตามกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้จะเธอทั้งหลาย ด้วยประการนั้น เธอทั้งหลายอย่าได้ชื่อว่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์ยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ดังนี้แล.

จบ มหมเทวสูตร ที่ ๓.

มธุรสสูตร^๑

[๔๖๔]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมยํ อายสฺมา มหากัจจानโน มธุราย วิหริติ คฺนุชาวนะ^๑ ฯ อสฺสโสสิ
 โข ราชานํ มธุโร อวันติปฺตุโต สมโน ขลฺล โภ กัจจानโน มธุราย วิหริติ คฺนุชาวนะ ตํ โข ปน
 ภวนตํ กัจจานํ เอวํ กถยาโน กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต ปณฺหิโต วยตฺโต^๒ เมธาวิ พหุสฺสโต
 จิตฺตกถิ กถยาณปฏฺิภาโน วุฑฺฒโณ เจว อรหํ จ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหํ ทสฺสํ
 โหตีติ ฯ อถ โข ราชานํ มธุโร อวันติปฺตุโต ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺรํ
 ยานํ อภิรัฐหา ภิทฺเรหิ ภิทฺเรหิ ยานานิ มธุราย นิยุยาสิ มหจฺจราชานุกาเวน อายสฺมนตํ
 มหากัจจานํ ทสฺสํ ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ ยานเนน นุตฺวา ยานา ปจฺจโรหิตฺวา ปตฺติโกว
 เยนายสฺมา มหากัจจानโน เตนฺนปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากัจจานเนน สทฺธิํ สมฺโมทิ
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสิทธิ^๓ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข ราชานํ มธุโร
 อวันติปฺตุโต อายสฺมนตํ มหากัจจานํ เอตทวโจ พฺรหฺมณํ โภ กัจจานํ เอวมาหํสุ พฺรหฺมณาว
 เสฏฺโฐ วนฺโณ หิโน อญฺโหล วนฺโณ พฺรหฺมณาว สุกโก วนฺโณ กโณห อญฺโหล วนฺโณ
 พฺรหฺมณาว สุขณฺณติ โน อพฺรหฺมณา พฺรหฺมณาว พฺรหฺมโน ปุตฺตา โอรสสา มุขโต
 ชาตา พฺรหฺมชา พฺรหฺมนิมฺมิตา พฺรหฺมทาทาติ อิทํ^๔ ภวํ กัจจानโน กิมกฺขายีตี^๕ ฯ

[๔๖๕]

โฆโสเยว โข เอโส มหาราช โลกสฺมี พฺรหฺมณาว เสฏฺโฐ วนฺโณ หิโน อญฺโหล
 วนฺโณ พฺรหฺมณาว สุกโก วนฺโณ กโณห อญฺโหล วนฺโณ พฺรหฺมณาว สุขณฺณติ โน
 อพฺรหฺมณา พฺรหฺมณาว พฺรหฺมโน ปุตฺตา โอรสสา มุขโต ชาตา พฺรหฺมชา พฺรหฺมนิมฺมิตา
 พฺรหฺมทาทาติ อิมินาปี^๕ โข เอตํ มหาราช ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา โฆโสเยวโส โลกสฺมี
 พฺรหฺมณาว เสฏฺโฐ วนฺโณ หิโน อญฺโหล วนฺโณ ฯ เปฯ พฺรหฺมทาทาติ ตํ กิํ มลฺลลสิ มหาราช
 ขตฺติยสฺส เจปิ อิชฺฌะเยย ฐเนน วา ฐลฺเณน วา รชเตน วา ชาตฺรูปेณ วา ขตฺติโยปีสุสาสฺส
 ปุพฺพญฺจายิ ปจฺฉานิปาตี กิการปฺภิสฺสาวิ มนาปจาริ ปิยวาทีติ ฯ พฺรหฺมโณปีสุสาสฺส ...
 เวสฺโสปีสุสาสฺส ... สทฺโทปีสุสาสฺส ปุพฺพญฺจายิ ปจฺฉานิปาตี กิการปฺภิสฺสาวิ มนาปจาริ
 ปิยวาทีติ ฯ ขตฺติยสฺส เจปิ โภ กัจจานํ อิชฺฌะเยย ฐเนน วา ฐลฺเณน วา รชเตน วา

๑ ย. คฺนุชาวนะ ฯ

๒ ย. วยตฺโต ฯ

๓ ส. อติ ฯ ย. อธิ ฯ

๔ ส. ย. กิมาหติ ฯ

๕ ส. ตทิมินาเปติ ฯ ย. ตทมินาเปติ ฯ

๔. มธุรสสูตร

เรื่องพระเจ้ามธุรรราช

[๔๖๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានะ อยู่ที่ป่าคุนธาวันใกล้เมืองมธุรา. พระเจ้ามธุรรราชวันติบุตรได้ทรงสดับว่า คุณรทนามผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พระสมณะนามว่ากัจจานะ อยู่ที่ป่าคุนธาวันใกล้เมืองมธุรา กิตติศัพท์อันงามของท่านกัจจานะนั้นจรไปว่า เป็นบัณฑิตฉลาด มีปัญญาเป็นพหูสูตร มีถ้อยคำวิจิตร (แสดงธรรมได้กว้างขวาง) มีปฏิภาณงาม เป็นผู้ใหญ่ และเป็นพระอรหันต์ ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น เป็นความดี ดังนี้. ลำดับนั้นพระเจ้ามธุรรราชวันติบุตรรับสั่งให้เทียมยานอย่างดี เสด็จขึ้นประทับยานอย่างดี เสด็จออกจากเมืองมธุราโดยกระบวนพระที่นั่งอย่างดี ด้วยราชานุภาพอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อจะพบเห็นท่านพระมหากัจจานะ เสด็จไปด้วยยานจนสุดทางแล้ว จึงเสด็จลงจากยานพระที่นั่ง ทรงดำเนินเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ทรงปราศรัยกับท่านพระมหากัจจานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้ตรัสกะท่านพระมหา กัจจานะว่า ข้าแต่ท่านกัจจานะผู้เจริญ พราหมณ์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า วรรณะที่ประเสริฐคือ พราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พวกพราหมณ์ เท่านั้นบริสุทธิ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ พราหมณ์ทั้งหลายเป็นบุตรของพรหม เป็นโอรสเกิดแต่ปากพรหม เกิดแต่พรหม อันพรหมสร้าง เป็นทายาทของพรหมดังนี้ เรื่องนี้ท่านพระกัจจานะจะว่าอย่างไร?

ว่าด้วยวรรณะ

[๔๖๕]

ท่านพระมหากัจจานะถวายพระพรว่า คุณกรมหาบพิตร วาตะที่พวกพราหมณ์ กล่าวว่า วรรณะที่ประเสริฐคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว วรรณะที่ขาว คือพราหมณ์เท่านั้น บุตรของพรหม เป็นโอรสเกิดแต่ปากพรหม เกิดแต่พรหม อันพรหมสร้าง เป็นทายาทของพรหม ดังนี้ นั้นเป็นคำโฆษณาในโลกเท่านั้น คุณกรมหาบพิตร คำที่อาตมภาพกล่าวนี้ว่า วรรณะที่ประเสริฐ คือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นเลว พราหมณ์เป็นทายาทของพรหม นั้นเป็นแต่คำโฆษณาในโลก เท่านั้น ดังนี้ บัณฑิตพึงทราบโดยปริยายแม้ คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความ ข้อนั้นเป็นไฉน ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่กษัตริย์ ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือ ทองแล้ว แม้กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร ก็จะพึงลุกขึ้นก่อน นอนหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะต่อกษัตริย์นั้น?

ข้าแต่พระกัจจานะผู้เจริญ ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่กษัตริย์ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้กษัตริย์ ... พราหมณ์ ... แพศย์ ... สุทร (พวกอื่น) ก็จะพึงลุกขึ้นก่อนนอนที่หลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะแก่กษัตริย์นั้น.

ชาตรูเปน วา ขตติโยปิสฺสาสุส ปุพฺพญฺายี ปจฺฉานิปาตี กิการปฺภิสฺสาวิ มนาปจารี ปิยวาทิ ฯ
 พฺราหฺมณโณปิสฺสาสุส เวสฺสโณปิสฺสาสุส สุทฺโทปิสฺสาสุส ปุพฺพญฺายี ปจฺฉานิปาตี
 กิการปฺภิสฺสาวิ มนาปจารี ปิยวาทิตี ฯ

ตั้ ก็ มณฺณสิ มหาราช พุราหฺมณสฺส เจปิ อิชฺฌเมยฺย ธเนน วา ธณฺเณน วา รชเตน
 วา ชาตฺรุเปณ วา พุราหฺมโณปิสุตฺตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี ก็การปฏิสุตฺตาวี มนาปจารี
 ปิยวาทิ ฯ เวสฺโสปิสุตฺตาสฺส ... สุตฺโตปิสุตฺตาสฺส ... ขตฺติโยปิสุตฺตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี
 ก็การปฏิสุตฺตาวี มนาปจารี ปิยวาทิติ ฯ พุราหฺมณสฺส เจปิ โภ กจฺจาน อิชฺฌเมยฺย ธเนน วา
 ธณฺเณน วา รชเตน วา ชาตฺรุเปณ วา พุราหฺมโณปิสุตฺตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี
 ก็การปฏิสุตฺตาวี มนาปจารี ปิยวาทิ ฯ เวสฺโสปิสุตฺตาสฺส ... สุตฺโตปิสุตฺตาสฺส ...
 ขตฺติโยปิสุตฺตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี ก็การปฏิสุตฺตาวี มนาปจารี ปิยวาทิติ ฯ

ต่ ก็ มณฺณสิ มหาราช เวสฺสสฺส เจปิ อิหฺมเยยฺย ธเนน วา ธนฺเณน วา รชเตน วา
 ชาตฺรุเปณ วา เวสฺสโสปิสุตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี ก็การปฏิสุตาวี มนาปจารี
 ปิยวาที ฯ สฺสทฺโทปิสุตาสฺส ... ขตฺติโยปิสุตาสฺส ... พุราหฺมโณปิสุตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี
 ปจฺฉานิปาตี ก็การปฏิสุตาวี มนาปจารี ปิยวาทีติ ฯ เวสฺสสฺส เจปิ โก กจฺจํณ อิหฺมเยยฺย ธเนน
 วา ธนฺเณน วา รชเตน วา ชาตฺรุเปณ วา เวสฺสโสปิสุตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี
 ก็การปฏิสุตาวี มนาปจารี ปิยวาที ฯ สฺสทฺโทปิสุตาสฺส ... ขตฺติโยปิสุตาสฺส ... พุราหฺมโณปิสุ
 ตาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี ก็การปฏิสุตาวี มนาปจารี ปิยวาทีติ ฯ

ต่ กี่ มณฺณลสิ มหาราช สฺกทสฺส เจปิ อิชฺฌเมยฺย ธเนน วา ธนฺเณน วา รชเตน วา
 ชาตฺรุเปณ วา สฺกทโทปิสฺสาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี กิการปภฺกิสฺสาวิ มนาปจารี ปิยวาที ฯ
 ขตฺติโยปิสฺสาสฺส พฺรหฺมโณปิสฺสาสฺส เวสฺสโณปิสฺสาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี
 กิการปภฺกิสฺสาวิ มนาปจารี ปิยวาทีติ ฯ สฺกทสฺส เจปิ โก กจฺจาน อิชฺฌเมยฺย ธเนน วา ธนฺเณน
 วา รชเตน วา ชาตฺรุเปณ วา สฺกทโทปิสฺสาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺฉานิปาตี กิการปภฺกิสฺสาวิ
 มนาปจารี ปิยวาที ฯ ขตฺติโยปิสฺสาสฺส พฺรหฺมโณปิสฺสาสฺส เวสฺสโณปิสฺสาสฺส ปุพฺพพฺภุจายี
 ปจฺฉานิปาตี กิการปภฺกิสฺสาวิ มนาปจารี ปิยวาทีติ ฯ

ตั้ง กี่ มณฑล มหาราช ยถิ เหว่ สมนเต อิมะ จตตาริ วนณา สมา^๑ โหนติ โน วา

[๔๖๖]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไหน ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่พราหมณ์ ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้พราหมณ์ แพศย์ ... สูทร ... กษัตริย์ ... (พวกอื่น) ก็จะพึงลุกขึ้นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะแก่พราหมณ์นั้น?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่พราหมณ์ ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้พราหมณ์ แพศย์ สูทร กษัตริย์ (พวกอื่น) ก็จะพึง ลุกขึ้นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะแก่พราหมณ์นั้น.

[๔๖๗]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไหน ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่แพศย์ ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้แพศย์ สูทรกษัตริย์ พราหมณ์ ก็จะพึงลุกขึ้นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะแก่แพศย์นั้น?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่แพศย์ ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้แพศย์ สูทร กษัตริย์ พราหมณ์ (พวกอื่น) ก็จะพึงลุกขึ้นก่อนนอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะแก่แพศย์นั้น.

[๔๖๘]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไหน ถ้าแม้ความปรารถนาจะสำเร็จแก่สูทร ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้สูทร กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ (พวกอื่น) ก็จะพึงลุกขึ้นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจพุดไพเราะแก่สูทรนั้น?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ถ้าแม้ความปรารถนาจะพึงสำเร็จแก่สูทร ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินหรือทองแล้ว แม้สูทร กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ (พวกอื่น) ก็จะพึงลุกขึ้นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังรับใช้ ประพฤติให้ถูกใจ พุดไพเราะแก่สูทรนั้น.

[๔๖๙]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไหน ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น

วรรณสีเหล่านี้ย่อมเป็นผู้เสมอกันหรือมิใช่ หรือมหาบพิตรจะทรงมีความเข้าใจพระทัยในวรรณสีเหล่านี้อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ แน่นนอน เมื่อเป็นเช่นนั้น วรรณสีเหล่านี้เป็นผู้เสมอกันหมด ในวรรณสีเหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่

กถิ วา เต เอตถ โหตีติ ๑ อทฺธา โข โภ กจฺจาน เอวํ สนฺเต อิมे จตฺตาริ วณฺณา สมสฺมา
โหนติ นานํ^๑ เอตถ กิณฺจิ นานากรรมํ สมนุสฺสสามีติ ๑

[๔๗๐]

อิมินาปิ โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา โฆโสเยเวโส โลกสุมี พุราหุมนาว
เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อณฺโณ วณฺโณ ๑เปฯ พุราหุมทาทาติ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช อีธาสุส
ขตฺติโย ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาทิ ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ
สมุพฺปปลาปี อภิขณฺณาลุ พยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ
ทฺถกคฺชี วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺเชยฺย โน วา กถิ วา เต เอตถ โหตีติ ๑ ขตฺติโยปิ หิ โภ กจฺจาน
ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุ มิจฺฉาจารี มุสาวาทิ ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมุพฺปปลาปี
อภิขณฺณาลุ พยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทฺถกคฺชี วินิปาตํ นิรยํ
อุปฺปชฺเชยฺย เอวํ เม เอตถ โหติ เอวณฺจ ปน เม เอตํ อรหตํ สุตฺนติ ๑

[๔๗๑]

สาธุ สาธุ มหาราช สาธุ โข เต เอตํ มหาราช เอวํ โหติ สาธุ จ ปน เต เอตํ อรหตํ
สุตํ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช อีธาสุส พุราหุมนโณ ... อีธาสุส เวสฺโส ... อีธาสุส สุทฺโท
ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี ๑เปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทฺถกคฺชี วินิปาตํ
นิรยํ อุปฺปชฺเชยฺย โน วา กถิ วา เต เอตถ โหตีติ ๑ สุทฺโทปิ หิ โภ กจฺจาน ปาณาติปาตี
อทินฺนาทายี ๑เปฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา อปายํ ทฺถกคฺชี วินิปาตํ นิรยํ
อุปฺปชฺเชยฺย เอวํ เม เอตถ โหติ เอวณฺจ ปน เม เอตํ อรหตํ สุตฺนติ ๑

[๔๗๒]

สาธุ สาธุ มหาราช สาธุ โข เต เอตํ มหาราช เอวํ โหติ สาธุ จ ปน เต เอตํ อรหตํ
สุตํ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช ยถิ เอวํ สนฺเต อิมे จตฺตาริ วณฺณา สมสฺมา โหนติ โน วา
กถิ วา เต เอตถ โหตีติ ๑ อทฺธา โข กจฺจาน เอวํ สนฺเต อิมे จตฺตาริ วณฺณา สมสฺมา
โหนติ นานํ เอตถ กิณฺจิ นานากรรมํ สมนุสฺสสามีติ ๑

[๔๗๓]

อิมินาปิ โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา โฆโสเยเวโส โลกสุมี พุราหุมนาว
เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อณฺโณ วณฺโณ ๑เปฯ พุราหุมทาทาติ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช อีธาสุส
ขตฺติโย ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต อทินฺนาทาทา ปฏฺวิโรโต กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต
มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต ปิสุณาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต ผรุสาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต สมุพฺปปลาปา ปฏฺวิโรโต
อนภิขณฺณาลุ อพยาปนฺนจิตฺโต สมมาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา สุกคฺชี สกคฺชี โลกํ

๑ ย. สัพพตฺถ น สนฺตีติ ทิสฺสตี ๑

เห็นจะต่างอะไรกัน.

[๔๗๐]

ดูกรมหาบพิตร คำที่อาตมภาพกล่าวนี้ว่า วรณที่ประเสริฐคือพราหมณ์เท่านั้นวรรณอื่นแล้ว พราหมณ์เป็นทายาทของพรหม นั้นเป็นแต่คำโฆษณาเท่านั้น ดังนี้ บัณฑิตพึงทราบ โดยปริยายแม้ว่า ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน กษัตริย์ในโลกนี้พึงฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุคเทจ พุคส่อเสียด พุคคำหยาบ พุคเพื่อเจือมกโลก มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงออบาย ทุกคติ วินิบาต นรกหรือมิใช่ หรือมหาบพิตรจะทรงมีความเข้าพระทัยในเรื่องนี้อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ความจริง ถึงเป็นกษัตริย์ เมื่อฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุคเทจ พุคส่อเสียด พุคคำหยาบ พุคเพื่อเจือ มกโลก มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิเมื่อตายไป ก็พึงเข้าถึงออบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ข้าพเจ้ามีความคิดเห็นในเรื่องนี้ อย่างนี้ อนึ่ง ข้าพเจ้าได้ฟังมาแต่พระอรหันต์ทั้งหลายก็เช่นนั้น.

[๔๗๑]

ดิละฯ มหาบพิตร เป็นความดีที่มหาบพิตรมีความเข้าพระทัยข้อนี้ อย่างนั้น และ เป็นความดีที่มหาบพิตรได้ทรงสดับข้อนี้มาแต่พระอรหันต์ทั้งหลาย ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน พราหมณ์ แพศย์ สุทร ในโลกนี้ เมื่อฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุคเทจ พุคส่อเสียด พุคคำหยาบ พุคเพื่อเจือ มกโลก มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไป ก็พึงเข้าถึงออบาย ทุกคติ วินิบาต นรกหรือมิใช่หรือมหาบพิตรจะทรงมีความเข้าพระทัยในเรื่องนี้ อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ความจริง ถึงจะเป็นพราหมณ์ เป็นแพศย์ เป็นสุทรก็ดี เมื่อฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุคเทจ พุคส่อเสียด พุคคำหยาบ พุคเพื่อเจือ มกโลก มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไปก็พึงเข้าถึงออบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ข้าพเจ้ามีความเห็นในเรื่องนี้ อย่างนี้. อนึ่ง ข้าพเจ้าได้ฟังมาแต่พระอรหันต์ทั้งหลายก็เช่นนั้น.

[๔๗๒]

ดิละฯ มหาบพิตร เป็นความดีที่มหาบพิตรมีความเข้าพระทัยข้อนี้ อย่างนั้น อนึ่ง เป็นความดีที่มหาบพิตรได้ทรงสดับข้อนี้มาแต่พระอรหันต์ทั้งหลาย ดูกรมหาบพิตรมหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น วรณสี่เหล่านี้เป็นผู้เสมอกัน ทั้งหมดหรือมิใช่ หรือมหาบพิตรจะทรงมีความเข้าพระทัยในวรณสี่เหล่านี้ อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ แน่นนอน เมื่อเป็นเช่นนั้น วรณสี่เหล่านี้ ก็เป็นผู้เสมอกันหมด ในวรณสี่เหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นจะต่างอะไรกัน.

[๔๗๓]

ดูกรมหาบพิตร คำที่อาตมภาพกล่าวนี้ว่า วรณที่ประเสริฐคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณอื่นแล้ว ... พราหมณ์เป็นทายาทของพรหม นั้นเป็นแต่คำโฆษณาในโลกเท่านั้น ดังนี้ บัณฑิตพึงทราบโดยปริยายแม้ว่า ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน กษัตริย์ ในโลกนี้ พึงเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุคเทจ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพื่อเจือ ไม่มกโลก มีจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ หรือมิใช่หรือมหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยในเรื่องนี้ อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ความจริง ถึงเป็นกษัตริย์ เมื่อเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุคเทจ เว้นขาด จากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพื่อเจือ ไม่

อุปปชฺเชยฺย โน วา ถลํ วา เต เอตฺถ โหตีติ ๑ ขตฺติโยปิ หิ โภ กจฺจาน ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโร อทินฺนาทานา ปฏฺวิโร กาเมสุมิฉฺฉาจารา ปฏฺวิโร มุสาวาทา ปฏฺวิโร ปิสุณาย
 วาจาเย ปฏฺวิโร ผรุสฺสาย วาจาเย ปฏฺวิโร สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโร อนภิขฺฌาตุ
 อพฺยาปนฺนจิตฺโต สมฺมาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา สุคฺคิ สกฺกํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย เอวํ
 เม เอตฺถ โหติ เอวเมจ ปน เม เอตํ อรหตํ สุตฺตุนฺติ ๑ มหาบพิตร

[๔๗๔]

สาธุ สาธุ มหาราช สาธุ โข เต เอตํ มหาราช เอวํ โหติ สาธุ จ ปน เต เอตํ อรหตํ
 สุตํ ตํ ก็ มลฺลลสฺส มหาราช อิทาสฺส พุราหฺมณฺ ... อิทาสฺส เวสฺสโต ... อิทาสฺส สฺสทฺโท
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิโร ๑เปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา สุคฺคิ สกฺกํ โลกํ
 อุปปชฺเชยฺย โน วา ถลํ วา เต เอตฺถ โหตีติ ๑ สฺสทฺโทปิ หิ โภ กจฺจาน ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโร อทินฺนาทานา ปฏฺวิโร ๑เปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺนา สุคฺคิ สกฺกํ
 โลกํ อุปปชฺเชยฺย เอวํ เม เอตฺถิ โหติฯ เอวเมจ ปน เม เอตํ อรหตํ สุตฺตุนฺติ ๑

[๔๗๕]

สาธุ สาธุ มหาราช สาธุ โข เต เอตํ มหาราช เอวํ โหติ สาธุ จ ปน เต เอตํ อรหตํ
 สุตํ ตํ ก็ มลฺลลสฺส มหาราช ยถิ เอวํ สนฺเต อิมํ จตฺตาโร วณฺณา สมฺสมา โหณฺติ โน วา
 ถลํ วา เต เอตฺถ โหตีติ ๑ อทฺธา โข โภ กจฺจาน เอวํ สนฺเต อิมํ จตฺตาโร วณฺณา สมฺสมา
 โหณฺติ นาทํ เอตฺถ กิณฺจิ นานากรรมํ สมฺนุสฺสามิติ ๑

[๔๗๖]

อิมินาปิ โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา โฆโสเยเวโส โลกสฺมี พุราหฺมณาว
 เสฏฺโฐ วณฺโณ ๑เปฯ พุราหฺมทายาทาติ ตํ ก็ มลฺลลสฺส มหาราช อิท ขตฺติโย สนฺธิ วา
 จินฺนุเทยฺย นิลุโลปํ วา หเรยฺย เอกาคาริกํ วา กรเยยฺย ปริปนฺเถ วา ติฏฺฐเยยฺย ปรรทํ วา
 กจฺเจยฺย ตณฺเजेเต ปุริสา กเหตุวา ทสฺเสยฺยํ อัย เต เทว โจโร อาคํ จาริ อิมสฺส ยํ อิจฺฉติ ตํ
 ทณฺฑํ ปณฺเฑหิติ กิณฺติ นํ กรเยยาสีติ ๑ ฌาเตยฺยาม วา โภ กจฺจาน ผาเลยฺยาม^๑ วา
 ปพฺพาเชยฺยาม วา ยถาปจฺจํ วา กรเยยํ ตํ กิสฺส เหตุ ยา หิสฺส โภ กจฺจาน
 ปพฺเพ ขตฺติโยติ สมฺมณฺสา สาสฺส อนฺตรหิตา โจโรเตวว สงฺขํ กจฺฉติติ ๑

[๔๗๗]

ตํ ก็ มลฺลลสฺส มหาราช อิท พุราหฺมณฺ ... อิท เวสฺสโต ... อิท สฺสทฺโท สนฺธิ วา จินฺนุเทยฺย
 นิลุโลปํ วา หเรยฺย เอกาคาริกํ วา กรเยยฺย ปริปนฺเถ วา ติฏฺฐเยยฺย ปรรทํ วา กจฺเจยฺย
 ตณฺเजेเต ปุริสา กเหตุวา ทสฺเสยฺยํ อัย เต เทว โจโร อาคํ จาริ อิมสฺส ยํ อิจฺฉติ ตํ ทณฺฑํ

๑ ส. ย. ขาเปยฺยาม ๑

มักโลก มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ข้าพเจ้ามีความเห็นในเรื่องนี้อย่างนี้. อนึ่ง ข้าพเจ้าได้ฟังมาแต่พระอรหันต์ทั้งหลายก็เช่นนั้น.

[๔๗๔]

ดิละๆ มหাবพิตร เป็นความดีที่มหาบพิตรมีความเข้าพระทัยข้อนี้เช่นนั้น และเป็นความดีที่มหาบพิตรได้ทรงสดับข้อนี้มาแต่พระอรหันต์ทั้งหลาย ดูกรมหาบพิตร จะเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน พราหมณ์ แพศย์ สุทร ในโลกนี้ พึงเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดิในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการคำส่อเสียด เว้นขาดจากการคำหยาบ เว้นขาดจากการคำเพื่อเจ้อ ไม่มักโลก มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์หรือมิใช่ หรือมหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยในเรื่องนี้อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ ความจริง ถึงเป็นพราหมณ์ เป็นแพศย์ เป็นสุทรก็ดีเมื่อเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดิในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการคำส่อเสียด เว้นขาดจากการคำหยาบ เว้นขาดจากการคำเพื่อเจ้อ ไม่มักโลก มีจิตไม่พยายาบท เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ ข้าพเจ้า มีความเห็นในเรื่องนี้อย่างนี้. อนึ่ง ข้าพเจ้าได้ฟังมาแต่พระอรหันต์ทั้งหลาย ก็เช่นนั้น.

[๔๗๕]

ดิละๆ มหাবพิตร เป็นความดีที่มหาบพิตรมีความเข้าพระทัยข้อนี้เช่นนั้น และเป็นความดีที่มหาบพิตรได้ทรงสดับข้อนี้มาแต่พระอรหันต์ทั้งหลาย ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน ถ้าเป็นเมื่อเช่นนั้น วรรณสี่เหล่านี้เป็นผู้เสมอกันหรือมิใช่ หรือมหาบพิตรจะทรงมีความเข้าพระทัยในวรรณสี่เหล่านี้ได้อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ แน่นนอน เมื่อเป็นเช่นนั้น วรรณสี่เหล่านี้ก็เป็นผู้เสมอกันหมดในวรรณสี่เหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นจะต่างอะไรกัน.

[๔๗๖]

ดูกรมหาบพิตร คำที่อาตมภาพกล่าวนี้ว่า วรรณที่ประเสริฐคือพราหมณ์ เท่านั้น พราหมณ์เป็นทายาทของพรหม นั่นเป็นแต่คำโฆษณาในโลกเท่านั้น ดังนี้ บัณฑิต พึงทราบโดยปริยาย همین ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน กษัตริย์ในโลกนี้ พึงตัดช่องหรือย่องเบา พึงทำการปล้น หรือดักคอยทำร้ายคนที่ทางเปลี่ยว หรือพึงคบหาภริยาของผู้อื่น ถ้าราชบุรุษทั้งหลายจับเขาได้แล้ว พึงแสดงว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นโจรประพฤติดิต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารณาจะลงพระราชอาญาสถานใดแก่โจรนี้ ของทรงโปรด ให้ลงพระราชอาญสถานนั้นเถิด ดังนี้ มหาบพิตรจะพึงโปรดให้ทำอย่างไรกะโจรนั้น?

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ ข้าพเจ้าก็พึงให้ฆ่าเสีย หรือพึงผ่าอกเสีย พึงเนรเทศเสียหรือพึงทำตามสมควรแก่เหตุ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะชื่อเมื่อก่อนของเขาว่ากษัตริย์นั้น หายไปเสียแล้ว เขาย่อมถึงการนับว่าเป็นโจรนั้นเทียว.

[๔๗๗]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนี้เป็นไฉน พราหมณ์ แพศย์ สุทรในโลกนี้ พึงตัดช่องหรือย่องเบา พึงทำการปล้น หรือดักคอยทำร้ายคนที่ทางเปลี่ยว หรือพึงคบหาภริยาของผู้อื่น ถ้าราชบุรุษทั้งหลายจับเขาได้แล้ว พึงแสดงว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นโจรประพฤติดิต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารณาจะลงพระราชอาญาสถานใดแก่โจรนี้ ของทรงโปรดให้ลงพระราชอาญสถานนั้นเถิด ดังนี้ มหาบพิตรจะพึงโปรดให้ทำอย่างไรกะโจรนั้น?

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ ข้าพเจ้าก็พึงให้ฆ่าเสีย หรือพึงให้ผ่าอกเสีย พึงเนรเทศเสีย หรือพึงทำตามสมควรแก่เหตุ

ปณฺเฑหิตฺติ กิณฺธุ ๓ ๓ กรฺยฺยาสีตฺติ ฯ ฌาเตยฺยํ วา โภ กจฺจาน ฌาเลยฺยํ วา
ปพฺพาเชยฺยํ วา ยถาปจฺจํ วา กรฺยฺยํ ตํ กิสฺส เหตฺุ ย หิสฺส โภ กจฺจาน ปุพฺเพ
สุทฺโทติ สมณฺหา สาสฺส อนฺตรหิตา โจรฺเตวฺว สงฺขํ กจฺจตฺติติ ฯ

[๔๗๘]

ตํ กิ มณฺเฑสฺสี มหาราช ยถิ เอวํ สนฺเต อิมํ จตฺตาริ วณฺหา สมสฺมา โหนฺติ โน
วา กถํ วา เต เอตฺถ โหตฺติติ ฯ อทฺธา โข โภ กจฺจาน เอวํ สนฺเต อิมํ จตฺตาริ วณฺหา
สมสฺมา โหนฺติ นานํ เอตฺถ กิณฺจิ นานากรรมํ สมฺนุสฺสํมิตฺติ ฯ

[๔๗๙]

อิมินาปี โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา โฆโสเยเวโส โลกสฺมี
พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อยฺโย วณฺโณ ฯเปฯ พฺราหฺมทฺยาทาทิ ตํ กิ มณฺเฑสฺสี
มหาราช อธิ ขตฺติโย เกสมสฺสุํ โอาหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺวา อสฺสวโรตฺวา ปาณาติปาทา วิโรตฺวา อทินฺนาทานา วิโรตฺวา มุสาวาทา
เอกภคฺติโก พฺราหฺมจาริ สิลฺลา กลฺยาณธมฺโม กิณฺธุ ๓ ๓ กรฺยฺยาสีตฺติ ฯ อภิวาเทยฺยํ วา โภ กจฺ
จาน ปจฺจกฺกุญฺเญยฺยํ วา อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยํ อภินิมนฺเตยฺยํ วา^๑ ๓ จีวรปิตฺทปาตเสนาสน-
กิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารเอหิ ธมฺมิกํ วา อสฺส รกฺขาวรรณคฺคตฺติ
สํวิทฺเทยฺยํ ตํ กิสฺส เหตฺุ ย หิสฺส โภ กจฺจาน ปุพฺเพ ขตฺติโยติ สมณฺหา สาสฺส
อนฺตรหิตา สมฺโณเตวฺว สงฺขํ กจฺจตฺติติ ฯ อสฺส วิโรตฺวา

[๔๘๐]

ตํ กิ มณฺเฑสฺสี มหาราช อธิ พฺราหฺมโณ ... อธิ เวสฺโส ... อธิ สุทฺโท เกสมสฺสุํ
โอาหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺวา อสฺส วิโรตฺวา
ปาณาติปาทา วิโรตฺวา อทินฺนาทานา วิโรตฺวา มุสาวาทา เอกภคฺติโก พฺราหฺมจาริ สิลฺลา
กลฺยาณธมฺโม กิณฺธุ ๓ ๓ กรฺยฺยาสีตฺติ ฯ อภิวาเทยฺยํ วา โภ กจฺจาน ปจฺจกฺกุญฺเญยฺยํ วา อาสเนน
วา นิมนฺเตยฺยํ อภินิมนฺเตยฺยํ วา^๒ ๓ จีวรปิตฺทปาตเสนาสนกิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารเอหิ
ธมฺมิกํ วา อสฺส รกฺขาวรรณคฺคตฺติ สํวิทฺเทยฺยํ ตํ กิสฺส เหตฺุ ย หิสฺส โภ กจฺจาน ปุพฺเพ
สุทฺโทติ สมณฺหา สาสฺส อนฺตรหิตา สมฺโณเตวฺว สงฺขํ กจฺจตฺติติ ฯ

[๔๘๑]

ตํ กิ มณฺเฑสฺสี มหาราช ยถิ เอวํ สนฺเต อิมํ จตฺตาริ วณฺหา สมสฺมา โหนฺติ โน

๑ ย. ปี ฯ

๒ ย. ปี ฯ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชื่อเมื่อก่อนของเขาว่าสุทรนั้น หายไปเสียแล้ว เขาย่อมถึงการนับว่าเป็นโจรนั้นเทียว.

[๔๗๘]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน ถ้าเมื่อเป็น เช่นนั้น วรรณสี่เหล่านี้ก็เป็นผู้เสมอกันหมดหรือมิใช่ หรือมหาบพิตรจะมีความเข้าพระทัยใน วรรณสี่เหล่านี้อย่างไร?

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ แน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ วรรณสี่เหล่านี้ก็เป็นผู้เสมอกันหมดในวรรณสี่เหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นจะต่างอะไรกัน.

[๔๗๙]

ดูกรมหาบพิตร คำที่อาตมภาพกล่าวว่า วรรณที่ประเสริฐคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณอื่นเลว พราหมณ์เป็นทายาทของพรหม นั้นเป็นแต่คำโฆษณาในโลกเท่านั้น ดังนี้ บัณฑิต พิงทราบโดยปริยายแล้ว ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน กษัตริย์ ในโลกนี้ พิงปลงพระเกศและพระมัสสุ ทรงนุ่งห่มผ้ากาสาชะ เสด็จจากพระราชนิเวศน์ ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ทรงเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ทรงเว้นขาดจากการลักทรัพย์ ทรงเว้นขาดจากการพูดเท็จ ล้นกัตดาหารหนเดียว ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีล มีกัลยาณธรรม มหาบพิตร

จะทรงทำอย่างไรกะราชบรรพชิตนั้น?

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ ข้าพเจ้าพึงกราบไหว้บ้าง พิงลูกรับบ้าง พิงเชื้อเชิญด้วยอาสนะบ้าง พิงบำรุงราชบรรพชิตนั้นด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและกิลานปัจฉัยเภสัชบริวาร บ้าง พิงจัดการรักษาป้องกันคุ้มครองอันเป็นธรรมกะราชบรรพชิตนั้นบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชื่อเมื่อก่อนของเขาว่ากษัตริย์นั้นหายไปเสียแล้ว เขาย่อมถึงการนับว่าสมณะนั้นเทียว.

[๔๘๐]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน พราหมณ์ แพศย์ สุทรในโลกนี้ พิงปลงผมและหวนด นุ่งห่มผ้ากาสาชะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ ล้นกัตดาหารหนเดียวประพฤติพรหมจรรย์ มีศีล มีกัลยาณธรรม มหาบพิตร จะพึงทำอย่างไรกับบรรพชิตนั้น.

ข้าแต่พระกัจจนะผู้เจริญ ข้าพเจ้าพึงกราบไหว้บ้าง พิงลูกรับบ้าง พิงเชื้อเชิญด้วยอาสนะ บ้าง พิงบำรุงบรรพชิตนั้นๆ ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และกิลานปัจฉัยเภสัชบริวารบ้าง พิงจัดการรักษาป้องกันคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่บรรพชิตนั้นๆ บ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะชื่อเมื่อก่อนของผู้นั้นว่า สุทร นั้นหายไปเสียแล้ว เขาย่อมถึงการนับว่าสมณะนั้นเทียว.

[๔๘๑]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น วรรณสี่เหล่านี้ก็เป็นผู้เสมอกันหมดหรือมิใช่ หรือในวรรณสี่เหล่านี้ มหาบพิตรจะมีความเข้าพระทัยอย่างไร?

วา กถิ วา เต เอตถ โหตีติ ๑ อทุธา โข โภ กัจจัน เอว สนฺเต อิเม จตฺตาริ วณฺณา
สมสฺมา โหนฺติ นาคิ เอตถ กิณฺจิ นานากรรมิ สมนุสฺสามิติ ๑

[๔๘๒]

อิมินา^๑ โข เอตํ มหาราช ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา โฆโสเยเวโส โลกสฺมี พฺราหฺมณาว
เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโหล วณฺโณ พฺราหฺมณาว สุกโก วณฺโณ กโณห อญฺโหล วณฺโณ
พฺราหฺมณาว สุขณฺณติ โน อพฺราหฺมณา พฺราหฺมณาว พฺรหฺมโน ปุตฺตา โอรสสา มุขโต
ชาตา พฺรหฺมชา พฺรหฺมนิมฺมิตา พฺรหฺมทายาทาติ ๑

[๔๘๓]

เอวํ วุตฺเต ราชาน มธฺโร อวณฺติปุตฺโต อายสฺมนนฺตํ มหากัจจัน เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ โภ
กัจจัน อภิกฺกนฺตํ โภ กัจจัน เสยฺยถาปี^๒ กัจจัน นิกฺกฺขชิตํ วา อุกฺกฺขเชยฺย ปฏิจฺจนนํ
วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคิ อากิฺกฺเชยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชชิตํ ชาเรยฺย จกฺขมฺนโต
รูปานิ ทกฺขณฺตติ เอวเมว โภตา กัจจเนน อนนฺกปรียาเยน รมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภวณฺตํ
กัจจัน สรณํ กัจจามิ รมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ กัจจโน ชาเรตุ อชฺชตฺตฺเต
ปาณฺสเปตํ สรณฺจกตฺนติ ๑

[๔๘๔]

มา โข มํ ตฺวํ มหาราช สรณํ อคฺมาสิ ตเมตํ ตฺวํ ภควนฺตํ สรณํ กัจจ รมฺหิ สรณํ
คโตติ ๑ กหิ ปน โภ กัจจัน เอตฺรหิ โส ภควา วิหฺรติ อรหิ สมนฺมาสมฺพุทฺโธติ ๑
ปรินิพฺพุโต โข มหาราช เอตฺรหิ โส ภควา อรหิ สมนฺมาสมฺพุทฺโธติ ๑

[๔๘๕]

สเจ หิ มยฺ โภ กัจจัน สฺสณฺเวยฺยาม ตํ ภควนฺตํ ทสฺสุ โยชนฺสฺ ทสปี มยฺ โยชนานิ
กฺจฺเจยฺยาม ตํ ภควนฺตํ ทสฺสณาย อรหฺนฺตํ สมนฺมาสมฺพุทฺธํ สเจ หิ มยฺ โภ กัจจัน สฺสณฺเวยฺยาม
ตํ ภควนฺตํ วิสฺตียา โยชนฺสฺ ... ตีสา ยโยชนฺสฺ ... จตฺตافیสา ยโยชนฺสฺ ... ปณฺณาสาย โย
ชนฺสฺ ปณฺณาสมฺปิ มยฺ โยชนานิ กฺจฺเจยฺยาม ตํ ภควนฺตํ ทสฺสณาย อรหฺนฺตํ สมนฺมาสมฺพุทฺธํ
โยชนสฺเต เจปี มยฺ โภ กัจจัน สฺสณฺเวยฺยาม ตํ ภควนฺตํ โยชนสฺตํปี มยฺ กฺจฺเจยฺยาม ตํ ภควนฺตํ
ทสฺสณาย อรหฺนฺตํ สมนฺมาสมฺพุทฺธํ ยโต จ โข โภ กัจจัน ปรีนิพฺพุโต โส ภควา ปรี
นิพฺพุตํปี มยฺ [^๓] ภควนฺตํ สรณํ กัจจาม รมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ กัจจโน

๑ ย. อิมินาปี ๑

๒ ย. เอตฺถนฺตเร โภติ ทิสฺสติ ๑

๓ ย. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสติ ๑

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ แน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ วรรณสี่เหล่านี้ก็เป็นผู้เสมอกันหมดในวรรณสี่เหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นจะต่างอะไรกัน.

[๔๘๒]

ดูกรมหาบพิตร คำที่อาตมภาพกล่าวนี้ว่า วรรณที่ประเสริฐคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณอื่นแล้ว วรรณที่ข้าคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณอื่นคำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ ผู้มิใช่พราหมณ์ ไม่บริสุทธิ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตรพรหม เป็นโอรสเกิดแต่ปากพรหม เกิดแต่พรหม อันพรหมนิรมิต เป็นทายาทของพรหม นั่นเป็นแต่คำโฆษณาในโลกเท่านั้น ดังนี้ บัณฑิตพึงทราบโดยปริยายนี้.

พระเจ้ามรุตราชแสดงพระองค์เป็นอุบาสก

[๔๘๓]

เมื่อท่านพระมหากัจจายะกล่าวอย่างนี้แล้ว พระเจ้ามรุตราชวันติบุตรได้ตรัสว่า ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหลางของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือ ตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉันท พระกัจจายะผู้เจริญ ประกาศธรรมโดยอเนกปริยายฉันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระกัจจายะผู้เจริญ พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระกัจจายะผู้เจริญ จงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

[๔๘๔]

ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรอย่าทรงถึงอาตมภาพว่าเป็นสรณะเลย จงทรงถึง พระผู้มีพระภาคที่อาตมภาพถึงว่าเป็นสรณะนั้น ว่าเป็นสรณะเถิด.

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ เดียวนี้ พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับอยู่ที่ไหน? ดูกรมหาบพิตร เดียวนี้พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเสด็จปรินิพพานเสียแล้ว.

[๔๘๕]

ข้าแต่พระกัจจายะผู้เจริญ ก็ถ้าข้าพเจ้าพึงได้ฟังว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น(ประทับอยู่) ในทางสิบโยชน์ ข้าพเจ้าก็พึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แม้เส้นทางสิบโยชน์ สามสิบโยชน์ สี่สิบโยชน์ ห้าสิบโยชน์ แม้ร้อยโยชน์ ข้าพเจ้าก็จะพึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แม้เส้นทางร้อยโยชน์ แต่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เสด็จปรินิพพานเสียแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอถึงพระผู้มีพระภาคแม้เสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระกัจจายะผู้เจริญ จงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ชาเรตุ อชุตตะเก ปาณูปเต สรณํคตุนฺติ ฯ

มรฺรสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ จตฺตํ ฯ

จบ มธุรสสูตร ที่ ๔.

โพธิราชกุมารสูตร^๑

[๔๘๖]

เอวมเม สุตฺโต เอกํ สมฺมํ ภควา ภกฺขเสว วิหริติ สสฺสุมารคิเร เกสสพาวเน มิคทาเย ฯ
เตน โข ปน สมฺเณน โพธิสฺส ราชกุมารสฺส โกกนุโท^๑ นาม ปาสาโท อจิรการิตโต โหติ
อนชฺฌาวุญฺโจะ สมเณน วา พุราหุเมณฺเณน วา เกณจิ วา มนุสฺสญฺเณน ฯ อถ โข โพธิ
ราชกุมารो สลฺยชิกาปฺตํ มาณวํ อามนฺเตสิ เอहि ตวํ สมฺมํ สลฺยชิกาปฺตํ เยน ภควา
เตนุปสงฺกมํ อุปสงฺกमितฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทํ อุปฺปาพาริ อุปฺปาตงฺกํ
ลหุญฺจํ พลํ ฬาสฺสวิหาริ ปุณฺณํ โพธิ ฆนฺเต ราชกุมาริ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทํ
อุปฺปาพาริ อุปฺปาตงฺกํ ลหุญฺจํ พลํ ฬาสฺสวิหาริ ปุณฺณํ อเวจฺจ วเทหิ อธิวเสตฺถ กิร
ฆนฺเต ภควา โพธิสฺส ราชกุมารสฺส สุวตฺตนาถ ฆตฺตํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ฯ เอวํ โภติ โข
สลฺยชิกาปฺตํ มาณโว โพธิสฺส ราชกุมารสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมํ
อุปสงฺกमितฺวา ภควตา สทฺธิํ โสโมโมทํ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ
นิสีทํ ฯ

[๔๘๗]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สลฺยชิกาปฺตํ มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ โพธิ โภ โคตม
ราชกุมาริ โภโต โคตมสฺส ปาเท สิริสา วนฺทํ อุปฺปาพาริ อุปฺปาตงฺกํ ลหุญฺจํ พลํ
ฬาสฺสวิหาริ ปุณฺณํ อเวจฺจ ปน วเทหิ อธิวเสตฺถ กิร ภวํ โคตโม โพธิสฺส ราชกุมารสฺส
สุวตฺตนาถ ฆตฺตํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ฯ อธิวเสสิ ภควา ตฺถนฺทึภาเวน ฯ อถ โข
สลฺยชิกาปฺตํ มาณโว ภควโต อธิวสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เยน โพธิ ราชกุมาริ
เตนุปสงฺกมํ อุปสงฺกमितฺวา โพธิ ราชกุมาริ เอตทโวจ อโวจฺมุหา โข มยํ โภโต วจเนน
ตํ ภวนฺตํ โคตมํ โพธิ โภ โคตม ราชกุมาริ โภโต โคตมสฺส ปาเท สิริสา วนฺทํ
อุปฺปาพาริ อุปฺปาตงฺกํ ลหุญฺจํ พลํ ฬาสฺสวิหาริ ปุณฺณํ อเวจฺจ วเทหิ อธิวเสตฺถ กิร ภวํ
โคตโม โพธิสฺส ราชกุมารสฺส สุวตฺตนาถ ฆตฺตํ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ อธิวตฺถลฺลจฺจ ปน สมเณน
โคตมเณนาติ ฯ อถ โข โพธิ ราชกุมาริ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจุเณน^๒ นิเวสเน ปณฺธิตํ ขาทนียํ
โภชนียํ ปฏฺฐิยาทาเปตฺวา โกกนุทญฺจ ปาสาทํ โอทาเตหิ ทฺฐเสหิ สนฺนรทาเปตฺวา ยาว
ปจฺจุณฺมโสปาณกเพวรา สลฺยชิกาปฺตํ มาณวํ อามนฺเตสิ เอहि ตวํ สมฺมํ สลฺยชิกาปฺตํ เยน
ภควา เตนุปสงฺกมํ อุปสงฺกमितฺวา ภควโต กาลํ อาโรเจหิ กาลิ ฆนฺเต นิฏฺฐิตํ ฆตฺตมนฺติ ฯ
เอวํ โภติ โข สลฺยชิกาปฺตํ มาณโว โพธิสฺส ราชกุมารสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา

๑ ส. ย. โกกนุโท ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร สเกติ ทิสฺสตี ฯ

๕. โพธิราชกุมารสูตร

เรื่อง โพธิราชกุมาร

[๔๘๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เกศกพามิคทายวัน เขตนครสูงสูมารักระ ในกัศคชนบท. ก็สมัยนั้น ปราสาทชื่อโกกนุท ของพระราชากรมพระนามว่าโพธิ สร้างแล้วใหม่ๆ สมณพราหมณ์หรือมนุษย์คนใดคนหนึ่งยังไม่ได้อยู่. ครั้งนั้น โพธิราชกุมารเรียกมานพนามว่า สัตยชิกานุตรมาว่า มานีแน เพื่อนสัตยชิกานุตร ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วจงถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามพระผู้มีพระภาค ผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรีกระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพธิราชกุมารถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระผู้มีพระภาคผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรีกระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ และจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์ จงรับภัตตาหารเพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ของโพธิราชกุมารเถิด. มานพสัตยชิกานุตรรับสั่งโพธิราชกุมารแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคครั้งผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๔๘๗]

ครั้นมานพสัตยชิกานุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ โพธิราชกุมารถวายบังคมพระบาทด้วยเศียรเกล้าและรับสั่งถามถึง พระโคตมผู้เจริญ ผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรีกระเปร่า ทรงมีพระกำลังทรงพระสำราญ และรับสั่งมาอย่างนี้ว่า ขอพระโคตมผู้เจริญกับพระภิกษุสงฆ์ จงรับภัตตาหารเพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ของโพธิราชกุมารเถิด. พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยพระอาการคุษณิภาพ. ครั้งนั้น มานพสัตยชิกานุตรทราบ ว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากอาสนะเข้าไปเฝ้าโพธิราชกุมารแล้วทูลว่า เกล้ากระหม่อมได้กราบทูลพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้น ตามรับสั่งของพระองค์แล้ว และพระสมณโคตมทรงรับนิมนต์แล้ว. พอล่วงราตรีนั้นไป โพธิราชกุมารรับสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอย่างประณีตในนิเวศน์ และรับสั่งให้เอาผ้าขาวปูลาดโกกนุท ปราสาทตลอดถึงบันไดชั้นสุด แล้วตรัสเรียกมานพสัตยชิกานุตรมาว่า มานีแน เพื่อนสัตยชิกานุตรท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับแล้ว จงกราบทูลทักทาลว่า ได้เวลาแล้ว พระเจ้าข้า ภัตตาหารสำเร็จแล้ว. มานพสัตยชิกานุตรรับสั่งโพธิราชกุมารแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ กราบทูลทักทาลว่า ได้เวลาแล้ว พระโคตมผู้เจริญ ภัตตาหารสำเร็จแล้ว.

เตนุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา ภควโต กาลํ อารโหเสติ กาลो โภ โคตม นิฏฺฐิตํ ภตฺตุนฺติ ฯ

[๔๘๘]

อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย เยน โพธิสฺส ราชกุมารสฺส นิเวสนํ เตนุปสงกมิ ฯ เตน โข ปน สมเยน โพธิ ราชกุมารโ พหิทฺวารโกฏฺฐเก จิตฺโต โหติ ภควนฺตํ อากมยมาโน ฯ อทฺทสา โข โพธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน ปจฺจุคนฺตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปฺรภจิตฺวา เยน โกกนฺุโท ปาสาทิ เตนุปสงกมิ ฯ อถ โข ภควา ปจฺฉิมํ โสปาณกเพวริํ นิสฺสาย อฏฺฐาสิ ฯ อถ โข โพธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิรุหฺตุ ภนฺเต ภควา ทฺสฺसानิ อภิรุหฺตุ สฺสโต ทฺสฺसानิ ยํ มม อสฺส ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ เอวํ วุตฺเต ภควา ตฺถเห อโหสิ ฯ ทฺติยมฺปิ โข โพธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิรุหฺตุ ภนฺเต ภควา ทฺสฺसानิ อภิรุหฺตุ สฺสโต ทฺสฺसानิ ยํ มม อสฺส ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ เอวํ วุตฺเต^๑ ภควา ตฺถเห อโหสิ ฯ ตฺติยมฺปิ โข โพธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิรุหฺตุ ภนฺเต ภควา ทฺสฺसानิ อภิรุหฺตุ สฺสโต ทฺสฺसानิ ยํ มม อสฺส ทิฆมรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อปฺโลเกสิ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท โพธิ ราชกุมารโ เอตทโวจ สํหรั ราชกุมาร ทฺสฺसानิ น ภควา เจลปฏฺิโก อกฺกมิตฺสสฺติ ปจฺฉิมํ ชนตํ ตถาคโต อปฺโลเกตฺติติ ฯ อถ โข โพธิ ราชกุมารโ ทฺสฺसानิ สํหราเปตฺวา อุปฺริ โกกนฺุเท^๒ อาสนานิ ปณฺญาเปสิ ฯ อถ โข ภควา โกกนฺุทํ ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ สทฺธิ ภิภฺขุสงฺฆเณ ฯ อถ โข โพธิ ราชกุมารโ พุทฺธปฺปมฺุํ ภิภฺขุสงฺฆํ ปณฺิเตน ขาพณิเณ โภชนิเณ สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ฯ อถ โข โพธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ ภูตฺตาวี โอนิตปตฺตปาณิ อณฺฺตรํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โข โพธิ ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทโวจ มยฺหํ โข ภนฺเต เอวํ โหติ น โข สุเขน สฺมุํ อธิคนฺตพฺพํ ทฺถุเขน โข สฺมุํ อธิคนฺตพฺพนฺติ ฯ

[๔๘๙]

มยฺหมฺปิ โข ราชกุมาร ปุพฺพเพว สมฺโพธา อนภิสฺมพุทฺธสฺส โพธิสฺสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ น โข สุเขน สฺมุํ อธิคนฺตพฺพํ ทฺถุเขน โข สฺมุํ อธิคนฺตพฺพนฺติ ฯ โส โข อหํ ราชกุมาร อปฺเรน สมเยน ททโรว สમાโน สฺสูกาพเกโส ภเทรณ โยพฺพเนน สมฺนฺนาคโต ปจฺเมเน วยสา อกามกานํ มาตาปิตฺูนํ อสฺสฺมุขานํ โรทนฺตานํ เกสฺมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺิ ฯ โส เอวํ ปพฺพชฺิตो สમાโน กิฏฺฐลคฺเวสึ อนฺฺตรํ สนฺติวรปทํ ปฺริเยสฺมาโน เยน อาพาโร กาลาโม เตนุปสงกมิ อุปสงกมิตฺวา อาพาริ กาลามํ เอตทโวจํ อิจฺฉามหํ อาวุโส กาลาม อิมสฺมิ ฆมฺมวินเย พฺรหฺมจริยํ จริตฺตุนฺติ ฯ เอวํ

๑ ย. เอวํ วุตฺเตติ นคฺติ ฯ ทฺติยมฺปิ โขติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร ปาสาเทติ ทิสฺสติ ฯ

พระพุทธเจ้าไม่ทรงเหยียบผ้าขาว

[๔๘๘]

ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้วทรงถือบาตร และจีวร เสร็จเข้าไปยังนิเวศน์ของโพธิราชกุมาร. สมัยนั้น โพธิราชกุมารประทับยืนคอยรับเสด็จพระผู้มีพระภาคอยู่ที่ภายนอกชുമัประดู. ได้ทรงเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงเสด็จออกต้อนรับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วเสด็จนำหน้าเข้าไปยังโกกนุทปราสาท. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคหยุดประทับอยู่ที่บันไดขั้นสุด. โพธิราชกุมารจึงกราบทูลว่า ขอเชิญพระผู้มีพระภาคทรงเหยียบผ้าขาว ไปเกิดพระเจ้าข้า ขอเชิญพระสุคตเจ้าทรงเหยียบผ้าขาว ไปเกิด พระเจ้าข้า ขอนี้จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่หม่อมฉันตลอดกาลนาน. เมื่อโพธิราชกุมารกราบทูลเช่นนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงนิ่งเสีย. แม้ครั้งที่สอง โพธิราชกุมารก็ กราบทูลว่า ขอเชิญพระผู้มีพระภาคทรงเหยียบผ้าขาว ไปเกิด พระเจ้าข้า ขอเชิญสุคตเจ้าทรงเหยียบ ผ้าขาว ไปเกิด พระเจ้าข้า ขอนี้จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่หม่อมฉันตลอดกาลนาน. เมื่อโพธิราชกุมารทูลเช่นนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงนิ่งเสีย แม้ครั้งที่สาม โพธิราชกุมารก็กราบทูลว่า ขอเชิญพระผู้มีพระภาคทรงเหยียบผ้าขาว ไปเกิด พระเจ้าข้า ขอเชิญพระสุคตเจ้า ทรงเหยียบผ้าขาว ไปเกิด พระเจ้าข้า ขอนี้จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่หม่อมฉันตลอดกาลนาน. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทอดพระเนตรท่านพระอานนท์. ท่านพระอานนท์ได้ถวายพระพรว่าดูกรพระราชากุมาร จงเก็บผ้าขาวเสียเถิด พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบแผ่นผ้า พระตถาคตเจ้าทรงแลดูประมุขชนผู้เกิดในภายหลัง. โพธิราชกุมารรับสั่งให้เก็บผ้าแล้วให้ปูลาดอาสนะที่โกกนุทปราสาทชั้นบน. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จขึ้นโกกนุทปราสาท แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์. โพธิราชกุมารทรงอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้อิ่มหนำเพียงพอ ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์. ครั้นพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จจากพระหัตถ์จากบาตรแล้ว. โพธิราชกุมารถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่ง ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเห็นอย่างนี้ว่า ความสุขอันบุคคลจะพึงถึงได้ด้วยความสุขไม่มี ความสุขอันบุคคล จะพึงถึงได้ด้วยความทุกข์แล.

การเข้าไปหาอาหารดาบส

[๔๘๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรราชากุมาร ก่อนแต่ตรัสรู้ แม้เมื่ออาตมภาพยังไม่ได้ ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ก็มีความคิดเห็นว่า ความสุขอันบุคคลจะพึงถึงได้ด้วยความสุขไม่มี ความสุขอันบุคคลจะพึงถึงได้ด้วยความทุกข์แล ดูกรราชากุมาร สมัยต่อมา เมื่ออาตมภาพยังเป็นหนุ่ม มีผมนำสนธิ ประกอบด้วยวัยกำลังเจริญ เป็นปฐมวัย เมื่อมารดาบิดาไม่ปรารถนา (จะให้บวช) ร้องให้น้ำตานองหน้าอยู่ได้ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต. ครั้นบวชอย่างนี้แล้ว แสวงหาว่าอะไรจะเป็นกุศล คั่นคว้า สันติ วรรบออันไม่มีสิ่งอื่นยิ่งขึ้นไปกว่า จึงได้เข้าไปหาอาหารดาบส กาลามโคตร แล้วได้กล่าวว่า ดูกรท่านกาลามะ ข้าพเจ้า ปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้. ดูกรราชากุมาร เมื่ออาตมภาพกล่าวเช่นนั้นแล้ว อาหารดาบส กาลามโคตรได้กล่าวกะอาตมภาพ

วุดเต ราชกุมาร อาพาโร กาลาโม มัม เอตทโวจ วิหระตา-ยสุมา ตาติโส อัม ฌมโม ยตถ
 วิญญู ปุริโส นจิสฺสเสว สกัม อจริยกัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ฯ
 โส โข อหัม ราชกุมาร นจิสฺสเสว จิปปเมว ตัม ฌมมัม ปริยาปุณฺณิ ฯ โส โข อหัม ราชกุมาร
 ตาวตฺตเกเนว โอฏฺฐปทตฺตเตน ลปีตลาปนตฺตเตน ฌานวาทญจ วทามิ เถรวาทญจ ชานามิ
 ปสฺสสามิตฺติ จ ปฏฺฐิชานามิ อหฺลฺลเจว อลฺลโธ จ ฯ ตสฺส มยฺหัม ราชกุมาร เอตทโหสิ น โข
 อาพาโร กาลาโม อัม ฌมมัม เกวลํ สทฺธชามตฺตเกน สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหรามิตฺติ ปเวเทติ* อทฺธรา อาพาโร กาลาโม อัม ฌมมัม ชานํ ปสฺสํ วิหระตฺติ ฯ อถ ขวาทํ
 ราชกุมาร เยน อาพาโร กาลาโม เตนฺอุปสงฺกมิมิ อุปสงฺกมิตฺวา อาพารํ กาลามํ เอตทโวจ
 กิตฺตาวตฺตา โน อาวุโส กาลาม อัม ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทตฺติ ฯ
 เอวํ วุดเต ราชกุมาร อาพาโร กาลาโม อภิญญญายตฺนํ ปเวเทสิ ฯ ตสฺส มยฺหัม ราชกุมาร
 เอตทโหสิ น โข อาพารสฺสเสว กาลามสฺส อตฺถิ สทฺธรา มยฺหัมปตฺถิ สทฺธรา น โข อาพารสฺสเสว
 กาลามสฺส อตฺถิ วิริยํ มยฺหัมปตฺถิ วิริยํ น โข อาพารสฺสเสว กาลามสฺส อตฺถิ สติ ... สมาริ ...
 ปญฺญา มยฺหัมปตฺถิ ปญฺญา ยนฺนุนาหํ ยัม ฌมมัม อาพาโร กาลาโม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหรามิตฺติ ปเวเทติ ตสฺส ฌมมสฺส สจฺจิกิริยา ย ปทฺเทยฺยนฺติ ฯ โส โข อหัม
 ราชกุมาร นจิสฺสเสว จิปปเมว ตัม ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี ฯ อถ
 ขวาทํ ราชกุมาร เยน อาพาโร กาลาโม เตนฺอุปสงฺกมิมิ อุปสงฺกมิตฺวา อาพารํ กาลามํ
 เอตทโวจ เอตฺตาวตฺตา โน อาวุโส กาลาม อัม ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช
 ปเวเทตฺติ ฯ เอตฺตาวตฺตา โข อหัม อาวุโส อัม ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช
 ปเวเทตฺติ ฯ อหัมปิ โข อาวุโส เอตฺตาวตฺตา อัม ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหรามิตฺติ ฯ ลาภา โน อาวุโส สุตฺทํ โน อาวุโส เย มยฺ อยสฺมณฺตํ ตาติสํ สพฺรหฺมจาริ
 ปสฺสสาม อิติ ยาทํ ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทมิ ตัม ตฺวํ ฌมมัม สยัม
 อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี ยัม ตฺวํ ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหาสี ตมฺหํ ฌมมัม สยัม อภิญญา สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทมิ อิติ ยาทํ ฌมมัม ชานามิ
 ตัม ตฺวํ ฌมมัม ชานาสี ยัม ตฺวํ ฌมมัม ชานาสี ตมฺหํ ฌมมัม ชานามิ อิติ ยาทิโส อหัม ตาติโส ตฺวํ
 ยาทิโส ตฺวํ ตาติโส อหัม ฯ เอหิทานิ อาวุโส อุโก วสนฺตา อัม คณฺถํ ปรีหรามาดิ ฯ อิติ โข
 ราชกุมาร อาพาโร กาลาโม อจริโย เม สมานิสฺส อนฺเตวาสี มัม สมานํ อตฺตโน สมสฺม
 จเปสิ อุพาราย จ มัม ปุชฺชาย ปุชฺเชสิ ฯ ตสฺส มยฺหัม ราชกุมาร เอตทโหสิ นามํ ฌมโม นิพฺพิทาย
 น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺยาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ
 ยาวเทว อภิญญญายตฺนูปตฺติยาติ ฯ โส โข อหัม ราชกุมาร ตัม ฌมมัม อนลงฺกริตฺวา
 ตสฺมา ฌมมา นิพฺพิชฺช อปภุมมิ ฯ

๑ ส. ปเวเทสิ ฯ

ว่า ท่านจงอยู่เถิด ธรรมนี้เป็นเช่นเดียวกับธรรม ที่บุรุษผู้ฉลาด พึงทำลัทธิของอาจารย์ตนให้แจ้งชัด ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วบรรลุไม่นานเลย อาตมภาพเล่าเรียนธรรมนั้นได้โดยจับปล้นไม่นานเลย. กล่าวญาณวาทและเถรวาทได้ด้วยอาการ เพียงหุบปากเจรจาเท่านั้น อนึ่ง ทั้งอาตมภาพและผู้อื่น ปฏิญาณได้ว่าเรารู้เราเห็น. อาตมภาพนั้น มีความคิดว่า อาพารดาบส กาลามโคตร จะประกาศได้ว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุถึงธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงศรัทธาเท่านั้น ดังนี้ ก็หาไม่ ที่จริงอาพารดาบส กาลามโคตรรู้เห็นธรรมนี้อยู่. ครั้นแล้วอาตมภาพเข้าไปหาอาพารดาบส กาลามโคตรแล้วได้ถามว่า คุณกรท่าน กาลามะ ท่านทำธรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุแล้ว ประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียง เท่าไรหนอ? เมื่ออาตมภาพกล่าวเช่นนี้แล้ว อาพารดาบส กาลามโคตรได้ประกาศอภิญญัญญา ตนะ. อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า อาพารดาบส กาลามโคตรเท่านั้น มีศรัทธาหาไม่ได้ ถึงเรา ก็มีศรัทธา อาพารดาบส กาลามโคตรเท่านั้น มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา หาไม่ได้ถึงเราก็มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา อย่างกระนั้นเลย เราพึงตั้งความเพียรเพื่อทำ ธรรมที่อาพารดาบส กาลามโคตรประกาศว่า ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว เข้าถึงอยู่นั้น ให้แจ้งเถิด. อาตมภาพนั้นทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วบรรลุธรรมนั้นโดยจับปล้น ไม่นานเลย. ครั้นแล้วได้เข้าไปหาอาพารดาบส กาลามโคตรแล้วได้ถามว่า คุณกรท่านกาลามะ ท่านทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุธรรมนี้ประกาศให้ทราบ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้หรือ?

อาพารดาบส กาลามโคตรตอบว่า คุณกรอาวุโส เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุธรรมนี้แล้วประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล.

อาตมภาพได้กล่าวว่า คุณกรอาวุโส แม้เราก็ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุ ธรรมนี้แล้วประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อาพารดาบส กาลามโคตรกล่าวว่า คุณกรอาวุโส เป็นลากของเราทั้งหลายหนอ เราทั้งหลาย

ได้ดีแล้ว ที่เราทั้งหลายได้พบท่านสพรหมจารีเช่นท่าน เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุธรรมใดแล้วประกาศให้ทราบ ท่านก็ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุธรรมใดแล้วประกาศให้ทราบ ท่านก็ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุธรรมนั้นแล้วประกาศให้ทราบ เราก็ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง บรรลุธรรมนั้นแล้วประกาศให้ทราบ ดังนี้ เรารู้ธรรมใด ท่านก็รู้ธรรมนั้น ท่านรู้ธรรมใด เราก็รู้ธรรมนั้น ดังนี้ เราเช่นใด ท่านก็เช่นนั้น ท่านเช่นใดเราก็เช่นนั้น ดังนี้ คุณกรอาวุโส บัดนี้ เราทั้งสองจงมาอยู่ช่วยกันบริหารหมู่คณะเถิด. คุณรราชกุมารอาพารดาบส กาลามโคตร เป็นอาจารย์ของอาตมภาพ ยังตั้งให้อาตมภาพผู้เป็นอันเตวาสิกไว้เสมอ ตนและยังบูชาอาตมภาพด้วยการบูชาอย่างยิ่ง ด้วยประการฉะนี้. อาตมภาพนั้นมีความคิดเห็นว่า ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนธิ เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ย่อมเป็นไปเพียงให้อุปบัติในอภิญญัญญาตนะพรหมเท่านั้น. อาตมภาพไม่พอใจธรรมนั้น เนื่องจากธรรมนั้นแล้วหลีกไปเสีย.

[๔๕๐]

โส โข อหิ ราชกุมาร กิณฺณสกลเวสี อนุตฺตรํ สนฺติวรปํ ปรีเยสฺมาโน เยน อุทฺทโก
 รัมปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา อุทฺทกํ รัมปฺตุตํ เอตทโวจํ อิจฺฉามหิ อวฺวโส รัม
 อิมสฺมี ฌมฺมวินฺเย พุรฺหมจฺริยํ จริตฺนฺติ ฯ เอวํ วุคฺเช ราชกุมาร อุทฺทโก รัมปฺตุโต มํ
 เอตทโวจํ วิหฺรตฺยาสุมา ตาทีโส อยํ ฌมฺโม ยตฺถ วิณฺญํ ปุริโส นจิริสฺเสว สกํ อจฺริยํ สยํ
 อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ฯ โส โข อหิ ราชกุมาร นจิริสฺเสว จิปปเมว ตํ
 ฌมฺมํ ปรียาปฺณึ ฯ โส โข อหิ ราชกุมาร ตาวคฺคเตเกเนว โอยฺยจฺปะหตฺมคฺคเตเนว ลปิตฺลาปนฺมคฺคเตเนว
 ฌานวาทฺถจ วทามิ เถรวาทฺถจ ชานามิ ปสฺสํมิตฺติ จ ปฏฺิชานามิ อหฺนฺจเวย อณฺโณ จ ฯ
 ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสี น โข ราโม อิมํ ฌมฺมํ เกวลํ สทฺธชามคฺคเตเนว สยํ อภิณฺเฒา
 สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิตฺติ ปเวเทติ อทฺธรา ราโม อิมํ ฌมฺมํ ชานํ ปสฺสํ วิหฺรตฺติติ ฯ
 อถ ขวามิ ราชกุมาร เยน อุทฺทโก รัมปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา อุทฺทกํ รัมปฺตุตํ
 เอตทโวจํ กิตฺตาวตฺตา โน อวฺวโส รัม อิมํ ฌมฺมํ สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช
 ปเวเทสีติ ฯ เอวํ วุคฺเช ราชกุมาร อุทฺทโก รัมปฺตุโต เนวสณฺณานาสณฺณายตฺถํ ปเวเทสีติ ฯ
 ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสี น โข รัมสฺเสว อโหสี สทฺธรา มยฺหิปตฺติ สทฺธรา น โข
 รัมสฺเสว อโหสี วิริยํ ๗เป๗ สติ สมาริ ปณฺณาย มยฺหิปตฺติ ปณฺณาย ๗นฺนุณฺนาหิ ๗ ฌมฺมํ ราโม
 สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิตฺติ ปเวเทสีติ ตสฺส ฌมฺมสฺส สจฺฉิกิริยา
 ปทฺทเขยฺยนฺติ ฯ โส โข อหิ ราชกุมาร นจิริสฺเสว จิปปเมว ตํ ฌมฺมํ สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหาสีติ ฯ อถ ขวามิ ราชกุมาร เยน อุทฺทโก รัมปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมึ
 อุปสงฺกมิตฺวา อุทฺทกํ รัมปฺตุตํ เอตทโวจํ เอตฺตาวตฺตา โน อวฺวโส รัม อิมํ ฌมฺมํ สยํ
 อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทสีติ ฯ เอตฺตาวตฺตา โข อหิ อวฺวโส อิมํ ฌมฺมํ สยํ
 อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทสีติ ฯ อหิปี โข อวฺวโส เอตฺตาวตฺตา อิมํ ฌมฺมํ สยํ
 อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิตฺติ ฯ ลาภา โน อวฺวโส สุตฺทํ โน อวฺวโส เย มยฺ
 อายสฺมนฺตํ ตาทีสํ สพุรฺหมจฺริ ปสฺสํม อิติ ยํ ฌมฺมํ ราโม สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา
 อุปสมฺปชฺช ปเวเทสีติ ตํ ตฺวํ ฌมฺมํ สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสีติ ยํ ตฺวํ
 ฌมฺมํ สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสีติ ตํ ฌมฺมํ ราโม สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกิตฺวา
 อุปสมฺปชฺช ปเวเทสีติ อิติ ยํ ฌมฺมํ ราโม อภิณฺเฒาสีติ ตํ ตฺวํ ฌมฺมํ ชานาสีติ ยํ ตฺวํ ฌมฺมํ ชานาสี
 ตํ ฌมฺมํ ราโม อภิณฺเฒาสีติ ราโม อโหสี เอหิทานิ อวฺวโส ตฺวํ อิมํ คณฺณํ ปรีหฺราติ ฯ อิติ โข
 ราชกุมาร อุทฺทโก รัมปฺตุโต สพุรฺหมจฺริ เม สฺมาโน อจฺริยญฺจฺฉาเนว มํ จเปสี อุพาราย จ มํ
 ปุชฺชาย ปุชฺเชสี ฯ ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสี นามิ ฌมฺโม นิพฺพิทาย น วิราคฺย น
 นิโรชฺย น อุปสมาย น อภิณฺเฒาย น สมฺโพชฺย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ยาวเทว

การเข้าไปหาอุทกดาบส

[๔๕๐]

ดูกรราชกุมาร เมื่ออาตมภาพแสวงหาอะไรเป็นกุศล คั่นคว้าสันติวรบทอันไม่มีสิ่งอื่นยิ่งไปกว่าจึงเข้าไปหาอุทกดาบส รวมบุตรแล้วได้กล่าวว่า ดูกรท่านรามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้. เมื่ออาตมภาพกล่าวเช่นนั้นแล้ว อุทกดาบส รวมบุตรได้ กล่าวว่า อยู่เถิด ท่าน บุรุษผู้ฉลาดพึงทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง ไม่นานเลยก็บรรลุลัทธิ ของอาจารย์ตนแล้ว อยู่ในธรรมใด ธรรมนี้เช่นนั้น. อาตมภาพเล่าเรียนธรรมนั้น ได้โดยฉับพลันไม่นานเลย. กล่าวญาณวาทและเถรวาทได้ด้วยอาการเพียงหุบปากเจรจาเท่านั้น อนึ่ง ทั้งอาตมภาพ และผู้อื่นปฏิญาณได้ว่า เรารู้เราเห็น. อาตมภาพมีความคิดเห็นว่า ท่านรวมบุตรจะได้ประกาศว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุถึงธรรมนี้ด้วยอาการเพียงศรัทธาเท่านั้น ดังนี้ ก็หาไม่ที่จริงท่านรวมบุตรรู้เห็นธรรมนี้อยู่. ครั้นแล้วอาตมภาพจึงเข้าไปหาอุทกดาบส รวมบุตร แล้วได้ ถามว่า ดูกรท่านรามะ ท่านทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุแล้วประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ. เมื่ออาตมภาพกล่าวเช่นนั้น อุทกดาบส รวมบุตรได้ประกาศเนวสัญญานาสัญญายตนะ. อาตมภาพมีความคิดเห็นว่าท่านรามะท่านนั้นมีศรัทธาหาได้ ถึงเราก็มีศรัทธา ท่านรามะท่านนั้น มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญาหาได้ ถึงเราก็มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา อย่างกระนั้นเลยเราพึงตั้งความเพียรเพื่อทำกรรมที่ท่านรามะประกาศว่า ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เองแล้วบรรลุธรรมนั้นให้แจ้งเถิด. อาตมภาพได้ทำให้แจ้งชัด ด้วยปัญญานันท์เอง แล้วบรรลุธรรมนั้นโดยฉับพลันไม่นานเลย. ครั้นแล้วอาตมภาพเข้าไปหา อุทกดาบส รวมบุตรแล้วได้ถามว่า ดูกรท่านรามะ ท่านทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุธรรมนี้แล้วประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่านี้หรือ?

อุทกดาบส รวมบุตรตอบว่า ดูกรอาวุโส เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุธรรมนี้แล้วประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่านี้.

อาตมภาพได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโส แม้เราก้ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุถึง ธรรมนี้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้.

อุทกดาบส รวมบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส เป็นลาภของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่เราทั้งหลายได้พบท่านสพรหมจารีเช่นท่าน รามะทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุถึงธรรมใดแล้วประกาศให้ทราบ ท่านก็ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุถึงธรรมนั้นอยู่ ท่านทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เอง บรรลุถึงธรรมใด รามะก็ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญานันท์เองบรรลุถึงธรรมนั้นแล้วประกาศให้ทราบ ดังนี้ รามะรู้ยิ่งธรรมใด ท่านก็รู้ธรรมนั้น ท่านรู้ธรรมใด รามะก็รู้ยิ่งธรรมนั้น ดังนี้ รามะเช่นใด ท่านก็เช่นนั้น ท่านเช่นใด รามะก็เช่นนั้น ดังนี้ ดูกรอาวุโส บัดนี้เชิญท่านมาบริหารหมู่คณะนี้เถิด. ดูกรราชกุมาร อุทกดาบสรวมบุตรเป็นเพื่อน สพรหมจารีของอาตมภาพ ตั้งอาตมภาพไว้ในตำแหน่งอาจารย์และบูชาอาตมภาพด้วยการบูชา อย่างยิ่ง. อาตมภาพ

เนวสญญานาสนญายตฺนุปปตฺติยาติ ๑ โส โข อหิ ราชกุมาร ตัม ฆมมํ อนลงฺกิริตฺวา ตสฺมา
 ฆมฺมา นิพฺพิชฺช อปฺกมฺมึ ๑

[๔๕๑]

โส โข อหิ ราชกุมาร กิํสฺสคเวสี อนฺตุตฺรํ สนฺตฺวโรปทํ ปริเยสฺมาโน มคฺเชสฺสุ
 อนฺนํพุเพน จาริกํ จรฺมาโน เยน อรุเวพา เสนานิกโม ตทวสรี ๑ ตตฺถทฺทสํ รมณียํ
 ภูมิกาคํ ปาสาทิกญจ วณฺสญทํ นทิกญจ สนฺทนต์ํ สีโตทกํ^๑ สุปฺติตฺถํ รมณียํ สมฺนฺตา จ
 โคจรรคามํ ๑ ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสี รมณียो วต ภูมิกาคो ปาสาทิกโก จ วณฺสญโท
 นทึ จ สนฺทนต์ิ สีโตทกา สุปฺติตฺถา รมณียา สมฺนฺตา จ โคจรรคาโม อถ วตฺถิํ กุลปฺตฺตสฺส
 ปธานตฺถิกสฺส ปธานายาติ ๑ โส โข อหิ ราชกุมาร ตตฺถเวย นิสีทึ อลมิทํ ปธานายาติ ๑

[๔๕๒]

อปีสฺส มํ ราชกุมาร ติสฺโส อุปมา ปฏิกัสนฺ อนฺจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสฺตปฺพุพา ๑ เสยฺยถาปี
 ราชกุมาร อลลํ ญฺจํ สเสนหิ^๒ อุทเก นิกฺขิตฺตํ ๑ อถ ปุริโส อาคจฺเจยฺย อุตฺตรารณิํ อาทาย
 อคฺคิํ อภินิพฺพุตฺเตสฺสามิ เตโซ ปาตุกริสฺสามิติ ๑ ตํ กิํ มณฺเวยสิ ราชกุมาร อปี นฺ โส ปุริโส
 อมฺ อลลํ ญฺจํ สเสนหิ อุทเก นิกฺขิตฺตํ อุตฺตรารณิํ อาทาย อภิมตฺถนฺโต อคฺคิํ อภินิพฺพุตฺเตยฺย
 เตโซ ปาตุกรเยยฺยาติ ๑ โน เหน้ ฆนฺเต ตํ กิสฺส เหตุ อทฺถหิ ฆนฺเต อลลํ ญฺจํ สเสนหิ
 ตญฺจ ปน อุทเก นิกฺขิตฺตํ ยาวเทว จ ปน โส ปุริโส กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคิ อสฺสาติ ๑
 เอวเมว โข ราชกุมาร เย หิ เกจิ สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา กาเยน เจว กามฺเห อวฺปกฺกฺจา
 วิหรนฺติ โย จ เนสํ กามฺเส กามจฺจนฺโท กามเสนฺโห กามมฺจฺจนา กามปิปาสา กามปริพาโห โส
 จ อฆฺมตฺตํ น สุปฺหิโน โหติ น สุปฺภิปฺปสฺสทฺโร ๑ โอปฺกมฺมิกา เจปี เต โภณฺโต
 สมณฺพฺราหฺมณฺา ทฺกฺขา ติปฺปา กฺกฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาเว เต ฌานาย ทสฺสนาย
 อนฺตฺตราย สมฺโพธาย ๑ โน เจปี เต โภณฺโต สมณฺพฺราหฺมณฺา โอปฺกมฺมิกา ทฺกฺขา ติปฺปา
 กฺกฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาเว เต ฌานาย ทสฺสนาย อนฺตฺตราย สมฺโพธาย ๑ อโย โข
 มํ ราชกุมาร ปจฺมา อุปมา ปฏิกาสิ อนฺจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสฺตปฺพุพา ๑

๑ ส. ย. เสตถํ ๑

๒ ส. สสฺสเสนหิ ๑

มีความคิดเห็นว่า ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ สนิท เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เป็นไปเพียงให้อุปบัติในแนวสัญญาณาสัญญาตนพรหมเท่านั้น. อาตมภาพไม่พอใจธรรมนั้น เบื่อจากธรรมนั้นหลักไป.

[๔๕๑]

ดูกรราชกุมาร เมื่ออาตมภาพแสวงหาอยู่ว่าอะไรเป็นกุศล คั่นกว่าสันติวรบทอันไม่มีสิ่งอื่น ยิ่งขึ้นไปกว่าเที่ยวจาริกไปในมคธชนบทโดยลำดับ บรรลุถึงอุรุเวลาเสนานิคม. ณ ที่นั้น อาตมภาพ ได้เห็นภาคพื้นน้ำรีนรมย์ มีไพรสมถ์น้ำเลื่อมใส มีแม่น้ำไหลอยู่ น้ำเย็นจืด สนิท มีทำนน้ำราบเรียบ น้ำรีนรมย์ และมีโคจรคามโดยรอบ. อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่าภาคพื้นน้ำรีนรมย์หนอ ไพรสมถ์ ถิ่นน้ำเลื่อมใส แม่น้ำก็ไหล น้ำเย็นจืด สนิท ทำนน้ำก็ราบเรียบ น้ำรีนรมย์ และโคจรคามก็โดยรอบ สถานที่เช่นนี้สมควรเป็นที่ตั้งความเพียรของกุลบุตรผู้ต้องการ ความเพียรหนอ ดูกรราชกุมาร อาตมภาพนั่งอยู่ ณ ที่นั้นนั่นเอง ด้วยคิดเห็นว่า สถานที่เช่นนี้ สมควรเป็นที่ทำความเพียร.

อุปมา ๓ ข้อ

[๔๕๒]

กรราชกุมาร ครั้งนั้น อุปมาสามข้ออันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่ได้เคยฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏแก่อาตมภาพ.

๑. เปรียบเหมือนไม้สดชุ่มด้วยยางทั้งตั้งอยู่ในน้ำ. ถ้าบุรุษพึงมาด้วยหวังว่า จักถือ เอาไม้นั้นมาสีให้เกิดไฟ จักทำไฟให้ปรากฏ ดังนี้. ดูกรราชกุมาร พระองค์จะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นเอาไม้สดชุ่มด้วยยางทั้งตั้งอยู่ในน้ำมาสีไฟ พึงให้ไฟเกิด พึงทำไฟให้ ปรากฏได้ บ้างหรือ?

โพธิราชกุมารทูลว่า ข้อนี้ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม้ยังสด ชุ่มด้วยยางทั้งตั้งอยู่ในน้ำ บรรลุนั้นก็จะพึงเห็ดเหี่ยวล้าบากกายเปล่า.

ดูกรราชกุมาร ข้อนี้ฉันใด สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่งก็ฉันนั้น มีกาย ยังไม่หลีก ออกจากกาม ยังมีความพอใจในกาม ยังเสนาหาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม ยังกระหายในกาม ยังมีความเร่าร้อนเพราะกาม ยังละไม่ได้ด้วยดี ยังให้สงบระงับไม่ได้ด้วยดีในภายใน. ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้สวຍทุกขเวทนาที่กล้าเผ็ดร้อนอันเกิดเพราะความเพียรก็ดีถึงจะไม่ได้สวຍทุกขเวทนาที่กล้าเผ็ดร้อนอันเกิดเพราะความเพียรก็ดี ก็ไม่ควรเพื่อจะรู้ เพื่อจะเห็น เพื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า. ดูกรราชกุมาร อุปมาข้อที่หนึ่งนี้แล อันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยได้ ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏแก่อาตมภาพ.

[๔๕๓]

อปราปี โข มัมม ราชกุมาร ทูติยา อุปมา ปฏิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา ฯ
 เสยฺยถาปี ราชกุมาร อลฺลํ กญฺจํ สเสนฺหํ อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ฯ อถ ปุริโส
 อากฺขณฺเอยฺย อุตฺตรารณฺสี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตเตสฺสามิ เตโช ปาตุกริสฺสามิตี ฯ ตํ ก็ มณฺเฑสิ
 ราชกุมาร อปี นุ โส ปุริโส อมฺมํ อลฺลํ กญฺจํ สเสนฺหํ อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ อุตฺตรารณฺสี
 อาทาย อภิมตฺถนฺโต อคฺคิ อภินิพฺพุตเตยฺย เตโช ปาตุกเรยฺยาตี ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ตํ กิสฺส
 เหตุ อทฺถุหิ ฆนฺเต อลฺลํ กญฺจํ สเสนฺหํ กิณฺจาปี อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ยาวเทว จ ปน
 โส ปุริโส กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาติ อสฺสาตี ฯ เอวเมว โข ราชกุมาร เย हि เกจิ สมณฺา วา
 พฺราหฺมณฺา วา กาเยน เจว กามะหิ วูปกญฺจา วิหรนฺติ โย จ เนลฺลํ กามะสุ กามจฺจนฺโท
 กามเสนฺโห กามมฺจฺจนฺา กามปิปาสา กามปริพาโห โส จ อชฺฌตฺตํ น สุปฺปหิโน โหติ น
 สุปฺปหิโน สุตฺตํ ฯ โอปกฺกมิกา เจปี เต โภณฺโต สมณฺพฺราหฺมณฺา ทฺกฺขา ติปฺปา กญฺกา เวทนา
 เวทียนฺติ อภพฺพาเว เต ฌานาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ โน เจปี เต โภณฺโต
 สมณฺพฺราหฺมณฺา โอปกฺกมิกา ทฺกฺขา ติปฺปา กญฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาเว เต ฌานาย
 ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ อมฺมํ โข มัมม ราชกุมาร ทูติยา อุปมา ปฏิภาสี อนจฺจริยา
 ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา ฯ

[๔๕๔]

อปราปี โข มัมม ราชกุมาร ตติยา อุปมา ปฏิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา ฯ
 เสยฺยถาปี ราชกุมาร สุกฺขํ กญฺจํ โกพาปี อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ฯ อถ ปุริโส
 อากฺขณฺเอยฺย อุตฺตรารณฺสี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตเตสฺสามิ เตโช ปาตุกริสฺสามิตี ฯ ตํ ก็ มณฺเฑสิ
 ราชกุมาร อปี นุ โส ปุริโส อมฺมํ สุกฺขํ กญฺจํ โกพาปี อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ อุตฺตรารณฺสี
 อาทาย อภิมตฺถนฺโต อคฺคิ อภินิพฺพุตเตยฺย เตโช ปาตุกเรยฺยาตี ฯ เอว ฆนฺเต ตํ กิสฺส เหตุ
 อทฺถุหิ ฆนฺเต สุกฺขํ กญฺจํ โกพาปี ตถจ ปน อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ฯ เอวเมว โข
 ราชกุมาร เย हि เกจิ สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา กาเยน เจว กามะหิ วูปกญฺจา วิหรนฺติ โย
 จ เนลฺลํ กามะสุ กามจฺจนฺโท กามเสนฺโห กามมฺจฺจนฺา กามปิปาสา กามปริพาโห โส จ อชฺฌตฺตํ
 สุปฺปหิโน โหติ สุปฺปหิโน สุตฺตํ ฯ โอปกฺกมิกา เจปี เต โภณฺโต สมณฺพฺราหฺมณฺา ทฺกฺขา
 ติปฺปา กญฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาเว เต ฌานาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ โน
 เจปี เต โภณฺโต สมณฺพฺราหฺมณฺา โอปกฺกมิกา ทฺกฺขา ติปฺปา กญฺกา เวทนา เวทียนฺติ
 อภพฺพาเว เต ฌานาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ อมฺมํ โข มัมม ราชกุมาร ตติยา อุปมา
 ปฏิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา ฯ อิมํ โข มัมม ราชกุมาร ติสฺโส อุปมา ปฏิภาสี

[๔๕๓]

ดูกรราชกุมาร อุปมาข้อที่สอง อันน่านัจจรรยยังนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อนมาปรากฏ แก่อาตมภาพ. เปรียบเหมือนไม้สดชุ่มด้วยยางตั้งอยู่บนบกใกล้น้ำ. ถ้าบุรุษพึงมาด้วยหวังว่า จะเอา ไม้ นั้น มาสีให้เกิดไฟ จักทำไฟให้ปรากฏ. ดูกรราชกุมาร พระองค์จะเข้าพระทัย ความข้อนั้นเป็น ไฉน บุรุษนั้นเอาไม้สดชุ่มด้วยยางตั้งอยู่บนบกใกล้น้ำมาสีไฟ พึงให้ไฟเกิดพึงทำไฟให้ปรากฏได้ บ้างหรือ?

ข้อนี้ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ ไม้ นั้น ยังสดชุ่มด้วยยาง แม้จะตั้งอยู่บนบกใกล้ น้ำ บุรุษนั้นก็จะ พึงเห็นดเห็น้อยล้าบากกายเปล่า.

ดูกรราชกุมาร ข้อนี้ฉันใด สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายหลักออกจาก กาม แต่ยังมี ความพอใจในกาม ยังแส่นหาในกาม ยังหลงอยู่ในกาม มีความกระหายในกาม มีความเร่าร้อน เพราะกาม ยังละไม่ได้ด้วยดี ยังให้สงบระงับไม่ได้ด้วยดีในภายใน. ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าเผ็ดร้อนอันเกิดเพราะความเพียรที่ดี ถึงแม้จะไม่ได้เสวย ทุกขเวทนาที่กล้าเผ็ดร้อนอันเกิดเพราะความเพียรที่ดี ก็ไม่ควรเพื่อจะรู้ เพื่อจะเห็น เพื่อปัญญาเครื่อง ตรัสรู้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า. ดูกรราชกุมาร อุปมาข้อที่สองนี้ อันน่านัจจรรยยังนัก ไม่เคยได้ฟัง มาในกาลก่อน มาปรากฏแก่อาตมภาพ.

[๔๕๔]

ดูกรราชกุมาร อุปมาข้อที่สาม อันน่านัจจรรยยังนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อนมาปรากฏ แก่อาตมภาพ เปรียบเหมือนไม้แห้งเกราะทั้งตั้งอยู่บนบกใกล้ น้ำ. ถ้าบุรุษพึงมาด้วย หวังว่า จักเอา ไม้ นั้น มาสีให้เกิดไฟ จักทำไฟให้ปรากฏ ดังนี้. ดูกรราชกุมาร พระองค์จะเข้า พระทัยความข้อนั้น เป็นไฉน บุรุษนั้นเอาไม้แห้งเกราะทั้งตั้งอยู่บนบกใกล้ น้ำ นั้น มาสีไฟ พึงให้ไฟเกิด พึงทำให้ไฟ ปรากฏได้บ้างหรือ?

อย่างนั้น พระเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ ไม้ นั้น แห้งเกราะ และทั้งตั้งอยู่บนบก ใกล้ น้ำ.

ดูกรราชกุมาร ข้อนี้ฉันใด สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งก็ฉันนั้นแล มีกาย หลัก ออกจากกามแล้ว ไม่มีความพอใจในกาม ไม่แส่นหาในกาม ไม่หลงอยู่ในกาม ไม่ระหายในกาม ไม่ เร่าร้อนเพราะกาม ละได้ด้วยดี ให้สงบระงับด้วยดีในภายใน ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้ จะได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้าเผ็ดร้อนอันเกิดเพราะความเพียรที่ดี ถึงจะไม่ได้เสวยทุกขเวทนาที่กล้า เผ็ดร้อนอันเกิดเพราะความเพียรที่ดี ก็ควรเพื่อจะรู้ เพื่อจะเห็น เพื่อปัญญา เครื่องตรัสรู้ อันไม่มี ธรรมอื่นยิ่งกว่าได้. ดูกรราชกุมาร อุปมาข้อที่สามนี้ อันน่านัจจรรยยังนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาล ก่อนนี้แล มาปรากฏแก่อาตมภาพ. ดูกรราชกุมาร อุปมาสามข้อไม่น่านัจจรรย ยัง ไม่ เคยได้ฟังมาใน กาลก่อนเหล่านี้แล มาปรากฏแก่อาตมภาพ.

อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ฯ

[๔๕๕]

ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ ทนฺตฺเทถิ ทนฺตฺมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺหยฺมิ อภินิปปิเพยฺมิ อภิสนฺตฺตาเปยฺยนฺติ ฯ โส โข อหิ ราชกุมาร ทนฺตฺเทถิ ทนฺตฺมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺหามิ อภินิปปิเพมิ อภิสนฺตฺตาเปมิ ฯ ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร ทนฺตฺเทถิ ทนฺตฺมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺหโต อภินิปปิพฺยโต อภิสนฺตฺตาปฺยโต กจฺเจหิ เสทา มุจฺจนฺติ ฯ เสยฺยถาปิ ราชกุมาร พลฺวา ปุริโส ทุพฺพผลฺลัรํ ปุริสํ สีเส วา กเหตุวํ ขนฺธฺเร วา กเหตุวํ อภินิคุคฺคณฺหยฺมิ อภินิปปิเพยฺมิ อภิสนฺตฺตาเปยฺมิ เอวเมว โข เม ราชกุมาร ทนฺตฺเทถิ ทนฺตฺมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺหโต อภินิปปิพฺยโต อภิสนฺตฺตาปฺยโต กจฺเจหิ เสทา มุจฺจนฺติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม ราชกุมาร วิริยํ โหติ อสฺสลฺลีนํ อุปฺภุจฺจิตฺตา สติ อปฺปมฺมุฏฺฐา^๑ สารทฺธิโร จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธิโร เตเนว ทุกฺขปฺปชานนํ ปชานาภิตฺตุนนฺตสฺส สโต ฯ

[๔๕๖]

ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปํปํณํ ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ฯ โส โข อหิ ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺนฺธี^๒ ฯ ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺเธสุ กณฺณโสเตหิ วาตานํ นิภฺขนฺตานํ อธิมตฺโต สทฺธิโร โหติ ฯ เสยฺยถาปิ นาม กมฺมารคคฺคิริยา^๓ ธรรมานาย อธิมตฺโต สทฺธิโร โหติ เอวเมว โข เม ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺเธสุ กณฺณโสเตหิ วาตานํ นิภฺขนฺตานํ อธิมตฺโต สทฺธิโร โหติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม ราชกุมาร วิริยํ โหติ อสฺสลฺลีนํ อุปฺภุจฺจิตฺตา สติ อปฺปมฺมุฏฺฐา สารทฺธิโร จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธิโร เตเนว ทุกฺขปฺปชานนํ ปชานาภิตฺตุนนฺตสฺส สโต ฯ

[๔๕๗]

ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปํปํณํ ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ฯ โส โข อหิ ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ^๔ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺนฺธี ฯ ตสฺส มยฺหิ ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺเธสุ อธิมตฺตา วาตา มุทฺธานํ โอหฺนฺนฺติ ฯ เสยฺยถาปิ ราชกุมาร พลฺวา ปุริโส ติณฺเณน สีขเรณ มุทฺธานํ อภิมตฺเตยฺย เอวเมว โข เม ราชกุมาร มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺเธสุ อธิมตฺตา วาตา มุทฺธานํ โอหฺนฺนฺติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม ราช-กุมาร วิริยํ โหติ

๑ ส. ย. อสมมุฏฐา ฯ

๒ ส. คคฺคิริยา ฯ

๓ ส. ย. กณฺณโต จาติ เอวํ สทฺพตฺถ ฌาตฺตพฺพํ ฯ

ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา

[๔๕๕]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพมีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงกดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบให้แน่น ให้ร้อนจัด. แล้วอาตมภาพก็กดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบให้แน่น ให้ร้อนจัด. เมื่ออาตมภาพกดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบให้แน่น ให้เราร้อนอยู่ เหนือก็ไหลจากรักแร้. ดูกรราชกุมาร เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังพึงจับบุรุษมีกำลังน้อยกว่าที่ศีรษะหรือที่คอ แล้วกดบีบไว้ให้เราร้อนก็ฉนั้นนั่น เหนือไหลออกจากรักแร้. ดูกรราชกุมาร ก็ความเพียรที่อาตมภาพปรารภแล้ว จะย่อ หย่อนก็หามิได้ สติที่ตั้งไว้แล้ว จะฟันเพื่อนก็หามิได้ แต่การที่ปรารภความเพียรของอาตมภาพ ผู้อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแลเสียคแทง กระสับกระส่ายไม่สงบระงับ.

[๔๕๖]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มี ลมปราณ เป็นอารมณ์เกิด. แล้วอาตมภาพก็กลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากและทางจมูก. เมื่ออาตมภาพกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากและทางจมูก เสียงลมที่ออกทางช่องหูทั้งสองดังเหลือประมาณ. เปรียบเหมือนเสียงสวบของช่างทองที่กำลังสวบอยู่ดังเหลือประมาณ ฉนั้นใดเมื่ออาตมภาพกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากและทางจมูก เสียงลมที่ออกทางช่องหู ทั้งสองก็ดังเหลือประมาณ ฉนั้นนั่น. ดูกรราชกุมาร ก็ความเพียรที่อาตมภาพปรารภแล้วจะย่อ หย่อนก็หามิได้ สติที่ตั้งไว้แล้วจะได้ฟันเพื่อนก็หามิได้ แต่การที่ปรารภความเพียรของอาตมภาพ ผู้อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแลเสียคแทง ไม่สงบระงับแล้ว.

[๔๕๗]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มีลม ปราณ เป็นอารมณ์เกิด. แล้วอาตมภาพจึงกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและ ทางช่องหู. เมื่ออาตมภาพกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ลมกล้า ยิ่งย่อมเสียดแทงศีรษะ. ดูกรราชกุมาร เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังพึงเชือดศีรษะด้วยมีดโกนอันคมฉนั้นใด เมื่ออาตมภาพกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ลมกล้ายิ่งย่อมเสียดแทงศีรษะ ฉนั้นนั่น. ดูกรราชกุมาร ก็ความเพียรที่อาตมภาพปรารภแล้ว จะได้ย่อหย่อนก็หามิได้ สติที่ตั้งไว้แล้วจะได้ฟันเพื่อนก็หามิได้ แต่การที่ปรารภความเพียรของอาตมภาพ ผู้อันความเพียรที่ทนได้

อสลลีนํ อุပ္ภุจिता สติ อปฺปมมฺภุจา สารทฺธํ จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ
เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ฯ

[๔๘๘]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ อปฺปานกัเยว ฉานํ ฉาเยยฺยนฺติ ฯ โส โข
อหํ ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺนฺธี ฯ ตสฺส มยฺหํ
ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺธเส อุทฺธมฺตฺตา สีเส
สีสเวทฺธา โหนฺติ ฯ เสยฺยถาปี ราชกุมาร พลฺวา ปุริโส ทเพฺหน วรตฺตกฺขนฺเรน สีเส
สีสเวทฺธจฺจํ ทเพฺยฺย เอวเมว โข เม ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ
อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺธเส อุทฺธมฺตฺตา สีเส สีสเวทฺธา โหนฺติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม
ราชกุมาร วิริยํ โหติ อสลลีนํ อุပ္ภุจिता สติ อปฺปมมฺภุจา สารทฺธํ จ ปน เม กาโย โหติ
อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ฯ

[๔๘๙]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ อปฺปานกัเยว ฉานํ ฉาเยยฺยนฺติ ฯ โส โข
อหํ ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺนฺธี ฯ ตสฺส
มยฺหํ ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺธเส อุทฺธมฺตฺตา
วาทา กุจฺฉิ ปริกฺกนฺตฺติ ฯ เสยฺยถาปี ราชกุมาร ทกฺโข โคฆาตโก วา โคฆาตกฺกนฺตฺวาสิ วา
ติณฺเฬน โควิกฺกนฺตฺเนน กุจฺฉิ ปริกฺกนฺเตยฺย เอวเมว โข ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณ
โสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺธเส อุทฺธมฺตฺตา วาทา กุจฺฉิ ปริกฺกนฺตฺติ ฯ อารทฺธํ โข
ปน เม ราชกุมาร วิริยํ โหติ อสลลีนํ อุပ္ภุจिता สติ อปฺปมมฺภุจา สารทฺธํ จ ปน เม
กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ฯ

[๕๐๐]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ อปฺปานกัเยว ฉานํ ฉาเยยฺยนฺติ ฯ โส โข
อหํ ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺนฺธี ฯ ตสฺส มยฺหํ
ราชกุมาร มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺธเส อุทฺธมฺตฺโต กายสฺสมี
ทาทโ โหติ ฯ เสยฺยถาปี ราชกุมาร เทว พลฺวนโต ปุริสา ทพฺพลตฺรํ ปุริสํ
นानาพาหาสุ คเหตฺวา อํการกาสุยา สนฺตาเปยฺยํ สํปริตาเปยฺยํ เอวเมว โข เม ราชกุมาร
มฺขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปฺสฺสาเส อุปรฺทฺธเส อุทฺธมฺตฺโต กายสฺสมี ทาทโ
โหติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม ราชกุมาร วิริยํ โหติ อสลลีนํ อุပ္ภุจिता สติ อปฺปมมฺภุจา สารทฺธํ
จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ฯ

ยากนั้นและเสียดแทง ไม่สงบระจับแล้ว.

[๔๘๘]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มีลม ปราณ เป็นอารมณ์เกิด. แล้วอาตมภาพจึงกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู. เมื่ออาตมภาพกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็ปวดศีรษะเหลือทน ที่ศีรษะ. ดูกรราชกุมาร เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังรัดศีรษะด้วยเชือกอันเขม็งฉันใด เมื่ออาตมภาพ กลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็ปวดศีรษะเหลือทนที่ศีรษะ ฉะนั้น. ดูกรราชกุมาร ก็ความเพียรที่อาตมภาพปรารภแล้วจะได้ย่อหย่อนก็หามิได้ สติที่ตั้งไว้จะได้ ฟั่นเพื่อนก็หามิได้ แต่กายที่ปรารภความเพียรของอาตมภาพ ผู้อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นและเสียดแทง ไม่สงบระจับแล้ว.

[๔๘๙]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มีลม ปราณ เป็นอารมณ์เกิด. แล้วอาตมภาพจึงกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู. ลมกล้าเหลือประมาณ ย่อมเสียดแทงท้อง. ดูกรราชกุมาร เปรียบเหมือนนายโคฆาตหรือลูกมีอนายโคฆาตผู้ขยัน พึงเชือดท้องโคด้วยมีดเชือดโคอันคม ฉันใด เมื่ออาตมภาพ กลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ลมกล้าเหลือประมาณ ย่อมเสียดแทงท้อง ฉะนั้น. ดูกรราชกุมาร ก็ความเพียรที่อาตมภาพปรารภแล้วจะได้ย่อหย่อนก็หามิได้ สติที่ตั้งไว้จะได้ ฟั่นเพื่อนก็หามิได้ แต่กายที่ปรารภความเพียรของอาตมภาพผู้อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นและเสียดแทง ไม่สงบระจับแล้ว.

[๕๐๐]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มี ลมปราณ เป็นอารมณ์เกิด. แล้วอาตมภาพจึงกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและ ทางช่องหู. เมื่ออาตมภาพกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็มี ความร้อนในกายเหลือทน. ดูกรราชกุมาร เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังสองคน ช่วยกันจับบุรุษมี กำลังน้อยที่แขนคนละข้าง ย่างรมไว้ที่หลุมถ่านเพลิง ฉันใด เมื่ออาตมภาพกลั่นลมอัสสาสะ ปัสสาสะ ทั้งทางปากทางจมูกและทางช่องหู ก็มีความร้อนในกายเหลือทน ฉะนั้น. ดูกรราชกุมาร ก็ความเพียรที่อาตมภาพปรารภแล้วจะได้ย่อหย่อนก็หามิได้ สติที่ตั้งไว้จะได้ ฟั่นเพื่อนก็หามิได้ แต่กายที่ปรารภความเพียรของอาตมภาพ ผู้อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นและเสียดแทง ไม่สงบระจับแล้ว.

[๕๐๑]

อปีสุสุ มัม ราชกุมาร เทวตา ทิสฺวา เอวมาหํสุ กาลกโต สมโณ โคตโมติ ฯ เอกจฺจา เทวตา เอวมาหํสุ น กาลกโต สมโณ โคตโม อปีจ กาลํ กโรตฺติติ ฯ เอกจฺจา เทวตา เอวมาหํสุ น กาลกโต สมโณ โคตโม นปี กาลํ กโรติ อรหํ สมโณ โคตโม วิหาโร เตวว โส อรหโต เอวรูปโป โหตฺติติ ฯ

[๕๐๒]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ สพฺพโส อหารูปจฺเฌทาย ปฏิปชฺเชยฺยุนฺติ ฯ อถ โข มัม ราชกุมาร ตา เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทวโจ มา โข ตวํ มาริสฺ สพฺพโส อหารูปจฺเฌทาย ปฏิปชฺชิ ฯ สเจ โข ตวํ มาริสฺ สพฺพโส อหารูปจฺเฌทาย ปฏิปชฺชิสฺสสิ ตสฺส เต มยฺ ทิพฺพํ โอฆํ โลมกุเปหิ อชฺโณหริสฺสาม ตาย ตวํ ยาเปสฺสสฺสีติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ อหํ เจว โข ปน สพฺพโส อชฺทชฺชํ ปฏิชาเนยฺยํ อีมา จ โข เม เทวตา ทิพฺพํ โอฆํ โลมกุเปหิ อชฺโณหเรยฺยํ ตาย จาหํ ยาเปยฺยํ ตํ มม อสฺส มุสาติ ฯ โส โข อหํ ราชกุมาร ตา เทวตา ปจฺจาจิกฺขามิ อลนฺติ วทามิ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ โลกํ โลกํ อหารํ อหารายฺยํ ปสฺตํ ปสฺตํ ยถิ วา มุคฺคยฺยํ ยถิ วา กุลตฺตยฺยํ ยถิ วา กพฺพายฺยํ ยถิ วา หเรณฺณยฺยํ ฯ โส โข อหํ ราชกุมาร โลกํ โลกํ อหารํ อหารายฺยํ ปสฺตํ ปสฺตํ ยถิ วา มุคฺคยฺยํ ยถิ วา กุลตฺตยฺยํ ยถิ วา กพฺพายฺยํ ยถิ วา หเรณฺณยฺยํ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร โลกํ โลกํ อหารํ อหารายฺยํ ปสฺตํ ปสฺตํ ยถิ วา มุคฺคยฺยํ ยถิ วา กุลตฺตยฺยํ ยถิ วา กพฺพายฺยํ ยถิ วา หเรณฺณยฺยํ อธิมตฺตกสิมานํ ปตฺโต กาโย โหติ ฯ

[๕๐๓]

เสยฺยถาปี นาม อสฺสีติกปฺพพานิ วา กาลปฺพพานิ วา เอวเมวสฺสุ เม องฺคปจฺจกานิ ภวนฺติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม โอฏฺฐปทํ เอวเมวสฺสุ เม อานิสฺสํ โหติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม วฏฺฐนาวฬิ เอวเมวสฺสุ เม ปิฏฺฐจิกณฺณโก อุนฺณตาวณฺโต โหติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม ชชฺชรสาลาช ๑๒ โคปณฺสีโย โอตุคฺควิตุคฺคา ภวนฺติ เอวเมวสฺสุ เม ฬาสฺสพิโย โอตุคฺควิตุคฺคา ภวนฺติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม คมฺภีเร อุตฺปาเน อุตฺกตารกา คมฺภีรคตา โอกฺขายิกา ทิสฺสนฺติ เอวเมวสฺสุ เม อกฺขิณฺนเปสฺส อกฺขิตารกา คมฺภีรคตา โอกฺขายิกา ทิสฺสนฺติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม ติตฺติกาเลว อามกจฺฉินฺโน วาตาทเปน สํสุตฺติโต โหติ สมฺมิลาทา เอวเมวสฺสุ เม สีสจฺฉนฺวิ สํสุตฺติตา โหติ สมฺมิลาทา ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ โส โข อหํ ราชกุมาร อุตฺรจฺฉนฺวิ ปริมสิสฺสามิตี

๑ ส. กายยฺยํ ฯ

๒ ช. ชรสาลาช ฯ

[๕๐๑]

ดูกรราชกุมาร โอ เทวดาทั้งหลายเห็นอาตมภาพแล้ว กล่าวกันอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทำกาละเสียแล้ว. เทวดาบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมไม่ได้ทำกาละ แล้ว แต่กำลังทำกาละ. เทวดาบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมไม่ได้ทำกาละแล้ว กำลัง ทำกาละก็หาไม่ได้ พระสมณโคดมเป็นพระอรหันต์ ความอยู่เห็นปานนี้ นับว่าเป็นวิหารธรรมของพระอรหันต์.

[๕๐๒]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงปฏิบัติเพื่อตัด อาหารเสียโดยประการทั้งปวงเถิด. ครั้งนั้น เทวดาเหล่านั้นเข้ามาหาอาตมภาพแล้วได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ ท่านอย่าปฏิบัติเพื่อตัดอาหารเสียโดยประการทั้งปวงเลย ถ้าท่านจักปฏิบัติเพื่อ ตัดอาหารเสียโดยประการทั้งปวง ข้าพเจ้าทั้งหลายจักแซกโอชาอันเป็นทิพย์ตามขุมขนของท่าน ท่านจักได้ยังชีวิตให้เป็นอยู่ด้วยโอชาอันเป็นทิพย์นั้น. อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า เราเองด้วย พึงปฎิญาณการไม่บริโภคอาหารโดยประการทั้งปวง เทวดาเหล่านี้ด้วยพึงแซกโอชาอันเป็นทิพย์ ตามขุมขนของเรา เราพึงยังชีวิตให้เป็นไปด้วยโอชาอันเป็นทิพย์นั้นด้วย ข้อนั้นพึงเป็นมุสาแก่เรา ดังนี้. อาตมภาพบอกเลื่อกะเทวดาเหล่านั้น จึงกล่าวว่าอย่าเลย. แล้วอาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงบริโภคอาหารลดลงวันละน้อยๆ คือ วันละฟายมือบ้าง เท้าเยื่อ ถั่วเขียวบ้าง เท้าเยื่อถั่วพุดบ้าง เท้าเยื่อถั่วดำบ้าง เท้าเยื่อในเมล็ดบัวบ้าง. อาตมภาพจึงบริโภค อาหารลดลงวันละน้อย คือ วันละฟายมือบ้าง เท้าเยื่อถั่วเขียวบ้าง เท้าเยื่อถั่วพุดบ้าง เท้าเยื่อถั่วดำบ้าง เท้าเยื่อในเมล็ดบัวบ้าง. เมื่อบริโภคอาหารลดลงวันละน้อยๆ คือ วันละฟายมือบ้างเท้าเยื่อถั่วเขียวบ้าง เท้าเยื่อถั่วพุดบ้าง เท้าเยื่อถั่วดำบ้าง เท้าเยื่อในเมล็ดบัวบ้าง กายก็ผอมเหลือเกิน.

[๕๐๓]

เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อยนั่นเอง อวัยวะน้อยใหญ่ของอาตมภาพย่อมเป็นเหมือนเถาวัลย์มีข้อมาก หรือเถาวัลย์มีข้อดำ ฉะนั้น. ตะโพกของอาตมภาพเป็นเหมือนเท้าอุฐ ฉะนั้น กระดูกสันหลังของอาตมภาพผุดกระดาก เปรียบเหมือนเถาวัลย์พันนาฬิ ฉะนั้น. ซี่โครง ของอาตมภาพขึ้นนูนเป็นร่องๆ ดังกลอนศาลาเก่ามีเครื่องมุงอันหล่นโทรมอยู่ ฉะนั้น. ดวงตา ของอาตมภาพกลมเล็กเข้าไปในเบ้าตา ประหนึ่งดวงดาวปรากฏในบ่อน้ำลึก ฉะนั้น. ผิวสีริษะ ของอาตมภาพที่รับสัมผัสอยู่ก็เหี่ยวแห้ง จุกดั่งผลน้ำเต้าที่ตัดมาสดๆ อันลมและแดดกระทบอยู่ก็เหี่ยวแห้ง ฉะนั้น. อาตมภาพคิดว่า จะลูบผิวหนังท้องก็จับถูกกระดูกสันหลัง คิดว่า จะลูบ กระดูกสันหลังก็จับถูกผิวหนังท้อง. ผิวหนังท้องกับกระดูกสันหลังของอาตมภาพติดถึงกัน. เมื่อ อาตมภาพคิดว่าจะถ่ายอุจจาระ หรือ ปัสสาวะ ก็เซซวนลึกลงในที่นั่งเอง. เมื่อจะให้กายนี้แลมี ความสบาย จึงเอาฝ่ามือลูบตัว. เมื่ออาตมภาพเอาฝ่ามือลูบตัว ขนทั้งหลายมีรากเน่าก็หล่นตกจากกาย. มนุษย์ทั้งหลายเห็นอาตมภาพ

ปิฎกจิณฐกัณเฑว ปริกคณหามิ ปิฎกจิณฐกัณ ปริมสิสุสามิติ อุทฺธจฺจวิเฑว ปริกคณหามิ ฯ
 ยาวสุสุ เม ราชกุมาร อุทฺธจฺจวิ ปิฎกจิณฐกัณ อลฺลิสฺนา โหติ ตาเยวปฺปาหารตฺยา ฯ โส โข อหํ
 ราชกุมาร วจฺจํ วา มุตฺตํ วา กริสุสามิติ ตตฺถเฑว อวฺกฺขโฆ ปปตฺวา ตาเยวปฺปาหารตฺยา ฯ โส
 โข อหํ ราชกุมาร อิมเมว กายํ อสุสาแสนฺโต ปาณินา คตฺตานิ อนฺนชฺชามิ ฯ ตสฺส มยฺหํ
 ราชกุมาร ปาณินา คตฺตานิ อนฺนชฺชโต ปุติมุถฺตานิ โลมานิ กายสุมา ปปตฺนติ
 ตาเยวปฺปาหารตฺยา ฯ อปีสุสุ มํ ราชกุมาร มนุสฺสา ทิสฺวา เอวมาหํสุ กาโฬ สมฺโน
 โคตโมติ ฯ เอกจฺเจ มนุสฺสา เอวมาหํสุ น กาโฬ สมฺโน โคตโม สามี สมฺโน
 โคตโมติ ฯ เอกจฺเจ มนุสฺสา เอวมาหํสุ น กาโฬ สมฺโน โคตโม นาปี สามี มจฺจุจฺจวิ
 สมฺโน โคตโมติ ฯ ยาวสุสุ เม ราชกุมาร ตาย ปริสุทฺโธ จิวฺวณฺโณ ปรีโยทาโต อุปฺหโต
 โหติ ตาเยวปฺปาหารตฺยา ฯ

[๕๐๔]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ เย โข เกจิ อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา
 วา โอบกฺกมิกา ทุกฺขา ติปปา กญฺญา เวทนา เวทียิสฺส เอตาวปรมํ นยิโต ภิชฺชโย ฯ เยปี हि
 เกจิ อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา โอบกฺกมิกา ทุกฺขา ติปปา กญฺญา เวทนา
 เวทียิสฺสนฺติ เอตาวปรมํ นยิโต ภิชฺชโย ฯ เยปี हि เกจิ เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา
 โอบกฺกมิกา ทุกฺขา ติปปา กญฺญา เวทนา เวทียนฺติ เอตาวปรมํ นยิโต ภิชฺชโย ฯ น โข ปนาหํ
 อิมาย กญฺกาย ทุกฺกรการิกาย อธิคฺจนามิ อุตฺตรํ มนุสฺสชฺชมา อลฺมรียณฺณทสฺสนวิเสสํ สฺยิยา
 นฺ โข อณฺโณ มคฺโค โพธิยาติ ฯ

[๕๐๕]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ อภิขานามิ โข ปนาหํ ปีตุ สกฺกสฺส กมฺมุนฺเต
 สิตายฺ ชมฺพฺญายายํ นิสินฺโน วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิ สฺวิตกฺกํ สฺวิจารํ
 วิเวกฺขํ ปีติสุขํ ปจฺจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริตา สฺยิยา นฺ โข เอส มคฺโค โพธิยาติ ฯ ตสฺส
 มยฺหํ ราชกุมาร สตานุสารวิญฺญาณํ อโหสิ เอสฺว มคฺโค โพธิยาติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร
 เอตทโหสิ กิณฺณุ โข อหํ ตสฺส สุขสฺส ภายามิ ยนฺตํ สุขํ อณฺณเตฺรวว กาเมหิ อณฺณตฺร
 อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ น โข อหํ ตสฺส สุขสฺส ภายามิ
 ยนฺตํ สุขํ อณฺณเตฺรวว กาเมหิ อณฺณตฺร อกฺุสเลหิ ฐมฺเมหิติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร
 เอตทโหสิ น โข ตํ สุกฺกรํ สุขํ อธิคฺนฺตุ เอวํ อธิมตฺตกสิมานํ ปตฺตกาเยน ยนฺนุนาหํ โอบาริกํ
 อาหารํ อาหาเรยฺยํ โอบนํ กุมฺมาสนฺติ ฯ โส โข อหํ ราชกุมาร โอบาริกํ อาหารํ อาหาเรสํ

แล้วกล่าวกันอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมคำไป. มนุษย์ บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมไม่คำเป็นแต่คำไป. มนุษย์บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า จะว่าพระสมณโคดมคำไปก็ไม่ใช่ จะว่าคำไปก็ไม่ใช่ เป็นแต่พร้อยไป. คูกรราชกุมาร จิวรรณ อันปริศนาคู่ผ่องของอาตมภาพ ถูกกำจัดเสียแล้ว เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อยนั่นเอง.

[๕๐๔]

คูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าเผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ ไม่ยิ่งไปกว่านี้. สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต จักได้เสวยทุกขเวทนา อันกล้าเผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ จักไม่ยิ่งไปกว่านี้. สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ได้เสวยอยู่ซึ่งทุกขเวทนาอันกล้าเผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียร อย่างยิ่งก็เพียงเท่านี้ จะไม่ยิ่งไปกว่านี้. แต่เราก็ไม่ได้บรรลุอุตตริมนุสสรธรรมอลมริยญาณ ทัสสนวิเสส (ความรู้ความเห็นของพระอริยะอันวิเศษอย่างสามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์) ด้วย ทุกกรกิริยาที่เผ็ดร้อนนี้ จะพึงมีทางเพื่อรู้อย่างอื่นกระมังหนอ.

กลับเสวยพระกระยาหารหยาบ

[๕๐๕]

คูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่าเราจำได้อยู่เมื่องานวัปมมงคล ของท้าวสากยะ ผู้พระบิดา เรานั่งอยู่ที่ร่มไม้หว่าอันเยือกเย็น สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ทางนี้แหละหนอ พึงเป็นทางเพื่อ ตรัสรู้. อาตมภาพได้มีความรู้สึกอันแล่นไปตามสติว่าทางนี้แหละ เป็นทางเพื่อตรัสรู้

อาตมภาพ ได้มีความคิดเห็นว่าเราจะกลัวแต่สุขซึ่งเป็นสุขเว้นจากาม เว้นจากอกุศลธรรม หรือ. และมีความคิดเห็นต่อไปว่า เราไม่กลัวแต่สุขซึ่งเป็นสุขเว้นจากาม เว้นจากอกุศลธรรมละ. การที่บุคคลผู้มีกายพอมเหลือเกินอย่างนี้ จะถึงความสุขนั้น ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงบริโภคอาหารหยาบ คือข้าวสุก ขนมสดเถิด. อาตมภาพจึงบริโภคอาหารหยาบ คือข้าวสุก ขนมสด. ก็สมัยนั้น ปัญจวัคคีย์ภิกษุ บำรุงอาตมภาพอยู่ด้วยหวังว่า พระสมณโคดมจักบรรลุธรรมใดก็จักบอกธรรมนั้นแก่เราทั้งหลาย. นับแต่อาตมภาพบริโภคอาหารหยาบคือข้าวสุก ขนมสด. ปัญจวัคคีย์ภิกษุก็พากันเบื่อหน่ายจากอาตมภาพหลีกไปด้วยความเข้าใจว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มักมาก คลายความ

โอรณัม กุมมาลัม ๑ เตน โข ปน มัม^๑ ราชกุมาร สมเยน ปณจวคฺคิยา ภิกฺขุ ปจฺจุปฺภุจฺจิตา โหนติ
 ยนฺโน สมโณ โคตโม ฌมมัม อธิคมิสฺสติ ตัม โน อาโรเจสฺสตีติ ๑ ยโต โข อหัม ราชกุมาร
 โอฬาริกัม อาหารัม อาหาระสี โอรณัม กุมมาลัม อถ เม เต ปณจวคฺคิยา ภิกฺขุ นิพฺพิชฺช ปกฺกมัสฺสุ
 พาหุลลิกโก สมโณ โคตโม ปธานวิพฺภวโต อวตฺตโต พาหุลลยาติ^๒ ๑ โส โข อหัม
 ราชกุมาร โอฬาริกัม อาหารัม อาหาระตฺวา พลัม กาเหตฺวา วิวิจฺเจว กาเมหิ ๑เป ๑ ปจฺมัม ฌานัม
 อุปสมฺปชฺช วิหาสี ๑ วิตกฺกวิจฺจารณัม วุปฺปมา ๑เป ๑ ทุตฺติยัม ฌานัม ... ตตฺติยัม ฌานัม ... จตฺตตฺติยัม ฌานัม
 อุปสมฺปชฺช วิหาสี ๑

[๕๐๖]

โส เอวํ สมหาหิตะ จิตฺเต ปรีสุทฺธะ ปรีโยทาเต จกฺเณ วิคฺคฺตูปกฺกิลเส มุทฺทญฺเจ กมฺมณิเย
 จิตเต อานนฺชปฺปตฺเต ปุพฺพเพณิवासานุสฺสตีตฺถาณาย จิตฺตัม อภินินฺนาเมสี ๑ โส อเนกวิหิตัม
 ปุพฺพเพณิवासัม อนุสฺสรามิ เสยฺยถิถัม เอกมฺปิ ชาตี เทวํปิ ชาตีโย ๑เป ๑ อิติ สาการัม สอุทฺเทสํ
 อเนกวิหิตัม ปุพฺพเพณิवासัม อนุสฺสรามิ ๑ ออ ยม โข เม ราชกุมาร รตฺติยา ปจฺเม ยามะ ปจฺมา
 วิชฺชา อธิคฺคา อวิชฺชา วิหิตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม วิหิตอ อาโลโก อุปฺปนฺโน ยถาคัม
 อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ๑

[๕๐๗]

โส เอวํ สมหาหิตะ จิตฺเต ปรีสุทฺธะ ปรีโยทาเต อนจกฺเณ วิคฺคฺตูปกฺกิลเส มุทฺทญฺเจ กมฺมณิเย
 จิตเต อานนฺชปฺปตฺเต สตฺตานัม จุตฺตปฺปตฺถาณาย จิตฺตัม อภินินฺนาเมสี ๑ โส ทิพฺเพน จกฺขุณา
 วิสุทฺเธน อตฺถิกกฺกนฺตมานุสฺเสน สตฺเต ปสฺสามิ จมฺมานะ อุปฺปชฺชมานะ หิเน ปณฺธิเต สุวณฺเณ
 ทพฺพณฺเณ สุกเต ทฺวคฺคเต ๑เป ๑ ยถากมฺมูปเล สตฺเต ปชานามิ ๑ ออ ยม โข เม ราชกุมาร รตฺติยา
 มชฺฌิเม ยามะ ทุตฺติยา วิชฺชา อธิคฺคา อวิชฺชา วิหิตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม วิหิตอ
 อาโลโก อุปฺปนฺโน ยถาคัม อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ๑

[๕๐๘]

โส เอวํ สมหาหิตะ จิตฺเต ปรีสุทฺธะ ปรีโยทาเต อนจกฺเณ วิคฺคฺตูปกฺกิลเส มุทฺทญฺเจ กมฺมณิเย
 จิตเต อานนฺชปฺปตฺเต อาสวานัม ขยฺยธณฺณาย จิตฺตัม อภินินฺนาเมสี ๑ โส อิทํ ทฺวคฺชนฺติ ยถาญฺตัม
อพฺภุณฺณาสี ๑เป ๑ ออ ทฺวคฺชนิโรธคามินิ ปฏฺธิปทาติ ยถาญฺตัม อพฺภุณฺณาสี อิมะ อาสวาติ

๑ ส. เม ๑

๒ ส. พาหุลยา ๑

เพียรเวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมากไปเสียแล้ว. ครั้นอาตมภาพบริโภคอาหารหยาบมีกำลังขึ้นแล้ว ก็สังคจจากกาม สังคจจากอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวก อยู่. บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะ วิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขผู้ได้ฌานเกิดแต่สมาธิอยู่. มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุข ด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ตติยฌานนี้ เป็น ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข. บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัส โทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่.

ไฉ่ญาณ ๓

[๕๐๖]

อาตมภาพนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควร แก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ได้โหม้มน้อมจิตไปเพื่ออุปเพณิวาสนาสติญาณ.อาตมภาพ นั้นย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ อาตมภาพนั้น ย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วย ประการฉะนี้. คูกรราช กุมาร นี่เป็นวิชาที่หนึ่งที่อาตมภาพได้บรรลุแล้ว ในปฐมยามแห่งราตรี อวิชาถูกกำจัดแล้ว วิชา เกิดขึ้นแล้ว ความมืดถูกกำจัดแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว แก่อาตมภาพผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่.

[๕๐๗]

อาตมภาพนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควร แก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ได้โหม้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย อาตมภาพนั้นย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดีมีผิวพรรณทราม ได้ ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้. คูกรราชกุมาร นี่เป็นวิชาที่สองที่อาตมภาพ ได้บรรลุแล้วในมัชฌิมยามแห่ง ราตรี อวิชาถูกกำจัดแล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว ความมืดถูกกำจัดแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว แก่ อาตมภาพผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่.

[๕๐๘]

อาตมภาพนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควร แก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ได้โหม้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขญาณ.ได้รู้ชัดตามความเป็น จริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาเหล่านี้ อาสวะ นี่อาสวสมุทัย นี่อาสวนิโรธ นี่อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา. เมื่ออาตมภาพนั้น รู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้น แม้จาก

ยถาภูตํ อพุกณณาสี ๑เป๑ อัย อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ อพุกณณาสี ๑ ตสฺส
 เม เอวံ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมุจฺจิตฺต ภาสวาปี จิตฺตํ วิมุจฺจิตฺต
 อวิชฺชาสวาปี จิตฺตํ วิมุจฺจิตฺต วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตฺติ ฌานํ อโหสิ ฌีณา ชาติ วุสิตํ พุรุมฺมจริย
 กตํ กรรมิยํ นาปริ อิตฺตตฺตยาติ อพุกณณาสี ๑ อัย โข เม ราชกุมาร รตฺติยา ปจฺฉิเม ยาม
 ตติยา วิชฺชา อธิคฺตา อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน
 ยถาคํ อปฺปมตฺตสฺส อาตานิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ ๑

[๕๐๘]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตฺทโหสิ อธิคโต โข เม อัย ฌมฺโม คมฺภีโร ทฺวทฺทโส
 ทฺรณฺโพนฺโธ สนฺโต ปณฺโฑ อตฺตกาจโร นิปฺโปณฺ ปรณฺฑิตเวทนีโย ๑ อาลยรามา โข ปณาย
 ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตา ๑ อาลยรามาย โข ปณ ปชาย อาลยรตฺตยา อาลยสมฺมุทิตาย
 ทฺวทฺทสํ อิทํ ฌานํ ยทิตํ อิทปฺ-ปจฺจยตา ปฏิจฺจสมฺปฺปาโท ๑ อิทํปิ โข ฌานํ ทฺวทฺทสํ ยทิตํ
 สพฺพสงฺขารสมฺโถ สพฺพปฺริยวาทินิสฺสํสํโค ตณฺหํกฺโข วิราโค นิโรธํ นิพฺพานํ ๑ อหฺมฺเจว
 โข ปณ ฌมฺมํ เทเสยฺมํ ปเร จ เม น อาชาเนยฺมํ โส มมสฺส กิลมโธ สว มมสฺส วิหเสติ ๑
 อปีสฺส มํ ราชกุมาร อีมา อนจฺจริยา คาคา ปฏิกิสุ ปุพฺเพ อสฺสฺตปฺพุพา

กิจฺเจน เม อธิคตํ หลนฺทานิ ปกาสิตํ

ราคโทสปรเตหิ นาม ฌมฺโม สฺสสมฺพุโร

ปฏิสฺสํคามี นิปฺพนํ คมฺภีโร ทฺวทฺทสํ อณฺณ

ราครตฺตนา ทกฺขณฺติ*ตโมกฺขณฺเรน อาวุตาติ ๑

อิตฺติ เม ราชกุมาร ปฏิสฺสํจิกฺขโต อปฺโปสฺสํกฺกตฺตยา จิตฺตํ นมฺติ โน ฌมฺมเทสฺนาย ๑

[๕๑๐]

อถ โข ราชกุมาร พุรุมฺมนํ สหฺมปฺติสฺส มม เจตฺสา เจโตปริวิตกฺกมฺมณฺณาย เอตฺทโหสิ
 นสฺสติ วต โภ โลโก วินสฺสติ วต โภ โลโก ยตฺร หิ นาม ตถาคตฺสฺส อรหโต
 สหฺมาสมฺพุทฺธสฺส อปฺโปสฺสํกฺกตฺตยา จิตฺตํ นมฺติ โน ฌมฺมเทสฺนายาติ ๑ อถ โข ราชกุมาร
 พุรุมฺมา สหฺมปฺติ เสยฺยถาปี นาม พลวา ปฺริโส สหฺมิณฺณชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาร์ติ วา
 พาหํ สหฺมิณฺณเชยฺย เอวเมว พุรุมฺมโลเก อนฺตรหิตํ มม ปฺรโต ปาตุโรหิ ๑ อถ โข

๑ อ. ทกฺขินฺติ ๑

กามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. ดูกรราชกุมาร นี่เป็นวิชาที่สาม ที่อาตมภาพได้บรรลุแล้วในปัจฉิมยามแห่งราตรี อวิชชาถูกกำจัดแล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว ความมืดถูกกำจัดแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว แก่อาตมภาพผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไป แล้วอยู่.

ทรงมีความชวนชวายน้อย

[๕๐๘]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพนั้นได้มีความคิดเห็นว่า ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้เป็นธรรมลึก ยากที่จะเห็นได้ สัตว์อื่นจะตรัสรู้ตามได้ยาก เป็นธรรมสงบ ระงับ ประณีต ไม่เป็นวิสัยที่จะหยั่งลงได้ด้วยความตรึก เป็นธรรมละเอียด อันบัณฑิตจะพึงรู้แจ้ง. ก็หมู่สัตว์นี้ มีความอาลัยเป็นที่รื่นรมย์ยินดีในความอาลัย บันเทิงนักในความอาลัย. ก็การที่หมู่สัตว์ผู้มี ความอาลัยเป็นที่รื่นรมย์ ยินดีในความอาลัย บันเทิงนักในความอาลัย จะเห็นฐานะนี้ได้โดยยาก คือ สภาพที่อาศัยกันเกิดขึ้นเพราะความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย. แม้ฐานะนี้ก็เห็นได้ยาก คือ สภาพ เป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นค้นหา ความปราศจากความกำหนัด ความดับโดยไม่เหลือ นิพพาน. ก็เราจะพึงแสดงธรรม และสัตว์เหล่าอื่นก็จะไม่รู้ทั่วถึงธรรมของเรา นั้นจะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่า เป็นความลำบากเปล่าของเรา. ดูกรราชกุมาร ที่นั่น คาถาอันอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏแจ่มแจ้ง แก่อาตมภาพว่า บัดนี้ ยังไม่สมควรจะประกาศธรรมที่เราบรรลุได้โดยยาก ธรรม นี้อันสัตว์ทั้งหลาย ผู้ถูกราคะ โทสะครอบงำ ไม่ตรัสรู้ได้ง่าย สัตว์ทั้งหลาย อันราคะ ย้อมแล้ว อันกองมืดหุ้มห่อแล้ว จักไม่เห็นธรรม อันยังสัตว์ให้ไปทวนกระแส ละเอียด ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก เป็นอญฺ คังนี้.

ดูกรราชกุมาร เมื่ออาตมภาพเห็นตระหนกอยู่ดังนี้ จิตของอาตมภาพก็น้อมไปเพื่อความเป็นผู้มีความชวนชวายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อแสดงธรรม.

ท้าวสหัมบดีพรหมทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม

[๕๑๐]

ดูกรราชกุมาร ครั้นนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งใจของอาตมภาพด้วยใจแล้ว ได้มีความปริวิตกว่า ดูกรท่านผู้เจริญ โลกจะฉิบหายละหนอ เพราะจิต ของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า น้อมไปเพื่อความเป็นผู้มีความชวนชวายน้อย ไม่น้อมไป เพื่อแสดงธรรม. ครั้นแล้ว ท้าวสหัมบดีพรหมหายไปในพรหมโลก มาปรากฏข้างหน้าของ อาตมภาพ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง พึงเหยียดแขนที่คู้ออก หรือพึงคู้แขนที่เหยียดเข้าจะนั้น. ลำดับนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม

ราชกุมาร พุรหุมา สหมปติ เอกัสสิ อุตฺตฺราสงฺกั กริตฺวา เยนํ เทนณฺชลี ปณามตฺวา มํ
 เอตทโวจ เทเสตฺถ เม ภนฺเต ภควา ฌมฺมํ เทเสตฺถ สฺสคฺโค ฌมฺมํ สนนฺติ สตฺตา อปฺปฺรชกฺขชาติกา
 อสฺสวณฺตา ฌมฺมสฺส ปรีหายนฺติ ภวิสฺสนนฺติ ฌมฺมสฺส อณฺเฏวตาโรติ ฯ อิทมโวจ ราชกุมาร
 พุรหุมา สหมปติ อิทํ วตฺวา อถาปรี เอตทโวจ

ปาตฺรโหสิ มกฺเชสฺสุ ปุพฺเพ
 ฌมฺโม อสฺสทฺโธ สมนฺเลหิ จินฺตฺติโต
 อปาปุเรตํ อมตฺสฺส ทฺวาริ
 สฺสณฺณตฺถ ฌมฺมํ วิมเลนนํ พุทฺธํ
 เสเล ยถา ปพฺพตฺตมฺพุทฺธนิฏฺฐิตํ
 ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต
 ตถูปมํ ฌมฺมมยํ สฺเมธ
 ปาสาทมารุญฺห สมนฺตจกฺขุ
 โสกาวิกิณฺณํ ชนตมเปตฺโสโก
 อเวกฺขสฺสฺส ชาตฺยชราภิกฺขุ
 อุกฺกุเจหิ วีร วิชิตฺสงฺคาม
 สตฺถวาท อนณฺ วิจร โลก

เทเสตฺถ ๑ ภควา ฌมฺมํ อณฺเฏวตาโร ภวิสฺสนนฺตฺติติ ฯ

[๕๑๑]

อถ ขฺวาทํ ราชกุมาร พุรหุมนํ จ อชฺฌเนสนํ วิทิตฺวา สตฺเตสฺสุ จ การุณฺณตํ ปฏิจฺจ
 พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลฺลเกสฺสิ ฯ อทฺทสฺส โข อหํ ราชกุมาร พุทฺธจกฺขุณา โลกํ โวลฺลเกนฺโต
 สตฺเต อปฺปฺรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขิณฺทฺริเย มุทฺธิณฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร สุวิณฺญาปเย
 ทฺวิณฺญาปเย อปฺเปกฺจเจ ปฺรโลกวชฺชกฺขยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ เสยฺยถาปิ นาม อปฺปฺลีนฺธิ
 วา ปทฺมินฺธิ วา ปุณฺทฺริกีนฺธิ วา อปฺเปกฺจจานิ อปฺปฺลานิ วา ปทฺมานิ วา ปุณฺทฺริกานิ วา
 อุตฺเท ชาตานิ อุตฺเท สํพทฺธานิ^๒ อุตฺทกานุกฺคตานิ อนฺโต นิมฺมุคฺคโปสิตานิ อปฺเปกฺจจานิ
 อปฺปฺลานิ วา ปทฺมานิ วา ปุณฺทฺริกานิ วา อุตฺเท ชาตานิ อุตฺเท สํพทฺธานิ สโมทกณฺฐิตานิ
 อปฺเปกฺจจานิ อปฺปฺลานิ วา ปทฺมานิ วา ปุณฺทฺริกานิ วา อุตฺเท ชาตานิ อุตฺเท สํพทฺธานิ อุตฺทา
 อจฺจุคฺคมฺม ติกฺขุณฺตฺติ อนฺนปฺลิตฺตานิ อุตฺเทน เอวเมว โข อหํ ราชกุมาร พุทฺธจกฺขุณา โลกํ
 โวลฺลเกนฺโต อทฺทสฺส สตฺเต อปฺปฺรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขิณฺทฺริเย มุทฺธิณฺทฺริเย สุวากาเร ทฺวากาเร
 สุวิณฺญาปเย ทฺวิณฺญาปเย อปฺเปกฺจเจ ปฺรโลกวชฺชกฺขยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต ฯ อถ ขฺวาทํ

๑ ส. ย. เทสสุตฺติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ย. สํพทฺธานิ ฯ

ห่มผ้าเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีมาทางอาตมภาพแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์เถิด ขอพระสุคตจงทรงแสดงธรรมเถิด สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีกิเลสจตุรฐลีในจักขุน้อยมีอยู่ ย่อมจะเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์ทั้งหลายผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักยังมีอยู่. ดูกรราชกุมาร ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวคำนี้แล้ว ครั้นแล้ว ภายหลังได้กล่าวคาถาประพันธ์ขึ้นอีกว่า

ธรรมที่ผู้มีมลทินทั้งหลายคิดกันแล้ว ไม่บริสุทธิ์ ได้ปรากฏใน
ชนชาวมคธทั้งหลายมาก่อนแล้ว ขอพระองค์จงเปิดอริยมรรค
อันเป็นประตูพระนิพพานเถิด ขอสัตว์ทั้งหลายจงได้ฟังธรรม
ที่พระองค์ผู้ปราศจากมลทิน ตรัสรู้แล้วเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้มี
เมธาดี มีจักรรอบคอบ ขอพระองค์ผู้ปราศจากความโสภ
งเสด็จขึ้นปัญญาปราสาทอันแล้วด้วยธรรม ทรงพิจารณา
ประชุมชนผู้เคลื่อนไหวด้วยความโสภ ันหาติชราครอบงำแล้ว
เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีจักขุยืนอยู่บนยอดภูเขาหินล้วน พึง
เห็นประชุมชนโดยรอบ ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้กล้า ทรงชนะ
สงครามแล้ว ผู้นำสัตว์ออกจากกันดาร ผู้ไม่เป็นหนี้ ของงเสด็จ
ลุกขึ้นเที่ยวไปในโลกเถิด ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรม
เถิด สัตว์ผู้รู้ทั่วถึงจักมีอยู่.

เปรียบบุคคลด้วยดอกบัว ๓ เหล่า

[๕๑๑]

ดูกรราชกุมาร ครั้นอาตมภาพทราบท้าวสหัมบดีพรหมอาราธนา และอาศัย ความกรุณา
ในสัตว์ทั้งหลาย จึงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ. เมื่ออาตมภาพตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ก็ได้เห็นหมู่
สัตว์ซึ่งมีกิเลสจตุรฐลีในจักขุน้อยก็มี มีกิเลสจตุรฐลีในจักขุมากก็มี มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี มีอินทรีย์
อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการเลวก็มี จะพึงสอนให้รู้ได้ง่ายก็มี จะพึงสอนให้รู้ได้ยาก ก็มี บางพวก
มีปกติเห็นโทษในปรโลกโดยเป็นภัยอยู่ก็มี เปรียบเหมือนในกอบัวขาบ ในกอบัวหลวง หรือในกอ
บัวขาว ดอกบัวขาบ ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว ซึ่งเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ บางเหล่ายังไม่พินน้ำ
จมอยู่ในน้ำ น้ำหล่อเลี้ยงไว้ บางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำ บางเหล่าตั้งขึ้น พินน้ำ น้ำไม่ติด ฉันใด ดูกร
ราชกุมาร เมื่ออาตมภาพตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ก็ฉันทันนั้น ได้เห็นหมู่สัตว์ซึ่งมีกิเลสจตุรฐลีในจักขุ
น้อยก็มี มีกิเลสจตุรฐลีในจักขุมากก็มี มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการ
เลวก็มี จะพึงสอนให้รู้ได้ง่ายก็มี จะพึงสอนให้รู้ได้ยาก ก็มี บางพวกมีปกติเห็นโทษในปรโลกโดย
เป็นภัยอยู่ก็มี. ดูกรราชกุมาร ครั้นนั้นอาตมภาพ ได้กล่าวรับท้าวสหัมบดีพรหมด้วยคาถาว่า

ดูกรพรหม เราเปิดประตูมตนิพพานแล้ว เพื่อสัตว์ทั้งหลาย

ราชกุมาร พุรหุมาน์ สหมปติ์ คากาย ปัจจภาสี

อปารุตาเตสั อมตสฺส ทวารา

เย โสตนฺโต ปมฺมจฺจนฺตฺ สทฺธั

วิหีสฺสณฺณิ ปุณฺณํ น ภาสี

ธมฺมํ ปณฺธิตํ มนุเชสฺสุ พุรฺเหมฺติ ฯ

อถ โข ราชกุมาร พุรหุมา สหมปติ กตาวกาโส โขมฺหิ ภควตา ธมฺมเทสนายาติ มํ
อภิวาทเตวฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺถเวณฺตรธาเย ฯ

[๕๑๒]

ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ กสฺส นฺุ โข อหํ ปจฺมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ โก อิมํ ธมฺมํ
จิปฺปเมว อาชานิสฺสตีติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ อัย โข อาพาโร กาลาโม
ปณฺฑิโต วิยตฺโต เมธาวิ ทิฆมฺมตฺตํ อปฺปรชกฺขชาติโก ชนฺนุนาหํ อาพารสฺส กาลามสฺส ปจฺมํ
ธมฺมํ เทเสยฺยํ โส อิมํ ธมฺมํ จิปฺปเมว อาชานิสฺสตีติ ฯ อถ โข มํ ราชกุมาร เทวตา
อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจฺจุ สตฺตทาหํ กาลกโต ฆนฺเต อาพาโร กาลาโมติ ฯ ฌาณณฺจ ปน
เม ทสฺสนํ อุทปาติ สตฺตทาหํ กาลกโต อาพาโร กาลาโมติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ
มหาชานิโย โข อาพาโร กาลาโม สเจ หิ โส อิมํ ธมฺมํ สุณฺเอย จิปฺปเมว อาชานเยยาติ ฯ
ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ กสฺส นฺุ โข อหํ ปจฺมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ โก อิมํ ธมฺมํ
จิปฺปเมว อาชานิสฺสตีติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ อัย โข อุทฺทโก รามปฺตฺโต
ปณฺฑิโต วิยตฺโต เมธาวิ ทิฆมฺมตฺตํ อปฺปรชกฺขชาติโก ชนฺนุนาหํ อุทฺทกสฺส รามปฺตฺตสฺส ปจฺมํ
ธมฺมํ เทเสยฺยํ โส อิมํ ธมฺมํ จิปฺปเมว อาชานิสฺสตีติ ฯ อถ โข มํ ราชกุมาร เทวตา
อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจฺจุ อภิโทสกาลกโต ฆนฺเต อุทฺทโก รามปฺตฺโตติ ฯ ฌาณณฺจ ปน เม
ทสฺสนํ อุทปาติ อภิโทสกาลกโต อุทฺทโก รามปฺตฺโตติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร
เอตทโหสิ มหาชานิโย โข อุทฺทโก รามปฺตฺโต สเจ หิ โส อิมํ ธมฺมํ สุณฺเอย จิปฺปเมว
อาชานเยยาติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ กสฺส นฺุ โข อหํ ปจฺมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ
โก อิมํ ธมฺมํ จิปฺปเมว อาชานิสฺสตีติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ พหุการา โข เม
ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ เย มํ ปธานปฺหิตตฺตํ อุปญฺจุหีสฺสุ ชนฺนุนาหํ ปณฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขุนํ ปจฺมํ
ธมฺมํ เทเสยฺยณฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ราชกุมาร เอตทโหสิ กหํ นฺุ โข เอตฺรหิ ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ
วิหรนฺตีติ ฯ อทฺทสํ โข อหํ ราชกุมาร ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺทเชน อติกฺกนฺตมานุสเณน
ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ พาราณสียํ วิหรนฺเต อีสิปตเณ มิกทาเย ฯ อถ โข อหํ ราชกุมาร อรุเวลา
ยถาภีรณฺตํ วิหริตฺวา เชน พาราณสี เตน จาริกํ อปฺกมมฺิ ฯ

ผู้มีโสต จงปล่อยศรัทธามาเถิด เราสำคัญว่าจะลำบาก จึงไม่

กล่าวธรรมอันคล่องแคล่ว ประณีต ในมนุษย์ทั้งหลาย.

ลำดับนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบว่ พระผู้มีพระภาคทรงเปิดโอกาส เพื่อจะแสดงธรรมแล้ว จึงอภิวาทอคมภาพ
ทำประทักษิณแล้ว หายไปในที่นั่นเอง.

ทรงปรารภถึงคนที่จะทรงแสดงธรรมก่อน

[๕๑๒]

ดูกรราชกุมาร อาตมภาพได้มีความดำริว่า เราพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครรู้จักทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน. ครั้นแล้ว อาตมภาพได้มีความเห็นว่า อาฬารดาบส กาลามโคตร นี้ เป็นบัณฑิตฉลาด มีเมธา มีกิเลสจุกฐลีในจักษุน้อยมานาน ถ้ากระไร เราพึงแสดงธรรม แก่อาฬารดาบส กาลามโคตรก่อนเถิด เธอรู้จักทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน. ที่นั่น เทวดาทั้งหลายเข้ามาหาอาตมภาพ แล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาฬารดาบส กาลามโคตรทำกาละเสียเจ็ดวันแล้ว. และความรู้ความเห็นก็เกิดขึ้นแก่เราว่า อาฬารดาบส กาลามโคตรทำกาละเสียเจ็ดวันแล้ว. อาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า อาฬารดาบส กาลามโคตรเป็นผู้เสื่อมใหญ่แล ถ้า เธอพึงได้ฟังธรรมนี้พึงรู้ทั่วถึงได้ฉับพลันทีเดียว. ครั้นแล้วอาตมภาพได้มีความดำริว่า เราพึง แสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน. แล้วอาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า อุทกดาบส รามบุตรนี้เป็นบัณฑิตฉลาด มีเมธา มีกิเลส จุกฐลีในจักษุน้อยมานาน ถ้ากระไร เราพึงแสดงธรรม แก่อุทกดาบส รามบุตรก่อนเถิด เธอจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน.ที่นั่น เทวดาทั้งหลายเข้ามาหาอาตมภาพ แล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุทกดาบส รามบุตรทำกาละเสียแล้วเมื่อพลบค่านี้อเอง. และความรู้ความเห็นก็เกิดขึ้นแก่เราว่า อุทกดาบส รามบุตร ทำกาละเสียแล้วเมื่อพลบค่านี้อเอง. อาตมภาพไม่มีความคิดเห็นว่า อุทกดาบส รามบุตรเป็นผู้เสื่อมใหญ่แล ก็ถ้าเธอพึงได้ฟังธรรมนี้ ก็จะพึงรู้ทั่วถึงได้ฉับพลันทีเดียว. ครั้นแล้ว อาตมภาพได้มีความดำริว่า เราพึงแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ใครจักรู้ทั่วถึงธรรมนี้ได้ฉับพลัน. แล้วอาตมภาพได้มีความคิดเห็นว่า ภิกษุปัญจวัคคีย์มีอุปการะแก่เรามาก บำรุงเรา ผู้มีตนส่งไปแล้ว เพื่อความเพียร ถ้ากระไร เราพึงแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อนเถิด. แล้ว อาตมภาพได้มีความดำริว่า เดียวนี้ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ. ก็ได้เห็นภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ ป่าอิสิปตนมิตทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์. ครั้นอาตมภาพอยู่ที่ตำบลอุรุเวลาตามควรแล้ว จึงได้หลีกจาริกไปทางเมืองพาราณสี.

[๕๑๓]

อทุทสา โข มํ ราชกุมาร อุปโก อาชีวกโก อนุตตรา จ คยํ อนุตตรา จ โพธิ์ อทุธานมคฺคํ
 ปฏิปนฺนํ ทิสฺวาน มํ เตตทโวจ วิปฺปสฺสนฺวานิ โข เต อาวุโส อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺธโ
 จวิณฺโณ ปรีโยทาโต กํสิ ตฺวํ อาวุโส อุตฺทิสฺส ปพฺพชิตฺโต โก วา เต สตฺถา กสฺส^๑ วา
 ฐมมํ โรเจสฺสตี ๑ เอวํ วุตฺเต อห ราชกุมาร อุปกํ อาชีวกํ คาถาหิ อชฺฌณาสี

สพฺพภาภิกฺขุ สพฺพวิทฺฐมสฺมิ

สพฺพเพสฺสุ ฐมฺเมสฺสุ อนุปฺลิตฺโต

สพฺพพณฺชโห ตณฺหกุขเย วิมุตฺโต

สยํ อภิญฺเญยสส กมฺมทฺทิสฺสยํ

น เม อาจาริโย อตฺถิ สติโส เม น วิชฺชติ

สเทวกสฺมิ โลกสฺมี นตฺถิ เม ปฏิปฺปคฺคโล

อหํ หิ อรหา โลเก อหํ สตฺถา อนุตฺตโร

เอโกมฺหิ สมฺมาสมฺพุทฺธโ สัตฺติภูโตมฺหิ^๒ นิพฺพุโต

ฐมฺมจกฺกํ ปวตฺเตตฺตํ คจฺฉามิ กาสินํ ปุริ

อนฺธภูตสฺมิ โลกสฺมี อาหณฺถิ^๓ อมตทฺนฺทฺภินฺติ ๑

ยถา โข ตฺวํ อาวุโส ปฏิชานาสี อรหาสี อนนฺตชิโนติ ๑

มาทิสฺวา เว ชินา โหนฺติ เย ปตฺตา อาสวกุขยํ

จิตฺตาเม ปาปกา ฐมฺมา ตสฺมาหํ อุปกา ชิโนติ ๑

เอวํ วุตฺเต ราชกุมาร อุปโก อาชีวกโก หุเวยฺยาวุโสติ วตฺวา สีสํ อุกกํสิตฺวา^๔ ชิวํหํ
 นิลฺลาเพตฺวา^๕ อุมฺมคฺคํ คเหตฺวา ปกฺกามิ ๑

[๕๑๔]

อถ ขวาทํ อนุปฺพุเพน จาริกํ จรมาโน เยน พาราณสี อิติปตฺนํ มิคทาโย เยน ปณฺจวคฺคิยา
 ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมํ ๑ อทุทสฺส โข มํ ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ

๑ ย. กสฺส วา ตฺวํ ๑

๒ ย. สัตฺติภูโตมฺหิ ๑

๓ ย. อาหณฺถิ ๑

๔ ส. โอทฺถปฺเปตฺวา ๑ ย. โอทฺถมฺเปตฺวา ๑

๕ ปททฺวํ สิทฺทปฺปตฺถเก นตฺถิ ๑

[๕๑๓]

ดูกรราชกุมาร อุปกาชีวกได้พบอาตมภาพผู้เดินทางไกล ที่ระหว่างแม่น้ำคยา และไม้โพธิ์
ต่อกัน แล้วได้กล่าวกะอาตมภาพว่า ดูกรผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก ผิวพรรณ ของท่าน
บริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ท่านชอบใจธรรมของใคร.

ดูกรราชกุมาร เมื่ออุปกาชีวกกล่าวอย่างนี้แล้ว อาตมภาพได้กล่าวตอบอุปกาชีวกด้วยคาถา
ว่า

เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง เป็นผู้รู้ธรรมทั้งปวง อันค้นหา
และทฤษฎีไม่คิดแล้วในธรรมทั้งปวง เป็นผู้ละธรรมทั้งปวง น้อมไป
ในธรรมเป็นที่สิ้นค้นหาแล้ว รู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่งเอง จะ
พึงเจาะจงใครเล่า อาจารย์ของเราไม่มี คนผู้เช่นกับด้วยเรากी
ไม่มี บุคคลผู้เปรียบด้วยเรา ไม่มีในโลกกับทั้งเทวโลก
เพราะเราเป็นพระอรหันต์ในโลก เป็นศาสดา ไม่มีศาสดาอื่น
ยิ่งขึ้นไปกว่า เราผู้เดียวตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้เย็น เป็นผู้
ดับสนิทแล้ว เราจะไปยังเมืองกาสิ เพื่อจะยังธรรมจักรให้
เป็นไป เมื่อสัตว์โลกเป็นผู้มืด เราได้ตีกลองประกาศอมตธรรมแล้ว.

อุปกาชีวกถามว่า ดูกรผู้มีอายุ ท่านปฎิญาณว่า ท่านเป็นพระอรหันต์ผู้ชนะไม่มีที่สิ้นสุด
ฉะนั้นหรือ?

อาตมภาพตอบว่า
ชนทั้งหลายผู้ถึงธรรมที่สิ้นค้นหา เช่นเราแหละ ชื่อว่าเป็น
ผู้ชนะ บาปกรรมทั้งหลาย อันเราชนะแล้ว เหตุนั้นแหละ
อุปกะ เราจึงว่า ผู้ชนะ.

ดูกรราชกุมาร เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนี้แล้ว อุปกาชีวก กล่าวว่าพึงเป็นให้พอเถิดท่าน สัน
ติระยะแถบดินแล้วหลีกไปคนละทาง.

เสด็จเข้าไปหาพระปัญจวัคคีย์

[๕๑๔]

ครั้งนั้น อาตมภาพเที่ยวจาริกไปโดยลำดับ ได้เข้าไปหาภิกษุปัญจวัคคีย์ยังป่า อิสิปตนมิก
ทายวัน เขตเมืองพาราณสี ดูกรราชกุมาร ภิกษุปัญจวัคคีย์ ได้เห็นอาตมภาพกำลัง มาแต่ไกลเที่ยว
แล้วได้ตั้งกติกาสัญญากันว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมพระองค์นี้ เป็นผู้มักมาก คลาย
ความเพียรเวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมาก กำลังมาอยู่เราทั้งหลายไม่พึง กราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่
พึงรับบาตรและจีวร แต่พึงแต่งตั้งอาสนะไว้ ถ้าเธอปรารณาก็จักนั่ง.อาตมภาพเข้าไปใกล้ภิกษุ

ทิสวาน อณฺณมณฺณ กตฺถิ สณฺณเปสฺสุ อัย อาวุโส สมโณ โคตโม อากัจฉติ พาหุลลิกโก
 ปธานวิพฺภนฺโต อวตฺตโต พาหุลลายุ โส เนว อภิเวทตพฺโพ น ปจฺจุจฺจาทพฺโพ นาสุส ปตฺต
 จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพิ อปีจ โข อาสนํ จเปตพฺพิ สเจ อากงฺขติ^๑ นีสิติสฺสตีติ ฯ ยถา ยถา
 โข อหํ ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อุปสงฺกมํ ตถา ตถา ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ นาสฺกขีสุ
 สกาย กตฺติกาย สณฺณจาทุ อปฺเปกฺกเจ มํ ปจฺจุคฺคณฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหสฺสุ อปฺเปกฺกเจ อาสนํ
 ปณฺณเปสฺสุ อปฺเปกฺกเจ ปาโททกํ อุปฺภุจเปสฺสุ อปีจ โข มํ นามเนน จ อาวุโสวาเทน จ
 สมฺมทาจฺรณฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต อหํ ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ เอตทวโจ มา ภิกฺขเว ตถาคตํ
 นามเนน จ อาวุโสวาเทน จ สมฺมทาจฺรตฺถ อรหํ ภิกฺขเว ตถาคโต สมฺมาสมฺพุทฺธो โอทหถ
 ภิกฺขเว โสตํ อมตมรฺคตํ อหมนุสาสามิ อหํ ฌมมํ เทเสมิ ยถานุสฺสิจฺจํ ตถา ปฏิปชฺชมานา
 นจิริสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมทเว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ
 พฺรหฺมจิริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสเถติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ มํ เอตทวโจ ตายปิ โข ตฺวํ อาวุโส โคตม อิริยาย ตาย
 ปฏิปทาย ตาย ทฺวกรกการิกาย น อชฺฉกฺมา อุตฺตรํ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณฺณทสฺส-สนวิเสสํ^๒ กิ
 ปน ตฺวํ เอตฺรหิ พาหุลลิกโก ปธานวิพฺภนฺโต อวตฺตโต พาหุลลายุ อธิคฺมิสฺสตี อุตฺตรํ
 มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณฺณทสฺสสนวิเสสนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต อหํ ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ
 เอตทวโจ น ภิกฺขเว ตถาคโต พาหุลลิกโก ปธานวิพฺภนฺโต^๓ อวตฺตโต พาหุลลายุ อรหํ ภิกฺขเว
 ตถาคโต สมฺมาสมฺพุทฺธो โอทหถ ภิกฺขเว โสตํ อมตมรฺคตํ อหมนุสาสามิ อหํ ฌมมํ
 เทเสมิ ยถานุสฺสิจฺจํ ตถา ย. น ปธานวิพฺภนฺโต น อวตฺตโต พาหุลลายุ ฯ ปฏิปชฺชมานา
 นจิริสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมทเว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พฺรหฺมจิริย
 ปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสเถติ ฯ ทฺติยมฺปิ โข
 ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ มํ เอตทวโจ ตายปิ โข ตฺวํ อาวุโส โคตม อิริยาย ตาย
 ปฏิปทาย ตาย ทฺวกรกการิกาย น อชฺฉกฺมา อุตฺตรํ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณฺณ-ทสฺสสนวิเสสํ^๒ กิ
 ปน ตฺวํ เอตฺรหิ พาหุลลิกโก ปธานวิพฺภนฺโต อวตฺตโต พาหุลลายุ อธิคฺมิสฺสตี อุตฺตรํ
 มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณฺณทสฺสสนวิเสสนฺติ ฯ ทฺติยมฺปิ โข อหํ ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ
 เอตทวโจ น ภิกฺขเว ตถาคโต พาหุลลิกโก ปธานวิพฺภนฺโต อวตฺตโต พาหุลลายุ อรหํ ภิกฺขเว
 ตถาคโต สมฺมาสมฺพุทฺธो โอทหถ ภิกฺขเว โสตํ อมตมรฺคตํ อหมนุสาสามิ อหํ ฌมมํ
 เทเสมิ ยถานุสฺสิจฺจํ ตถา ปฏิปชฺชมานา นจิริสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมทเว อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พฺรหฺมจิริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสเถติ ฯ ตฺติยมฺปิ โข ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ มํ เอตทวโจ ตายปิ
 โข ตฺวํ อาวุโส^๓ อิริยาย ตาย ปฏิปทาย ตาย ทฺวกรกการิกาย น อชฺฉกฺมา อุตฺตรํ มนุสฺสธมฺมา

๑ ย. อากงฺขิตฺติ ฯ

๒ ย. น ปธานวิพฺภนฺโต น อวตฺตโต พาหุลลายุ ฯ

๓ ย. อาวุโส โคตม ฯ

ปัญจวัคคีย์ ด้วยประการใดๆ ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ไม่อาจจะตั้งอยู่ในกติกาของตน ด้วยประการนั้นๆ บางพวกถูกรับอาตมภาพ รับบาตรและจีวร บางพวกปลูตาตมณเฑาะว์ บางพวกตั้งน้ำล้างเท้า แต่ยังร้องเรียกอาตมภาพโดยชื่อ และยังใช้คำว่า อาวุโส. เมื่อภิกษุ ปัญจวัคคีย์กล่าวเช่นนี้ อาตมภาพได้กล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าร้องเรียกตถาคต โดยชื่อ และใช้คำว่าอาวุโสเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ท่านทั้งหลายจงเงี้ยวโสตกลงเถิด เราจะสั่งสอน อมตธรรมที่เราบรรลุลแล้ว เราจะแสดงธรรม เมื่อ ท่านทั้งหลายปฏิบัติตามที่เราสั่งสอนอยู่ ไม่ช้าเท่าไร ก็จักทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญา อันยิ่งเองในปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่. ดูกรราชกุมาร เมื่ออาตมภาพกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสโคดม แม้ด้วยอิริยาบถนั้น ด้วยปฏิปทานั้น ด้วยทุกกรกิริยานั้น ท่าน ยังไม่ได้บรรลุอุตตรนิมุตตธรรมอลมริยญาณทัสสนวิเสสเลย ก็เดี๋ยวนี้ท่านเป็นคนมักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมาก จักบรรลุอุตตรนิมุตตธรรมอลมริยญาณทัสสนวิเสส อย่างไรเล่า เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวเช่นนี้แล้ว อาตมภาพได้กล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคต ไม่ได้เป็นคนมักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมากเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ท่านทั้งหลายจงเงี้ยวโสตกลงเถิด เราจักสั่งสอน อมตธรรมที่เราบรรลุลแล้ว เราจะแสดงธรรม เมื่อท่านทั้งหลายปฏิบัติตามที่เราสั่งสอนอยู่ ไม่ช้าเท่าไร ก็จักทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่. ดูกรราชกุมาร แม้ครั้งที่สอง ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสโคดม แม้ด้วยอิริยาบถนั้น ด้วยปฏิปทานั้น ด้วยทุกกรกิริยานั้น ท่านยังไม่ได้บรรลุอุตตรนิมุตตธรรมอลมริยญาณทัสสนวิเสสเลย ก็เดี๋ยวนี้ ท่านเป็นผู้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมาก จักบรรลุอุตตรนิมุตตธรรมอลมริยญาณทัสสนวิเสสได้อย่างไรเล่า? ดูกรราชกุมาร แม้ครั้งที่สอง อาตมภาพก็ได้กล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตไม่ได้เป็นคนมักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อ ความเป็นผู้มักมากเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ท่านทั้งหลาย จงเงี้ยวโสตกลงเถิด เราจะสั่งสอนอมตธรรมที่เราบรรลุลแล้ว เราจะแสดงธรรม เมื่อท่านทั้งหลาย ปฏิบัติตามที่เราสั่งสอนอยู่ ไม่ช้าเท่าไร ก็จักทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่ง ไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองใน ปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่. ดูกรราชกุมาร แม้ครั้งที่สาม ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสโคดม แม้ด้วยอิริยาบถนั้น ด้วยปฏิปทานั้น ด้วยทุกกรกิริยานั้น ท่านยังไม่ได้บรรลุอุตตรนิมุตตธรรมอลมริยญาณทัสสนวิเสสเลย ก็เดี๋ยวนี้ ท่านเป็นผู้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมาก จักบรรลุอุตตรนิมุตตธรรมอลมริยญาณทัสสนวิเสสได้อย่างไรเล่า? เมื่อภิกษุปัญจวัคคีย์กล่าวเช่นนี้ เราได้กล่าวว่า ท่านทั้งหลายจำได้หรือไม่ว่า ในกาลก่อนแต่นี้ เราได้กล่าวคำเห็นปานนี้?

ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้ตอบว่า หามิได้ พระเจ้าข้า.

อลมริยฌาณทสฺสนวิเสสํ^๑ ก็ ปน ตฺวํ เอตฺรหิ พาหุสฺสโก ปธานวิพฺภนฺโต อวตฺโต
พาหุสฺสลา ย อธิคมิสฺสสฺส อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลมริยฌาณทสฺสนวิเสสนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต อหํ
ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ เอตทโวจํ อภิขานาถ เม โน ตุมฺเห ภิกฺขเว อิตฺโต ปุพฺเพ
เอวรูปํ ภาสิตเมตฺตฺนฺติ ฯ โน เหน้ ภาณฺเต ฯ อรหํ ภิกฺขเว ตถาคโถ สมนฺนาสฺมพฺพุโธ โอตฺถ
ภิกฺขเว โสตํ อมตฺมธฺคิตํ อหมนุสฺสาสามิ อหํ ฐมฺมํ เทเสมิ ยถาณฺตฺติญฺจํ ตถา ปฏิปชฺชมานา
นจิรสฺเสว ยสฺสสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมนฺนเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ตทฺนฺตฺตฺริ
พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสเถว ๑
อสกฺขิ โข อหํ ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ สยฺยวาทํ ๑ เทวปี สฺสํ ราชกุมาร ภิกฺขุ
โอวทามิ ๑ ตโย ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จรฺนฺติ ๑ ยํ ตโย ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จริตฺวา อหฺรณฺติ เตน
ฉพฺพคฺคา ยาเปม ๑ ตโยปี สฺสํ ราชกุมาร ภิกฺขุ โอวทามิ ๑[๑] เทว ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จริตฺวา
อหฺรณฺติ เตน ฉพฺพคฺคา^๒ ยาเปม ๑ อถ โข ราชกุมาร ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ มยา เอวํ
โอวทิตฺวานา เอวํ อนุสาสิตฺวานา นจิรสฺเสว ยสฺสสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมนฺนเทว อการสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ตทฺนฺตฺตฺริ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกคฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสุติ ๑

[๕๑๕]

เอวํ วุตฺเต โฟธิ ราชกุมารโ รกฺขณฺตํ เอตทโวจํ กิวจิเรน นฺ โข ภาณฺเต ภิกฺขุ ตถาคตํ
วินายกํ ลภฺมานอ ยสฺสสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมนฺนเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ ตทฺนฺตฺตฺริ
พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑
เตนหิ ราชกุมาร ตํเยเวตฺถ ปฏิปฺจฺฉนฺตฺตฺริ ยถา เต ขเมยฺย ตถา ตํ พฺยากรเยยฺยาสิ ตํ ก็ มลฺลลฺล
ราชกุมาร กุสโล ตฺวํ หตฺถารุเพห อํกุสฺสคณฺเห^๓ สิปฺเปติ ๑ เอวํ ภาณฺเต กุสโล อหํ
หตฺถารุเพห^๔ อํกุสฺสคณฺเห สิปฺเปติ ๑

[๕๑๖]

ตํ ก็ มลฺลลฺล ราชกุมาร อธิ ปุริโส อากจฺญेย โฟธิ ราชกุมารโ หตฺถารุเพห อํกุสฺสคณฺเห
สิปฺปิ ขานาติ ตสฺสํ สนฺติเก หตฺถารุเพห อํกุสฺสคณฺเห สิปฺปิ สิกฺขิสฺสามิติ ๑ โส จสฺส
อสทฺโธ ยาวตฺตํ สทฺเธน ปตฺตพฺพิ ตํ น สมนฺปาปุณฺเณย ๑ โส จสฺส พหฺวาพาโธ^๕ ยาวตฺตํ
อปฺปาพาธเณ ปตฺตพฺพิ ตํ น สมนฺปาปุณฺเณย ๑ โส จสฺส สโจ มายาวิ ยาวตฺตํ^๖ อสเจน
อมายาวินา ปตฺตพฺพิ ตํ น สมนฺปาปุณฺเณย ๑ โส จสฺส กุสฺสโถ ยาวตฺตํ อารทฺธวิริเยน ปตฺตพฺพิ

๑ ย. เอตฺตฺนฺตเร เทว ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จรฺนฺติ, ยนฺติ ทิสฺสนฺติ ๑

๒ ย. ฉพฺพคฺโค ๑

๓ ย. อํกุสฺสคณฺเห ๑

๔ ย. หตฺถารุเพห อํกุสฺสคณฺเห ๑

๕ ย. พหฺวาพาโธ ๑

๖ ย. สทฺธพฺพตฺต ยาวตฺตํ ทิสฺสตี ๑

อาตมภาพจึงได้กล่าวว่า คุณกริกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบท่านทั้งหลายจงเงี้ยวโศดลงเถิด เราจะสั่งสอนอมตธรรมที่เราบรรลุลแล้ว เราจะแสดงธรรม เมื่อ ท่านทั้งหลายปฏิบัติตามที่เราสั่งสอนอยู่ ไม่ช้าเท่าไรก็จักทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มี ธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญา อันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่. คุณราชกุมาร อาตมภาพสามารถให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ยินยอมแล้ว. วันหนึ่ง อาตมภาพกล่าวสอนภิกษุแต่สองรูป. ภิกษุสามรูปไปเที่ยวบิณฑบาต. ภิกษุสามรูป ไปเที่ยวบิณฑบาตได้สิ่งใดมา ภิกษุทั้งหกรูปก็ยังอวดภาพให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้น. อาตมภาพกล่าวสอนภิกษุแต่รูปสาม. ภิกษุสองรูปไปเที่ยวบิณฑบาต ได้สิ่งใดมา ภิกษุทั้งหกรูปก็ยังอวดภาพ ให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้น. ครั้งนั้น ภิกษุปัญจวัคคีย์ที่อาตมภาพกล่าวสอน ปราสาสนอยู่เช่นนี้ไม่นาน เลย ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่.

ทรงแก้ปัญหาของโพธิราชกุมาร

[๕๑๕]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โพธิราชกุมาร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อภิกษุได้พระตถาคตเป็นผู้แนะนำโดยกาลนานเพียงไรหนอ จึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ได้.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คุณราชกุมาร ถ้ากระนั้น ในข้อนี้ อาตมภาพจักย้อนถามบพิตร ก่อน บพิตรพึงตอบตามที่พอพระทัย บพิตรจักทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บพิตรผู้ฉลาดในศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอหรือ?

โพธิราชกุมารทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า หม่อมฉันเป็นผู้ฉลาดในศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอ.

[๕๑๖]

คุณราชกุมาร บพิตรจักทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บรูษพึงมาในเมืองนี้ ด้วยคิดว่า โพธิราชกุมารทรงรู้ศิลปศาสตร์ คือการขึ้นช้าง การถือขอ เราจักศึกษาศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอ ในสำนักโพธิราชกุมารนั้น. แต่เขาไม่มีศรัทธา จะไม่พึงบรรลุผลเท่าที่ บุคคลผู้มีศรัทธา พึงบรรลุ ๑. เขามีอาพาธมาก จะไม่พึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้มีอาพาธน้อยพึงบรรลุ๑. เขาเป็นคนโง่เขลา มีมายา จะไม่พึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ไม่โง่เขลา ไม่มีมายาพึงบรรลุ ๑. เขาเป็นผู้เกียจคร้าน จะไม่พึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ปรารภความเพียรพึงบรรลุ ๑. เขาเป็นผู้มี ปัญญาทราวม จะไม่พึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้มีปัญญาพึงบรรลุ ๑. คุณราชกุมาร บพิตรจะทรงสำคัญ ความข้อนั้นเป็นไฉน บรูษนั้นควรจะศึกษาศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอ ในสำนักของบพิตรบ้างหรือ

ตั้ง น สมปาปุณเอย ๑ โส จสฺส ทุปฺปณฺโณ ยาวตฺตํ ปณฺณวตา^๑ ปตฺตพฺพํ ตั้ง น
สมปาปุณเอย ๑ ตั้ง ก็ มณฺณสิ ราชกุมาร อปี นุ โส ปุริโส ตว สนฺติเก หตฺถารุพฺหิ
องฺกุสคณฺหิ สิปฺปํ สิกฺขเยยฺยาติ ๑ เอกเมเคนาปี ภนฺเต องฺเคน สมฺนฺนาคโต โส ปุริโส น มม
สนฺติเก หตฺถารุพฺหิ องฺกุสคณฺหิ สิปฺปํ สิกฺขเยยฺ โโก ปน วาโท ปณฺจหฺงฺเคหิตี ๑

[๕๑๗]

ตั้ง ก็ มณฺณสิ ราชกุมาร อิธ ปุริโส อากฺขณฺเอย โพรหิ ราชกุมาร หตฺถารุพฺหิ องฺกุสคณฺหิ
สิปฺปํ ฆานาติ ตสฺสาหิ สนฺติเก หตฺถารุพฺหิ องฺกุสคณฺหิ สิปฺปํ สิกฺขิตฺตํมีติ ๑ โส จสฺส สทฺโธ
ยาวตฺตํ สทฺเธน ปตฺตพฺพํ ตั้ง สมปาปุณเอย ๑ โส จสฺส อปฺปาปาโห ยาวตฺตํ อปฺปาปาเรน
ปตฺตพฺพํ ตั้ง สมปาปุณเอย ๑ โส จสฺส อสโห อมายาวิ ยาวตฺตํ อสเจน อมายาวินา ปตฺตพฺพํ
ตั้ง สมปาปุณเอย ๑ โส จสฺส อารทฺธวิริโย ยาวตฺตํ อารทฺธวิริเยน ปตฺตพฺพํ ตั้ง สมปาปุณเอย ๑
โส จสฺส ปณฺณวา^๒ ยาวตฺตํ ปณฺณวตา ปตฺตพฺพํ ตั้ง สมปาปุณเอย ๑ ตั้ง ก็ มณฺณสิ
ราชกุมาร อปี นุ โส ปุริโส ตว สนฺติเก หตฺถารุพฺหิ องฺกุสคณฺหิ สิปฺปํ สิกฺขเยยฺยาติ ๑
เอกเมเคนาปี ภนฺเต องฺเคน สมฺนฺนาคโต โส ปุริโส มม สนฺติเก หตฺถารุพฺหิ องฺกุสคณฺหิ
สิปฺปํ สิกฺขเยยฺ โโก ปน วาโท ปณฺจหฺงฺเคหิตี ๑

[๕๑๘]

เอวเมว โข ราชกุมาร ปณฺจิมานิ ปธานิยฺงฺคานิ ๑ กตมานิ ปณฺจ ๑ อิธ ราชกุมาร
ภิกฺขุ สทฺโธ โหติ สทฺทหติ ตถาคตฺส โพรหิ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
วิชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สคฺคา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
ภควาติ ๑ อปฺปาปาโห โหติ อปฺปาตฺตโก สมเวปากิณียา คหณียา สมฺนฺนาคโต นาคีสิตาย
นาจฺจุณฺหาย มชฺฌิมาย ปธานกฺขมาย ๑ อสโห โหติ อมายาวิ ยถาภูตํ อตฺตํ อาวิกตฺวา^๓
สคฺคธโร วา วิญฺญสฺสุ วา สพฺรหฺมจาริสฺสุ ๑ จาริสฺสุ ๑ อารทฺธวิริโย โหติ^๔ อฺกุสฺถาน ฐมฺมาน^๕
ปหานาย กุสฺถาน ฐมฺมานํ อุปสมฺปทาย ทามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฺฐโร กุสฺเลสุ
ฐมฺเมสุ ๑ ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินียา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย
สมฺมาทูกฺขกฺขคามินียา ๑ อิมานิ โข ราชกุมาร ปณฺจ ปธานิยฺงฺคานิ ๑ อิมานิ^๕ ราชกุมาร
ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ ลภฺมานโน ยสฺสคฺคทาย กุสฺปฺตฺตา
สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม

๑ ย. ปณฺณวตา ๑.

๒ ย. ปณฺณวา ๑

๓ ย. อาวิกตฺวา ๑

๔ ย. วิหริตี ๑

๕ ย. เอกฺคณฺตร โหติ สทฺโท ทิสฺสติ ๑

หนอ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษนั้นแม้จะประกอบด้วยองค์เพียงองค์หนึ่ง ก็ไม่ควรจะศึกษาศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอ ในสำนักของหม่อมฉัน จะป่วยกล่าวไปไยถึงครบองค์ห้าเล่า.

[๕๑๓]

ดูกรราชกุมาร บพิตรจักทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษพึงมาในเมืองนี้ ด้วยคิดว่า โพรธราชกุมาร ทรงรู้ศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอ เราจักศึกษาศิลปศาสตร์คือ การขึ้นช้าง การถือขอ ในสำนักโพรธราชกุมารนั้น. เขาเป็นผู้มีศรัทธา จะพึงบรรลुผลเท่าที่ บุคคลผู้มีศรัทธาพึง บรรลุ ๑. เขาเป็นผู้มีอาพาธน้อยจะพึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้มีอาพาธน้อยพึง บรรลุ ๑. เขาเป็นผู้ไม่ โอ้อวด ไม่มีมายา จะพึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา พึงบรรลุ ๑. เขาเป็นผู้ปรารถ ความสำเร็จ จะพึงบรรลุผลเท่าที่บุคคลผู้ปรารถความสำเร็จพึงบรรลุ ๑. เขาเป็นผู้มีปัญญา จะพึงบรรลุ ผลเท่าที่บุคคลผู้มีปัญญาพึงบรรลุ ๑. ดูกรราชกุมาร บพิตรจะทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษ นั้นควรจะศึกษาศิลปศาสตร์ คือ การขึ้นช้าง การถือขอ ในสำนักของบพิตรบ้างหรือหนอ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษนั้นแม้ประกอบด้วยองค์เพียงองค์หนึ่ง ก็ควรจะศึกษาศิลปศาสตร์ คือการขึ้นช้าง การถือ ขอ ในสำนักของหม่อมฉันได้ จะป่วยกล่าวไปไยถึงครบ องค์ห้าเล่า.

องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕

[๕๑๔]

ดูกรราชกุมาร องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ เหล่านี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน. องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ เป็นไฉน?

๑. ดูกรราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระ ตถาคต ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อม ด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็น ศาสตราของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม.

๒. เธอเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เห็นปานกลางควรแก่ความเพียร.

๓. เธอเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายาเปิดเผยตนตามความเป็นจริง ในพระศาสนาหรือในเพื่อน พรหมจรรย์ผู้เป็นวิญญูทั้งหลาย.

๔. เธอเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้เข้าถึงพร้อม เป็นผู้ มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

๕. เธอเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาอันเห็นความเกิดและดับเป็นอริยะ สามารถ

สย อภิญญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย สตฺต วสฺसानิ ฯ ติฏฺฐนฺตุ ราชกุมาร สตฺต
 วสฺसानิ ฯ อิมหิ ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ ลภมาโน
 ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถนฺตฺตรํ
 พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ชมฺเม สย อภิญญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย น
 วสฺसानิ ... ปณฺจ วสฺसानิ ... จตฺตาริ วสฺसानิ ... ตีณิ วสฺसानิ ... เทว วสฺसानิ ... เอกํ วสฺสํ ฯ ติฏฺฐนฺตุ
 ราชกุมาร เอกํ วสฺสํ ฯ อิมหิ ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ
 ลภมาโน ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถนฺตฺตรํ
 พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ชมฺเม สย อภิญญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย สตฺต
 มาसानิ ฯ ติฏฺฐนฺตุ ราชกุมาร สตฺต มาसानิ ฯ อิมหิ ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต
 ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ ลภมาโน ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชนฺติ ตทฺถนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ชมฺเม สย อภิญญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหเรยฺย น มาसानิ ... ปณฺจ มาसानิ ... จตฺตาริ มาसानิ ... ตีณิ มาसानิ ... เทว
 มาसानิ ... มาลํ^๑ ... อทฺธมมาลํ ฯ ติฏฺฐนฺตุ ราชกุมาร อทฺธมมาโส ฯ อิมหิ ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ
 สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ ลภมาโน ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ชมฺเม สย อภิญญา สจฺจิกตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย สตฺต รตฺติณฺทิวานิ ฯ ติฏฺฐนฺติ ราชกุมาร สตฺต รตฺติณฺทิวานิ ฯ อิมหิ
 ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ ลภมาโน ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา
 สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถนฺตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเวย ชมฺเม สย
 อภิญญา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย น รตฺติณฺทิวานิ ... ปณฺจ รตฺติณฺทิวานิ ... จตฺตาริ
 รตฺติณฺทิวานิ ... ตีณิ รตฺติณฺทิวานิ ... เทว รตฺติณฺทิวานิ ... เอกํ รตฺติณฺทิวํ ฯ ติฏฺฐนฺตุ ราชกุมาร
 เอกํ รตฺติณฺทิวํ ฯ อิมหิ ปณฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ ตถาคตํ วินายกํ
 ลภมาโน สายมนฺนุสฺสิฏฺฐโ ปาโต วิเสสํ อธิคมิสฺสติ ปาตมนฺนุสฺสิฏฺฐโ สายํ วิเสสํ อธิคมิสฺสตีติ ฯ
 เอวํ วุตฺเต โพธิ ราชกุมาริ ภควนฺตํ เอตทวโจ อโห พุทฺโธ อโห ชมฺโม อโห ชมฺมสฺส
 สุวากฺขาตตา ยตรํ หิ นาม สายมนฺนุสฺสิฏฺฐโ ปาโต วิเสสํ อธิคมิสฺสติ ปาตมนฺนุสฺสิฏฺฐโ สายํ วิเสสํ
 อธิคมิสฺสตีติ ฯ

[๕๑๕]

เอวํ วุตฺเต สลฺยชิกาปฺตฺโต มาณโว โพธิ ราชกุมาริ เอตทวโจ เอวเมว ปณายํ ภวํ โพธิ

๑ ย. เอกํ มาลํ ฯ

ชำระกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

ดูกรราชกุมาร องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้แล ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้แล เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่ได้ [ใช้เวลาเพียง] เจ็ดปี. ดูกรราชกุมาร เจ็ดปีจงยกไว้. ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ได้. [ใช้เวลาเพียง] หกปี ห้าปี สี่ปี สามปี สองปี หนึ่งปี. ดูกรราชกุมาร หนึ่งปีจงยกไว้. ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญา อันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ได้ [ใช้เวลาเพียง] เจ็ดเดือน. ดูกรราชกุมาร เจ็ดเดือน จงยกไว้. ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ได้ [ใช้เวลาเพียง] หกเดือน ห้าเดือน สี่เดือน สามเดือน สองเดือน หนึ่งเดือน ดูกรราชกุมาร ครึ่งเดือน จงยกไว้. ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ได้ [ใช้เวลาเพียง] เจ็ดคืนเจ็ดวัน. ดูกรราชกุมาร เจ็ดคืนเจ็ดวันจงยกไว้. ภิกษุประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ พึงทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ อันไม่มีธรรมอื่น ยิ่งไปกว่า ที่กุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน แล้วเข้าถึงอยู่ได้ [ใช้เวลาเพียง] หกคืนหกวัน ห้าคืนห้าวัน สี่คืนสี่วัน สามคืนสามวัน สองคืนสองวัน หนึ่งคืนหนึ่งวัน. ดูกรราชกุมาร หนึ่งคืนหนึ่งวันจงยกไว้. ภิกษุผู้ ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ เมื่อได้ตถาคตเป็นผู้แนะนำ ตถาคตสั่งสอนในเวลาเย็น จักบรรลุลุณวิเศษได้ในเวลาเช้า ตถาคตสั่งสอนในเวลาเช้า จักบรรลุลุณวิเศษได้ในเวลาเย็น. เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว โภทราชกุมารได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้ามีพระคุณเป็นอัครรรักษ์ พระธรรมมีพระคุณเป็นอัครรรักษ์ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วเป็นอัครรรักษ์ เพราะภิกษุที่พระผู้มีพระภาคทรงสั่งสอนในเวลาเย็น จักบรรลุลุณวิเศษได้ในเวลาเช้า ที่พระผู้มีพระภาคทรงสั่งสอนในเวลาเช้า จักบรรลุลุณวิเศษได้ในเวลาเย็น.

[๕๑๕]

เมื่อโพธิราชกุมารตรัสอย่างนี้แล้ว มาณพัสตฺยิกานุตรได้ทูลโพธิราชกุมารว่า ก็ท่านโพธิราชกุมารองค์นี้ ทรงประกาศไว้ว่า พระพุทธเจ้ามีพระคุณเป็นอัครรรักษ์ พระธรรมมี พระคุณเป็นอัครรรักษ์ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วเป็นอัครรรักษ์

อโห พุทฺโธ อโห ฌมฺโม อโห ฌมฺมสฺส สุวากุขาทตาทิ ปเวเทติ^๑ อถ จ ปน ภวํ^๒ น ตํ ภวนฺตํ
โคตมํ สรณํ คจฺจนฺติ^๓ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจาทิ ฯ

[๕๒๐]

มา เหวํ สมฺม สลฺยชิกขาปฺตฺต อวจ มา เหวํ สมฺม สลฺยชิกขาปฺตฺต อวจ สมฺมุขา เม ตํ [^๔]
สลฺยชิกขาปฺตฺต อยฺยาเย สุตํ สมฺมุขา ปฏิกฺคหิตํ เอกมิตํ สมฺม สลฺยชิกขาปฺตฺต สมฺม ภาควา
โกสมฺพิยํ วิหริติ โฆสิตารามเ อถ โข เม อยฺยา กุจฺฉิมตฺติ^๕ เยน ภาควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เม อยฺยา ภควนฺตํ เอตทโวจ
โย เม อยํ ภนฺเต กุจฺฉิตฺโต กุมารโก วา กุมาริกา วา โส ภาควนฺตํ สรณํ คจฺจนฺติ ฌมฺมณฺจ
ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ น^๖ ภาควา ธารเหตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺเปตํ สรณฺจกตฺนฺติ เอกมิตํ สมฺม
สลฺยชิกขาปฺตฺต สมฺม ภาควา อีเชว ภกฺเคสุ วิหริติ สสฺสุมารคิเร เกสสพาวเน มิคทาเย อถ โข มํ
ชาติ อญฺเณน ปายิตฺวา^๗ เยน ภาควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ อญฺจาสิ เอกมนฺตํ จิตา โข^๘ ชาติ ภควนฺตํ เอตทโวจ อยํ ภนฺเต โพธิ ราชกุมารโ
ภควนฺตํ สรณํ คจฺจนฺติ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ น ภาควา ธารเหตุ อชฺชตคฺเค
ปาณฺเปตํ สรณฺจกตฺนฺติ เอสาหํ สมฺม สลฺยชิกขาปฺตฺต ตติยมฺปิ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ
ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภาควา ธารเหตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺเปตํ สรณฺจกตฺนฺติ ฯ

โพธิราชกุมารสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ ปณฺจมํ ฯ

๑ ย. วเทติ ฯ

๒ ย. ภวนฺติ นตฺถิ ฯ

๓ ย. คจฺฉามิ ฯ

๔ ย. เอตฺถนฺตเร สมฺมาติ ทิสฺสตี ฯ

๕ ย. กุจฺฉิวตฺติ ฯ

๖ ย. ตํ ฯ

๗ ส. วาหิตฺวา

๘ ย. มม ฯ

อย่างนี้เท่านั้น ก็แต่ ท่านหาได้ทรงถึงพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้น พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสมณะไม่.
พระโพธิราชกุมารถึงสรณคมนั้นแต่อยู่ในครรภ์

[๕๒๐]

โพธิราชกุมารตรัสว่า ดูกรเพื่อนสัตถิกานุตร ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้นดูกรเพื่อนสัตถิกานุตร ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ดูกรสัตถิกานุตร เรื่องนั้นเราได้ฟังมา ได้รับมาต่อหน้าเจ้าแม่ของเราแล้ว คือครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสธาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น เจ้าแม่ของเรากำลังทรงครรภ์ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลูกคนอยู่ในครรภ์ของหม่อมฉันนี้เป็นชายก็ตาม เป็นหญิงก็ตาม เขาย่อม ถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคทรงจำข้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดูกรเพื่อนสัตถิกานุตร ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในป่าเกสกลามิคทายวัน ใกล้เมืองสูงสูมารคิระ ในภคคชนบทนี้แลครั้งนั้น แม่นมอุ้มเราเข้าเฝ้าพาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพธิราชกุมารพระองค์นี้ ย่อมถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำ โพธิราชกุมารนั้นว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดูกรเพื่อนสัตถิกานุตร เรานี้ย่อมถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ในครั้งที่สามขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจะนี้แล.

จบ โพธิราชกุมารสูตร ที่ ๕.

องฺคุลิมาสฺตํ

[๕๒๑]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตวนเ อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे ฯ
 เตน โข ปน สมเณน รหฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส วิชิตฺเต โจโร องฺคุลิมาลो นาม โหติ
 ลุทฺโท โลหิตปาณิ หตฺปหเต นิวิฏฺโง อทฺยาปนฺโน ปาณญฺเตสฺส ฯ เตน คามาปี อคามา กตา
 นิคมาปี อนิคมา กตา ชนปทาปี อชนปทา กตา ฯ โส มนุสฺเส วชิตฺวา วชิตฺวา องฺคุลีนํ
 มาลํ ธารเติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาทาย
 ปาวีสี สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เสนาสนํ สํสาเมตฺวา
 ปตฺตจิวโร อาทาย เณ โจโร องฺคุลิมาลो เตนทฺธานมคฺคํ ปฏิปชฺชิ อทฺทสฺส^๑ โข โคपालกา
 ปสฺุपालกา กสฺสกา ปชาวิโน ภควนฺตํ เณ โจโร องฺคุลิมาลो เตนทฺธานมคฺคปฏิปนฺนํ
 ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทวโจ มา สมณฺ เอตํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิ เอตสฺมี สมณฺ มคฺเค โจโร
 องฺคุลิมาลो นาม ลุทฺโท โลหิตปาณิ หตฺปหเต นิวิฏฺโง อทฺยาปนฺโน ปาณญฺเตสฺส เตน
 คามาปี อคามา กตา นิคมาปี อนิคมา กตา ชนปทาปี อชนปทา กตา โส มนุสฺเส วชิตฺวา
 วชิตฺวา องฺคุลีนํ มาลํ ธารเติ เอตฺถหิ สมณฺ มคฺคํ ทสปี ปุริสา วิสฺมปี ปุริสา ดีสฺมปี
 ปุริสา จตฺตาฬิสมปี ปุริสา สงฺกฺริตฺวา^๒ สงฺกฺริตฺวา ปฏิปชฺชนฺติ เตปี โจรสฺส องฺคุลิมาสฺส
 หตฺถตฺถํ กจฺจนฺตฺติ^๓ ฯ เอวํ วุตฺเต ภควา ตฺวนฺหิฏฺโถ อคมาสี ฯ

[๕๒๒]

ทฺติยมปี โข โคपालกา ปสฺุपालกา กสฺสกา ปชาวิโน ภควนฺตํ เอตทวโจ มา สมณฺ
 เอตํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิ เอตสฺมี สมณฺ มคฺเค โจโร องฺคุลิมาลो นาม ลุทฺโท โลหิตปาณิ
 หตฺปหเต นิวิฏฺโง อทฺยาปนฺโน ปาณญฺเตสฺส เตน คามาปี อคามา กตา นิคมาปี อนิคมา กตา
 ชนปทาปี อชนปทา กตา โส มนุสฺเส วชิตฺวา วชิตฺวา องฺคุลีนํ มาลํ ธารเติ เอตฺถหิ สมณฺ
 มคฺคํ ทสปี ปุริสา วิสฺมปี ปุริสา ดีสฺมปี ปุริสา จตฺตาฬิสมปี ปุริสา สงฺกฺริตฺวา
 สงฺกฺริตฺวา ปฏิปชฺชนฺติ เตปี โจรสฺส องฺคุลิมาสฺส หตฺถตฺถํ กจฺจนฺตฺติ^๓ ฯ อถ^๓ โข ภควา
 ตฺวนฺหิฏฺโถ อคมาสี ฯ

[๕๒๓]

ตฺติยมปี โข โคपालกา ปสฺุपालกา กสฺสกา ปชาวิโน ภควนฺตํ เอตทวโจ มา สมณฺ
 เอตํ มคฺคํ ปฏิปชฺชิ เอตสฺมี สมณฺ มคฺเค โจโร องฺคุลิมาลो นาม ลุทฺโท โลหิตปาณิ
 หตฺปหเต นิวิฏฺโง อทฺยาปนฺโน ปาณญฺเตสฺส เตน คามาปี อคามา กตา นิคมาปี อนิคมา กตา

๑ ย. อทฺทสาธุ ฯ

๒ ส. สํหริตฺวา ฯ

๓ ย. ทฺติยมปี ฯ

๖. อังคุลิมาลสูตร

พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดองคุลิมาลโจร

[๕๒๑]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ก็สมัยนั้นแล ในแคว้นแคว้นของพระเจ้าปเสนทิโกศล มีโจรชื่อว่าองคุลิมาลเป็นคนหยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ปักใจ มั่นในการฆ่าตี ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย. องคุลิมาลโจรนั้น กระทำบ้านไม่ให้เป็นบ้านบ้าง กระทำนิคมไม่ให้เป็นนิคมบ้าง กระทำชนบทไม่ให้เป็นชนบทบ้าง. เขาเข่นฆ่าพวกมนุษย์แล้วเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงทรงไว้.

ครั้งนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไป บิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ครั้นแล้วในเวลาปัจฉาภักต เสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บ เสนาสนะ ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จดำเนินไปตามทางที่องคุลิมาลโจรชุมนุมอยู่. พวกคนเลี้ยงโค พวกคนเลี้ยงปศุสัตว์ พวกชาวนาที่เดินมา ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินไปตามทางที่องคุลิมาลโจรชุมนุมอยู่ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่สมณะ อย่าเดินไปทางนั้น ที่ทางนั้นมีโจรชื่อว่าองคุลิมาลเป็นคนหยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ปักใจในการฆ่าตี ไม่มีความ กรุณาในสัตว์ทั้งหลาย องคุลิมาลโจรนั้น กระทำบ้านไม่ให้เป็นบ้านบ้าง กระทำนิคมไม่ให้เป็น นิคมบ้าง กระทำชนบทไม่ให้เป็นชนบทบ้าง เขาเข่นฆ่าพวกมนุษย์แล้วเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงทรงไว้ ข้าแต่สมณะ พวกนุรุษสิบคนก็ดี ยี่สิบคนก็ดี สามสิบคนก็ดี สี่สิบคนก็ดี ห่อรวม เป็นพวกเดียวกันเดินทางนี้ แม้นุรุษผู้หนึ่งก็ยังถึงความพินาศ เพราะมือขององคุลิมาลโจร. เมื่อคนพวกนั้นกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงนิ่ง ได้เสด็จไปแล้ว.

[๕๒๒]

แม้ครั้งที่สอง พวกคนเลี้ยงโค พวกคนเลี้ยงปศุสัตว์ พวกชาวนาที่เดินมา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่สมณะ อย่าเดินไปทางนั้น ที่ทางนั้นมีโจรชื่อว่าองคุลิมาล เป็นคนหยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ปักใจในการฆ่าตี ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลายขององคุลิมาลโจรนั้น กระทำบ้านไม่ให้เป็นบ้านบ้าง กระทำนิคมไม่ให้เป็นนิคมบ้าง กระทำชนบทไม่ให้เป็นชนบทบ้าง เขาเข่นฆ่าพวกมนุษย์แล้วเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงทรงไว้ ข้าแต่สมณะ พวกนุรุษสิบคนก็ดี ยี่สิบคนก็ดี สามสิบคนก็ดี สี่สิบคนก็ดี ห่อรวมเป็นพวกเดียวกันเดินทางนี้ ข้าแต่สมณะ แม้นุรุษพวกนั้นก็ยังถึงความพินาศเพราะมือขององคุลิมาล ดังนี้. ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคทรงนิ่ง ได้เสด็จไปแล้ว.

[๕๒๓]

แม้ครั้งที่สาม พวกคนเลี้ยงโค พวกคนเลี้ยงปศุสัตว์ พวกชาวนาที่เดินมา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่สมณะ อย่าเดินไปทางนั้น ที่ทางนั้นมีโจรชื่อว่าองคุลิมาล เป็นคนหยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ปักใจในการฆ่าตี ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย องคุลิมาลโจรนั้น กระทำบ้านไม่ให้เป็นบ้านบ้าง กระทำนิคมไม่ให้เป็นนิคมบ้าง กระทำชนบทไม่ให้เป็นชนบทบ้าง เขาเข่นฆ่าพวกมนุษย์แล้วเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงทรงไว้ ข้าแต่สมณะ พวกนุรุษสิบคนก็ดี ยี่สิบคนก็ดี สามสิบคนก็ดี สี่สิบคนก็ดี ห่อรวมเป็นพวกเดียวกันเดินทางนี้ ข้าแต่สมณะ แม้นุรุษพวกนั้นก็ยังถึงความพินาศเพราะมือขององคุลิมาลโจร ดังนี้. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนิ่ง ได้เสด็จไปแล้ว.

ชนปทาปี อชนปทา กตา โส มนุสฺเส วธิตฺวา วธิตฺวา อังคุลิโน มาลี ชาเรติ เอตตฺหิ สมณ
มคฺคํ ทสปี ปุริสา วิสฺมปี ปุริสา ตีสมปี ปุริสา จตฺตافیสมปี ปุริสา สงฺคริตฺวา สงฺคริตฺวา
ปฏฺธิปชฺชนฺติ เตปี โจรสฺส อังคุลิมาลสฺส หตฺตตฺถํ คจฺจนฺตฺติ ๑ อถ โข ภควา ตฺถนฺทฺธิภูโต
อภมาสี ๑

[๕๒๔]

อทุทสา โข โจโร อังคุลิมาโล ภควนฺตํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ๑ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ
อจฺจนฺตํ ๑ วต โภ อพฺภูตํ ๑ วต โภ อิมณฺหิ มคฺคํ ทสปี ปุริสา วิสฺมปี ปุริสา ตีสมปี ปุริสา
จตฺตافیสมปี ปุริสา^๑ สงฺคริตฺวา^๒ สงฺคริตฺวาปฏฺธิปชฺชนฺติ เตปี มม หตฺตตฺถํ คจฺจนฺติ อถ จ
ปนาญํ สมณเณ อโก อทุติโย ปสฺยห มณฺเณ อากจฺจนฺติ ยนฺนุนาหํ^๓ สมณํ ชีวิตา
โวโรเปยฺยนฺติ ๑ อถ โข โจโร อังคุลิมาโล อสิจฺจมํ คเหตฺวา ธนฺทฺลาปี สนนฺยฺหิตฺวา ภควนฺตํ
ปิฏฺจโตะ ปิฏฺจโตะ อนุพนฺธิ ๑ อถ โข ภควา ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขารสฺสี^๔ ยถา โจโร
อังคุลิมาโล ภควนฺตํ ปกตฺยา คจฺจนฺตํ สพฺพธามาเน^๕ คจฺจนฺโต น สกฺโกติ สมฺปาปฺณิตฺตํ ๑ อถ
โข โจรสฺส อังคุลิมาลสฺส เอตทโหสิ อจฺจนฺตํ ๑ วต โภ อพฺภูตํ ๑ วต โภ อหณฺหิ ปุพฺเพ หตฺถิปิ
ชวานฺตํ อนุปตฺติว คณฺหาโม อสฺสํปี ชวานฺตํ อนุปตฺติว คณฺหาโม รตฺถิปิ ชวานฺตํ อนุปตฺติว
คณฺหาโม มิคฺคํปี ชวานฺตํ อนุปตฺติว คณฺหาโม อถ จ ปนาญํ อิมํ สมณํ ปกตฺยา คจฺจนฺตํ
สพฺพธามาเน คจฺจนฺโต น สกฺโกมิ สมฺปาปฺณิตฺตุนฺติ ๑ จิโตว^๖ ภควนฺตํ เอตทโวจ ติฏฺฐจ สมณ
ติฏฺฐจ สมณฺนาติ ๑ จิโต อหํ อังคุลิมาล ตฺวญฺจ ติฏฺฐจาทิ ๑

[๕๒๕]

อถ โข โจรสฺส อังคุลิมาลสฺส เอตทโหสิ อิมํ โข สมณํ สกฺขยฺปฺตฺติยา สจฺจวาทีโน
สจฺจปฏฺธิญฺญา อถ จ ปนาญํ สมณเณ คจฺจนฺตฺยวาท จิโต อหํ อังคุลิมาล ตฺวญฺจ ติฏฺฐจาทิ ยนฺนุนาหํ
อิมํ สมณํ ปุจฺเจยฺยนฺติ ๑ อถ โข โจโร อังคุลิมาโล ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌมภาสี

คจฺจนฺ วเทสิ สมณญฺจโตะมฺหิ

มมญฺจ พุรุสํ จิตฺมญฺจโตะสิ

ปุจฺจนามิ ตํ สมณ เอตมตฺถํ

กถํ จิโต ตฺวํ อหฺมญฺจโตะมฺหิ ๑

จิโต อหํ อังคุลิมาล สพฺพพทา

สพฺเพสุ ญฺเตสุ นิธาย ทณฺฑํ

๑ ย. เอกตฺตฺนเร ปณฺณาสมปี ปุริสาติ ทิสฺสนฺติ ๑

๒ ย. สฺหริตฺวา ๑

๓ ย. เอกตฺตฺนเร อิมนฺติ ทิสฺสตี ๑

๔ ย. อภิสงฺขาสี ๑

๕ ย. สพฺพตฺถามาเน ๑

๖ ย. วสฺสโท นตฺถิ ๑

[๕๒๔]

องคุลิมาลโจรได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล. ครั้นแล้วเขาได้มีความ ดำริว่า น้าอัสจรรยัจริงหนอ ไม่เคยมีเลย พวกบุรุษสิบคนก็ดี ยี่สิบคนก็ดี สามสิบคนก็ดี สี่สิบคนก็ดี ก็ยังต้องรวมเป็นพวกเดียวกันเดินทางนี้ แม้นรุษพวกนั้นยังถึงความพินาศเพราะมือเรา เออก็สมณะนี้ผู้เดียว ไม่มีเพื่อนชรอยจะมาข่ม ถ้ากระไร เราพึงปลงสมณะเสียจากชีวิต เกิด. ครั้งนั้น องคุลิมาลโจรถือดาบและโล่ห์ผูกสอดแล่งธนู ติดตามพระผู้มีพระภาคไปทาง พระปฤชฌาณก์. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงบันดาลอิทธิทธิสังขาร โดยประการที่องคุลิมาลโจรจะวิ่งจนสุดกำลัง ก็ไม่อาจทันพระผู้มีพระภาคผู้เสด็จไปตามปกติ.

ครั้งนั้น องคุลิมาลโจรได้มีความดำริว่า น้าอัสจรรยัจริงหนอ ไม่เคยมีเลยด้วยว่าเมื่อ ก่อน แม้ข้างกำลังวิ่ง ม้ากำลังวิ่ง รถม้ากำลังแล่น เนื้อกำลังวิ่ง เราก็ยังวิ่งตามจับได้ แต่ว่าเราวิ่งจน สุดกำลัง ยังไม่อาจทันสมณะนี้ซึ่งเดินไปตามปกติ ดังนี้ จึงหยุดยืนกล่าวกะพระผู้มีพระภาคว่าจงหยุดก่อนสมณะ จงหยุดก่อนสมณะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราหยุดแล้ว องคุลิมาล ท่านเล่า จงหยุดเถิด.

องคุลิมาลโจรละพศ

[๕๒๕]

ครั้งนั้น องคุลิมาลโจรดำริว่า สมณศาขบุตรเหล่านั้นมักเป็นคนพุดจริงมีปัญญาจริง แต่สมณะรูปนี้เดินไปอยู่เที่ยว กลับพุดว่า เราหยุดแล้ว องคุลิมาล ท่านเล่าจงหยุดเถิด ถ้ากระไร เราพึงถามสมณะรูปนี้เถิด.

ครั้งนั้น องคุลิมาลโจรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา ความว่า

ดูกรสมณะ ท่านกำลังเดิน ไป ยังกล่าวว่า เราหยุดแล้ว และ
ท่านยังไม่หยุด ยังกล่าวกะข้าพเจ้าผู้หยุดแล้วว่าไม่หยุด ดูกร
สมณะ ข้าพเจ้าขอถามเนื้อความนี้กะท่าน ท่านหยุดแล้วเป็น
อย่างไร ข้าพเจ้ายังไม่หยุดแล้วเป็นอย่างไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรองคุลิมาล เราวางอาชญาในสรรพสัตว์ได้แล้ว จึงชื่อว่า
หยุดแล้วในกาลทุกเมื่อ ส่วนท่านไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นเราจึงหยุดแล้ว ท่านยังไม่หยุด.

องคุลิมาลโจรทูลว่า

ดูกรสมณะ ท่านอันเฝ้าตามนุษย์มาแล้ว แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
มาถึงป่าใหญ่เพื่อจะสงเคราะห์ข้าพเจ้าสิ้นกาลนานหนอ ข้าพเจ้า

ตฺวณฺจ ปาณฺณสุ อสณฺณโตติ
 ตสฺมา จิโตหิ ตฺวณฺณจฺจิโตติ ๑
 จิรสุํ วต เม มหิโต มเหสี
 มหาวนํ สมณ ๑ ปจฺจุปาที ๒
 โสหิ จริสฺสามิ ปชหิสุส ๓ ปาป
 สุตฺวาน คาคิ ตว ธมฺมยุตฺตํ
 อิตฺเตว โจโร อสิมาวุธฺจ
 โสพฺเพ ปปาเต นรเก มนฺวการี ๔
 อวนฺที โจโร สุกตฺตสฺส ปาเท
 ตตฺถเว นํ ปพฺพชฺชํ อยาจิ ๑
 พุทฺโธ จ โข การุณฺนิโก มเหสี
 โย สตุถา โลกสฺส สเทวกสฺส
 ตเมหิ ภิกฺขุติ ตทา อโวจ
 เอเสว ตสฺส อหุ ภิกฺขุภาโวติ ๑

อถ โข ภควา อายสฺมตา อํกุลฺลิมาเถน ปจฺจาสฺมณฺเนน เยน สาวตฺถิ เตน จาริกํ
 ปกฺกามิ ๑ อนุปฺพุเพน จาริกํ จรมาโน เยน สาวตฺถิ ตทวสริ ๑

[๕๒๖]

ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे ๑ เตน โข ปน
 สมเยน รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส อนุเตปรุทฺทวเร มหาชนกาโย สนฺนิปตฺติวา
 อุจฺจาสทฺโท มหาสทฺโท โหติ โจโร เต เทว วิชิตฺเต อํกุลฺลิมาโล นาม ลุทฺโท โลहितปาณิ
 หตฺตปฺหเต นิวิฏฺฐโจ อทยาปนฺโน ปาณฺณเตสฺส เตน คามาปี อคามา กตา นิคมาปี อนิคมา กตา
 ชนปทาปี อชนปทา กตา โส มนฺุสฺเส วริตฺวา วริตฺวา อํกุลฺลินํ มาลํ ธารติ ตํ เทโว
 ปฏฺิเสเชตฺตติ ๑ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ปณฺจมตฺเตหิ อสฺสสฺเตหิ สาวตฺถิยา นิกฺขมิตฺวา^๕
 ทิวกาสฺส เยน อาราโม เตน ปาวีสี ยาวติกา^๖ ยานสฺส ภูมि ยานนฺน คนฺตฺวา ยานา ปจฺจุโจโร
 หิตฺวา^๗ ปตฺติโกว เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสิตฺติ ๑

๑ ส. ย. สมโณข ๑

๒ ย. ปจฺจวาที ๑

๓ ย. จิรสุสา ปหาสุล ๑

๔ ย. อนุวาริ ๑

๕ ย. นิกฺขมิ ๑

๖ ย. ยาวติโก ๑

๗ ย. ปจฺจโจโรหิตฺวา ๑

นั่นจักประพาศติละบาป เพราะฟังคำถาอันประกอบด้วยธรรม
 ของท่าน องคุลิมาลโจรกล่าวดังนี้แล้ว ได้ทั้งดาบและอาวุธ
 ลงในเหวลึกมีหน้าผาชัน องคุลิมาลโจรได้ถวายบังคมพระบาท
 ทั้งสองของพระสุคต แล้วได้ทูลขอบรรพชาจะพระสุคต ณ ที่
 นั้นเอง. ก็แลพระพุทธเจ้าผู้ทรงประกอบด้วยพระกรุณา ทรง
 แสงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นศาสดาของโลกกับทั้งเทวโลก ได้
 ตรัสกะองคุลิมาลโจรในเวลานั้นว่า ท่านจงเป็นภิกษุมารเกิด
 อันนี้แหละเป็นภิกษุภาวะขององคุลิมาลโจรนั่น ดังนี้.
 ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคมีพระองคุลิมาลเป็นปัจฉาสมณะ เสด็จจาริกไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกไปโดย
 ลำดับ เสด็จถึงพระนครสาวัตถีแล้ว.

พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้า

[๕๒๖]

ได้อินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ก็สมัยนั้น หมู่มหาชนประชุมกันอยู่ที่ประตูพระราชวังของพระเจ้าปเสนทิโกศล ส่งเสียงอื้ออึงว่า ข้าแต่สมมติเทพ ในแคว้น
 แคว้นของพระองค์ มีโจรชื่อว่าองคุลิมาล เป็นคนหยาบช้า มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ปกใจในการฆ่าตี ไม่มีความกรุณาในสัตว์ ทั้ง
 หลาย องคุลิมาลโจรนั้น กระทำบ้านไม่ให้เป็นบ้านข้าง กระทำนิคมไม่ให้เป็นนิคมข้าง กระทำชนบทไม่ให้เป็นชนบทข้าง เขา
 เจนฆ่าพวกมนุษย์แล้วเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงทรงไว้ ขอ พระองค์จงกำจัดมันเสียเถิด.

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จออกจากพระนครสาวัตถี ด้วยกระบวนม้าประมาณ ๕๐๐ เสด็จเข้าไปทางพระ
 อารามแต่ยังวันที่เดียว เสด็จไปด้วยพระยานจนสุดภูมิประเทศที่ขานจะ ไปได้ เสด็จลงจากพระยานแล้ว ทรงพระราชดำเนิน
 ด้วยพระบาทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๕๒๗]

เอกมนต์ นิสินัน โข ราชานํ ปเสนทิโกสลํ ภควา เอตทโวจ กิณฺณุ เต มหาราช ราชามาโคร เสนิโย พิมฺพิสาโร กุปีโต เวสาลิกา วา ลิจฺจวี อญฺเฐ วา ปฏฺิราชาโนติ ฯ น โข เม ภนฺเต ราชามาโคร เสนิโย พิมฺพิสาโร กุปีโต นปี เวสาลิกา ลิจฺจวี นปี อญฺเฐ ปฏฺิราชาโน โจโร เม ภนฺเต วิชิตฺเต อํกุลิมาลो นาม ลุทฺโท โลหิตปาณิ หตฺปหเต นิวิฏฺโง อทฺยาปนฺโน ปาณญฺเตสุ เตน คามาปี อคามา กตา นิคมาปี อนิคมา กตา ชนปทาปี อชนปทา กตา โส มนุสฺเส วธิตฺวา วธิตฺวา อํกุลีนํ มालํ ชาเรติ ตาหิ^๑ ภนฺเต ปฏฺิเสธิสฺสามิติ ฯ สเจ ปน ตํ มหาราช อํกุลิมาลํ ปสฺสเสยฺยาสี เกสมสฺสํ โอาหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทะตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตํ วิรตํ ปาณาติปาตา วิรตํ อทินฺนาทานา วิรตํ มุสาวาทา เอกภตฺติกํ พุรหฺมจารี สีสฺวณฺตํ กลฺยาณธมฺมํ กิณฺติ ตํ กรเยยาสีติ ฯ อภิฺวาเทยฺยาม วา ภนฺเต ปจฺจุญฺเจยฺยาม วา อาสเนน วา นิมนฺเตยฺยาม อภินิมนฺเตยฺยาม วา นํ จีวรปิณฺฑปาทเสนาสนคิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารเหติ ธมฺมิกํ วา อสฺส รกฺขาวรรณกฺขตฺติ สํวิทเทยฺยาม กุโต ปนสฺส ภนฺเต ทุสฺสีสฺสสฺส ปาปธมฺมสฺส เอวฺรูป สีสฺสยโม ภวิสฺสตีติ ฯ

[๕๒๘]

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อํกุลิมาลो ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข ภควา ทกฺขิณพาทํ ปคฺคเหตฺวา ราชานํ ปเสนทิโกสลํ เอตทโวจ เอโส มหาราช อํกุลิมาลोติ ฯ อถ โข รณฺโฆ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส อหุเทว ภยํ อหุ ฌมฺภิตตฺตํ อหุ โลมหํโส ฯ อถ โข ภควา ราชานํ ปเสนทิโกสลํ ภิตํ สํวิคฺคโลมหญฺฐชาตํ วิทิตฺวา ราชานํ ปเสนทิโกสลํ เอตทโวจ มา ภายิ มหาราช มา ภายิ มหาราช นตฺถิ เต อิตฺโ^๒ ภยนฺติ ฯ อถ โข รณฺโฆ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ยํ อโหสิ ภยํ วา ฌมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิ ฯ อถ โข ราชามาโคร ปเสนทิโกสลํ เยนายสฺมา อํกุลิมาลอ เตนุปสงฺกมิ อฺปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อํกุลิมาลํ เอตทโวจ อโย โน ภนฺเต อํกุลิมาลอติ ฯ เอว มหาราชาคีติ ฯ ถลํโกตฺโต^๓ อโยยสฺส ปิตา ถลํโกตฺตา อโยยสฺส มาตาคีติ ฯ กคฺโค โข มหาราช ปิตา มนฺตานี มาตาคีติ ฯ อภิรมฺมํ ภนฺเต อโยย กคฺโค มนฺตานีปฺตฺโต อหฺมยฺยสฺส กคฺคสฺส มนฺตานีปฺตฺตสฺส อสฺสํกํ กริสฺสามิ จีวรปิณฺฑปาทเสนาสนคิลานปจฺจยเกสฺสชฺชปริกฺขารานนฺติ ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อํกุลิมาลอ อารณฺณโก โหติ ปิณฺฑปาทิกอ ปัสฺสกุลิกอ เตจฺจิวิโร ฯ อถ โข อายสฺมา อํกุลิมาลอ ราชานํ ปเสนทิโกสลํ เอตทโวจ อลํ มหาราช ปริปฺณณํ เม ติจีวรนฺติ ฯ

๑ ย. นาคี ฯ

๒ ย. อโต ฯ

๓ ย. เอกถนฺตเร ภนฺเตติ ทิสฺสตีติ ฯ

[๕๒๗]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง หนึ่งแล้วว่า ดูกรมหาบพิตร พระเจ้าแผ่นดินมคธจอมเสนา ทรงพระนามว่า พิมพิสาร ทรงทำให้พระองค์ทรงขัดเคืองหรือหนอ หรือเจ้าลิจฉวี เมืองเวสาลี หรือว่าพระราชผู้เป็นปฏิปักษ์เหล่าอื่น?

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ จอม เสนา ทรงพระนามว่า พิมพิสาร มิได้ทรงทำหม่อมฉันให้ขัดเคือง แม้เจ้าลิจฉวีเมืองเวสาลี ก็มิได้ทรงทำให้หม่อมฉันขัดเคือง แม้พระราชผู้เป็นปฏิปักษ์เหล่าอื่น ก็มิได้ทำให้หม่อมฉัน ขัดเคือง แต่ข้าพระองค์ผู้เจริญ ในแคว้นแคว้นของหม่อมฉัน มีโจรชื่อว่าองคฺลิมาล เป็นคน หยาบช้ำ มีฝ่ามือเปื้อนเลือด ปกใจในการฆ่าดี ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย องคฺลิมาล โจรนั้น กระทำบ้านไม่ให้เป็นบ้าน บ้าง กระทำนิคมไม่ให้เป็นนิคม บ้าง กระทำชนบทไม่ให้ เป็นชนบท บ้าง เขาเข่นฆ่าพวกมนุษยแล้วเอานิ้วมือร้อยเป็นพวงทรงไว้ หม่อมฉันจักกำจัดมันเสีย.

ภ. ดูกรมหาราช ถ้ามหาบพิตรพึงทอดพระเนตรองคฺลิมาลผู้ปลงผมและหนวด นุ่งห่ม ผ้า กาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้น จากการ พุคเทิจ์ นั้นกัฏดาหารหนเดียว ประพฤติพรหมจรรย์ มหาบพิตรจะพึงทรงกระทำอย่างไรกะเขา?

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันพึงไหว้ พึงลูกรับ พึงเชื่อเชิญด้วยอาสนะ พึงบำรุงเขาด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และกลานปัจจัยเภสัชบริวาร หรือพึงจัดการรักษา ป้องกันคุ้มครองอย่างเป็นธรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่องคฺลิมาลโจรนั้น เป็นคนพุสิด มีบาปกรรม จักมีความสำรวมด้วยศีลเห็นปานนี้ แต่ที่ไหน?

ทรงเห็นพระองค์ลิมาลแล้วตกพระทัย

[๕๒๘]

ก็สมัยนั้น ท่านพระองค์ลิมาล นั่งอยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงยกพระหัตถ์เบื้องขวาขึ้นชี้ตรัส บอกพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ดูกรมหาราช ท่านองคฺลิมาล. ลำดับนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงมีความกลัว ทรงหวาดหวั่น พระ โลมชาดิชฺชุนแล้ว. พระผู้มี พระภาคทรงทราบว่ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกลัว ทรงหวาดหวั่น มีพระโลมชาดิชฺชุนแล้ว จึงได้ ตรัสกะพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า อย่าทรงกลัวเลย มหาราช อย่าทรงกลัวเลย มหาราช ภัยแต่องคฺลิมาลนี้ไม่มีแก่มหาบพิตร. ครั้น นั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงระงับความกลัว ความ หวาดหวั่น หรือ โลมชาดิชฺชุนได้แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาท่านองคฺลิมาลถึงที่ อยู่ ครั้นแล้วได้ ตรัสกะท่านองคฺลิมาลว่า ท่านผู้เจริญ พระองค์ลิมาลผู้เป็นเจ้าของเรา.

ท่านพระองค์ลิมาลถวายพระพรว่า อย่างนั้น มหาราช.

ป. บิดาของพระผู้เป็นเจ้ามีโคตรอย่างไร มารดาของพระผู้เป็นเจ้ามีโคตรอย่างไร? อ. ดูกรมหาบพิตร บิดาชื่อ คัคคะ มารดาชื่อ มันทานี.

ป. ท่านผู้เจริญ ขอพระผู้เป็นเจ้าคัคคะมันทานีบุตร จงอภิรมย์เถิด ข้าพเจ้าจักทำความชวนชวาย เพื่อจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและกลานปัจจัยเภสัชบริวาร แก่พระผู้เป็นเจ้าคัคคะมันทานีบุตร.

ก็สมัยนั้น ท่านองคฺลิมาล ถือการอยู่ในป่าเป็นวัตร ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถือผ้าสามผืน เป็นวัตร. ครั้นนั้น ท่านองคฺลิมาลได้ถวายพระพรพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า อย่าเลย มหาราช ไตรจีวรของอาตมภาพบริบูรณ์แล้ว.

[๕๒๘]

อด โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเว
 เทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ
 อจฺจริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต ยาวณฺจิทํ ภนฺเต ภควา อทฺนฺตานํ ทเมตา อสเมนฺตานํ^๑ สเมตา
 อปฺปรีนิพฺพุตํ ปรีนิพฺพาเปตา ยํ หิ มยํ ภนฺเต นาสภฺจิมฺหา ทณฺเฑนปี สตุเถนปี ทเมตฺถ
 โส ภควตา อทฺเฑน อสตุเถน^๒ ทนฺโต หนฺนททานิ มยํ ภนฺเต จจฺจาม พหุกิจฺจา มยํ
 พหุกรรมียาติ ฯ ยสฺสทานิ^๓ มหาราช กาลํ มณฺณสีติ ฯ อด โข ราชา ปเสนทิ โกสโล
 อญฺญาสาสนา ภควนฺตํ อภิเวเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๕๓๐]

อด โข อายสฺมา อํกุลิมาลो ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย
 ปาวีสี ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อํกุลิมาลो สาวตฺถิยํ สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน อณฺณตรํ
 อิตฺถิ มุพฺพหพฺภํ วิสาตคพฺภํ ฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสี กิลิสุสฺสนฺติ วต โภ สตุตา กิลิสุสฺสนฺติ
 วต โภ สตุตาติ ฯ อด โข อายสฺมา อํกุลิมาลो สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ
 ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิเวเทตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อํกุลิมาลो ภควนฺตํ เอตทโวจ อีชาหํ ภนฺเต
 ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรํ อาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวีสี อทฺทสํ โข อหํ ภนฺเต
 สาวตฺถิยํ สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน อณฺณตรํ อิตฺถิ มุพฺพหพฺภํ วิสาตคพฺภํ ทิสฺวาน เม
 เอตทโหสี กิลิสุสฺสนฺติ วต โภ สตุตา กิลิสุสฺสนฺติ วต โภ สตุตาติ ฯ

[๕๓๑]

เตนหิ ตฺวํ อํกุลิมาล เยน สว อิตฺถิ^๔ เตนุปลสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อิตฺถิ เอวํ วเทหิ
 ยโตหํ ภคินี ชาโต นาทิชา นามิ สลฺยจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา เตน สจฺเจน โสตุถิ เต
 โหตุ โสตุถิ คพฺภสฺสาติ ฯ โส หิ ฐน เม ภนฺเต สมฺปชานมุสสาวาโท ภวิสฺสติ มยา หิ
 ภนฺเต พหุ สลฺยจิจฺจ ปาณา ชีวิตา โวโรเปตาติ ฯ เตนหิ ตฺวํ อํกุลิมาล เยน สว อิตฺถิ^๕
 เตนุปลสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อิตฺถิ เอวํ วเทหิ ยโตหํ ภคินี อริยาย ชาติยา ชาโต
 นาทิชา นามิ สลฺยจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา เตน สจฺเจน โสตุถิ เต โหตุ โสตุถิ
 คพฺภสฺสาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อํกุลิมาลो ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน สว อิตฺถิ

๑ ย. อสนฺตานํ ฯ

๒ ย. อสตุเถเนว ฯ

๓ ย. เอกฺกนฺตเร คุนฺตติ ทิสฺสติ ฯ

๔ กตฺถจิ ปรตฺถเก เยน สาวตฺถิตี ปาโห ทิสฺสติ ฯ

๕ กตฺถจิ ปรตฺถเก เยน สาวตฺถิตี ปาโห ทิสฺสติ ฯ

[๕๒๘]

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วจึงประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสสรยัยนักร ไม่เคยมีมา ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ได้ซึ่งบุคคลที่ใครๆ ทรมานไม่ได้ ทรงยังบุคคลที่ใครๆ ให้สงบไม่ได้ ให้สงบได้ ทรงยังบุคคลที่ใครๆ ให้ดับไม่ได้ให้ดับได้ เพราะว่าหม่อมฉันไม่สามารถจะทรมานผู้ใดได้ แม้ด้วยอาชญา แม้ด้วยศาสตรา ผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบได้โดยไม่ต้องใช้อาญา ไม่ต้องใช้ศาสตรา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอทูลลาไปในบัดนี้ หม่อมฉันมีกิจมาก มีกรณีะมาก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอมหาบพิตรจงทรมานกาลอันควรในบัดนี้เถิด ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จลุกจากที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วเสด็จกลับไป.

พระองค์อุลิมล โปรคหญิงมีครรภ์

[๕๓๐]

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอุลิมลครองอันตราสกแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ. กำลังเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกอยู่ในพระนครสาวัตถิ ได้เห็นสตรีคนหนึ่งมีครรภ์แก่หนัก. ครั้นแล้วได้มีความดำริว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมอง หนอ สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ ดังนี้. ครั้งนั้น ท่านพระอุลิมลเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิ เวลาปัจฉิมกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์ครองอันตราสกแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ กำลังเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกอยู่ในพระนครสาวัตถิ ได้เห็นสตรีคนหนึ่งมีครรภ์แก่หนัก. ครั้นแล้วได้มีความดำริว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ สัตว์ทั้งหลายย่อมเศร้าหมองหนอ ดังนี้.

[๕๓๑]

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูครองอุลิมล ถ้าอย่างนั้น เธอจงเข้าไปหาสตรีนั้นและกล่าวกะสตรีนั้นอย่างนี้ว่า ดูคน้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดมาแล้วจะได้รู้สีกว่าแกปลงสัตว์จากชีวิตหามิได้ ด้วยสัจจวาจา นี้ ขอความสวัสดีจึงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดีจึงมีแก่ครรภ์ของท่านเถิด.

ท่านพระอุลิมลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อาการนั้นจักเป็นอันข้าพระองค์ กล่าวเท็จทั้งรู้ว่าเป็นแน่ เพราะข้าพระองค์แกปลงสัตว์เสียจากชีวิตเป็นอันมาก.

ภ. ดูครองอุลิมล ถ้าอย่างนั้น เธอจงเข้าไปหาสตรีนั้น แล้วกล่าวกะสตรีนั้น อย่างนี้ว่า ดูคน้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดแล้วในอริยชาติ จะได้รู้สีกว่าแกปลงสัตว์เสียจากชีวิตหามิได้ ด้วยสัจจวาจา นี้ ขอความสวัสดีจึงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดีจึงมีแก่ครรภ์ของท่านเถิด.

พระอุลิมลทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาหญิงนั้นถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าว กะหญิงนั้นอย่างนี้ว่า ดูคน้องหญิง ตั้งแต่เวลาที่ฉันเกิดแล้วในอริยชาติ จะแกปลงสัตว์ จากชีวิตทั้งรู้หามิได้ ด้วยสัจจวาจา นี้ ขอความสวัสดีจึงมีแก่ท่าน ขอความสวัสดีจึงมีแก่ครรภ์ของท่านเถิด. ครั้นนั้น ความสวัสดีได้มีแก่หญิง ความสวัสดีได้มีแก่ครรภ์ของหญิงแล้ว.

เตนุปสงกมิ อุปสงกมิตวา ตัม อิตถิ เอตทโวจ ยโตหิ ภคินี อริยาย ชาติยา ชาโต
 นาภิชานามิ สญจิจจ ปาณัม ชีวิตา โวโรเปตา เตन สจฺเจน โสตุถิ เต โหตุ โสตุถิ
 กพฺภสฺสชาติ ฯ อถ โข โสตุถิตฺติยา อโหสิ โสตุถิ กพฺภสฺส ฯ

[๕๓๒]

อถ โข อายสฺมา องฺคุลิมาโล เอโก วูปกฺกุโง อุปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต
 นจิริสฺเสว ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺถตฺตรํ
 พฺรหฺมจิริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปฺสมปฺชช วิหาสิ จีณา
 ชาติ วุสฺสํ พฺรหฺมจิริยํ กตํ กรรมิยํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ อพฺภณฺณาสิ ฯ อณฺณตโร โข
 ปนายสฺมา องฺคุลิมาโล อรหํ อโหสิ ฯ

[๕๓๓]

อถ โข อายสฺมา องฺคุลิมาโล ปุพฺพพณฺ्हสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย สาวตฺถิย^๑
 ปิณฺฑาทาย ปาวิสิ ฯ เตน โข ปน สมฺเยน อณฺเณนปี เลทฺทํ จิตฺโต อายสฺมโต องฺคุลิมาลสฺส
 กายเ นิปตฺติ อณฺเณนปี ทณฺโท จิตฺโต อายสฺมโต องฺคุลิมาลสฺส กายเ นิปตฺติ อณฺเณนปี
 สกฺขรา จิตฺตา อายสฺมโต องฺคุลิมาลสฺส กายเ นิปตฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา องฺคุลิมาโล
 ภินฺเนน สีสฺเสน โลหิตฺเตน กพฺพเตน ภินฺเนน ปตฺเตน วิปฺผาลิตาย สงฺฆาภฺยิยา เยน ภควา
 เตนุปสงกมิ ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมณฺ्हํ องฺคุลิมาลํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน
 อายสฺมณฺ्हํ องฺคุลิมาลํ เอตทโวจ อธิวาสฺหิ ตวํ พฺราหฺมณฺ อธิวาสฺหิ ตวํ พฺราหฺมณฺ ยสฺส
 โข ตวํ กมฺมสฺส วิปาเกน พฺหุณี วสฺसानิ พฺหุณี วสฺสสตฺตานิ พฺหุณี วสฺสสทฺสฺตานิ นิรเย
 ปเจยฺยาสิ ตสฺส ตวํ พฺราหฺมณฺ กมฺมสฺส วิปากํ ทิฏฺฐเว ชมฺเม ปฏฺฐิถฺวเทสฺสิติ ฯ

[๕๓๔]

อถ โข อายสฺมา องฺคุลิมาโล รโหคโต ปฏฺฐิสลฺลีนํ วิมุตฺติสฺสํ ปฏฺฐิถฺวเททึ ตายํ เวลายํ
 อิมํ อุทํ อุตฺแทนสิ

โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺจนา โส นปฺปมชฺชติ

โสมนํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภามตฺโตว จนฺทิมิ

โสมนํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภามตฺโตว จนฺทิมิ

โย หเว ททโร ภิกฺขุ ยฺยชฺชติ พุทฺธสฺสาสเน

โสมนํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภามตฺโตว จนฺทิมิ

ทิสฺสา หิ เม ชมฺมกถํ สฺสณฺณตฺถุ

ทิสฺสา หิ เม ยฺยชฺชนตฺถุ พุทฺธสฺสาสเน

๑ ย. สาวตฺถิ ฯ

พระองค์อุลิตมาลบรรลุประอรหัต

[๕๓๒]

ครั้งนั้น ท่านพระองค์อุลิตมาล หลีกออกจากหมู่อยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาทมีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุด พรหมจรรย์อันไม่มีกรรมอื่น ยิ่งกว่าที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันแล้วเข้าถึงอยู่ ได้รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้. ก็ท่านพระองค์อุลิตมาลได้เป็นอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

[๕๓๓]

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระองค์อุลิตมาลนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไป บิณฑบาตในพระนครสาวัตถี. ก็เวลานั้นก่อน दिन ท่อนไม้ ก่อนกรวดที่บุคคลขว้างไปแม้ โดยทางอื่นก็มาตกลงที่กายของท่านพระองค์อุลิตมาล ท่านพระองค์อุลิตมาลศีรษะแตก โลหิตไหลบาตรก็แตก ผ้าสังฆาฏิก็จีกขาด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ. พระผู้มีพระภาคได้ทอด พระเนตรท่านพระองค์อุลิตมาลเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ตรัสกะท่านพระองค์อุลิตมาลว่า เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอจงอดกลั้นไว้เถิดพราหมณ์ เธอได้เสวยผลกรรมซึ่งเป็นเหตุ จะให้เธอพึงหมกไหม้อยู่ในนรกตลอดปีเป็นอันมาก ตลอดร้อยปีเป็นอันมาก ตลอดพันปีเป็นอันมาก ในปัจจุบันนี้เท่านั้น.

พระองค์อุลิตมาลเปล่งอุทาน

[๕๓๔]

ครั้งนั้น ท่านพระองค์อุลิตมาลไปในที่ลับเร้นอยู่ เสวยวิมุติสุข เปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า
ก็ผู้ใด เมื่อก่อน ประมาท ภายหลัง ผู้นั้น ไม่ประมาท เขา
ย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง ดังพระจันทร์ซึ่งพ้นแล้วจากเมฆ ฉะนั้น
ผู้ใด ทำกรรมอันเป็นบาปแล้ว ย่อมปิดเสียได้ด้วยกุศล ผู้นั้น
ย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง ดังพระจันทร์ซึ่งพ้นแล้วจากเมฆ ฉะนั้น
ภิกษุใดแล ยังเป็นหนุ่ม ย่อมชวนชวายในพระพุทธศาสนา
ภิกษุนั้น ย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง ดังพระจันทร์ซึ่งพ้นแล้วจากเมฆ
ฉะนั้น ขอศัตรูทั้งหลายของเรา จงพึงธรรมกถาเกิด ขอศัตรูทั้ง
หลายของเรา จงชวนชวายในพระพุทธศาสนาเกิด ขอมนุษย์ทั้ง
หลายที่เป็นศัตรูของเรา จงคบสัตบุรุษผู้ชวนให้อธรรมเกิด
ขอจงคบความผองแผ้วคือขันติ ความสรรเสริญคือเมตตาเกิด
ขอจงพึงธรรมตามกาล และจงกระทำตามธรรมนั้นเกิด ผู้ที่เป็น

ทิสสา หิ เม เต มนุชา^๑ ภาชนตุ
 เย ฐมมเมวาทปยนต์ิ สนุโต
 ทิสสา หิ เม ขนฺติโวทานิ^๒ อวิโรธปปลัสนิ^๓
 สุนฺนตุ ฐมมํ กาเลน ตถจ อนุวิธิยนต์ิ
 น หิ ชาตุ โส มมํ หีเส อญฺญํ วา ปน กญฺจิ นํ
 ปปฺปยุยฺย ปรมํ สนฺติ รกฺขเยยฺย ตสฺสาวเร
 อุกกญฺหิ นยฺยนต์ิ เนตฺติกา
 อุตฺตการา นมยฺยนต์ิ เตชนํ
 ทารุ นมยฺยนต์ิ ตจฺจนกา
 อตฺตทานํ ทมยฺยนต์ิ ปณฺฑิตา
 ทณฺฑเทเนเก ทมยฺยนต์ิ อญฺญเสถภิ กสฺสาหิ จ
 อทณฺฑเทน อสฺตเถน อหํ ทณฺโถมฺหิ^๔ ตาพินา
 อหีสโกติ เม นามํ หีสกสฺส ปุเร สโต
 อชฺชาหํ สจฺจนาโมมฺหิ น นํ หีสามิ กญฺจิ นํ
 โจโร อหํ ปุเร อาสี อญฺญลิมาโลติ วิสฺสุโต
 วุญฺหมานो มโหเมน พุทฺธิ สรณมาคมํ
 โลหิตปาณิ ปุเร อาสี อญฺญลิมาโลติ วิสฺสุโต
 สรณคมณํปสฺส กวเนตฺติ สมฺมุตตา
 ตาพิสํ กมฺมํ กตฺวาน พหุํ ทุคฺคตฺติคามินํ
 ผุญฺโจ กมฺมวิปาเคน อนนฺโณ ภุญฺชามิ โกชนํ
 ปมาทมนฺนุญฺยชฺชนฺติ พาลา ทุมฺเมธินอ ชนา
 อปฺปมาทญฺจ เมธาวี ฐนํ เสฏฺฐจิว รกฺขติ
 มา ปมาทมนฺนุญฺยเชถ มา กามรตฺติสนฺถวํ
 อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ วิปฺปลํ สฺขํ
 สฺวาคตํ^๕ นาปคตํ นยิทํ ทุมฺมมนฺติ ตํ มม
 สฺวิกตฺเตตฺส^๖ ฐมฺเมตฺส ยํ เสฏฺฐจํ ตทฺฐปาคมํ
 สฺวาคตํ^๗ นาปคตํ นยิทํ ทุมฺมมนฺติ ตํ มม

๑ ย. มนุสฺเส ฯ

๒ ย. ขนฺติวาทานิ ฯ

๓ ย. อวิโรธปปลัสนิ ฯ

๔ ย. ทนฺโตมฺหิ ฯ

๕ ย. สาคตํ ฯ

๖ ย. ปฏิกตฺเตตฺส ฯ

๗ ย. สาคตํ ฯ

ศัตรูนั้น ไม่พึงเบียดเบียนเราหรือใครๆ อันนั้นเลย ผู้ถึงความ
 สงบอย่างยิ่งแล้ว พึงรักษาไว้ซึ่งสัตว์ที่สะขี้และที่มันคง คนทด
 น้ำ ข่มขืนน้ำไปได้ ข้างศร ข่มคัตถุศรได้ ข้างฉาก ข่มฉาก
 ไม่ได้ ฉันทโค บัณฑิตทั้งหลาย ข่มทรมานคนได้ ฉันทนั้น คน
 บางพวก ข่มฝึกสัตว์ ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยขอบ้าง ด้วยแส้
 บ้าง เราเป็นผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงฝึกแล้ว โดยไม่ต้องใช้อาญา
 ไม่ต้องใช้ศาสตรา เมื่อก่อน เรามีชื่อว่าอหิงสกะ แต่ยังเบียดเบียน
 สัตว์อยู่ วันนี้ เรามีชื่อตรงความจริง เราไม่เบียดเบียนใครๆ เลย
 เมื่อก่อน เราเป็นโจร ปรากฏชื่อว่าองคุลิมาล ถูกกิเลสคจ
 ห่วงน้ำใหญ่พัดไป มาถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะแล้ว เมื่อก่อน
 เรามีมือเปื้อนเลือด ปรากฏชื่อว่า องคุลิมาล ถึงพระพุทธเจ้า
 เป็นสรณะ จึงถอนต้นหาอันจะนำไปสู่ภพเสียได้ เรากระทำ
 กรรมที่จะให้ถึงทุกขเช่นนั้น ไว้มาก อันวิบากของกรรมถูกต้อง
 แล้ว เป็นผู้ไม่มีหนี้ บริโภคโภชนะ พวกชนที่เป็นพาลทรมาน
 ปัญญา ข่มประกอบตามซึ่งความประมาท ส่วนนักปราชญ์
 ทั้งหมด ข่มรักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนทรัพย์อัน
 ประเสริฐ ฉะนั้น ท่านทั้งหลาย จงอย่าประกอบตามซึ่งความ
 ประมาท อย่าประกอบตามความซัดข่มด้วยสามารถความยินดี
 ในกาม เพราะว่าผู้ไม่ประมาทแล้ว พังอยู่ ข่มถึงความสุข
 อันไพบูลย์ การที่เราไปสู่พระพุทธศาสนานี้ นั้น เป็นการมาดีแล้ว
 ไม่ปราศจากประโยชน์ ไม่เป็นการคิดผิด บรรดาธรรมที่พระผู้
 มีพระภาคทรงจำแนกไว้ดีแล้ว เราก็ได้เข้าถึงธรรมอันประเสริฐ
 สุดแล้ว (นิพพาน) การที่เราได้เข้าถึงธรรมอันประเสริฐสุดนี้
 นั้น เป็นการถึงดีแล้ว ไม่ปราศจากประโยชน์ ไม่เป็นการคิด
 ผิด วิชชา ๓ เราบรรลุแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้าเรากระทำ
 แล้วดังนี้.

ติสุโต วิชา อนุปตฺตา กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนํติ ฯ

องฺคุลิมาลสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฉณฺฑํ ฯ

จบ อังคุลิมาลสูตร ที่ ๖.

ปิยชาติกสูตร^๑

[๕๓๕]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมยํ ภควา สาวตุถิยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฺฑกิสฺส อารามे ฯ
เตน โข ปน สมเยเน อญฺญตรสฺส คหปติสฺส เอกปฺุตตโก ปิโย มนาโป กาลกโต โหติ ฯ
ตสฺส กาลกิริยาย เนว กมฺมุนฺตา ปฏิกฺกนฺติ น ภตฺตํ ปฏิกฺกนฺติ ฯ โส อาพหฺนํ คณฺตุวา คณฺตุวา
กนฺทติ กหํ เอกปฺุตตก กหํ เอกปฺุตตกาติ ฯ อถ โข โส คหปติ เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ
อุปลสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตี ๑

[๕๓๖]

เอกมณฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ คหปติํ ภควา เอตทโวจ น โข เต คหปติ สเก จิตฺเต จิตฺตสฺส
อินฺทริยานิ อตฺถิ เต อินฺทริยานํ อญฺญตฺตุนฺติ ๑ ก็ หิ เม ภนฺเต อินฺทริยานํ นาญญตฺตํ
ภวิสฺสตี มยฺหณฺหิ ภนฺเต เอกปฺุตตโก ปิโย มนาโป กาลกโต ตสฺส กาลกิริยาย เนว
กมฺมุนฺตา ปฏิกฺกนฺติ น ภตฺตํ ปฏิกฺกนฺติ โสหํ อาพหฺนํ คณฺตุวา คณฺตุวา กนฺทามิ กหํ เอกปฺุตตก
กหํ เอกปฺุตตกาติ ๑ เอวเมตํ คหปติ เอวเมตํ คหปติ ปิยชาติกา หิ คหปติ
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสยาสา ปิยปฺปฏฺกติกาคี^๒ ๑ ตสฺส^๓ โข นามตํ ภนฺเต เอวํ ภนฺเต
ภวิสฺสตี ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสยาสา ปิยปฺปฏฺกติก ปิยชาติกา หิ โข ภนฺเต
อานนฺทโสมนสฺสา ปิยปฺปฏฺกติกาคี ๑ อถ โข โส คหปติ ภควโต ภาสิตํ อนภินฺนุทิตฺวา
อุปฺปฏิโกสิตฺวา^๔ อญฺญาเยสนา ปกุกามิ ๑

[๕๓๗]

เตน โข ปน สมเยเน สมฺพหฺลลา อกฺขรฺตฺตา ภควโต อวิหฺเร อกฺเขหิ ทิพฺพนฺติ ๑ อถ
โข โส คหปติ เยน เต อกฺขรฺตฺตา เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา เต อกฺขรฺตฺเต เอตทโวจ อิทาหํ
โภณฺโต เยน สมโณ โคตโม เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา สมณํ โคตมํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ
นิสิตี เอกมณฺตํ นิสินฺนํ โข มํ โภณฺโต สมโณ โคตโม เอตทโวจ น โข[^๕] คหปติ สเก จิตฺเต
จิตฺตสฺส อินฺทริยานิ อตฺถิ เต อินฺทริยานํ อญฺญตฺตุนฺติ เอวํ วุตฺเต อหํ โภณฺโต สมณํ โคตมํ

๑ ย. สัพพหฺลล ปิยปฺปฏฺกติกาคี ๑

๒ ย. กสฺส ๑

๓ ย. ปฏิกฺโกสิตฺวา ๑

๔ ย. เอตฺถนฺตร เตติ ทิสฺสตี ๑

๗. ปิยชาติกสูตร

ว่าด้วยสิ่งเป็นที่รัก

บุตรน้อยของภคฺคหบดีตาย

[๕๓๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ก็โดยสมัยนั้นแล บุตรน้อยคนเดียวของภคฺคหบดีผู้หนึ่ง ซึ่งเป็น ที่รักที่ชอบใจได้กระทำกาละลง. เพราะการกระทำกาละของบุตรน้อยคนเดียวนั้น การงานย่อมไม่ แจ่มแจ้ง อาหารย่อมไม่ปรากฏ. ภคฺคหบดีนั้น ได้ไปยังป่าช้าแล้วๆ เเล่ๆ คร่ำครวญถึงบุตรว่า บุตรน้อยคนเดียวยู่ไหน บุตรน้อยคนเดียวยู่ไหน. ครั้นนั้นแล ภคฺคหบดีนั้น ได้เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ภคฺคหบดีเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๕๓๖]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภคฺคหบดีผู้หนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วว่า ดูกรภคฺคหบดี อินทรีย์ไม่เป็นของท่านผู้ตั้งอยู่ในจิตของตน ท่านมีอินทรีย์เป็นอย่างอื่นไป. ภคฺคหบดีนั้น กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทำไมข้าพระองค์จะไม่มีอินทรีย์เป็นอย่างอื่นเล่า เพราะว่าบุตรน้อยคนเดียวของข้าพระองค์ ซึ่งเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจได้ทำกาละเสียแล้ว เพราะการกระทำกาละของบุตรน้อยคนเดียวนั้น การงานย่อมไม่แจ่มแจ้ง อาหารย่อมไม่ปรากฏ ข้าพระองค์ไปยังป่าช้าแล้วๆ เเล่ๆ คร่ำครวญถึงบุตรนั้นว่า บุตรน้อยคนเดียวยู่ไหน บุตรน้อยคนเดียวยู่ไหน.

พ. ดูกรภคฺคหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรภคฺคหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น เพราะว่าโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก.

ค. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ว่าโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส ย่อม เกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก นั้น จักเป็นอย่างนั้นได้อย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความจริง ความยินดีและความโสมนัส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก. ครั้นนั้นแล ภคฺคหบดีนั้น ไม่ยินดี ไม่คัดค้านพระภายิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจาก ที่นั่งแล้วหลีกไป.

[๕๓๗]

ก็สมัยนั้นแล นักเลงสะกาดเป็นอันมาก เล่นสะกาดกันอยู่ในที่ไม่ไกลพระผู้มี พระภาค. ครั้นนั้น ภคฺคหบดีนั้น เข้าไปหานักเลงสะกาดเหล่านั้นแล้ว ได้กล่าวกะนักเลงสะกาดเหล่านั้นว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอโอกาส ข้าพเจ้าได้เข้าไปเฝ้า พระสมณโคดม ถึงที่ประทับ ได้ถวายบังคมพระสมณโคดมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระสมณโคดมได้ตรัสกะข้าพเจ้าผู้หนึ่งเรียบร้อยแล้วว่า ดูกรภคฺคหบดี อินทรีย์ไม่เป็นของท่านผู้ตั้งอยู่ในจิตของตน ท่านมีอินทรีย์เป็นอย่างอื่นไป ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เพื่อพระสมณโคดม ตรัสอย่างนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้กราบทูลพระสมณโคดมว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทำไมข้าพระองค์จะไม่มีอินทรีย์เป็นอย่างอื่นเล่า เพราะว่าบุตรน้อยคนเดียวของข้าพระองค์ ซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจได้กระทำกาละเสียแล้ว เพราะการกระทำกาละของบุตรน้อยคนเดียวนั้น การงานย่อมไม่แจ่มแจ้ง อาหารย่อมไม่ปรากฏ ข้าพระองค์ไปยังป่าช้าแล้วๆ เเล่ๆ คร่ำครวญถึงบุตรว่า บุตรน้อยคนเดียว อยู่ไหน บุตรน้อยคนเดียวยู่ไหน เมื่อข้าพเจ้าทูลอย่างนี้แล้ว พระสมณโคดมได้ตรัสว่า ดูกร ภคฺคหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรภคฺคหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น เพราะว่าโสกะปริเทวะ ทุกข์โทมนัสและอุปายาสย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นที่มาของที่รัก เมื่อพระสมณโคดมตรัสอย่างนี้แล้วข้าพเจ้าได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ว่าโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาสย่อมเกิดมาแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รักนั้น จักเป็นอย่างนั้นได้อย่างไร

เอตทโวจํ ก็ หิ เม ภนฺเต อินฺทริยานํ นานถถตฺตํ ภวิสฺสติ มยฺหํ หิ ภนฺเต เอกปฺตฺตโก ปิโย
 มนาโป กาลกโต ตสฺส กาลกิริยาช เนว กมฺมมฺมตา ปฏิกฺกนฺติ น ภตฺตํ ปฏิกฺกาคิ โสหํ^๑ อาพหํ
 คนฺตฺวา คนฺตฺวา กนฺตฺวามิ กหํ เอกปฺตฺตก กหํ เอกปฺตฺตกาคิ เอวเมตํ กหปติ เอวเมตํ กหปติ
 ปิยชาติกา หิ กหปติ โสภปริเทวทุภชโทมนสฺสฺสฺสฺสฺส ปิยปฺปฏฺติกาติ ตสฺส^๒ โข นามตํ
 ภนฺเต เอวํ ภนฺเต ภวิสฺสติ ปิยชาติกา โสภปริเทวทุภชโทมนสฺสฺสฺสฺส ปิยปฺปฏฺติกา
 ปิยชาติกา หิ โข ภนฺเต อานนฺทโสมนสฺสา ปิยปฺปฏฺติกาติ อถ โขหํ โภณฺโต สมณสฺส
 โคตมสฺส ภาสิตํ อนภินฺนํทิตฺวา อปฺปฏิกฺโกสิตฺวา^๓ อญฺจายาสนา ปกุกามินฺติ ๑ เอวเมตํ
 กหปติ เอวเมตํ กหปติ ปิยชาติกา หิ กหปติ อานนฺทโสมนสฺสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑ อถ โข
 โส กหปติ สเมติ เม อภฺชชฺชเตหิตี ปกุกามิ ๑

[๕๓๘]

อถ โข อิํ กถาตถํ อนุปฺพุพฺเพน ราชนฺเตปฺริ ปาวีสี ๑ อถ โข ราชา ปเสนทิ
 โกสโล มลฺลิกํ เทวี่ อามนฺเตสิ อิํนฺเต มลฺลิกเก สมณฺเนน โคตเมน ภาสิตํ ปิยชาติกา
 โสภปริเทวทุภชโทมนสฺสฺสฺสฺส ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑ สเจ ตํ มหาราช ภควตา ภาสิตํ
 เอวเมตฺนฺติ ๑ เอวเมวํ ปณายํ มลฺลิกา ยถฺยเทว สมโณ โคตโม ภาสติ ตํ ตเทวสฺส
 อพฺภนฺโมทติ สเจ ตํ มหาราช ภควตา ภาสิตํ เอวเมตฺนฺติ ๑ เสยฺยถาปี นาม อาจริโย ยถฺยเทว
 อนฺเตวาสิสฺส ภาสติ ตํ ตเทวสฺส อนฺเตวาสี อพฺภนฺโมทติ เอวเมตํ อาจริย เอวเมตํ อาจริยาติ
 เอวเมว โข ตวํ มลฺลิกเก ยถฺยเทว สมโณ โคตโม ภาสติ ตํ ตเทวสฺส อพฺภนฺโมทติ สเจ ตํ
 มหาราช ภควตา ภาสิตํ เอวเมตฺนฺติ จร ปีเร มลฺลิกเก วินสฺสาติ ๑

[๕๓๙]

อถ โข มลฺลิกา เทวี่ นาฬิขงฺฆํ พฺราหฺมณํ อามนฺเตสิ เอหิ ตวํ พฺราหฺมณฺ เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกม อฺอุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาหิ อฺปาปาพาริ อฺปาปาตงฺก
 ลหฺภูจฺจํ พลํ ฬาสฺววิหาริ ปุจฺจ มลฺลิกา ภนฺเต เทวี่ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทหิ อฺปาปาพาริ
 อฺปาปาตงฺก ลหฺภูจฺจํ พลํ ฬาสฺววิหาริ ปุจฺจตฺติ เอวญจ วเทหิ ภาสิตา นฺ โข ภนฺเต ภควโต^๔
 เอสา วาจา ปิยชาติกา โสภปริเทวทุภชโทมนสฺสฺสฺสฺส ปิยปฺปฏฺติกาติ ยถา^๕ เต ภควา
 พฺยาภโรติ ตํ สาธุกํ อุกฺคเหตฺวา มมาโรเจยฺยาสี น หิ ตถาคตา วิตถิ ภณฺนฺตฺติ ๑ เอวํ
 โกตฺติติ โข นาฬิขงฺโฆ พฺราหฺมณฺ มลฺลิกาย เทวี่ยา ปฏิสฺสฺสฺสฺส เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกม
 อฺอุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธี สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถิ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนฺตํ

๑ ย. โส ๑

๒ ย. กสฺส ๑ ภนฺเตติ นตฺติ ๑

๓ ย. ปฏิกฺโกสิตฺวา ๑

๔ ย. ภควตา ๑

๕ ย. เอตฺถนฺเตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ๑

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความจริงความยินดีและความโสมนัสย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ครั้งนั้นข้าพเจ้ามิได้ยินดี มิได้คัดค้านพระภิกษุของพระสมณโคดม ลูกจากที่นั่งแล้ว หลีกไป. นักเลงสะกาทเหล่านั้นได้กล่าว ว่า ดูกรคฤหบดี ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรคฤหบดี ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น เพราะว่าความยินดีและความโสมนัสย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รักครั้งนั้นแล คฤหบดีนั้นคิดว่า ความเห็นของเราสมกันกับนักเลงสะกาทั้งหลาย ดังนี้ แล้วหลีกไป.

ทุกข์ย่อมเกิดแต่ของที่รัก

[๕๓๘]

ครั้งนั้นแล เรื่องที่พูดกันนี้ได้แพร่เข้าไปถึงในพระราชวังโดยลำดับ. ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสเรียก พระนางมัลลิกาเทวีมาแล้วตรัสว่า ดูกรมัลลิกา คำว่า โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก นี้ พระสมณโคดมของเขตรัสหรือ? พระนางมัลลิกาเทวีกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้าคำนั้นพระผู้มีพระภาค ตรัสจริงคำนั้นก็เป็นอย่างนั้น เพคะ

ป. ก็พระนางมัลลิกานี้ อนุโมทนาตามพระดำรัสที่สมณโคดมตรัสเท่านั้นว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้าคำนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสจริงคำนั้นก็เป็นอย่างนั้นเพคะ ดูกรมัลลิกา เธอ อนุโมทนาตามพระดำรัสที่พระสมณโคดมตรัสเท่านั้นว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้าคำนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสจริง คำนั้นก็เป็นอย่างนั้น. เปรียบเหมือนศิษย์อนุโมทนาตามคำที่อาจารย์กล่าวว่า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ท่านอาจารย์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ท่านอาจารย์ ฉะนั้น ดูกรมัลลิกา เธอจง หลบหน้าไปเสีย เธอจงพินาศ.

[๕๓๙]

ครั้งนั้นแล พระนางมัลลิกาเทวีตรัสเรียกพราหมณ์ชื่อนาฬิงฆะมาตรัสว่า มานี้แน่ท่านพราหมณ์ ขอท่านจงเข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วถวายบังคมพระบาท ทั้งสองของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า แล้วทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรี้กระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญตามคำของฉันทว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนางมัลลิกาเทวีขอถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรี้กระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ และท่านจง ทูลถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระวาจาว่า โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก ดังนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสจริงหรือ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงเรียนพระดำรัสนั้นให้ดี แล้วมาบอกแก่ฉัน อันพระตถาคตทั้งหลายย่อมตรัสไม่ผิดพลาด.

นาฬิงฆพราหมณ์รับพระเสาวณีย์พระนางมัลลิกาแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดม พระนางมัลลิกาเทวี ขอถวายบังคม พระบาททั้งสองของท่านพระโคดมด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรี้กระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ และรับสั่งทูลถามอย่างนี้ว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระวาจาว่า โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิด แต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก ดังนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสจริงหรือ? พระผู้มีพระภาค ตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูกรพราหมณ์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น เพราะว่า โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก. ดูกร พราหมณ์ ข้อว่า โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส

นิสสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นาฬิขฺโฆ พุราหุมนฺ ภควนฺตํ เอตทโวจ มลฺลิกา โภ
โคตม เทวี โภโต โคตมสฺส ปาเท สิริสา วนฺทติ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺานํ พลํ
ผาสุวิหารํ ปุจฺฉติ เอวณฺจ วเทติ ภาสิตา นฺ โข ภนฺเต ภควา เอสา วาจา ปิยชาติกา
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ฯ เอวเมตํ พุราหุมนฺ เอวเมตํ พุราหุมนฺ
ปิยชาติกา หิ พุราหุมนฺ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ฯ ตทิมินาเปตํ
พุราหุมนฺ ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
ปิยปฺปฏฺติกาติ ฯ

[๕๔๐]

ภูตปฺพพฺพํ พุราหุมนฺ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺณตรสฺสา อิตฺถิยา มาตา กาลมกาสิ ฯ
สา ตสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมตฺติกา จิตฺตจิตฺตา รติยาย รติยํ สิ่งฆาฏฺเณน สิ่งฆาฏฺกํ อุปสงฺกมิตฺวา
เอวมาห อปี เม มาตริํ อทสฺสธ อปี เม มาตริํ อทสฺสธาคิ ฯ อิมินาปิ โข เอตํ พุราหุมนฺ
ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ฯ ภูตปฺพพฺพํ
พุราหุมนฺ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺณตรสฺสา อิตฺถิยา ปีตา กาลมกาสิ ... ภาคา กาลมกาสิ
... ภคินี กาลมกาสิ ... ปุตฺโต กาลมกาสิ ... ชีตา กาลมกาสิ ... สามิโก กาลมกาสิ ฯ สา ตสฺส
กาลกิริยาย อุมฺมตฺติกา จิตฺตจิตฺตา รติยาย รติยํ สิ่งฆาฏฺเณน สิ่งฆาฏฺกํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาห
อปี เม สามิกํ อทสฺสธ อปี เม สามิกํ อทสฺสธาคิ ฯ อิมินาปิ โข เอตํ พุราหุมนฺ ปริยาเยน
เวทิตพฺพํ ยถา ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ฯ

[๕๔๑]

ภูตปฺพพฺพํ พุราหุมนฺ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺณตรสฺส ปุริสสฺส มาตา กาลมกาสิ ฯ
โส ตสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมตฺติโก จิตฺตจิตฺโต รติยาย รติยํ สิ่งฆาฏฺเณน สิ่งฆาฏฺกํ อุปสงฺกมิตฺวา
เอวมาห อปี เม มาตริํ อทสฺสธ อปี เม มาตริํ อทสฺสธาคิ ฯ อิมินาปิ โข เอตํ พุราหุมนฺ
ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ฯ ภูตปฺพพฺพํ
พุราหุมนฺ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺณตรสฺส ปุริสสฺส ปีตา กาลมกาสิ ภาคา กา
ลมกาสิ ... ภคินี กาลมกาสิ ปุตฺโต ... กาลมกาสิ ... ชีตา กาลมกาสิ ... ปชาปตี กาลมกาสิ ฯ
โส ตสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมตฺติโก จิตฺตจิตฺโต รติยาย รติยํ สิ่งฆาฏฺเณน สิ่งฆาฏฺกํ
อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาห อปี เม ปชาปตี อทสฺสธ อปี เม ปชาปตี อทสฺสธาคิ ฯ อิมินาปิ

และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รักอย่างไร ท่านพึงทราบโดยปริยายแม่นี้.

[๕๔๐]

ดูกรพราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครสาวัตถีนี้แล มารดาของหญิงคนหนึ่งได้ทำกาละ. เพราะการทำกาละของมารดานั้น หญิงคนนั้นเป็นบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เข้าไปตาม ถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอก แล้วได้ถามอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายได้พบมารดาของฉันทบ้างไหม ท่านทั้งหลายได้พบมารดาของฉันทบ้างไหม.? ดูกรพราหมณ์ ข้าว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รักอย่างไร ท่านพึงทราบโดยปริยายแม่นี้ดูกรพราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครสาวัตถีนี้แล บิดาของหญิงคนหนึ่งได้ทำกาละ พี่น้องชาย พี่น้องหญิง บุตร ธิดา บิดาของหญิงคนหนึ่งได้ทำกาละ. เพราะการทำกาละของบิดาเป็นต้นนั้น หญิงคนนั้นเป็นบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เข้าไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอกแล้วได้ถามอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายได้พบบิดาเป็นต้นของฉันทบ้างไหม ท่านทั้งหลายได้พบบิดา เป็นต้นของฉันทบ้างไหม? ดูกรพราหมณ์ ข้าว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก อย่างไร ท่านพึงทราบโดยปริยายแม่นี้แล.

[๕๔๑]

ดูกรพราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครสาวัตถีนี้แล มารดาของชายคนหนึ่งได้ทำกาละ. เพราะการทำกาละของมารดานั้น ชายคนนั้นเป็นบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เข้าไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอก แล้วได้ถามอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายได้พบมารดาของข้าพเจ้าบ้างไหม ท่านทั้งหลายได้พบมารดาของข้าพเจ้าบ้างไหม. ดูกรพราหมณ์ ข้าว่า โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รักอย่างไร ท่าน พึงทราบโดยปริยายแม่นี้. ดูกรพราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครสาวัตถีนี้แล บิดาของ ชายคนหนึ่งได้ทำกาละ ... พี่น้องชาย พี่น้องหญิง บุตร ธิดา บิดาของชายคนหนึ่งทำกาละ. เพราะการทำกาละของบิดาเป็นต้นนั้น ชายคนนั้นเป็นบ้า มีจิตฟุ้งซ่าน เข้าไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอก แล้วได้ถามอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายได้พบบิดาเป็นต้นของข้าพเจ้าบ้างไหม ท่านทั้งหลายได้พบบิดาเป็นต้นของข้าพเจ้าบ้างไหม? ดูกรพราหมณ์ ข้าว่า โสกะ ปริเทวะทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก อย่างไร ท่านพึงทราบ โดยปริยายแม่นี้.

โฆ เอตํ พุราหุณฺณ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปิยชาติกา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑

[๕๔๒]

ภูตปฺพพฺพํ พุราหุณฺณ อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา อณฺณตฺรา อิตฺถิ ฌาติกุลํ อคฺมาสิ ๑ ตสฺสา
เต ฌาตกา สามิกํ อจฺจินฺนํทิตฺวา อณฺณสฺส ทาทูกามา สว จ ตํ น อิจฺจติ ๑ อถ โฆ สว อิตฺถิ^๑
สามิกํ เอตทโวจ อิมํ มม อยุยฺยตฺต ฌาตกา ตํ อจฺจินฺนํทิตฺวา อณฺณสฺส ทาทูกามา อหฺนจ
ตํ น อิจฺจามิตี ๑ อถ โฆ โส ปฺริโส ตํ อิตฺถิ ทฺวิธา เณตฺวา อตฺตานํ อุปฺปาเลสิ^๒ อุโก เปจฺจ
ภวิสฺสามาติ ๑ อิมินา^๓ โฆ เอตํ พุราหุณฺณ ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา ปิยชาติกา
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑

[๕๔๓]

อถ โฆ นาฬิขฺงฺโก พุราหุณฺณ ภาวโต ภาสิตํ อภินฺนํทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา อฏฺฐายาสนา
เยน มลฺลิกา เทวีนฺนํปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ยาวตโก อโหสิ ภาวตา สทฺธิ กถาสลฺลาโป^๔ สพฺพํ
มลฺลิกาย เทวียา อาโรเจสิ ๑ อถ โฆ มลฺลิกา เทวีนฺนํ ราชชา ปเสนทิ โกสโล
เตนฺนํปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ ปเสนทิโกสโล เอตทโวจ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช ปิยา เต
วชิรี กุมาริตี ๑ เอวํ มลฺลิกเ ปิยา เม วชิรี กุมาริตี ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช วชิรียา เต
กุมารียา วิปริณามณฺณถาภาว มลฺลิกเ กุมารียา วิปริณามณฺณถาภาว จีวิตสฺสปี ลียา อณฺณตฺตํ
ก็ ปน เม น อุปฺปชฺชิสฺสนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ อิํ โฆ ตํ มหาราช
เตน ภาวตา ชานตา ปสฺสตา อรหฺตา สมฺมาสมฺพุทฺธเณ สนฺธาย ภาสิตํ ปิยชาติกา
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑

[๕๔๔]

ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช ปิยา เต วาสภขตฺติยาติ ๑ เอวํ มลฺลิกเ ปิยา เม วาสภขตฺติยาติ
๑ ตํ ก็ มณฺณสิ มหาราช วาสภาย เต ขตฺติยาย วิปริณามณฺณถาภาว อุปฺปชฺชเยยฺย โสก
ปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ วาสภาย [^๕] มลฺลิกเ ขตฺติยาย วิปริณามณฺณถาภาว จีวิตสฺสปี
ลียา อณฺณตฺตํ ก็ ปน เม น อุปฺปชฺชิสฺสนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ อิํ

๑ ย. สวตฺถิ ๑

๒ ย. อุปฺปาเลสิ ๑

๓ ย. อิมินาปี ๑

๔ ย. เอกฺคณฺตเร ตฺนติ ทิสฺสตี ๑

๕ ย. เอกฺคณฺตเร เมติ ทิสฺสตี ๑

[๕๔๒]

ดูกรพราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครสาวัตถินี้แล หญิงคนหนึ่งได้ไป ยังสกุลของญาติ. พวกญาติของหญิงนั้น ใครจะพราศามีของหญิงนั้น แล้วยกหญิงนั้นให้แก่ชายอื่น แต่หญิงนั้นไม่ปรารถนาชายคนนั้น. ครั้งนั้นแล หญิงนั้นได้บอกกะสามีว่า ข้าแต่ลูกเจ้า พวกญาติของดิฉัน ใครจะพราศาท่านเสีย แล้วยกดิฉันให้แก่ชายอื่น แต่ดิฉันไม่ปรารถนาชายคนนั้น. ครั้งนั้นแล บุรุษผู้เป็นสามีได้ตัดหญิงผู้เป็นภรรยานั้นออกเป็นสองท่อน แล้วจึงผ่าตนด้วย ความรักว่า เราทั้งสองจักตายไปด้วยกัน. ดูกรพราหมณ์ ข้าว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก อย่างไร ท่านพึงโปรดทราบโดยปริยายแม่นี่.

[๕๔๓]

ลำดับนั้นแล นาฬิขัณพราหมณ์ชื่นชม อนุโมทนาพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากที่นั่ง ได้เข้าไปเฝ้าพระนางมัลลิกาเทวีซึ่งประทับ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลถึงการที่ได้เจรจาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคทั้งหมดแก่พระนางมัลลิกาเทวี. ลำดับนั้นแล พระนางมัลลิกาเทวีได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงที่ประทับ แล้วได้ทูลถามพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ข้าแต่ มหาราชาทูลกระหม่อมทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน พระกุมาริพระนามว่าวชิริ เป็นที่รักของทูลกระหม่อมหรือ? พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสตอบว่า อย่างนั้นมัลลิกา วชิริกุมาริ เป็นที่รักของดิฉัน.

ม. ข้าแต่พระมหาราช ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน เพราะพระวชิริกุมาริแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะพึงเกิดขึ้นแก่ทูลกระหม่อมหรือหาไม่ เพคะ?

ป. ดูกรมัลลิกา เพราะพระวชิริกุมาริแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของดิฉันก็พึงเป็นอย่างอื่นไป ทำไม โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดแก่ดิฉันเล่า.

ม. ข้าแต่พระมหาราช ข้อนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงมุ่งหมายเอา ตรัสไว้ว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก เพคะ.

[๕๔๔]

ข้าแต่พระมหาราช ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน พระ นางวาสภขัตติยาเป็นที่รักของทูลกระหม่อมหรือ เพคะ?

ป. อย่างนั้น มัลลิกา พระนางวาสภขัตติยาเป็นที่รักของดิฉัน.

ข้าแต่พระมหาราช เพราะพระนางวาสภขัตติยาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส พึงเกิดขึ้นแก่ทูลกระหม่อมหรือหาไม่ เพคะ?

ป. ดูกรมัลลิกา เพราะนางวาสภขัตติยาแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของดิฉันก็พึงเป็นอย่างอื่นไป ทำไม โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดแก่ดิฉันเล่า.

ม. ข้าแต่พระมหาราช ข้อนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงมุ่งหมายเอา ตรัสไว้ว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก เพคะ.

โฆ ตัม มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สนฺธาย ภาสิตัม ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑

[๕๔๕]

ตัม ก็ มลฺลสิ มหาราช ปิโย เต วิทฺฐโก เสนาปตฺติ ๑ เอวํ มลฺลสิเก ปิโย เม วิทฺฐโก เสนาปตฺติ ๑ ตัม ก็ มลฺลสิ มหาราช วิทฺฐทสฺส เต เสนาปตฺติสฺส วิปริณามณฺณถาภาวา อุปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ วิทฺฐทสฺส เม มลฺลสิเก เสนาปตฺติสฺส วิปริณามณฺณถาภาวา ชีวิตสฺสปี สียา อณฺณ ถตฺตัม ก็ ปน เม น อุปฺปชฺชิสฺสสนฺติ โสภปริเทว-ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ อิทํ โฆ ตัม มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สนฺธาย ภาสิตัม ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติ-กาติ ๑

[๕๔๖]

ตัม ก็ มลฺลสิ มหาราช ปิยา เต อหฺนฺติ ๑ เอวํ มลฺลสิเก ปิยา เม สิตฺตวนฺติ ๑ ตัม ก็ มลฺลสิ มหาราช มยฺหฺนฺเต วิปริณามณฺณถาภาวา อุปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ ตฺยฺหฺนฺติ เม มลฺลสิเก วิปริณามณฺณถาภาวา ชีวิตสฺสปี สียา อณฺณถตฺตัม ก็ ปน เม น อุปฺปชฺชิสฺสสนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ อิทํ โฆ ตัม มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สนฺธาย ภาสิตัม ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑

[๕๔๗]

ตัม ก็ มลฺลสิ มหาราช ปิยา เต กาสีโกสลาติ ๑ เอวํ มลฺลสิเก ปิยา เม กาสีโกสลา กาสีโกสลานํ มลฺลสิเก อานุภาเวน กาสীগจฺจนฺทํ ปจฺจนฺโถม มาลาคนฺธวิเลปนํ ธาเรมาติ ๑ ตัม ก็ มลฺลสิ มหาราช กาสีโกสลานํ เต วิปริณามณฺณถาภาวา อุปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทุกฺข-โทมนสฺสุปายาสาติ ๑ กาสีโกสลานณฺหิ* มลฺลสิเก วิปริณามณฺณถาภาวา ชีวิตสฺสปี สียา อณฺณถตฺตัม ก็ ปน เม น อุปฺปชฺชิสฺสสนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๑ อิทํ โฆ ตัม มหาราช เตน ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน สนฺธาย ภาสิตัม ปิยชาติกา โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ปิยปฺปฏฺติกาติ^๑ ๑

๑ ย. เอกถนฺตเร เมติ ทิสฺสตี ๑

๒ ย. ปิยปฺปฏฺติกาติ ๑

[๕๔๕]

ข้าแต่พระมหाराชา ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านวิทูรกเสนาบดีเป็นที่รักของทูลกระหม่อมหรือ เพคะ?

ป. อย่างนั้น มัลลิกา วิทูรกเสนาบดีเป็นที่รักของฉันท.

ม. ข้าแต่พระมหाराชา ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน เพราะท่าน วิทูรกเสนาบดีแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะพึงเกิดแก่ทูลกระหม่อมหรือหาไม่ เพคะ?

คุณมัลลิกา เพราะวิทูรกเสนาบดีแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของฉันทก็พึงเป็น อย่างอื่นไป ทำไม โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดแก่ฉันทเล่า.

ม. ข้าแต่พระมหाराชา ข้อนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงมุ่งหมายเอา ตรัสไว้ว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก เพคะ.

[๕๔๖]

ข้าแต่พระมหाराชา ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน หม่อม ฉันทเป็นที่รักของทูลกระหม่อมหรือ เพคะ?

ป. อย่างนั้น มัลลิกา เธอเป็นที่รักของฉันท.

ม. ข้าแต่พระมหाराชา ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน เพราะ หม่อมฉันทแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะพึงเกิดแก่ทูลกระหม่อมหรือหาไม่ เพคะ?

ป. คุณมัลลิกา เพราะเธอแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป แม้ชีวิตของฉันทก็พึงเป็นอย่างอื่น ไป ทำไม โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดแก่ฉันทเล่า.

ม. ข้าแต่พระมหाराชา ข้อนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงมุ่งหมายเอา ตรัสไว้ว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก เพคะ?

[๕๔๗]

ข้าแต่พระมหाराชา ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน แคว้น กาสีและแคว้น โกศล เป็นที่รักของทูลกระหม่อมหรือ เพคะ?

ป. อย่างนั้น มัลลิกา แคว้นกาสีและแคว้น โกศลเป็นที่รักของฉันท เพราะอาณาภาพ แห่แคว้นกาสีและแคว้น โกศล เราจึงได้ใช้สอยแก่นจันทน์อันเกิดแต่แคว้นกาสี ได้ตัดทรง ดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้.

. ข้าแต่พระมหाराชา ทูลกระหม่อมจะทรงเข้าพระทัยความข้อนั้นเป็นไฉน เพราะแคว้นกาสีและแคว้น โกศลแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจะพึงเกิดแก่ทูลกระหม่อมหรือหาไม่ เพคะ?

ป. คุณมัลลิกา เพราะแคว้นกาสีและแคว้น โกศลแปรปรวนเป็นอย่างอื่น แม้ชีวิต ของฉันทก็พึงเป็นอย่างอื่น ไป ทำไม โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จักไม่เกิดแก่ฉันทเล่า.

ข้าแต่พระมหाराชา ข้อนี้แล ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงมุ่งหมายเอา ตรัสไว้ว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นมาแต่ของที่รัก เพคะ.

[๕๔๘]

อจฺจริยํ มลฺลิกเก อพฺภูตํ มลฺลิกเก ยาวญจ โส ภควา ปญฺญา ย อติวิหฺม มนุญเ^๑
 ปสฺสตี เอหิ มลฺลิกเก อจาเมหิ^๒ ฯ อถ โข ราชฯ ปเสนทิ โกสโล อญฺญาเยสนา เอกํถํ
 อุตฺตราสงกํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตํ อุทามํ อุทาเนสิ นโม ตสฺส
 ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นโม ตสฺส ฯเปฯ สมฺมาสมฺพุทฺธสาตี ฯ

ปิยชาติกสุตฺตํ สุตฺตมํ ฯ

๑ ย. ปญฺญา ฯ

๒ ย. อจาเมหิ ฯ

[๕๔๘]

ป. ดูกรมัลลิกา น้าอัครรรย์ ไม่เคยมีมาเท่าที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น คงจะทรงเห็นชัด แทงตลอดด้วยพระปัญญา
มานี้เกิด มัลลิกา ช่วยล้างมือให้ที่เกิด.

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จลุกขึ้นจากอาสน์ ทรงพระภษาเลวียงพระอังสา ข้างหนึ่ง ทรงประนมอัญชลีไป
ทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วทรงเปล่งพระอุทานว่า ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์
นั้น ดังนี้ ๓ ครั้ง ฉะนี้แล.

จบ ปิยชาติกสูตรที่ ๘.

พาหิตียสุตฺตํ

[๕๔๘]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺตวเน อนาถปิณฑิกสุส อารามे ฯ
 อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพพณฺ्हสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฑาย ปาวิสิ
 สาวตฺถิยํ ปิณฑาย จริตฺวา ปจฺจภกตฺตํ ปิณฑปาตปฏิกกฺกนฺโต เยน ปุพฺพพาราโม มิคารมาตฺตยา
 ปาสาโท เตนุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย ฯ

[๕๕๐]

เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล เอกปุณฺฑริกํ นาคํ อภิรุหิตฺวา สาวตฺถิ
 ยา นิยุยาติ ทิวาทิวสุส ฯ อทฺทสา โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ทูรโต
 อากฺขณฺตํ ทิสฺวา สิริวฑฺฒํ มหามตฺตํ อามนฺเตสิ อายสฺมา โน เอโส สมมํ สิริวฑฺฒ
 อานนฺโทติ ฯ เอวํ มหาราช อายสฺมา เอโส อานนฺโทติ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล
 อลฺยตฺรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ เอहि ตฺวํ อมฺโห ปุริส เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต อานนฺทสุส ปาเท สิริสา วนฺทาหิ ราชา ภนฺเต
 ปเสนทิ โกสโล อายสฺมโต อานนฺทสุส ปาเท สิริสา วนฺทตฺติ เอวญจ วเทหิ สเจ กิร ภนฺ
 เต อายสฺมโต อานนฺทสุส น กิณฺจิจิ อจฺจาโยกํ กรณฺธิยํ อากเมตฺตु กิร ภนฺเต^๑ อานนฺโท มฺหุตฺตํ
 อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ เอวํ เทวาคิ โข โส ปุริโส รมฺโห ปเสนทิสฺส โกสลสุส ปฏิสฺสุตฺวา
 เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ
 อฏฺฐาสิ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺโต โข โส ปุริโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ ราชา ภนฺเต ปเสนทิ
 โกสโล อายสฺมโต อานนฺทสุส ปาเท สิริสา วนฺทติ^๒ สเจ กิร ภนฺเต อายสฺมโต อานนฺทสุส
 น กิณฺจิจิ อจฺจาโยกํ กรณฺธิยํ อากเมตฺตु กิร ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท มฺหุตฺตํ อนุกมฺปํ
 อุปาทายาติ ฯ อธิวาสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ตฺถุณฺหิภาเวน ฯ

[๕๕๑]

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ยาวติกา นาคสุส ภูมि นาคเนน คนฺตฺวา นาคา
 ปจฺจุโรหิตฺวา ปตฺติโกว เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมฺนฺตํ จิตฺโต โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อายสฺมนฺตํ
 อานนฺทํ เอตทโวจ สเจ ภนฺเต อายสฺมโต อานนฺทสุส น กิณฺจิจิ อจฺจาโยกํ กรณฺธิยํ สาธุ ภนฺเต
 อายสฺมา อานนฺโท เยน อจิรวติยา นทียา ตีรํ เตนุปสงฺกมตฺตํ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ อธิวาสสิ
โข อายสฺมา อานนฺโท ตฺถุณฺหิภาเวน ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน อจิรวติยา นทียา ตีรํ

๑ ย. เอกตฺตฺนเร อายสฺมาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ย. เอกตฺตฺนเร เอวญจ วเทหิติ ทิสฺสติ ฯ

๘. พาหิตยสูตร

ว่าด้วยการถวายผ้าพาหิติกา

[๕๔๙]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังพระนครสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต ครั้นที่ช่วยบิณฑบาต ในพระนครสาวัตถี ภายหลังภัตกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังบุพพารามณปราสาทของมิกการมารดาเพื่อพักกลางวัน.

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสนทนาธรรมกับพระอานนท์

[๕๕๐]

ก็สมัยนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จขึ้นประทับคองข้างชื่อว่า อนุชริกเสด็จออกจากพระนครสาวัตถีในเวลากลางวัน. ได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระอานนท์กำลังมา แต่ไกล ครั้นแล้วได้ตรัสถามมหาอำมาตย์ชื่อสิริวัฑฒะว่า ดูกรเพื่อนสิริวัฑฒะ นั้นท่านพระอานนท์ หรือมิใช่? สิริวัฑฒะมหาอำมาตย์กราบทูลว่า ข้าแต่ महाराชา นั้นท่านพระอานนท์ พระพุทธเจ้าข้า. ครั้นนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสเรียกบุรุษผู้หนึ่งมาตรัสว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไป จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วจงกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้าตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยพระเศียร และจงเรียนท่านอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า ถ้าท่านพระอานนท์ไม่มีกิจรีบด่วนอะไร ขอตานพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์หรืออยู่สักครู่หนึ่งเถิด. บุรุษนั้นรับพระราชดำรัสของพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว ได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวัตน์ท่านพระอานนท์แล้วได้ ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้กราบเรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยพระเศียร และรับสั่งมาว่า ได้ยินว่า ถ้าท่านพระอานนท์ไม่มีกิจรีบด่วนอะไร ขอตานพระอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์ หรืออยู่สักครู่หนึ่งเถิด ดังนี้. ท่านพระอานนท์ได้รับนิมนต์ด้วยคุณนิภาพ.

[๕๕๑]

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศล เสด็จพระราชดำเนินด้วยคชสาร ไปจน สุดทางที่ช้างจะไปได้ แล้วเสด็จลงจากคชสาร ทรงดำเนินเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ทรงอภิวัต แล้ว ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านพระอานนท์ไม่มีกิจรีบด่วนอะไร ขอโอกาสเถิด ท่านผู้เจริญ ขอตานพระอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังฝั่งแม่น้ำอจิรวดีเถิด. ท่านพระอานนท์รับอาราธนาด้วยคุณนิภาพ. ครั้นนั้น ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปยังฝั่งแม่น้ำอจิรวดี แล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาจัดถวาย ณ โคนไม้ต้นหนึ่ง. พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จพระราชดำเนินด้วยคชสาร ไปจนสุดทางที่ช้างจะไปได้ แล้วเสด็จลงทรงดำเนินเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ทรงอภิวัตแล้วประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาสเถิด ขอนิมนต์ ท่านพระอานนท์นั่งบนเครื่องลาดไม้เถิด ท่านพระอานนท์ อย่าเลย มหาบพิตร เจริญมหาบพิตรประทับนั่งเถิด อาคมภาพนั่งบนอาสนะของอาคมภาพแล้ว. พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงประทับนั่งบนพระราชอาสน์ที่เขาแต่งตั้งไว้.

เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตฺวา อณฺณตรสฺมี รุกขมฺมูเล ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีติ ฯ อถ โข ราชชา ปเสนทิ โกสโล ยาวติกา นาคสฺส ภูมि นาคเน คนฺดฺวา นาคา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโกว เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตฺวา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อภิวัตฺเตวฺวา เอกมณฺตํ อญฺจาสิ ฯ เอกมณฺตํ จิโต โข ราชชา ปเสนทิ โกสโล อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ อิศ ฆนฺเต อายสฺมา อานนฺโท กญฺจตฺถเร^๑ นิสฺสีทตฺติ ฯ อลํ มหาราช นิสฺสีท ตฺวํ นิสฺสินโน อหํ สเก อาสเนติ ฯ นิสฺสีติ โข ราชชา ปเสนทิ โกสโล ปณฺณตฺเต อาสเน ฯ

[๕๕๒]

นิสฺสชฺช โข ราชชา ปเสนทิ โกสโล อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ กิณฺณุ โข ฆนฺเต อานนฺท สโต ภควา ตถารูปํ กายสมาจารํ สมาจเรยฺย ยฺวายิ^๒ กายสมาจาโร โอปารมฺโภ สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญูหิตี ฯ น โข มหาราช สโต ภควา ตถารูปํ กายสมาจารํ สมาจเรยฺย ยฺวายิ กายสมาจาโร โอปารมฺโภ สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญูหิตี ฯ ก็ ปน ฆนฺเต อานนฺท สโต ภควา ตถารูปํ วิจฺจสมาจารํ ฯ เปฯ มโนสมาจารํ สมาจเรยฺย ยฺวายิ มโนสมาจาโร โอปารมฺโภ สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญูหิตี ฯ น โข มหาราช สโต ภควา ตถารูปํ มโนสมาจารํ สมาจเรยฺย ยฺวายิ มโนสมาจาโร โอปารมฺโภ สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญูหิตี ฯ

[๕๕๓]

อจฺจนฺตริยํ ฆนฺเต อพฺภูตํ ฆนฺเต ยลฺลหิ มยฺย ฆนฺเต นาสกฺขิมฺหา ปญฺเฬน ปรีปฺพุเรตฺถํ ตํ ฆนฺเต อายสฺมตา อานนฺเทน ปณฺหสฺส เวยฺยากรณฺน ปรีปฺพุริตํ เย เต ฆนฺเต พาลา อพฺยตฺตา อนฺนุวิจฺจ อปฺปรีโยคาเหตุวฺวา ปเรตฺถิ วณฺณํ วา อวณฺณํ วา ภาสณฺติ น มยฺยณฺตํ สารโต ปจฺจาคจฺจนาม เย จ โข เต ฆนฺเต ปณฺทิตา พฺยตฺตา^๓ วิยตฺตา^๔ เมธาวิโน อนฺนุวิจฺจ ปรีโยคาเหตุวฺวา ปเรตฺถิ วณฺณํ วา อวณฺณํ วา ภาสณฺติ ตํ มยฺย สารโต ปจฺจาคจฺจนาม กตโม ปน ฆนฺเต อานนฺท กายสมาจาโร โอปารมฺโภ สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญูหิตี ฯ โย โข มหาราช กายสมาจาโร อกุสโล ฯ กตโม ปน ฆนฺเต กายสมาจาโร อกุสโล ฯ โย โข มหาราช กายสมาจาโร สวชฺชโช ฯ กตโม ปน ฆนฺเต กายสมาจาโร สวชฺชโช ฯ โย โข มหาราช กายสมาจาโร สพฺยาปชฺชโณ ฯ กตโม ปน ฆนฺเต กายสมาจาโร สพฺยาปชฺชโณ ฯ โย โข มหาราช กายสมาจาโร ทุกฺขวิปาโก ฯ กตโม ปน ฆนฺเต กายสมาจาโร ทุกฺขวิปาโก ฯ โย โข มหาราช กายสมาจาโร อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ปฺรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺกยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ตสฺส อกุสลา ฐมฺมา อภิวทฺธณฺติ กุสลา ฐมฺมา ปรีหายนฺติ เอวรูโป โข ปน มหาราช กายสมาจาโร โอปารมฺโภ สมณฺเหสิ พุราหฺมณฺเหสิ วิญญูหิตี ฯ กตโม ปน ฆนฺเต

๑ ย. หตฺถตฺถเร ฯ

๒ ย. สพฺพตฺถ ยฺวาสฺสาคิ ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. อยฺย ปาโณ นคฺคิ ฯ

๔ ย. วุชฺชตฺตา ฯ

สมาจาร ๓

[๕๕๒]

ครั้นแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ตรัสถามท่านพระอานนทว่า ข้าแต่ท่าน พระอานนทผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พึงทรงประพฤติกายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียนบ้างหรือหนอ. ท่านพระอานนทถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ไม่พึงทรงประพฤติกายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียนเลย ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านพระอานนท พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พึงทรงประพฤติกายสมาจาร ฯลฯ มโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งทั้งหลายพึงติเตียนบ้างหรือหนอ?

อา. ดูกรมหาบพิตร พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ไม่พึงทรงประพฤติมโนสมาจาร ที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียนเลย ขอถวายพระพร.

[๕๕๓]

ป. ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ น้าอัสจรรยงค์ ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ไม่เคยมีมาแล้วก็เราทั้งหลายไม่สามารถจะยังข้อความที่ท่านพระอานนทให้บริบูรณ์ด้วยการแก้ปัญหา ให้บริบูรณ์ ด้วยปัญหาได้ ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ชนเหล่าใดเป็นพาล ไม่ฉลาด ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาแล้ว ก็ยังกล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้นได้ เราทั้งหลายไม่ขัดถือการกล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้น โดยความเป็นแก่นสาร ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ส่วนชนเหล่าใดเป็นบัณฑิต เป็นผู้ฉลาด เจียบแหลม มีปัญญา ใคร่ครวญ พิจารณาแล้ว กล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้น เราทั้งหลาย ย่อมขัดถือการกล่าวคุณหรือโทษของชนเหล่านั้น โดยความเป็นแก่นสาร ข้าแต่ท่านพระอานนท ผู้เจริญ ก็กายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้ง พึงติเตียนเป็นไฉน?

อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่เป็นอกุศลแล ที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียน ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ก็กายสมาจารที่เป็นอกุศลเป็นไฉน?

อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่มีโทษแล เป็นอกุศล ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ก็กายสมาจารที่มีโทษเป็นไฉน?

อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่มีความเบียดเบียนแล เป็นกายสมาจารที่มีโทษ ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ก็กายสมาจารที่มีความเบียดเบียนเป็นไฉน?

อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบากแล เป็นกายสมาจาร ที่มีความ เบียดเบียน ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ก็กายสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบากเป็นไฉน?

อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารใดแล ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อ เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมเจริญอิงแก่บุคคลผู้มีกายสมาจารนั้น อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อม ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารเห็นปานนี้แล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียน ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านพระอานนท กัจจิสมาจาร ฯลฯ มโนสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้รู้แจ้งพึงติเตียนเป็นไฉน?

อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่เป็นอกุศลแล ที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียน ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้มีเจริญ ก็มโนสมาจารที่เป็นอกุศลเป็นไฉน?

อานนท วจีสมาจารโ ๔เป๑ มโนสมาจารโ โอปารมฺโห สมณฺเหหิ พุราหฺมณฺเหหิ วิญญูหิตี ๑
 โย โข มหาราช มโนสมาจารโ อกุสโล ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ อกุสโล ๑
 โย โข มหาราช มโนสมาจารโ สวชฺโช ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ สวชฺโช ๑
 โย โข มหาราช มโนสมาจารโ สพฺยาปชฺโฌ ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ
 สพฺยาปชฺโฌ ๑ โย โข มหาราช มโนสมาจารโ ทฺถกฺขวิปาโก ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโน
 สมาจารโ ทฺถกฺขวิปาโก ๑ โย โข มหาราช มโนสมาจารโ อตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ อุกฺยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ ตสฺส อกุสลา ฌมฺมา อภิวทฺธนฺติ
 กุสลา ฌมฺมา ปริหายนฺติ เอวฺรุโป โข มหาราช มโนสมาจารโ โอปารมฺโห สมณฺเหหิ
 พุราหฺมณฺเหหิ วิญญูหิตี ๑

[๕๕๔]

กึ นฺ โข ภนฺเต อานนท โส ภควา สพฺเพสฺสเยว อกุสลานํ ฌมฺมานํ ปหานํ วณฺณเฑตีติ ๑
 สพฺพากุสลธมฺมปหิโน โข มหาราช ตถาคโต กุสลธมฺมสมนฺนาคโต^๑ ๑ กตโม ปน ภนฺเต
 อานนท กายสมาจารโ อโนปารมฺโห สมณฺเหหิ พุราหฺมณฺเหหิ วิญญูหิตี ๑ โย โข มหาราช
 กายสมาจารโ กุสโล ๑ กตโม ปน ภนฺเต กายสมาจารโ กุสโล ๑ โย โข มหาราช กายสมาจารโ
 อนวชฺโช ๑ กตโม ปน ภนฺเต กายสมาจารโ อนวชฺโช ๑ โย โข มหาราช กายสมาจารโ
 อพฺยาปชฺโฌ ๑ กตโม ปน ภนฺเต กายสมาจารโ อพฺยาปชฺโฌ ๑ โย โข มหาราช กายสมาจารโ
 สฺววิปาโก ๑ กตโม ปน ภนฺเต กายสมาจารโ สฺววิปาโก ๑ โย โข มหาราช กายสมาจารโ
 เนวตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุกฺยพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ
 ตสฺส อกุสลา ฌมฺมา ปริหายนฺติ กุสลา ฌมฺมา อภิวทฺธนฺติ เอวฺรุโป โข มหาราช
 กายสมาจารโ อโนปารมฺโห สมณฺเหหิ พุราหฺมณฺเหหิ วิญญูหิตี ๑ กตโม ปน ภนฺเต อานน
 ท วจีสมาจารโ ๔เป๑ มโนสมาจารโ อโนปารมฺโห สมณฺเหหิ พุราหฺมณฺเหหิ วิญญูหิตี ๑ โย โข
 มหาราช มโนสมาจารโ กุสโล ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ กุสโล ๑ โย โข
 มหาราช มโนสมาจารโ อนวชฺโช ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ อนวชฺโช ๑ โย โข
 มหาราช มโนสมาจารโ อพฺยาปชฺโฌ ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ อพฺยาปชฺโฌ ๑ โย โข
 มหาราช มโนสมาจารโ สฺววิปาโก ๑ กตโม ปน ภนฺเต มโนสมาจารโ สฺววิปาโก ๑ โย โข
 มหาราช มโนสมาจารโ เนวตฺตพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น ปรพฺยาพาธายปี สํวตฺตติ น อุกฺยพฺยา
 พาธายปี สํวตฺตติ ตสฺส อกุสลา ฌมฺมา ปริหายนฺติ กุสลา ฌมฺมา อภิวทฺธนฺติ เอวฺรุโป โข
 มหาราช มโนสมาจารโ อโนปารมฺโห สมณฺเหหิ พุราหฺมณฺเหหิ วิญญูหิตี ๑

๑ อ. กุสลธมฺมสมนฺนาคโตติ ๑

- อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่มีโทษแล เป็นอกุศล ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่มีโทษเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่มีความเบียดเบียนแล เป็นมโนสมาจารที่มีโทษขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่มีความเบียดเบียนเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบากแล เป็นมโนสมาจาร ที่มีความเบียดเบียน ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่มีทุกข์เป็นวิบากเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารใดแล ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้างเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมเจริญยิ่งแก่บุคคลผู้มีมโนสมาจารนั้น อกุศลธรรมย่อมเสื่อม ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจาร เห็นปานนี้แล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงคิดเถียน ขอถวายพระพร.

[๕๕๔]

- ป. ข้าแต่ท่านพระอานนตผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงสรรเสริญการละอกุศลธรรมทั้งปวงที่เดียวหรือหนอ?
- อา. ดูกรมหาบพิตร พระตถาคตทรงละอกุศลธรรมได้ทั้งปวง ทรงประกอบด้วยกุศลธรรม ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านพระอานนตผู้เจริญ ก็กายสมาจารที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งไม่พึงคิดเถียนเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่เป็นกุศลแล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งไม่พึงคิดเถียน ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็กายสมาจารที่เป็นกุศลเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่ไม่มีโทษแล เป็นกุศล ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็กายสมาจารที่ไม่มีโทษเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียนแล เป็นกายสมาจารที่ไม่มีโทษขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็กายสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียนเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารที่มีสุขเป็นวิบาก เป็นกายสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียนขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็กายสมาจารที่มีสุขเป็นวิบากเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารใดแล ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลาย ของบุคคลผู้มีกายสมาจารนั้นย่อมเสื่อมไป กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญ ดูกรมหาบพิตร กายสมาจารเห็นปานนี้แล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งไม่พึงคิดเถียน ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านพระอานนตผู้เจริญ กวีจิสมาจาร ฯลฯ มโนสมาจาร ที่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งไม่พึงคิดเถียน เป็นไฉน?
- อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารเป็นกุศลแล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งไม่พึง คิดเถียน ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่เป็นกุศลเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่ไม่มีโทษแล เป็นมโนสมาจารเป็นกุศล ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่ไม่มีโทษเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียนแล เป็นมโนสมาจารที่ไม่มีโทษ ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่ไม่มีความเบียดเบียนเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารที่มีสุขเป็นวิบากแล เป็นมโนสมาจารที่ไม่มีความ เบียดเบียน ขอถวายพระพร.
 ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กัมมโนสมาจารที่มีสุขเป็นวิบากเป็นไฉน?
 อา. ดูกรมหาบพิตร มโนสมาจารใดแล ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อม ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น

[๕๕๕]

กีนุ โข ปน ภนฺเต° อานนฺท โส ภควา สพฺเพสํเยว กุสลานํ ฐมนานํ อุปสมฺปทํ
วณฺณเตตฺติ ๑ สพฺพากุสลฐมฺมปทีโน โข มหาราช ตถาคโต กุสลฐมฺมสมนฺนาคโตติ ๑

[๕๕๖]

อจฺจริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต ยาว สุภาสิตญฺจิทํ ภนฺเต อายสุมฺตา อานนฺเทน อิมินา
จ มยํ ภนฺเต อายสุมฺโต อานนฺทสฺส สุภาสิตเณ อุตฺตมฺนาภิริทฺธา เอวํ อุตฺตมฺนาภิริทฺธา^[๑] มยํ
ภนฺเต อายสุมฺโต อานนฺทสฺส สุภาสิตเณ สเจ ภนฺเต อายสุมฺโต อานนฺทสฺส หตฺถิริตนํ
กปฺเปยฺย หตฺถิริตนมฺปิ มยํ อายสุมฺโต อานนฺทสฺส ทเทยฺยํ สเจ ภนฺเต อายสุมฺโต
อานนฺทสฺส อสฺสรัตนํ กปฺเปยฺย อสฺสรัตนมฺปิ มยํ อายสุมฺโต อานนฺทสฺส ทเทยฺยํ สเจ
ภนฺเต อายสุมฺโต อานนฺทสฺส คามวรี กปฺเปยฺย คามวรมฺปิ มยํ อายสุมฺโต อานนฺทสฺส
ทเทยฺยํ อปฺิจ ภนฺเต มยฺมปเนตํ ชานาม เนตํ อายสุมฺโต อานนฺทสฺส กปฺปตฺติติ อยํ เม
ภนฺเต พาหิติกา รณฺธา มาคเชนฝ อชาตสฺตคฺคฺนา เวเทหิปฺตฺเตน จตฺตนาพียา ปกฺขิปปิตฺวา ปหิตา
โสฬสฺสมา อายาเมณ อฏฺฐสฺมา วิตุฏฺธาเรน ตํ ภนฺเต อายสุมฺตา อานนฺโท ปฏฺิคฺคณฺหาตุ
อนุกมฺปิ อุปาทายาติ ๑ อลํ มหาราช ปริปุณฺณํ เม ติจีวรฺนติ ๑

[๕๕๗]

อยํ ภนฺเต อจิริวตี นที ทิฏฺฐา อายสุมฺตา เจว อานนฺเทน อเมหฺหิ จ ยถา^[๒] อุปริ
ปพฺพเต มหาเมโฆ อภิปฺปวฺภูโจ โหติ อถายํ อจิริวตี นที อุกโต กุฏฺถานี^[๓] ลํวิสนฺทนต์
คจฺจติ เอวเมว โข ภนฺเต อายสุมฺตา อานนฺโท อิมาย พาหิติกาย อุตฺตโน ติจีวรํ กริสฺสติ ยํ
ปน อายสุมฺโต อานนฺทสฺส ปฺราณํ ติจีวรํ ตํ สพฺรหฺมจาริหิ ลํวิภิชิสฺสติ เอวายํ อมฺหากํ
ทกฺขิณา ลํวิสนฺทนต์ มณฺเณ คมิสฺสติ ปฏฺิคฺคณฺหาตุ ภนฺเต อายสุมฺตา อานนฺโท พาหิติ
กนฺติ ๑ ปฏฺิคฺคเหสิ โข อายสุมฺตา อานนฺโท พาหิติกํ ๑ อถ โข ราชฯ ปเสนทิ โกสโล

๑ ย. ก็ ปน ภนฺเต ๑

๒ ย. เอตฺถนฺตเร จสฺสทโท ทิสฺสติ ๑

๓ ย. ยทา ๑

๔ ย. กุฏฺถานี ๑

บ้าง ข่อมไม่เข้าไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้างอกุศลธรรมทั้งหลายของบุคคลผู้มีมโนสมาจารนั้นย่อมเสื่อมไป กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญ ดูกร มหาบพิตร มโนสมาจารเห็นปานนี้แล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งไม่พึงคิดเฝินของถวายพระพร.

[๕๕๕]

- ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงสรรเสริญการเข้าถึง กุศลธรรมทั้งปวงที่เดียวหรือหนอ?
อ. ดูกรมหาบพิตร พระตถาคตทรงละอกุศลธรรมได้ทั้งปวง ทรงประกอบด้วยกุศลธรรม ขอถวายพระพร.

พระเจ้าปเสนทิโกศลถวายผ้าพาหิติกา

[๕๕๖]

ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ น้าอัสสรย์นั้ก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าแต่ ท่านผู้เจริญ พระอนันทกกล่าวภายิตนี้ดีเพียงใด เราทั้งหลายมีใจชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่ง ด้วยภายิต ของท่านพระอนันทน์ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เราทั้งหลายยินดีเป็นอย่างยิ่งด้วยภายิตของท่านพระอนันทอย่างนี้ ถ้าว่า ช้างแก้วพึงควรแก่ท่านพระอนันทไชรั้ แม้ช้างแก้วเราทั้งหลายก็พึงถวาย แก่ท่านพระอนันท ถ้าม้าแก้วพึงควรแก่ท่านพระอนันทไชรั้ แม้ม้าแก้วเราทั้งหลายก็พึงถวายแก่ท่านพระอนันท ถ้าว่าบ้านส่วยพึงควรแก่ท่านพระอนันทไชรั้ แม้บ้านส่วยเราทั้งหลายก็พึงถวายแก่ท่านพระอนันท ก็แต่ว่าเราทั้งหลายรู้อยู่ว่า นั้นไม่สมควรแก่ท่านพระอนันท ข้าแต่ ท่านผู้เจริญ ผ้าพาหิติกานี้ โดยยาว ๑๖ ศอกถ้วน โดยกว้าง ๘ ศอกถ้วน พระเจ้าแผ่นดิน มลครพระนามว่าชาตศัทรูเวเทหิบุตร ทรงใส่ในคันฉัตรส่งมาประทานแก่ข้าพเจ้า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านพระอนันทโปรดอนุเคราะห์รับผ้าพาหิติกานั้นเถิด.

- อา. ดูกรมหาบพิตร อย่าเลย ไตรจีวรของอาตมภาพบริบูรณ์แล้ว ขอถวายพระพร.

[๕๕๗]

ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แม่น้ำอจิรวดีนี้ ท่านพระอนันทและเราทั้งหลายเห็นแล้วเปรียบเหมือนมหาเมฆยังฝนให้ตกเบื่องบนภูเข ภายหลังแม่น้ำอจิรวดีนี้ ข่อมไหลล้นฝั่งทั้งสองฉั่นใด ท่านพระอนันทก็ถึ้นนั้นเหมือนกัน จักทำไตรจีวรของตนด้วยผ้าพาหิติกานี้ และจักแจกไตรจีวรแก่กับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ทักขิณาของเราทั้งหลายนี้ คงจักแพร่หลายไปดังแม่น้ำล้นฝั่งฉะนั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านพระอนันทโปรดรับผ้าพาหิติกาเถิด.

ท่านพระอนันทรับผ้าพาหิติกา ลำดับนั้นแล. พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสอำลาท่านพระ อนันทว่า ข้าแต่ท่านพระอนันทผู้เจริญ เราทั้งหลายขอลาไปบัดนี้ เราทั้งหลายมีกิจมาก มีกรณียะมาก. ท่านพระอนันทถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร ขอมหาบพิตรทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด. ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชื่นชมภายิตของท่านพระอนันทแล้วเสด็จลุกขึ้น จากที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทท่านพระอนันท ทรงกระทำประทัภณแล้วเสด็จกลับไป.

อายุสมนัตถ์ อานนุทโท เอตทโวจ หนนุท จทานิ^๑ มยฺ ภนฺเต อานนุท คจฺฉาม พหุกิจฺจา มยฺ พหุกรณียาติ ฯ ยสฺสทานิ ตฺวํ มหาราช กาลํ มณฺณสีติ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิโกสลโล อายุสมโต อานนุทสฺส ภาสีตํ อภินนุทิตฺวา^๒ อฏฺฐายาสนา อายุสมนัตถ์ อานนุทโท อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๕๕๘]

อถ โข อายุสฺมา อานนุโท อจิรปฏกนฺตสฺส^๓ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อูปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายุสฺมา อานนุโท ยาวตโก อโหสิ รณฺหา ปเสนทินา โกสเลน สทฺธิํ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสี ตณฺจ พหิตฺถํ ภควโต ปาทาสิ ฯ อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสี ลาภา ภิกฺขเว รณฺโฆ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส สุตฺทฺธึ^๔ ภิกฺขเว รณฺโฆ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ยํ ราชา ปเสนทิโกสลโล ลภติ อานนุทํ ทสฺสนาย ลภติ ปยิริปาสนายาติ ฯ อิทมโวจ ภควา อุตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีตํ อภินนุทิตฺวา ฯ

พาหิตฺยสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ ฯ

๑ ย. หนนุท ว ทานิ ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร อนฺนโมทิตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. เอตฺถนฺตเร รณฺโฆติ ทิสฺสติ ฯ

๔ ย. สุตฺทฺธลาภา ฯ

[๕๕๘]

ลำดับนั้นแล เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จกลับไปไม่นาน ท่านพระอานนท์ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถึงการเจรจาปราศรัยกับพระเจ้าปเสนทิโกศล ทั้งหมด แด่พระผู้มีพระภาค และ ได้ทูลถวายคำพาคติภาษานั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นลาภของ พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงได้ดีแล้วหนอ ที่ท้าวเธอได้เห็นอานนท์ และได้ประทับนั่งใกล้ อานนท์.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นพากันชื่นชมยินดีพระภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ พาคติยสูตรที่ ๘.

ธมฺมเจตียสุตฺตํ

[๕๕๕]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สกฺกเกสุ วิหริติ เมทพฺปํ นาม สกฺกยานํ นิคโม ๑ เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล นครกั* อนุปฺปตฺโต โหติ เณจิทฺเทว กรณียเณ ๑ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ทิฆมฺมํ การายณํ อามนฺเตสิ โยเชหิ สมฺมํ การายณํ ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ อุตฺตยานภูมียํ คจฺฉาม สุกฺกมํ ทสฺสนายาติ ๑ เอวํ เทวาทิ โข ทิฆมฺมํ การายณํ รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฏิสฺสตุวา ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฏิวเทสิ ยุตฺตานิ โข เต เทว ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณสึติ ๑

[๕๖๐]

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภทฺรํ ยานํ อภิรุหิตฺวา ภเทฺรหิ ภเทฺรหิ ยานเหิ นครกมฺหา นิยุยาสิ มหจฺจราชานุภาเวน เยน อารามํ เตน ปายาสิ ยาวติกา ยานสฺส ภูมि ยานเณ คนฺตฺวา ยานา ปจฺจโรหิตฺวา ปตฺติโกว อารามํ ปาวิสสิ ๑ อทฺทสา โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อารามे ชงฺขาวิหารํ อนุจฺจกมฺมาโน อนุจิจฺจมาโน รุกฺขมฺูลานิ ปาสาทิกานิ ปาสาทนียานิ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหสฺสเยยฺยกานิ ปฏิสฺสตุลานสารถฺปฺปานิ ทิสฺวาน ภควนฺตฺเยว อารพฺภ ปิติ อุตฺปาทิ อิมานิ โข ตานิ รุกฺขมฺูลานิ ปาสาทิกาน ปาสาทนียานิ อปฺป สทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหสฺสเยยฺยกานิ ปฏิสฺสตุลานสารถฺปฺปานิ ยตฺถ สุตํ มยฺนตฺตํ ภควนฺตํ ปยิริปาสาม อรหฺนตฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ๑ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ทิฆมฺมํ การายณํ อามนฺเตสิ อิมานิ โข สมฺมํ การายณํ ตานิ รุกฺขมฺูลานิ ปาสาทิกานิ ปาสาทนียานิ อปฺปสทฺธานิ อปฺปนิคฺโขสานิ วิชนฺวาทานิ มนุสฺสราหสฺสเยยฺยกานิ ปฏิสฺสตุลานสารถฺปฺปานิ ยตฺถ สุตํ มยฺนตฺตํ ภควนฺตํ ปยิริปาสาม อรหฺนตฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ กหํ นฺุ โข สมฺมํ การายณํ เอตฺรหิ โส ภควา วิหริติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโรติ ๑ อตฺถิ มหาราช เมทพฺปํ นาม สกฺกยานํ นิคโม ตตฺถ โส ภควา เอตฺรหิ วิหริติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโรติ ๑ กิฺวทฺโร ปน สมฺมํ การายณํ นครกมฺหา เมทพฺปํ นาม สกฺกยานํ นิคโม โหตฺติติ ๑ น ทฺวเร มหาราช ตีณิ โยชนานิ สกฺกา ทิวสวเสเสน คนฺตฺนฺติ ๑ เตนหิ สมฺมํ การายณํ โยเชหิ ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ คมิสฺสาม มยฺนตฺตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหฺนตฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ๑ เอวํ เทวาทิ โข ทิฆมฺมํ การายณํ รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฏิสฺสตุวา ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฏิวเทสิ ยุตฺตานิ โข เต เทว ภทฺธานิ ภทฺธานิ ยานานิ ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณสึติ ๑

๘. ธรรมเจดีย์สูตร

ว่าด้วยธรรมเจดีย์

[๕๕๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของพวกเจ้าศากยะอันมีชื่อว่าเมทพุปะในแคว้นสักกะ. กัสสิมันแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปถึงนครกนิคมด้วยพระราชรถนิยะ บางอย่าง. ครั้นนั้นท้าวเธอรับสั่งกะทิมการายนะเสนาบดีว่า ดูกรการายนะผู้สหาย ท่านจงเทียมยาน ที่ดีๆ ไว้ เราจะไปดูภูมิภาควันตฺติในพื้นท้องที่อุทยาน. ทิมการายนะเสนาบดีรับสนองพระราชดำรัสแล้ว ให้เทียมราชยานที่ดีๆ ไว้แล้วกราบทูลแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า เทียมพระราชยานที่ดีๆ ไว้ เพื่อให้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพร้อมแล้ว ขอได้ฝ่าพระบาททรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ขอเดชะ.

[๕๖๐]

ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จขึ้นทรงยานพระที่นั่งอย่างดีเสด็จออก จากนครกนิคม โดยกระบวนพระราชยานอย่างดีๆ ด้วยพระราชยานพาหนะอันยิ่งใหญ่ เสด็จไปยังสวนอันรื่นรมย์ เสด็จพระราชดำเนินด้วยยานพระที่นั่งจนสุดภูมิประเทศที่ยานพระที่นั่งจะไป ได้จึงเสด็จลงทรงพระดำเนินเข้าไปยังสวน. เสด็จพระราชดำเนินเที่ยวไปๆ มาๆ เป็นการพักผ่อน ได้ทอดพระเนตรเห็นต้นไม้ล้วนน่าดู ชวนให้เกิดความพอใจ เจริญปราศจากเสียดอ้ออิง ปราศจากคนสัญจรไปมา ควรแก่การงานอันจะพึงทำในที่ลับของมนุษย์ สมควรเป็นที่อยู่ของผู้ต้องการความสงบ ครั้นแล้วทรงเกิดพระปิติปรารภพระผู้มีพระภาคว่า ต้นไม้นี้เหล่านั้นล้วนน่าดูชวนให้เกิดความพอใจ เจริญ ปราศจากเสียดอ้ออิง ปราศจากคนสัญจรไปมา ควรแก่การงานอันจะพึงทำในที่ลับของมนุษย์ สมควรเป็นที่อยู่ของผู้ต้องการความสงบ เหมือนดังว่าเป็นที่ที่เราเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศล รับสั่งกะทิมการายนะเสนาบดีว่า ดูกรทิมการายนะผู้สหาย ต้นไม้นี้เหล่านั้นล้วนน่าดู ชวนให้เกิดความพอใจ สมควรเป็นที่อยู่ของผู้ต้องการความสงบ เหมือนดังว่าเป็นที่ที่เราเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรทิมการายนะผู้สหาย เคี้ยวนี้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ? ทิมการายนะเสนาบดีกราบทูลว่า ข้าแต่มหाराชา มีนิคมของพวกเจ้าศากยะชื่อว่าเมทพุปะ เคี้ยวนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับอยู่ ณ นิคมนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ป. ดูกรการายนะผู้สหาย ก็นิคมของพวกเจ้าศากยะชื่อว่าเมทพุปะ มีอยู่จากนิคม นครกะโกลเพียงไร?

ท. ข้าแต่มหाराชา ไม่ไกลนัก ระยะทาง ๓ โยชน์ อาจเสด็จถึงได้โดยไม่ถึงวันขอเดชะ.

ป. ดูกรการายนะผู้สหาย ถ้าเช่นนั้น ท่านจงเทียมยานที่ดีๆ ไว้ เราจักไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

ทิมการายนะเสนาบดีทูลรับสนองพระราชดำรัส แล้วสั่งให้เทียมยานที่ดีๆ ไว้แล้วกราบทูลแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าเทียมยานที่ดีๆ ไว้พร้อมแล้ว พระเจ้าข้า ขอได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้โปรดทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๕๖๑]

อด โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภทฺรํ ยานํ อภิรัฐหา ภาเทรหิ ภาเทรหิ ยานเนหิ
 นครกมฺหา เยน เมทพฺพํ นาม สกฺขยานํ นิคโม เตน ปายาสี เตเนว ทิวสาวเสเสน เมทพฺพํ
 นาม สกฺขยานํ นิคมํ สมฺปาปุณฺณิ เยน อารามํ เตน ปายาสี ยาวติกา ยานสุส ภูมि ยานเน
 คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโกว อารามํ ปาวีสี ฯ เตน โข ปน สมเยน สมพฺพลา
 ภิกฺขุ อพฺโปกาสเ จงฺกมนฺติ ฯ อด โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขุ เอตทโวจ กถํ นฺ โข ภนฺเต เอตฺรหิ โส ภควา วิหฺรติ อรหํ
 สมฺมาสมฺพุทฺธํ ทสฺสนกามา หิ มยฺนตํ ภควนฺตํ อรหฺนตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ฯ เอโส
 มหาราช วิหาโร สํวตฺทวโร เตน อปฺปสทฺโท อุปสงฺกมิตฺวา อตฺรมาโน อาพินฺทํ ปวิสิตฺวา
 อุกกาสิตฺวา อคฺคพํ อาโกฏฺเฐหิ วิวริสฺสติ เต ภควา ทฺวารนฺติ ฯ อด โข ราชา ปเสนทิ โกสโล
 ตตฺถเวย ขคฺคณฺจ อุนฺหิสณฺจ ทิมฺมสฺส การายนสฺส ปาทาสี ฯ อด โข ทิมฺมสฺส การายนสฺส
 เอตทโหสิ รหฺยติ โขทานิ มหาราช อิชฺเวทานิ มยา จาตพฺพนฺติ ฯ อด โข ราชา ปเสนทิ
 โกสโล เยน โส วิหาโร สํวตฺทวโร เตน อปฺปสทฺโท อุปสงฺกมิตฺวา อตฺรมาโน อาพินฺทํ
 ปวิสิตฺวา อุกกาสิตฺวา อคฺคพํ อาโกฏฺเฐหิ วิวริ ภควา ทฺวารํ ฯ อด โข ราชา ปเสนทิ
 โกสโล วิหารํ ปวิสิตฺวา ภควโต ปาเทสฺส สิริสา นิปตฺติวา^๑ ภควโต ปาทานิ มุขเณ จ
 ปริจุมฺพติ ปาณิหิ จ ปริสมฺพาหติ นามณฺจ สาเวติ ราชานํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล ราชานํ
 ภนฺเต ปเสนทิ โกสโลติ ฯ ที ปน ตํ มหาราช อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อิมสฺมี สรีเร เอวรูปํ
 ปรมนิปฺจการิ^๒ กโรติ มิตฺตูปหาริ อุปทํเสสฺสิติ ฯ

[๕๖๒]

อดฺธิ โข เม ภนฺเต ภควติ ฐมฺมนฺวโย โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควา สุวากฺขาโต
 ภควตา ฐมฺโม สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ ฯ อิธานํ ภนฺเต ภควา^๓ ปสฺสामी เอเก
 สมณพฺรหฺมณฺเ ปริยนฺตกตํ พฺรหฺมจฺริยํ จรฺนเต ทสฺสี วสฺसानิ วิสมฺปิ วสฺसानิ ดีสมฺปิ
 วสฺसानิ จตฺตพีสฺมปิ วสฺसानิ ฯ เต อปฺเรน สมเยน สุนฺหาตา สุวิลิตฺตา กปฺปิตเกสมฺมสฺสุ
 ปณฺจหิ กามคฺเชหิ สมปฺปิตา สมจฺจิกฺขตา ปริจาเรณฺติ^๔ ฯ อิธ ปณานํ ภนฺเต ภิกฺขุ ปสฺสामी
 ยาวชีวํ อาปาณโกฏฺธิกํ ปรีปนฺณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ จรฺนเต ฯ น โข ปณานํ ภนฺเต อิโต
 พหิทฺธา อณฺณํ เอวํ ปรีปนฺณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ สมฺนุปสฺสामी ฯ อยมฺปิ โข เม^๕ ภนฺเต
 ภควติ ฐมฺมนฺวโย โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควา สุวากฺขาโต ภควตา ฐมฺโม สุปฺปฏิปนฺโน

๑ ย. ปตฺติวา ฯ

๒ ย. ...ปฺจการิ ฯ

๓ ย. อธิ ปาโชนฺตฺติ ฯ

๔ ส. ปรีวาเรณฺติ ฯ

๕ อธิ ปาโชนฺตฺติ ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๕๖๑]

ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จขึ้นทรงยานพระที่นั่งอย่างดี เสด็จจากนครกนิคมโดยกระบวนพระราชยานอย่างดี เสด็จไปยังนิคมของพวกเจ้าศากยะชื่อว่าเมทพุละเสด็จถึงนิคมนั้นโดยไม่ถึงวัน เสด็จเข้าไปยังสวน เสด็จพระราชดำเนินด้วยยานพระที่นั่ง ไปจนสุดภูมิประเทศที่ยานพระที่นั่งจะไปได้ เสด็จลงจากยานพระที่นั่งแล้วทรงดำเนินเข้าไปยังสวน. ก็สมัยนั้นแล ภิกษุเป็นอันมากเดินจงกรมอยู่ในที่แจ้ง. ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จ เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น แล้วตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลายผู้เจริญ เดียวนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหน ข้าพเจ้าประสงค์จะเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า. ภิกษุเหล่านั้นถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร นั้นพระวิหาร พระทวารปิดเสียแล้ว เชิญมหาบพิตรเจียบเสียด ค่อยๆ เสด็จเข้าไป ถึงระเบียงแล้ว ทรงกระแอม เคาะพระทวารเข้าเถิด พระผู้มีพระภาคจักทรงเปิดพระทวารรับมหาบพิตร ขอถวายพระพร ลำดับนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมอบพระแสงขรรค์และพระอุณหิศแก่ที่ฆมารายนะเสนาบดี ในที่นั้น ครั้งนั้น ที่ฆมารายนะเสนาบดีมีความดำริว่า บัดนี้ พระมหाराชาจักทรงปริยาศความลับ เราควรจะยืนอยู่ในที่นี้แหละ. ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเจียบเสียด เสด็จเข้าไปทางพระ วิหารซึ่งปิดพระทวาร ทรงค่อยๆ เสด็จเข้าไปถึงพระระเบียง ทรงกระแอมแล้วทรงเคาะพระทวาร. พระผู้มีพระภาคเปิดพระทวาร ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปยังพระวิหาร ทรงชน พระเศียรลงแทบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค ทรงจูบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วย พระโอษฐ์ ทรงนวดพระยุคลบาทด้วยพระหัตถ์ และทรงประกาศพระนามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันคือพระเจ้าปเสนทิโกศล. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงทรงกระทำการเคารพนอบน้อมเป็นอย่างยิ่งเห็นปานนี้ในสรีระนี้ และทรงแสดงอาการฉันทมิตร?

ทรงสรรเสริญพระธรรมวินัย

[๕๖๒]

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความ เลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์กำหนดที่สุด ๑๐ ปี บ้าง ๒๐ ปี บ้าง ๓๐ ปี บ้าง ๔๐ ปี บ้าง. สมัยต่อมา สมณพราหมณ์เหล่านั้น อาบน้ำชำระกาย ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหนวด บำเรอตนให้เอบอัมพรั่งพร้อมไปด้วยเบญจกามคุณ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธฺ์ บริบูรณ์ มีชีวิตเป็นที่สุดจนตลอดชีวิต. อนึ่ง หม่อมฉันมิได้เห็นพรหมจรรย์อื่นอันบริสุทธฺ์ บริบูรณ์อย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสใน ธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มี พระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว.

ภควโต สาวกสงฺโฆติ ฯ

[๕๖๓]

ปุณ จปริ ภนฺเต ราชานปี ราชูหิ วิวทฺหติ ขตฺติยาปี ขตฺติเยหิ วิวทฺหติ พฺราหฺมณาปี พฺราหฺมणेหิ วิวทฺหติ คหปตโยปี คหปตีหิ วิวทฺหติ มาตาปี ปุตฺเตน วิวทฺหติ ปุตฺโตปี มาตรา วิวทฺหติ ปีตาปี ปุตฺเตน วิวทฺหติ ปุตฺโตปี ปีตรา วิวทฺหติ [๑] ภาตาปี ภคินียา วิวทฺหติ ภคินีปี ภาตรา วิวทฺหติ สหาโยปี สหาเยน วิวทฺหติ ฯ อิธ ปนาหํ ภนฺเต ภิกฺขุ ปสฺสามิ สมฺมกุเค สมฺโมทมานเ อวิวทฺมานเ จีโรทกฺกฺเฏ อณฺณมณฺณํ ปิยจกฺขุหิ สมฺปสฺสนฺเต วิหรนฺเต ฯ น โข ปนาหํ ภนฺเต อิโต พหิทฺธา อณฺณํ เอวํ สมฺมกํ ปริสํ สมฺนุสฺสามิ ฯ อยมฺปิ โข เม ภนฺเต ภควติ ฐมฺมนวโย โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา สุวากฺขาโต ภควตา ฐมฺโม สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ ฯ

[๕๖๔]

ปุณ จปฺราหํ ภนฺเต อารามเณ อารามํ อุตฺตยานเณ อุตฺตยานํ อนฺจกฺกมามิ อนฺจิจรามิ โสหํ ตตฺถ ปสฺสามิ เอเก สมณพฺราหฺมणे กิเส ลูเก ทฺวพฺพณฺเณ อุปณฺนุปณฺนทุกฺชาเต ฐมนิสฺนถคตฺตเต น วิย มณฺเณ จกฺขุํ พนฺธนฺเต ชนสฺส ทสฺสนาย ฯ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอตทโหสิ^๑ อทฺธา อิเม อายสฺมนฺโต อนภิรตา วา พฺรหฺมจริยํ จรณฺติ อตฺถิ วา เตสํ กิณฺจิ ปาปํ^๒ กตํ ปฏิจฺจนฺนํ ตถา อิเม อายสฺมนฺโต กิสา ลูชา ทฺวพฺพณฺเณ อุปณฺนุปณฺนทุกฺชาตา ฐมนิสฺนถคตฺตตา น วิย มณฺเณ จกฺขุํ พนฺธนฺติ ชนสฺส ทสฺสนายาติ ฯ ตฺวหาํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทามิ กิ นฺ โข ตฺเมห อายสฺมนฺโต กิสา ลูชา ทฺวพฺพณฺเณ อุปณฺนุปณฺนทุกฺชาตา ฐมนิสฺนถคตฺตตา น วิย มณฺเณ จกฺขุํ พนฺธนฺต ชนสฺส ทสฺสนายาติ ฯ เต เอวมาหํสุ พนฺธกโรโค โน มหาราชาคี ฯ อิธ ปนาหํ ภนฺเต ภิกฺขุ ปสฺสามิ หฏฺฐปฺปหฏฺฐเ อุทกฺคฺทกฺเค อภิรตฺรูเป ปิณฺนทฺริเย^๓ อปโปสฺสูกฺเก ปนฺนโลเม ปฺรทฺวุตฺเต มิกฺกฺเตน เจตสา วิหรนฺเต ฯ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอตทโหสิ อทฺธา อิเม อายสฺมนฺโต ตสฺส ภควโต สาสเน อุพาริ ปุพฺเพนาปริ วิเสสํ ชานนฺติ ตถา อิเม อายสฺมนฺโต หฏฺฐปฺปหฏฺฐา อุทกฺคฺทกฺคา อภิรตฺรูปา ปิณฺนทฺริยา^๔ อปโปสฺสูกฺกา ปนฺนโลมา ปฺรทฺวุตฺตา มิกฺกฺเตน เจตสา วิหรนฺตฺติติ ฯ อยมฺปิ โข เม ภนฺเต ภควติ ฐมฺมนวโย โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา สุวากฺขาโต ภควตา ฐมฺโม สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ ฯ

[๕๖๕]

๑ ย. เอกุณฺตเร ภาตาปี ภาตรา วิวทฺหิตฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๒ ส. ย. เอวํ โหติ ฯ

๓ ย. เอกุณฺตเร กมฺมนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ย. ปิณฺนทฺริเย ฯ

๕ ย. ปิณฺนทฺริเย ฯ

[๕๖๓]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระราชาก็ยังวิวาทกับพระราช แมกษัตริย์ก็ยังวิวาทกับกษัตริย์ แม่พราหมณ์ก็ยังวิวาทกับพราหมณ์ แม่คฤหบดีก็ยังวิวาทกับคฤหบดี แม่มารคาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้นุตรก็ยังวิวาทกับมารดา แม่บิดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้นุตรก็ยัง วิวาทกับบิดา แม่พี่น้องชายก็ยังวิวาทกับพี่น้องหญิง แม่พี่น้องหญิงก็ยังวิวาทกับพี่น้องชาย แม่สหายก็ยังวิวาทกับสหาย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉัน ได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ สมุทสรสกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำกับน้ำมัน มองดูกันและกัน ด้วยจักขุอันเปี่ยมด้วยความรักอยู่. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่ สมุทสรสกันอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใส ในธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน.

[๕๖๔]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเดินเที่ยวไปตามอารามทุกอารามตามอุททยานทุกอุททยานอยู่เนืองๆ ในที่นั้นๆ หม่อมฉัน ได้เห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ชูบผอมเศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลือง ตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่า จะไม่ตั้งใจแลดูคน. หม่อมฉันนั้น ได้เกิดความคิดว่า ท่านเหล่านี้คงไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ เป็นแน่ หรือว่าท่านเหล่านั้นมีบาปกรรมอะไรที่ทำแล้วปกปิดไว้ ท่านเหล่านี้จึงชูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลืองตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่าไม่ตั้งใจแลดูคน. หม่อมฉันเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้วถามว่า ดูกรท่าน มีอายุทั้งหลาย เหตุไรหนอท่านทั้งหลายจึงชูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ผ่องใส ผอมเหลือง ตามตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ดูเหมือนว่าไม่ตั้งใจแลดูคน? สมณพราหมณ์เหล่านั้นได้ตอบอย่างนี้ว่า ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพทั้งหลายเป็นโรคพันธุกรรม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉัน ได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ร่าเริงยิ่งนัก มีใจชื่นบาน มีรูปอันน่ายินดี มีอินทรีย์เฝ้าล้อม มีความชวนชวายน้อย มีขนอันดก เลี้ยงชีพด้วยของที่ผู้อื่นให้ มีใจดั่งมฤคอยู่. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน ได้มีความคิดว่า ท่านเหล่านี้ คงรู้คุณวิเศษยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม ในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคเป็นแน่ ท่านเหล่านี้ จึงร่าเริงยิ่งนัก มีใจชื่นบาน มีรูปอันน่ายินดี มีอินทรีย์เฝ้าล้อม มีความชวนชวายน้อย มีขนอันดก เลี้ยงชีพด้วยของที่ผู้อื่นให้ มีใจดั่งมฤคอยู่. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน.

ปุณ จปรำหิ ภนฺเต ราชา ขตฺติโย มุทฺธาวสิตฺโต ปโหมิ ฌาเตตํ วั ฌาเตตํ
 ฌาเปตํ วั ฌาเปตํ ปพฺพาเซตํ วั ปพฺพาเซตํ ๑ ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต อฏฺฐกรณ^๑ นิสินฺนสฺส
 อนฺตรนฺตรรา ถลํ โอบาเตนฺติ โสหิ น ลภามิ มา เม โภณฺโต อฏฺฐกรณ นิสินฺนสฺส
 อนฺตรนฺตรรา ถลํ โอบาเตถ ถาปริโยสานํ เม ภวฺโต อากเมนฺตฺติ ๑ ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต
 อนฺตรนฺตรรา ถลํ โอบาเตนฺติ ๑ อิธ ปนํหิ ภนฺเต ภิกฺขุ ปสฺสามิ ยสฺมี สมเย ภควา
 อนเกสตาย ปริสาย ฌมฺมํ เทเสติ เนว ตสฺมี สมเย ภควโต สาวกานํ จิปิตสทฺโท วั โหติ
 อุกกาสิตสทฺโท วั ๑ ภูตปฺพุพฺ ฌนฺเต ภควา อนเกสตาย ปริสาย ฌมฺมํ เทเสติ ตตฺร อณฺตโร
 ภควโต สาวโก อุกกาสิ ๑ ตเมณํ อณฺตโร สพฺรหฺมจาริ ชนฺนุเกน ฌญฺเฐสิ อปฺปสทฺโท
 อายสฺมา โหตุ มา อายสฺมา สทฺทมกาสิ สตุถา โน ภควา ฌมฺมํ เทเสตฺติ ๑ ตสฺส มยฺหิ
 ภนฺเต เอตทโหสิ อจฺจริยํ วต โภ อพฺภูตํ วต โภ อทณฺฑน วต กิร โภ อสตุเถน เอวํ
 สุวีนิตา ปริสา ภวิสฺสตีติ ๑ น โข ปนํหิ ภนฺเต อิตฺโต พหิทฺธา อณฺธํ เอวํ สุวีนิตํ ปริสํ
 สมฺนุสฺสามิ ๑ อยมฺปิ โข เม ภนฺเต ภควติ ฌมฺมนวโย โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา สุวากฺขาโต
 ภควตา ฌมฺโม สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ ๑

[๕๖๖]

ปุณ จปรำหิ ภนฺเต ปสฺสามิ อิธกจฺเจ ขตฺติยปณฺธิเต นิปุณฺเณ กตปรปฺปวาเท
 วาพเวริฐเป ๑ เต ภินฺทนฺตา มณฺเฑ จรณฺติ ปณฺณากเตน ทิฏฺฐิจิตฺตานิ ๑ เต สฺวณฺติ สมฺโณ ขลฺ
 โภ โคตโม อมฺกํ นาม คามํ วั นิคมํ วั โอสริสฺสตีติ ๑ เต ปณฺหิ อภิสงฺขโรนฺติ อิมํ มยฺหิ ปณฺหิ
 สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสาม เอวญฺเจ โน ปุณฺโณ เอวํ พุยากริสฺสตี เอวมสฺส
 มยฺหิ วัทำ อโรเปสฺสาม เอวญฺเจปิ โน ปุณฺโณ เอวํ พุยากริสฺสตี เอวมฺปิสฺส มยฺหิ วัทำ
 อโรเปสฺสามาติ ๑ เต สฺวณฺติ สมฺโณ ขลฺ โภ โคตโม อมฺกํ นาม คามํ วั นิคมํ วั
 โอสโรติ ๑ เต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมณฺติ ๑ เต ภควา ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสติ สมหาเปติ
 สมฺตเตเชติ สมฺปหิเสติ ๑ เต ภควตา ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺสีตา สมหาปีตา สมฺตเตชิตา
 สมฺปหิสิตา น เจว ภวณฺติ ปณฺหิ ปุจฺฉนฺติ กุตสฺส^๒ วัทำ อโรเปสฺสนฺติ อณฺตทตฺถ^๓
 ภควโต สาวกา สมฺปชฺชนฺติ ๑ อยมฺปิ โข เม ภนฺเต ภควติ ฌมฺมนวโย โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 ภควา สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ ๑

[๕๖๗]

ปุณ จปรำหิ ภนฺเต ปสฺสามิ อิธกจฺเจ พุราหฺมณปณฺธิเต ๑เป ๑ คหปติปณฺธิเต
 สมณปณฺธิเต นิปุณฺเณ กตปรปฺปวาเท วาพเวริฐเป ๑ เต ภินฺทนฺตา มณฺเฑ จรณฺติ ปณฺณากเตน
ทิฏฺฐิจิตฺตานิ ๑ เต สฺวณฺติ สมฺโณ ขลฺ โภ โคตโม อมฺกํ นาม คามํ วั นิคมํ วั

๑ ย. อตฺถกรณ ๑

๒ ย. กุโต ๑

๓ ย. อณฺตทตฺถ ๑

[๕๖๕]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเป็นขัตติยราช ได้มูรธาภิเษก แล้ว ย่อมสามารถจะให้หมั่นที่ควรฆ่าได้ จะให้บริบคนทีควรบริบก็ได้ จะให้เนรเทศคนทีควร เนรเทศก็ได้. เมื่อหม่อมฉันนั่งอยู่ในที่วินิจัยความ ก็ยังมีคนทั้งหลาย พุดสอძขึ้นในระหว่างๆ หม่อมฉันจะห้ามว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เมื่อเรานั่งอยู่ในที่วินิจัยความ ท่านทั้งหลายอย่าพุดสอძขึ้นในระหว่าง จงรอกอยให้สุดถ้อยคำของเราเสียก่อน ดังนี้ ก็ไม่ได้ คนทั้งหลายก็ยังพุด สอძขึ้นในระหว่างถ้อยคำของหม่อมฉัน. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ ในสมัยใด พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย ในบริษัทนั้น สาวกทั้งหลายของพระผู้มีพระภาค ไม่มีเสียงจามหรือ ไอเลย. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย ในบริษัทนั้น สาวกของพระผู้มีพระภาครูปหนึ่ง ได้ไอขึ้น. เพื่อนพรหมจรรย์รูปหนึ่ง ได้เอาเข่ากระตุ้นเธอรูปนั้น ด้วยความประสงค์จะให้เธอรู้สึกตัวว่า ท่านจงเงยบเสียง อย่าได้ทำเสียงดังไป พระผู้มีพระภาคผู้เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย กำลังทรงแสดงธรรมอยู่. หม่อมฉันเกิดความคิดขึ้นว่า น้าอัสจรรยหน่อ ไม่เคยมีมา ได้ยินว่าบริษัทจักเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงฝึกดีแล้วอย่างนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา โดยไม่ต้องใช้สาสตรา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน ไม่เคยได้เห็นบริษัทอื่นที่ฝึกได้คืออย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้. แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน.

[๕๖๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันได้เห็นกษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบางพวกในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาด อาจอย่ายถ้อยคำอันเป็นข้าศึกได้ มีปัญญาสามารถยิงชนทรายได้. กษัตริย์เหล่านั้น เหมือนดังเที่ยวทำลายทฤฏฐิของผู้อื่นด้วยปัญญา. พอได้ยินข่าวว่า พระสมณโคดม จักเสด็จถึงบ้าน หรือนิคมชื่อนั้น. กษัตริย์เหล่านั้นก็พากันแต่งปัญหาด้วยตั้งใจว่า พวกเราจักพากันเข้าไปหาพระสมณโคดมแล้วถามปัญหานี้ ถ้าพระสมณโคดมอันพวกเรามาอย่างนี้แล้ว จักพยากรณ์อย่างนี้ไสร้ พวกเราจักยกวาตะอย่างนี้แก่พระสมณโคดม ถ้าแม้พระสมณโคดม อันเราทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักพยากรณ์อย่างนี้ไสร้ พวกเราก็จักยกวาตะอย่างนี้แก่พระสมณโคดม. กษัตริย์เหล่านั้น ได้ยินข่าวว่า พระสมณโคดมเสด็จถึงบ้าน หรือนิคมโน้นแล้ว ก็พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้กษัตริย์เหล่านั้นเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา. กษัตริย์เหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ไม่ทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาค ที่ไหนจักยกวาตะแก่พระองค์เล่า ที่แท้ ก็พากันยอมตนเข้าเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค. ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน.

[๕๖๗]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันได้เห็นพราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต ฯลฯ ลอหบดีผู้เป็นบัณฑิต สมณะผู้เป็นบัณฑิตบางพวกในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาด อาจอย่ายถ้อยคำอันเป็น ข้าศึกได้ มีปัญญาสามารถยิงชนทรายได้. สมณะเหล่านั้นเหมือนดังเที่ยวทำลายทฤฏฐิของผู้อื่นด้วย ปัญญา. พอได้ยินข่าวว่า พระสมณโคดมจักเสด็จถึงบ้านหรือนิคมโน้น. สมณะเหล่านั้นก็พากัน แต่งปัญหาด้วยตั้งใจว่า พวกเราจักพากันเข้าไปหาพระสมณโคดมแล้วถามปัญหานี้ ถ้าพระสมณโคดมอันพวกเรามาอย่างนี้แล้ว จักพยากรณ์อย่างนี้ไสร้ พวกเราจักยกวาตะอย่างนี้แก่พระสมณโคดม ถ้าแม้พระสมณโคดมอันเราทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักพยากรณ์อย่างนี้ไสร้ พวกเราก็จักยกวาตะอย่างนี้แก่พระสมณโคดม. สมณะเหล่านั้น ได้ยินข่าวว่า

โอสริสฺสตีติ ๑ เต ปรุหิ อภิสงฺขโรนฺติ อิมิ มยิ ปรุหิ สมณิ โคตมฺ อูปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสสาม
 เวนฺณเจ โน ปุณฺณโ จ เหว พุยากริสฺสตี เวนฺณสฺส มยิ วาหิ อาริเปสฺสสาม เวนฺณเจปิ โน
 ปุณฺณโ จ เหว พุยากริสฺสตี เหวปีสฺส มยิ วาหิ อาริเปสฺสสามาติ ๑ เต สฺสณฺติ สมโน ขลฺล โภ
 โคตโม อมฺกํ นาม คามิ วา นิคมิ วา โอสโณติ ๑ เต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺนฺติ ๑ เต ภควา
 ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมฺมุตฺเตเชติ สมฺปหิเสติ ๑ เต ภควตา ฌมฺมียา กถาย
 สนฺทสฺสีตา สมาทปีตา สมฺมุตฺเตชิตา สมฺปหิสีตา น เจว ภควนฺตํ ปรุหิ ปุจฺฉนฺติ กุตสฺส วาหิ
 อาริเปสฺสนฺติ อณฺณทตฺถํ ภควนฺตํเยว โอกาสํ ยาจฺนฺติ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย ๑
 เต ภควา ปพฺพชาเชติ ๑ เต ตถา ปพฺพชิตา^๑ สมานา วูปกฺกฺชา อปฺปมตฺตา อาตปิโน
 ปหิตตฺตา วิหรนฺตา นจิสฺเสว ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชนฺติ
 ตทฺนตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยิ อภิณฺเฐว สจฺฉิกิตฺวา อูปสมฺปชฺช
 วิหรนฺติ ๑ เต เวนฺนาหิสุ มยิ^๒ วต โภ อนสฺสาม มยิ หิ ปุพฺเพ อสฺสมณาว สมานา
 สมณามฺหาติ ปฏฺิขานิมฺหา อพฺราหฺมณาว สมานา พฺราหฺมณามฺหาติ ปฏฺิขานิมฺหา
 อนรหนฺโตว สมานา อรหนฺโตมฺหาติ ปฏฺิขานิมฺหา อิทานิ ไชมฺห^๓ สมณ อิทานิ ไชมฺห
 พฺราหฺมณา อิทานิ ไชมฺห อรหนฺโตติ ๑ อยมฺปิ^๔ โข เม ภนฺเต ภควติ ฌมฺมนวโย โหติ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม สุปฺปิปฺปนโน ภควโต สาวกสงฺโฆติ ๑

[๕๖๘]

ปฺน จปริ ภนฺเต อิมิ^๕ อิติทฺตปฺราณํ^๕ ถปตโย มมภตฺตา มมยานา^๖ อหิ เนลฺลี จีวิตฺ
 ทาตา ยสฺสสฺส อาหตฺตา อถ จ ปน โน ตถา มยิ นิปฺจการํ กโรนฺติ ยถา ภควติ ๑ ภูตปฺพพาหิ
 ภนฺเต เสนํ อพฺกุยฺยาโต สมานอ อิมิ^๗ อิติทฺตปฺราณํ ถปตโย วิมฺสมานอ อณฺณตรสฺมี
 สมฺพาเช อวสเถ วาสํ อูปกฺจฺฉิ ๑ อถ โข ภนฺเต อิมิ อิติทฺตปฺราณํ ถปตโย พหุเทว
 รตฺตี ฌมฺมียา กถาย วิตฺตินาเมตฺวา ยโต อสฺโสสุ โข ภควนฺตํ ตโต ลีลํ กตฺวา มํ ปาทโต
 กริตฺวา นิปฺชชีสฺส ๑ ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภูตํ วต โภ อิมิ
 อิติทฺตปฺราณํ ถปตโย มมภตฺตา มมยานา อหิ เนลฺลี จีวิตฺ ทาตา ยสฺสสฺส อาหตฺตา อถ
 จ ปน โน ตถา มยิ นิปฺจการํ กโรนฺติ ยถา ภควติ ๑ อทฺธา อิมิ อายสฺมนฺโต ตสฺส
 ภควโต สาสเน โอฟาริ ปุพฺเพนาปริ วิเสลฺลํ ชานนฺตฺติ^๘ ๑ อยมฺปิ^๙ โข ภนฺเต ภควติ ฌมฺมนวโย

๑ ลี. ย. ปพฺพชิตา ๑

๒ ลี. ย. มนํ วต ๑

๓ ย. ไชมฺหา ๑

๔ ย. อิมฺมิตฺ นคฺคิ ๑

๕ ย. อิติทตฺตปฺราณนํ ทิสฺสตี ๑

๖ ลี. สานา ๑

๗ ย. อิมฺวา ๑

๘ ย. สณฺชานนฺตฺติ ๑

๙ ย. อยมฺปิ โข เม ๑

พระสมณโคตมเสด็จถึงบ้าน หรือนิคมโน้นแล้ว ก็พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ. พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้สมณะ เหล่านั้นเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา. สมณะเหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ไม่ทูลถามปัญหาจะพระผู้มีพระภาค ที่ไหนจักยกวาทะแก่พระองค์เล่า ที่แท้ ย่อมขอโอกาสจะพระผู้มีพระภาค เพื่อขอออกบวชเป็นบรรพชิต. พระผู้มีพระภาคก็ทรงให้เขาเหล่านั้นบวช. ครั้นเขาเหล่านั้นได้บวช อย่างนี้แล้ว เป็นผู้หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. ท่านเหล่านั้นพากันกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราทั้งหลายย่อมไม่พินาสละชิหนอ ด้วยว่า เมื่อก่อนเราทั้งหลายไม่ได้เป็น สมณะเลย ก็ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ได้เป็นพราหมณ์เลย ก็ปฏิญาณว่าเป็นพราหมณ์ ไม่ได้เป็น พระอรหันต์เลย ก็ปฏิญาณว่าเป็นพระอรหันต์ บัดนี้ พวกเราเป็นสมณะ เป็นพราหมณ์ เป็นพระอรหันต์. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน.

[๕๖๘]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง ช่างไม้สองคน คนหนึ่งชื่ออสิทันตะคนหนึ่งชื่อปุราณะ กินอยู่ของหม่อมฉัน ใช้ชวดยานของหม่อมฉัน หม่อมฉันให้เครื่องเลี้ยงชีพแก่เขา นำขสมาให้เขา แต่ถึงกระนั้น เขาจะได้ทำความเคารพนบในหม่อมฉันเหมือนใน พระผู้มีพระภาคก็หาไม่. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว หม่อมฉันยกกองทัพออกไปเมื่อจะทดลองช่างไม้อสิทันตะ และช่างไม้ปุราณะนี้ดู จึงเข้าพักอยู่ในที่พักอันคับแคบแห่งหนึ่ง. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้งนั้นแล นายช่างอสิทันตะและนายช่างปุราณะเหล่านี้ ยังกล่าให้ล่วงไป ด้วยธรรมิกถาตลอดราตรีเป็นอันมาก ได้ฟังว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ศโธ เขาก็ผินศีรษะไปทางทิศนั้น นอนเหยียดเท้ามาทางหม่อมฉัน. หม่อมฉันมีความคิดว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นำอัสจรรยนักหนอ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ นายช่างอสิทันตะและนายช่างปุราณะเหล่านี้ กินอยู่ของเรา ใช้ชวดยานก็ของเรา เราให้เครื่องเลี้ยงชีพแก่เขา นำขสมาให้เขา แต่ถึงกระนั้น เขาจะได้ทำความเคารพนบในเรา เหมือนในพระผู้มีพระภาคก็หาไม่. ท่านเหล่านี้คงจะรู้คุณวิเศษ ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นแน่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉัน พระพุทธเจ้ากับพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระชนม์มเท่ากัน

[๕๖๙]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง แม้พระผู้มีพระภาคก็เป็นกษัตริย์ แม้ หม่อมฉันก็เป็นกษัตริย์ แม้พระผู้มีพระภาคก็เป็นชาวโกศล แม้หม่อมฉันก็เป็นชาวโกศล แม้ พระผู้มีพระภาคก็มีพระชนมายุ ๘๐ ปี แม้หม่อมฉันก็มีอายุ ๘๐ ปี. ข้าแต่

โหติ สมฺมาสมพุทฺโธ ภควา สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺฆโมติ ฯ

[๕๖๕]

ปุณ จปริ ภนฺเต ภควาปิ ขตฺติโย อหฺมปิ ขตฺติโย ภควาปิ โกสลโ^๑ อหฺมปิ โกสลโ
ภควาปิ อาสีติโก อหฺมปิ อาสีติโก ยมฺปิ โข^๒ ภนฺเต ภควาปิ ขตฺติโย อหฺมปิ ขตฺติโย ภควาปิ
โกสลโ อหฺมปิ โกสลโ ภควาปิ อาสีติโก อหฺมปิ อาสีติโกติ^๓ ฯ อิมินาวารหาเมวาทิ
ภนฺเต ภควติ ปรมนิปฺจุจการิ กตฺถุ มิตฺตูปหาริ อุปทิสฺสํ หนฺต จทานิ มยฺ ภนฺเต กฺขณาม
พหุกิจฺจา มยฺ พหุภริณียาติ ฯ ยสฺสทานิ ตฺวํ มหาราช กาลิ มนฺธสีติ ฯ อถ โข ราชา
ปเสนทิ โกสลโ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิเวทฺตวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๕๖๖]

อถ โข ภควา อจิริปฺกนฺตสฺส รมฺโห ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เอโส
ภิกฺขเว ราชา ปเสนทิ โกสลโ รมฺมเจติยานิ ภาสีตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกนฺโต อุคฺคณฺหถ
ภิกฺขเว รมฺมเจติยานิ ปรียาปฺณณถ ภิกฺขเว รมฺมเจติยานิ ชาเรถ ภิกฺขเว รมฺมเจติยานิ
อตุตฺสยฺหิตานิ ภิกฺขเว รมฺมเจติยานิ อาทิพฺพหุมนฺจริยกานีติ ฯ อิทมวโจ ภควา อตุตฺตมนนา
เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทนต์ิ ฯ

รมฺมเจติยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ ฯ

๑ ย. สพุทฺธ โกสลโกติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ย. โขสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓ ย. อิติสทฺโท นตฺถิ ฯ

พระองค์ผู้เจริญ ด้วย เหตุนี้แล หม่อมฉันจึงได้ทำความเคารพนบปบเป็นอย่างยิ่งในพระผู้มีพระภาค และแสดงอาการเป็น
ฉันทมิตร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น หม่อมฉันขอทูลลาไป ณ บัดนี้ หม่อมฉันมีกิจมาก มีกรณีะมาก. พระผู้มีพระภาค
ตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร มหาบพิตรจงทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด. ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จลุกจากที่ประทับ
ทรงถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาค ทรงกระทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับไป.

[๕๓๐]

ครั้งนั้นแล เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย พระเจ้าปเสนทิโกศลพระองค์นี้ ตรัส ธรรมเจดีย์ คือพระวาจาเคารพธรรม ทรงลุกจากที่ประทับนั่งแล้วเสด็จกลับไป
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเรียนธรรมเจดีย์นี้ไว้ จงทรงจำธรรมเจดีย์นี้ไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเจดีย์ ประกอบด้วย
ประโยชน์ เป็นอาทิพรหมจรรย์.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นพากันชื่นชม ยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนี้
แล.

**จบ ธรรมเจดีย์สูตร ที่ ๕.
จบตอนที่ ๒**

กณณกตถลสูตร^๑

[๕๗๑]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา อุทฺถลนํ^๑ วิหริติ กณณกตถเล มิคทาเย ฯ เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล อุทฺถลํ อนุปฺปโต โหติ เกนจิเทว กรณิเยน ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ เอहि ตวํ อมฺโก ปุริสฺส ยေန ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาหิ อุปฺปาพาธํ อุปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุจฺจน ราชา ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ อุปฺปาพาธํ อุปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุจฺจนตฺติติ เอวญฺจ วเทหิ อชฺช กิร ภนฺเต ราชา ปเสนทิ โกสโล ปจฺจามตฺตํ ภูตฺตปาตราโส ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตตฺติติ ฯ เอว เทวติ โข โส ปุริโส รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฏฺฐิสฺสุตฺวา ยေန ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺม อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตว เภกมฺนตฺตํ นิสฺสีติ ฯ เภกมฺนตฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส ปุริโส ภควนฺตํ เอตทโวจ ราชา ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ อุปฺปาพาธํ อุปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุจฺจติ เอวญฺจ วเทหิ อชฺช กิร ภนฺเต ราชา ปเสนทิ โกสโล ปจฺจามตฺตํ ภูตฺตปาตราโส ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตตฺติติ ฯ

[๕๗๒]

อสุโสสุํ โข โสมา จ ภคินี สกฺลา จ ภคินี อชฺช กิร ราชา ปเสนทิ โกสโล ปจฺจามตฺตํ ภูตฺตปาตราโส ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตตฺติติ ฯ อถ โข โสมา จ ภคินี สกฺลา จ ภคินี ราชนํ ปเสนทิ โกสโล ภูตฺตาทิหารเ อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจฺจฺ เตนหิ มหาราช อมฺหากํปิ วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาหิ อุปฺปาพาธํ อุปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุจฺจน โสมา จ ภนฺเต ภคินี สกฺลา จ ภคินี ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ อุปฺปาพาธํ อุปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุจฺจนตฺติติ ฯ

[๕๗๓]

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ปจฺจามตฺตํ ภูตฺตปาตราโส ยေန ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺม อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺเตว เภกมฺนตฺตํ นิสฺสีติ ฯ เภกมฺนตฺตํ นิสฺสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ โสมา จ ภนฺเต ภคินี สกฺลา จ ภคินี ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ อุปฺปาพาธํ อุปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสุวิหารํ ปุจฺจนตฺติติ ฯ ก็ ปน มหาราช โสมา จ ภคินี สกฺลา จ ภคินี อญฺญํ ฑูตํ นาลตฺถุนฺติ ฯ อสุโสสุํ โข ภนฺเต โสมา จ ภคินี สกฺลา จ ภคินี อชฺช กิร ราชา ปเสนทิ โกสโล ปจฺจามตฺตํ ภูตฺตปาตราโส ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตตฺติติ อถ โข ภนฺเต โสมา จ ภคินี สกฺลา จ ภคินี มํ ภูตฺตาทิหารเ

๑ อ. อุทฺถลนํ ฯ

๑๐. กรรณกัตถสูตร

ว่าด้วยเหตุการณ์ที่ตำบลกรรณกัตถลมหิตายวัน

[๕๖๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลกรรณกัตถลมหิตายวัน ใกล้อุทฺธยานนคร. ก็สมัยนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปถึงอุทฺธยานนครด้วยพระราชนิยະบางอย่าง. ครั้นนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสเรียกบุรุษคนหนึ่งมารับสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ มานี้แน่ะ ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วถวายบังคมพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้า จงทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปี้กระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าปเสนทิโกศลขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียรเกล้า ทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปี้ กระเปร่า มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทราบ ด้วยเกล้าว่าวันนี้พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระกระยาหารเช้าแล้ว เวลาบ่ายจักเสด็จเข้ามาเฝ้า พระผู้มีพระภาค. บุรุษนั้นทูลรับสนองพระบรมราชโองการแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียรเกล้า ทรงทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปี้กระเปร่า ทรงพระกำลัง ทรงพระสำราญ และรับสั่งมาทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทราบว่า วันนี้พระเจ้าปเสนทิโกศล เสวยพระกระยาหารเช้าแล้ว เวลาบ่ายจักเสด็จมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระเจ้าข้า.

[๕๖๒]

พระราชาภคินีทรงพระนามว่าโสมา และพระราชาภคินีทรงพระนามว่าสกุลา ได้ทรงสดับข่าวว่า ได้ทราบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระกระยาหารเช้าเสร็จ เวลาบ่ายจะเสด็จ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค. ลำคืบนั้นแล พระราชาภคินีพระนามว่าโสมา และพระราชาภคินีพระนาม ว่าสกุลา เสด็จเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลในที่เสวยพระกระยาหาร แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่ महाराजा ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์ทรงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียรเกล้า จงทรงถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปี้กระเปร่า ทรงพระกำลัง ทรงพระสำราญ ตามคำของหม่อมฉันทั้งหลายว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภคินีนามว่าโสมา และพระภคินีนามว่าสกุลาขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระ โรคเบาบาง ทรงกระปี้กระเปร่า ทรงพระกำลัง ทรงพระสำราญ.

พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๕๖๓]

ลำคืบนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระกระยาหารเช้าเสร็จแล้ว เวลาบ่ายเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภคินีนามว่าโสมา และพระภคินีนามว่าสกุลา ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค ทูลถามถึงความมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปี้กระเปร่า ทรงพระกำลัง ทรงพระสำราญ พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรมหาบพิตร ก็พระราชาภคินีพระนามว่าโสมาและพระราชาภคินีพระนามว่าสกุลา ไม่ทรงได้ผู้อื่นเป็นทูลแล้วหรือ ขอถวายพระพร?

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระภคินีนามว่าโสมา และพระภคินีนามว่าสกุลา ได้สดับ ข่าวว่า วันนี้หม่อมฉันบริโภคอาหารเช้าแล้ว เวลาบ่ายจักมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค ลำคืบนั้น พระภคินีพระนามว่าโสมา และภคินีพระนามว่าสกุลา ได้เข้ามาหาหม่อมฉันในที่บริโภคอาหารแล้วตรัสสั่งว่า ข้าแต่ महाराजा ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์ทรงถวายบังคมพระยุคลบาทของพระผู้

อุปสงฺกมิตฺวา เอตทวโจ เตนหิ มหาราช อมฺหากํปี วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาหิ
 อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฬาสฺสวิหารํ ปุจฺจ โสมา จ[*] ภคินี สกฺกตา จ ภคินี
 ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทนฺติ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฬาสฺสวิหารํ ปุจฺจณฺตฺติ ๑
 สฺวฉินฺนโย โหนตุ มหาราช โสมา จ ภคินี สกฺกตา จ ภคินีติ ๑

[๕๗๔]

อถ โข ราชฯ ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทวโจ สุตํ เมตํ ภนฺเต สมฺโม โคตโม
 เอวมาห นตฺถิ โส สมฺโม วา พุราหฺมณฺโณ วา โย สพฺพพญฺญ สพฺพทสฺสาวิ ปรีเสสฺส^๑
 ฅาณทสฺสนํ ปฏฺิขานิสฺสตี เนตํ จํญํ วิชฺชตฺติติ เย เต ภนฺเต เอวมาหํสุ สมฺโม โคตโม
 เอวมาห นตฺถิ โส สมฺโม วา พุราหฺมณฺโณ วา โย สพฺพพญฺญ สพฺพทสฺสาวิ อปฺปรีเสสฺส ฅาณทสฺสนํ
 ปฏฺิขานิสฺสตี เนตํ จํญํ วิชฺชตฺติติ กจฺจิ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทีโน น จ ภควนฺตํ อพฺภูเตน
 อพฺภาจิกฺขนฺติ ฅมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรโณตฺติ น จ โกจิ สหฺมมฺมิโก วาทานฺวาทิ คารยฺหํ
 จํญํ อากจฺจตฺติติ ๑ เย เต มหาราช เอวมาหํสุ สมฺโม โคตโม เอวมาห นตฺถิ โส สมฺโม
 วา พุราหฺมณฺโณ วา โย สพฺพพญฺญ สพฺพทสฺสาวิ อปฺปรีเสสฺส ฅาณทสฺสนํ ปฏฺิขานิสฺสตี เนตํ
 จํญํ วิชฺชตฺติติ น เม เต วุตฺตวาทีโน อพฺภาจิกฺขนฺติ จ ปน มํ เต อสตา อพฺภูเตนาติ ๑

[๕๗๕]

อถ โข ราชฯ ปเสนทิ โกสโล วิชฺฐทํ เสนาปตฺี อามนฺเตสิ โโก นฺุ โข เสนาปตฺิ อิมํ
 กถาวตฺถุ ราชนฺุเตปุเร อพฺภูทาหาสิตี ๑ สลฺขโย มหาราช พุราหฺมณฺโณ อากาสโกตฺโตติ ๑ อถ
 โข ราชฯ ปเสนทิ โกสโล อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ อมฺโก ปุริส มม วจเนน
 สลฺขยํ พุราหฺมณฺณํ อากาสโกตฺตํ อามนฺเตหิ ราชฯ ตํ^๒ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล อามนฺเตตฺติติ ๑
 เอวํ เทวตฺติ โข โส ปุริโส รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฏฺิสฺสตุตฺวา เยน สลฺขโย พุราหฺมณฺ
 อากาสโกตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา สลฺขยํ พุราหฺมณฺณํ อากาสโกตฺตํ เอตทวโจ ราชฯ ตํ
 ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล อามนฺเตตฺติติ ๑ อถ โข ราชฯ ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทวโจ สียา
 นฺุ โข ภนฺเต ภควตา อญฺญเทว กิณฺจิ สนฺุชาย ภาสิตํ ตณฺจ ชโน อญฺญถาปี ปจฺจาคจฺเจยฺย
 ยถากถํ ปน ภนฺเต ภควา อภิชานาติ วาจํ ภาสิตาติ ๑ เอวํ โข อหํ มหาราช อภิชานามิ
 วาจํ ภาสิตา นตฺถิ โส สมฺโม วา พุราหฺมณฺโณ วา โย สกิทฺเว สพฺพํ ฅสฺสตี สพฺพํ ทกฺขิตฺติ

๑ ย. เอตฺถนฺุเตเร ภนฺเตติ ทิสฺสตี ๑

๒ ย. อปรีเสสฺส ๑

๓ ย. เต ๑

มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ขอให้ทูลถามถึงควมมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรี้กระเปร่า ทรงพระกำลัง ทรงพระตำราญ พระภคินีพระนามว่าโสมา และพระภคินีพระนามว่าสกุลา ถวายบังคมพระชุลลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และทูลถามควมมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรี้กระเปร่า ทรงพระกำลัง ทรงพระตำราญ พระเจ้าข้า.

พ. คุณกรมหาบพิตร ขอพระราชภคินีพระนามว่าโสมา และพระราชภคินีพระนามว่าสกุลา จงทรงพระตำราญเถิด ขอถวายพระพร.

[๕๗๔]

ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้สดับมาว่า พระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้รู้ธรรม ทั้งปวง ผู้เห็นธรรมทั้งปวง จักปฎิญาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือ ไม่มี ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้รู้ธรรมทั้งปวง ผู้เห็นธรรมทั้งปวง จักปฎิญาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือ ไม่มี ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ชนเหล่านั้นเป็นอันกล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัส แล้ว ไม่เป็นอันกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง และพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม อนึ่ง การกล่าวและการกล่าวตามอันประกอบด้วยเหตุบางอย่าง จะไม่มาถึงฐานะอันผู้รู้จะพึงคิดเถิน แล หรือ พระเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า คุณกรมหาบพิตร ชนเหล่าใดกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมตรัสอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้รู้ธรรมทั้งปวง ผู้เห็นธรรมทั้งปวง จักปฎิญาณความรู้ความเห็นอันไม่มีส่วนเหลือ ไม่มี ข้อนั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ดังนี้ ชนเหล่านั้น ไม่เป็นอันกล่าวตามที่อาตมภาพกล่าวแล้ว และย่อมกล่าวต่ออาตมภาพด้วยคำอันไม่เป็นจริง ขอถวายพระพร.

ว่าด้วยวรรณ ๔

[๕๗๕]

ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงรับสั่งถาม วิฑูทกเสนาบดีว่า คุณรเสนาบดี ใครหนอกล่าวเรื่องนี้ในภายในพระนคร. วิฑูทกเสนาบดีกราบทูลว่า ข้าแต่มหาราช พราหมณ์สญชัยอากาศโคตรกล่าวเรื่องนี้ ขอเดชะ. ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงตรัสเรียก บุรุษคนหนึ่งมารับสั่งว่า มานี้แะบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเชิญพราหมณ์สญชัยอากาศโคตรตามคำของเราว่า คุณรท่านผู้เจริญ พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งหาท่าน. บุรุษนั้นทูลรับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ได้เข้าไปหาพราหมณ์สญชัยอากาศโคตรถึงที่อยู่ แล้วกล่าวกะพราหมณ์สญชัย อากาศโคตรว่า คุณรท่านผู้เจริญ พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งหาท่าน

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระดำรัสอย่างหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงหมายเอาเนื้อความบางอย่างตรัสไว้ แต่คนอื่นกลับเข้าใจ พระภยิตนั้นเป็นอย่างอื่นไป พึงมีหรือหนอ ก็พระผู้มีพระภาคยังทรงจำพระดำรัสว่า ตรัสแล้ว อย่างไรบ้างหรือ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คุณกรมหาบพิตร อาตมภาพจำคำที่กล่าวแล้ว อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์จักรู้ธรรมทั้งปวง จักเห็นธรรมทั้งปวง ในคราวเดียวเท่านั้น ไม่มี ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสสภาพอันเป็นด้วยเหตุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสสภาพอันเป็นด้วยผลพร้อมทั้งเหตุว่า สมณะหรือพราหมณ์จักรู้ธรรม ทั้งปวง จักเห็นธรรมทั้งปวง ในคราวเดียวเท่านั้น ไม่มี ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ วรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทธ ข่าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณะ ๔ จำพวกนี้ จะพึงมีความแปลกกัน จะพึงมีการกระทำต่างกันกระมังหนอ?

เนติ จานํ วิชชตีติ ฯ เหตุรูปํ ภนฺเต ภควา อห สเหตุรูปํ ปน ภนฺเต ภควา อห นตฺถิ
โส สมโณ วา พุราหุมนโณ วา โย สกิทเว สพฺพํ ฅสฺสตี สพฺพํ ทกฺขิตฺติ เนติ จานํ วิชชตีติ
จตุตาโรเม ภนฺเต วณฺณา ขตฺติยา พุราหุมนว เวสฺสา สุทฺธา อิมสํ นุ โข ภนฺเต จตฺตุนํ
วณฺณานํ สียา วิเสโส สียา นานาภณฺณนฺติ ฯ

[๕๗๖]

จตุตาโรเม มหาราช วณฺณา ขตฺติยา พุราหุมนว เวสฺสา สุทฺธา อิมสํ โข มหาราช
จตฺตุนํ วณฺณานํ เทว วณฺณา อคฺคณฺณกฺขาณฺติ ขตฺติยา จ พุราหุมนว จ ยทิตฺถ อภิวาทนํ
ปจฺจุจฺจํ อณฺชลิณฺมํ สามิจิกมฺมนฺติ ฯ นาหิ ภนฺเต ภควนฺตํ ทิฏฺฐธมฺมิกํ ปุจฺจามิ
สมปรายิกาหิ ภนฺเต ภควนฺตํ ปุจฺจามิ จตุตาโรเม ภนฺเต วณฺณา ขตฺติยา พุราหุมนว เวสฺสา
สุทฺธา อิมสํ นุ โข ภนฺเต จตฺตุนํ วณฺณานํ สียา วิเสโส สียา นานาภณฺณนฺติ ฯ

[๕๗๗]

ปญฺจิมานิ มหาราช ปธานิยฺกานิ ฯ กตมานิ ปญฺจ ฯ อธิ มหาราช ภิกฺขุ สทฺโธ
โหติ สทฺทหติ ตถาคคฺคสฺส โพธิ อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน
สุคโต โลกวินฺธุ อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ อปฺปาปาโธ
โหติ อปฺปาตงฺโก สมเวปากินิยา คหณิยา สมณฺนาคโต นาคีสิตาย นาจฺจุณฺหาย มชฺฌิมา
ปธานกฺขมา ฯ อสโจ โหติ อมายาวิ ยถาภูตํ อตฺตํ อาวิกตฺตา สตฺถริ วา วิณฺญสฺสุ วา
สพฺรหฺมจารีสุ* ฯ อารทฺธวิริโย วิหริติ อกุสฺถานํ ฐมฺมานํ ปหานาย กุสฺถานํ ฐมฺมานํ
อุปสมฺมปทาย ทมฺวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตฐโร กุสฺเลสุ ฐมฺเมสุ ฯ ปญฺญวา โหติ
อุทฺยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมณฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา ฯ
อิมานิ โข มหาราช ปญฺจ ปธานิยฺกานิ ฯ จตุตาโรเม มหาราช วณฺณา ขตฺติยา พุราหุมนว
เวสฺสา สุทฺธา เต จสฺส อิมหิ ปญฺจหิ ปธานิยฺเกหิ สมณฺนาคตา ตํ เนตํ อสฺส ทิฆมฺมตฺตํ
หิตาย สุขาयाติ ฯ

๑ ย. พุทฺธจารีสุ ฯ

[๕๗๖]

พ. คุณกรมหาบพิตร วรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร คุณกรมหาบพิตร บรรดาวรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ วรรณะ ๒ จำพวก คือ กษัตริย์และพราหมณ์ อาตมาภาพกล่าวว่า เป็นผู้เลิศ คือ เป็นที่กราบไหว้ เป็นที่ถูกรับ เป็นที่กระทำอัญชลีเป็นที่กระทำสามีจิกรรม ขอถวายพระพร.

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมิได้ทูลถามถึงความแปลกกันในปัจจุบันกะพระผู้มีพระภาค หม่อมฉันทูลถามถึงความแปลกกันในสัมปรายภวะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณะ ๔ จำพวกนี้ จะพึงมีความแปลกกัน จะพึงมีการกระทำต่างกันกระมังหนอ พระเจ้าข้า.

ว่าด้วยองค์แห่งผู้มีความเพียร

[๕๗๗]

พ. คุณกรมหาบพิตร องค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้. ๕ ประการ เป็นไฉน? คุณกรมหาบพิตร ๑ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธาเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของ พระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม.

๒. ภิกษุเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหาร อันสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควรแก่การทำความเพียร.

๓. เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมายา เปิดเผยตนตามความเป็นจริงในพระศาสนา หรือใน เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้เป็นวิญญู.

๔. เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มี กำลังมีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

๕. เป็นผู้มีปัญหา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาความเกิดและความดับ เป็นอริยะเป็นเครื่องฆ่าแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

คุณกรมหาบพิตร องค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้แล. คุณกรมหาบพิตร วรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร ถ้าวรรณะ ๔ จำพวกนั้น จะพึงเป็นผู้ประกอบ ด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ วรรณะ ๔ จำพวกนั้น ตลอดกาลนาน ขอถวายพระพร.

[๕๗๘]

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร ถ้าวรรณะ ๔ จำพวกนั้น พึงเป็นผู้

[๕๗๘]

จตุตาโรเม ภนฺเต วณฺณา ขตุติยา พุราหุมนฺนา เวสฺสา สุทฺธา เต จสฺส อิมฺหิ
 ปญฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคตา เอตฺถ ปน เนลฺล ภนฺเต สฺยา วิเสโส สฺยา นานากรรมฺมํ ๑
 เอตฺถ โข เนสาหํ มหาราช ปธานเวมฺมตฺตํ^๑ วทามิ ๑ เสยฺยถาปิสฺสุมหาราช เทว หตฺถิทมฺมา วา
 อสฺสทมฺมา วา โคทมฺมา วา สุทฺตนา สุวีนิตา เทว หตฺถิทมฺมา วา อสฺสทมฺมา วา โคทมฺมา วา
 อทฺตนา อวีนิตา ตํ กิํ มณฺณลฺลํ มหาราช เย เทว^๒ เต หตฺถิทมฺมา วา อสฺสทมฺมา วา
 โคทมฺมา วา สุทฺตนา สุวีนิตา อปี นฺ เต ทนฺตาว ทนฺตการณํ คจฺเจยฺยํ ทนฺตาว ทนฺตญฺมึ
 สมฺปาปุณฺณยฺยํ ๑ เอวเมตฺตํ^๓ ภนฺเต ๑ เย ปน เต เทว หตฺถิทมฺมา วา อสฺสทมฺมา วา โคทมฺมา
 วา อทฺตนา อวีนิตา อปี นฺ เต อทฺตาว ทนฺตการณํ คจฺเจยฺยํ อทฺตาว ทนฺตญฺมึ สมฺปาปุณฺณยฺยํ
 เสยฺยถาปิ เต เทว หตฺถิทมฺมา วา อสฺสทมฺมา วา โคทมฺมา วา สุทฺตนา สุวีนิตาติ ๑ โน เหตฺ^๔
 ภนฺเต ๑ เอวเมว โข มหาราช ยนฺตํ สทฺเธน ปตฺตพฺพิ อปฺปาพาเรน อสฺสเจน อมายาวินา
 อารทฺธวิริเยน ปญฺจวตา ตํ วต อสทฺโธ พหฺวาพาโธ สโธ มายาวิ กุสฺสิดา ทุปฺปญฺโธ
 ปาปฺปณฺนสฺสตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชตีติ ๑

[๕๗๙]

เหตุรูปํ ภนฺเต ภควา อาห สเหตุรูปํ ปน ภนฺเต ภควา อาห จตุตาโรเม ภนฺเต วณฺณา
 ขตุติยา พุราหุมนฺนา เวสฺสา สุทฺธา เต จสฺส อิมฺหิ ปญฺจหิ ปธานิยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคตา เต
 จสฺส สมฺมปฺปชานา เอตฺถ ปน เตลฺล ภนฺเต สฺยา วิเสโส สฺยา นานากรรมฺมํ ๑ เอตฺถ โข
 เนสาหํ มหาราช น กิณฺจํ นานากรรมฺมํ วทามิ ยทิทํ วิมุตฺติยา วิมุตฺตี ๑ เสยฺยถาปิ มหาราช
 ปุริโส^๕ สุกฺขํ สาลกฺกญฺจํ อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตยฺย เตโฆ ปาตุกเรยฺย ๑ อถ อปโร
 ปุริโส สุกฺขํ อมฺพกฺกญฺจํ อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตยฺย เตโฆ ปาตุกเรยฺย ๑ อถ จ^๖ อปโร ปุริโส
 สุกฺขํ อญฺมพฺรกฺกญฺจํ อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตยฺย เตโฆ ปาตุกเรยฺย ๑ ตํ กิํ มณฺณลฺลํ มหาราช
 สฺยา นฺ โข เตลฺล อคฺคินํ นานาทารุโต อภินิพฺพุตฺตานํ กิณฺจํ นานากรรมฺมํ อจฺจุยา วา อจฺจิ
 วณฺณเณน วา วณฺณํ อากาย วา อาภนฺติ ๑ โน เหตฺ ภนฺเต ๑ เอวเมว โข มหาราช ยํ ตํ เตชํ

๑ ย. ...เวมตฺตํ ๑

๒ ย. เย เต เทว ๑

๓ ย. เอว ภนฺเต ๑

๔ ย. เหว ๑

๕ ย. เอตฺถนฺตเร สุกฺขํ สาลกฺกญฺจํ ... อปโร ปุริโสติ ทิสฺสตีติ ๑

๖ ย. จสทฺโท นตฺติ ๑

ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในข้อนี้ วรรณะ ๔ จำพวกนั้น จะพึงมีความแปลกกันจะมีการกระทำต่างกันหรือ พระเจ้าข้า.

พ. คุณกรมหาบพิตร ในข้อนี้ อาตมภาพกล่าวความต่างกันด้วยความเพียรแห่งวรรณะ ๔ จำพวกนั้น. คุณกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนสัตว์คู่หนึ่ง เป็นช้างที่ควรฝึกก็ตาม เป็นม้าที่ควรฝึกก็ตาม เป็นโคที่ควรฝึกก็ตาม เขาฝึกดีแล้ว แนะนำดีแล้ว คู่หนึ่งไม่ได้ฝึก ไม่ได้แนะนำคุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สัตว์คู่หนึ่งเป็นช้างที่ควรฝึกก็ตามเป็นม้าที่ควรฝึกก็ตาม เป็นโคที่ควรฝึกก็ตาม เขาฝึกดีแล้ว แนะนำดีแล้ว สัตว์คู่หนึ่งที่เขาฝึก แล้วเท่านั้น พึงถึงเหตุของสัตว์ที่ฝึกแล้ว พึงยังภูมิของสัตว์ที่ฝึกแล้วให้ถึงพร้อมมิใช่หรือ ขอถวายพระพร?

ป. อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

พ. คุณกรมหาบพิตร ก็สัตว์คู่หนึ่งเป็นช้างที่ควรฝึกก็ตาม เป็นม้าที่ควรฝึกก็ตาม เป็นโคที่ควรฝึกก็ตาม เขาไม่ได้ฝึก ไม่ได้แนะนำ สัตว์คู่หนึ่งที่เขาไม่ได้ฝึกเลย จะพึงถึงเหตุของสัตว์ที่ฝึกแล้ว จะพึงยังภูมิของสัตว์ที่ฝึกแล้วให้ถึงพร้อมเหมือนสัตว์คู่หนึ่ง เป็นช้างที่ควรฝึกก็ตามเป็นม้าที่ควรฝึกก็ตาม เป็นโคที่ควรฝึกก็ตาม ที่เขาฝึกดีแล้ว แนะนำดีแล้ว ฉะนั้นบ้างหรือไม่ขอถวายพระพร?

ป. ไม่เป็นอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า.

พ. คุณกรมหาบพิตร ฉะนั้นเหมือนกันแล อิစ္ฐผลโคอันบุคคลผู้มีศรัทธามีอาพาธน้อยไม่ไอ้อวด ไม่มีมายา ปรารภความเพียร มีปัญญา พึงถึงอิစ္ฐผลนั้น บุคคลผู้ไม่มีศรัทธามีอาพาธมาก ไอ้อวด มีมายา เกียจคร้าน มีปัญญาทราม จักถึงได้ ดังนี้ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ขอถวายพระพร.

[๕๗๕]

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสสภาพอันเป็นเหตุ และตรัสสภาพอันเป็นผลพร้อมกับเหตุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วรรณะ ๔ จำพวกนี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ พศย์ สุทร ถ้าวรรณะ ๔ จำพวกเหล่านั้น พึงเป็นผู้ประกอบด้วยองค์แห่งภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ และมีความเพียรชอบเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในข้อนี้ วรรณะ ๔ จำพวกนั้น จะพึงมีความแปลกกัน พึงมีการกระทำต่างกันหรือ พระเจ้าข้า?

พ. คุณกรมหาบพิตร ในข้อนี้ อาตมภาพย่อมไม่กล่าวการกระทำต่างกันอย่างใด คือ วิมุติกับวิมุติ ของวรรณะ ๔ จำพวกนั้น ขอถวายพระพร. คุณกรมหาบพิตร เปรียบเหมือน บุรุษเก็บเอาไม้สาละ แห้งมาใส่ไฟ พึงก่อไฟให้โพล่งขึ้น. ต่อมา บุรุษอีกคนหนึ่งเก็บเอาไม้มะม่วงแห้งมาใส่ไฟ พึงก่อไฟให้โพล่งขึ้น. และภายหลังบุรุษอีกคนหนึ่งเก็บเอาไม้มะเดื่อแห้งมาใส่ไฟ พึงก่อไฟให้โพล่งขึ้น. คุณกรมหาบพิตร มหาบพิตรจะทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เปลวกับเปลว กับสี หรือแสงกับแสง ของไฟที่เกิดขึ้นจากไม้ต่างๆ กันนั้น จะพึงมีความแตกต่างกันอย่างไร หรือหนอ ขอถวายพระพร?

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไม่พึงมีความแตกต่างกันเลย พระเจ้าข้า.

พ. คุณกรมหาบพิตร ฉะนั้นเหมือนกันแล เดชอันใดอันความเพียร ย่ำยีแล้วเกิดขึ้นด้วยความเพียร ในข้อนี้ อาตมภาพย่อมไม่กล่าวการกระทำต่างกันอย่างใด คือ วิมุติกับวิมุติ ขอถวายพระพร.

วิริยานิมมิต্তํ ปธานาภินิพพุตํ นาหิ ตตฺถ กิณฺณจํ นานาภณํ วทามิ ยถิทํ วิมุตฺตียา
 วิมุตฺตินฺนํ ๑

[๕๘๐]

เหตุรูปํ ภนฺเต ภควา อาห สเหตุรูปํ ปน ภนฺเต ภควา อาห ก็ ปน ภนฺเต อตฺถิ
 เทวติ ๑ ก็ ปน ตํ มหาราช เหว วเทสิ ก็ ปน ภนฺเต อตฺถิ เทวติ ๑ ยถิ วา เต ภนฺเต
 เทวา อากนฺตาโร อิตฺถตฺตํ ยถิ วา อนากนฺตาโร อิตฺถตฺตนฺติ ๑ เย เต มหาราช เทวา
 สพฺยาปชฺฌา เต เทวา อากนฺตาโร อิตฺถตฺตํ เย เต เทวา อพฺยาปชฺฌา เต เทวา อนากนฺตาโร
 อิตฺถตฺตนฺติ ๑

[๕๘๑]

เหว วุตฺเต วิทฺฐโก เสนาปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ เย เต ภนฺเต เทวา สพฺยาปชฺฌา
 อากนฺตาโร อิตฺถตฺตํ เต เทวา เย เต เทวา อพฺยาปชฺฌา อนากนฺตาโร อิตฺถตฺตํ เต เทว
 ตมฺหา จานา จาเวสฺสนฺติ วา ปพฺพาเชสฺสนฺติ วาติ ๑ อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส
 เอตทโหสิ อัย โข วิทฺฐโก เสนาปติ รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปุตุโต อหํ ภควโต
 ปุตุโต อัย โข กาโล ยํ ปุตุโต ปุตุเตน มนฺเตยฺยาติ ๑ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท วิทฺฐโก
 เสนาปติ อามนฺเตสิ เตณหิ เสนาปติ ตลฺลเวเวตฺถ ปฏิปฺจุจิสฺสามิ ยถา เต ขเมยฺย ตถา นํ
 พฺยากรเมยฺยาสิ ตํ ก็ มณฺณสิ เสนาปติ ยาวตา รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส วิชิตํ ยตฺถ จ
 ราชา ปเสนทิ โกสโล อิสฺสรียาธิปจํ รชฺชํ การติ ปโหติ ตตฺถ ราชา ปเสนทิ โกสโล สมณํ
 วา พฺราหฺมณํ วา ปุณฺณวณฺตํ ขวา อปุณฺณวณฺตํ วา พฺรหฺมจิริยวณฺตํ วา อพฺร-หฺมจิริยวณฺตํ วา
 ตมฺหา จานา จาเวตฺถ วา ปพฺพาเชตฺถ วาติ ๑ ยาวตา โภ รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส วิชิตํ
 ยตฺถ จ ราชา ปเสนทิ โกสโล อิสฺสรียาธิปจํ รชฺชํ การติ ปโหติ ตตฺถ ราชา ปเสนทิ
 โกสโล สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปุณฺณวณฺตํ วา อปุณฺณวณฺตํ วา พฺรหฺมจิริยวณฺตํ วา
 อพฺรหฺมจิริยวณฺตํ วา ตมฺหา จานา จาเวตฺถ วา ปพฺพาเชตฺถ วาติ ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ เสนาปติ
 ยาวตา รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส อวิชิตํ ยตฺถ จ ราชา ปเสนทิ โกสโล น อิสฺสรี
 ยาธิปจํ รชฺชํ การติ ตตฺถ* ปโหติ ราชา ปเสนทิ โกสโล สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา ปุณฺณวณฺตํ

๑ ข. ปโหติ ตตฺถ ๑

ว่าด้วยเรื่องเทวดา

[๕๘๐]

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคตรัสสภาพอันเป็นเหตุ และตรัสสภาพอันเป็นผลพร้อมกับเหตุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เทวดามีจริงหรือ พระเจ้าข้า?

พ. คุณกรมหาบพิตร ก็เพราะเหตุอะไรมหาบพิตรจึงตรัสถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เทวดามีจริงหรือ?

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเทวดามีจริง เทวดาเหล่านั้น มาสู่โลกนี้ หรือไม่มาสู่โลกนี้ พระเจ้าข้า?

พ. คุณกรมหาบพิตร เทวดาเหล่าใดมีทุกข์ เทวดาเหล่านั้น มาสู่โลกนี้ เทวดาเหล่าใด ไม่มีทุกข์ เทวดาเหล่านั้น ไม่มาสู่โลกนี้ ขอถวายพระพร.

[๕๘๑]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วิชุกทเสนาบดี ได้กราบทูลพระผู้มี พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เทวดาเหล่าใดมีทุกข์ มาสู่โลกนี้ เทวดาเหล่านั้นจักยังเทวดาทั้งหลายผู้ไม่มีทุกข์ ไม่มาสู่โลกนี้ ให้จู้ติ หรือจักขับไล่เสียจากที่นั้น.

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้มีความดำริว่า วิชุกทเสนาบดีนี้เป็นพระราชโอรสของ พระเจ้าปเสนทิโกศล เราเป็นโอรสของพระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นกาลอันสมควรที่โอรสกับโอรส จะพึงสนทนากัน. ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ จึงกล่าวกะ วิชุกทเสนาบดีว่า คุณรเสนาบดีถ้าเช่นนั้น ในข้อนี้ อาตมาจะขอย้อนถามท่านก่อน ปัญหาใดพึงพอใจแก่ท่านฉันใด ท่านพึงพยากรณ์ปัญหานั้น ฉันนั้น คุณรเสนาบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระราชาณาจักร ของพระเจ้าปเสนทิโกศลมีประมาณเท่าใด และในพระราชอาณาจักรใด พระเจ้าปเสนทิโกศล เสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดี ในพระราชอาณาจักรนั้น ท้าวเธอย่อมทรงสามารถยังสมณะหรือ พราหมณ์ ผู้มีบุญ หรือผู้ไม่มีบุญ ผู้มีพรหมจรรย์ หรือผู้ไม่มีพรหมจรรย์ ให้เคลื่อนหรือทรงขับไล่เสียจากที่นั้นได้มิใช่หรือ? วิชุกทเสนาบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาณาจักร ของพระเจ้าปเสนทิโกศลมีประมาณเท่าใด และในพระราชอาณาจักรใด พระเจ้าปเสนทิโกศล เสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดี ในพระราชอาณาจักรนั้น ท้าวเธอย่อมทรงสามารถยังสมณะหรือ พราหมณ์ ผู้มีบุญ หรือผู้ไม่มีบุญ ผู้มีพรหมจรรย์ หรือผู้ไม่มีพรหมจรรย์ ให้เคลื่อนหรือทรงขับไล่เสียจากที่นั้นได้.

อา. คุณรเสนาบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ที่อันมิใช่พระราชอาณาจักรของ พระเจ้าปเสนทิโกศลมีประมาณเท่าใด และในที่ใด พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสวยราชสมบัติ เป็นอิสราธิบดี ในที่นั้น ท้าวเธอย่อมทรงสามารถยังสมณะหรือ พราหมณ์ ผู้มีบุญหรือผู้ไม่มีบุญผู้มีพรหมจรรย์หรือผู้ไม่มีพรหมจรรย์ ให้เคลื่อนหรือทรงขับไล่เสียจากที่นั้นได้หรือ?

วิ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในที่อันมิใช่พระราชอาณาจักรของพระเจ้าปเสนทิโกศลมีประมาณ เท่าใด และในที่ใด พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดี ในที่นั้นท้าวเธอย่อมไม่ทรงสามารถจะยังสมณะหรือพราหมณ์ ผู้มีบุญหรือผู้ไม่มีบุญ ผู้มีพรหมจรรย์หรือ ผู้ไม่มีพรหมจรรย์ ให้เคลื่อนหรือทรงขับไล่จากที่นั้นได้.

อา. คุณรเสนาบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ ท่าน ได้ฟังมาแล้วหรือ?

วิ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ เทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้ว แม้ในบัดนี้ เทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้ทรงสดับมาแล้ว.

อา. คุณรเสนาบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระเจ้าปเสนทิโกศloy่อมทรง สามารถจะยังเทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ ให้เคลื่อนหรือจะทรงขับไล่เสียจากที่นั้นได้หรือ?

วิ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แม้แต่จะทอดพระเนตรเทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์พระเจ้า

วา อปฺปญฺจนุตฺตํ วา พุรุมฺมจริยวณฺตํ วา อพุรุมฺมจริยวณฺตํ วา ตมฺหา จานา จาเวตฺตํ วา
 ปพฺพาเชตฺตํ วาติ ๑ ยาวตา โภ รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสโล อวิธํ ชฺช จ ราชา ปเสนทิ
 โกสโล น อิสฺสรียาธิปจฺจํ รัชฺชํ การติ น^๑ ตตฺถ ปโหติ ราชา ปเสนทิ โกสโล สมณํ วา
 พุราหุณฺณํ วา ปญฺจนุตฺตํ วา อปฺปญฺจนุตฺตํ วา พุรุมฺมจริยวณฺตํ วา อพุรุมฺมจริยวณฺตํ วา ตมฺหา
 จานา จาเวตฺตํ วา ปพฺพาเชตฺตํ วาติ ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ เสนาปติ สุตฺตา เต เทวา ตาวตีสํวติ ๑ เอวํ
 โภ สุตฺตา เม เทวา ตาวตีสํว อิทานิปี โภตา รณฺณวา ปเสนทินา โกสเลน สุตฺตา เทวา
 ตาวตีสํวติ ๑ ตํ ก็ มณฺณสิ เสนาปติ ปโหติ ราชา ปเสนทิ โกสโล เทเว ตาวตีสํว ตมฺหา จานา
 จาเวตฺตํ วา ปพฺพาเชตฺตํ วาติ ๑ ทสฺสนายปี โภ ราชา ปเสนทิ โกสโล เทเว ตาวตีสํว
 นปฺปโหติ กุโธ ปน ตมฺหา จานา จาเวตฺตํ วา ปพฺพาเชตฺตํ วาติ ๑ เอวเมว โข เสนาปติ
 เย เต เทวา สพฺยาปชฺฌา อากนฺตาโร อิตฺถตฺตํ เต เทวา เย เต เทวา อพฺยาปชฺฌา
 อากนฺตาโร อิตฺถตฺตํ เต เทเว ทสฺสนายปี นปฺปโหนฺติ กุโธ ปน ตมฺหา จานา
 จาเวตฺตํ วา ปพฺพาเชตฺตํ วาติ ๑ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ
 โภ นามายํ ฆนฺเต ภิกฺขุติ ๑ อานนฺโท นาม มหาราชาทิ ๑

[๕๘๒]

อานนฺโท วต โภ อานนฺทรูปํ วต โภ เหตุรูปํ ฆนฺเต อายสฺมา อานนฺโท อาห
 สเหตุรูปํ ปน ฆนฺเต อายสฺมา อานนฺโท อาห ก็ ปน ฆนฺเต อตฺถิ พุรุมฺมาติ ๑ ก็ ปน ตวํ
 มหาราช เอวํ วเทสิ ก็ ปน ฆนฺเต อตฺถิ พุรุมฺมาติ ๑ ยถิ วา โส ฆนฺเต พุรุมฺมา อากนฺตา
 อิตฺถตฺตํ ยถิ วา อากนฺตา อิตฺถตฺตณฺติ ๑ โย โส มหาราช พุรุมฺมา สพฺยาปชฺฌโม โส พุรุมฺมา
 อากนฺตา อิตฺถตฺตํ โย โส พุรุมฺมา อพฺยาปชฺฌโม โส พุรุมฺมา อากนฺตา อิตฺถตฺตณฺติ ๑ อถ
 โข อณฺณตโร ปุริโส ราชานํ ปเสนทิ โกสโล เอตทโวจ สลฺยชฺช มหาราช พุราหุณฺณ
 อากาสโกตฺโต อากตฺติ ๑ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล สลฺยชฺช พุราหุณฺณ อากาสโกตฺตํ
 เอตทโวจ โภ นุ โข พุราหุณฺณ อิมํ กถาตฺถํ ราชนฺเตปฺเปเร อพฺภูทาหาสิติ ๑ วิหฺงทโก มหาราช
 เสนาปติติ ๑ วิหฺงทโก เสนาปติ เอวมาห สลฺยชฺช มหาราช พุราหุณฺณ อากาสโกตฺโตติ ๑ อถ
 โข อณฺณตโร ปุริโส ราชานํ ปเสนทิ โกสโล เอตทโวจ ยานกาโล มหาราชาทิ ๑

[๕๘๓]

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ สพฺพณฺณตํ มยฺ ฆนฺเต ภควนฺตํ
 อปฺปจฺฉิมฺหา สพฺพณฺณตํ ภควา พุยาภาสิ ตณฺจ ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ชมฺติ จ เตน จมฺหา
 อตฺตมฺนา จาคฺวณฺณิ สฺสทฺธิ มยฺ ฆนฺเต ภควนฺตํ อปฺปจฺฉิมฺหา จาคฺวณฺณิ สฺสทฺธิ ภควา พุยาภาสิ
 ตณฺจ ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ชมฺติ จ เตน จมฺหา อตฺตมฺนา อธิเทเว มยฺ ฆนฺเต ภควนฺตํ
 อปฺปจฺฉิมฺหา อธิเทเว ภควา พุยาภาสิ ตณฺจ ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ชมฺติ จ เตน จมฺหา

๑ ย. น ปโหติ ตตฺถ ๑

ปเสนทิโกศลก็ไม่สามารถ ที่ไหนเล่าจักทรงยังเทวดาทั้งหลายชั้นดาวดึงส์ให้เคลื่อนหรือจักทรงจับได้ เสียจากที่นั่นได้.

อา. ดูกรเสนาบดี จัณณันเหมือนกันแล เทวดาเหล่าใดมีทุกข์ยังมาสู่โลกนี้ เทวดาเหล่านั้น ก็ย่อมไม่สามารถแม้เพื่อจะเห็นเทวดาผู้ไม่มีทุกข์ ผู้ไม่มาสู่โลกนี้ได้ ที่ไหนเล่าจักให้ จูติหรือจักจับได้เสียจากที่นั่นได้.

ลำดับนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร พระเจ้าข้า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ภิกษุรูปนี้ชื่ออานนท์ ขอลถวายพระพร.

[๕๘๒]

ป. ชื่อของท่านนำยินดีหนอ สภาพของท่านนำยินดีจึงหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระอานนท์กล่าวสภาพอันเป็นเหตุ และกล่าวสภาพอันเป็นผลพร้อมด้วยเหตุข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พรหมมีจริงหรือ?

พ. ดูกรมหาบพิตร ก็เพราะเหตุไรมหาบพิตรจึงตรัสถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พรหมมีจริงหรือ?

ป. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าพรหมมีจริง พรหมนั้นมาสู่โลกนี้ หรือไม่มาสู่โลกนี้พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรมหาบพิตร พรหมใดมีทุกข์ พรหมนั้นมาสู่โลกนี้ พรหมใดไม่มีทุกข์ พรหม นั้นก็ไม่มาสู่โลกนี้ ขอลถวายพระพร.

ลำดับนั้นแล บุรุษคนหนึ่งได้กราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ข้าแต่มหाराชา พราหมณ์ สญชัยอากาศโคตรมาแล้ว พระเจ้าข้า. ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงตรัสถามพราหมณ์สญชัย อากาศโคตรว่า ดูกรพราหมณ์ ใครหนอกล่าวเรื่องนี้ภายในพระนคร พราหมณ์สญชัยอากาศโคตรกราบทูลว่า ข้าแต่มหाराชา วิฑูทกเสนาบดี พระพุทธเจ้าข้า. วิฑูทกเสนาบดีได้กราบทูลอย่างนี้ ว่า ข้าแต่มหाराชา พราหมณ์สญชัยอากาศโคตร พระพุทธเจ้าข้า. ลำดับนั้นแล บุรุษคนหนึ่ง ได้กราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ข้าแต่มหाराชา บัดนี้ ยานพาหนะพร้อมแล้ว พระพุทธเจ้าข้า. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงชื่นชมภายิตของพระพุทธเจ้า

[๕๘๓]

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงความเป็นสัพพัญญู พระผู้มีพระภาคก็ทรง พยากรณ์ความเป็นสัพพัญญูแล้ว และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้นย่อมชอบใจ และควรแก่หม่อมฉันและหม่อมฉันมีใจชื่นชมด้วยข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงคนที่จัดเป็นวรรณะ ๔ จำพวกที่บริสุทธิ์ พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์คนที่จัด เป็นวรรณะ ๔ จำพวกที่บริสุทธิ์แล้ว และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้นย่อมชอบใจและควรแก่หม่อมฉัน และหม่อมฉันมีใจชื่นชมด้วยข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคถึงเทวดาที่ยิ่ง พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์เทวดาที่ยิ่งแล้ว และข้อที่ทรง พยากรณ์นั้น ย่อมชอบใจและควรแก่หม่อมฉัน และหม่อมฉันมีใจชื่นชมด้วยข้อที่ทรงพยากรณ์ นั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงพรหมที่ยิ่ง พระผู้มีพระภาค ก็ทรงพยากรณ์พรหมที่ยิ่งแล้ว และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ย่อมชอบใจและควรแก่หม่อมฉัน และหม่อมฉันมีใจชื่นชมด้วยข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนึ่ง หม่อมฉันได้

๑ ยฺ.ເອຕຸຣນຸຕເຣ ກນຸເຕຕິ ທິສຸສຕິ ຯ

ทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงข้อใดๆ พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์ข้อนั้นๆ แล้ว และข้อที่ทรง พยากรณ์นั้นๆ ย่อมชอบใจและ
ควรแก่หม่อมฉัน และหม่อมฉันมีใจชื่นชมด้วยข้อที่ทรงพยากรณ์ นั้นๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอทูลลาไป ณ บัดนี้
หม่อมฉันมีกิจมาก มีกรณีะมาก.พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มหাবพิตรจงทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด ขอถวายพระพร.

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงชื่นชมอนุโมทนาพระภายิตของพระผู้มีพระภาคเสด็จลุกจากที่ประทับ ทรง
ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทรงกระทำประทักษิณ แล้วเสด็จกลับไปจะนั้นแล.

จบ กรรมกัถถลสูตร ที่ ๑๐.

จบ ราชวรรค ที่ ๔.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ฌกฺกการสูตร ๒. รัฏฐปาลสูตร ๓. มมเทวสูตร ๔. มรฺรสูตร ๕. โพธิราชกุมารสูตร ๖.
อังกุลิมาลสูตร ๗. ปิยชาติกสูตร ๘. พาหิตยสูตร ๙. ธรรมเจตยสูตร ๑๐. กรรมกัถถลสูตร

พราหมณวกุโ พฺรหฺมายสุตฺตํ

[๕๘๔]

เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา วิเทหเส จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ
 ปณฺจมตฺเตหิ ภิกขุสฺสเทหิ ฯ เตน โข ปน สมเณ พฺรหฺมาย พฺราหฺมโณ มิตฺถายํ ปฏฺวีสฺติ
 ชินฺโน วุฑฺโฒ มหฺลลโก อทฺธคโต วโยนุปฺปตฺโต วิสวสฺสสฺติโก ชาตียา ตินฺณํ เวทานํ
 ปารคฺช สนิฆณฺฑเกฏฺฐภานํ สากฺขรปฺปเกทานํ อติหาสปณฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ
 โลกายตมหาปฺริสฺตกฺขณฺณสุ อนวโย ฯ อสฺสโสสิ โข พฺรหฺมาย พฺราหฺมโณ สมโณ ขลฺล โภ
 โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิตฺโต วิเทหเส จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ
 ปณฺจมตฺเตหิ ภิกขุสฺสเทหิ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต
 อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตรโร
 ปฺริสทฺมมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา โส อิมํ โลกํ สเทวํ สมารํ สพฺรหฺมํ
 สสฺสมณพฺราหฺมณํ ปชฺชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกคฺวา ปเวเทติ โส ฐมฺมํ
 เทเสติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺเชกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ สาคฺถิํ สพฺยณฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ
 ปรีสุทฺธิํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตฺติติ ฯ

[๕๘๕]

เตน โข ปน สมเณ พฺรหฺมายสุส พฺราหฺมณสุส อุตฺตรโร นาม มาณโว อนฺนเตวาสี
 โหติ ตินฺณํ เวทานํ ปารคฺช สนิฆณฺฑเกฏฺฐภานํ สากฺขรปฺปเกทานํ อติหาสปณฺจมานํ ปทโก
 เวยฺยา-กรโณ โลกายตมหาปฺริสฺตกฺขณฺณสุ อนวโย ฯ อถ โข พฺรหฺมาย พฺราหฺมโณ อุตฺตรโร
 มาณโว อามนฺเตสิ อยํ ตาต อุตฺตร สมโณ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิตฺโต
 วิเทหเส จาริกํ จรติ มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ ปณฺจมตฺเตหิ ภิกขุสฺสเทหิ ตํ โข ปน ภวนฺตํ
 โคตมํ เอวํกลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิตฺปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯ เปฯ
 สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตฺติติ เอหิ ตวํ ตาต อุตฺตร เณ สมโณ โคตโม
 เตนุปสงฺกม อฺปสงฺกมิตฺวา สมณํ โคตมํ ชานาหิ ยถิ วา ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ตถา สนฺตํเยว
 สทฺโท อพฺภุคฺคโต ยถิ วา โน ตถา ยถิ วา โส ภวํ โคตโม ตาถิโส ยถิ วา ตาถิโส ตยา

พราหมณวรรค

๑. พรหมายสูตร

พรหมายพราหมณ์ต้องการเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๕๘๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในวิเทหชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป. ก็สมัยนั้นแล พราหมณ์ชื่อพรหมายอาศัยอยู่ในเมืองมิลลา เป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุ ๑๒๐ ปี แต่กำเนิด ฐึบใครเทพ พร้อมทั้ง คัมภีร์นิพนธ์และคัมภีร์เกฏฐะ พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติहाสะเป็นที่ ๕ เข้าใจตัวบทเข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกยตะและตำราทำนายมหาปฐิสลักษณะ. พรหมายพราหมณ์ ได้ฟังข่าวมาว่า พระสมณโคตมสากยบุตร ทรงผนวชจากสากยสกุล เสด็จเที่ยวจาริกไปใน วิเทหชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ก็กิตติศัพท์ของท่านพระโคตม พระองค์นั้น จจร ไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จําแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มาร โลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ ลิ่นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล.

[๕๘๕]

ก็สมัยนั้นแล มานพชื่อว่าอุตตระ เป็นศิษย์ของพรหมายพราหมณ์เป็นผู้รู้ ฐึบใครเทพ พร้อมทั้งคัมภีร์นิพนธ์และคัมภีร์เกฏฐะ พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติहाสะเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจตัวบท เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกยตะและตำราทำนายมหาปฐิสลักษณะ. ครั้นนั้น พรหมายพราหมณ์ได้เรียกอุตตระมาพมาเล่าว่า ดูกรพ่ออุตตระ พระสมณโคตมสากยบุตรพระองค์นั้น ทรงผนวชจากสากยสกุล เสด็จเที่ยวไปในวิเทหชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ก็กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมพระองค์นั้น จจร ไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ฯลฯ ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล ไปเถิดพ่ออุตตระ พองไปเข้าเฝ้าพระสมณโคตม ถึงที่ประทับ แล้วจงรู้พระสมณโคตมว่า กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมพระองค์นั้นจจร ไปแล้ว เป็นจริงอย่างนั้นหรือว่าไม่เป็นจริงอย่างนั้น ท่านพระโคตมพระองค์นั้นเป็นเช่นนั้น หรือว่า ไม่เป็นเช่นนั้น เราทั้งหลายจักเห็นแจ้งท่านพระโคตมพระองค์นั้น เพราะพ่ออุตตระ. อุตตระมาพ ถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ข้าพเจ้าจ้กรู้ท่านพระโคตมพระองค์นั้นว่า กิตติศัพท์ของท่านพระโคตม จจร ไปแล้ว เป็นอย่างนั้นจริงหรือว่าไม่เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคตมพระองค์นั้นเป็นเช่นนั้น หรือ ว่าไม่เป็นเช่นนั้น ได้อย่างไรเล่า?

พ. ดูกรพ่ออุตตระ มหาปฐิสลักษณะ ๑๒ ประการ มาแล้วในมนต์ของเราทั้งหลาย ที่พระมหานุรุชประกอบแล้วย่อมมีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าอยู่ครอบครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีสมุทรสาคร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว ทรงมีราชอาณาจักรอันมั่นคง ทรงมีความเป็นผู้แก่กล้า ทรงแสมบุญด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ถุหนบดีแก้ว ปริณายกแก้ว

มยิ ตัม ภวนุตฺโต โคตมํ เทเสสฺสามาติ^๑ ๑ ยถากถิ ปณานิ โภ ตัม ภวนุตฺโต โคตมํ ชานิสฺสามิ ยถิ
 วา ตัม ภวนุตฺโต โคตมํ ตถา สนฺตํเยว สทฺโท อพฺภุคฺคโต ยถิ วา โน ตถา ยถิ วา โส ภวํ โค
 ตโม ตาติโส ยถิ วา น ตาติโสติ ๑ อาคตานิ โข ตาต อุตฺตร อมฺหากํ มนฺเตสฺสุ ทฺวตฺตีส
 มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ เยหิ สมนฺนาคตฺสฺส มหาปฺริสฺสทฺส เทวว คติโย ภวนฺติ อนนฺดฺวา สเจ อการิ
 อชฺฌาวสฺสติ ราชชา โหติ จกฺกวตฺติ ฐมฺมิโก ฐมฺมราชา จาตุรฺนโต วิชิตาวิ ชนปทตฺถา
 วิริยปฺปตฺโต สตฺตรตฺนสมนฺนาคโต ตสฺสึมานิ สตฺต รตฺนานิ ภวนฺติ เสยฺยถิํ จกฺกรตฺนํ
 หตฺถิรตฺนํ อสฺสรตฺนํ มณฺธิรตฺนํ อิตฺถิรตฺนํ กหปฺติรตฺนํ ปรีนํยกรตฺนเมว สตฺตมํ ปโรสฺสทฺส โข
 ปนสฺส ปฺปตฺตา ภวนฺติ สุรา วิรํจฺรฺปา ปฺรเสนปฺปมทฺทนา โส อิมํ ปจฺวี สาครปรีนตํ
 อทฺธเทณ อสฺตฺเถน ฐมฺเมน อภิวิชัย อชฺฌาวสฺสติ สเจ โข ปน อการสฺมา อนการิย
 ปพฺพชฺติ อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก วิวญฺจฺนโต อหํ โข ปน ตาต อุตฺตร มนฺตานํ
 กตฺตา^๒ ตฺวํ มนฺตานํ ปฏิกฺกเหตฺตาติ ๑

[๕๘๖]

เอวํ โภติ โข อุตฺตโร มาณโว พุรฺหุมายฺสฺส พุราหุมนฺสฺส ปฏิสฺสทฺวา อญฺญาสาสนา
 พุรฺหุมายฺสฺส พุราหุมนํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา วิเทหฺสฺส เยน ภควา เตน จาริกํ ปกฺกามิ
 อนุปฺพุเพน จาริกญฺจมาโน เยน ภควา เตนฺปสฺงกมฺมิ อุปสฺงกมฺิตฺวา ภควตา สทฺธี สมฺโมทิ
 สมฺโมทนียํ ถถํ สาราณียํ วิตฺสเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุตฺตโร
 มาณโว ภควโต กาเย ทฺวตฺตีส^๓ มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ สมฺมมฺนเนติ ๑ อทฺทสา โข อุตฺตโร
 บमाणโว ภควโต กาเย ทฺวตฺตีส มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ เขญฺยุเณน จเปตฺวา เทว ทฺวีสุ มหาปฺริสฺสทก-
 ขณฺเสฺส กงฺขติ วิจิกิञฺจติ นาธิมฺุจฺจติ น สํปสึทฺติ โกโสหิตฺเต จ วตฺถกฺุเยห ปหุตฺตชีวฺหตาย จ ๑

[๕๘๗]

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ ปสฺสติ โข เม อยํ อุตฺตโร มาณโว ทฺวตฺตีส มหาปฺริ-
 สทกฺขณานิ เขญฺยุเณน จเปตฺวา เทว ทฺวีสุ มหาปฺริสฺสทกฺขณฺเสฺส กงฺขติ วิจิกิञฺจติ นาธิมฺุจฺจติ น
 สํปสึทฺติ โกโสหิตฺเต จ วตฺถกฺุเยห ปหุตฺตชีวฺหตาย จาติ ๑ อถ โข ภควา ตถารูปํ อิทฺฐาภิสํ-
 ขาริ อภิสํขารสฺสี^๔ ยถา อทฺทส^๕ อุตฺตโร มาณโว ภควา^๖ โกโสหิตํ วตฺถกฺุเยห ๑ อถ โข ภควา
 ชิวํหํ นินฺนาเมตฺวา อุโปปี กณฺณโสตานิ อนุมฺสึ ปฏิมฺสึ อุโปปี นาสิกโสตานิ อนุมฺสึ ปฏิ

๑ ย. เวทิสฺสามาติ ๑

๒ ส. ทาตา ๑

๓ ย. ทฺวตฺตีส ๑

๔ ย. อภิสํขาสี ๑

๕ ย. อทฺทสา ๑

๖ ย. ภควโต ๑

พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย่ำยีเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้พระราชอาญา ไม่ต้องใช้ศาสตรา ทรงครอบครองแผ่นดินนี้อันมีสาครเป็นขอบเขต ถ้าและเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิตจะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคาคือกิเลสอันเปิดแล้วในโลก คุณรพื่ออุดตระ จันเป็นผู้สอนมนต์ ท่านผู้เรียนมนต์.

[๕๘๖]

อุตตรมาณพรับคำพรหมายุพราหมณ์แล้ว ลุกจากที่นั่ง ไหว้พรหมายุพราหมณ์ กระทำประทักษิณแล้ว หลีกจาริกไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ในวิเทหชนบท เทียวจาริก ไปโดยลำดับ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พิจารณาคุณภาพปริสลักษณะ ๑๒ ประการ ในพระกายของพระผู้มีพระภาค ได้เห็นมหาปริสลักษณะ ๑๒ ประการโดยมาก ในพระกายของพระผู้มีพระภาค เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ พระคชฐานอันเร้น อยู่ในฝัก ๑ พระชีวหาใหญ่ ๑ จึงยังเคลือบแคลงสงสัยไม่น้อยใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ในพระ มหาปริสลักษณะ ๒ ประการ.

[๕๘๗]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงมีพระดำริว่า อุตตรมาณพเห็นมหาปริสลักษณะ ๑๒ ประการของเรา โดยมากเว้นอยู่ ๒ ประการ คือ คชฐานอันเร้นอยู่ในฝัก ๑ ชิวหาใหญ่ ๑ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อยใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ในพระมหาปริสลักษณะ ๒ ประการ. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคจึงทรงบันดาลอิทธิบาทสังขาร ให้อุตตรมาณพได้เห็นพระคชฐานอันเร้นอยู่ในฝัก. และทรงแลพระชีวหาสอดเข้าช่องพระกรรณทั้งสองกลับไปมา สอดเข้าช่องพระนาสิกทั้งสองกลับไปมา ทรงแผ่พระชีวหาปิดมณฑลพระนลาตทั้งสิ้น.

[๕๘๘]

ครั้งนั้นแล อุตตรมาณพได้มีความคิดว่า พระสมณโคดมทรงประกอบด้วยมหาปริสลักษณะ ๑๒ ประการ อย่างกระนั้นเลย เราพึงติดตามพระสมณโคดม พึงดูพระอิริยาบถ ของพระองค์เถิด. ครั้งนั้นแล อุตตรมาณพได้ติดตามพระผู้มีพระภาคไป

[ସ୍ବସ୍ବ]

[ଶିଳ୍ପ]

៦ បុ. ច្បាប់តិប្បត្តិ ។

ตลอด ๗ เดือน คุณ พระฉายาติดตามพระองค์ไปจะนั้น ครั้งนั้น อุตตรมาณพได้ที่ขวจาริกไปทางเมืองมิถิลา ใน วิเทชนบท โดยล่วงไป ๗ เดือน เมื่อที่ขวจาริกไปโดยลำดับ ได้เข้าไปหาพรหมายูพราหมณ์ ที่เมืองมิถิลา ไหว้พรหมายูพราหมณ์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พรหมายูพราหมณ์ได้ถามว่า คุณรพ้ออุตตรมาณพ กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมพระองค์นั้นขจรไปแล้ว เป็นจริงอย่างนั้นไม่เป็นอย่างอื่นหรือ ก็ท่านพระโคตมพระองค์นั้นเป็นเช่นนั้นไม่เป็นเช่นนั้นแลหรือ?

มหาปริสตัลยณะ ๓๒ ประการ

[๕๘๘]

อุตตรมาณพตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กิตติศัพท์ของท่านพระโคตมพระองค์นั้น ขจรไปแล้วเป็นจริงอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น และท่านพระโคตมพระองค์นั้นเป็นเช่นนั้นจริง ไม่เป็นอย่างอื่น ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านพระโคตมพระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยมหาปริสตัลยณะ ๓๒ ประการ คือ ๑. ท่านพระโคตมพระองค์นั้นมีพระบาทประดิษฐานอยู่ด้วยดี แม้ข้อนี้ก็เป็นมหาปริสตัลยณะแห่งมหาบุรุษ ของท่านพระโคตมพระองค์นั้น ๒. มีลายจักร อันมี ชัก้าพั้นหนึ่ง มีกง มีดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวง เกิดภายใต้ฝ่าพระบาททั้งสอง ๓. ทรงมีพระสันยาว ๔. ทรงมีพระองคุลยาว ๕. ทรงมีฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม ๖. ทรง มีพระหัตถ์และฝ่าพระบาทเป็นลายตาข่าย ๗. ทรงมีพระบาทสูงนูน ๘. ทรงมีพระขงฆ์เรียวคัง แข็งเนื้อทราย ๙. ทรงประทับยืนตรง ไม่ค้อมลง ฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองลูบคลำพระขานุมณฑล ทั้งสองได้ ๑๐. ทรงมีพระคุษฐานเร้นอยู่ในฝัก ๑๑. ทรงมีพระฉวีวรรณดังทองคำ ๑๒. ทรงมีพระฉวีละเอียดดังผิวทองคำ เพราะทรงมีพระฉวีละเอียดผุดผ่องไม่ติดพระกาย ๑๓. ทรงมี พระโลมาขุมละเส้น ๑๔. ทรงมีพระโลมาปรายอนขึ้นเบื้องบนทุกเส้น สีเขียวดังดอกอัญชัน ขดเป็นมณฑลทักษิณาวฏ ๑๕. ทรงมีพระกายตรงดั่งกายพรหม ๑๖. ทรงมีพระกายเต็มในที่ ๗ แห่ง ๑๗. มีพระกายเต็มดั่งกึ่งกายเบื้องหน้าแห่งสี่ะ ๑๘. ทรงมีพระปฤษฎางค์เต็ม ๑๙. ทรงมีปริมณฑลดังต้นนิโครธ มีพระกายกับวาเท่ากัน ๒๐. ทรงมีพระศอกกลมเสมอ ๒๑. ทรงมี เส้นประสาทสำหรับรับรสหมดจดดี ๒๒. ทรงมีพระหนุดังคางราชสีห์ ๒๓. ทรงมีพระทนต์ ๔๐ ชี่ ๒๔. ทรงมีพระทนต์เสมอกัน ๒๕. ทรงมีพระทนต์ไม่ห่าง ๒๖. ทรงมีพระทาสฐะอันขาวงาม ๒๗. ทรงมีพระชีวหาใหญ่ยาว ๒๘. ทรงมีพระสุรเสียงดังเสียงพรหม ๒๙. ทรงมี พระเนตรดำสนิท ๓๐. ทรงมีดวงพระเนตรดังตาโค ๓๑. ทรงมีพระอุณาโลมขาวละเอียดอ่อนดังสำลี เกิดระหว่างพระขง ๓๒. มีพระเสีรกลมเป็นปริมณฑลดังประดับด้วยกรอบพระพักตร์ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านพระโคตมพระองค์นั้นทรงประกอบด้วยมหาปริสตัลยณะ ๓๒ ประการนี้แล. และท่านพระโคตมพระองค์นั้น เมื่อจะเสด็จดำเนิน ทรงก้าวพระบาทเบื้องขวาก่อน ไม่ ทรงยกพระบาทไกลนัก ไม่ทรงวางพระบาทใกล้นัก ไม่เสด็จดำเนินเร็วนัก ไม่เสด็จดำเนินช้านักเสด็จดำเนินพระขานูไม่กระทบพระขานู ข้อพระบาทไม่กระทบข้อพระบาท ไม่ทรงยกพระอุรสูง ไม่ทรงทอดพระอุรไปข้างหลัง ไม่ทรงกระแทกพระอุร ไม่ทรงส่ายพระอุร เมื่อเสด็จดำเนิน ระวังส่วนบนไม่หวั่นไหว ไม่เสด็จดำเนินด้วยกำลังพระกาย เมื่อทอดพระเนตร ทรงทอด พระเนตรด้วยพระกายทั้งหมด ไม่ทรงทอดพระเนตรขึ้นเบื้องบน ไม่ทรงทอดพระเนตรลงเบื้องต่ำ เสด็จดำเนินไม่ทรงเหลียวแล ทรงทอดพระเนตรประมาณชั่วแอก ยิ่งกว่านั้น พระองค์ทรงมี พระญาณทัสสนะอันไม่มีอะไรกัน. เมื่อเสด็จเข้าสู่ละแวกบ้าน ไม่ทรงยึดพระกาย ไม่ทรงย่อพระกาย ไม่ทรงห่อพระกาย ไม่ทรงส่ายพระกาย. เสด็จเข้าประทับนั่งอาสนะไม่ไกลนัก ไม่ไกลสั้น ไม่ประทับ นั่งเท้าพระหัตถ์ ไม่ทรงพึงพระกายที่อาสนะ. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงค่นองพระหัตถ์ ไม่ทรงค่นองพระบาท ไม่ประทับนั่งชันพระขานู ไม่ประทับนั่งซ้อนพระบาท ไม่ประทับนั่ง ย้นพระหนุ. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงครั่นคร้าม ไม่ทรงหวั่นไหว ไม่ทรงขลาด ไม่ทรงสะดุ้ง ทรง

พฺยาโม ตาวตทวสฺส กาโย ๑ สมวฏฺฏกฺขนฺโธ โข ปน โส ภวํ โคตโม รสตุตตสฺสคฺคิ โข
 ปน โส ภวํ โคตโม สีหหนุ โข ปน โส ภวํ โคตโม จตุตทิสทฺทนฺโต โข ปน โส ภวํ
 โคตโม สมทฺทนฺโต โข ปน โส ภวํ โคตโม อวิรพฺทนฺโต^๑ โข ปน โส ภวํ โคตโม
 สุตฺตกฺกทาสฺส โข ปน โส ภวํ โคตโม ปหุตฺตชีโวห โข ปน โส ภวํ โคตโม พุรหุตฺตสฺสโร
 โข ปน โส ภวํ โคตโม กรวิกภาณิ อภินิลเนตฺโต^๒ โข ปน โส ภวํ โคตโม โคปฺพุโม โข
 ปน โส ภวํ โคตโม อุณฺณา โข ปนสฺส โภโต โคตมสฺส ฅมฺกนฺตเร ชาตา โอทาทา
 มุทฺตลสนฺนิภา^๓ อุณฺ्हิสฺสโร โข ปน โส ภวํ โคตโม อิทฺมปิ ตสฺส โภโต โคตมสฺส
 มหาปฺริสฺสสฺส มหาปฺริสฺสทฺทกฺขนฺ ภาวติ ๑ อิมฺเหติ โข โส โภ^๔ ภวํ โคตโม
 ทวตฺถิสมฺหาปฺริสฺสทฺทกฺขนฺเหติ สมฺนฺนาคโต ๑ จจฺจนฺโต โข ปน โส ภวํ โคตโม ทกฺขิณฺเน^๕
 ปาเทน ปจฺมํ ปกฺกมฺติ โส นาติทฺฐเร ปาท์ อุตฺตรติ นาจฺจาสนฺเน ปาท์ นิกฺขปฺติ^๖ โส
 นาติสฺสํ จจฺจติ นาติสฺสํกํ จจฺจติ น จ อทฺทเวณ^๗ อทฺทวํ สงฺฆมฺมฺญฺเณโต จจฺจติ น จ โคปฺฝเกน
 โคปฺฝกํ สงฺฆมฺมฺญฺเณโต จจฺจติ โส จจฺจนฺโต น สตฺถิ อุนฺนามติ น สตฺถิ โอนามติ น สตฺถิ
 สนฺนามติ น สตฺถิ วินามติ จจฺจโต โข ปน ตสฺส โภโต โคตมสฺส อารทฺทกาโยว น^๘
 อิลฺลชฺติ น จ กายพฺเลน จจฺจติ อวโลเกนฺโต โข ปน โส ภวํ โคตโม สพฺพกาเยเนว อวโลเกติ
 โส น อทฺทํ อุลโลเกติ น อโร โอลโลเกติ น^๙ วิกฺเขปฺมาโน จจฺจติ ยฺยุมตฺตตฺถจ เปกฺขติ ตโต
 จสฺส อุตฺตรํ อนาวํ ฅาณทสฺสนํ ภาวติ ๑ โส อนฺตรมฺรํ ปวิสฺนฺโต น กายํ อุนฺนามติ น
 กายํ โอนามติ น กายํ สนฺนามติ น กายํ วินามติ ๑ โส นาติทฺฐเร นาจฺจาสนฺเน อาสนสฺส
 ปริวตฺตติ น จ ปาณินา อาลฺมพิตฺวา อาสเน นิสฺสิทติ น จ อาสนสฺสมี กายํ ปกฺขิปฺติ ๑ โส
 อนฺตรมฺเร นิสฺสินฺโน สฺมาโน น หตฺถกฺกจฺจํ อาปชฺชติ น ปาทกฺกจฺจํ อาปชฺชติ น จ อทฺทเวณ^{๑๐}
 อทฺทวํ อโรเปตฺวา นิสฺสิทติ น โคปฺฝเกน โคปฺฝกํ อโรเปตฺวา นิสฺสิทติ น จ ปาณินา หนฺกํ
 อุปทฺทเวตฺวา^{๑๑} นิสฺสิทติ ๑ โส อนฺตรมฺเร นิสฺสินฺโน^[๑๒] สฺมาโน น ฅมฺกติ น กมฺปติ น
 เวตติ น ปริตสฺสติ โส อจฺจนฺนํ อกมฺปิ อเวธี อปฺริตสฺสํ วิคตโลมฺหํโส วิเวกาวตฺโต จ ๑
 โส ภวํ โคตโม อนฺตรมฺเร นิสฺสินฺโน โหติ โส ปตฺโตทกํ ปฏฺฐิคฺคณฺหนฺโต น ปตฺตํ อุนฺนามติ น
 ปตฺตํ โอนามติ น ปตฺตํ สนฺนามติ น ปตฺตํ วินามติ โส ปตฺโตทกํ ปฏฺฐิคฺคณฺหาติ นาติโลกํ

๑ ย. อวิรพฺทนฺโต ๑

๒ ย. อภินิลเนตฺโต ๑

๓ ย. มุทฺตลสนฺนิภา ๑

๔ ย. โภติ นตฺถิ ๑

๕ ย. ทกฺขิณฺเนว ๑

๖ ย. นิกฺขปฺติ ๑

๗ ย. อทฺทเวณ อทฺทวํ ๑

๘ ย. นสฺสทโท นตฺถิ ๑

๙ ย. น จ วิกฺเขปฺมาโน ๑

๑๐ ย. อทฺทเวณ อทฺทวํ ๑

๑๑ ย. อุปาทิธิตฺวา ๑

๑๒ ย. วสฺสทโท ทิสฺสติ ๑

ปราศจากโลมาชาติชูชัน ทรงเวียนมาในวิเวก. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน เมื่อทรงรับน้ำล้างบาตร ไม่ทรงชูบาตรขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับน้ำล้างบาตรไม่น้อยนัก ไม่มากนัก. ไม่ทรงล้างบาตรดังขลุ่ยๆ ไม่ทรงหมุนบาตรล้าง ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงล้างบนพระหัตถ์ เมื่อทรงล้างพระหัตถ์แล้ว ก็เป็นอันทรงล้างบาตรแล้ว เมื่อทรงล้างบาตรแล้ว เป็นอันทรงล้างพระหัตถ์แล้ว. ทรงเทน้ำ ล้างบาตรไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก และทรงเทไม่ให้น้ำกระเซ็น. เมื่อทรงรับข้าวสุก ไม่ทรงชูบาตร ขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับข้าวสุก ไม่น้อยนัก ไม่มากนัก. ทรงรับกับข้าวเสวยอาหารพอประมาณกับข้าว ไม่ทรงน้อมคำข้าวให้เกิน กว่ากับ. ทรงเคี้ยวคำข้าวในพระโอฐสองสามครั้งแล้วทรงกลืน. เชื้อข้าวสุกยังไม่ระคนกันดี เล็กน้อย ย่อมไม่เข้าสู่พระกาย. ไม่มีเชื้อข้าวสุกสกลินคือน้อยเหลืออยู่ในพระโอฐ. ทรงน้อมคำข้าวเข้าไปแต่กึ่งหนึ่ง. ทรงทราบรสได้อย่างดีเสวยอาหาร แต่ไม่ทรงทราบด้วยดีด้วยอำนาจความกำหนัดในรส. เสวยอาหารประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ ไม่เสวยเพื่อเล่น ๑ ไม่เสวยเพื่อมัวเมา ๑ ไม่เสวยเพื่อประดับ ๑ ไม่เสวยเพื่อตกแต่ง ๑ เสวยเพียงเพื่อดำรงพระภิกษุนี้ไว้ ๑ เพื่อยังพระ ชนมชีพให้เป็นไป ๑ เพื่อป้องกันความลำบาก ๑ เพื่อทรงอนุเคราะห์พรหมจรรย์ ๑ ด้วยทรงพระ ดำริว่า เพียงเท่านั้นก็จักกำจัดเวทนาเก่าได้ จักไม่ให้เกิดเวทนาใหม่เกิดขึ้น ร่างกายของเราจักเป็นไปสะดวก จักไม่มีโทษ และจักมีความอยู่สำราญ. เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว เมื่อจะทรงรับน้ำ ล้างบาตร ไม่ทรงชูบาตรขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ. ทรงรับน้ำล้างบาตรไม่น้อยนัก ไม่มากนัก. ไม่ทรงล้างบาตรดังขลุ่ยๆ ไม่ทรงหมุน บาตรล้าง ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงล้างบนพระหัตถ์. เมื่อทรงล้างพระหัตถ์แล้ว ก็เป็นอัน ทรงล้างบาตรแล้ว เมื่อทรงล้างบาตรแล้ว ก็เป็นอันล้างพระหัตถ์แล้ว. ทรงเทน้ำล้างบาตรไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก และทรงเทไม่ให้น้ำกระเซ็น. เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงวางในที่ไมไกลนัก ไม่ใกล้นัก จะไม่ทรงต้องการบาตรก็หาไม่ได้ แต่ก็ไม่ได้ตามรักษายาตราจน เกินไป. เมื่อเสวยเสร็จแล้ว ประทับนั่งเฉยอยู่ครู่หนึ่ง. แต่ไม่ทรงยังเวลาแห่งการอนุโมทนาให้ล่วงไป. เสวยเสร็จแล้วก็ทรงอนุโมทนา ไม่ทรงคิดเวียนกัณฑ์นั้น ไม่ทรงหวังกัณฑ์อื่น. ทรงชี้แจงให้บริษัทนั้นเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา. ครั้นแล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จไป. ไม่เสด็จเร็วนัก ไม่เสด็จช้านัก ไม่ผลุนผลันเสด็จไป. ไม่ทรงจิ้วรสูงเกินไป ไม่ทรงจิ้วรต่ำเกินไป ไม่ทรงจิ้วรแน่นติดพระกาย ไม่ทรงจิ้วรกระจุยกระจายจากพระกาย. ทรงจิ้วรไม่ให้ลมพัดแหวกได้. ผู้เฝ้าละอองไม่ติดพระกาย. เสด็จถึงพระอารามแล้วประทับนั่ง ครั้นประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวายแล้ว จึงทรงล้างพระบาท. ไม่ทรงประกอบการประดับพระบาท. ทรง ล้างพระบาทแล้วประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงพระสติไว้เบื้องพระพักตร์. ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนพระองค์เอง ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ประทับนั่ง ทรงดำริแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งปวง. เมื่อประทับอยู่ในพระอาราม ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงขอบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา. ทรงมีพระสุรเสียงอันก้องเปล่งออกจากพระโอฐ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ สดสสสว ๑ ฐู่ได้ชัดเจน ๑ ไพเราะ ๑ ฟังง่าย ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พร่า ๑ พระสุรเสียงลึก ๑ มีกังวล ๑. บริษัทจะอย่างไร ก็ทรงให้เข้าใจด้วยพระสุรเสียงได้ พระสุรเสียงมิได้ก้องออกนอกบริษัท. คนทั้งหลายที่ท่านพระโคตมทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถาเมื่อลุกจากที่นั่งไป ยังเหลือวาทะโดยไม่อยากจะละไป ต่างรำพึงว่า เราได้เห็นท่านพระ โคตมพระองค์นั้นเสด็จดำเนิน ประทับยืน เสด็จเข้าละแวกบ้าน ประทับนั่งนั่งในละแวกบ้าน กำลังเสวยภัตตาหารในละแวกบ้าน เสวยเสร็จแล้วประทับนั่งนั่ง เสวยเสร็จแล้วทรงอนุโมทนาเมื่อเสด็จกลับมายังพระอาราม เมื่อเสด็จถึงพระอารามแล้วประทับนั่งนิ่งอยู่ เมื่อประทับอยู่ในพระอาราม กำลังทรงแสดงธรรมในบริษัท ท่านพระ โคตมพระองค์ นั้นทรงพระคุณเช่นนี้ๆ และทรงพระคุณยิ่งกว่าที่กล่าวแล้วนั้น.

นาติพหู ๑ โส น ขุขุขุการกัม ปตฺตํ โชวติ น สัมปริวตฺตกัม ปตฺตํ โชวติ น ปตฺตํ ภูมียิ
 นิภิชิตฺวา หตฺเถ โชวติ ๑ หตฺเถสุ โชเตสุ ปตฺโต โชโต โหติ ปตฺเต โชเต หตฺถา โชตา
 โหนติ ๑ โส ปตฺโตทกัม จฏฺเทติ นาติทฺเฐ นาจฺจาสนฺเน น จ วิจฺจทฺทียมาโน ๑ โส โอทนํ
 ปฏิกุณฺณ-หนฺโต น ปตฺตํ อุนฺนาเมติ น ปตฺตํ โอนาเมติ น ปตฺตํ สนนาเมติ น ปตฺตํ
 วินาเมติ ๑ โส โอทนํ ปฏิกุณฺณหาติ นาติโถกัม นาติพหู ๑ พุณฺชนํ^๑ ปน โส ภวํ โคตโม
 ปฏิกุณฺณหาติ^๒ พุณฺชนมตฺตาย อหาเรติ น จ พุณฺชนเนน อาโลปี อตินาเมติ ๑ ทวตฺติกฺขตฺตํ
 โข^๓ ภวํ โคตโม มุเข อาโลปี สัมปริวตฺเตตฺวา อชฺโฆหรติ ๑ น จสฺส กาจิ โอทนมิลฺลชา
 อลัมภินา กายํ ปวิสติ ๑ น จสฺส กาจิ โอทนมิลฺลชา มุเข อวสิฏฺฐา โหติ ๑ อทฺธมา^๔ อาโลปี
 อุปนาเมติ ๑ รสปฏิสํเวที โข ปน โส ภวํ โคตโม อาหารํ อหาเรติ โน จ รสราคะปฏิสํเวที ๑
 อฏฺฐงฺกสมนฺนาคตํ โข ปน โส ภวํ โคตโม อาหารํ อหาเรติ เนว ทวายน น มทายน น
 มณฺฑนายน น วิภูสณายน ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส จิตฺตยา ยาปนายน วิหีสฺสปรตฺติยา^๕
 พรหมจฺริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณญจ เวทนํ ปฏิหฺงขามิ นวญจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ
 ยาทฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ฆาสฺสวិหารอ จาติ ๑ โส ภูตฺตาวิ ปตฺโตทกัม ปฏิกุณฺณ-หนฺโต
 น ปตฺตํ อุนฺนาเมติ น ปตฺตํ โอนาเมติ น ปตฺตํ สนนาเมติ น ปตฺตํ วินาเมติ ๑ โส ปตฺโตทกัม
 ปฏิกุณฺณหาติ นาติโถกัม นาติพหู ๑ โส น ขุขุขุการกัม ปตฺตํ โชวติ น สัมปริวตฺตกัม ปตฺตํ
 โชวติ น ปตฺตํ ภูมียิ นิภิชิตฺวา หตฺเถ โชวติ ๑ หตฺเถสุ โชเตสุ ปตฺโต โชโต โหติ ปตฺเต
 โชเต หตฺถา โชตา โหนติ ๑ โส ปตฺโตทกัม จฏฺเทติ นาติทฺเฐ นาจฺจาสนฺเน น จ
 วิจฺจทฺทียมาโน ๑ โส ภูตฺตาวิ น ปตฺตํ ภูมียิ นิภิชิตฺวา นาติทฺเฐ นาจฺจาสนฺเน น จ
 อนตฺถิโก ปตฺเตน โหติ น จ อติเวลานุรฺกฺขิ ปตฺตสฺมี ๑ โส ภูตฺตาวิ มุหุตฺตํ ตฺณฺหิ
 นิสิตฺติ ๑ น จ อนฺโมทนสฺส กาลมตินาเมติ ๑ โส ภูตฺตาวิ อนฺโมทนํ น ตํ ภตฺตํ ครหติ
 น อณฺณํ ภตฺตํ ปฏิกงฺขติ ๑ อณฺณทตฺถุ^๖ ฐมฺมียา กถาย ตํ ปริสํ สนนทฺสเสติ สมหาเปติ
 สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ๑ โส ตํ ปริสํ ฐมฺมียา กถาย สนนทฺสเสตฺวา สมหาเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา
 สมฺปหํเสตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมติ ๑ โส นาติสึหํ กจฺจติ นาติสณฺนิกํ กจฺจติ น จ
 มุณฺจิจฺจุกาโมญ กจฺจติ ๑ น จ ตสฺส โภโต โคตมสฺส กายเ จีวรํ อจฺจุกฺกฏฺจํ โหติ น จ
 อจฺจุกฺกฏฺจํ น จ กายสฺมี อลฺลีนํ น จ กายสฺมา^๗ อปฺกฏฺจํ ๑ น จ^๘ โภโต โคตมสฺส

๑ เขตฺถนฺตเร โขสทฺโท ทิสฺสติ ๑

๒ ย. อธิ ปาโชนตฺถิ ๑

๓ ย. เขตฺถนฺตเร ปน โสติ ทิสฺสติ ๑

๔ ย. อถาปริ ๑

๕ ย. วิหีสฺส...

๖ ย. อณฺณทตฺถุ ๑

๗ ย. กายสฺมี ๑

๘ ย. น จ ตสฺส ๑

กายสุมี^๑ วาโต จีวร^๒ อสัหวติ^๓ ๑ น จ ตสฺส โภโต โคตมสฺส กายเ รโฆชลลํ ปาเท
 ปกฺขาลเถติ ๑ น จ โส ภวํ โคตโม ปาทมณฺฑนํ นโยคมนฺยุตฺโต วิหริติ ๑ โส ปาเท
 ปกฺขาลเถวา นิสิตฺติ ปลฺลงกํ อากุชิตฺวา อุชฺฐํ กายํ ปณฺธิชฺชา ย ปริมุขํ สติ อูปฏฺฐเปตฺวา ๑ โส
 เนว อุตฺตพฺยาพาธาย เจเตติ น ปรพฺยาพาธาย เจเตติ น อุภยพฺยาพาธาย เจเตติ ๑ อุตฺตหิตํ
 ปรหิตํ อุภยหิตํ สพฺพโลกहितเมว โส ภวํ โคตโม จินฺนเตนฺโต นิสินฺโน โหติ ๑ โส อารามกโต
 ปริสฺติ^๔ ฌมฺมํ เทเสติ น ตํ ปริสํ อุตฺตสาเทติ น ตํ ปริสํ อปฺสาเทติ อณฺณทตฺถํ ฌมฺมียา กถาย
 ตํ ปริสํ สนฺทสฺเสติ สมากเปติ สมุตฺเตเชติ สมปฺหํเสติ ๑ อฏฺฐจฺงกสมนฺนาคโต โข ปนสฺส
 โภโต โคตมสฺส มุขโต ฌมฺโส นิจฺจรติ วิสฺสณฺโณ จ วิญฺญเยโย จ มณฺชฺร จ สวณฺเณโย จ
 วินฺทฺร จ อวิสารี จ คมฺภีโร จ นินฺนาที จ ๑ ยถา ปริสํ โข ปน โส ภวํ โคตโม สเรณ
 วิญฺญาเปติ น จสฺส พหิทฺธา ปริสาย ฌมฺโส นิจฺจรติ ๑ เต เตเน โภตา โคตเมน ฌมฺมียา
 กถาย สนฺทสฺสีตา สมากปีตา สมุตฺเตชิตา สมปฺหํสีตา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมณฺติ
 อวโลกยมาเนว อวิหฺนฺตภาเวน^๕ อทฺทสาม โข มยฺ โภ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ กจฺจนฺตํ
 อทฺทสาม จิตํ อทฺทสาม อนฺตรฌมํ ปวิสฺสนฺตํ อทฺทสาม อนฺตรฌมเร นิสินฺนํ ตฺถหิฏฺถํ
 อทฺทสาม อนฺตรฌมเร ภูณฺชนฺตํ อทฺทสาม ภูตฺตาวี นิสินฺนํ ตฺถหิฏฺถํ อทฺทสาม ภูตฺตาวี
 อนฺโมทนฺตํ อทฺทสาม อารามํ อากจฺจนฺตํ^๖ อทฺทสาม อารามกตํ นิสินฺนํ ตฺถหิฏฺถํ อทฺทสาม
 อารามกตํ ปริสฺติ ฌมฺมํ เทเสนฺตํ เอทิสฺส จ เอทิสฺส จ โส ภวํ โคตโม ตโต จ ภิกฺขุโยติ ๑

[๕๕๐]

เอวํ วุตฺเต พุรฺพหํ พุราหุมนํ อฏฺฐายาสนา เอกํ สํ อุตฺตราสงฺกํ กริตฺวา เยน ภควา
 เตนฺนชฺชลิมนฺปณฺณเมตฺวา ติกฺขตฺตํ อุทามํ อุทานเสี นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
 ... นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาดิ^๗ อปฺเปวนาม มยฺ กทาจิ กรหจิ เตน
 โภตา โคตเมน สทฺธี สมากจฺญะยาม อปฺเปวนาม สียา โกจิเทว กถาสลฺลาโปติ ๑

[๕๕๑]

อถ โข ภควา วิเทเหสฺส อณฺุปปุเพน จาริกญฺจรมาโน เยน มิถิลา ตทวสฺริ ๑ ตตร สฺสํ
 ภควา มิถิลา ยํ วิหริติ มจฺจเทวมุพฺพน^๘ ๑ อสฺสสํ โข มิถิเลชฺชกา พุราหุมนคฺคหปติกา สมโณ ขล
 โภ โคตโม สกฺยปฺตโต สกฺยกุลา ปพฺพชฺชิตอ วิเทเหสฺส จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเมน
 สทฺธี ปณฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ มิถิลํ อณฺุปปตโต มิถิลา ยํ วิหริติ มจฺจเทวมุพฺพน ตํ โข ปน

๑ ย. กายมฺหา ๑

๒ ย. อปฺวหติ ๑

๓ ย. ปริสฺติ ๑

๔ ย. อวิหฺนฺตภาเวน ๑

๕ ย. กจฺจนฺตํ ๑

๖ ย. อติสทฺโท นคฺคิ ๑

๗ ย. มชา... ๑

[๕๕๐]

เมื่ออุตรมาณพกล่าวอย่างนี้แล้ว พรหมายูพราหมณ์ลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเฉียง บ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางที่ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วเปล่งอุทานขึ้น ๓ ครั้งว่า ขอ นอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มี พระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วคิดว่า โฉนหนอ เราจึงจะได้สมาคมกับท่าน พระโคตมพระองค์นั้นสักครั้งคราว โฉนหนอ จะพึงได้เจรจาปราศรัยสักหน่อหนึ่ง?

[๕๕๑]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จไปในวิเทหชนบทโดยลำดับ เสด็จถึงเมืองมิลลา ได้ทราบว่ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ มฆเทวอัมพวัน ใกล้เมืองมิลลา.พราหมณ์และคฤหบดีชาวเมืองมิลลา ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคตมศากย บุตร ทรงผนวชจาก ศากยสกุล เสด็จเที่ยวจาริกไปในวิเทหชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูปเสด็จถึงเมืองมิลลาแล้ว ประทับอยู่ ณ มฆเทวอัมพวัน ใกล้เมืองมิลลา ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้น จจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนี้ ย่อมเป็นความดีแล. ลำดับ นั้นแล พราหมณ์และคฤหบดีชาวเมืองมิลลา ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้ว บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งนิ่งอยู่

ภควันโต โคตมัม เอวักลยาโณ กิตติสัทโท อพภูคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทฺธो
 วิชชาจรณสมุปฺพนํ สุกฺโข โลกวินฺนํ อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สุตฺตา เทวมนุสฺसानํ พุทฺธो
 ภควา โส อิมํ โลกํ สเวทกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสสมณพฺราหฺมณํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ
 อภิญฺญา สจฺฉิกคฺวา ปเวเทติ โส ฐมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺฌเอกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ
 สาคถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺพณํ ปรีสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ
 อรหํ ทสฺสํ โหติติ ฯ อถ โข มิถิเลยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมํ
 อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกฺกเจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺถิ อุปฺเปกฺกเจ ภควตา สทฺธิ
 สมฺโมทิตฺถิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺถิ อุปฺเปกฺกเจ เยน ภควา
 เตนฺยชฺฌิมปฺปณามตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺถิ อุปฺเปกฺกเจ ภควโต สนฺติเก นามโคตฺตํ สเวตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตฺถิ อุปฺเปกฺกเจ ตฺถนํหิฏฺฐตา เอกมนฺตํ นิสิตฺถิ ฯ

[๕๘๒]

อสุโสสิ โข พฺรหฺมายุ พฺราหฺมโณ สมโณ ขลฺล โภ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา
 ปพฺพชิตฺ [*] มิถิลา ยํ วิหเรติ มจฺจเทวมนฺตํ ฯ อถ โข พฺรหฺมายุ พฺราหฺมโณ สมพฺพหฺมเลหิ
 มาณวเกหิ สทฺธิ เยน มจฺจเทวมนฺตํ เตนฺอุปสงฺกมํ ฯ อถ โข พฺรหฺมายุโน พฺราหฺมณสฺส
 วิทฺฐเร อมฺพวนสฺส เอตทโหสิ น โข เมตํ ปฏฺฐูปํ โยหํ ปุพฺเพ อปฺปฏฺฐิตฺวิทิตฺ สมนํ
 โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยนฺติ ฯ อถ โข พฺรหฺมายุ พฺราหฺมโณ อณฺดตฺรํ มาณวํ
 อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ มาณวก เยน สมโณ โคตโม เตนฺอุปสงฺกมํ อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน
 สมนํ โคตมํ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺฉานํ พลํ ฝาสฺวิหารํ ปุจฺจ พฺรหฺมายุ โภ โคตม
 พฺราหฺมโณ ภวนฺตํ โคตมํ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺฉานํ พลํ ฝาสฺวิหารํ ปุจฺจตฺติ เอวณฺจ
 วเทหิ พฺรหฺมายุ โภ โคตม พฺราหฺมโณ ชินฺโณ วุฑฺฒโณ มหฺลลโก อทฺธคฺโค วโยนฺอุปฺตฺโต
 วิสวสฺสสฺสติกโก ชาตียา ตินฺณํ เวทานํ ปารกฺข สนิมฺมณฺฑเกฏฺฐกานํ สากฺขรปฺปเกทานํ
 อิติหาสฺปญฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตมมหาปฺริสฺสทกฺขณฺโส อนวโย ยาวตา โภ พฺราหฺมณ
 คหปติกา มิถิลา ยํ ปฏฺฐิวนฺตํ พฺรหฺมายุ เตสํ พฺราหฺมโณ อคฺคฺมกฺขายติ ยทิตํ โภเคหิ
 พฺรหฺมายุ เตสํ พฺราหฺมโณ อคฺคฺมกฺขายติ ยทิตํ มนฺเตหิ พฺรหฺมายุ เตสํ พฺราหฺมโณ
 อคฺคฺมกฺขายติ ยทิตํ อายฺยนา เจว ยสฺสา จ โส โภโต โคตมสฺส ทสฺสกาโมติ ฯ

[๕๘๓]

เอวํ โภติ โข โส มาณวโก พฺรหฺมายุสฺส พฺราหฺมณสฺส ปฏฺฐิสฺสุตฺวา เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺถิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา
 เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ จิตฺโต โข^๒ มาณวโก ภควนฺตํ เอตทโวจ พฺรหฺมายุ โภ โคตม

๑ ย. เอตฺถนฺตเร มิถิลํ อนฺอุปฺตฺโตติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ย. โส มาณโว ฯ

ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พรหมายูพราหมณ์เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๕๘๒]

พรหมายูพราหมณ์ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศากยสกุล ประทับอยู่ ณ มมเทวอัมพวัน ใกล้เมืองมิถิลา. ครั้นนั้นแล พรหมายูพราหมณ์พร้อมด้วยมาณพ เป็นอันมาก พากันเข้าไปยังมมเทวอัมพวัน. ลำดับนั้น พรหมายูพราหมณ์ ได้มีความคิดขึ้นในที่ไม่ไกลมมเทวอัมพวันว่า การที่เราไม่ทูลให้ทรงทราบเสียก่อน พึงเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม ไม่สมควรแก่เราเลย. ลำดับนั้น พรหมายูพราหมณ์เรียกมาณพคนหนึ่งมากล่าวว่า มานัณเณ พ่อมานพ พอดีเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมถึงที่ประทับ แล้วจงทูลถามพระสมณโคดมถึงควมมีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงกระปรีกระเปรา มีพระกำลัง ทรงพระสำราญ ตามคำ ของเราว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม พรหมายูพราหมณ์ทูลถามท่านพระโคดมถึงควมมีพระอาพาธน้อย ทรงพระสำราญ และจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม พรหมายูพราหมณ์เป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัย มาโดยลำดับ มีอายุ ๑๒๐ ปี แต่เกิดมา รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนฺฑุและคัมภีร์เกฏฺฐะ พร้อมทั้งประเภทอักษร มีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ ๕ เข้าใจ ด้วยท เข้าใจไวยากรณฺ์ ข่านาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายนมหาปริสสัถยณะ ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ พราหมณ์และคฤหบดีมีประมาณเท่าใด ย่อมอยู่อาศัยในเมืองมิถิลา พรหมายูพราหมณ์ ปรากฏว่าเลิศกว่าพราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น เพราะโกตะ เพราะมนต์ เพราะอายุและยศ ท่านปรารถนาจะมาเฝ้าท่านพระโคดม.

[๕๘๓]

มาณพนั้นรับคำพรหมายูพราหมณ์แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม พรหมายูพราหมณ์ทูลถาม ท่านพระโคดมถึงควมมีพระอาพาธน้อย ... ทรงพระสำราญ ข้าแต่ท่านพระโคดม พรหมายูพราหมณ์ เป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ... ท่านปรารถนาจะมาเฝ้าท่านพระโคดม พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาณพ พรหมายูพราหมณ์ ย่อมรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด.

ครั้งนั้นแล มาณพนั้นจึงเข้าไปหาพรหมายูพราหมณ์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะ พรหมายูพราหมณ์ว่า ท่านเป็นผู้อันพระสมณโคดมทรงประทานโอกาสแล้ว จงรู้กาลอันควร ในบัดนี้เถิด.

พราหมโณ ภวนุตฺโต โคตมํ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺฉานํ พลํ ฌาสฺววิหารํ ปุจฺจติ พฺรหฺมาเย
 โภ โกตม พฺรหฺมาเย ฌินฺโณ วุฑฺโฒ มหฺลลโก อทฺธคโต วโยนุปฺปตฺโต วิสวสฺสสฺติโก
 ชาตียา คินฺณํ เวทานํ ปารกฺข สนิชฺฌนุเกฏฺฐานํ สาธุรปฺปเกทานํ อิติหาสปลฺลจฺฉมานํ ปทโก
 เวยยากรโณ โลกายตมมหาปฺริสฺสทกฺขณฺณสฺส อนวโย ยาวตา โภ พฺรหฺมาเยคคหฺปติกา มิตฺถายํ
 ปฏฺวิสฺสนฺติ พฺรหฺมาเย เตสํ พฺรหฺมาเย อคฺคฺมกฺขายติ ยทิตํ โภเคหิ พฺรหฺมาเย เตสํ
 พฺรหฺมาเย อคฺคฺมกฺขายติ ยทิตํ มนฺเตหิ พฺรหฺมาเย เตสํ พฺรหฺมาเย อคฺคฺมกฺขายติ ยทิตํ
 อายุนา เจว ยสฺสา จ โส โภโต โคตมสฺส ทสฺสนกาโมติ ฯ ยสฺสทานิ มาณว
 พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย กาลํ มลฺลยตีติ ฯ อถ โข โส มาณวโก เยน พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย เอตทโวจ กตาวกาโส โข ภวํ สมณ
 โคตเมน ยสฺสทานิ ภวํ กาลํ มลฺลยตีติ ฯ

[๕๘๔]

อถ โข พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข สา ปริสา
 พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย ทูโรตฺวา อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวา โอรัมตถ โอภาสมกาสิ ยถาตํ ฌาตสฺส
 ยสฺสตีโน ฯ อถ โข พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย ตํ ปริสํ เอตทโวจ อลํ โภ นิสีทถ ตูเมห สเก
 อาสเน อิทาหํ สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติเก นิสีทิสฺสามิติ ฯ อถ โข พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิตํ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ
 วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิตํ ฯ เอก-มนฺตํ นิสินฺโน โข พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย ภควโต กาย
 ทฺวตฺตีส มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ สมฺมมฺนเนสิ ฯ อทฺทสา โข พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย ภควโต กาย
 ทฺวตฺตีส มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ เขยฺยเยน จเปตฺวา เทว ทฺวิสฺส มหาปฺริสฺสทกฺขณฺณสฺส กงฺขติ
 วิจิจฺฉนฺติ นาริณฺจฺฉนฺติ น สํปสฺสิทํ โภโสหิตํ จ วตฺถคฺคฺเยห ปหฺตชิวฺหตาย จ ฯ อถ โข
 พฺรหฺมาเย พฺรหฺมาเย ภควนฺตํ กถาหิ อชฺฌณกาสิ

เย เม ทฺวตฺตีสํสาติ สุตฺตา มหาปฺริสฺสทกฺขณา
 ทฺเว เตสํ น ปสฺสามิ โภโต กายสฺมิ โคตม
 กจฺจิ โภโสหิตํ โภโต วตฺถคฺคฺเยหํ นรุตฺตม
 นาริสฺสหา นาม สวฺหยา^๑ กจฺจิ ชิวฺหา นรุตฺติกา
 กจฺจิ ปหฺตชิวฺหาสิ ยถาตํ ชานิยามเส
 นินฺนามเยตํ ตนฺนํ กงฺขํ วินย โน อีเส
 ทิฏฺฐจฺฉมฺมทิตฺตฺถาย สมฺปฺปายสฺสุยาย จ
 กตาวกาสา ปุจฺฉาม ยงฺกิลฺลิจิ อภิปตฺติตฺตฺถนฺติ ฯ

[๕๘๕]

๑ ม. นาริสมานสวฺหยาติ ทิสฺสตี ฯ

พรหมายุพราหมณ์ขอดูพระชีวหาและพระคุษะ

[๕๘๔]

ลำดับนั้น พรหมายุพราหมณ์ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค. บริษัทนั้นได้เห็น พรหมายุพราหมณ์มาแต่ไกล จึงรีบลุกขึ้นให้โอกาสตามสมควรแก่ผู้มีชื่อเสียง มียศ. ครั้งนั้นพรหมายุพราหมณ์ได้กล่าวกะบริษัทนั้นว่า อย่าเลยท่านผู้เจริญทั้งหลาย เจริญท่านทั้งหลายนั่งบน อาสนะของตนๆ เราจักนั่งในสำนักแห่งพระสมณโคดมนี้. ลำดับนั้น พรหมายุพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึก ถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วพิจารณาครุหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ ในพระกายของพระผู้มีพระภาค. ได้เห็นมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการโดยมากเว้นอยู่ ๒ ประการ คือ พระคุษฐานอันเร้นอยู่ในฝัก ๑ พระชีวหาใหญ่ ๑ จึงยังเคลือบแคลง สงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระมหาปริสลักษณะ ๒ ประการ. ลำดับนั้น พรหมายุพราหมณ์ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

ข้าแต่พระโคตม มหาปริสลักษณะ อันข้าพเจ้าได้สดับมาว่า
๓๒ ประการ แต่ยังไม่เห็นอยู่ ๒ ประการในพระกายของ
พระองค์ท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่านรชน พระคุษฐาน
ของพระองค์ท่านเร้นอยู่ในฝัก ที่ผู้ฉลาดกล่าวว่า คล้ายนารีหรือ
พระชีวหาได้รลลักษณะหรือ พระองค์มีพระชีวหาใหญ่หรือ โฉน
ข้าพเจ้าจึงจะทราบความชื่อนั้น ขอพระองค์ทรงค่อนนำ
พระลักษณะนั้นออก ขอได้โปรดทรงกำจัดความสงสัยของ
ข้าพเจ้าเถิด ข้าแต่ท่านฤาษี ถ้าพระองค์ทรงประทานโอกาส
ข้าพเจ้าจะขอลดถามปัญหาที่ข้าพเจ้าปรารถนาอีกอย่างหนึ่ง เพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลในปัจจุบัน และเพื่อความสุขในสัมปรายภพ.

[๕๘๕]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า พรหมายุพราหมณ์นี้ เห็น มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการของเราโดยมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ คุษฐานอันเร้นอยู่ในฝัก ๑ ลิ้นใหญ่ ๑ ยังเคลือบแคลง สงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในมหาป

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ ปสฺสติ โข เม อัย พุรุฬมายู พุราหุณเณ ทวตฺตีส
 มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ เขญฺญเยน จเปตฺวา เทว ทวิสุ มหาปฺริสฺสทกฺขณเณสุ กงฺขติ วิจิจฺจติ นาธิมุจฺจติ
 น สํปสีทติ โกโสหิตเ จ วตฺตคฺคฺเยห ปหุตฺตชีวฺหตฺยา จาติ ฯ อถ โข ภควา ตถารูปี
 อิทฺฐาภิสงฺขาริ อภิสงฺขารสฺสึ ยถา อทฺทส พุรุฬมายู พุราหุณเณ ภควโต โกโสหิตํ วตฺตคฺคฺยหํ ฯ
 อถ โข ภควา ชีวหํ นินฺนาเมตฺวา อุโปปี กณฺณโสทานิ อนุมฺสึ ปฏิมฺสึ อุโปปี นาสิกโสทานิ
 อนุมฺสึ ปฏิมฺสึ เกวลกปฺปํ นลาภฺมณฺฑลํ ชีวฺหาเย จาเทสิ ฯ อถ โข ภควา พุรุฬมายู
 พุราหุณฺณํ คาคาหิ อชฺฌภาสิ

เย เต ทวตฺตีสํสาติ สุตฺตา มหาปฺริสฺสทกฺขณา
 สพฺเพ เต มม กายสฺมี มา เต กงฺขาหุ พุราหุณฺณ
 อภิญฺญเยยฺย อภิญฺญาตํ ภาวเตตฺตํ พุพฺพจ ภาวิตํ
 ปหาตพฺพิ ปหีนํ เม ตสฺมา พุทฺโธสฺมี พุราหุณฺณ
 ทิฏฺฐธมฺมมิตฺตตฺถาย สมฺปฺปายสุขาย จ
 กตาวกาโส ปุจฺจสฺส ยงฺกิญฺจิ อภิปตฺติตฺนฺติ ฯ

[๕๘๖]

อถ โข พุรุฬมายูสุส พุราหุณฺณสุส เอตทโหสิ กตาวกาโส โขมฺหิ สมณฺณ โคตเมน กิ
 นฺุ โข อหํ สมณฺณ โคตมํ ปุจฺจเยยฺย ทิฏฺฐธมฺมิกํ วา อตฺถํ สมฺปฺปายิกํ วาติ ฯ อถ โข
 พุรุฬมายูสุส พุราหุณฺณสุส เอตทโหสิ กุสโล โข อหํ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อตฺถานํ อญฺเญปี มํ
 ทิฏฺฐธมฺมิกํ อตฺถํ ปุจฺจนฺติ ยนฺนฺนาหํ สมณฺณ โคตมํ สมฺปฺปายิกเมว อตฺถํ ปุจฺจเยยฺยนฺติ ฯ
 อถ โข พุรุฬมายู พุราหุณเณ ภควนฺตํ คาคาหิ อชฺฌภาสิ

กถํ โข พุราหุณเณ โหติ กถํ ภวติ เวทฺฐ
 เตวฺชฺช โภ กถํ โหติ โสตุถิโย กิณฺติ วุจฺจติ
 อรหํ โภ กถํ โหติ กถํ ภวติ เกวลี
 มุนิ จ โภ กถํ โหติ พุทฺโธ กิณฺติ ปวฺวจฺจติติ ฯ

[๕๘๗]

อถ โข ภควา พุรุฬมายู พุราหุณฺณํ คาคาหิ ปุจฺจภาสิ
 ปุพฺเพนิวาสํ โย เวที สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
 อโธ ชาติกฺขยํ ปตฺโต อภิญฺญาไวสีโต มุนิ
 จิตฺตํ วิสุทฺธํ ชานาติ มุตฺตํ ราเคหิ สพฺพโส

ริสลักษณะ ๒ ประการ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบันดาลอิทธิภังขาร ให้พรหมายูพราหมณ์ได้เห็นพระคฤหาสน์อัน
เร้นอยู่ในฝัก และทรงแลบพระชีวหาสอดเข้าช่องพระกรรณทั้งสองกลับไปมาสอดเข้าช่องพระนาสิกทั้งสองกลับไปมา ทรง
แผ่เปิดทวามณฑลพระนลาฏ. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพรหมายูพราหมณ์ด้วยพระคาถาว่า

ดูกรพราหมณ์ มหาบุริสลักษณะที่ท่านได้สดับมาว่า ๓๒ ประการ
นั้น มีอยู่ในกายของเราครบทุกอย่าง ท่านอย่าสงสัยเลย ดูกร
พราหมณ์ สิ่งที่เราควรรู้อย่างไรแล้ว สิ่งที่เราควรเจริญเราเจริญแล้ว
และสิ่งที่เราควรละเราได้แล้ว เพราะเหตุนี้ เราจึงเป็นพุทธะ
ท่านเป็นผู้ให้เราโอกาสแล้ว เชิญถามปัญหาที่ปรารถนาอย่าง
อย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์เกื้อกูลในปัจจุบันและเพื่อความสุขใน
สัมปรายภพเถิด.

[๕๘๖]

ครั้งนั้นแล พรหมายูพราหมณ์ได้มีความดำริว่า เราเป็นผู้อันพระสมณโคดมประทานโอกาสแล้ว จะพึงทูลถาม
ประโยชน์ในปัจจุบันหรือประโยชน์ในสัมปรายภพหนอ. ลำดับนั้นแล พรหมายูพราหมณ์ได้มีความคิดว่า เราเป็นผู้ฉลาดใน
ประโยชน์ปัจจุบัน แม้นคนอื่น ๆ ก็ถามเราถึงประโยชน์ในปัจจุบัน ถ้ากระไรเราพึงทูลถามประโยชน์ในสัมปรายภพกะพระสมณ
โคดมเถิด. ลำดับนั้น พรหมายูพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อย่างไรบุคคลจึงชื่อว่า
เป็นพราหมณ์ อย่างไรชื่อว่าเป็นผู้รู้จบเวท อย่างไรชื่อว่าเป็นผู้มีวิชา ๓ บัณฑิต บุคคลเช่นไรชื่อว่าเป็นผู้มีความสวัสดี อย่างไร
ชื่อว่าเป็น พระอรหันต์ อย่างไรชื่อว่ามีคุณครบถ้วน อย่างไรชื่อว่าเป็นมุนี และบัณฑิตกล่าวบุคคลเช่นไรว่าเป็นพุทธะ?

[๕๘๗]

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบพราหมณ์ด้วยพระคาถาว่า

ผู้ใดรู้ระลึกชาติก่อนๆ ได้ เห็นสวรรค์และอบาย บรรลุถึง
ความสิ้นชาติ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นมุนีผู้รู้ยิ่งถึงที่สุด มุนีนั้นย่อมรู้
จิตอันบริสุทธิ์อันพ้นแล้วจากราคะทั้งหลายโดยประการทั้งปวง
เป็นผู้ละชาติและมรณะได้แล้ว ชื่อว่ามีคุณครบถ้วนแห่งพรหม
จรรย์ ชื่อว่าถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง บัณฑิตกล่าวบุคคลผู้เช่น
นั้นว่าเป็นพุทธะ.

ปหีนชาติมรโณ พุรหุมจริยสุส เกวลี
 ปารกุ สพพธมมานิ พุทฺโธ ตาที ปวฺจจตีติ ฯ

[๕๘๘]

เอวํ วุตฺเต พุรหุมายู พุราหุมนิ อญฺญาสาสนา เอกังสํ อุตฺตราสงคํ กริตฺวา ภควโต
 ปาเทสุ สิริสา นิปตฺติวา ภควโต ปาทานิ มุเชน จ ปริจุมฺพติ ปาณิ^๑ ปริสมฺพพาหติ นามญจ
 สาเวติ พุรหุมายูวาทิ โภ โคตม พุราหุมนิ พุรหุมายูวาทิ โภ โคตม พุราหุมนิติ ฯ อถ
 โข สา ปริสา อญฺจริยพฺพุตฺตาตา อโหสิ อญฺจริยํ วต โภ อพฺพุตํ วต โภ สมณสุส
 มหิพุทฺธิกา มหानุภาวตา ยตฺร หิ นามายํ พุรหุมายู พุราหุมนิ ฌาโต ยสฺสสี เอวรूपํ ปรมํ
 นิปจฺจการิ กริสฺสตีติ ฯ อถ โข ภควา พุรหุมายู พุราหุมนิ เอตทโวจ อลํ พุราหุมนิ อญฺจุห
 นิสีท ตฺวํ สเก อาสเน ยโต เต มยิ จิตฺตํ ปสนฺนุนตี ฯ อถ โข พุรหุมายู พุราหุมนิ
 อญฺจุหิตฺวา สเก อาสเน นิสีทิติ ฯ

[๕๘๙]

อถ โข ภควา พุรหุมายูสุส พุราหุมนสุส อนุปฺพุทฺธิกํ กเถสิ เสยฺยถิตํ ทานกถิ
 สีสกถิ สกฺคกถิ กามานิ อาทีนํ โอการิ สงฺกิลเลสิ เนกขมฺเม อาณิสฺสํ ปกาเสสิ ฯ ยทา
 ภควา อญฺญาสิ พุรหุมายู พุราหุมนิ กถฺลจิตฺตํ มุทฺธิจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุตฺถจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ
 อถ ยา พุทฺธานิ สามุกฺกัสนิกา ฌมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทฺยํ นิโรธํ มคฺคํ ฯ
 เสยฺยถาปี นาม สุทฺธํ วุตฺตํ อปคตกาฬํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิกฺคณฺเหยฺย เอวเมว พุรหุมายูสุส
 พุราหุมนสุส ตสฺมีเยว อาสเน วิรชํ วิตมลํ ฌมฺมจกฺขุ อุตฺปาที ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยฌมฺมํ
 สพฺพพนฺตํ นิโรธฌมฺมนฺตี ฯ

[๖๐๐]

อถ โข พุรหุมายู พุราหุมนิ ทิฏฺฐจฺมโม ปตฺตจฺมโม วิทิตจฺมโม ปริโยคาพุทฺธจฺมโม
 ตินฺนวิจิจฺจโน วิตคตถิโก เวสารชชปฺปโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุ สาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิภฺกฺขชิตํ วา อุกฺกฺขเชยฺย
 ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มุพฺพหฺสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชโชติ ฐาเรยฺย
 จกฺขมฺนโต รูปานิ ทกฺขณฺตีติ เอวเมว โภตา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน ฌมฺโม ปกาสิโต
 เอสาหิ ภวณฺตํ โคตมํ สรณํ กจฺฉามิ ฌมฺมญจ ภิกฺขุสงฺฆญจ อฺปาสกํ มํ ภวํ โคตโม
 ฐาเรตุ อชฺชตฺถเก ปาณฺเปตํ สรณญคฺตํ อธิวาเสตุ จ เม ภวํ โคตโม สุวตฺตนา ย ภตฺตํ สทฺธิ
ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ^๑ อธิวาเสติ^๒ ภควา ตฺถนฺทึภาเวนา ฯ

๑ ย. ปาณิหิ จ ฯ

๒ ย. อธิวาเสสิ ฯ

[๕๘๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พรหมายุพราหมณ์ลุกขึ้นจากที่นั่ง ห่มผ้า เถวียงบ่าข้างหนึ่ง ชบสिरະลงแทบ พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค จูบพระยุคลบาทด้วยปากนวดด้วยฝ่ามือ และประกาศชื่อของตนว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ ชื่อพรหมายุ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ชื่อพรหมายุ. ครั้งนั้นแล บริษัทนั้น เกิดความอัศจรรย์ใจว่า น้าอัศจรรย์นักหนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาหนอ ท่านผู้เจริญ พระสมณะ เป็นผู้มฤตมามาก มีอานุภาพมาก พรหมายุพราหมณ์นี้เป็นผู้มีชื่อเสียง มียศ ยังทำความเคารพนบถนอบอย่างยิ่งเห็นปานนี้. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพรหมายุพราหมณ์ว่า พอละ พราหมณ์ เชิญท่านลุกขึ้นนั่งบนที่นั่งของตนเถิด เพราะจิตของท่านเลื่อมใสในเราแล้ว. ลำดับนั้น พรหมายุพราหมณ์จึงลุกขึ้นนั่งบนที่นั่งของตน.

ทรงแสดงอนุปพิทกา

[๕๘๙]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปพิทกาแก่พรหมายุพราหมณ์ คือ ทรงประกาศทานกถา สีกถา สัตตกถา โทษของกามทั้งหลายอันดำทราวม เสร้าหมอง และอาณิสสในเนกขัมมะ. เมื่อใด พระผู้มีพระภาคได้ทรงทราบว่ พรหมายุพราหมณ์ มีจิตคล่อง มีจิตอ่อน ปราศจากนิวรณ์ มีจิตสูงผ่องใส เมื่อนั้นจึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค. ธรรมจักขุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่พรหมายุพราหมณ์ ที่นั่งนั้นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็น ธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนผ้าขาวที่สะอาด ปราศจากดำครวรับน้ำข้อมด้วยดี ฉะนั้น.

พรหมายุพราหมณ์เห็นธรรม

[๖๐๐]

ครั้งนั้นแล พรหมายุพราหมณ์ผู้มีธรรมอันเห็นแล้ว มีธรรมอันบรรลุแล้ว มีธรรมอันรู้แจ้งแล้ว มีธรรมอันหยั่งทราบแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความแก่ล้วนแล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายตของพระองค์ แจ่มแจ้งนัก ... ขอพระโคตมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่นั้นนี้เป็นต้นไป อนึ่ง ขอพระโคตมผู้เจริญพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์โปรดรับภัตตาหารของ ข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้เถิด พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาด้วยกุศลภาพ.

[๖๐๑]

ครั้งนั้นแล พรหมายุพราหมณ์ทราบว่พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้ว จึงลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ครั้งนั้นพรหมายุพราหมณ์ ได้สั่งให้คนแต่งขาพนียโภชนียาหารอย่างประณีตในนิวาสน์ของ

[๖๐๑]

อถ โข พุรุหมายุ พุราหุมนโณ ภควโต อธิवासํ วิทิตฺวา อฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ
 อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ๑ อถ โข พุรุหมายุ พุราหุมนโณ ตสฺสา รตฺติยา
 อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณฺธิตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏฺิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ
 กาโล โข^๑ โภ โคตม นิฏฺฐิตํ ภตฺตุนฺติ ๑ อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมยํ นีวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย เยน พุรุหมายุสฺส พุราหุมนฺสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 ปลฺยตฺเต อาสเน นิสิตฺติ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณ ๑ อถ โข พุรุหมายุ พุราหุมนโณ สตฺตาหํ
 พุทฺธปฺปมฺจํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺธิเตน ขาทนียเณ โภชนียเณ สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ๑ อถ
 โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน วิเทहेสุ จาริกํ ปกฺกามิ ๑

[๖๐๒]

อถ โข พุรุหมายุ พุราหุมนโณ อจฺริปกฺกนฺตสฺส ภควโต กาลมกาสิ ๑ อถ โข สมฺพหฺลฺลา
 ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมียํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ^๑ ๑
 เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข^๒ เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ พุรุหมายุ ภนฺเต พุราหุมนโณ กาลกโต
 ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปฺราโยติ ๑

[๖๐๓]

ปณฺฑิตโต ภิกฺขเว พุรุหมายุ พุราหุมนโณ ปจฺจปาที ฐมฺมํ สาธุฐมฺมํ^๓ เนว มํ^๔ ฐมฺมาธิกรณํ
 วิเหเสสิ พุรุหมายุ^๕ พุราหุมนโณ ปณฺจจฺจนฺนํ โอรมภาคิยานํ สลฺยโณชนานํ ปรีกฺขยา
 โอปปาติโก โหติ ตตฺถปรีนิพฺพายี อนาวตฺติฐมฺโม ตสฺมา โลกาติ ๑ อิทมโวจํ ภควา อตฺตมฺนา
 เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ ๑

พุรุหมายุสฺส ตํ นิฏฺฐิตํ ปจฺจมํ ๑

๑ ย. โขสทฺโท นตฺติ ๑

๒ ย. โขสทฺโท นตฺติ ๑

๓ ย. ปจฺจปาณิฐมฺมสฺสาธุฐมฺมํ ๑

๔ ม. น จ มนฺติ ทิสฺสตี ๑ ย. นว. มํ ๑

๕ เอตฺถนฺตเร ภิกฺขเวติ ทิสฺสตี ๑

ตนตลอดคืนยันรุ่ง แล้วใช้คนให้ไปกราบทูลเวลาภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ถึงเวลาแล้ว พระเจ้าข้า ภัตตาคารสำเร็จแล้ว. ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสกแล้ว ทรงถือ บาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของพรหมายูพราหมณ์ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์. ลำดับนั้น พรหมายูพราหมณ์ได้อังกาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ให้อ้อมหน้าเพียงพอด้วยขาทนิยโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนตลอด ๗ วัน. ครั้งนั้น พอล่วง ๗ วันนั้น ไป พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในวิเทหชนบท.

[๖๐๒]

ครั้งนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปไม่นานน พรหมายูพราหมณ์ได้ทำ กาละ. ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมากพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วจึง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พรหมายูพราหมณ์ทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นเช่นไร ภาพเบื้องหน้าของเขาเป็นเช่นไร พระเจ้าข้า?

[๖๐๓]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมายูพราหมณ์เป็นบัณฑิต ได้บรรลุธรรมตามลำดับธรรม ไม่เบียดเบียนเราให้ลำบากเพราะเหตุแห่งธรรมเลย พรหมายู พราหมณ์เป็นอุปปาติกะ (อนาคามี) จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว. ภิกษุเหล่านั้นมีใจชื่นชมยินดีพระภาษิตของ พระผู้มีพระภาค ดังนี้แล.

จบ พรหมายูสูตร ที่ ๑.

เสตสุตฺตํ

[๖๐๔]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา อังคุตฺตราเปสุ จาริกญจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
 สทฺธิ อทฺธมฺเตรเสหิ ภิกฺขุสฺเตหิ เยน อาปณฺณํ นาม อังคุตฺตราปานํ นิคโม ตทวสริ ๑ อสุโสสิ
 โข เกณฺธิโย ชฎิลो สมฺโณ ขลฺล โภ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิตฺโต อังคุตฺตราเปสุ
 จาริกญจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ อทฺธมฺเตรเสหิ ภิกฺขุสฺเตหิ อาปณฺณํ อนุปฺปตฺโต ตํ โข
 ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกาวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควา โส อิมํ โลกํ สทฺเวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณํ ปชํ สทฺเวมนุสฺสํ สยํ
 อภิญฺญา สจฺฉิกคฺคา ปเวเทติ โส ฌมมํ เทเสติ อาทิกฺกลฺยาณํ มชฺฌมกลฺยาณํ ปรีโยสานกฺกลฺยาณํ
 สาคฺคํ สพฺยญฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธิ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ
 อรหตํ ทสฺสนํ โหติติ ๑

[๖๐๕]

อถ โข เกณฺธิโย ชฎิลो เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข เกณฺธิยํ ชฎิลํ
 ภควา ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสติ สมหาเปติ สมฺตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ๑ อถ โข เกณฺธิโย
 ชฎิลो ภควตา ฌมฺมียา กถาย สนฺทสฺสิตฺโต สมหาปิโต สมฺตฺเตชฺชิตฺโต สมฺปหํสิตฺโต ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อธิวเสตุ เม ภวํ โคตโม สุวตฺตนาถ ภาตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ๑ เอวํ วุตฺเต ภควา
 เกณฺธิยํ ชฎิลํ เอตทโวจ มหา โข เกณฺธิย ภิกฺขุสงฺโฆ อทฺธมฺเตรसानิ ภิกฺขุสฺตานิ ตฺวญฺจ
 พฺราหฺมณฺเสสุ อภิปปสนฺโนติ ๑ ทฺติยมฺปิ โข เกณฺธิโย ชฎิลอ ภควนฺตํ เอตทโวจ กิณฺจาปี
 โภ โคตม มหาภิกฺขุสงฺโฆ อทฺธมฺเตรसानิ ภิกฺขุสฺตานิ อหฺญจ พฺราหฺมณฺเสสุ อภิปปสนฺโน
 อธิวเสตุ เม ภวํ โคตโม สุวตฺตนาถ ภาตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ๑ ทฺติยมฺปิ โข ภควา
 เกณฺธิยํ ชฎิลํ เอตทโวจ มหา โข เกณฺธิย ภิกฺขุสงฺโฆ อทฺธมฺเตรसानิ ภิกฺขุสฺตานิ ตฺวญฺจ^๑
 พฺราหฺมณฺเสสุ อภิปปสนฺโนติ ๑ ตฺติยมฺปิ โข เกณฺธิโย ชฎิลอ ภควนฺตํ เอตทโวจ กิณฺจาปี โภ
 โคตม มหาภิกฺขุสงฺโฆ อทฺธมฺเตรसानิ ภิกฺขุสฺตานิ อหฺญจ^๒ พฺราหฺมณฺเสสุ อภิปปสนฺโน
 อธิวเสตฺว เม ภวํ โคตโม สุวตฺตนาถ ภาตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณนาติ ๑ อธิวเสติ^๓ ภควา
 ตฺวณฺหิภาเวน ๑ อถ โข เกณฺธิโย ชฎิลอ ภควโต อธิวสณํ วิทิตฺวา อญฺจายาสนา เยน สโก

๑ ย. ตวญฺจ โข ๑

๒ ย. อหฺญจ โข ๑

๓ ย. อธิวเสติ ๑

๒. เสลสูตร

ทรงโปรดเสลพราหมณ์

พระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า

[๖๐๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวจาริกไปในอังคุตราปชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ประมาณ ๑๒๕๐ รูป เสด็จถึงนิคมของชนชาวอังคุตราปะอันชื่อว่าอาปนะชฎิลชื่อเกษิยะ ได้สดับข่าวว่า พระสมณโคตมสากยบุตรเสด็จออกบวชจากสากยสกุล เสด็จจาริกไปในอังคุตราปชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑๒๕๐ รูป เสด็จถึงอาปนนิคมแล้ว ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้น จรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของ พระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย เห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล.

เกษิยชฎิลนิมนต์เสวยภัตตาหาร

[๖๐๕]

ครั้งนั้นแล เกษิยชฎิลได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เกษิยชฎิลเห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจาหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา ลำดับนั้นแล เกษิยชฎิลอันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจาหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอพระ โคตมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปรดทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ พระเจ้าข้า. เมื่อเกษิยชฎิล กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรเกษิยะ ภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่มีภิกษุประมาณ ๑๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสในพราหมณ์ทั้งหลาย. แม้ครั้งที่ ๒ เกษิยชฎิลก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีภิกษุประมาณ ๑๒๕๐ รูป และข้าพระองค์เลื่อมใสในพราหมณ์ทั้งหลาย ก็จริง ถึงกระนั้นขอพระ โคตมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปรดทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ พระเจ้าข้า. แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า ดูกรเกษิยะ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีภิกษุประมาณ ๑๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสใน พราหมณ์ทั้งหลาย. แม้ครั้งที่ ๓ เกษิยชฎิลก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ โคตมผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีภิกษุประมาณ ๑๒๕๐ รูป และข้าพระองค์เลื่อมใสในพราหมณ์ทั้งหลายก็จริง ถึงกระนั้นขอพระ โคตมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปรดทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ แลละ พระเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยคหณิภาพ. ครั้งนั้นแล เกษิยชฎิลทราบว่พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้ว จึงลุกจากที่นั่ง เข้าไปยังอาศรมของตนแล้วเรียกมิตรอำมาตย์และญาติสาโลหิตมาบอกว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอมิตรอำมาตย์และญาติสาโลหิตทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า ข้าพเจ้านิมนต์พระสมณโคตม พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารในวัน พรุ่งนี้ ขอท่านทั้งหลายพึงกระทำความชวนชาวยด้วยกำลังกายเพื่อข้าพเจ้าด้วยเถิด. มิตรอำมาตย์ และญาติสาโลหิตทั้งหลาย รับคำเกษิยชฎิลแล้ว บางพวกขุดเตา บางพวกผ่าฟืน บางพวก ล้างภาชนะ บางพวกตักหม้อน้ำ บางพวกปลุกเอาสนะ. ส่วนเกษิยชฎิลจัดแจงโรงประรำด้วยตนเอง.

อสุสโม เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มิตฺตามจุเจ ฌาติสาโลหิตเ อามนฺเตสฺสิ สฺจนนฺตุ เม โภณโต
มิตฺตามจุจา ฌาติสาโลหิตา สมโณ^๑ โคตโม นิมนฺติโต สุวตฺตนาถ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเม
เยน เม กายเวยฺยวตฺตติกํ กรียยาถาติ ฯ เอวํ โภติ โข เกณียสฺส ชฺหฺลิสฺส มิตฺตามจุจา
ฌาติสาโลหิตา เกณียสฺส ชฺหฺลิสฺส ปฏฺฐิสฺสฺวา อปฺเปกฺขเจ อุทฺธนาถิ ขนฺนติ อปฺเปกฺขเจ
กญฺจนาถิ ฌาเลนฺติ อปฺเปกฺขเจ ภาชนาถิ โชวณฺติ อปฺเปกฺขเจ อุทกมณฺธิกํ ปตฺติจฺจาเปนฺติ
อปฺเปกฺขเจ อาสนาถิ ปญฺญาเปนฺติ ฯ เกณียปิ^๒ ชฺหฺลิลํ สามณฺเณว มณฺฑลมาพฺพิ ปฏฺฐียาเทติ ฯ

[๖๐๖]

เตน โข ปน สมเยน เสโล พุราหฺมโณ อาปณฺเณ ปฏฺฐิสฺสติ ติณฺณํ เวทานํ ปารคฺค
สนิขณฺฑุเกฏฺฐกาณํ สาธุขรปฺปเกทานํ อิตฺติหาสฺสพฺยจฺมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ
โลกายตฺตมหาปฺริสฺสทกฺขณฺเณสุ อนวโย ตีณิ มาณวกฺสตาณิ มนฺเต วาเจติ ฯ เตน โข ปน สมเยน
เกณียํ ชฺหฺลิลํ เสเล พุราหฺมเณ อภิปฺปสนฺโน โหติ ฯ อถ โข เสโล พุราหฺมโณ ตีหิ
माणวกฺสเทหิ ปริวฺโต ชงฺขมาวิหาริ อนฺจจกฺมมาโน อนฺจจจมาโน เยน เกณียสฺส ชฺหฺลิสฺส
อสุสโม เตนฺ-อุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข เสโล พุราหฺมโณ เกณียสฺมี^๓ ชฺหฺลิลํ อปฺเปกฺขเจ อุทฺธนาถิ
ขนฺนเต อปฺเปกฺขเจ กญฺจนาถิ ฌาเลนฺเต อปฺเปกฺขเจ ภาชนาถิ โชวณฺเต อปฺเปกฺขเจ อุทกมณฺธิกํ
ปตฺติจฺจาเปนฺเต อปฺเปกฺขเจ อาสนาถิ ปญฺญาเปนฺเต เกณีย^๔ ชฺหฺลิลํ สามณฺเณว มณฺฑลมาพฺพิ
ปฏฺฐียาเทนฺติ ทิสฺวาน เกณียํ ชฺหฺลิลํ เอตทโวจ กิํ นุ โภโต เกณียสฺส อาวาโห วา ภวิสฺสติ
วิวาโห วา ภวิสฺสติ มหายนฺโณ วา ปจฺจุปฺภุจฺจิโต ราชา^๕ มาคฺโข เสนิโย พิมฺพิสาโร นิมนฺติโต
สุวตฺตนาถ สทฺธิ พลกาเยนาติ ฯ น เม โภ เสล อาวาโห วา ภวิสฺสติ นปิ วิวาโห วา
ภวิสฺสติ นปิ ราชา มาคฺโข เสนิโย พิมฺพิสาโร นิมนฺติโต สุวตฺตนาถ สทฺธิ พลกาเยน อปิจ โข
เม มหายนฺโณ ปจฺจุปฺภุจฺจิโต อตฺถิ สมโณ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชฺชิโต
องฺคุตฺตรปาเปสุ จาริกณฺจจมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเม สทฺธิ อทฺตมฺเตรเสหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ อาปณฺ
อนฺปฺปตฺโต ตํ โข ปน ภวนฺติ โคตมํ เอวํกฺลยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิตฺปิ โส ภควา
อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สฺสคโต โลกวิทู อนฺุตฺตโร ปฺริสฺทมฺมสารถิ สตฺถา
เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ โส เม นิมนฺติโต สุวตฺตนาถ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเมนาติ ฯ พุทฺโธติ
โภ เกณีย วเทสฺสิติ ฯ พุทฺโธติ โภ เสล วทามิติ ฯ พุทฺโธติ โภ เกณีย วเทสฺสิติ ฯ พุทฺโธติ โภ
เสล วทามิติ ฯ อถ โข เสลสฺส พุราหฺมณฺสฺส เอตทโหสิ โฆโสปี โข เอโส ทูลลโก
โลกสฺมี ยทฺธิ พุทฺโธติ อากตานิ โข ปนฺนมหากํ มนฺเตสุ ทวตฺตีส มหาปฺริสฺสทกฺขณานิ เยหิ
สมนฺนาคตสฺส มหาปฺริสฺสทฺส เทวว คติโย ภวนฺติ อนนฺญา สเจ อการํ อชฺฌาวสฺสติ ราชา โหติ

๑ ย. สมโณ เม โคตโม ฯ

๒ ย. เกณีย ปน ฯ

๓ ย. เกณียสฺสมีเย ฯ

๔ ย. เกณีย ปน ฯ

๕ ย. ราชา วา ฯ

เสลพราหมณ์ได้ฟังคำว่าพุทโธ

[๖๐๖]

ก็สมัยนั้นแล พราหมณ์ชื่อว่าเสละ อาศัยอยู่ในอาปณนิคมเป็นผู้รู้จบไตรเทพ พร้อมทั้งคัมภีร์นิพนธ์และคัมภีร์เกฏฐกะ พร้อมทั้งประเภทอักษร มีคัมภีร์อิติहाสะเป็นที่ ๕ เข้าใจ คัมภีร์ เข้าใจ ไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกยตนะและคำร่า ทำนายนมหาปริสัถยณะ สอนมนต์ให้มาณพ ๓๐๐ คน ก็สมัยนั้น เกณียชฎิลเลื่อมใสในเสลพราหมณ์ ครั้นนั้น เสลพราหมณ์ แวดล้อมด้วยมาณพ ๓๐๐ คน เดินเที่ยวไปมาเป็นการพักผ่อน ได้เข้าไปทางอาศรมของเกณียชฎิล ได้เห็นชนทั้งหลายกำลังช่วย เกณียชฎิลทำงานอยู่ บางพวกขุดตา บางพวกผ่าฟืน บางพวกล้าง ภาชนะ บางพวกตั้งหม้อน้ำ บางพวกปลาดอาสนะ ส่วนเกณียชฎิลกำลังจัดแจงโรงประรำ ด้วยตนเอง ครั้นแล้วจึงได้ถามเกณียชฎิลว่า ท่านเกณียจกมีอวาทมงคล หรือวิวาหมงคล หรือ จักบุญขามหายัญ หรือท่านทูลอัญเชิญพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพ พระเจ้าแผ่นดินมคธ พร้อมด้วยพลนิกาย มาเสวยพระกระยาหารในวันพรุ่งนี้ เกณียชฎิลตอบว่า ข้าแต่ท่านเสละ ข้าพเจ้ามิได้มีอวาทมงคล หรือวิวาหมงคล และมีได้ทูลอัญเชิญเสด็จพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพพระเจ้าแผ่นดินมคธ พร้อมด้วยพลนิกาย มาเสวยพระกระยาหารในวันพรุ่งนี้ แต่ข้าพเจ้าจักบุญขามหายัญ ก็มีพระสมณโคตมศากยบุตร เสด็จออกทรงผนวชจากศากยสกุล เสด็จจาริกมาในอังคุตราปชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ มีภิกษุประมาณ ๑๒๕๐ รูป เสด็จถึงอาปณนิคม ก็กิตติศัพท์อันงาม ของท่านพระโคตมพระองค์นั้น จจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม. ท่านพระโคตมพระองค์นั้น ข้าพเจ้าทูลนิมนต์แล้วเพื่อเสวยภัตตาหารในวันพรุ่งนี้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

เส. ดูกรท่านเกณียะ ท่านกล่าวว่า พุทโธ ดังนี้หรือ?

เก. ข้าแต่ท่านเสละ ข้าพเจ้ากล่าวว่า พุทโธ.

เส. ดูกรท่านเกณียะ ท่านกล่าวว่า พุทโธ ดังนี้หรือ?

เก. ข้าแต่ท่านเสละ ข้าพเจ้ากล่าวว่า พุทโธ.

ครั้งนั้นแล เสลพราหมณ์ได้มีความคิดว่า แม้แต่เสละว่า พุทโธ นี้แล ก็ยากที่สัตว์ จะฟังได้ในโลก ก็มหาปริสัถยณะ ๓๒ ประการ อันมาแล้วในมนต์ของเราทั้งหลาย ที่พระมหา บารุชประกอบแล้ว ย่อมมีคติเป็น ๒ เท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าวอยู่ครองเรือน จะได้เป็น พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นพระราชบิดาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะวิเศษ มีพระราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ คือ จักร แก้ว ๑ ช้างแก้ว ๑ ม้าแก้ว ๑ แก้วมณี ๑ นางแก้ว ๑ คลุหบดีแก้ว ๑ ปริณายกแก้ว ๑ พระองค์มีพระราชโอรสมากกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์สามารถย่ำยีเสนา ของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อาวุธ ไม่ต้องใช้ศาสตรา ทรงครอบครองแผ่นดินนี้มีสมุทรสาครเป็นขอบเขต ๑ ถ้าเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลังคาถือคือเกสสันเปิดแล้วในโลก ๑ ดูกรท่านเกณียะ ก็ท่านพระโคตมอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เดียวนี้ประทับอยู่ที่ไหน?

จกกวตฺติ ฌมฺมิโก ฌมฺมราชา จาตุรฺนฺโต วิจิตฺตาวี ฌนปทฺตถา^๑ วิริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมฺนฺนาคโต
ตสฺสึมานิ สตฺตร รตนานิ ภวนฺติ เสยฺยถิํ จกฺกรตฺนํ หตฺถิรตฺนํ อสฺสรตฺนํ มณฺธิรตฺนํ อิตฺถิรตฺนํ
คหปฺติรตฺนํ ปรีนยกรตฺนเมว สตฺตมํ ปโรสฺสหสฺสํ โข ปนสฺส ปฺตฺตถา ภวนฺติ สุรา วิรํจฺรฺรูปา
ปรเสนปฺปมทฺตนา โส อิมํ ปจฺวี สาคฺกรปรีนตํ อทฺตฺนฺเตน อสฺตฺเถน ฌมฺเมน อภิวิชฺช
อชฺฌาวสฺติ สเจ^๒ ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺติ อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธो โลก
วิภูจฺฉโต กหํ ปน โภ เกณฺธิย เอตฺรหิ โส ภวํ โคตโม วิหฺรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธโหติ ฯ

[๖๐๗]

เอวํ วุตฺเต เกณฺธิโย ฌฎฺฐิโต ทกฺขิณํ พาหํ ปกฺคเหตฺวา เสลํ พุราหุมนํ เอตทโวจ เยนสา
โภ เสล นิลวนราชิติ ฯ อถ โข เสโล พุราหุมนํ ตีหิ มาณวกสฺเตหิ สทฺธิ เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ อถ โข เสโล พุราหุมนํ เต มาณวเก อามนฺเตสิ อปฺปสทฺธา โภณฺโต
อากจฺฉนฺตฺตฺ ปเท ปทํ นิกฺขิปปนฺตา พุรา^๓ สทา หิ เต ภวนฺโต^๔ สีหาว เอกจฺรา ยทา จาหํ โภตา
สมเณน โคตเมน สทฺธิ มนฺเตยฺย มา เม โภณฺโต อนฺตรนฺตฺรา ถลํ โอปาเตถ กถาปริโยสานํ
จ เม ภวนฺโต อากเมณฺตฺตฺติ ฯ อถ โข เสโล พุราหุมนํ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ ถลํ สาราณียํ วิตฺสารถฺวา เอกมฺนตํ
นีสิติ ฯ เอกมฺนตํ นีสินฺโน โข เสโล พุราหุมนํ ภควโต กายเ ทวตฺตีส
มหาปฺริสฺตกฺขณานิ สมฺมณฺเณสิ ฯ อทฺทสา โข เสโล พุราหุมนํ ภควโต กายเ ทวตฺตีส
มหาปฺริสฺตกฺขณานิ เขยฺยูเณน จเปตฺวา เทว ทฺวิสุ มหาปฺริสฺตกฺขณเณสุ กงฺขติ วิจิกิจฺจติ
นาธิมุจฺจติ น สํปสึทฺติ โกโสหิตเ จ วตฺถกฺขเยห ปหุตฺตฺวิหฺตาย จ ฯ

[๖๐๘]

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ ปสฺสติ โข เม อยํ เสโล พุราหุมนํ ทวตฺตีส มหาปฺริ-
สฺตกฺขณานิ เขยฺยูเณน จเปตฺวา เทว ทฺวิสุ มหาปฺริสฺตกฺขณเณสุ กงฺขติ วิจิกิจฺจติ นาธิมุจฺจติ น
สํปสึทฺติ โกโสหิตเ จ วตฺถกฺขเยห ปหุตฺตฺวิหฺตาย จาติ ฯ อถ โข ภควา ตถารูปี อิทฺธา-ภิสง-
ขารํ อภิสงฺขารสฺสิ ยถา อทฺทส เสโล พุราหุมนํ ภควโต โกโสหิตํ วตฺถกฺขยฺหํ ฯ อถ โข ภควา
ชีวหํ นินฺนาเมตฺวา อุโปปี กณฺณโสทานิ อนุมฺสิ ปฏฺมิสิ อุโปปี นาสิกโสทานิ อนุมฺสิ ปฏฺมิสิ
เกวลกปฺปี^๕ นลาภฺมณฺฑลํ ชิวฺหาย จาเทสิ ฯ

[๖๐๙]

อถ โข เสลสฺส พุราหุมนฺสฺส เอตทโหสิ สมฺนฺนาคโต โข สมฺโน โคตโม

๑ ย. ฌนปทฺตถาวริยปฺปตฺโต ฯ

๒ ย. สเจ โข ฯ

๓ ย. พุราสทา ฯ

๔ ย. ภควนฺโต ฯ

๕ ย. เกวลมฺปิ ฯ

เสลพราหมณ์เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๖๐๗]

เมื่อเสลพราหมณ์กล่าวถามอย่างนี้แล้ว เกณียชฎิลยกแขนขวาขึ้นชี้บอก เสลพราหมณ์ว่า ข้าแต่ท่านเสละ ท่านพระโคตมพระองค์นั้น เดียวนี้ประทับอยู่ทางราวป่าอัน เขียวนั้น ลำดับนั้นแล เสลพราหมณ์พร้อมด้วยมาณพ ๓๐๐ คน ได้เดินเข้าไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วได้บอกมาณพเหล่านั้นว่า ท่านทั้งหลายจงเงิบเสียง จงเว้นระยะให้ไกลกัน ย่างเท้าหนึ่งเดินมา ท่านทั้งหลายจงเป็นเหมือนราชสีห์ตัวเดียวเที่ยวไปทุกเมื่อ และเมื่อกำลัง เจรจากับท่านพระสมณโคตม ท่านทั้งหลายจงอย่าพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ ของรอกอยให้จบ ถ้อยคำของเรา ลำดับนั้น เสลพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนา ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พิจารณาครุหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการในพระกายของพระผู้มีพระภาค ได้เห็นมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการในพระกายของพระผู้มีพระภาคโดยมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ พระคชฐานอันเร้นอยู่ในฝัก ๑ พระชีวหาใหญ่ ๑ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระมหาปริสลักษณะ ๒ ประการ.

[๖๐๘]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้มีพระดำริว่า เสลพราหมณ์นี้เห็นมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการของเราโดยมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ คชฐานอันเร้นอยู่ในฝัก ๑ ชิวหาใหญ่ ๑ จึงยังเคลือบแคลง สงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระมหาปริสลักษณะ ๒ ประการ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคจึงทรงบันดาลอิทธิกาสิสังขาร ให้เสลพราหมณ์ได้เห็นพระคชฐานอันเร้นอยู่ในฝัก และทรงแลบพระชีวหาสอดเข้าช่องพระกรรณทั้งสองกลับไปมา สอดเข้าช่อง พระนาสิกทั้งสองกลับไปมา ทรงแผ่ปิดท้าวณทลพระนลาฏ.

เสลพราหมณ์และบริษัทได้บรรชาอุปสมบท

[๖๐๙]

ครั้งนั้นแล เสลพราหมณ์ได้มีความดำริว่า พระสมณโคตมทรงประกอบด้วยมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ บริบูรณ์ ไม่บกพร่อง แต่เรายังไม่ทราบชัดซึ่งพระองค์ว่าเป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ และเราได้สดับเรื่องนี้มาแต่สำนักพราหมณ์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้แก่เฒ่า เป็น ผู้ใหญ่ เป็นอาจารย์และปาจารย์กล่าวกันว่า ท่านที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมแสดงพระองค์ให้ปรากฏในเมื่อผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวพระคุณของพระองค์ มิฉะนั้น เราพึงชมเชย พระสมณโคตมเฉพาะพระพักตร์ด้วยคาถาอันสมควรเถิด ลำดับนั้นแล เสลพราหมณ์ได้ชมเชย พระผู้มีพระภาคเฉพาะพระพักตร์ด้วยคาถาอันสมควรว่า

ทวตฺตีสมหาปฺริสทกฺขณฺเห ปฺริปฺณฺณฺเห โน อปฺปฺริปฺณฺณฺเห โน จ โข นํ ชานามิ พุทฺโธ วา
โน วา สุตฺ^๑ ปน เมตฺตํ พุราหุมนํ วุฑฺฒนํ มหาลูกานํ อจฺริยปจฺริยานํ ภาสमानํ เย เต
ภวนฺติ อรหฺโตนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เต สเก วณฺณเ ภณฺณมานเ อุตฺตานํ ปาตุกโรนฺตฺติ
ยฺนฺนฺนาหิ สมณฺโ คตมํ สมฺมุขา สารูปาหิ คาคาหิ อภิตฺถเวยฺยฺนฺติ ฯ อถ โข เสโล
พุราหุมนเ ภควนฺตํ สมฺมุขา สารูปาหิ คาคาหิ อภิตฺถวิ

ปฺริปฺณฺณกาโย สุรฺรจํ สุชาโต จารุทสฺสโน
สุวณฺณวณฺโณสิ ภควา สุตฺตูกทาโจ สวิริยวา
นรุตฺส หิ สุชาตสฺส เย ภวนฺติ วิสฺสุตฺตชนา^๒
สพฺเพ เต ตว กายสฺมี มหาปฺริสทกฺขณา
ปสฺนฺนเนตฺโต สุมฺโฆ พุรฺหฺมา อชฺช ปตาปวา
มชฺเช สมณสงฺฆสฺส อาทิจฺจโจ วิโรจสิ
กถฺยณทสฺสโน ภิกฺขุ กณฺจนสนฺนิภตฺตโจ
กิ เต สมณภาเวน เหวํ อุตฺตมวณฺณโน
ราชา อรหฺสิ ภวิตฺตํ จกฺกวตฺติ รเถสโก
จาตฺรณฺโต วิชิตาวิ ชมฺพุสณฺทสฺส อิตฺสโร
ขตฺติยา โภชราชาโน อนุยฺตฺตา ภวนฺตฺ^๓ เต
ราชาภิราชา มนฺุชินฺโท รชฺชํ กาวเรหิ คอตม
ราชาหมสฺมี เสลาติ [ภควา] ชมฺมราชา อนุยฺตฺตโร
ชมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ จกฺกํ อปฺปฏฺิยวตฺติยํ
สมฺพุทฺโธ ปฏฺิชานาสิ อิติ เสโล พุราหุมนเ] ชมฺมราชา อนุยฺตฺตโร
ชมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ อิติ ภาสสิ คอตม
โก นฺุ เสนาปติ โกโต สาวโก สตฺถุ ทนฺวโย
โก^๔ โนมํ อนุยฺตฺเตติ ชมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ
มยา ปวตฺติตํ จกฺกํ [เสลาติ ภควา] ชมฺมจกฺกํ อนุยฺตฺตรํ
สาริปฺตฺโต อนุยฺตฺเตติ อนุชาโต ตถาคตํ
อภิญฺเญยฺยํ อภิญฺญาตํ ภาเวตฺตพฺพญจ ภาวิตํ
ปหาตพฺพิ ปหิณฺ เม ตสฺมา พุทฺโธสฺมี พุราหุมน
วินยสฺสุ มยิ กงฺขํ อธิมุจฺจสฺสุ พุราหุมน
ทูลลภํ ทสฺสนํ โหติ สมฺพุทฺธานํ อภิญฺหโส

๑ ย. สุตฺ โข ปน ฯ

๒ ย. วิยฺยชนา ฯ

๓ ย. ภวนฺติ ฯ

๔ ย. โก เต อิมํ ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงมีพระกายบริบูรณ์ มีพระรัศมีรุ่งเรืองงาม
มีพระชาติดี ผู้ได้เห็นแม้ยากก็ไม่ว่าง มีพระฉวีวรรณดังทองคำ
มีพระทาสชาวสะอาด มีพระวิริยภาพ มหาปรีดีลักษณะ
อันเป็นเครื่องแตกต่างจากสามัญชน มีอยู่ในพระกายของ
พระองค์ผู้เป็นนรอุชาติครบถ้วน พระองค์มีพระเนตรผ่องใส มี
พระพักตร์งาม มีพระกายตรงดั่งกายพรหม มีสง่าในท่ามกลาง
หมู่สมณะ เหมือนพระอาทิตย์ไพโรจน์ฉะนั้น พระองค์เป็น
ภิกษุงามน่าชม มีพระตจะดังได้ทาด้วยทองคำ พระองค์
มีพระคุณสมบัติอันสูงสุดอย่างนี้ จะต้องการอะไรด้วยความ
เป็นสมณะ พระองค์ควรจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประเสริฐ
เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะวิเศษ
เป็นใหญ่ในชมพูทวีป กษัตริย์ทั้งหลายผู้เป็นพระราชามหาศาล
จงเป็นผู้ติดตามพระองค์ ข้าแต่พระโคตม ขอเชิญพระองค์ทรง
ครองราชสมบัติเป็นราชาธิราชจอมมนุษย์เถิด.
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรเสลพราหมณ์ เราเป็นพระราชา เป็นพระราชาโดยธรรม
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เราประกาศธรรมจักร อันเป็นจักรที่ใครๆ
ประกาศไม่ได้.

เส. ข้าแต่พระโคตม พระองค์ทรงปฏิญาณว่าเป็นสัมพุทธะ และ ตรัสว่าเป็นธรรมราชา ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ทรงประกาศ
ธรรมจักร ดังนี้ ใครหนอเป็นเสนาดิของพระองค์ท่าน เป็นสาวก ผู้อำนวยการของพระศาสดา ใครหนอประกาศธรรมจักร
ตามที่ พระองค์ทรงประกาศแล้วนี้ได้?

พ. ธรรมจักรอันไม่มีจักรอื่นยิ่งกว่า เป็นจักรที่เราประกาศแล้ว
สารีบุตรผู้เกิดตามตถาคต ย่อมประกาศตามได้ ดูกรพราหมณ์
สิ่งที่ควรรู้อย่างนี้ เรารู้ยิ่งแล้ว สิ่งที่ควรเจริญเราเจริญแล้ว สิ่งที่ควร
ละเราละได้แล้ว เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า ดูกร
พราหมณ์ ท่านจงกำจัดความสงสัยในเรา จงน้อมใจเชื่อเถิด
การได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเนื่องๆ เป็นการได้ยาก
ความปรากฏแห่งพระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายเนื่องๆ เป็นการหา
ได้ยากในโลกแล ดูกรพราหมณ์ เราเป็นพระสัมพุทธเจ้า
เป็นผู้เชิดลูกศร ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นผู้ประเสริฐ ไม่มี
ใครเปรียบ ย่ำยีเสียซึ่งมารและเสนาแห่งมาร ทำข้าศึกทั้งปวง
ให้อยู่ในอำนาจ ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ บันเทิงใจอยู่.

เส. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงใคร่ครวญธรรมนี้
ตามที่พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักษุตรัสอยู่ พระผู้มีพระภาคเป็นผู้
เชิดลูกศร เป็นพระมหาวิระ ดังราชสีห์บันลืออยู่ในป่าฉะนั้น
ใครเล่าแม้เกิดในสกุลต่ำ ได้เห็นพระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐ
ไม่มีใครเปรียบ ทรงย่ำยีเสียซึ่งมารและเสนามาร จะไม่พึง

เยสึ เว^๑ ทุลลโก โลเก ปาตุภาโว อภินฺหโส
 โสหํ พุราหุณฺณ สมฺพุทฺโธ สลฺลกตฺโต อนฺุตฺตโร
 พุรหุณฺณโต อติตุโล มารเสนปฺปมทฺทโน
 สพุพพามิตฺเต วสีกตฺวา โมทามิ อกุโฏภโย
 อิมํ โภณโต นิสามเถ ยถา ภาสติ จกฺขุมา
 สลฺลกตฺโต มหาวิโร สึโหวนทตฺติวเน
 พุรหุณฺณตํ อติตุลํ มารเสนปฺปมทฺทนํ
 โก ทิสฺวา นปฺปสึเทยฺย อปี กณฺหาภิชาติโก
 โย มํ อิจฺจติ อนฺเวตุ โย จ^๒ นิจฺจติ อจฺจตุ^๓
 อิธามํ ปพุพพิสฺสามิ วรปญฺณสฺส สนฺติเก
 เอวญฺเจ^๔ รุจฺจติ โภโต สมฺมาสมพุทฺธสาสนํ
 มยฺปิ ปพุพพิสฺสาม วรปญฺณสฺส สนฺติเก
 พุราหุณฺณตํ^๕ สตฺตา อิมเ ยาจฺนติปญฺชลิทตา^๖
 พุรหุณฺณจริยํ จริสฺสาม ภควา ตว สนฺติเก
 สฺวากุขาตํ พุรหุณฺณจริยํ [เสลาติ ภควา] สนฺติญฺจิกมกาลีกํ
 ยตฺถ อโมมา ปพุพพชา อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโตติ ๑

อตฺถุถ โข เสโล พุราหุณฺณ สปริโส ภควโต สนฺติเก ปพุพพชฺช อตฺถุถ อุปสมฺปทํ ๑

[๖๑๐]

อถ โข เกณิโย ชฺฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก อสฺสเม ปณฺธิตํ ขาทนียํ โภชนียํ
 ปฏฺิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ กาลो โภ โคตม นินฺจติ ภูตฺตุนฺติ ๑ อถ โข ภควา
 ปุพฺพพหสมมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย येन เกณียสฺส ชฺฏิลสฺส อสฺสโม เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺติ สทฺธิํ ภิกฺขุสงฺฆเณ ๑ อถ โข เกณิโย ชฺฏิโล
 พุทฺธปฺปมํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณฺธิเตน ขาทนียเณ โภชนียเณ สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ๑
 อถ โข เกณิโย ชฺฏิโล ภควนฺตํ ภูตฺตาวิ โอนิปปตฺตปาณิ อญฺญตรํ นิจฺจํ อาสนํ คเหตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑

[๖๑๑]

_____ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข เกณียํ ชฺฏิลํ ภควา อิมานิ คาทานิ อนฺุโมทิตี

๑ ย. โว ๑

๒ ย. วา ๑

๓ ย. อจฺจตุ ๑

๔ ย. เอตฺถเจ ๑

๕ ย. พุรหุณฺณกาติสฺตา อิม ๑

๖ ย. ยาจฺนติ ปญฺชลิทตา ๑

เลื่อมใส ผู้ใดปรารถนา เจริญผู้้นั้นตามเรา ส่วนผู้ใดไม่ปรารถนา
เจริญผู้้นั้นอยู่เถิด เราจักบวชในสำนักพระผู้มีพระภาคผู้มี
พระปัญญาอันประเสริฐนี้.

มาณพเหล่านั้นกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ถ้าท่านผู้เจริญชอบใจคำสั่งสอนของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างนี้ แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จักบวชในสำนัก
ของพระผู้มีพระภาคผู้มีพระปัญญาอันประเสริฐ ดังนี้แล้ว
พราหมณ์ ๓๐๐ คนเหล่านั้น พากันประนมอัญชลีทูลขอบรรพชา
ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์ทั้งหลายจักประพฤติ
พรหมจรรย์ในสำนักของพระองค์.

พ. พรหมจรรย์อันเรากล่าวดีแล้ว อันผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นเหตุ
ทำให้บรรพชาของผู้ไม่ประมาทศึกษาอยู่ ไม่เป็นโมฆะ.

เสลพราหมณ์พร้อมทั้งบริษัท ได้บรรพชา ได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๖๑๐]

ครั้งนั้นแล เกณียชฎิลสั่งให้จัดแจงขาทนิยโกชนียาหารอย่างประณีตในอาศรมของตนตลอดคราตรนั้นแล้ว ใช้ให้คน
ไปกราบทูลกตตาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตม ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว กตตาคารสำเร็จแล้ว พระเจ้าข้า. ครั้งนั้น เป็น
เวลาเช้า พระผู้มีพระภาค ทรงครองอันตราวาสกแล้วทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังอาศรมของเกณียชฎิล แล้วประทับนั่ง
บนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์. ลำดับนั้น เกณียชฎิลได้อังกาสิกขุสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้อ้อมหน้า
เพียงพอ ด้วยขาทนิยโกชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตน. เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตรแล้ว
เกณียชฎิลถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่งแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

เกณียานุโมทนา

[๖๑๑]

ครั้นเกณียชฎิลนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า
ยัญทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็นประมุข คัมภีร์สาริตติศาสตร์ เป็น
ประมุขแห่งคัมภีร์ฉันท พระราชาเป็นประมุขของมนุษย์ทั้งหลาย
สาครเป็นประมุขของแม่น้ำทั้งหลาย ดวงจันทร์เป็นประมุขของ

๕ บ. ภิภุขโว ติสตา อิเม ติฏฐนุติ ปญชล็กตา ฯ

ดวงดาวทั้งหลาย ดวงอาทิตย์เป็นประมุขของความร้อน พระสงฆ์
เป็นประมุขของผู้หวังบุญบารมีอยู่.

ครั้งพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาด้วยพระศาสดาเหล่านี้แล้วเสด็จจากอาสนะหลักไป. ครั้งนั้นแล ท่านพระเสล
พร้อมด้วยบริษัท หลีกออกจากหมู่เป็นไม่ประมาท มีความเพียร มีใจแน่วแน่ ไม่นานนัก ก็ได้กระทำที่สุดแห่งพรหมจรรย์อัน
ยอดเยี่ยมที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวช เป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติ
สิ้น แล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็ ท่านพระเสลพร้อมทั้งบริษัท
ได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย.

[๖๑๒]

ครั้งนั้นแล ท่านพระเสลพร้อมทั้งบริษัท ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ห่มผ้าเฉียงบ่าข้างหนึ่งประนม
อัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลด้วยคาถาว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ นับแต่วันที่ข้าพระองค์ทั้งหลาย
ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะเป็นวันที่ ๘ เข้านี้แล้ว ข้าพระองค์
ทั้งหลายเป็นผู้อันพระองค์ทรงฝึกแล้ว ในคำสั่งสอนของพระองค์
โดย ๘ ราตรี พระองค์เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระศาสดา เป็น
มุนีผู้ครอบงำมาร ทรงเป็นผู้ฉลาดในอนุสัย ทรงข้ามได้เองแล้ว
ทรงยังหมู่มสัตว์นี้ให้ข้ามได้ด้วย พระองค์ทรงก้าวล่วงอุปธิทั้ง
หลายแล้ว ทรงทำลายอาสวะทั้งหลายแล้ว ไม่ทรงยึดมั่นเลย
ทรงละภัยและความขลาดกลัวได้แล้ว ดูกังขาสิห์ ภิกษุ ๓๐๐
รูปนี้ ยืนประนมอัญชลีอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร ขอ
ได้ทรงโปรดเหยียดพระชูกลบาทอกเกิด ขอเจริญนาถทั้งหลาย
ถวายบังคมพระศาสดาเถิด.

จบ เสดฐตร ที่ ๒.

อสุสลายนสูตร^๑

[๖๑๓]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวาคุณฺณํ วิหริติ เชตวันเ อนาถปิณฺฑิกสุตฺต อารามเ ฯ
เตน โข ปน สมเยน นานาเวรชฺชกานํ พุราหุมนานํ ปณฺจมตฺตานิ พุราหุมนสตานิ สวาคุณฺณํ
ปฏิวสฺสนติ เกณจิเทว กรณฺเยน ฯ อถ โข เตสํ พุราหุมนานํ เอตทโหสิ อยํ โข สมโณ
โคตโม จาคฺวณฺณํ สฺวทฺธิํ ปณฺญาเปติ โก นฺุ โข ปโหติ สมเณน โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน
ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ ฯ เตน โข ปน สมเยน อสุสลายโน นาม มาณโว สวาคุณฺณํ ปฏิวสฺสติ ททโร
วุตฺตสิโร โสฬสวสฺสทฺเทสิโก ชาตียา ตินฺณํ เวทานํ ปารคฺคฺ สนิฆณฺฑุเกณฺณกานํ
สากฺขรปฺปเกทานํ อิติหาสปณฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตมहाปฺริสฺสทฺทกฺขณฺเสุ อนวโย ฯ
อถ โข เตสํ พุราหุมนานํ เอตทโหสิ อยํ โข อสุสลายโน มาณโว สวาคุณฺณํ ปฏิวสฺสติ
ททโร ฯ เปฯ อนวโย โส โข ปโหติสมเณน โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ ฯ

[๖๑๔]

อถ โข เต พุราหุมนเา เยน อสุสลายโน มาณโว เตนฺอุปสงฺกมฺมิสุ อุปสงฺกมิตฺวา
อสุสลายนํ มาณวํ เอตทโวจํ อยํ โโก อสุสลายน สมโณ โคตโม จาคฺวณฺณํ สฺวทฺธิํ
ปณฺญาเปติ เอคฺคํ ภวํ อสุสลายน^๒ สมเณน โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ^๓ ฯ เอวํ วุตฺเต
อสุสลายโน มาณโว เต พุราหุมนเา เอตทโวจ สมโณ ขลฺล โโก โคตโม ชฺมมวาทิ
ชฺมมวาทิโน จ ปน ทฺวปฺปฏิมฺนตฺติยา ภวนฺติ นาทํ สกฺโกมิ สมเณน โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี
วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ ฯ ทฺติยมฺปิ โข เต พุราหุมนเา อสุสลายนํ มาณวํ เอตทโวจํ อยํ โโก
อสุสลายน สมโณ โคตโม จาคฺวณฺณํ สฺวทฺธิํ ปณฺญาเปติ เอคฺคํ ภวํ อสุสลายน สมเณน
โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ^๔ ฯ ทฺติยมฺปิ โข อสุสลายโน มาณโว เต พุราหุมนเา
เอตทโวจ สมโณ ขลฺล โโก โคตโม ชฺมมวาทิ ชฺมมวาทิโน จ ปน ทฺวปฺปฏิมฺนตฺติยา ภวนฺติ นาทํ
สกฺโกมิ สมเณน โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ ฯ ตติยมฺปิ โข เต พุราหุมนเา
อสุสลายนํ มาณวํ เอตทโวจํ อยํ โโก อสุสลายน สมโณ โคตโม จาคฺวณฺณํ สฺวทฺธิํ
ปณฺญาเปติ เอคฺคํ ภวํ อสุสลายน สมเณน โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ จริตํ โข
ปน โภตา อสุสลายเนน ปรีพฺพชกํ มา ภวํ อสุสลายโน อยฺยทฺฐปราชิตํ ปราชยิติ ฯ เอวํ
วุตฺเต อสุสลายโน มาณโว เต พุราหุมนเา เอตทโวจ อทฺฐา โข อหํ ภนฺเต น ลกฺขมิ สมโณ
ขลฺล โโก โคตโม ชฺมมวาทิ ชฺมมวาทิโน จ ปน ทฺวปฺปฏิมฺนตฺติยา ภวนฺติ นาทํ สกฺโกมิ สมเณน
โคตเมน สฺวทฺธิํ อสุมี วจเน ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ อปิ จาหํ ภวตํ^๕ วจเนน คมิสฺสสามิติ ฯ

๑ ย. อสุสลายโน ฯ

๒ ย. ปฏิมฺนเตตฺตุนฺติ ฯ

๓ ย. เอกตฺตุนฺตร จริตํ โข ปน โภตา อสุสลายเนน ปรีพฺพชกนฺติ ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ย. ภกฺวณฺตานํ ฯ

๓. อัสสลายนสูตร

ทรงโปรดอัสสลายนมาณพ

[๖๑๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี. ก็สมัยนั้นแล พราหมณ์ผู้มาจากแคว้นต่างๆ ประมาณ ๕๐๐ คนพักอาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถี ด้วยกรณีขกิจบางอย่าง. ครั้งนั้นพราหมณ์เหล่านั้นได้คิดกันว่าพระสมณโคดมนี้ ทรงบัญญัติความบริสุทธิ์ทั่วไปแก่วรรณะทั้ง ๔ ใครหนอพอจะสามารถเจรจาได้ตอบกับพระสมณโคดมในคํานั้นได้. ก็สมัยนั้นแล มาณพชื่อว่าอัสสลายนอะอาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถียังเป็นเด็ก โคนศีรษะมีอายุ ๑๖ ปี นับแต่เกิดมา เป็นผู้รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์ นิมิต्तฯ และคัมภีร์เกฏฐะ พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจด้วยท ข้ำใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายมหาปฐกฤษณะ. ครั้งนั้นพราหมณ์ เหล่านั้นได้คิดกันว่า อัสสลายนมาณพผู้นี้อาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถี ยังเป็นเด็ก ฯลฯ ชำนาญใน คัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายฤษณะ เขาคงสามารถจะเจรจาได้ตอบกับพระสมณโคดมในคํานั้นได้.

[๖๑๔]

ลำดับนั้นแล พราหมณ์เหล่านั้นพากันเข้าไปหาอัสสลายนมาณพซึ่งที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะอัสสลายนมาณพว่า พ่ออัสสลายนมาณพผู้เจริญ พระสมณโคดมนี้ ทรงบัญญัติความบริสุทธิ์ทั่วไปแก่วรรณะทั้ง ๔ พ่อผู้เจริญ จงเข้าไปเจรจาได้ตอบกับพระสมณโคดมในคํานั้น เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายกล่าวแล้วอย่างนี้. อัสสลายนมาณพได้กล่าวกะพราหมณ์เหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบว่ พระสมณโคดมเป็นธรรมวาทิ ก็อันบุคคลผู้เป็นธรรมวาทิ ย่อมเป็นผู้อื่น ใครๆ จะพึงเจรจาได้ตอบได้โดยยาก ข้าพเจ้าไม่สามารถจะเจรจาได้ตอบกับพระสมณโคดมในคํานั้นได้. แม้ครั้งที่ ๒ พราหมณ์เหล่านั้นได้กล่าวกะอัสสลายนมาณพว่า พ่ออัสสลายนอะผู้เจริญ พระสมณโคดมนี้ ทรงบัญญัติความบริสุทธิ์ทั่วไปแก่วรรณะทั้ง ๔ พ่อผู้เจริญจงเข้าไปเจรจาได้ตอบ กับพระสมณโคดมในคํานั้น. แม้ครั้งที่ ๒ อัสสลายนมาณพได้กล่าวกะพราหมณ์เหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบว่า พระสมณโคดมเป็นธรรมวาทิ ก็อันบุคคลผู้เป็นธรรมวาทิ ย่อมเป็นผู้อื่น ใครๆ จะพึงเจรจาได้ตอบได้โดยยาก ข้าพเจ้าไม่สามารถจะเจรจาได้ตอบกับพระสมณโคดมในคํานั้นได้. แม้ครั้งที่ ๓ พราหมณ์เหล่านั้นก็ได้กล่าวกะอัสสลายนมาณพว่า พ่ออัสสลายนอะ ผู้เจริญ พระสมณโคดมนี้ ทรงบัญญัติความบริสุทธิ์ทั่วไปแก่วรรณะทั้ง ๔ พ่อผู้เจริญจงเข้าไป เจาษาได้ตอบกับพระสมณโคดมในคํานั้น ก็พ่ออัสสลายนอะผู้เจริญได้ประพฤดิวิธีบรรพชาของ ปริพาชกมาแล้ว พ่ออัสสลายนอะอย่ากลัวแพ้ซึ่งยังไม่ทันรบเลย. เมื่อพราหมณ์เหล่านั้นกล่าว อย่างนี้แล้ว อัสสลายนมาณพได้กล่าวกะพราหมณ์เหล่านั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า ยอมไม่ได้แน่ ได้ทราบว่าพระสมณโคดมเป็นธรรมวาทิ ก็อันบุคคลผู้เป็นธรรมวาทิ ย่อมเป็นผู้อื่น ใครๆ จะพึงเจรจาได้ตอบได้โดยยาก ข้าพเจ้าจะไม่สามารถจะเจรจาได้ตอบกับพระสมณโคดม ในคํานั้นได้ ก็แต่ว่า ข้าพเจ้าจักไปตามคำของท่านทั้งหลาย.

[๖๑๕]

อด โข อสฺสลาโย มาณโว มหตา พฺราหฺมณคณฺเณ สทฺธิ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตํ
 นิสิตฺติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อสฺสลาโย มาณโว ภควนฺตํ เอตทวโจ พฺราหฺมณา โภ
 โกตม เวมมาหํสุ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หีนํ อญฺโหล วณฺโณ พฺราหฺมณาว สุกโก
 วณฺโณ กโณห อญฺโหล วณฺโณ พฺราหฺมณาว สุชฺฉนฺตํ โน อพฺราหฺมณา พฺราหฺมณาว
 พฺรหฺมโน ปฺตฺตา โอรสา มุขโต ชาตา พฺรหฺมชา พฺรหฺมนิมฺมิตฺตา พฺรหฺมทายาทาติ อิท ภา
 โคตโม กิมาหาติ ฯ

[๖๑๖]

ทิสฺสนฺเต โข ปน อสฺสลาเย พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณียํ อุตฺตุนิโยปี คพฺภินิโยปี
 วิชายนานาปี ปายมานาปี เต จ พฺราหฺมณา โยนิชาว สมานา เวมมาหํสุ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ
 วณฺโณ หีนํ อญฺโหล วณฺโณ พฺราหฺมณาว สุกโก วณฺโณ กโณห อญฺโหล วณฺโณ พฺราหฺมณาว
 สุชฺฉนฺตํ โน อพฺราหฺมณา พฺราหฺมณาว พฺรหฺมโน ปฺตฺตา โอรสา มุขโต ชาตา พฺรหฺมชา
 พฺรหฺมนิมฺมิตฺตา พฺรหฺมทายาทาติ ฯ กิณฺจาปี ภา โคตโม เวมมาห อด เขวตฺถ พฺราหฺมณา
 เวมเมตํ มลฺลนฺตํ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

[๖๑๗]

ตํ กิ มลฺลนฺตํ อสฺสลาเย สุตฺตุนเต โยนกมฺพุเชสฺสุ ๑ อญฺเฐสฺ จ ปจฺจนฺติมสฺ ชนปฺเทสฺ
 เทว วณฺณา อญฺโโย เจว ทาโส จ อญฺโโย หุตฺวา ทาโส โหติ ทาโส หุตฺวา อญฺโโย โหติติ ฯ
 เอว โภ สุตํ เม โยนกมฺพุเชสฺสุ อญฺเฐสฺ จ ปจฺจนฺติมสฺ ชนปฺเทสฺ เทว วณฺณา อญฺโโย
 เจว ทาโส จ อญฺโโย หุตฺวา ทาโส โหติ ทาโส หุตฺวา อญฺโโย โหติติ ฯ เอตฺถ อสฺสลาเย
 พฺราหฺมณานํ กิ พลํ โภ อสฺสาโส ยเทตฺถ พฺราหฺมณา เวมมาหํสุ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ
 วณฺโณ หีนํ อญฺโหล วณฺโณ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ กิณฺจาปี ภา โคตโม เวมมาห
 อด เขวตฺถ พฺราหฺมณา เวมเมตํ มลฺลนฺตํ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หีนํ อญฺโหล
 วณฺโณ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

[๖๑๘]

ตํ กิ มลฺลนฺตํ อสฺสลาเย จตฺตโยว นุ โข ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสฺสมิฉฺฉาจารี
 มุสสาวาที ปิสฺสนวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี อภิขณฺณาลุ พยาปนฺนจิตฺโต มิฉฺฉาทิฏฺฐี กายสฺส
 เกทา ปรมฺมรณา อปายี ทุคฺคตี วินิปาติ นิริยํ อุปปชฺเชยฺย โน พฺราหฺมโณ เวสฺสโสภา^๒ นุ

๑ ย. โยนกมฺพุเชสฺสุ ฯ

๒ ย. จ. ฯ

เรื่องวรรณะ ๔

[๖๑๕]

ลำดับนั้น อัสสลายนมานพพร้อมด้วยคณะพราหมณ์หมู่ใหญ่พากันเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว อัสสลายนมานพได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ วรรณะอื่นเลว พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะขาว วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นย่อมบริสุทธิ คนที่มีใช้พราหมณ์ไม่บริสุทธิ พราหมณ์เท่านั้นเป็นบุตรพรหม เป็นโอรสพรหม เกิดแต่ปาก ของพรหม เกิดแต่พรหม อันพรหมนิรมิต เป็นทายาทของพรหม ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมจะ ตรัสว่าอย่างไร?

[๖๑๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอัสสลายนนะ กีนางพราหมณ์ของพราหมณ์ทั้งหลาย มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดบุตรบ้าง ให้นุตรคืบนมบ้าง ปรากฏอยู่ ก็พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้เกิดจากช่องคลอดเหมือนกัน ยังกล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ วรรณะอื่นเลว อันพรหมนิรมิต เป็นทายาทของพรหม.

อ. ท่านพระโคตมตรัสอย่างนี้ก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอยู่ อย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

[๖๑๗]

พ. ดูกรอัสสลายนนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่านได้ฟังมาแล้ว หรือว่า ในแคว้นโยนก แคว้นกัมโปช และในปัจฉิมชนบทอื่นๆ มีวรรณะอยู่ ๒ วรรณะ เท่านั้น คือ เจ้า และทาส เป็นเจ้าแล้วกลับเป็นทาส เป็นทาสแล้วกลับเป็นเจ้า?

อ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วอย่างนั้นว่า ในแคว้นโยนก แคว้นกัมโปช และในปัจฉิมชนบทอื่นๆ มีวรรณะอยู่ ๒ วรรณะเท่านั้น คือ เจ้า และทาส เป็นเจ้าแล้วกลับ เป็นทาส เป็นทาสแล้วกลับเป็นเจ้า.

พ. ดูกรอัสสลายนนะ ในเรื่องนี้ อะไรเป็นกำลัง อะไรเป็นความยินดีของพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม?

อ. ท่านพระโคตมตรัสอย่างนั้นก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอยู่อย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

[๖๑๘]

พ. ดูกรอัสสลายนนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน กษัตริย์เท่านั้นหรือ เป็นผู้มียกติมา สัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุศุเทจ พุศุส่อเสียด พุศุคำหยาบ พุศุ เพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตพยาบาท มีความเหินผิด เมื่อตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก พราหมณ์ไม่เป็นอย่างนั้น แพศย์เท่านั้นหรือ ... ศูทรเท่านั้นหรือ เป็นผู้มียกติมา สัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุศุเทจ พุศุส่อเสียด พุศุคำหยาบ พุศุเพ้อเจ้อ โลภมาก มีจิตพยาบาท มีความเหินผิด เมื่อตายไป พึงเข้าถึง

โฆ ... สุตฺโทว นฺโฆ โฆ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กามะสุมิจฺจาคารี มุสาวาทิ ปิสุณวาโจ
 ฆรฺสวาโจ สมฺพปฺปลาปี อภิขุณฺณาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺจาทิฏฺฐี กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา
 อปายํ ทุกฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ อุปฺปชฺเชยฺย โน พุราหฺมณฺเณปิ ๑ โน หิโก โภ โคตม ชตฺติโยปิ
 หิ โภ โคตม ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กามะสุมิจฺจาคารี มุสาวาทิ ปิสุณวาโจ ฆรฺสวาโจ
 สมฺพปฺปลาปี อภิขุณฺณาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺจาทิฏฺฐี กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ
 ทุกฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ อุปฺปชฺเชยฺย พุราหฺมณฺเณปิ หิ โภ โคตม ... เวสฺสโสปี หิ โภ โคตม ...
 สุตฺโทปิ หิ โภ โคตม ... สพฺเพปิ หิ โภ โคตม จตฺตาริ วณฺณํ ปาณาติปาตโน
 อทินฺนาทายโน กามะสุมิจฺจาคารโน มุสาวาทโน ปิสุณวาจา ฆรฺสวาจา สมฺพปฺปลาปีโน อภิขุณฺณาลุ
 พฺยาปนฺนจิตฺตา มิจฺจาทิฏฺฐี กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทุกฺคตี วินิปาตํ นินฺยํ
 อุปฺปชฺเชยฺยุนฺติ ๑ เอตฺถ อสฺสลาเยน พุราหฺมณานํ กิํ พลํ โภ อสฺสาโส ยเทตฺถ พุราหฺมณฺา
 เอวมาหํสุ พุราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโฆ วณฺโณ ๑เป๑ พุรฺหมทายาทาติ ๑
 กิลฺยาปี ภวํ โคตโม เอวมาห อถ เขวตฺถ พุราหฺมณฺา เอวเมตํ มลฺลนฺติ พุราหฺมณาว เสฏฺโฐ
 วณฺโณ หิโน อญฺโฆ วณฺโณ ๑เป๑ พุรฺหมทายาทาติ ๑

[๖๑๕]

ตํ กิํ มลฺลนฺติ อสฺสลาเยน พุราหฺมณเณว นฺโฆ โฆ ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต อทินฺนาทานา
 ปฏฺวิโรโต กามะสุมิจฺจาคารา^๑ ปฏฺวิโรโต มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต ปิสุณาย^๒ วาจาเย ปฏฺวิโรโต
 ฆรฺสาย^๓ วาจาเย ปฏฺวิโรโต สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต อนภิขุณฺณาลุ อพฺยาปนฺนจิตฺโต สมฺมาทิฏฺฐี
 กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา สุกฺคิ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺย โน ชตฺติโย โน เวสฺสโส โน
 สุตฺโทติ ๑ โน หิโก โภ โคตม ชตฺติโยปิ หิ โภ โคตม ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต อทินฺนาทานา
 ปฏฺวิโรโต กามะสุมิจฺจาคารา ปฏฺวิโรโต มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต ปิสุณาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต ฆรฺสาย
 วาจาเย ปฏฺวิโรโต สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต อนภิขุณฺณาลุ อพฺยาปนฺนจิตฺโต สมฺมาทิฏฺฐี กายสุส
 เกทา ปรมฺมรณฺา สุกฺคิ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺย พุราหฺมณเณปิ หิ โภ โคตม เวสฺสโสปี หิ โภ
 โคตม ... สุตฺโทปิ หิ โภ โคตม ... สพฺเพปิ หิ โภ โคตม จตฺตาริ วณฺณํ ปาณาติปาตา ปฏฺ
 วิโรตา อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรตา กามะสุมิจฺจาคารา ปฏฺวิโรตา มุสาวาทา ปฏฺวิโรตา ปิสุณาย
 วาจาเย ปฏฺวิโรตา ฆรฺสาย วาจาเย ปฏฺวิโรตา สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรตา อนภิขุณฺณาลุ อพฺยาปนฺน
 จิตฺตา สมฺมาทิฏฺฐี กายสุส เกทา ปรมฺมรณฺา สุกฺคิ สกฺกํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺยุนฺติ ๑ เอตฺถ
 อสฺสลาเยน พุราหฺมณานํ กิํ พลํ โภ อสฺสาโส ยเทตฺถ พุราหฺมณฺา เอวมาหํสุ พุราหฺมณาว เสฏฺโฐ
 วณฺโณ หิโน อญฺโฆ วณฺโณ ๑เป๑ พุรฺหมทายาทาติ ๑ กิลฺยาปี ภวํ โคตโม เอวมาห อถ เขวตฺถ
 พุราหฺมณฺา เอวเมตํ มลฺลนฺติ พุราหฺมณาว ฐโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโฆ วณฺโณ ๑เป๑

๑ ย. กามะสุมิจฺจาคารา ๑เป๑ มุสาวาทา ปฏฺวิโรโตติ นตฺถิ

๒ ย. ปิสุณาวาจา ๑

๓ ย. ฆรฺสวาจา ๑

อบาย ทุกคติ วินิบาต นรค พราหมณ์ไม่เป็นเช่นนั้น?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม ข้าแต่ท่านพระโคตม แม้กษัตริย์ผู้มีปกติฆ่าสัตว์มีความเห็นผิด เมื่อตายไป ก็พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรค ข้าแต่ท่านพระโคตม แม้พราหมณ์ แม้แพศย์ แม้ศูทร ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ความจริง แม้วรรณะ ๔ ผู้มีปกติฆ่าสัตว์ มีความเห็นผิด เมื่อตายไป ก็พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรคทั้งหมด.

พ. คุณธัสสลายนะ ในเรื่องนี้ อะไรเป็นกำลัง อะไรเป็นความยินดีของพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม?

อ. ท่านพระโคตมตรัสอย่างนั้นก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

[๖๑๕]

พ. คุณธัสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พราหมณ์เท่านั้น หรือหนอ ผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติดิในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่โลภมาก มีจิตพยายบาท มีความเห็นชอบ เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ กษัตริย์ไม่พึงเป็นเช่นนั้น แพศย์ไม่พึงเป็นเช่นนั้น ศูทรไม่พึงเป็นเช่นนั้น?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม ข้าแต่ท่านพระโคตม แม้กษัตริย์ผู้งดเว้นจากการ ฆ่าสัตว์ มีความเห็นชอบ เมื่อตายไป ก็พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าแต่ท่านพระโคตม แม้พราหมณ์ แม้แพศย์ แม้ศูทร ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ความจริง แม้วรรณะ ๔ ผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ มีความเห็นชอบ เมื่อตายไป ก็พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ทั้งหมด.

พ. คุณธัสสลายนะ ในเรื่องนี้ อะไรเป็นกำลัง อะไรเป็นความยินดีของพราหมณ์ ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม?

อ. ท่านพระโคตมตรัสอย่างนี้ก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ก็ยังเข้าใจอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

[๖๒๐]

ตํ ก็ มลฺลสฺส อสฺสลาเยน พฺราหฺมโณว นฺ ๒ โข ปโหติ อสฺมึ ปเทเส อเวรี อพฺยาปชฺฌํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺถ โน ขตฺติโย โน เวสฺโส โน สฺสทฺโทติ ฯ โน หิํ โภ โคตม ขตฺติโยปิ หิ โภ โคตม ปโหติ อสฺมึ ปเทเส อเวรี อพฺยาปชฺฌํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺถ พฺราหฺมโณปิ หิ โภ โคตม เวสฺโสปิ หิ โภ โคตม . สฺสทฺโทปิ หิ โภ โคตม . สพฺเพปิ หิ โภ โคตม จตฺตาริ วณฺณา ปโหนฺติ อสฺมึ ปเทเส อเวรี อพฺยาปชฺฌํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺถนฺติ ฯ เอตฺถ อสฺสลาเยน พฺราหฺมณานํ ก็ พลํ โภ อสฺสาโส ยเทตฺถ พฺราหฺมณา เอวมาหํสฺ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโโล วณฺโณ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ กิณฺจาปี ภวํ โคตโม เอวมาห อถ เขวตฺถ พฺราหฺมณา เอวเมตํ มลฺลนฺติ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโโล วณฺโณ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

[๖๒๑]

ตํ ก็ มลฺลสฺส อสฺสลาเยน พฺราหฺมโณว นฺ ๒ โข ปโหติ โสตฺถิ^๑ สีนานํ อาทาย นทึ คณฺตุวา รโฆชลลํ ปวาเหตฺถ โน ขตฺติโย โน เวสฺโส โน สฺสทฺโทติ ฯ โน หิํ โภ โคตม ขตฺติโยปิ หิ โภ โคตม ปโหติ โสตฺถิ^๒ สีนานํ อาทาย นทึ คณฺตุวา รโฆชลลํ ปวาเหตฺถ พฺราหฺมโณปิ หิ โภ โคตม ... เวสฺโสปิ หิ โภ โคตม ... สฺสทฺโทปิ หิ โภ โคตม ... สพฺเพปิ หิ โภ โคตม จตฺตาริ วณฺณา ปโหนฺติ โสตฺถิ^๓ สีนานํ อาทาย นทึ คณฺตุวา รโฆชลลํ ปวาเหตฺถนฺติ ฯ เอตฺถ อสฺสลาเยน พฺราหฺมณานํ ก็ พลํ โภ อสฺสาโส ยเทตฺถ พฺราหฺมณา เอวมาหํสฺ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโโล วณฺโณ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ กิณฺจาปี ภวํ โคตโม เอวมาห อถ เขวตฺถ พฺราหฺมณา เอวเมตํ มลฺลนฺติ พฺราหฺมณาว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโโล วณฺโณ

[๖๒๒]

ตํ ก็ มลฺลสฺส อสฺสลาเยน อธิ ราชา ขตฺติโย มุทฺธาวสฺสิตฺโต นานาชาจฺจํ ปุริสํ ปุริสสํ สนนฺิปาเตยฺย อายนฺตุ โภนฺโต เย ตตฺถ ขตฺติยภฺตฺตา พฺราหฺมณภฺตฺตา ราชญฺญภฺตฺตา อุปฺปนฺนา สากสฺส วา สาลสฺส วา สลพสฺส วา จนฺทนสฺส วา ปทุมกสฺส วา อุตฺตรารณึ อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตนฺตุ เตโช ปาตุกโรนฺตุ อายนฺตุ ปน โภนฺโต เย จ^๔ ตตฺถ จณฺฑาลภฺตฺตา

๑ ย. โสตฺถิ สีนานํ ฯ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

๒ ย. โสตฺถิ สีนานํ ฯ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

๓ ย. โสตฺถิ สีนานํ ฯ ฯเปฯ พฺรหฺมทายาทาติ ฯ

๔ ย. จสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

[๖๒๐]

พ. คุณธัสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในประเทศนั้นพราหมณ์เท่านั้น หรือหนอ ย่อมสามารถเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน (ส่วน) กษัตริย์ไม่สามารถ แพศย์ไม่สามารถ ศูทรไม่สามารถ?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคดม ข้าแต่ท่านพระโคดม ในประเทศนั้น แม้กษัตริย์ก็สามารถเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ข้าแต่ท่านพระโคดม แม้พราหมณ์ แม้แพศย์ แม้ศูทร ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ความจริงในประเทศ นั้น แม้วรรณะ ๔ ก็สามารถเจริญเมตตาจิตอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนได้ทั้งหมด.

พ. คุณธัสสลายนะ ในเรื่องนี้ อะไรเป็นกำลัง อะไรเป็นความยินดีของพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้กล่าวอย่างนี้ พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะอันประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม?

อ. ท่านพระโคดมตรัสอย่างนั้นก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอย่างนี้ว่าพราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะ ประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

[๖๒๑]

พ. คุณธัสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พราหมณ์เท่านั้นหรือหนอ ย่อม สามารถถือเอาเครื่องสี่ตัวสำหรับอาบน้ำ แล้วลอยละอองและธุลีได้ กษัตริย์ ไม่สามารถ แพศย์ไม่ สามารถ ศูทรไม่สามารถ?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคดม ข้าแต่ท่านพระโคดม แม้กษัตริย์ก็ย่อมสามารถ ถือเอาเครื่องสี่ตัวสำหรับอาบน้ำ แล้ว ลอยละอองและธุลีได้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ แม้พราหมณ์ แม้แพศย์ แม้ศูทร ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ความจริง แม้วรรณะ ๔ ก็ย่อมสามารถถือเอา เครื่องสี่ตัวสำหรับอาบน้ำ แล้วลอยละอองและธุลีได้ทั้งหมด.

พ. คุณธัสสลายนะ ในเรื่องนี้ อะไรเป็นกำลัง อะไรเป็นความยินดีของพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม?

อ. ท่านพระโคดมตรัสอย่างนั้นก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอย่างนี้ว่าพราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะ ประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

[๖๒๒]

พ. คุณธัสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระราชาในโลกนี้ เป็นกษัตริย์ผู้ ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว จะพึงทรงเกณฑ์บุรุษผู้มีชาติต่างๆ กัน ๑๐๐ คนให้มาประชุม กันแล้วตรัสว่า มาเถิดท่านทั้งหลาย ในจำนวนบุรุษเหล่านั้น บุรุษเหล่าใดเกิดแต่สกุลกษัตริย์แต่สกุลพราหมณ์ แต่ สกุลเจ้า บุรุษเหล่านั้นจงถือไม้สั๊ก ไม้สาละ ไม้สน ไม้จันทน์ หรือไม้ทับทิม เอามาทำเป็นไม้สีไฟ แล้วจงสีให้ไฟลุกโพลง อนึ่ง มาเถิดท่านทั้งหลาย ในจำนวนบุรุษเหล่านั้น บุรุษเหล่าใดเกิดแต่สกุล จัณฑาล แต่สกุลพราชน แต่สกุลจักสาน แต่สกุลช่างรถแต่สกุลเทหยากเยื่อ บุรุษเหล่านั้นจงถือเอา ไม้รางสุนัข ไม้รางสุกร ไม้รางข้อมผ้า หรือไม้ละหุ่ง เอามาทำเป็นไม้สีไฟ แล้วจงสีให้ไฟลุกโพลง คุณธัสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน ไฟที่บุรุษทั้งหลายผู้เกิดแต่สกุลกษัตริย์ แต่

เนสาทกฺลา เวณฺณกฺลา^๑ รกการกฺลา ปุกฺกุสกฺลา อุปปนฺนา สาปานโทณียา วา สฺวกรโทณียา
 วา รชกโทณียา วา เอลณฺทกฺกุสฺส วา อุตฺตรารณฺณี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตนฺตุ เตโช
 ปาตุกโรนฺตฺติ ตํ ก็ มณฺณสิ อสฺสลายน โย จ^๒ นฺ โข ขตฺติยกฺลา พฺราหฺมณกฺลา ราชณฺณกฺลา
 อุปปนฺเนหิ สากสฺส วา สาลสฺส วา สลพสฺส วา จนฺทนสฺส วา ปทุมกสฺส วา อุตฺตรารณฺณี
 อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺโต เตโช ปาตุกโต โส เอว นฺ ขวสฺส อคฺคิ อจฺจิมมา เจว วณฺณิมมา จ
 ปกสฺสโร จ เตน จ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณฺณิยํ กาคฺคํ โย ปน โส จณฺฑาลกฺลา เนสาทกฺลา
 เวณฺณกฺลา รกการกฺลา ปุกฺกุสกฺลา อุปปนฺเนหิ สาปานโทณียา วา สฺวกรโทณียา วา รชกโทณียา
 วา เอลณฺทกฺกุสฺส วา อุตฺตรารณฺณี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺโต เตโช ปาตุกโต สุวสฺส
 อคฺคิ น เจว อจฺจิมมา น จ วณฺณิมมา น จ ปกสฺสโร น จ เตน สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณฺณิยํ
 กาคฺคฺติ ๑ โน หิํ โก โคตม โยปี^๓ โส โก โคตม ขตฺติยกฺลา พฺราหฺมณกฺลา ราชณฺณกฺลา
 อุปปนฺเนหิ สากสฺส^๔ วา สาลสฺส วา สลพสฺส วา จนฺทนสฺส วา ปทุมกสฺส วา อุตฺตรารณฺณี
 อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺโต เตโช ปาตุกโต สุวสฺส อคฺคิ อจฺจิมมา จ วณฺณิมมา จ ปกสฺสโร
 จ เตน จ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณฺณิยํ กาคฺคํ โยปี โส จณฺฑาลกฺลา เนสาทกฺลา เวณฺณกฺลา
 รกการกฺลา ปุกฺกุสกฺลา อุปปนฺเนหิ สาปานโทณียา วา สฺวกรโทณียา วา รชกโทณียา วา
 เอลณฺทกฺกุสฺส วา อุตฺตรารณฺณี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺโต เตโช ปาตุกโต โสปสฺส^๕ อคฺคิ
 อจฺจิมมา จ วณฺณิมมา จ ปกสฺสโร จ เตนปี จ สกฺกา^๖ อคฺคิกรณฺณิยํ กาคฺคํ สพฺโพปี หิ โก โคตม
 อคฺคิ อจฺจิมมา จ วณฺณิมมา จ ปกสฺสโร จ สพฺเพนปี จ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณฺณิยํ กาคฺคฺติ ๑
 เอตฺถ อสฺสลายน พฺราหฺมณานํ ก็ พลํ โก อสฺสาโส ยเทตฺถ พฺราหฺมณา เอวมาหํสุ พฺราหฺมณา
 เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโฆ วณฺโณ พฺราหฺมณา ว สุกโก วณฺโณ กโณห อญฺโฆ วณฺโณ
 พฺราหฺมณา ว สุขณฺณติ โน อพฺราหฺมณา พฺราหฺมณา ว พฺรหฺมโน ปุตฺตา โอธสา มฺหิต ชาติ
 พฺรหฺมชา พฺรหฺมนิมฺมิตา พฺรหฺมทายาทาติ ๑ กิณฺจาปี ภวํ โคตโม เอวมาห อถ เขวตฺถ พฺราหฺมณา
 เอวเมตํ มณฺณนฺติ พฺราหฺมณา ว เสฏฺโฐ วณฺโณ หิโน อญฺโฆ วณฺโณ ๑เป ๑ พฺรหฺมทายาทาติ ๑

[๖๒๓]

ตํ ก็ มณฺณสิ อสฺสลายน อธิ ขตฺติยกฺมาโร พฺราหฺมณกณฺณาย สทฺธิํ ลํวาลํ กปฺเปยฺย
 เตลํ ลํวาสมนฺวาย ปุตฺโต ชาเยถ โย โส ขตฺติยกฺมาเรน พฺราหฺมณกณฺณาย ปุตฺโต อุปปนฺโน
 สียา โส มาตุปี สทฺธิโส ปีตุปี สทฺธิโส ขตฺติโยติปี วตฺตพฺโพ พฺราหฺมณโณติปี วตฺตพฺโพติ ๑
 โย โส โก โคตม ขตฺติยกฺมาเรน พฺราหฺมณกณฺณาย ปุตฺโต อุปปนฺโน สียา โส มาตุปี

๑ ย. เวณฺณกฺลา ๑

๒ ย. โย เอว นฺ โข โส ๑

๓ ย. ปีสทฺโท นตฺติ ๑

๔ ย. อธิ ปาโธ นตฺติ ๑

๕ ย. โสจสฺส ๑

๖ ย. อคฺคินา ๑

สกุลพราหมณ์ แต่สกุลเจ้า ถือเอาไม้สัก ไม้สาละ ไม้สน ไม้จันทน์ หรือไม้ทับทิม เอามาทำเป็นไม้สีไฟ แล้วสีให้ไฟลุกโพล่งขึ้นเท่านั้น หรือหนอ พึงเป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และอาจทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟนั้นได้ ส่วนไฟ ที่บุรุษทั้งหลายผู้เกิดแต่สกุลจันฑาล แต่สกุลพราณ แต่สกุลจักสาน แต่สกุลช่างรด แต่สกุลเทหยากเยื่อ ถือเอาไม้รางตุนัข ไม้รางสุกร ไม้รางข้อมผ้า หรือไม้ละหุ่ง เอามาทำเป็นไม้สีไฟ แล้วสีไฟให้ลุกโพล่งขึ้นนั้น พึงเป็นไฟไม่มีเปลว ไม่มีสี ไม่มีแสงสว่าง และไม่อาจทำกิจ ที่ต้องการทำด้วยไฟนั้น?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ แม้ไฟที่บุรุษทั้งหลายผู้เกิด แต่สกุลกษัตริย์ แล้วสีให้ไฟลุกโพล่งขึ้น ก็พึงเป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และอาจ ทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟนั้น ได้ แม้ไฟที่บุรุษทั้งหลายผู้เกิดแต่สกุลจันฑาล แล้วสีให้ไฟลุกโพล่ง ขึ้น ก็พึงเป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และอาจทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟนั้นได้ ข้าแต่พระโคตม ผู้เจริญ ความจริง แม้ไฟทุกอย่างก็พึงเป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสงสว่าง และอาจทำกิจที่ต้องทำ ด้วยไฟนั้นได้หมด.

พ. คุณกรอัสสลายนะ ในเรื่องนี้ อะไรเป็นกำลัง อะไรเป็นความยินดีของพราหมณ์ ทั้งหลาย ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ เป็นทายาทของพรหม?

อ. ท่านพระโคตมตรัสอย่างนั้นก็จริง แต่ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายก็ยังเข้าใจอยู่อย่างนี้ว่า พราหมณ์เท่านั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม.

[๖๒๓]

พ. คุณกรอัสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขัตติยภูมิในโลกนี้พึงสำเร็จการอยู่ร่วมกับนางพราหมณี เพราะอาศัยการอยู่ร่วมของคนทั้งสองนั้น พึงเกิดบุตร แต่นางพราหมณีกับขัตติยภูมินั้น เหมือนมารดาที่ดี เหมือนบิดาที่ดี ก็ควรกล่าวได้ว่าเป็น กษัตริย์บ้าง เป็นพราหมณ์บ้างหรือ?

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บุตรเกิดแต่นางพราหมณีกับขัตติยภูมินั้น เหมือนมารดาที่ดี เหมือนบิดาที่ดี ก็ควรกล่าวได้ว่า เป็นกษัตริย์บ้าง เป็นพราหมณ์บ้าง.

สทิส ปิตุปี สทิส ขตติโยติปี วุตตพโพ พราหฺมณฺติปี วุตตพโพติ ฯ

[๖๒๔]

ตํ ก็ มณฺณสิ อสฺสลาณ อธิ พราหฺมณฺกุมาริ ขตฺติยกณฺณาย สทฺธิํ สํวาลํ กปฺเปยฺย เตลํ สํวสมนฺวาย ปฺตุโต ชาเยถ โย โส พราหฺมณฺกุมารเณ ขตฺติยกณฺณาย ปฺตุโต อุปฺปนฺโน สียา โส มาตุปี สทิส ปิตุปี สทิส ขตติโยติปี วุตตพโพ พราหฺมณฺติปี วุตตพโพติ ฯ โย โส โภ โคตม พราหฺมณฺกุมารเณ ขตฺติยกณฺณาย ปฺตุโต อุปฺปนฺโน สียา โส มาตุปี สทิส ปิตุปี สทิส ขตติโยติปี วุตตพโพ พราหฺมณฺติปี วุตตพโพติ ฯ

[๖๒๕]

ตํ ก็ มณฺณสิ อสฺสลาณ อธิ วลํ กทฺรเณน สมฺปโยเชยฺยํ เตลํ สํปโยคมนฺวาย กิสฺสโร^๑ ชาเยถ โย โสปี วลวาย กทฺรเณน กิสฺสโร^๒ อุปฺปนฺโน สียา โส มาตุปี สทิส ปิตุปี สทิส อสฺสติปี วุตตพโพ กทฺโรติปี วุตตพโพ ฯ โส กุมารณฺหุปี^๓ โส โภ โคตม อสฺสโร โหติ อิทํ หิสฺสโร โภ โคตม นานากรรมํ ปสฺสามิ อมฺตร จ ปน สานํ น กิณฺจิ นานากรรมํ ปสฺสามิตี ฯ

[๖๒๖]

ตํ ก็ มณฺณสิ อสฺสลาณ อธิสฺส เทว มาณวกา ภาตโร โสทฺริยา^๔ เอโก อหฺมายโก อุปฺนิโต เอโก อนหฺมายโก อนุปฺนิโต กเมตฺถ พราหฺมณา ปจฺมํ โภเชยฺยํ สทฺธเ วา ถาลิปาเก วา ชลฺลเ วา ปาหุเน วาติ ฯ โย โส โภ โคตม มาณวโก อหฺมายโก อุปฺนิโต ตเมตฺถ พราหฺมณา ปจฺมํ โภเชยฺยํ สทฺธเ วา ถาลิปาเก วา ชลฺลเ วา ปาหุเน วา ก็ หิ โภ โคตม อนหฺมายเก อนุปฺนิเต ทินฺนํ มหปฺพลํ ภวิสฺสตีติ ฯ

[๖๒๗]

ตํ ก็ มณฺณสิ อสฺสลาณ อธิสฺส เทว มาณวกา ภาตโร โสทฺริยา เอโก อหฺมายโก อุปฺนิโต ทุสฺสีโล ปาปฺชมฺโม เอโก อนหฺมายโก อนุปฺนิโต สีลวา กลฺยาณชฺมฺโม กเมตฺถ พราหฺมณา ปจฺมํ โภเชยฺยํ สทฺธเ วา ถาลิปาเก วา ชลฺลเ วา ปาหุเน วาติ ฯ โย โส โภ โคตม มาณวโก อนหฺมายโก อนุปฺนิโต สีลวา กลฺยาณชฺมฺโม ตเมตฺถ พราหฺมณา ปจฺมํ โภเชยฺยํ สทฺธเ วา ถาลิปาเก วา ชลฺลเ วา ปาหุเน วา ก็ หิ โภ โคตม ทุสฺสีเล ปาปฺชมฺเม

๑ ย. กิโสโร ฯ

๒ ย. กิโสโร ฯ

๓ ย. เวกรรมชยาติ หิสฺสโร ฯ ม. กุณฺทานฺติ หิสฺสโร ฯ

๔ ย. สทฺทฺริยา ฯ

[๖๒๔]

พ. คุณรอสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พราหมณ์กุมารในโลกนี้ พึงสำเร็จการอยู่ร่วมกับนางกษัตริย์เพราะอาศัยการอยู่ร่วมของคนทั้งสองนั้น พึงเกิด บุตร บุตรผู้เกิดแต่นางกษัตริย์กับพราหมณ์กุมารนั้น เหมือนมารดาที่ดี เหมือนบิดาที่ดี ก็ควรกล่าวได้ว่า เป็นกษัตริย์บ้าง เป็นพราหมณ์บ้างหรือ?

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บุตรผู้เกิดแต่นางกษัตริย์กับพราหมณ์กุมารนี้ ก็ควรกล่าวได้ว่าเป็นกษัตริย์บ้าง เป็นพราหมณ์บ้าง.

[๖๒๕]

พ. คุณรอสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในโลกนี้ เขาพึง ผสมแม่ม้ากับพ่อลา เพราะอาศัยการผสมแม่ม้ากับพ่อลานั้น พึงเกิดลูกม้า แม่ลูกม้าที่เกิดแต่ แม่ม้ากับพ่อลานั้น เหมือนแม่ที่ดี เหมือนพ่อที่ดี ก็ควรกล่าวได้ว่า เป็นม้าบ้าง เป็นลาบ้างหรือ?

อ. ข้าแต่พระ โคตมผู้เจริญ แม่ลูกผสมนั้นก็ย่อมเป็นม้าอัสตร ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ เรื่องของสัตว์นี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าต่างกัน แด้นัยต้น ในเรื่องของมนุษย์เหล่าโน้น ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ต่างอะไรกัน.

[๖๒๖]

พ. คุณรอสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในโลกนี้ พึงมีมาณพ สองคน เป็นพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน คนหนึ่งเป็นคนศึกษาเล่าเรียน อันอาจารย์แนะนำ คนหนึ่ง ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน อันอาจารย์ไม่ได้แนะนำ ในสองคนนี้ พราหมณ์ทั้งหลายพึงเชื่อเชิญคนไหน ให้บริโภคก่อนในการเลี้ยงของผู้มีศรัทธาที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อเป็นบรรณาการที่ดี ในการเลี้ยง เพื่อบูชาขัณธุที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อต้อนรับแขกที่ดี?

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ในสองคนนี้ พราหมณ์ทั้งหลายพึงเชื่อเชิญมาณพผู้ศึกษาเล่าเรียน ผู้ที่อาจารย์แนะนำ ให้บริโภคก่อน ในการเลี้ยงของผู้มีศรัทธาที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อเป็นบรรณาการที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อบูชาขัณธุที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อต้อนรับแขกที่ดี ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ของที่ให้ในบุคคลผู้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ผู้ที่อาจารย์ไม่ได้แนะนำ จักมีผลมากได้อย่างไรเล่า.

[๖๒๗]

พ. คุณรอสสลายนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ในโลกนี้ พึงมี มาณพสองคน เป็นพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน คนหนึ่งเป็นคนศึกษาเล่าเรียน อันอาจารย์แนะนำ แต่เป็นคนทุศีล มีธรรมอันลามก คนหนึ่งไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน อันอาจารย์มิได้แนะนำ แต่เป็น คนมีศีล มีกัลยาณธรรม ในสองคนนี้ พราหมณ์ทั้งหลายพึงเชื่อเชิญคนไหน ให้บริโภคก่อนในการเลี้ยงของผู้มีศรัทธาที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อต้อนรับแขกที่ดี?

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ในสองคนนี้ พราหมณ์ทั้งหลายพึงเชื่อเชิญมาณพผู้ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ผู้ที่อาจารย์ไม่ได้แนะนำ แต่เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม ให้บริโภคก่อนในการเลี้ยงของผู้มีศรัทธาที่ดี ในการเลี้ยงเพื่อต้อนรับแขกที่ดี ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ของที่ให้ในบุคคลผู้ทุศีล มีธรรมอันลามกจักมีผลมากอะไรเล่า.

[၆၆၆]

១ ឬ. គមេតំ តុវំ ។

๒ ขุ. จเปตฺวาทิ นตฺถิ ฯ

๓ บุ. เหตุฉะนุตเร โหติติ ทิสฺสติ ฯ

៤ ប្ត. ចន្ទតិបៃ ។

៥ ឬ. ប្រតិបត្តិការ ។

๖ ตี. ย. กต๑ ๗

๗ บุ. สัตตนัน พุราหุมณีสัน เอตทโหสิ ฯ

๘ ข. อภิสปามาติ ฯ

๕ ข. ภัสมา วสตี โหติติ ฯ

พ. คุณธอสถายนะ เมื่อก่อนท่านได้ไปยังชาติ ครั้นไปยังชาติแล้วได้ไปในมณฑลครั้นไปในมณฑลแล้ว กลับเวียนมณฑลนั้นเสีย แล้วกลับมายังความบริสุทธิ์อันทั่วไปแก่วรรณะทั้ง ๔ ที่เราบัญญัติไว้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อัสสลายนมาชนพึงเฉย เกื้อเงิน คอดก กัมหน้าชบเซา หมคปฏิภาณ.

วรรณ ๔ ในอดีต

[๖๒๘]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า อัสสลายนมาชน พึงเฉย เกื้อเงินคอดก กัมหน้าชบเซา หมคปฏิภาณ จึงได้ตรัสกะอัสสลายนมาชนว่า คุณธอสถายนะเรื่องเคยมีมาแล้ว พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน มาประชุมกันที่กระท่อมอันมุงบังด้วยใบไม้ในราวป่า เกิดมีทัญญูอันลามกเห็นปานนี้ว่า พราหมณ์ท่านนั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม. คุณธอสถายนะ อสิตเทวละฤๅษีได้สดับข่าวว่า พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน มาประชุมกันที่กระท่อม อันมุงบังด้วยใบไม้ เกิดมีทัญญูอันลามกเห็นปานนี้ว่า พราหมณ์ท่านนั้นเป็นวรรณะประเสริฐ ฯลฯ เป็นทายาทของพรหม ดังนี้. ลำดับนั้นแล อสิตเทวละฤๅษีปลงผมและหนวด ปล่อยให้สีแดงอ่อน สวมรองเท้าสองชั้น ถือไม้เท้าเลี่ยมทอง ไปปรากฏในบริเวณบรรณศาลาของพราหมณ์ฤๅษี ๑ คน. คุณธอสถายนะ ครั้งนั้นแล อสิตเทวละฤๅษีเดินไปมาอยู่ในบริเวณของพราหมณ์ฤๅษี ๑ คนกล่าวอย่างนี้ว่า เออท่านพราหมณ์ฤๅษีเหล่านี้ไปไหนกันหมดหนอ เออท่านพราหมณ์ฤๅษีเหล่านี้ไปไหนกันหมดหนอ. คุณธอสถายนะ ลำดับนั้นแล พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน ได้กล่าวกะ อสิตเทวละฤๅษีว่า ใครหนอนี้เหมือนเด็กชาวบ้านเดินไปมาอยู่ที่บริเวณบรรณศาลาของพราหมณ์ ฤๅษี ๑ คน กล่าวอย่างนี้ว่า เออท่าน พราหมณ์ฤๅษีเหล่านี้ไปไหนกันหมด เออท่าน พราหมณ์ฤๅษี เหล่านี้ไปไหนกันหมด เอาละ เราทั้งหลายจักสาปแช่งมัน. คุณธอสถายนะ ลำดับนั้น พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน พากันสาปแช่งอสิตเทวละฤๅษีว่า มันจงเป็นเจ้าเป็นจวนไป จงเป็นเจ้า เป็นจวนไป จงเป็นเจ้าเป็นจวนไป. คุณธอสถายนะ พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน พากันสาปแช่ง อสิตเทวละฤๅษี ด้วยประการใด ๆ อสิตเทวละฤๅษีก็กลับเป็นผู้มีรูปร่างกว่า เป็นผู้สูงกว่า และเป็นผู้มีเลื่อมใสกว่า ด้วยประการนั้น ๆ. คุณธอสถายนะ ครั้งนั้นแล พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน ได้มีความคิดกันว่า ตบะของเราทั้งหลายเป็นโมฆะหนอ พรหมจรรย์ของเราทั้งหลายไม่มีผล ด้วยว่า เมื่อก่อนเราทั้งหลายสาปแช่งผู้ใดว่า เจ้าจงเป็นเจ้าเป็นจวนไป ผู้นั้นบางคนก็เป็นเจ้าไป แต่ผู้นี้เราทั้งหลายสาปแช่งด้วยประการใด ๆ เขากลับเป็นผู้มีรูปร่างกว่า เป็นผู้สูงกว่า และ เป็นผู้มีเลื่อมใสกว่า ด้วยประการนั้น ๆ. อสิตเทวละฤๅษีกล่าวว่า ตบะของท่านผู้เจริญทั้งหลาย เป็นโมฆะก็หาไม่ได้ และพรหมจรรย์ของท่านผู้เจริญทั้งหลายไม่มีผลก็หาไม่ได้ เชิญท่านผู้เจริญทั้งหลายจงละความคิดประทุษร้ายในเราเสียเถิด.

ฤา. เราทั้งหลายยอมสละความคิดประทุษร้าย ท่านเป็นใครหนอ?

เท. ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินชื่ออสิตเทวละฤๅษีหรือไม่?

ฤา. ท่านผู้เจริญ เราทั้งหลายได้ยินชื่ออย่างนั้น.

เท. คุณธอสถายนะ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เรานี้แหละอสิตเทวละฤๅษีนั้น.

คุณธอสถายนะ ลำดับนั้นแล พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน พากันเข้าไปหาอสิตเทวละฤๅษีเพื่อจะไหว้. อสิตเทวละฤๅษีได้กล่าวกะพราหมณ์ฤๅษี ๑ คนว่า คุณธอสถายนะท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้สดับข่าวนี้มาว่า พราหมณ์ฤๅษี ๑ คนมาประชุมในกระท่อมอันมุงบังด้วยใบไม้ในราวป่า เกิดมีทัญญูอันลามกเห็นปานนี้ว่า พราหมณ์ท่านนั้นเป็นวรรณะประเสริฐ วรรณะอื่นแล้ว พราหมณ์ ท่านนั้นเป็นวรรณะขาว วรรณะอื่นดำ พราหมณ์ท่านนั้นบริสุทธิ์ ผู้มิใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์ท่านนั้นเป็นบุตรของพรหม เป็นโอรสของพรหม เกิดแต่ปากพรหม เกิดแต่พรหม อันพรหมนิรมิต เป็นทายาทของพรหม ดังนี้จริงหรือ? พราหมณ์ฤๅษี ๑ คน ตอบว่าจริงอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

ภสฺสุมะ จปฺลีสํ โหหิตฺติ ภสฺสุมะ [๒] ภวติ เอกจฺโจ อิมํ ปน มยฺ ยถา ยถา อภิสปาม ตถา ตถา
 อภिरูปตโร เจว โหติ ทสฺสนียตโร จ ปาสาทิกตโร จาติ ๑ น ภวนฺตานํ โมฆํ ตโป น
 ปนาปฺพลํ พุทฺหมจริยํ อิงฺฆ ภวนฺโต โย มยฺ มโนปฺโทโส ตํ ปชฺছาติ ๑ โย ภวติ มโนปฺโทโส
 ตํ ปชฺছาม โก นุ ภวํ โหหิตฺติ ๑ สฺวโต โน ภวตํ อสฺสิตํ เทวโล อสฺสิตํ ๑ เอวํ โภติ ๑ โส
 ขวาทํ โภ โหหิตฺติ ๑ อถ โข อสฺสลาเยน สตฺต พุทฺหมณิสฺสโย อสฺสิตํ เทวลํ อสฺสํ อภิวาเทตฺตุ
 อุปกฺกมฺมิตฺตํ ๑ อถ โข อสฺสลาเยน อสฺสิตํ เทวโล อสฺสํ สตฺต พุทฺหมณิสฺสโย เอตทโวจ สุตเมตํ
 โภ สตฺตุนนํ กิร พุทฺหมณิสฺสํ อรณฺณายตเน ปณฺณกฺกมฺมิตฺตํ สมฺมุนฺตานํ เอวรูปํ ปาปกํ ทิฏฺฐิณํ
 อุปฺปนฺนํ พุทฺหมณาว เสฏฺโฐ วนฺโณ หิโน อญฺโฆ วนฺโณ พุทฺหมณาว สุกโก วนฺโณ
 กโณห อญฺโฆ วนฺโณ พุทฺหมณาว สุชฺฌนฺติ โน อพฺพุทฺหมณา พุทฺหมณาว พุทฺหมโน
 ปฺปุตฺตา โอธสา มุขโต ชาตา พุทฺหมชา พุทฺหมนิมฺมิตฺตา พุทฺหมทายาทาติ ๑ เอวํ โภติ ๑
 ชานนฺติ ปน โภณฺโต ยา ชนฺนิมาตา^๔ พุทฺหมณฺเวยว อคฺมาสิ โน อพฺพุทฺหมณฺติ ๑ โน หิ
 โภ ๑ ชานนฺติ ปน โภณฺโต ยา ชนฺนิมาตฺต มาตา ยาว สตฺตมา มาตฺต มาตามหฺยคา พุทฺหมณฺเวยว
 อคฺมาสิ โน อพฺพุทฺหมณฺติ ๑ โน หิ โภ ๑ ชานนฺติ ปน โภณฺโต โย ชนฺนิปิตา พุทฺหมณฺเวยว
 อคฺมาสิ โน อพฺพุทฺหมณฺติ ๑ โน หิ โภ ๑ ชานนฺติ ปน โภณฺโต โย ชนฺนิปิตุ ปิตา ยาว
 สตฺตมา ปิตุ ปิตามหฺยคา พุทฺหมณฺเวยว อคฺมาสิ โน อพฺพุทฺหมณฺติ ๑ โน หิ โภ ๑
 ชานนฺติ ปน โภณฺโต ยถา คพฺภสฺส อวฺกุกฺกนฺติ โหหิตฺติ ๑ ชานาม มยฺ โภ ยถา คพฺภสฺส
 อวฺกุกฺกนฺติ โหติ อิทฺธ มาตาปิตโร จ^๕ สนฺนิปิตฺตา โหนฺติ มาตา จ อุตฺตฺนํ โหติ คณฺฐพฺโพ จ
 ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺโต โหติ เอวํ ติณฺณํ สนฺนิปิตา คพฺภสฺส อวฺกุกฺกนฺติ โหหิตฺติ ๑ ชานนฺติ ปน โภณฺโต
 ยถุเม โส คณฺฐพฺโพ ขตฺติโย วา พุทฺหมโณ วา เวสฺสโส วา สุตฺโท วาติ ๑ น มยฺ โภ
 ชานาม ยถุเม โส คณฺฐพฺโพ ขตฺติโย วา พุทฺหมโณ วา เวสฺสโส วา สุตฺโท วาติ ๑ เอวํ สนฺเต
 โภณฺโต^๖ ชานาถ เก ตุมฺเห โหธาติ ๑ เอวํ สนฺเต โภ น มยฺ ชานาม เกจิ มยฺ โหมาติ ๑ เต หิ
 นาม อสฺสลาเยน สตฺต พุทฺหมณิสฺสโย อสฺสิตน เทวเลน อสฺสินา สเก ชาติวาเท
 สมฺนุญฺญชฺยมานา สมฺนุคฺคาหิยมานา^๗ สมฺนุภาสิยมานา น สมฺปายิสฺสสนฺติ ก็ ปน ตวํ เอตฺรหิ
 มยา สกฺกมฺมี ชาติวาเท สมฺนุญฺญชฺยมาโน สมฺนุคฺคาหิยมาโน สมฺนุภาสิยมาโน สมฺปายิสฺสสิ
 เยสํ ตวํ สาจริยโก น ปุณฺโณ ทพฺพิกาโหติ ๑

๑ ย. ภสฺสุมะ วสฺลํ โหหิตฺติ ๑

๒ ย. วสฺสทฺโท ทิสฺสติ ๑

๓ ย. อุปสฺสกมฺมิตฺตํ ๑

๔ ย. ชนฺนิมาตา ๑

๕ ย. ว ๑

๖ ย. โภ ๑

๗ ย. สมฺนุภาสิยมานา สมฺนุคฺคาหิยมานา ๑

เท. ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายรู้หรือว่ มารดาบังเกิดเกล้าได้แต่งงานกับพราหมณ์เท่านั้นไม่ได้แต่งงานกะชายผู้มีใช้พราหมณ์เลย?

ฤา. ข้อนี้ไม่ทราบเลย ท่านผู้เจริญ.

เท. ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายรู้หรือว่ มารดาของมารดาบังเกิดเกล้า ตลอด ๗ ชั่วยายายของมารดา ได้แต่งงานกะพราหมณ์เท่านั้น ไม่ได้แต่งงานกะชายผู้มีใช้พราหมณ์เลย?

ฤา. ข้อนี้ไม่ทราบเลย ท่านผู้เจริญ.

เท. ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายรู้หรือว่ บิดาบังเกิดเกล้าได้แต่งงานกับนางพราหมณีเท่านั้นไม่ได้แต่งงานกะหญิงผู้มีใช้นางพราหมณีเลย?

ฤา. ข้อนี้ไม่ทราบเลย ท่านผู้เจริญ.

เท. ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายรู้หรือว่ บิดาของบิดาบังเกิดเกล้า ตลอด ๗ ชั่วปู่ตาของบิดา ได้แต่งงานกะนางพราหมณีเท่านั้น ไม่ได้แต่งงานกะหญิงผู้มีใช้นางพราหมณีเลย?

ฤา. ข้อนี้ไม่ทราบเลย ท่านผู้เจริญ.

เท. ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายรู้หรือว่ การตั้งครรภ์จะมีได้ด้วยอาการอย่างไร?

ฤา. คูกรท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายรู้ว่ การตั้งครรภ์จะมีได้ด้วยอาการอย่างไร คือ ในโลกนี้ มารดาและบิดาอยู่ร่วมกัน ๑ มารดามีระดู ๑ สัตว์ผู้จะเกิดในครรภ์ปรากฏ ๑ การ ตั้งครรภ์ย่อมมีได้เพราะความประสมพร้อมแห่งเหตุ ๓ ประการอย่างนี้.

เท. ก็ท่านผู้เจริญทั้งหลายอ่อนนอนได้หรือว่ ได้โปรดเถิด ขอสัตว์ที่เกิดในครรภ์จึงเป็นกษัตริย์ จึงเป็นพราหมณ์ จึงเป็นแพศย์ หรือว่จะเป็นสุทร?

ฤา. คูกรท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายอ่อนนอนอย่างนั้นไม่ได้เลย.

เท. เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญทั้งหลายจะรู้ได้หรือว่ ท่านทั้งหลายเป็นพวกไหน?

ฤา. คูกรท่านผู้เจริญ เมื่อเป็นอย่างนั้นข้าพเจ้าทั้งหลายไม่รู้เลยว่ข้าพเจ้าทั้งหลายเป็นพวกไหน.

คูกรอัสสลายนะ ก็พราหมณ์ฤาษี ๘ คนนั้น อันอสิตเทวละฤาษีชักใช้ไล่เลียง ไต่ถามในวาทะปรารภชาติของตนย่อมตอบไม่ได้ ก็บัดนี้ ท่านอันเราชักใช้ไล่เลียง ไต่ถามในวาทะ ปรารภชาติของตน จะตอบได้อย่างไร ท่านเป็นศิษย์มีอาจารย์ ยังรู้ไม่จบ เป็นแต่ถือทัพพี.

[๖๒๕]

เอวํ วุตฺเต อสฺสลาโย โณ มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ๑เปฯ
อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตฺถเค ปาณเปตํ สรณฺจกตฺตํ ฯ

อสฺสลาเยนฺตฺตํ นิฏฺฐิตํ ตตฺถิยํ ฯ

[๖๒๕]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อัสสลายนมานพได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคตม โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ อัสสลายนสูตร ที่ ๓.

โฆฏฐุขสุตฺตํ

[๖๓๐]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา อุเทโน พาราณสียํ วิหริติ เขมียมฺพวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน โฆฏฐุโข พุราหุมนฺ พาราณสี อนุปฺปตฺโต โหติ เกณจิเทว กรณียเนน ฯ อถ โข โฆฏฐุโข พุราหุมนฺ ชงฺขมาวิหาริ อนุจกฺกมาโน อนุวิจฺจมาโน येन เขมียมฺพวณํ เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อุเทโน อพฺภิกกาเส จกฺกมตี ฯ อถ โข [๑] โฆฏฐุโข พุราหุมนฺ येन อายสฺมา อุเทโน เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อุเทนเนน สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา อายสฺมนฺตํ อุเทนํ จกฺกมนฺตํ อนุจกฺกมาโน เอวมาห อมฺโภ สมณฺ นตฺถิ ฐมฺมิโก ปริพฺพุชฺช^๑ เอว เม เอตฺถ โหติ ตถจ โข ภวนฺตรูปานํ วา โย วา ปเนตฺถ ฐมฺโมติ ฯ

[๖๓๑]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อุเทโน จกฺกมา โอโรหิตฺวา วิหาริ ปวิสิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสิตฺติ ฯ โฆฏฐุโขปิ โข พุราหุมนฺ จกฺกมา โอโรหิตฺวา วิหาริ ปวิสิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ จิตฺตํ โข โฆฏฐุโข พุราหุมนฺ อายสฺมา อุเทโน เอตทวโจ ลัมบิชนฺเต โข พุราหุมนฺ อาสนานิ สเจ อากงฺขสิ นิสิตฺทาติ ฯ เอตเทว โข ปน มยํ โภโต อุเทนสฺส อากมฺภมานา น นิสิตฺตาม กถํ หิ นาม มาทิสฺส ปุพฺเพ อนิมฺมนฺติโต อาสเน นิสิตฺตพฺพํ มณฺเฑยฺยาติ ฯ อถ โข โฆฏฐุโข พุราหุมนฺ อณฺเฑตฺรํ นิจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โฆฏฐุโข พุราหุมนฺ อายสฺมนฺตํ อุเทนํ เอตทวโจ อมฺโภ สมณฺ นตฺถิ ฐมฺมิโก ปริพฺพุชฺช เอว เม เอตฺถ โหติ ตถจ โข ภวนฺตรูปานํ วา อทฺตสนา โย วา ปเนตฺถ ฐมฺโมติ ฯ สเจ โข ปน เม ตวํ พุราหุมนฺ อณฺมณฺเฑยฺยํ อนุชานเญยฺยาสิ ปฏฺิกโกเสตพฺพณฺจ ปฏฺิกโกเสยฺยาสิ ยสฺส จ ปน เม ภาสิตฺตสฺส อตฺถํ น ชานเญยฺยาสิ มมฺเวย ตตฺถ อุตฺตริ ปฏฺิปปุจเญยฺยาสิ อิทํ โภ อุเทน กถํ อิมสฺส กวตฺถโถติ เอวํ กตฺวา สียา โน เอตฺถ กถาสลฺลาโปติ ฯ อณฺมณฺเฑยฺยํ ขวาทํ โภโต อุเทนสฺส อนุชานิสฺสามิ ปฏฺิกโกเสตพฺพณฺจ ปฏฺิกโกเสยฺยาสิ ยสฺส จ ปนาหํ โภโต อุเทนสฺส ภาสิตฺตสฺส อตฺถํ น ชานิสฺสามิ ภวนฺตฺเวย ตตฺถ อุเทนํ อุตฺตริ ปฏฺิปปุจิสฺสามิ อิทํ โภ อุเทน กถํ อิมสฺส กวตฺถโถติ เอวํ กตฺวา โหตุ โน เอตฺถ กถาสลฺลาโปติ ฯ

[๖๓๒]

จตฺตาริเม พุราหุมนฺ ปุคฺคลา สนฺโต ลัมบิชนา โลกสฺมี กตฺเม จตฺตาริ อิทํ พุราหุมน

๑ ย. โส ฯ

๒ ย. ปริพฺพุชฺชโก ฯ

๔. โงมฺมุขสูตร

โงมฺมุขพราหมณ์

[๖๓๐]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง ท่านพระอุเทนอยู่ ณ เฌมียัมพวัน ใกล้เมืองพาราณสี. ก็สมัยนั้นแลพราหมณ์ชื่อว่าโงมฺมุขะได้ไปถึงเมืองพาราณสีด้วยกรณีกิจบางอย่าง. ครั้นนั้นแล โงมฺมุขพราหมณ์เดินเที่ยวไปมาเป็นการพักผ่อน ได้เข้าไปยังเฌมียัมพวัน. ก็สมัยนั้น ท่านพระอุเทนเดินจงกรมอยู่ในที่แจ้ง. โงมฺมุขพราหมณ์เข้าไปหาท่านพระอุเทนถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอุเทนครั้งผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้เดินตามพระอุเทนผู้กำลังเดินจงกรมอยู่ ได้กล่าว อย่างนี้ว่า ดูกรสมณะ ผู้เจริญ การบวชอันชอบธรรมย่อมไม่มี ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ เพราะบัณฑิตทั้งหลายเช่นท่านไม่เห็นข้อนั้น หรือไม่เห็นธรรมในเรื่องนี้.

[๖๓๑]

เมื่อโงมฺมุขพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุเทนลงจากที่จงกรม เข้าไปยัง วิหาร แล้วนั่งบนอาสนะที่จัดไว้. แม้โงมฺมุขพราหมณ์ก็ลงจากที่จงกรม เข้าไปยังวิหาร แล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้ว ท่านพระอุเทนได้กล่าวกะโงมฺมุขพราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์ อาสนะมีอยู่ ถ้าท่านปรารถนาจะเข้านั่งเถิด.

โง. ก็ข้าพเจ้ารอกการเชื่อเชื่อยของท่านพระอุเทนนี้แล จึงยังไม่นั่ง เพราะว่าคนเช่นข้าพเจ้า อันใครไม่เชื่อเชื่อยก่อนแล้ว จะพึงสำคัญการที่จะพินั่งบนอาสนะอย่างไร.

ลำดับนั้นแล โงมฺมุขพราหมณ์ถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่ง แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอุเทนว่า ดูกรสมณะ ผู้เจริญ การบวชอันชอบธรรมย่อมไม่มี ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ เพราะบัณฑิตทั้งหลายเช่นท่านไม่เห็นข้อนั้น หรือไม่เห็นธรรมในเรื่องนี้. ท่านพระอุเทนกล่าวว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้าท่านพึงยอมคำที่ควรยอม และพึงคัดค้าน คำที่ควรคัดค้านของเรา อนึ่ง ท่านไม่พึงรู้เนื้อความแห่งภายิตใด พึงซักถามเราในภายิตนั้นให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกรท่านอุเทน ภายิตนี้อย่างไร เนื้อความแห่งภายิตนี้เป็นไฉน เพราะทำได้อย่างนี้ เราทั้งสองพึงมีการเจรจาปราศรัยในเรื่องนี้กันได้.

โง. ข้าพเจ้าจักยอมคำที่ควรยอม และจักคัดค้านคำที่ควรคัดค้านของท่านอุเทน อนึ่ง ข้าพเจ้าจักไม่รู้เนื้อความแห่งภายิตของท่านอุเทนข้อใด ข้าพเจ้าจักซักถามท่านอุเทนในภายิตข้อนั้นให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกรท่านอุเทน ภายิตนี้อย่างไร เนื้อความแห่งภายิตนี้เป็นไฉน เพราะทำได้อย่างนี้ เราทั้งสองจงเจรจาปราศรัยกันในเรื่องนี้เถิด.

บุคคล ๔ จำพวก

[๖๓๒]

อ. ดูกรพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบการขวนขวายในการ ทำตนให้เดือดร้อน ๑ บางคนเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบการขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ๑ บางคนเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบการขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อนทั้ง

เอกจโจ ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป โหติ อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต อธิ ปน พุราหุณฺณ เอกจโจ ปุคฺคโล
 ปฺรนฺตโป โหติ ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต อธิ ปน พุราหุณฺณ เอกจโจ ปุคฺคโล
 อตฺตนฺตโป จ [๑] อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต ปฺรนฺตโป จ ปฺรปรีตาปนानุโยค-มนุยุตฺโต
 อธิ ปน พุราหุณฺณ เอกจโจ ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป โหติ นาคตฺตปรีตาปนानุโยค-มนุยุตฺโต
 น ปฺรนฺตโป น ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต โส อนตฺตนฺตโป อปฺรนฺตโป ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
 นิจฺจาทํ นิพฺพุตํ สีตฺติภูตํ สุขปฏฺฐิเวทํ พุทฺธมฺภูเตน อตฺตนา วิหริติ อิมํสํ พุราหุณฺณ จตฺตุนํ
 ปุคฺคลํ กตฺวา เต ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราเชตฺติ ๑ ยวํ โภ อูเทน ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป
 อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต อโย เม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ โภ อูเทน ปุคฺคโล ปฺรนฺ
 ตโป ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต อโยเม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ โภ อูเทน
 ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป จ อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต ปฺรนฺตโป จ ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต
 อโยเม ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โย จ โข อโย โภ อูเทน ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป
 นาคตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต น ปฺรนฺตโป น ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต โส
 อนตฺตนฺตโป จ อปฺรนฺตโป จ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม นิจฺจาทํ นิพฺพุตํ สีตฺติภูตํ สุขปฏฺฐิเวทํ
 พุทฺธมฺภูเตน อตฺตนา วิหริติ อโย เม ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราเชตฺติ ๑ กสฺมา ปน เต พุราหุณฺณ
 อิมํ ตโย ปุคฺคลา จิตฺตํ นาราเชตฺติ ๑ ยวํ โภ อูเทน ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป
 อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต โส อตฺตนา สุขกามํ ทุกฺขปฏฺฐิภูตํ อาตาเปติ ปรีตาเปติ
 อิมินา เม อโย ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ โภ อูเทน ปุคฺคโล ปฺรนฺตโป ปฺรปรีตาปนา
 นุโยคมนุยุตฺโต โส ปรี สุขกามํ ทุกฺข-ปฏฺฐิภูตํ อาตาเปติ ปรีตาเปติ อิมินา เม อโย ปุคฺคโล
 จิตฺตํ นาราเชติ โยปายํ โภ อูเทน ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป จ อตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต
 ปฺรนฺตโป จ ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต โส อตฺตนาญจ ปฺรณฺจ สุขกามํ ทุกฺขปฏฺฐิภูตํ
 อาตาเปติ ปรีตาเปติ อิมินา เม อโย ปุคฺคโล จิตฺตํ นาราเชติ โย จ โข อโย โภ อูเทน ปุคฺคโล
 เนวตฺตนฺตโป นาคตฺตปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต น ปฺรนฺตโป น ปฺรปรีตาปนानุโยคมนุยุตฺโต
 โส อนตฺตนฺตโป อปฺรนฺตโป ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม นิจฺจาทํ นิพฺพุตํ สีตฺติภูตํ สุขปฏฺฐิเวทํ
 พุทฺธมฺภูเตน อตฺตนา วิหริติ โส อตฺตนาญจ ปฺรณฺจ สุขกามํ ทุกฺขปฏฺฐิภูตํ เนว อาตาเปติ
 น ปรีตาเปติ อิมินา เม อโย ปุคฺคโล จิตฺตํ อาราเชตฺติ ๑

[๖๓๓]

เทวมา พุราหุณฺณ ปรีสา กตฺวา เทว อธิ พุราหุณฺณ เอกจฺจา ปรีสา สารตฺตรตฺตา
 มณฺนิญฺจเลสุ ปุตฺตกริยํ ปรีเยสฺติ ทาสีทาสํ ปรีเยสฺติ เขตฺตวตฺถุํ ปรีเยสฺติ ชาตฺรุปรชฺตํ ปรีเยสฺติ
 อธิ ปน พุราหุณฺณ เอกจฺจา ปรีสา อสารตฺตรตฺตา มณฺนิญฺจเลสุ ปุตฺตกริยํ ปหาย ทาสีทาสํ
 ปหาย เขตฺตวตฺถุํ ปหาย ชาตฺรุปรชฺตํ ปหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา ยวํ ๒ พุราหุณฺณ

๑ ย. อตฺตนฺตเร โหติติ ทิสฺสติ ๑

๒ ย. ยวํ ๑

เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ๑ บางคนไม่ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทั้งไม่เป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนนั้น เป็นผู้ไม่มีความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบัน ๑ ดูกรพราหมณ์ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลไหนย่อม ยังจิตของท่านให้ยินดี.

โฆ. ดูกรท่านอุเทน บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตน ให้เดือดร้อนนี้ ย่อม ไม่ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี แม้บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบการชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อนนี้ ก็ไม่ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี ถึงบุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทั้งทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวาย ในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อนนี้ ก็ไม่ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี ส่วนบุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทั้งไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบ ความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้ เดือดร้อนนั้น เป็นผู้ไม่มีความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว บุคคลนี้ย่อมยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี.

อุ. ดูกรพราหมณ์ ก็เพราะเหตุไร บุคคล ๓ จำพวกนี้ จึงไม่ยังจิตของท่านให้ยินดี?

โฆ. ดูกรท่านอุเทน บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำตน ให้เดือดร้อน เขาย่อมทำตนผู้รักสุขเกลียดทุกข์ให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อน เพราะเหตุนี้ บุคคลนี้ จึง ไม่ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี แม้บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการ ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาก็ย่อมทำผู้อื่นซึ่งรักสุขเกลียดทุกข์ให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อน เพราะเหตุนี้ บุคคลนี้จึง ไม่ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี ถึงบุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวาย ในการทำตนให้เดือดร้อน ทั้งทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้ เดือดร้อน เขาก็ทำตน และผู้อื่นซึ่งรักสุขเกลียดทุกข์ให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อน เพราะเหตุนี้ บุคคลนี้จึง ไม่ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี ส่วนบุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ทั้งไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายใน การทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว เขาย่อมไม่ทำตน และผู้อื่นซึ่งรักสุขเกลียดทุกข์ให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อน เพราะเหตุนี้ บุคคลนี้จึงยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดี.

บริษัท ๒ จำพวก

[๖๓๓]

อุ. ดูกรพราหมณ์ บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นโณน คือบริษัทพวกหนึ่งในโลกนี้ กำหนดยินดีในแก้วมณีและกุนฑล ย่อมแสวงหาบุตรและภรรยา ทาสีและทาส นาและที่ดิน ทองและเงิน ส่วนบริษัทพวกหนึ่งในโลกนี้ ไม่กำหนดยินดีในแก้วมณีและกุนฑล ละบุตรและภรรยา ทาสีและทาส นาและที่ดิน ทองและเงิน แล้วออกบวชเป็นบรรพชิตดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้ เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มีความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว ท่านเห็นบุคคลนี้ในบริษัทไหนมาก คือ ในบริษัทผู้กำหนดยินดี ในแก้วมณีและกุนฑล แสวงหาบุตรและภรรยา ทาสีและทาส นาและที่ดิน ทองและเงินและในบริษัทผู้ไม่กำหนดยินดีในแก้วมณีและ

ปุคฺคโล เนวตฺตฺนฺตโป นาทตฺตปฺริตาปนาโนโยคฺมนฺยุตฺโต น ปฺรณฺตโป น
 ปฺรปฺริตาปนาโนโยคฺมนฺยุตฺโต โส อนตฺตฺนฺตโป อปฺรณฺตโป ทิฏฺฐาเว ชมฺเม นิจฺจาทโต นิพฺพุตโต
 สํติฏฺฐิตโต สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ พุทฺธมฺภูเตน อตฺตนา วิหฺรติ อิมํ ตวํ พุทฺธาหฺมณฺ ปุคฺคํ กตฺมสฺสํ
 ปฺริสํยํ พหุลํ สมนุสฺสสํ ยํ จายิ^๑ ปฺริสํ สํ
 ทาสีทาสี ปฺริยสฺสํ
 อสํ
 ปหาย ทาสีทาสี ปหาย สํ
 ปหาย อคํสํ
 นาทตฺตปฺริตาปนาโนโยคฺมนฺยุตฺโต น ปฺรณฺตโป น ปฺรปฺริตาปนาโนโยคฺมนฺยุตฺโต โส อนตฺตฺนฺตโป
 อปฺรณฺตโป ทิฏฺฐาเว ชมฺเม นิจฺจาทโต นิพฺพุตโต สํติฏฺฐิตโต^๒ สุขปฏฺฐิสฺสเวทึ พุทฺธมฺภูเตน
 อตฺตนา วิหฺรติ อิมํ ปุคฺคํ ยํ ปฺริสํ อสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ
 ปหาย ทาสีทาสี ปหาย สํ
 ปหาย สํ
 พหุลํ สมนุสฺสสํ-มิตฺติ^๓ ๑ อิทาเนว โข ปน เต พุทฺธาหฺมณฺ ภาสิตํ มยฺ เอวํ อาชานาม อมฺโห
 สมนฺ นตฺถิ ชมฺมิโก ปฺริพฺพุทฺธ^๔ เอวํ เม เอตฺถ โหติ ตถฺยํ โข ภวณฺตฺรปํ น วา อทฺตฺสํสํสํสํ
 ปเนตฺถ ชมฺโมติ^๕ ๑ อทฺธา โข เม สํ โข อุตฺเทน สํนํคฺคหา วาจา ภาสิตา อตฺถิ ชมฺมิโก
 ปฺริพฺพุทฺธ^๕ เอวํ เม เอตฺถ โหติ เอวตฺถ ปน มํ ภวํ อุตฺเทน ชารตฺตํ ยํ จิเม โภตา อุตฺเทน
 จตฺตาริ ปุคฺคลา สจฺจิตฺเตน วุตฺตา วิตฺถาเรน อวิจฺจิตฺตา สํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ
 วิตฺถาเรน วิจฺจิตฺตํ อณฺณมฺปํ อปาทายาติ ๑ เตเนหิ พุทฺธาหฺมณฺ สฺสํสํสํ^๖ สํสํสํ
 ภาสิสฺสํ
 ๑ เอวํ โภติ โข โฆฏฺฐมฺโห พุทฺธาหฺมณฺ อายสฺมโต อุตฺเทนสฺสํ ปจฺจสฺสํสํสํ ๑

[๖๓๔]

อายสฺมา อุตฺเทน เอตฺทโวจ กตฺโม จ พุทฺธาหฺมณฺ ปุคฺคโล อตฺตฺนฺตโป
 อตฺตปฺริตาปนาโนโยคฺมนฺยุตฺโต อิท พุทฺธาหฺมณฺ เอกจฺโจ ปุคฺคโล อเจตฺโก โหติ มุตฺตาจาโร
 หตฺถาวเลชโน น เอหิภทฺตฺติโก น ติฏฺฐภทฺตฺติโก นาภิหฺตฺ^๗ น อทฺทิสฺสํ กตํ น นิมนฺตํ
 สาทิยติ โส น กุมฺภิมุขํ ปฏฺธิกฺคณฺหาติ น กโฬปิมุขํ ปฏฺธิกฺคณฺหาติ น เอพฺกมฺนฺตรํ น
 ทณฺฑมฺนฺตรํ น มุสฺสมฺนฺตรํ น ทวินํ ภูณฺชํมานํ น คพฺภินิยา น ปายมํนาย น
 ปุริสํนฺตรกตฺตํ น สจฺจกิตฺติสฺสํ น ยตฺถ สํ อปฺภุจฺจิตฺโต โหติ น ยตฺถ มกฺขิกา
 สณฺฑสณฺฑจารินี น มจฺฉํ น มํสํ น สฺรํ น เมรยํ น อุตฺโสทกํ ปิวดิ โส เอกาการิโก
 วา โหติ เอกาโลปีโก ทฺวาการิโก วา โหติ ทฺวาโลปีโก ๑เปฯ สตฺตาคาริโก วา โหติ

๑ ย. วายํ ๑

๒ ย. วายํ ๑

๓ ย. สํติฏฺฐิตโต นตฺถิ ๑

๔ ย. ปฺริพฺพุทฺธ ๑

๕ ย. ปฺริพฺพุทฺธ ๑

๖ ย. สฺสํสํ ๑

๗ ย. นาภิหฺตฺ ๑

คุณทาล ละบุตรและภรรยา ทาสีและทาส นาและที่ดิน ทองและเงิน แล้วออกบวชเป็นบรรพชิต?

โฆ. ดูกรท่านอุเทน บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการ ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มี ความหิว คับสนธิ เป็นผู้เย็น เสวย แต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว ข้าพเจ้าเห็นบุคคลนี้ มีมากในบริษัทไม่ กำหนดยินดีในแก้วมณีและคุณทาล ละบุตรและภรรยา ทาสีและทาส นาและที่ดิน ทองและเงินแล้วออกบวชเป็นบรรพชิต.

อุ. ดูกรพราหมณ์ ก็ในบัดนี้นั่นเองแล เราขอมรรู้คำที่ท่านกล่าวแล้วอย่างนี้ว่า ดูกร สมณะผู้เจริญ การบวชอันชอบธรรม ย่อมไม่มี ข้าพเจ้ามีความเห็นในเรื่องนี้ อย่างนี้ เพราะบัณฑิตทั้งหลายเช่นท่านไม่เห็นชื่อนั้น หรือเพราะไม่เห็นธรรมในเรื่องนี้.

โฆ. ดูกรท่านอุเทน วาจาที่ท่านกล่าวแก่ข้าพเจ้านั้น เป็นวาจาที่มีเหตุสนับสนุนโดยแท้ การบวชอันชอบธรรมมีจริง ข้าพเจ้ามีความเห็นในเรื่องนี้ อย่างนี้ และขอท่านอุเทนโปรดจำข้าพเจ้า ไว้ อย่างนี้ อย่างนี้ บุคคล ๔ จำพวกนี้ ท่านอุเทนกล่าวแล้ว โดยย่อไม่จำแนกโดยพิสดาร ขอโอกาสเถิดท่าน ขอท่านอุเทนช่วยอนุเคราะห์จำแนกบุคคล ๔ จำพวกนี้โดยพิสดารแก่ข้าพเจ้าเถิด.

อุ. ดูกรพราหมณ์ ถ้าอย่างนั้นท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว.

โฆ. มุขพราหมณ์รับคำท่านพระอุเทนว่า อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

คิตติยวัตร

[๖๓๔]

ท่านพระอุเทนได้กล่าวว่า ดูกรพราหมณ์ ก็บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบ ความขวนขวายในการทำตนให้เดือด ร้อนเป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น คนเปลือย ไร้มารยาท เลี้ยงมือ เขาเชิญให้มารับภิกษา他也不มา เขาเชิญ ให้ให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่ยินดีรับภิกษาที่เขานำมาให้ ไม่ยินดีรับภิกษาที่เขาทำเฉพาะ ไม่ยินดีรับนิมนต์ ไม่รับภิกษา ปากหม้อ ไม่รับ ภิกษาจากปากกระเช้า ไม่รับภิกษาร้อมธรรณีประดู ไม่รับภิกษาร้อมท่อนไม้ ไม่รับภิกษาร้อมสาก ไม่รับภิกษาของคนสอง คนกำลังบริโภครอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงผู้กำลังให้ลูกดูนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้คลอเคลีย ขาย ไม่รับภิกษาที่แนะนำ ทำกันไว้ ไม่รับภิกษาในที่ที่เขาเลี้ยงสุนัข ไม่รับภิกษาในที่ที่มีแมลงวันตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับปลา ไม่ รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมักดอง เขาเรียกภิกษาที่เรือนหลังเดียว เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าวคำเดียวบ้าง รับภิกษาที่ เรือน ๒ หลัง เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๒ คำบ้าง ฯลฯ รับภิกษาที่เรือน ๑ หลัง เขียวยาอัตรภาพด้วยข้าว ๑ คำบ้าง เขียวยาอัตรภาพ ด้วยภิกษาในถาดน้อย ใบเดียวบ้าง ๒ บ้าง ฯลฯ ๑ บ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันหนึ่งบ้าง ๒ วันบ้าง ฯลฯ ๑ วันบ้าง เป็นผู้ ประกอบความขวนขวายในการบริโภครกัถที่เวียนมาตั้งถึงเดือนเช่นนี้ด้วยประการฉะนี้ เป็นผู้ฝักคองเป็นภักขาบ้าง มีข้าวฟ่าง เป็นภักขาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภักขาบ้าง มีกากข้าวเป็นภักขาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภักขาบ้าง มีราเป็นภักขาบ้าง มีข้าวตังเป็นภักขา บ้าง มีข้าวไหม้เป็นภักขาบ้าง มีหญ้าเป็นภักขาบ้าง มีโคมัยเป็นภักขาบ้าง มีเหง้ามันและผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภครผลไม้ หล่นเขียวยาอัตรภาพบ้าง เขาขุ่นหม่นฝ่าป่านบ้าง ฝ่าแถมกันบ้าง ฝ่าห่อศพบ้าง ฝ่าบังสุกุลบ้าง ฝ่าเปลือกไม้บ้าง หนังสือบ้าง หนังสือทั้งเล็บบ้าง ฝ่าคารองบ้าง ฝ่าเปลือกไม้กรองบ้าง ฝ่าผลไม้กรองบ้าง ฝ่ากัมพลทำด้วยผสมคนบ้าง ฝ่ากัมพลทำด้วยขนสัตว์ บ้าง ฝ่าทำด้วยขนปิกนก เค้าบ้าง เป็นผู้ถือการถอนผมและหนวด คือ ประกอบความขวนขวายในการถอนผมและหนวด บ้าง เป็นผู้ถือการขืน คือ ห้ามอาสนะบ้าง เป็นผู้ถือกระโห้ง คือ ประกอบความเพียรในการเดิน กระโห้งบ้าง เป็นผู้ถือการนอน บนหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้ถือการอาบน้ำ วันละ ๓ ครั้ง คือ ประกอบความขวนขวายในการลงน้ำบ้าง

[၆၈၄]

[၁၈၁]

๒ ยู. หริตฺตฺตฺตฺตฺต ๑

เป็นผู้ชวนขายในการประกอบเหตุ เครื่องทำกายให้เดือดร้อน ให้เราร้อน ด้วยวิธีเป็นอันมากเช่นนี้อยู่ ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้เรียกว่า เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขายในการทำตนให้เดือดร้อน.

[๖๓๕]

ดูกรพราหมณ์ ก็บุคคลผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไหน ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนฆ่าแกะขายเลี้ยงชีพ เป็นคนฆ่าหมูขายเลี้ยงชีพ เป็นคนฆ่านกขายเลี้ยงชีพ เป็นคนฆ่าเนื้อขายเลี้ยงชีพ เป็นพรานเป็นคนฆ่าปลา เป็นโจร เป็นคนรับจ้างฆ่าโจร เป็นใหญ่ในเรือนจำ หรือแม้ใครๆ อันผู้มีการงาน อันหยาบช้า ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้เรียกว่า เป็นคนทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขาย ในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน.

[๖๓๖]

ดูกรพราหมณ์ ก็บุคคลผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขายในการ ทำตนให้เดือดร้อน ทั้งทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไหน ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นพระราชามหา กษัตริย์ ได้รับมรดกเสียแล้ว หรือเป็นพราหมณ์มหาศาล เขาสั่งให้สร้างสันถาคารใหม่ไว้ด้านตะวันออกแห่งนคร แล้วปลงผม และหนวด นุ่งห่มเสื้อทั้งเล็บ เอน้ำมันเจือเนยใสทากาย เกาหลังด้วยเขาสัตว์ เข้าไปยัง สันถาคารพร้อมด้วยมเหสี และพราหมณ์ ปุโรหิต เขาอนบนพื้นดินอันไม่มีเครื่องลาด ซึ่งได้ทาด้วยของเชียวสด พระราชาเยียวยอธภาพด้วยน้ำมันในเต้าที่หนึ่ง พระ มเหสีเยียวยอธภาพด้วยน้ำมันในเต้าที่ ๒ พราหมณ์ปุโรหิตเยียวยอธภาพด้วยน้ำมันในเต้าที่ ๓ บุษพาไฟด้วยน้ำมันใน เต้าที่ ๔ ลูกโคเยียวยอธภาพด้วยน้ำมันที่เหลือแห่งแม่โคลูกอ่อนตัวเดียว เขาสั่งอย่างนี้ว่า จงฆ่าโคผู้เท่านี้ ลูกโคผู้เท่านี้ ลูกโคเมียเท่านี้ แพะเท่านี้ แกะเท่านี้ เพื่อประโยชน์แก่การ บูชาอัญญ จงตัดต้นไม้เท่านี้ เพื่อประโยชน์แก่การทำ โรงบูชาอัญญ จงถอนหญ้าเท่านี้ เพื่อลาดพื้น ชนเหล่าใดเป็นทาสก็ดี เป็นคนใช้ก็ดี เป็นกรรมกรก็ดี ของพระราชาหรือพราหมณ์มหาศาลนั้น ชนเหล่านั้นถูก อาชญาคุกคาม ถูกภัยคุกคาม ร้องไห้ น้ำตานองหน้า ทำการงานตามกำหนดสั่ง ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้เรียกว่า เป็นผู้ทำตนให้ เดือดร้อน ประกอบความชวนขายในการทำตน ให้เดือดร้อน ทั้งทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความชวนขายในการทำผู้อื่น ให้เดือดร้อน.

เอตตกา วจฺจนฺตรา ฬณฺณนฺตุ ยลฺลตฺถาย เอตฺติกา วจฺจนฺตริโย ฬณฺณนฺตุ ยลฺลตฺถาย เอตฺตกา
 อชา ฬณฺณนฺตุ ยลฺลตฺถาย เอตฺตกา อฺรพฺภา ฬณฺณนฺตุ ยลฺลตฺถาย เอตฺตกา รุกฺขา จิขฺชนฺตุ
 ยฺยตฺถาย เอตฺตกา ทพฺพา^๑ ลฺยฺนฺติ ปฺริสฺนถายาติ เย ปิสุส เต โหณฺติ ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา
 กมฺมกราคี วา เตปิ ทณฺทตฺตชฺชิตา ภยตฺตชฺชิตา อสฺสุมฺภา โรทฺมานา ปฺริกมฺมานิ กโรณฺติ อัย
 วุจฺจติ พฺราหฺมณ ปุคฺคโล อตฺตนฺตโป จ อตฺตปฺริตาปนาโนโยคมฺนฺยฺยตฺโต ปฺรณฺตโป จ ปฺรปฺริ
 ตาปนาโนโยคมฺนฺยฺยตฺโต ฯ

[๖๓๗]

กตโม จ พฺราหฺมณ ปุคฺคโล เนวตฺตนฺตโป นาคตฺตปฺริตาปนาโนโยคมฺนฺยฺยตฺโต น ปฺรณฺตโป
 น ปฺรปฺริตาปนาโนโยคมฺนฺยฺยตฺโต โส อนตฺตนฺตโป อปฺรณฺตโป ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม นิจฺจาทโต นิพฺพุโต
 สิตฺติภูโต สฺวปฺปฏิสํเวที พฺรหฺมณฺเณน อตฺตนา วิหฺรติ อีช พฺราหฺมณ ตถาคโต โลเก อปฺปชฺชติ
 อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สฺวโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปฺริสทฺมมฺสารถิ สตฺถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา โส อิมํ โลกํ สทฺธวํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสสมณฺพฺราหฺมณํ
 ปจฺจ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา ปเวเทติ โส ฐมฺมํ เทเสติ อาทิกฺลฺยาณํ
 มชฺฌกฺลฺยาณํ ปฺริโยสานกฺลฺยาณํ สาคฺคํ สพฺยณฺชนํ เกวลปฺริปฺณณํ ปฺริสฺสทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ
 ปกาเสติ ฯ ตํ ฐมฺมํ สฺสณฺติ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อณฺณตรสฺมึ วา กุเล ปจฺจาชาโต
 โส ตํ ฐมฺมํ สุตฺวา ตถาคเต สทฺธํ ปฏฺฐิลลติ ฯ โส เตน สทฺธปฏฺฐิลาเภน สมฺนฺนาทโต อิติ
 ปฏฺฐิสลฺลจิกฺขติ สมฺพาโธ ฆรฺวาทโธ ราชปฺถโธ อพฺโลกาโธ ปพฺพชฺชา น ยิํ สุกฺริ อการํ
 อชฺฌาวสตา เอกนตฺตปฺริปฺณณํ เอกนตฺตปฺริสฺสทฺธํ สขฺขลิจิํ พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺถํ ยนฺนฺนาหํ เกสมสฺสํ
 โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชยฺยนฺติ ฯ โส อปฺเรน
 สมฺเยน อปฺปํ วา โภกฺก-ขนฺธิ ปหาย มหนฺตํ วา โภกฺกขนฺธิ ปหาย อปฺปํ วา ฌาติปฺริวณฺณํ
 ปหาย มหนฺตํ วา ฌาติปฺริวณฺณํ ปหาย เกสมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจาทตฺวา
 อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺติ ฯ

[๖๓๘]

โส เอวํ ปพฺพชฺชิตो สฺมาโน ภิกฺขุณฺ สิกฺขาสาชีวสมฺปาปฺนโน ปาณาติปาตํ ปหาย
 ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิโรโต โหติ นิหิตทณฺโท นิหิตสฺสโต ลชฺชี ทยาปฺนโน
 สพฺพปาณญฺตฺหิตานุกมฺปิ วิหฺรติ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวิโรโต โหติ ทินฺนาทายี
 ทินฺนปฏฺฐิกงฺขี อเถเนน สฺวจิณฺเณน อตฺตนา วิหฺรติ อพฺรหฺมจฺริยํ ปหาย พฺรหฺมจฺริ โหติ
 อาราจารี วิโรโต เมถุนา คามธมฺมา มุสฺสาวาทํ ปหาย มุสฺสาวาทา ปฏฺฐิวิโรโต โหติ สจฺจวาที
 สจฺจสนฺโธ เตโต ปจฺจยิโก อวิสฺสวาทโก โลกสฺส ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย
 ปฏฺฐิวิโรโต โหติ อิตฺโต สุตฺวา น อมฺตรํ อกฺขาตา อิมํสํ เกทาย อมฺตรํ วา สุตฺวา น อิมํสํ

๑ ย. ทพฺพา ลฺยฺนฺติ พลฺลิสฺสถายาติ ฯ

[๖๓๗]

ดูกรพราหมณ์ ก็บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายใน การทำตนให้เดือดร้อน ทั้งไม่ทำผู้อื่น ให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำให้ผู้อื่น เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็น ผู้ไม่มีความหิว คับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว เป็น โฉน ดูกรพราหมณ์ พระตถาคต เสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วย พระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้ง ธรรมทั้งปวงพระ อริยสัจ ๔ บริบูรณ์บริบูรณ์สิ้นเชิง. ภุคฺคํภุคฺคํ นุตฺตโรภุคฺคํภุคฺคํ นุตฺตโรภุคฺคํภุคฺคํ หรือบุคคล ผู้เกิดภายหลังในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ได้ฟังธรรมนั้น ครั้นได้ฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมได้ศรัทธา ในพระตถาคต เขาประกอบด้วยศรัทธานั้น ย่อมเห็นตระหนักชัดว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งกิเลสธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้ บริบูรณ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียวคงจะขัดข้องแล้ว ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและ หนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเย ออกบวช เป็นบรรพชิตเถิด. สมัยต่อมา เขาจะกองโกศสมบัติน้อยใหญ่ ละเครื่องอาภรณ์น้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาเย ออกบวชเป็นบรรพชิต.

ผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาสาชีพ

[๖๓๘]

เมื่อเขาบวชแล้วอย่างนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาและอาชีวะเสมอด้วยภิกษุทั้งหลาย เป็นผู้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจาก การฆ่าสัตว์ วางท่อนไม้ วางศาสตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ละการ ลักทรัพย์ เว้นขาด จากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤตินเป็นขโมย มีตน สะอาดอยู่ ละ กรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้น จากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐานควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อ เสียด ฟังจาก ข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกเร่ากัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอก ข้างนี้ เพื่อให้คน หมู่นี้แตกเร่า สมานคนที่แตกเร่ากันบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกัน บ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อม เพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน ละคำหาญ เว้นขาดจากคำหาญ กล่าวแต่คำ ไม่มีโทษเพราะเหตุ ชวนให้รัก จบใจ เป็นคำของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ ละคำเพื่อเจือ เว้น ขาดจากคำเพื่อเจือ พูดถูก กาล พูดคำจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมี หลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาล อันควร เธอเป็นผู้เว้นขาด จากการพราศพิชคามและภูตคาม เป็นผู้ฉันทนเดียว เว้นการฉันทนในราตรี จการฉันทนในเวลาวิกาล เป็นผู้ เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง การประ โคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เป็น ผู้เว้นขาดจากการทักท้วง ประดับ

อกุชาตา อมูสิ เกทาย อิติ ภินฺนํ นํ วา สนฺชาตา สหิตานํ วา อนุปฺปาทา สมคฺคคาราโม
 สมคฺครโต สมคฺคคณฺเฑ สมคฺคกฺคณฺเฑ วาจิ ภาสิตา โหติ ผรุสํ วาจิ ปหาย ผรุสํ วาจา
 ปฏิวิโรโต โหติ ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมณียา หทยํคฺคา โปริ พหุชนกฺคตา
 พหุชนมนฺนาปา ตถารูปิ วาจิ ภาสิตา โหติ สมฺพปฺปลาป ปหาย สมฺพปฺปลาปา ปฏิวิโรโต
 โหติ กาลวาที ภูตวาที อุตฺตวาที ฐมฺมวาที วินยวาที นิธานวดี วาจิ ภาสิตา กาเลน สาปเทสํ
 ปริยฺนตฺวดี อุตฺตสํหิตํ ๑ โส วิชคามภูตคามสมารมภา ปฏิวิโรโต โหติ เอกภคฺติโก โหติ
 รตฺตฺพรโต วิโรโต วิกาลโกชนา นจฺจิตฺตวาทีตฺตวิสุทฺทสฺสนา ปฏิวิโรโต โหติ มาลาคนฺธวิเลปน-
 ธารณมณฺเฑนวิภูสณฺณจฺจนา ปฏิวิโรโต โหติ อจฺจาสยณมฺหาสยนา ปฏิวิโรโต โหติ
 ชาตฺรฺพรชตฺตปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต โหติ อามกธณฺณปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต โหติ
 อามกมฺสปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต โหติ อิตฺถิโกมาริกาปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต โหติ
 ทาสีทาสปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต โหติ อเชพกปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต โหติ กุกฺกุฏสฺสกรปฏิกุคฺคณา
 ปฏิวิโรโต โหติ หตฺถิกฺวาสุสวลาปฏิกุคฺคณา* ปฏิวิโรโต โหติ เขตฺตตฺตฺตปฏิกุคฺคณา ปฏิวิโรโต
 โหติ ทุเตยฺยปหิณฺณคณฺณนํโยคา ปฏิวิโรโต โหติ กยวิกุกฺขา ปฏิวิโรโต โหติ ตฺลาณฺณกํสณฺณมานณฺญา
 ปฏิวิโรโต โหติ อุกโกณฺณวณฺณนิกิตฺตาวโยคา๒ ปฏิวิโรโต โหติ เจทฺทวธพฺพชนฺวิปฺราโมสอา-
 โลปสหาการา ปฏิวิโรโต โหติ ๑ โส สนฺตฺตฺตฺต โหติ กายปฺริหาริเกน จีวรณ กุจฺฉิปฺริหาริเกน
 ปิณฺฑปาเตน เยน เยนว ปกฺกมฺติ สมาทาเยว ปกฺกมฺติ ๑ เสยฺยถาปี นาม ปกฺกํ สกฺกณ
 เยน เยนว เทติ สปฺตฺตภาโร เทติ เอวเมว ภิกฺขุ สนฺตฺตฺตฺต โหติ กายปฺริหาริเกน จีวรณ
 กุจฺฉิปฺริหาริเกน ปิณฺฑปาเตน เยน เยนว ปกฺกมฺติ สมาทาเยว ปกฺกมฺติ ๑ โส อิมินา อริเยน
 สิลกฺขณฺเรน สมฺนฺนาคโต อชฺชตฺตํ อนวชฺชสฺสํ ปฏิสํเวเทติ ๑ โส จกฺขุนา รูปี ทิสฺวา น
 นิमितฺตคฺคภาที โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคภาที ยตฺตวาทิกรณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ
 อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ
 จกฺขุณฺทริยํ จกฺขุณฺทริเย สํวริ อปชฺชติ ๑ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ... ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา ...
 จิวฺหาเย รสํ สายิตฺวา ... กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา ... มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเย น นิमितฺตคฺคภาที
 โหติ นานุพฺยณฺชนคฺคภาที ยตฺตวาทิกรณเมณํ มนินฺทริยํ อสํวตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา
 ปาปกา อกุสลา ฐมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยํ ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ รกฺขติ มนินฺทริยํ มนินฺทริเย
 สํวริ อปชฺชติ ๑ โส อิมินา อริเยน อินฺทริยสํวเรน สมฺนฺนาคโต อชฺชตฺตํ อพฺยาเสกสฺสํ
 ปฏิสํเวเทติ ๑ โส อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ อาโลเกเต วิโลเกเต สมฺปชานการี
 โหติ สมฺมิณฺชิตे ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาฏิปฺตจิวฺรธารणे สมฺปชานการี โหติ
 อสึเต ปิเต ฆายิตे สายิตे สมฺปชานการี โหติ อจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ
 คเต จิตเต นิสินฺเน สุตฺเต ชากริเต ภาสิเต ตฺตฺตฺตภาเว สมฺปชานการี โหติ ๑

๑ ย. ...วา... ๑

๒ ย. ...สาจิตโยคา ๑

และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องประทีปผิง อันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญชาติดิบ เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้าและลา เว้นขาดจากการรับนาและที่ดิน เว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อและการขาย เว้นขาดจากการ นื้อโก่งด้วยตราขัง การโก่งด้วยของปลอมและการโก่งด้วยเครื่องดวงวัด เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวงและการตลบตะแลง เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจงจำ ดีชิง การปล้น และการร โขก. เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจิตรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง จะไปทาง ทิศภาคใดๆ ก็ถือเอาไปได้เอง. เปรียบเหมือนนก จะบินไปทางทิศภาคใดๆ ก็มีแต่ปีกของ ตัวเป็นภาระบินไปเท่านั้น. เธอประกอบด้วยศีลขันธอันเป็นของพระอริยะนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันไม่มี โทษเฉพาะตน. เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่เป็นผู้ยึดถืออนิมิต ไม่ยึดถืออนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสรวมจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออกิขมา และโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษากักขุนทริย์ ถึงความสรวมในจักขุนทรีย์ พึงเสีย ด้วยหู สูดกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ฐุธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้ว ไม่เป็นผู้ยึดถืออนิมิต ไม่ยึดถืออนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสรวมมณินทรีย์ ที่เมื่อ ไม่สรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อกิขมาและโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่า รักษา มณินทรีย์ถึงความสรวมในมณินทรีย์. เธอประกอบด้วยอินทรีย์สังวรอันเป็นของพระอริยะนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันบริสุทธิ์ เฉพาะตน. เธอเป็นผู้กระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ในการ ถอยกลับ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการแล ในการเหลียว ย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าวเข้า ใน เหยียดออก ย่อมทำความรู้สึกในการทรงสังฆาฏิบาตรและจีวร ย่อมทำความรู้สึกตัวในการฉัน ในการดื่ม ในการเคี้ยว ในการลิ้ม ย่อมทำความรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำ ความรู้สึกตัวในการเดิน ในการยืน ในการนั่ง ในการหลับ ในการตื่น ในการพูด ในการนิ่ง.

[๖๓๕]

โส อมิณา จ อริเยน สีสกฺขนุเชน สมฺนุนาคโต อมิณา จ อริเยน อินฺทฺริยสํวเรน
สมฺนุนาคโต อมิณา จ อริเยน สติสมฺปชฌเยน สมฺนุนาคโต วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภาตติ อรณฺณํ
รุกฺขมฺลํ ปพฺพตํ กนฺทํ คิริคูหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโปกาสํ ปลาตปฺปญฺชํ ฯ โส ปจฺจนาถตฺตํ
ปิณฑปาตปฏิกุกนฺโต นิสิตฺติ ปลฺลงกํ อาภุชิตฺวา อุหํ กายํ ปณฺธาย ปริมุขํ สติ อฺปฺภุจเปตฺวา ฯ
โส อภิชฌํ โลเก ปหาย วิคตอภิชฌเยน เจตฺสา วิหฺรติ อภิชฌาย จิตฺตํ ปริโสเชติ
พฺยาปาทปฺโปทิสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต วิหฺรติ สพฺพปาณภูตहितานุกมฺปิ พฺยาปาทปฺโปทิสํ
จิตฺตํ ปริโสเชติ ถีนมิตฺทํ ปหาย วิคตถีนมิตฺทํ วิหฺรติ อาโลกสณฺณํ สโต สมฺปชาโน
ถีนมิตฺทํ จิตฺตํ ปริโสเชติ อุทฺธจฺจกุกฺกจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหฺรติ อชฺฌตฺตํ วุปฺสนฺตจิตฺโต
อุทฺธจฺจกุกฺกจํ จิตฺตํ ปริโสเชติ วิจิกิจฺจํ ปหาย ติณฺณวิจิกิจฺจโน วิหฺรติ อกถิกิํ กุสเลสุ
ธมฺเมสุ วิจิกิจฺจาย จิตฺตํ ปริโสเชติ ฯ

[๖๔๐]

โส อิมํ ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตฺโส อฺปฺภิกฺกเลเส ปญฺญาย ทฺวพฺพลีกรเณ วิวิจฺเจว กาเมหิ
วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกขํ ปิติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อฺปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ
วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตฺโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาธิขํ
ปิติสฺสํ ทฺติยํ ฌานํ อฺปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ ปิตฺติยา จ วิราคา อฺปฺเภกฺโข จ วิหฺรติ สโต จ
สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสฺสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ อฺปฺเภกฺโข สติมา สุขวิหาริตฺติ
ตฺติยํ ฌานํ อฺปฺสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปฺพเพว
โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทฺกฺขมสฺสํ อฺปฺเภกฺขาสติปาริสฺสฺสํ จตฺตถํ ฌานํ อฺปฺสมฺปชฺช
วิหฺรติ ฯ

[๖๔๑]

โส เอวํ สมาหิตะ จิตฺเต ปรีสุทฺธะ ปรีโยทาเต อนงฺกเณ วิคตฺวปฺภิกฺกเลเส มุทฺทฺภูเต
กมฺมณฺเยะ จิตฺเต อาเนชฺชปฺปตฺเต ปฺพเพนิวาसानุสฺสตีลาณาย จิตฺตํ อภินินฺนามเตติ โส อเนกวิหิตํ
ปฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ เสยฺยถิทํ เอกํปี ชาตี เทวปี ชาติโย ดิสฺโสปี ชาติโย จตฺสฺโสปี
ชาติโย ปญฺจปี ชาติโย ทสปี ชาติโย วีถปี ชาติโย ตีถปี าคิโย จตฺตาฬิถปี ชาติโย ปญฺจาลปี
ชาติโย ชาตีสถปี ชาตีสทฺสถปี ชาตีสตฺสทฺสถปี อนเณปี สํวณฺณกฺกปฺเป อนเณปี วิวณฺณกฺกปฺเป
อนเณปี สํวณฺณวิวณฺณกฺกปฺเป อมฺตราสี เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํฉนฺโณ เอวมาหาโร เอวํ
สุขทฺกฺขปฏิสฺสเวที เอวมายฺยปรียนฺโต โส ตโต จโต อมฺตร อุทฺปาที* ตฺตรปาฬี เอวํนาโม
เอวํโคตฺโต เอวํฉนฺโณ เอวมาหาโร เอวํ สุขทฺกฺขปฏิสฺสเวที เอวมายฺยปรียนฺโต โส ตโต จโต
อิฐปฺปนฺโนติ อิติ สาการํ สอฺทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปฺพเพนิวาสํ อนุสฺสเรติ ฯ

[๖๓๘]

ภิกษุ นั้นประกอบด้วยศีลชั้น ๖ อันเป็นของพระอริยะด้วยอินทรีย์สังวรอันเป็น ของพระอริยะ และด้วยสติสัมปชัญญะอันเป็นของพระอริยะเช่นนี้ ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง เรือกลับจากบิณฑบาต ในเวลาภายหลังภัต นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความโลภ คืออภิชฌา มีใจปราศจากความโลภอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิชฌา ละความประทุษร้าย คือ พยาบาท ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้ บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือพยาบาท ละถีนมิทระ ปราศจากถีนมิทระ มีความกำหนดหมาย อยู่ที่แสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทระ ละอุทธัจจกุกกุจจะ เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายในอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉา ข้ามวิจิกิจฉา ไม่มีความสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา.

ฉาน ๔

[๖๔๐]

ภิกษุ นั้น ละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุพล เหล่านี้แล้ว สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานอันมีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุข เกิดแต่เวกอยู่ บรรลุทุติยฌานอันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกพุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่.

ญาณ ๓

[๖๔๑]

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสเป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ. เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์ เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เราได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์ อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์ อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอ ย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

[๖๔๒]

โส เอวํ สมหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคตฺวปฺกฺกิลเส มุทฺทฺเต
 กมฺมฺนียะ จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต สตฺตานํ จตฺตปฺปตฺตณฺณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ โส ทิพฺเพน
 จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปสฺสตี จมฺมานเ อุปฺปชฺชมานเ หีนเ ปณฺีเต
 สุวณฺเ ทพฺพณฺเ สุกเต ทุกฺกเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ อิมเ วต โภณฺโต สตฺตา
 กายทฺวจฺริเตน สมนฺนาคตา ฯเปฯ อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺม
 สมหาทนา เต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทุกฺกตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปนฺนา อิมเ วา
 ปน โภณฺโต สตฺตา กายสุจฺริเตน สมนฺนาคตา ฯเปฯ อริยานํ อนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา
 สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมฺมหาทนา เต กายสุสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สุกตี สกฺกํ โลกํ อุปฺปนฺนาติ อิติ
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปสฺสตี จมฺมานเ อุปฺปชฺชมานเ หีนเ
 ปณฺีเต สุวณฺเ ทพฺพณฺเ สุกเต ทุกฺกเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ ฯ

[๖๔๓]

โส เอวํ สมหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺกณเ วิคตฺวปฺกฺกิลเส มุทฺทฺเต กมฺมฺนียะ
 จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยณฺณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ ฯ โส อิทํ ทุกฺกนฺติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ อัยํ ทุกฺกสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ ทุกฺกนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ
 ทุกฺกนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อิมเ อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ
 อาสวสมฺมทโย ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ อาสวนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัยํ อาสวนิโรธคามินี
 ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ ตสฺส เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจจติ
 ภวาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจจติ อวิชฺชาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจจติ วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตติ ฌานํ โหติ จินฺนา
 ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณฺียํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ อัยํ วุจฺจติ พุราหฺมณ ปุคฺคโล
 เนวตฺตนฺตโป นาคตฺตปฺริตาปนาโนยคมฺนุยฺตฺโต น ปฺรนฺตโป น ปฺรปฺริตาปนาโนยคมฺนุยฺตฺโต
 โส อนตฺตนฺตโป อปฺรนฺตโป ทิฏฺฐเจว ธมฺเม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สตีฏฺโต สุขปฏฺิสฺสเวทึ
 พุรฺหมภูเตน อตฺตนา วิหฺรตีติ ฯ

[๖๔๔]

เอวํ วุตฺเต โฆณฺมุโข พุราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อุเทนํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ อุเทน
 อภิกฺกนฺตํ โภ อุเทน เสยฺยธวาปี โภ อุเทน นิกฺกชฺชิตํ วา อุกฺกชฺชเยยฺย ปฏฺิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย
 มุพฺพหฺสฺส วา มคฺคิ อัจฺฉิเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชฺชิตํ ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺกนฺตีติ^๑
 เอวเมว โภตา อุเทเนน อนนฺกปฺริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภวณฺตํ อุเทนํ สรณํ จฺฉามิ
 ธมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ อุเทโน ธาเรตุ อชฺชตฺตเค ปาณฺเปตํ สรณฺจกตฺนฺติ ฯ มา

๑ ย. ทกฺกนฺตีติ ฯ

[๖๔๒]

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ ... ถึงความไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อม จิตไปเพื่อรู้จิตและอุปนิสัยของสัตว์ทั้งหลาย. เธอเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต ฯลฯ ตีเตียนพระอริยะเจ้า เป็นมิฉชาติปฏิญญา ถือนั่นการกระทำด้วยอำนาจมิฉชาติปฏิญญา เมื่อตายไป จึงต้องเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านั้น ประกอบด้วยกายสุจริต ฯลฯ ไม่ตีเตียนพระอริยะเจ้า เป็นสัมมาทิฏฐิ ถือนั่นการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

[๖๔๓]

ภิกษุ นั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ ... ถึงความไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อม จิตไปเพื่อญาณเป็นเหตุสิ้นอาสวะ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี่เหล่าอาสวะ นี่เหตุเกิดอาสวะ นี่ความดับอาสวะนี้ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นจาก กามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่น เพื่อความเป็นอย่างนี้อีกมิได้มี ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความชวนชวชวยในการทำตนให้เดือดร้อน ทั้งไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความ ชวนชวชวยในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่มี ความหิว ดับสนิท เป็นผู้เย็น เสวยแต่ความสุข มีตนเป็นดังพรหมอยู่ในปัจจุบันเทียว.

การสร้างศาลาสงฆ์

[๖๔๔]

เมื่อท่านพระอุเทนกล่าวอย่างนี้แล้ว โฆฏุมพราหมณ์ ได้กล่าวกะท่านพระอุเทนว่า ข้าแต่ท่านอุเทน ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านอุเทน ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ท่านอุเทนประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหางของทีคลว่า เปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้ฉะนั้นข้าพเจ้านี้ ขอถึงท่านอุเทนกับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านอุเทนทรงจำข้าพเจ้า ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

อุ. ดูกรพราหมณ์ ท่านอย่าได้ถึงอาตมาเป็นสรณะเลย เชิญท่านถึงพระผู้มีพระภาคที่ อาตมาถึงเป็นสรณะเป็นสรณะเถิด.

โฆ. ข้าแต่ท่านอุเทน เดียวนี้ ท่านพระโคตมอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับอยู่ที่ไหน?

อุ. ดูกรพราหมณ์ เดียวนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เสด็จปรินิพพานเสียแล้ว.

โฆ. ข้าแต่ท่านอุเทน ถ้าแหละข้าพเจ้าพึงได้ฟังว่า ท่านพระโคตมพระองค์นั้น ประทับอยู่ในหนทางแม่ ๑๐ โยชน์

โฆ มํ ตฺวํ พุราหุณฺณ สรณํ อคฺมาสี ตเมว ตฺวํ ภควนฺตํ สรณํ อจฺญาหิ^๑ ยมहि สรณํ
 คโตติ ๑ กหิ ปน โภ อุเทน เอตฺรหิ โส ภวํ โคตโม วิหฺรติ อรหํ สมนฺนาสมฺพุทฺธโรติ ๑
 ปรินิพฺพุโต โฆ พุราหุณฺณ เอตฺรหิ โส ภควา อรหํ สมนฺนาสมฺพุทฺธโรติ ๑ สเจ หิ มยํ โภ
 อุเทน สุณฺเณยฺยามํ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ทสฺสุ^๒ โยชนฺเณสุ ทสฺสปี มยํ โยชนานิ อจฺเจยฺยามํ ตํ ภวนฺตํ
 โคตมํ ทสฺสณาย อรหฺนฺตํ สมนฺนาสมฺพุทฺธํ สเจ หิ^๓ มยํ โภ อุเทน สุณฺเณยฺยามํ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ
 วิสฺตึยา โยชนฺเณสุ ตีสฺตึยา โยชนฺเณสุ จตฺตาฬิสา ย โยชนฺเณสุ ปณฺณาสาย โยชนฺเณสุ ปณฺณาสํปี มยํ
 โยชนานิ อจฺเจยฺยามํ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ทสฺสณาย อรหฺนฺตํ สมนฺนาสมฺพุทฺธํ โยชนสฺเตปี มยํ
 โภ อุเทน สุณฺเณยฺยามํ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ โยชนสฺตํปี มยํ อจฺเจยฺยามํ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ทสฺสณาย
 อรหฺนฺตํ สมนฺนาสมฺพุทฺธํ ยโต จ โฆ โภ อุเทน ปรินิพฺพุโต โส ภวํ โคตโม ปรินิพฺพุตํปี
 มยํ ตํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ อจฺญาม ฆมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ อุเทโน ธารฺตฺ
 อชฺชตฺตฺเค ปาณฺเปตํ สรณฺจกฺตํ อตฺถิ จ เม โภ อุเทน อังกราชา เทวสิทฺถิํ นิจฺจภิกฺขํ
 ททาติ ตโต อหิ โภโต อุเทนสฺส เอกํ นิจฺจภิกฺขํ ททามิติ ๑

[๖๔๕]

กึ ปน เต พุราหุณฺณ อังกราชา เทวสิทฺถิํ นิจฺจภิกฺขํ ททาตีติ ๑ ปณฺจปี^๔ โภ อุเทน
 กหาปณฺสทานิติ ๑ น โฆ โน พุราหุณฺณ กปฺปติ ชาตฺรฺฐปฺรชฺตํ ปฏิกฺคฺเคตฺตนฺติ ๑ สเจ ตํ โภ^๕
 อุเทน น กปฺปติ วิหารํ โภโต อุเทนสฺส การาเปสฺสามิติ ๑ สเจ โฆ เม ตฺวํ พุราหุณฺณ
 วิหารํ การาเปตฺกาโม ปาณฺธิปฺตฺเต สงฺฆสฺส อุปฺภุจฺจานสาลํ การาเปหิติ ๑ อิมินาหิ^๖ โภโต
 อุเทนสฺส ภิกฺขุโยโส มตฺตาย อตฺตมโน อภิตฺตํ ยํ มํ ภวํ อุเทโน สงฺฆเ ทานํ^๗ สมหาเปติ
 เอสํหิ โภ อุเทน เอตฺสฺสา จ นิจฺจภิกฺขาย อปราย จ นิจฺจภิกฺขาย ปาณฺธิปฺตฺเต สงฺฆสฺส
 อุปฺภุจฺจานสาลํ การาเปสฺสามิติ ๑

อถ โฆ โฆฏฺฐโฆ พุราหุณฺณ เอตฺสฺสา จ นิจฺจภิกฺขาย อปราย จ นิจฺจภิกฺขาย
 ปาณฺธิปฺตฺเต สงฺฆสฺส อุปฺภุจฺจานสาลํ การาเปสิ ๑ ตา เอตฺรหิ โฆฏฺฐจีติ วุจฺจตีติ ๑

โฆฏฺฐมุขสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ จตฺตํ ๑

๑ ย. อจฺญ ๑

๒ ย. ทสฺสปี ๑

๓ ย. หิสฺสทโท นตฺถิ ๑

๔ ย. ปีสฺสทโท นตฺถิ ๑

๕ ย. โภโต อุเทนสฺส น กปฺปติ ๑

๖ ย. อิมินาปหิ ๑

๗ ย. ทานํ ๑

ข้าพเจ้าก็พึงไปเฝ้าท่านพระโคตมอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แม้อันหนทาง ๑๐ โยชน์ ถ้าเหล่าข้าพเจ้าพึงได้ฟังว่า ท่านพระโคตมพระองค์นั้น ประทับอยู่ในหนทาง ๒๐ โยชน์ ๓๐ โยชน์ ๔๐ โยชน์ ๕๐ โยชน์ แม้ ๑๐๐ โยชน์ ข้าพเจ้าก็พึงไปเฝ้าท่านพระโคตมอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แม้อันหนทาง ๑๐๐ โยชน์ แต่ว่า ท่านพระโคตมพระองค์นั้น เสด็จปรินิพพานเสียแล้ว ข้าพเจ้าขอถึงท่านพระโคตมพระองค์นั้น แม้เสด็จปรินิพพานแล้ว กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ เป็นสรณะ ขอท่านอุเทนทรงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป อนึ่ง มีเบี้ยเลี้ยงประจำ ที่พระเจ้าอังคราชโปรดพระราชทานแก่ข้าพเจ้าทุกวัน ข้าพเจ้าขอถวายส่วนหนึ่งจากเบี้ยเลี้ยงประจําวันแก่ท่านอุเทน.

[๖๔๕]

อุ. คูกรพราหมณ์ ก็พระเจ้าอังคราชโปรดพระราชทานอะไรเป็นเบี้ยเลี้ยง ประจำทุกวันแก่ท่าน?

โฆ. ข้าแต่ท่านอุเทน พระเจ้าอังคราชโปรดพระราชทานกหาปณะ ๕๐๐ เป็นเบี้ยเลี้ยงประจำแก่ข้าพเจ้า.

อุ. คูกรพราหมณ์ การรับทองและเงิน ไม่สมควรแก่อาตมาทั้งหลาย.

โฆ. ข้าแต่ท่านอุเทน ถ้าทองและเงินนั้น ไม่สมควร ข้าพเจ้าจะให้สร้างวิหารถวาย ท่านอุเทน.

อุ. คูกรพราหมณ์ ถ้าแลท่านปรารถนาจะให้สร้างวิหารถวายอาตมา ก็ขอให้สร้างโรงเลี้ยงถวายแก่สงฆ์ในเมืองปาดลินุตรเถิด.

โฆ. ด้วยข้อที่ท่านอุเทนชักชวนข้าพเจ้าในสังฆทานนี้ ข้าพเจ้ามีใจชื่นชมยินดีเหลือ ประมาณ ข้าแต่ท่านอุเทน ข้าพเจ้าจะให้สร้างโรงเลี้ยงถวายแก่สงฆ์ในเมืองปาดลินุตร ด้วย เบี้ยเลี้ยงประจำส่วนนี้ด้วย ด้วยเบี้ยเลี้ยงประจำส่วนอื่นด้วย.

ครั้งนั้นแล โฆฎมุขพราหมณ์ให้จัดสร้างโรงเลี้ยงถวายแก่สงฆ์ในเมืองปาดลินุตร ด้วย เบี้ยเลี้ยงประจำส่วนนี้ และส่วนอื่น โรงเลี้ยงนั้น เดียวนี้เรียกว่าโฆฎมุขี ฉะนั้นแล.

จบ โฆฎมุขสูตร ที่ ๔.

จังกีสุตตะ

[๖๔๖]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกญจรมาโน มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ เยน โอปาสาทิ^๑ นาม โกสลานํ พุราหุณฺณคาโม ตทวสริ ๑ ตตฺร สฺมํ ภควา โอปาสาทะ วิหริ อุตฺตเรน โอปาสาทิ เทวเน सालวเน ๑ เตน โข ปน สมเณน จงฺกิ พุราหุณฺโณ โอปาสาทิ อชฺฌาวสตี สตฺตฺตฺสสทํ สติณญฺโฆทกํ สรณฺณํ ราชโกคฺคํ รณฺณา ปเสนทินา โกสเลเน ทินนํ ราชทายิ พุราหุณฺเอยิ ๑

[๖๔๗]

อสุโสสุ โข โอปาสาทกา^๒ พุราหุณฺณคหปติกา สมโณ ขลฺล โภ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลลา ปพฺพชิตฺโต โกสเลสุ จาริกญจรมาโน มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ โอปาสาทิ อนุปฺตฺโต โอปาสาทะ วิหริ อุตฺตเรน โอปาสาทิ เทวเน सालวเน ตํ โข ปน ภวนตํ โคตมํ เอวํกลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา โส อิมํ โลกํ สเทวํ สมารํ สพุราหุณฺมํ สสุสมณ-พุราหุณฺณี ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภินฺญา สจฺฉิกคฺวา ปเวเทติ โส ฐมมํ เทเสติ อาทิกฺกลฺยาณํ มชฺฌเมกฺกลฺยาณํ ปริโยสานกฺกลฺยาณํ สาคตํ สพฺพญฺชนํ เกวลปริปฺณฺณํ ปริสุทฺธํ พุราหุณฺจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ ๑ อถ โข โอปาสาทกา พุราหุณฺณคหปติกา โอปาสาทา นิกฺขมิตฺวา สงฺฆา สงฺฆิกคณฺฐา อุตฺตเรน มุขา^๓ กจฺจนฺติ เยน เทวณํ सालวณํ ๑ เตน โข ปน สมเณน จงฺกิ พุราหุณฺโณ อุปริ ปาสาทะ ทิวา เสยฺยํ อุปคโต โหติ ๑

[๖๔๘]

อทฺทสา โข จงฺกิ พุราหุณฺโณ โอปาสาทเก พุราหุณฺณคหปติเก โอปาสาทา นิกฺขมิตฺวา สงฺฆเณ สงฺฆิกคณฺฐเต อุตฺตเรน มุเข กจฺจนฺเต เยน เทวณํ सालวณํ ทิสฺวาน ขตฺตํ อามนฺเตตี กิณฺณุ โข โภ ขตฺเต โอปาสาทกา พุราหุณฺณคหปติกา โอปาสาทา นิกฺขมิตฺวา สงฺฆา สงฺฆิกคณฺฐา อุตฺตเรน มุขา^๔ กจฺจนฺติ เยน เทวณํ सालวณนฺติ ๑ อตฺถิ โภ จงฺกิ สมโณ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลลา ปพฺพชิตฺโต โกสเลสุ จาริกญจรมาโน มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิํ โอปาสาทิ อนุปฺตฺโต โอปาสาทะ วิหริ อุตฺตเรน โอปาสาทิ เทวเน सालวเน ตํ โข ปน ภวนตํ โคตมํ เอวํกลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ

๑ ย. โอปาสาทนฺติ ทิสฺสตี ๑

๒ ย. โอปาสาทกาทิ ทิสฺสตี ๑

๓ ย. มุเข ๑

๔ ย. มุเข ๑

๕. จังกีสูตร

เรื่องจังกีพราหมณ์

[๖๔๖]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงพราหมณคามของชนชาวโกศลชื่อว่า โอปาสาทะ. ได้ทราบว่ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ ป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน ทางทิศเหนือแห่งโอปาสาทพราหมณคาม. ก็สมัยนั้นแล พราหมณ์ชื่อว่า จังกีปกครองโอปาสาทพราหมณคาม อันค้ำคั่งด้วยประชาชนและหมู่สัตว์ อุดมไปด้วยหญ้า ไม้และน้ำ สมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร เป็นราชสมบัติอันพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงโปรดพระราชทานเป็นรางวัลให้เป็นสิทธิ์.

[๖๔๗]

พราหมณ์และคฤหบดี ชาวโอปาสาทพราหมณคามได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดม ศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยสกุล เสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงโอปาสาทพราหมณคาม ประทับอยู่ ณ ป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน ทางทิศเหนือแห่งโอปาสาทพราหมณคาม ก็กิดิศัพทอันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้น ได้ขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วย พระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและ มนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ เห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล.

ครั้งนั้นแล พราหมณ์และคฤหบดีชาวโอปาสาทพราหมณคาม พากันออกจากโอปาสาทพราหมณคามเป็นหมู่ๆ มุ่งหน้าไปทางทิศอุดร พากันไปทางป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน. ก็สมัยนั้นแล จังกีพราหมณ์นอนพักผ่อนกลางวันอยู่ในปราสาทชั้นบน.

[๖๔๘]

จังกีพราหมณ์ได้เห็นพราหมณ์ และคฤหบดีชาวโอปาสาทพราหมณคาม พากัน ออกจากโอปาสาทพราหมณคามเป็นหมู่ๆ มุ่งหน้าไปทางทิศอุดร พากันไปยังป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน ครั้นเห็นแล้วจึงเรียกนักการมาถามว่า พ่อนักการ พราหมณ์และคฤหบดีชาวโอปาสาทพราหมณคาม พากันออกจากโอปาสาทพราหมณคามเป็นหมู่ๆ มุ่งหน้าไปทางทิศอุดร พากันไป ยังป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน ทำไมกัน. นักการตอบว่า ข้าแต่ท่านจังกี มีเรื่องอยู่ พระสมณ โคตมศากยบุตรเสด็จออกผนวชจากศากยสกุล เสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงโอปาสาทพราหมณคาม ประทับอยู่ ณ ป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน ทางทิศเหนือ แห่งโอปาสาทพราหมณคาม ก็กิดิศัพทอันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้น ได้ขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้ จำแนกธรรม พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น พากันไปเพื่อเฝ้าท่านพระโคตมพระองค์นั้น.

จ. พ่อนักการ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงเข้าไปหาพราหมณ์และคฤหบดีชาวโอปาสาท พราหมณคาม แล้วจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จังกีพราหมณ์สั่งมาอย่างนี้ว่า ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงรออยู่ก่อน แม้จังกีพราหมณ์ก็จะไปเฝ้าพระสมณโคตม.

สมมาสมพุทฺโธ วิชชาจรณสมุปฺปนโน สุคโต โลกวินฺโท อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา
เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ตเมเต ภวนฺตํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมฺมุตฺติ ๑ เตนฺหิ โภ
ขตฺเต เยน โอปาสาทกา พุราหุณฺณคหฺปติกา เตนฺอุปสงฺกมฺมิ^๑ อุปสงฺกมิตฺวา โอปาสาท^๒
พุราหุณฺณคหฺปติเก เอวํ วเทหิ จงฺกิ โภ พุราหุณฺโณ เอวมาห อากเมนฺตุ กิร ภวนฺโต จงฺกิปี
พุราหุณฺโณ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมฺมุตฺติ ๑ เอวํ โภติ โข โส ขตฺตา จงฺกิสฺส
พุราหุณฺณสฺส ปฏิสฺสตุวา เยน โอปาสาทกา พุราหุณฺณคหฺปติกา เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา
โอปาสาทเก พุราหุณฺณคหฺปติเก เอตทวโจ จงฺกิ โภ พุราหุณฺโณ เอวมาห อากเมนฺตุ
กิร ภวนฺโต จงฺกิปี พุราหุณฺโณ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมฺมุตฺติ ๑

[๖๔๕]

เตน โข ปน สมเยน นานาเวรชฺชกานํ พุราหุณฺณํ ปญฺจมตฺตานิ พุราหุณฺณสตานิ
โอปาสาท ปฏิวสฺนติ เกนจิเทว กรณิเยน ๑ อสฺสิสฺสํ โข เต พุราหุณฺณา จงฺกิ กิร พุราหุณฺโณ
สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมฺมุตฺติ ๑ อถ^๓ เต พุราหุณฺณา เยน จงฺกิ พุราหุณฺโณ
เตนฺอุปสงฺกมฺมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา จงฺกิ พุราหุณฺณํ เอตทวโจ สจฺจํ กิร ภวํ จงฺกิ สมณํ โคตมํ
ทสฺสนาย อุปสงฺกมฺมุตฺติ ๑ เอวํ โข^๔ โภ โหติ อหํปี สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย
อุปสงฺกมฺมิตฺวา ๑ มา ภวํ จงฺกิ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมฺมิ น อรหฺติ ภวํ จงฺกิ สมณํ
โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺุ สมณํ เตวว โคตโม อรหฺติ ภวนฺตํ จงฺกิ ทสฺสนาย
อุปสงฺกมิตฺุ ภวณฺหิ จงฺกิ อุกฺโกตฺตสุชาโต มาติโต จ ปิตฺติโต จ สํสฺสทฺธคหฺนิโก ยาว สตฺตมา
ปีตามหฺยคา อกฺขิตฺโต อนุปฺกกุญฺโฐ ชาตฺวาเทน ยมฺปิ ภวํ จงฺกิ อุกฺโกตฺตสุชาโต มาติโต จ
ปิตฺติโต จ สํสฺสทฺธคหฺนิโก ยาว สตฺตมา ปีตามหฺยคา อกฺขิตฺโต อนุปฺกกุญฺโฐ ชาตฺวาเทน
อิมินาปฺจเคน น อรหฺติ ภวํ จงฺกิ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺุ สมณํ เตวว
โคตโม อรหฺติ ภวนฺตํ จงฺกิ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺุ ภวณฺหิ จงฺกิ อทฺโธ มหฺตฺทโน
มหาโภโค ภวณฺหิ จงฺกิ ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺคฺ สนิชฺชชฺชกฺกณฺณํ สากฺขรปฺปเกทานํ
อิตฺิหาสปฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตฺมหาปุริสสลกฺขณฺเสฺส อนวโย ภวณฺหิ จงฺกิ
อภฺริโป ทสฺสณิโย ปาสาทิโก ปรมาย วณฺณโปกฺขรตฺยา สมณฺนาคโต พุรฺหุณฺณณฺณิ
พุรฺหุณฺณจฺจสี อชฺชทฺทวาทาโส ทสฺสนาย ภวณฺหิ จงฺกิ สีลวา พุทฺธสึลฺลํ พุทฺธสึเลน^๕
สมณฺนาคโต ภวณฺหิ จงฺกิ กลฺยาณวโจ กลฺยาณวากฺกรโณ ปรียา วาจา สมณฺนาคโต
วิสฺสุจาย อนลคฺคพาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา ภวณฺหิ จงฺกิ พหุณฺนํ อจฺริยปาจิโย ตินฺนิ
มาณวกฺสตานิ มนฺเต วาเจติ ภวณฺหิ จงฺกิ รมฺโฆ ปเสนทิสฺส โกสสสฺส สกฺกโต ครุกฺโต

๑ ย. เตนฺอุปสงฺกม ๑

๒ ย. โอปาสาทเก ๑

๓ ย. อถ โข เต ๑

๔ ย. เอวํ โข เม ๑

๕ ย. พุทฺธสึลฺลํ พุทฺธสึเลน ๑

นักการรับคำจ้งกิพราหมณ์แล้ว เข้าไปหาพราหมณ์และคฤหบดีชาวโอปาสาทพราหมณคาม แล้วกล่าวว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จ้งกิพราหมณ์สั่งมาอย่างนี้ว่า ขอท่านทั้งหลายจงรอก่อน แม้จ้งกิพราหมณ์ก็จักไปเฝ้าพระสมณโคดมด้วย.

จ้งกิพราหมณ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๖๔๕]

ก็สมัยนั้นแล พราหมณ์ต่างเมืองประมาณ ๕๐๐ พักอยู่ในโอปาสาทพราหมณคามด้วยกรณีขีจิบางอย่าง. พราหมณ์เหล่านั้นได้ฟังข่าวว่า จ้งกิพราหมณ์จักไปเฝ้าพระสมณโคดม. ลำดับนั้น พราหมณ์เหล่านั้นพากันเข้าไปหาจ้งกิพราหมณ์ถึงที่อยู่ แล้วได้ถามจ้งกิพราหมณ์ว่า ได้ทราบวาท่านจ้งกิจักไปเฝ้าพระสมณโคดมจริงหรือ? จ้งกิพราหมณ์ตอบว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เป็นความจริงอย่างนั้น แม้เราจักไปเฝ้าพระสมณโคดม.

เว. ท่านจ้งกิอย่าไปเฝ้าพระสมณโคดมเลย ท่านจ้งกิไม่สมควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดมพระสมณโคดมสมควรจะเสด็จมาหาท่านจ้งกิ เพราะว่าท่านจ้งกิเป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและ บิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมดจตลอด ๘ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครคัดค้านติเตียนได้โดย อ้างถึงชาติ แม้เพราะเหตุที่ท่านจ้งกิเป็นอุกโตสุชาติ ไม่มีใครคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาตินี้ท่านจ้งกิจึงไม่สมควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดม แต่พระสมณโคดมท่านสมควรจะเสด็จมาหา ท่านจ้งกิ ท่านจ้งกิแต่เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ท่านจ้งกิแต่เป็นผู้รู้จบไตรเทพ พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนุและคัมภีร์เกฏฐะ พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ ๕ เข้าใจ ควบถ เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกยตะและดำราทำนายมหาปุริสลักษณะ ท่านจ้งกิ แต่เป็นผู้มีรูปงาม นาดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีวรรณคล้ายพรม มีสรีระคล้ายพรม นาดูน่าชมไม่น้อย ท่านจ้งกิแต่เป็นผู้มีศีล มีศีลยังยืน ประกอบด้วยศีล ยังยืน ท่านจ้งกิแต่เป็นผู้มีวาจาไพเราะ มีเสียงไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองสละสลวยไม่มีโทษ ให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความได้ชัด ท่านจ้งกิแต่เป็นอาจารย์และปาจารย์ของคนเป็นอันมากสอนมนต์ให้มาณพ ๓๐๐ คน ท่านจ้งกิแต่เป็นผู้อันพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อม ท่านจ้งกิแต่เป็นผู้อันพราหมณ์ไปกษรชาติ สักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อม ท่านจ้งกิแต่ปกครองโอปาสาทพราหมณคาม อันคับคั่งไปด้วยประชาชนและหมู่สัตว์อุดมด้วยหญ้า ไม้และน้ำ สมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร เป็นราชสมบัติอันพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงโปรดพระราชทานเป็นรางวัลให้เป็นสิทธิ์ แม้เพราะเหตุที่ท่านจ้งกิปกครองโอปาสาทพราหมณคาม อันคับคั่งไปด้วยประชาชนและหมู่สัตว์อุดมด้วยหญ้า ไม้และน้ำ สมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร เป็นราชสมบัติอันพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงโปรดพระราชทานเป็นรางวัลให้สิทธิ์นี้ ท่านจ้งกิจึงไม่สมควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดม แต่พระสมณโคดมสมควรจะเสด็จมาหาท่านจ้งกิ.

มานิโต ปุชิตो อปจิตो ภาวุหิ จงฺกิ พุราหุณฺณสฺส โปกฺขรสาติสฺส สกฺกโต ครุฑโต มานิโต
 ปุชิตो อปจิตो ภาวุหิ จงฺกิ โอปาสาทำ อชฺฌาวสฺสตี สत्ตฺตฺสฺสทำ สติณฺณกฺกุโจทกํ สรณฺณํ
 ราชโกคฺคํ รณฺณา^๑ ปเสนทินา โกสเลน ทินฺนํ ราชทายํ พุรหุเมทยํ ยมฺปิ ภวํ จงฺกิ
 โอปาสาทอชฺฌาวสฺสตี สत्ตฺตฺสฺสทำ สติณฺณกฺกุโจทกํ สรณฺณํ ราชโกคฺคํ รณฺณา ปเสนทินา
 โกสเลน ทินฺนํ ราชทายํ พุรหุเมทยํ อิมินาปงฺเคน น อรหตี ภวํ จงฺกิ สมณํ โคตมํ
 ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตุ สมโณ เตวว โคตโม อรหตี ภวนฺตํ จงฺกิ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตุนฺติ ฯ

[๖๕๐]

เอวํ วุตฺเต จงฺกิ พุราหุณฺโณ เต พุราหุณฺเณ เอตทโวจ เตเนหิ โภ มมาปี สุณฺณถ ยถา
 ยถา มยเมว อรหาม ตํ สมณํ^๒ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตุ น เตวว อรหตี โส ภวํ โคตโม
 อมฺหากํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตุ สมโณ ขลฺล โภ โคตโม อุภโตสุชาโต มาติโต จ ปิตีโต จ
 สํสฺสทฺธคหฺนิกโก ยาว สत्ตฺตมา ปิตามหฺยคา อภฺจิตฺโต อนุปภฺกฺกุโจ ชาตีวาเทน ยมฺปิ^๓ สมโณ
 โคตโม อุภโตสุชาโต ฯเปฯ ชาตีวาเทน อิมินาปงฺเคน น อรหตี โส ภวํ โคตโม อมฺหากํ
 ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตุ อถ โข มยเมว อรหาม ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺตุ สมโณ
 ขลฺล โภ โคตโม ปหฺนฺติ หิรณฺณสฺวณฺณํ โอหาย ปพฺพชิตो ภูมิกตํ จ เวหาสฺสจฺจนฺจ สมโณ
 ขลฺล โภ โคตโม ททโรว สมนานํ สุตฺตกาพเกโส ภทฺเธน โยพฺพเนน สมณฺณาคโต ปจฺเมน
 วยสา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตो สมโณ ขลฺล โภ โคตโม อากมกานํ มาตาปิตูนํ
 อสฺสุมฺขานํ รุทฺหนฺตานํ เกสฺมสฺสํ โอหารตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺจนาทฺตฺวา อคารสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชิตो สมโณ ขลฺล โภ โคตโม อภิรุโป ทสฺสณิโย ปาสาทิกโก ปรมาย
 วณฺณโปกฺขรตฺยา สมณฺณาคโต พุรหุณฺณณฺณํ พุรหุณฺณจฺจสี อชฺชทฺทวากาโส ทสฺสนาย สมโณ ขลฺล
 โภ โคตโม สีลวา อริยสีลํ กุสฺสสีลํ กุสฺสเลน สีเลน สมณฺณาคโต สมโณ ขลฺล โภ โคตโม
 กลฺยาณวาโจ กลฺยาณวากุรโณ ปิริยา วาจา สมณฺณาคโต วิสฺสุจาย อนลคพาย อตฺตสฺส
 วิญฺญาปนียา สมโณ ขลฺล โภ โคตโม พหุณฺนํ อจฺริยปาจิโร สมโณ ขลฺล โภ โคตโม
 ชินฺนคามราโค วิคฺคจาปฺลโล สมโณ ขลฺล โภ โคตโม กมฺมวาที กิริยวาที อปาปฺปรกฺขารो
 พุรหุณฺณณฺณาย ปชาย สมโณ ขลฺล โภ โคตโม อจฺจากุลา ปพฺพชิตอ สํกฺกิณฺนา^๔ ขตฺติยกุลา
 สมโณ ขลฺล โภ โคตโม อทฺธกุลา ปพฺพชิตอ มหทฺธนา มหาโกคา สมณํ ขลฺล โภ โคตมํ
 ติโรรฺกฺกจา ติโรชนปทา สํปฺจฺฉิตฺตุ อากจฺฉนฺติ สมณํ ขลฺล โภ โคตมํ อนกานิ
 เทวตาสหสฺसानิ ปาณเณ^๕ สรณํ คตานิ สมณํ ขลฺล โภ โคตมํ เอวํกลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท
 อพฺภุคฺคโต อิตฺติปี โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู

๑ ย. รณโณ

๒ ย. ภวนฺตํ ฯ

๓ ย. ยมฺปิ โภ ฯ

๔ ย. อาทินขตฺติยกุลา ฯ

๕ ย. ปาณานิ ฯ

สรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า

[๖๕๐]

เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว จังถิพราหมณ์ได้กล่าวกะพราหมณ์ เหล่านั้นว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ขอท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้าบ้าง เราทั้งหลายสมควรจะไปเฝ้าพระสมณโคดมพระองค์นั้นทุกประการ แต่ท่านพระสมณโคดมพระองค์นั้น ไม่สมควรเสด็จมาหาเราเลย ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบว่ พระสมณโคดมทรงเป็น อุกโตสุชาติ ทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดา มีพระกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมดจคติ ตลอด ๘ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครคัดค้านได้โดยอ้างถึงพระชาติ แม้เพราะเหตุที่พระสมณโคดมเป็น อุกโตสุชาติ ฯลฯ ไม่มีใครคัดค้านได้โดยอ้างถึงพระชาตินี้ ท่านพระโคดมพระองค์นั้นจึงไม่สมควรจะเสด็จมาหาเราทั้งหลาย ที่ถูกเราทั้งหลายนี้แหละสมควรจะไปเฝ้าท่านพระโคดม พระองค์นั้น ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ทราบว่พระสมณโคดมทรงสละเงินและทองมากมาย ทั้งที่อยู่ในพื้นดิน ทั้งที่อยู่ในอากาศ เสด็จออกผนวช พระสมณโคดมกำลังรุ่ง พระเกศาดำสนิท ยังหนุ่มแน่นตั้งอยู่ในปฐมวัย เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อพระมารดาและพระบิดา ไม่ทรงปรารถนาให้ทรงผนวช พระพักตร์อาบไปด้วยพระอัสสุชล ทรงกันแสงอยู่ พระสมณโคดมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสายะ เสด็จออกทรงผนวชเป็นบรรพชิต พระสมณโคดมมีพระรูปร่างมา นาคู นาคูเลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก มีพระวรณะคล้ายพรหม มีพระสรีระคล้ายพรหม นาคู นาคูหม มีใช้น้อย พระสมณโคดมทรง มีศีล มีศีลเป็นอริยะ มีศีลเป็นกุศล ทรงประกอบด้วยศีลเป็นกุศล พระสมณโคดมมีพระวาจา ไพเราะ มีพระสำเนียงไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟัง ให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดเจน พระสมณโคดมทรงเป็นอาจารย์และอาจารย์ของคนหมู่มาก พระสมณโคดมทรงมีกามราคะสิ้นแล้ว ทรงเลิกละนุสสรคิปปิ พระสมณโคดมทรงเป็นกรรมวาที เป็นกิริยาที ไม่ทรงมุ่งร้ายแก่พวกพราหมณ์ พระสมณโคดมเสด็จออกทรงผนวชจากสกุลสูง คือ จากสกุล กษัตริย์อันไม่เจือปน พระสมณโคดมเสด็จออกทรงผนวช จากสกุลมั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก คนต่างรัฐต่างชนบทพากันมาทูลถามปัญหาพระสมณโคดม เทวดาหลายพันพากันมอภายถวายชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ กิติกัพทอันงามของ พระสมณโคดม ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็น พระอรหันต์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระสมณโคดมทรงประกอบด้วย มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ พระเจ้าแผ่นดินนครจอมท้าวทรงพระนามว่าพิมพิสาร พร้อมทั้ง พระโอรสและพระมเหสี ทรงมอภายถวายพระชนม์ถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ พระเจ้า ปเสนทิโกศลทรงมอภายถวายพระชนม์ถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ พราหมณ์ไปกขรชาติ พร้อมด้วยบุตรและภรรยา มอภายถวายชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นสรณะ พระสมณโคดมเสด็จถึงโอปาสาทพราหมณคาม ประทับอยู่ ณ ป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวันทางทิศเหนือแห่งโอปาสาทพราหมณคาม สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มาสู่เขตบ้านของเราทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ชื่อว่าเป็นแขกของเราทั้งหลาย และเป็นแขกที่เราทั้งหลายพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย แม้เพราะเหตุที่พระสมณโคดมเสด็จถึงโอปาสาทพราหมณคาม ประทับอยู่ ณ ป่าไม้สาละอันชื่อว่าเทพวัน ทางทิศเหนือแห่งโอปาสาทพราหมณคาม ชื่อว่าเป็นแขกของเราทั้งหลาย และเป็นแขกที่เราทั้งหลายพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นี้ ท่านพระสมณโคดมพระองค์นั้น จึงไม่สมควรจะเสด็จมาหาเราทั้งหลาย ที่ถูก เราทั้งหลายนี้แหละ สมควรไปเฝ้าท่านพระโคดมพระองค์นั้น ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้า ทราบพระคุณของพระโคดมพระองค์นั้นเพียงเท่านี้ แต่ท่านพระโคดมพระองค์นั้น มีพระคุณ เพียงเท่านี้หามิได้ ความจริง ท่านพระโคดมพระองค์นั้น มีพระคุณหาประมาณมิได้ ดูกรท่าน ผู้เจริญทั้งหลาย ถึงแม้ท่านพระโคดมพระองค์นั้น ทรงประกอบด้วยองค์คุณแต่ละอย่างๆ ก็ไม่ สมควรจะเสด็จมาหาเราทั้งหลาย ที่ถูกเราทั้งหลายนี้แหละ สมควรไปเฝ้าท่านพระโคดม พระองค์นั้น.

เว. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เราทั้งปวงเทียว จักไปเฝ้าพระสมณโคดม

อนุตฺตโร ปุริสทมมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ สมโณ ขลุ โภ โคตโม
 ทวตฺถิสมหาปฺริสฺสทกฺขณฺเห สมนฺนาทโค สมณํ ขลุ โภ โคตมํ ราชา มาคโธ เสนิโย
 พิมฺพิสาโร สปุตฺตทาโร ปาณฺเห สรณํ คโต สมณํ ขลุ โภ โคตมํ ราชา ปเสนทิ โกสโล[๑]
 ปาณฺเห สรณํ คโต สมณํ ขลุ โภ โคตมํ พุราหุมนฺโณ ปกฺขรสาติ สปุตฺตทาโร ปาณฺเห
 สรณํ คโต สมโณ ขลุ โภ โคตโม โอปาสาํ อนุปฺปตฺโต โอปาสาทฺเห วิหริติ อุตฺตเรน
 โอปาสาํ เทวเน สาลวเน ยะ ปน โข เกจิ สมณฺา วา พุราหุมนฺา วา อมฺหากํ คามกฺขตฺตํ
 อากจฺจนฺติ อติถิโน^๒ เต โหณฺติ อติถิ โข ปนเมหิ สกฺกาตพฺพา ครุกาตพฺพา มาเนตพฺพา
 ปุเชตพฺพา ยมฺปิ โภ สมโณ โคตโม โอปาสาํ อนุปฺปตฺโต โอปาสาทฺเห วิหริติ อุตฺตเรน
 โอปาสาํ เทวเน สาลวเน อติถิมฺหากํ สมโณ โคตโม อติถิ โข ปนเมหิ สกฺกาตพฺโพ
 ครุกาตพฺโพ มาเนตพฺโพ ปุเชตพฺโพ อิมินาปฺงเคน น อรหติ โส ภวํ โคตโม อมฺหากํ
 ทสฺสณาย อุปสงฺกมิตฺตํ อถ โข มยเมว อรหาม ตํ ภวนฺตํ โคตมํ ทสฺสณาย อุปสงฺกมิตฺตํ
 เอตฺตํ โข อหํ โภ ตสฺส โภโต โคตมสฺส วณฺณํ ปรียาปฺณามิ น จ โส ภวํ โคตโม
 เอตฺตกฺวณฺณํ อปฺปริมานวณฺณํ หิ โส ภวํ โคตโม เอกเมเกนปิ โภ อญฺเณ สมนฺนาทโค
 น อรหติ โส ภวํ โคตโม อมฺหากํ ทสฺสณาย อุปสงฺกมิตฺตํ อถ โข มยเมว อรหาม ตํ ภวนฺตํ
 โคตมํ ทสฺสณาย อุปสงฺกมิตฺตุนฺติ^๓ ฯ เตนฺหิ โภ สพุเพว มยํ สมณํ โคตมํ ทสฺสณาย
 อุปสงฺกมิตฺตสามาติ ฯ อถ โข จงฺกํ พุราหุมนฺโณ มหตา พุราหุณฺณคณฺเณ สทฺธิํ เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา วุฑฺฒเนหิ วุฑฺฒเนหิ พุราหุณฺเนหิ สทฺธิํ
 กิณฺจิตฺกิณฺจิตฺกํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา นิสินฺโน โหติ ฯ

[๖๕๑]

เตน โข ปน สมเยน กาปฺทิกโก^๔ นาม มาณโว ททโร วุตฺตสิโร โสฬสวสฺสทฺเทสิโก
 ชาติยา ตินฺณํ เวทานํ ปารคฺคฺ สนิมฺณทฺฏฺ เกฏฺฏกานํ สากฺขรปฺปเกทานํ อติหาสปฺญจมานํ ปทโก
 เวยฺยากรโณ โลกายตมมหาปฺริสฺสทกฺขณฺสฺส อนวโย ตสฺสํ ปรีสํ นิสินฺโน โหติ ฯ โส
 วุฑฺฒานํ วุฑฺฒานํ พุราหุณฺณํ ภควตา สทฺธิํ มนฺตยมานานํ อนุตรนฺตฺรา กถํ โอปาเตติ ฯ
 อถ โข ภควา กาปฺทิกกํ มาณวํ อปฺสาเทสิ มา อายสฺมา ภารทฺวาโซ วุฑฺฒานํ วุฑฺฒานํ
 พุราหุณฺณํ มนฺตยมานานํ อนุตรนฺตฺรา กถํ โอปาเตสิ^๕ กถาปริโยสานํ อายสฺมา ภารทฺวาโซ
 อากเมตฺตติ ฯ

๑ ย. เอตฺถนฺตเร สปุตฺตทาโรติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ย. อติถิ โน เต โหณฺติ ฯ

๓ ย. อติสทฺโทนฺตฺติ ฯ

๔ ส. กาปจโก ฯ ย. กาปจโก ฯ

๕ ย. โอปาเตตุ ฯ

ครั้งนั้นแล จังถิพราหมณ์พร้อมด้วยคณะพราหมณ์หมู่มาก ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. กัสสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งตรัสปราศรัยถึงเรื่องบางเรื่องพอให้เป็นเครื่องระลึกถึงกันกับพราหมณ์ทั้งหลายผู้เฝ้าอยู่.

[๖๕๑]

กัสสมัยนั้นแล มาณพชื่อว่ากาปतिकะ ยังเป็นเด็กโกณสีระะมีอายุ ๑๖ ปีแต่กำเนิด เป็นผู้รู้จบไตรเพท ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายมหาปฐักฤษณะ นั่งอยู่ในบริษัทนั้นด้วย. เขาพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายผู้เฝ้าเฝ้ากำลังเจรจาอยู่กับพระผู้มีพระภาค. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงห้ามกาปติมาณพว่า เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายผู้เฝ้าเฝ้า กำลังเจรจาอยู่ ท่านการทวาจะอย่าพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ ติ ท่านการทวาจะจงรอให้จบเสียก่อน.

[๖๕๒]

เอวํ วุตฺเต จงฺกึ พุราหุมนฺ ภควนฺตํ เอตทโวจ มา ภวํ โคตโม กาปทิกํ มาณวํ
 อปฺสาทสฺสึ กุลปฺตฺโต จ กาปทิกโก มาณโว พหุสฺส
 กาปทิกโก มาณโว กลฺยาณวาทกฺกรโณ^๑ จ กาปทิกโก มาณโว ปโหติ จ กาปทิกโก มาณโว โภตา
 โคตเมน สทฺธิ อสฺสํ วาเน ปติมนฺเตตฺตุนฺติ ฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ อทฺธา โข กาปทิกสฺส
 มาณวสฺส เตวิชฺเชเก ปาวจเน กตํ ภวิสฺสตี ตถา หิ นํ พุราหุมนฺ สํปุเรกฺข-โรนฺตีติ ฯ อถ
 โข กาปทิกสฺส มาณวสฺส เอตทโหสิ ยทา เม สมโณ โคตโม จกฺขุณา จกฺขุ อุปสํหริสฺสตี
 อถาหํ สมณํ โคตมํ ปญฺหํ ปุจฺฉิสฺสามิตี ฯ อถ โข ภควา กาปทิกสฺส มาณวสฺส
 เจตสา เจโต ปรีวติกกมฺมณฺยาเย เนน กาปทิกโก มาณโว เตเน จกฺขุณิ อุปสํหาสิ ฯ อถ โข
 กาปทิกสฺส มาณวสฺส เอตทโหสิ สมณฺนาหริตี โข มํ สมโณ โคตโม ยนฺนุณฺนาหํ สมณํ
 โคตมํ ปญฺหํ ปุจฺฉเยยฺยุนฺติ ฯ อถ โข กาปทิกโก มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ ยทิตฺถํ โภ โคตม
 พุราหุมนฺนํ โปราณํ มนฺตปทํ อิติหิตฺทหปรีปฺราย ปิฎฺกสมฺปทาย ตตฺถ จ พุราหุมนฺนา เอกํเสน
 นิฏฺฐํ กจฺจนฺติ อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ อิท ภวํ โคตโม กิมาหตี ฯ

[๖๕๓]

กึ ปน ภารทฺวาช อตฺถิ โกจิ พุราหุมนฺนํ เอกพุราหุมนฺปิ โย เอวมาห อหเมตฺตํ
 ชานามิ อหเมตฺตํ ปสฺสามิ อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺณนฺติ ฯ โน หิตฺถํ โภ โคตม ฯ กึ ปน
 ภารทฺวาช อตฺถิ โกจิ พุราหุมนฺนํ เอกาจริโยปิ เอกาจริยปาจริโยปิ ยาว สตฺตมา
 อาจริยมหฺยุคา^๓ โย เอวมาห อหเมตฺตํ ชานามิ อหเมตฺตํ ปสฺสามิ อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺณนฺติ ฯ
 โน หิตฺถํ โภ โคตม ฯ กึ ปน ภารทฺวาช เยปิ เต พุราหุมนฺนํ ปุพฺพกา อิสฺโย มนฺตานํ
 กตฺตาโร มนฺตานํ ปวตฺตาโร ยสฺมิทํ เอตฺรหิ พุราหุมนฺนา โปราณํ มนฺตปทํ กิตฺตํ ปวตฺตํ สมิหิตํ
 ตทฺนุคายนฺติ ตทฺนุภาสนฺติ ภาสิตมฺนุภาสนฺติ วาจิตมฺนุวาเจนฺติ เสยฺยถิตฺถํ อฏฺฐโก วามโก
 วามเทโว เวสฺสามิตฺโต ยมตฺถคฺคิ อังคีโรโส ภารทฺวาโห วาเสฏฺฐโจ กสฺสโป ภคฺช เตปิ เอวมาหํ
 สมเมตฺตํ ชานามิ สมเมตฺตํ ปสฺสามิ อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺณนฺติ ฯ โน หิตฺถํ โภ โคตม ฯ

๑ ย. กลฺยาณวาทกฺกรโณ ฯ

๒ ย. ปณฺทิตฺโต ฯ

๓ ย. อาจริยมหฺยุคาปิ ฯ

กาปทิกมานพทุลลามาบทมนต์

[๖๕๒]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว จังกีพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าท่านพระโคตม อย่าทรงห้ามกาปทิกมานพเลย กาปทิกมานพเป็นบุตรของผู้มีสกุล เป็นพหูสูตเป็นบัณฑิต เจรจาถ้อยคำไพเราะ และสามารถจะเจรจาโต้ตอบในคำนั้นกับท่านพระโคตมได้. ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้มีพระดำริว่า กาปทิกมานพ จักสำเร็จการศึกษาในปาพจน์ คือ ไตรวิชาเป็นแน่แท้ พราหมณ์ทั้งหลาย จึงยกย่องเขาถึงอย่างนั้น. ครั้งนั้น กาปทิกมานพได้มี ความคิดว่า พระสมณโคตมจักทอดพระเนตรสบตาเรา เมื่อใดเราจักทูลถามปัญหาหาพระสมณโคตม เมื่อนั้น. ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค ทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของกาปทิกมานพด้วยพระหฤทัยแล้ว ทรงทอดพระเนตรไปทางกาปทิกมานพ. ครั้งนั้นแล กาปทิกมานพได้มีความคิดว่า พระสมณโคตมทรงใส่พระทัยเราอยู่ มิฉะนั้นเราพึงทูลถามปัญหาหาพระสมณโคตมเกิด. ลำดับนั้น แล กาปทิกมานพได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านโคตม ก็ในบทมนต์อันเป็นของเก่า ของพราหมณ์ทั้งหลาย โดยนำสืบต่อกันมาตามคัมภีร์ พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมถึงความตกลงโดย ส่วนเดียวว่า สิ่งนี้แลจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้ ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมตรัสว่าอย่างไร?

[๖๕๓]

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภารทวาชะ ก็บรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย แม้พราหมณ์คนหนึ่งเป็นใครก็ตาม ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แล จริง สิ่งอื่นเปล่าดังนี้ มีอยู่หรือ?

กา. ไม่มีเลย ท่านพระโคตม.

พ. ดูกรภารทวาชะ ก็เมื่ออาจารย์ท่านหนึ่ง แม้ปอาจารย์ท่านหนึ่ง จนตลอด ๗ ชั่วโมงอาจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลาย ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แลจริง สิ่งอื่นเปล่าดังนี้ มีอยู่หรือ?

กา. ไม่มีเลย ท่านพระโคตม.

พ. ดูกรภารทวาชะ ก็ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสสคามิตร ฤาษียมตักคิ ฤาษีอังคิระสะ ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนต์ เป็นผู้บอกมนต์ พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้จับตาม กล่าวตามซึ่งบทมนต์เก่านี้ ที่ท่านจับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่านได้กล่าวไว้. บอกไว้ แม้ท่านเหล่านั้นก็กล่าวแล้ว อย่างนี้ว่า ข้อนี้เราทั้งหลายรู้อยู่ ข้อนี้เราทั้งหลายดูกรภารทวาชะ ก็บรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย แม้พราหมณ์คนหนึ่งเป็นใครก็ตาม ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แล จริง สิ่งอื่นเปล่าดังนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภารทวาชะ ก็เมื่ออาจารย์ท่านหนึ่ง แม้ปอาจารย์ท่านหนึ่ง จนตลอด ๗ ชั่วโมงอาจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลาย ที่กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แลจริง สิ่งอื่น เปล่าดังนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภารทวาชะ ก็ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษี

[๖๕๔]

อิติ กิร ภารทวาช นตฺถิ โกจิ พุราหุมนานํ เอกพุราหุมนโณปิ โย เอวมาห อหเมตํ
 ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ อิทเมว สจฺจํ โมกขมณฺณนฺติ นตฺถิ โกจิ พุราหุมนานํ เอกาจริโยปิ
 เอกาจริยปาจริโยปิ ยาว สตฺตมา อจริยมหุคฺคา โย เอวมาห อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ
 ปสฺสามิ อิทเมว สจฺจํ โมกขมณฺณนฺติ เยปิ เต พุราหุมนานํ ปุพฺพกา อิสฺสโย มนฺตานํ กตฺตาโร
 มนฺตานํ ปวตฺตาโร เยสมิทํ เอตฺรหิ พุราหุมนํ ปฺปราคํ มนฺตปทํ คีตํ ปวตฺตํ สมิทิตํ
 ตทฺณุคายนฺติ ตทฺณุภาสนฺติ ภาสิตมนฺุภาสนฺติ วาจิตมนฺุวาเจนฺติ เสยฺยถิทํ อฏฺฐโก วามโก
 วามเทโว เวสฺสคามิตฺโต ยมตคฺคิ อังคีรโส ภารทวาช วาเสฏฺโฐ จ กสฺสโป ภคฺเตปิ น เอวมาหํ
 มยเมตํ ชานามิ มยเมตํ ปสฺสามิ อิทเมว สจฺจํ โมกขมณฺณนฺติ ฯ เสยฺยถาปิ ภารทวาช
 อนฺุชเวณิ ปรมุปราสํสฺสตา ปุริโมปิ น ปสฺสติ มชฺฌิโมปิ น ปสฺสติ ปจฺฉิโมปิ น ปสฺสติ
 เอวเมว โข ภารทวาช อนฺุชเวณฺุปปมํ มณฺเฑ พุราหุมนานํ ภาสิตํ สมฺปชฺชติ ปุริโมปิ น
 ปสฺสติ มชฺฌิโมปิ น ปสฺสติ ปจฺฉิโมปิ น ปสฺสติ ตํ กิํ มณฺเฑสิ ภารทวาช นนฺ เหว
 สนฺเต พุราหุมนานํ อมฺูลิกา สทฺธา สมฺปชฺชตฺติ ฯ น เขวตฺถ โก โคตม พุราหุมนํ สทฺธายเยว
 ปิรฺุปาสนฺติ อนฺุสฺสวาเปตฺถ พุราหุมนํ ปิรฺุปาสนฺตฺติ ฯ

วามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสคามิตร ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีรสะ ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนต์ เป็นผู้บอกมนต์ พราหมณ์ทั้งหลาย ในปัจจุบันนี้จับตามกล่าวตามซึ่งบทมนต์เหล่านี้ ที่ท่านจับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่านได้กล่าวไว้. บอกไว้ แม้ท่านเหล่านั้นก็กล่าวแล้ว อย่างนี้ว่า ข้อนี้เราทั้งหลายรู้อยู่ ข้อนี้เราทั้งหลายเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

กา. ไม่มีเลย ท่านพระโคตม.

พ. คูรภารทวาชะ แม้อาจารย์ แม้ปาจารย์คนหนึ่งจะเป็นใครก็ตามตลอด ๗ ชั่วโมงจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลาย ที่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้ มีอยู่หรือ?

กา. ข้อนี้หามิได้ ท่านพระโคตม.

พ. คูรภารทวาชะ ก็ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสคามิตตะ ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีรสะ ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ เป็นผู้แต่งมนต์ เป็นผู้บอกมนต์ ได้สาธยายบทมนต์อันเป็นของเก่า ได้บอกมาแล้ว ได้รวบรวมไว้แล้ว เดียวนี้ พราหมณ์ทั้งหลายสาธยายตามนั้น กล่าวตามนั้น ภาษิตได้ตามที่ได้รับภาษิตไว้ บอกได้ตามที่ได้รับบอกไว้ แม้ท่านเหล่านั้นได้กล่าวแล้วอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้หรือ?

กา. ไม่มีเลย ท่านพระโคตม.

[๖๕๔]

พ. คูรภารทวาชะ ได้ทราบกันดังนี้ว่า บรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย ไม่มีพราหมณ์ แม้คนหนึ่งจะเป็นใครก็ตาม ที่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า ไม่มีใครแม้คนหนึ่งซึ่งเป็นอาจารย์ เป็นปาจารย์ของอาจารย์ ตลอด ๗ ชั่วโมงจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลาย ที่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า แม้ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสคามิตตะ ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีรสะ ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนต์ เป็นผู้บอกมนต์ พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้จับตาม กล่าวตามซึ่งบทมนต์เหล่านี้ ที่ท่านจับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่านได้กล่าวไว้ บอกไว้ แม้ท่านเหล่านั้นก็ไม่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้อนี้เรารู้อยู่ ข้อนี้เราเห็นอยู่ว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้. คูรภารทวาชะ เปรียบเหมือนแถว คนตาบอด ซึ่งเกาะกันต่อๆ ไป แม้คนต้นก็ไม่เห็น แม้คนกลางก็ไม่เห็น แม้คนหลังก็ไม่เห็น ฉะนั้น ภาษิตของพราหมณ์ทั้งหลายเห็นจะเปรียบได้กับแถวคนตาบอด ฉะนั้น คือ แม้คนขั้นต้น ก็ไม่เห็น แม้คนขั้นกลางก็ไม่เห็น แม้คนขั้นหลังก็ไม่เห็น คูรภารทวาชะ ท่านจะเข้าใจความ ข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นเช่นนั้น ความเชื่อของพราหมณ์ทั้งหลายย่อมหามูลมิได้ มิใช่หรือ?

[๖๕๕]

ปุพฺพเพว โข ตํ ภาเรทฺวาช สทฺธํ อคฺมาสี อนุสฺสวํ อิทานิ วเทสิ ปณฺจ โข อิม
 ภาเรทฺวาช ฐมฺมา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ทฺวิธาวิปากา กตฺเม ปณฺจ สทฺธา รุจิ อนุสฺสว
 อากาเรปฺริวตฺกโก ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขณฺติ อิม โข ภาเรทฺวาช ปณฺจ ฐมฺมา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
 ทฺวิธาวิปากา อปีจ ภาเรทฺวาช สุตฺตทฺทหิตํ^๑ เยว โหติ ตณฺจ โหติ วิตฺตํ ตฺถจฺฉํ มุสา โน เจปี
 สุตฺตทฺทหิตํ โหติ ตณฺจ โหติ ภูตํ ตจฺฉํ อนนฺถณฺดา อปีจ ภาเรทฺวาช สฺสรุจิตฺตเยว โหติ ฯเปฯ
 สฺวานุสฺส
 สฺวานุสฺส
 วิตฺตํ ตจฺฉํ มุสา โน เจปี สฺวนิษฺฌายิตฺตํ โหติ ตณฺจ โหติ ภูตํ ตจฺฉํ อนนฺถณฺดา สจฺจํ
 อนุรกฺขตา ภาเรทฺวาช วิญญูนา ปุริเสน นาลเมตฺถ เอกํเสน นิฏฺฐํ คณฺตุํ อิทเมว สจฺจํ
 โมฆมณฺถณฺติ ฯ กิตฺตาวตา ปน โภ โคตม สจฺจานุรกฺขณา โหติ กิตฺตาวตา สจฺจมนุรกฺขติ
 สจฺจานุรกฺขณํ มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ฯ

[๖๕๖]

สทฺธา เจปี ภาเรทฺวาช ปุริสสฺส โหติ เอวํ เม สทฺธาติ อิติ วทํ สจฺจมนุรกฺขติ น เตว
 ตาว เอกํเสน นิฏฺฐํ คจฺฉติ อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺถณฺติ เอตฺตาวตา โข ภาเรทฺวาช
 สจฺจมนุรกฺขณา โหติ เอตฺตาวตา สจฺจมนุรกฺขติ เอตฺตาวตา จ มยฺ สจฺจานุรกฺขณํ ปณฺหาเปม
 น เตว ตาว สจฺจานุโพโส โหติ รุจิ เจปี ภาเรทฺวาช ปุริสสฺส โหติ . อนุสฺสวํ เจปี
 ภาเรทฺวาช ปุริสสฺส โหติ ... อากาเรปฺริวตฺกโก เจปี ภาเรทฺวาช ปุริสสฺส โหติ
 ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขณฺติ เจปี ภาเรทฺวาช ปุริสสฺส โหติ เอวํ เม ทิฏฺฐินิษฺฌานกฺขณฺตํ อิติ วทํ
 สจฺจมนุรกฺขติ น เตว ตาว เอกํเสน นิฏฺฐํ คจฺฉติ อิทเมว สจฺจํ โโมฆมณฺถณฺติ เอตฺตาวตา
 โข ภาเรทฺวาช สจฺจมนุรกฺขณา^๒ โหติ เอตฺตาวตา สจฺจมนุรกฺขติ เอตฺตาวตา จ มยฺ
 สจฺจานุรกฺขณํ ปณฺหาเปม น เตว ตาว สจฺจานุโพโส โหตํติ ฯ เอตฺตาวตา โภ โคตม
 สจฺจมนุรกฺขณา โหติ เอตฺตาวตา สจฺจมนุรกฺขติ เอตฺตาวตา จ มยฺ สจฺจานุรกฺขณํ เปกฺขาม
 กิตฺตาวตา ปน โภ โคตม สจฺจานุโพโส โหติ กิตฺตาวตา สจฺจมนุรกฺขณฺติ สจฺจานุโพสํ มยฺ

๑ ส. สุตฺตทฺทหิตํ ฯ

๒ ย. สจฺจานุรกฺขณา ฯ

กา. ท่านพระโคตม ในข้อนี้ พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมเล่าเรียนกันมา มิใช่ด้วยความเชื่อ อย่างเดียว แต่ย่อมเล่าเรียนด้วยการฟังตามกันมา.

ธรรม ๕ ประการมีวิบากเป็นสองส่วน

[๖๕๕]

พ. คุณรการทวาชะ ครั้งแรกท่านได้ไปสู่ความเชื่อ เดียวนี้ท่านกล่าวการฟัง ตามกัน คุณรการทวาชะ ธรรม ๕ ประการนี้ มีวิบากเป็นสองส่วน ในปัจจุบัน ๕ ประการ เป็นไฉน? คือ ศรัทธา ความเชื่อ ๑ รุจิ ความชอบใจ ๑ อนุสสวะ การฟังตามกัน ๑ อาการปริวิตักกะ ความตรึกตามอาการ ๑ ทิฏฐินิขมานขันติ ความทนได้ซึ่งความเพ่งด้วยทิฏฐิ ๑ ธรรม ๕ ประการนี้แล มีวิบากเป็นสองส่วนในปัจจุบัน คุณรการทวาชะ ถึงแม้สิ่งที่เชื่อกัน ด้วยดีทีเดียว แต่สิ่งนั้นเป็นของว่างเปล่าเป็นเท็จ ไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่ไม่เชื่อด้วยดีทีเดียว แต่สิ่งนั้น เป็นจริงเป็นแท้ ไม่เป็นอื่นก็มี อนึ่ง สิ่งที่ชอบใจดีทีเดียว ... สิ่งที่ฟังตามกันมาด้วยดีทีเดียว สิ่งที่ตรึกไว้ด้วยดีทีเดียว ... สิ่งที่เพ่งแล้วด้วยดีทีเดียว เป็นของว่างเปล่าเป็นเท็จไปก็มี ถึงแม้สิ่งที่ไม่ได้เพ่งด้วยดีทีเดียว แต่สิ่งนั้นเป็นจริงเป็นแท้ ไม่เป็นอื่นก็มี คุณรการทวาชะ บุรุษผู้รู้แจ้ง เมื่อจะตามรักษาความจริง ไม่ควรจะต้องความตกลงในข้อนั้นโดยส่วนเดียวว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า.

กา. ท่านพระโคตม ก็ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร จึงจะเชื่อว่าเป็นการตามรักษาจะบุคคลชื่อว่าตามรักษาจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระ โคตมถึงการตามรักษาจะ?

พยากรณ์การรักษาสัจจะ

[๖๕๖]

พ. คุณรการทวาชะ ถ้าแม้บุรุษมีศรัทธา เขากล่าวว่า ศรัทธาของเราอย่างนี้ ดังนี้ เชื่อว่า ตามรักษาสัจจะ แต่ยังไม่เชื่อว่าถึงความตกลงโดยส่วนเดียวก่อนว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า คุณรการทวาชะ การตามรักษาสัจจะย่อมมีด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ บุคคลชื่อว่าตามรักษาสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ และเราย่อมบัญญัติการตามรักษาสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ แต่ยังไม่เชื่อว่าเป็นการตรัสรู้สัจจะก่อน คุณรการทวาชะ ถ้าแม้บุรุษมีความชอบใจ มีการฟังตามกัน มีความตรึกตามอาการ มีการทนต่อการเพ่งด้วยทิฏฐิ เขากล่าวว่า การทนต่อการเพ่งด้วยทิฏฐิของเราอย่างนี้ ดังนี้ เชื่อว่าตามรักษาสัจจะ แต่ยังไม่เชื่อว่าถึงความตกลงโดย ส่วนเดียวก่อนว่า สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่า คุณรการทวาชะ การตามรักษาสัจจะย่อมมีด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ บุคคลชื่อว่าตามรักษาสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ และเราย่อมบัญญัติการ ตามรักษาสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ แต่ยังไม่เชื่อว่าเป็นการตรัสรู้สัจจะก่อน.

กา. ท่านพระโคตม การตามรักษาสัจจะย่อมมีด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ บุคคลชื่อว่า

ตามรักษาสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ และเราทั้งหลายย่อมเพ่งเล็ง การรักษาสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ ท่านพระโคตม ก็การตรัสรู้สัจจะย่อมมีด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร บุคคลย่อม ตรัสรู้สัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร ข้าพเจ้าขอทูล

ภวนตัม โคตมัม ปุจฺจนมาติ ฯ

[๖๕๗]

อิธ กิร ภาวทฺวาช ภิกฺขุ อณฺณตรํ คามํ วา นิลมํ วา อุปนิสฺสาย วิหริติ ฯ ตเมว
 คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อุปสงฺกมิตฺวา ตีสุ ฐมฺเมสุ สมนฺเนสฺส โลภนีเยสุ ฐมฺเมสุ โทสนีเยสุ
 ฐมฺเมสุ โมหนีเยสุ ฐมฺเมสุ อตฺถิ นฺุ โข อิมสฺส อายสฺมโต ตถารูปา โลภนียา ฐมฺมา ยถารูเปหิ
 โลภนีเยหิ ฐมฺเมหิ ปรียาทินฺนจิตฺโต ทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย ชานามิติ อปสฺสํ วา วเทยฺย
 ปสฺสามิติ ปรี วา ตถตฺตตาย สมากฺขเปยฺย ยํ ปเรสํ อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ ตเมว
 สมนฺเนสฺสมาโน เอวํ ชานาติ นตฺถิ โข อิมสฺส อายสฺมโต ตถารูปา โลภนียา ฐมฺมา ยถารูเปหิ
 โลภนีเยหิ ฐมฺเมหิ ปรียาทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย ชานามิติ อปสฺสํ วา วเทยฺย ปสฺสามิติ
 ปรี วา ตถตฺตตาย สมากฺขเปยฺย ยํ ปเรสํ อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ ตถา โข
 ปนิมฺสฺส อายสฺมโต กายสฺมาจาโร ตถา วจีสฺมาจาโร ยถาคํ อลฺลทฺธสฺส ยํ โข ปน อายสฺมา
 ฐมฺมํ เทเสติ คมฺภีโร โส ฐมฺโม ทฺวทฺทโส ทฺวณฺุโพโห สนฺโต ปณฺีโต อตฺถกาวจโร นิปุโณ
 ปณฺฑิตเวทนีโย น โส ฐมฺโม สฺสเทสิโย ลฺลทฺธเจนาติ ฯ ยโต นํ สมนฺเนสฺสมาโน วิสฺสุทฺธํ
 โลภนีเยหิ ฐมฺเมหิ ปสฺสตี^๑ สมนฺุปสฺสตี ตโต นํ อุตฺตรํ สมนฺเนสฺส โลภนีเยสุ ฐมฺเมสุ
 อตฺถิ นฺุ โข อิมสฺส อายสฺมโต ตถารูปา โทสนียา ฐมฺมา ยถารูเปหิ โทสนีเยหิ ฐมฺเมหิ
 ปรียาทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย ชานามิติ อปสฺสํ วา วเทยฺย ปสฺสามิติ ปรี วา ตถตฺตตาย
 สมากฺขเปยฺย ยํ ปเรสํ อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ ตเมว สมนฺเนสฺสมาโน เอวํ ชานาติ
 นตฺถิ โข อิมสฺส อายสฺมโต ตถารูปา โทสนียา ฐมฺมา ยถารูเปหิ โทสนีเยหิ ฐมฺเมหิ
 ปรียาทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย ชานามิติ อปสฺสํ วา วเทยฺย ปสฺสามิติ ปรี วา ตถตฺตตาย
 สมากฺขเปยฺย ยํ ปเรสํ อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ ตถา โข ปนิมฺสฺส อายสฺมโต
 กายสฺมาจาโร ตถา วจีสฺมาจาโร ยถาคํ อลฺลทฺธสฺส ยํ โข ปน อายสฺมา ฐมฺมํ เทเสติ
 คมฺภีโร โส ฐมฺโม ทฺวทฺทโส ทฺวณฺุโพโห สนฺโต ปณฺีโต อตฺถกาวจโร นิปุโณ
 ปณฺฑิตเวทนีโย น โส ฐมฺโม สฺสเทสิโย ทฺวณฺุเจนาติ ฯ ยโต นํ สมนฺเนสฺสมาโน วิสฺสุทฺธํ
 โทสนีเยหิ ฐมฺเมหิ ปสฺสตี^๒ สมนฺุปสฺสตี ตโต นํ อุตฺตรํ สมนฺเนสฺส โมหนีเยสุ ฐมฺเมสุ
 อตฺถิ นฺุ โข อิมสฺส อายสฺมโต ตถารูปา โมหนียา ฐมฺมา ยถารูเปหิ โมหนีเยหิ ฐมฺเมหิ
 ปรียาทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย ชานามิติ อปสฺสํ วา วเทยฺย ปสฺสามิติ ปรี วา ตถตฺตตาย
 สมากฺขเปยฺย ยํ ปเรสํ อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ ตเมว สมนฺเนสฺสมาโน เอวํ ชานาติ
 นตฺถิ โข อิมสฺส อายสฺมโต ตถารูปา โมหนียา ฐมฺมา ยถารูเปหิ โมหนีเยหิ ฐมฺเมหิ
 ปรียาทินฺนจิตฺโต อชานํ วา วเทยฺย ชานามิติ อปสฺสํ วา วเทยฺย ปสฺสามิติ ปรี วา ตถตฺตตาย

๑ ย. ปสฺสตีติ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๒ ย. ปสฺสตีติ ปาโจ นตฺถิ ฯ

ถามท่านพระโคตม ถึงการตรัสรู้สัจจะ?

พยากรณ์การรู้ตามสัจจะ

[๖๕๓]

พ. คุณรการทวาชะ ได้ยินว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งหนึ่งอยู่. กฤหบดีกิติ บุตรกฤหบดีกิติ เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว ย่อมใคร่ครวญดูในธรรม ๓ ประการ คือ ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ ๑ ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย ๑ ในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ ว่า ท่านผู้นี้มีธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ มีจิตอันธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภครอบงำแล้ว เมื่อไม่รู้ก็พึงกล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็พึงกล่าวว่าเห็น หรือสิ่งใดพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนานแก่ผู้อื่น พึงชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นเช่นนั้น ได้หรือหนอ. เมื่อเขาใคร่ครวญเช่นนั้นอยู่ ย่อมรู้ได้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้ไม่มีธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ ไม่มีจิตอันธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภครอบงำ ท่านผู้นี้เมื่อไม่รู้จะพึงกล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นจะพึงกล่าวว่าเห็น หรือว่าสิ่งใดพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้น กาลนานแก่ผู้อื่น ท่านผู้นี้พึงชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นเช่นนั้น ไม่มีเลย. อนึ่ง ท่านผู้นี้มีกายสมาจาร วิสมาจาร เหมือนของบุคคลผู้ไม่โลกจะนั้น ท่านผู้นี้แสดงธรรมใด ธรรมนั้น ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่หยั่งลงได้ด้วยความคิด ละเอียด บัณฑิตพึงรู้ธรรมนั้นอันคนโลกแสดงไม่ได้โดยง่าย. เมื่อใด เขาใคร่ครวญเธออยู่ ย่อมเห็นแจ้งชัด เธอ บริสุทธจากธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความโลภ เมื่อนั้น เขาย่อมใคร่ครวญเธอให้ยิ่งขึ้นไปในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้ายว่า ท่านผู้นี้มีธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย มีจิตอันธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้ายครอบงำ เมื่อไม่รู้พึงกล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นพึงกล่าวว่าเห็น หรือสิ่งใดพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนานแก่ผู้อื่น พึงชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็น อย่างนั้น ได้หรือหนอ. เมื่อเขาใคร่ครวญเช่นนั้นอยู่ ย่อมรู้ได้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้ไม่มีธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย ไม่มีจิตอันธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้ายครอบงำ เมื่อไม่รู้จะพึง กล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นจะพึงกล่าวว่าเห็น หรือสิ่งใดพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ ทุกข์สิ้นกาลนานแก่ผู้อื่น พึงชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ไม่มีเลย. อนึ่ง ท่านผู้นี้มีกาย สมาจาร วิสมาจาร เหมือนของบุคคลผู้ไม่ประทุษร้ายจะนั้น ท่านผู้นี้แสดงธรรมใด ธรรมนั้น ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่หยั่งลงได้ด้วยความคิด ละเอียด บัณฑิต พึงรู้ธรรมนั้นอันบุคคลผู้ประทุษร้ายแสดงไม่ได้โดยง่าย. เมื่อใด เขาใคร่ครวญเธออยู่ ย่อมเห็น แจ้งชัดว่า เธอบริสุทธจากธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความประทุษร้าย เมื่อนั้น เขาย่อมใคร่ครวญเธอให้ ยิ่งขึ้นไปในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลงว่า ท่านผู้นี้มีธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง มีจิตอันธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความหลงครอบงำ เมื่อไม่รู้พึงกล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นพึงกล่าวว่าเห็น หรือสิ่งใดพึง เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนานแก่ผู้อื่น พึงชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็น เช่นนั้น ได้หรือหนอ. เมื่อเขาใคร่ครวญเช่นนั้นอยู่ ย่อมรู้ได้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้ไม่มี

สมาทเปยฺย ยํ ปเรถํ อสฺส ทิฆมรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ฯ ตถา โข ปณฺนิมฺสฺสายสฺมโต
 กายสมาจาโร ตถา วจิตฺตสมาจาโร ยถาคํ อมฺภูพฺพหฺสฺส ยํ โข ปน อยฺมายสฺมา ฐมํ เทเสติ
 คมฺภีโร โส ฐมโม ทฺวทฺทโส ทฺรณฺโพนฺโธ สนฺโต ปณฺธิโต อตฺตกาวจโร นิปฺโปณฺ ปณฺฑิตเวทนียो
 น โส ฐมโม สุเทสีย มุพฺพหานาติ ฯ ยโต นํ สมนฺนเสสมาโน วิสฺสุทฺธํ โมหนียะหิ ฐมฺเมหิ
 ปสฺสตี สมนฺนปสฺสตี อถ ตมฺหิ สทฺธํ นิเวเสติ สทฺธชาธาโต อุปสงฺกมตี^๑ อุปสงฺกมนฺโต
 ปิยฺรุปาสตี ปิยฺรุปาสนฺโต โสถํ โอทหตี โอทิตโสโต ฐมํ สุณฺนาตี สุตฺวา ฐมํ ธารตี
 รัตนํ^๒ ฐมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขตี อตฺถํ อุปปริกฺขโต ฐมฺมา นิชฺฌานํ ขมนฺนตี
 ฐมฺมนิชฺฌานกฺขนฺติยา สติ จฺนฺโท ขายตี จฺนฺทชาโต อสฺสสตี อสฺสสตีวฺวา ตฺลเถตี ตฺลยตีวฺวา
 ปทหตี ปทิตฺตโต สมานโน กายเณ เจว ปรมฺมตฺถสฺจํ^๓ สจฺจิกโรตี ปญฺญา ย จ ตํ อตีวฺชฺช
 ปสฺสตี ฯ เอตฺตาวตฺตา โข ภารทฺวาชฺ สจฺจานฺนฺโพนฺโธ โหตี เอตฺตาวตฺตา สจฺจมนฺนฺพฺพชฺชตี
 เอตฺตาวตฺตา จ มยฺ สจฺจานฺนฺโพนฺธํ ปญฺญาเปม น เควว สจฺจานฺนฺปตฺติ โหตีตี ฯ เอตฺตาวตฺตา โภ
 โคตม สจฺจานฺนฺโพนฺธํ โหตี เอตฺตาวตฺตา สจฺจมนฺนฺพฺพชฺชตี เอตฺตาวตฺตา จ มยฺ สจฺจานฺนฺโพนฺธํ เปกฺขาม
 กิตฺตาวตฺตา ปน โภ โคตม สจฺจานฺนฺปตฺติ โหตี กิตฺตาวตฺตา สจฺจมนฺนฺปาปฺปณฺนาตี สจฺจานฺนฺปตฺตี มยฺ
 ภาวนตํ โคตมํ ปุจฺจามตี ฯ

[๖๕๘]

เตสํเยว[๔]^๕ ภารทฺวาชฺ ฐมฺมานํ อาเสวนา ภาวนา พหุลีกมฺมํ สจฺจานฺนฺปตฺติ โหตี
 เอตฺตาวตฺตา โข ภารทฺวาชฺ สจฺจานฺนฺปตฺติ โหตี เอตฺตาวตฺตา สจฺจมนฺนฺปาปฺปณฺนาตี เอตฺตาวตฺตา จ มยฺ
 สจฺจานฺนฺปตฺตี ปญฺญาเปมาตี ฯ เอตฺตาวตฺตา โภ โคตม สจฺจานฺนฺปตฺติ โหตี เอตฺตาวตฺตา
 สจฺจมนฺนฺปาปฺปณฺนาตี เอตฺตาวตฺตา จ มยฺ สจฺจานฺนฺปตฺตี เปกฺขาม สจฺจานฺนฺปตฺติยา ปน โภ โคตม
 กตโม ฐมโม พหุกาโร สจฺจานฺนฺปตฺติยา พหุการํ ฐมํ มยฺ ภาวนตํ โคตมํ ปุจฺจามตี ฯ

[๖๕๙]

สจฺจานฺนฺปตฺติยา โข ภารทฺวาชฺ ปธานํ พหุการํ โน เจ ตํ ปทเหยยฺย น ยิถํ

๑ ย. อุปสงฺกมตีติ ปาโฐ นคฺติ ฯ

๒ ย. ธาริตานํ ฯ

๓ ย. ปรมสจฺจํ ฯ

๔ ย. ปรมสจฺจํ ฯ

๕ ย. เอตฺตณฺตเร โขตี ทิสฺสตี ฯ

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ไม่มีจิตอันธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลงครอบงำ เมื่อไม่รู้จะฟังกล่าว
ว่ารู้ เมื่อไม่เห็นจะฟังกล่าวว่าเห็น หรือสิ่งใดฟังเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลเพื่อทุกข์สิ้น กาล
นานแก่ผู้อื่น ฟังชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นเช่นนั้น ไม่มีเลย. อนึ่ง ท่านผู้นี้มีกายสมาจาร วิสมาจาร
เหมือนของบุคคลผู้ไม่หลง ฉะนั้น ก็ท่านผู้นี้แสดงธรรมใด ธรรมนั้นลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้
ยาก สงบ ประณีต ไม่หยั่งลงได้ด้วยความคิด ละเอียด บัณฑิตพึงรู้ ธรรมนั้นอันบุคคลผู้หลงฟัง
แสดงไม่ได้โดยง่าย เมื่อใด เขาใคร่ครวญเธออยู่ ย่อมเห็นแจ้งชัดว่าเธอบริสุทธิ์จากธรรมเป็นที่ตั้ง
แห่งความหลง เมื่อนั้น เขาย่อมตั้งศรัทธาลงในเธอนั้นมั่นคง เขา เกิดศรัทธาแล้ว ย่อมเข้าไปใกล้
เมื่อเข้าไปใกล้ย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ย่อมเงียโสตกลง เขา เงียโสตกลงแล้วย่อมฟังธรรม ครั้นฟังแล้ว
ย่อมทรงจำธรรม พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงไว้ เมื่อพิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลาย
ย่อมควรแก่การเพ่ง เมื่อธรรมควรแก่การเพ่งมีอยู่ ย่อม เกิดฉันทะ เกิดฉันทะแล้ว ย่อมขะมักเขม้น
ครั้นขะมักเขม้นแล้ว ย่อมเทียบเคียง ครั้นเทียบเคียง แล้วย่อมตั้งความเพียร เป็นผู้มีใจแน่วแน่ ย่อม
ทำปรมัตถสัจจะให้แจ้งชัดด้วยกายและเห็นแจ้ง แทงตลอดปรมัตถสัจจะนั้นด้วยปัญญา ดูกรภาร
ทวาชะ การตรัสรู้สัจจะย่อมมิได้ด้วยข้อปฏิบัติ เพียงเท่านั้นแล บุคคลย่อมตรัสรู้สัจจะได้ด้วยข้อ
ปฏิบัติเพียงเท่านั้น และเราย่อมบัญญัติการตรัสรู้ สัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น แต่ยังไม่เชื่อว่า
เป็นการบรรลุสัจจะทีเดียว.

กา. ท่านพระโคตม การตรัสรู้สัจจะย่อมมิได้ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น บุคคลย่อมตรัสรู้สัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่า
นี้ และเราทั้งหลายย่อมเพ่งเล็งการตรัสรู้สัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น ท่านพระโคตม ก็การบรรลุสัจจะย่อมมิได้ด้วยข้อปฏิบัติ
เพียงเท่าไร บุคคลย่อมบรรลุสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคตม ถึงการบรรลุสัจจะ?

พยากรณ์การบรรลุสัจจะ

[๖๕๘]

พ. ดูกรภารทวาชะ การเสพจนคุ่น การเจริญ การทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้นแล ชื่อว่า
เป็นการบรรลุสัจจะ ดูกรภารทวาชะ การบรรลุสัจจะย่อมมิได้ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น บุคคลย่อม
บรรลุสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น และเราย่อมบัญญัติการบรรลุสัจจะด้วยข้อปฏิบัติ เพียงเท่านั้น.

กา. ท่านพระโคตม การบรรลุสัจจะย่อมมิได้ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น บุคคลย่อมบรรลุสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่า
นี้ และเราทั้งหลายย่อมเพ่งเล็งการบรรลุสัจจะด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้น ท่านพระโคตม ก็ธรรมมีอุปการะมากแก่การบรรลุสัจจะ
เป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่าน พระโคตม ถึงธรรมมีอุปการะมากแก่การบรรลุสัจจะ?

พยากรณ์ธรรมมีอุปการะมาก

[๖๕๙]

พ. ดูกรภารทวาชะ ความเพียรมีอุปการะมากแก่การบรรลุสัจจะ ถ้าไม่พึงตั้งความเพียร ก็
ไม่พึงบรรลุสัจจะนี้ได้ แต่เพราะตั้งความเพียรจึงบรรลุสัจจะได้ ฉะนั้น ความเพียร จึงมีอุปการะ
มากแก่การบรรลุสัจจะ.

สจฺจนฺนุปาปุณฺเอยฺ ยสฺมา จ โข ปทหติ ตสฺมา สจฺจนฺนุปาปุณฺนาติ ตสฺมา สจฺจานุปตฺติยา
 ปธานํ พหุการฺนติ ๑ ปธานสฺส ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ ปรธานสฺส พหุการิ
 รมฺมํ มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ ปธานสฺส โข ภารทวาช ตฺลนา พหุการโ โน เจ ตํ
 ตฺลเอยฺ น ยิํ ปทหฺเอยฺ ยสฺมา จ โข ตฺลเลติ ตสฺมา ปทหติ ตสฺมา ปธานสฺส ตฺลนา
 พหุการาติ ๑ ตฺลนาย ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ ตฺลนาย พหุการิ รมฺมํ มยฺ
 ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ ตฺลนาย โข ภารทวาช อุตฺสาโห พหุการโ โน เจ ตํ อุตฺสเอยฺ น
 ยิํ ตฺลเอยฺ ยสฺมา จ โข อุตฺสหติ ตสฺมา ตฺลเลติ ตสฺมา ตฺลนาย อุตฺสาโห พหุการโรติ ๑
 อุตฺสาหสฺส ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ อุตฺสาหสฺส พหุการิ รมฺมํ มยฺ ภวนฺตํ
 โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ อุตฺสาหสฺส โข ภารทวาช ฌนฺโท พหุการโ โน เจ ตํ ฌนฺโท ชาเยถ
 น ยิํ อุตฺสเอยฺ ยสฺมา จ โข ฌนฺโท ชายติ ตสฺมา อุตฺสหติ ตสฺมา อุตฺสาหสฺส ฌนฺโท
 พหุการโรติ ๑ ฌนฺทสฺส ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ ฌนฺทสฺส พหุการิ รมฺมํ มยฺ
 ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ ฌนฺทสฺส โข ภารทวาช รมฺมนิขฺฌานกฺขณฺติ พหุการา โน เจ ตํ
 รมฺมา นิขฺฌานํ^๑ ขเมยฺยํ น ยิํ ฌนฺโท ชาเยถ ยสฺมา จ โข รมฺมา นิขฺฌานํ ขมนฺติ ตสฺมา
 ฌนฺโท ชายติ ตสฺมา ฌนฺทสฺส รมฺมนิขฺฌานกฺขณฺติ พหุการาติ ๑ รมฺมนิขฺฌานกฺขณฺติยา ปน
 โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ รมฺมนิขฺฌานกฺขณฺติยา พหุการิ รมฺมํ มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ
 ปุจฺจามาติ ๑ รมฺมนิขฺฌานกฺขณฺติยา โข ภารทวาช อตฺถุปฺปริกฺขา พหุการา โน เจ ตํ อตฺถิ
 อูปฺปริกฺเขยฺย น ยิํ รมฺมา นิขฺฌานํ ขเมยฺยํ ยสฺมา จ โข อตฺถิ อูปฺปริกฺขติ ตสฺมา รมฺมา
 นิขฺฌานํ ขมนฺติ ตสฺมา รมฺม-นิขฺฌานกฺขณฺติยา อตฺถุปฺปริกฺขา พหุการาติ ๑ อตฺถุปฺปริกฺขาย ปน
 โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ อตฺถุปฺปริกฺขาย พหุการิ รมฺมํ มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจา
 มาติ ๑ อตฺถุปฺปริกฺขาย โข ภารทวาช รมฺมธารณา พหุการา โน เจ ตํ รมฺมํ ธาเรยฺย น
 ยิํ อตฺถิ อูปฺปริกฺเขยฺย ยสฺมา จ โข รมฺมํ ธาเรติ ตสฺมา อตฺถิ อูปฺปริกฺขติ ตสฺมา
 อตฺถุปฺปริกฺขาย รมฺมธารณา พหุการาติ ๑ รมฺมธารณาย ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม
 พหุการโ รมฺมธารณาย พหุการิ รมฺมํ มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ รมฺมธารณาย โข
 ภารทวาช รมฺมสฺสวณฺํ พหุการิ โน เจ ตํ รมฺมํ สฺสเอยฺย น ยิํ รมฺมํ ธาเรยฺย ยสฺมา จ โข
 รมฺมํ สฺสณาติ ตสฺมา รมฺมํ ธาเรติ ตสฺมา รมฺมธารณาย รมฺมสฺสวณฺํ พหุการนฺติ ๑
 รมฺมสฺสวณฺสฺส ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม พหุการโ รมฺมสฺสวณฺสฺส พหุการิ รมฺมํ มยฺ
 ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ รมฺมสฺสวณฺสฺส โข ภารทวาช โสดาวธานํ พหุการิ โน เจ ตํ
 โสตํ โอทเอยฺย น ยิํ รมฺมํ สฺสเอยฺย ยสฺมา จ โข โสตํ โอทหติ ตสฺมา รมฺมํ สฺสณาติ ตสฺมา
 รมฺมสฺสวณฺสฺส โสดาวธานํ พหุการนฺติ ๑ โสดาวธานสฺส ปน โภ โคตม กตโม รมฺโหม
 พหุการโ โสดาวธานสฺส พหุการิ รมฺมํ มยฺ ภวนฺตํ โคตมํ ปุจฺจามาติ ๑ โสดาวธานสฺส โข

๑ ย. พหุการา ๑

๒ ย. รมฺมนิขฺฌานํ ๑

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความเพียรเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความเพียร?

พ. คุณรการทวาชะ ปัญญาเครื่องพิจารณาที่มีอุปการะมากแก่ความเพียร ถ้าไม่พึงพิจารณาก็พึงตั้งความเพียรนี้ไม่ได้ แต่เพราะพิจารณาจึงตั้งความเพียรได้ ฉะนั้น ปัญญาเครื่องพิจารณา จึงมีอุปการะมากแก่ความเพียร.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องพิจารณาเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องพิจารณา?

พ. คุณรการทวาชะ ความอดสาหะเป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องพิจารณา ถ้าไม่พึงอดสาหะ ก็พึงพิจารณาไม่ได้ แต่เพราะอดสาหะจึงพิจารณาได้ ฉะนั้น ความอดสาหะจึงมีอุปการะมากแก่ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความอดสาหะเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่ความอดสาหะ?

พ. คุณรการทวาชะ ฉันทะมีอุปการะมากแก่ความอดสาหะ ถ้าฉันทะไม่เกิด ก็พึง อดสาหะไม่ได้ แต่เพราะฉันทะเกิดจึงอดสาหะ ฉะนั้น ฉันทะจึงมีอุปการะมากแก่ความอดสาหะ.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ฉันทะเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่ฉันทะ?

พ. คุณรการทวาชะ ธรรมที่ควรแก่การเพ่งมีอุปการะมากแก่ฉันทะ ถ้าธรรมทั้งหลายไม่ควรแก่การเพ่ง ฉันทะก็ไม่เกิด แต่เพราะธรรมทั้งหลายควรแก่การเพ่ง ฉันทะจึงเกิด ฉะนั้น ธรรมที่ควรแก่การเพ่งจึงมีอุปการะมากแก่ฉันทะ.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ธรรมที่ควรแก่การเพ่งเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่ธรรมที่ควรแก่การเพ่ง.

พ. คุณรการทวาชะ ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความ มีอุปการะมากแก่ธรรมที่ควรแก่การเพ่ง ถ้าไม่พึงใคร่ครวญเนื้อความนั้น ธรรมทั้งหลายก็ไม่ควรแก่การเพ่ง แต่เพราะใคร่ครวญเนื้อความ ธรรมทั้งหลายจึงควรแก่การเพ่ง ฉะนั้น ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความ จึงมีอุปการะมากแก่ธรรมที่ควรแก่การเพ่ง.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความ?

พ. คุณรการทวาชะ การทรงจำธรรมไว้ มีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความ ถ้าไม่พึงทรงจำธรรมนั้น ก็พึงใคร่ครวญเนื้อความนี้ไม่ได้ แต่เพราะทรงจำธรรมไว้ จึงใคร่ครวญเนื้อความได้ ฉะนั้น การทรงจำธรรมไว้ จึงมีอุปการะมากแก่ปัญญาเครื่องใคร่ครวญเนื้อความ.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรมเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมที่มีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรม?

พ. คุณรการทวาชะ การฟังธรรมมีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรม ถ้าไม่พึงฟังธรรม ก็พึงทรงจำธรรมนี้ไม่ได้ แต่เพราะฟังธรรมจึงทรงจำธรรมไว้ได้ ฉะนั้น การฟังธรรมจึงมีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรม.

การทวาช ปิรุปาสนา^๑ พหุการา โน เจ ตัม ปิรุปาเสยฺย น ยิห์ โสตัม โอทเหยยฺย ยสฺมา จ
 โข ปิรุปาสติ ตสฺมา โสตัม โอทหติ ตสฺมา โสตาจฺจานสฺส ปิรุปา พหุการาติ ฯ ปิรุปาสนาย
 ปน โก โคตม กตโม ฐมฺโม พหุการิ ปิรุปาสนาย พหุการิ ฐมฺมํ มยฺ ภวนฺตัม โคตมํ
 ปุจฺจามาติ ฯ ปิรุปาสนาย โข การทวาช อุปสงฺกมณํ พหุการิ โน เจ ตัม อุปสงฺกเมยฺย น ยิห์
 ปิรุปาเสยฺย ยสฺมา จ โข อุปสงฺกมติ ตสฺมา ปิรุปาสติ ตสฺมา ปิรุปาสนาย อุปสงฺกมณํ
 พหุการนฺติ ฯ อุปสงฺกมนสฺส ปน โก โคตม กตโม ฐมฺโม พหุการิ อุปสงฺกมนสฺส
 พหุการิ ฐมฺมํ มยฺ ภวนฺตัม โคตมํ ปุจฺจามาติ ฯ อุปสงฺกมนสฺส โข การทวาช สทฺธา พหุการา
 โน เจ ตัม สทฺธา ชาเยถ น ยิห์ อุปสงฺกเมยฺย ยสฺมา จ โข สทฺธา ชายติ ตสฺมา อุปสงฺกมติ
 ตสฺมา อุปสงฺกมนสฺส สทฺธา พหุการาติ ฯ

[๖๖๐]

สจฺจานุรฺกขณํ มยฺ ภวนฺตัม โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา^๒ สจฺจานุรฺกขณํ ภวํ โคตโม พุยาภาสิ ตถจ
 ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ขมฺติ จ เตน จมฺหา อตฺตมฺนา สจฺจมนฺุโพธิ มยฺ ภวนฺตัม โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา
 สจฺจมนฺุโพธิ ภวํ โคตโม พุยาภาสิ ตถจ ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ขมฺติ จ เตน จมฺหา อตฺตมฺนา
 สจฺจานุปฺตตี มยฺ ภวนฺตัม โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา สจฺจานุปฺตตี ภวํ โคตโม พุยาภาสิ ตถจ
 ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ขมฺติ จ เตน จมฺหา อตฺตมฺนา สจฺจานุปฺตติยา พหุการิ ฐมฺมํ มยฺ
 ภวนฺตัม โคตมํ อปฺปจฺฉิมฺหา สจฺจานุปฺตติยา พหุการิ ฐมฺมํ ภวํ โคตโม พุยาภาสิ ตถจ
 ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ขมฺติ จ เตน จมฺหา อตฺตมฺนา ยิ ยเทว จ มยฺ ภวนฺตัม โคตมํ
 อปฺปจฺฉิมฺหา ตํ ตเทว ภวํ โคตโม พุยาภาสิ ตถจ ปนฺมฺหากํ รุจฺจติ เจว ขมฺติ จ เตน
 จมฺหา อตฺตมฺนา มยฺ หิ โก โคตม ปุพฺเพ เอวํ ชานาม เก จ มุณฺฑกา สมณกา อิปฺภา

๑ ย. ปิรุปาสนา ฯ

๒ ย. อปฺปจฺฉิมฺหา ฯ

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่การฟังธรรมเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถาม ท่านพระโคดม ถึงธรรมมีอุปการะมากแก่การฟังธรรม?

พ. อุดรภารทวาชะ การเจียโสตลงมีอุปการะมากแก่การฟังธรรม ถ้าไม่ฟังเจียโสตลงก็ฟังฟังธรรมนี้ไม่ได้ แต่เพราะเจียโสตลงจึงฟังธรรมได้ ฉะนั้น การเจียโสตลงจึงมีอุปการะมากแก่การฟังธรรม.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่การเจียโสตลงเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอ ทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมมีอุปการะมากแก่การเจียโสตลง?

พ. อุดรภารทวาชะ การเข้าไปนั่งใกล้มีอุปการะมากแก่การเจียโสตลง ถ้าไม่เข้าไปนั่งใกล้ก็ฟังเจียโสตลงไม่ได้ แต่เพราะเข้าไปนั่งใกล้จึงเจียโสตลง ฉะนั้น การเข้าไปนั่งใกล้จึงมีอุปการะมากแก่การเจียโสตลง.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่การเข้าไปนั่งใกล้เป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดม ถึงธรรมมีอุปการะมากแก่การเข้าไปนั่งใกล้?

พ. อุดรภารทวาชะ การเข้าไปหา มีอุปการะมากแก่การเข้าไปนั่งใกล้ ถ้าไม่ฟังเข้าไปหา ก็ฟังนั่งใกล้ไม่ได้ แต่เพราะเข้าไปหาจึงนั่งใกล้ ฉะนั้น การเข้าไปหาจึงมีอุปการะมากแก่การเข้าไปนั่งใกล้.

กา. ท่านพระโคดม ก็ธรรมที่มีอุปการะมากแก่การเข้าไปหาเป็นไฉน ข้าพเจ้าขอทูลถามท่านพระโคดมถึงธรรมมีอุปการะมากแก่การเข้าไปหา?

พ. อุดรภารทวาชะ ศรัทธามีอุปการะมากแก่การเข้าไปหา ถ้าศรัทธาไม่เกิด ก็ไม่ฟัง เข้าไปหา แต่เพราะเกิดศรัทธาจึงเข้าไปหา ฉะนั้น ศรัทธาจึงมีอุปการะมากแก่การเข้าไปหา.

กาปทิกมาภพแสดงตนเป็นอุบาสก

[๖๖๐]

กา. ข้าพเจ้าได้ทูลถามท่านพระ โคดมถึงการตามรักษาสัจจะ ท่านพระโคดมทรง

พยากรณ์แล้ว และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ทั้งชอบใจทั้งควรแก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายินดีตามนั้น ข้าพเจ้าได้ทูลถามท่านพระโคดมถึงการตรัสรู้สัจจะ ท่านพระโคดมทรงพยากรณ์แล้ว และข้อที่ ทรงพยากรณ์นั้น ทั้งชอบใจ ทั้งควรแก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายินดีตามนั้น ข้าพเจ้าได้ทูลถามท่านพระโคดมถึงการบรรลุสัจจะ ท่านพระโคดมทรงพยากรณ์ และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ทั้งชอบใจทั้งควรแก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายินดีตามนั้น ข้าพเจ้าได้ทูลถามท่านพระโคดมถึงธรรมมีอุปการะมากแก่การบรรลุสัจจะ ท่านพระโคดมทรงพยากรณ์แล้ว และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ทั้งชอบใจทั้งควรแก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายินดีตามนั้น ข้าพเจ้าได้ทูลถามท่านพระโคดมถึงข้อใดๆ ท่านพระโคดมได้ทรงพยากรณ์ข้อนั้นๆ แล้ว และข้อที่ทรงพยากรณ์นั้น ทั้งชอบใจทั้งควรแก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายินดีตามนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ เมื่อก่อนข้าพระองค์รู้อย่างนี้ว่า พวกสมณะหัวโล้นเชื้อสายคฤหบดีกัณโศตร เกิดจากพระบาทที่วามหาพรหม จะแปลกอะไรและจะรู้ทั่วถึงธรรมที่โหน พระโคดมผู้เจริญ ได้ทรงทำความรักสมณะในสมณะ ความเลื่อมใสสมณะในสมณะ ความเคารพสมณะในสมณะ ให้เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์แล้วหนอ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนเอกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่ปิดว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคดมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต นับตั้งแต่วันนี้ เป็นต้นไป ฉะนี้แล.

กณฺหา พนฺธุปาทปจฺจา^๑ เก จ ฐมฺมสุตฺต อลฺลวาทาโรติ อชเนสิ วต เม ภวํ โคตโม
สมณฺณสุ สมณเปมํ สมณฺณสุ สมณปสาทํ สมณฺณสุ สมณการวํ อภิกุณฺฑํ โภ โคตม อภิกุณฺฑํ
โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตฺตเก ปาณฺนเปตํ สรณฺงคตฺตุนฺติ ฯ

จํกัฏฺฐตฺตํ นิฏฺฐิตํ ปญฺจมนํ ฯ

๑ ย. พนฺธุปาทปจฺจา ฯ

จบ จังกีสสูตร ที่ ๕.

เอสุการีสุตฺตํ

[๖๖๑]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเณ อนาถปิณฑิกสฺส อารามเณ ฯ
 อถ โข เอสุการี พุราหุมนโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา
 สมฺโมทนียํ ถลํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ

[๖๖๒]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข เอสุการี พุราหุมนโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ พุราหุมนฺนา โภ โคตม
 จตฺสฺส ปาริจริยา ปณฺณเปณฺติ^๑ พุราหุมนฺนสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ ขตฺติยสฺส ปาริจริยํ
 ปณฺณเปณฺติ เวสฺสสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ สุตฺตสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ ตตฺริทํ โภ โคตม
 พุราหุมนฺนา พุราหุมนฺนสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ พุราหุมนโณ วา พุราหุมนํ ปริจเรยฺย ขตฺติโย วา
 พุราหุมนํ ปริจเรยฺย เวสฺสโณ วา พุราหุมนํ ปริจเรยฺย สุตฺโต วา พุราหุมนํ ปริจเรยฺยาคิ อิทํ โข
 โภ โคตม พุราหุมนฺนา พุราหุมนฺนสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ ตตฺริทํ โภ โคตม พุราหุมนฺนา
 ขตฺติยสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ ขตฺติโย วา ขตฺติยํ ปริจเรยฺย เวสฺสโณ วา ขตฺติยํ ปริจเรยฺย
 สุตฺโต วา ขตฺติยํ ปริจเรยฺยาคิ อิทํ โข โภ โคตม พุราหุมนฺนา ขตฺติยสฺส ปาริจริยํ
 ปณฺณเปณฺติ ตตฺริทํ โภ โคตม พุราหุมนฺนา เวสฺสสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ เวสฺสโณ วา เวสฺสํ
 ปริจเรยฺย สุตฺโต วา เวสฺสํ ปริจเรยฺยาคิ อิทํ โข โภ โคตม พุราหุมนฺนา เวสฺสสฺส ปาริจริยํ
 ปณฺณเปณฺติ ตตฺริทํ โภ โคตม พุราหุมนฺนา สุตฺตสฺส ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ สุตฺโตว สุตฺตํ
 ปริจเรยฺย โภ ปณฺณโณ สุตฺตํ ปริจริสฺสตีติ อิทํ โข โภ โคตม พุราหุมนฺนา สุตฺตสฺส
 ปาริจริยํ ปณฺณเปณฺติ พุราหุมนฺนา โภ โคตม อีมา จตฺสฺส ปาริจริยา ปณฺณเปณฺติ อิทํ^๒ ภวํ
 โคตโม กิมาหาติ ฯ

[๖๖๓]

กึ ปน พุราหุมนํ สพฺโพ โลโก พุราหุมนํ ๑ เอตทพฺพนุชานาติ อีมา จตฺสฺส
 ปาริจริยา ปณฺณเปณฺตฺติ ๑ โน หิทํ โภ โคตม ๑ เสยฺยถาปิ พุราหุมนํ ปุริสํ ทฬิทฺโต
 อสฺสโก อนาพฺหิโย ตสฺส อกามสฺส วิสฺ^๓ โอลกฺเคยฺยํ อิทนฺเต อมฺโภ ปุริสํ มํสํ ขาทิตพฺพํ
 มฺลตฺถจ อนุปฺปาทพฺพนฺติ เอวเมว โข พุราหุมนํ พุราหุมนฺนา อปฺปฏฺธิณฺณาย^๔ เตสํ

๑ ย. สทฺธพฺพตฺถ ปณฺณเปณฺตฺติ ทิสฺสตีติ ฯ

๒ ย. อิทํ ฯ

๓ ย. พิลิ ฯ

๔ ย. อปฺปฏฺธิณฺณาย ฯ

๖. เอสถาโรสูตร

เรื่องเอสถาโรพราหมณ์

[๖๖๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. ครั้นนั้นแล เอสถาโรพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้แจ้ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ว่าด้วยการบำเรอ ๔

[๖๖๒]

ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว เอสถาโรพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอ ๔ ประการ คือ บัญญัติการบำเรอพราหมณ์ ๑ บัญญัติการบำเรอกษัตริย์ ๑ บัญญัติการบำเรอแพศย์ ๑ บัญญัติการบำเรอสุทร ๑ ท่านพระโคตม ในการบำเรอทั้ง ๔ ประการนั้น พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอพราหมณ์ไว้ว่า พราหมณ์พึงบำเรอพราหมณ์ กษัตริย์พึงบำเรอพราหมณ์ แพศย์พึงบำเรอพราหมณ์ หรือสุทรพึงบำเรอพราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอพราหมณ์ไว้เช่นนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอกษัตริย์ไว้ว่า กษัตริย์พึงบำเรอกษัตริย์ แพศย์พึงบำเรอกษัตริย์ หรือสุทร พึงบำเรอกษัตริย์ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอกษัตริย์ไว้เช่นนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอแพศย์ไว้ว่า แพศย์พึงบำเรอแพศย์ หรือสุทรพึงบำเรอแพศย์ พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมบัญญัติการบำเรอแพศย์ไว้เช่นนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอสุทรไว้ว่า สุทรเท่านั้นพึงบำเรอสุทรด้วยกัน ใครอื่นจักบำเรอสุทรเล่า พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอ สุทรไว้เช่นนี้ ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติการบำเรอ ๔ ประการนี้แล ท่านพระโคตมเล่าตรัสการบำเรอนี้อย่างไร?

[๖๖๓]

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ก็โลกทั้งปวงย่อมอนุญาต้อนั้น แก่พราหมณ์ทั้งหลายว่า จงบัญญัติการบำเรอ ๔ ประการนี้หรือ?

เอ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม.

พ. ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนบุรุษขี้ดสน ไม่มีของๆ ตน ยากจน ชนทั้งหลาย พึงแขวนก้อนเนื้อไว้เพื่อบุรุษนั้นผู้ไม่ปรารถนาว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านพึงเคี้ยวกินก้อนเนื้อนี้เสีย และพึงใช้ต้นทุน ฉันทิโค พราหมณ์ทั้งหลายก็ฉันทิโคนั้น ย่อมบัญญัติการบำเรอ ๔ ประการนี้แก่สมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยไม่ได้รับปฏิญาณ. ดูกรพราหมณ์ เราย่อมไม่กล่าวว่า พึงบำเรอ สิ่งทั้งปวง แต่เราก็ไม่กล่าวว่า ไม่พึงบำเรอสิ่งทั้งปวง. ก็เมื่อบุคคลบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ พึงมีแต่ความ

สมณพราหมณานํ อถ จ ปณินา จตฺสโส ปาริจรียา ปณฺณเปนฺติ ๑ นาหิ พฺราหฺมณ สพฺพํ
 ปริจริตพฺพนฺติ วทามิ น ปนาหิ พฺราหฺมณ สพฺพํ น ปริจริตพฺพนฺติ วทามิ ๑ ยํ หิสฺส
 พฺราหฺมณ ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ ปาปิโย อสฺส น เสยฺโย นาหนตํ ปริจริตพฺพนฺติ วทามิ
 ยณฺจ ขวสฺส พฺราหฺมณ ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อสฺส น ปาปิโย ตมฺหิ ปริจริตพฺพนฺติ
 วทามิ ๑ ขตฺติยณฺเจปิ พฺราหฺมณ เอวํ ปุณฺณเยยฺยํ ยํ วา เต ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ ปาปิโย
 อสฺส น เสยฺโย ยํ วา เต ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อสฺส น ปาปิโย ตเมตถ^๑
 ปริจเรยฺยาสีติ ๑ ขตฺติโยปิ หิ พฺราหฺมณ สมฺมา พฺยากรมาโน เอวํ พฺยากรเรยฺยํ ยํ หิ เม
 ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ ปาปิโย อสฺส น เสยฺโย นาหนตํ ปริจเรยฺยํ ยณฺจ โข เม ปริจโรโต
 ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อสฺส น ปาปิโย ตมฺหิ ปริจเรยฺยณฺติ ๑ พฺราหฺมณํ เจปิ พฺราหฺมณ ... เวสฺสํ
 เจปิ พฺราหฺมณ สฺวทฺทํ เจปิ พฺราหฺมณ เอวํ ปุณฺณเยยฺยํ ยํ วา เต ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ ปาปิโย
 อสฺส น เสยฺโย ยํ วา เต ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อสฺส น ปาปิโย ตเมตถ
 ปริจเรยฺยาสีติ ๑ สฺวทฺทโทปิ พฺราหฺมณ สมฺมา พฺยากรมาโน เอวํ พฺยากรเรยฺยํ ยํ หิ เม
 ปริจโรโต ปาริจรียาเหตุ ปาปิโย อสฺส น เสยฺโย นาหนตํ ปริจเรยฺยํ ยณฺจ โข เม ปริจโรโต
 ปาริจรียาเหตุ เสยฺโย อสฺส น ปาปิโย ตมฺหิ ปริจเรยฺยณฺติ ๑

[๖๖๔]

นาหิ พฺราหฺมณ อุจฺจาकुตฺตินตา เสยฺยโสติ วทามิ น ปนาหิ พฺราหฺมณ อุจฺจาकुตฺตินตา
 ปาปิยโสติ^๒ วทามิ ๑ นาหิ พฺราหฺมณ อุพารวณฺณตา เสยฺยโสติ วทามิ น ปนาหิ พฺราหฺมณ
 อุพารวณฺณตา ปาปิยโสติ^๓ วทามิ ๑ นาหิ พฺราหฺมณ อุพารโกคตา เสยฺยโสติ^๔ วทามิ น ปนาหิ
 พฺราหฺมณ อุพารโกคตา ปาปิยโสติ^๕ วทามิ ๑ อุจฺจาकुตฺติโนปิ หิ พฺราหฺมณ อิเชกฺจโจ
 ปาณาติปาตี โหติ อทินฺนาทายี โหติ กาเมสฺสมิฉฺฉาจารี โหติ มุสสาวาที โหติ ปิสุณฺวาโจ โหติ
 ผรุสฺวาโจ^๖ โหติ สมฺพปฺปลาปปี โหติ อนภิขณฺณาลู โหติ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ^๗ โหติ
 ตสฺมา น อุจฺจาकुตฺตินตา เสยฺยโสติ วทามิ ๑ อุจฺจาकुตฺติโนปิ หิ พฺราหฺมณ อิเชกฺจโจ
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ กาเมสฺสมิฉฺฉาจารา ปฏฺวิโรโต โหติ
 มุสสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณฺยา วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ ผรุสฺยา วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ
 สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิขณฺณาลู โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ^๘ โหติ

๑ ย. กมฺมตถ ๑

๒ ย. ปาปิยโสติ ๑

๓ ย. ปาปิยโสติ ๑

๔ ย. เสยฺยโสติ ๑

๕ ย. ปาปิยโสติ ๑

๖ ย. ผรุสฺวาโจ ๑

๗ ย. สพฺพตฺถ มิจฺฉาทิฏฺฐิตี ทิสฺสตี ๑

๘ ย. สพฺพตฺถ สมฺมาทิฏฺฐิตี ทิสฺสตี ๑

ชั่ว ไม่มีความดี เรากล่าวสิ่งนั้นว่าควรบำเรอหามิได้ แต่เมื่อบุคคล บำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความดี ไม่มีความชั่ว เรากล่าวสิ่งนั้นว่าควรบำเรอ. ถ้าแม้ชนทั้งหลายจะฟังถามกษัตริย์อย่างนี้ว่า เมื่อท่านบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความชั่ว ไม่มีความดี หรือว่าเมื่อท่านบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความดี ไม่มีความชั่ว ในกรณีเช่นนี้ ท่านจะฟังบำเรอสิ่งนั้น? แม้กษัตริย์เมื่อจะพยากรณ์โดยชอบ ก็ฟังพยากรณ์อย่างนี้ว่า เมื่อข้าพเจ้าบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความชั่ว ไม่มีความดี ข้าพเจ้าไม่ฟังบำเรอสิ่งนั้น เมื่อข้าพเจ้าบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความดี ไม่มีความชั่ว ข้าพเจ้าฟังบำเรอสิ่งนั้น. ถ้าแม้ชนทั้งหลายฟังถามพราหมณ์ แพศย์ ศูทรอย่างนี้ว่า เมื่อท่านบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความชั่ว ไม่ฟังมีความดี ท่านฟังบำเรอสิ่งนั้น หรือว่าเมื่อท่านบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความดี ไม่ฟังมีความชั่ว ในกรณีเช่นนี้ ท่านจะฟังบำเรอสิ่งนั้น? แม้ศูทรเมื่อจะพยากรณ์โดยชอบ ก็ฟังพยากรณ์อย่างนี้ว่า เมื่อข้าพเจ้าบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความชั่ว ไม่ฟังมีความดี ข้าพเจ้าไม่ฟังบำเรอสิ่งนั้น ส่วนว่าเมื่อข้าพเจ้าบำเรอสิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ฟังมีแต่ความดี ไม่ฟังมีความชั่ว ข้าพเจ้าฟังบำเรอ สิ่งนั้น.

[๖๖๔]

ดูกรพราหมณ์ เราจะได้กล่าวว่าประเสริฐเพราะความเป็นผู้เกิดในสกุลสูงก็หา มิได้ แต่จะได้กล่าวว่าเลวทรามเพราะความเป็นผู้เกิดในสกุลสูงก็หา มิได้. เราจะได้กล่าวว่า ประเสริฐเพราะความเป็นผู้มีวรรณะอันยิ่งหามิได้ แต่จะได้กล่าวว่าเลวทรามเพราะความเป็นผู้มี วรรณะอันยิ่งก็หา มิได้. จะได้กล่าวว่าประเสริฐเพราะความเป็นผู้มี โภคะมากหามิได้ แต่จะได้ กล่าวว่าเลวทรามเพราะความเป็นผู้มี โภคะมากก็หา มิได้. ดูกรพราหมณ์ เพราะว่า บุคคลบางคน ในโลกนี้ แม้เกิดในสกุลสูง ก็ยังเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุศแต่ใจ พุศต่อเสียด พุศคำหยาบ พุศเพื่อเจือ มักโลก มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวว่าประเสริฐเพราะความเป็นผู้เกิดในสกุลสูง. บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้เกิดในสกุลสูง ก็เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุศแต่ใจ เว้นขาดจากการพุศต่อเสียด เว้นขาดจากการพุศคำหยาบ เว้นขาด จากการพุศเพื่อเจือ ไม่โลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฎฐิ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวว่าเลวทรามเพราะความเป็นผู้เกิดในสกุลสูง. ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้มีวรรณะอันยิ่งก็ยังเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุศแต่ใจ พุศต่อเสียด พุศคำหยาบ พุศเพื่อเจือ มีความโลภ มีจิตพยาบาท เป็นมิจฉาทิฎฐิ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวว่าประเสริฐเพราะความเป็นผู้มีวรรณะอันยิ่ง. ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้มีวรรณะอันยิ่ง ก็เป็นผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุศแต่ใจ เว้นขาดจากการพุศต่อเสียด เว้นขาดจากการพุศคำหยาบ เว้นขาดจากการ พุศเพื่อเจือ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฎฐิ เพราะฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวว่าเลวทราม

ตสฺมา น อุจฺจาตุลฺลิตา ปาปิยโสติ วทามิ ฯ อุพารวณฺโณปิ หิ พฺราหฺมณ อิชฺเชกฺขโ
 ปาณาติปาตี โหติ อทินฺนาทายี โหติ กามะสุมิจฺจาจารี โหติ มุสาวาทิ โหติ ปิสุณวาโจ
 โหติ ผรุสวาโจ โหติ สมฺพปฺปลาปี โหติ อภิขุณฺณาลุ โหติ พยาปนฺนจิตฺโต โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ
 โหติ ตสฺมา น อุพารวณฺณตา เสยฺยโสติ วทามิ ฯ อุพารวณฺโณปิ หิ พฺราหฺมณ อิชฺเชกฺขโ
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ กามะสุมิจฺจาจารา ปฏฺวิโรโต
 โหติ มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ ผรุสาย วาจาย ปฏฺวิโรโต
 โหติ สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิขุณฺณาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ
 โหติ ตสฺมา น อุพารวณฺณตา ปาปิยโสติ วทามิ ฯ อุพารโกโคปิ หิ พฺราหฺมณ อิชฺเชกฺขโ
 ปาณาติปาตี โหติ อทินฺนาทายี โหติ กามะสุมิจฺจาจารี โหติ มุสาวาทิ โหติ ปิสุณวาโจ โหติ
 ผรุสวาโจ โหติ สมฺพปฺปลาปี โหติ อภิขุณฺณาลุ โหติ พยาปนฺนจิตฺโต โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ โหติ
 ตสฺมา น อุพารโกคตา เสยฺยโสติ วทามิ ฯ อุพารโกโคปิ หิ พฺราหฺมณ อิชฺเชกฺขโ ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ กามะสุมิจฺจาจารา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสาวาทา
 ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ ผรุสาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ
 สมฺพปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิขุณฺณาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ
 ตสฺมา น อุพารโกคตา ปาปิยโสติ วทามิ ฯ นานํ พฺราหฺมณ สพฺพํ ปริจฺจิตพฺพนฺติ วทามิ น
 ปนาหํ พฺราหฺมณ สพฺพํ น ปริจฺจิตพฺพนฺติ วทามิ ฯ ยํ หิสฺส พฺราหฺมณ ปริจฺจโรโต
 ปาริจฺริยาเหตุ สทฺธา วฑฺฒติ สีสํ วฑฺฒติ สุตํ วฑฺฒติ จาโค วฑฺฒติ ปญฺญา วฑฺฒติ ตมฺหํ
 ปริจฺจิตพฺพนฺติ วทามิตี ฯ

[๖๖๕]

เอวํ วุตฺเต เอสฺสกาเร พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ พฺราหฺมณา โภ โคตม จตฺตาริ
 ชนานิ ปญฺญเปณฺติ พฺราหฺมณสฺส สทฺธํ^๑ ปญฺญเปณฺติ ขตฺติยสฺส สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ เวสฺสสฺส
 สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ สุตฺตสฺส สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ ฯ ตตฺริทํ โภ โคตม พฺราหฺมณา พฺราหฺมณสฺส
 สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ ภิกฺขวจริยํ ภิกฺขวจริยญฺจ ปน พฺราหฺมโณ สทฺธํ อติมณฺญมาโน อกิจฺจกาเร
 โหติ โคโปว อทินฺนํ อาทียมาโนติ อิทํ โข โภ โคตม พฺราหฺมณา พฺราหฺมณสฺส สทฺธํ
 ปญฺญเปณฺติ ฯ ตตฺริทํ โภ โคตม พฺราหฺมณา ขตฺติยสฺส สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ ชนฺทกลาปํ
 ชนฺทกลาปญฺจ ปน ขตฺติโย สทฺธํ อติมณฺญมาโน อกิจฺจกาเร โหติ โคโปว อทินฺนํ
 อาทียมาโนติ อิทํ โข โภ โคตม พฺราหฺมณา ขตฺติยสฺส สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ ฯ ตตฺริทํ โภ
 โคตม พฺราหฺมณา เวสฺสสฺส สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ กสิโครกฺขํ กสิโครกฺขญฺจ ปน เวสฺสโ
 สทฺธํ อติมณฺญมาโน อกิจฺจกาเร โหติ โคโปว อทินฺนํ อาทียมาโนติ อิทํ โข โภ โคตม
 พฺราหฺมณา เวสฺสสฺส สทฺธํ ปญฺญเปณฺติ ฯ ตตฺริทํ โภ โคตม พฺราหฺมณา สุตฺตสฺส สทฺธํ
ปญฺญเปณฺติ อสิต พฺยาภฺงกี อสิต พฺยาภฺงคฺคญฺจ ปน สุตฺโต สทฺธํ อติมณฺญมาโน อกิจฺจกาเร

๑ ย. สทฺพตฺถ สทฺธนนฺติ ทิสฺสตี ฯ

เพราะความเป็นผู้มีวรรณะอันยิ่ง. คูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้มีโภคะมาก ก็ยังเป็นผู้
 ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุคเห็จ พุคส่อเสียด พุคคำหยาบ พุคเพ้อเจ้อ มีความโลภ มี
 จิตพยาบาท เป็นมิจนาคิภูฏี เพราะฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวว่าประเสริฐเพราะความเป็นผู้มีโภคะมาก.
 คูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้มีโภคะมาก ก็เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจาก
 การลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุคเห็จ เว้นขาดจากการพุคส่อ
 เสียด เว้นขาดจากการพุคคำหยาบ เว้นขาดจากการพุคเพ้อเจ้อ ไม่มี ความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็น
 สัมมาทิภูฏี เพราะฉะนั้น เราจึงไม่กล่าวว่าเลวทรามเพราะความเป็นผู้มีโภคะมาก. คูกรพราหมณ์
 เราย่อมไม่กล่าวว่า พึงบำเรอสิ่งทั้งปวง แต่เราก็ไม่กล่าวว่า ไม่พึงบำเรอสิ่งทั้งปวง ก็เมื่อบุคคลบำเรอ
 สิ่งใดอยู่ เพราะเหตุแห่งการบำเรอ ศรัทธา สีล สุตะ จาคะ ปัญญา ย่อมเจริญ สิ่งนั้นเรากล่าวว่าพึง
 บำเรอ.

ว่าด้วยทรัพย์ ๔

[๖๖๕]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เอสุการิพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ว่า ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้ง
 หลายย่อมบัญญัติทรัพย์ ๔ ประการ คือ ย่อมบัญญัติทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของพราหมณ์ ๑ ทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของกษัตริย์
 ๑ ทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของ แพศย์ ๑ ทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของสุทร ๑. ท่านพระโคตม ในข้อนั้น พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อม
 บัญญัติทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของพราหมณ์ คือ การเที่ยวไปเพื่อภิกษา แต่พราหมณ์เมื่อ ดูหมิ่นทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ คือ การ
 เที่ยวไปเพื่อภิกษา ชื่อว่าเป็นผู้ทำกรรมมิใช่กิจ เหมือนคนเลี้ยง โคถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ฉะนั้น พราหมณ์ทั้งหลายย่อม
 บัญญัติทรัพย์อันเป็นของ มีอยู่ของพราหมณ์นี้แล. ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ ของ
 กษัตริย์คือ แล่งธนู แต่กษัตริย์เมื่อดูหมิ่นทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ คือ แล่งธนู ชื่อว่า เป็นผู้ทำกรรมมิใช่กิจ เปรียบเหมือนคนเลี้ยง
 โคถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ฉะนั้น พราหมณ์ ทั้งหลายย่อมบัญญัติทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของกษัตริย์นี้แล. ท่านพระโคตม
 พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมบัญญัติทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของแพศย์ คือ กสิกรรมและโครักษกรรม แต่แพศย์เมื่อดูหมิ่น ทรัพย์อัน
 เป็นของมีอยู่ คือ กสิกรรมและโครักษกรรม ชื่อว่าเป็นผู้ทำกรรมมิใช่กิจ เปรียบเหมือน คนเลี้ยง โคถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
 ฉะนั้น พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ ของแพศย์นี้แล. ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติ
 ทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของสุทร คือ เติวและไม้คาน แต่สุทรเมื่อดูหมิ่นทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ คือ เติวและ ไม้คาน ชื่อว่า เป็น
 ผู้ทำกรรมมิใช่กิจ เปรียบเหมือนคนเลี้ยง โคถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ฉะนั้น พราหมณ์ ทั้งหลายย่อมบัญญัติทรัพย์อันเป็นของ
 มีอยู่ของสุทรนี้แล. ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมบัญญัติทรัพย์ ๔ ประการนี้ ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมจะตรัสว่า
 กระไร?

โหติ โคโปว อทินฺนํ อาทิมานนติ อิทํ โข โก โคตม พุราหุมนํ สุทฺทสฺส สทฺธฺนํ
 ปณฺณเปนฺติ ฯ [*] อิมานิ จตฺตาริ ธนานิ ปณฺณเปนฺติ อิทํ ภวํ โคตโม กิมาหาติ ฯ

[๖๖๖]

ก็ ปน พุราหุมนํ สพุทฺโธ โลโก พุราหุมนํ เอตทพุทฺธชานาติ อิมานิ จตฺตาริ
 ธนานิ ปณฺณเปนฺตฺติ ฯ โน หิโก โก โคตม ฯ เสยฺยธาปี พุราหุมนํ ปุริโส ทพิทฺโท อสฺสโก
 อนาพุทฺธิโย ตสฺส อกามสฺส วิสํ โอลกฺเขยฺยํ อิทนฺเต อมฺโก ปุริสํ มํสํ ขาทิตพุทฺธํ มุลญจ
 อนุปฺปาทตพุทฺธติ เอวเมว โข พุราหุมนํ พุราหุมนํ อปฺปฏฺิณฺณาย เตสํ สมณพุราหุมนํ อถ
 จ ปณฺิมาณี จตฺตาริ ธนานิ ปณฺณเปนฺติ ฯ อริยํ โข ปน อหํ พุราหุมนํ โลกุตฺตร ฌมฺมํ ปุ
 ริสสฺส สทฺธฺนํ ปณฺณเปมิ โปราณํ โข ปนสฺส มาตาเปตฺติกํ กุลวํสํ อนุสฺสรโต ยตฺถ
 ยตฺถเอว อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ เตน เตเนว สงฺขยํ^๑ จจฺจติ ขตฺติยกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส
 อภินิพฺพตฺติ โหติ ขตฺติโยเตว สงฺขยํ จจฺจติ พุราหุมนกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ
 โหติ พุราหุมนฺเตว สงฺขยํ จจฺจติ เวสฺสกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ เวสฺสโตเตว
 สงฺขยํ จจฺจติ สุทฺทกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ สุทฺโทเตว สงฺขยํ จจฺจติ ฯ
 เสยฺยธาปี พุราหุมนํ ยํ ยเทว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชลติ เตน เตเนว สงฺขยํ จจฺจติ ฯ กญฺจญฺเจ
 ปฏิจฺจ อคฺคิ ชลติ กญฺจจฺจคฺคิเตว สงฺขยํ จจฺจติ สกฺกิกญฺเจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชลติ กฺกิกคฺคิเตว
 สงฺขยํ จจฺจติ ตินฺณญฺเจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชลติ ตินฺนคฺคิเตว สงฺขยํ จจฺจติ โคมยญฺเจ ปฏิจฺจ อคฺคิ
 ชลติ โคมยคฺคิเตว สงฺขยํ จจฺจติ เอวเมว โข อหํ พุราหุมนํ อริยํ โลกุตฺตร ฌมฺมํ ปุริสสฺส
 สทฺธฺนํ ปณฺณเปมิ โปราณํ โข ปนสฺส มาตาเปตฺติกํ กุลวํสํ อนุสฺสรโต ยตฺถ ยตฺถเอว อตฺต
 ภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ เตน เตเนว สงฺขยํ จจฺจติ ขตฺติยกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ
 โหติ ขตฺติโยเตว สงฺขยํ จจฺจติ พุราหุมนกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ
 พุราหุมนฺเตว สงฺขยํ จจฺจติ เวสฺสกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ เวสฺสโตเตว สงฺขยํ
 จจฺจติ สุทฺทกุลฺเล เจ อตฺตภาวสฺส อภินิพฺพตฺติ โหติ สุทฺโทเตว สงฺขยํ จจฺจติ ฯ

[๖๖๗]

ขตฺติยกุลฺลา เจปี พุราหุมนํ อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺชิตो โหติ โส จ
 ตถาคตฺตปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏฺิวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺิวิโรโต

๑ ย. เอกุณฺนเร พุราหุมนํ โก โคตมาติ ทิสฺสติ ฯ

๒ ย. สพุทฺธจฺจ สงฺขยฺนติ ทิสฺสติ ฯ

[๖๖๖]

คุกรพราหมณ์ ก็โลกทั้งปวงย่อมอนุญาตข้อนี้แก่พราหมณ์ทั้งหลายว่า จงบัญญัติทรัพย์ ๔ ประการนี้หรือ?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม.

พ. คุกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนบุรุษขาดสน ไม่มีของของตน ยากจน คนทั้งหลาย พึงแขวน ก้อนเนื้อไว้ให้แก่บุรุษนั้นผู้ไม่ปรารถนาว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านพึงเกี่ยวก้อนเนื้อนี้เสีย และพึงใช้ทุน จันใด พราหมณ์ทั้งหลายก็จันนั้น ย่อมบัญญัติทรัพย์ ๔ ประการนี้แก่สมณพราหมณ์ เหล่านั้น โดย ไม่ได้รับปฏิญาณ. คุกรพราหมณ์ เราย่อมบัญญัติโลกุตรธรรมอันเป็นอริยะ ว่าเป็น ทรัพย์อันเป็น ของมีอยู่ของบุรุษ เมื่อเขาจะลี้กถึงวงศ์สกุลเก่าอันเป็นของมารดาบิดา อตภาพบังเกิด ขึ้นในวงศ์ สกุลใดๆ บุรุษนั้นย่อมถึงความนับตามวงศ์สกุลนั้นๆ ถ้าอตภาพบังเกิดในสกุลกษัตริย์ ก็ย่อมถึงความ นับว่าเป็นกษัตริย์ ถ้าอตภาพบังเกิดในสกุลพราหมณ์ ก็ย่อมถึงความนับว่าเป็น พราหมณ์ ถ้า อตภาพบังเกิดในสกุลแพศย์ ก็ย่อมถึงความนับว่าเป็นแพศย์ ถ้าอตภาพบังเกิดในสกุลศูทร ย่อมถึงความ นับว่าเป็นศูทร. เปรียบเหมือนไฟอาศัยปัจจัยใดๆ ดิคืออยู่ย่อมถึงความนับตามปัจจัยนั้นๆ. ถ้า ไฟอาศัยไม้ดิคืออยู่ ก็ย่อมถึงความนับว่าไฟติดไม้ ถ้าไฟอาศัย หยากเยื่อดิคืออยู่ ก็ย่อมถึงความนับว่า ไฟติดหยากเยื่อ ถ้าไฟอาศัยหญ้าดิคืออยู่ ก็ย่อมถึงความ นับว่าไฟติดหญ้า ถ้าไฟอาศัย ใค้มยดิคืออยู่ ก็ ย่อมถึงความนับว่าไฟติดใค้มย จันใด เราก็จันนั้นแล ย่อมบัญญัติโลกุตรธรรมอันเป็นอริยะ ว่าเป็น ทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ของบุรุษ เมื่อเขาจะลี้กถึง วงศ์สกุลเก่าอันเป็นของมารดาบิดา อตภาพบังเกิด ในสกุลใดๆ ก็ย่อมถึงความนับตามสกุลนั้นๆ ถ้าอตภาพบังเกิดในสกุลกษัตริย์ ก็ย่อมถึงความนับ ว่าเป็นกษัตริย์ ถ้าอตภาพบังเกิดในสกุล พราหมณ์ ก็ย่อมถึงความนับว่าเป็นพราหมณ์ ถ้าอตภาพ บังเกิดในสกุลแพศย์ ก็ย่อมถึงความ นับว่าเป็นแพศย์ ถ้าอตภาพบังเกิดในสกุลศูทร ก็ย่อมถึงความ นับว่าเป็นศูทร.

กนจะติหรือชั่วมิใช่เพราะวรรณ

[๖๖๗]

คุกรพราหมณ์ ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลกษัตริย์บวชเป็นบรรพชิต และเขา อาศัยธรรม วินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจาก การกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูด คำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีความพยาบาท เป็นสัมมา ทิฏฐิ ยินดีกุศล

โหติ อพฺรหฺมจฺริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย* วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ
 ฆฺรฺสาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ สมุพฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิชฺฌาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต
 โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ พฺราหฺมณฺณฺสา เจปิ พฺราหฺมณ
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ โส จ ตถาคตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ อพฺรหฺมจฺริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสสาวาทา ปฏฺวิโรโต
 โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ เวสฺสกุลา เจปิ พฺราหฺมณ
 อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ โส จ ตถาคตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา
 ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ อพฺรหฺมจฺริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสสาวาทา
 ปฏฺวิโรโต โหติ ฯเปฯ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ สฺวทฺทกุลา เจปิ
 พฺราหฺมณ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ โส จ ตถาคตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม
 ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ อพฺรหฺมจฺริยา ปฏฺวิโรโต โหติ
 มุสสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ ฆฺรฺสาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ
 สมุพฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิชฺฌาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ
 อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ ตํ ก็ มลฺลยสฺมิ พฺราหฺมณ พฺราหฺมโณว นฺ ไซ ปโหติ
 อสฺมี ปเทสฺส อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺถ โน ขตฺติโย โน เวสฺสโส โน สฺวทฺโทติ ฯ
 โน หิํทํ โภ โคตม ขตฺติโยปิ หิ โภ โคตม ปโหติ อสฺมี ปเทสฺส อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ เมตฺต
 จิตฺตํ ภาเวตฺถ พฺราหฺมโณปิ หิ โภ โคตม ... เวสฺสโสปิ หิ โภ โคตม ... สฺวทฺโทปิ หิ โภ
 โคตม ... สพฺเพปิ หิ โภ โคตม จตฺตาริ วณฺณา ปโหนฺติ อสฺมี ปเทสฺส อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ
 เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺถนฺติ ฯ

[๖๖๘]

เอวเมว ไซ พฺราหฺมณ ขตฺติยกุลา เจปิ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ โส จ
 ตถาคตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ
 อพฺรหฺมจฺริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ ฆฺรฺสาย
 วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ สมุพฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิชฺฌาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต
 โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ พฺราหฺมณฺณฺสา เจปิ พฺราหฺมณ ...
 เวสฺสกุลา เจปิ พฺราหฺมณ ... สฺวทฺทกุลา เจปิ พฺราหฺมณ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ
 โส จ ตถาคตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา
 ปฏฺวิโรโต โหติ อพฺรหฺมจฺริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาย
 ปฏฺวิโรโต โหติ ฆฺรฺสาย วาจาย ปฏฺวิโรโต โหติ สมุพฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิชฺฌาลุ
 โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ฯ ตํ ก็

๑ ย. ปิสุณาวาจาย ฯ

ธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์. ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลพราหมณ์ จากสกุลแพศย์ จากสกุลศูทร บวชเป็นบรรพชิตและเขาอาศัยธรรมวินัยที่พระศาสดาประกาศแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจาก การพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ คูกรพราหมณ์ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน พราหมณ์ท่านนั้นหรือสามารถเจริญ มตตาคิดอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนในที่นั้น กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ไม่สามารถหรือ?

เอ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม แม้กษัตริย์ก็สามารถเจริญมตตาคิดอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนในที่นั้นได้ แม้พราหมณ์ แม่แพศย์ แม่ศูทร แม่วรรณ ๔ ทั้งหมด ก็สามารถเจริญมตตาคิดอันไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนในที่นั้นได้.

[๖๖๘]

พ. คูกรพราหมณ์ ฉะนั้นเหมือนกันแล ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลกษัตริย์ บวชเป็นบรรพชิต และเขาอาศัยธรรมวินัยที่พระศาสดาประกาศแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่า สัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการ พูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์. ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลพราหมณ์ จากสกุลแพศย์ จากสกุลศูทร บวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการ พูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจาก ทุกข์. คูกรพราหมณ์ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน พราหมณ์ท่านนั้นหรือ สามารถถือ เอาเครื่องสี่ตัวสำหรับอาบน้ำ ไปยังแม่น้ำแล้วลอยละอองธุลี กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ไม่สามารถ หรือ.

เอ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคตม แม้กษัตริย์ก็สามารถถือเอาเครื่องสี่ตัวสำหรับอาบน้ำ ไปยังแม่น้ำแล้วลอยละออง

มณฺณสิ พุราหุณฺณ พุราหุณโณว นุ โข ปโหติ โสตุตฺติ สีนานํ อาทาย นทึ คณฺตุวา รโฆชลลํ
 ปวาเหตุํ โน ขตุติโย โน เวสุโส โน สุทฺโทติ ฯ โน หิทำ โภ โคตม ขตุติโยปี หิ โภ
 โคตม ปโหติ โสตุตฺติ สีนานํ อาทาย นทึ คณฺตุวา รโฆชลลํ ปวาเหตุํ พุราหุณโณปี หิ โภ
 โคตม เวสุโสปี หิ โภ โคตม ... สุทฺโทปี หิ โภ โคตม ... สพุเพปี หิ โภ โคตม จตุตาโร
 วณฺณา ปโหนติ โสตุตฺติ สีนานํ อาทาย นทึ คณฺตุวา รโฆชลลํ ปวาเหตุณฺติ ฯ

[๖๖๕]

เอวเมว โข พุราหุณฺณ ขตุติยกุลา เจปี อการสุมา อนคาริยํ ปพุพชิตโต โหติ โส จ
 ตถาคตปุเปเวทิตํ ฐมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏิวีโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏิวีโรโต โหติ
 อพฺรหฺมจริยา ปฏิวีโรโต โหติ มุสาวาทา ปฏิวีโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาเย ปฏิวีโรโต โหติ ผรุสาย
 วาจาเย ปฏิวีโรโต โหติ สมฺมปฺปลาปา ปฏิวีโรโต โหติ อนภิขณฺณาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต
 โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฉายํ ฐมฺมํ กุสลํ ฯ พุราหุณฺณกุลา เจปี พุราหุณฺณ ...
 เวสุสกุลา เจปี พุราหุณฺณ ... สุทฺทกุลา เจปี พุราหุณฺณ อการสุมา อนคาริยํ ปพุพชิตโต โหติ โส
 จ ตถาคตปุเปเวทิตํ ฐมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏิวีโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏิวีโรโต
 โหติ อพฺรหฺมจริยา ปฏิวีโรโต โหติ มุสาวาทา ปฏิวีโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาเย ปฏิวีโรโต โหติ
 ผรุสาย วาจาเย ปฏิวีโรโต โหติ สมฺมปฺปลาปา ปฏิวีโรโต โหติ อนภิขณฺณาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต
 โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราทโก โหติ ฉายํ ฐมฺมํ กุสลํ ฯ ตํ ก็ มณฺณสิ พุราหุณฺณ อิธ
 ราชชา ขตุติโย มุทฺธาวาสิตฺโต นานาชาจฺจานํ ปุริสํ ปุริสสํ สนนฺนิปาเตยฺย อายนฺตุ โภนฺโต เย
 ตตฺถ ขตุติยกุลา พุราหุณฺณกุลา ราชณฺณกุลา อุปฺปนฺนา สากสฺส วา สาลสฺส วา สลพสฺส วา
 จนฺทนสฺส วา ปทุมกสฺส วา อุตฺตรารณฺนิ อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตนฺตุ เตโช ปาตุกโรนฺตุ
 อายนฺตุ ปน โภนฺโต เย จ ตตฺถ จณฺฑาลกุลา เนสาทกุลา เวณฺณกุลา^๑ รกการกุลา ปุกฺกสกุลา อุป
 ปนฺนา สาปานโทณฺนิยา วา สุกรโทณฺนิยา วา รชกโทณฺนิยา วา เอลณฺทกฺกุสสฺส วา อุตฺตรารณฺนิ
 อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตนฺตุ เตโช ปาตุกโรนฺตุติ ฯ ตํ ก็ มณฺณสิ พุราหุณฺณ โย เอว นุ โข
 โส ขตุติยกุลา พุราหุณฺณกุลา ราชณฺณกุลา อุปฺปนฺเนหิ สากสฺส วา สาลสฺส วา สลพสฺส วา
 จนฺทนสฺส วา ปทุมกสฺส วา อุตฺตรารณฺนิ อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺโต เตโช ปาตุกโต เสว นุ
 ขวสฺส อคฺคิ อจฺจิมา เจว วณฺณิมา จ ปภสฺสโร จ เตนฺ^๒ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณฺณิยํ กรณฺณิยํ
 กาคฺคิ โย ปน โส จณฺฑาลกุลา เนสาทกุลา เวณฺณกุลา รกการกุลา ปุกฺกสกุลา อุปฺปนฺเนหิ
 สาปานโทณฺนิยา วา สุกรโทณฺนิยา วา รชกโทณฺนิยา วา เอลณฺทกฺกุสสฺส วา อุตฺตรารณฺนิ อาทาย
 อคฺคิ อภินิพฺพุตฺโต เตโช ปาตุกโต สุวสฺส อคฺคิ น เจว อจฺจิมา น จ วณฺณิมา น จ
 ปภสฺสโร น จ เตน สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณฺณิยํ กาคฺคินฺติ ฯ โน หิทำ โภ โคตม โยปี โส โภ
 โคตม ขตุติยกุลา พุราหุณฺณกุลา ราชณฺณกุลา อุปฺปนฺเนหิ สากสฺส วา สาลสฺส วา สลพสฺส

๑ ย. เวณฺณกุลา ฯ

๒ ย. เตน จ ฯ

ฐิติ แม้วราหมณ์ แม่แพศย์ แม่ศูทร แม้วรรณ ๔ ทั้งหมด ก็สามารถถือเอาเครื่องสี่ตัวสำหรับอาบน้ำ ไปยังแม่น้ำแล้วลอยละออง ฐิติได้.

[๖๖๕]

พ. คุณรพราหมณ์ ถิ่นนั้นเหมือนกันแล ถ้ามีกุลบุตรออกจากสกุลกษัตริย์ บวชเป็นบรรพชิต และเขาอาศัยธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ได้. ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลพราหมณ์ จากสกุลแพศย์ จากสกุลศูทร บวชเป็นบรรพชิต และ เขาอาศัยธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจาก การลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจาก การพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มี จิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ได้. ท่านจะเข้าใจความข้อ นั้นเป็นไฉน พระราชาผู้เป็นกษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ รับสั่งให้บุรุษซึ่งมีชาติต่างๆ กัน ๑๐๐ คนมาประชุมกันว่า จงมานี้แนะท่านทั้งหลาย ในท่านทั้งหลาย ผู้ใดเกิดแต่สกุล กษัตริย์ แต่สกุลพราหมณ์ แต่สกุลเจ้า ผู้นั้นจงเอาไม้สัก ไม้สาละ ไม้สน ไม้จันทน์ หรือ ไม้ทับทิม มาทำเป็นไม้สีไฟ จงสีไฟให้เกิดขึ้น จงสีไฟให้ติด ส่วนท่านเหล่าใดเกิดแต่สกุลคน จันฑาล แต่สกุลนายพราน แต่สกุลช่างจักสาน แต่สกุลช่างรด แต่สกุลคนเทหยากเยื่อ ท่าน เหล่านั้นจงเอาไม้รางสุนัข ไม้รางสุกร ไม้รางข้อมผ้า หรือ ไม้ละหุ่ง มาทำเป็นไม้สีไฟ จงสีไฟให้เกิดขึ้น จงสีไฟให้ติด. คุณรพราหมณ์ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน ไฟที่บุคคลผู้ เกิดแต่สกุลกษัตริย์ แต่สกุลพราหมณ์ แต่สกุลเจ้า เอาไม้สัก ไม้สาละ ไม้สน ไม้จันทน์ หรือ ไม้ทับทิม มาทำเป็นไม้สีไฟ สีไฟเกิดลุกขึ้น ไฟนั้นเท่านั้นหรือ เป็นไฟมีเปลว มีสี และมีแสง อาจทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟนั้นหรือ?

อ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคดม ไฟที่บุคคลเกิดแต่สกุลกษัตริย์ แต่สกุลพราหมณ์ แต่สกุลเจ้า เอาไม้สัก เอาไม้สาละ ไม้สน ไม้จันทน์ หรือ ไม้ทับทิม มาทำเป็นไม้สีไฟ สีไฟ เกิดขึ้น ไฟนั้นเป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสง และอาจทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟนั้นได้ แม้ไฟที่บุคคล เกิดแต่สกุลจันฑาล แต่สกุลนายพราน แต่สกุลช่างจักสาน แต่สกุลช่างรด แต่สกุลคน เทหยากเยื่อ เอาไม้รางสุนัข ไม้รางสุกร ไม้รางข้อมผ้า หรือ ไม้ละหุ่ง มาทำเป็นไม้สีไฟ สีไฟเกิดลุกขึ้น ไฟนั้นก็ เป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสง และอาจทำกิจที่ต้องทำด้วยไฟ แม้ทั้งหมดได้.

วา จนฺทนสฺส วา ปทุมกสฺส วา อุตฺตรารณิ อาทาย อคฺคิ อग्นิพฺพตฺโต เตโช ปาตุกโต
 สุวาสฺส อคฺคิ อจฺจิมมา เจว วณฺณิมมา จ ปภสฺสโร จ เตน จ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณียํ
 กาคฺคํ โยปิ โส จณฺทาลกฺขลา เนสาทกฺขลา เวณฺณกฺขลา รตฺถการกฺขลา ปุ่กฺกสฺสกฺขลา อุปฺปนฺเนหิ
 สาปานโทณียา วา สฺวกรโทณียา วา รชกโทณียา วา เอลณฺทกฺกฺขสฺส วา อุตฺตรารณิ อาทาย
 อคฺคิ อग्นิพฺพตฺโต เตโช ปาตุกโต โสปีสฺส^๑ อคฺคิ อจฺจิมมา เจว วณฺณิมมา จ ปภสฺสโร จ
 เตนปี จ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณียํ กาคฺคํ สพฺพโฬปี หิ โภ โคตม อคฺคิ อจฺจิมมา เจว วณฺณิมมา
 จ ปภสฺสโร จ สพฺพเพนปี จ สกฺกา อคฺคินา อคฺคิกรณียํ กาคฺคฺนติ ๑

[๖๗๐]

เอวเมว โข พุราหุณฺณ ขตฺติยกฺขลา เจปิ อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต โหติ โส จ
 ตถาคตฺตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต
 โหติ อพฺรหฺมจริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ ปิสุณาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต
 โหติ ผรุสาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต โหติ สมฺมปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ อนภิชฺฌาลุ โหติ
 อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราชโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ ๑ พุราหุณฺณกฺขลา
 เจปิ พุราหุณฺณ ... เวสฺสกฺขลา เจปิ พุราหุณฺณ ... สุตฺตทกฺขลา เจปิ พุราหุณฺณ อการสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต โหติ โส จ ตถาคตฺตปฺปเวทิตํ ฌมฺมวินยํ อากมฺม ปาณาติปาตา ปฏฺวิโรโต
 โหติ อทินฺนาทานา ปฏฺวิโรโต โหติ อพฺรหฺมจริยา ปฏฺวิโรโต โหติ มุสาวาทา ปฏฺวิโรโต โหติ
 ปิสุณาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต โหติ ผรุสาย วาจาเย ปฏฺวิโรโต โหติ สมฺมปฺปลาปา ปฏฺวิโรโต โหติ
 อนภิชฺฌาลุ โหติ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ สมฺมาทิฏฺฐิ โหติ อาราชโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ
 กุสลนฺติ ๑

[๖๗๑]

เอวํ วุตฺเต เอสฺสการิ พุราหุณฺณ ภาควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ๑เป๑
 อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตฺตคฺเค ปาณฺนเปตฺติ สรณฺงคตฺนติ ๑

เอสฺสการิสฺสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นมฺมจํ ๑

๑ ย. โสปสฺส ๑

[๖๗๐]

พ. คูกรพราหมณ์ ฉะนั้นเหมือนกันแล ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลกษัตริย์ บวชเป็นบรรพชิต และเขาอาศัยธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิตพยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์. ถ้าแม่กุลบุตรออกจากสกุลพราหมณ์ ... จากสกุลแพศย์ ... จากสกุลศูทร บวชเป็นบรรพชิต และเขา อาศัยธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความโลภ ไม่มีจิต พยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ได้.

[๖๗๑]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว เอสุการีพราหมณ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายดีของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายดีของ พระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนепริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูป ได้ฉะนั้น ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระองค์กับพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ดังนี้แล.

จบ เอสุการีสูตรที่ ๖.

ชนนุชานิสุตตะ^๑

[๖๓๒]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ๑ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปฺตุโต ทกฺขิณาภิรํสูมี จาริกญฺจรติ มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ๑ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ราชคเห วสฺสํ วุตฺโต येเน ทกฺขิณาภิรํ येเนายสฺมา สารีปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา สารีปฺตุเตเน สทฺธิ สมฺโมทิตํ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตุ วา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑

[๖๓๓]

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ ภิกฺขุ อายสฺมา สารีปฺตุโต เอตทวโจ กจฺจาวุโส ภควา อโรโค จ พลวา จาติ ๑ อโรโค จาวุโส ภควา พลวา จาติ ๑ กจฺจิ ปนาวิโส ภิกฺขุสงฺฆเณ อโรโค จ พลวา จาติ ๑ ภิกฺขุสงฺฆเณปิ โข อาวุโส อโรโค จ พลวา จาติ ๑ เอตถ อาวุโส ตณฺหุลปาลทวารายํ ชนนุชานิ นาม พฺราหฺมणे อตฺถิ กจฺจาวุโส ชนนุชานิ^๒ พฺราหฺมणे อโรโค จ พลวา จาติ ๑ ชนนุชานิปิ โข อาวุโส พฺราหฺมणे อโรโค จ พลวา จาติ ๑ กจฺจิ ปนาวิโส ชนนุชานิ พฺราหฺมणे อปฺปมตฺตติ^๓ ๑ กุโต โน อาวุโส ชนนุชานิสฺส พฺราหฺมณสฺส อปฺปมาโท ชนนุชานิ อาวุโส พฺราหฺมणे ราชานํ นิสฺสาย พฺราหฺมณคหปติเก วิลุมฺปติ พฺราหฺมณคหปติเก นิสฺสาย ราชานํ วิลุมฺปติ ยปิสฺส ภริยา สทฺธา สทฺธา กุลาอาเนตฺตาสาปี^๔ กาลกตา อญฺญตฺส ภริยา อสทฺธา อสทฺธา กุลาอาเนตฺตาติ ๑ พุสฺสุตฺตํ^๕ วตาวุโส อสฺสุมฺหา [^๕] ये मयि चนनुचानी प्प्राह्मणं ปมत्तुं อสฺสุมฺหา อปฺเปวณาม^๖ มยํ กทาจิ กรหจิ ชนนุชานินา พฺราหฺมणेเน สทฺธิ สมากจฺเจยฺยาม อปฺเปวณาม สिया โกจิเทว กถาสลฺลาไปติ ๑ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตุโต ทกฺขิณาภิรํสูมี ยถาภิรณฺตํ วิหริตฺวา येเน ราชคหํ เตน จาริกํ ปกฺกามิ อนุปฺพุเพเน จาริกญฺจรมาโน येเน ราชคหํ ตทวสฺริ ๑

[๖๓๔]

ตตฺร สฺสํ อายสฺมา สารีปฺตุโต ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเป ๑ อถ โข

๑ ย. ชนนุชานิสุตตะ ๑

๒ ย. ชนนุชานิ นาม ๑

๓ ย. สาปิสฺส ๑

๔ ย. เอตถ อามณฺจิตํ กถํ ๑

๕ ย. พุสฺสุตฺตํ ๑

๖ ย. อปฺเปว จ นาม ๑

๗. ฌณฺญชานิสฺสุตร

เรื่องฌณฺญชานิปราหมณฺ์

[๖๗๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน เขต พระนครราชคฤห์. สมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเที่ยวจาริกไปในทักขิณาคีรีชนบท พร้อมด้วย ภิกษุหมู่ใหญ่. ครั้นนั้น ภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาอยู่ในพระนครราชคฤห์ ได้เข้าไปหาท่านพระ สารีบุตรถึงทักขิณาคีรีชนบท ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

[๖๗๓]

ท่านพระสารีบุตรได้ถามภิกษุนั้นว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคไม่ทรง พระประชวร และยังทรงพระกำลังอยู่ หรือ?

ภิกษุนั้นกราบเรียนว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงพระประชวรและยังทรงพระกำลังอยู่ ท่านผู้มีอายุ.

สา. ท่านผู้มีอายุ ก็ภิกษุสงฆ์ไม่ป่วยไข้ และยังมีกำลังอยู่หรือ?

ภ. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้ และยังมีกำลังอยู่ ท่านผู้มีอายุ.

สา. ดูกรท่านผู้มีอายุ ฌณฺญชานิปราหมณฺ์อยู่ที่ใกล้ประตูคตฺตพลาละ ในพระนครราชคฤห์นั้น เขาไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังอยู่หรือ?

ภ. แม้ฌณฺญชานิปราหมณฺ์ก็ไม่ป่วยไข้ และยังมีกำลังอยู่ ท่านผู้มีอายุ.

สา. ดูกรท่านผู้มีอายุ ฌณฺญชานิปราหมณฺ์ยังเป็นผู้ไม่ประมาทหรือ?

ภ. ที่ไหนได้ท่านผู้มีอายุ ฌณฺญชานิปราหมณฺ์ของเราจะไม่ประมาท เขาอาศัยพระราชาเที่ยวปล้นพวกพราหมณ์และคฤหบดี อาศัยพวกพราหมณ์และคฤหบดีปล้นพระราชา ภรรยาของเขาผู้มีศรัทธา ซึ่งนำมาจากสกุลที่มีศรัทธา ทำกาลละเลยแล้ว เขาได้หญิงอื่นมาเป็นภรรยาหาศรัทธาไม่ได้ เขานำมาจากสกุลที่ไม่มีศรัทธา.

สา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เราได้ฟังว่าฌณฺญชานิปราหมณฺ์เป็นผู้ประมาท เป็นอันได้ฟังชั่วหนอทำไฉน เราจะพึงได้พบกับ ฌณฺญชานิปราหมณฺ์บางครั้งบางคราว ทำไฉน จะพึงได้เจรจาปราศรัย กันสักน้อยหนึ่ง?

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรอยู่ในทักขิณาคีรีชนบทตามควรแล้ว จึงหลีกจาริกไปทางพระนครราชคฤห์เที่ยวจาริกไป โดยลำดับ ได้ถึงพระนครราชคฤห์แล้ว.

[๖๗๔]

ได้ยินว่า สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาป สถาน ใกล้ พระนครราชคฤห์. ครั้นนั้นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังพระนครราชคฤห์. สมัยนั้น ฌณฺญชานิปราหมณฺ์ใช้คนให้รีดนมโคอยู่ที่คอกโค ภายนอกพระนคร. ท่านพระสารีบุตรเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ ภายหลังภัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปหา ฌณฺญชานิปราหมณฺ์ถึงที่อยู่. ฌณฺญชานิปราหมณฺ์ได้เห็นท่านพระสารีบุตรกำลังมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร แล้วได้กล่าวว่า นิมนต์ดื่ม น้ำนมสดทางนี้เถิด ท่านสารีบุตร ท่านยังมีเวลาน้ำอาหาร.

สา. อย่าเลยพราหมณ์ วันนี้ฉันทำกตฺตกิจเสร็จแล้ว ฉันจักพักกลางวันทีไฉนฉันไม่ฉันท่านพึงมาในที่นั้น ฌณฺญชานิ

อายสุมมา สารีปุตโต ปุพฺพพหฺสมยํ นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย ราชคหฺ^๑] ปาวิสี ฯ เตน โข ปน สมฺเยน ฌณฺฐานิ พุราหฺมโณ พหฺนินฺนเร คาโว โคฏฺฐเจ ทฺวหาเปติ^๒ ฯ อถ โข อายสุมมา สารีปุตโต ราชคเห ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ฌณฺฐานิ พุราหฺมโณ เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข ฌณฺฐานิ พุราหฺมโณ อายสุมนฺตํ สารีปุตฺตํ ทูรโตว อากฺขณฺตํ ทิสฺวาน เยนายสุมมา สารีปุตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสุมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ อิติ โก สารีปุตฺต ปโย ปิยตํ ตว ภตฺตสฺส กาโล ภวิสฺสตีติ ฯ อถ พุราหฺมณ กตํ เม อชฺช ภตฺตกิจฺจํ อมฺกสฺมี เม รุกฺขมฺมูเล ทิวาวิหาโร ภวิสฺสตี ตตฺร อากฺขณฺเยยาสีติ ฯ เอวํ โภติ โข ฌณฺฐานิ^๓ พุราหฺมโณ อายสุมโต สารีปุตฺตสฺส ปจฺจสุโสสีติ ฯ อถ โข ฌณฺฐานิ^๔ พุราหฺมโณ ปจฺจนาภตฺตํ ภตฺตปาตฺราโส เยนายสุมมา สารีปุตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสุมตา สารีปุตฺเตน สทฺธิ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิตฺติ ฯ

การประพาศไม่ชอบธรรม

[๖๗๕]

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ฌณฺฐานิ พุราหฺมณํ อายสุมมา สารีปุตฺโต เอตทโวจ กจฺจิสฺสิ ฌณฺฐานิ อปฺปมตฺโตติ ฯ กุโต โก สารีปุตฺต อมฺหากํ อปฺปมาโท เยสนฺโน มาตาปิตโร โปเสต พฺพา ปุตฺตทาโร โปเสตพฺโพ ทาสกมฺมกรโปริสํ โปเสตพฺพํ มิตฺตามจฺจํ มิตฺตามจฺจกรณียํ กาคพฺพํ ฌาติสาโลหิตานํ ฌาติสาโลหิตกรณียํ กาคพฺพํ อติถีนํ อติถิกรณียํ กาคพฺพํ ปุพฺพเปตานํ ปุพฺพเปตกรณียํ กาคพฺพํ เทวตานํ เทวตากรณียํ กาคพฺพํ รณฺโณ ราชกรณียํ กาคพฺพํ อยมฺปิ กาโย ปิณฺเดตพฺโพ พฺรุเหตพฺโพติ ฯ

[๖๗๖]

ตํ ก็ มณฺณลลิต ฌณฺฐานิ อิเธกจฺโจ มาตาปิตูนํ^๕ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสุส ตเมนํ อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิริยํ นิริยปาลา อุปกทฺธเมยฺยํ ลเภยฺย นุ โข โส อหํ โข มาตาปิตูนํ^๖ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อโหสี มา มํ นิริยํ นิริยปาลาติ มาตาปิตโร วา ปนสฺส ลเภยฺยํ เอโส โข อมฺหากํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อโหสี มา มํ นิริยํ นิริยปาลาติ ฯ โน หิโก สารีปุตฺต อถ โข นํ วิกฺกนฺทนต์เยว นิริเย นิริยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ฯ

๑ ย. เอกณฺตเร ปิณฺฑทายาติ ทิสฺสตีติ ฯ

๒ ย. ทฺวหาเปติ ฯ

๓ ย. ฌณฺฐานิ ฯ

๔ ย. ฌณฺฐานิ ฯ

๕ ย. มาตาปิตูนํ ฯ

๖ ย. มาตาปิตูนํ ฯ

พราหมณ์รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ครั้งนั้น ธนัญชานิพราหมณ์บริโภคอาหารเวลาเช้าเสร็จแล้ว ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตรครั้งผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง.

การประพฤติไม่ชอบธรรม

[๖๓๕]

ท่านพระสารีบุตรได้ถามว่า ดูกรธนัญชานิ ท่านเป็นผู้ไม่ประมาทหรือ?

ธนัญชานิพราหมณ์ได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ที่ไหนข้าพเจ้าจะไม่ประมาท เพราะ ข้าพเจ้าต้องเลี้ยงมารดา บิดา ต้องเลี้ยงบุตรและภรรยา ต้องเลี้ยงพวกทาส กรรมกร และคนรับใช้ ต้องทำกิจสำหรับมิตรและอำมาตย์ แก่มิตรและอำมาตย์ ต้องทำกิจสำหรับญาติสาโลหิต แก่ญาติสาโลหิต ต้องทำกิจสำหรับแขกแก่แขก ต้องทำบุญที่ควรทำแก่บุพเพตชนส่งไปให้บุพเพตชนต้องทำการบวงสรวงแก่พวกเทวดา ต้องทำราชการให้แก่หลวง แม้กายนี้ก็ต้องให้อุ้มหน้า ต้องให้เจริญ.

[๖๓๖]

สา. ดูกรธนัญชานิ ท่านจะเข้าใจความซื่อแน่นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งบิดามารดา ขอนายนิริบาลจะพึงพูดคร่ำเขาผู้นั้นไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือว่าเป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา ขอนายนิริบาลอย่างพึงพูดคร่ำเราไปนรกเลย หรือมารดาบิดาของผู้นั้นจะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้เป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริบาลอย่าพึงพูดคร่ำเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่แท้ถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย ขอนายนิริบาลก็พึงโยนลงในนรกจนได้.

[๖๗๗]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ อิทฺเทจฺโจ ปุตฺตทารสฺส เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อสฺส ตเมณฺ อธฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิริยํ นิริยปาลา อุปกทฺธมฺเยยฺยํ ลเภยฺย นฺุ โข โส อหํ โข ปุตฺตทารสฺส เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา มํ นิริยํ นิริยปาลาติ ปุตฺตทาวโร วา ปนสฺส ลเภยฺย เอโส โข อมฺหากํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา นํ นิริยํ นิริยปาลาติ ฯ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ โข นํ วิกนฺทนต์เยว นิริเย นิริยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ฯ

[๖๗๘]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ อิทฺเทจฺโจ ทาสกมฺมกรโปริสสฺส เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อสฺส ตเมณฺ อธฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิริยํ นิริยปาลา อุปกทฺธมฺเยยฺยํ ลเภยฺย นฺุ โข โส อหํ โข ทาสกมฺมกรโปริสสฺส เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา มํ นิริยํ นิริยปาลาติ ทาสกมฺมกรโปริสสฺส วา ปนสฺส ลเภยฺย เอโส โข อมฺหากํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา นํ นิริยํ นิริยปาลาติ ฯ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ โข นํ วิกนฺทนต์เยว นิริเย นิริยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ฯ

[๖๗๙]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ อิทฺเทจฺโจ มิตฺตามจุจํณํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อสฺส ตเมณฺ อธฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิริยํ นิริยปาลา อุปกทฺธมฺเยยฺยํ ลเภยฺย นฺุ โข โส อหํ โข มิตฺตามจุจํณํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา มํ นิริยํ นิริยปาลาติ มิตฺตามจุจํณํ วา ปนสฺส ลเภยฺย เอโส โข อมฺหากํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา นํ นิริยํ นิริยปาลาติ ฯ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ โข นํ วิกนฺทนต์เยว นิริเย นิริยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ฯ

[๖๘๐]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ อิทฺเทจฺโจ ฅาติสาโลหิตานํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อสฺส ตเมณฺ อธฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิริยํ นิริยปาลา อุปกทฺธมฺเยยฺยํ ลเภยฺย นฺุ โข โส อหํ โข ฅาติสาโลหิตานํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา มํ นิริยํ นิริยปาลาติ ฅาติสาโลหิตา วา ปนสฺส ลเภยฺย เอโส โข อมฺหากํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อโหสิ มา นํ นิริยํ นิริยปาลาติ ฯ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ โข นํ วิกนฺทนต์เยว นิริเย นิริยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ฯ

[๖๘๑]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ อิทฺเทจฺโจ อติถิณฺํ เหตุ อธฺมจาริ วิสมจาริ อสฺส ตเมณฺ

[ବଳବଳ]

สา. คุณครูณัฐชานี ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ประพฤตินิมนตรัชนิกปฏิบัติผิดธรรมเพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา นายนิริยบาลจะพึงจุดคร่ำผู้นั้นไปนรกเพราะเหตุแห่งการประพฤติผิดธรรมและประพฤตินิมนตรัชนิก เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่า เราประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยาของนายนิริยบาลอย่างพึงจุดคร่ำเราไปนรกเลย หรือว่าบุตรหรือภรรยาของผู้นั้น จะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติผิดธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนาย นิริยบาลอย่าพึงจุดคร่ำเขาไปนรกเลย?

๒. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

[၆၈၃]

สา. คุณกรณัญญาณี ท่านจะเข้าใจข้อความนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งทาสมกรรมกรและคนรับใช้ นายนิริยบาลจะพึงอุคคร่าเขาผู้นั้นไปนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรมเขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่า เราเป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรมเพราะเหตุแห่งทาส กรรมกรและคนรับใช้ ขอนายนิริยบาลอย่าพึงอุคคร่าเราไปนรกเลย หรือว่าพวกทาส กรรมกรและคนรับใช้ของเขายะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติไม่ชอบธรรมประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริยบาลอย่าพึงอุคคร่าเขาไปนรกเลย?

จ. ไม่ใช่นั่นน่ะ ท่านพระสารีบุตร ที่แท้ถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย นายนิริบาลก็พึงโยนเขาลงในนรก
จนได้.

[၆၇၆]

สา. คุณกรณีนุชานี ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งมิตรและอำมาตย์ นายนิริยบาลจะพึงดูคร่ำเขาผู้นั้นไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่าเราเป็นผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งมิตรและอำมาตย์ ขอนายนิริยบาลอย่าพึงดูคร่ำเราไปนรกเลย หรือว่ามิตรและอำมาตย์ของเขาพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรมเพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริยบาลอย่าพึงดูคร่ำเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่แท้ ถึงขั้นนี้จะคร่ำครวญมากมาย นายนิริยบาลก็พึงโยนเขาลงในนรกจนได้.

[୧୩୦]

สา. ดูกรณีชุนชานี ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งญาติสาโลหิต นายนิริบาลจะพึงดูคร่ำเขาผู้นั้นไปยงนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่า เราประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งญาติสาโลหิต ขอนายนิริบาลอย่าพึงดูคร่ำเราไปนรกเลย หรือว่าญาติสาโลหิตของเขายะพึงได้ ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริบาลอย่าพึงดูคร่ำเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่เพิ่งถึงขั้นนี้จะคร่ำครวญมากมาย นายนิริยบาลก็ฟังโยนเขาลงในรอกจนได้.

[၁၆၁]

สา. ดูกรธรรณูชาณี ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งแค้น นายนินยบาลจะพึงถูกรำเขาผู้นั้น ไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความ ปราารถนาหรือหนอว่า เราประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งแค้นขอนาย

อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุปกทฺธเมยฺยํ ลเภยฺย นฺ ๒ โส อหํ ๒ อติถีนํ
เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ อติถิโน วา ปนสฺส ลเภยฺยํ เอโส
๒ อมฺหากํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา นํ นิรยํ นิรยปาลาติ ๑ โน หิทํ โภ
สาริปุตฺต อถ ๒ นํ วิกนฺทนต์เยว นิรเย นิรยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ๑

[๖๘๒]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ฌนฺตฺตานิ อีเชกฺโข ปุพฺพเปตํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อสฺส
ตเมณํ อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุปกทฺธเมยฺยํ ลเภยฺย นฺ ๒ โส อหํ ๒
ปุพฺพเปตํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ ปุพฺพเปตา วา
ปนสฺส ลเภยฺยํ เอโส ๒ อมฺหากํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา นํ นิรยํ
นิรยปาลาติ ๑ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ ๒ นํ วิกนฺทนต์เยว นิรเย นิรยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ๑

[๖๘๓]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ฌนฺตฺตานิ อีเชกฺโข เทวตํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อสฺส ตเมณํ
อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุปกทฺธเมยฺยํ ลเภยฺย นฺ ๒ โส อหํ ๒ เทวตํ
เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ เทวตา วา ปนสฺส ลเภยฺยํ เอโส
๒ อมฺหากํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา นํ นิรยํ นิรยปาลาติ ๑ โน หิทํ โภ
สาริปุตฺต อถ ๒ นํ วิกนฺทนต์เยว นิรเย นิรยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ๑

[๖๘๔]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ฌนฺตฺตานิ อีเชกฺโข รณฺโณ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อสฺส ตเมณํ
อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุปกทฺธเมยฺยํ ลเภยฺย นฺ ๒ โส อหํ ๒ รณฺโณ เหตุ
อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ ราชา วา ปนสฺส ลเภยฺยํ เอโส ๒
อมฺหากํ เหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา นํ นิรยํ นิรยปาลาติ ๑ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ
๒ นํ วิกนฺทนต์เยว นิรเย นิรยปาลา ปกฺขิเปยฺยํ ๑

[๖๘๕]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ฌนฺตฺตานิ อีเชกฺโข กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมาเหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ
อสฺส ตเมณํ อธมฺมจริยวิสมจริยาเหตุ นิรยํ นิรยปาลา อุปกทฺธเมยฺยํ ลเภยฺย นฺ ๒ โส อหํ
๒ กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมาเหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ มา มํ นิรยํ นิรยปาลาติ
ปเร วา ปนสฺส ลเภยฺยํ เอโส ๒ กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมาเหตุ อธมฺมจริ วิสมจริ อโหสิ
มา นํ นิรยํ นิรยปาลาติ ๑ โน หิทํ โภ สาริปุตฺต อถ ๒ นํ วิกนฺทนต์เยว นิรเย นิรยปาลา
ปกฺขิเปยฺยํ ๑

นิธิบาลอย่าฟังนาคคร่ำเราไปนรกเลย หรือว่าแขกของเขาจะฟังได้ตามความปรารถนาว่าผู้นี้ประพฤติน่าชอชมรรณ ประพฤติผิดชรรณ เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนธิบาลอย่าฟังนาคคร่ำเขาไปนรกเลย?

๕. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่แท้ ถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย นายนิรบาลก็พึงโยนเขาลงในรจนได้.

[၆၈၆]

สา. ดูกรภณฺณชาานิ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งปุพฺเปตฺตชน นายนิริยบาลจะพึงอุคฺคร่าเขาผู้นั้นไปขังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่า เราประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งปุพฺเปตฺตชน ขอนายนิริยบาลอย่าพึงอุคฺคร่าเราไปนรกเลย หรือว่าปุพฺเปตฺตชนของเขาจะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริยบาลอย่าพึงอุคฺคร่าเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่แท้ ถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย นายนิริยบาลก็พึงโยนเขาลงในนรกจนได้.

[୧୬୩]

สา. คุณกรณัญชานี ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเทวดา นายนิริบาลจะพึงพูดว่า เขานั่นไปขังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่า เราประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเทวดา ขอนายนิริบาลอย่าพึงพูดว่าเราไปนรกเลย หรือว่าเทวดาของเขาจะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริบาลอย่าพึงพูดว่าเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่แท้ ถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย นายนิริบาลก็พึงโยนเขาลงในนรกจนได้

[୧୩୯]

สา. คุณกรณัญญาณี ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤตินิไมชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งพระราชานายนิริยบาลจะพึงจตุคร่ำเขาผู้นั้นไปยังนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤตินิไมชอบธรรมและประพฤตินิผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่า เราประพฤตินิไมชอบธรรม ประพฤตินิผิดธรรม เพราะเหตุแห่งพระราชานายนิริยบาลอย่างพึงจตุคร่ำเราไปนรกเลย หรือว่าพระราชานายผู้นั้นจะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นั้นประพฤตินิไมชอบธรรม ประพฤตินิผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเราทั้งหลาย ขอนายนิริยบาลอย่าพึงจตุคร่ำเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่เพิ่งถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย นายนิริยบาลก็ฟังโยนเขาลงในนรกจนได้

[६८३]

สา. คุณภรรยา คุณจะทำใจความข้อนั้นเป็นไหน บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งการเลี้ยงกาย เพราะเหตุทำนุบำรุงกายนายนิริยบาลจะพึงพูดคร่ำเขาผู้นั้นไปย้งนรก เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่ชอบธรรมและ ประพฤติผิดธรรม เขาจะพึงได้ตามความปรารถนาหรือหนอว่าเราประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุการเลี้ยงกาย เพราะเหตุการทำนุบำรุงกาย ขอนายนิริยบาลอย่าพึงพูดคร่ำเราไปนรกเลย หรือว่าชนเหล่าอื่นของเขาจะพึงได้ตามความปรารถนาว่า ผู้นี้ประพฤติไม่ ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุการเลี้ยงกาย เพราะเหตุทำนุบำรุงกาย ขอนายนิริยบาล อย่าพึงพูดคร่ำเขาไปนรกเลย?

ธ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตร ที่เพิ่งถึงผู้นั้นจะคร่ำครวญมากมาย นายนิริยบาลก็ฟังโขนเขาลงในนรกจนได้

[๖๘๖]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ฐนฺณชานิ โย วา มาตาปิตูนํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา มาตาปิตูนํ เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ฯ โย หิ โภ สารีปุตฺต มาตาปิตูนํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สารีปุตฺต มาตาปิตูนํ เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สารีปุตฺต ฐมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ฯ อตฺถิ โข ฐนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฐมฺมิกา กมฺมนฺดา เยหิ สกฺกา มาตาปิตโร เจว โปเสตฺถุ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคํ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺตํ ฯ

[๖๘๗]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ฐนฺณชานิ โย วา ปุตฺตทวารสฺส เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี^๑ อสฺส โย วา ปุตฺตทวารสฺส เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ฯ โย หิ โภ สารีปุตฺต ปุตฺตทวารสฺส เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สารีปุตฺต ปุตฺตทวารสฺส เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สารีปุตฺต ฐมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ฯ อตฺถิ โข ฐนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฐมฺมิกา กมฺมนฺดา เยหิ สกฺกา ปุตฺตทวาร เจว โปเสตฺถุ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคํ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺตํ ฯ

[๖๘๘]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ฐนฺณชานิ โย วา ทาสกมฺมกรโปริสสฺส เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา ทาสกมฺมกรโปริสสฺส เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ฯ โย หิ โภ สารีปุตฺต ทาสกมฺมกรโปริสสฺส เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สารีปุตฺต ทาสกมฺมกรโปริสสฺส เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สารีปุตฺต ฐมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ฯ อตฺถิ โข ฐนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฐมฺมิกา กมฺมนฺดา เยหิ สกฺกา ทาสกมฺมกรโปริสสํ เจว โปเสตฺถุ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคํ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺตํ ฯ

[๖๘๙]

ตัม ก็ มลฺลสฺส ฐนฺณชานิ โย วา มิตฺตามจุจानํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา มิตฺตามจุจานํ เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ฯ โย หิ โภ สารีปุตฺต มิตฺตามจุจานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สารีปุตฺต มิตฺตามจุจานํ เหตุ ฐมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สารีปุตฺต ฐมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ฯ อตฺถิ โข ฐนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฐมฺมิกา กมฺมนฺดา เยหิ สกฺกา มิตฺตามจุจานญฺเจว มิตฺตามจุจกรณียํ กาคฺคํ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคํ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ

๑ ข. วิสมจารีติ น ทิสฺสติ ฯ

[୧୯୧]

สา. ดูกรธรรณชนานิ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤตินิไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกธรรม เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา ไฉนจะประเสริฐกว่ากัน?

ข. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ผู้ที่ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุ แห่งมารดาบิดา ไม่ประเสริฐ ส่วนผู้ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติถูกธรรม เพราะเหตุแห่ง มารดาบิดา ประเสริฐ ด้วยการประพฤตินิชอบธรรมและการประพฤติกุศลธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤตินิชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม.

๓๔. ดูกรภรรยาณี การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยกรรม เป็นเครื่องให้บุคคลอาจเลี้ยงมารดาบิดาได้ ไม่ต้อง
ทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติทานเป็นบุญได้ มีอยู่.

[୧୩୩]

คุณธนัญชนก ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤติน่าชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติผิดธรรมเพราะเหตุบุตรและภรรยา ไฉนจะประเสริฐกว่ากัน?

ข. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะ เหตุแห่งบุตรและภรรยา ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งบุตรและภรรยา ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤตินิชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤตินิชอบธรรม และการประพฤติผิดธรรม.

๓๖. ศา. ดูกรชนทั้งหลาย! การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยกรรม เป็นเครื่องให้บุคคล อาจเลิขณุตระและภรรยาได้ ไม่
ต้องทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติปทาอันเป็นบุญได้ มีอยู่.

[୧୩୩]

คุณธนัญชนา ท่านจะเข้าใจความข้อนี้เป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่ง
พวกทาส กรรมกร และคนรับใช้ กับบุคคลผู้ประพฤติ ธรรม ประพฤติถูกธรรม เพราะเหตุแห่งพวกทาส กรรมกร และคนรับ
ใช้ ไหนจะประเสริฐกว่ากัน?

ข. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะ เหตุแห่งพวกทาส กรรมกรและคนรับใช้ ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกต้องธรรม เพราะเหตุแห่งพวกทาส กรรมกรและคนรับใช้ ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤติชอบธรรมและการประพฤติถูกต้องธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤติไม่ชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม.

สา. ดูกรณีอื่นๆ การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยกรรม เป็นเครื่องให้บุคคล อาจเลียงพวกทาส กรรมกรและคนรับใช้ได้ ไม่ต้องกระทำความผิดอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติเป็นบุญได้ มีอยู่.

[୧୩୫]

คุณธนัญชนา ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน บุคคลผู้ประพฤตินิไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งมิตรและอำนาจ กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม และประพฤติถูกต้องธรรม เพราะเหตุแห่งมิตรและอำนาจ ไหนจะประเสริฐกว่ากัน?

๖. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤตินั้นไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะ เหตุแห่งมิตรและอำมาตย์ ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกธรรม เพราะเหตุแห่งมิตรและอำมาตย์ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤติชอบธรรมและการประพฤติถูกธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤติไม่ชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม. สว. ดูกรชนัญชานี การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยธรรม เป็นเครื่องให้บุคคล อาจทำกรณียกิจแก่มิตรและอำมาตย์ได้ ไม่ต้องทำกรรมอื่น

ถามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติทานอันเป็นบุญได้ มีอยู่.

ปฏิบัติขุติ ๑

[๖๕๐]

ตัม กิ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ โย วา ฅาติสาลโหิตานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา ฅาติสาลโหิตานํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ๑ โย หิ โภ สาริปฺปุตฺต ฅาติสาลโหิตานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สาริปฺปุตฺต ฅาติสาลโหิตานํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สาริปฺปุตฺต ธมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ๑ อตฺถิ โข ชนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ธมฺมิกา กมฺมุนฺตา เยหิ สกฺกา ฅาติสาลโหิตานญฺเจว ฅาติสาลโหิตกรณียํ กาคฺคฺ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคฺ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตุ ๑

[๖๕๑]

ตัม กิ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ โย วา อติถีนํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา อติถีนํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารีญฺ อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ๑ โย หิ โภ สาริปฺปุตฺต อติถีนํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สาริปฺปุตฺต อติถีนํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สาริปฺปุตฺต ธมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ๑ อตฺถิ โข ชนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ธมฺมิกา กมฺมุนฺตา เยหิ สกฺกา อติถีนญฺเจว อติถิกรณียํ กาคฺคฺ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคฺ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตุ ๑

[๖๕๒]

ตัม กิ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ โย วา ปุพฺพเปตานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา ปุพฺพเปตานํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ๑ โย หิ โภ สาริปฺปุตฺต ปุพฺพเปตานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สาริปฺปุตฺต ปุพฺพเปตานํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สาริปฺปุตฺต ธมฺมจริยสมจริยา เสยฺโยติ ๑ อตฺถิ โข ชนฺณชานิ อญฺเฐ สเหตุกา ธมฺมิกา กมฺมุนฺตา เยหิ สกฺกา ปุพฺพเปตานญฺเจว ปุพฺพเปตกรณียํ กาคฺคฺ น จ ปาปกมฺมํ กาคฺคฺ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตุ ๑

[๖๕๓]

ตัม กิ มลฺลสฺส ชนฺณชานิ โย วา เทวตานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส โย วา เทวตานํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส กตมํ เสยฺโยติ ๑ โย หิ โภ สาริปฺปุตฺต เทวตานํ เหตุ อธมฺมจารี วิสมจารี อสฺส น ตํ เสยฺโย โย จ โข โภ สาริปฺปุตฺต เทวตานํ เหตุ ธมฺมจารี สมจารี อสฺส ตทฺทเวตฺถ เสยฺโย อธมฺมจริยวิสมจริยาหิ โภ สาริปฺปุตฺต ธมฺมจริยสมจริยา

[၆၄၀]

คุณธนัญชนา ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรมประพฤติผิดศีลธรรม เพราะเหตุแห่ง
ญัตติสาโลหิต กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกธรรมเพราะเหตุแห่งญัตติสาโลหิต ไฉนจะประเสริฐกว่ากัน?

ข. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤตินิชอบชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะ เหตุแห่งญาติสาโลหิต ไม่ ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤตินิชอบชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งญาติสาโลหิต ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤตินิชอบ ธรรมและการประพฤตินิชอบ ชอบธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤติไม่ชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม.

สา. คุณครูในฐานะ การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องให้บุคคล อาจทำกรรมชกแก่ญาติสาโลหิตได้ ไม่ต้องทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติเป็นบุญได้มีอยู่.

[၁၆၈]

คุณรณัญชานิ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤตินั้นชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่ง
 แยก กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกธรรม เพราะเหตุแห่งแยก ไฉนจะประเสริฐกว่ากัน?

ข. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะ เหตุแห่งแยก ไม่ประเสริฐ ส่วน บุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกต้องธรรม ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤติชอบธรรมและการประพฤติถูกต้องธรรม ประเสริฐ กว่า การประพฤติไม่ชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม.

สา. ดูกรภณฺญาณิ การงานอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยธรรม เป็นเครื่องให้บุคคลอาจ ทำกรณียกิจแก่แขกได้ ไม่ต้อง
ทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติทานอันเป็นบุญได้ มีอยู่.

[၆၄၆]

คุณธนัญชนก ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤติชอบธรรมประพฤติดีธรรม เพราะเหตุแห่งอุป
 ปตชน กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติอุกธรรมเพราะเหตุแห่งอุปปตชน ไฉนจะประเสริฐกว่ากัน?

ข. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งปุพฺพเจตน ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤตินิชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม ประเสริฐด้วยว่า การประพฤตินิชอบธรรมและการประพฤตินิชอบธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤตินิชอบธรรม และการประพฤตินิชอบธรรม.

๓. ศา. ดูกรธรรณูชานี การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยกรรม เป็นเครื่องให้บุคคลอาจทำกรณียกิจแก่บุพเพตชนได้ ไม่ต้องทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติทางอันเป็นบุญได้มีอยู่.

[၁၆၈]

คุณรณัญชนา ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลผู้ประพฤตินั้นชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่ง
เทวดา กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งเทวดา ไฉนจะประเสริฐกว่ากัน?

๕. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤตินั้นชอบกรรมประพฤติผิดกรรม เพราะเหตุแห่งเทวดา ไม่ประเสริฐ ส่วน บุคคลผู้ประพฤติชอบกรรม ประพฤติถูกกรรม เพราะเหตุแห่งเทวดา ประเสริฐ ด้วยการประพฤติชอบกรรมและการประพฤติ ถูกกรรม ประเสริฐกว่าการประพฤติไม่ชอบกรรมและการประพฤติผิดกรรม

๙. ศา. คุณธรรม งานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยกรรม เป็นเครื่องให้บุคคลอาจทำกรรมกิจแก้แค้นได้หรือไม่

เสຍโยติ ๑ อตฺถิ โข ธนฺตฺตานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฌมฺมิกา กมฺมุนฺตา เยหิ สกฺกา เทวตานญฺเจว เทวตากรณียิ กาคฺคฺ น จ ปาปกมฺม กาคฺคฺ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตุ ๑

[๖๕๔]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ธนฺตฺตานิ โย วา รณฺโณ เหตุ อฌมฺมจารี วิสมฺจารี อสฺส โย วา รณฺโณ เหตุ ฌมฺมจารี สมฺจารี อสฺส กตมฺ เสาโยติ ๑ โย หิ โภ สาริปฺปุตฺต รณฺโณ เหตุ อฌมฺมจารี วิสมฺจารี อสฺส น ตํ เสาโย โย จ โข โภ สาริปฺปุตฺต รณฺโณ เหตุ ฌมฺมจารี สมฺจารี อสฺส ตเทเวตฺถ เสาโย อฌมฺมจริยวิสมฺจริยาหิ โภ สาริปฺปุตฺต ฌมฺมจริยสมฺจริยา เสาโยติ ๑ อตฺถิ โข ธนฺตฺตานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฌมฺมิกา กมฺมุนฺตา เยหิ สกฺกา รณฺโณ เจว ราชกรณียิ กาคฺคฺ น จ ปาปกมฺม กาคฺคฺ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตุ ๑

[๖๕๕]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ธนฺตฺตานิ โย วา กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมนาเหตุ อฌมฺมจารี วิสมฺจารี อสฺส โย วา กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมนาเหตุ ฌมฺมจารี สมฺจารี อสฺส กตมฺ เสาโยติ ๑ โย หิ โภ สาริปฺปุตฺต กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมนาเหตุ อฌมฺมจารี วิสมฺจารี อสฺส น ตํ เสาโย โย จ โข โภ สาริปฺปุตฺต กายสฺส ปิณฺนาเหตุ พฺรหฺมนาเหตุ ฌมฺมจารี สมฺจารี อสฺส ตเทเวตฺถ เสาโย อฌมฺมจริยวิสมฺจริยาหิ โภ สาริปฺปุตฺต ฌมฺมจริยสมฺจริยา เสาโยติ ๑ อตฺถิ โข ธนฺตฺตานิ อญฺเฐ สเหตุกา ฌมฺมิกา กมฺมุนฺตา เยหิ สกฺกา กายสฺส* เจว ปิณฺนํ พฺรหฺมํ น จ ปาปกมฺม กาคฺคฺ ปุณฺณญจ ปฏิปทํ ปฏิปชฺชิตฺตุนฺติ ๑ อถ โข ธนฺตฺตานิ พฺราหฺมโณ อายสฺมโต สาริปฺปุตฺตสฺส ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา อญฺจายาสนา ปกุกามิ ๑

[๖๕๖]

อถ โข ธนฺตฺตานิ พฺราหฺมโณ อปเรน สมฺเขน อาพาธโก โหติ^๑ ทุกฺขิโต พาพฺพหิตฺตาโน ๑ อถ โข ธนฺตฺตานิ พฺราหฺมโณ อญฺจตริ ปฺริสํ อามนฺเตสฺสิ เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปฺริส เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาหิ ธนฺตฺตานิ ฆนฺเต พฺราหฺมโณ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาพฺพหิตฺตาโน โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตฺติ เยน จายสฺมา สาริปฺปุตฺโต เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสฺมโต สาริปฺปุตฺตสฺส ปาเท สิริสา วนฺทาหิ ธนฺตฺตานิ ฆนฺเต พฺราหฺมโณ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาพฺพหิตฺตาโน โส อายสฺมโต สาริปฺปุตฺตสฺส ปาเท สิริสา วนฺทตฺติ เอวญจ วเทหิ สาธุ กิร ฆนฺเต อายสฺมา สาริปฺปุตฺโต เยน ธนฺตฺตานิสฺส พฺราหฺมณฺสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตฺถ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ๑

๑ ย. กายิ ๑

๒ ย. อโหสิ ๑

ต้องทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติท้ออันเป็นบุญได้ มีอยู่.

[๖๔๔]

ดูภรรยานุชานี ท่านจะเข้าใจความซื่อแน่นเป็นไหน บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งพระราชากับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกต้องธรรม เพราะเหตุแห่งพระราชานี้ไหนจะประเสริฐกว่ากัน?

ธ. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุแห่งพระราชานี้ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกต้องธรรม เพราะเหตุแห่งพระราชานี้ ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤติชอบธรรมและการประพฤติถูกต้องธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤติไม่ชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม.

สา. ดูภรรยานุชานี การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยธรรม เป็นเครื่องให้บุคคล อาจทำกรณียกิจแห่งพระราชานี้ได้ ไม่ต้องทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติท้ออันเป็นบุญได้มีอยู่.

การประพฤติชอบธรรมประเสริฐ

[๖๔๕]

ดูภรรยานุชานี ท่านจะเข้าใจความซื่อแน่นเป็นไหน บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุการเลี้ยงกาย เพราะเหตุทำนุบำรุงกาย กับบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกต้องธรรม เพราะเหตุการเลี้ยงกาย เพราะเหตุการทำนุบำรุงกาย นี้นั้นไหนจะประเสริฐกว่ากัน?

ธ. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคลผู้ประพฤติไม่ชอบธรรม ประพฤติผิดธรรม เพราะเหตุการเลี้ยงกาย เพราะเหตุทำนุบำรุงกาย ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ประพฤติชอบธรรม ประพฤติถูกต้องธรรม เพราะเหตุการเลี้ยงกาย เพราะเหตุทำนุบำรุงกาย ประเสริฐ ด้วยว่า การประพฤติชอบธรรมและการประพฤติถูกต้องธรรม ประเสริฐกว่า การประพฤติไม่ชอบธรรมและการประพฤติผิดธรรม.

สา. ดูภรรยานุชานี การงานอย่างอื่นที่มีเหตุ ประกอบด้วยธรรม เป็นเครื่องให้บุคคล

อาจเลี้ยงกาย ทำนุบำรุงกายได้ ไม่ต้องทำกรรมอันลามก และให้ปฏิบัติปฏิบัติท้ออันเป็นบุญได้ มีอยู่.

ครั้งนั้นแล ภรรยานุชานีพราหมณ์ขึ้นชมอนุโมทนาภายิตของท่านพระสารีบุตร ลุกจาก อาสนะหลีกไปแล้ว.

ภรรยานุชานีพราหมณ์อำพาธ

[๖๔๖]

ครั้นสมัยต่อมา ภรรยานุชานีพราหมณ์เป็นผู้อำพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก จึงจึงเรียกบุรุษคนหนึ่งมาว่า บุรุษผู้เจริญ มาเถิดท่าน ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ จงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภรรยานุชานีพราหมณ์อำพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และจงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ แล้วจงไหว้เท้าพระสารีบุตรตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภรรยานุชานีพราหมณ์อำพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาไหว้เท้าท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และจงเรียนท่านอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอ โอกาส ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของภรรยานุชานีพราหมณ์เถิด.

[๖๕๗]

เอว ภูณเตติ โข โส ปุริโส ฌณฺชานิสฺส พุราหุณฺณสฺส^๑ ปฏิสฺสตุวา เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวัตฺเตวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ ๑ เอกมณฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส
 ปุริโส ภควนฺตํ เอตทโวจ ฌณฺชานิ ภูณเต พุราหุณฺณ โอพาธิโก ทุกฺขิโต พาพฺพหฺกิลาน โส
 ภกฺวโต ปาทะ สิริสา วณฺทตฺติเยนายสฺมา^๒ สาริปฺพุโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมณฺตํ
 สาริปฺพุตํ อภิวัตฺเตวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ ๑ เอกมณฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส ปุริโส อายสฺมณฺตํ
 สาริปฺพุตํ เอตทโวจ ฌณฺชานิ ภูณเต พุราหุณฺณ โอพาธิโก ทุกฺขิโต พาพฺพหฺกิลาน โส
 อายสฺมโต สาริปฺพุตสฺส ปาทะ สิริสา วณฺทติ เอวณฺจ วเทติ สาธุ กิร ภูณเต อายสฺมา
 สาริปฺพุโต เยน ฌณฺชานิสฺส พุราหุณฺณสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ๑
 อธิวาสสิ โข อายสฺมา สาริปฺพุโต ตฺถุณฺหิภาเวน ๑

[๖๕๘]

อล โข อายสฺมา สาริปฺพุโต นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ฌณฺชานิสฺส
 พุราหุณฺณสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ ๑ นิสฺซช โข
 อายสฺมา สาริปฺพุโต ฌณฺชานิ พุราหุณฺณ เอตทโวจ กจฺจิ เต ฌณฺชานิ ขมนิยํ กจฺจิ ยাপนียํ
 กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมณฺติ โน อภิกฺกมณฺติ ปฏิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน อภิกฺกโมติ ๑

[๖๕๙]

น เม โภ สาริปฺพุต ขมนิยํ น ยাপนียํ พาพฺพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมณฺติ โน
 ปฏิกฺกมณฺติ อภิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโม เสยฺยธาปี โภ สาริปฺพุต พลฺวา ปุริโส
 ติณฺเหรน สิบเรณ มุทฺธานํ อภิมตฺตเยยฺย เอวเมว โข เม โภ สาริปฺพุต อภิมตฺตา วาตา มุทฺธานํ
 โอหนนฺติ^๓ น เม โภ สาริปฺพุต ขมนิยํ น ยাপนียํ พาพฺพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมณฺติ
 โน ปฏิกฺกมณฺติ อภิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโม เสยฺยธาปี โภ สาริปฺพุต พลฺวา ปุริโส
 ทเพฺพน วรตฺตกฺขนฺธเณ^๔ สีสฺส สีสฺสเวรณํ ทเพฺยย^๕ เอวเมว โข เม โภ สาริปฺพุต อภิมตฺตา สีสฺส
 สีสฺสเวรนา น เม โภ สาริปฺพุต ขมนิยํ น ยাপนียํ พาพฺพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมณฺติ โน
 ปฏิกฺกมณฺติ อภิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโม เสยฺยธาปี โภ สาริปฺพุต ทกฺโข
 โคฆาตโก วา โคฆาตกฺขนฺธวาสี วา ติณฺเหรน โควิกฺกนฺตเนน กุจฺฉิ ปริกฺกนฺเตยฺย เอวเมว โข เม
 โภ สาริปฺพุต อภิมตฺตา วาตา กุจฺฉิ ปริกฺกนฺตณฺติ น เม โภ สาริปฺพุต ขมนิยํ น ยাপนียํ
 พาพฺพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมณฺติ โน ปฏิกฺกมณฺติ อภิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺก

๑ ย. เอตฺถนฺตเร วจณฺติ ทิสฺสติ

๒ ย. เยน จายสฺมา ๑

๓ ย. อุหนนฺติ ๑

๔ ย. วรตฺตาพนฺธเณ ๑

๕ ย. พนฺธเยย ๑

[๖๕๗]

บุรุษนั้นรับคำอนุญาตนิพราหณ์แล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ธนัญชานิพราหณ์อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาถวายบังคมพระบาทของพระ ผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ให้อาหารท่านพระสารีบุตรแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้เรียนท่านพระสารีบุตรว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธนัญชานิพราหณ์อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาให้อาหารของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และสั่งมาอย่างนี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอโอกาส ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของธนัญชานิพราหณ์เถิด ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วยอาการคฤณภาพ.

พระสารีบุตรเข้าไปเยี่ยม

[๖๕๘]

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของ ธนัญชานิพราหณ์ แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย. ได้ถามธนัญชานิพราหณ์ว่า ดูกรธนัญชานิ ท่านยังพอทนได้หรือ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนา ค่อยถอยลงไม่เจริญขึ้นหรือ อาการปรากฏค่อยคลายไม่ทวีขึ้นหรือ?

[๖๕๙]

ธนัญชานิพราหณ์กราบเรียนว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ข้าพเจ้าทนไม่ไหวจะยังชีวิตให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพเจ้ากล้านัก เจริญขึ้นไม่ถอยเลย ปรากฏอาการทวิ ยิ่งขึ้น ไม่ลดถอย ข้าแต่ท่านพระสารีบุตรผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง เอาเหล็กแหลม คมกดศีรษะ จันใด ข้าพเจ้าก็จันนั้นแล ลมเสียดแทงศีรษะกล้านัก ข้าแต่ท่านพระสารีบุตรข้าพเจ้าทนไม่ไหว จะยังชีวิตให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพเจ้ากล้านัก เจริญขึ้น ไม่ถอยเลย ปรากฏอาการทวิ ยิ่งขึ้น ไม่ลดถอย เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง เอาเส้นเชือกที่เขม็งมัดรัดศีรษะ จันใด เวทนาในศีรษะของข้าพเจ้าก็เหลือทนจันนั้น ข้าพเจ้าทนไม่ไหว จะยังชีวิตให้เป็นไป ไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพเจ้ากล้านัก เจริญขึ้น ไม่ถอยเลย ปรากฏอาการทวิขึ้น ไม่ลดถอย ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร เปรียบเหมือนนายโคมาต หรือลูกมือนายโคมาตคนขยัน เขามีคสำหรับ เชือดเนื้อ โคอันคมมาเชือดท้องจันใด ข้าพเจ้าก็จันนั้น ลมเสียดท้องกล้านัก ข้าพเจ้าทนไม่ไหว จะยังชีวิตให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพเจ้ากล้านัก เจริญยิ่งขึ้น ไม่ถอยเลย ปรากฏ อาการทวิขึ้น ไม่ลดถอย ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังสองคน ช่วยกันจับบุรุษมีกำลังน้อยกว่า คนละแขน รมช่างไว้ที่หลุมถ่านเพลิง จันใด ในกายของข้าพเจ้าก็ร้อนเหมือนกัน จันนั้น ข้าพเจ้าทนไม่ไหว จะยังชีวิตให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพเจ้ากล้านัก ทวีขึ้น ไม่ถอยเลย ปรากฏอาการทวิขึ้น ไม่ลดถอย.

โม เสยฺยถาปี โภ สาริปฺพุตฺต เทว พลวณฺโต ปุริสา ทุพฺพลตรฺ ปุริสํ นานาพาหาสุ คเหตฺวา
 อังการกาสุยา สนฺตาเปยฺยํ สมฺปริตาเปยฺยํ เอวเมว โข เม โภ สาริปฺพุตฺต อธิมคฺโค ภายสฺมี ทาโห
 น เม โภ สาริปฺพุตฺต ขมนียํ น ยาปนียํ พาพฺพา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺมฺนฺติ โน
 ปฏิกฺกมฺมฺนฺติ อภิกฺกโมสานํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโมติ ฯ

[๗๐๐]

ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย นิรโย วา ติรจฺจนโยนิ วาติ ฯ นิรยา โภ
 สาริปฺพุตฺต ติรจฺจนโยนิเสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย ติรจฺจนโยนิ วา
 ปิตฺติวิสโย วาติ ฯ ติรจฺจนโยนียา โภ สาริปฺพุตฺต ปิตฺติวิสโย* เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส
 ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย ปิตฺติวิสโย วา มนุสฺสา วาติ ฯ ปิตฺติวิสยา โภ สาริปฺพุตฺต มนุสฺสา
 เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย มนุสฺสา วา จาตุम्मหาราชิกา เทวา วาติ ฯ
 มนุสฺสเสหิ โภ สาริปฺพุตฺต จาตุम्मหาราชิกา เทวา เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ
 เสยฺโย จาตุम्मหาราชิกา^๑ เทวา วา ตาวตีสํ เทวา วาติ ฯ จาตุम्मหาราชิกเหิ โภ สาริปฺพุตฺต เทเวหิ
 ตาวตีสํ เทวา เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย ตาวตีสํ เทวา วา ยามา
 เทวา วาติ ฯ ตาวตีสเหิ โภ สาริปฺพุตฺต เทเวหิ ยามา เทวา เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส
 ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย ยามา เทวา วา ตฺลิตฺตา เทวา วาติ ฯ ยามเหิ โภ สาริปฺพุตฺต เทเวหิ
 ตฺลิตฺตา เทวา เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย ตฺลิตฺตา เทวา วา นิมฺมานรติ
 เทวา วาติ ฯ ตฺลิตฺเตหิ โภ สาริปฺพุตฺต เทเวหิ นิมฺมานรติ เทวา เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส
 ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย นิมฺมานรติ เทวา วา ปณฺนิมฺมิตฺตวสฺตฺติ เทวา วาติ ฯ นิมฺมานรติหิ
 โภ สาริปฺพุตฺต เทเวหิ ปณฺนิมฺมิตฺตวสฺตฺติ เทวา เสยฺโยติ ฯ ตํ ก็ มลฺลสฺส ชนฺณฺขานิ กตมํ เสยฺโย
 ปณฺนิมฺมิตฺตวสฺตฺติ เทวา วา พุรฺหมลโลโก วาติ ฯ พุรฺหมลโลเกติ ภาวํ สาริปฺพุตฺโต อาห
 พุรฺหมลโลเกติ ภาวํ สาริปฺพุตฺโต อาหาติ ฯ อถ โข อายสฺมโต สาริปฺพุตฺตสฺส เอตทโหสิ อิม
 โข พุราหุมนฺนา พุรฺหมลโลกาธิมฺมุตฺตา ยนฺนุนาหิ ชนฺณฺขานิสฺส พุราหุมนฺนสฺส พุรฺหมานํ
 สหพฺพตฺตาย มคฺคํ เทเสยฺยนฺติ ฯ พุรฺหมานํ^๒ ชนฺณฺขานิ สหพฺพตฺตาย มคฺคํ เทเสสฺสํ ตํ สฺสณฺหา
 สาทฺธํ มนสิกกโรหิ ภาสิสฺสํมิตฺติ ฯ เอวํ โภติ โข ชนฺณฺขานิ พุราหุมนฺนํ อายสฺมโต
 สาริปฺพุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสิ ฯ

[๗๐๑]

อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต เอตทโวจ กตโม จ ชนฺณฺขานิ พุรฺหมานํ สหพฺพตฺตาย มคฺโค อิท
 ชนฺณฺขานิ ภิกฺขุ เมตฺตาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสํ ฬริตฺวา วิหริติ ตถา พุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา

๑ ย. เปตฺติวิสโย

๒ ย. จาตุम्मหาราชิกา วา เทวา ตาวตีสํ วา เทวาติ ฯ

๓ ย. พุรฺหมานํ เต ฯ

ว่าด้วยทุกติ-สุคตภูมิ

[๓๐๐]

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน นรกกัณฑ์กัณเฑศัตว์ ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. กัณเฑศัตว์ ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน กัณเฑศัตว์ ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัณเฑศัตว์ ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. มนุษย์ดีกว่า ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน มนุษย์กับเทวดาชั้นจาตุมหาราช ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. เทวดาชั้นจาตุมหาราชดีกว่ามนุษย์ ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน เทวดาชั้นจาตุมหาราชกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. เทวดาชั้นดาวดึงส์ดีกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน เทวดาชั้นดาวดึงส์กับเทวดาชั้นยามา ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. เทวดาชั้นยามาดีกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน เทวดาชั้นยามากับเทวดาชั้นดุสิต ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. เทวดาชั้นดุสิตดีกว่าเทวดาชั้นยามา ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน เทวดาชั้นดุสิตกับเทวดาชั้นนิมมานรดี ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. เทวดาชั้นนิมมานรดีดีกว่าเทวดาชั้นดุสิต ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน เทวดาชั้นนิมมานรดีกับเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีดีกว่าเทวดาชั้นนิมมานรดี ๔ วรรคใด ท่านพระสารีบุตร.

สา. ดูกรธรรณัญชา นิทานจะเข้าใจความซื่อนั้นเป็นไฉน เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีกับพรหมโลก ๔ วรรคใดจะดีกว่ากัน?

ธ. ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า พรหมโลก ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า พรหมโลกหรือ?

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรมีความดำริว่า พราหมณ์เหล่านี้ น้อมใจไปในพรหมโลกถ้ากระไร เราพึงแสดงทางเพื่อความเป็นสหายกับพรหมแก่ธรรณัญชา พราหมณ์เกิด ดังนี้ แล้วจึงกล่าวว่า ดูกรธรรณัญชา เราจักแสดงทางเพื่อความเป็นสหายกับพรหม ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจักกล่าว. ธรรณัญชา พราหมณ์รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว.

[๓๐๑]

ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรธรรณัญชา ก็ทางเพื่อความเป็นสหายกับ พรหมเป็นไฉน ดูกรธรรณัญชา ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่ง อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทัวหน้า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอัน ประกอบด้วยเมตตาอันไพศาล เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีกรรมเบียดเบียน

อยู่ แม้ข้อนี้ก็เช่นกันทางเพื่อความเป็นสหายกับพรหม ดูกรธรรณัญชา อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้มีใจ ประกอบด้วยกรุณา ... มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่. ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ เบื้อง

จตุตถัม อิติ อุทฺธมโธ ติริยัม สพุพฺธิ สพุพฺพตฺตตาย^๑ สพุพฺพาวนฺตัม โลกัม เมตฺตาสหคฺเคน เจตฺสา
 วิปฺปเลน มหคฺคเคน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ อยมฺปิ โข ฌณฺฑชา­
 นี พุรฺหมานํ สหพฺยตฺาย มคฺโค ปฺน จปริ ฌณฺฑชา­ ญิ กิฏฺฐุ กรุณฺณาสหคฺเคน เจตฺสา มุทิตาสหคฺเคน
 เจตฺสา อุเปกฺขาสหคฺเคน เจตฺสา เอกัม ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ ตถา ทฺติยัม ตถา ตตฺติยัม ตถา
 จตุตถัม อิติ อุทฺธมโธ ติริยัม สพุพฺธิ สพุพฺพตฺตตาย สพุพฺพาวนฺตัม โลกัม อุเปกฺขาสหคฺเคน เจตฺสา
 วิปฺปเลน มหคฺคเคน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ อยมฺปิ โข ฌณฺฑชา­
 นี พุรฺหมานํ สหพฺยตฺาย มคฺโคติ ๑ เตนฺหิ โภ สาริ­ปฺตฺโต มม วจเนน ภควโต ปา­เท สิริ­
 สา วนฺทาทิ ฌณฺฑชา­ ญิ ภนฺเต พุรา­หุมนฺ โอพา­ธิโก ทฺกฺขิโต พา­พฺหคฺคิลา­โน โส ภควโต ปา­
 เท สิริ­สา วนฺทตฺติ ๑

[๗๐๒]

อถ โข อายสฺมา สาริ­ปฺตฺโต ฌณฺฑชา­ ญิ พุรา­หุมนํ สติ อุตฺตริ­กรณฺเีย หิเน พุรฺหม­
 โลเก ปตฺติ­จฺจา­เปตฺวา อญฺญา­ยา­ส­นา ปกฺกามิ ๑ อถ โข ฌณฺฑชา­ ญิ พุรา­หุมนํ อจิ­ร­
 ปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต สาริ­ปฺตฺเต กาลม­กา­สิ พุรฺหม­
 โลกํ อุป­ปชฺชิ ๑ อถ โข ภควา กิ­
 ฏฺฐุ อามนฺเต­สิ เอ­โส กิ­
 ฏฺฆเว สาริ­
 ปฺตฺโต ฌณฺฑชา­ ญิ พุรา­
 หุมนํ สติ อุตฺตริ­
 กรณฺเีย หิเน พุรฺหม­
 โลเก ปตฺติ­
 จฺจา­เปตฺวา อญฺญา­
 ยาส­นา ปกฺกนฺโต­ติ ๑

[๗๐๓]

อถ โข อายสฺมา สาริ­ปฺตฺโต เยน ภควา เตนฺอุป­
 สงฺกมิ อุป­สงฺกมิ­ตฺวา ภควนฺตํ อภิ­
 ชาติ­วา­เทตฺวา เอก­
 มนฺตํ นิ­
 สิตฺติ ๑ เอก­
 มนฺตํ นิ­
 สินฺโน โข อายสฺมา สาริ­
 ปฺตฺโต ภควนฺตํ เอต­
 ท­
 วัจ ฌณฺฑชา­ ญิ ภนฺเต พุรา­
 หุมนํ โอพา­
 ธิโก ทฺกฺขิโต พา­
 พฺหคฺคิลา­
 โน โส ภควโต ปา­
 เท สิริ­
 สา วนฺทตฺติ ๑
 ก็ ปน ตฺวํ สาริ­
 ปฺตฺต ฌณฺฑชา­ ญิ พุรา­
 หุมนํ สติ อุตฺตริ­
 กรณฺเีย หิเน พุรฺหม­
 โลเก ปตฺติ­
 จฺจา­เปตฺวา อญฺญา­
 ยาส­นา ปกฺกนฺโต­ติ ๑ มยฺหํ โข
 ภนฺเต เอวํ อโห­
 สิ อิม โข พุรา­
 หุมนํ พุรฺหม­
 โลกา­
 ธิ­
 มตฺตา ยนฺ­
 ฆุนา­
 หิ ฌณฺฑชา­ ญิสฺส พุรา­
 หุมนฺสฺส พุรฺหม­
 นํ สหพฺยตฺาย มคฺคํ
 เท­
 เสยฺย­
 นฺติ ๑ กาลก­
 โต^๒ สาริ­
 ปฺตฺต ฌณฺฑชา­ ญิ พุรา­
 หุมนํ พุรฺหม­
 โลเก^๓ อุป­
 ปนฺโน­
 ติ^๔ ๑

**ฌณฺฑชา­ ญิสฺส ตฺถ นิ­
 ฆฺจิตํ สตฺตมํ ๑**

^๑ กคฺคจิ สพุพฺพตฺตตายตฺปิ ทิสฺสติ ๑

^๒ ย. กาลกโต จ ๑

^๓ ย. พุรฺหม­โลกญจ ๑

^๔ ย. อุป­ปนฺโน ๑

บน เมืองล่าง เมืองขวาง แผ่ไป ตลอดโลก ทั้งสัตว์ทุกเหล่า เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั่วหน้า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบ ด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ เป็นมหัคคตะ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ นี้แล เป็นทางเพื่อความเป็นสหายกับ พรหม.

ธ. ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น ขอท่านจงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของ ข้าพเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฌณฺฐานิพราหมณ์ป่วย ได้รับทุกข์ เป็น ไช้หนัก เขาถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า.

[๓๐๒]

ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้ประดิษฐานฌณฺฐานิพราหมณ์ไว้ในพรหมโลกชั้นต่ำ ในเมื่อยังมีกิจที่จะพึงทำให้อย่างขึ้นได้ แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป. ทันใดนั้น เมื่อท่าน พระสารีบุตรหลีกไปไม่นาน ฌณฺฐานิพราหมณ์ทำกาละแล้วไป บังเกิดยังพรหมโลก. ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรนี้ได้ประดิษฐาน ฌณฺฐานิพราหมณ์ไว้ในพรหมโลกชั้นต่ำ ในเมื่อยังมีกิจที่จะพึงทำให้อย่างขึ้นได้ แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป.

[๓๐๓]

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฌณฺฐานิพราหมณ์ป่วย ได้รับทุกข์ เป็น ไช้หนัก เขาถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร ทำไมเธอจึงประดิษฐานฌณฺฐานิพราหมณ์ไว้ในพรหมโลกชั้นต่ำ ในเมื่อมีกิจอันจะพึงทำให้อย่างขึ้นไปได้ แล้วลุกจากอาสนะหลีกไปเล่า?

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า พราหมณ์เหล่านี้ย่อมใจไปในพรหมโลก ถ้ากระไร เราพึงแสดงทางเพื่อความเป็นสหายกับพรหมแก่ฌณฺฐานิพราหมณ์ เกิด ดังนี้ พระเจ้าข้า.

พ. ดูกรสารีบุตร ฌณฺฐานิพราหมณ์ทำกาละไปบังเกิดในพรหมโลกแล้ว ฉะนั้นแล.

จบ ฌณฺฐานิสุตต ที่ ๗.

วาเสฏฐสูตร^๑

[๓๐๔]

เอวมเม สุตฺถิ เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานํกุเล วิหริติ อิจฺฉานํกุลวนสณฺฑเท^๑ ฯ เตน โข ปน สมเยน สมุพฺพลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา พุราหุณฺณมหาสาธา อิจฺฉานํกุเล ปฏฺวิสนฺติ เสยฺยถิํทํ จํกิ พุราหุณฺโณ ตารุกฺโข พุราหุณฺโณ โปกฺขรสาติ พุราหุณฺโณ ชาณฺสุโสณิ พุราหุณฺโณ โตเทยโย พุราหุณฺโณ อณฺเณ จ อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา พุราหุณฺณมหาสาธา ฯ อถ โข วาเสฏฺฐการทฺวาชานํ มาณวานํ ชงฺขมาวิหาริ อนุจํกมนฺตานํ อนุวิจฺรนฺตานํ อยมนฺตรากถา อุทฺปาที กถมฺโภ พุราหุณฺโณ โหติตีติ ฯ การทฺวาโซ มาณโว เอวมาห ยโต โข โภ อุกฺโกตฺตสุชาโต โหติ มาติโต จ ปิตีโต จ สํสฺสทฺธหณิโก ยาว สตฺตมา ปิตามหฺยุคา อุกฺกิตฺโต อนุปฺกุกฺกุโจ ชาติวาเทน เอตฺตาตฺตา โข โภ พุราหุณฺโณ โหติตีติ ฯ วาเสฏฺฐमाणโว เอวมาห ยโต โข โภ สึลวา จ โหติ วตฺตสมฺปนฺโน จ เอตฺตาตฺตา โข โภ พุราหุณฺโณ โหติตีติ ฯ เนว โข อสฺสจฺจิ การทฺวาโซ มาณโว วาเสฏฺฐิ มาณโว สลฺยหาเปตฺตุ น ปนาสฺสจฺจิ วาเสฏฺฐโจ มาณโว การทฺวาโซ มาณโว สลฺยหาเปตฺตุ ฯ

[๓๐๕]

อถ โข วาเสฏฺฐโจ มาณโว การทฺวาโซ มาณโว อามนฺเตสิ อัย โข โภ การทฺวาซ สมฺโณ โคตโม สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลลา ปพฺพชฺชิตอ อิจฺฉานํกุเล วิหริติ อิจฺฉานํกุลวนสณฺฑเท ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกฺลฺยาณํ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺพทุโร วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกฺโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมसारถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ อายาม โภ การทฺวาซ เยน สมฺโณ โคตโม เตนฺอุปสงฺกมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา สมณํ โคตมํ เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสสาม ยถา โน สมฺโณ โคตโม พุยากริสฺสตีติ ตถา นํ ฐาเรสฺสสามาติ ฯ เอวํ โภติ โข การทฺวาโซ มาณโว วาเสฏฺฐสฺส มาณวสฺส ปจฺจสฺสโสตีติ ฯ อถ โข วาเสฏฺฐการทฺวาซमाणวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิสฺส สมฺโมทณิโย กถํ สาราณิโย วิตฺติสเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติสฺส ฯ

[๓๐๖]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วาเสฏฺฐโจ มาณโว ภควนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ

อนุญฺญาตปฏฺวิญฺญาตา เตวิชฺชามยฺมสมฺมุโข

อรหํ โปกฺขรสาติสฺส ตารุกฺขสฺสายमाणโว

เตวิชฺชานํ ยทฺกฺขาตํ ตตฺตร เกวลินฺนสฺมเส

ปทกฺสฺมา โน พุยากรณฺา ชปฺเป อารฺยสาทิสฺสา

๑ ส. อิจฺฉานํกุลวนสณฺฑเท ฯ

๘. วาเสฏฐสูตร

ทรงโปรดวาเสฏฐมาณพ

[๓๐๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราวป่าอิจฉานังคละใกล้บ้านอิจฉานังคละคาม. ก็สมัยนั้น พราหมณ์มหาศาล ผู้มีชื่อเสียงเป็นอันมาก คือ จังกีพราหมณ์ ตารุกขพราหมณ์ โปกขรสาติพราหมณ์ ชาณุโสณิพราหมณ์ โดเทยพราหมณ์ และ พราหมณ์มหาศาลเหล่านี้ที่มีชื่อเสียง อาศัยอยู่ในอิจฉานังคละคาม. ครั้นนั้น วาเสฏฐมาณพและการทวาชมาณพ เทียวเดินเล่น เป็นการพักผ่อนอยู่ มีถ้อยคำพูดกันในระหว่างนี้เกิดขึ้นว่า ท่านผู้เจริญ อย่างไรก็ตามบุคคลนี้จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์? การทวาชมาณพกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นผู้เกิดทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิอันบริสุทธิ์ ตลอด ๓ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใคร ถัดค้านติเตียนด้วยอ้างถึงชาติได้ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล บุคคลนี้จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์. วาเสฏฐมาณพกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นผู้มีศีล และถึงพร้อมด้วยวัตร ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล บุคคลนี้จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์. การทวาชมาณพไม่อาจให้วาเสฏฐมาณพยินยอมได้ ถึงวาเสฏฐมาณพก็ไม่อาจให้การทวาชมาณพยินยอมได้เหมือนกัน.

[๓๐๕]

ครั้งนั้นแล วาเสฏฐมาณพได้ปริกษายะการทวาชมาณพว่า ท่านการทวาชะพระสมณ โคดมสากยบุตรนี้ เสด็จออกผนวชจากสากยสกุล ประทับอยู่ ณ ราวป่าอิจฉานังคละ

ใกล้อิจฉานังคละคาม ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระสมณ โคดม นั้น จจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะเสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้ยิ่งขึ้นไปกว่าเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมมาเกิดเราจัก เข้าไปเฝ้าพระสมณ โคดม แล้วซักทูลถามเนื้อความนี้ พระสมณ โคดมจักทรงพยากรณ์แก่เรา อย่างไร เราจักทรงจำเนื้อความนั้นไว้อย่างนั้น. การทวาชมาณพรับคำว่าเสฏฐมาณพแล้ว. ลำดับนั้น วาเสฏฐมาณพและการทวาชมาณพได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง.

[๓๐๖]

ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว วาเสฏฐมาณพได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาทั้งหลายว่า

ข้าพระองค์ทั้งสองเป็นผู้ทรงไตรเพท อันอาจารย์อนุญาตแล้ว

และปฏิญาณได้เองว่า เป็นผู้ได้ศึกษาแล้ว ข้าพระองค์เป็นศิษย์

ท่าน โปกขรสาติพราหมณ์มาณพผู้นี้ เป็นศิษย์ท่าน ตารุกขพราหมณ์

ข้าพระองค์ทั้งสองเป็นผู้รู้จบในบทที่พราหมณ์ผู้ทรงไตรเพทบอก

แล้ว ข้าพระองค์ทั้งสองเป็นผู้มีข้อพยากรณ์แม่นยำตามบท

เช่นเดียวกับอาจารย์ในสถานกล่าวมนต์ ข้าแต่พระ โคดม

ข้าพระองค์ทั้งสองมีการ ได้เถียงกันในการกล่าวถึงชาติ คือ

เตสนโน ชาติวาทสมี^๑ วิวาโท อตฺถิ โคตม
 ชาติยา พุราหุมนโณ โหติ^๒ ภารทวาชโ อติ ภาสติ
 อหฺยจ กมฺมุนา พุริมิ^๓ เอวํ ชานาหิ จกฺขุม
 เตน สกฺโกม ฌาเปตฺติ^๔ อญฺญมญฺญํ มยฺ อโ
 ภควนฺตํ ปุณฺณํ อากมฺม^๕ สมฺพุทฺธํ อติ วิสฺสุตํ
 จนฺทํ ยถา ขยาตีตํ เปจฺจ ปญฺชาลิกา^๖ ชนา
 วนฺทมานา นมสฺสนฺติ เอวํ โลกสฺมิ โคตม
 จกฺขุ โลกํ สมฺปฺปนํ มยฺ ปุจฺฉาม โคตม
 ชาติยา พุราหุมนโณ โหติ อุตฺทาหุ ภวติ กมฺมุนา
 อชานตํ โน จ^๗ พุริหิ ยถา ชาเนมฺ พุราหุมนํ ฯ

[๓๐๗]

เตสํ โวหิ พุยาจิกฺขิสฺส^๑ [วาเสฏฺฐาติ ภควา] อนฺนปฺพุพฺพิ ยถากถํ
 ชาติวิภงฺกํ ปาณานํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 ตินฺรูกฺเขปี ชานาถ น วาปี^๒ ปฏฺชีชานเน
 ลิงฺกํ ชาติมยฺ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 ตโต กิเณ ปณฺณเก จ ยาว กุณฺถกิปิปลฺลิกเ
 ลิงฺกํ ชาติมยฺ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 จตุปฺปเทปี ชานาถ ชุทฺตเก จ มหฺลลเก
 ลิงฺกํ ชาติมยฺ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 ปาทูทเรปี ชานาถ อฺรเค ที่มฺปิฏฺจิกเ
 ลิงฺกํ ชาติมยฺ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 ตโต มจฺเจปี ชานาถ อฺทเก วาริโคจเร
 ลิงฺกํ ชาติมยฺ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 ตโต ปกฺขิปี ชานาถ ปตฺตยาเน วิหงฺกเม
 ลิงฺกํ ชาติมยฺ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย
 ยถาเอตาสฺส ชาติสฺส ลิงฺกํ ชาติมยฺ ปุณฺ

๑ ย. สณฺณาคฺคิ ฯ

๒ ย. อากมฺหา ฯ

๓ ย. ปญฺชลิกา ฯ

๔ ย. ปพุริหิ ฯ

๕ ย. วุญฺจิสฺส ฯ

๖ ย. น จาปี ปฏฺชีชานเร ฯ

การทวาทษามาณพกล่าวว่า บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติ
 ส่วนข้าพระองค์กล่าวว่า บุคคลชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะกรรม
 พระองค์ผู้มีจักขุของทรงทราบอย่างนี้ ข้าพระองค์ทั้งสองนั้น
 ไม่อาจจะให้กันและกันยินยอมได้ จึงได้มาเฝ้าเพื่อถามพระผู้มี
 พระภาคสัมพุทธเจ้า ผู้ปรากฏด้วยอาการนี้ ชนทั้งหลาย
 เมื่อจะเข้าไปประนมมือถวายบังคม ก็จักถวายพระโคดมได้ทั่ว
 โลกเหมือนพระจันทร์เต็มดวงฉะนั้น ข้าพระองค์ขอรูถาม
 พระโคดมผู้เป็นดวงจักขุ อุบัติขึ้นในโลกว่า บุคคลชื่อว่าเป็น
 พราหมณ์เพราะชาติ หรือว่าเป็นเพราะกรรม ของจงตรัสบอกแก่
 ข้าพระองค์ทั้งสองผู้ไม่ทราบ ตามที่จะทราบบุคคลผู้เป็นพราหมณ์
 นั้นเกิด?

พราหมณ์ในพระพุทธศาสนา

[๓๐๓]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรวาสถุสเถ เราจักพยากรณ์

การจำแนกชาติ ของสัตว์ทั้งหลาย ตามลำดับ ตามสมควรแก่
 ท่านทั้งสองนั้น เพราะมันมีชาติเป็นคนละอย่างๆ ท่านจงรู้จักแม่
 ตินชาติและรุกขชาติ แม้จะปฏิญาณตนไม่ได้ เพศของตินชาติ
 และรุกขชาตินั้นก็สำเร็จด้วยชาติ เพราะมันมีชาติเป็นคนละ
 อย่างๆ แต่นั่นท่านจงรู้จักตั๊กแตน ผีเสื้อ ตลอดถึงมดดำ
 และมดแดง เพศของสัตว์เหล่านั้นก็สำเร็จด้วยชาติ เพราะ
 มันมีชาติเป็นคนละอย่างๆ อนึ่ง ท่านทั้งหลายจงรู้จักสัตว์
 สี่เท้า ทั้งเล็กทั้งใหญ่ เพศของมันก็สำเร็จด้วยชาติ เพราะมัน
 มีชาติเป็นคนละอย่างๆ อนึ่ง จงรู้จักสัตว์มีท้องเป็นเท้า สัตว์
 ไปด้วยยก สัตว์มีหลังยาว เพศของมันก็สำเร็จด้วยชาติ
 เพราะมันมีชาติเป็นคนละอย่างๆ แต่นั้นจงรู้จักปลา สัตว์
 เกิดในน้ำ สัตว์เที่ยวหากินในน้ำ เพศของมันก็สำเร็จด้วยชาติ
 เพราะมันมีชาติเป็นคนละอย่างๆ แต่นั้นจงรู้จักนก สัตว์
 ไปได้ด้วยปีก สัตว์ที่ไปในอากาศ เพศของมันก็สำเร็จ
 ด้วยชาติ เพราะมันมีชาติเป็นคนละอย่างๆ เพศอันสำเร็จ
 ด้วยชาติมีมากมาย ในชาติ (สัตว์) เหล่านี้ฉันใด เพศใน
 มนุษย์ทั้งหลายอันสำเร็จด้วยชาติมากมาย ฉะนั้น หามิได้
 คือ ไม่ใช่ด้วยผม ด้วยศีรษะ ด้วยหู ด้วยนัยน์ตา ด้วยหน้า
 ด้วยจมูก ด้วยริมฝีปาก ด้วยคิ้ว ด้วยคอ ด้วยบ่า ด้วยท้อง

เอวํ นตฺถิ มนุสฺเสสฺส	ลึงค์ ชาติมยํ ปุณฺ
น เกสฺสํ น สีเสน	น กณฺเณหิ น อภฺยิภิ
น มุจฺเจน น นาสาเย	น โอฏฺฐเจหิ ภมฺมฺหิ วา
น คีวาย น อํเสหิ	น อุทฺเรน น ปิฏฺฐจียา
น โสณฺณิยา น อูรฺสุมํ ^๑	น สมฺพาเช น เมถฺวเน
น หตฺถฺเถหิ น ปาเทหิ	น องฺคุลีหิ นเชหิ วา
น ชงฺขมาหิ น อูรฺวฺหิ	น วณฺณเนน สเรณ วา
ลึงค์ ชาติมยมนฺเนว	ยถา อณฺณาสฺส ชาติสฺส
ปจฺจตฺตณฺจ สรีเรสฺส	มนุสฺเสสฺสวตฺตํ น วิชฺชติ
โวหารํ จ มนุสฺเสสฺส	สมณฺณาย ปวฺจจติ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	โครฺกขํ อุปฺชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	กสฺสโก โส น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	ปุณฺณสิปฺเปณ ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	สิปฺปิโก โส น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	โวหารํ อุปฺชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	วานิชฺโช ^๒ โส น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	ปรเปสฺสเสน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	เปสฺสสิโก โส น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	อทินฺนํ อุปฺชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	โจโร เอโส น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	อิสฺสตฺถํ อุปฺชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	โยธาชีโว น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	โปโรหิจฺเจน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	ยาชโก โส น พฺราหฺมณฺ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสฺส	คามํ รกฺขณฺจ ญฺญชฺติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ	ราชา เอโส น พฺราหฺมณฺ
น จาหํ พฺราหฺมณฺ พฺรุมฺมิ	โยนิชฺม มตฺตติสมฺภวํ
โกวาทิ นาม โส โหติ	สเว โหติ สกิลฺยโน
อภิลฺลจนํ อนาทานํ	ตมฺหํ พฺรุมฺมิ พฺราหฺมณฺ
สพฺพํ สลฺยโลชนํ เฉตฺวา	โย เว น ปริตฺตสฺสติ

๑ ย. อูรสา ฯ

๒ ย. วาณิโช ฯ

ด้วยหลัง ด้วยตะโพก ด้วยอก ในที่แคบ ในที่เมถุน
 ด้วยมือ ด้วยเท้า ด้วยนิ้ว ด้วยเล็บ ด้วยแข้ง ด้วยขา ด้วยวรรณะ
 ด้วยเสียง (หามิได้) เพศอันสำเร็จด้วยชาติ (ของมนุษย์)
 ย่อมไม่เหมือนในชาติ (ของสัตว์) เหล่าอื่น สิ่งเฉพาะตัว
 ในสรีระ (ในชาติของสัตว์อื่น) นั้น ของมนุษย์ไม่มี ก็ใน
 หมู่มนุษย์ เขาเรียกต่างกันตามชื่อ ดูกรวาเสฏฐะ ก็ในหมู่
 มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการรักษาโคเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า
 ผู้นั้นเป็นชาวนา ไม่ใช่พราหมณ์ ดูกรวาเสฏฐะ อนึ่ง ในหมู่
 มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยศิลปมากอย่าง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า
 ผู้นั้นเป็นศิลปิน ไม่ใช่พราหมณ์ ดูกรวาเสฏฐะ อนึ่ง ในหมู่
 มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า
 ผู้นั้นเป็นพ่อค้า ไม่ใช่พราหมณ์ ดูกรวาเสฏฐะ อนึ่ง ในหมู่
 มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการรับใช้ผู้อื่น ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า
 ผู้นั้นเป็นคนรับใช้ ไม่ใช่พราหมณ์ ดูกรวาเสฏฐะ อนึ่ง ใน
 หมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยของที่เขาไม่ให้เลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้
 ว่า ผู้นี้เป็นโจร ไม่ใช่พราหมณ์ ดูกรวาเสฏฐะ อนึ่ง ใน
 หมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยศาสตราวุธเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า
 ผู้นั้นเป็นทหาร ไม่ใช่พวกพราหมณ์ ดูกรวาเสฏฐะ อนึ่ง
 ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยการงานของบุโรหิต ท่านจงรู้
 อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นเจ้าหน้าที่การบูชา ไม่ใช่พราหมณ์ ดูกร
 วาเสฏฐะ อนึ่ง ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดปกครองบ้าน และเมือง
 ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นี้เป็นพระราชา ไม่ใช่พราหมณ์ และเรา
 ก็ไม่เรียกบุคคลผู้เกิดในกำเนิดไหนๆ หรือเกิดจากมารดา
 (เช่นใดๆ) ว่าเป็นพราหมณ์ บุคคลถึงจะเรียกกันว่า ท่าน
 ผู้เจริญ ผู้นั้นก็ยังเป็นผู้มีกิเลสเครื่องกังวลอยู่นั่นเอง เราเรียก
 บุคคลผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ผู้ไม่ยึดมั่นนั้น ว่าเป็นพราหมณ์
 ผู้ใดแลตัดสังโยชน์ทั้งปวงได้แล้วไม่สะดุ้ง เราเรียกผู้นั้นผู้ล่วง
 กิเลสเครื่องข้อง ไม่ประกอบด้วยสรรพกิเลส ว่าเป็นพราหมณ์
 เราเรียกบุคคลผู้ตัดอุปนาหะดังชะเนาะ ตัณหาดังเชือกหนัง
 ทิฏฐิดังเชือกบ่วง พร้อมทั้งทิฏฐานุสัยประจุปม มีอวิชชาจุ
 ลิมสลักถอนขึ้นแล้ว ผู้ตรัสรู้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดไม่
 ประทุษร้าย อดกลั่นคำดำ การทบตีและการจองจำได้ เรา

สงคาตติ ^๑ วิสยุตติ	ตมห์ พุรุหิ พุราหุณ
เจตวาน ทฐี วรตตญจ	สนฺธาน ^๒ สหนุกัม
อุกฺกิตตปฺลิฆํ พุทฺธ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
อกโกสํ วรพฺนฺธญจ	อทุญฺโจ โย ตติกฺขติ
ขนฺติพลํ พฺลานีกํ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
อกโกธนํ ฐตฺวนตฺ ^๓	สีถฺวนตํ อนุสฺสทํ ^๔
ทนฺตํ อนุตฺติมสําริ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
วาริโปกฺขรปตฺเตว	อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิมฺปติ กามสฺส	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ	อิเชว ขยมตฺตโน
ปนฺนภาริ วิสยุตติ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
กมฺภีรปญฺญํ เมธาวิ	มคฺคามคฺคสฺส โกวิทํ
อุตฺตมตฺถํ อนุปฺปตฺตํ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
อัสสญฺจํ กหฺนุเจหิ	อนาคาเรหิ จฺญายิ
อโนกสําริ อปฺปิจฺจํ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
นิธาย ทนฺทํ ญฺเตสฺส	ตสฺเสสฺส ถาวเรสฺส จ
โย น หนฺติ น มาเตติ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
อวิรุทฺธํ วิรุทฺเธสฺส	อดตฺตทณฺฑเตสฺส นิพฺพุตํ
สาทาเนสฺส อนาทานํ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
ยสฺส ราโค จ โทโส จ	มานो มกฺโข จ ปาติโต
สาสโปริว อารคฺคา	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
อกกุกฺกสํ วิญญาปนี	กิริ สจฺจํ อุทฺธิรเย
ยาย นากิสฺเซ กิณฺจิ ^๕	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
โยปิ ^๖ ทิณฺว รสฺสํ วา	อนณฺณลฺลํ สุภาสุกํ
โลเก อทินฺนํ นามะติ ^๗	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ
อาสา ยสฺส น วิชฺชนฺติ	อสุมี โลเก ปรมฺหิ จ
นิราสาสํ วิสยุตติ	ตมห์ พุรุมิ พุราหุณ

๑ ย. สงคาตติ ๑

๒ ย. สนฺธาน ๑

๓ ย. วตฺวนตํ ๑

๔ ย. อนุสฺสทํ ๑

๕ ย. กณฺจิ ๑

๖ ย. โย จ ๑

๗ ย. นาทิยติ ๑

เรียกผู้มีขันติเป็นกำลังค้ำหมัพลงนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ เราเรียก
 บุคคลผู้ไม่โกรธ ผู้มีองค์ธรรมเป็นเครื่องกำจัด มีศีล ไม่มี
 กิเลสจุฬา ฝึกฝนแล้ว มีสรีระตั้งอยู่ในที่สุคนธ์ ว่าเป็น
 พราหมณ์ ผู้ใดไม่คิดในกามทั้งหลาย เหมือนน้ำบนใบบัว
 หรือดั่งเมล็ดพันธุ์ที่ตกจากบนปลายเหล็กแหลม เราเรียกผู้นั้นว่า
 เป็นพราหมณ์ ผู้ใดรู้ธรรมเป็นที่สิ้นทุกข์ของตนในภพนี้เอง
 เราเรียกผู้ปลงภาระผู้ไม่ประกอบแล้วนั้น ว่าเป็นพราหมณ์
 เราเรียกบุคคลผู้มีปัญญาอันเป็นไปในอารมณ์อันลึก มีเมธา
 จลาคในอุบายอันเป็นทางและมีไช้ทาง บรรลุประโยชน์อัน
 สูงสุด ว่าเป็นพราหมณ์ เราเรียกบุคคลผู้ไม่คลุกคลีด้วย
 คฤหัสถ์ และบรรพชิตทั้งสองพวก ผู้ไปได้ด้วยไม่มีความอาลัย
 ผู้ไม่มีความปรารถนา ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดวางอาชญาในสัตว์
 ทั้งหมด ทั้งเป็นสัตว์ที่ห้วนหวาด และมันคงไม่ฆ่าเอง ไม่ใช่
 ผู้อื่นให้ฆ่า เราเรียกผู้นั้นว่าพราหมณ์ เราเรียกบุคคลผู้ไม่
 พิโรธตอบในผู้พิโรธ ดับอาชญาในตนได้ ในเมื่อสัตว์
 ทั้งหมดมีความถื้อมัน ไม่มีความถื้อมัน ว่าเป็นพราหมณ์
 ผู้ใดทำราคะ โทสะ มานะ และมักขะให้ตกไป ดั่งเมล็ดพันธุ์
 ที่ตกจากปลายเหล็กแหลม เราเรียกผู้นั้นว่าพราหมณ์
 ผู้ใดกล่าววาจาสัตย์ อันไม่มีโทษให้ผู้อื่นรู้สึกได้ อันไม่เป็น
 เครื่องขัดใจคน เราเรียกผู้นั้นว่าพราหมณ์ แม้ผู้ใดไม่
 ถือเอาภณณะทั้งยาวหรือสั้น เล็กหรือใหญ่ งามหรือไม่งาม
 ที่เจ้าของไม่ให้ในโลก เราเรียกผู้นั้นว่าพราหมณ์ ผู้ใด
 ไม่มีความหวังทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า เราเรียกผู้ไม่มีความ
 หวัง ผู้ไม่ประกอบแล้วนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดไม่มีความ
 อาลัย ไม่มีความสงสัยเพราะรู้ทั่วถึง เราเรียกผู้บรรลุธรรมอัน
 หยั่งลงในอมตธรรมนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดล่วงธรรมเป็น
 เครื่องข้องทั้งสอง คือ บุญและบาปในโลกนี้ได้ เราเรียกผู้
 ไม่เศร้าโศก ปราศจากธุลี ผู้บริสุทธินั้น ว่าเป็นพราหมณ์
 เราเรียกบุคคลผู้ปราศจากมลทิน บริสุทธผ่องใสไม่ขุ่นมัว
 ดั่งดวงจันทร์ มีความเปลิดเปล็นในภพสิ้นแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์
 ผู้ใดล่วงวิชาประดุจทางสิ้น หรือดุจหล่มอันถอนได้ยาก เป็น
 เครื่องให้ท่องเที่ยวให้หลงนี้ได้ ข้ามถึงฝั่งแล้ว มีความเพ่งอยู่

ยสฺสาถยา น วิชฺชนฺติ	อณฺเวย อกถฺกถิ
อมโศกํ อนุปฺตํ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
โยธ ปุณฺณจ ปาปญฺจ	อุโสกํ อฺปจฺจกา
อโศกํ วิรชํ สฺพุทฺธิ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
จนฺทว วิมลํ สฺพุทฺธิ	วิปฺสนนํ อนาวิลํ
นนฺทิกาวปริกฺขิณํ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
โย อิมํ ปลิปลํ ทฺวคฺคํ	สํสารํ โมหมจฺจกา
ติณฺโณปาริ คโต ฌายี	อนเนช อกถฺกถิ
อนุปาทาย นิพฺพุโต	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
โยธ กามะ ปหนฺตฺวาน	อนาคาโร ปริพฺพเช
กามภวปริกฺขิณํ ^๑	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
โยธ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน	อนาคาโร ปริพฺพเช
กามภวปริกฺขิณํ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
หิตฺวา มานุสสํ โยคํ	ทิพฺพโยคํ อฺปจฺจกา
สพฺพโยควิสฺยุตฺตํ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
หิตฺวา รตฺตี อรติณฺจ	สํติฏฺฐํ นิรฺุปธิ
สพฺพโลกาภิกฺขุ วิริ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
จฺจุติ โย เวทิสฺสตาณํ	อฺปตฺตติณฺจ สพฺพโส
อสตฺถํ สฺสคํ พุทฺธิ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
ยสฺส คตฺติ น ชานนฺติ	เทวา กนฺธพฺพมานุสา
จีณาสวํ อรหนฺตํ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
ยสฺส ปุเร จ ปจฺจนา จ	มชฺเชน จ นตฺถิ กิณฺจณํ
อภิกฺขณํ อนาทานํ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
อุสสํ ปวริ วิริ	มเหสี วิชิตาวินํ
อนนฺชํ นฺหาตํ พุทฺธิ	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
ปฺพุเพนิวาสํ โย เวทิสฺส	สคฺคาปายณฺจ ปสฺสสฺสี ^๒
อโธ ชาติกฺขยํ ปตฺโต	ตมํ พุริมิ พุราหุณฺ
สมณฺเวยา เหาสา โลกสฺมี	นามโคตฺตํ ปกฺกปิตฺตํ
สมฺมจฺจุ ^๓ สมฺมทาคตํ	ตตฺถ ตตฺถ ปกฺกปิตฺตํ
ทิมฺมรตฺตมนฺนสฺยิตํ	ทิกฺกจิกตฺมชานนํ

๑ ย. ตณฺหาภวปริกฺขิณํ ๑

๒ ย. ปสฺสสฺสี ๑

๓ ย. สมฺมจฺจุ ๑

ไม่หวั่นไหว ไม่มีความสงสัย ดับแล้วเพราะไม่ถือมั่น
 เราเรียกผู้นั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดละกามได้ขาดแล้ว เป็น
 บรรพชิต เว้นรอบในโลกลี เราเรียกผู้มีกามและภพสิ้นรอบ
 แล้วนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดละตัณหาได้ขาดแล้ว เป็น
 บรรพชิต เว้นรอบในโลกลี เราเรียกผู้มีกามและภพสิ้นรอบ
 แล้วนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดละกามคุณอันเป็นของมนุษย์
 ล่วงกามคุณอันเป็นของทิพย์แล้ว เราเรียกผู้ไม่ประกอบด้วย
 กิเลสเครื่องประกอบทั้งปวงนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ เราเรียก
 บุคคลผู้ละความยินดีและความไม่ยินดี เป็นผู้เย็น ไม่มีอุปธิ
 ครอบงำโลกทั้งปวง ผู้แก้แล้วกล้านั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใคร่
 จุติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย โดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้
 ไม่ข้อง ผู้ไปดี ตรัสรู้แล้วนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ เทวดา
 คนธรรพ์และหมู่มนุษย์ไม่รู้คติของผู้ใด เราเรียกผู้นั้นผู้มีอาสวะ
 สิ้นแล้ว เป็นพระอรหันต์ ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใดไม่มีกิเลส
 เครื่องกังวลทั้งข้างหน้า ข้างหลัง และท่ามกลาง เราเรียกผู้
 ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ผู้ไม่ถือมั่นนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ เรา
 เรียกบุคคลผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้แก้แล้วกล้า ผู้แสวงหา
 คุณใหญ่ ผู้ชำนะแล้วโดยวิเศษ ผู้ไม่หวั่นไหว อาบเสร็จแล้ว
 ตรัสรู้แล้วนั้น ว่าเป็นพราหมณ์ ผู้ใคร่ญาณเครื่องระลึกชาติ
 ก่อนได้ เห็นสวรรค์และอบาย และบรรลุตถธรรมเป็นที่สิ้นชาติ
 เราเรียกผู้นั้น ว่าเป็นพราหมณ์ อันชื่อคือนามและโคตรที่กำหนด
 ตั้งไว้นี้ เป็นแต่สักว่าโวหารในโลก เพราะเกิดขึ้นมาตามชื่อ
 ที่กำหนดตั้งกันไว้ในกาลนั้นๆ ทิฏฐิอันนอนเนื่องอยู่ในหทัย
 สิ้นกาลนาน ของสัตว์ทั้งหลายผู้ไม่รู้ เมื่อสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ก็
 พრაภาวว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติ บุคคลจะเชื่อว่าเป็นคนชั่ว
 เพราะชาติก็หาไม่ จะเชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่
 ที่แท้ เชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม เชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะ
 กรรม เป็นชวานาเพราะกรรม เป็นศีลปินเพราะกรรม เป็น
 พ่อค้าเพราะกรรม เป็นคนรับใช้เพราะกรรม แม้เป็นโจร
 ก็เพราะกรรม แม้เป็นทหารก็เพราะกรรม เป็นปุโรหิตเพราะ
 กรรม แม้เป็นพระราชาที่เพราะกรรม บัณฑิตทั้งหลายมีปกติ
 เห็นปฏิจาสมุปบาท ฉลาดในกรรมและวิบาก ย่อมเห็นกรรม

อชานนฺตา โน จ^๑ พุรุหนฺติ ชาตียา โหติ พุราหุมนโณ
 น^๒ ขจุจา วสโล โหติ น ขจุจา โหติ พุราหุมนโณ
 กมฺมุนา^๓ วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พุราหุมนโณ
 กสฺสโก กมฺมุนา โหติ สิปฺปิโก โหติ กมฺมุนา
 วานิชฺโซ กมฺมุนา โหติ เปสฺสโก โหติ กมฺมุนา
 โจโรปี กมฺมุนา โหติ โยธาชีโวปี กมฺมุนา
 ยาสโก กมฺมุนา โหติ ราชายี โหติ กมฺมุนา
 เอวเมตํ ยถาภูตํ กมฺมํ ปสฺสนฺติ ปณฺทิตา
 ปฏิจฺจสมุปฺปาตทสสา กมฺมวิปากโกวิทา
 กมฺมุนา วตฺตติ โลโก กมฺมุนา วตฺตติ ปชา
 กมฺมนิ พนฺธนา สตุตา รตฺสสาณฺวิ ยายโต
 ตเปน พุรฺหุมนฺจิเรณ สยฺเมน ทเมน จ
 เอเตน พุราหุมนโณ โหติ เอตํ พุรฺหุมนมุตฺตมํ^๔
 ตีหิ วิชฺชาหิ สมฺปนฺโน สนฺโต จินฺนปฺนพฺกโว
 เอว วาเสฏฺฐ ชานาหิ พุรฺหุมา สกโก วิชานตฺตนฺติ ฯ

[๓๐๘]

เอว วุตฺเต วาเสฏฺฐการทฺวาชมาณวา ภควนฺตํ เอตทโวจํ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิภฺกฺขชิตํ วา อุกฺกฺขเชยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย
 มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺกฺเขยฺย อนฺธการเ วา เตลปฺชชิตํ ธาเรยฺย จกฺขุมฺนโต รูปานิ ทกฺขณฺตฺติ
 เอวเมว โภตา โคตเมน อนฺธกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอเต มยฺ ภวณฺตํ โคตมํ สรณํ
 คจฺฉาม ธมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺเปเต
 สรณฺจกเตติ^๕ ฯ

วาเสฏฺฐสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ ฯ

๑ ย. ปพฺรฺวณฺติ ฯ

๒ น ขจุจา พุราหุมนโณ โหติ น ขจุจา โหติ อพฺราหุมนโณ กมฺมุนา พุราหุมนโณ โหติ กมฺมุนา โหติ อพฺราหุมนโณ ฯ

๓ ย. สพฺพตฺถก กมฺมุนาติ ทิสฺสตี ฯ

๔ ย. พุราหุมนมุตฺตมํ ฯ

๕ ย. สรณากเตติ ฯ

นั้นแจ้งชัดตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายถูกผูกไว้ ในกรรม เหมือนลิ่มสลักของรถที่กำลังแล่นไปฉะนั้น บุคคล เชื่อว่าเป็นพราหมณ์ด้วยกรรมอันประเสริฐนี้ คือ ตบะพรหมจรรย์ สัจญมะ และทมะ กรรม ๔ อย่างนี้ เป็นกรรมอันสูงสุดของ พรหมทั้งหลาย ทำให้ผู้ประพฤติดังพร้อมด้วยวิชา ๓ ระเบียบ กิเลสได้ สิ้นภพใหม่แล้ว ดูกรวาเสฏฐะ ท่านจรรู้ว่าอย่างนี้ว่า ผู้ที่นั้นเชื่อว่าเป็นพรหม เป็นท้าวสักกะ ของบัณฑิตผู้รู้แจ้งทั้งหลาย.

[๓๐๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วาเสฏฐมาณพและการทวาทษมาณพ ได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระ โคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศ ธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนนายของท้าว เปิดของที่ปิด บอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือตามประทับไว้ในที่มืดด้วย หวังว่าผู้มีจักขุจะได้เห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์ทั้งสองนี้ ขอลงพระโคดมผู้เจริญกับทั้ง พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็น สรรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งสองว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฉะนี้แล.

จบ วาเสฏฐสูตร ที่ ๘.

สุกสุตต์

[๓๐๙]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เชตวนเ อนาถปิณฑิกสุส อารามे ๑
เตน โข ปน สมเยน สุโก มาณโว โตเทยยุปฺตุโต สาวตถิยํ ปฏิวสติ อณฺดรสุส
คหปติสุส นิเวสเน เกณจิเทว กรณิเยน ๑ อถ โข สุโก มาณโว โตเทยยุปฺตุโต ยสุส
คหปติสุส นิเวสเน ปฏิวสติ ตํ คหปติํ เอตทโวจ สุตเมตํ คหปติ อวิวิตฺตา สาวตถิ
อรหุเตหิ กิ^๑ นุ ขวชฺช สมณํ วา พุราหุณณํ วา ปยิริปาเสยฺยามาติ ๑ อยํ ภนฺเต ภควา สาวตถิยํ
วิหริติ เชตวนเ อนาถปิณฑิกสุส อารามे ตํ ภนฺเต ภควนฺตํ ปยิริปาสสุตฺติ ๑

[๓๑๐]

อถ โข สุโก มาณโว โตเทยยุปฺตุโต ตสุส คหปติสุส ปฏิสสุตฺวา เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณิยํ วิตฺติสารถฺวา
เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สุโก มาณโว โตเทยยุปฺตุโต ภควนฺตํ เอตทโวจ
พุราหุณณา โภ โคตม เอวมาหํสุ คหฺนุโจ อาราชโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ น ปพฺพชิตो
อาราชโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสฺลนฺติ อธิ ภวํ โคตโม กิมาหาติ ๑ วิชฺชาวาทิ โข อหเมตฺถ
มาณว นาหเมตฺถ เอกิสฺวาโท คิหิสฺส วาหํ มาณว ปพฺพชิตสุส วา มิจุฉาปฺปฏิปตฺตี^๒ ๑ วณฺณเมมิ
คิหิ วาหิ มาณว ปพฺพชิตอ วา มิจุฉาปฺปฏิปนฺโน มิจุฉาปฺปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ น อาราชโก
โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํ คิหิสฺส วาหํ มาณว ปพฺพชิตสุส วา สมฺมาปฺปฏิปตฺตี วณฺณเมมิ คิหิ
วา หิ มาณว ปพฺพชิตอ วา สมฺมาปฺปฏิปนฺโน สมฺมาปฺปฏิปตฺตาธิกรณเหตุ อาราชโก โหติ ฌายํ
ฌมฺมํ กุสฺลนฺติ ๑

[๓๑๑]

พุราหุณณา โภ โคตม เอวมาหํสุ มหตฺถมิตํ มหากิจฺจํ มหาธิกรณํ มหาสมารมฺภํ
จฺจรวาสกมฺมญฺ्ञานํ มหปฺพลํ โหติ อปฺปตฺถมิตํ อปฺปกิจฺจํ อปฺปาธิกรณํ อปฺปสมารมฺภํ
ปพฺพชชากมฺมญฺ्ञานํ อปฺปปฺพลํ โหติ อธิ ภวํ โคตโม กิมาหาติ ๑ เอตฺถปิ โข อหํ มาณว
วิชฺชาวาทิ นาหเมตฺถ เอกิสฺวาโท อตฺถิ มาณว กมฺมญฺ्ञานํ มหตฺถํ มหากิจฺจํ มหาธิกรณํ
มหาสมารมฺภํ วิปชฺชมานํ อปฺปปฺพลํ โหติ อตฺถิ มาณว กมฺมญฺ्ञานํ มหตฺถํ มหากิจฺจํ
มหาธิกรณํ มหาสมารมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺพลํ โหติ อตฺถิ มาณว กมฺมญฺ्ञานํ อปฺปตฺถํ
อปฺปกิจฺจํ อปฺปาธิกรณํ อปฺปสมารมฺภํ วิปชฺชมานํ อปฺปปฺพลํ โหติ อตฺถิ มาณว กมฺมญฺ्ञานํ

๑ ย. กนฺนุ ๑

๒ ย. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสติ ๑

๕. สุกกุตต

ทรงโปรดสุกกุตต

[๗๐๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี. สมัยนั้น สุกกุตตโคตมบุตรอาศัยอยู่ในนิเวศน์ของคฤหบดีผู้หนึ่ง ในพระนครสาวัตถี ด้วยกรณียกิจบางอย่าง. ครั้งนั้น สุกกุตตโคตมบุตร ได้กล่าวกะ คฤหบดีที่ตนอาศัยอยู่ในนิเวศน์ของเขานั้นว่า ท่านคฤหบดี ข้าพเจ้าได้สดับมาดังนี้ว่า พระนคร สาวัตถี ไม่ว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลายเลย วันนี้เราจะพึงเข้าไปนั่งใกล้สมณะ หรือพรหมณ์ผู้ไหนหนอ?

คฤหบดีได้กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ท่านจงเข้าไปนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคพระองค์ นั้นเถิด.

[๗๑๐]

ลำดับนั้น สุกกุตตโคตมบุตรรับคำคฤหบดีนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตม พรหมณ์ทั้งหลาย กล่าวกันอย่างไรว่า คฤหบดีท่านนั้นเป็นผู้ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกไปจากทุกข์ บรรพชิตไม่เป็นผู้ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกไปจากทุกข์ ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมตรัสว่าอย่างไร?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมานพ ในเรื่องนี้ เราแยกออกกล่าว เราไม่รวมกล่าว เรา พรรณนา การปฏิบัติผิดของคฤหบดี หรือของบรรพชิต ดูกรมานพ จริงอยู่ คฤหบดี หรือบรรพชิต ปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้ไม่ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกไปจากทุกข์ เพราะเหตุแห่งอธิกรณ์ คือการปฏิบัติผิด ดูกรมานพ เราพรรณนาการปฏิบัติชอบของคฤหบดี หรือของบรรพชิต จริงอยู่คฤหบดี หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว เชื่อว่าเป็นผู้ยินดีกุศลธรรมเครื่องนำออกไปจากทุกข์ เพราะเหตุแห่งอธิกรณ์คือการปฏิบัติชอบ.

ฐานะการทำงานของคฤหบดีและบรรพชิต

[๗๑๑]

สุ. ท่านพระโคตม พรหมณ์ทั้งหลายกล่าวกันอย่างไรว่า ฐานะแห่งการงาน ของฆราวาส มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอธิกรณ์มาก มีการเริ่มมาก ย่อมมีผลมาก (ส่วน)ฐานะแห่งการงานฝ่ายบรรพชา มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอธิกรณ์น้อย มีการเริ่มน้อย ย่อมมีผลน้อย ในเรื่องนี้ท่านพระโคตมตรัสว่าอย่างไร?

พ. ดูกรมานพ แม้ในเรื่องนี้ เราก็แยกออกกล่าว เราไม่รวมกล่าว ดูกรมานพ ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอธิกรณ์มาก มีการเริ่มมาก เมื่อวิบัติ มีผลน้อย มีอยู่ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอธิกรณ์มาก มีการเริ่มมาก เมื่อเป็นสมบัติ มีผลมากมีอยู่ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอธิกรณ์น้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อวิบัติ มีผลน้อย มีอยู่ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอธิกรณ์น้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อเป็นสมบัติ มีผลมากมีอยู่.

อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ ฯ

[๗๑๒]

กตมฺ^๑ มาณว กมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ มหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ มหาสमारมฺภํ วิปชฺชมานํ
 อุปฺปปฺผลํ โหติ กสิ โข มาณว กมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ มหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ มหาสमारมฺภํ
 วิปชฺชมานํ อุปฺปปฺผลํ โหติ ฯ กตมณฺจ มาณว กมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ มหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ
 มหาสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ กสิเยว โข มาณว กมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ มหาทิจฺจํ
 มหาธิกรณํ มหาสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ ฯ กตมณฺจ มาณว กมฺมฏฺฐานํ
 อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ วิปชฺชมานํ อุปฺปปฺผลํส โหติ วณิชฺชา โข
 มาณว กมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ วิปชฺชมานํ อุปฺปปฺผลํ
 โหติ ฯ กตมณฺจ มาณว กมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ
 สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ วณิชฺชาเยว โข มาณว กมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ
 อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ ฯ

[๗๑๓]

เสยฺยถาปี มาณว กสิกมฺมฏฺฐานํ มหตฺถมฺหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ มหาสमारมฺภํ วิปชฺชมานํ
 อุปฺปปฺผลํ โหติ เอวเมว โข มาณว จรราวาสกมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ มหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ
 มหาสमारมฺภํ วิปชฺชมานํ อุปฺปปฺผลํ โหติ ฯ เสยฺยถาปี มาณว กสิเยว กมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ
 มหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ มหาสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ เอวเมว โข มาณว
 จรราวาสกมฺมฏฺฐานํ มหตฺถํ มหาทิจฺจํ มหาธิกรณํ มหาสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ
 โหติ ฯ เสยฺยถาปี มาณว วณิชฺชากมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ
 วิปชฺชมานํ อุปฺปปฺผลํ โหติ เอวเมว โข มาณว ปพฺพชฺชากมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ
 อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ วิปชฺชมานํ อุปฺปปฺผลํ โหติ ฯ เสยฺยถาปี มาณว วณิชฺชาเยว
 กมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหติ
 เอวเมว โข มาณว ปพฺพชฺชากมฺมฏฺฐานํ อุปฺปตฺถํ อุปฺปทิจฺจํ อุปฺปาทิกรณํ อุปฺปสमारมฺภํ
 สมฺปชฺชมานํ มหปฺผลํ โหตีติ ฯ

[๗๑๔]

พฺราหฺมณา โภ โคตม ปณฺจ ฐมฺเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุส กิริยา ย กุสฺลสุส
อาราธนา ยติ ฯ เอ เต มาณว พฺราหฺมณา ปณฺจ ฐมฺเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุส กิริยา ย

๑ ย. กตมณฺจ ฯ

[๗๑๒]

ดูกรรมาณพ ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย เป็นไฉน ดูกรรมาณพ ฐานะแห่งการงาน คือ การไถที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย. ส่วน ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก เป็นไฉน ฐานะแห่งการงาน คือ การไถนั้นแล ที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก. อนึ่ง ฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย เป็นไฉน ฐานะแห่งการงาน คือ การค้าขาย ที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย. ส่วนฐานะแห่งการงานที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก เป็นไฉน ฐานะแห่งการงาน คือ การค้าขายนั้นแล ที่มีความต้องการน้อย มีอิทธิธมน้อย มีกิจน้อย มีความเริ่มน้อย เมื่อเป็น สมบัติ ย่อมมีผลมาก.

[๗๑๓]

ดูกรรมาณพ เปรียบเหมือนฐานะคือกสิกรรม ที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีความเริ่มมาก เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย ฉนใด ฐานะแห่งการงานของฆราวาส ก็ฉนนั้นเหมือนกัน ที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย. ฐานะคือ กสิกรรมนั้นแล ที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก ฉนใด ฐานะแห่งการงานของฆราวาสก็ฉนนั้นเหมือนกัน ที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอิทธิธมมาก มีการเริ่มมาก เมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก. การงานคือการค้าขาย ที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย ฉนใด ฐานะแห่งการงานฝ่ายบรรพชาก็ฉนนั้นเหมือนกัน ที่มีความ ต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อวิบัติ ย่อมมีผลน้อย. ฐานะแห่ง การงานคือการค้าขายนั้นแล ที่มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อยเมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก ฉนใด ฐานะแห่งการงานฝ่ายบรรพชาก็ฉนนั้นเหมือนกัน ที่มี ความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอิทธิธมน้อย มีการเริ่มน้อย เมื่อเป็นสมบัติ ย่อมมีผลมาก.

บัญญัติธรรม ๕ ประการ

[๗๑๔]

สุ. ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติธรรม ๕ ประการเพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล.

พ. ดูกรรมาณพ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติธรรม ๕ ประการ เพื่อทำบุญ เพื่อยินดี กุศล

กุสละสุส อาราธนาย สเจ เต อครุ สาธุ เต ปณฺจ ฌมฺเม อิมสฺมี^๑ ปริสตี^๒ ภาสสุตฺติ ฯ น โข^๓
โก โคตม ครุ ยตฺถสุสฺส ภวนฺโต วา นิสินฺนา ภวนฺตรูปา วาติ ฯ เตนฺหิ มาณว ภาสสุตฺติ ฯ

[๗๑๕]

สจฺจํ โข โก โคตม พุราหุมนฺนา ปจฺมํ ฌมฺมํ ปณฺธเปนฺติ ปุณฺณสุส กิริยาย กุสละสุส
อาราธนาย ตปํ โข โก โคตม พุราหุมนฺนา ทฺติยํ ฌมฺมํ ปณฺธเปนฺติ ปุณฺณสุส กิริยาย กุสละสุส
อาราธนาย พุราหุมนฺจิริยํ โข โก โคตม พุราหุมนฺนา ตฺติยํ ฌมฺมํ ปณฺธเปนฺติ ปุณฺณสุส กิริยาย
กุสละสุส อาราธนาย อชฺฌเนนํ โข โก โคตม พุราหุมนฺนา จตุตฺถํ ฌมฺมํ ปณฺธเปนฺติ ปุณฺณสุส
กิริยาย กุสละสุส อาราธนาย จาคํ โข โก โคตม พุราหุมนฺนา ปณฺจมํ ฌมฺมํ ปณฺธเปนฺติ
ปุณฺณสุส กิริยาย กุสละสุส อาราธนาย พุราหุมนฺนา โก โคตม อิมเ ปณฺจ ฌมฺเม ปณฺธเปนฺติ
ปุณฺณสุส กิริยาย กุสละสุส อาราธนายาติ อิทฺ ภวํ โคตโม กิมาหาติ ฯ

[๗๑๖]

กึ ปน มาณว อตฺถิ กจิ พุราหุมนฺนํ เอกพุราหุมนฺโณปิ ย เอวมาห อหํ อิมสํ ปณฺจนฺนํ
ฌมฺมานํ สยฺ^๔ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา วิปากํ ปเวเทมิตฺติ ฯ โน หิโก โก โคตม ฯ กึ ปน มาณว
อตฺถิ โกจิ พุราหุมนฺนํ เอกาจริโยปิ เอกาจริยปาจริโยปิ ยาว สตฺตมา อาจริยมหฺยุคา โย
เอวมาห อหํ อิมสํ ปณฺจนฺนํ ฌมฺมานํ สยฺ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา วิปากํ ปเวเทมิตฺติ ฯ โน หิโก
โก โคตม ฯ กึ ปน มาณว เยปิ เต พุราหุมนฺนํ ปุพฺพกา อิสฺโย มนฺตานํ กตฺตาโร มนฺตานํ
ปวตฺตาโร เยสมิทํ เอตฺรหิ พุราหุมนฺนํ^๕ โปราณํ มนฺตปทํ คีตํ ปวตฺตํ สมิทิตํ ตทฺนุคายนฺติ
ตทฺนุภาสฺนติ ภาสิตมฺนุภาสฺนติ วาจิตมฺนวาเจนฺติ เสยฺยถิทํ อฏฺฐโก วามโก วามเทโว
เวสฺสสามิตฺโต ยมตฺถกฺติ อังคีรฺโส ภารทฺวาโซ วาเสฏฺโฐ กสฺสโป ภคฺุ เตปิ เอวมาหํสฺสุ มยฺ
อิมสํ ปณฺจนฺนํ^๖ สยฺ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา วิปากํ ปเวเทมาติ ฯ โน หิโก โก โคตม ฯ

[๗๑๗]

อิตฺติ กิร มาณว นตฺถิ โกจิ พุราหุมนฺนํ เอกพุราหุมนฺโณปิ โย เอวมาห อหํ อิมสํ
ปณฺจนฺนํ ฌมฺมานํ สยฺ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา วิปากํ ปเวเทมิตฺติ นตฺถิ โกจิ พุราหุมนฺนํ
เอกาจริโยปิ เอกาจริยปาจริโยปิ ยาว สตฺตมา อาจริยมหฺยุคา โย เอวมาห อหํ อิมสํ
ปณฺจนฺนํ ฌมฺมานํ สยฺ อภิญฺญา สจฺจิกตฺวา วิปากํ ปเวเทมิตฺติ เยปิ เต พุราหุมนฺนํ ปุพฺพกา
อิสฺโย มนฺตานํ กตฺตาโร มนฺตานํ ปวตฺตาโร เยสมิทํ เอตฺรหิ พุราหุมนฺนํ โปราณํ มนฺตปทํ

๑ อิมิสฺสนฺติ ปาเจน ภวิตพฺพํ ฯ

๒ ยฺ. ปริสตี ฯ

๓ ยฺ. น โข เม ฯ

๔ ยฺ. สยฺนฺติ นตฺถิ ฯ

๕ ยฺ. พุราหุมนฺนาติ ทิสฺสตี ฯ

๖ ยฺ. เอตฺถนฺตเร ฌมฺมานนฺติ ทิสฺสตี ฯ

นั่นเหล่าไหน ถ้าท่านไม่หนักใจ เราขอโอกาส ขอตานจงกล่าวธรรม ๕ ประการนั้นในบริษัทนี้เถิด.

สุ. ท่านพระโคตม ณ ที่ที่พระองค์หรือท่านผู้เป็นดังพระองค์ประทับนั่งอยู่ ข้าพเจ้าไม่มีความหนักใจเลย.

พ. ถ้าอย่างนั้น เชิญกล่าวเถิดมณพ.

[๗๑๕]

สุ. ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติธรรมข้อที่ ๑ คือ สัจจะเพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ย่อมบัญญัติข้อที่ ๒ คือ ตบะ ข้อที่ ๓ คือ พรหมจรรย์ ข้อที่ ๔ คือ การเรียนมนต์ ข้อที่ ๕ คือ การบริจาค เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติธรรม ๕ ประการนี้ เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมตรัส ว่าอย่างไร?

[๗๑๖]

คุณมณพ ก็บรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย แม้พราหมณ์คนหนึ่ง เป็นผู้ใดใครก็ตามที่กล่าวอย่างนี้ว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว เสวยผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้ มีอยู่หรือ?

สุ. ข้อนี้ห้ามมิได้ ท่านพระโคตม.

พ. คุณมณพ ก็แม้อาจารย์คนหนึ่ง แม้อาจารย์ของท่านคนหนึ่ง ตลอด ๗ ชั่วโมงของพวกพราหมณ์ เป็นผู้ใดใครก็ตามที่กล่าวอย่างนี้ว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว เสวยผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้ มีอยู่หรือ?

สุ. ข้อนี้ห้ามมิได้ ท่านพระโคตม.

พ. คุณมณพ ก็แม้ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสามิตร ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีรส ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนต์ เป็นผู้บอกมนต์ พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้ จับตาม กล่าวตามซึ่งบทมนต์เท่านั้น ที่ท่านจับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่านกล่าวไว้แล้ว บอกไว้ แม้ท่านเหล่านั้นได้กล่าวแล้วอย่างนี้ว่าเราทั้งหลายทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง เสวยผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้ มีอยู่หรือ?

สุ. ข้อนี้ห้ามมิได้ ท่านพระโคตม.

[๗๑๗]

พ. คุณมณพ ได้ทราบกันดังนี้ว่า บรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย ไม่มีพราหมณ์ แม้คนหนึ่งจะเป็นผู้ใดใครก็ตามที่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง แล้ว เสวยผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้ ไม่มีแม้อาจารย์คนหนึ่ง แม้อาจารย์ของอาจารย์คนหนึ่ง ตลอด ๗ ชั่วโมงของพวกพราหมณ์นี้ จะเป็นผู้ใดใครก็ตามที่ได้กล่าวอย่างนี้ว่าเราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว คือ เสวยผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้ แม้ฤาษีทั้งหลายผู้เป็น บูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสามิตร ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีรส ฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภคุ เป็นผู้แต่ง มนต์ เป็นผู้บอกมนต์ พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้ จับตาม กล่าวตาม ซึ่งบทมนต์เท่านั้น ที่ท่าน จับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้

คีตํ ปวุตฺตํ สมฺมิตํ ตทณฺคายนฺติ ตทณฺภาสณฺติ ภาสิตมฺนฺภาสณฺติ วาจิตมฺนวาเจณฺติ เสยฺยถิํ
 อญฺจโก วามโก วามเทโว เวสฺสสมิตฺโต ยมตคฺคิ อังคีรโส ภารทฺวาโช วาเสฏฺฐโจ กสฺสโป
 ภกุ เตปิ น เอวมาหํสุ มยฺ อิมสํ ปณฺจนํ ฌมฺมานํ สยฺ อภิญฺญา สจฺจิกถฺวา วิปากํ
 ปเวเทมาติ เสยฺยถาปิ มาณว อนฺธเวณิ ปรีปฺราสฺสตุตา ปรีโมปิ น ปสฺสติ มชฺฌิโมปิ น
 ปสฺสติ ปจฺฉิโมปิ น ปสฺสติ เอวเมว โข มาณว อนฺธเวณฺณูปมํ มณฺเฒ พุราหุมนานํ ภาสิตํ
 สมฺปชฺชติ ปรีโมปิ น ปสฺสติ มชฺฌิโมปิ น ปสฺสติ ปจฺฉิโมปิ น ปสฺสตีติ ๑

[๗๑๘]

เอวํ วุตฺเต สฺสโก มาณโว โตทยฺยปฺตฺโต ภควโต^๑ อนฺธเวณฺณูปมฺเมน วุจฺจมาโน กุปีโต
 อนตฺตมโน ภควนฺตํเยว ขขเสนฺโต ภควนฺตํเยว วมฺเภนฺโต ภควนฺตํเยว วทมาโน สมฺโณ
 โคตโม ปาปิโต^๒ ภวิสฺสตีติ ภควนฺตํ เอตทโวจ พุราหุมนฺ^๓ โคตม โปกฺขรสาติ โอปมณฺโณ
 สุกควนิโก เอวมาห เอวเมว โข^๔ ปนิเม เก สมณฺพุราหุมนฺ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา
 อลฺมรียณฺณทสฺสนวิเสสํ ปฏฺิขานนฺติ เตสฺมิตํ ภาสิตํ หสฺสกํเยว สมฺปชฺชติ นามกํเยว
 สมฺปชฺชติ วิตฺตกํเยว สมฺปชฺชติ ตฺวจฺจนกํเยว สมฺปชฺชติ กถํ หิ นาม มนุสฺสสฺสวโต อุตฺตริ
 มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณฺณทสฺสนวิเสสํ ฌสฺสตีติ วา ทกฺขิตฺติ^๕ วา สจฺจํ วา กริยฺสตีติ เนตํ จานํ
 วิชฺชตีติ ๑ ก็ ปน มาณว พุราหุมนฺ โปกฺขรสาติ โอปมณฺโณ สุกควนิโก สพฺเพสํเยว
 สมณฺพุราหุมนานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาตีติ ๑ สกายปี หิ โภ โคตม ปุณฺณิกาย
 ทาสียา พุราหุมนฺ โปกฺขรสาติ โอปมณฺโณ สุกควนิโก^๖ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ
 กุโต ปน สพฺเพสํเยว สมณฺพุราหุมนานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานิสฺสตีติ ๑

[๗๑๙]

เสยฺยถาปิ มาณว ขจฺจนฺโธ ปรีโส โส^๗ น ปสฺสเสยฺย กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย
 นีลกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย ปิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย โลหิตกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย
 มณฺเชฏฺฐกานิ รูปานิ น ปสฺสเสยฺย สมวิสมานิ น ปสฺสเสยฺย ตารกรูปานิ น ปสฺสเสยฺย จนฺทิมสฺสุริเย
 โส เอวํ วเทยฺย นตฺถิ กณฺหสฺสูกานิ รูปานิ นตฺถิ กณฺหสฺสูกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ นตฺถิ
 นีลกานิ รูปานิ นตฺถิ นีลกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ นตฺถิ ปิตกานิ รูปานิ นตฺถิ ปิตกานํ รูปานํ
 ทสฺสาวิ นตฺถิ โลหิตกานิ รูปานิ นตฺถิ โลหิตกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ นตฺถิ มณฺเชฏฺฐกานิ รูปานิ
 นตฺถิ มณฺเชฏฺฐกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ นตฺถิ สมวิสมํ นตฺถิ สมวิสมสฺส ทสฺสาวิ นตฺถิ ตารกรูปา

๑ ย. ภควตา ๑

๒ ย. ปาปิโก ๑

๓ ย. พุราหุมนฺ โภ ๑

๔ ย. ไซติ นตฺถิ ๑

๕ ย. ทกฺขิตฺติ ๑

๖ ย. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท ทิสฺสตีติ ๑

๗ ย. โสติ นตฺถิ ๑

ถูกต้อง บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่านกล่าวไว้ บอก ไว้ แม้ท่านเหล่านั้นก็ไม่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว เสาวยผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้ ดูกรมาณพ เปรียบเหมือนแถวคนตาบอดซึ่งเกาะ กันต่อๆ ไป แม้คนต้นก็ไม่เห็น คนกลางก็ไม่เห็น คนหลังก็ไม่เห็น ฉันทิ ภาณิตของพราหมณ์ ทั้งหลายเห็นจะเปรียบได้กับแถวคนตาบอด ฉันทิ นั้น คือ แม้คนชั้นต้นก็ไม่เห็น แม้คนชั้นกลางก็ไม่เห็น แม้คนชั้นหลังก็ไม่เห็น.

[๗๑๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภมาณพโตทยบุตร ถูกพระผู้มีพระภาคตรัสเปรียบด้วยแถวคนตาบอด โกรธ ขัดใจ เมื่อจะคำติเตียนว่ากล่าวพระผู้มีพระภาคว่า พระ สมณโคดม จักถึงความลามกเสียแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระโคดม พราหมณ์ โปกขรสาติโอมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภกวัน ได้กล่าวอย่างนี้ว่า อย่างนี้นั้นแหละ ก็สมณพราหมณ์เหล่าไฉน ย่อมปฏิญาณญาณทัสสนะพิเศษ ของพระอริยะอย่างสามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ภาณิตนี้ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมถึงความป็นภานิต นำหัวเราะที่เดียวหรือ ย่อมถึงความเลวทรามที่เดียวหรือ ย่อมถึงความว่างที่เดียวหรือ ย่อมถึงความเปล่าที่เดียวหรือถ้าเช่นนั้น มนุษย์จักรู้ จักเห็น หรือจักทำให้แจ้งชัดซึ่งญาณทัสสนะพิเศษ ของพระอริยะอย่างสามารถยิ่งกว่าธรรมคาของมนุษย์ได้อย่างไร ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

พ. ดูกรมาณพ ก็พราหมณ์โปกขรสาติโอมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภกวัน กำหนดรู้ใจของสมณพราหมณ์ทั้งสิ้นด้วยใจของตนหรือ?

สุ. ท่านพระโคดม พราหมณ์โปกขรสาติโอมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภกวัน ย่อมกำหนดรู้ใจของนางปุลณิกาทาฬิของตนด้วยใจของตนเองเท่านั้น ก็ที่ไหนจักกำหนดรู้ใจของสมณพราหมณ์ทั้งสิ้นด้วยใจของตนได้เล่า.

[๗๑๙]

พ. ดูกรมาณพ เปรียบเหมือนบุรุษตาบอดแต่กำเนิด เขาไม่เห็นรูปดำ รูปขาวไม่เห็นรูปเขียว รูปเหลือง รูปแดง รูปสีชมพู รูปที่เสมอ และไม่เสมอ หมู่ดาว ดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ เขาพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่มีรูปดำ รูปขาว ไม่มีคนเห็นรูปดำ รูปขาว ไม่มีรูปเขียว ไม่มีคนเห็นรูปเขียว ไม่มีรูปเหลือง ไม่มีคนเห็นรูปเหลือง ไม่มีรูปแดง ไม่มีคนเห็นรูปแดง ไม่มีรูปสีชมพู ไม่มีคนเห็นรูปสีชมพู ไม่มีรูปที่เสมอและไม่เสมอ ไม่มี คนเห็นรูปที่เสมอและไม่เสมอ ไม่มีหมู่ดาว ไม่มีคนเห็นหมู่ดาว ไม่มีดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ไม่มีคนเห็นดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ เราไม่รู้ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่มี เมื่อเขา กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวชอบหรือมาณพ?

สุ. ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคดม รูปดำรูปขาวมี คนเห็นรูปดำรูปขาวก็มี รูปเขียวมีคนเห็นรูปเขียวก็มี รูปแดงมี คนเห็นรูปแดงก็มี รูปสีชมพูมี คนเห็นรูปสีชมพูก็มี รูปที่เสมอ และไม่เสมอมี คนเห็นรูปเสมอและไม่เสมอก็มี หมู่ดาวมี คนเห็นหมู่ดาวก็มี ดวงจันทร์ดวง อาทิตย์มี คนเห็นดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็มี เราไม่รู้ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่มี ผู้ที่กล่าวดังนี้ ไม่ใช่ชื่อว่ากล่าวชอบ ท่านพระโคดม.

พ. ดูกรมาณพ พราหมณ์โปกขรสาติโอมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภกวัน ก็ฉันทิ นั้น เหมือนกันแล เป็นคนบอด ไม่มีจักขุ เขาจักรู้จักเห็นจักทำให้แจ้งชัด ซึ่งญาณทัสสนะพิเศษของ พระอริยะอย่างสามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้หรือหนอ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

นิ นคฺติ ตารกรูปานํ ทสฺสาวิ นคฺติ จนฺทิมสุริยา นคฺติ จนฺทิมสุริยานํ ทสฺสาวิ อหเมตํ น
 ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามิ ตสฺมา ตํ^๑ นคฺถิติ สมฺมา นฺ โข โส มาณว วทมานโน วทยุยาติ ฯ
 โน หิํ โก โคตม อคฺติ กณฺหสูกกานํ รูปานํ อคฺติ กณฺหสูกกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ อคฺติ
 นีลกานํ รูปานํ อคฺติ นีลกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ อคฺติ ปิตกานํ รูปานํ อคฺติ ปิตกานํ รูปานํ
 ทสฺสาวิ อคฺติ โลหิตกานํ รูปานํ อคฺติ โลหิตกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ อคฺติ มณฺเชฏฺฐกานํ รูปานํ
 อคฺติ มณฺเชฏฺฐกานํ รูปานํ ทสฺสาวิ อคฺติ สมวิสมํ อคฺติ สมวิสมสฺส ทสฺสาวิ อคฺติ ตารกรูปานํ
 อคฺติ ตารกรูปานํ ทสฺสาวิ อคฺติ จนฺทิมสุริยา อคฺติ จนฺทิมสุริยานํ ทสฺสาวิ อหเมตํ น
 ชานามิ อหเมตํ น ปสฺสามิ ตสฺมา ตํ^๒ นคฺถิติ น หิ^๓ โก โคตม สมฺมา วทมานโน วทยุยาติ ฯ
 เอวเมว โข มาณว พฺราหฺมโณ ปกฺขรสาติ โอปมณฺโณ สุกควนิโก อนุโธ อจฺจุโก โส
 วต อุตฺตรี มนุสฺสสมฺมา อลมรียณณทสฺสนวิเสสํ ฌตฺสติ วา ทกฺขิณี วา สจฺฉิ วา
 กริสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๗๒๐]

ตํ ก็ มณฺณลลิตี มาณว เข ปน^๔ เต โกสลิกา^๕ พฺราหฺมณมหาสาธา เสยฺยถิํ จงฺกิ
 พฺราหฺมโณ ตารุกฺโข พฺราหฺมโณ ปกฺขรสาติ พฺราหฺมโณ ชาณฺสฺโสณิ พฺราหฺมโณ ปิตา
 วา เต โตเทยฺโย กตมา เนสํ เสยฺยา ยํ วา เต สัมมจฺญา^๖ วาจํ ภาเสยฺยํ ยํ วา อสัมมจฺญาตี^๗ ฯ
 สัมมจฺญา โก โคตม ฯ กตมา เตสํ เสยฺยา ยํ วา เต มนฺดา วาจํ ภาเสยฺยํ ยํ วา อมนฺดาตี ฯ
 มนฺดา โก โคตม ฯ กตมา เตสํ เสยฺยา^๘ ยํ วา เต ปฏฺฐิสฺสงฺขา ยาจํ ภาเสยฺยํ ยํ วา อปฺปฏฺฐิสฺสงฺขา
 ยาติ ฯ ปฏฺฐิสฺสงฺขา โก โคตม ฯ กตมา เตสํ เสยฺยา^๙ ยํ วา เต อตฺถสณฺหิตํ วาจํ ภาเสยฺยํ ยํ
 วา อนตฺถสณฺหิตนฺติ ฯ อตฺถสณฺหิตํ โก โคตม ฯ

[๗๒๑]

ตํ ก็ มณฺณลลิตี มาณว ยถิ เอวํ สนฺเต พฺราหฺมณเณ ปกฺขรสาตินา โอปมณฺเณ
 สุกควนิเกณ สัมมจฺญา วาจา ภาสีตา อสัมมจฺญาตี^{๑๐} ฯ สัมมจฺญา โก โคตม ฯ มนฺดา วาจา

๑ ย. ตนฺติ นคฺติ ฯ

๒ ย. ตนฺติ นคฺติ ฯ

๓ ย. น หิ โส โก ฯ

๔ ย. ปน สทฺโท นคฺติ ฯ

๕ ย. โกสลิกา ฯ

๖ ย. สมฺมุตฺตา ฯ

๗ ย. อสมฺมุตฺตา ฯ

๘ ย. เสยฺโย ฯ

๙ ย. เสยฺโย ฯ

๑๐ ย. อสมฺมุตฺตา วาติ ฯ

[๓๒๐]

คุณครมาณพ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน พราหมณ์มหาศาลชาวโกศลคือ จังกี พราหมณ์ ตารุกขพราหมณ์ โปกขรชาติพราหมณ์ ชาณุโสณิพราหมณ์ หรือโตเทยพราหมณ์ บิดาของท่าน วาจาดีที่พราหมณ์มหาศาลเหล่านั้นกล่าวตามสมมติ หรือไม่ตามสมมติ เป็นอย่างไร?

สุ. ตามสมมติ ท่านพระโคตม.

พ. วาจาดีที่พราหมณ์มหาศาลเหล่านั้นพิจารณาแล้วจึงกล่าว หรือไม่พิจารณาแล้วจึงกล่าว เป็นอย่างไร?

สุ. พิจารณาแล้ว ท่านพระโคตม.

พ. วาจาดีที่พราหมณ์มหาศาลเหล่านั้นรู้แล้วจึงกล่าว หรือว่าไม่รู้แล้วจึงกล่าว เป็นอย่างไร?

สุ. รู้แล้ว ท่านพระโคตม.

พ. วาจาดีอันประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ที่พราหมณ์มหาศาลเหล่านั้นกล่าว เป็นอย่างไร?

สุ. ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านพระโคตม.

[๓๒๑]

พ. คุณครมาณพ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน ถ้าเมื่อเป็นเช่นนี้ พราหมณ์โปกขรชาติ โอปมัณญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภควัน กล่าววาจาตามสมมติ หรือไม่ตามสมมติ?

สุ. ตามสมมติ ท่านพระโคตม.

พ. เป็นวาจาที่รู้แล้วจึงกล่าว หรือเป็นวาจาที่ไม่รู้แล้ว?

สุ. เป็นวาจาที่ไม่รู้แล้ว ท่านพระโคตม.

พ. เป็นวาจาที่พิจารณาแล้วจึงกล่าว หรือเป็นวาจาที่ไม่ได้พิจารณาแล้ว?

สุ. เป็นวาจาที่ไม่ได้พิจารณาแล้ว ท่านพระโคตม.

พ. กล่าววาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์ หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์?

ภาสิตา อมนุตตา วาจาติ^๑ ฯ อมนุตตา โภ โคตม ฯ ปฏิสงฺขาย ภาสิตา^๒ วาจา
 อปฺปฏิสงฺขายาติ^๓ ฯ อปฺปฏิสงฺขาย โภ โคตม ฯ อนตฺตสณฺหิตา วาจา ภาสิตา
 อนตฺตสณฺหิตาติ^๔ ฯ อนตฺตสณฺหิตา โภ โคตม ฯ

[๓๒๒]

ปญฺจ โข อิมะ มานว นีวรณา กตเม ปญฺจ กามจฺจนฺทนีวรณํ พยาปาทนีวรณํ
 ถีนมิตฺตนีวรณํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ วิจิกิจฺจนาถนีวรณํ อิมะ โข มานว ปญฺจ นีวรณา ฯ อิมะ
 โข มานว ปญฺจหิ นีวรเณหิ พุราหุมนโณ โปกฺขรสาติ โอปมณฺโณ สุกฺกวนิโก อาวูโต^๕
 นิรุโต โอสฺสุโต ปริโยนทุโร โส วัต อุตฺตรี มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณณทสฺสนวิเสสํ ฅสฺสติ
 วา ทกฺขิตฺติ วา สจฺฉิ วา กริสฺสตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๓๒๓]

ปญฺจ โข อิมะ มานว กามคฺคณา กตเม ปญฺจ จกฺขุวิญญฺเญยฺยา รูปา อิกฺขฺจา กนฺตา
 มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสณฺหิตา รชนียา โสถวิญญฺเญยฺยา สทฺทา จ्ञานวิญญฺเญยฺยา คณฺธา .. ชิวฺหา
 วิญญฺเญยฺยา รสา กายวิญญฺเญยฺยา ฬโฏจฺจพฺพา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสณฺหิตา
 รชนียา อิมะ โข มานว ปญฺจ กามคฺคณา ฯ อิมะหิ โข มานว ปญฺจหิ กามคฺคเณหิ พุราหุมนโณ
 โปกฺขรสาติ โอปมณฺโณ สุกฺกวนิโก คธิตो^๖ มุจฺฉิตฺโต อชฺฌาปนโน อนาทีนวทสฺสาวิ
 อนิสฺสธณฺณปณฺโณ ปริกฺกณฺขติ โส วัต อุตฺตรี มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณณทสฺสนวิเสสํ ฅสฺสติ
 วา ทกฺขิตฺติ วา สจฺฉิ วา กริสฺสตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ

[๓๒๔]

ตํ กิํ มณฺดลํ มานว ยํ วา ติณฺณกฺกุฏปาทานํ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชาเลยฺย ยํ วา
 นิสฺสฏฺฐติณฺณกฺกุฏปาทานํ อคฺคิ ชาเลยฺย กตโม นุ โข อสฺส อคฺคิ อจฺฉิมา เจว^๗ วนฺณิมา จ
 ปกฺสสโร จาติ ฯ สเจ ตํ โภ โคตม จานํ นิสฺสฏฺฐติณฺณกฺกุฏปาทานํ อคฺคิ ชลิตฺตุ^๘ สุวสฺส อคฺคิ
 อจฺฉิมา เจว^๙ วนฺณิมา จ ปกฺสสโร จาติ ฯ อฏฺฐจํ โข เอตํ มานว อนวกาโส ยํ
 นิสฺสฏฺฐติณฺณกฺกุฏปาทานํ อคฺคิ ชาเลยฺย อณฺดตฺร อิหุธิมตา เสยฺยถาปี มานว ติณฺณกฺกุฏปาทานํ
 ปฏิจฺจ อคฺคิ ชลติ ตถูปมาหิ มานว อิมํ ปีติ วทามิ ยายิ ปีติ ปญฺจ กามคฺคเณ ปฏิจฺจ ฯ

๑ ย. อมนุตตา วาติ ฯ

๒ ย. วาจา ภาสิตา ฯ

๓ ย. อปฺปฏิสงฺขาย วาติ ฯ

๔ ย. อนตฺตสณฺหิตา วาติ ฯ

๕ ย. อาวโฏ ฯ

๖ ย. คธิตโต ฯ

๗ ย. เอวสทฺโท นตฺถิ ฯ

๘ ย. ชาลิตฺตุ ฯ

๙ ย. เอวสทฺโท นตฺถิ ฯ

๙. ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านพระโคตม.

[๗๒๒]

พ. ดูกรมาณพ นิรวณ ๕ ประการนี้แล ๕ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันทนิรวณ พยาบาทนิรวณ ถีนมิทธนิรวณ อุทธัจจกุกกจนิรวณ วิจิกิจฉานิรวณ นิรวณ ๕ ประการนี้แล. ดูกรมาณพ พราหมณ์โปกขรสาติโอปมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภกวัน ถูกนิรวณ ๕ ประการนี้รื้อยไว้แล้ว รัดไว้แล้ว ปกคลุมไว้แล้ว หุ้มห่อไว้แล้ว เขาจักรู้ จักเห็น หรือจักทำให้แจ้งชัด ซึ่งญาณทัสนะพิเศษของพระอริยะอย่างสามารถ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์หรือหนอ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

[๗๒๓]

ดูกรมาณพ กามคุณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ รูปอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจักษุ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด เสียงอันจะพึงรู้แจ้งด้วยหู กลิ่นอันจะพึงรู้แจ้งด้วยจมูก รสอันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น โผฏฐัพพะอันจะพึงรู้แจ้ง ด้วยกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด กามคุณ ๕ ประการนี้แล ดูกรมาณพ พราหมณ์โปกขรสาติโอปมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุภกวัน กำหนดแล้ว หมกมุ่นแล้วด้วยกามคุณ ๕ ประการนี้ ถูกกามคุณ ๕ ประการนี้ครอบงำแล้ว ไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องถอนออก บริโภคอยู่ เขาจักรู้ จักเห็น หรือจักทำให้แจ้งชัด ซึ่งญาณทัสนะพิเศษของพระอริยะอย่างสามารถยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์หรือหนอ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

[๗๒๔]

ดูกรมาณพ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุคคลพึงอาศัยหญ้าและไม้ เป็นเชื้อติดไฟขึ้น และพึงติดไฟที่ไม่มีหญ้าและไม้เป็นเชื้อ ไฟไหนหนอพึงมีเปลว มีสี และมีแสง?

๙. ท่านพระโคตม ถ้าการติดไฟอันไม่มีหญ้าและไม้เป็นเชื้อ เป็นฐานะที่จะมีได้ ไฟนั้นก็จะพึงมีเปลว มีสี และมีแสง.

พ. ดูกรมาณพ ข้อที่บุคคลจะพึงติดไฟอันไม่มีหญ้าและไม้เป็นเชื้อขึ้นได้นี้ ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส เว้นจากผู้มีฤทธิ์ ดูกรมาณพ เปรียบเหมือนไฟอาศัยหญ้าและไม้เป็นเชื้อติดอยู่ฉันใด เรากล่าวปิตินอาศัยเบญจกามคุณนี้เปรียบ ฉะนั้น เปรียบเหมือนไฟไม่มีหญ้าและไม้เป็นเชื้อติดอยู่ได้ ฉันทใด เรากล่าวปิตี ที่เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรมเปรียบฉันทนั้น ก็ปิตีที่เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรมเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปิตีและสุขเกิดแต่เวกอยู่ ปิตินี้แลเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม

ดูกรมาณพ อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุตุนิยมาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายในเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตก วิจารณ์สงบไป มีปิตีและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่แม้ปิตินี้ก็เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม.

เสยฺยถาปี มาณว นิสฺสฏฺฐตฺถิณกฏฺฐปาทาโน^๑ อคฺคิ ชลติ ตถูปมาหิ มาณว อิมํ ปีตี วทามิ ยายํ
ปีติ อญฺญเตฺรว กาเมหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ กตมา จ มาณว ปีติ อญฺญเตฺรว กาเมหิ
อญฺญตฺร อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ อิธ มาณว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ ฯเปฯ
ปจฺจํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ อยมฺปิ โข มาณว ปีติ อญฺญเตฺรว กาเมหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ
ฐมฺเมหิ ฯ ปุณ จปริ มาณว [๒] วิตฺถกฺกวิจารณ์ํ ฐปสฺมา ฯเปฯ พุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
อยมฺปิ โข มาณว ปีติ อญฺญเตฺรว กาเมหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ ฐมฺเมหิ ฯ

[๗๒๕]

เย เต มาณว พุราหุมนฺตา ปญฺจ ฐมฺเม ปญฺญเปฺนฺติ ปุญฺญสฺส กิริยา ย กุสฺลสฺส
อาราธนา ย กเมตฺถ พุราหุมนฺตา ฐมฺมํ มหปฺพลตฺรํ ปญฺญเปฺนฺติ ปุญฺญสฺส กิริยา ย กุสฺลสฺส
อาราธนา ยติ ฯ เยเม โภ โคตม พุราหุมนฺตา ปญฺจ ฐมฺเม ปญฺญเปฺนฺติ ปุญฺญสฺส กิริยา ย
กุสฺลสฺส อาราธนา ย จากเมตฺถ พุราหุมนฺตา ฐมฺมํ มหปฺพลตฺรํ ปญฺญเปฺนฺติ ปุญฺญสฺส กิริยา ย
กุสฺลสฺส อาราธนา ยติ ฯ

[๗๒๖]

ตํ ก็ มนฺวสฺสิ มาณว อิธ อญฺญตฺรสฺส พุราหุมนฺตสฺส มหายนฺโธ ปจฺจุปฺปฏิโต อสฺส ฯ
อถ เทว พุราหุมนฺตา อากฺขณฺเญยฺมํ อิตฺถนฺนามสฺส พุราหุมนฺตสฺส มหายนฺธํ อนุภวิสฺสามาติ ฯ
ตตฺร^๓ เอกสฺส พุราหุมนฺตสฺส เอวฺมสฺส อโห วตาหเมว ลภฺยํ ฆตฺตคฺเค อคฺคาสํ อคฺคโคทกํ
อคฺคปิณฺฑํ น อญฺเ^๔ พุราหุมนฺตา ลภฺยํ ฆตฺตคฺเค อคฺคาสํ อคฺคโคทกํ อคฺคปิณฺฑนฺติ ฯ
จํ น โข ปเนตํ มาณว วิชฺชติ ยํ อญฺโธ พุราหุมนฺโต ลภฺยํ ฆตฺตคฺเค อคฺคาสํ อคฺคโคทกํ
อคฺคปิณฺฑํ น โส พุราหุมนฺโต ลภฺยํ ฆตฺตคฺเค อคฺคาสํ อคฺคโคทกํ อคฺคปิณฺฑํ ฯ อญฺเ^๕
พุราหุมนฺตา ลภฺนฺติ ฆตฺตคฺเค อคฺคาสํ อคฺคโคทกํ อคฺคปิณฺฑํ นาหิ ลภามิ ฆตฺตคฺเค อคฺคาสํ
อคฺคโคทกํ อคฺคปิณฺฑนฺติ อิติ โส กุปีโต^๖ อนตฺตมโน อิมสฺส ปน มาณว พุราหุมนฺตา ก็ วิปากํ
ปญฺญ-เปฺนฺตฺติติ ฯ น เขวตฺถ โภ โคตม พุราหุมนฺตา เอวํ ทานํ เทนฺติ อิมินา^๗ จ โว
กุปีโต อนตฺตมโนติ อถ เขวตฺถ พุราหุมนฺตา อนุกมฺปชาตีกิเยว ทานํ เทนฺตฺติติ ฯ เอวํ สนฺเต
โฆ มาณว พุราหุมนฺตานํ อิํ ญฺจํ ปุญฺญกิริยา วคฺถุ^๘ โหติ ยทิํ อนุ-กมฺปชาตีกนฺติ^๙ ฯ เอวํ สนฺเต

๑ ย. ...ปาทานํ ปฏิจจ ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขุติ ทิสฺสติ ฯ

๓ ย. ตตฺถเวว ตสฺส ฯ

๔ ย. น อญฺโธ พุราหุมนฺโต ลภฺยํ ฯ

๕ ย. อญฺโธ พุราหุมนฺโต ลภฺติ ฯ

๖ ย. กุปีโต โหติ ฯ

๗ ย. อิมินา ปโร กุปีโต โหตุ ฯ

๘ ย. ... วคฺถุ ฯ

๙ ย. อนุกมฺปชาตีกนฺติ

[๓๒๕]

คุณุรมาณพ ในธรรม ๕ ประการที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติ เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศลนี้ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรมข้อไหน เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ว่ามีผลมากกว่า?

สุ. ท่านพระโคตม ในธรรม ๕ ประการที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศลนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติธรรม คือ จาคะ เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ว่ามีผลมากกว่า.

[๓๒๖]

พ. คุณุรมาณพ ท่านจะเข้าใจความข้อนี้เป็นไฉน ในการบริจาทานนี้จะพึงมีมหาภัยเกิดขึ้นเฉพาะแก่พราหมณ์คนหนึ่ง. ครั้งนั้น พราหมณ์สองคนพึงมาด้วยหวังว่าจักเสวยมหาภัยของพราหมณ์ชื่อนี้. ในพราหมณ์สองคนนั้น คนหนึ่งมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่าโอหนอ เราเท่านั้นพึงได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ บิณฑะที่เลิศ ในโรงภัต พราหมณ์อื่นไม่พึง ได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ บิณฑะที่เลิศ ในโรงภัต. แต่ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ พราหมณ์ คนอื่นพึงได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ บิณฑะที่เลิศ ในโรงภัต พราหมณ์ผู้นั้นไม่พึงได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ บิณฑะที่เลิศ ในโรงภัต. พราหมณ์นั้นโกรธน้อยใจว่าพราหมณ์เหล่าอื่นได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ บิณฑะที่เลิศ ในโรงภัต เราไม่ได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ บิณฑะที่เลิศในโรงภัต คุณุรมาณพ ก็พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติวิบากอะไรของกรรมนี้?

สุ. ท่านพระโคตม ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมให้ทานด้วยคิดอย่างนี้ว่า พราหมณ์นั้น อันพราหมณ์ผู้นี้แลทำให้โกรธให้น้อยใจดังนี้หามิได้ ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมให้ทานอันเป็นการอนุเคราะห์เท่านั้น โดยแท้.

พ. คุณุรมาณพ เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อที่พราหมณ์ทั้งหลายให้ทานอันเป็นการอนุเคราะห์นี้ก็เป็นบุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๖ ของพราหมณ์ทั้งหลายใช่?

สุ. ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อที่พราหมณ์ทั้งหลายให้ทานอันเป็นการอนุเคราะห์ นี้ ก็เป็นบุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๖ ของพราหมณ์ทั้งหลาย.

โก โคตม พุราหุมนานํ อิทํ ญญञฺจิ ปุณฺณกิริยาตฺถุ^๑ โหติ ยทิตฺถํ อนุกมฺปชาติกนฺติ^๒ ฯ

[๗๒๗]

เย เต มาณว พุราหุมนา ปณฺจ ฐมฺเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุสฺส กิริยา ย กุสฺลสุสฺส อารานาย
เอเต^๓ กถฺถ พหุลํ สมนฺุสฺสสึติ ฯ เยเม โก โคตม พุราหุมนา ปณฺจ ฐมฺเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุสฺส
กิริยา ย กุสฺลสุสฺส อารานาย อิมานํ ปณฺจ ฐมฺเม ปพฺพชิตฺสฺส พหุลํ สมนฺุสฺสสํ อปฺป
คหฺญฺเจสฺส คหฺญฺโห หิ โก โคตม มหฺตฺโต มหฺกัจฺจโ จ มหฺชกรโณ มหฺสมารมฺโก น สตฺตํ
สมิตํ สจฺจวาที โหติ ปพฺพชิตฺโ จ ปน โก โคตม อปฺปตฺโต อปฺปกิจฺจโ อปฺปชกรโณ
อปฺปสมารมฺโก สตฺตํ สมิตํ สจฺจวาที โหติ คหฺญฺโห หิ โก โคตม มหฺตฺโต มหฺกัจฺจโ
มหฺชกรโณ มหฺสมารมฺโก น สตฺตํ สมิตํ ตปฺสฺสึ โหติ ... พุรหฺมจาริ โหติ ... สขฺฆายพฺพฺโ
โหติ ... จาคพฺพฺโ โหติ ปพฺพชิตฺโ จ ปน โก โคตม อปฺปตฺโต อปฺปกิจฺจโ อปฺปชกรโณ
อปฺปสมารมฺโก สตฺตํ สมิตํ ตปฺสฺสึ โหติ พุรหฺมจาริ โหติ ... สขฺฆายพฺพฺโ โหติ ...
จาคพฺพฺโ โหติ ฯ เยเม โก โคตม พุราหุมนา^๔ ปณฺจ ฐมฺเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุสฺส กิริยา
กุสฺลสุสฺส อารานาย อิมานํ ปณฺจ ฐมฺเม ปพฺพชิตฺสฺส พหุลํ สมนฺุสฺสสํ อปฺป คหฺญฺเจสฺส^๕ ฯ

[๗๒๘]

เย เต มาณว พุราหุมนา ปณฺจ ฐมฺเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุสฺส กิริยา ย กุสฺลสุสฺส
อารานาย จิตฺตสุสฺสาหํ เอเต ปริกฺขารे วทามิ ยทิตฺถํ จิตฺตํ อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส ภาวนาย
ฯ อิท มาณว ภิกฺขุ สจฺจวาที โหติ โส สจฺจวาทีมฺหิตี ลภติ อตฺถเวทํ ลภติ ฐมฺมเวทํ ลภติ
ฐมฺมุปฺสณฺหิตํ ปามุชฺชํ ยนฺตํ กุสฺลูปฺสณฺหิตํ ปามุชฺชํ จิตฺตสุสฺสาหํ เอตํ ปริกฺขาริ วทามิ ยทิตฺถํ
จิตฺตํ อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส ภาวนาย ฯ อิท มาณว ภิกฺขุ ตปฺสฺสึ โหติ ... พุรหฺมจาริ โหติ ...
สขฺฆายพฺพฺโ โหติ ... จาคพฺพฺโ โหติ โส จาคพฺพฺโโลมฺหิตี ลภติ อตฺถเวทํ ลภติ ฐมฺมเวทํ
ลภติ ฐมฺมุปฺสณฺหิตํ ปามุชฺชํ ยนฺตํ กุสฺลูปฺสณฺหิตํ ปามุชฺชํ จิตฺตสุสฺสาหํ เอตํ ปริกฺขาริ
วทามิ ยทิตฺถํ จิตฺตํ อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส ภาวนาย ฯ เย เต มาณว พุราหุมนา ปณฺจ ฐมฺเม
ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุสฺส กิริยา ย กุสฺลสุสฺส อารานาย จิตฺตสุสฺสาหํ เอเต ปริกฺขารे วทามิ ยทิตฺถํ
จิตฺตํ อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส ภาวนายาติ ฯ เอวํ วุตฺเต สฺสโก มาณโว โตเทยฺยปฺตฺโต ภควนฺตํ
เอตทโวจํ สุตฺตํ เมตํ โก โคตม สมฺโน โคตโม พุรหฺมานํ สหพฺยตาย มคฺคํ ปชานาตีติ^๕ ฯ

๑ ย. .. วตฺถุ ฯ

๒ ย. อนุกมฺปชาติกนฺติ

๓ ย. อิมํ ตวํ ปณฺจ ฐมฺเม กถฺถ พหุลํ สมนฺุสฺสสึติ ฯ

๔ ย. สมนฺุพฺราหุมนา ฯ

๕ ย. ชานาตีติ ฯ

[๓๒๗]

พ. คุณรณมานพ ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ท่านพิจารณาเห็นมีมากที่ไหน?

สุ. ท่านพระโคตม ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นมีมากในบรรพชิต มีน้อยในคฤหัสถ์ เพราะคฤหัสถ์มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอธิกรณ์มาก มีการเริ่มมาก จะเป็นผู้พูดจริงเสมอไปไม่ได้ ส่วนบรรพชิต มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอธิกรณ์น้อย มีการเริ่มน้อย จึงเป็นผู้พูดจริงเสมอไปได้ เพราะคฤหัสถ์มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีอธิกรณ์มาก มีการเริ่มมาก จะเป็นผู้มีความเพียร ประพฤติพรหมจรรย์ มากด้วยการสาธยาย มากด้วยการบริจาคเสมอไปไม่ได้ ส่วนบรรพชิต มีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีอธิกรณ์น้อย มีการเริ่มน้อย จึงเป็นผู้มีความเพียร ประพฤติ พรหมจรรย์ มากด้วยการสาธยาย มากด้วยการบริจาคเสมอไปได้ ท่านพระโคตม ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นมีมากในบรรพชิต มีน้อยในคฤหัสถ์.

[๓๒๘]

พ. คุณรณมานพ ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญเพื่อยินดีกุศล เรากล่าวว่าเป็นบริหารของจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน.คุณรณมานพ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้พูดจริง เธอรู้สึกรู้ว่า เราเป็นผู้พูดจริง ย่อมได้ความรู้orroด ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์ประกอบด้วยธรรม ความปราโมทย์อันประกอบด้วยกุศลนี้ เรากล่าวว่าเป็นบริหารของจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน.คุณรณมานพ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเพียร ประพฤติพรหมจรรย์ มากด้วยการสาธยาย มากด้วยการบริจาค เธอรู้สึกรู้ว่า เราเป็นผู้มากด้วยการบริจาค ย่อมได้ความรู้orroด ย่อมได้ ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ความปราโมทย์อันประกอบด้วยกุศลนี้ เรากล่าวว่าเป็นบริหารของจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญเพื่อยินดีกุศลนี้ เรากล่าวว่าเป็นบริหารของจิตเพื่ออบรม จิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน. เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุกุมานพ โตเทยบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าได้สดับมาว่าพระสมณโคตม ทรงรู้จักหนทางเพื่อความเป็นสหายของพรหม.

[๗๒๕]

ตัม^๑ ก็ มณฺหสิ มาณว อาสนฺเน อิตฺโต นพการคาโม นยิตฺโต ทูเร นพการคาโมติ ๑ เอวํ
 โก โคตม^๒ อาสนฺเน อิตฺโต นพการคาโม นยิตฺโต ทูเร นพการคาโมติ ๑ ตัม^๓ ก็ มณฺหสิ มาณว
 อิทฺต^๔ ขวสฺส ปุริสํ นพการคามเ ชาตวทุโธ ตเมนนํ นพการคามโต ตาวเทว อปสฺสํ^๕
 นพการคามสฺส มคฺคํ ปุจฺเจยฺย สฺยา นุ โข มาณว ตสฺส ปุริสสฺส นพการคามเ ชาตวทุสฺส
 นพการคามสฺส มคฺคํ ปุจฺจสฺส ทนฺธายิตตฺตํ วา วิตุถายิตตฺตํ วาติ ๑ โน หิโก โก โคตม ตัม^๖
 กิสฺส เหตุ อสฺส^๗ หิ โก โคตม ปุริสสฺส^๘ นพการคามเ ชาตวทุสฺส สพฺพพานว
 นพการคามสฺส มคฺคานิ สุวิทฺตานีติ ๑ สฺยา น^๙ โข มาณว ตสฺส ปุริสสฺส นพการคามเ
 ชาตวทุสฺส นพการ-คามสฺส มคฺคํ ปุจฺจสฺส ทนฺธายิตตฺตํ วา วิตุถายิตตฺตํ วา น เควว
 ตถาสฺส พุรหฺมโลกํ วาพุรหฺมโลกคามินี วา ปฏิปทํ ปุจฺจสฺส ทนฺธายิตตฺตํ วา วิตุถายิตตฺตํ
 วา พุรหฺมานญฺจาหิ มาณว ปชานามิ พุรหฺมโลกญจ พุรหฺมโลกคามินีญจ ปฏิปทํ
 ยถาปฏิบัติโน จ พุรหฺมโลกํ อุปปโน ตถจ ปชานามิติ ๑ สุตํ เมตํ โก โคตม สมโณ
 โคตโม พุรหฺมานํ สหพฺพตฺตาย มคฺคํ เทเสตฺติติ สาธุ เม ภวํ โคตโม พุรหฺมานํ สหพฺพตฺตาย
 มคฺคํ เทเสตฺตติ ๑ เตนหิ มาณว สุณฺหาหิ สาธุกํ มนสิโกโรหิ ภาสิสฺสามิติ ๑ เอวํ โภติ โข สุโณ
 มาณโว โตเทยฺยปฺปุตฺโต ภควโต ปจฺจสฺสสฺสิ ๑

[๗๓๐]

ภควา เอตทโวจ กตโม จ มาณว พุรหฺมานํ สหพฺพตฺตาย มคฺโค อิทฺต มาณว ภิกฺขุ
 เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ สริตฺวา วิหริติ ตถา พุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ อิติ
 อุตฺถมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย^๑ สพฺพพานุตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺลเนน
 มหคฺคเตน อปฺปมาเนน อเวเรน อพฺยาปชฺฌเนน สริตฺวา วิหริติ เอวํ ภาวิตาย โข มาณว เมตฺตตาย
 เจโตวิมุตฺติยา ยํ ปมาณกตํ กมฺมํ น ตํ ตตฺตาวาสิสฺสตีติ น ตํ ตตฺตาวาติฏฺฐตีติ เสยฺยถาปิ มาณว
 พลวํ สจฺจชโม อปฺปกสิเรเนว จาตุทฺทิสํ วิญฺญาเปยฺย เอวเมว โข มาณว เอวํ ภาวิตาย
เมตฺตตาย เจโตวิมุตฺติยา ยํ ปมาณกตํ กมฺมํ น ตํ ตตฺตาวาสิสฺสตีติ น ตํ ตตฺตาวาติฏฺฐตีติ อยมฺปิ

๑ ย. โคตมามิ นตฺถิ ๑

๒ ย. อิทฺตสฺส ๑

๓ ย. อวสฺสํ ๑

๔ ย. อมฺ ๑

๕ ย. ปุริสํ นพการคามเ ชาตวทุโร ตสฺส ๑

๖ ย. นุ ๑

๗ ย. สพฺพตฺตตาย ๑

[๗๒๕]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาณพ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บ้านนพการคามใกล้แต่ที่นี่ บ้านนพการคามไม่ไกล ใกล้แต่ที่นี่มิใช่หรือ?

สุกฺกมาณพกราบทูลว่า อย่างนั้นท่านพระโคตม บ้านนพการคามใกล้แต่ที่นี่ บ้านนพการคามไม่ไกลแต่ที่นี่.

พ. ดูกรมาณพ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษผู้เกิดแล้วทั้งเจริญแล้วใน บ้านนพการคามนี้แล เขาออกจากบ้านนพการคามไปในขณะนั้น พึงถูกถามถึงหนทางแห่งบ้าน นพการคามจะพึงชักช้า หรือตกประหม่าหรือหนอ?

สุ. ข้อนี้หาไม่ได้ ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุรุษนั้นทั้งเกิดแล้วทั้งเจริญแล้วในบ้านนพการคาม รู้จักทางของบ้านนพการคามทุกแห่งดีแล้ว.

พ. ดูกรมาณพ บุรุษผู้เกิดแล้วทั้งเจริญแล้วในบ้านนพการคามนั้น ถูกถามถึงทางของ บ้านนพการคาม ไม่พึงชักช้า หรือตกประหม่าแล ตถาคตถูกถามถึงพรหมโลก หรือปฏิบัติเครื่องให้ถึงพรหมโลก ก็ไม่ชักช้า หรือตกประหม่าเช่นเดียวกัน ดูกรมาณพ เราย่อมรู้จักทั้ง พรหมโลกและปฏิบัติเครื่องให้ถึงพรหมโลก อนึ่ง ผู้ปฏิบัติด้วยประการใด จึงเข้าถึงพรหมโลก เราย่อมรู้จักซึ่งประการนั้นด้วย.

สุ. ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าได้สดับมาว่า พระสมณโคตมทรงแสดงทางเพื่อความเป็น สหายของพรหม ข้าพเจ้าขอโอกาส ขอท่านพระโคตมโปรดทรงแสดงทางเพื่อความเป็นสหาย ของพรหมแก่ข้าพเจ้าเถิด.

พ. ดูกรมาณพ ถ้าเช่นนั้นท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว. สุกฺกมาณพโศทยบุตร ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว.

ทางไปพรหมโลก

[๗๓๐]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรมาณพ ถ้าทางเพื่อความเป็นสหายของพรหมเป็นไฉน ดูกรมาณพ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทัวหน้า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพศาล เป็นมหัคคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เมื่อ เมตตาเจโตวิมุตติอันภิกษุนั้นเจริญแล้วอย่างนี้ กรรมใดเป็นกามาวจรที่ภิกษุทำแล้ว กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ไม่คงอยู่ในกรรมเป็นรูปาวจรนั้น ดูกรมาณพ เปรียบเหมือนบุรุษเป่าสังข์ผู้มีกำลังพึงให้คนรู้ได้ตลอดทิศทั้งสี่โดยไม่ขาด จันใด เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติที่ภิกษุนั้นเจริญแล้วอย่างนี้ ก็ฉนั้นนั้น กรรมใดเป็นกามาวจรที่ภิกษุทำแล้ว กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ ไม่คงอยู่ในกรรมเป็นรูปาวจรนั้น แม้ข้อนี้ก็เป็ทางเพื่อความเป็นสหายของพรหม ดูกรมาณพ อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีใจประกอบด้วยกรุณา มีใจประกอบด้วยมุทิตา มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศ ที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไป ตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่าเพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทัวหน้า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยอุเบกขานันไพศาลเป็นมหัคคตะ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เมื่อ อุเบกขาเจโตวิมุตติอันภิกษุนั้นเจริญแล้วอย่างนี้ กรรมใดเป็นกามาวจรที่ภิกษุทำแล้ว กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ไม่คงอยู่ในกรรมเป็นรูปาวจรนั้น ดูกรมาณพ เปรียบเหมือนบุรุษเป่าสังข์ผู้มีกำลัง พึงให้คนรู้ได้ตลอดทิศทั้งสี่โดยไม่ขาด จันใด เมื่ออุเบกขาเจโตวิมุตติอันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ก็ฉนั้นนั้น กรรมใดเป็นกามาวจรที่ภิกษุทำแล้ว กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ ไม่คงอยู่ในกรรมเป็น รูปาวจรนั้น แม้ข้อนี้ก็เป็ทางเพื่อความเป็นสหายของพรหม.

โฆ มาณว พุรหุมานํ สหพฺยตาย มคฺโค ๑ ปฺน จปฺริ มาณว ภิกฺขุ กรุณาสหคเตน เจตสา...
 มุทิตาสหคเตน เจตสา ... อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ปริตฺวา วิหริติ ตถา พุทฺธิ ตถา
 ตตฺถิ ตถา จตุตฺถิ อิติ อุทฺธมโร ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺถตฺตํ^๑ สพฺพาวนตํ โลกํ
 อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺลเนน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ปริตฺวา วิหริติ
 เอวํ ภาวิตาย โฆ มาณว อุเปกฺขาย เจโตวิมุตฺตียา ยํ ปมาณกตํ กมฺมํ น ตํ ตตฺตฺราวสึสฺสตี
 น ตํ ตตฺตฺราวตฺติฏฺฐติ เสยฺยถาปี มาณว พลฺวา สงฺขโร อปฺปกสิเรเนว จาตุทฺทิสา วิณฺญาเปยฺย
 เอวเมว โฆ มาณว เอวํ ภาวิตาย อุเปกฺขาย เจโตวิมุตฺตียา ยํ ปมาณกตํ กมฺมํ น ตํ
 ตตฺตฺราวสึสฺสตี น ตํ ตตฺตฺราวตฺติฏฺฐติ อยมฺปิ โฆ มาณว พุรหุมานํ สหพฺยตาย มคฺโคติ ๑

[๓๓๑] ๑

เอวํ วุตฺเต สฺสโก มาณโว โตเทยฺยปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิกฺกขชิตํ วา อุกฺกขชเยยฺย ปฏฺิจฺจนํ วา วิวเรยฺย
 มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อัจฺจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺชโรตํ ธารเยยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺตฺติ^๒
 เอวเมว โภตา^๓ โคตเมน อนนฺทปริยาเยน ฐมฺโหม ปกาสิโต เอสาหํ ภวณฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺจนามิ
 ฐมฺมมฺลฺลจ ภิกฺขุสงฺฆมฺลฺลจ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธารเต อชฺชตคฺเค ปาณฺสเปตํ สรณํกตํ หนฺนท
 จทานิ มยํ โภ โคตม คจฺจนาม พหุภิกฺกจา มยํ พหุภิกฺกญฺยาตี ๑ ยสฺสทานิ ตวํ มาณว กาลํ
 มลฺลลลิตฺติ ๑ อถ โฆ สฺสโก มาณโว โตเทยฺยปฺตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา^๔
 อญฺญาสาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ๑

[๓๓๒]

เตน โฆ ปน สมเณน ชาณฺสสุโสณิ พุราหฺมโณ สพฺพเสเตน วลฺลาภิเรณ สาวตฺถียา
 นิยุยาตี ทิวาทิวสฺส ๑ อทฺทสา โฆ ชาณฺสสุโสณิ พุราหฺมโณ สฺสํ มาณวํ โตเทยฺยปฺตฺตํ
 ทูโรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน สฺสํ มาณวํ โตเทยฺยปฺตฺตํ เอตทโวจ หนฺนท^๕ ภวํ ภารทฺวาไซ อากจฺญิ^๖
 ทิวาทิวสฺสชาติ ๑ อิตฺโต หิ โฆอหํ โภ อากจฺจนามิ สมณฺสสฺส โคตมสฺส สนฺตติกาตี ๑ ตํ ก็ มลฺลลลิตฺติ
 ภวํ ภารทฺวาไซ สมณฺสสฺส โคตมสฺส ปณฺญาเวยฺยตฺตฺติยํ ปณฺชฺหิตํ มลฺลลลิตฺติ โภ จาหฺมโภ โภ จ
 สมณฺสสฺส โคตมสฺส ปณฺญาเวยฺยตฺตฺติยํ ชาณฺสสุสาณิ โสปี นฺนสฺส ตาทิโสว โโย สมณฺสสฺส
 โคตมสฺส ปณฺญาเวยฺยตฺตฺติยํ ชาณฺสสุยาตี ๑ อุพาราย ขลฺล ภวํ ภารทฺวาไซ สมณํ โคตมํ ปัสสีย
 ปัสสตีติ ๑ โภ จาหฺมโภ โภ จ สมณํ โคตมํ ปัสสียสฺสามิ ปสฺสคฺคปฺปสฺสคฺคโ จ^๗ ภวํ โคตโม เสฏฺโฐ

๑ ย. สพฺพตฺถตฺตํ ๑

๒ ย. ทกฺขินฺตฺติ ๑

๓ ย. โภโต ๑

๔ ย. เอกคฺคณฺตเร อนฺนโมทิตฺวาตี ทิสฺสตี ๑

๕ ย. หนฺนทกฺคโต นุ ๑

๖ ย. อากจฺจตี ๑

๗ ย. จ โส ภวํ ๑

[๓๓๑] เ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภมาณพโตเทยบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญภายตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยายเปรียบเหมือนหงาย ของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักขุ จักเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็น สรณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้ เป็นต้นไป ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอทูลลาไป ณ บัดนี้ ข้าพระองค์มีกิจมาก มี ภาระชะมาก. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูภมาณพ ท่านจงสำคัญเวลาอันควร ณ บัดนี้เถิด. ครั้งนั้นแล สุภมาณพโตเทยบุตรเปลื้องพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกออกจาก อาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป.

[๓๓๒]

สมัยนั้น ชาณุโสณิพราหมณ์ออกจากพระนครสาวัตถี โดยรถอันเทียมด้วย ม้าขาวทั้งหมด แต่ยวัน ได้เห็นสุภมาณพโตเทยบุตรกำลังมาแต่ไกล แล้วได้ถามสุภมาณพ โตเทยบุตรว่า ท่านการทวาชะไปไหนมาแต่วัน. สุภมาณพโตเทยบุตรตอบว่า ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าจากสำนักพระสมณโคตมมาที่นี่.

ชา. ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไหน ท่านการทวาชะเห็นจะเป็นบัณฑิต รู้พระปัญญา อันเจียบแหลมของพระสมณโคตม?

สุ. ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นใคร และเป็นอะไรเล่า จึงจักรู้เท่าพระปัญญาอันเจียบแหลม ของพระสมณโคตม ผู้ใดพึงรู้เท่าพระปัญญาอันเจียบแหลมของพระสมณโคตม แม้ผู้นั้นก็พึงเป็น เช่นพระสมณโคตมเป็นแน่.

ชา. เพิ่งได้ฟัง ท่านการทวาชะสรรเสริญพระสมณโคตมด้วยการสรรเสริญอย่างยิ่ง.

สุ. ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นใคร เป็นอะไรเล่า จึงจักสรรเสริญพระสมณโคตม ท่าน พระโคตมอันเทวดาและมนุษย์สรรเสริญแล้วๆ ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อนึ่งธรรม ๕ ประการนี้ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติ เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีกุศล พระสมณโคตมตรัสว่า เป็นบริวารแห่งจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีภัยเบียดเบียน.

เทวมนุสฺसानํ เย จิเม โภ พุราหุมนฺนา ปณฺจ ชฺมเม ปณฺณเปนฺติ ปุณฺณสุตฺต กิริยาชฺช กุสฺลสุตฺต
อาราชนาย จิตฺตสุเสว^๑ สมฺโม โคตฺโม เอเต ปริกฺขารเ วเทติ ยทิตฺถ จิตฺตํ อเวรํ อพฺยาปชฺฌํ ตสฺส
ภาวนายาติ ฯ

[๓๓๓]

เอวํ วุตฺเต ชาณฺสุโสณิ พุราหุมนฺโน สพฺพเสตา วลฺลาภิริตา โอโรหิตฺวา เอกํสํ
อุตฺตราสจฺจํ กริตฺวา เยน ภควา เตนฺณชฺลิมนฺนาเมตฺวา อุทानํ อุทานนฺติ ลาภา รณฺโณ
ปเสนทิสฺส โกสฺลสุตฺต สุตฺตํ^๒ รณฺโณ ปเสนทิสฺส โกสฺลสุตฺต ยสฺส วิชิตฺเต ตถาคโต วิหฺรติ
อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ ฯ

สุภสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ ฯ

๑ ย. จิตฺตสุตฺเต สมฺโม โคตฺโม ปริกฺขารเ วเทติ ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร ลาภาติ ทิสฺสติ ฯ

[๓๓๓]

เมื่อสุกมาณพโตทยบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ชาณุโสณิพราหมณ์ลงจากรถอัน เทียมด้วยม้าขาวทั้งหมด แล้วห่มผ้าเจวียงบ่าข้างหนึ่ง น้อมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับ แล้วเปล่งอุทานว่า เป็นลาภของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงได้ดีแล้วหนอที่พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับในแวนแคว้นของพระองค์ ฉะนี้แล.

จบ สุกสูตร ที่ ๕.

สการวสุตตัม

[๓๓๔]

เอวมเม สุตัม เอกัม สมยัม ภควา โกสเลสุ จาริกัม จรติ มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธิ^๑ ฯ เตน โข ปน สมเยน ชนฺณชาณี^๒ นาม พุราหุณฺณิ ปจฺจกปเป^๓ ปฏฺวิสติ อภิปปสนฺนา พุทฺธเ จ ชฺมเม จ สงฺฆเ จ ฯ อถ โข ชนฺณชาณี พุราหุณฺณิ อุปกฺขลิตฺวา ติกฺขตฺตํ อุทามํ อุทาเนสิ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ... นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ ฯ

[๓๓๕]

เตน โข ปน สมเยน สการโว^๔ นาม มาณโว ปจฺจกปเป ปฏฺวิสติ ติณฺณํ เวทานํ ปารุคฺค สนิมฺมกฺกญฺเฏญฺญานํ สากฺขรปฺเปทธานํ อิติหาสปญฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายต มหาปริสฺตกฺขณฺเณสุ อนวโย^๕ ฯ อสุโสสิ โข สการโว มาณโว ชนฺณชาณิยา พุราหุณฺณิยา เอวํ วาจํ ภาสमानาย สุตฺวาน ชนฺณชาณี พุราหุณฺณิ เอตทโวจ อวฏฺฐา จ ยัม ชนฺณชาณี พุราหุณฺณิ ปราภฺฐา จ ยัม ชนฺณชาณี พุราหุณฺณิ วิชฺชมานานํ เตวิชฺชานํ พุราหุณฺณานํ อถ จ ปน ตสฺส มฺนุชฺชกสฺส สมณฺสส วณฺณํ ภาสตีติ ฯ น หิ ปน ตฺวํ ตาต ภทฺรमुख ตสฺส ภควโต สีลปญฺญาณํ ชานาสิ สเจ ตฺวํ ตาต ภทฺรमुख ตสฺส ภควโต สีลปญฺญาณํ ชานเยยฺยาสิ น ตฺวํ ตาต ภทฺรमुख ตํ ภควนฺตํ อกฺโกสิตพฺพํ ปริภาสิตพฺพํ มนฺญเญยฺยาสีติ ฯ เตนหิ โภติ ยทา สมโณ^๔ ปจฺจกปเป อนุปฺปตฺโต โหติ อถ^๕ เม อาโรเจยฺยาสีติ ฯ เอวํ ภทฺรมุขาติ โข ชนฺณชา นี พุราหุณฺณิ สการวสุตฺส มาณวสุตฺส ปจฺจสุโสสิ ฯ

[๓๓๖]

อถ โข ภควา โกสเลสุ อนุปฺพุเพน จาริกัม จรมาโน येन ปจฺจกปเป ตทวสฺริ ฯ ตตฺร สฺมํ ภควา ปจฺจกปเป วิหฺรติ โตเทยฺยานํ พุราหุณฺณานํ อมฺพวเน ฯ อสุโสสิ โข ชนฺณชาณี พุราหุณฺณิ ภควา กิร ปจฺจกปเป อนุปฺปตฺโต ปจฺจกปเป วิหฺรติ โตเทยฺยานํ พุราหุณฺณานํ อมฺพวเนติ ฯ อถ โข ชนฺณชาณี พุราหุณฺณิ येन สการโว มาณโว เตนฺนปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา สการวํ มาณวํ เอตทโวจ อยัม ตาต ภทฺรमुख โส ภควา ปจฺจกปเป อนุปฺปตฺโต ปจฺจกปเป วิหฺรติ โตเทยฺยานํ พุราหุณฺณานํ อมฺพวเน ยสฺสทธานิ ตฺวํ ตาต ภทฺรमुख กาลัม มนฺญเญยฺยาสีติ ฯ

๑ ย. ฐานชาณี ฯ

๒ ย. จนนทกปเป ฯ

๓ ย. สการโว ฯ

๔ ย. สมโณ โคตโม ฯ

๕ ย. อถ โข เม ฯ

๑๐. สการวสูตร

สการวมาณพเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

[๓๓๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้น โกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. สมัยนั้น นางพราหมณ์ชื่อนันทุขานีอาศัยอยู่ในบ้านปัจฉลกัปปะ เป็นผู้เลื่อมใสอย่างยิ่งในพระ พุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์. นางปลั่งพลาดแล้ว เปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า ขอนอบ น้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น.

[๓๓๕]

ก็สมัยนั้นแล มาณพเชื้อสการวะอาศัยอยู่ในบ้านปัจฉลกัปปะเป็นผู้รู้จบไตรเพทพร้อมทั้งคัมภีร์นิคคหุและคัมภีร์เกตุกะ พร้อมทั้งประเภทอักษร มีคัมภีร์อิติहाสะเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจด้วยท เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกยตะและคำร่าทำนยามหาปฐิสลักขณะ. เขา ได้ฟังวาทะที่นางธนัญชานีพราหมณ์กล่าวอย่างนั้น ครั้นแล้วได้กล่าวกะนางธนัญชานีพราหมณ์ว่า นางธนัญชานีพราหมณ์ไม่เป็นมงคลเลย นางธนัญชานีเป็นคนฉิบหาย เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายทรงไตรวิชามีอยู่เอือกถึงนางไปกล่าวสรรเสริญคุณของสมณะหัวโล้นนั้นทำไม? นางธนัญชานี พราหมณ์ได้กล่าวว่า คูกรพ่อผู้มีพัตร์อันเจริญ ก็พ่อยังไม่รู้ซึ่งศีลและปัญญาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ถ้าพ่อพึงรู้ศีลและพระปัญญาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พ่อจะไม่พึงสำคัญ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นว่า เป็นผู้ควรค่า ควรบริภาษเลย. สการวมาณพกล่าวว่า คูกรนาง ผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้น พระสมณะมาถึงบ้านปัจฉลกัปปะเมื่อใด พึงบอกแก่ฉันเมื่อนั้น. นางธนัญชานี พราหมณ์รับคำสการวมาณพแล้ว.

[๓๓๖]

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้น โกศลโดยลำดับ เสด็จไป ถึงบ้านปัจฉลกัปปะ. ได้ยินว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในสวนมะม่วงของพวก พราหมณ์ชาวบ้านตุทิตาม ใกล้บ้านปัจฉลกัปปะ. นางธนัญชานีพราหมณ์ได้สดับข่าวว่าพระผู้มี พระภาคเสด็จถึงบ้านปัจฉลกัปปะ ประทับอยู่ในสวนมะม่วงของพราหมณ์ชาวบ้านตุทิตาม ใกล้บ้านปัจฉลกัปปะ. นางจึงเข้าไปหาสการวมาณพถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวกะสการวมาณพว่า คูกรพ่อ ผู้มีพระพัตร์อันเจริญ นี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เสด็จมาถึงบ้านปัจฉลกัปปะ ประทับอยู่ในสวนมะม่วงของพวกพราหมณ์ชาวบ้านตุทิตาม ใกล้บ้านปัจฉลกัปปะ พ้องสำคัญกาลอันควร ณ บัดนี้. สการวมาณพรับคำนางธนัญชานีพราหมณ์แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง. แล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคตม มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เป็นผู้ถึงบารมีชั้นสุดเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ในสมณพราหมณ์เหล่า นั้น สมณพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้ถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะรู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ ท่านพระโคตมเป็นคนไหน ของจำนวนสมณพราหมณ์เหล่านั้น?

เอว โภทีติ โข สการโว มาณโว ธนญชานิยา พุราหุมนิยา ปฏิสสุตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สพุทฺธิ สมฺโมทิตฺวา สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สการโว มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ สนฺติ โข โก โคตมฺ เอเก
 สมณพุราหุมนฺนา ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ ปฏิชานนฺติ ตตฺร โก
 โคตมฺ เย เต สมณพุราหุมนฺนา ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ
 ปฏิชานนฺติ เตสํ ภวํ โคตโม กตโมติ ฯ

[๓๓๓]

ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตานํ อาทิพุรหฺมจริยํ ปฏิชานนฺตานํปี โข อหํ
 ภารทฺวาช เวมตฺตํ^๑ วทามิ สนฺติ ภารทฺวาช เอเก สมณพุราหุมนฺนา อนฺนุสฺสวิกา เตนฺ^๒
 อนฺนุสฺสเวน ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ ปฏิชานนฺติ เสยฺยถาปี
 พุราหุมนฺนา เตวิชฺชา ฯ สนฺติ ปน ภารทฺวาช เอเก สมณพุราหุมนฺนา เกวลํ สพุทฺธามตฺตเคน
 ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ ปฏิชานนฺติ เสยฺยถาปี ตกฺกํ วิมฺสํ ฯ
 สนฺติ ภารทฺวาชเอเก สมณพุราหุมนฺนา ปุพฺเพ อนฺนุสฺสุตฺเตสฺส ธมฺเมสฺส สามํเขว ธมฺมํ อภิญฺญา
 ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ ปฏิชานนฺติ ตตฺร ภารทฺวาช เย เต
 สมณพุราหุมนฺนา ปุพฺเพ อนฺนุสฺสุตฺเตสฺส ธมฺเมสฺส สามํเขว ธมฺมํ อภิญฺญา
 ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ ปฏิชานนฺติ เตสาหฺมสมฺมิ ตทิมินาเปตํ
 ภารทฺวาช ปริยาเยน เวทิตฺพํ ฯ ยถา เย เต สมณพุราหุมนฺนา ปุพฺเพ อนฺนุสฺสุตฺเตสฺส ธมฺเมสฺส
 สามํเขว ธมฺมํ อภิญฺญา ทิฏฺฐธมฺมาภิญฺญาโวสานปารมิปฺปตฺตา อาทิพุรหฺมจริยํ
 ปฏิชานนฺติ เตสาหฺมสมฺมิ ฯ

[๓๓๔]

อิธ เม ภารทฺวาช ปุพฺเพว สมฺโพธา อนภิสฺมพุทฺธสฺส โพธิสฺสตฺตสฺสเวว สโต เอตทโหสิ
 สมฺพาโธ ฌรวาโส ราชปโธ อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชา นยิทํ สุกฺกรํ อการํ อชฺฌาวสตา
 เอกนฺตปริปฺณณํ เอกนฺตปริสฺตฺตํ สงฺขลิจิตํ พุรหฺมจริยํ จริตฺตํ ยนฺนุนาหํ เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา
 กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺเชยฺยนฺติ ฯ โส โข อหํ ภารทฺวาช
 อปเรน สมเยน ททโรว สมานิ สุตฺตกาพเกโส ภเทฺรณ โยพฺพเนน สมฺนฺนาคโต ปจฺเมน
 วยสา อกามกานํ มาตาปีตฺถนํ อสฺสุมฺขานํ โรทฺหนฺตานํ เกสมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ
 อจฺฉาทตฺวา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชํ ฯ โส เอวํ ปพฺพชฺชิตอ สมานิ กิํกุสฺสทเวสิ
 อนฺตฺตรํ สนฺติวรปํ ปริเยสฺमानิ เยน อาพาโร กาลาโม เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อาพาริ
 กาลามํ เอตทโวจํ อิจฺฉามหํ อาวุโส กาลาม อิมสฺมี ธมฺมวินเย พุรหฺมจริยํ จริตฺตุนฺติ ฯ เอวํ

๑ ย. เวมตฺตํ ฯ

๒ ย. เต ฯ

ความต่างกันแห่งสมณพราหมณ์

[๓๓๗]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภราทวาชะ เรากล่าวความต่างกันแห่งสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้ถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะยิ่งในปัจจุบัน แม้จะปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ได้ ดูกรภราทวาชะ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเป็นผู้ฟังฟังตามกันมา เพราะการฟังตามกันมานั้น จึงเป็นผู้ถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ เหมือนพวกพราหมณ์ผู้ทรงไตรวิชา ฉะนั้น. อนึ่ง มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เป็นผู้ถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะผู้ยิ่งในปัจจุบัน ปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ เพราะเพียงแต่ความเชื่ออย่างเดียว เหมือนพวกพราหมณ์นักตรีก็นักตรองจะนั้น. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง รู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้ฟังตามกันมา ก่อน ถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะผู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ ดูกรภราทวาชะ ในสมณพราหมณ์เหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใด รู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่ได้ฟังตามกันมาในก่อนถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะผู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ เราเป็นผู้หนึ่งของจำนวนสมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้อนี้พึงรู้ได้โดยบรรยายแม่นี้. เหมือนสมณพราหมณ์เหล่าใด รู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในธรรมทั้งหลายที่ไม่ได้ฟังตามกันมาใน ก่อน ถึงบารมีชั้นที่สุดเพราะผู้ยิ่งในปัจจุบัน ย่อมปฏิญาณอาทิพรหมจรรย์ เราเป็นผู้หนึ่งของ จำนวนสมณพราหมณ์เหล่านั้น ฉะนั้น.

[๓๓๘]

ดูกรภราทวาชะ ในโลกนี้ ก่อนแต่การตรัสรู้ เรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็น โภทิสัตว์อยู่ ได้มีความคิดเห็นว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤดิพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์ ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวดูจะ สังขจัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเถิด. สมัยต่อมา เรานั้นยังเป็นหนุ่ม ผมดำสนิท ประคบด้วยวัยกำลังเจริญ เป็นปฐมวัย เมื่อพระมารดาและพระบิดาไม่ปรารถนา (จะให้บวช) ทรงกันแสงพระเนตรนองด้วย อัสสุชล เราปลงผมและหนวด นุ่งผ้ากาสาหวัดออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต. เมื่อเราบวช แล้วอย่างนี้ แสวงหาสิ่งไรจะเป็นกุศล ค้นหาสันติบรรพอันไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่าอยู่ จึงเข้าไปหา อาฬารดาบสกาลามโคตรถึงสำนักแล้ว ได้กล่าวว่า ดูกรท่านกาลามะ ข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤดิพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้. ดูกรภราทวาชะ เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว อาฬารดาบสกาลามโคตรได้กล่าวว่า อยู่เถิดท่าน วิญญูบุรุษทำลัทธิของอาจารย์ตน ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งโดยไม่ช้า ในธรรมใดแล้วเข้าถึงอยู่ ธรรมนี้ก็เช่นนั้น.

วุตฺเต ภารทวาช อปาโร กาลาโม มํ เอตทโวจ วิหรตยสุมา ตาติโส อัย ชมฺโม ยตฺถ
 วิญญู ปุริโส นจิริสฺเสว สกํ อาจริยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑ โส โข
 อหํ ภารทวาช นจิริสฺเสว จิปปเมว ตํ ชมฺมํ ปรียาปฺณํ ๑ โส โข อหํ ภารทวาช
 ตาวตเกเนว โอฏฺฐปฺพทตฺตเตน ลปิตฺตาปนมตฺตเตน ฌานวาทญจ วทามิ เถรวาทญจ ชานามิ
 ปสฺสามิติ จ ปฏฺิชานามิ อหฺนฺเจว อญฺเฐ จ ๑ ตสฺส มยฺหํ ภารทวาช เอตทโหสิ น โข
 อปาโร กาลาโม อิมํ ชมฺมํ เกวลํ สทฺธชามตฺตเคน สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหรามิติ ปเวเทติ อทฺฐา อปาโร กาลาโม อิมํ ชมฺมํ ชานํ ปสฺสํ วิหเรตฺติ ๑ อถ ขวาทํ
 ภารทวาช เยน อปาโร กาลาโม เตนฺอุปสงฺกมํ อุปสงฺกมิตฺวา อาพารํ กาลามํ เอตทโวจํ กิตฺ
 ตาวตา โน อาวุโส กาลาม อิมํ ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทตฺติ ๑ เอวํ
 วุตฺเต ภารทวาช อปาโร กาลาโม อาภิณฺเญจญฺเญยตฺนํ ปเวเทสิ ๑ ตสฺส มยฺหํ ภารทวาช
 เอตทโหสิ น โข อาพารสฺเสว กาลามสฺส อตฺถิ สทฺธชา มยฺหํปตฺถิ สทฺธชา น โข อาพารสฺเสว
 กาลามสฺส อตฺถิ วิริยํ มยฺหํปตฺถิ วิริยํ สติ ... สมาธิ ... ปญฺญา มยฺหํปตฺถิ ปญฺญา ยนฺนฺนฺนาหํ ยํ
 ชมฺมํ อปาโร กาลาโม สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิติ ปเวเทติ ตสฺส ชมฺมสฺส
 สจฺจิกิริยาเย ปทฺทเหยฺยนฺติ ๑ โส โข อหํ ภารทวาช นจิริสฺเสว จิปปเมว ตํ ชมฺมํ สยํ
 อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี ๑ อถ ขวาทํ ภารทวาช เยน อปาโร กาลาโม
 เตนฺอุปสงฺกมํ อุปสงฺกมิตฺวา อาพารํ กาลามํ เอตทโวจํ เอตฺตาวตา โน อาวุโส กาลาม อิมํ
 ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทตฺติ ๑ เอตฺตาวตา โข อหํ อาวุโส อิมํ
 ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทมิติ อหฺมปิ โข อาวุโส เอตฺตาวตา อิมํ ชมฺมํ
 สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิติ ลาภา โน อาวุโส สุตทฺธํ โน อาวุโส เย
 มยํ อายสฺมณฺตํ ตาติสํ สพฺรหฺมจาริํ ปสฺสาม อิติ ยาหํ ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา
 อุปสมฺปชฺช ปเวเทมิ ตํ ตวํ ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี ยํ ตวํ
 ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี ตมฺหํ ชมฺมํ สยํ อภิณฺเฐว สจฺจิกตฺวา
 อุปสมฺปชฺช ปเวเทมิ อิติ ยาหํ ชมฺมํ ชานามิ ตํ ตวํ ชมฺมํ ชานาสี ยํ ตวํ ชมฺมํ ชานาสี
 ตมฺหํ ชมฺมํ ชานามิ อิติ ยาติโส อหํ ตาติโส ตวํ ยาติโส ตวํ ตาติโส อหํ เอหิทานิ อาวุโส
 อุโภ วสนฺตา อิมํ คณฺมํ ปรีหรามาดิ ๑ อิติ โข ภารทวาช อปาโร กาลาโม อาจริโย เม
 สมานโน อนฺเตวาสี มํ สมานํ อตฺตโน สมนํ จเปสิ อุพาราย จ มํ ปุชฺชาย ปุชฺเชสิ ๑ ตสฺส
 มยฺหํ ภารทวาช เอตทโหสิ นายํ ชมฺโม นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น อุปสมาย น
 อภิณฺเญย[๑] น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ยาวเทว อาภิณฺเญจญฺเญยตฺนูปปตฺติยาติ ๑ โส โข อหํ
 ภารทวาช ตํ ชมฺมํ อนลงฺกริตฺวา ตสฺมา ชมฺมา นิพฺพิชฺช^๒ ปฏฺคามิ ๑

๑ ย. เอตฺตโนเร น สมฺโพชชาติ ทิสฺสติ ๑

๒ ย. นิพฺพิชฺชาปฏฺกมํ ๑

เรานั้นเล่าเรียนธรรมนั้นได้โดยฉับพลันไม่นานเลย.เรากล่าวญาณวาทและเถรวาทได้ด้วยอาการเพียงหุบปากเจรจา เพียงชั่วเวลาที่พูดตอบเท่านั้น อนึ่ง ทั้งเราและผู้อื่นปฏิญาณได้ว่า เรารู้ เราเห็น. เรามีความคิดเห็นว่า อาพารดาบสกาลามโคตร จะประกาศว่า เราทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองด้วย เข้าถึงธรรมนี้ด้วยเหตุเพียง ศรัทธาอย่างเดียวดังนี้หามิได้ ที่แท้อาพารดาบสกาลามโคตรรู้เห็นธรรมนี้อยู่. ครั้งนั้นเราจึงเข้าไปหาอาพารดาบสกาลามโคตร ได้ถามว่า ท่านกาลามะ ท่านทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่ง เองบรรลุแล้ว ประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? เมื่อเราถามอย่างนี้ อาพารดาบส กาลามโคตรได้ประกาศอากิญจัญญายตนะ. เราได้มีความคิดเห็นว่า มิใช่อาพารดาบสกาลามโคตร เท่านั้นมีศรัทธา แม้เราก็มีศรัทธา มิใช่อาพารดาบสกาลามโคตรเท่านั้นมีความเพียร มีสติ มี สมาธิ มีปัญญา แม้เราก็มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ถ้ากระไร เราพึงตั้งความเพียรเพื่อจะทำให้แจ้งชัดซึ่งธรรมที่อาพารดาบสกาลามโคตรประกาศว่า ทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอัน ยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่นั้นเถิด. เรานั้น ได้ทำกรรมนั้นให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่ โดยฉับพลันไม่นานเลย. ลำดับนั้น เราได้เข้าไปหาอาพารดาบสกาลามโคตร แล้วได้ถามว่า ท่าน กาลามะ ท่านทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้ว ประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่านี้หรือหนอ? อาพารดาบสกาลามโคตรตอบว่า อวุโส เราทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้ว ประกาศให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่านี้. เราได้กล่าวว่า แม้เราก็ทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว เข้าถึงอยู่ด้วยเหตุเพียงเท่านี้. อาพารดาบสกาลามโคตรกล่าวว่า อวุโส เป็นลาภของพวกเรา พวกเราได้ดีแล้ว ที่พวกเราพบเพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีเช่นท่าน เราทำกรรมใดให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้วประกาศให้ทราบ ท่านก็ทำกรรมนั้นให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่ ท่านทำกรรมใดให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงอยู่ เราก็ทำกรรมนั้นให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้วประกาศให้ทราบ ดังนี้เรารู้กรรมใด ท่านก็รู้กรรมนั้น ท่านรู้กรรมใด เราก็รู้กรรมนั้น ดังนี้เราเช่นใด ท่านก็เช่นนั้น ท่านเช่นใด เราก็เช่นนั้น ดังนี้คุณกราวุโส บัดนี้เราทั้งสองจงมาอยู่ช่วยกันบริหารหมู่คณะนี้เถิด. คุณกราทวาชะ อาพารดาบสกาลามโคตรเป็นอาจารย์ของเรา ได้ตั้งเราผู้เป็นศิษย์ไว้เสมอกับตน และบูชาเราด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เรามีความคิดเห็นว่า ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความ บิ่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสนิท เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อนิพพาน ย่อมเป็นไปเพียงเพื่ออุบัติในอากิญจัญญายตนพรหมเท่านั้น. เราไม่พอใจกรรมนั้น เบื่อจากกรรมนั้นหลีกไป.

[๓๓๕]

โส โข อหิ ภารทวาช กิฏฺสลลเวสี อนุตฺตรํ สนฺตฺวรวปํ ปรีเยสฺมาโน เยน อุทฺทโก
 รามปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา อุทฺทกํ รามปฺตุตํ เอตทโวจํ อิจฺฉามหิ อาวุโส ราม
 อิมสฺมึ ฌมฺมวินเย พุรหฺมจริยํ จริตฺตุนฺติ ๑ เอวํ วุตฺเต ภารทวาช อุทฺทโก รามปฺตุโต มํ
 เอตทโวจํ วิหรตฺยสฺมา ตาติโส อยํ ฌมฺโม ยตฺถ วิญญู ปฺริโส นจิริสฺเสว สกํ อาจริยํ
 อภิญฺญา^๑ สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยาติ ๑ โส โข อหิ ภารทวาช นจิริสฺเสว จิปรฺปเมว
 ตํ ฌมฺมํ ปรียาปฺณึ ๑ โส โข อหิ ภารทวาช ตาวตเกเนว โยจฺจุปฺพทมนตฺเตน ลปิตลาปนมนตฺเตน
 ฌาณวาทญจ วทามิ เถรวาทญจ ชานามิ ปสฺสามิตี จ ปฏฺิชานามิ อหฺญเจว อญฺเญ จ ๑ ตสฺส
 มยฺหิ ภารทวาช เอตทโหสี น โข ราโม อิมํ ฌมฺมํ เกวลํ สทฺธชามตฺตเกน สยํ อภิญฺญา
 สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิตี ปเวเทตี^๒ อทฺธา ราโม อิมํ ฌมฺมํ ชานํ ปสฺสํ วิหริตีตี^๓ ๑ อถ
 ขวามิ ภารทวาช เยน อุทฺทโก รามปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา อุทฺทกํ รามปฺตุตํ เอตทโวจํ
 กิตฺตาวตฺตา โน อาวุโส ราม^๔ อิมํ ฌมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทตีตี ๑ เอวํ
 วุตฺเต ภารทวาช อุทฺทโก รามปฺตุโต เนวสฺสญฺยานาสฺสญฺยายตฺนํ ปเวเทตี ๑ ตสฺส มยฺหิ
 ภารทวาช เอตทโหสี น โข รามสฺเสว อโหสี สทฺธา มยฺหิปรฺตติ สทฺธา น โข รามสฺเสว อโหสี
 วิริยํ ๑เป ๑ สติ สมาริ ปญฺญา มยฺหิปรฺตติ ปญฺญา ยนฺนุณฺนาหิ ยํ ฌมฺมํ ราโม สยํ อภิญฺญา
 สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรามิตี ปเวเทตี ตสฺส ฌมฺมสฺส สจฺจิกิริยาเย ปทฺเทยฺยุนฺติ ๑ โส
 โข อหิ ภารทวาช นจิริสฺเสว จิปรฺปเมว ตํ ฌมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหาสี ๑ อถ ขวามิ ภารทวาช เยน อุทฺทโก รามปฺตุโต เตนฺอุปสงฺกมึ อุปสงฺกมิตฺวา อุทฺทกํ
 รามปฺตุตํ เอตทโวจํ เอตฺตาวตฺตา โน อาวุโส ราม^๕ อิมํ ฌมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา
 อุปสมฺปชฺช ปเวเทตีตี ๑ เอตฺตาวตฺตา^๖ โข อหิ อาวุโส อิมํ ฌมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา
 อุปสมฺปชฺช ปเวเทมีตี^๗ อหฺมปิ โข อาวุโส เอตฺตาวตฺตา อิมํ ฌมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุป
 สมฺปชฺช วิหรามิตี ลาภา โน อาวุโส สฺสทฺธํ โน อาวุโส เย มยฺหิ อายสฺมนตํ ตาติสํ สพุรหฺม
 จาริ ปสฺสาม อิติ ยํ ฌมฺมํ ราโม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทตี ตํ ตวํ ฌมฺมํ
 สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี^๘ ยํ ตวํ ฌมฺมํ สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุป
 สมฺปชฺช วิหาสี ตํ ฌมฺมํ ราโม สยํ อภิญฺญา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช ปเวเทตี อิติ ยํ ฌมฺมํ

๑ ย. สยํ อภิญฺญา ๑

๒ ย. ปเวเทตี ๑

๓ ย. วิหาสีตี ๑

๔ ย. ราโม ๑

๕ ย. ราโม ๑

๖ ย. เอตฺตาวตฺตา โข อาวุโส ราโม ... ปเวเทตีตี ๑

๗ ย. ปเวเทตีตี ๑

๘ ย. วิหริตี ๑

[๓๓๕]

คุกรถาทวาชะ เราเป็นผู้แสวงหาอยู่ว่าจะอะไรจะเป็นกุศล ค้นหาสันติวรบท อันไม่มีกรรมอื่นยิ่งกว่าอยู่ จึงเข้าไปหาอุทกดาบสรามบุตรถึงสำนักแล้วกล่าวว่า คุกรท่านรามะข้าพเจ้าปรารถนาจะประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้. เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว อุทกดาบส รามบุตรได้กล่าวว่า อยู่เถิดท่าน วิญญูบุรุษทำลัทธิของอาจารย์ตนให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งโดย ไม่ช้า ในธรรมใดแล้วเข้าถึงอยู่ ธรรมนี้ก็เช่นนั้น. เรานั้นเล่าเรียนธรรมนั้นได้โดยฉับพลัน ไม่นานเลย. ย่อมกล่าวญาณวาท และเถรวาทได้ด้วยอาการเพียงหุบปากเจรจาเพียงชั่วกาลที่ พูดตอบเท่านั้น อนึ่งเราและผู้อื่นปฎิญาณได้ว่า เรารู้ เราเห็น. เรามีความคิดเห็นว่า รามะ จะได้ประกาศธรรมนี้ว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ด้วยเหตุเพียงศรัทธาอย่างเดียว แล้วเข้าถึงอยู่ ดังนี้ หามิได้ ที่แท้ รามะรู้เห็นธรรมนี้อยู่. ครั้งนั้น เราเข้าไปหาอุทกดาบสราม บุตรแล้วได้ถามว่า คุกรท่านรามะ ท่านทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้วประกาศ ให้ทราบด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? เมื่อเราถามอย่างนี้แล้ว อุทกดาบสรามบุตรได้ประกาศแนว สัจญานา สัจญายตนะ. เรานั้นได้มีความคิดเห็นว่า มิใช่ท่านรามบุตรเท่านั้นมีศรัทธา แม้เราก็มี่ ศรัทธา มิใช่ท่านรามบุตรเท่านั้นมีความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา แม้เราก็มี่ความเพียร มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา ถ้ากระไร เราพึงตั้งความเพียรเพื่อทำให้แจ้งชัดซึ่งธรรมที่ท่านรามบุตรประกาศว่า เราทำให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่นั้นเถิด. เรานั้นได้ทำกรรมนั้นให้แจ้งชัดด้วยปัญญา อันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่ โดยฉับพลันไม่นานเลย. ลำดับนั้น เราได้เข้าไปหาอุทกดาบสรามบุตรแล้ว ได้ถามว่า ท่านรามะ ท่านทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้หรือหนอ? อุทกดาบสรามบุตรตอบว่า อาวุโส เราทำกรรมนี้ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่ง เองบรรลุแล้ว ประกาศด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล. เรากล่าวว่า อาวุโส แม้เราก็มี่ทำกรรมให้แจ้ง ชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่ด้วยเหตุเพียงเท่านี้. อุทกดาบสรามบุตรกล่าวว่า อาวุโส เป็นลาภของพวกเรา พวกเราได้ดีแล้ว ที่พวกเราพบเพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีอายุเช่นท่าน เราทำกรรมใดให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้ว ประกาศให้ทราบ ท่านก็ทำกรรมนั้นให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วเข้าถึงอยู่ เราก็มี่ทำกรรมนั้นให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองบรรลุแล้ว ประกาศให้ทราบ ดังนี้ เรารู้ ธรรมใด ท่านก็รู้กรรมนั้น ท่านรู้ธรรมใด เราก็มี่รู้กรรมนั้น ดังนี้ เราเช่นใด ท่านก็เช่นนั้น ท่านเช่นใด เราก็มี่เช่นนั้น ดังนี้ คุกรอาวุโส บัดนี้ เชิญท่านมาบริหารหมู่คณะนี้เถิด. คุกรถาทวาชะ อุทกดาบสรามบุตร เป็นเพื่อนพรหมจรรย์ของเรา ได้ตั้งเราไว้ในฐานะอาจารย์และบูชาเราด้วยการบูชาอย่างยิ่ง. เรามีความคิดเห็นว่า ธรรมนี้ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับสนิท เพื่อสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ย่อมเป็นไปเพียงเพื่ออุปบัติในเนวสัจญานา สัจญายตนะพรหมเท่านั้น. เราจึงไม่พอใจกรรมนั้น เบื่อจากกรรมนั้นหลีกไป.

ราโม อภิญญาสิ^๑ ตัม ตุวั ชมมัม ชานาสิ ยัม ตุวั ชมมัม ชานาสิ ตัม ชมมัม ราโม
อภิญญาสิ อิติ ยาติโส ราโม อโหสิ ตาติโส ตุวั ยาติโส ตุวั ตาติโส ราโม อโหสิ
เอหิทานิ อาวุโส ตุวั อิมํ คณํ ปริหราติ ฯ อิติ โข ภารทวาช อุทฺทโก รามปุตโต
สพฺรหฺมจารี เม สมานิ อัจฉริยญฺจानา^๒ มํ จเปสิ อุพาราย จ มํ ปุชฺชาย ปุชฺเชติ ฯ ตสฺส มยฺหํ
ภารทวาช เอตทโหสิ นามํ ชมโม นิพพิทาย น วิราคย น นิโรชย น อุปสมาย น อภิญญา
น สมุโพชย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ยาวเทว เนวสญฺญานาสญฺญาตฺตานุปฺปตฺติยาติ ฯ โส โข
อหํ ภารทวาช ตัม ชมมัม อนลงฺกริตฺวา ตสฺมา ชมฺมา นิพฺพิชฺช ปกฺกามิ ฯ

[๓๔๐]

โส โข อหํ ภารทวาช กิํกุสฺสทเวสิ อนฺตุตฺตรํ สนฺตฺติวรปทํ ปริเยสฺमानิ มกฺเชสุ
อนุปฺพุเพน จาริกํ จรฺमानิ เยน อรุเวลา เสนานิกโม ตทวสฺริ^๓ ฯ ตตฺถทฺทลํ รมณียํ
ภูมิกาคํ ปาสาทิกญจ วนสณฺฑํ นทิกญจ สนฺทนต์ิ สีสฺฐทกํ^๔ สุปฺติตฺถํ รมณียํ สมนฺตา^๕ โคจรคามํ
ฯ ตสฺส มยฺหํ ภารทวาช เอตทโหสิ รมณียํ วต ภูมิกาคํ ปาสาทิกํ จ วนสณฺฑํ นทํ จ
สนฺทนต์ิ สีสฺฐทกา สุปฺติตฺถา รมณียา สมนฺตา จ โคจรคามํ อลํ วตฺติ กุลปฺตฺตสฺส ปชานตฺถิกสฺ
ปชานายาติ ฯ โส โข อหํ ภารทวาช ตตฺถเวย นิสิตฺถิ อลมิทํ ปชานายาติ ฯ

[๓๔๑]

อปีสฺส มํ ภารทวาช ติสฺโส อุปมา ปฏิกิํสุ อนจฺฉริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ฯ
เสยฺยธาปี ภารทวาช อลฺลํ กญฺจํ สเสน्हํ อุทเก นิกฺขิตฺตํ ฯ อถ ปุริโส อาคจฺเจยฺย อุตฺตรารณิ
อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตสฺสามิ เตโฆ ปาตุกริสฺสามิติ ฯ ตํ กิํ มลฺลลสิ ภารทวาช อปี นุ
โส ปุริโส อมฺมํ อลฺลํ กญฺจํ สเสน्हํ อุทเก นิกฺขิตฺตํ อุตฺตรารณิ อาทาย อภิมตฺถนฺโต อคฺคิ
อภินิพฺพุตฺเตยฺย เตโฆ ปาตุกรเยยฺยาติ ฯ โน หิทํ โก โคตมํ ตํ กิสฺส เหตุอทุญฺหิ โก โคตมํ อลฺลํ
กญฺจํ สเสน्हํ ตณฺจ ปน อุทเก นิกฺขิตฺตํ ยาวเทว จ ปน โส ปุริโส กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคิ
อสฺสาติ ฯ เอวเมว โข ภารทวาช เย หิ เกจิ สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา กาเยน เจว กามเห

อวุปกฺกฺจา วิหรนฺติ ฯ โย จ เนลํ กามสฺส กามจฺจนฺโท กามเสนฺโห กามมฺจุฉา กามปิปาสา

๑ ย. อภิญญาสิ ฯ

๒ ย. อัจฉริยญฺจานา จ ฯ

๓ ย. ตทวสฺริ ฯ

๔ ย. เสตถิ ฯ

๕ ย. สมนฺตา จ ฯ

[๓๔๐]

ดูกรภราทวาชะ เรานั้นเป็นผู้แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ค้นหาสันติบรรพตอันไม่มีสิ่งอื่นยิ่ง
ขึ้นไปกว่าอยู่ จึงเที่ยวจาริกไปในมคธชนบทโดยลำดับ บรรลุถึงอุรุเวลาเสนานิคม.ณ ที่นั้น เราได้
เห็นภูมิภาคน้ำร้อนรมย์ มีไพรสณฑ์น่าเลื่อมใส มีแม่น้ำไหลอยู่ น้ำเย็นจืดสนิท มีทำนน้ำราบเรียบน้ำ
ร้อนรมย์มีโคจรคามโดยรอบ. เรานั้นมีความคิดเห็นว่า ภูมิภาคน้ำร้อนรมย์หนอ ไพรสณฑ์น่าเลื่อมใส
แม่น้ำไหลอยู่ น้ำเย็นจืดสนิท มีทำนน้ำราบเรียบน้ำร้อนรมย์ ทั้งโคจรคามมีอยู่ โดยรอบ สถานที่นี้สมควร
เป็นที่ตั้งความเพียรของกุลบุตรผู้ต้องการความเพียรหนอ. เราจึงนั่งอยู่ ณ ที่นั้นเอง ด้วยคิดเห็นว่า
สถานที่นี้สมควรเป็นที่ทำความเพียร.

อุปมา ๓ ข้อ

[๓๔๑]

ดูกรภราทวาชะ อนึ่ง อุปมา ๓ ข้ออันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏ
กะเรา. ๑ ดูกรภราทวาชะ เปรียบเหมือนไม้สด ชุ่มด้วยยาง ทั้งแช่อยู่ในน้ำ. ถ้าบุรุษพึงมาด้วยหวัง
ว่า จักเอาไม้นั้นมาสีให้เกิดไฟ จักทำไฟให้ปรากฏ ดังนี้. ดูกรภราทวาชะ ท่านจะเข้าใจความชื่อนั้น
เป็นไฉน บุรุษนั้นเอาไม้สด ชุ่มด้วยยาง ทั้งแช่อยู่ในน้ำ มาสีไฟจะพึงให้ไฟเกิด พึงทำไฟให้ปรากฏ
ได้บ้างหรือหนอ?

สการวมาณพกราบทูลว่า ข้อนี้หามิได้ ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม้นั้นยัง
สดชุ่มด้วยยาง ทั้งแช่อยู่ในน้ำ บุรุษนั้นพึงมีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่าเท่านั้น.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภราทวาชะ ฉะนั้นเหมือนกันแล สมณะหรือพราหมณ์

เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีกายยังไม่หลีกออกจากกาม. ยังมีความพอใจในกาม ความเสน่หาใน
กาม ความหมกมุ่นในกาม ความระหายในกาม ความร่ำร้อนเพราะกาม อันตนยังละไม่ได้ด้วยดี
ให้สงบระงับไม่ได้ด้วยดีในภายใน. ท่านสมณะพราหมณ์เหล่านั้น ถึงหากจะเสวยทุกขเวทนา อัน
กล้าเผ็ดร้อนเกิดเพราะความเพียรก็ดี หากจะไม่ได้เสวยก็ดี ก็ไม่ควรเพื่อจะรู้ เพื่อจะเห็น ซึ่งปัญญา
เครื่องตรัสรู้อันไม่มีธรรมอันยิ่งกว่า. ดูกรภราทวาชะ อุปมาข้อที่ ๑ นี้แลอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่

กามปริพาโห โส จ อชฺฌตฺตํ น สุปฺปิโน โหติ น สุปฺปิปฺปสฺสทฺธโร ฯ โอปกุกฺกิกา เจปิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา ทุกฺขา ติปฺปา กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาว เต ฌาณาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ โน เจปิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา โอปกุกฺกิกา ทุกฺขา ติปฺปา กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาว เต ฌาณาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ อัย โข มํ ภารทฺวาช ปจฺมา อุปฺมา ปฏฺิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ฯ

[๗๔๒]

อปฺราปี โข มํ ภารทฺวาช ทฺติยา อุปฺมา ปฏฺิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ฯ เสยฺยถาปี ภารทฺวาช อลฺลํ กุกฺกํ สเสนฺหํ อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ฯ อถ ปฺริโส อากฺขณฺเยย อุตฺตรารณฺี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตสฺสามิ เตโฆ ปาตุกริสฺสามิตี ฯ ตํ ก็ มลฺลวสี ภารทฺวาช อปี นฺ โส ปฺริโส อมฺํ อลฺลํ กุกฺกํ สเสนฺหํ อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ อุตฺตรารณฺี อาทาย อภิมตฺถเนฺนฺโต อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตยฺย เตโฆ ปาตุกฺเรยฺยาตี ฯ โน หิํทํ โภ โคตม ตํ กิสฺส เหตุ อทฺถุหิ โภ โคตม อลฺลํ กุกฺกํ สเสนฺหํ กิณฺจาปี อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ยาวเทว จ ปน โส ปฺริโส กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาสี อสฺสาตี ฯ เอวเมว โข ภารทฺวาช เย หิ เกจิ สมณฯ วา พฺราหฺมณา วา กาเยน เจว กามะหิ วูปกฺกฺษา^๑ วิหรนฺติ ฯ โย จ เนลฺล กามะสุ กามจฺจนฺโท กามะเสนฺโห กามมฺจุจฺจา กามปิปาสา กามปริพาโห โส จ อชฺฌตฺตํ น สุปฺปิโน โหติ น สุปฺปิปฺปสฺสทฺธโร ฯ โอปกุกฺกิกา เจปิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา ทุกฺขา ติปฺปา กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาว เต ฌาณาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ โน เจปิ เต โภณฺโต สมณพฺราหฺมณา โอปกุกฺกิกา ทุกฺขา ติปฺปา กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ อภพฺพาว เต ฌาณาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมฺโพธาย ฯ อัย โข มํ ภารทฺวาช ทฺติยา อุปฺมา ปฏฺิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ฯ

[๗๔๓]

อปฺราปี โข มํ ภารทฺวาช ตฺติยา อุปฺมา ปฏฺิภาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ฯ เสยฺยถาปี ภารทฺวาช สุกฺกํ กุกฺกํ โภพาปี อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ ฯ อถ ปฺริโส อากฺขณฺเยย อุตฺตรารณฺี อาทาย อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตสฺสามิ เตโฆ ปาตุกริสฺสามิตี ฯ ตํ ก็ มลฺลวสี ภารทฺวาช อปี นฺ โส ปฺริโส อมฺํ สุกฺกํ กุกฺกํ โภพาปี อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตํ อุตฺตรารณฺี อาทาย อภิมตฺถเนฺนฺโต อคฺคิ อภินิพฺพุตฺเตยฺย เตโฆ ปาตุกฺเรยฺยาตี ฯ เอวํ โภ โคตม ตํ กิสฺส เหตุ อทฺถุหิ โภ โคตม สุกฺกํ กุกฺกํ โภพาปี ตณฺจ ปน อารกา อุทกา ถเล นิกฺขิตฺตณฺติ ฯ เอวเมว โข ภารทฺวาช เย หิ เกจิ สมณฯ วา พฺราหฺมณา วา กาเยน เจว กามะหิ วูปกฺกฺษา วิหรนฺติ ฯ โย จ เนลฺล กามะสุ กามจฺจนฺโท กามะเสนฺโห กามมฺจุจฺจา กามปิปาสา กามปริพาโห

๑ ย. อวูปกฺกฺษา ฯ

เคยได้ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏกะเรา.

[๓๔๒]

คุกรถาทวาชะ อุปมาข้อที่ ๒ อีกข้อหนึ่งอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏกะเรา. เปรียบเหมือนไม้สด ชุ่มด้วยยาง ตั้งอยู่บนบก ไกลน้ำ. ถ้าบุรุษ พึงมาด้วยหวังว่า จักเอาไม้ นั้น มาสีให้เกิดไฟ จักทำไฟให้ปรากฏ. คุกรถาทวาชะ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นเอาไม้สดชุ่มด้วยยาง ตั้งอยู่บนบก ไกลน้ำ มาสีไฟ จะพึงให้ไฟเกิด พึงทำไฟให้ปรากฏได้ หรือหนอ?

สการวมาณพกราบทูลว่า ข้อนี้หาทำได้ ท่านพระโคตม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม้ นั้น ยังสด ชุ่มด้วยยาง ถึงแม้จะตั้งอยู่บนบก ไกลน้ำ บุรุษนั้นก็จะพึงมีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อย ลำบากเปล่าเท่านั้น.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คุกรถาทวาชะ ฉะนั้นเหมือนกันแล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง แม้มีกายหลีกออกจากกามแล้ว. แต่ยังมี ความพอใจในกาม ความเสนาหาในกาม ความ หมกมุ่นในกาม ความระหายในกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม อันตนยังละไม่ได้ด้วยดี ยังให้สงบ ระวังด้วยดีไม่ได้ในภายใน. ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนา อันกล้าเผ็ด ร้อนที่เกิดเพราะความเพียรที่ดี จะไม่ได้เสวยที่ดี ก็ยังไม่ควรเพื่อจะรู้ เพื่อจะเห็นซึ่งปัญญาเครื่อง ตรัสรู้ อันไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า. คุกรถาทวาชะ อุปมาข้อที่ ๒ นี้แลอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยได้ ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏแก่เรา.

[๓๔๓]

คุกรถาทวาชะ อุปมาข้อที่ ๓ อีกข้อหนึ่งอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏกะเรา. เปรียบเหมือนไม้แห้งเกราะ ทั้งตั้งอยู่บนบก ไกลน้ำ. ถ้าบุรุษ พึงมาด้วยหวังว่า จะ เอาไม้ นั้น มาสีไฟ จักให้ไฟเกิด จักทำไฟให้ปรากฏ ดังนี้. คุกรถาทวาชะ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้น เป็นไฉน บุรุษนั้นเอาไม้แห้งเกราะ ทั้งตั้งอยู่บนบก ไกลน้ำ มาสีไฟจะพึงให้ไฟเกิด พึงทำไฟให้ ปรากฏได้บ้างหรือหนอ?

สการวมาณพกราบทูลว่า อย่างนั้นท่านพระโคตม ข้อนั้น เพราะเหตุอะไร เพราะไม้ นั้น แห้งเกราะ ทั้งตั้งอยู่บนบก ไกลน้ำ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คุกรถาทวาชะ ฉะนั้นเหมือนกันแล สมณะหรือพราหมณ์ เหล่าใด เหล่าหนึ่ง มีกายหลีกออกจากกาม. ทั้งความพอใจในกาม ความเสนาหาในกาม ความ หมกมุ่นใน กาม ความระหายในกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม อันตนละได้ด้วยดี ให้สงบระวังด้วยดีแล้วใน ภายใน. ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงแม้จะได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าเผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความ เพียรที่ดี ถึงแม้จะไม่ได้เสวยที่ดี ก็สมควรเพื่อจะรู้ เพื่อจะเห็นซึ่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ อันไม่มีธรรม

โส จ อชฺฌตฺตํ สุปฺปหีนํ โหติ สุปฺปฏฺฐปฺปสฺสทฺธโร ๑ โอปกุกมิกา เจปิ เต โภณโต
สมณพราหมณา ทุกฺขา ติปฺปา กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ ภพฺพาว เต ฌานาย ทสฺสนาย
อนุตฺตราย สมุโพธาย ๑ โน เจปิ เต โภณโต สมณพราหมณา โอปกุกมิกา ทุกฺขา ติปฺปา
กุกฺกา เวทนา เวทียนฺติ ภพฺพาว เต ฌานาย ทสฺสนาย อนุตฺตราย สมุโพธาย ๑ อัย โข มํ
การทฺวาช ตติยา อุปมา ปฏฺฐิกาสี อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ๑ อีมา โข มํ การทฺวาช
ตติโส อุปมา ปฏฺฐิกาสฺส อนจฺจริยา ปุพฺเพ อสฺสุตฺตปุพฺพา ๑

[๗๔๔]

ตสฺส มยฺหิ การทฺวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ ทนฺเตภิ ทนฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ
เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺหยฺย อภินิปปิเพยฺย อภิสนฺตฺตาเปยฺยนฺติ ๑ โส โข อหิ การทฺวาช
ทนฺเตภิ ทนฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺหามิ อภินิปปิเพมิ
อภิสนฺตฺตาเปมิ ๑ ตสฺส มยฺหิ การทฺวาช ทนฺเตภิ ทนฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลล อาหจฺจ เจตสา
จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺโหโต อภินิปปิพฺยโต อภิสนฺตฺตาปฺยโต กจฺเจहि เสทา มุจฺจนฺติ ๑ เสยฺยถาปิ
การทฺวาช พลฺวา ปุริโส ทุพฺพผลฺตรํ ปุริสํ สีเส วา คเหตฺวา ขนฺธํ วา คเหตฺวา อภินิคุคฺคณฺหยฺย
อภินิปปิเพยฺย อภิสนฺตฺตาเปยฺย เอวเมว โข เม การทฺวาช ทนฺเตภิ ทนฺตมาธาย ชิวฺหาย ตาลล
อาหจฺจ เจตสา จิตฺตํ อภินิคุคฺคณฺโหโต อภินิปปิพฺยโต อภิสนฺตฺตาปฺยโต กจฺเจहि เสทา มุจฺจนฺติ
๑ อารทฺธํ โข ปน เม การทฺวาช วิริยํ โหติ อสฺสลฺลีนํ อุปฺภูจฺจิตา สติ อปฺปมมฺภุจฺจา^๑ สารทฺธโร
จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปฏฺฐปฺปสฺสทฺธโร เตเนว ทุกฺขปฺปชานนํ ปชานาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ๑

[๗๔๕]

ตสฺส มยฺหิ การทฺวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปานกํ ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ๑ โส โข อหิ
การทฺวาช มุขโต จ นาสโต จ อสฺสาสปฺสสาเส อุปฺรุณฺธี ๑ ตสฺส มยฺหิ การทฺวาช มุขโต จ
นาสโต จ อสฺสาสปฺสสาเสสุ อุปฺรุทฺธเสสุ กณฺณโสเตหิ วาดานํ นิภขฺนฺตานํ อธิมตฺโต สทฺโท
โหติ ๑ เสยฺยถาปิ นาม กมฺมารคคฺคริยา ฐมมานาย อธิมตฺโต สทฺโท โหติ เอวเมว โข
เม การทฺวาช มุขโต จ นาสโต จ อสฺสาสปฺสสาเสสุ อุปฺรุทฺธเสสุ กณฺณโสเตหิ วาดานํ
นิภขฺนฺตานํ อธิมตฺโต สทฺโท โหติ ๑ อารทฺธํ โข ปน เม การทฺวาช วิริยํ โหติ อสฺสลฺลีนํ
อุปฺภูจฺจิตา สติ อปฺปมมฺภุจฺจา สารทฺธโร จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปฏฺฐปฺปสฺสทฺธโร เตเนว
ทุกฺขปฺปชานนํ ปชานาภิตฺตุนฺนสฺส สโต ๑

[๗๔๖]

ตสฺส มยฺหิ การทฺวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปานกํเยว ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ๑ โส
โห อหิ การทฺวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต^๒ จ อสฺสาสปฺสสาเส อุปฺรุณฺธี ๑ ตสฺส

๑ ย. สทฺพทฺธ อสฺสมมฺภุจฺจาติ ทิสฺสตติ ๑

๒ ย. สทฺพทฺธ กณฺณโสโตติ ทิสฺสตติ ๑

อันยิ่งกว่า. คูรภารทวาชะ อุปมาข้อที่ ๓ นี้แลอันน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่เคยได้ฟังมาในกาลก่อน มาปรากฏกะเรา.

ทำทุกกรกิริยา

[๓๔๔]

คูรภารทวาชะ เรานั้นได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงกดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบไว้ให้แน่น ให้เราร้อนเถิด ดังนี้. เราจึงกดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบไว้ให้แน่น ให้เราร้อนอยู่. เมื่อเรากดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบไว้ให้แน่น ให้เราร้อนอยู่. เมื่อเรากดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบไว้ให้แน่น เหงื่อไหลออกจากรักแร้ทั้งสอง.

คูรภารทวาชะ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง จับบุรุษมีกำลังน้อยกว่าที่ศีรษะหรือที่คอ แล้วกดบีบ ไว้แน่น ให้ร้อนจัด ฉันทใด เมื่อเรากดฟันด้วยฟัน กดเพดานด้วยลิ้น ข่มจิตด้วยจิต บีบไว้แน่น ให้ร้อนจัด ก็ฉันทนั้น เหงื่อย่อมไหลออกจากรักแร้ทั้งสอง. ถึงเช่นนั้น เราก็ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ตั้งสติมั่นไว้ ไม่พ้อเพื่อน แต่ว่ากายที่ปรารภความเพียรของเราอันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแลเสียดแทง จึงกระสับกระส่าย ไม่สงบระงับ.

[๓๔๕]

คูรภารทวาชะ เรานั้นได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มี ลมปราณเป็นอารมณ์เกิด. เราจึงกลืนลมอัสสาสะ ปัสสาสะ ทั้งทางปากและทางจมูก. เมื่อเรา กลืนลมอัสสาสะ ปัสสาสะทั้งทางปากและทางจมูก ก็มีเสียงออกทางช่องหูทั้งสองดังเหลือประมาณ. เสียงลมในลำตัวของนายช่างทองที่กำลังสูบอยู่ ดังเหลือประมาณ ฉันทใด เมื่อเรากลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปากและทางจมูก ก็มีเสียงลมออกทางช่องหูทั้งสองดังเหลือ ประมาณ ฉันทนั้น. ถึงเช่นนั้น เราปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไว้มั่น ไม่พ้อเพื่อน แต่ว่ากายที่ปรารภความเพียรของเราอันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแลเสียดแทง จึงกระสับกระส่ายไม่สงบระงับ.

[๓๔๖]

คูรภารทวาชะ เรานั้นได้มีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มีลมปราณเป็นอารมณ์เกิด. เราจึงกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู. เมื่อเรากลืนลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู ลมก็เสียดแทงศีรษะเหลือทน. บุรุษมีกำลัง พึงเช็ดกระหม่อมด้วยมิดโกนอันคม ฉันทใด เมื่อเรากลืนลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก

มยุหิ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปสฺสาเสสุ อุปรุทฺเธสุ อหิมตฺตา
 วาตา มุทุธานิ โอหนฺนติ^๑ ฯ เสยฺยถาปี ภารทวาช พลฺวา ปุริโส ติเณหน สิจเรน มุทุธานิ
 อหิมตฺเตยฺย เอวเมว โข เม ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปสฺสาเสสุ
 อุปรุทฺเธสุ อหิมตฺตา วาตา มุทุธานิ โอหนฺนติ^๒ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม ภารทวาช วิริยํ โหติ
 อสฺสลิํ อุปฺภุจฺจिता สติ อปฺปมมฺภุจฺจา สารทฺธํ จ ปน เม กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ
 เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนนสฺส สโต ฯ

[๗๔๗]

ตสฺส มยุหิ ภารทวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปานกัเยว ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ฯ โส
 โข อหิ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปสฺสาเส อุปรุทฺธี ฯ
 ตสฺส มยุหิ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปสฺสาเส อุปรุทฺเธสุ
 อหิมตฺตา สีเส สีสเวทนา โหติ ฯ เสยฺยถาปี ภารทวาช พลฺวา ปุริโส ทเพฺหน วรตฺตกฺขนฺเรน
 สีเส สีสเวรณิ^๓ ทเพยฺย เอวเมว โข เม ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ
 อสฺสาสปสฺสาเส อุปรุทฺเธสุ อหิมตฺตา สีเส สีสเวทนา โหติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม
 ภารทวาช วิริยํ โหติ อสฺสลิํ อุปฺภุจฺจिता สติ อปฺปมมฺภุจฺจา สารทฺธํ จ ปน เม กาโย
 โหนฺติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนนสฺส สโต ฯ

[๗๔๘]

ตสฺส มยุหิ ภารทวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปานกัเยว ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ฯ โส โข
 อหิ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปสฺสาเส อุปรุทฺธี ฯ ตสฺส มยุหิ
 ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาสปสฺสาเส อุปรุทฺเธสุ อหิมตฺตา วาตา
 กุจฺฉิ ปริกนฺตฺนติ ฯ เสยฺยถาปี ภารทวาช ทกฺโข โคฆาตโก วา โคฆาตกนฺเตวาสี วา ติเณหน
 โควิกนฺตฺเนน กุจฺฉิ ปริกนฺเตยฺย เอวเมว โข^๔ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ
 อสฺสาส ปสฺสาเส อุปรุทฺเธสุ^๕ อหิมตฺตา วาตา กุจฺฉิ ปริกนฺตฺนติ ฯ อารทฺธํ โข ปน เม
 ภารทวาช วิริยํ โหติ อสฺสลิํ อุปฺภุจฺจिता สติ อปฺปมมฺภุจฺจา สารทฺธํ จ ปน เม กาโย
 โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ เตเนว ทุกฺขปฺปชานน ปชานาภิตฺตุนนสฺส สโต ฯ

[๗๔๙]

ตสฺส มยุหิ ภารทวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อปฺปานกัเยว ฌานํ ฌาเยยฺยนฺติ ฯ โส
โข อหิ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสโตโต จ อสฺสาส ปสฺสาเส อุปรุทฺธี ฯ

๑ ย. อุหนฺนติ ฯ

๒ ย. อุหนฺนติ ฯ

๓ ย. สีสเวรํ ฯ

๔ ย. เอวเมว โข เม ฯ

๕ ย. มุขโต จ ฯ ๑. อุปรุทฺเธสุติ อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

และทางช่องหู ลมก็เสียดแทงศีรษะเหลือทน ฉะนั้น ถึงเช่นนั้น เราก็ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไว้มั่น ไม่พินเพื่อน แต่ว่ากายที่ปรารภความเพียรของเรา อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแล เสียดแทง จึงกระสับกระส่าย ไม่สงบระงับ.

[๓๔๗]

ดูกรภราทวาชะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มี ลมปราณเป็น อารมณ์เกิด. เราจึงกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู. เมื่อเรากลืนลม อัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู ก็ให้ปวดศีรษะเหลือทน. บุรุษมีกำลัง พึงเอา เส้นเชือกเกลียวเขม็งรัดที่ศีรษะ จันใด เมื่อเรากลืนลมอัสสาสะปัสสาสะ ทั้งทางปาก ทางจมูกและ ทางช่องหู ก็ให้ปวดศีรษะเหลือทน ฉะนั้น ถึงเช่นนั้นเราก็ปรารภ ความเพียร ไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไว้มั่น ไม่พินเพื่อน แต่กายที่ปรารภความเพียรของเรา อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแล เสียดแทง จึงกระสับกระส่าย ไม่สงบระงับ.

[๓๔๘]

ดูกรภราทวาชะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มีลมปราณเป็น อารมณ์เกิด. เราจึงกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู. เมื่อเรากลืนลม อัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู ลมก็เสียดแทงพื้นที่ท้องเหลือประมาณ. นาย โคฆาต หรือลูกมือนายโคฆาตผู้ขยันพึงเชือดพื้นที่ท้องด้วยมีดสำหรับเชือดเนื้อโค จันใด เมื่อเรากลืน ลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูก และทางช่องหู ลมก็เสียดแทงพื้นที่ท้องเหลือประมาณ ฉะนั้น ถึงเช่นนั้น เราก็ปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไว้มั่น ไม่พินเพื่อน แต่กายที่ปรารภ ความเพียรของเรา อันความเพียรที่ทนได้ยากนั้นแล เสียดแทง จึงกระสับกระส่าย ไม่สงบระงับ.

[๓๔๙]

ดูกรภราทวาชะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงเพ่งฌานอันไม่มี ลมปราณเป็น อารมณ์เกิด. เราจึงกลืนลมอัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูกและทางช่องหู. เมื่อเรากลืนลม อัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูกและทางช่องหู ก็มีความร้อนในกายเหลือทน. บุรุษมีกำลัง สองคน จับบุรุษที่มีกำลังน้อยกว่าคนละแขน ย่างรมไว้ในหลุม านเพลิง จันใด เมื่อเรากลืนลม อัสสาสะปัสสาสะทั้งทางปาก ทางจมูกและทางช่องหู ก็มีความร้อนในกายเหลือทน ฉะนั้น ถึงเช่น

ตสฺส มยฺหิ ภารทวาช มุขโต จ นาสโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาส ปสฺสาเสสฺсу อุปรุทฺเธสฺสุ
 อธิมตฺโต กายสฺมี ทาโห โหติ ฯ เสยฺยถาปี ภารทวาช พลวนโต^[๑] ปุริสา ทุพฺพลตฺร ปุริสํ
 นานาพาหาสุ กเหตฺวา อํการกาสุยา สนฺตาเปยฺยํ^[๒] เอวเมว โข เม ภารทวาช มุขโต จ นา
 สโต จ กณฺณโสตโต จ อสฺสาสปสฺสาเสสฺсу อุปรุทฺเธสฺสุ อธิมตฺโต กายสฺมี ทาโห โหติ ฯ
 อารทฺธํ โข ปน เม ภารทวาช วิริยํ โหติ อสฺลลีนํ อุปฺภูจิตา สติ อปฺปมมฺภุจฺจา สารทฺธํ จ
 ปน เม กาโย โหติ อปฺปปฏิปฺปสฺสทฺธํ เตเนว ทุกฺขปฺปชานนํ ปชานาภิตฺตุนนสฺส สโต ฯ
 อปีสฺสุ มํ ภารทวาช เทวตา ทิสฺวา เอวมาหํสุ กาลกโต สมโณ โคตโมติ ฯ เอกจฺจา
 เทวตา เอวมาหํสุ น กาลกโต สมโณ โคตโม อปีจ กาลํ กโรตฺติติ ฯ เอกจฺจา เทวตา
 เอวมาหํสุ น กาลกโต สมโณ โคตโม นปี กาลํ กโรติ อรหํ สมโณ โคตโม วิหาโร
 เตววโส อรหโต เอวรูป โหตฺติติ ฯ

[๓๕๐]

ตสฺส มยฺหิ ภารทวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ สพฺพโส อาหารูปจฺเจทาย ปฏิปชฺชเยยฺยนฺติ
 ฯ อถ โข มํ ภารทวาช ตา^๓ เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจํ มา โข ตวํ มาริส สพฺพโส
 อาหารูปจฺเจทาย ปฏิปชฺชิ สเจ โข ตวํ มาริส สพฺพโส อาหารูปจฺเจทาย ปฏิปชฺชิสฺสตี
 ตสฺส เต มยฺหิ ทิพฺพํ โอฆํ โลมกฺุเปหิ อชฺโฆหริสฺสาม ตาย ตวํ ยาเปสฺสตีติ ฯ ตสฺส
 มยฺหิ ภารทวาช เอตทโหสิ อหํ เจว โข ปน สพฺพโส ชทฺธกํ^๔ ปฏิชาเนยฺยํ อีมา จ โข
 เม เทวตา ทิพฺพํ โอฆํ โลมกฺุเปหิ อชฺโฆหเรยฺยํ ตาย จาหํ ยาเปยฺยํ ตํ มม อสฺส มุสาตี ฯ
 โส โข อหํ ภารทวาช ตา เทวตา ปจฺจาจิกฺขามิ อลนฺติ วทามิ ฯ

[๓๕๑]

ตสฺส มยฺหิ ภารทวาช เอตทโหสิ ยนฺนุนาหํ โลกํ โลกํ อาหารํ อหเรยฺยํ ปสฺตํ ปสฺตํ
 ยทิ วา มุคฺคยฺยสํ ยทิ วา กุลตฺตยฺยสํ ยทิ วา กพายยฺยสํ ยทิ วา หเรณฺณกฺุยฺยสนฺติ ฯ โส โข อหํ
 ภารทวาช โลกํ โลกํ อาหารํ อหเรสฺสี ปสฺตํ ปสฺตํ ยทิ วา มุคฺคยฺยสํ ยทิ วา กุลตฺตยฺยสํ ยทิ
 วา กพายยฺยสํ ยทิ วา หเรณฺณกฺุยฺยสํ ฯ ตสฺส มยฺหิ ภารทวาช โลกํ โลกํ อาหารํ อหารยโต ปสฺตํ
 ปสฺตํ ยทิ วา มุคฺคยฺยสํ ยทิ วา กุลตฺตยฺยสํ ยทิ วา กพายยฺยสํ ยทิ วา หเรณฺณกฺุยฺยสํ
 อธิมตฺตกสิมานํ ปตฺโต กาโย โหติ ฯ เสยฺยถาปี นาม อสฺตีตฺกปพฺพานิ วา กาพปพฺพานิ วา
 เอวเมวสฺสุ เม อํกปจฺจกานิ ภวนฺติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม โอฏฺฐปํ
 เอวเมวสฺสุ เม อานิสฺสํ โหติ ตาเยวปฺปาหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม วฏฺฏนาวฬิ เอวเมวสฺสุ เม

๑ ย. เอตฺถนฺตเร เทวติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ย. เอตฺถนฺตเร สมฺปริตาเปยฺยนฺติ ทิสฺสตี ฯ

๓ ย. ตาติ น ทิสฺสตี ฯ

๔ ย. อชฺทกฺุณฺนติ ทิสฺสตี ฯ

นั่น เราก็ปรารถนาความเพียร ไม่ย่อหย่อน ตั้งสติ ไว้มั่น ไม่พ่นเพื่อน แต่กายที่ปรารถนาความเพียรของเราอันความเพียรที่ตนได้ยากนั้นแลเสียคางงอ จึงกระสับกระส่าย ไม่สงบระงับ. ดูกรภราทาวะโธ เทวดาทั้งหลายเห็นเราแล้วพากันกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทำกาละแล้ว. เทวดาบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมยังไม่ทำกาละ แต่กำลังทำกาละ. เทวดาบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดม แม้กำลังทำกาละก็หา มิได้ พระสมณโคดมเป็นพระอรหันต์ ความอยู่เห็นปานนี้นั้นเป็นวิหารธรรมของพระอรหันต์.

[๓๕๐]

ดูกรภราทาวะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงปฏิบัติเพื่ออดอาหารโดยประการทั้งปวงเถิด. ทันใดนั้น เทวดาเหล่านั้นได้เข้ามาหาเรา แล้วกล่าวว่า ดูกร ท่านผู้บริบูรณ์ ท่านอย่าปฏิบัติเพื่ออดอาหารโดยประการทั้งปวงเลย ถ้าท่านจักปฏิบัติเพื่ออดอาหาร โดยประการทั้งปวง ข้าพเจ้าทั้งหลายจะแซกทิพโอชาลงตามขุมขนของท่าน ท่านจักได้เยียวยาชีวิตไว้ด้วยทิพโอชานั้น. เรานั้นมีความคิดเห็นว่า เราเองปฏิญาณการไม่บริโภคอาหารโดย ประการทั้งปวง แต่เทวดาเหล่านั้นจะแซกทิพโอชาลงตามขุมขนของเรา ทั้งเราก็จักเยียวยาชีวิต ไว้ได้ด้วยทิพโอชานั้น ข้อนั้นพึงเป็นมุสาแก่เรา ดังนี้. เราบอกเลิกแก่เทวดาเหล่านั้น จึงกล่าวว่า อย่าเลย.

[๓๕๑]

ดูกรภราทาวะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า ถ้ากระไร เราพึงกินอาหารผ่อนลงวันละน้อยๆ คือ วันละฟายมือข้าง เท่าเอื้องข้าวข้าง เท่าเอื้องพู่ข้าง เท่าเอื้องคำข้าง เท่าเอื้องในเมล็ดบัวข้างเถิด. เราจึงกินอาหารผ่อนลงทีละน้อยๆ คือ วันละฟายมือข้าง เท่าเอื้อง ข้าวข้าง เท่าเอื้องพู่ข้าง เท่าเอื้องคำข้าง เท่าเอื้องในเมล็ดบัวข้าง. เมื่อเรากินอาหารผ่อน ลงทีละน้อยๆ คือ วันละฟายมือข้าง เท่าเอื้องข้าวข้าง เท่าเอื้องพู่ข้าง เท่าเอื้องคำข้างเท่าเอื้องในเมล็ดบัวข้าง กายก็ถึงความชุ่มผอมลงเหลือเกิน. เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อยนั่นเอง อวัยวะน้อยใหญ่ของเราเป็นเหมือนเถาวัลย์มีข้อมาก หรือเถาวัลย์มีข้อมาก ฉะนั้น. ตะโพกของเราเป็นเหมือนดังเท้าอุฐ กระดูกสันหลังของเรา ผุดระกะ เปรียบเหมือนเถาวัลย์ชื่อวิฏฐานาวพินะนั้น. ชีโครงของเราขึ้นนูนเป็นร่องดังกลอนศาลาเก่ามีเครื่องมุงอันหล่นโทรมอยู่ฉะนั้น. ดวงตาของเราถลุ่มลึกเข้าไปในเบ้าตา ปรากฏเหมือนดวงดาวในบ่อน้ำอันลึกฉะนั้น. ผิวศีรษะของเรา ที่รับสัมผัสอยู่ก็เหี่ยวแห้ง รวากับผลน้ำเต้าที่เขาตัดมาแต่ยังสด ถูกลมและแดดแผดเผา ก็เหี่ยว แห้งไปฉะนั้น. เราคิดว่าจักถูกผิวหนังท้อง ก็จับถูกกระดูก

ปิฎกิกณฺณโก อุณฺณดาวณโต โหติ ตาเยวปฺปหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม ชชฺชรสาลาย^๑
 โคปานสฺสโย โอลุคฺควิลุคฺคา ภวนฺติ เอวเมวสฺส เม ผาสฺสพิโย โอลุคฺควิลุคฺคา ภวนฺติ
 ตาเยวปฺปหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม คมฺภีเร โอทปาเน อุทกตารกา คมฺภีรคตา โอกฺขายิกา
 ทิสฺสนฺติ เอวเมวสฺส เม อุกฺขิฏฺเฒสฺส อุกฺขิตารกา คมฺภีรคตา โอกฺขายิกา ทิสฺสนฺติ
 ตาเยวปฺปหารตาย ฯ เสยฺยถาปี นาม ติตฺติกาลาพุ อามกจฺฉินฺโน วาตาทเปณ สํหฺสฺสโต^๒ โหติ
 สมฺมิลาท เอวเมวสฺส เม สีสจฺฉวิ สํหฺสฺสตา โหติ สมฺมิลาทา ตาเยวปฺปหารตาย ฯ โส โข
 อหิ ภารทฺวาช อุทฺรจฺฉวี ปริมฺลิสฺสสามิตี ปิฎกิกณฺณกํเยว ปริคฺคณฺหามิ ปิฎกิกณฺณกํ
 ปริมฺลิสฺสสามิตี อุทฺรจฺฉวีเยว ปริคฺคณฺหามิ ยาวสฺส เม ภารทฺวาช อุทฺรจฺฉวี ปิฎกิกณฺณกํ
 อลฺลิสฺสา โหติ ตาเยวปฺปหารตาย ฯ โส โข อหิ ภารทฺวาช วจฺจํ วา มุตฺตํ วา กริสฺสสามิตี
 ตตฺถเอว อวฺกฺขุโช ปปตฺตามิ ตาเยวปฺปหารตาย ฯ โส โข อหิ ภารทฺวาช อิมเมว กายิ
 อสฺสาเสนฺโต ปาณินา คตฺตานิ อญฺมชฺชามิ ตสฺส มยฺหิ ภารทฺวาช ปาณินา คตฺตานิ
 อญฺมชฺชโต ปุตฺติมูลานิ โลมานิ กายสฺมา ปปตฺนฺติ ตาเยวปฺปหารตาย ฯ อปีสฺส มํ
 ภารทฺวาช มนุสฺสา ทิสฺวา เอวมาหํสฺส กาโผ สมฺโณ โคตโมติ ฯ เอกจฺเจ มนุสฺสา เอวมาหํสฺส
 น กาโผ สมฺโณ โคตโม สามี สมฺโณ โคตโมติ ฯ เอกจฺเจ มนุสฺสา เอวมาหํสฺส น กาโผ
 สมฺโณ โคตโม นปี สามี มจฺจจฺฉวี สมฺโณ โคตโมติ ฯ ยาวสฺส เม ภารทฺวาช^๓ ปริสฺสุทฺธ
 จวิณฺณเณ ปริโยทาโต อุปฺปโต โหติ ตาเยวปฺปหารตาย ฯ

[๗๕๒]

ตสฺส มยฺหิ ภารทฺวาช เอตทโหสิ ยะ โข เกจิ อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา
 วา โอบกฺกมิกา ทุกฺขา ติปฺปา กญฺญา เวทนา เวทียิสฺส เอตาวปรมํ นยิโต ภิกฺขุโย เยปี^๔ เกจิ
 อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา โอบกฺกมิกา ทุกฺขา ติปฺปา กญฺญา เวทนา
 เวทียิสฺสนฺติ เอตาวปรมํ นยิโต ภิกฺขุโย เยปี^๕ เกจิ เอตฺรหิ สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา
 โอบกฺกมิกา ทุกฺขา ติปฺปา กญฺญา เวทนา เวทียนฺติ เอตาวปรมํ นยิโต ภิกฺขุโย ฯ น โข ปนาหํ
 อิมาย กญฺกาย ทุกฺกรกการิกาย อธิคฺฉนามิ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลฺมรียณฺณทสฺสนวิเสสํ สียา
 นุ โข อณฺโณ มคฺโค โพธิยาติ^๖ ฯ ตสฺส มยฺหิ ภารทฺวาช เอตทโหสิ อภิชานามิ โข ปนาหํ
 ปิตุ สกฺกสฺส กมฺมมฺนฺเต สิตาย ชมฺพญายาย นิสฺสินฺโน วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ธมฺเมหิ
 สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิติดิสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺพชฺช วิหริตา สียา นุ โข เอโส มคฺโค

๑ ย. ชรสาทาย ฯ

๒ ย. สํหฺสฺสโต ฯ

๓ ย. เอกคฺคณฺนเร ตาวสทฺโท ทิสฺสนฺติ ฯ

๔ ย. เยปี หิ เกจิ ฯ

๕ ย. เยปี หิ เกจิ ฯ

๖ ย. โพธิยาติ ฯ

สันหลังด้วย คิดว่าจักถูบกระดุกสันหลัง ก็จับถูกผิวหนังท้องด้วย ผิวหนังท้องของเรากับกระดุกสันหลังติดถึงกัน. เรานั้นคิดว่า จักถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ ก็เซชวนล้มลง ณ ที่นั้นเอง. เรานั้นเมื่อจะให้กายนี้แลสบาย จึงเอาฝ่ามือลูบตัว เมื่อเราเอาฝ่ามือลูบตัว ขนอันมีรากเน่าก็ร่วงตจากกาย. มนุษย์ทั้งหลายเห็นเราแล้วพากันกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมดำไป. บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดม ไม่ดำเป็นแต่กล้าไป. บางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า จะว่าพระสมณโคดมดำไปก็ไม่ใช่ จะว่ากล้าไปก็ไม่ใช่เป็นแต่พริ้วไป. คูรการทวาชะ ผิวพรรณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของเรา ถูกกำจัดเสียแล้ว เพราะความเป็นผู้มีอาหารน้อยนั่นเอง.

[๗๕๒]

คูรการทวาชะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีต ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้า เผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียร อย่างยิ่งก็เพียง เท่านั้น ไม่ยิ่งไปกว่านี้ แม้สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคต จักเสวยทุกขเวทนาอันกล้าเผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียร อย่างยิ่งก็เพียงเท่านั้น ไม่ยิ่งไปกว่านี้. ถึงสมณะหรือ พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในบัดนี้ ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าเผ็ดร้อนที่เกิดเพราะความเพียรอย่างยิ่งก็เพียงเท่านั้น ไม่ยิ่งไปกว่านี้. ถึงเช่นนั้น เราก็ไม่ได้บรรลุญาณทัสนะอันวิเศษของพระอริยะอย่างสามารถ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยทุกกรกิริยาอันเผ็ดร้อนนี้ จะพึงมีทางอื่นเพื่อความตรัสรู้กระมังหนอ. เรามีความคิดเห็นว่า ก็เราจำได้ที่อยู่ ในงานของท้าวศากยะผู้พระบิดา เรานั่งอยู่ที่ร่มไม้หว่ามีเงาอันเย็น สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานอันมีวิตกวิจารณ์ ปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ทางนี้กระมังหนอ จะพึงเป็นทางเพื่อความตรัสรู้. เราได้ มีวิญญานอันแล่นไปตามสติว่า ทางนี้แหละเป็นทางเพื่อความตรัสรู้. เรามีความคิดเห็นว่า เรา กลัวต่อสุขอันเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรมนั้นหรือ? จึงมีความคิดเห็นว่า เราไม่กลัวต่อสุขอันเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม.

โพธิยาติ^๑ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภารทวาช สตานุสาริวิญญานํ อโหสิ เอเสว^๒ มคฺโค โพธิยาติ^๓ ฯ
 ตสฺส มยฺหํ ภารทวาชเอตทโหสิ กิณฺณุ โข อหํ ตสฺส สุขสฺส ภายามิ ยนฺตํ สฺขํ อญฺญเตรว
 กามะหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ ฆมฺเมหิตี ฯ ตสฺส มยฺหํ ภารทวาช เอตทโหสิ น โข อหํ ตสฺส
 สุขสฺส ภายามิ ยนฺตํ สฺขํ อญฺญเตรว กามะหิ อญฺญตฺร อกุสเลหิ ฆมฺเมหิตี ฯ

[๗๕๓]

ตสฺส มยฺหํ ภารทวาช เอตทโหสิ น โข ตํ สุกฺรํ สฺขํ อธิคฺนฺตุ เอวํ อธิมตฺตกสิมานํ
 ปตฺตกาเยน ยนฺนุนาหํ โอฬาริกํ อาหารํ อหเรยฺยํ โอทนํ กุมฺมาสนฺติ ฯ โส โข อหํ ภารทวาช
 โอฬาริกํ อาหารํ อหเรสี โอทนํ กุมฺมาลํ ฯ เตน โข ปน มํ ภารทวาช สมเยน ปณฺจ ภิกฺข
 ชู ปจฺจุปฺภุจिता โหนฺติ ยํ โน สมโณ โคตโม ฆมฺมํ อธิคฺมิสฺสตี ตนฺโน อารโจะสฺสตีติ ฯ
 ยโต โข อหํ ภารทวาช โอฬาริกํ อาหารํ อหเรสี โอทนํ กุมฺมาลํ อถ เม เต ปณฺจ
 ภิกฺขู นิพฺพิชฺช ปกฺกมีสุ พาหุลฺลิโก สมโณ โคตโม ปธานวิพฺกนฺโต อวตฺโต พาหุลฺลยาติ ฯ

[๗๕๔]

โส โข อหํ ภารทวาช โอฬาริกํ อาหารํ อหริตฺวา^๔ พลํ คเหตฺวา วิวิจฺเจว กามะหิ ฯ เปฯ
 ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสี วิตกฺกวิจฺจารานํ ฐปฺสมา อหฺมตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโธ
 เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาธิชฺชํ ปิตฺติสฺขํ ทฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสี ปิตฺติยา จ วิราคา
 อุเปกฺขโก จ วิหาสี สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กายะน ปฏฺฐิเวทสี ยนฺตํ อริยา อากิณฺณติ
 อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสี สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ
 ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺตงฺกมา อทุกฺขมสฺขํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสทฺธี จตฺตถํ
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสี ฯ

[๗๕๕]

โส เอวํ สมาหิตะ จิตฺเต ปริสฺสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺกเณ วิคฺตูปกฺกิลเส มุทฺธุเต
 กมฺมณิเย จิตฺเต อาเนญชฺปฺตเต ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตติถาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสี ฯ โส
 อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ เสยฺยถิํ เอกมฺปิ ชาตี เทวปี ชาติโย ฯ เปฯ อิติ
 สาการิ สอฺทุเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ ฯ อโย โข เม ภารทวาช รตฺติยา ปจฺเม

๑ ย. โพธิยาติ ฯ

๒ ย. เอโสว ฯ

๓ ย. โพธิยาติ ฯ

๔ ย. อหเรตฺวา ฯ

[๓๕๓]

ดูกรภราทวาชะ เรานั้นมีความคิดเห็นว่า อันบุคคลผู้มีกายอันถึงความชুবมอมเหลือนอนอย่างนี้ จะบรรลุถึงความสุขนั้นไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไร เราพึงกินอาหารหยาบ คือข้าวสุก ขนมหุมมาสเกิด. เราจึงกินอาหารหยาบ คือ ข้าวสุก ขนมหุมมาส. สมัยนั้น ภิกษุ (ปัญจวัคคีย์) ๕ รูป บำรุงเราอยู่ด้วยหวังใจว่า พระสมณโคตมจักบรรลุธรรมใด จักบอกธรรมนั้นแก่เราทั้งหลาย. แต่เมื่อเรากินอาหารหยาบ คือ ข้าวสุกและขนมหุมมาส. พวกภิกษุ (ปัญจวัคคีย์) ๕ รูปนั้น เบื่อหน่ายเราเลิกไปด้วยความเข้าใจว่า พระสมณโคตมเป็นผู้มักมาก คลาย ความเพียรเวียนมาเพื่อความเป็นผู้มักมาก.

ฉาน ๔

[๓๕๔]

ดูกรภราทวาชะ ครั้นเรากินอาหารหยาบมีกำลังดีแล้วจึงสังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานอันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ บรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไปมีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เรามีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข เราบรรลุจุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่.

ญาณ ๓

[๓๕๕]

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน การแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ได้แน่มจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ.เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง ฯลฯ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อน ได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้. ดูกรภราทวาชะ นี่เป็นวิชาข้อที่ ๑ เราได้บรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี อวิชาเรากำจัดได้แล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว ความ มีดเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจแน่วแน่อยู่.

ยามะ ปจมา วิชชา อธิคตา อวิชชา วิหตา วิชชา อุปปนฺนา ตโม วิหโต อาโลโก
อุปปนฺโน ยถาคัมมํ อุปปมตฺตสฺส อาตปฺปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ ฯ

[๓๕๖]

โส เอวํ สมหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺกณเ วิคตฺวปฏฺกิลเส มุทฺทเต
กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต สตฺตานํ จตฺวปฺปาทคณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสี ฯ โส
ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถิกนฺตมานุสเสน สตฺเต ปสฺสามิ จมฺมานเ อุปฺปชฺชมานเ หีนเ
ปณฺนิเต สุวณฺณเ ทฺวพฺพณฺณเ สุกเต ทุกฺกเต ฯเปฯ ยถากมฺมูปคเ สตฺเต ปชานามิ ฯ อโย โข เม
การทฺวาช รตฺติยา มชฺฌิเม ยามะ ทฺติยา วิชชา อธิคตา อวิชชา วิหตา วิชชา อุปปนฺนา ตโม
วิหโต อาโลโก อุปปนฺโน ยถาคัมมํ อุปปมตฺตสฺส อาตปฺปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ ฯ

[๓๕๗]

โส เอวํ สมหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺกณเ วิคตฺวปฏฺกิลเส มุทฺทเต
กมฺมณิเย จิตฺเต อานนฺชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยคณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสี ฯ โส อิทํ ทุกฺขนฺติ
ยถาภฺตํ อพฺภณฺณาสี อโย ทุกฺขสมฺมุทโยติ ยถาภฺตํ อพฺภณฺณาสี อโย ทุกฺขนิโรธติ ยถาภฺตํ
อพฺภณฺณาสี อโย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภฺตํ อพฺภณฺณาสี อิมเ อาสวาติ ยถาภฺตํ
อพฺภณฺณาสี อโย อาสวสมฺมุทโยติ ยถาภฺตํ อพฺภณฺณาสี อโย อาสวนิโรธติ ยถาภฺตํ อพฺภณฺณาสี
อโย อาสวนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาติ ยถาภฺตํ อพฺภณฺณาสี ฯ ตสฺส มยฺหํ^๑ เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺส
โต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจุจิตฺถ ภาวสวาปี จิตฺตํ วิมฺจุจิตฺถ อวิชชาสวาปี จิตฺตํ วิมฺจุจิตฺถ
วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตฺติ คณํ โหติ^๒ จีณา ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปริ
อิตฺถตฺตยาติ อพฺภณฺณาสี ฯ อโย โข เม การทฺวาช รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามะ ตฺติยา วิชชา อธิคตา
อวิชชา วิหตา วิชชา อุปปนฺนา ตโม วิหโต อาโลโก อุปปนฺโน ยถาคัมมํ อุปปมตฺตสฺส อา
ตปฺปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรติ ฯ

[๓๕๘]

เอวํ วุตฺเต สการโว มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ อญฺจุตฺวต โภโต โคตมสฺส ปชานํ
อโหสิ สปฺปรีสวต โภโต โคตมสฺส ปชานํ อโหสิ ยถาคตํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กิํ นุ
โย โภ โคตม อตฺถิ เทวาติ ฯ จานโส^๓ โข ปเนตํ การทฺวาช วิทิตํ ยทิตํ อตฺถิ เทวาติ ฯ

๑ ย. เม ฯ

๒ ย. อโหสิ ฯ

๓ ย. จานโส เมตํ ฯ

[๗๕๖]

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ได้โน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย. เราเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไป ตามกรรม คุณการ ทวาทะ นี่เป็นวิชาข้อที่ ๒ เราบรรลุแล้วในมัชฌิมยามแห่งราตรี อวิชาเรากำจัดได้แล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว ความมืดเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราผู้ไม่ ประมาท มีความเพียร มีใจแน่วแน่นอยู่.

[๗๕๗]

เรานั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ได้โน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวกษญาณ. เรานั้น ได้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เหล่านี้อาสวะ นี่เหตุให้เกิดอาสวะ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ. เมื่อเรา นั้นรู้เห็นอย่างนี้ จิตหลุดพ้นแล้วแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิต หลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี. คุณการทวาทะ นี่เป็นวิชาข้อที่ ๓ เราบรรลุแล้วในปัจฉิมยามแห่งราตรี อวิชาเรากำจัดได้แล้ว วิชาเกิดขึ้นแล้ว ความมืด เรากำจัดแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจแน่วแน่นอยู่.

[๗๕๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สคารวมาณพได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ความเพียรอันไม่หยุดหย่อน ได้มีแล้วแก่ท่านพระโคตมหน่อ ความเพียรของสัตว์บุรุษ ได้มีแล้วแก่ท่านพระโคตมหน่อ สมควรเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ข้าแต่ท่านพระโคตม เทวดา มีหรือหนอแล? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า คุณการทวาทะ ก็ชื่อว่าเทวดามิฉะนั้น รู้ได้โดย ฐานะ.

ส. ข้าแต่ท่านพระโคตม พระองค์อันข้าพเจ้าทูลถามว่า เทวดามีหรือหนอ ดังนี้ ตรัส ตอบว่า คุณการทวาทะ ก็ชื่อว่าเทวดามิฉะนั้น รู้ได้โดยฐานะ ดังนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ถ้อยคำของ พระองค์เป็นถ้อยคำเปล่า เป็นมุสามิใช่หรือ?

กิณฺณุ โข โภ โคตม อตฺถิ เทวติ ปุณฺณโง สมนโน จานโส^๑ ปเนตํ ภารทวาช วิทิตํ ยทิตํ อตฺถิ เทวติ วเทสิ นนุ โภ โคตม เอวํ สนฺเต ตฺถจฺฉา มุสา โหตีติ ฯ อตฺถิ เทวติ ภารทวาช ปุณฺณโง สมนโน อตฺถิ เทวติ โย วเทยฺย จานโส วิทิตา เม วิทิตาติ โย วเทยฺย ฯ อถ เขวตฺถ วิณฺญปฺริเสน เอกํเสน นิฏฺฐํ คนฺตุ^๒ วายทิตํ อตฺถิ เทวติ ฯ กิสฺส ปน เม ภวํ โคตโม อาทิกเนว น พฺยาภาสีติ ฯ อจฺจุเจน^๓ สมฺมตํ โข เอตํ ภารทวาช โลกสฺมี ยทิตํ อตฺถิ เทวติ ฯ

[๗๕๕]

เอวํ วุตฺเต สการโว มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิภฺกฺขชิตํ วา อุภฺกฺขเชยฺย ปฏฺิจฺจนนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺขเยยฺย อนฺธกาเร วา เกลปฺชฺโชตํ ธารเยยฺย จภฺมมนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺตีติ เอวเมว โภ ตา โคตเมน อนนฺกปริยาเยน รมฺโม ปกาสิโต เอสาหิ ภวนฺตํ^๔ โคตมํ สรณํ กจฺฉามิ รมฺมมฺลฺย ภิกฺขุสงฺฆมฺลฺย อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธารเต อุชฺชตฺตฺเต ปาณฺสเปตํ สรณฺจกตฺนฺติ ฯ

สการวสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทสมํ ฯ
พฺรหฺมณวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺส วคฺคสฺส อุทฺธานํ
พฺรหฺมายฺย เสตฺสสลายโน โมณฺมุโข จ พฺรหฺมโณ
เอสุจฺจํกี ฌนฺตฺตานี วาเสณฺโง สฺสการโว ฯ

มชฺฌิมปณฺณาสกํ สมตฺตํ ฯ

๑ ย. จานโส เม ตํ ฯ

๒ ย. คนฺตพฺพํ ฯ

๓ ย. อจฺจุเจ ฯ

๔ ย. ภควนฺตํ ฯ

พ. คุณรภาทวาชะ ผู้ใดเมื่อถูกถามว่า เทวดามืออยู่หรือ ฟังกล่าวว่าข้อที่ว่า เทวดามืออยู่ เป็นอันรู้กันได้โดยฐานะ ก็เท่ากับกล่าวว่าเรารู้จักเทวดา เมื่อเป็นเช่นนั้น วิญญูชนพึงถึง ความตกลงในเรื่องนี้ว่า เทวดามืออยู่ดังนี้ ได้โดยส่วนเดียวแท้.

ส. ก็ทำไม ท่านพระโคตมจึงไม่ทรงพยากรณ์แก่ข้าพเจ้าเสียด้วยคำแรกเล่า?

พ. คุณรภาทวาชะ ข้อที่ว่าเทวดามืออยู่ดังนี้ นั้น เขาสมมติกันในโลกด้วยศัพย์อันสูง.

สการวามณพแสดงตนเป็นอุบาสก

[๓๕๕]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ว่า สการวามณพได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนนภิปริยายเปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือตามประทีปไว้ในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจะได้เห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจะนี้เป็นแล.

จบ สการวสุตร ที่ ๑๐.

จบ พราหมณวรรค ที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พรหมายสุตร ๒. เสดสุตร ๓. อัสดลายนสุตร ๔. โฆฎุมขสุตร ๕. จังกีสุตร
๖. เอสุการิสุตร ๗. ธนัญชานิสุต ๘. วาเสฏฐสุตร ๙. สุกสุตร ๑๐. สการวสุตร

จบ มัชฌิมนิกาย

